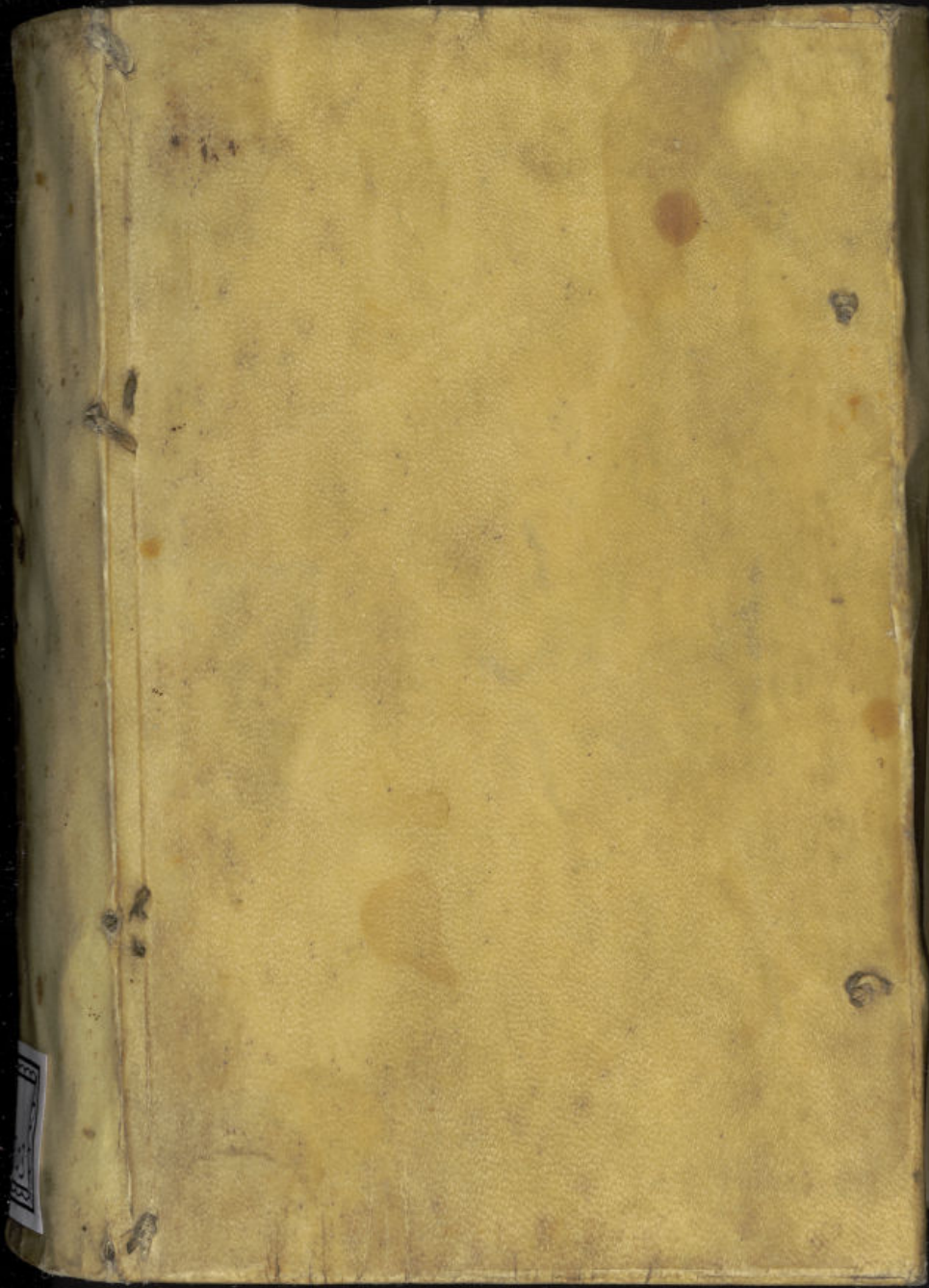
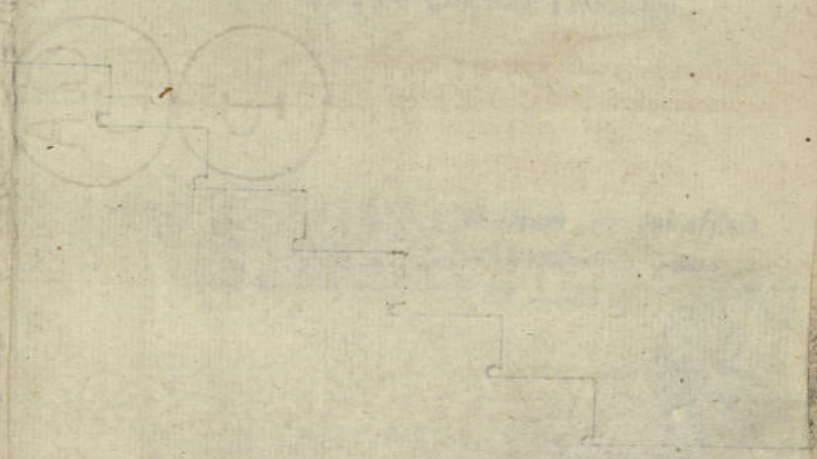

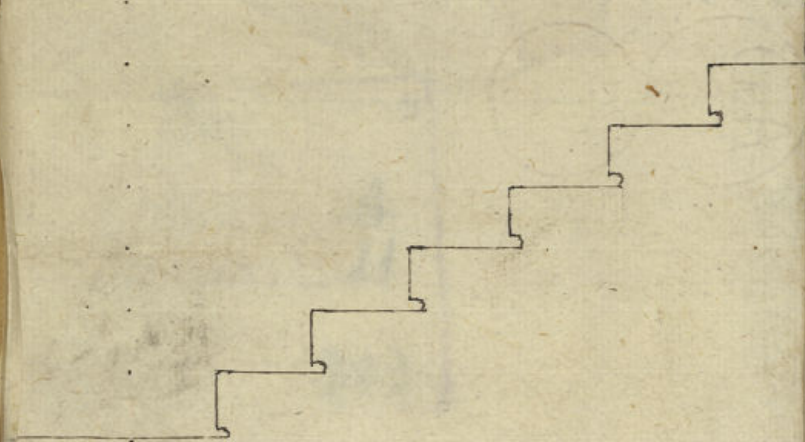
Journal

A
11-303

21-6-20

DE VERA

R. 3372

PERFECTA QVE

Del Colegio de la Comp^a de Jesus de Granada

PRVDENTIA,

SEV DE PERFECTO

VIRTVTVM VSV,

LIBRI QVATVOR.

Del Apoyento del Perfecto de Espirito

Authore

BALTHASARE CHAVASSIO,

Societatis IESV Doctore Theologo.

Postrema hzc Editio tandem prodit auctior, ac castigatior; cui præter notas marginales bini accesserunt Indices, Caputum & §§. alter; alter verò Rerum memorabilium, quæ toto tractantur opere.

Beatus homo qui inuenit Sapientiam, & qui affluit Prudentia: preciosior est cunctis opibus, & omnia que desiderantur, huic non valent comparari. Prouerb. 3.

LVGDVNI

Sumptibus Iacobi Cardon & Petri Cauellat.

M. DC. XXII

REVERENDISSIMO,
ILLVSTRISSIMOQVE
D.D. WILHELMO
EPISCOPO BASILEENSI,
SACRI IMPERII PRINCIPI,
Domino clementissimo.

AGNVS est quisquis
gladio imperat, &
quasi telo ad fontium
fulgurat pœnam; ma-
ior quem sacrae infu-
læ fusi per humeros
Lemnisci ornant, propterea Rex, ait
S. Chrysoſtomus, *caput submittit manui*
Sacerdotis, & ubique in veteri scriptura Sa-
cerdotes inungebant Reges: Quantus iam
videri debet qui utroque claret? Angit
me ista cogitatio, REVERENDISSI-
ME & ILLVSTRISSIME PRINCEPS,

Homil. 4. in
verba Isa.
vidi Domi-
num.

accedere te cupientem. Munus appato,
sed simul à gladio illo tuo admoneor,
magis adhuc ab Infulæ maieftate, ne
quid imprudens proferam, quod fcilicet
tui non ferant oculi, & peccem primus
in Prudentiam, cuius præcepta tradere
instituto. Nifi magnos decerent magna,
non dixisset Dominus: *Si offeratis clau-
dum, aut languidum, nonne malum est? Offer
illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit
faciem tuam.* Enimuerò quid obstat cen-
feri magnum satis, ac tuo non indignum
nomine hoc opus de Prudētia, qua Pau-
lus Apostolus cū primis instructum ef-
se vult Episcopum (quippe vox *σώφρων*,
qua Timotheum Ephesi præfulem allo-
quitur, virum sana mente, iudicio, ac cō-
consilio præditum; hoc est, Prudentem
designat) siue quia artem profitetur om-
nium augustissimam, de qua Gregorius
Theologus: *Scientia scientiarum mihi esse
videtur homines regere, animal scilicet om-
nium maximè varium, & multiplex*: siue
quia illum oportet ceteris quoque con-
spicuum esse virtutibus, quarum quidem
aurigam Prudentiam S. Antonius, at vin-
culum appellare solebat Aristoteles?

Habes,

Mal. 1.

S. Gregor.
Nazianz.
Apol. 1.

Arist. 1.6.
Eth. c. 13.

Habes, PRINCEPS REVERENDIS-
 SIME, & ILLUSTRIS-SIME, cau-
 sam primam huius tibi inscripti Operis,
 quod quàm plenè à me fit perfectum,
 non equidem iudico: Est tamen vt po-
 tui accuratè; ausim dicere quod & be-
 nè, si tibi multorum instar non displi-
 cuerit. Addo alteram. Sicut qui sacro-
 rum Antistitum, quos sibi in terris sur-
 rogauit Christus, dignitatem & statum
 labefactat, cum Deo ipso pugnat, dicen-
 te ad Samuelem: *Non te abiecerunt: sed* ^{1. Reg. 8.}
me, ne regnem super eos: Ita qui illos con-
 dignis afficit honoribus, Deum in illis
 honorare censendus est. Te porrò in al-
 bum sacrorum Antistitum non modò
 adscripsit Rex ipse sacrorum maximus;
 sed tot ornauit virtutibus, vt nulli infe-
 rior in hoc pastoralis officio, optimo cui-
 que par esse contendas. Torpere non si-
 nunt tonitrua Ezechielis; sed suscitant
 assiduè gratiam, quæ est in te per impo-
 sitionem sacrarum manuum; vrgentque
 vt quod in grege tuo *infirmum est, conso-* ^{Ezech. 34.}
lidet; quod ægrotum, sanet; quod confra-
ctum, alliget; quod alienum, reducat; quod
perierat, quarat: vt dicere possis; Pater

Ioan. 13.

quos dedisti mihi, non perdidisti ex iis quemquam. Ad quod quia multum facit, si ipse forma sis gregis, culpa siquidem vacare debet, teste Tullio, qui in alium paratus est dicere: scripsitque in eandem sententiam S. Innocentius: *Qua libertate corrigere peccantem potest, cum tacitus sibi respondet, id se commississe quod corrigit.* Si præterea incipiat iudicium tuum à domo Dei, si immeritum nullum promoueas; sic vitam instituis, ut quisquis imitabitur, audire possit; *Beatus es, & benè tibi erit.* Sic moderaris commissum tibi Clerum, ut ex eo quiuis attendat sibi ac timeat, ne aliàs fiat populi plaga incurabilis, & cum S. dicas Ambrosio: *Quomodo possum corrigere filios, cum fratres non possim?* Caues denique indignos prouehere, quasi iugiter mente versans responsum illud D. Petri ad Leonem Pontificè, virum aliàs Sanctitate & Prudentia clarissimum, tutelam eius exposcentem: *Deprecatus sum pro te Dominum, remisitque ille tibi peccata, ut solum hoc à te expetendum, & à te postulandum supersit, quibus aduersus Apostolicam legem manum temerè imposueris.*

Dist. 21. c. 1.

Psal. 127.

In Increp.
ad pop.

Baron. anno
Christi 461.
ex Sophronio.

Coronis est, atque adeò ipsa corona

REVERENDISSIMI & ILLUSTRIS-
SIMI Iacobi auunculi tui meritum, quē
sanguine, munere, vita, sequeris. Illius
memoriam ob egregia in Rempublicam
merita excipient omnes anni consequē-
tes, & fatebitur semper Episcopatus iste
tuus Basileensis, se ipsi debere plurima;
Nos verò quotquot hīc degimus, omni-
nò omnia. Huius maximi, atque immor-
talis Herois te ILLUSTRIS-
SIME PRIN-
CEPS VVILHELME, pignus habemus, in
quo velut in effigie parentem illum no-
strum, fautorem, fundatorē tueri, vene-
rarique etiā nunc liceat. Aggredior hoc
ipsum facere isto munusculo, quod qua-
lecumque votis omnibus Celsitudini
Tuæ dico, consecroque. Eam Deus Opt.
Max. ita fortunet, vt hinc Satur vitæ, ac
plenus meritis ad superos abeas, sed se-
rò. Me, totumque Collegium nostrum
vt possum, submisè commendo.

Reuerendissima & Illustrissima Celsitudinis Tuæ

Additissimus in Christo seruus

Balthasar Chauassius, Societatis I E S V.

Facultas R. P. Prouincialis Societatis IESV
in Prouincia Lugdunensi.

EGO IOANNES FORERIVS Societatis IESV
in Prouincia Lugdunensi Præpositus Genera-
lis, iuxta priuilegium eidem Societati à Regi-
bus Christianissimis Henrico III. 10. Maij 1583. Hen-
rico IV. 20. Decembris 1606. & Ludouico XIII. nunc
regnante, 14. Februarij 1611. concessum, quo Biblio-
polis omnibus prohibetur, ne libros ab hominibus no-
stræ Societatis compositos, absque superiorum eius per-
missione imprimant: permitto IACOBO CARDON,
& PETRO CAVELLAT, Lugdunensibus Bibliopolis,
vt librum qui inscribitur: *De vera perfectaue Pruden-
tia, seu de Perfecto Virtutum usu, authore Balthazare
Chauassio Societatis IESV Doctore Theologo*, ad sex pro-
ximos annos imprimere, ac liberè diuendere possint.
Datum Lugduni 27. Maij 1622.

I. FORERIVS.

Approbatio Theologorum.

NOS infrascripti sacre Theologiæ Doctores fi-
dem facimus, nos Balthazari Chauassij, è Socie-
tate IESV, libros quatuor, de *Perfecta Prudentia, seu de
Perfecto Virtutum usu*, perlegisse, in quibus nihil fidei
orthodoxæ, Catholicæ, atque Apostolicæ contrarium
animaduersum. Lugduni 30. Iunij 1622.

FR. ROBERTVS BERTHELOT Episc. Damasci.

DE VILLE.

INDEX

INDEX CAPITVM

& §§. quæ toto in hoc opere
continentur.

LIBRI PRIMI CAPVT I.

De natura & dignitate, officioque Pru-
dentia. fol. 1.

- §. 1. **Q**UID sit Prudentia, quàm no-
bilis, ac necessaria. fol. 1.
2. Quomodo dirigere possit Prudentia
virtutes superioris ordinis, siue Theo-
logicas. 7.
3. Operis totius diuisio. 8.

CAPVT II.

De falsa Prudentia. fol. 9.

- §. 1. Falsa Prudentia quid sit. 9.
2. Quanto interuallo à vera separetur, &
quàm latè dominetur. 10.
3. Deo & viris bonis quàm sit inuisa. 20.

CAPVT III.

Documenta quædam ad veram perfe-
ctamque

Etamque Prudentiam. 25.

- §. 1. De cognoscendo colendoque Deo. 25.
2. De propria suiipsius notitia. 28.
3. De boni honesti amore ac pretio. 31.
4. De consultatione recta & executione.
34.
5. De recta intentione. 39.
6. De venerearum fuga voluptatum. 43.
7. De moderatione sollicitudinis affectus-
que temporalium. 44.

CAPVT IV.

Virtutes morales in voluntate fixæ quo-
modò acquirendæ. 47.

- §. 1. De oratione ad Deum medio primo ac-
quirendi virtutem. 47.
2. De fugiendis vitiorum fomentis &
occasionibus. 49.
3. De conuictu bonorum. 51.
4. De exemplo eorum qui virtute clarue-
runt. 57.
5. De pulchritudine virtutis, & vitio-
rum turpitudine. 60.
6. De conatu voluntatis circa bonum. 63.
7. De inflexione eiusdem in partem con-
trariam. 65.

CAPVT

CAPVT V.

De regulis Prudentiæ circa Fidem. 69.

- §. 1. *Credenda à non credendis quomodo discernenda.* 69.
 2. *Quo incentiuo moueri Christianus debet ad credendum.* 77.
 3. *In actu credendi quid obseruandum.* 82.
 4. *Quādo & quomodò actus fidei elicendus.* 88.
 5. *Quando & quomodò oporteat fidem exterius profiteri.* 90.

CAPVT VI.

De præscriptis Prudentiæ circa Spem. 96.

- §. 1. *Spes quid sit ; & quam exigit à nobis cooperationem.* 97.
 2. *Quod fundamentum fidei supponendum.* 101.
 3. *Quo potissimum tempore sperare conueniat.* 104.
 4. *Formula verborum ad Spei actum accommodata.* 106.
 5. *Quomodò dimicandum aduersus pusillani*

- sillanimitatem, & desperationem. ibid.*
6. *De spe concipienda in priuatis & communibus negotiis, vel periculis. 116.*

CAPVT VII.

De Regulis Prudentiæ circa Charitatem erga Deum. 120.

- §. 1. *Charitatis, seu amoris in Deum dignitas & pretium. 120.*
2. *Deus præcipuè diligendus ut auctor gratiæ. 122.*
3. *Ex toto corde ac supra omne amabile eligendus est Deus. 124.*
4. *Constanter, & efficaciter. 126.*
5. *Quo potissimum tempore. 128.*
6. *Sub qua verborum formula. 134.*

CAPVT VIII.

De Prudentiæ regulis circa Charitatem fraternam. 136.

- §. 1. *Nomine fratris, seu proximi quis intelligendus. 136.*
2. *De obligatione proximum diligendi, & necessitate. 139.*
3. *In quo positus sit amor sanctus, quo est prosequendus. 141.*
4. *De*

4. De exterioribus iudiciis, & affectibus
amoris sancti. 147.
5. De ordine obseruando in dilectione pro-
ximorum. 155.
6. In specie quid obseruandum circa dile-
ctionem inimicorum. 157.
7. Fædus amor quàm fugiendus, & abo-
minandus. 161.

CAPVT IX.

De Prudentiæ præscriptionibus circa
Religionem. 168.

- §. 1. Religionis virtus quid sit, & qualiter
Dei cultorem affectum esse oporteat.
168.
2. Documenta ad præcipuos Religionis a-
ctus ritè exercendos. 170.
3. Quod interioribus Religionis actibus
accedere debeant exteriores, & contrà.
207.
4. Superstitiones ut internoscenda & de-
notanda. 208.

CAPVT X.

De directione Pietatis circa Pruden-
tiam. 214.

- §. 1. Pietas quid sit. 214.
2. Quem

2. *Quem honorem exhibere parentibus
debeat filius.* 215.
3. *Quibus maximè rationibus permoueri
filium ad colendos parentes oporteat.*
219.
4. *Quid quilibet præstare pro patria, ciui-
tate, Republica teneatur.* 223.

CAPVT. X.

De Prudentiæ legibus circa Obseruan-
tiam. 232.

- §. 1. *Obseruantia nomine quid intelligen-
dum.* 233.
2. *Sancti qui in calis sunt, vt honorandi,
ibid.*
 3. *Sacerdotes, Clericique alij quo honore
digni.* 236.
 4. *Et seculares in dignitate constituti vt
honore prosequendi.* 243.

LIBRI II. CAPVT I.

Quid de seipsis sentire debeant qui præ-
sunt cæteris. 249.

- §. 1. *Suiipsius cognitio præposito cuius ad-
modum necessaria.* 249.
2. *Potestas omnis à Deo,* 253.
 3. *Quæ*

3. *Quae mediatur tantum à Deo est potestas, contractu quodam nititur inter rectorem & subditos.* 255.
4. *Nulla in destructionem potestas datur, sed in adificationem, exigetque de illa Deus seuerissimam rationem.* 257.
5. *Nihil est, cur extollatur qui praest; multum contra unde sibi timeat.* 258.
6. *Qui praest, Prudentia indiget ad gubernandum sublimi, propria, speciali.* 260.

CAPVT II.

Circa Religionem quid ab eodem postulet Prudentia obseruari. 261.

- §. 1. *Quas ob causas Religionem plurimum colere debet qui praest.* 262.
2. *Quinam Religionis actus praecipue deceant gubernantem.* 265.
3. *De reuerentia exhibenda Prelatis Ecclesiasticis.* 270.
4. *De hypocrisis abominatione, & fuga in Religionis materia.* 274.
5. *Circa*

5. *Circa Religionis materiam, à quibus institui nihil debeat, vel immutari.*
275.

CAPVT III.

Nonnulla digna obseruatione circa bonum familiæ publicæ. 276.

- §. 1. *Domesticis prius quàm aliis prospiciendum.* 277.
2. *Etiàm spiritali domesticorum bono cõsulendum.* 279.
3. *Quoslibet promiscuè non admittendos ad familiam.* 280.
4. *Quinam perniciosissimi omnium, maximèque à familia excludendi.* 283.

CAPVT IV.

Di&amina quædam Prudentiæ circa consultationes. 283.

- §. 1. *Publicas potestates opera indigere Consiliariorum.* 284.
2. *Quales esse debeant Consiliarij.* 286.
3. *Quibus de rebus Consiliarij seipso re-
tè admoneant.* 291.
4. *Vtrum illorum Consiliis insistere teneantur sublimes illæ potestates.* 293.

CAPVT

CAPVT V.

De Ecclesiasticorum, deque aliorum
munerum distributione. 295.

- §. 1. Circa officiorum, beneficiorumque Ec-
clesiasticorum distributionem quid iu-
ra præscribant. 296.
2. Quod magna similiter Prudentia uti
conueniat in distributione munerum
temporalium. 300.
3. Consultum ne sit temporalia officia
vendere. 306.
4. Vtrum expediat eadem munera publi-
ca cauferre in perpetuum. 309.

CAPVT VI.

Circa iuris administrationem confide-
ratio utilis. 312.

- §. 1. Duplex esse forum, Ecclesiasticum, &
ciuile. 313.
2. Fori vnius Iudicem cognoscere non de-
bere de causis propriis alterius. 322.
3. A quouis Iudice quid maximè requi-
rat Prudentia. 324.
4. Circa iudicalem sententiam, eiusque
executionem quid obseruandum. 335.

**

CAPVT

C A P V T VII.

De legislatorum Prudentia in ferendis
legibus. 341.

- §. 1. Antecessorum leges non facile anti-
quanda. 341.
2. Quae praeipue leges ferenda. 346.
3. Qualis, quantaque soleat esse legum
obligatio. 354.
4. Circa leges pœnales quid recte obser-
uetur. 358.
5. Quousque observari ab auctore suo le-
ges debent. 359.
6. Quantoperè cõnitendum ut à subditis
leges observentur. 361.
7. Possintne iure extendi leges ad here-
des praeuaricantium. 362.

C A P V T VIII.

Quid de rebus in Bello observandis fa-
cri, profanique auctores censuerint.
364.

- §. 1. Nullum prorsus Bellum facile susci-
piendum. 365.
2. Ali

2. *Aliquando tamen ut suscipiatur Bellum, iustitia exigit, necessitas cogit.*

370.

3. *Iusti Belli conditiones quæ.* 371.

4. *Ante Bellum quid agendum.* 383.

5. *Ad quid in progressu Belli par est attendere.* 387.

6. *Quid obtenta, vel amissa victoria.*

394.

CAPVT IX.

De Prudentia fucata. 394.

§. 1. *Nunquam, aut raro ferienda fœdera cum Infidelibus.* 395.

2. *Contra fœderatos nihil mala fide agendum.* 398.

3. *A fœdere abstinendum, quod vinculum sit iniquitatis.* 403.

CAPVT X.

De Prudentia in imponendis oneribus.

404.

§. 1. *Acrarium Reipublicæ necessarium.*

404.

** 2

2. *Quis*

2. *Quis Aerario præficiendus.* 405.
3. *Vnde colligendum, amplificandumque rarium.* 407.
4. *Quàm causè expendendum erarium.* 418.

CAPVT XI.

Ad Reipublicæ; Magistratusque conseruationem quæ valde conferant. 420.

- §. 1. *Superiorum quorundam documentorum recapitulatio obseruationi huic perutilis.* 420.
2. *Ludouici XI. Franciæ Regis salutaris præceptio relicta filio ad eū finē.* 425.
 3. *De intestinis seditionibus tempestiuè interuertendis.* 426.
 4. *De administratione perfectâ publici muneris.* 432.
 5. *De præidiis, seu fortalitiis quid aucthores senserint.* 433.
 6. *De occultandis consiliis propriis, explorandis alienis.* 435.

CAPVT XII.

De communi, deque speciali Prudentia reliquo

reliquorum Præpositorum in præ-
stando quæ subditis suis debent. 439.

- §. 1. *Communia præcepta aliorum Præposi-
torum erga subditos.* 439.
2. *Peculiaria parentum erga liberos.* 445.
3. *Peculiaria maritorum erga uxores.*
461.
4. *Peculiaria Dominorum erga vasallos,
& seruos domesticos.* 472.
5. *Peculiaria Præceptorum erga discipu-
los.* 476.

CAPVT XIII.

De subditorum debito erga Præpositos
& quid circa illud obseruandum.
484.

- §. 1. *Communia Subditorum debita & præ-
cepta.* 485.
2. *Propria filiorum erga parentes.* 493.
3. *Vxorum erga maritos.* 496.
4. *Vasallorum & seruorum erga Domi-
nos.* 503.
5. *Discipulorum erga Præceptores.* 508.
6. *Subditorum erga Magistratus & Prin-
cipes.* 513.

**

3

LIBRI

LIBRI III. CAPVT I.

De amore sui, deque Prudentiæ regulis,
quibus dirigitur. 515.

- §. 1. *Quendam esse prauum sui amorem,
quendam utilem, necessarium & lau-
de dignum.* 515.
2. *Pravi radices quæ sint; quomodo ex-
tirpanda.* 518.
3. *Quid de seipso sentire debeat, cui cura
est amor sui sanctus ac purus.* 520.
4. *Quæ potissimum animi bona profe-
quenda.*
5. *Quantam habere nominis sui ratio-
nem vir bonus debeat.* 539.
6. *Quomodo, & quousque corpori prospici-
endam.* 543.

CAPVT II.

De præscriptis Prudentiæ circa Absti-
nentiam. 553.

- §. 1. *Abstinentia quid sit, quàm utilis ac ne-
cessaria.* 554.
2. *Quousque comedendum, ubi de hone-
sto comedendi modo.* 555.
3. *Quæ*

3. *Quae remedia Gula opponenda.* 568.
 4. *De defectu cibi vitioso, seu nimia inedia.* 571.

CAPVT III.

De cautela & circumspectione circa Sobrietatem. 572.

- §. I. *Quid sit Sobrietas.* 573.
 2. *Quousque bibendum, & quid agendum importunis conuiuis ad haustus aequales prouocantibus.* ibid.
 3. *De ebrietatis remediis & incommodis.* 578.
 4. *Quos potissimum Sobrietas deceat.* 585.

CAPVT IV.

Castitatis studiosus quid agere debeat, quid fugere. 587.

- §. I. *Castitas quid sit & quotuplex; quae carnis copula dicatur illicita.* 588.
 2. *Quàm honesta, nobilis, amabilis sit castitas.* 594.
 3. *Luxuria autem quàm fœda, pernicio-sa, detestabilis.* 595.
 4. *Præscripta, seu remedia communia con-*

- tra luxuriam. 604.
5. De cautela circa cogitationes venereas. 612.
6. Circa turpiloquia, praescripta Prudentia. 616.
7. Circa aspectum, lectionemque impudicorum authorum. 618.
8. Circa auditum. 622.
9. Circa tactum. 627.
10. Circa usum coniugij. 629.
11. Modus recuperandi amissam castitatem. 637.
12. Quibusnam potissimum cura esse debeatur. 638.

CAPVT V.

De Prudentiae regulis circa Fortitudinem. 641.

- §. 1. Fortitudo quotuplex, quid proprie sit, & quam nobilis. 641.
2. Viro forti quae intentio specialiter necessaria. 645.
3. Quos potissimum, quibus in rebus, & quomodo fortes esse oporteat. 646.
4. Quibus modis acquiritur fortitudo. 655.
5. Quando

5. *Quando & quousque aggredienda terribilia.* 667.
 6. *Ad perseverandum in bono arduo, quid valde conferat.* 678.

CAPVT VI.

Circa materiam Patientix, quid faciendum dicet Prudentia. 686.

- §. 1. *Quid sit Patientia, quomodo se habeat ad Fortitudinem.* 687.
 2. *Quotuplex sit Patientia, ubi de patiendi modo multiplici.* 688.
 3. *De optimis & verè Christianis stimulis ad patiendum.* 690.
 4. *Excusari neminem, qui ut temporale damnum à se auertat, facit quod non licet; aut contrà facere pratermittit quod tenetur.* 708.

CAPVT VII.

De obseruandis circa Mansuetudinem. 711.

- §. 1. *Mansuetudinis descriptio, & quousque irascendum, quos maxime deceat, quàm sit virtus nobilis.* 712.

** §

2. Exces

2. *Excessus ira qua arte cōpescendus.* 713.
3. *Appetitus vindictæ quis laude dignus, quis vituperio.* 730.
4. *Exequi vindictam cui liceat; cui non liceat.* 736.
5. *Ira defectu quomodo peccetur.* 741.

CAPVT VIII.

A viro Magnanimo quid Prudentia velit obseruari. 742.

- §. 1. *Magnanimitas in quo sit posita.* 743.
2. *Quando & quousque ambiendi honores & dignitates.* 747.
3. *Qua cautela utendum circa gloriam.* 753.
4. *Iactare seipsum & commendare quousque, quo item casu liceat.* 760.
5. *Quenam magni debet aestimare magnanimus, quæ ut parua contemnere.* 770.
6. *Circa adeptos iam honores quid obseruandum.* 779.

CAPVT IX.

Vir humilis quid agere, à quibus item sibi cauere debeat. 783.

§. 1.

- §. 1. *Humilitas quid sit ; quotuplex, quæ potissimum consecranda.* 783.
 2. *Humilitatis veræ ac præcipuæ partes & munia.* 787.
 3. *Quam arte querenda Humilitas.* 800.
 4. *Humilitas quos maximè deceat.* 806.

C A P V T X.

Prudentiæ leges circa Studiositatis materiam. 808.

- §. 1. *Studiositatis descriptio.* 808.
 2. *Scientiæ laus, & periculum.* 809.
 3. *Quid præcipuè discendum.* 813.
 4. *De recto sciendi modo, & Scientiæ usu.* 821.
 5. *Quæ artes censendæ malæ, & abominandæ.* 834.
 6. *Curiositatis vitium quàm graue sit & latè pateat.* 841.

C A P V T X I.

De directione Modestæ. 851.

- §. 1. *Modestia quid hoc loco significet.* 851.
 2. *Quid obseruari Prudentia velit circa exteriores motus corporis.* 852.
 3. *Quid circa eiusdem ornatum, ne in vitium degeneret.* 859.

LIBRI

LIBRI IV. CAPVT I.

Circa commutatiuam Iustitiam quid at-
tendi velit Prudentia. 869.

- §. 1. *Commutatiue Iustitiæ natura declara-
tur.* 869.
 2. *Regule quedam generales circa contra-
ctus.* 870.
 3. *Circa promissionem regula speciales.*
874.
 4. *Circa emptionem, & venditionem.* 879.
 5. *Circa opera locationem & conductio-
nem.* 886.
 6. *Circa mutuum.* 891.
 7. *Circa cambium.* 897.
 8. *Circa restitutionem.* 899.

CAPVT II.

De præscriptis Prudentiæ circa Miseri-
cordiam. 906.

- §. 1. *Misericordiæ definitio, & partes.* 907.
 2. *Circa opera Misericordiæ corporalia
quid obseruandum.* 909.
 3. *Quid circa spiritualia & ac primò circa
correctionem errantium.* 919.
 4. *Circa*

4. *Circa institutionem piam ignorantium.* 931.
 5. *Circa boni consilij administrationem.* 943.
 6. *Quid circa preces pro indigentibus offerendas.* 945.
 7. *Quid circa mæstorum consolationem.* 947.
 8. *Quid denique circa tolerantiam, condonationemque accepta iniuria.* 954.

C A P V T III.

De viri Prudentis officio circa Magnificentiam, & Liberalitatem. 956.

- §. 1. *Magnificentia quid sit, quid item Liberalitas, & cur Prudentia regula utrâque virtutem dirigentis in vnum idemque caput conferantur. Quid præterea utriusque commune.* 956.
 2. *Mediocris amor pecuniæ, eiusdemque contemptus, quibus argumentis acquiri possit, & concipi.* 958.
 3. *Quæ dicantur opera magnifica; quam ex iis præcipua, & digniora magnis sumptibus.* 968.
 4. *Libe*

4. *Liberalitas quomodo, & in quos potissimum exercenda.* 975.
5. *Oblata dona utrum admittenda.* 984.

CAPVT IV.

De partibus, seu legibus Prudentiæ circa Gratitude[m]. 986.

- §. 1. *Gratitudinis actus quàm sit nobilis: Ingratitudo contra, quàm turpis, & qua turpissima omnium.* 987.
2. *Beneficium quomodo recognoscendum.* 993.
3. *Quomodo laude prosequendum beneficium, & agenda gratia.* 998.
4. *Quomodo rependendum aequivalens beneficio, vel quid maius.* 1000.

CAPVT V.

Circa Veritatis virtutem obseruare vir Prudens quid debeat. 1006.

- §. 1. *Veritas hoc loco quid significet.* 1006.
2. *Quod mentiri nanquam liceat. De fictione quid sentiendum.* 1007.
3. *Veritatem nihilominus retinere interdum permittitur, imò necesse est.* 1012.

4. *A quibus mendaciis præcipuè abstinendum.* 1013.
5. *Amphibologiis uti utrum, & quando liceat.* 1016.
6. *De vitiis mendacio affinis procul vitandis.* 1019.

CAPVT VI.

De præscriptis Prudentiæ circa Fidelitatem. 1024.

- §. 1. *Fidelitas quid.* 1024.
2. *Perfidia quàm detestabilis, & noxia.* 1025.
3. *Quæ potissimum vitanda.* 1029.
4. *De vanis perfidorum prætextibus, & excusationibus.* 1036.
5. *An & in quo casu liceat non stare data fidei.* 1037.

CAPVT VII.

Prudentiæ dictamina circa affabilitatem. 1038.

- §. 1. *Affabilitas quid sit, & quàm necessaria.* 1039.
2. *De*

2. De sociorum delectu, deque perferendis eorum oneribus, siue defectibus.

1040.

3. Quos, & quousque aliorum mores imitari affabili sit concessum.

1045.

4. Qualem risum locutionemque admittat affabilitas.

1047.

5. Quos item ludos, seu recreationes virtus hæc postulet, quos respuat.

1054.

6. Viro affabili quid observandum in conuiuio.

1060.

7. Quid in conuersatione cum laicis, si Clericus sit.

1063.

DE

CAPIT. VIII.

I
DE VERA
PERFECTAQVE
PRVDENTIA;
SEV DE PERFECTO
VIRTVTVM VSV.
LIBER PRIMVS.

De natura, dignitate, officiôque
Prudentiæ.

CAPVT I.

- §. 1. *Quid sit Prudentia, quàm nobilis ac neces-
saria.*
2. *Quomodo dirigere possit Prudentia virtutes
superioris ordinis, siue Theologicas.*
3. *Operis totius partitio.*

§. 1. **V**ERA perfectâque Prudentia, *Prudentia*
quam Græci *σοφῆσις* vocas, & *quid.*
de qua scribere aggredior, Vir-
tus est moralis tanta maiestate cæteris ante-
cellens,
A

cellens, vt nobilissimam in ea magistram agnoscas, & quasi Apollinem Musarum choro præpositum. Meritò sanè, cum dirigat omnes eo ipso, quo intellectus quem imbuir, vtenti iis volutati suggerit, quid in singularum actu siue operatione obseruare; quid fugere debeat. Hinc illa eius definitio: *Prudentia est habitus intellectus, vera cum ratione actiuus, circa ea qua bona & mala homini sunt.* Vix opus pluribus, vt quantæ dignitatis sit, assequare. Nihil mihi protuleris subiecto eius angustius, eadè, inquam, facultate intellectus, quæ nos secer- nit à belluis; atque à Philosopho *diuinum quid dicitur & impassibile.* Quod ad obiectum circa quod versatur, bonum, vt dixi, & malum, est hominis proprium; vel si maui, actio humana à libera profecta voluntate; quæ si rationi cõgruit, bonæ est, & viam parat ad summam veramque beatitatem. Et quoniam eiusmodi actiones (partim bonæ, ideòque prosequendæ; partim malæ, & ob id fugiendæ) à quibus nostra pendent omnia; meritò rebus annumerantur omnium grauissimis, sit vt nõ possit sapienti non esse magno loco Prudentia, quæ voluntati se ducem præbet ac facem, vt priores illas rectè exerccat, ab istis verò abstineat. Taceant itaque, qui ei pares facere non erubescunt artes Mechanicas, Medicinam, Iurisprudentiam, Syllogisticam, aut mortalem ipsam Philosophiam. Non curant Mechanicæ, nec attendunt bona honesta, ac solida homini soli præstituta; sed corpori dun-

taxat

Arist. lib. 6.
Ethic. c. 5.

Idem l. 1. de
Anima, c. 3.

xat vtilia, ita vt peritior censeatur archite-
 ctus, qui opportuniorem humanis vsibus aut
 venustiore domum ædificat: quæ quia se-
 cundum quid tantum bona sunt, fit, vt eius-
 modi artifex non dicatur prudens simpliciter,
 sed prudens architectus. Qui autem per Pru-
 dentiam qua de agimus, rectæ rationis per-
 pendiculo morales actiones suas conformat
 & accommodat (quæ secundum Aristotelem
 summum bonum; secundum veritatem verò,
 fidemque Christianam, ad illud sunt via) sim-
 pliciter Prudens suo iure nuncupatur. Me-
 chanicas imitatur ars Medica, solum intendit
 bonum corporis, vitæque prorogationem. Iu-
 risprudentiæ non actio voluntatis, qua beati-
 sumus & boni, proposita est; sed humani tan-
 tum iuris scientia bonis malisque communis,
 quam sæpè qui optimè callent, nequissimi sūt:
 cum ex aduerso nemo hac Prudentia perfectè
 instructus non sit bonus. *Non posse quempiam
 prudentem esse, nisi bonus sit,* (verba pono eiusdem
 Philosophi) *manifestum est.* Nimirum perfectè
 Prudens nequit esse, nisi valeat de agibilibus
 omnibus in genere moris rectè iudicare; quo
 iudicio cōstanter vti nequit, nisi subactis per-
 turbationibus: non subiguntur autem nisi ad-
 miniculo cæterarum virtutum moralium. Si-
 mile quid de arte Syllogistica dictū puta. Nec
 magnum videri potest, nec dignum quo quis
 bonus beatusque iudiceretur, quòd medium ter-
 minum cum extremis duobus ita nouerit col-
 ligare, vt necessaria conclusio indè fluat, quæ-
 stionem

Arist. lib. 6,
 Eth. c. 11.

4 DE PERFECTA PRUDENTIA

tionem continens. Hoc enim quid ad rhombum? quid ad mores pertinet? quid ad vitam facit beatam? Ethica seu Moralis Philosophia vniuersim tantum tradit, quæ virtutum sunt ac vitiorum: videns autem Prudentia actiones esse singularium, ad earum se demittit circumstantias; & quas in vnaquaque obseruare deceat, speculatur ac docet; vt proinde vnam inter & alteram ea sit differentia, quæ inter duos, quorum alter porrecta manu siue digito confusè duntaxat pediti ostendit mundi plagam, versus quam tendat oportet, vt ad constitutam ciuitatem perueniat; alter continuum se præbet viæ ducem, dubia omnia enubilat occurrentibus biuiis, triuiis, anfractibus: à quo propterea longè plus se accipere, quàm ab illo viator non inficiabitur. Iam si cum Iustitia, Fortitudine, Temperantia, & virtutibus id genus aliis Prudentiam conferamus, has vltro consentiam Reginas esse inclytas, auro gemmisque collucentes, admodum item speciosas, colore roseo, gressus maiestate spectabiles, vt cuilibet acclamate Sapiens meritò possit: *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es? Et Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia Principis?* Cæterum omnes video captas oculis, ad nullam dirigere gratulatoria hæc verba possumus: *Oculi tui columbarum.* Magnus planè defectus, magnum detrimentum; quia videre magnum est ornamentum. Prudentia contrà oculatissima est, & quouis Argo perspicacior, còque nomine anteit vniuersis,

Cant. 4. &
7.

Cant. 1.

uersis, & à Bione philosopho visui comparatur nobilissimo sensuum, totum hominem quantus est dirigenti, vt norit quò & quà gradiendum ne cespitet. A sancto autem Ambrosio vocatur *font primus officij*; quia reuerà indè ducendum est exordium. A Platone *ἡπιστημον ποικιλὴ ἐυδαιμονίας*, id est, scientia fœlicitatis effectrix. Eandem tanti fecit Socrates apud Maximum Tyrium serm. 41. vt primam inter tria posuerit, quæ auditoribus suis præcipuè curanda tradebat, *Prudentiam in mente, in lingua silentium, in vultu verecundiam*. Quid Socratem aut alios nomino? Vult Deus ipse, ac iubet, vt in ædificatione Hierusalem extendatur perpendiculum super eam. *Ædificatur spiritualiter Hierusalem, cum multa opera bona congregantur*. Porro quidam sine perpendiculo ædificant, quia proficere virtutibus cupientes nequaquam verâ regulâ adhibitâ, quæ lex Prudentiæ est, considerant quid rectum sit, quid obliquum; sed oculis vtentes pro perpendiculo, id est, solùm sequentes carnis iudicium, amplectuntur quasi rectum, quidquid concupiscentia suaserit; non secus ac mulieres (per quas procaces animæ significantur & leues) dicunt Ieremiæ: *Sermonem quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te; sed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore nostro*. Ne ita desipiamus, si auscultamus Deo, si errare nolumus; sed vbique ad Prudentiæ amussim recurramus, ipsi etiam artibus adedò necessa-

S. Ambros.
lib. 1. de of.
fic. c. 27.

Hagg. 2.

Hier. 44.

6 DE PERFECTA PRVDENTIA

riam, vt sine ea nihil rectè fiat ; quam idcirco in Oratore valdè requirit. Quintilianus ait: *Lib. 6. c. vlt. Illud dicere satis habeo, nihil esse non modò in orando, sed in omni vita prius consilio, frustra que sine eo tradi artes ceteras, plusque sine doctrina Prudentiã, quam sine Prudentia facere doctrinam.* Cùm porrò cæteris omnibus, tùm etiam Principibus prodesse iste de Prudentia Tractatus poterit, ob rationem quam afferebat Demetrius Phalereus Ptolomeum Regem adhortans, vt libros de regno scriptos emeret ac legeret. Nam, inquit, *de quibus amici Reges admonere non audent, ea in libris scripta inueniuntur.* Verùm si

Bruta animantes Prudentia participes.

Lib. 6. Eth. c. 7. Lib. 8. de hist. anim. c. 1

Ibid.

tanti pretij est Prudentia, dicat aliquis, quomodò natura brutas animantes fecit eius participes? Nihil magnum iure videri potest commune nobis cum bellis, vt Didymo Alexandrino cæcitatem suam ægrè ferenti dicebat S. Antonius. Quod autem in iis quoque locum habeat, locuples testis est Aristoteles: *Bestias nonnullas prudentes esse inquit, quacumque in vita traducenda providendi habere vim quandam videntur.* Ac rursus: *Vt in homine ars, prudentia, sapientia; sic nonnullis brutis inest vis quadam eiusmodi naturalis.* Hoc ipsum magis adhuc persuadent illa Christi verba Matth. 10. *Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columba.* Respondet idem Philosophus, seipsum interpretans, in brutis non tam esse veram Prudentiam quam figuram vestigiumque Prudentiæ: *Sunt in pluribus ceterorum animalium, inquit, vestigia morum animi humani. Inest urbanitas, feritas, clementia,*

mentia, acerbitas, fortitudo, ignauia, atque etiam Prudentia imago inest in multis. Nempè verà Prudentia supponit rationem, rationisque vsum, velut normam certissimam, cui vt voluntas suos conformet actus, & quomodò id facere debeat, ad aurem ei dicere non desistit. Eadem ratione opitulante non solum vir bonus agit bene, sed nouit sui etiam facti causam reddere. Bruta autem rationis sunt expertia, esto apud Plutarchium Gryllus neruos intendat omnes, vt contrarium persuadeat. Et quia sunt, ignem imitantur, qui comburens nescit se comburere, nec intelligit, an & cur sursum potius quam deorsum, recta non oblique feratur. Sic, inquam, ignorant brutæ animantes suarum modos finisque operationum. Non cogitant hoc esse ad illud vtile vel necessarium, vel hoc propter illud faciendum. Nescit aranea ad quid proffit tela quam orditur, aut quo ordine sit in textura huiusmodi procedendum: nec apiculæ, cur tali forma struant fauos, aut quid inde commodi debeant expectare: Nec vllum tale animal, cur comedat, cur bibat, cur generet, cur alat sobolè, cur fugiat, cur se suaque defendat. Vna est diuina mens, vt orbi vniuerso, sic illis præsidens, omnium actiones gubernans, & omnia quamuis nescia in suos fines dirigens, vt tradit S. Th. 1. p. q. 59. a. 1. & 1. 2. q. 6. & q. 11. a. 2.

§. 2. Cum mei sit consilij capite quinto Libri huius, & duobus sequentibus ea completi, quæ Prudentia in vsu trium virtutum

Sed non rati
tionis.

Theologicarum Fidei, Spei, & Charitatis vult obseruari; differendum prius, quâ fieri possit, vt virtus ordinis inferioris virtutes dirigat superioris. Respondeo, præter lumen rationis naturalis reperitur in fidelibus lumē Fidei supernaturalis, & sicut intellectus priore illo corroboratus sensim discit, quid in indiuiduis humanis actibus sit obseruandum, vt tales existant, quales oportet esse, totaque hæc rectè operandi peritia acquisita est, & dicitur prudentia naturalis, multùmque augetur Auctorum lectione, præsertim sacrorum; institutione item seniorum, experimentis variis; sic imbutus posteriore sensim eruditur ac videt secundùm gradum fidei, & inditam sibi ratiocinandi facultatem, qualiter se gerere homo debeat, quid habere præ oculis, vt supernaturales actus hîc & nunc quemadmodum decet, exerceat. Quæ operandi solertia esto sit etiam acquisita, hoc nomine dici meretur Prudentia supernaturalis, quod ab habitu pendeat supernaturali. Eadem à lectione sanctorum Patrum, atque ab Ecclesiæ moribus magna capit incrementa. Est & alia Prudentia propriè supernaturalis, comes Charitatis, & infusa; de qua S. Thom. 2. 2. q. 47. art. 14. sed hæc eò tantùm spectat, vt quod ex Prudentia & secundùm virtutem facimus, ad supernaturalem finem referamus.

*Libri totius
partitio.*

§. 3. Partiar opus hoc vniuersum in libros quatuor; in quorum primo de Prudentia

tia sermo erit dirigente virtutes Theologicas & Religionis : In altero, de illa ipsa vt virtutum regula, quæ partim Principibus, Magistratibus, & Præpositis aliis conueniunt, partim subditorum sunt propriæ : In tertio de eadem vt illas moderatur, quæ propriam priuatim cuiusque perfectionem respiciunt : In postremo circa eam versabimur, vt dirigendas virtutes suscipit, quibus alij erga alios ritè afficimur. Cæterùm nec mirabitur, puto, Lector, nec vituperabit, quod pauculas quasdam sententias vel historias semel vel iterum protulerim : hoc siquidem factum est, partim ne eas cogeret alibi laboriosè querere ; partim quia virtutes inter se connexæ sunt, vt scribit Aristoteles, lib.6. Ethic. c.13. atque ita quædam in vnus dicta disputatione, omninò resumenda sunt in disputatione alterius.

De falsa Prudentia.

CAPVT II.

- §. 1. *Falsa Prudentia quid sit.*
 2. *Quanto interuallo à vera separetur, & quàm latè dominetur.*
 3. *Deo & viris bonis quàm sit inuisa.*

§. 1. VEMADMODVM præter verum Deum, veram fœlicitatem, amicos veros, falsi quidam dij circumferuntur, com-
 A § plures

*Prudentia
carnis.*

S. Aug. l. 4.
cont. Iulia.
c. 3.

plures fucatæ fœlicitates, & amici specie tenus quamplurimi; sic præter germanam Prudentiam, non in orbe solùm visitur, sed latè etiam regnat adulterina illa, quæ in sacris paginis Prudentia seu Sapientia carnis appellatur. Et sicut falsi dijs simpliciter dij nõ sût, Hier. 2. *Et certè ipsi nõ sunt dij: emèritæ itè illæ fœlicitates non merentur hanc nomenclaturam, nec amici illi inanes & straminei digni habentur nomine amicorum: ita planè Prudentiæ carnis minimè quadrat sanctum hoc & venerabile nomen. Quare potius appelleretur à nobis, vt à S. Augustino, apparens Prudentia, fallensquè sui specie, & qualis eius genius fit, dicamus ex sequentibus.*

§. 2. Intuidere sibi mutudò dominatum, & implacabilia exercere odia carnem & spiritum, seu rectam rationem & concupiscètiã communem nobis cum belluis, tradit Apostolus Gal. 5. *Caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem; hæc enim sibi inuicem aduersantur.* Idem de Prudentia illius & Prudentia istius iudicium; in alia atque alia scinduntur studia: minùs se inuicem ferunt quàm Ismael & Isaac, aut quàm idolum Dagon & arca fœderis. Sapientia spiritus honesta sibi præstituit, rectam rationem interrogat & sequitur, vim odit, dolum, ac perfidiam ad æterna collimat bona; tota denique est in opportunis ad ea mediis amplectendis. At Prudentiæ carnis contraria omninò sunt consilia, honestum non curat, sed vitæ tantum;

*Sapientia
Spiritus, &
carnis quàm
disparæ.*

tantum ; illud saltem non nisi huius gratia prosequitur , finem vltimum collocat in iis quæ sensum oblectant , quibus vt perfruatur , accersit quamcumque potest vim, perfidiam, dolos, fraudes, simulationem & dissimulationem. Prostat exemplum luculentum in villico iniquitatis , qui Matth. 16. solerter quidem, nequiter tamen, & violatis iustitiæ, rationisque legibus, ad consulendum rebus suis de alieno lusit corio ; iniuste dedit quæ sua non erant, vt quibus sic bene fecerat, in necessitate haberet opitulatores. Imitantur hanc nequitiam, quotquot id tantum agunt, vt sint in terra beati, vt concupiscentiis suis satisfaciant, valeantque cum Salomone dicere, Eccles. 2. *Omnia quæ desiderarunt oculi mei, non negavi eis ; nec prohibui cor meum, quin omni voluptate fruere tur, & oblectaret se in his quæ preparaueram, & hanc ratus sum partem meam* : Tales quippè ad improbas quasque artes modò improbis desideriis suis opportunas confugiunt, mentiuntur, adulantur, peierant, religionem veram eiurant, falsæ astipulantur, fidem non seruant, circumueniunt, bonum simulant quo carent, dissimulant vitium quo laborant, omnium se formis accommodant ; rugiunt cum leonibus, hinniunt cum equis, ululant cum lupis, boant cum bobus, ganniunt cum vulpibus. Hi, sunt de quibus ait Deus, Hier. 4. *Sapientes sunt et faciunt malum ; bene autem facere nesciunt.* O si tibi liceret, bone Lector,
Solis

Solis instar circumire terram, & quæ in ea geruntur intueri, quàm exporrectum cerneres huius Circes imperium, quàm multos Reges ac populos bibentes & ebrios de poculo abominationis, quod offert vniuersis? Quot tibi mortales occurrerent, quibus eius dictamina totidem sunt oracula, quique ab eiusdem regula tam parum volunt, quàm idem Sol ab orbita sua discedere? Multi de Ormutianorum Regibus, vt filiiis suis ansam omnem ambiendi paternum principatum, rebellandique submouerent, excæcarunt, hodieque excæcant, dempto vno, quem placuerit regno destinare, vt scribit Iarrius noster tom. 2. Thesauri rerum Indic. l. 2. c. 1. Qua immanitate non contenti complures Asiæ & Turcarum Imperatores, suos strangularunt, atque moré hunc barbarum, quasi fundaméntalem regni legem tenuerunt, à qua nefas esset recedere, magnam hanc interpretantes sapientiam. Ius in armis situm putarunt, tunc maximè se niti arbitrantés, cum plurimum possent: *Opprimamus*, inquebant, *pauperem iustum, & non parcamus vidua, nec reuereamur canos multi temporis. Sit autem fortitudo nostra lex iustitie.* De Europa nostra quid dicam? Toti sunt in hac carnis Prudentia sectarij (atque vtinam non etiam ex orthodoxis aliqui, nec opus esset dicere: *Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda*) quod quidem perspicuè demonstrare, quò minùs posthac noceant, & ne calumniari me dicant, omninò erit operæ pretium. Cum apud se constitutum haberent regnare,

Sap. 2.

Hof. 4.

regnare, & liberè genio indulgere, mox intulerunt nullis parcendum machinis, quibus repugnans eis Romana Ecclesia subruì, aut quati saltem posse videretur. In hunc finem ita ratiocinati sunt: Multum ei omninò apud populum detrahetur, si obtendamus nullo apud eà loco esse diuinas literas, quãdoquidem superaddit eis humanas traditiones velut insufficientibus. Hoc ergo dicamus, hoc publicemus; esto nos minimè lateat, ex eiusmodi traditionibus diuinas quasdam esse posse (vnde enim constat, verbum vt diuinum sit, scribi oportere ?) alias autem non quomodocúmque humanas esse, sed Apostolicas, vt potè quarum post Apostolos nullus circumfertur, nec ostendi author potest. *Quod vniuersa tenet Ecclesia,* ait S. August. l. 2. cont. Donat. c. 7. l. 4. c. 24. l. 5. c. 23. *nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi Apostolica autoritate traditum relictissimè creditur.* Ecquis præter Christum & beatos eius Apostolos vsu inuexit signi crucis, exorcismos paruulorum qui baptizantur, quadragesimale ieiunium, abstinentiam à carnibus tam in eo, quàm feria sexta, & sabbatho, Dominici diei tanquam festi celebritatem? Quis nescit ciuilem disciplinam præter leges abundare patriis moribus; non scriptis, sed receptis consuetudine vsuque longissimo, quorum vis nihilò minor est, quàm ipsarum legum? Sed tamè quia hæc calumnia ad nostrum facit institutum, vulgi auribus, vt dictum est, insusurretur.

*Hæreticorū
axiomata.*

Dolus,

2. Encid. — *Dolus, an virtus quis in hoste requiratur?*

Rursus peremptoriam in nos sententiam fert Romana Ecclesia, velut in hæreticos & lupos ouili Christi insidiantes; nec fieri potest, quin tales nos esse suspicentur omnes, vel etiam credant, quandiu subsistet eius auctoritas: sin contra eò adducantur, vt eam putent errori obnoxiam, inò reipsa in errores varios incurrisse; faciliè quoque sibi persuadebunt, ab ea perperam de doctrina sua, deque nostra iudicatum: sic enervabitur lata illa in nos sententia. Hæc itaque comminiscamur, & simul euoluamus superiorum ætatum Concilia, decreta summorum Pontificum, opera sanctorum Patrum. Quæramus vbique velut in scirpo nodum, depromamus inde apparentes contradictiones, dicta notemus ambigua, quæ inflectere ad nostrum possimus arbitrium, & malè intellecta proferre in causæ nostræ patrocinium. Nunquam ex ore nostro audiatur illud Apostoli pro Ecclesia ineluctabile testimonium:

2. Tim. 3.

Ecclesia Dei viui columna & firmamentum veritatis; ita siquidem causam nostram iugularem, & iuxta illud conficerent statim auditores, non potuisse censuram illam Romanæ Ecclesiæ æquitati non congruere & veritati. Non minùs præmamus silentio verba illa Deut. 17. Veniesque ad Sacerdotes Leuitici generis, & ad Iudicem qui fuerit illo tempore, queresque ab eis, qui indicabunt tibi iudicij veritatem, & facies quodcunque

cumque dixerint, qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius, sequerisque sententiam eorum, nec declinabis ad dexteram, neque ad sinistram. Nimis quippe confirmat auctoritatem Ecclesiæ veteris, & Sacerdotum, & summi Iudicis seu Pontificis, à quo regebatur in causis seu controuersis circa Dei legem emergentibus; & consequenter, ac multò magis auctoritatem Christianæ Ecclesiæ, & præpositi ei Pontificis, quorum Ecclesia & Iudex ille gessere typum. Dicamus potiùs, ad priuatum quemuis pertinere harum decisionem causarum, interpretationemque sacrarum literarum, ac de vero illarum sensu definitiuum iudicium, esto dicat S. Petrus: *Omnia prophetia Scripturæ propria interpretatione non fit.* 2. Petr. 1.

Ad hæc cum sæpe ad aures nostras peruenit, *concordiâ res paruas crescere, discordiâ etiam magnas interire & labi*, hanc seminemus inter Clericos eiusdem Romanæ Ecclesiæ, ab eius capite membra diuidamus. At primùm abnuamus Petrum fuisse à Christo prælatum Sociis, vel Iudicem constitutum controuersiarum; tametsi reuera prælatus fuerit, quando ipsi ab eodem dictum est, Ioan. 10. *Pasce oues meas, pasce agnos meos: & summus arbiter constitutus his verbis, confirma fratres tuos.* Luc. 22. Ita enim fiet, vt eius successoris pares se iactent esse Clerici reliqui, & auscultare contempnant. Hoc si minimè succedit, contédamus eundem

eundem B. Petrum nunquam venisse Romam, nec ibi vixisse; minùs adhuc vitam cum morte commutasse; inde námque sequi videbitur, non posse Romanos Pontifices eius dici successores. Id quidem in dubium nunquam est reuocatum totis 1500. annis, quin potius magna consensione creditum; verùm non idcirco à nobis non est in controuersiam adducendum, quorum sapientia profitetur ex omni ligno facere Mercurium. Si ne ita quidem assecuturi sumus quod volumus, prætendat nostrùm quilibet, non esse hodiernos Romanos Pontifices legitimos B. Petri successores propter doctrinæ corruptelam, quam sensim collegerunt, sicut & morum. Non credent nobis plurimi, vna ex parte responsuri doctrinæ corruptelam ibi esse non posse, vbi columna est & firmamentum veritatis: ex altera constanter affirmaturi, malis quibusdam Clericis admixtos esse bonos quamplurimos, & collectiones istas irrisuri velut ineptissimas. Prauis est moribus, ergo successor non est legitimus. Prauis est moribus, ergo doctrinam non habet doctrinæ maiorum suorum consentientem; credent tamen fatui, ac leues corde. Quidquid sit de doctrina, inuehamur acerrimè in mores illos deprauatos, faciamus de muscis elephantos, ad omnes extendamus paucorum vitia, etiam festucas obseruemus in Clericorum oculis, & insectemur, vt ita Sancti videamur & diuino zelo præditi. Propter bonos nõ excusemus malos,

sed

sed propter istos in inuidiam illos etiam pertrahamus. Propter triticum & semen bonum non parcamus zizaniis; sed in horum inuidiam illud quoque eradicemus, quidquid in oppositum præscribat paterfamiliâs. Ab eiusmodi Clero sic per nos resperso luto maledicentiæ, diuortium non ægrè populus faciet, malè de eo sentire incipiet, Sacramenta & verba Dei de manu & ore eius quasi de polluto nolet accipere.

His finibus non se contineat carnalis prudentia nostra. Concitemus vbique bella & seditiones, cùm constet rebus perturbatis multum nostras promoueri. Sic piscatores perturbant aquam, vt timore perculli, pisces in sagenas incurrant, ad quas non reipiciunt. Etiam dormientes leonum more caudam agitemus, & occultè cudamus aliquam fabam malam nihil tale cogitantibus. Seligamus in diuinis literis promissiones, & quæcumque misericordiam spirant, nobisque applicemus; prætereamus autem contraria & sileamus, quasi nihil ad nos pertinentia. Per dulces sermones, promissiones, benedictiones seducamus corda innocentium. Sint nobis complura dogmata accommodata carnis desideriis, quæ instillemus fatuorum auribus ad has solas cantilenas iubilantium. Prædicemus fidem ad salutem sufficere, nec Iacobum curemus Apostolum scribentem: *Ex operibus iustificatur homo, & Iac. non ex fide tantum.* Vix bona opera calumniari incipiemus, eorumque meritis detrahere,

cum gregatim nobis adhærebunt otiosi homines, delicati & carnis mancipia; quin etiam in iis ægrè posthac sese exercebunt, qui videntur addictiores; vereri quippè incipient, ne fortè in iis frustra defudent. Neminem porro libenter operâ perdere, & frustrâ se fatigare, testantur verba ista Cypriani: *Operari tu putas rusticum posse, si dixeris: agrum peritia omni rusticitatis exerce, culturis diligenter instrue; sed nullam messem metes, nullam vindemiam premes, nullos oliueti tui fructus capies, nulla de arboribus poma decerpes. Vel si ei cui dominium est, usum nauium suadeas & dicas; materiam de excellentibus syluis mercare frater, carinam prauulidis, & electis roboribus intexere clauo, funibus, velis; ut fabricetur atque armetur nauis operare: sed cum hæc feceris, fructus de actibus eius & cursibus non videbis. Rursus cum molliciei & ignauia nostræ molestissimum sit, frænare concupiscentiam, atque à voluptatibus abstinere, quid consilij vt indulgentes iis, videri nihilominus possimus inculpati? Impossibilia hæc omnia dicamus esse, nosque exemptos ab eorū obligatione beneficio Christianæ libertatis. Ad damus impelli quemuis à Deo ad homicidiū, furtum, scortationem, & alia quæ perpetrat mala, nec attendamus ad illam Ecclesiastici sententiam: *Non dicas, ille me implauit: non enim ei necessarij sunt homines impij.* Iucunda est nobis, & libidinosis quibusque aliis vxorum commutatio; dicamus proinde, in plerisque casibus solui posse matrimonij vinculum*

S. Cyprian.
epist. 52.

Eccles. 15.

culum etiam consummati, quicumque demum sit verborum illorum sensus: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Ut tandem per omnia suscipiamus carnis patrociniū, & prolectemus, comprehendamúsque reti nostro quamplurimos, reponamus in album axiomatum nostrorum, nullius fidelis conscientiam obstringi posse humanis legibus, quamvis monentē audiamus Apostolum: *Necessitate subiecti estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Vociferemur ieiuniorum tempore vescendum indiscriminatim cibus omnibus, etiam carne & quibusque lacticiiniis; laudabiliores esse qui coniugantur, quam qui vitam viuunt cœlibem; licetē pecuniam dare ad vsuram, quotiescumque auctarium siue interesse taxam non excedit magistratus; abstinendum à multitudine tum festorum tū ieiuniorum; in festis nulla prohiberi seruilia opera; modò sine arbitris fiant & scandalo. Tandem sicut Ariani, vt æternum Dei Filium deprimerent, in quem amore ac studio penè nullo ferebantur, impensè laudabant patrem, cum interim sua etiam laus, & par quidem filio deberetur; ita ad deprimendam dissuadendamque pœnitentiam, satisfactionem, & eiusmodi alia quæ fœtent nobis, & subulæ sunt in oculis nostris, efferamus maximis quibusque laudibus Christi satisfactionem & merita, vt humanam nullius omninò esse pretij fatuis saltem persuadeamus.

Matth. 19.

Rom. 13.

1. Cor. 3. &
1.

3. Reg. 13.

§. 3. Abominantur Deus & viri boni adulterinam hanc, fallacemque Prudentiam, in hac ipsa vita exitus admodum infœlices habere solitam. Confirmat quod dico Apostolus Rom. 8. *Sapientia huius mundi inimica est Deo. Et, Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum: scriptum est enim, comprehendã sapientes in astutia eorũ. Et, Perdam sapientiam sapientũ, & prudentiã prudentium reprobabo.* Non híc quidem punit Deus omnes huius reos nequitix; quia hæc vita propriè non iustitiæ tempus est, sed misericordiæ: interdum tamen animaduertit in aliquos, vt cæteri salubriter metuant, & nisi aliter posthac sapiant, similia expectet vel etiã grauiora. Prouectus ad regnum decem tribuũ Ieroboam, promissionẽ à Deo acceperat, fore vt foeliciter constanterq; regnaret, si serio eius leges custodiret; sed placuit homini sceleroso, ad illud constabiliendũ longè aliam inire viã, quã ei suggestit infœlix prudẽtia. Erexit idola, seu vitulos duos aureos intra ditionis suæ fines; in Bethel vnum, in Dan alterum; simul quẽ fabricauit altaria, & Sacerdotes instituit, vt subiectam sibi plebem carere nolentem religionis exercitiis, apud se retineret; ob periculum quod suberat, ne si more solito Hierosolymam se conferret adorationis & sacrificij gratiã (vbi regnabat Roboam, eratque augustissimum templum Salomonis, velut in metropoli regni Iuda) erga Roboam sensim afficeretur, à se verò deficeret. Sed quid vtilitatis inde retulit? Contabuit in primis manus eius

eius erecta superbè & minaciter contra Prophetam, à quo tantum ei scelus exprobrabatur. Periit deindè familia eius funditus: *Propter hanc causam peccauit domus Ieroboam, & euersa est, & deleta de superficie terra.* Abominabiles Iudæis fuerunt Samaritani, idque eam ob causã inter alias, quòd consulendi sibi gratiã modò Iudæos, modò Assyrios se esse profiterentur. Quando enim cum Iudæis agebatur fœliciter, Iudæos se dicebant esse, vt sub Alexandro Magno amico Iudæorum, teste Iosepho 11. Antiq. c. vlr. Assyrios autem, quando secus, vt sub Antiocho Epiphane Iudæos infectante, vt scribit idem Iosephus libro 12. Abimelech Gedeonis filius patre defuncto cogitauit vindicare sibi principatum, & præripere septuaginta suis fratribus, quibus quòd nati essent non ex cõcubinis, vt ille, sed vxoribus præcipuis, debebatur. Id vt assequeretur, insinuauit se callidè in gratiã conciuum suorum Sichimitarum; quin etiam impetrauit, vt ab iis Rex haberetur. Tum assumptis aliquot nebulonum manipulis fratres suos aggressus est, & super vno lapide occidit omnes, dempto minimo, cui nomen Ioathan, ab amicis abscondito. Verùm breui pòst exhorruerunt ciues ipsi tantam eius barbariem, & ab eo velut ab immani crudelitatis monstro recesserunt. Hoc primum. Audi iam vitæ reliquum: *Venit ad opidum Thebes, quod circumdans obsidebat exercitus. Erat autem turris excelsa in media ciuitate, ad*

Ibid.

Iud. 9.

quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis clausâ firmissime iannâ, & super turris tectum stantes per propugnacula. Accedensque Abimelech iuxta turrim pugnabat fortiter, & appropinquans ostio ignem supponere nitentur. Et ecce vna mulier mola fragmen iaciens illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius. Qui vocauit citò armigerum suum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum & percutem me, ne fortè dicatur, quod à fœmina interfectus sum: qui iussa perficiens interfecit eum. Credebat similiter feralis Adonibefech regni sui securitati egregiè consultum iri, si septuaginta præcipuis suis satrapis manus pedesque amputaret, eosque sic deformatos cogeret sub mensa sua ore vsurpare ciborû fragmenta, & reliquias quæ proiiciebantur. Enimuerò auctore Deo venit in Besech Iudas, nec ita multò post occupata ciuitate conquistum quoque ipsum interceptit; & in eandem impulit calamitatem, qua ipse Dynastas illos miseros prius affecerat. Vndè in eam copiectus dicebat: *Septuaginta Reges amputatis manuum pedumque summitatibus sub mensa mea colligebant reliquias ciborum; sicut feci, ita reddidit mihi Dominus.* Coniuncti Scribæ & Pharisei manifestis Christi miraculis, ignorare non poterant verum esse Christum, ideòque admitendum; sed quia præsentiebant, fore, si admitteretur, vt more solito eminere, & plerisque temporalibus frui commodis desinerent, quæ aucupabantur vsu & prorogatione

Iud. 1.

ne Mosaicæ legis, quam in meliorem commutatum venerat; consilium inierunt intercepti eum dolo & occidendi, quod & fecerunt; sed ita ut experti sint quod scriptum est: *Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum*, adierunt hoc ipso extremum exitium, luerunt Deo pœnas gravissimas immitenti in eos Romanum exercitum, quem vnicè reformidabant. Immergi sunt in mare malorum, & internitione delati. *Quia temporale regnum spiritali præulerunt*, inquit S. Augustinus, *utrumque amiserunt*. Accedit Herodes, qui ne à suo excideret, eidem Christo struxit insidias, quem fama nuncupare iam cœperat Regem Iudæorum. Sed spe sua frustratus in miseram mortem desit, cuius prodromæ fuerunt calamitates acerbissimæ, in quas prolapsus est statim post infanticidia, ut narrat Eusebius lib. 1. c. 8. Religione abusus est Absalon, ut patri regnum eriperet, dicens votum sibi esse in Hebron; quod ubi peruenit, magnum ex sequacibus suis conflavit exercitum. Eo fretus, & exultans ac si habuisset in manu victoriam, primo conflictu fusus fugatûsque est, à coma propria implicante se ramis quernis suspenditur, à Ioab autem insequente tribus telis configitur. Defuncto Lesco huius nominis primo Poloniæ Rege, statuerunt regni proceres, ut ille ei succederet, qui primus ex toto nobiliû equitû numero ad metam planissimo in loco positam perueniret.

Prou. 21.

S. August.
tract. 49. in
Ioan.

2. Reg. 18.

Cromm.
lib. 2.

Figitur meta apud Prandicinum amnem aperta in planicie , ad septentrionalem plagam Cracouiæ. Illorum vnus, cui hoc idem nomen obtigerat , longè vaferrimus, nec quidquam curans virtute an dolo Rex fieret, in stadij fabulo strauit clanculum, & occultauit hexagona multa farrea seu stylos cæcos , quibus equorum pedes currentium læderentur ; atque ita vel omninò à cursu desisterent, vel assiduè cespitarent: Ipse autem obliquo cucurrit tramite, quem eiusmodi remoris & impedimentis vacuum sciebat esse, atque ita primus nullo negotio metâ attigit. Munierat enim equi sui calces soleis ferreis, ne offenderet, si fortè cum impetu currens in stylum aliquem incidisset ; cum cæteri omnes de more illius temporis soleas non haberent. Attonitis vniuersis, & iam victorem ac principem sibi diuinitùs datum acclamantibus, odiosissima rethna deprehenditur, in suspicionem publicam venit Lescus, à suspicione protrahitur in medium, conuincitur, damnatur, in frustra concerbitur. Huius damno sapiant omnes , & discant suis in rebus nec uti fide mala, nec in consilium adhibere carnis prudentiam, de qua sub meretricis imagine intelligi rectè potest, quod ait Salomon: *Fili mi, ne attendas fallacia mulieris: fauus enim distillans labia meretricis, & nidius oleo guttur eius, nouissima autem illius amara quasi absynthium, & acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant.*

Proiu. 5.

Docu

Documenta quædam ad veram perfe-
ctamque Prudentiam.

CAPVT III.

- §. 1. *De cognoscendo colendoque Deo.*
 2. *De propria suiipsius notitia.*
 3. *De boni honesti amore ac pretio.*
 4. *De consultatione recta & executione.*
 5. *De recta intentione.*
 6. *De Venerearum fuga voluptatum.*
 7. *De moderatione sollicitudinis affectusque temporalium.*

§. I. REATVRAM omnè à Deo crea-
 tore suo pendere, non modo vt sit
 & conseruetur; sed etiam vt bene operetur, in-
 telligi ex eo potest, quòd bona quæuis opera-
 tio de genere sit rerum perfectarum; *omne au-
 tē datum optimum, & omne donum perfectum de-
 sursum est, descendens à patre luminum.* In infimo
 ordine huiusmodi operationum sunt natura-
 les, quas nisi concurrente Deo non posse per-
 fici, exemplo esse potest ignis Babylonicus,
 per se non valens quidquam damni afferre
 tribus pueris in fornacē cōiectis, nec more suo
 in eos agere & sol obscuratus in passione Do-
 mini, quia nec lumen suum, nec visibiles eius
 species perfectè tunc diffundebat, vt antè
 consueuerat, suspendente Deo concursum
 suum diffusioni perfectæ necessarium: & de-
 nique turma illa satellitum, quæ cum ad

*Creatura
 omnis à Deo
 creatore in
 quantū pen-
 deat.*

Iac. I.

Dan. 3.

Luc. 23.

Christum venisset in horto intercipiendum, nec subsistere valuit, sed in terram corruit, nec ante surgere quam ei faceret ipse surgendi potestatem, vellétque motui huic esse auxilio. Iam si tam minutas actiones exercere sine Deo agentia creata nequeunt, multò certè minùs augustas & nobiles; cuiusmodi sunt virtutum opera, quæ dirigere spectat ad Prudentiam, quæ cum sit vna de virtutibus, fit vt illa ipsa directio caterarum Dei adminiculo indigeat. Ex hoc sequitur viri prudentis partes esse, ante omnia oculos in Deum attollere, & scire quod ipse sit, qui propriè ac præcipuè depellit mentis tenebras & lumen confert, vt norit homo quid vbi-que agendum sit, quid fugiendum. Vbi autem hoc persuasum habuerit, ad ipsum confugere luminis huius impetrandi gratia; quemadmodum salubriter monet S. Iacobus: *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo.* Et ante illum Tobias: *In mente habeto Deum omnibus diebus vita tue. Pete ab eo, vt vias tuas dirigat, & omnia consilia tua in ipso permaneant.* Et Psalm. 93. *Beatus homo quem tu erudieris Domine.* Quocirca dicat cum Dauid. Psal. 17. *Deus meus illumina tenebras meas.* Et inter Ethnicos Seneca lib. 5. epist. 41. *Ille dat consilia magnifica & recta.* Dicat cum Salomone: *Ego sum puer paruulus, ignorans egressum & introitum meum Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt indicare possit & discernere inter bonum & malum.* Dicat cum Iosaphat Rege Iuda: *Quomodo ignore-*

Viri prudentis partes.

Iac. 1.

Tob. 4.

3. Reg. 3.

2. Paral. 20.

mus, quid agere debeamus, hoc solum habemus
 residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Ab ex-
 culationibus illis absteat; Inditum est mi-
 hi à natura lumē rationis patefacturum mihi.
 satis verum operandi modum. Nō supplicant
 Deo brutæ animantes, sagaciter tamen ope-
 rātur, ita vt vix eas cōtingat aberrare. Sed ne-
 que homines plurimi, qui mirificè tamen à
 prudentia cōmendantur. Exiguū est eiusmodi
 lumen naturale, multisque permixtū tenebris
 occasione peccati nouas semper inducentis,
 sicut dicit Scriptura: *Error & tenebra concrea-*
ta sunt. Ac rursum: *dereliquit me virtus mea, &*
lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum:
 cūque tā sit exiguū, intendi debet vt perfe-
 ctè ostendat bonū, & lumine alio corrobora-
 ri, quod quis præter Deū largietur? Constan-
 ter operantur brutæ animantes quæ debent,
 & naturæ suæ conueniunt; esto dirigi à Deo
 non petant, quia nō sunt ad petendum ido-
 neæ, ob idque reliquum fuit, vt à mente eius
 sapientissima in operationibus dirigerentur.
 Homini autem ratione prædito facultas inest
 postulādi, quā pati nō debet ille otiosam, sed
 vri ea diligēter, cōsiderans quid dicat Spiritus
 sanctus, *petite & accipietis.* Cōfert interdū
 Deus nō rogatus Prudentiā, vt sic diuitias o-
 stendat suæ bonitatis, sed vicissim sæpè non
 cōfert, & Prudentia illa quā preces nullæ præ-
 cesserunt, humana tantū solet esse, parum aut
 nihil faciens ad finem supernaturalem. Quia
 denique eorum preces facilè exaudit Deus,

Eccles. 11.

Psal. 37.

Ioan. 16.

Pfal. 144.
 à quibus piè colitur; ait enim Propheta David: *Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet*, ait vir prudens de hoc cultu valdè sollicitus, de quo infra latiùs cap. 9. Timebit præterea Deum, à quo directionis expectat lumen offendere: mirum quantum ad Prudentiam veram timor iste conferat, Iob. 28. *Timor Domini ipsa est Sapientia: & recedere à malo, intelligentia.*

*Diuerforum
 actiones di-
 uersæ.*

§:2. Actiones omnes agètiùm sunt, sed diuersæ debent esse diuerforū; seipsum proinde norit oportet, virtutis cultor, vt conditioni suæ consentientes exerceat, ne si secus faciat, deterior sit atque infœlicior brutis & rebus inanimatis insistentibus operationi sibi propriæ, & à scopo vix aberrantibus sibi præstituto. Præterea multa præscripta & sententias in ore habuit vetus illa schola Philosophorum, sed nullam ista celebriorem γνωθι σεαυτὸν, *cognosce teipsum*. Tanti eam fecit poëta Iuuenalis, vt affirmauerit è cælo descendisse. Et Plato quosdam sensisse refert, idèò illam inscriptam fuisse foribus templi Delphici, vt intelligeretur esse Dei admonitio ad intrâtes omniū potissima. Alibi autè hæc habet, τὸ δὲ γινώσκειν ἑαυτὸν ὁμολογεῖται σωφροσύνην ἴδιον, id est, *seipsum verò cognoscere prudentiam esse concedimus. Et mox, μὴ γινώσκοντες ἡμᾶς αὐτὰς, μὴ δὲ σώφρονες ἔσονται*, hoc est, *non cognoscentes nosipsos, nec essemus prudentes*. Rationem affert, quia per Prudentiam intendimus curare nos; curare autem nemo potest, quod ignorat. Idem multum laborat,

Plato in
 Carm.

In Alcibiade.

laborat , vt palàm faciat quidnam illud sit, quod de se nosse vir prudens debet ; eoque tandem refert omnia , vt quiuis sibi persuadeat , se non esse corpus, nec compositum ex anima & corpore ; sed animam solam corpori dominantem, circa cuius proinde curam versari oportet sapientem , si seipsum curare desiderat. Verùm explosit doctrinam hanc Aristoteles cum turba reliqua Philosophorum; solâ, inquam, animâ constare hominis rationem negat, multoque magis fides Christiana. Potest ad eam refellendam Plato ipse sufficere; quippe hominem principatui passim comparat, in quo alius est qui regit , alij qui reguntur ; constat autem non eos solùm qui reguntur, partem eius esse , verum etiam rectoré ipsum. Breuiùs itaque dicamus, ac solidiùs , in hoc sitam esse veram sui noticiam, quam habere expedit virum prudentem , vt intelligat non solùm cuius temperamenti sit quoad corpus ; sed multò magis quoad animâ quid possit, aut nõ possit; ne quid supra vires audeat , ad quid sit vel non sit idoneus, ad quæ potissimùm vitia prauus , quàm adhuc procul à solidis virtutibus , quàm exigua luce præditus. In primis autem , *vt se factum credat ad Dei imaginem, cui quoad mores , conformare sese in omnibus debeat , prosequendo & amplectendo quod amat ille , refugiendo quod odit; & in hoc terrarum orbe positum , vt agnitum Deum suum honore debito afficiat , mandata eius custodiat , quidquid odit ille , caueat diligenter,*
summo

summo bono in cœlis post hanc vitam fruiturus, si hæc fecerit : secus autem pœnas aditurus nunquam desituras. Hæc cognitio scientia est Sanctorum, quam Salomon sedibus omnibus anteponit, & inuenire philosophi nunquam valuerunt ; hæc sapientia, cuius laudibus idem se credit imparem, nec mirum cum illa doceat, quid ab homine requirit Deus, dicens:

Matth. 5. *Indicabo tibi, homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te ; utique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo.* Facit iudiciū, qui iudicat: iudicat autē homo vt pat est, qui Deum agnoscit Dominum suum, ei se sentit obstrictum, mandata eius reuerenter suscipit, in se ea violantem pœnis vltro susceptis animaduertit, ne secus puniatur æternis. Misericordiam diligit, qui libenter proximo suo propter Deum benefacit, sollicitè cum Deo ambulat, qui vbiq; ei placere studet, semper metuens ne dicto factoque diuinam eius offendat maiestatem. Idem sibi volunt verba illa Eccles. 12. *Deum time, & mandata eius obserua : hoc est enim omnis homo.* Id ipsum denique iudicat hominis constitutio; ratione siquidem præditus est, velut scintilla quadam diuinæ regulæ & sapientiæ. Quorsum verò, nisi vt secundum illam operationes suas omnes moderetur? Et quia virtutis opera sunt, quæ à ratione præscribuntur velut hominis propria, Deoque grata; fit vt animum ad ea adiicere, viri sit prudentis, simulque non affigi rebus sublunariibus

*Iudicium
quis faciat.*

Quis misericordiam.

bus sensumque oblectantibus communem nobis cum bestiis. Quippe eiusmodi rebus tam parum inest viri boni, ut post longam illarum experientiam & usum exclamet Salomon: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Et rursus: *Vidi in omnibus vanitatem, & afflictionem spiritus.* Quocirca operibus illis virtutis vir prudens totus adhæreat; ac præcipue saltem, ut hæc primæia eius cura, siue cogitatio sit, quasi luminare maius, quod præsit dici, hoc est, operibus lucis spiritualibus. Alia quævis secunda sit, & præsit nocti seu negotiis temporalibus, ut debita seruetur ubique proportio. Sed neque in prioribus illis sic nihilominus summum bonum putet esse repositum. Hoc dicere cum Aristotele, in medio hæreere est, quod ducit ad finem & verum bonum. Operari secundum virtutem, non exsatiat insitum nobis boni desiderium; proindeque non tam finis & beatitudo nostra est, quam ad beatitudinem via. Docent id non obscure illa Christi verba, *Si vis ad vitam ingredi, serua mandata.* Sicut etiam ista Psalmi 83. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion* Quibus addimus ex S. Augustini 10. Ciu. 4. *Ad Deum dilectione tendimus, ut perueniendo quiescamus, ideo beati; quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum de cuius fine magna inter philosophos contentio est, nullum est aliud quam illi coherere.* Scribit alibi: *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

§. 3. Ex tribus boni generibus honesto, vtili,

Eccles. c. 1.
& 2.

Matth. 19.

Li. I. Conf.
cap. I.
Boni genera tria.

32 DE PERFECTA PRVDENTIA
vtili, iucundo, solum primum hominis est
proprium, cæterorum capaces sunt pecudes.
Imò cum duo circumferantur hominum ge-
nera, alij ingenui, & excelso magnòque animo
præditi, ad cælum potiùs quàm ad terram
obutum dirigentes, vti faciendum admonet
forma ipsa corporis, de qua Ouidius

Lib. 1. Mc-
tam.

*Pronaque cum spectent animalia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cœliumque videre
Iussit, & erectos ad sydera tollere vultus.*

Arist. lib.
10. Ethic.
cap. 9.

Alij in terram defixi, ad eò non quærentes
nec sapientes quæ sursum sunt, vt ne quidem
subodorentur: non nisi priores illos incendit
honesti seu virtutis amor; posteriores humi
repunt, & in rebus toti sunt ad corpus sen-
sùmque pertinētibus. Vix inde se sinunt abstra-
hi, vix verbis quamuis serijs ad meliora studia
conuertuntur. *Cum ex affectu viuant*, inquit A-
ristoteles, *proprijs voluptates, atque ea ex quibus
illa existunt, persequuntur, dolorisque oppositos fu-
giunt: Eius autem quod honestum, ac verè incun-
dum est, cum id prorsus non degustarint, ne notio-
nem quidem vllam habent. Eos igitur qui tales sunt,
ad moderationem traducere quæ oratio possit? Ex
quo sanè perspicuum relinquitur, quo loco
honestum, quantoque in pretio habendum
sit. Sicut enim nobilissima theoremata Ma-
theseos, non nisi ab acutis ingenijs compre-
henduntur; & vicissim si comprehendi ab
alijs nequeunt, argumento id est, esse no-
bilissima: Ita planè in morum materia, si
quid probetur, quærat, ametur à viris opti-
mis,*

nis, excelsoque animo præditis; à reliqua aurem face negligatur; eximium quiddam esse, meritoque conlectandum non abs te confeceris. Hinc tibi causa se aperiet, cui rei sint quicumque peccant. Bonum sibi aliquod præstitum verum vel apparens; cum tam parum fieri possit, ut malum amplectantur tanquam malum, quam ut falsum admittant tanquam falsum; verum quia bonum in quod feruntur, sciunt non esse honestum, quale nefas est prætermittere seu postponere; sed utile duntaxat aut iucundum, in culpam cadunt. Vocatur bonum honestum, quod honore dignum est, hoc est, summo præmio quod exhiberi ab hominibus potest, ut tradit Aristot. lib. 7. moral. ad Eudemum ca. 19. & post illum S. Thom. 2. 2. q. 145. art. 1. & quia secundum Deum eiusmodi est sola virtus virtutisque operatio, utpotè profecta à recta ratione hominis propria, nobilissimamque regula rerum agendarum, sit ut honestum & virtus virtutisque operatio non differant. Quæ cum ita sint, ad prudentiam aspirans directricem reliquarum virtutum moralium, excelsam mentem gere, & gratulare tibi, quod in materiam veritatis sis, quæ alia non est quam eiusmodi bonum. Quidquid recta ratio, quidquid æquitas, multo autem magis quidquid lex diuina præscripserit, cui humana omnis ratio subalternatur, id vnum tibi ab actis contrariis amplectendum puta. Sicut patriam in qua natus es, & latifundia propria præfers alienis, & pallio tunicam

Bonum honestum.

propriorem; ita bonum honestum naturæ ac speciei tuæ proprium, semper tibi magis cordi sit, quàm reliqua quæ non animo, sed corpori, hoc est, parti hominis inferiori, ac viliori blandiuntur & seruiunt. Hoc fecere Athenienses, non facient Christiani? Cùm dixisset Atheniensibus in concione Themistocles, deprehensum à se consilium, quod summopere ad rem illorum facere videretur; id tamen eiusmodi esse, vt non expediret in publicum proferri; placuit populo vt Aristidi aperiretur: si illud probaret ipse, omnes approbaturus. Cum ergo Themistocles indicasset Aristidi, se de incendenda Græcorum nauali statione cogitare; sic enim fore vt Athenienses toti Græciæ dominarentur; prodiens ad populum Aristides dixit, *Re quam molitur Themistocles neque compendiosior alia est, neque iniquior*: seu, quod idem est, neque utilior, neque inhonestior. Qua audita voce abhorrens ab omni quod inhonestum esset, populus vetuit ne super ea re in posterum verba faceret Themistocles.

Plut. in vita
Aristid.

Prudentia
efficia.

§. 4. Iuxta doctrinam Aristotelis lib. 7. Ethic. cap. 10. & S. Thom. 2.2. q. 47. & 48. ad Prudentiam spectat rectè consiliari, iudicare, & præscribere, quod secundùm rectam rationem faciendum est, vt ad propositum finem bonum perueniatur. Non vbique consultatione opus dico, sed quando cogitatione sumus ancipiti, nec clarè cernimus quid sit opus factò: & tunc oportet magis minusve ingenij

genij ac iudicij vires intendere, prout grauior res fuerit, vel minus grauis. Verum quia multis sæpè imponit sui amor, & præsumptio, arbitrantibus clarè se intelligere, quid agere expediat, cum reuera non intelligant, iuuerit in rebus quibusque momenti grauioris suspectum habere iudicium proprium, & meminisse eius quod scriptum est: *Ne imitaris prudentia tua*, non solum si filius sis familiæ, aut seruus, aut alterius conditionis subditus (imò talibus non expedit, nec licet consultare de rebus, in quibus habent parere necesse, & quarum dispositio illorum attingit præpositos, vt tradit Arist. 6. Eth. 8. & idem S. Thom. in dicta q. 49. art. 12.) sed etiam si non sis. Complures initio rati nihil inesse difficultatis negotio proposito, & ob id negligentes de eo inire consilium, inciderunt in grauissimas clades; & tunc senserunt consultandi necessitatem, sed serò. Præstat sanè esse Prometheum quàm Epimetheum. Fuerunt hi duo fratres, in eo discrepantes ab inuicem, quòd ille præmitteret rebus agendis consilium, iste postponeret. Rectè autem procedet consultatio; si valdè afficiaris erga bonum honestum, quia eius amor amorem excludet falsorum bonorum, quo mirè peruertitur & impeditur rectum de rebus iudicium. Si præterea precibus à Deo postules illustrari, ne errore circumueniaris. Si tertio vti valens vno vel pluribus consiliariis, qui Deum timeant, te ament, & periti sint rei propositæ, id facias. Habet in

Prou. 3.

*Consultatio
rectè quo-
modo possit
procedere.*

mōre Deus ad erudiendum nos tam in speculatiuis, quàm in rebus agēdis, aliena vti opera. Vas ipsum electionis ad Ananiā remisi, a quo instrueretur: *Ingrederere civitatem, inquit, & ibi dicetur tibi, quid te oporteat facere*; cuius causa vna est, humilitatem vt nostram exerceat, cui specialis promissa est gratia his verbis: *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. Humilem se probat, qui sapientiæ diffidens suæ, in consilium aduocat alienam. Siue autem solus, quando inueniri non poterunt, siue cum illis occurrentibus velis consultationem instituire (ne aliàs temerarius sis, & tam laude careas, etiam benè operans, quàm pictor ille, qui iracundè proiecta in os equi quem pingebat, spongia diuersis tincta coloribus, impressam reliquit spumam genuinam, quam repræsentare nulla arte valuerat) pone tibi antè oculos præterita, quæ videlicet in simili casu expertus es ipse vel alij, quidnam contigerit, quemnam res fortita sit exitum: ac simul futura, quid expectari debeat, siue in hac vita, siue in altera: de qua Eccles. 11. *& scito quod pro his omnibus adducet te Deus in iudicium*. si hoc vel illud fiat, & præsentem rerum statum cum suis circumstantiis; ita sanè iudicium formabitur, de re omnium aptissima ad finem qui quæritur, obtinendum. Qua deprehensa statuendum erit hac vti via, & quomodo executioni mandari possit, & remoueri obices; considerandum. Propositam difficultatem versâ diligenter in vtramque partem,

Act. 9.

2. Petr. 5.

Plur. lib. de
fortuna.

tem, libratis aliquoties rationibus, quæ suadere videbuntur hoc vel illud faciendum, & vicissim contrariis; ita ex mutuo quasi conflictu & comparatione prodet se tandem, quod erit consultius. Finge tibi animo, non tuam rem agi, sed alterius, sit siquidem nescio quo pacto, sinceriores vt sententias de rebus alienis depromamus, quàm de propriis. Quam etiam ob causam securius alios curant medici, quàm seipsos. Quanto tempore dubitabis licitumne sit quod in deliberationem adducis, vel illicitum; vide ne feceris propter culpam, quam faciendo contraheres exponens te scienter periculo agendi quod non licet; itaque affectum te probans, vt perpetraturus malum fueris, etiam manifestè cognitum. Quæ mentis dispositio indubiè grauissima est. *Quod non est ex fide*, inquit Apostolus, *peccatum est*. Vult dicere, peccare eum, qui non videt creditque probabiliter saltem id faciendum quod aggreditur. Da proinde operam, prius vt tibi constet, bonum esse quod agis vel indifferens. Si nihil certi per te vales statuere, partem elige tutiorem, sicut præscribunt iura, & quam amico suaderes, diciturque in tui recessu cordis: Si manifestè scirem esse se illicitam, ab ea mox abstinerem, reipsaque abstinerebo, vbi primum interdictam didicero. Ita fiet, vt in multis culpam non contrahas, in quam incurreres.

Vbi porò post sufficientem deliberationem quid sit facto opus didiceris, adhibe for-

Recta consultatio.

Rom. 14.

cap. ad attendantiam, & cap. petitio. ce homicidio.

titer operi manum, inuocato numinis auxilio his verbis: *Actiones nostras quasumus Domine aspirando praeueni, & adiuuando prosequere, ut cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur*; oblata occasione vtere, nulla te difficultas facile à cœpto absterreat. Faciet te vt plurimum animi fortitudo superiorem, Deoque propicio etiam Iordanem transmittes & mare rubrum. Sola te impossibilia cogant resilire; est autem aliud impossibile, aliud difficile. Feruore similiter vtere calentis animi; quia vbi refrixerit, non præstabis longo tempore, quod fecisses exiguo. Interpolationes quasque lōgiores suspectas habe, argumenta cum sint languentis animi & oscitantis. Currus dum in motu est, trahitur facile & impellitur; vbi quiescere cœperit, conatu opus habet non modico, vt motui restituatur. Navis similiter quæ iam ferri cœpit, leui flante aura cursum tenet: quod si ad littus adhæserit, non sine ingenti labore iterum profundo committitur. Tãdem futurum crede, vt crescente opere conualescat animus, eoque intendente sese remittatur operis difficultas. Multi per ignauiam, rem nõdum tentarunt ratam sibi & constitutam, cui fortis animus iam dudum imposuisset fastigium. In fabulam abiit Aceffeus nauta mollis, quòd semper in statione esset cum nauibus, atque vt suam excusaret desidiam, Lunas omnes calumniaretur velut infastas, aduersasque nauigantibus.

§. 5. In consiliis & molitionibus tuis omnibus rectam intentionem habere stude, hoc est, legitimum tibi finem præstitue, quem conatus tui respiciant. Legitimus erit, si res sit honesta, seu rationi rectæ consentiens. *Virtutibus commune est aliquid facere libenter, & honeste causa.* Verba sunt Aristotelis, qui licet verum finem expresserit, quem assignare potest lumen naturale; superest tamen supernaturalis alius, & longè angustior, ad quem collineare debet Prudentia vna cum virtutibus quas dirigit, si rectam operationes numeris omnibus absolutas esse volumus, ac per eam tendere ad æternam salutem & fœlicitatem. Talis est Deus Christiana fide cognitus, mercedem retributurus æternam iis, qui bona quæ faciunt eius causa operantur. id est, quia eiusmodi opera ipsi placent vel ab ipso imperantur. Tam Deus quàm æterna hæc merces vltimus noster finis est; sed iste formalis, ille obiectiuus; iste minus spectandus, ille magis, ita vt nulla etiam mercede proposita vellemus benè & rectè agere propter ipsum, & cauere malum; quia prohibet illud ac detestatur. Hanc sanctam puramque mentem à sponsa quauis sua exigit, dicens: *Pone me vt signaculum super cor tuum.* Signaculum scopus est, cor pro intentione ponitur quæ à corde concipitur, vt sensus sit: Sim ego scopus & finis omnium intentionum & operationum tuarum. Profiteretur vicissim anima sancta se ad nihil aliud collimasse.

Omnia poma, inquit, noua & vetera seruaui tibi,

lib. 4. Eth.
cap. 2.

Cant. 8.

Cant. 7.

id est, operata sum, & iam operor tui gratia, quidquid boni operor. Opus bonum per bonum intelligit, quia si homo arbori, quidnam arboris fructibus opera hominis bona cõparentur? Ex his procliue est ratiocinari, magno in errore versari tria hominũ genera. Primum est eorum, qui bonum faciunt propter finem inhonestum & malum, siue sit peccatum mortale, vt cum diues indigenti feminae elemosynam erogat, vt ad libidinandum pelliciat: siue veniale, vt cum eandem largitur aucupandæ causa gloriæ apud homines (exemplo isto vtor, quia si non vt plurimum, sæpè saltem inordinatus gloriæ huius appetitus tantum est venialis.) Vsq̃ue eo namque nihil indè proficiunt, nullam sibi meritum apud Deum reponunt, & dicuntur ab Aggæo Propheta *merces suas mittere in sacculum peruersum*, vt etiam rei fiant, & malè de eo mereantur, pœnas suo tempore luituri. Nam cum sit summum bonum nostrum, postulat iure suo, vt ad ipsum nostra omnia referamus supplicio digni ni fecerimus. Cum rursus bonorum operum nostrorum causa sit præcipua, ipsi consentiamus oportet; ipse autem propter semetipsum operatur vniuersa, vt ait Salomon Prouerb. i 6. Accedit peruersitas quam committit homo, quoties quod ex suo genere bonum est, ancillari facit malo; atque ad illud refert, & Deum eiusdem boni authorem trahit; quantum ex se est, in eiusdem mali finis consensionem. At nonne Romani

ad

Agg. i.

ad gloriam sua pene omnia referebant? Et tamen non ideo nullam mercedem retulerunt, cum de iis & similibus pronunciet Christus ipse Matth. 6. *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam, & scribat S. August.* lib. 5. de Ciuit. c. 15. *Quibus non erat daturus vitam aeternam (utpote Idololatri) si neque eis hanc terrenam gloriam excellentissimi imperij concederet, non redderetur merces bonis artibus eorum, id est virtutibus, quibus ad tantam gloriam peruenire nitentur.* Respondeo non omnem gloriam, seu gloriae appetitum vanum & malum esse; sed tunc solum quando ex malo gloria quaeritur, aut ex bono indebita, vel maior quam debetur, aut ad malum finem, aut non refertur ad Deum velut ad causam boni praecipuam, sed in ea quiescitur, ac si a Deo non penderet eius meritum. Quod reprehendens Apostolus dicebat: *Quid habes quod non accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* Romani autem non semper ab eiusmodi iniqua & vana gloria velut a fine ad heroica opera sua facienda mouebantur, sed a bono alio, cuiusmodi saepe erat tutela patriae, iustitiae administratio, perfidiae castigatio, conseruatio sociorum. Ita fiebat vt eiusmodi opera essent bona moraliter, & vtcumque digna retributione aliqua, fuitque eiusmodi retributio gloria illa excellens, de qua loquitur in c. illo 15. S. Augustinus. Quod si huic rectae intentioni finem illud bonum respicienti, & operibus eiusmodi ex se bonis iamque perfectis superuenit

1. Cor. 4.

postea vana quædam complacentia, & glorię indè captandæ cupiditas, mala in se fuit, sic tamen vt præiudicare iis non debuerit; iuxta iuris regulam, *utile per inutile non vitiatur*. Secus quando in illis vanam gloriam sibi præstituebant, tunc dicere Christus potuisset: *Recepistis mercedem vestram; quam scilicet intendebatis; à me autem nullam reportabitis, sed magis puniemini, quia proponendo vobis finem malum, malè estis operati.* Secundus ordo inconsultorum hominum aberrantium à recto sine studiosarum actionum, illos complectitur, qui per eas ad aliquod duntaxat temporale commodum peruenire quærunt. Tales indubiè nimis abiecti sunt, viles, sordidi, iniusti ac peruerfi, vt qui res nobiliores dirigant seu referant ad longè ignobiliores; & Deo per eiusmodi actiones non seruiant propter se, sed propter hæc commoda, abiecturi illum & repudiaturi, si ab iis conferendis abstineret, sicut scriptum est, *confitebitur tibi cum benefeceris ei; ac si diceret, non confitebitur, cum benefacere desieris.* Quocirca ingenium hoc relinque insulsis hominibus, ad terram inclinatis, & quasi apponentibus conditionem Christos; ita loquitur S. Aug. *vt sisint Christiani, habeant plenam domum frumento, vino, & oleo, auro & argento. Nullus eorum moriatur immaturus: si quis non habebat filios, accipiat; si uxorem non duxit, ducat. Non abortiat non solum aliqua mulier in domo eius, sed nec pecus. Non arescant cupæ eius, non grandineur vinea*

Pfal. 48.

S. Aug.
Pfal. 129.

vineæ eius; quæ cum impetrare se non vident, à spe cadunt.

In tertio ordine seu genere sunt, qui vitiis & peccatis suis finem bonum assignant (exempli causa, furantur propter Deum, vel ut habeant, vnde alienæ inopiæ medeatur) abutentes verbis illis Apostolicis : *Sive aliquid aliud facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Cum tamen de bonis tantum operibus, deque indifferenter loquatur B. Paulus. Absit enim à sapiente tanta dementia, ut prauum aliquid Dei causa agere in se recipiat, cum ei grata huiusmodi esse nequeant, nec in eius honorem cedere, sed in contemptum quæ vetat fieri. Indè illa Moysis exclamatio : *Abominationes Ægyptiorum immolabimus Deo nostro?* Implicabantur errore hoc infano ij de quibus Io. 3. *Venit hora & iam est, ut omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo.*

1. Cor. 10.

Exod. 8.

§.6. Inter capitales prudentiæ hostes eminet singulariter Venus seu voluptas, procul idcirco fugienda. Vidit hoc Aristoteles, cum scriberet: *Voluptates prudentiæ sunt impedimento, atque eo magis, quo magis qui oblectatur, ut in Venerorum voluptate contingit, in qua constitutus nemo intelligere quippiam potest.* E-lucet veritatis huius in Salomone exemplum clarissimum, qui cum circa regni sui auspicia esset mortalium sapientissimus 3. Reg. 4. totus tunc desipuit, cum in voluptates illas corpus immerfit, & animû. *Cûque iam esset senex, inquit diuinus codex, deprauatû est cor eius*

Lib. 3. Eth.

CAP. 11.

3. Reg. 11.

per

per mulieres, vt sequeretur Deos alienos. Ruit similitè à culmine prudentiæ Henricus VIII. Angliæ Rex eadem authore libidine. Nam cum prius vti Principem decebat verè Christianum, erga sedem Apostolicam leges omnes obseruaret modestiæ; posterius autem à concupiscentia sua abstractus & illectus, vsque eo deperisset Annam Bolenam, vt eam Catharinæ vxori suæ legitimæ substitueret, factus est à se totus alius; atque vt sedi Apostolicæ, à qua redarguebatur, insultaret ac illuderet, non erubuit summum se profiteri in regno suo Pontificem, & pronunciare non alteri mortalium quàm sibi competere iurisdictionem in subditos seu temporalem seu spirituales. Quod sanè tantum est, vt nisi Deum se faceret, vix ultra progredi valeret eius amentia; & à cæteris omnibus Europæ, ne dicam orbis Principibus suscepta cum risu sit, & audita eū indignatione tanta præsumptio. Huc pertinet nobilis illa Hieracis sententia in libro de Iustitia. *Vbi mens tanquam præstigiis sopita iacet statim exurgere solet imprudentia, & comitem sibi vocare luxuriam. Quamobrem virtutem illam que ambo illa vitia repellit, σωφροσύνη, id est, temperantiam sapientes Græci vocauerunt, vt quæ sit εὐαγμία, εὐαγμία, hoc est, prudentia incolumitas.*

§.7. Sed neque prætermittendum videtur, affectum nimium erga res temporales, nimiamque earundè sollicitudinem, multum incommodare prudentiæ. facit enim vt adeò non attendamus ad rectum operandi modum secundum

secundum virtutem, vt ne de virtute quidem,
 de præscriptis rationis, de salute nostra, de Dei
 cultu ac tremendo iudicio, de præparato im-
 probis Tartaro cogitemus (quæ tamen o-
 mnia partim præsentia, partim futura ad pru-
 dentiam statetam in primis pertinent) sed im-
 mersi toti in res sublunares id spectemus so-
 lum, vt in hac vita benè sit nobis, ac si parerga
 essent quæ de futuris commemorantur, ellet-
 que animæ & corpori communis interitis.
 Rectissime proinde admonet nos psalmus 61.
Diuitia si affluant, nolite cor apponere. Et suffoca-
 tur semen bonum à spinis, quæ temporalium
 curarum sunt symbola. Sanè si tēporalia tan-
 tummodò quæris, quantum sunt tuæ ac tuo-
 rum vitæ, & statui honestè conseruando ne-
 cessaria; & neque in iis, neque in vita ipsa
 mortali conquiescis; sed vtraque ad Dei cul-
 tum refers, atque ex animo viuere profiteris,
 vt illi seruias, & temporalibus operam dare
 vt viuas, nemo te condemnabit. Non erit tunc
 difficile, in iis modum ponere, quandoquidem
 ad dignum cultum Deo exhibendum, vsque
 eo necesse non est superfluis multis abundare,
 & magnificè ac delicatè viuere, vt potius tam
 ea, quam vsus illorum immodicus valdè illum
 remoretur, dum animum totum quantum est
 sollicitat, & apud se quasi captiuum retinet.
 Ad solum corporis bonum temporalia faciunt;
 studiosæ autem actiones bona sunt animi, di-
 uersa igitur obiecta constituunt, & cum di-
 uersa sint, ad vtraque nemo potest perfectè
 attendere,

attendere, sed quantum amoris ac sollicitudinis prioribus illis tribuit, tantum his detrahit. Plurimum à Deo temporalia discrepant, ideòque dum ista impensè curat homo ac diligit, à Dei dilectione deficit, & deficiendo ab eo non diligitur: & dum non diligitur, non perfunditur cœlesti lumine, quo in primis indiget prudentia, vt detegat & circumspiciat vniuersa; sed excæcatur per iustam subtractionem eiusmodi luminis, & imponere sibi finitur. Imponit homo terrenus sibi, dum beatus in terra, & bonis refertus quæ terra procreat, se quoque post hanc vitam pari minimum sorte putat fruiturum. Enimuerò veniet tempus, quandò non minus deceptum se sentiet, quàm olim infœlix ille Scianus sub Tyberio consul tantæ authoritatis, vt Romæ absente illo ageret Imperatorem, auratòque in senatum curru veheretur. Sed quid? allatæ ad eum sunt ex improviso literæ, quibus cum speraret dignitatem suam auctum iri tribunicia potestate, obtulit eas Senatui lætissimus. Summa autem erat, vt actutum deponeretur, in vincula coniceretur, plecteretur capite, vincto traheretur, in Tyberim ageretur præceps propter occultam perfidiam in Imperatoriam maiestatem, quod & factum est. Hæc cum ita sint, moderare circa res perituras affectum tuum, ne te immodicus faciat imprudentem, & auertat te à Deo, sine tuo vero, & summo bono.

Dion. l. 58.

Virtu

Virtutes morales in voluntate sitæ
quomodò acquirendæ.

CAPVT IV.

- §. 1. *De oratione ad Deum medio primo acquirendi virtutem.*
 1. *De fugiendis vitiorum fomentis & occasi-
onibus.*
 3. *De conuictu bonorum.*
 4. *De exemplo eorum qui virtute claruerunt.*
 5. *De pulchritudine virtutis, & vitiorum tur-
pitudine.*
 6. *De conatu voluntatis circa bonum.*
 7. *De inflexione eiusdem in partem contrariam.*

§. 1. Voniam metuendum valdè est, ne si multa dicamus de modo virtutes dirigendi sitas in voluntate, quæ propriè Morales appellantur; nihil autem de modo adipiscendi, tam videamur inconsulti, quàm ij, qui in id incumbunt magno studio, vt equos in hypodromo peritè agitare norint, eos ante sibi comparadi curam negligunt, nec opportuna ad id ratione conantur vti, omninò insinuandum est, quam maximè viam in virtutibus adipiscendis tenere expediat, & supponendum insitos quidem nobis à natura quosdã virtutis igniculos, atque, vt loquitur Seneca l. 4. de benef. c. 17. *Virtutem in omnium animos lumen quoddam suum præmittere,* (ad quod persuadendũ suffice

Sen. lib. 14.
epist. 9.

sufficere possunt læticia & verecundia, quibus perfunduntur pueri, eū honestè agunt, aut turpiter; & laudantur inde aut vituperantur) virtutem autè ipsam minime. *Virtus*, inquit idem Philosophus, *non contingit animo nisi instituto & edocto, & ad summum assidua exercitatione perdueto. Ad hoc quidem, sed sine hoc nascimur.* Et sanè quotusquisque est, qui statim à principio magna cum propensione, & gaudio obeat virtutis opera? non gemat ac repugnet? non potest autem hæc lucta cohærere cum virtute vera atque perfecta; quia virtus siue sit facultas naturalis, siue habitus acquisitus, tribuit & secum vehit operandi facilitatem. Vndè Aristoteles lib. 4. Ethic. c. vltimo negat continentiam sumptam pro difficili cohibitione vehementis libidinis rationem habere perfectæ virtutis. Idè tradit S. Thom. 2. 2. q. 155. a. 1. Proderit hæc meditatio, vt nemo putet indormiendum, sed diu multumque enitendum, vt virtutem sine qua nascitur, sibi comparet. Ad quod primùm conferet instanter eam à Deo postulare, instigante nos ad eiusmodi postulata, & dicente: *Petite & accipietis.* ac rursus: *Si vos cum mali sitis nostis bona data dare filiis vestris; quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritum bonum petentibus se?* Spiritum bonum vocat donum omne cœleste, quo spiritus seu mens hominis euadit bona (sicut vir strenuus salus patriæ quandoque dicitur, quia salutem operatur) vel si inuis mentem hominis, quam collatæ virtutes bonam faciunt. Non est maior ratio, cur à

Matth. 7.
Luc. 11.

Dei

Dei munificentia castitas pendeat quam reliquæ. Pendere autem castitatem agnouit his verbis Salomon : *Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, adi Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis precordiis meis.* At fortè inquires, si Deus virtutem confert, non ergo exercitatione vsus acquiritur. Non sequitur, quia virtutem conferre dicitur moralem, minuendo tentationes cõcupiscentiæ, ne valdè magnam difficultatem voluntati creent operaturæ secundum rectam rationẽ, & operando comparaturæ sibi virtutis habitum; vel etiam adiuuando eandem voluntatem, vt difficultate quæ offert sese, euadat superior: hoc autem non excludit vsum illum & exercitationem.

§. 2. Vult itaque in adeptione virtutum habere nos gratiæ & auxiliij sui cooperatores, non inertes & ignauos. *Propter quod*, ait B. Paulus, *remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris.* & infra: *contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.* Ac ne quis putaret negligi ab eo quod consulebar, alio in loco; *gratia eius*, inquit, *in me vacua non fuit.* Ad eiusmodi cooperationem spectat inter alia, vitare occasiones proximæ vitiorum, quia in iis latent, vt ita loquar, vitia, indèque erumpunt nullo penè negotio. Ita fit, vt qui eiusmodi occasiones non refugit, sed amat, affectum erga vitia retineat, à virtutibus autem contrariis auertatur, & indignum se præbeat, cuius orationẽ eas sibi postulantis Deus exaudiat.

Sap. 9.

Hebr. 12.

1. Cor. 15.

diat. Hoc enim sensu scriptū est Ioan. 9. *Peccatores Deus non exaudit, estque affine quod alibi legimus; Qui declinat aures suas, ne audiat legem, erit oratio eius execrabilis.* Accipiamus ab humilitate exemplum. Tenet te virtutis huius desiderium, ne ergo sit tibi cum superbis commercium, quando nulla excusat vel vrget grauis necessitas, quia si sit, citò inquinabunt, & lædent te suo contagio, fiétque quod scriptum est: *Qui communicauerit superbo, induet superbiam,* quia videlicet communicando probas, quod tibi vitium eius arrideat, & non nisi fictum fucatūque sit tuum illud desiderium, indignum proindè cui Deus faueat. Demus præterea cordi tibi esse castitatem, occasiones fuge libidinis, conuersionem cum libidinosis, aut cum scæminis forma præstantibus, loca in quibus facile tibi possunt occurrere, impudica spectacula. Fecit hoc prudenter Antiochus Asiæ Rex huius nominis tertius. Nam cum esset Ephesi, & dicatam Deo formosissimam quandam scæminam adamaret; alia ex parte attenderet quantum dedecus sibi allaturus esset incestuosus congressus, aliò se recepit, nec unquam Ephesum rediit, ne tandem illectus specie illa scæminea scelus perpetraret, ad quam iam satis pronus, citò præceptus agi posset occasione accedente: ac si apud se dixisset cum B. Cypriano: *Qui sponte corruit, quid faciet, si fuerit impulsus?* Sicut concupiscentiam delectant vitia, ita occasiones vitiorum, quia affines

5. Cypr. lib.
de spectac.

affines sunt vitiis, & quia delectant, efficaciter imaginationem seu phantasiam mouent ac retinent, nec animum circa eas occupatum facile sinunt ad rectæ rationis præscripta attendere, & sese cōuertere, nec proinde ad modum agendi secundum virtutem. Cum autem omnibus vitandæ sunt occasiones huiusmodi, inter quas peccatur facile, & per iteratos peccati actus non virtutis habitus, sed vitij contrahitur; tum iis præcipuè, quos iam contigerit in peccatum prouere, vt qui exploratam magis habendo quàm cæteri earum vim, & imbecillitatem propriam, debent simul esse cautiores, nec vnquam putare futurum aliàs, vt pœnitentiam veram agere videantur. Vnde non defuit ex Ethnicis qui diceret: *Gemmas & lapides, aurum & inutile, & summi materiam mali mittamus, scelerum si benè pœnitet.* Horat.

§. 3. Pars altera cooperationis est, viros frequentare excellenti virtute præditos, ac si fieri potest cum illis cohabitare, eo quod frequentatio nulla est cohabitatione maior. Vitando procul vitiosorum contubernium, ab impedimentis virtutis animum liberat, vt sit tabula rasa, sed non idcirco inscribenda ei virtute exornas: Adeundi ob id & frequentandi viri boni, qui dictis factisque suis ad rationis normam compositis, quasi stylo inscribant eâ. Neque enim non poterunt, cum energiam quoque suam virtus habeat, fidemque faciat experientia penè quotidiana, non à malis solum vitia, sed à probis quoque virtutes trāsire

52 DE PERFECTA PRVDENTIA
ad circumstantes & familiares. Exemplum seu
bonum seu malum adhortatio tacita est, quid
agi debeat, & exstimulatio, rarum rara, conti-
nuum continua; ita vt qui non imitatur, sed
resistit ei, vim quandam sustineat. Et quia nul-
lum violentum potest esse perpetuum, fit tan-
dem longo vsu & consuetudine, vt succum-
bet qui antè forsitan repugnabat, & in ean-
dem veniat consensionem, cum iis quibus v-
titur familiariter, præsertim si sint longè emi-
nentiores, eo quòd exempla talium commen-
surantur suis auctoribus, magna sunt, descen-
duntque altius ac potentius in clientum ani-
mos & subditorum. Quàm proterius erat?
quam procax? quot vitiis scatebat adolescens,
qui Lycurgo Principi suo Laconum legisla-
tori sapientissimo oculum eruit? Et tamen
cum Lycurgus nobilissimo vtens vindictæ ge-
nere, illum sibi dari & committi postulasset
ad bonam reuocandum frugem, tantum va-
luit verbis & moribus domesticis, vt non ita
multò post nobilissimas in eum virtutes suas
translulerit abactis vitiis, atque in optimum
ciuem conuerterit pestem ciuitatis. Hinc na-
tum salutare illud Senecæ consilium: *Aliquis
vir bonus nobis eligendus est, ac semper ante oculos
habendus, vt sic tanquam illo spectante viuamus,
& omnia tanquam illo vidente faciamus.* & mox:
*Magna pars peccatorum tollitur, si peccatoris te-
stis assistat. Aliquem habeat animus quem vereca-
tur, cuius auctoritate etiam secretum suum sanctius
faciat. O foelicem, qui sic aliquem vereri potest, vt*

Lycurgi
regium
factum.

Seneca lib.
2. epist.
Vir bonus
eligendus
ad imitan-
dum.

ad memoriam quoque eius se componat, atque ordinet. Qui sic aliquem vereri potest, citò erit verendus. Elige itaque Catonem; si hic videatur tibi nimis rigidus, elige remissioris animi virum Lælium, elige eum cuius tibi placuit vita & oratio, & ipsius animum ante te ferens & vultus, illum semper tibi ostende vel custodem vel exemplum. Opus est, inquam, aliquo, ad quem mores nostri se ipsi erigant. Nisi ad regulam pravam non corriges. Magis adhuc ista illustremus, ut fabricando fabri simus, ita repetitis actionibus bonis virtus acquiritur. Porro ad agendum bene & secundum rationem duo maximè requiruntur; alterum ut rectè agendi modum nouerimus, alterum ut velimus & quasi cogamur rectè agere. Viri autem boni operando aspicientibus virtutum candidatis modum eiusmodi tacite quidem, sed nihilominus perfectè tradunt; sicut & Saltatores tyronibus suis veram saltandi rationem, quando præsentibus illis & aduertentibus, secundum artis præscripta corpus mouent & membra corporis: exemplo quoque suo iisdem candidatis quãdam imponunt sanctæ imitationis necessitatem, utpotè risuri eos, imò vituperaturi, si non imitentur, sed perperam agant. Nam & mali hoc pacto sociis & contubernalibus suis efficaces auctores nequitæ sunt, confundi ab iis & contemni metuentibus, si ab illa sibi temperent. De hoc argumento scribentem præstat audire Augustinum: *Præceptum ibam tanta cecitate, ut inter cœtaneos meos puderet me minoris dedecoris, cum au-*

Duo requiri ad bene agendum.

*S. Aug. l. 2.
Conf. c. 3.
& 9.*

diebam eos iactantes flagitia sua, & tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent; & libebat malum facere, non tantum libidine facti, sed etiam laudis. Et mox: Ego ne vituperarer, vitiosior fiebam, & ubi non supererat quo admissio equarer perditis, fingebam me fecisse, qua non feceram, ne viderer abiectior, quò eram innocentior, & ne vilior haberer, quò eram castior. Et rursus: O nimis inimica amicitia, & seductio mentis inuestigabilis, cum dicitur: Eamus, faciamus, & pudet non esse impudentem.

Cæterum ex hoc capite non omnes æquè laudandi sunt, & iter sibi ad virtutem parant; sed illi maximè omnium, qui cum pluribus bonis simul habitant, & sapientibus piisque subsunt, à quibus in omni vita gubernentur, vt contingit in domibus religiosis, vbi disciplina viget regularis. Quia sicut vnus homo tametsi bonus, quasi nullus homo est; ita si solus tibi adsit, haud multum te permouebit, & rapere in admirationem sui reuerentiàmque poterit, nisi tam insignis sit, vt multis æquiualeat. Sed neque adeò constabit tibi de operum sanctitate, quibus incumbentem aspicias, quorum approbatorem præter illum habiturus es neminem. Vbi autem multi sunt, multiplex simul locum habet actionum rectorum approbatio, & censura defectuum. Laudant omnes quod fit benè, vituperant quod malè. Vnius si oculos & aures effugeris agens perperam, in alium incurres. Inter tot arbitros ingenio sagaces, iudicio graues, perdifficile

cile est diu latere bonum & malum. Citò venit ad plurimorum noticiam, & suo libratur pondere. Ita vrgetur vndique, quisquis inter eos degit, & quasi adigitur ad complectendam virtutem, partim amore eius, cuius strenuos cultores omnes videt esse; partim censura, inuidiæ, & confusionis metu, quam non effugiet, si vsurpet mores contrarios. Tunc iure suo exclamauerit cum S. Augustino: *Fœlix necessitas, qua cõpellit me ad meliora.* Imò cum caro infirma, & malignus spiritus inuidens nobis salutem & perfectionem, sæpè suggerant impares esse vires humanas virtutum operibus; itaque multos vitiis suis affixos teneant. Fugat citò conuictus bonorum complurium, & ætate inæqualium cogitationem hanc perniciosam, hoc ipso quò demonstrat ad oculum, viros, & fœminas etiam ætate cõfectas, iuuenes item & virgines incumbere eiusmodi operibus, non patienter solùm, sed æquanimiter. In similibus curis & angustiis cum diceret S. Augustino adhuc iuueni violenta mali consuetudo: *Putasne sine istis poteris?* recreabat ille se consideratione multorum omnis generis, quos per gratiam Dei constabat posse. *Ibi tot pueri & puella, ibi iuuentus multa & omnis etas, & graues vidua, & virgines anus, & in omnibus ipsa continentia nequaquam sterilis. Et irridebat me irrisione exhortatoria, quasi diceret: Tu non poteris quod isti & ista? An verò isti & ista in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorũ dedit me eis.*

S. August.
epist. 45.

S. Aug. l. 8.
Conf. c. 11.

Quid in te stas & non stas? Proiice te in eum, noli metuere, non se subtrahet vt cadas. Cùm præterea vix vllus mortalium perfectas in se virtutes omnes habeat, ideóque nec dignus sit, cuius in vestigiis omnibus pedem ponas; nec talis, cuius ex moribus necessaria tibi omnia vitæ exempla accipias, frequentia bonorum euenire solet cōtrarium. Obscura in vno virtus, illustris & clara est in altero. Ita licet tibi cū S. Antonio aliud atque aliud vitæ documentum ex hoc & illo capere, atque ex diuersis quasi floribus instar apum mella colligere, quibus virtutum fauam construas.

*Viuere sub
Prælati re-
gimine,
quantum.*

Eandem fœlicem benè agendi necessitatem magis adhuc inducit & adiuuat, viuere sub prælati regimine. Quia boni quandiu non regunt, nec imperio promouent ad virtutem aspirantes, nec animaduersione vlla, vt dici solet, magistrati. Quamobrem illorum comparibus absolutè liberum pergunt esse benè vel malè agere, remittere nuntium virtutibus vel operam dare. Quisquis autem sapientissimo prælato se subiicit, à quo dirigatur, ac illo ipso & aliis ei subalternis assiduè obseruatur, & monetur, cū alicubi hæret dubius; recreatur, cū agit fortiter; excitatur, cū dormit; impellitur, cū quiescit; punitur, cū delinquit. Ita fit, vt velit nolit, cogatur abrumpere nequitiam, & maiores ac maiores in virtute progressus facere, quia vt velit nequiter viuere, non potest in tanta vigilantia & occasionum malorum exclusionem.

Et

Et ut non operetur totum bonum, nec à se excludat omne malum quod potest; haud dubiè tamen longè plura facit bona, longè pauciora perpetrat mala, quàm faceret in seculo ac perpetraret: vndè si saluetur, maiorem in cœlo gloriam; si damnetur, multò minorem in inferno pœnam cæteris paribus inueniet sibi repositam.

§.4. Amore gloriæ incendi omnes; à dedecore autem & ignominia vthementer abhorre-
re manifestè docet M. Tullius, cum ait Tuscul.
Honos alit artes, omnesque incendimur ad studia gloria. Et in orat. pro Archia Poeta. *Trahimur omnes laudis studio, & optimus quisque gloria ducitur.* Manifestius adhuc experientia. Nempè excelsa hominis natura delectatur simili, vltroque in id fertur, quod sibi est analogum; honore autem & gloria inter res humanas nihil maius reperias, nihil melius excepta virtute: *Externorum bonorum maximum id esse statimus,* verba reddo Aristotelis, *quod diis attribuimus, quòdque maximè appetunt, qui in dignitate constituti sunt, quod item praclarissimas res dari primum consuevit. At huiusmodi est honor, externorum enim bonorum maximum est.* Si itaque cõstet, vnicam viam ad honorem esse virtutem, ad ignominiam vitium; colliget sese animus, vim sibi afferens, nec quidquam volet prætermittere, quo illam possit attingere, istud autem à se repellere. Sic institutus & inflammatus plura sine dubio in hoc genere præstabit exiguo tempore, quàm aliàs diuturno. Ma-

Amore gloria intenditur animus, à dedecore abhorret.

Lib.4.Eth.
c.4.

Duo tantū
Reges Israel
authore
Deo.
1. Reg. 15.

Pfal. 88.

Eccles. 16.

gna dignitas fuit regnum Israël, & cumulus quidam honoris ac gloriæ, cui porrò authore Deo obtigit? Non alteri quàm modestissimo & magna virtute prædito Saul primū, deinde Dauid; vndè ad illum Dominus: *Cum paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxitque te Dominus in regē super Israel.* Ad istum: *Inueni Dauid seruum meum, (ecce excultum virtutibus) oleo sancto meo vnxi eum.* Et infrà: *Primogenitum ponam illum, excelsū præ Regibus terræ. Et iterum: Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum.* Inter humana quæ deflet mala Ecclesiastes, expressit diligenter errorem Principum, stultis seu vitiosis honores, & dignitates decernentium, debitas solis viris probis. *Est malū aliud, quod vidi sub Sole, quasi per errorem egrediens à facie Principis, stultum positum in dignitate sublimi.* Recensitis virtutum gradibus gloriam solam veram & æternam, quasi eius terminum siue mercedem propriam Dauid expressit, dicens Psal. 83. *Ibunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion.* A Romanis templa Honoris & Virtutis sic constructa legimus, vt sibi mutuò cohærent, nec vllus ad illud nisi per istud pateret aditus; vt nemo non intelligeret, quod iam dicebamus, deberi honorem velut præmium virtuti soli. Idem humanæ existimationis & gloriæ tametsi vmbartilis cupidissimi Romani, quæ pericula non adierunt? Quæ bella non gesserunt pro patria, tati in iis consistere veram summamque fortitudinem,

tudinem, ut per hanc virtutem ad expetitum honorem illum viam sibi facerent? Cuiam triumphandi ius concessum decreto publico, nisi qui clarissimum eius specimen præbuisset reportata victoria? Idem de Græcis iudicium, qui ut ad honores apud Olympia constitutos peruenirent, vires omnes animi corporisque intendebant. Non sinebantur deligere sibi aduersarios, sed ut scribit Plutarchus: *Apud Olympia victori nemini esse licuit unquam, ut non cum primo quoque prodeunte committeretur, nullo arbitrio permissio eligendi secum congressuri.* Horum itaque omnium exemplo nucem frangat qui quærit nucleum, faciat quæ virtutis sunt, ut ad gloriam perueniat siue humanam, siue æternam illam & immarcescibilem: *Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit.* Nullam hic sibi prærogatiuam fingat ac spondeat, quasi aliis quidem non decernatur gloria, nisi virtutem colentibus; sibi autem decreta sit otianti aut vicioso. Sed neque dicat: Sufficit mihi antecessorum gloria, quam sibi pepererunt; in me autem deriuarunt; quia parum omninò est ab aliis parta accepisse, nisi conseruentur; non conseruantur autem, nisi similibus studiis & laboribus. Quocirca dictum sibi putet à maiorum suorum quolibet:

Diste, puer, virtutem ex me, verumque laborem.

Imò pertimescat, ne tantò maior in se appareat vitij turpitude, quantò virtus fuit in illis illustrior, & per eiusmodi virtutem quasi iuxta se positam

Plut. lib. de
Tranquill.

1. Tim. 2.

Virg. 12.
Æn.

positam sit conspectior. Pertimescebat inter alios Themistocles dicere solitus, excitari se à sóno trophæis Miltiadis, cui successerat; quasi diceret; Cùm eius præclara facta mecum ipse reputo, non parum sollicitor, ne tantam gloriam, quantam adeptus est, & mihi quasi commendauit, degenerando obscurem atque imminuam.

*Virtutis
studium, &
vitiij odium
quomodo ex-
citanda.*

§. 5. Ex alio item capite excitare quiuis in se potest odium vitij, studium virtutis; si illud in se turpissimum, hanc contra pulcherrimam esse sibi persuadeat. Nam si pergrata est forma corporis, & mirè ad se allicit intuentes, tantò vtique gratioer erit forma animi, rerumque ad eius ornatum pertinētium, si modò in luce versetur, quantò corpore præstat animus, & quæ immortalia sunt caducis ac mortalibus. Pulchritudinis magnæ argumentum credimus, si ad personam cui inest, eorum etiam conuertat oculos, à quibus non diligitur; si facit vt præsentia eius delectentur, vt æmulentur speciem, qua formosi quoque appareant, vt illam denique commendent ac suspiciant. Sic autem frequenter, si non semper, affici nefarios homines erga virtute præditos, exemplo sunt Herodes ille incestuosus, & Hypochritæ, & Rex Saul. Herodes erga S. Ioannem Baptistam adeò propensa erat voluntate ob vitæ integritatem; licet haberet illum incestus sui cēforem grauissimum, vt multum hominem reuereretur, & libenter audiret, eòque audito multa faceret, sciens eum virum iustum, & sanctum.

Marc. 6.

sanctum. De asino Cumano legimus, quòd se reperta leonis pelle amiciuerit, vt cum nec fortis esset nec generosus, tali saltem amictu esse videretur. Idem faciunt hypocritæ, sibi conscij, quòd nihil in se habeant vera laude dignum & gloria. Externam quandam virtutis assumunt speciem, cuius veritatem fugiunt & abominantur, sicut dicit Apostolus: *Speciem quidem habentes pietatis, virtutem autem eius abtegantes.* Assentatores sunt, impij proditores, impudici, gloriæ cupidi, quærentes quæ sua sunt, &c. Videbis eos nihilominus mentiri amicitiam, religionem, fidelitatem, castitatem, honoris fugam, vtilitatis publicæ studiû, cuius prætextu conuertunt in priuata sua cõmoda quidquid possunt. Ita probant quod se ipsos erubescant, & vitiorum suorum deformitatem exhorreant; virtutem verò suspiciant, cuius vmbra tantum tribuunt, vt ea regi & excusari deformitatem illam posse credant. Expertus Saul se vita donatum à Dauid, à quo vita spoliari nullo negotio poterat, & de quo erat pessimè meritus, continere se non potuit quin virtutem eius ad miraculum vsque prædicaret, ac diceret: *Iustior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona; ego autem reddidi tibi mala.* Virtutis pulchritudini opposita est vitij turpitudine, quia contrariorum contrarij sunt effectus & qualitates. Quantum illa placet ei qui nondum valdè corruptus sit, tantum istud displicet. Gratus est, qui exempli causa, probitatem, genus, opes, doctrinam, ingenium suum silen

2. Tim. 3.

1. Reg. 24.

Virtutis &
vitij opposi-
tio.

qualiter debet

silentio premit; laudatus accepta Deo fert omnia, laudes illas extenuat, contemnit neminem. Qui sincerè agit & loquitur, neminem circumuenit, nec aliud corde quàm more gerit. Qui proximorum suorum occultat lapsus, vel exculat. Qui continentissimus est, & seuerè sibi lasciuis gestibus verbisque interdicit. Qui grata memoria recolit acceptum obsequium. Qui vrbanum ac mitem se præbet omnibus. Vehementer contrà offendimur oppositis moribus, hoc est, si quos videamus sibi placentes, se circumspicientes, impensè iactantes sua, aut supra verum attollentes, vel perfricta fronte mentientes, detrahentes melioribus se, struentes innocenti calumniam, vel creantes semper alicui pericula dolis & fraudibus. Qui præterea velut equi & muli toti sint in libidinibus. Qui nec rependant beneficiū, nec velint perceptum agnoscere. Qui vel parū offensi bacchantur, perstrepunt, excandescunt, dæmones omnes è tartaro in vltionem euocant, &c. Sicut ergo ad concipiendum ardens acquirendæ virtutis desiderium, operæ pretium est præ oculis habere admirabilem illam eius pulchritudinem; ita planè ad detestationem vitij concipiendam multùm iuuerit meditari sapius quàm sit in se turpe, quàm ingratum aspicientibus: moxque apud se statuere; *Absit vt quod in aliis reprehendo ac rideo, in me recipiam.* Hac arte adolescentes suos deterrebant ab ebrietate Lacedæmonij. Ebrium in medio cõstituebant, cuius pudendas ineptias, ingenua

ætas

Laconum
 in ebri-
 atum.

ætas illa vix incipiebat aspicere, quando mori prius se velle profitebatur, quàm ita desipere.

§.6. Indicaturus Ezechias Rex Isaia Prophetæ aliquid valdè luctuosum, misit ad eum qui dicerent: *Hæc dicit Ezechias: Dies tribulationis, & correptionis, & blasphemia dies hæc; quia venerunt filij vsque ad partum, & virtus non est pariendi.* Sensus est, obsessi ab Assyriis dirissima quæque intentantibus, in tantis versamur angustis, vt meritò videri similes possimus prægnantibus non valentibus foetum quem vtero gestant, in lucem edere. Idem plerisque euenit post conceptum adipiscendæ virtutis desiderium; eo contenti tergiversantur semper ingenti difficultate, quam sibi fingunt territi, nec admovent operi manum; eosque ipso pudet illos suæ ignauia, pudet vitiorum suorum, quæ se expugnatos ambitiosè iactauerant, ab iis interim pergunt subiugari. Perparum est, imò ridiculum, inire de capescendis quæ recta sunt, consilium, si nullum sequatur opus; & desideria bona concipere, quæ non sint efficacia. Ridetur piger, de quo Prou. 13. *vult & non vult piger.* Vult ineffaciter, non vult efficaciter; sed indolem imitatur felium, qui libenter pisces comederent, quos intra vas aquæ aspiciunt; sed immittere in aquam pedes nolunt. Ridetur quoque Struthio, quòd *Iob. 13.* pennas habeat similes pennis accipitris; sed otiosas, sic illas agitans quasi volatura,

vt

vt tamen semper in terra hæreat: accipiter cõ-
 trã non explicat suas modò , sed in altum sese
 furrigit , ferturque per aëra motu celerrimo.
 Ita nos agere oportet ad virtutem aspirantes,
 inferenda nobis vis aliqua, si eam nostram fa-
 cere, si bonis eius gaudere volumus. Neque e-
 nim vnquam timidi statuere trophæum. Cor-
 rigenda simul suspicio illa difficultatis iusta
 maior. Quo enim iure adedò difficile credi-
 tur , quod à compluribus aliis fieri cernimus
 vestitis more nostro, carne & ossibus , quin et-
 iam sæpè imbecellioribus ob ætatem aut se-
 xum infirmiore? Forciter itaque in virtutis
 opus incumbamus, ne patiamur de nobis ia-
 ctari per ludibrium: *Ibi trepidauerunt timore, ubi
 non erat timor.* Haud dubiè minor vt pluri-
 mùm labor est , quàm suspicamur , & qualif-
 cumque aut quantuscumque sit , citò amore
 superatur, quia non est amanti quidquam dif-
 ficile. Eandem progressio in eiusmodi opere,
 quo maior fuerit per proportionem , immi-
 nuit, sicut eques per aquã iter faciens concre-
 tam frigore; eò facilius frangit glaciem , & i-
 ter illud peragit, quò procedit longiùs. Addat
 aggredienti tibi animum hoc simile , insonet-
 que auribus tuis, quod dici solet:

Debile principium melior fortuna sequetur.

Te ipsum inspice, multa longè operosiora ten-
 tas & facis causã corporis , quàm quæ sunt ad
 virtutem acquirendam necessaria : nec tamen
 despondes animum, non reuocas pedem , non
 suspendis manum , nec ea vocas viribus
 tuis

ruis superiora. Si corpus tibi sit exuberans perniciosis humoribus, confugis ex præscripto medicorum ad diætam rigidissimam, per quam vix quidquam comedere licet aut bibere: Si curandum ex lethali vulnere, aut oblectandum deliciis, & præsentis vitæ comodis, pecuniis nullis parcitur: Si amplificanda res familiaris, nihil intentatū relinquitur, quò locupletari posse videatur; nullum refugitur periculū, ne maris quidē morti finitimū, labor nullus recusatur, nō militaris, nō rusticanus, non mercenarius: Si idem recreandū deliciis & voluptatibus, quid non agis, quò te non vertis? quæ noctis incommoda, quas vigilias? quos metus non sustines, vt ad illas peruenias? Vt autem præclara illa animi ornamenta, abstinētiā, sobrietatem, misericordiam in pauperes & castitatem tibi acquiras; nullo tanto ieiunio, sumptu, atque conatu est opus. Apagē itaque excusationes futiles.

§. 7. In hac Virtutum negotiatione & cultura, si nonnulla obseruaueris quæ paucis complectar, rectè omninò feceris. Primò de operā, vt quodnam de duobus malis siue extremis, inter quæ sita est virtus, deterius sit, aut tibi familiarius intelligas, illudque præ alio fuge. Aristotelis est hoc consilium omninò salutare: *Quocirca oportet eum qui medium coniectare vult, primum a magis contrario recedere: Ex extremis enim alterum magis, alterum minus peccabile est. Et mox, minima ex malis sumenda sunt.* Et infra: *Spectandum verò est,*

*Consilia ad
Virtutem
cōducentia.*

*Arist. lib. 2.
Ethic. c. vlc.*

ad qua nos procliuiiores simus, atque in contrarium nos ipsos abstrahendum. Secundò, vt ad mediocritatem, seu medium, in quo virtus iacet, peruenias, non quomodocumque extremum illud perniciosius, vel tibi connaturale abiiice; sed ita vt tendas in contrarium; sic tandem fiet, vt in optato medio conquiescas. Probat^r præscriptionis huius veritas exemplo aptissimo, quo idem Philosophus ibidem vitur: *Id quod qui ligna distorta dirigunt, facere consueuerunt.* Nam reuerà distortæ virgulæ vt dirigantur, in partem flectuntur contrariam, quousque ab omni obliquitate ad rectitudinem transferantur. Sed fortè dicis; Vtrumque extremum inter mala ponitur; si ergo declinandum est ad alterum, vt tandem medio insistatur; ergo faciendum est malum, & ad illud declinandum; quod nemo dixerit. Deinde natura subitas & magnas abhorret mutationes; magna autem & intollerabilis est, statim ab extremo vno transire ad aliud. Vnde S. August. modum tradens dediscendi ebrietatem hoc non præscribit, sed pederentim solum vult ab ebrietate recedi: *Vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui morbo liberetur, per interualla dierum aliquid de nimietate potus sibi subtrahat, quousque ad rationabile bibendi consuetudinem redeat.* Respondeo, transeundum esse ad extremū aliud, nō procedendo vltra, sed citra medium; atque ita non esse omninò parem distorti ligni rationem; quandoquidem inflectitur verè vltra rectitudinem,

Extremum
vtriusque
inter mala.

S. August.
serm. 231.

dinē, & in partē oppositā vt dirigatur. Dicitur etiā nihil vetat, mediū virtutū nō consistere in indiuisibili, sed quādā habere latitudinē, sicut & rerū pretia, & solē in Zodiaco; nec prohiberi virtutis amatorē, quin vt recedere discat ab extremo vno, ita tēdat in oppositum vltra præcisū mediū huius latitudinis, vt nihilominus totā non transfiliat; quandoquidē id si faceret, eo ipso delinqueret. Tertio, extirpanda prius sunt vitia grauiora, vel ad quæ magis propendemus, vel quæ proximo maiorem præbent offensionem; & comparandæ virtutes contrariæ. Nam & solertes medici nobilioribus membris, & grauioribus morbis ex arte curandis primò dant operam. Documētū huius authorem Plutarchum in Politicis, vbi sic scribit: *Quod si tibi non tam facile forte fuerit vniuersa omninò, si qua sunt animi extergere vitia, penit usque emaculare; illa certè tibi tollenda minuendæue sunt, qua apparent maxime, primòque conspectu occurrunt.* Idque vt à Themistocle obseruatum commemorat: *Auditui & memoria proditum est, Themistoclem vt animum ad Rempublicam capessendam appulit, cōpotationibus, comessationibusque primùm abstinuisse; secundo loco vigiliis se sollicitū & sobrietati dedisse.* Quarto, vide ne idcirco parua contēpseris, contēpta siquidē euadunt tandē magna ac pene immedicabilia. Hoc te docebunt sacra literæ. Eccles. 19. *qui spernit modica, paulatim decidet.* Hoc sancti Patres, & Philosophi, quorum princeps, *Modicus error in principio,*

E 2

inquit,

3.

Vitia grauiora prius extirpanda: virtutes contraria comparanda.

4.

Parua vitia non cōtemnenda. Arist. lib. 1. Phys. text. 10.

68 DE PERFECTA PRVDENTIA
inquit, *magnus est in fine*. Hoc Medici, apud
quos illud vulgatissimum:

— serò medicina paratur

Cùm mala per longas inualuere moras.

Hoc poëta, quorum vnus per allegoriam di-
xisse legitur:

Quid. lib. 1.
de remed.

amo.

2. 10

Quæ prabet latas arbor spatiantibus umbras,

Quò posita est primum tempore, virga fuit.

Tunc poterat manibus summa tellure renelli,

Nunc stat in immensum viribus aucta suis.

Hoc analogia rerum naturalium. Quàm
magnus circa Hellespontū Danubius ex par-
uò eius fonte ad sylvam Hercyniam? Quan-
tum sæpè ex scintilla neglecta incendium?
Gangrenæ etiam leuissimæ tam potens est
vritus, vt ni citò curetur, omninò præcidi
membrum oporteat. Hoc denique ratio na-
turalis, quòd homo negligens malum modic-
cum, non illud exhorreat; dum autem non
exhorret, intrepidè vnum addit alteri, &
quotidiè ampliores in eo progressus facit,
fitque accessione multiplici, vt ne graue qui-
dem & mortale metuendum valdè videatur,
in quod etiam proinde labitur, adeoque non
acquiritur virtus contraria, vt si iam adepta
erat, planè destruat. Ita impletur quod scri-
ptum est, *Lapides excuant aque, & alluione
paulatim terra consumitur*: & meritò præcep-
tum intelligitur Cant. 2. *Capite nobis vulpes
paruulas, quæ demoliuntur vineas*. At nonne sæ-
pè auditur à Medicis, *Modicum non nocet*; &
à Iurisperitis, *De minimis non curat prætor*: &
modicum

Iob. 14.

10. 2

modicum pro nullo reputatur, & in l. si quis §. fin. ff. de dolo malo, Modicum non est anxie curandum? Respondeo; Modicum non nocet multū, quando suam retinet paruitatem; nocet tamen modicum; sique sinatur incrementa accipere, magnum affert detrimentum, ut vidimus, & iter parat ad ea, quæ per se sunt grauissima. Quocirca bonarum mentium est, etiam à paruis abstinere, & cordis naturam imitari, quod ut nobilissimum est, ita nihil potest noxium pati. Imitata est S. Paula, de qua S. Hieronymus; ita leuia peccata plangebat, ut eam grauissimi criminis crederes ream. Accedit, sæpè esse mortalia, quæ videntur venialia; timoratae autem conscientia, partem amplecti tutiorem: quod sanè faciet, quando egregiè studebit, etiam leues vitiorum sordes à se depellere, grauioribus præcidere occasione, elidere in semine suo nequitiam. Quod ad dicta illa Iurisperitorum, præterquam quòd vera non sunt simpliciter, iuxta glossam in legem 4. de rest. in integ. ff. intelligi solum debent, spectato more iudicium, qui in grauibus occupandi negotiis, minimarum rerum vel culparum actiones & causas non recipiunt.

Modicum, in quantum nocet.

Cornihil pati noxiū potest. S. Hier. in Epitaphio Paulæ.

De regulis Prudentiæ circa fidem.

CAPVT V.

§. I. *Credenda à nō credendis quomodo discernēda.*

E 3

2. Quo

2. Quo incentiuo moueri Christianus debet ad credendum.
3. In actu credendi quid obseruandum.
4. Quando & quomodo actus fidei eliciendus.
5. Quando & quomodo oporteat fidem exterius profiteri.

Fides duplex.

Hebr. 6.
Rom. 3.

Antiquitas
anteponenda
nouitati.
Iob. 12.

§. 1. **D**E fide hîc loquimur non humana, qua assentimur iis, quæ homo ex se vt homo est, loquitur; sed de supernaturali & Theologica, inclinante mentes nostras in indubiè assentiendum iis tanquam certissimis, quæ Deus reuelauit. Quis enim in suspicionem mendacij trahere possit vel audeat, quod pronunciauerit diuina æternæque veritas? *Impossibile est*, inquit B. Paulus, *mentiri Deum*. Et rursus: *Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax*. Verùm, in hoc difficultatis cardo vertitur, vt intelligamus quidnam à Deo sit reuelatum, quid non sit. Sectarij nihil esse censent, nisi quod sacris paginis continetur; ideóque omnes explodunt Traditiones viua duntaxat voce transmissas ad posteros; etiam quæ dicuntur Apostolica, siue fidem, siue mores respiciant. Est, bone Lector, cur hîc te cohibeas, vbi offertur tibi grande præcipitium; Prudens esto, quid agas considera. Magis crede sanctis & antiquis Patribus, peritissimis rerum ad fidem pertinentiũ, Suspecta semper est nouitas vetustati contraria. *In antiquis autem est sapientia, & in multo tempore prudentia*. Sic vinũ vetus melius est, quia magis

magis defæcatum, ac digestum; semina aliquot annorum valentiora ad segetes spicasque proferendas, quàm quæ sunt vnius anni; quia in his multum humidi superest indigesti, vt tradit Aristoteles Sect. 20. Problem. 17. Quare vt non abs te concludit apud Sozomenum lib. 4. caq. 19. Constantinus magnus: *Bonorum virorum est, fide veterum viuere.* Quod autem sancti illi & prisca Patres censuerint, nõ comprehendi credenda omnia Sacris paginis, ex illorum disces Cõmentariis ad verba illa Apostoli 2. Thes. 2. *Fratres state, & tenete Traditiones, quas didicistis; siue per sermonem, siue per epistolam nostram.* Ac præcipuè S. Chrystomus. In illis certè paginis nusquam legimus, *scriptum Dei verbum plenum esse;* hoc est, ita perfectè de omnibus credendis & agendis lectores instruere; vt nullis opus sit Traditionibus; quæ causa est, cur ad supplendũ hunc defectum, ccepta sint Concilia in Ecclesia celebrari; in quibus dubia multa definita sunt ad miniculo doctrinæ traditæ, quorum definitio in iisdem factis literis non continetur, nec visa est contineri: & fateantur sectarij necesse est, suam illam propositionem niti Traditione; atque ita dum eleuare conantur Traditiones, illas se admittente. Norunt præterea nihil vetare, non scribi aliquid quod dicitur, tantique esse roboris, quàm si scriberetur. De humanis legibus non est dubium, inter quas Plato lib. 6. de legibus quasdã ponit sola Traditione acceptas,

*Concilia in
Ecclesia
qua de cau-
sa celebra-
ta.*

ob idque dictas *ἀγγραφήματα* : sed neque de diuinis debet esse, quia utroque etiam modo loqui Deum quid vetat? Adeò deterioris conditionis non est quod non scribitur, ut sapè sit melioris; tum quia prius est ore tradi, quàm scribi: & scriptura ad supplendam vocem introducta est; tum quia qui vehementer amat aliquem, eliget sine dubio præstantiorem cum eo agendi modum; agit autem, quoties potest non scripto, sed voce. Sic agebat cum Moysè Deus: *Loquebatur autem Dominus ad Moysen facie ad faciem, sicut solet homo loqui ad amicum suum.* & Christus ad Discipulos, quibus ob id dicebat, *Quod in aure auditis, predicare super tecta.* Nota verba illa, *quod in aure auditis.* Nota & posteriora, *predicare super tecta.* Non quòd scribere eos prohibuerit, sed prædicationis solùm meminit, ut nobiliorem docendi modum exprimeret: sicut etiam expressit S. Hieronymus, dicens: *Habet enim nescio quid latentis ἀπεργίας vna vox, & in aures discipuli de doctòris ore transfusa fortius sonat.* Hoc tandem peto, num existiment sectatij vnum de credendis hoc esse, *aliquid à Deo reuelatum?* Assentientur planè, quia aliàs nihil haberent quod crederent. Sed iam ulterius quæro, vnde norunt aliquid à Deo reuelatum? Respondent, ex Scripturis. Scribit enim B. Paulus: *Potens est confirmare vos iuxta Evangelium meum, & prædicationem Iesu Christi, secundum reuelationem mysterij, &c.* Rectè: sed quis indicauit eis Epistolam hanc ad Romanos,

*Scriptura
ad vocem
supplendam.*

Exod. 33.

Matth. 10.

S. Hier. ad
Paulinum.

*Reuelatum
inter cre-
denda.*

Rom. 16.

nos, vel aliam, esse Scripturam sacram, & quæ in ea continentur, à Deo patefacta? An dicere audebunt, eam sibi ipsi perhibere testimonium, vel quandam aliam: aut per se euidens esse quòd Sacra sit, sicut per se euidens dicitur, tria & tria esse sex? Vtique ridicula nimis & absurda esset responsio, iuxta quam facer quòque esset Alcoranus Turcicus, cum simile testimoniũ sibi ipsi perhibeat. Idem de Pseudoprophetarum verbis iudiciũ ad populum iactantium: *Hac dicit Dominus.* Ad aliam Scripturæ partem confugere, quæ dictæ Epistolæ faciat fidem, initium est dare progressionis infinitæ: de hac siquidem alia parte quæstio mouebitur, vnde nam Sacra esse cognoscatur? Ad quod probandum si assumatur tertia, etiam de tertia hoc ipsum percontabimur; & sic deinceps, nec erit exitus. Quod ad præsumptam euidenciam de emanatione eiusdem Epistolæ à Spiritu sancto, tam facilè reiicitur, quàm temerè prætenditur. Nam quæ per se sunt euidencia, à quolibet sine controuersia recipiuntur, vt ignem calore esse præditum, lucere solẽ, candescere niuem, tria esse tria, & bis tria sex. At neque in Epistolam de qua est sermo, neque in aliã Scripturæ partem tale quid cõuenire, constat ex hodierna de libris Canonicis controuersia, itẽmque ex puero, & peregrino, qui nihil vnquã de illa audiuerit, nec de rebus huiusmodi. Sciscitetur quis ab eo, externe aliquod Dei verbum scriptum; siquẽ

extet, vtrū Epistola ad Romanos partem eius constituat: Nihil dubium, quin dicturus sit se profus ignorare; cū tamen valdè bene notit calidum à frigido discernere, à nigro candidum, ab igne solem, à sole niuem, à tribus quatuor. Sit alter æquè barbarus, cui proponantur Epistolæ duæ Canonicae, & totidem Apocryphæ; iubeaturque vnas ab aliis separare; æquè certum est, id non facturum, aut casu facturum, nec hæsitaturum minus quàm olim S. Helenam hæsisse legimus tribus repertis crucibus, quarum quæ esset Christi nõ prius discernere valuit, quàm accessit miraculum, prodigiosa ac repentina mulieris vnus curatio ad contactū illius, non autem cæterarum. Impertinens proindè est dicere, nihilò ægrius distingui posse à profanis scripturis Sacras, quàm à nigro candidum. Porro si per se nequeunt sese prodere, restat vt vnus vel plurium authoritate hominū, qui id à Spiritu sancto didicerint, tales esse intelligantur. Hoc autem quid aliud est, quàm Traditiones astruere, seu id affirmare, de quo constare potest solo viuæ vocis oraculo? Et certè, qui Paulum non viderunt, Epistolā illius esse, vel ipsum de numero fuisse Apostolorum, nõ nisi ab aliis discere valuerunt id testificantibus. Hi homines hac tanta authoritate præditi, sunt Ecclesia Catholica seu Prælatorū cætus, à quibus regitur. Oportet enim authoritatem hanc esse infallibilē; talis autem solius est Ecclesiæ, cui vni dedit Deus miracula facere
 omnis

*Authoritas
 infallibilis
 in Ecclesia.*

omnis generis, vt infrà dicemus : cui rursus singulariter promittit Christus, Ioan. 14. & 16. reuelatione omnis necessariæ veritatis: quã denique solã vocat ob id Apostolus, *Columnam & firmamentũ veritatis*, 1. Tim.; *Solum Ecclesiæ*, quia nulli priuato facta est eiusmodi promissio infallibilis veritatis, & assistentiæ Spiritus sancti; & ridiculum valdè est existimare eam particulari homini factam, & non multò magis toti Ecclesiæ. Sed neque de priuato quopiã constare potest, quòd sufficienter se disponat per fidem, vel aliter, ad directione certã à Spiritu sancto impetrandã.

Ex hoc sequitur hanc eandem Ecclesiam competentẽ ludicem esse credendorum. Non quòd condat, vel condere possit fidei articulos; sed quòd autoritate illa sua infallibili certò nobis assignet, discernatque ab extraneis genuinum Dei verbum, seu scriptum seu non scriptum; & quid in eo credendum proponatur, quòque sensu sit accipiendum declaret ac determinet; Sicut ciuilis Iudex non condit oblatum sibi testamentum: nec cælator aurum, nec Prouinciæ Præfectus edictum Principis ad se transmissum; sed tale duntaxat declarat esse. At nõne promissit Deus priuatis quibusque veri notitiam, dicens, Luc. 11. *dabit Spiritum bonum petentibus se?* Iam iam respondi: Promissit quidem, sed vt par est petentibus cum debita cordis puritate & instantia. Cui autem reuelatum est, quicquam à se desiderari, quoad instantiam hanc & puritatẽ? Sique

Ecclesia Iudex competens credendum.

Deut. 32.

Sique eam reuelationem iactet, vnde probabit illam miraculis destitutus? Promisit item, sed per interiectam Ecclesiam, si verum de quo agitur, commune sit, omniumque salutem respiciat; iuxta illud *Interroga patres tuos, & annuntiabunt tibi; maiores, & dicent tibi*. Et quia sectarij ab Ecclesia fecerunt diuortium, extra illam viuunt, audire loquentem nolunt, infallibilem eius authoritatē contemnunt agnoscere; sequitur ambulare eos in tenebris, nec quicquam de verbo Dei, deque credendis habere exploratum; sed vt plurimum veritatis loco amplecti mendacium: Sicut Ixion Inonem se complecti ratus, in euanidam nubem incidit, ex eaque Centauros & monstra procreauit. Notauit hoc ipsum grauissimis verbis S. Cyprianus: *Quasi apud lapsos profanos, & extra Ecclesiam positos, de quorum pectoribus excesserit Spiritus sanctus, esse aliud possit, nisi praua & fallax lingua, & labia venenata, & sacrilega mendacia; quibus qui credit, cum illis necesse est inueniatur, cum iudicij dies venerit*. Notent hoc diligenter fatui illi, qui Catholici videri volunt & dici, ac sectarios fatentur esse hæreticos, seu vera fide destitutos; negant tamen damnari eos in statu illo morientes. Quasi verò scriptum non sit, Marc. 14. *Qui non crediderit, condemnabitur*: & Ioan. 3. *Qui non crediderit, iam iudicatus est*. Hebr. 10. *Sine fide impossibile est placere Deo*. Quasi præterea ebrietas, fornicatio & peccata non sunt hæresi leuiora, quæ tamen excludunt à regno cælo

S. Cypri. l. 4.
epist. 9.

cælorum? Aut excommunicati non sint hæretici etiam in sæculo altero, iuxta illud Matth. 16. *Quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis?*

*Hæretici
excommu-
nicati etiã
in altero sæ-
culo.*

§. 2. Quò moueri nos oporteat ad assentiendū mysteriis à Deo reuelatis, frustrà quæri videtur, substante hypothesi, quòd sint à Deo reuelata. Quis audeat ab eius autoritate quærere aliam, vi cuius assentiat? Nonne si hoc faceret, grauissimam ipsi iniuriam irrogaret, insinuans digniorem esse hanc aliã, & ad faciendam rei fidem de qua agitur, efficaciorē? Iniuria certè se affectum crederet inter homines Cato, si quis asseueratione eius minimè contentus expectaret aut quæreret aliud quoddam testimonium, quo ad credendum impelleretur. Ita est planè, inconsultissimus sit oportet atque impius, qui affirmanti Deo vel omninò non credit, vel minùs quàm assertori alteri. Sed enim, quod insipientiæ genus etiam prodigiosissimæ in mundi huius officina non reperias? Omninò tales quidam circumferuntur, tam affixi iudicio proprio aut sensibus, vt licet ex miraculis visu vsurpatis, vel auditu tanquam ex diuinis testimoniis satis intelligant, verum esse quod dicitur, Deumque ipsum habere assertorem; itaque exstimulentur ad assentiendū, vt difficile omninò iis sit contra stimulum calcitrare; postea tamen conuertentes sese ad sensum vel iudicium, illudque interrogantes, assensum retractent, si mysterium antè creditum

ditum sit ei contrariū; vel si consentaneū, magis tamen mysterio credant vi domestici sui, quàm diuini testimonij; idque inde proficiscitur, quòd licet mysteriū in attestāte Deo euidentis fiat per miraculum; in se tamen est & manet obscurum, ex consequenti non perfectè conuincitur intellectus: & quia non conuincitur, inflecti & trahi absolutè potest à libera voluntate in assensum contrarium. Non ita vir prudens desipiet, sed vbi dictum seu reuelatum aliquid à Deo intelliget, vel ex verbo eius scripto aut tradito legitimèque exposito (est autem expositio legitima, quam Catholica recipit Ecclesia, quam extra erroris periculum constitutam liquet ex præcedenti §.) fidem illi habebit, vel solūm, vel præcipuè ob veritatis illius diuinæ summam prorsus authoritatem; & discet in eiusmodi rebus sēsus iudiciique proprii definitionē nō modò nō accersere, sed etiā aspernari. Nā nisi Christus in materia fidei prioris illius sententiam, hoc est, sensus reprobaret, hac censura Thomam non perstrinxisset: *Quia vidisti me, Thomas, credidisti; beati qui non viderunt & crediderunt.* Est sanè visus sensuum nobilissimus, iuxta ac fidelissimus; atque hinc illud:

*Expositio
legitima
qua.*

Ioan. 20.

Horatius
in Arte ad
Pisones.

*Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus.*

Cernis interim Lector, quàm velit nostræ hîc salutis author, non haberi eius rationem; ex Optica autem disces, animæ esse facultatem præstigiis, seu fallaciis sexcentis obnoxiam,
immet

immerfam materiæ , de obiectis tantum corporeis iudicare. De fide autem notum est, quod assensum requirat firmissimum , & circa obiectum minimè fallax versetur resque immateriales ; de quibus ferre sententiam minus ad sensum pertinet, quàm de sono ad eundem visum, aut de colore ad auditum: quia inte sensum & obiectum immateriale minor est proportio, quàm inter visum & sonum, vel inter colorem & auditum. De ratione naturali & iudicio proprio idem dictum puta; magis illam superat obiectum fidei immateriale, supernaturale, diuinum, quàm radij solis obtutum noctuæ. Si ergo cauendum est noctuæ, ne præsumat controuersas de radiis illis quæstiones discutere, est sanè cur nouerit humana ratio magis adhuc interdictum sibi diuinorum mysteriorum non sententiam modò, sed etiam perscrutationem, Prou. 25. *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Admiratione plena sunt, quæ fide creduntur, qua contrà carent quæ demonstratione seu humana ratione comprehenduntur. *Sciendum nobis est, inquit S. Gregorius, quod diuina operatio si ratione comprehenditur, non est admirabilis: nec fides habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum.* Obscura item in se sunt, quæ fide credimus, quatenus fide credimus: quæ causa est, cur fidem appellent diuinæ literæ *Speculum in enigmate, argumentum non apparentium, lucernam lucentem in caliginoso loco:*
euiden

S. Gregor.
hom. 26. in
Euang.

1. Cor. 12.
2. Pet. 1.

euidentia contrà, quæ ratione assequimur. Nihil vltra require, vt cõstet contemnendam, & arcendam procul huiusmodi rationem, quoties ferendum est de fidei rebus iudicium, sic saltem vt caueamus ita nobiscum loqui; Non sufficit mihi diuina autoritas, volo in super accedat ratio, sine qua stat mihi non credere; illa etiam permoueri proximè & immediatè volo ad credendum. Ita loqui nefas est, ad summum conceditur præuia vti ratione, quò meliùs intelligamus id quo de agitur, quòdque credendum proponitur, esse à Deo reuelatum; cæterùm assensus ipse aliciendus est vi solius diuinæ reuelationis cognitæ, vt sit assensus fidei. Hoc quia non obseruarunt Heresiarchæ; sed magis ad sententiam, rationemque propriam retulerunt controuersias de fide & interpretatione Scripturarum, fluctuarunt vbique miserimè, solidum nihil inuenientes, in quo pedem figerent, ac quiescerent. Nempè mens nostra humanitus in dies horasque singulas noua deprehendit, experitur & considerat; vetera pensiculatiùs librat, & inter se cõparat; aut nouos affectus induit, quorù omniù in mutandis sententiis vis est maxima. Hinc parcemia illa *δευτέρον ἀμεινότερον*, id est, posterioribus melioribus, qua significatur prioris consilij erratum posteriore consilio corrigi. Hinc tanta eiusmodi Pseudoprophetarum in dogmatibus suis inconstantia, & editarum à se fidei confessionum disparitas, & animi fluctuantis tristitia

arque

Assensus fidei quis.

Pseudoprophetarum inconstantia unde.

atque perplexitas, quam dissimulare ne in scriptis quidem suis valuerunt. Nam Lutheri verba in synopsiacis sunt : *In animum inducere non possum qua doceo.* & Zuinglij l. de vera & falsa Relig. *nondum satis liquet, quid sibi velit, Hoc est corpus meum.* Et Carlostadij in epist. ad Lutherum : *Nihil à me editum est de Eucharistia sacramento, nisi per modum disputationis.* Et Melächthonis in epist. ad Io. Barthol. *Optarem, excidissent mihi digiti omnes, cum primum illos admodum scribendis tractatibus.* Spondet tandem Calvinus in admon. ad VVestph. *retractaturum se que scripsit omnia, si Melächthoni videretur.* Quam vacillabat in dogmatibus suis, qui ea pendere volebat ab hominis vnus arbitrio.

Si ita est, dicat aliquis, si tam incerta est obscuris in rebus quales sunt fidei, humana ratio siue iudicium, incertum igitur erit iudicium Ecclesiæ, siue sit de Scripturis, siue de interpretatione Scripturarum, cum similiter sit humanum. Negatur consequentia, quia, ut suprà vidimus, illa in eiusmodi iudiciis infallibiliter à Spiritu sancto dirigitur, ob idque euadit certissima fidei regula, qua se firmabat S. Hieronymus adhuc iuuenis, sicut in eius vita legimus, cum à Meletio, Paulino, Vitale viris Antiochenis, & Arianorum vexillariis interrogaretur, quid sentiret de diuinis hypostasibus, essentne tres an vnica? Respondit, inquam, *Credere se id omne, quod sancta*

Marianus
in vita S.
Hieron.

credit Romana Ecclesia, extra quam sciret salutem nemini repositam. Idem faciamus omnes, si

tuti quietique esse volumus, iudicio eius nostrum humiliter conformemus, credamus quod illa credit; damnemus & reiiciamus, quod reiicit; per eam loqui non dubitemus primam illam summamque veritatem: eò sane spectant verba illa aurea ad Apostolos membra eius primaria: *Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit.* Illa similiter: *Visum est Spiritui sancto & nobis.* Et rursus: *Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non audit nos. In hoc cognoscimus Spiritum veritatis, & Spiritum erroris.*

Luc. 10.
Act. 15.
1. Ioan. 4.

Modus credendi quis.

§. 3. Ad verum credendi modum iam se nostra conuertat oratio. In primis non expedit præproperè credere. Ait enim Scriptura, Eccles. 19. *Qui citò credit, leuis est corde;* ac si enucleatiùs diceret: *Quam faciliè admittit quod dicitur, tam faciliè remittit, vbi primùm grauior aliqua difficultas, siue argumentum pro parte contraria suboritur.* Puerorum est hac lenitate laborare, de quorum ingenio versatili Horatius: *Iram*

Horat. in
Arte.

Colligit ac ponit temerè, & mutatur in horas.
Citò abscedit color, quem lana diu, penitusque non imbiberit: citò ruunt accelerata ædificia; citò recrudescit vulnus, quod lentè non curat Medicus; parum durant fructus præoces, nec diu viuere possunt foetus abortiui, quos nempe sat diu non gestauit maternus vterus. His de causis interdicit Ecclesia, ne prius infidelis quispiam, idèmq; adultus regenerationis aquam percipiat, quàm edoctus

etus sit diligenter fidei rudimenta. Documē-
 tum alterum, idēque reciprocum est, ne iu-
 sto tardiùs fidelem te præbeas, & quod cre-
 dendum est credas, ni velis audire cum simi-
 libus: *O stulti & tardi corde ad credendum.* Tar-
 dè credere dicitur, cui cum res fidei satis sint
 factæ euidenter credibiles, seu dignæ quæ
 credantur, à Deo reuelatæ, cunctatur tamen
 credere. Quod enim ius habet sufficienter
 instructus ultra differendi? quò spectat affe-
 ctata & superuacanea ista tergiversatio, nisi
 ut duræ ceruicis, & à veritate abhorrentis sit
 indicium? *Eum qui certus est,* inquit iuris re-
 gula, *ultra certiorari nihil necesse est.* Rectè, sed
 quis dicendus est sufficienter instructus? Qui
 dogma, de quo agitur, videt oculis propriis
 confirmari veris miraculis, aut confirmatum
 fuisse discit à testibus irrefragabilibus, aut ab
 Ecclesia Catholica audit fuisse à Deo reuela-
 tum, seu contineri in verbo quod ipsa verum
 Dei verbum docet esse. Nam cum miracula
 certissima, quæ patrauit, mirabilis eiusdem
 propagatio, conseruatio, fortitudo in aduer-
 sis, in disciplina sanctitas, & quamplurima al-
 lia veram Dei Ecclesiam esse ostendunt, di-
 uino eius afflatam Spiritu, in singulari eius
 protectione constitutam, dignissima sanè est,
 cui omninò credatur, dicenti; hoc verbum
 est verbum Dei, & consequenter diuina fide
 credendum quicquid in eo asseritur. A tali
 magistra edoctus, sufficienter edoctus est. Cæ-
 terum vt dicatur ipsa Ecclesia loqui, sufficit,

Luc. 24.

si aliquis eius Prælatus aut Sacerdos legitime missus tam sanctè viuat, vel tam clarè ostendat decreta sacrorum Conciliorum, vt moraliter certum sit, ipsum non mentiri, cum se proferre dicit doctrinam Ecclesiæ. Et si autem Ecclesiæ loquentis infallibilitas sit vnus de fidei articulis, quatenus verbo Dei continetur: Ipsa tamen vi miraculorum quæ fecit, & aliorum quæ proximè commemorati, dignissima euadit, quæ credatur verè à Deo dirigi, certissimèque proponere ac discernere illud Dei verbum & res ab eo reuelatas.

*Miracula
Ecclesiæ
quid conser-
uant.*

Est sanè id verissimum, dicat aliquis, si vera sint prodigia seu miracula, quibus illustratur & constabatur Ecclesiæ: sed multa video eius dogmata non aliis, quàm falsis aut suspectis confirmata; vtpotè non patris ab ipso met Christo vel Apostolis, cum quibus cessauit in Ecclesiæ, & interiit vera virtus miraculorum. Non te contingat ita loqui, si fidelis es: nouatori hæc verba relinque, erubescenti nullum in infælici secta sua editum hæc tenus signum, ob idque nostra multiplicia nobis inuidenti, & studentei eleuare. Quæ si falsa sunt, imposuerunt ergo nobis tot sancti Patres, tot historici omni exceptione maiores: quibus nolle credere, Plutarcho autem, Tito Liuiio, Suetonio & profanis aliis fidem habere, quàm iniquum est ac præposterum? Quid habuerunt signa Apostolica, quod non inueniatur in posterioribus? Astruebat illorum veritatem luculenta experientia; quia
palam

*Nulla apud
Sectarios.*

palàm docebat verè ægrotasse, cæcutiuisse, mortuos iacuisse, quos Christus & Apostoli vocabant ad prosperam valetudinem, ad vsum oculorum, ad iteratam lucis huius vsuram; Cur non etiam ista vera credis, quibus semper fauerunt probationes & argumenta similia? Quis tu es? & vnde venis, vt te confidas temeraria & impudenti inficiatione permouere posse orbem totum Christianum ad conficta iudicanda, quæ vera, infucata, solida esse persuasum semper habuit tot seculorum antiquitas? quæ item pro oculatis testibus nacta sunt integras amplissimasque ciuitates? Quæ Scriptura diuina te docuit interiiisse cum Apostolis virtutem miraculorum? Omnino nulla: Cur ergò affirmas, tu inquam, Traditionum osor, nihil volens in materia fidei non scriptum recipere? Nulla autem fieri iam miracula in fidei confirmationem, ad eiusmodi materiam pertinet. Vide quantum à tuis illa S. Augustini verba dissentiant, lib. 22. Ciuit. c. 8. *Nunc etiam sunt miracula, siue per Sacramenta eius, siue per orationes vel memorias Sanctorum eius.* Bene est, quod nec citò credas, nec serò; præterea tamen dabis operam, vt nihil hæsitans id facias; quia diuina authoritas iure suo non postulat solùm tempestiuè vt credas quod reuelauit, sed etiam vt intrepidè, firmiter, confidenter, quando satis tibi constat ex propositione Ecclesiæ, id fuisse ab eo reuelatum. Ita fit, vt in fidem peccet, non solùm qui assensum

Nec citò nec serò credendum.

1. Ioan. 3.

habet fidei assensui contrarium ; sed qui in assensu fidei voluntariè dubitat , aut qui præ dubio assensum illum seu actum cohibet, cum deberet elicere. Quare quantumlibet id quod scitur Deus reuelasse , sit præter rationem naturalem , eiusque captu superius ; nihil id te perturbet, qui iam didicisti, non esse eiusmodi rationis , sicut nec sensus de fidei mysteriis iudicare ; quem rursus non latet quod de Deo scribit Euangelista : *Deus maior est corde nostro* ; id est , plura scit & videt , quàm possit eadem humana ratio cogitationibus suis assequi. Sufficiat tibi non esse mysteria illa fidei contra rationem , vt verè non sunt , cùm rationes ad ea illustranda vbique ferè proferamus. Et sanè quidquid mihi protuleris , & dixeris repugnare , de ordine erit rerum naturalium , supra quarum conditionem cum diuinæ sint & supernaturales , nullo modo has decet illarum mensuræ subiicere , seu ab illis ad istas argumentari , & quod illis inconcessum , istis quoque esse credere. Poterat Deus , si voluisset, arcana omnia nobis ostensa in media luce collocare ; sed meritò noluit , ne singularem nobis occasionem adimeret colendi valde ipsum , & benè merendi , quorum vtrumque facimus , cum obscura eius dicta vt indubitata nihilominus recipimus. Quare id deinceps magisque faciamus , eò firmitus recipiantur à nobis quæ reuelauit , quò videntur incredibilia. Imitetur amicos veros , & bruta generosa. Illi in
aduer

aduersis produnt se maximè, pergunt adhæ-
 terere amicis & opitulari, sibi gratulantur in-
 signem quamcûmque ansam beneuolentiæ in
 eos suæ aduersis rebus comprobandæ. Hæc
 verò exultant, & iras virésque colligunt, quã-
 do committi se vident cum violentissimis ho-
 stibus, quibus superatis constet, quàm sint
 fortia. Si tamen quid dubitationis inuito ti-
 bi obreperet; non idcirco te credas infide-
 lem, nec animum despondeas. Talia non no-
 cent, sed amplioris meriti materia sunt repu-
 gnantibus, & ad suggestionem veteriosi ho-
 stis non aduertentibus. Nunquam tibi dicere
 contingat: *Huic quidem articulo assentior; illum
 autem nec admitto nec respicio, sed sibi relinquo.* Nô
 ita loquitur, qui totus est Christianus, totus
 Catholicus, nouitque reùm illum fieri omniũ
 abnegatorum, qui ad omnes fidem suam non
 extenderit. Nec mirum; vna enim est veri-
 tas siue autoritas, quæ credi inbet vnos &
 alios, proinde vel recipiendi sunt omnes il-
 lius gratia, vel omninò nullus. Irrogatur ei-
 dem veritati iniuria sanè grauis, quando quo-
 ad aliquid in suspensionem adducitur, & indigna
 fide iudicatur.

Sed neque sufficit in genere vera esse cre-
 dere, quæ Fides docet. Sunt ex his nonnulla,
 quæ in specie seu explicitè intelligas oportet,
 ac vera esse tibi persuadeas (eoque magis, quo
 cæteros ampliùs ingenio, iudicio, vel authori-
 tate antecellis) tum quia aliàs nulla esset te in-
 ter & paganos differentia, quorum nullus

*Amici veri
 officium.*

*Brutorum
 propria!*

*Fides in ge-
 nere quomo-
 do recipien-
 da.*

non fatetur in genere, vera esse quæcumque Deus pronuntiat; tum quia vniuersalia parum mouent, ad colendum Deum, nec magna sentitur difficultas, vbi ad singularia non descenditur. Cùm ergo probari nos, & mereri velit Deus laborem superando, qui circa credenda occurrit; vult simul distinctè aliqua sciri à nobis & credi, præcipuos videlicet fidei articulos, qui continentur in Symbolo fidei, & solennizantur in Ecclesia, iuxta receptam S.Th. doctrinam, 2.2. q.2. a.6. & 7. Alij sunt, quorum notitia peculiariter Episcopis & Parochis incumbit, docendi populi prouinciam sustinentibus. Tales voco necessitatem meritumque bonorum operum, liberum arbitrium, septenarium numerum Sacramentorum, vim eorundem productiuam gratiæ, velut Dei organum morale aut physicum, veram & realem Christi præsentiam in Eucharistia, inuocationem Sanctorum, &c.

Episcopis & Parochis necessariò scienda.

Fidei formula Deo proponenda.

§. 4. Forma verborum, sub qua elici obiter & commodè potest actus fidei saltem in genere, ista est: *Omnipotens & æterne Deus, ego N. firma fide credo & credere cupio tanquam certissimum, quidquid sponsæ tuæ Catholicae Romanæ Ecclesie matri nostræ reuelasti, & à nobis credi voluisti; nec unquam ab eius salutaris doctrina te adiuvante recedam; contraria autem omnia veluti falsa tota mente abominor, damno, atque reiicio.* Eam tibi facitò familiarem, & quotidie mane vel alio tempore vsurpare memento. Si quid dubietatis subrepat cir-

ca peculiarem quandam articulum, v. g. circa realem Christi præsentiam in Eucharistia legitime consecrata (quo modo apud Catholicos consecratur, non apud sacramentarios) fidei actum illius proprium constanter elicit, dicens ore & corde, hanc te præsentiam omninò credere, & velle credere. Sique in tempora incideris infecta hæresibus, cuiusmodi est nostrum hoc infelicissimum, & te morti vicinum senseris; lege præsentibus aliis, vel iussu tuo quispiam, Catholicæ fidei professionē; & habeto ratam. Sic robur tuæ intendes fidei; sicut & S. Blandina, quæ Lugduni, teste Eusebio, quantò acerbioribus vrgebatur suppliciis, vt Christianam se esse abnueret, tantò magis corde credebat in Christum, & ore clamabat: *Christiana sum, Christiana sum*: cūque talia profert, nouas sibi ad tolerantiam vires sentiebat, & dicebat accedere. Erit præterea hoc apud astantes optimi odoris & exempli præsertim, si adicias indictum te velle, si fortè postea minus tibi præsens in verbum aliquod proruperis fidei huic contrarium. Nec eadem erit ratio, quæ eius, qui antè matrimonium protestatur se per nulla verba velle ex animo contrahere; postea autem absolutè per verba consueta contrahit. Hic enim contractus matrimonium verum esse creditur, quia protestatio illa contraria est facto protestantis non oppressi morbo, sed ratione vrentis plenè ac liberè, ob idque inefficax, nec quidquam operatur, vt notat Nauar. c. 22. Enchir. n. 28.

S. Blandina
fides & con-
stantia.

Euseb. l. 5.
c. 2.

§.5. Fidem profiteri dicitur non ille solum, qui palam dicit, *Christianus sum*, (quamquam non abnuerim, nobilissimam hanc esse confessionis materiam) sed etiam qui asserit aliquid, & propugnat ad doctrinam pertinens Christianæ, & Catholicæ Ecclesiæ Euangelica consilia, & virtutes omnes commendantis, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 13. a. 1. 2. & 3. In hac fidei professione præbe te fortissimum, ingenuè palamque illam tuere, quoties id exiget Dei gloria; vt quando te interrogabit non aliquis de triuio, sed magistratus; quamnam profiteare, cum in seculo tot videas, etiam inter expedita aduersum se tormenta pro patria, pro amicis, pro dominis suis temporalibus stare fortissimè, spretis minis atque suppliciis, se eorum vocare seruos, tueri causam, iustamque esse dicere. Vnius verba sunt:

*In principes
fidelitas.*

Virg. lib. i.
Æneid.

*Cuncta equidem tibi Rex fuerint quacumque
fatebor,*

*Vera; etenim neque me Argolica de gente ne-
gabo,*

Hoc primum.

Sic Principes suos valdè se putant colere; vicissim autem reos se agnoscunt perfidiæ, mortis, obnoxios, de iis pessimè meritos, si secus fecerint, si eorum famam sustinuerint, damni alicuius metu, lacerari. Erubescere in Christi causa minùs esse generosus. Imitare latronis illius beati constantiam, qui palam tuendum suscepit illum aduersum latronis alterius voces sacrilegas, dicens: *Neque tu times Deum, qui*

*Pro Christo
quæta debe-
amus.*

in eadem damnatione es? Et nos quidem digna factis recipimus; hic autem nihil mali fecit. Intelligis, puto, tibi Christum multò magis dominari, quàm te creaturis inferioribus: hæc autem ad eò tuæ sunt, vt dicta sit lex omnibus seruiendi tibi, cum postulat necessitas, (esto futurum sit, vt seruiendo destruantur & intereant) & hanc sui destructionem in tua relatam commoda sibi debeant gratulari, cum sic finem assequantur, propter quem esse acceperunt. Hinc ratiocinare, quid te oporteat pro Deo tuo, Deique lege facere. Nunquam detrecta illius causa caput tuum obiicere quibuscunque periculis; imò eo nomine crede te beatum. Eandem fidem orthodoxam fortiter profiteri, quando id flagitabit proximorum tuorum salus spiritualis, qui te illam non profitente, à te negatam fuisse præsumpturi sunt, & exemplo tuo abnegaturi; vel ad eam non conuertendi, qui aliàs ei verisimiliter subscriberent. Potes, si vis, corporali vitæ proximi præferre tuam, & in discrimen non adducere, ne ipse suæ iacturam faciat; Sed alia omninò est ratio, si corporalem tuam cum illius spirituali conferas. A te exigit charitas bene ordinata, tuam vt exponere non subterfugas; seu confitendo fidem, seu aliter, ne illum æterna mors absorbeat, aliàs verisimiliter absorptura. Hoc sensu scriptum est, 1. Ioan. 3. *Ipse pro nobis animam suam posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere.* Habuit ordinis huius rationem magnam
 S. Cypri

S. Cyprianus. Consideravit quantæ esset apud omnes authoritatis, quantum posset exitus eius in vtramque partem, quantum animi Christianis omnibus adderet, si ingenuè constantèrque sanctæ fidei præberet testimoniū. Quot è contrà perturbaret, si secus faceret. Interroganti itaque Galerio Proconsuli: *Tunc es Cyprianus?* intrepidè respondit: *Ego sum.* Iubenti autem vt eiurato Christo, idolis incensam adoleret, adiecit, *Non facio.* Monenti denique vt magis sibi caueret, séque imminenti aliàs periculo eriperet, dixit: *Fac quod tibi constitutum est, in re tam iusta nulla est consultatio.* Sic tortori est traditus, cui postquam numerari rogasset ab amicis viginti quinque nummos aureos, exposita ceruice adeptus est gloriolæ coronam martyrij, & nutantes mirificè confirmavit.

Pontius in
vita S. Cy-
prian.
S. Cypriani
ingens con-
stantia.

Est & casus tertius, in quo vnum aut plures, aut omnes fidei articulos publicè aut saltem duobus tribusve testibus oportet profiteri; quando dicta lex est, vt non antè recipiantur ad spiritualem communionem fidelium, qui Ecclesiæ dant nomen, quàm id fecerint. Obseruari id solet circa insignes quosque & manifestos hæreticos, aut alterius generis infideles. Quo in negotio excelluit quondam Victorinus Romanus Orator, de quo S. Augustinus: *Ait Simpliciano, eamus in Ecclesiam, Christianus fieri volo* Et infra: *Vt ventum est ad horam profitenda fidei, qua verbis certis conceptis, retentisque memoriter de loco eminentiore in conspectu populi fidelis*

S. Aug. l. 8.
Conf. c. 2.

delis Romæ reddi solet ab eis, qui accefferunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino à presbyteris, ut secretius redderet, sicut nonnullis qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat. Illum autem maluisse salutem suam in conspectu Sanctæ multitudinis profueri. Et rursus: Pronunciavit ille fidē præclara fiducia. Quantus autem vir fuerit iste Victorinus, exponit ibidem, dicens: Habet magnam laudem gratia tua confitendum tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, & omnium liberalium doctrinarum peritissimus; quique Philosophorum tam multa legerat, & diiudicauerat, & dilucidauerat, Doctor tot nobilium Senatorum, qui etiam ob insigne præclari magistris, quod ciues huius mundi eximium putant, statuam in foro Romano meruerat accipere. Iam si in recentis casibus necesse est palam fidem asserere, & non erubescere Christum, multò magis interdictum supponitur, ne illam abnegemus, nisi vicissim velimus ab eodem coram patre abnegari. Magna impietas est eiusmodi abnegatio (quam tamen non curant sectarij, blandientes sibi de certissima eius remissione apud Deum, à quo se prædestinatos præsumunt, & indubiè credunt) magna planè, propter quam egressus foras Petrus flevit amare; & acerrimè quondam est disputatum, essentne qui ita deliquerant, ad pœnitentiam, Ecclesiæque consortium admittendi. Vicit, fateor, sententia, quæ dicit recipiendos; ostenderunt tamen argumenta contrariæ, nec pauca, nec leuia, culpæ huius magnitudinem: Quam librantes pondere suo sancti

*Victorinus
quãtus vir.*

Matth. 10.

Luc. 22.

sancti Martyres in statera sani iudicij, steterunt in magna constantia aduersus eos; qui se angustiauerunt. Inter alios comedere noluit suillas carnes Eleazarus nonagenarius, mortem elegit, ne prauaricaretur. Et S. Polycarpus Smirnenfis Antistes, irrisus tyranni minis ac suppliciis, ait: *Bestias accerse, aut aliud quod uoles. Rata nobis stat sententia, longèque ab eo absumus, ut aliquando mutato consilio meliorum nos pœniteat, quod deteriora sequamur.* Sed quid, si grauias instent mihi tormenta, nisi fidem eiu-
 rauero? An non me excusabit illorum metus apud Deum? Tibi responderetur: excusationem habet, quod fit metu, modò metus sit, qui etiam constantem & sapientem virum permoueret; ut mors, mutilatio, exilium, carcer perpetuus, seruitus, amissio liberorum; si modò rursus quod aduersus legem committitur, non sit ex se peccatum. Nam si est, omni malo pœnæ est grauius. Vndè vir constans & prudens, qui nouit ex duobus malis eligendum minus & fugiendum; nunquam ut istud effugiat, illo se polluet. Fortè etiam percuntabere, quid si non aliter peccem in fidem veram, quàm cõmunicando cum paganis & hæreticis in quibusdam eorum ritibus? Ad hoc duo accipe. Primùm, hanc quoque esse fidei inficiationem, dicente Apostolo: *Confitentur se nosse Deum; factis autem negant:* quando eiusmodi ritus instituti sunt, & assumuntur in signum protestationemque contrariæ, ut si ordinariè, & ex professo ad conciones accedas

Hæreti

2. Mach. 6.

S. Polycarpi
fortitudo.Euseb. l. 4. c.
14.

Tit. 1.

Hæreticorum. Audi quid talibus dicat S. Chry-
 softomus: *Si verò dixerit tibi, nolo ut aspicias ido-
 la: sed tantum ausculta, quomodo ille gentilis blas-
 phemat Christum, ut glorificet Deos: si auscultaueris,
 auribus Christum negasti.* Vel si cum illis cœ-
 nam degustes, quam faciunt ad æmulationem
 Dominicæ, ut indicat idem S. Doctor,
 cum addit: *Si dixerit tibi, non manduca carnem
 dentibus tuis, tantum finge te de immolato mandu-
 care. Si simulaueris, gustu tuo Christum negasti.* Et
 infra: *Si dixerit, nolo fingas te de immolato man-
 ducare; sed tantum tange idolum manu tua, aut tene
 thuribulum. Si tetigeris, aut tenueris, tactu tuo
 Christum negasti.* Si præterea nulla necessitate
 compulsus, ad illorum imitationem currente
 Quadragesima carnes comedas. Si in sepultu-
 ram tibi eligas illorum cœmiterium. Si vesti-
 bus te amicias propriis prædicantium pseu-
 doeuangelicorum, vel qui in Turcia sunt sacri-
 ficulorum. Quoad vestes cæteras, quæ non
 tam illorum fidem & religionem à nostra,
 quam gentem à gente separant; non est qui-
 dem illarum vsus fidei abnegatio: prohibetur
 nihilominus in orbe Christiano propter scan-
 dalum (nisi per iocum vel derisum obiter as-
 sumantur, ut in scenis publicis.) In Turcia au-
 tem non interdicerentur, vbi reipsa Chri-
 stianos audio incedere vulgò in Turcico
 habitu, dempro Turbante seu turbinato
 pileo, & ad id quadantenus cogi, nec
 eo nomine à Patriarchis suis censuram vl-
 lam pati. Alterum est, hanc peregrinorum
 morum

S. Chryso-
 st. hom. 25. in
 Matth.

Christus
 pluribus ne-
 gatur mo-
 dis.

S. Cyp. lib.
de Lapsis.

morum vsurpationem, quę tacitam vel expref-
sam continent fidei inficiationem, ab ignaui-
& immodico temporalium facultatum amore
vulgò descendere. De quo argumento loquē-
tem audire fufficit S. Cyprianum: *Diffimulanda,
fratres, veritas non est, nec vulneris nostri materia,
& caufa reticenda. Decepit multos patrimoni-
j fui amor cecus, nec ad recedendum (ab infidelibus)
parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates
sua velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt rema-
nentibus vincula, illa catena, quibus & virtus re-
tardata est, & fides pressa, & mens victa, & anima
præclusa, vt serpenti terram secundum Dei senti-
entiam deuoranti prada & cibus fierent, qui terrenis
cupiditatibus inhererent. Nempe qui immodicè
res suas amant, timent diffimilitudine morum
aut alter alterius professionis homines se po-
tentiores offendere, ne si offendant, detrimen-
tum aliquod ab iis in fortunis suis accipiant;
se iis proinde in eo etiam quod non licet, ac-
commodant. Taceo, quod sicut Cœlius ille
qui apud Martialem l. 7. Epigr. 33. mentieba-
tur podagram, reipsa tandem hoc morbo cor-
reptus est, & fingere desit: Ita iusto Dei indi-
cio sæpè contingit, vt qui falsam religionem si-
mulant, sensim ei assuescant, reipsaque adhæ-
reant.*

De præscriptis Prudentię circa Spem.

CAPVT VI.

§. 1. Spes

- §. 1. *Spes quid sit ; & quam exigat à nobis cooperationem.*
 2. *Quod fundamentum Spei supponendum.*
 3. *Quo potissimum tempore sperare conveniat.*
 4. *Formula verborum ad Spei actum accommodata.*
 5. *Quomodo dimicandum aduersus pusillanimitatem & desperationem.*
 6. *De Spe concipienda in priuatis & communibus negotiis, vel periculis.*

§. 1. **L**ECUT præcedenti capite de supernaturali Fide dicere studuimus, ita hoc loco de Spe, non quauis; sed supernaturali, disputare aggredimur; nobilissima enim cum sit; in primisque necessaria, digna videri debet, quæ audito hoc nomine simpliciter intelligatur. Hominem imbecillum, morti expositum, ex materia concretum, brutarum animantium in hac vita socium, omnibus miseræ telis expositum, de terra sumptum, cuius pondere prohibetur alta petere, sponte autem ad infima ruit loca: talem, inquam, hominem in cælum euehi, in cælo habitare, summoque bono seu Deo ibidem beatissime perfui, res est omni virtute naturali superior, prorsusque admirabilis. Vnde magnis duobus Dei donis indigemus; quorum altero id credamus posse fieri; altero tantum bonum expectemus. Illud Fides appellatur, istud verò Spes dicitur. Illud in intellectu, istud est in voluntate, semperque cum gaudio aliquo

Magna dona duo à Deo nobis expectenda.

coniungitur, eò quòd voluntas sperans expectansque bonū arduum absens, id quadantenus habere præsens, & possidere incipit, vt docet Aristoteles lib. 1. Rhet. cap. 11. & Sect. 30. Problem. 6. gaudij autem obiectum est bonum præsens. Illius obiectum est Deus, vt verus & cõgnoscibilis, ranquam gratiæ principium; huius verò idem Deus, vt bonus nobis, seu summum bonum nostrum à nobis possidendum. Sed an sufficit ad Spem tanti boni concipiendam, eius naturam intelligere? Nullo modo, sicut nec ad percipiendum ex agricultura fructum satis est, quæ & qualis ea sit ars didicisse. Cooperationem & praxim requirit artis huius cognitio, idem de spe dictum puta. Volentem meritò sperare propositam à Deo æternam fœlicitatem, oportet mediis illis admouere manum, per quæ voluit ad illam perueniri, aliàs inanis & fallax erit Spes nostra. Sperari quædam scio iuxta communem loquendi modum, quæ vt eueniant, nihil à nobis postulant, verbi gratia, horam fœlicem, crastinam cœli serenitatem, quo sensu scripsit quidam:

Horat. l. 1.
Epist. 4.

Grata superueniet qua non sperabitur, hora.

Verùm huius generis nequaquam est Theologica Spes, de qua iam disserimus; sed vt sit efficax, postulat vt adulti omnes de suo multum conferant, connitantur, & strenuè cooperentur. *Regnum calorum vim patitur, inquit diuina Sapiencia, & violenti rapiunt illud.* & Apostolus, *non coronabitur, nisi qui legitime*

Matth. 11.

2. Tim. 2.

gitime

gitimè certauerit. Ad eò certè nonnulla est coo-
 peratio, quæ vi comparatur, & violentiæ, &
 legitimo certamini; vt contrà omninò gra-
 uis sit, & valdè serua. Ridetur alibi impiorum
 Spes & indisciplinatorum, qui videlicet eiuf-
 modi cooperationis nullam gerentes curam,
 nec ea facientes quæ præscribit Deus omni-
 bus ad beatitudinem aspirantibus, audent
 nihilominus sibi eam polliceri. Sap. 3. *Sa-
 pientiam & disciplinam qui abiicit, infelix est,
 & vacua est spes illorum.* Et cap. 5. *Spes impij tan-
 quam lanugo est, qua à vento tollitur.* Benè ita-
 que operemur, vt benè speremus, consilio
 vtentes Psalmographi: *Fac bonitatem; & Psal. 36.
 spera in Domino, & ipse faciet.* Vt item
 non rideant nos Ethnici, nullis tantis
 immergi tenebris, vt non intelligerent, in-
 dignum esse ignauos & otiosos magnum
 aliquid à Deo expectare. Recitabo verba
 M. Catonis apud Salustium: *Cunctamini alius In Coniur.
 alium expectantes, videlicet diis immortalibus Catil.
 confisi, qui Rempublicam in maximis sæpè pe-
 riculis seruauerunt. At enim non votis mulie-
 bribus illorum auxilia parantur; vigilando,
 agendo, benè consulendo prosperè cuncta ce-
 dunt: Vbi te socordia atque ignauia tradideris,
 nequaquam Deos implores.* Posset Deus
 desidiolis nobis sua si vellet conferre benefi-
 cia; sed aliud iniuit consilium, ne videretur
 vitio patrocinari, ne gloriæ suæ detraheret
 facorumque ignauium Rex diceretur, ne om-
 ninò gratis data æterna fœlicitas minus esset

100 DE PERFECTA PRVDENTIA
honorifica nobis & iucunda. Exiguum est
quod in eius adeptionem conferimus, illud
nihilominus quantulūcumque non vult præ-
termitti. Nam similiter ad reficienda quin-
que hominum millia, quàm parum erant pi-
sciculi duo, & panes quinque tam parui, vt
à puero portarentur? Eos tamen non neglexit,
sed accepit & impendit. Ex his constare po-
test stultissima & intolerabili præsumptione
laborare sectarios, qui sibi blandientes, vi-
tãque æternam promittentes, totum onus
virtutum bonorum operam, obseruationis
legis Christo relinquunt. Ne quidem de Ba-
pustimo Calvinistæ valdè sunt solliciti, quæ
nihilominus omnia ignorare nõ possunt esse
necessaria salutis media ab eo instituta, cum
dicat Ioan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua
& Spiritu sancto, non potest introire in regnum
Dei.* Et Matth. 3. *Omnis arbor, quæ non facit fru-
ctum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.* Et
cap. 25. *Discedite à me maledicti in ignem æter-
num: esurii enim, & nõ dedistis mihi manducare.*
Et cap. 19. *Si vis ad vitã ingredi serua mandata.*
Et Luc. 13. *Nisi pœnitentiam egeritis, omnes si-
mul peribitis.* Et Matth. 18. *Nisi efficiamini sicut
parvuli, non intrabitis in regnum calorum.* Cau-
tos & prudentes nos faciat infœlix eorũ im-
prudẽtia, conditiones in contractu salutis
nostræ à Christo appositæ exactè obserue-
mus, si eam meritò sperare volumus. Non am-
bulemus solum per viam disciplinæ Christi-
anæ; curramus etiã & ita quidẽ vt non effugiat
nos

Ioan. 6.

nos
§
iaet
lu
Fid
ius
ner
l. r
fen
act
in l
sup
qua
cui
fici
bili
est
Au
Et p
vel
per
Spẽ
per
can
ti c
ria
prio
ne &
cũ
scia
nia
vbi

nos brauium, sed illud comprehendamus.

§. 2. Spem omnem Fide aliqua veluti præiacto indigere fundamēto, innuit satis B Paulus, Fidem vocans substantiam Spei: *Est autem Fides*, inquit, *spemandarum substantia rerum*, cuius autem nisi fundamenti est substare? Rationem addo, appetitus secundum Aristotelem, l. 1. de Plantis cap. 1. non aliundè quàm ex sensu, seu apprehensione est: Cùm ergo Spei actus sit appetitus quidam & naturæ motus in bonum arduum adipiscendum, necessariò supponit illius apprehensionem siue notiã, qua existimetur posse obtineri. Neque enim cuiquam persuaseris, inani vt labore se conficiat circa id, cuius adeptio creditur impossibilis. Hæc notiã boni ardui acquisibilis pars est Fidei. Ad Spem ergo disponit fides, vnde Augustinus: *Quid sperari potest, quod nõ creditur?* Et prout vera fuerit vel falsa Fides, perfecta vel imperfecta, diuina vel humana ordinis supernaturalis vel naturalis, talem sibi annectit Spē, & post se relinquit. Quenã porrò sit vera, perfecta, diuina, supernaturalis Fides adeò decantata in sacris paginis, diximus præcedenti capite; videlicet non est superba & temeraria persuasio de certissima remissione propriorum peccatorum, deque diuina electione & beneuolentia, vt Nouantes somniant, cùm ex aduerso secundum Scripturas: *Nemo sciat, vtrum amore, an odio dignus sit; sed omnia in futurum seruentur incerta.* Et fidelibus vbique commendetur timor, Eccl̄es. 5. *De*

Spes indiget fidei fundamento.
Hebr. 11.

S. August. in
Euch. c. 2.

Eccles. 9.

propitiato peccato noti esse absque metu. Prou. 28. Beatus homo qui semper est pavidus. Et scribat S. August. Nemo securus esse debet in hac vita, quæ tota tentatio nominatur, ut qui fieri potuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior.

Idem l. 10.
Conf. c. 32.

lib. de corr.
& grat. c.
23.

Et rursus : *Nescientes quis pertineat ad predestinatorum numerum, quis non timeat? Non, inquam, est eiusmodi stulta persuasio, sed donum illud Dei & lumen, quo illustratus homo firmiter assentitur mysteriis omnibus, quæ nobis Deus per Ecclesiam suam veram seu Catholicam credenda proposuit, siue scripta sint, siue non sint. Huius autem Fidei articulus vnus est, Propositam omnibus à Deo vitam æternam (vult quippè omnes saluos fieri, 1. Tim. 2. quantum ex se est) addito promisso certo & irreuocabili, ad illam peruenturos, qui illius adeptioni constanter incubuerint. Vnde Tit. 1. Fides vocatur agnitio veritatis, quæ secundum pietatem est, in spem vitam æternam, quam promissit qui non mentitur. Scio No-*

Fides quid.

uantes, præter insanam illam persuasionem quam Fidem vocant iustificantem, ponere & profiteri fidem aliam diuinorum mysteriorum, dictam ab illis fidem historicam; sed hæc quoque apud illos inanis & humana est fides; inhabilis ad fulciendam Spem verè supernaturalem, quia per illam mysteria omnia reuelata non credunt, (per veram autem creduntur omnia) & quæ credunt, non credunt vi diuinæ autoritatis, sed priuatæ ac propriæ, idcòque humanæ; hoc est, credunt

vna

vna & non alia, quia illa apud se vera esse iudicant, hæc verò falsa; cùm tamen Deus per Ecclesiam suam quam audiri iubet, Matth. 18. & doctrinam promittit omnis veritatis, Io. 14. & 16. æquè omnia credenda proponat. Eos proindè si viueret S. Augustinus, indubiè reponeret in album hæreticorum; scribit enim q. 11. in Matth. *Qui falsa de Deo credit, vel de aliqua parte doctrina, que ad Fidei pertinet adificationem, hereticus est, & foris animo, quamuis intus esse videatur.* Vis adhuc probem, falsam Spem esse Nonantium? Spes vera est rerum, quæ aliter possunt fieri ac sæpè fiunt, atque hinc illa Ciceronis exclamatio: *O fallacem hominem Spem, & inanes nostras contentiones, que sæpè in spatio franguntur, quam portum conspiciere potuerint.* Nouantium autem Spes nullam admittit incertitudinem, nullam dubietatè, nullum à salute excidendi metum. Ex parte Dei nulla est metuendi occasio, cùm fidelissimus sit in omnibus viis suis; verùm ex parte nostra semper est aliqua, sæpè maxima; quia rarò collaboramus gratiæ eius sicut oportet; Et vt fortè collaboremus; hoc tamen ipsum latere nos, clarissimè testatur Iob, dicens: *Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me; si innocentem ostendero, prauum comprobabit, etiamsi simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* Et quod magis mirere, testatur Calvinus ipse Principiorum suorum non satis memor, nisi me fallunt hæc eius verba: *Tot obruitur hallucinationum formis*

Spes est rerum que aliter fieri possunt.
Cicero l. 3. de Orat.

Iob. 9.

Caluin. in
Inst. cap. 2.
n. 44.

nostra ratio, tot erroribus est obnoxia, in tot impedimenta impingit, tot angustiis irretitur, et plurimum à certa directione absit. Si vt agnoscit, tam impedita, intricata, tenebricosa, errori obiecta est humana ratio, vt sæpè hallucinetur etiam circa minima; quanto magis quando ferendum erit iudicium, vtrum voluntas Deo satis collaboret?

Spe maximè opus sub exitu vita.

§. 3. Sub vitæ exitum si vnquam aliàs, vtendum tibi est Spei præsidio; quia sicut filios Israel tunc maximè exagitauit Pharaon, quando ex Ægypto in Palæstinam commigrarunt; ita planè calcaneo nostro, id est, supremo vitæ tempore vehementer insidiatur diabolus, postquam nullam irretiendi nos occasionem sibi videt occurruram. Multa tunc insufurrat veterinosus hostis, quibus agrum iam satis fractum morbo ac perturbatum, rogat si fieri potest, à Spe salutis excidere. Longam ei proponit peccatorum seriem, & quidem enormium; quibus vitam resperit suam, & sufficiens fortè non opposuit antidotum pœnitentiæ. Obiice tentationis huius nodo cunctum fortiorem, & ne vehementi suggestionis huius statu abripiate in interitum, ad Spei anchoram verè *ἱεράν*, id est, sacram ipsum conuertito. Anchoram voco, quia sicut anchora exorta tempestate naues firmat ne rapiantur à ventis, & illisæ conterantur; ita celestium Spes bonorum solatur, & confirmat nos inter agridudines, anxietates, mortisque periculum, ne despondeamus animum;

ne

ne medio in opere defixa relinquamus aratra,
 & longo parta labore merita amittamus. Nec
 tamen anchora sufficit, nisi tuta sit & firma.
 Si enim parua sit aut leuis, non erit tuta, ma-
 gnā retinere nauem insurgentibus procel-
 lis non poterit. Deindē vt iusta sit ei magni-
 tudo, firmam præterea oportet esse ac validā,
 ne vi maris vento agitari curua illius brachia
 seu dentes dirigantur, & mordere amplius
 terram nequeant, nauisque in certum ruat
 exitium. Magnam itaque firmamque Spem *Et quanta.*
 concipe instante illo vitæ exitu, & vt pos-
 sis, vide dum per tempus licet, egregiam
 Deo seruitutem exhibeas, virtutem colas, pœ-
 nitentiam agas, salutis tuæ tractes negotium.
 Nam profectò tantò maius quisque ius habet
 ad cœlestia bona expectanda, quantò impen-
 sius executus est quæ diximus: sicut miles tã-
 tò certius sibi pollicetur à duce suo præmiū,
 quantò maius in bello specimen dedit virtu-
 tis militaris. Et agricola eò confidentius ex-
 pectat messem fertilem, quò in agro colen-
 do impigriorem se præbuit. Platonem audia-
 mus, l. 1. de Rep. *Quicumque iuste sanctęque vi-
 tam exigit, dulcis eum Spes comitatur, cor nutriens
 & senectutem fouens.* Caterum cum difficile sit
 ingrauescente morbo illum Spei actum per-
 fectè elicere, cui nunquam assueueris, in eo
 exerce te passim currente vita. Vix serò me-
 titur, quod manè non est seminatum. Vix
 pugnat faeliciter, qui arma tractare antè cõ-
 flictum non didicit.

Elicienda
Spei formu-
la.

§. 4. En tibi formam sub qua ore vel corde elici poterit: *Omnipotens sempiternè Deus, cuius nutu facile peraguntur, quæ impossibilia sunt hominibus, spero & firmissimè sperare cupio, cooperanti mihi auxiliis gratia tua, nec defecturam diuinam misericordiam, quæ peccata mea aboleat, nec munificentiam, quæ me faciat cælestium bonorum participem. Per Dominum nostrum, &c.* Sed quia hæc forma vitæ potius quàm mortis tempus respicit; artexenda est alia huic accommodatior: *Omnipotens æternè Deus, quamuis hæctenus vt debui, nec amauerim te, nec coluerim; sed multis potius & magnis peccatis meis ad iracundiam prouocauerim; quia tamen eorum ingenuè me accuso, eademque ingenuè confessus sum apud vnum de iis, quibus dixisti in persona Apostolorum, Matth. 18. Amen dico vobis, quacumque solueritis super terram, erunt soluta & in cælo; & dolorem concipio, mihi saltem opto vehementem, & statuo auxiliatore te, si ad valetudinem rediero, ad meliorem me frugem recipere; & B. Virginis patrocinium, aliorumque Sanctorum (quod iam imploro) magna apud te auctoritatis esse credo, confidere prorsus volo te misericordiarum patrem fore mihi propitium, defectumque meum misericordia illa tua suppleturum. Per Dominum nostrum, &c.*

§. 5. Nunc de remediis aduersus desperationem Theologicæ Spei contrariam. Attingere iam cœpi §. 3. præcipuum, si de ea sermo sit obrepente circa vitæ exitum: nempe vt dum adhuc viuis incolumis, instanter Deum colas,

colas, assiduam salutis tuæ curam geras, peccatum quodcumque lethale angue peius oderis, familiaria tibi facias Pœnitentiæ & Eucharistiæ Sacramenta, mundum cum pompa sua vniuersa despicias, aduersis rebus caueas ponere in cælum os tuum; sed in spiritu humilitatis & silentio iustum agnoscas Dei iudicium quasi dignus grauioribus; acceptas denique iniurias ex animo remittas propter Deum. Potissima sanè hæc sunt prædestinationis argumenta (sicut & nomen dare Ordini religioso, in quo vigeat disciplina regularis, in eoque perseverare vsque ad finem) ex quibus sine dubio quò plura concurrunt, eo maior est sperandi occasio. Quod si extra mortis metum desperationis spiritu infestari te sentias, aliquantulum diuersa indiges medicina. Aut enim remissionis peccatorum consequendæ spem abiicis, aut profectus spiritualis; seu, quod idè est, arduæ alicuius virtutis adispiscendæ, & cõsuetudinis malæ superandæ; aut denique perseverantiæ. Ac quidè si nec precibus, nec modis aliis cõsuetis & idoneis hæc dona studes impetrare, meritò sanè desperas; quia Deus nõ quoscumque iis afficere decernit & adiuuare, sed iuuantes se, &, vt loquitur S. Augustinus; *Qui fecit te sine te, nõ iustificabit te sine te; fecit nescientem, iustificat volentem.* Sin autem bona fide studeas, est planè cur in magnam Spem assurgas. Nam quod ad remissionem peccatorum, quantumcúmque videantur grauia, finita nihilominus sunt numero

Prædestinationis argumenta.

S. August.
serm. 13.
de verb.
Apost.

numero, intensione, grauitate; Deus autem infinite misericors, qui proinde plus potest dimittere quàm tu committere. Ingenuè tantùm illa confitere in sp̄itu humilitatis, in animo contrito, adiunctoque serio emendationis proposito: nec dubita fore, vt te in gratiam recipiat. Si dubitas, iniuriam facis, nec credere te probas dicenti: *Eum qui venit ad me, non eiciam foras. Et: Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat.* Item: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ac rursus *Isaiæ 1. Quiescite peruersè agere, discite bene facere. Venite & arguite me. Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, quasi lana alba erunt.* Valde lætia hominum patientia vix supplicibus placari nouit & ignoscere; hinc rati Numantini nunquam fore, vt Romanis propiciis vterentur, quibus totis viginti annis repugnando negotium maximum creatuerant, desperabundi tandem se suaque in rogum coniecerunt. At Deo nostro longè aliud est in more positum. Qua de re S. Ambrosius: *Nemo dissidat, nemo veterum conscius peccatorum premia diuina desperet. Nouit enim Deus mutare sententiam, si tu noueris mutare delictum.* Falleris, si te solum credis onustum peccatis plurimis; onusta enim fuit principio S. Magdalena, & B. Paulus ob diram persecutionem in Christianos, & Manasse Rex Iuda, & latro, qui è dextris erat Crucifixi: qui tamen omnes ad antidotum confugientes pœni

Ioan. 6.

Ezech. 33.

Matth. 11.

S. Ambros.
in Lucam.

penitentia, sperauerūt in Domino, & nō sunt cōfusi: confusus autē fuit Esau, Hebr. 12. quia de peccato suo non doluit, sed de damno quod fecit vendendo primogenita. At fortē dicis, cū tanto iam tempore obsecrantem non liberet me Dominus ab infirmitate corporis, vtique iratus est mihi, minūsq; adhuc videtur liberaturus à peccatis. Cū præterea ad memoriam sæpè redeant, quæ etiam bona fide confessus sum, admoneri mihi videor, adhærere illa conscientia meæ, necdum esse abolita. Respondeo, fallit te periculosa ista argumentatio. Non est eadem ratio ægritudinis corporis, quæ peccatorum. Ab his eximi necessarium simpliciter est ad vitam æternam; in quam nihil intrabit coinquatum. Secus autem ab ea liberari; quin potius, cuiusmodi malis affici sæpè est vtile. *Intelligat homo medicum esse Deum, & tribulationem medicamentum esse ad sanitatem, non ad damnationem. Sub medico vreris, secaris, clamas; non audit medicus ad voluntatem, sed ad sanitatem.* Recordari peccata fide bona iam expiata per Penitentia virtutem & Sacramentum, non dissuaferim simpliciter, cū scriptum sit, *De propitiato peccato noli esse absque metu.* Et, *Peccatum meum contra me est semper;* Et, *Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine anime meæ.* Sed tantū si importuna valdè sit hæc recordatio, & mentem inclinet tuam ad desperationem; auoca tunc ab illis cogitationem à spiritu malo emanantem, pij & prudentis

S. August.
in Psal. 21.

Eccles. 5.
Psal. 50.
Isaia 38.

dentis Confessarij tui consilium sequere, iubenti bono vt animo sis, & in sinum te coniiicias diuinæ misericordiæ, intra te dicens: Si euidenter aut valde probabilitèr mihi cõstaret, adhuc à me desiderari aliquid ad reportandam illorum veniam, omni posthabita mora, ad illud manum admouerem. Hoc credo sufficere, & consolare in verbis istis. Quod ad profectum in virtutibus, quidam sibi iusto maiorem prætituunt; ita enim cupiunt culpis omnibus seu magnis seu paruis esse vacui, vt tantam etiam perfectionem in hac ipsa vita sibi polliceantur & sperent; quã quia se non vident impetrare (*in multis enim offendimus omnes*) animo cadunt, contristantur, virtutisque studium prorsus abiiciunt. Nempè ignorant naturæ nostræ imbecillitatem & conditionem; non omnia fieri posse, quæ bonum est expetere. Malefactores omnes (exmpli causa) pœnas dare optabile est; nec tamen id futurum est aliquando, aut potest fieri. Scriptũ est: *Noli esse iustus multum, neque plus sapias quàm necesse est, ne obstupescas.* Ad perfectionem aspirare bonum est, sed instituto & vitibus nostris parem; sed ita, vt si quãdòque deficiamus, non idcirco actum de nobis aut frustrà laboratum suspicemur. Lege nulla iubemur perfecti esse, sed ad perfectionem tendere; tendit autem, qui licet dum viuít, fastigium eius non attingit, nec omnino caret; procedit semper aliquantò vltèriùs & post annos vel menses aliquot se deprehen

Iacob. 3.

Eccles. 7.
Ad quam
perfectionẽ
aspiran-
dum.

107. 1871
82. 1871

prehendit seipso meliorem, minus obligatum prioribus vitiis, ad virtutis autem opera promptiorem.

Quod ad victoriam malæ consuetudinis, *Mala consuetudinis victoria.* tantò perniciosius est illius spem nolle admittere, quantò promptius qui non admittit, in omne flagitiorum genus seipsum præcipitant. Ephel. 4. *Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitia, in operationem immundicie omnis, in auariciam.* Exiit agrè, fateor, huiusmodi consuetudo, perinde ac cutis quæ adhæret nobis. *Consuetudo*, ait Plutarchus, *tantum abest, ut præter naturam sit, ut ipsa velut in naturam quodammodo transeat.* & S. Hieronymus: *Difficile est annosam arborem transplantare.* Vtròque grauior diuinus sermo: *Si potest Æthiops mutare pellem suam, & pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum.* Est nihilominus cur tibi occurrat Apostoli sententia: *Omnia possum in eo, qui me confortat.* Quis vnquam illum ipsum ferro & satellitibus armatum aduersus gregem Christianum, ei placatum iri putasset aliquando? Vide tamen Dei gratiam in momento sanantis eum. Manus dedit vocanti se dicens: *Domine quid me vis facere?* Tantus est defensor factus, quantus fuerat persecutor; & impleta est propheta illa vetus: *Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, & vespere diuidet spolia;* priùs ferocissimi lupi suscipit ingenium; conuersus autem, & totus à se factus alius, conuertit ad Christum plurimos, &

Plut. lib. de tuend. valet.

Hier. 13.

Phil. 4.

Act. 9.

Gen. 49.

& quasi spolia variis diuisit & assignauit Ecclesiis. Quis iam desperet se etiam inueteratum dierum malorum posse opitulante Deo à se fieri alium, & prauitatem veterem commutare cum innocentia, qui factum audit de hoste defensorem? Exemplum aliud si requiris, intuere S. Augustinum, quē feruor iuuentutis & adolescentiæ in vanitates multas immerferat; ex quibus tandem sic emerfit totus, vt nunquā immersus fuisse videatur. Laborauit sanè vt emergeret: *Voluntas noua*, inquit, *qua mihi esse cœperat, vt te gratis colerem, fruique te vellem Deus meus, nondum erat idonea ad superandam priorem vetustate roboratam.* Et infra: *Consuetudo aduersum me pugnacior facta erat, quoniam volens quod nollem, perueneram.*

S. Augusti-
nis conuer-
sio.

S. Aug. l. 8.
Conf. c. 5.

Iuuenalis.

Sic canis à corio vix absterrebunt emcto:

Tandem nihilominus euasit superior, & ostendit non omnino recipiendum quod scribit Seneca: *Non qualibet insit ionem vitis patitur, si vetus, exesa est; si infirma gracilisque, aut non recipiet surculum, aut non alet: Hic de quo scribis & mandas, non habet vires, indulsit vitis simul & emarcuit; & induruit; non potest recipere rationem, non potest nutrire.* Corrigit hanc doctrinam idem sanctus doctor, & ait l. 1. de serm. in monte, c. 15. *Consuetudinem vincere difficillimum est: & tamen illam ipsam si seipsum non deserat homo, Deo duce atque adiuvante superabit.* Addit de seipso, l. 9. Conf. c. 1. *Quam suaue mihi subito factū est carere suauitatibus nugarum, & quas amittere metus fuerat,*

Senec. epist.
113.

iam

iam dimittere gaudium erat. Budæus Iurisconsultus clarissimus in Germania pudore affectus, vbi pro Rege Franciæ Francisco Primo legatione fungebatur, quòd respondere nequiuisset ad quæstionem quandam de lingua Græca, cuius eo vsque planè rudis fuerat, statim atque domum rediit, octo annis solitarius ad S. Maurum (locus est vicinus Lutetiæ) delituit eo fine, vt linguam illam peregrinam perfectè sibi compararet, quod & fecit; nunquam admittens insurgentem desperationem, sæpè irridentem conatus eius, volensque experiiri & verum probare quod dici solet: *Labor omnia vincit improbus*. Sueno similiter Sacellanus Regis Sueciæ grauiiter obiurgatus, quòd publicas pro eo legens preces, publicum dedisset inscitæ suæ non ferendæ testimonium, & cum legendum esset; *Vt Regem nostrum famulum tuum conseruare digneris; te rogamus audi nos*, legisset: *Vt Regem nostrum mulum tuum*, &c. vrgente confusione id aggressus est & assecutus, quod ab omni spe videbatur alienissimum, ad literas adiecit animum tanta pertinacia, vt euaserit in virum doctissimum, assumptusque fuerit ad Episcopatum de Roscheld. Horum exemplo veterem nullum morem puta insuperabilem, tantum aggredere, & benè cœpisse interpretare facti dimidium, tibi que fidenter promitte maiorem in dies facilitatem, coque maius meritum apud Deum, quo magis in moris illius prauit extirpatione desudaueris. Cuius radices quia

contagiosæ sunt, ad vnam vsque quoad potes-
 sis reuelle omnes, ne germinent. Imitare
 Græcos, qui capta Troja non antè quieuerunt,
 nec in patriam redierunt, quàm enecaretur
 Astianax Hectoris filius, veriti ne semine hoc
 superstite instauraretur Troja, denuóque re-
 bellaret. Concludam, si rursus dixero, magnus
 morbus, magnum malum secundum pecca-
 tum est praua consuetudo; sed simul magnus
 medicus Christus, de quo si virtus exibat &
 sanabat omnes ægros corpore, à quacumque
 detinerentur infirmitate, Luc. 6. Ioan. 5. cur
 non etiam mente ægros curare poterit? Olim
 despondere animum infirmi non poterant,
 qui Hippocrati sistebantur, & ecce plusquam
 Hippocrates hïc.

Quod ad perseverantiam, quorsum eius
 spem valere iubeas, si agere bene vt dictum
 est, viriliter incipias? Si egregia cœpta prose-
 quare fortiter? Quò progredierte longius, eò
 minus viæ, minus item vt dixi laboris supere-
 rit, cur ergo non speres magis ac magis? An
 quia multi vrbibus viciniore facti ad quas
 tendebant, in via nihilominus defecerunt, an-
 tequam peruenirent? Canes similiter non
 pauci inhiantes leporibus & prædis aliis, ab
 inchoato cursu abstinere. Quid? non vides
 hæc cômemorans viatores longè plures, plu-
 rimum recreari emenso longo spatio, nec
 prius interquiescere, quàm in vrbes illas pe-
 dem intulerint? Canes similiter cum se sen-
 tiunt cursu prædam vincere, sensimque fieri
 vicinio

viciniores, indicare & testificari satratu crebro ardorem nouum, nouas item & quasi accessorias vires corporis, tantum abest, vt ad intermissionem cursus propendeant. Deinde non est par ratio eorum quæ commemoras, quia viribus præcipuè corporis, tam via illa, quàm cursus iste peragitur, quas motu longissimo palàm est extenuari & frangi: vires autem animi sunt (hoc est facultatis spiritualis, nec ita fatigabilis) quibus inchoatur salutis via & inchoata peragitur. Si tibi non desis, nihil omninò deerit ad consummationem. A te & Deo res tota pendet, Deum non defuturum cooperanti, nec negaturum gratiam efficacem ex diuina eius promissione liquet, eaque firmata iureiurando, vt *per duas res immobiles*, sicut loquitur beatus eius Apostolus, *quibus impossibile est, mentiri eum*, firmam fidem faceret. Promissionem insinuant verba illa, Isai. 5. *Quid debui facere vinea mea, & non feci?* Ephes. 2. *Dives in omnes qui inuocant illum.* Iac. 1. *Dat omnibus affluenter & nulli improperat.* Imprudentes sunt Nautæ plurimi, sed nullus adeò, vt nauim onustam bonis mercibus, & iam portui vicinam negligat. Minus adhuc est, cur te suspicere iam diu Deo seruientem, & salutis portui in dies appropinquantem ab illo desertum iri. Facito tantum quod in te est, non deerit, sed *qui dedit velle, dabit & perficere pro bona voluntate.* Ne dicas: O si me scirem perseueraturum! Fac quod faceres si certò scires, & tunc perseuerabis, & securus eris.

Hebr. 6.

Philip. 2.

§. 6. Quod ad spem minus præcipuorum communiumque negotiorum, Theologica non est; quia obiectum non habet diuinum & supernaturale; sed humana, & acquisita præuis experientiis & coniecturis aliis futuri effectus qui quæritur. Sed neque tam certa seu firma ex genere suo, quia certitudo Theologica oritur ex certo concursu Dei & hominis: Potest autem homo valde probabiliter nosse, an sufficienter cooperetur ad salutem suam summique boni adeptionem: posita autem eius cooperatione, non potest de diuina esse dubitatio. In humanis autem negotiis non ita certi esse possumus de concursu Dei, nostro etiam supposito, tum quia pro iis nullibi extant promissiones tam seriæ; tum quia sæpè non expedit vt fiat bonum ad quod aspiramus, licet expedire iudicemus, & quia non expedit aut non decet, conatibus nostris non fauet Deus, nec deducit eos ad optatum finem. Nec tamen idcirco reprobatur pium illum conatum nostrum & voluntatem, sicut nec piam persuasionem ad futuri diuini auxilij, sed potius parat ei mercedem. Exemplum, nititur quis peccatorem ad bonam frugem traducere: optimum profecto sibi opus præstituit, fortè etiam nihil prætermittit quod ad id faciat, & adhibendo quæ potest omnia, totus in spe est illum conuertendi; fortè tamen non conuertetur, quia ille forsitan libera voluntate sua repugnabit, & repugnando pertinaciter, indignum se præbebit, quem efficaciter Deus moueat.

moueat. An potest vir ille pius, partes suas
 integrius agere quam Angeli? Ecce interim
 non impetrant semper à clientibus suis, quod
 cupiunt, vnde dicunt apud Prophetam: *Cu-
 rauimus Babylonem, & non est sanata.* Atque
 hæc est causa, cur idem vir pius & prudens
 in eiusmodi rebus dicere soleat: *Hoc spero me
 perfecturum, si Deus voluerit*, insinuans videli-
 cet, ideo non ita firmiter sperare se, quod ex-
 ploratam non habeat Dei voluntatem. Re-
 ctè tamen sperat, quando adsunt media, quo-
 rum vsu spes niti possit, rectè de Dei volun-
 tate deque diuino præsumit auxilio, quando
 bonus aut necessarius est finis qui intendit-
 tur, de Deo quippe sentiendum est in boni-
 tate. *Quid metuit Christianus*, ait S. August.
*quando admonetur sic orare, sic presumere, sic fide-
 re vt dicat: Dominus mihi adiutor, & ego despi-
 ciam inimicos meos. Dixi, quando adsunt media,*
 quia si desunt omnia, nulla est sperandi ratio-
 ne quidem ex parte Dei, prout insistit com-
 muni suo agendi modo, vnde non peccat qui
 tunc de fine illo assequendo desperat. Nam
 iuxta hunc modum vtitur causis secundis
 certisque mediis; quæ cum subtrahit omnia,
 hoc ipso indicat, nolle se quod quærebatur
 concedere ob causas sæpe quidem occultas
 nobis, semper tamen æquissimas. Hoc sensu
 videtur Dauid desperasse se posse euadere ma-
 nus Saul 1. Reg. 23. humanitus, inquam, lo-
 quendo, aliàs cum ex diuina reuelatione sci-
 ret se regnaturum post Saul, dubitare non

Hic. 52.

S. Aug. lib.
 2. de symb.
 cap. 2.

poterat de diuina erga se prouidentia, quæ
 vt in textu habetur, mox ipsi adfuit. Sic quo-
 que ait Apostolus Rom. 4. Abraham *in spem*
contra spem credidisse. Nec tamen id obstat,
 quominus in graui necessitate aut periculo,
 possit quiuis ad Deum sese conuertere, si for-
 tē velit vel nouum salutis offerre medium,
 vel supplere illud virtute propria, vt supplet
 interdum, & periclitantes miraculosè adiu-
 uat, vt quondam tres pueros in fornace Ba-
 bylonis. Sin adsit medium aliquod, vel eius-
 modi finis est vitæ conseruatio, aut aliquid
 aliud necessarium, & valde bonum, vel non.
 Si primum, tunc medio etiam paruo vti con-
 uenit, & Dei opem tanto magis expectare,
 quantò melius est opus magisve necessarium;
 quantò item fortiùs sapè concurrat, cum ex
 parte naturæ vel hominum nihil fermè est
 adminiculi. *Quando res in maximam incidit*
inopiam, spera maximè, verba sunt S. Chryso-
 stomi, *tunc enim Deus maximè suam ostendit*
potentiam. Et infra: *hoc est enim tempus diuini*
auxilij. Vnde Philo Iudæus videns se & so-
 cios repulsam passos à Caio Caligula, apud
 quem legatione fungebatur, omnes bono a-
 nimo iussit esse, dicens: *Humanis rebus despe-*
ratis minimè defuturum Deum ad opitulandum,
sed si vnquam alias, tunc presto fore. Et sanè tunc
 valde glorificatur Deus eo, ab cuius spem
 nihilominus videt in diuinam opem recum-
 bere; & quia glorificatur, adiuuat sperantem,
 iuxta illud Psal. 90. *Quoniam sperauit in me,*
liberabo

S. Chryf. in
 Psal. 117.

Euseb. lib. 2.
 cap. 5.

liberabo eum ; protegam eum , quoniam cognouit nomen meum: Si secundum, non est prudentis sperare, quando medium infirmum est, minus adhuc vi huius spei tendere ad bonum expetitum per tale medium, vel matum declinare. Quis rogo à spe laudabit paucissimos milites expugnare volentes ingentem exercitum (nisi forte auctore Deo id faciat) vel imperum ei facienti repugnantès, vt vitam suam tueantur, si fugiendo possint? (alia esset ratio, si nullus daretur fugæ locus) nemo profectò, sed eos perperam potius dicet audere, & tentare Deum, & brutis esse insipientiores; quandoquidem bruta natura duce desistunt à conatibus suis, si procul se esse videant à consecutione boni quod sequuntur, vt canes à cursu, si procul distare leporem, aut intra lucum sese abdere animaduertant. Hoc vnum superest, quod moueam, fulcrum præcipuum spei tuæ non sit humana facultas vel industria, sed diuinæ bonitatis fauor & opitulatio. Vicissim ne te ipsum constituas spem alicuius potissimam, nec cum Cæsare nauæ dicas trepidanti exortis fluctibus: *Noli timere; fortuna Cæsaris tecum vadit.* scriptum est enim, *maledictus homo qui ponit carnem brachium suum*, id est, qui de arte potentiaque humana sic sentit, vt situm in ea credat auxilium præcipuum. Dic tu potius, & tecum quilibet: *Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit caelum & terram.* Et Psal. 61. *Spes mea in Deo est, non excidant tibi verba*

Plut. lib. de
Fort. Rom.
Hier. 17.

Psal. 123.

Indith. c. 6. ad Dominum. *Non derelinquis præsumentes de te; & præsumentes de se, & de sua virtute gloriantes humilias.*

De Regulis Prudentiæ circa Charitatem erga Deum.

CAPVT VII.

- §. 1. *Charitatis seu amoris in Deum dignitas & pretium.*
 2. *Deus præcipuè diligendus vt author gratia.*
 3. *Ex toto corde ac supra omne amabile.*
 4. *Constanter, & efficaciter.*
 5. *Quo potissimum tempore.*
 6. *Sub qua verborum formula.*
- } diligendus est
} Deus.

§. 1. **Q**VO impensius diligamus Deum, & obseruemus in hac dilectione quæ oportet, iuuerit præfari aliquid de eius dignitate; ad quam patefaciendâ, propè sufficit dicere virtutem esse, à qua ipse sibi nomen quærit *Deus charitas est.* Neque enim ab aliis quàm nobilissimis rebus solent viri Principes sua sibi quærere. Vnde Nabuchodonozor volens honorem à nomine Danieli conciliare, voluit vt Baltassar diceretur *secundum nomen Dei sui.* Eadem pretio & maiestate præit

1. Ioan. 4.

Dan. 4.

præit virtutibus cæteris, & prima quasi regina graditur comitata pedissequis. *Maior horū est charitas.* Omnis generis bona post se trahit, vt meritò dicere possit possessor eius: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa.* Diuinæ gratiæ peccatorem restituit, Ioan. 14. *Qui diligit me, diligitur à Patre meo.* Eundem eidem copulat. 1. Ioan. 4. *Qui manet in charitate, in Deo manet & Deus in eo.* Titulum confert filiorum Dei, 1. Ioan. 3. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, vt filij Dei nominemur & simus.* Atque ita secernit eos à filiis Diaboli, vt notat S. Augustinus: *Signent se omnes signo crucis, respondeant Amen, cantent Halleluia, baptizentur omnes, intret Ecclesias, faciant parietes Basilicarum, non discernuntur filij Dei à filiis Diaboli, nisi charitate.* Vinculum denique est perfectionis, Colof. 3. quia scribit S. Chrysoft. *Sicut nihil profunt, sed distillant partes nauis, & humani corporis si desint tabulata, & contignationes, & ligamenta, quibus inter se deuinciantur: Ita nec virtutes cætera aut virtutum opera, nisi in charitate fiant.* His permoti Theologi vocant eam formam virtutum, quòd sicut materia sine forma inuenuista est, paruique pretij, sic planè istæ nisi accedat charitas, nec ius tribuunt ad vitam æternam. Hæc si non sufficiunt, scito charitatem vel eandem omninò esse cum gratia, vel ab ea prorsus inseparabilem; Per gratiam autem fimus *diuine confortes nature*, 1. Pet. 1. ita scilicet vt in nobis gratia præditis habitet Deus singulari & nouo modo, non quasi in loco extraneo sibi que

1. Cor. 13.

Sap. 7.

S. Aug. Tract. 1. in epist. Ioan.

S. Chryf. in cap. 3. ad Colof.

inimico, sicut ante iustificationem, sed velut in templo & domicilio suo. Scito praterea charitatem ab Apostolo præ omnibus commendari, Col. 3. *Super omnia autem charitatem habete.* Et 1. Cor. 12. *Adhuc excellentiorem vobis viam demonstro.* Quæ verba de charitate intelligenda esse docet S. August. Tract. 118. in lo. & in Ench. c. 17. ita loquitur: *Qui rectè amat, procul dubio rectè credit & sperat; qui verò non amat, inaniter credit; etiamsi vera sint quæ credit. Sine charitate fides quidem esse potest, sed non prodesse;* & lib. 13. de Trinit. c. 18. *Hac est margarita pretiosa, sine qua nihil tibi prodest quodcumque habueris, quam si solam habeas, sufficit tibi.*

§. 2. Quia nullum bonum diligitur, nisi antè cognitum, vt docet S. Thom. 1. 2. quæst. 4. art. 3. fit vt pro cognitionis diuersitate resultet amor alius atque alius. Et quidem Dei cognitio duplex est, naturalis & supernaturalis. Illa dicitur, quam naturæ viribus seu ratiocinando comparate nobis possumus inspectis creaturis velut Dei effectibus, de qua intelligendum est illud, Psal. 18. *Calienarrant gloriam Dei.* & Rom. 1. *Inuisibilia ipsius à creatura mundi per ea quæ facta sunt, conspiciuntur.* Hac via cognouerunt prisca Philosophi aliquem esse Deum, omnium quæ videmus architectum, sapientissimum, præpotentem, virtutum remuneratorem; vindicem vitiorum. *Quis est tam vecors, ait Cicero, qui cœm suspexerit in cœlum, Deos esse non sentiat, & ea quæ tanta mente sunt, vt vix quisquam ordi-*

Cic. lib. de
Arusp.
resp.

*nem verum ac vicissitudinem persequi possit? Supernaturalis verò est, ad quam penetrare nequit vis naturalis intellectus, sed deducit nos sola à Deo facta reuelatio, non confirmans duntaxat testimonio suo certissimo veritates complures quas insinuat nobis humana ratiocinatio, vt mundi creationem, animæ immortalitatem; sed plurimas alias patefaciens omni captu nostro superiores, de quarum vna ait Christus Matth. 16. *Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi; sed pater meus qui in cælis est.* Huius generis has quoque puta Deum vnicum esse in natura & essentia; in personis trinum, patrem, filium, & spiritum sanctum, à quarum prima sit secunda genita modo diuino, qui fit per amorem mutuum. Esse item optimum, simplicissimum, perfectissimum, eo modo quo docet fides Catholica, gratia sua sanctificantem animas, verè omnipotentem, ac futuram aliquando nostrum omnium Iudicem, à quo æterna scelicitate donabuntur boni, in æternum contra inenarrabilibus pœnis punientur mali, &c. Iam dico, sicut cognitio hæc posterior, longè priore angustior est; ita planè amor, seu dilectio quæ ista nititur, ordinis est supernaturalis, & longè præstantior ea, cuius fundamentum ponitur cognitio Dei naturalis, non secus ac reuerentia exhibita Christo vt Deo, longè præcallebat eam, quam deferebant, qui eum vt hominem vel Prophetam considerabant; & adoratio Regis apprehensi vt Rex est, multo*

multo vincit eam quæ defertur, quando magnus tantum nobilis esse creditur. Cum itaque charitas sit summus & nobilissimus Dei amor qui esse potest, postulat vt non diligatur solum quasi naturæ author; sed multo magis vt author principiumque gratiæ & gloriæ.

§. 3. Nondum hoc sufficit, videndum prætereà vt propter semetipsum diligatur, omnia autem alia propter ipsum. Scribit S. August.

S. Aug. l. 10.
Conf. c. 29.

Prou 23.

Minus te amat, qui tecum aliquid amat, quod propter te non amat. Exigit prætereà non parrem cordis nostri, sed ipsum totum, & ait: *Præbe mihi fili cor tuum*, totum autem ei non datur, quando pars amoris nostri in aliquid tendit, quod propter ipsum non diligitur, quia hoc ipso in eum non tendit; secus autem fieret, si res eiusmodi propter ipsum diligeretur. Vbi notandum, tunc solum diligi aliquid propter Deum, quando diligitur quantum, & eo modo quo præscribit Deus, non plus nec aliter. Ita fit vt non possit impudicè diligi mulier propter ipsum. Nunc ad rem. Diligitur Deus propter se, quandò nec solum, nec præcipuè diligitur propter aliud, puta ob temporalia, vel æterna bona quæ confert, aut paratus est conferre: sed propter inditas ipsi rationes, perfectiones, & amoris causas, quæ faciunt illum amore nostro dignissimum, vt quia est infinitè excellens, nobilis, bonus, qui fecit nos non còmodi alicuius sui gratia, sed nostri dūtaxat, quibus se communicare voluit per creatione, nullis obsequiis nostris prouocatus, sed vt bo-

oium

nitatis

nitatis illius suæ diuitias ostenderet. Qui insuper tam est misericors, tam patienter ineptias & improbos mores nostros sustinet, tam facile in gratiam nos recipit. Qui denique omnem qua præditi sumus, contulit nobis amandi facultatem, quam idcirco meritò vult in se vnum conuerti. Nam & *flumina ad locum vnde exeunt, reuertuntur.* Preciosus ac nobilis est hic amor, nec parum cedit in honorem Dei: vnde laudat Poëta Cæsarem, quòd ita diligereretur.

Eccles. 1.

*Diligeris populo non propter premia Cæsar,
Propter se populus premia Cæsar amat.*

Martialis,
l. 8. Epigr.
51.

Contra, qui propter beneficia sola, aut præcipuè, in Dei amorem assurgit, non amaturus nisi illa acciperet, mercenarius est, Deo anteponeit eiusmodi beneficia, dignus ob tantam peruersitatem qui in inferno cum damnatis locum sortiatur (à quibus sic præposterè Deus diligebatur) iuxta prophetiam Ps. 48. *Consuebitur tibi cum benefeceris ei. Introibit usque in progenies patrum suorum, & in æternum non videbit lumen.* Est præterea in amando inconstantissimus. *Huiusmodi amicitia, quæ nituntur sola beneficentia, dissolui facile possunt,* inquit Aristoteles, *cum similes ipsi non permaneant. Nam si non amplius iucundi aut viles fuerint, supple benefactores, amare desistunt,* qui scilicet beneficium ab illis acceperunt. Hæc tamen non obstant, quo minus propter beneficia, diligere Deum cuique liceat (dummodò vt dixi, incertio hoc solo aut præcipuè ad id non moueatur,

Arist. l. 8.
Eth. c. 3.

Ioan. 3.

tur, sed paratus sit amare ipsum, quamuis non beneficeret) & singulariter, quia sic dilexit nos, sic salutis nostræ curam egit, vt vnigenitum suum voluerit fieri hominem, & factum dedit in mortem, passusque sit crucifigi, & pro nobis pati, vt *omnis qui credit in eum, & facit quæ iubet, non pereat, qui aliàs erat periturus, sed habeat vitam æternam.*

Psal. 71.

§. 4. Ex his manifestum relinquitur, quid sit diligere propter Deum omnia, & diligere Deum ex toto corde, nempe diligere ipsum, & nihil aliud nisi propter ipsum. Hac enim ratione fit, vt diligatur in se & in omnibus, & amor noster totus in ipsum desinat, & possit ei dicere, *Quid mihi est in celo, & à te quid volui super terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternum.* Dicendum iam restat, quid sit diligere Deum super omnia, & quomodo possimus ad gradum hunc dilectionis peruenire. Ad quod respondeo, non esse illum diligere intensius seu ardentius & secundum maiorem conatum, pondusque facultatis amantis, quàm aliquid aliud, quia licet optimum id sit, laudeque dignissimum; nullibi tamen præceptum legitur; nec miram, cum sit res perdifficilis, propterea quod amoris intensio pendere solet à vehementi motu phantasie, & appetitus sensibilis; quæ facultates natæ non sunt moueri à Deo, vt potè obiecto spirituali, sed à sensibus, quæ proinde si apprehendantur vt magna bona, amore valde intenso amantur naturaliter, non ita Deus contraria de
causa.

causa. Quare diligere Deum super omnia sensu quo tenemur, potius est eligere illum præ omnibus, utpotè omnia dignitate pretioque superantem, & habere malle quàm quodcumque aliud; magis rursus eius formidare offensionem & iacturam, quàm rei alterius cuiuscumque. Est præterea optare ei & quidem soli omne bonum (quandoquidem amare est bonum velle alicui, ut tradit Arist. lib. 2. Rhet. cap. 4.) verbi gratia, ut semper sit omnipotens, in se beatissimus, iustissimus, ut colatur, timeatur, ametur ab omnibus, (quæ si faceret homo non peccaret mortaliter; peccando autem non vult ipsemet parere, & subesse Deo, non ei placet diuina iustitia, seueritatem eius refugit experiri.) Sic sanè quoad appretiationem, ut loquuntur Theologi, omnibus antefertur; sic pater plus diligit primogenitum suum strenuè laborantem, & futurum columen domus, quàm filium adhuc puerum & blandientem; esto, huic plura det signa beneuolentiæ, & quoad sensum corporisque immutationem magis erga eundem afficiatur. Hæc ipsa ratio magis diligendi, nempè quoad appretiationem, est priore illa nobilior, certior, conuenientior. Nobilior, quia in Deo & creaturis ratione utentibus inuenitur; non autem in brutis, ut prior. Neque enim norunt bruta duo inter se bona cõparare, & maius discernere. Certior, quia non est procliue definire, quidnam amemus intensius, quodnam ex duobus bonis sensilibus

*Diligitur
Deus super
omnia quo-
modo.*

fenfibus oblectet nos magis, & imaginatio-
nem, fenfufque nostros moueat fortiùs. Quod-
nam autem putemus esse maioris pretij, expe-
ditiùs multò determinamus. Conuenientior,
quia facilior, & sic infirmitati nostræ accom-
modatur.

- §. 5. Præter hæc amandus est Deus con-
stanter & efficaciter: Constanter, id est, o-
mni tempore, vt nihil vnquam separet nos
ab eius charitate, non tribulatio, non angu-
stia, non suggestio aliqua praua, &c. *Omni
tempore diligit, qui (vere) amicus est: falsus autè,
amicus est secundum tempus, & non permanebit in
tempore tribulationis.* Christus porro non falsos,
sed veros & solidos quærit amatores, quibus
dicere possit: *Vos estis, qui permansistis mecum in
tribulationibus meis, & veri huius amoris præ-
mium decernere expressum verbis sequenti-
bus: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Pa-
ter meus regnum, vt comedatis & bibatis super mē-
sam meam in regno meo.* Caueat itaque qui verā
se profitetur habere charitatem; caueat, inquā,
ne sit in Dei sui amore Vertumnus & instabi-
lis; & hîc maximè vt saluus sit, perseuerantiam
sibi credat esse necessariam. Et quoniam diui-
ni amoris extinctio ex opinione de Deo praua
descendit, sicut ex bona idem amor venit &
gignitur; non admittat cogitationes de illo
impias; sed magis dicat, *omnia in sapientia feci-
sti.* Et, *Iustus Dominus in omnibus viis suis, & san-
ctus in omnibus operibus suis.* Et, *Dei perfecta sunt
opera, & omnes viæ eius iudicia. Deus fidelis, &
absque*

Prou. 17.

Ecclef. 6.

Luc. 22.

Psal. 144.

Deut. 32.

absque ulla iniquitate iustus ac rectus. De hoc monitos nos voluit, dicens: *Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.* Multa disponit, & iubet Deus humanæ censuræ obnoxia, propter causas, quibus nituntur, ignoratas. Occultat autem illas, volens probare nos, utrum diligamus eum:

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,

Tempore sic duro est inspicienda fides.

Ovidius l.
1. Trist.

O quanti pretij, quàm speciosum est aurum igne probatum, quod virtuti eius non cessit, sed restitit. Ita pretiosa charitas, & sancta de Deo cogitatio, quam extinguere non valuerunt aquæ multæ; id est, occasiones & argumenta, quibus prima fronte videri potest minus bonus, sapiens, providus, iustus, atque ut verbo dicam, dignus qui summè diligatur. In tam præcipiti casu attende tibi, ne ab illo indignante audias cum tui similibus: *Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Miror quod tam citò transferimini.* Exemplum, tangit te manus eius, ita ut à planta pedis vsque ad verticem non sit in te sanitas. Ne idcirco auersere Medicum optimum probè scientem quid tibi expediat: sed cum Iob dicito: *Etiamsi me occiderit, in eo sperabo. Iustificationem meam quam cæpi, tenere non deseram.* Adhæc, si tibi occurrat creatura eius aliqua minus benè concinnata, vel noxia, ne idcirco calumniaris eum. Nam quæ imperfecta sunt, illustant perfectiora, & demonstrent auctoris sui virtutem variam; imprudentia tantum

Luc. 24.

Gal. 1.

Iob 13. &
27.

2p. 14.

nostra sunt noxia, sicut scriptum est: *Creaturæ in muscipulam facta sunt pedibus insipientium.* In se autem vsus habent admodum salutares. Si perturbantur anni tempestates, destruantur grandine sata pulcherrima, non exaudiuntur supplicum vota: prævalent Turcæ Christianis, Catholicis quibusdam hæretici; Ne hoc quidem conturbet te plus æquo. In multis enim delinquimus omnes, & mortem quam non fecit Deus, manibus dictisque accersimus. Multa, inquam, peccamus, quæ diuinam iustitiam cogunt in nos animaduerrere, quæque si media in luce constituerentur, digito labellum comperceremus; non prorumperemus in voces querulas; sed in piam hanc confessionem: *Non secundum peccata nostra fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.* Scatent iusti quilibet nonnullis næuis, à quibus expedit purgari eos in præfenti vita per pœnas temporales. Mali contra faciunt interdum opera quædam bona moraliter, quibus conuenit Deum optatos quosdam in seculo successus præmij loco retribuere. Ita ergo fit, vt exaudiantur quandoque præ illis; non tamen idcirco magis diligantur. Taceo ex malis illis erui quandoque bona plurima, purgantur enim fideles, erudiuntur, sunt in posterum cautiores, & occasione insurgentium hæresum valdè exagitata veritas Catholica, tandèmq; victrix euadit illostrior. *Hæreticorum inquietudine, inquit S. Augustinus, vt scripturas vigilantius perseru*

Psal. 102.

S. August.
epist. 105.

per
de
per
cu
ad
den
qu
po
gu
ad
ni
sp
ue
per
tel
dir
rel
fui
cat
fic
sæ
vb
ter
au
au
fur
aur
An
lib
bur
bi
eni

perscrutemur, ne oculi Christi noceant, tanquam de somno ignavia nostra excitatur industria. Ita per multiplicem gratiam Saluatoris, quod inimicus in perniciem machinatur, Deus conuertit in adiutorium. Et alibi: Multa ad Catholicam fidem pertinentia, dum Hereticorum callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur diligentius, & intelliguntur clarius, & instantius predicantur, & ab aduersario mota questio discendi est occasio. Denique si videris afflictiones bonorum, prosperitates malorum, violenta iudicia, subuerti iustitiam in prouincia, non mireris super hoc negotio, inquit Ecclesiastes cap. 5. Patet faciet suo tempore Deus permissionis, ordinationis, consilij totius sui rationem irrefutabilem, & iustificabitur in sermonibus suis, vincetque qui nunc à temerariis iudicatur. Hæc de diuini amoris constantia; efficacem autem te habere probaueris, si illum sæpè ad memoriam reuoces. Nam reuerà, *vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*, si prætereà per se vel per suos loquentem libenter audias, siquidem, *Qui ex Deo est, verba Dei audit*: & sponsa illa sancta vt impensè sponsum diligebat, dicebat ei: *Sonet vox tua in auribus meis; vox enim tua dulcis*. Et infrà: *Anima mea liquefacta est, vt loquutus est*. Si libenter & reuerenter de eo loquare; *Ex abundantia cordis os loquitur*. Si eius imago tibi chara & grata sit propter ipsum; quis enim nescit, argumentum hoc vnum esse,

Lib. 6. Ciu.
cap. 2.

De bonorum
oppressionibus
& violentis iudiciis,
&c. non
mirandum.

Matth. 6.

Ioan. 8.

Cant. 2. &
5.

Luc. 6.

& magnum quidem mutuæ inter homines necessitudinis ? Proximus porrò tuus etiam inimicus imago eius est, factus ad eius similitudinem, Gen. 1. Non ergo illum oderis, si Deum diligis, sed vitia eius; nec defraudes quenuquam communibus signis benevolentia. Considera præcepto huic; *Diliges Dominum Deum tuum*, continuò istud fuisse adiectum; *Et proximum tuum sicut teipsum*. Pende quid scribat dilectus ille Christi discipulus: *Hoc mandatum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligit & fratrem suum*. Et paulò ante: *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, fratrem autem suum odit, mendax est*. Argumentum aliud dilecti Dei est, si mandata eius custodias; quia pergratum semper amico solet esse, & obsequi quem amore complectitur; nec alio magis infert Christus à se diligi patrem, quàm inde petito iudicio, quòd videlicet totus sit in adimplendo eius mandato & voluntate, de adeunda morte crucis: *Vt intelligat mundus, inquit, quia diligo patrem, & sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio; surgite eamus hinc*. Eodémque spectant verba illa S. Greg. homil. 30. in Euangel. *Amor Dei ociosus esse non potest, operatur magna, si est; si autem operari renuit, amor non est*. Rationem si quæris, accipe: Voluntatem suam quiuis libenter exequitur, & quod iubet, vult fieri; cum ergo amor de duobus faciat cor vnum & animam vnam, inclinatur consequenti ad parendum amicorum voluntatibus, quoties à ratione non dissentiant.

Quocirca

Inimici diligendi.

Matth. 22.

1. Ioan. 4.

Ioan. 14.

Voluntatibus amicorum parendum.

Quocirca de diuinis præceptis adimplendis esto sollicitus, ni falsò gloriari velis de charitate in Deum. Ait quippe: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est qui diligit me*; ac si diceret: *Qui non seruat, non diligit*. Et suprà, discipulum eius scribentem audioimus: *Qui dicit, quia diligo Deum, & mandata eius non seruat, mendax est*. Exemplum, præcipit tibi Deus, idquè sub interminatione pœnæ grauissimæ, vt ab omni peccato lethali immaculatum te custodias, *Tanquam à facie colubri fuge peccatum, & i. Thess. 4. Hac est voluntas Dei, sanctificatio vestra*. Eò ergo plus vel minus diceris amare Deum, quò sollicitius vel minus sollicitè ab eiusmodi peccatis abstinabis. Vt delectatur quiuis amicus vetus præstandis amico officiis, ita exhorret ea facere, quibus illum interiore afficiat. Iam verò Deus si mœrere possset, si gemere, si contristari, nullo magis id faceret, quàm culpa mortifera. Specimen denique præbebis amoris efficacis in Deum, si ad eius amorem & obsequium inducere studeas quamplurimos. Qui vehementer oderunt aliquos, exponunt illos odio & inuidiæ omnium quoad possunt, auertunt ab iis amicos, seditiones mouent, rebellionis auctores sunt subditis; ita plerique omnes amorem complurium iis conciliant, quos amore magno prosequuntur. Zopyrus, vt Darium Persarum Regem Dominum suum impensè adamauit, nihil omnino prætermisit, quod conferre potuit ad impetium eius dilatandum.

Ibid.

Prou. 27.

*Amicitia &
inimicitia
propria.*

Quare cùm eum cerneret vigesimum iam mensẽ triuisse frustrà in obsidione Babylonis, nasum sibi, aures, & labia præcidit, itaque truncatus confugit ad Babylonios, mentiens se tales à Dario plagas accepisse. His auditis creduli Babylonij ciuitati eum suæ præfererunt, rati fore, vt suam animi corporisque fortitudinem in Darium conuerteret, de quo tam malè meritis videbatur, remque Babylonicam fœliciter administraret. Sed enim ille ciuitatem Dario subiecit ac tradidit. Esto & tu Deo alter Zopyrus, ipsi te primum omnium subiice, & per amorem religa fœliciter; deinde alios quotquot, vt dixi, poteris.

Zopyri facinus egregium.

Tempora ad actum dilectionis eliciendum, aptiora quatuor.

§. 6. Ad eliciendum huius actum dilectionis quatuor sunt tempora cæteris aptiora. Primum, quando ad illum exstimulant te. Concionatores, proferendo eximia quædam Dei in humanum genus beneficia, cuiusmodi sunt creatio, vocatio, redemptio, diuini verbi Incarnatio, Eucharistiæ institutio. Alterum, quando obtingit tibi priuatum & singulare quoddam Dei donum; vt quando eo prouidente eriperis magno periculo: vnde Dauid ab eo liberatus concepit mox diuini amoris votum, dicens: *Diligam te Domine fortitudo mea. Dominus refugium meum, & liberator meus.* Tertium, quando ad sacram Synaxim te comparas, tum quia præparandus adornandusque est locus suscepturus cœli & terræ Dominum; ornamentum autem potissimum omnium est Charitas;

Pfal. 17.

Charitas; tum quia hospes ad neminē diuertere libentius solet, quàm ad illum, à quo diligitur, & se scit diligi. Christus autem in Eucharistia suscipiendus hospes est, ita seipse vocat Matth. 25. *Hospes eram, & non collegistis me.* Sicut sacramenti huius institutio, amoris in nos sui argumentum fuit eximium, vt notat his verbis Euangelista: *Cum dilexisset suos, in se nem dilexit eos. Et cœna facta, &c.* Sic ex parte nostra eiusdem susceptio reciprocam amoris actum à nobis postulat, quo videlicet affectu magno feramur in eum, qui non contentus nascendo dedisse se nobis in socium, vescendo dedit in edulium, moriendo in pretium, daturus se regnando in præmium. Quartum, quando instare tuæ horam mortis præsentis. Nam quemadmodum Oratores sub exitum præcipuè declamationum suarum, quidquid habent artis adhibent: & Comœdi Tragicæque in vltimo præsertim actu conātur excellere: Et in Romano exercitu vltimum locum occupabant Triarij omnium fortissimi: & amici sub discessum mutuam quàm dulcissima possunt verba fundunt; ita par est, vt actu omnium nobilissimo præsentis cursū vitæ coronemus.

§. 7. Eiusdem actus formula ista esse poterit: *Domine Deus creator cali & terra, à quo velut inexhausto fonte omnis generis beneficia in nos assiduè deriuantur, amo te, & amare desidero ex toto corde propter te ipsum, & super omnia, quia tu solus sanctus, tu solus Dominus, tu solus altissimus. Utinam tibi omnes seruiant, te cognoscant,*

*Christus
hospes in
Eucharistia
suscipitur.*

Ioan. 13.

Actus amoris in Deū alicuendi formula.

tibi cōsequantur, & debitum honorem habeant. Gratulor tibi immensam maiestatem, fœlicitatem, sapientiam, potentiam, & alias perfectiones tuas. Quod ad creaturas, erga nullam prorsus affici volo, nulli adherere, nisi propter te, & quantum, ac quomodo concedis ac iubes. Praefero te omnibus infinito interuallo, maloque sexcentis illas etiam omnes quàm te offendere & amittere. Sis Domine benedictus in secula. Amen.

De Prudentiæ Regulis circa Charitatem fraternam.

CAPVT VIII.

- §. 1. *Nomine fratris seu proximi quis intelligendus.*
2. *De obligatione proximum diligendi & necessitate.*
3. *In quo posuit sit amor sanctus, quo est prosequendus.*
4. *De exterioribus indiciis & affectibus amoris sancti.*
5. *De ordine obseruando in dilectione proximorum.*
6. *In specie quid obseruandum circa dilectionem inimicorum.*
7. *Fœdus amor quàm fugiendus, & abominandus.*

Fratris. ac proximi vox reciproca, & relatiua.

§. 1. **F**RAM fratris quàm proximi vox relatiua est, & significat communicationem, coniunctionem, affinitatem quandam

dam hominis cum homine : quam communicationem distinguunt Teologi in naturalem, quæ est quoad naturam, similitudinem, patriam, eiusdem artis professionem, parentes, & alia id genus naturalia & humana bona ; & in supernaturalem respicientem bona supernaturalia, ut Deum vniuersorum Dominum, Christum omnium redemptoré, idem sacrificium, eadem Sacramenta, eandem Christianæ vitæ professionem, eandem in cælo beatitudinem oblatam omnibus. Quia ergo quiuis cum quouis alio in his omnibus, vel horum aliquibus conuenit, fit ut quiuis alterius frater ac proximus censei meritò possit ac debeat, siue amando illum, vicissim redametur, siue non. Declarat hoc planissimè Christus, Matth. 23. *Omnes vos fratres estis.* Et : *Unus est pater vester cælestis, qui in cælis est.* Et alio loco : *Cum orabitis, dicite, Pater noster qui es in cælis.* Si communis omnium nostrum Pater est Deus, omnes ergo sumus eius filij, & mutui inter nos fratres. Et ne quis fortè inimicos crederet excipiendos; occurrit, & inimicum ipsum qui te odit, expressè vocat fratrem tuum, dicens : *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te; relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo.* Iam si quilibet alteri frater est, quomodo non etiam proximus ? Quis potiori iure talis appellandus quàm frater ? Nonne David vtrumque coniungit, & vnum ut sic loquat, infert ex altero dicens : *Propter*

I 5 fratres

Matth. 4.

Etiam inimici sunt fratres.

Ibid.

Psal. 121.

lib. de doct.
chr. c. 30.*Angeli boni
etiam in
proximis
numerantur.*

Ibid.

fratres meos, & proximos meos loquebar pacem de te. Stet ergo, omnes homines esse sibi mutuò proximos, & cum S. Augustino credamus, quòd cum Dominus dicit; *diliges proximum tuum sicut teipsum, significat omnem hominem esse reputandum proximum.* Intelligenda hæc sunt de cò-muni & imperfecta quadam ratione fraternitatis & proximitatis, præter quam alia quædam est specialis, multòque insignior inter eos solos, qui Christi caractere per baptismum initiati, & veræ membra Ecclesiæ, fidem profitentur orthodoxam; præsertim si insuper in statu sint gratiæ, & quo melius Deo seruiant in vno eodemque Ordine regulari vitam degant. Possunt aliquo etiam modo Angeli boni proximis nostris annumerari, quia Deo nobiscum seruiunt; vnde & conserui nostri appellantur, Apocal. 22. æterna perfruuntur gloria, ad quam tendimus, quamplurima præstant nobis beneficia, quod non parum pertinere ad rationem munusque proximi, colligit idem S. August. ex verbis illis Euangelicis: *Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones?* Mali autem Angeli, seu Dæmones non possunt, tam quia iubemur nullum habere cum iis commercium, 1. Cor. 10. *Nolo vos fieri socios Dæmoniorum,* sicut nec Christus habet 2. Cor. 6. *Quæ cõuentio Christi ad Belial?* tum quia hostili semper in nos animo sunt. Idem de Damnatis reliquis iudicij. Non patitur miserrimus illorum status, vt in aliquo nobiscum bono communi-

ent,

cent, nec amplius capaces sunt gratiæ, gloriæ, Sacramentorum. Et cum in Diaboli potestatem toti transferint, conditionem eius induunt.

§. 2. Diligendum proximum amore tum naturali, quem amicitiam vocant pro obiecto habentem animi dotes & corporis, virtutes morales, similitudinem generis, beneficentiã, & alia id genus humana bona, digna quæ amentur magnique fiant; tum supernaturali seu Charitate, quem conciliant motiua supernaturalia, vt Deus reuelatus gratiæ principium dilectionem hanc præcipiens, ex dictis perspicuum relinquitur, obiterque adhuc monstratur; quia sicut diligendus est à nobis Deus vt author naturæ & gratiæ, ita vtraque dilectione propter illum proximus. Deinde similitudo causa est amoris, eo quod per similitudinem homo vnus sit velut idem cum altero, & alter cum ipso, amoremque quo se diligit, protinus ad illum extendit. Vt non abs re dici soleat; *Omne animal diligit sibi simile.* Cum igitur similes simus omnes ad inuicem per naturalia bona communia, ac rursus per supernaturalia multa, de quibus supra, sequitur constringi nos omnes lege mutux dilectionis, etiam eos, qui lædunt se mutud; quia hæc offensio qualiscumque & quantacumque sit, nec tollit nec tollere potest prædicta amoris incentiua, siue titulos; sicut nec expressam absolutamque illam Christi legem: *Diliges proximum tuum.* Et, *Ego autem dico vobis,*

Similitudo
amoris cau-
sa.

Eccles. i.

Matth. 22.

diligite Matth. 5.

diligite inimicos vestros. Iniquū est negare aliis, quod ab iis impetrare cupit quilibet; cupit autem quiuis à quouis diligere, etiam qui dicunt: *Tales me semper hostes persequantur*, quia hoc non dicunt quasi delectentur odio, in quo sunt apud improbos; sed virtute ob quam huiusmodi odium inuidiāque concipitur. Aut dicere volunt, si aliquos necesse est pati, tales nobis experimus, qui odij occasionem non iuste ex vitio nostro, sed nequiter ex virtute arripiant. Id præterea meritò videri debet à Deo & natura præceptum atque constitutum, sine quo viuere esset miserrimum; sine amicitia autem vitam traducere res est grauissima.

Arist. lib. 8.
Eth. cap. 1.
& 8.
Scipio semper
amicum
sibi faciebat
antequam
discederet è
foro. 101001
Thren.

Absque amicis viuere, inquit Aristoteles, *licet cetera omnia bona suppeterent, eligeret nemo. Nam & diuites, & principatus potestatem habentes maxime indigere amicis videntur.* Vnde amicum sibi semper aliquem faciebat Scipio antequam è foro discederet. Et Hieremias inter grauissimas calamitates Hierusalem, hanc non siluit: *Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici.* Denique si Aristides & Themistocles, dum inter hostes versabantur, & pro Republica sua Atheniensi bellum gerébant, priuata odia valere iubebant, & in gratiam redibant, ne diuisi ab inuicem præda fierent. Serpenti item cum vulpe conuenit, vt scribit Plur. in lib. de industria animalium, quod illis communis hostis sit aquila; multò magis oportet nos colere mutuam necessitudinem, quibus luctandum est assidue cum Dæmoniis, communibus

munibus hostibus, omniumque capitalissimis, *Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem; sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum, contra Spiritualia nequitia in caelestibus*; quique si videant litigare nos ad inuicem, & mutuas alere simularates, quàm metuo ne idem faciant, quod de miluo narrat apologus. Vidit murem & ranam rixantes & contendentes inuicem, quis eorum videretur maior, & obtineret in palude principatum: vidit, inquam, & citò litem diremit; vtrumque enim vnguibus suis rapuit, raptumque deuorauit.

§. 3. Hic potro quaeritur, quisnam sit proximi amor verus & sanctus? A duobus pendet responsio, quæ Aristoteles, quamuis Ethnicus, mirabili mentis acumine complexus mihi videtur, his verbis: *Amare est, velle alicui quæ bona putat, illius non sua gratia*. Docet in primis, quòd amare sit velle alicui bonum (& quidem non quodcunque sed verum: nam bonum falsum non est bonum simpliciter, vt nec aurum falsum est aurum) sicut contrà, odisse est velle alicui malum: quòd adeò certum est, vt nationes quædam in more habeant odium exprimere per alieni damni desiderium: & volentes dicere, *odio me habet*, ita loquantur, *malum mihi vult*. Vera porrò bona propriè dicuntur supernaturalia, vt Deus, status gratiæ, remissio peccatorum, vita æterna, progressus in virtutibus, mors bona, &c. temporalia autem & humana non nisi quatenus ad illa referun

Ephes. 6.

Arist. lib. 2.

Rhet. c. 4.

*Amare
quid.**Ac odisse.*

referuntur. Cùm item dicuntur amico per dilectionem expeti bona, satis indicatur, non solum ei non procurari mala bonis eiusmodi contraria; sed timeri etiam, & quoad fieri potest, impediri, eadem quippè ratio est contrariorum. De impropriis autam malis, hoc est, de pœnis temporalibus, ad eius correctionem vtilibus ac necessariis, non idem dicendum. Nam reuera quando & quatenus ad hoc profunt, inter bona potius censenda sunt, & votis ac precibus in illius caput accersenda. Illa certè sibi bona interpretabatur Dauid, dicens Deo: *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificaciones tuas.* Hoc annotasse proderit, vt nouerimus responsum dare ad molestissimum quoddam multorum dubium, qui scandalizantur & quærunt, quomodò videri potest hic ipse Rex verè fuisse instructus fraterna charitate, qui tam multa variis imprecatur mala, vt Psal. 68. *Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur.* Quod etiam facit Apostolus Gal. 5. *Vtinam abscindantur, qui vos conturbant.* & ante illum Hieremias cap. 17. *Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego: paueant illi & non paueam ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.* Aut enim hi modi loquendi Hebraici sunt, vt docet S. Aug. l. 1. de serm. Dom. in monte, c. 42. & seq. & D. Th. 2. 2. q. 83. art. 8. ad 1. & 2. in quibus verbum imperatiui, vel optatiui modi, ponitur pro futuro

Mala impropria qua.

Psal. 118.

turo

zuro indicatiui; ita vt idcirco imprecatio non
 fit, sed rei futuræ vaticinium. Sicut cum dicitur:
soluite templum hoc, & in tribus diebus reedificabo illud;
 id est, soluetis, & ego reedificabo. Aut imprecatio est
 mala temporalis tantum, relata ad spirituale bonum eorum,
 in quorum caput aduocatur. Sæpè enim vexatio dat
 intellectum, & eo fine cupere pertinaces ac deprauatos
 mala pœnæ sustinere, laudabile est; & eiusdem Regis
 exemplo communitum sic deprecantis: *Imple facies eorum ignominia,*
 & *querent nomen tuum Domine* (sed hîc cauenda
 illusio, sæpè enim videntur hæc mala in hunc finem
 peti, cum ex occulto odio potius postulentur) sique
 opponas eiusmodi desiderium, videri odio persimile;
 respondebitur, sanctum perfectumque odium esse,
 de quo idem alibi: *Perfecto odio oderam illos.* Hoc ergo
 steterit, vera illa bona proximis, si verè diliguntur,
 procuranda, nec despondendum animum eo nomine
 quòd circa multos perdatur opera, aut quòd benè
 instituti postea peruertantur. Nam vicissim tandem
 ad se cum prodigo illo redeunt, aut faciliùs ad
 assuetam reducuntur disciplinã, sicut equi faciliùs
 capiuntur, captique trahuntur, qui ruperunt vincula,
 quàm qui nulla vnquam fuere catena constricti. Docet
 insuper Aristoteles in altera parte prolata ex eo
 sententiæ, his, inquam, verbis; *illius, non sui gratia,*
 verum syncerumque amatorem ex amicitia non
 quærere sibi ipsi commodum, sed ei quem amat,
 & amore dignum credit ob virtutes

Ioan. 2.

Psal. 82.

Psal. 138.

virtutes ipsi inſitas. Ex qua tota doctrina tria colligimus nunquam obliuiſcenda. Primum eſt, adulatoribus nihil in eſſe veræ dilectionis, quia in toto amoris negotio, quæ præ ſe ferunt, quærunt tantum quæ ſua ſunt; vel ſi quid boni expetunt iis quibus aſſentantur, & quorum auribus ſua infundunt *θανάσιμα μελίκρατα*, id eſt, Letalia muſſa; in eo non conqueſcunt, vt bene ſit illis; ſed vltcrius collimant ad vtilitatem propriam, quæ inde videtur poſſe derivari. Quod quia tam auidè faciunt, cum poſſunt, vt illos etiam tandem exinaniant, quorum amici videri volunt, nec parcant grauiffimis aliis illorum detrimentis, rectè ſimiles dicuntur eſſe pediculis, qui non diſcedunt à morientibus, niſi ſanguis extinctus ſit, quo nutriti ſolent. De detrimentis loquor non corporis ſolum, ſed animi: attollunt quippè aſſentatores vitia, & inſigniunt virtutum nominibus, quod dum ſit, additur calcas eiufmodi vitiiis. *Eſt malum immedicabile*, inquit Plutarchus, *quando vitia laudantur virtutum nominibus, vt iam pecces non modò non dolens, ſed gaudens etiam, & detrahitur peccatis pudor. Ea res Siculos perdidit, quod Dionyſi, Phalaridisque crudelitatem inſtitiã vocarent adulatores. Eadem Egyptum perdidit, quod Ptolomæi muliebritatem Deorum cultum appellarent. Et integros Romanorum mores ad nihilum redegit, quòd Antony delicias & libidines extenuarent, & humanitatem, hilaritatemque dicerent.* Quàm procul hoc eſt à ratione veræ amicitia amico bona procurantis. Alterum eſt, nec

*Adulatorũ
natura &
ſuſtentum.*

*Aſſentato-
res.*

*Plut. lib. de
diſcrim.
adul. &
amici.*

*Amor paren-
tium nec Ve-
neretur Veri
amores.*

vulgò

vulgò verum esse amorem parentum in filios, nec vnquam Venereum. Nam quod ad priorem attinet, parentes videre est quamplurimos, de veris malis, Dei odio, æterna damnatione, seculi vanitate, intemperantia, superbia, impietate & vitiis aliis à filiis suis auerendis, nec tantillum cogitare; sed de eo solum, ne ægrotent corpore, ne mendicent aliquando, ne infimum inter ciues locum fortiantur, ne aliquem in facie næuum circumferant, &c. Negligunt illis vicissim vera bona quærere, Dei gratiam, gloriam æternam, mores inculpatos, conscientiam bonam, doctrinam sanctam, qua probè intelligant quid prosequendum sit, quid fugiendum: In eo contrà toti sunt, vt prouehant illos ad apicem dignitatum secularium, vt grauent opibus, vt splendide vestiant & comant, vt in nobile opulentumque matrimonium collocent, vt filiorum genitores videant, &c. Quod amplius est, in talium procuracione rerum se potius quàm illos respiciunt, dum in illis velut membris quibusdam suis excellere gestiunt secundum idem seculum, esseque post mortem ipsam immortales. Huius rei indicium vnum inter cætera hoc esto. Si contingat liberos mori etiã in innocentia statu & gratia, atque ita nullis eiusmodi caducis bonis indigere, assumptos ad cælestia illa nunquam peritura; adhuc nihilominus consternantur, & flent irremediabilibus lacrymis, quia vident se non vltra in illis posse optato modo excellere, & no-

Veneretur
amor, &
eius obis-
tium.

mē suum apud posteros immortalitati conse-
crare. Quod verò ad posteriorem, solam dele-
ctationem carnisque titillationē quærit libi-
dinofus; idque sibi, non amaliæ; aliàs quorsum
vim infert repugnanti, quorsum cum pragnā-
te congregitur? Neque enim illa dum gestat
vterū, congressum appetit; quorsum abiicit &
fastidit eam, occurrente alia cum qua sibi pol-
licetur & fingit voluptatem ampliorem? Et vt
ei quoque delectationē eiusmodi afferre stu-
deat, ideo refert, vt illecta Venereis illecebris
magis deinceps consentiat scedis illius deside-
riis. Tertium est, ne clientes quidem verè dili-
gere Mecænates & benefactores suos, si tan-
tū eos diligunt, eisque bene volunt, propter
deriuata in se ab illis benefacta, cum potius
amare illos debeant propter virtutem ipsam
beneficentiæ, quæ illis inest, & facit amore di-
gnos. Rationem audi, amicitia sola, cui cau-
sam virtus præbet vera, prima, perfecta que
censenda est, vt docet Aristoteles lib. 7. mora-
lium Eudemiorum cap. 3. cui verò utilitas aut
voluptas, propria est tum plebeiorum, nam

Amicitia
vera qua.

Quidius 2.
de Ponto
Fleg. 3.

Vulgus amicitias utilitate probat.

Tum etiam pecudum; neque enim canis nisi
ob utilitatem dominum suum amat, nec hæ-
dus capellam nisi ob voluptatem. Hæc cum
ita sint, vt amore sancto dici possis comple-
cti proximos, obserua in iis quæcumque dona
gratiæ & virtutes poteris, ab illorum verò vi-
tiis cogitationē magis auertito; eò quòd per
se scæda sunt, & displicent aspicientibus, et si

non

non fortè suis authoribus, & displicendo odiū sui ingenerant, quod in personam ipsam citò transfertur & definit. Muscas imitare, non inertes illas ad vlcera sola conuolantes, prætermisissis quæ in corpore sana sunt & integra; sed apiculas ea tantum legentes in floribus, quæ fauis congruunt, & bonum à natura succum acceperunt. Aut si ad vitia vis attendere, ad virtutes quoque respice, quæ ad eò nunquā planè absunt ab aliquo, vt nemo sit mortaliū quantumuis in speciem imperfectus, qui perfectione, seu qualitate aliqua bona non vincat quécumque alium. Nam similiter herba quæuis virtute aliqua cuius alteri antecellit. Pessimus est Trapezitæ, virtutibus posthabitis librare vitia. Ne id quidem faciendum, cum aduersariis agitur, monet exemplo suo Quintilianus, cuius ecce tibi verba: *Erat mihi cura in controuersis forensibus, nosse omnia quæ in causa versarentur.* Et infra: *Non minus pro aduersa parte, quam pro mea cogitabam.*

§.4. Interno amori erga proximum nisi accedant effectus, & signa exteriora, nec diuinæ legi satisfacies, quæ iubet fratres vt diligamus opere & veritate, nec verum mente concepisse videri poteris (quia verus otiosus esse non potest; operatur magna, si est; si operari renuit, amor non est) immò scandalo criscæteris; ex occulto laudem non consequeris, nullus occulti respectus & infæcundi; sed neque suauitate quam fortè expectas, perfructuere. Rationem si quæris, accipe. Non inde

Quintil. 1.
7. cap. 1.

Internus
Amor.

1. Ioan. 3.

S. Gregor.
homil. 30.
in Euang.

Ratio quæ:

recreabitur quem amas, quia indiciorum defectu, se à te amari nesciet, & dum nesciet, vix redamabit; sic tibi peribit consolatio, quam experitur, qui se nouit redamari. Quemadmodum autem alius est amor communis, què à quouis erga quemuis exigit Deus; alius specialis, spontaneus, supererogatorius, annexam habens familiaritatem, & magnam arcanorum, vel rerum aliarum communicationem. Ita ex signis & effectibus quos diximus, quidam communes sunt, & respondent amori priori; quidam speciales, posterioris proprii, vt mutuis se muneribus afficere, ad domestica conuiuia inuitare, de rebus agendis interrogare, recreationem mutuam ex ludo quærere. Atque hæc vberius, parciusve sunt exhibenda, prout amor specialis maior est, & pluribus, potioribusque subnixus titulis, vel minor. De prioris signis & officiis præcipuè hic agitur.

*Amoris ve-
ri officia.*

Memineris primò, notos resalutare; nisi longè sis potentior: quia id prætermittere, fastui vel odio vbique adscribitur; & similiter volentibus loqui tibi obiter saltem aures dare, nisi obster infirmitas; vel occupatio alia grauior, vel lex Superioris; vt cum filiafamiliàs interdicit Pater, ne loquatur cum amafis; aut Ecclesia fidelibus, ne cum excommunicatis: vel damni periculum, vt si contagio laboret, qui tecum petit sermocinari. Quo modo excusatur Princeps immediatè non conferens cum plerisque subditis postulanti-
bus priuatim cum eo sua tractare negotia.

Multis

Multis siquidē pateret insidiis, si aditum præberet vniuersis; inuidiæ verò, si vni potius quàm alteri eiusdem conditionis.

In graui necessitate constituto, subueni si potes opportunis remediis; nam, *Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?* Aliquam semper injuriam irrogant æmulis suis, qui oderunt; cur non vicissim boni beneficio quos amant, cum res postulabit, afficient? cur non consolabuntur mœstos consolatore alio destitutos, vt amici illi tres constantissimi, de quibus Ouid.

1. Ioan. 3.

Vix duo, tresve mihi de tot superestis amici:

Cætera fortuna, non mea turba fuit.

Cur non auertent damna ab innocentibus, suggerent consilia bona indigentibus, peccantes amicè commonefacient, vt abstineant, quando hæc via se credent profuturos? Non est tunc profectò opportunum tempus silentij; tunc conuiuere, non est satisfacere præscripto Ecclesiastici: *Ne reuerearis proximum tuum in casu suo, nec retineas verbum in tempore salutis: nec facere quod iubet Apostolus: Vos qui spirituales estis, huiusmodi instruite in spiritu lenitatis.* Parum magnanimi vulgò in hac parte sumus, nimis meticulosi, nimis amicos peccantes reueremur, metuiusque offendere, nimis facile in animum inducimus fore, vt indignentur auditis, amicis commonitionibus. Et vt Plutarchi verbis vtat lib. de Ami-

Eccles. 4.

Gal. 6.

*citia: His temporibus ad liberè loquendum penè vocem amisit amicitia. Non obtemperarunt pu- fillanimitati huic perniciosæ serui Naaman Principis Syriæ, sed fidenter dixerunt ei: Pa- ter, etsi rem grandem dixisset tibi Propheta, certè facere debueras; quantò magis nunc quia dixit ti- bi, lauare & mundaberis? Non repugnauit, non excanduit Princeps, sed modestè admonitus descendit, & lauit in Iordane septies. Inter eos, quos grauis premit necessitas, repono absen- tes, quorum fama à præsentibus te audiente laceratur. Hic memineris non obmutescere (quando autoritate non multum à detra- ctore vinceris, & incerta adhuc est culpa ab- sentis & obscura) ne dicas aliquando, *ue mi- hi quia tacui: & detractionis reatum partici- pes, iuxta iuris regulam: Qui tacet, consentire videtur: & cum reatu poenam, quandoqui- dem morte digni sunt, non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Erit au- tem tutela absentis prudens & modesta, si de eo pronuncies: *Fortè fecit, vel dixit quod nar- ratur; sed quid si per incogitantiam? si correptus ira? si putans se minus mali agere? Vel: Hoc quidem laborat vitio (si fortè vitium sit mani- festum) sed habet vicissim plurima, quibus laus debetur non modica. Permiscentur in hac vita bo- nis mala, nec quidquam est omni ex parte bea- tum. Circumferimus & nos copiosam censura ma- teriam, & camarinam, quam moueri nollemus ab aliis. Ad ipsum verò obloquentem conuer- sus: Rectè feceris, & nos omnes, si qua de tali tibi sunt**

4. Reg. 5.

Isa. 6.

Rom. 1.

*Aliorum
vitia quo-
modò au-
dienda, &
credenda.*

sunt renunciata, non facile admiserimus. Fieri potest, ut sic impegerit, & forte grauius: fieri simul potest, ut secus se res habeat. In dubio autem longè tutius est, de eo non credere, quam credere; & excusare factum dictumve, quam condemnare.

Scriptum est, Cunctis sermonibus qui dicuntur, non accommodes cor tuum; scit enim & conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti aliis. Accusatoris partes suscepit, qui hac tibi retulit; postulat autem equitas, ne audito eo precipitetur iudicium; sed prius ipse etiam reus audiatur. Hoc si non obseruaret criminalis Iudex, improbus iniustusque haberetur. Exaggerantur multa supra veritatem, imò supra omnem veri speciem; cumque ostententur quasi Elephanti, re bene discussa muscarum vix molem retinent. Quid aliud faciunt eiusmodi relatores, quam alienas sordes in aures tuas inferunt? Hocine verò tuleris patienter? Non sustinebat S. Ioan. Chrysostomus: indignabatur seuerè talibus, dicens: Si malum velis dicere, obturo aures meas; non enim stercus & cœnum accipere sustineo. Et quasi vnà cum mentibus comituarum, inficerentur sibi detractionibus, in Triclinio suo inscribi iussit S. Augustinus:

Quisquis amat dictis absentum rodere famam,

Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

Et sæpè inculcauit auream illam sententiam:

Audisti verbum aduersus proximum tuum, commoriatur in te.

Caue amici gratia quidquam facere honesto, rationi, æquitati contrarium. Stomachum imitare probe affectum, cibos admittentem

Eccles. 7:

S. Chrysost.
hom. 3. in
epist. ad
Theosal.

Pollid. in
vita S. August.

Eccles. 19.

Amici gratia nihil in
honestum
patrandum.

Ecclef. 4.
Cic. in Lx-
lio.
Plut. in A-
poph.

salutares, respicientem noxios. Elude tu pariter indecora postulata prolatis causis, cur iis morem geri non expediat. Scriptum est: *Ne subicias te omni homini pro peccato.* Et Cicero leges texens amicitiae, hanc in fronte posuit: *Prima lex est amicitia, ut neque rogemus res turpes, neque faciamus rogati.* Amico flagranti, ut pro se iuramento confirmaret quod non erat, respondet Pericles: *Amicus tibi sum, sed usque ad aras.* Utinam eiusmodi prudentiam ad posteros omnes transmisisset; gratularemur nobis & infelicissimo aëno nostro, in quo quàm rarus est, qui rogatus pro affini & consanguineo aduersarium non condemnat etiam innocentem? iniusta non gerit bella? non dicit falsum testimonium? O improbam priuatorum necessitudinem, hostem iustitiae, Rebus publicis exitialem. Qui turpe aliquid vel iniustum à te petit, hoc ipso sentit de te malè, & iniuria te afficit, indicans delectari te turpitudine & iniustitia; neque enim aliàs postulare, sicut nec à Catone viro probissimo, ad quem Cicero: *O te fortunatum, Marce Cato, à quo rē improbam petere nemo audeat.* Ad hæc, si verè diligis, proximi tui onera seu defectus æquanimiter tolera. Postulat id à te lex Charitatis, de qua Apostolus: *Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legē Christi, & cuius in brutis ipsis quoddam licet inuenire vestigium.* Nam cerui, ut scribit S. Augustinus in Psalm. 129. cum transeunt freta in proximas insulas pascendi gratiã, capita super se inuicē ponunt.

Gal. 6.

Solus

Solus qui antè est, portat caput, & non ponit super alterum; sed cùm & ipse defecerit, tollit se ab anteriori parte, & redit posteriùs, vt & ipse in altero requiescat. Mirabilem se in hac parte Christus præbuit. Nam cùm ante illapsum Spiritus sancti nondù planè vitia exuissent eius discipuli; ipse nihilominus virtutis omnis fons & sapientiæ, nunquam non sustinuit eos patienter, nec se ita offendi passus est impolitis adhuc moribus, vt secessum ab iis faceret, vt excandesceret, aut acerbìus in eos inueheretur, aut aliquid de pristino in eos amore suo remitteret. Præter illum, matres amore ardentis filiorum, quot illorum ineptias dissimulant? quot item molestias, ne dicam iniurias patientissimè ferunt, quodque amplius est, extenuant? Quàm citò oblitæ ad maternum sese affectum recipiunt, à quo aliquantulum subita impellente ira recessisse videbantur? In Aquitania nefarius quidam adolescens à sua sæpè obiurgatus, eò progressus est petulantia, vt quodam die, ò prodigium! in eius offam aluum exoneraret. Id vbi rescivit Magistratus, lictores misit qui carceri eum manciparent, nec ita multò post extremo affectus est supplicio. Dum autem duceretur, non cessabat infœlix mater excusare natum, & vociferari nihil in eo culpæ residere, iniustè damnari innocentem, eodem scilicet ardore animi, quo apud Virgilium Nisus pro Euryalo suo liberando morti sese obiciens clamabat.

*Сериотна
тиснит
аухилит.*

*Matris in-
gens amor
et charitas.*

Virg. lib. 9.
Aeneid.

*Meme adsum qui feci, in me conuertite tela,
O Rutuli, mea fraus omnis, nihil iste nec ausus,
Nec potuit; calum hoc & conscia numina testor.*

1. Cor. 6.

*Lites tran-
quillitatis
hostes.*

Irrogatas tibi iniurias (praesertim si leues sint) quarum venia indiget valdè proximus, cur non contempseris, quasi leues morsus pulicum? Quorsum statim capis de vindicta, deque forensi altercatione consilium? Audi quid tibi canter, scribatque Apostolus: *Omnino delictum est in vobis, quod iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini?* Quod ad grauissimas, quae vel famam tuam insigniter ledendo magnum bonum impediunt, vel detrimentum tertio afferunt, non ita facilè remittendæ sunt; sed in ius vocandus qui eas intulit (nisi praeligat amicè, & extra fori strepitum tibi laeso satisfacere) non vt malè habeat, hoc quippè ad vindictam pertineret; sed vt nomen bonum, & alia iniuste ablata restituat, fiatque ipse poena cautiore. Extra hunc casum collige & cohibete, ne facilè in lites prouas tranquillitatis hostes, & vix vnquam culpa omni vacuas, vt notat S. Aug. Enchir. c. 78. Præbe te magnanimum, parua omnia despicientem, cuiusmodi iniuriæ solent esse verborum maximè. Si explorata est innocentia tua, vel criminantis nequitia, omnem ipsi creptura fidem, quid obesse tibi potest eius maledicentia? Impegit lædendo te, suâ culpa miser. Nec tu sine crimine viuus, nec auricularum asini parte cares. Ignosci tibi vis, & à nugis tuis oculos auerti

cetero

cæterorum, easque excusari; cur non similiter cautus sis in excusandis alienis & insectandis? cur in qua mensura tibi vis remeteri, non metiris? Quàm grauiter læsi sunt à Saul, Semei & Absalone Dauid, à persecutoribus suis S. Stephanus! pepercit tamen, idque ex animo.

§.5. De ordine Charitatis, non hîc teipsum cum aliis comparo, sed inter se alios à te diligendos. Quis abnuat, debere plus tibi quàm cæteris? Qui sibi nequã, cui bonus erit? Absit vt dum alios vis saluos facere, efficiaris reprobus, & aliquid perpetres mali. Itaq; quoad spiritualia prius tibi, magisque semper quàm aliis prospice: nec dicas: secus fecit Moyse postulans ne separaretur populus, à Deo separari: *Aut dimitte populo noxam hanc*, inquit, *aut dele me de libro vitæ*: Est quippe loquedi modus inter amicos receptissimus, & ad impetrandum efficax, quo dicimus: *Vel hoc facias mea causa, vel ne ultra reponas me in tuorum numerum*; tamen certò sciamus fore, vt nos semper amare pergat, & verè nolimus ab eius amore excidere. Temporalium paulò diuersa est ratio. Cum erunt ad vitam necessaria tui potius quàm alterius causam age, (nisi fortè bonum amicitia quo te prosequitur, vel alterius virtutis, omni vita temporali melius, secus dicet facendum) quia *Si quis extra hunc casum exponat vitam corporalem propriam, pro vita corporali alterius, iam non diligit proximum sicut seipsum, sed supra seipsum, quod doctrina regulã excedit.*

Ecclef. 14.

Exod. 32.

s. Aug. lib.
de mendac.
cap. 6.

Pro.

*Pro Repub.
& Rege bo-
no incumbit
vitam po-
nere.*

*Arist. lib. 9.
Ethic. c. 3.*

Hof. 6.

6. Aug. sup.

Pro Republica verò ipsa aut Principe bono, non modò licet, verùm etiam incumbit tibi, non dico bona exteriora, sed vitam etiam ponere; quia expedit vt vnum membrum magis quàm totum corpus pereat. His consentit doctrina Aristotelis: *Verum est quod de viro probò dicitur, cum amicorum causa & patriæ multa agere, etiamsi pro ipsis mors sit oppetenda.* Quod si de spiritualibus & temporalibus simul tuis sermo sit in ordinè ad proximum, ad regulam istam respicito: Spiritualibus tibi non necessariis antepone temporalia ei necessaria, dicente Deo; *misericordiam volo & non sacrificium.* Præsertim si proximus eiusmodi tuus sit genitor. Ne religiosæ quidem familiæ nomen dederis, quandiu operam tuam sibi verè vendicabit eius sustentatio. Eiusdem proximi spiritualia sic præfer vicissim tuis temporalibus, vt non refugias carnis vitam profundere, quando ei parcendo videbitur anima cuiuspiam sine culpa eius peritura. *Debemus,* inquit S. Ioannes, *pro fratribus animas ponere.* Sanctus verò Augustinus: *Temporalem vitam suam pro aterna vita proximi, non dubitabit Christianus omittere.* Christi scilicet exemplo, qui sui morte corporis mercatus est nobis vitam aeternam. Ex proximis denique sùnt tibi semper cæteris paribus magis commendati coniunctiores secundùm carnem, vel maiori virtute præditi (mouebat id Iacob Patriarcham, vt Ioseph filium suum præ cæteris omnibus diligeret) vel qui plura in te beneficia contulerunt. *Si*

quis

quis laboret in verbo Dei, sententia est Origenis, atque animas nostras instruat, atque illuminet, viâ salutis doceat, viuendique ordinem tradat, non tibi videtur multo amplius alio proximo diligendus, qui horum nihil egerit?

§. 6. De inimicis tibi reconciliandis dicamus iam in specie aliquid. De passivis non loquor, quibus ipse velis male. Iam enim dixi, talibus odium, seu auersionem, & vindictâ cupiditatem ex iniuria ortam vera aut præsumpta, omninò remittendam, si ignosci nobis à Christo volumus, dicente: *Sic faciet vobis Pater vester cœlestis, si non remiseritis unusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Sed de actiuis, qui animo à te sunt alieno. Discute rem totam sincere ac diligenter, sique concepto in te odio causam à te subministratam cognoueris, mox per te vel per interpositum alium, apud illos siue superiores, siue tibi plus minus pares veniam deprecare, Christi sequutus consilium: *Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & vade prius reconciliari fratri tuo.* Non est tantæ autoritatis, ut modestiæ huius pudere te debeat; magna laus est modestiæ, quam si confusio fortè aliqua sequitur, *confusio est adducens gloriam.* Supplicari tibi velles ab aliis accepta iniuria, cur non vicissim supplicaueris? Ergo præbe te supplicenti; quin etiam si potes, offensos dona re aliqua; magna vis est munerum, in necessitate maximè. *Si esurierit inimicus*

tuis,

Orig. hom.
3. in Cant.

De inimicis
reconcilian-
dis præcepta
quadam.

Matth. 18.

Matth. 5.

Eccles. 4.

Prou. 25.

*tuus, ciba illum; si sitierit da ei bibere, prunas enim congeres super caput eius, id est, appones menti eius ardorem charitatis, facies vt non quomodo- documque, sed ardentem te diligat. Hac arte Iacob iram fregit fratris sui Esau, & amicum sibi fecit de infensissimo. Præmisit famulos cum muneribus, qui dicerent occurrenti: *Ista sunt qua misit tibi seruus tuus Iacob. Ipse quoque iter nostrum insequitur. Dixit enim, placabo illum muneribus qua procedunt, & postea videbo illum: forsitan enim propitiabitur mihi.* Vix aggressus est Pilatus honore Herodem afficere consulendo illius iuribus, quale putabat esse Christum ad eius tribunal remittere, cum in amicitiam coierunt, qui prius graues inter se inimicitias exercebant. Inferiorum, quos fortè læseris, alia vt plurimum est ratio, de qua sic beatus August. lib. de vita Cleric. *Quando seueritas disciplina in moribus coercendis dicere vos dura verba compellet, non exigitur à vobis, cum vos modum excessisse sentietis, vt à subditis veniam postuletis; ne apud eos quos oportet esse subiectos, dum nimia seruetur humilitas, regendi frangatur authoritas. Petenda venia est à Domino, qui nouit eos, quos plus equo corripitis, quanta beneuolentia diligatis.* Vbi autem non est periculum, ne frangatur illa authoritas, & insolescant subditi læsi; si ab iis veniam petat superior, laudabiliter id fecerit. Cæterum si inflexibiles experiaris & intractabiles; postquam quod in te est, feceris, nulla te cura diseruciet, hilarem*

Si inimici fuerint inflexibiles quid agendum.

gere

gere animum frontemque serenam, cum minime per te steterit, quominus diffidium totum componeretur. Redundabit in eorum capita scandalum, quodcumque resultauerit; & tu animam tuam liberaueris; si tecum redeant in gratiam; sed ita ut posteriùs pauciora dent tibi amoris & familiaritatis indicia, quàm priùs, ne mirere, nec indè offendi te finito: hac siquidem pœna tuum in illos delictum iustè vindicatur. Sufficiant tibi communia signa beneuolentiæ, qui in rigore iuris non tenentur ad ampliora, nisi per accidens gratia vitandi scandali; & specialia illa fuerunt absolutè spontanea, à quibus proinde si desistant, substante præsertim causa aliqua, quid mirum? Vide præterea ne in illius vindictam inflexibilitatis inimicos tuos oderis, aut litigando perturbes, aut obscures detrahendo. Plus sæpenumerò profunt tibi, (esto præter mentem) amici veri errata tua non celant tibi, sed aperiunt, patientiam exercent tuam, & faciunt ubique cautissimum, ut proinde illorum malitia mihi referat medicamenta illa, quæ à Græcis vocantur *Unguina*, id est, viperarum virus repellentia, ex quarum carnibus conficiuntur. Et cum tam sint vtilis, præstat eos amore quàm odio prosequi. Excogitare lites quibus diuexentur, & illis intentare, tam est contra leges Christianæ charitatis, ut iustas potiùs te deceat cum illis amicè per compromissarios si fieri possit, dirimere, nec faciliè patris habere fidè promittentibus victoriam.

Fallun

*Si minus
integra re-
conciliatio.*

Falluntur & fallunt sapè, lucri occasionem
quærent prorogare, ab iis solis non pender
iudicium, temperat Deus sortes in vnam
missas, facitque non rarò, vt immutatus be-
nedicat parti vni Consiliarius, aut Iudex, qui
venerat maledicturus, vt Balaam. Iisdem de-
trahendo perparum incommodabis, tibi plu-
rimum; quia suspecta semper erit in ore tuo
detractio, ex affectu te loqui mox ratiocina-
buntur qui audient. Sin contra in iis lauda-
ueris, quod verè laudandum data occasione
videbitur, te sine dubio præsentis suspicient,
te magis amabunt quasi sincerum Iudicem,
quem nulla excepat odij perturbatio: atque ita
ipsum ius tuum aduersum hostes tuos magis
cõfirmabis, vtpote à bono & sincero viro pro-
pugnatum. Vndè cùm Cæsar Pompeij hostis
sui disiectas statuas præcepisset reponi, di-
xit Cicero: *Statuas Pompeij collocasti, tuas constabi-
listi.* Vide interim, ne hoc prætextu ex iis
quemquam nimis laudaueris, cùm ne ami-
cum quidem expediat nimis laudare, præfer-
tim non satis exploratum. Vnde Horat. l. 1.
epist. 1.

*Qualem commēdes etiã atque etiã aspice, ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.*

Accipe tandem quod sequitur. Inimicis, qui te-
cum in gratiam redierint (si eos noueris pa-
rum excellere fide & probitate) nec te, nec
tua posthac facilè commiseris. Habes consi-
lij huius authorem Ecclesiasticum: *Non cre-
das, inquit, inimico tuo in æternum.* Et infra:

Custodi

Plut. lib. de
vtil. ab ini-
mic. cap.

Eccli. 12.

Custodi te ab illo, non statuas illum penes te. Nisi Eccles. 12.
 fortè de diabolo, mundo, & carne tantum loquatur, aut de inimico homine, qui odium nondum remiserit; at nihil obstat, quominus de aliis quoque iam placatis, sed versatilibus, tristibus, & malæ fidei putetur loqui. Hoc modo perit Dion vocatus à Chryssippo, & Antipater à Demetrio, vt scribit Plutarchus lib. de vitiosa verecundia, & à Tryphone Ionathas 1. Mach. 12.

§. 7. Charitati, seu amori sancto quàm aduersetur assentatio, satis iam supra insinuauimus, vbi demonstratum est, ab adulatoribus præcipitari in egestatem, in infamiam, in contemptum; addo in damnationem æternam eos, à quibus recipiuntur; maximè verò Principes, quos vt eleganter annotauit S. August. *Delectat ea facere, in quibus non solum nõ timetur reprehensor, sed etiam laudatur operator.* Quid si ipsis quòque assentatoribus ludibrio sunt? Omnino esse testatur his verbis S. Hieronymus: *Nec credas tuis adulatoribus, qui cum te adulationibus fouerint, asini auriculis post te agitant, aut astuantis canis portendunt linguam.* Expendamus itaque speciem aliam detestabilis amicitia, nempè Veneræ, qua viri vulgò prosequi se dicunt fœminas, & viros fœminæ. Falsam esse amicitiam manifestè probo. Primò, quia vera est animi, hoc est partis nobilissimæ, non autem corporis communis cum bestiis. Hinc Xenophon initio lib. 4. de Socr. dic. Laudat Socratem, quod palàm esset,

Assentatio, fugienda.

S. Aug. in Psal. 9.

In epist. ad Rusticum.

Amicitia Veneræ detestanda.

Falsa est amicitia.

ipsum non eos, qui pulchritudine corporis præstant, sed illos quorum animus aptus ad capeſſendâ erant virtutem amare. Eodem ſpectat doctrina Aristo. lib. 7. moral. Eodem. cap. 3. *veram optimamque amicitiam eſſe ob virtutem*, vult dicere, id quod inclinât virum bonum erga alium, huius alterius virtutem eſſe per ſe dignam, ad quam propendeamus, & cuius gratia erga illum valdè afficiamur, quem exornat. Secundò, quia per veram non quærit amicus bonum ſibi, ſed perſonæ quam amat. Amatori autem libidinoſo propoſita tantum eſt delectatio propria ex vſu illius, aſpectu, complexu, alloquio, & conſuetudine percipiendâ quam deperit: Vel ſi illi etiam quærit, nequaquam eſt bonum verum atque honeſtum, ſed turpe, pecuinum, ignominioſum, infinita poſt ſe trahens detrimenta, vt merito dicere poſſit amaſia, *Vir, vel adoleſcens iſte nefarius, ſub ſpecie amicitia peſtis mea eſt exitialis; inſcat me ſuaſiter, vt perimat, inſtrumentum dulce eſt Diaboli ad me illaqueandum; operor ego cum illo damnationem meam, & viciffim mecum ille ſua. Vtinam veniſſem nunquam in eius conſuetudinè. Nunc ſaltem abrumpam eam: tam me ſentiet in poſterum auerſam à ſe & alienam, quam hætenus pronam.* Detrimta ſunt Dei odiū caſtos quidè amatores diligentis & ſuſpicientis, vt cū ait: *O quam pulchra eſt caſta generatio cum claritate; immortalis eſt enim memoria illius, & in perpetuum coronata triumphat; impuros autè abominantis, & continētis. Itè exclusio à regno cœlorum,*

Vera qua
quærat.
Falsa con-
tra.

Amoris im-
pudici fru-
ctus qui.
Odium Dei.
Cap. 4.

ccelorum, Apocal. 22. *Foris canes, & venefici, & impudici.* Item fatuitas & deliratio, cuius testes sunt, quos scribit Apostolus datos in reprobū sensum, ut faciant quæ non expediunt; & Salomon olim sapientissimus, postea autem deprauatus per mulieres, & duo illi senes, qui *euerterunt sensum suum, & declinauerunt oculos suos, ut non viderent cælum, neque recordarentur iudiciorum iustorum.* Quocirca non abs re apud Euripidem Hecuba exprobrat Veneri, quòd Dea sit amentia, ut notat Arist. lib. 2. Rhet. c. 24. Et Platonis iudicio in Symposio: *Tangendi cupido non amoris pars est, sed petulantia species, & seruilis hominis perturbatio.* Item insatiabilitas; nam inter tria quæ insaturabilia vocat Salomon, os vuluæ reponit, concupiscentiã intelligens, quæ igni similis nunquam dicit, sufficit, & certè:

Addere ligna foco non est extinguere flammã.

Itè perennis animi inquietudo ob timores, curas, suspiciones, zelotypiam. Sensit illã, qui dicebat apud Terentium in Eunuchis: *Tædet, amore ardeo, prudēs sciensque, viuus, vidensque per eo, nec quid agam scio.* Sensit & David quãdo tota die cõtristatus ingrediebatur, Psal. 37. itè seruitus, de qua S. Aug. *Dũ seruitur consuetudini, facta, est necessitas.* Itè infinite blasphemie, dũ insanus amator vocat, quã amat, vel Deã, vel Idolũ cordis sui, cui se totũ dedicat, & offerre dicit in sacrificiũ. Additq; nihil ea inueniri dignius ac diuinius in cœlo, nihil in cœlo melius, nihil in terra formosius, in mũdo denique nihil optabilius.

Rom. 1.
Fatuitas.

Dan. 23.

Insatiabilitas.

Prou. 30.

Inquietudo
perennis.

S. Aug. 8.
Conf. 5.
Blasphemia.

Cedo, quid iustius, quàm vt ora hæc sacri-
 lega malleorum ictibus conterantur, lingua
 ferri candentis vim sentiat, restim carnifex
 in guttur iniiciat, & omnes pulmonum lo-
 cos dilaceret? Item cædes complures: *Zelus*
& feruor viri non parcat in die vindicta, nec ac-
quiescet cuiusquam precibus, nec accipiet pro re-
demptione dona plurima. Si Helenam Menelai
vxorem non rapuisset Paris adulter, nunquam
Græci aduersus illum mouissent bellum illud
immane, quod innumeris Troianis totique
vrbi exitium attulit. Itē graues corporis ægri-
tudines, totiùsque vitæ contractio, vt te do-
cebit partim Hippocrates Medicorum doctis-
simus, qui coitum Venereum speciem sensit
esse morbi comitialis; partim Aristoteles sect.
4. Probl. 18. Ratio est, quia ventrem nimis
siccatur luxuria, profusa maximè. Cerebrum ni-
mis refrigerat, vt dicitur lib. 5. de gener.
anim. cap. 3. membra eneruat, dissoluit, ex-
tenuat, vt scribit idem Philosophus lib. 1.
cap. 18. Indè causam petit, lib. 9. cap. 7. cū
animalia nulla valdè lasciua diu viuant. Sunt,
inquit, qui passerum etiam mares anno diutius
durare non posse arbitrentur. Item ineptia mul-
tiplex, & ineptiæ comes ignominia, cuius in-
dicium non obscurum est, quod actus iste sui
testem habere velit neminem, sed semper te-
nebras quærat & solitudinem: Oculis adulte-
ri obseruat caliginem, dicens, non me videbit ocu-
lus, & operiet vultum suum. Perfodit in tenebris
domus, sicut in die condixerant sibi & ignorauit

Cædes.
Prou. 6.

*Ægri-
 tudines.*

*Ineptia &
 ignominia.*

Iob. 14.

runt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitran-
 tur umbram mortis, & sic in tenebris quasi in luce
 ambulant. De Salomone hoc habent inter cæ-
 tera diuinæ literæ: *Inclinasti femora tua mu-*
lieribus, potestatem habuisti in corpore tuo, dedi-
sti maculam in gloria tua. Vide contractam ex
 libidine ignominiam. Exemplum iam quæris
 fatuitatis? Dionysius Syracusanus Mytam
 meretricem omnibus regni negotiis præficie-
 bat. Muliebri autem more nebat Heliogaba-
 lus, gestabat colum, ducebat stamina cum
 suis. Vna erat Themistocli, qua accipiente
 pharmacum, ipse quoque alioqui toto sanus
 corpore accipiebat. Hac non contentus stul-
 titia, limpida loco sanguine eiusdem uteba-
 tur ad abluendam faciem. Ad Athenaricum
 venio Gothorum Regem, quem dum pecte-
 ret Pynthia, eius ipse calceos repurgabat. Il-
 læ Herculis victrices manus, quæ tot mon-
 stra subegerant, amasiæ eius, cui nomen Om-
 phala, colum & calathum ad lanificium ridi-
 culè ministrabant. Quid multa? Quemadmo-
 dum nix si colorem spectes, gratissima occul-
 ta illuie terrâ inficit, in quam cadit, quæ tū
 dæmū se prodit, cū illa resoluitur; sic tã amor
 ille Venereus quàm Venus ipsa blanditur
 sensibus, verùm acerba pœnitidine turpique
 infamia citò respergit amatorem. Impuro
 huic amoris affinis est alius, minus quidem
 fœdus & perniciosus; diuino tamen, animi-
 que tranquillitati valdè contrarius, ideoque
 ressecandus. Illum intelligo quo vnus vnus;

Eccles. 47.

Muliebri-
tis exempla.

vel vna vnam tanto affectu prosequitur, vt in illū totus transisse videatur, vix ab eo possit separari, vix aliud cogitare ne dormiens quidem, vix ab occurrente remouere oculos. Perturbationi huic obnoxij præcipuè sunt adolefcentes, vt sæpè tradit Aristoteles, causam afferens, quòd amoris huius immodici vis ex forti apprehensione iucundi & pulchri oblectantis veniat; iuuenes autem iucundum sequuntur, & illud in coætaneis suis præcipuè elucens intentissimè obseruant, penitusque phantasiæ quā recentem habent, imaginūque valdè susceptiuam, quodammodò inscribunt: *Iuuenum amicitia*, inquit, *esse ob voluptatē videtur, quippè cum ex affectu vitam traducant; & maxime quòd sibi iucundum, quòdque est presens, sectentur.* Et infra: *Iuuenes etiam amatorij sunt, quippè cum ex perturbationis affectu & voluptate multa, illa amatoria affectionis vis oriatur; ideo fit vt & ament & citò desistant, sæpè eodem die sententiam mutantes, simulque toto die versari & conuiuere velint.* Iucundi nomine non elegancia solum pulchritudòque corporis intelligitur; sed etiam gratia exterior, vrbánitas, affabilitas, dexteritas, agilitas, risus, vestitus mollis, &c. Incommodat diuino amor istiusmodi, quia per illum affectus penè totus relicto Deo transfertur ad creaturam, cui dum tenacissimè corde & cogitatione adhæretur, ira Dei zelotis prouocatur, & voluntas humana quæ tanquam aurea nobilissimáque pecunia in preciosas duntaxat merces impendenda,

*Amicitia
Iuuenum
immodica.*

Arist. lib. 8.
Eth. cap. 3.

denda circa summum bonum, cuiusmodi est Deus, affici deberet ac versari; ridiculè, iniuste, imprudenter circa inane & caducum ita se occupat, vt quasi mancipium ab eo captiua teneatur. Animi quoque tranquillitati eandè ob causam vehementer officit, quia amati præsentia continud frui, & certò scire se verè redamari; & quidem solum, aut præ omnibus quarit qui sic amat; nec tamen potest impetrare. Sic intentam in eum cogitationem ad Deum, ad propriæ salutis negotia, ad bonarum studia literarum relictis nugatoriis epistolis, & amatoriiis versibus conuertere, tam est difficile, vt vix possit suaderi cuiquam, tantum abest vt obtineri. Eandem mentis inquietudinem tanta interdum tristitia sequitur vitæque tædium, cum amor non respondere creditur, vt sæpè narratur ad laqueum, vt tradit Aristoteles Sect. 30. Problem. 1. Quâuis denique fieri possit, vt Venereus non sit; vt plurimum tamen maxima est ad Venereum dispositio, & veluti quoddam eius exordium, imò sapièssimè cum eo coniungitur; quia citò facillimèque per illum transitur ad contactus molles & oscula, quibus inardescit statim ignis fœdæ concupiscentiæ. Vndè Alexander Magnus, vt scribit Plut. in lib. de fortuna Alex. acceptis literis Philoxeni maritimæ oræ in Ionia præfecti, interrogantis, velle nè ad se mitti inusitatæ formæ puerum, interpretatus est offerri illum sibi à Philoxeno ad vultum Venereum, grauissimèque iratus rescripsit:

O perditissime hominum, ecquid unquam in me no-
sti huiusmodi, qui mihi hisce lenocineris volupta-
riis obsequis? De hac re hoc loco ista dixisse
sufficiat: recurreret enim libro 3. quædam alia
dicendi occasio.

De Prudentiæ præscriptionibus cir- ca Religionem.

C A P V T IX.

- §. 1. Religionis virtus quid sit, & qualiter Dei
cultorem affectum esse oporteat.
2. Documenta ad præcipuos Religionis actus ritè
exercendos.
3. Quòd interioribus Religionis actibus accedere
debeant exteriores, & contra.
4. Superstitiones ut internoscenda & deuitanda.

Religio vir-
tutū mora-
lium prin-
ceps.

Leuit. 2.

§. I. **R**ELIGIONIS virtus est moraliū
omnium princeps, atque ita Theo-
logis quidem posterior; secunda tamen,
quia secundum Deum quem illæ respiciunt,
nihil proferri potest diuino cultu maius &
augustius, circa quem versatur Religio velut
circa obiectum proprium. Prudentiam qua ut
dirigatur, indiget, adumbravit in lege veteri
sal illud ter iustum non prætermitti in diui-
nis sacrificiis: *Quidquid obtuleris sacrificij sale
condies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrificio
tuo. In omni oblatione tua offeres sal.* Ad quæ-
stionem

stionem illam, qualiter virum religiosum seu Dei cultorem affectum esse oporteat; responderi obiter & confuse potest, requiri, vt sit in bono statu, hoc est in statu gratiæ, & lethalis culpæ omnis expers; quia eiusmodi culpa labes verissima est omniumque grauissima. Si ergo principibus terræ non placent eorum ministeria, qui corporis scatent sordibus, quomodò placere Deo poterunt obsequia grauium peccatorum? Si à talibus immunes seruos suos Dauid volebat esse dicens: *Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat*, quanto magis suo Deus magnus, & Rex magnus super omnes Deos? *Victima impiorum abominabiles*, ait Salomon, *vota iustorum placabilia*. Et Dauid pater eius describens beatum religiosumque virum, in lege Domini meditantem die ac nocte, ad perfectè colendum eum, primùm omnium de eo scribit, quòd non abierit in via peccatorum. Alibi Deum introducit grauiter indignantem præconibus suis impiis, & multiplici culpa scotentibus, Psal. 49. *Peccatori autem dixit; quare tu enarras iustitias meas? & mox: Tu verò odisti disciplinam; & proiecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, &c.* Ecclesiasticus autem volentem seruire Deo moner, inculpatam vt viuat vitam & innocentem. *Fili*, inquit, *accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia*. Addit autem *& timore*, quia *initium sapientie timor Domini*, id est, quia ad concipiendam voluntatem seruiendi Deo, & vt accepta sit

*Dei cultor
qualiter affa-
ctus esse de-
beat.*

Psal. 100.

Prou. 15.

Eccles. 2.

Psal. 110.

ei seruitus abstinendi à peccato, multum planè confert timor & æternorum malorum apprehensio, quæ indubiè manent nos, nisi veri eius cultores fuerimus. Eámque ob rem Poëta ille Ethnicus admonet suos de cõsiderandis impigrè calamitatibus, quas immittere solet iustus Deus, in numinis sui contemptores:

Horat. l. 1. res:

Carm. ode.
31.

*Huc omne principium, huc omnem refer exitum:
Dij multa neglecti dederunt
Hesperia mala luctuosa.*

§. 2. Decerpamus nunc ex documentis pro Religionis actibus præcipua. Offerit septimò D. Th 2. 2. Deuotio, seu actio voluntatis ultrò & ardemer sese offerentis ad seruitutem Dei tanquam vltimi finis, & omnia quæ ad seruitutem hanc cultumque pertinent, promptè exequi cupientis. Ea vt tibi valdè sit familiaris, hortor etiã atque etiam, eo quod in se reliquos omnes religionis actus quodammodò continet. Vide amabo quanta sit hominum pronitas atque studiũ seruiendi principibus qui sub Deo summo omniũ Rege mundum administrant, inuident sibi mutuo hanc conditionem & vitæ genus; inde se beatos arbitrantur; tu non ignesces totus præ desiderio obsequendi Deo ipsi? non depelles à te torporem omnem, sicut monet Apostolus:

Hebr. 12.

Remissas manus, & soluta genua erigite? Non te mouebunt immensa, æternaque præmia, quæ seruis eius reconduntur in cælis, cum Principes illi nonnisi caduca promittant, bona vel potius vmbra bonorũ, ac interdũ ne promif-

sa quidē exhibeant? Tā insipiens eris, vt præ-
eligas placere, & obstringere te pessimis do-
minis mundo, carni, & Mammona, dicāsque:

*O ciues, ciues quarenda pecunia primum,
Christus post nummos?*

Nunquam inultum abire sinet tantum con-
temptum Deus. Experitur id in dies huma-
num genus, cuius tot, tantāque flagella, ex qua
magis causa descendunt, quàm ex hac per-
uerfitate?

— *audax omnia perpesi*

*Gens humana ruit per vetitum nefas,
Cælum ipsum petimus stultitia, neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Iouem ponere fulmina.*

Horat. l. 1.
Carm. ode.
3.

Eā itaque relicta excita te frequentissimè ad
seruiendū Deo tuo alacriter, sicut Gallus vo-
cem daturus prius alis latera verberat, & ad
cantandū vires aduocat, atque in hunc finem
has preces funde: *Perfice Domine gressus meos in Psal. 16.
semitis tuis, dilata cor meum, vt viam currā man-
datorum tuorum, vtque tibi seruire molestum mi-
hi non sit, sed incundissimum.*

Circa orationē, caue flagitiosum aliquid à
Deo postulare, cum ne ab hominibus qui-
dem liceat, sicut ait lex: *Nec damnosa fisco,*
nec inri cōtraria postulare oportet. Ecquid aliud
est talia petere, quàm Deum profiteri fon-
tem esse flagitij? non etiam postulaueris ini-
micorum tuorum animas, vt scriptura loqui-
tur, sed ad summum temporalibus quibusdā
pœnis exerceri impios & sceleratos, vt sic
resipiscant

C. de pre-
cib. Imp.
offer.

172 DE PERFECTA PRVDENTIA
resipiscant. Talis oratio fuit, quam S. Ana-
stasia pro impio viro suo fundi optauit à S.
Chrylogono, ad quem, vt Suidas narrat,
hæc verba dedit: *Deprecor te ô homo Dei, vt in-
stanter depreceris Dominum, vt aut ad fidem suã,
uenturum si prauidet Publium, faciat venire; aut
si prauidet in hac infidelitatis peruersitate mansu-
rum, inbeat eum dare locum suis cultoribus. Me-
lius enim ei fuerit exhalare spiritum, quàm Dei
filium denegare, & eum confitentem impedire.* Pau-
lò antè citatus Poëta Ethnicus in suis ad Deũ
votis circumspectus, non plus fuit ausus pe-
tere, quàm *integra cum mente non turpem sene-
tam degere.* Alius autem,

Horat sup.
ode. 31.
Iuuenalis.

Vt sit mens sana in corpore sano.

Primò ac præcipuè flagitandum quod condu-
cit ad Dei gloriam, & ad salutem propriam;
temporalia verò tacenda, vel non postulanda,
nisi in quantum Spiritualibus subseruiunt.
*Munificentissimus est enim Rex noster, inquit S.
Basil. in Constit. c. 1. & indignatur si quis par-
uum quid ab ipso petat, & nihil ad ipsum at-
tinens. Ne igitur in oratione tua indignatio-
nem tibi ipsi inducas, sed pete tibi digna Re-
ge Deo.* Vsurpa præ omnibus orationem
quam Dominicam vocant, & Salutationem
Angelicam, reuera potissimas, & dignas ex
quibus aliquoties iteratis pergrata Deo coro-
na resultare credatur; illam quippè ore pro-
prio dictauit nobis Christus: *Cum orabitis, in-
quit, dicite: Pater noster, &c.* huius author est
Angelus; adiunctæ autem ei preclæræ vniuer-

Orationes
qua præci-
pue

Luc. 11.

falis

falis Ecclesiæ. Bonum Ecclesiæ statum, & su-
 premum eius rectorem Christi in terris vica-
 rium habere singulariter in precibus commē-
 datum. Commendat illum tibi verus Davidi-
 cus : *Rogate que ad pacem sunt Hierusalem;*
 hunc verò primorum mos Christianorum, à
 quibus sine intermissione oratio fiebat pro
 Petro. Nempè maiori curæ publica & grauio-
 ra debent esse precantibus, quàm reliqua; vt
 tradit Arist. lib. 1. Eth. c. 2. & 7. Ora diu mul-
 tùmque si potes, nec metuas, ne sic Deo crees
 fastidium. Propria hominum est hæc impa-
 tientia, vt Cleomenis Spartiatæ, ad quem cū
 venissent Samniorum legati, hortatuti, vt
 cum Polycrate tyranno bellum susci-
 peret, idque fecissent oratione proluxa, respondit af-
 fectus tædio: *Qua primo loco dixistis, non memi-
 ni, & ob id nec media intelligo, posteriora non pro-
 bo.* Veruntamen ne in multiloquio sitam ar-
 bitrere orationis vim ac precium. Quid enim
 si diu quidem supplices, sed oscitanter, fri-
 gidè, in speciem potius quàm ex animo, in-
 aduertenter? Vereor ne ingrata magis futura
 sit, quàm grata tota illa farrago verborum &
 profluvium sententiarum. Sæpè non vacat
 longas preces fundere, breues saltem adhi-
 be, si nõ horis dici singulis Heluetiorum mo-
 re laudatissimo, qui ad singulas solent pectus
 munire signo crucis, & dicere, *sit nobis hora fæ-
 lix*, manè saltem, & ante nocturnam quie-
 tem, & nonnunquam iter agendo, & exercen-
 do te in operibus siue liberalibus siue mecha-
 nicis

Psal. 127.
 Act. 2.

nicis. Quid obstat, quominus per lucida quadam interualla, breuiculam ad Deum orationem dirigas, non secus ac bibendo columbae oculos crebrò in cœlum attollunt, vel etiam simul oblectes te pio quodam cantico multo prudentius quàm impuri vanique homines inter laborandum amatorio, aut fabulis narrandis, aut detractionibus solent. Nonne S. Hieronymi tempore, *In Christi villula quocumque te vertisses, arator stiuamtenens Alleluia decantabat, sudans messor Psalmis se auocabat, & curua attondens vitem falce vinitor aliquid Dauidicū canebat?* Inter orandum stude attentus esse, tibi que præsens, de que Deo cui loqueris, vel de verbis quæ sursum dirigis, vel de sensu verborum cogita. *Quomodo sustinebis istius contemptus pœnam?* inquit S. Chryf. ad illum, qui sponte vel culpa tunc animo peregrinatur, *quis te liberabit ab hac vindicta?* Tam necessaria est orationi attentio, vt illam huius voce Græci expresserint, & τὴν προσχῆν appellauerint, quæ vox propriè attentionem significat. Parum mente peregrinantur, qui vel orant seorsum, vel preces suas proprio cõponunt Marte, vel oculos cohibent, ne facile huc & illuc conuertantur videre cupidi, quis ingrediatur templū vel egrediatur, quomodò talis vestiatur vel incedat. Inconstantis animi est tanta leuitas vacuique cerebri non leuis præsumptio, sed pergamus. Quemadmodum in æstate formica congregat, quod in hyeme comedat, ita dū sanus es, orationes multipli

S. Hier. in
epist. ad
Marcellā.

S. Chryf. in
illud Isa.
vidi Domi-
num.
*Attentio in
oratione
quanta re-
quiratur.*

multiplica. Nā lecto affixus, aut morti proximus, cōmode non poteris. Ne tempus expectaueris, in quo *corpus quod corrūpitur, aggrauat* Sap. 4.
animam, & peccator animaduersione hac percutitur, vt vix memor sit sui, qui dum sanus esset, memor nō fuit Dei. Anteuertit sapienter Dauid extremi huius incommoda temporis, sic orans: *Cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Si non sapis precandi exercitium, fac quod prudentes ægri solent cibum fastidientes: inferunt sibi vim aliquam, dehbare escas incipiunt, atque ita sensim appetitui resistunt. Vrgeto te similiter, indignare tibi tam remisso, frigido, nauseabundo, quando alloquēdus est Deus Rex Regū; tā exerto contra & expedito, quando miscēdus sermo est, etiā cū mimis & triobolaribus. Quò certius compos fias postulatorum, pete in Christi nomine, id est, tanquā eius seruus ab eo missus ad rogandū, & iussus petere, & subnixus non propriis, sed eiusdē meritis. Caue affectū retineas alicuius peccati mortalis, quia tales nō exaudit, Io. 9. Psal. 65. *Iniquitatē si aspexi in corde meo, nō exaudiet Dominus.* Taliū oratio est execrabilis, Prou. 28. Potius te pœniteat, & statue seruare mādata, de quibus Ioan. 15. *Si feceritis quae praecipio vobis; quodcūq; volueritis, petetis, & fiet vobis.* Caue pręterea, vnicū in terrā genu ponas, *Genu flexio qua.* ne sis Salomone mollior, quē vtrumq; flexisse cōstat, 3. Reg. 8. indecorū illū rusticis relinque morē. Sacrorū tempore lustrans populū suum S. Chrysostomus, si quem inuenisset in vnicū

cum procidisse, baculo percutiebat eminentem alterum, vt discerent omnes vnico non subsidere ante Deum, qui mille si tot haberent, coram mundi Regibus in terram ponerent. De perseuerantia oranti necessaria dicam, l. 3. cap. de fortitudine. Nunc de adoratione.

Deum adorare quid.

Deum adorare, est suspiciendo summam eius maiestatem se profundè submittere, & subiectum fateri. Hoc sola mente faciunt Angeli, quia expertes sunt corporis; nobis autem contraria de causa incumbit genuflexionem addere, capitis inclinationem, humicubationem, aut alias deiectiones corporis; vt quoad vtramque partem colamus eum, & ritu externo coram hominibus interiorem adorationis actum testificemur. Qui sanè cum sit vnus de religionis præcipuis, frequenter est vsurpandus, ne aliàs confundat nos in iudicio Rex Babylonis, de cuius ingi superstitione Daniel: *Erat quoque idolum apud Babylonios nomine Bel. & infra: Rex quoque colebat eum, & ibat per singulos dies adorare eum. Eiusdem actus forma his verbis constare potest: Aeternè & summe Deus, ego N. indignissimus famulus tuus hic & nunc agnosco ac profiteor diuinæ maiestatis tuæ super res omnes quæ sunt vel esse possunt, eminentiam. Et cum tibi ius summum sit in singulas, par esse vt humiliemur omnes sub manu tua potentissima, te timeamus, te veneremur. In cuius rei fidem submitto caput, & flecto genua ad te Deum meum. Cæterum, ne Deo illudas,*

D an. 14.

Adorationis Dei formula.

illudas, & quod profiteris verbo, opere destruas, mores indues protestationi huic consentientes, & intellectum voluntatémque constanter abnegabis in aliud obsequium. Seruorum quoque tuorum, si aliquibus stipari te contingat, hic habeto rationem; vtere tua in eos potestate, iube vt communem similiter Dominum adoratione colant, ne stando aut confabulando sacris in locis, reos se faciant, inuidiam tibi consent, & habeas super illis peccatum. Christum adorando totum quod in ipso est complectere, præ oculis habens quod dicit Scriptura: *Omnis Spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est.* Quis autem soluit, nisi qui eum credit, vel Deum esse solùm, vel hominem solùm, vel humanitate posthabita solam in eo adorat diuinitatem? Vtique adoratione summa adoranda simul est eius humanitas, ius istud adepta per hypostaticam seu perfectissimam eius vnionem cum Verbi diuinitate, in vna eademque persona quæ Christus dicitur.

I. Iohan. I.

Sequitur diuinum Missæ sacrificium, cui verissimam inesse rationem Sacrificij, nec aliud Enâgelicæ legis proprium posse assignari, non est præsentis loci ostendere; sed si Christianus sis idemque Catholicus, supponere tecum debes vt certissimum. Dixi de hoc argumento, quæ visa sunt sufficere, in professione Catholicæ fidei, & lib. 1. de notis certissimis veræ relig. c. 14. §. 2. & 4. Quare ad aliam gradum facio. Noueris primùm non licere tibi illud alteri offerre quàm Deo, siue per te, siue

M per

per alium : quia sicut Reges terræ certa quædam iura cæteris inconcessa sibi seruant ac retinent , vt leges condendi , reos capitis abfoluendi , legitimandi spurios , cudendi moneta , priuilegia concedendi , inferendi bellum & indiciendi ; ita voluit Deus , vt sibi soli sacrificaretur. *Qui immolat Diis alienis, occidetur, præterquam Domino soli.* Nec mirum , cum sacrificium protestatio sit supremi in creaturas iuris ac dominiij , etiam ad destruendum eas pro arbitrio ; cuius tanti iuris capax est solus Deus. Possunt quidem interdum Missæ à nonnullis sanctis denominari , per quorum merita singulariter adiuratur Deus tempore sacrificij , non autem quasi iis offeratur sacrificium. Si consecratus sis in sacerdoté , pudeat te nõ frequenter ac penè quotidie Missam facere , quæ in sacris paginis ideo vocatur iuge sacrificium , quod offerri frequentissime debeat. Sed maxime in hac crebritate fidelis esto , si id requirant anniuersaria defunctorum , tibi commissa interiecto stipendio. Caue celebres in statu peccati mortalis. *Nullus sibi conscius mortalis peccati* , ait Trid. Conc. sess. 13. c. 7. *quantumuis sibi contritus videatur, absque præuia sacramentali Confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hac sancta synodus perpetuo seruandum esse decreuit, modò non desit illis copia Confessoris.* Sint tibi vestes sacerdotales mundissimæ , apteque compositæ , gestus item corporis , & verbo-

rum

Exod. 22.

Sacrificium
quid.Malach. 1.
Dan. 11. &Missæ cur
dicatur sa-
crificium
iuge.

zum prolatio congrua, pia, grauis, ab omni
 vanitate libera, In priuatis Missis semihoram
 non exceſſeris, nec ita breuis ſis, vt non ex-
 pleas. A communibus & receptis Eccleſiæ
 ritibus nec latum vnguem reſceſſeris ſeu præ-
 rermittendo receptos, ſeu nouos introducen-
 do. *Non declinabis ad dexteram, neque ad ſini-
 ſtram,* via regia progreditor: Sin autem ſis con-
 ditione laicus, abſit vt per te præſumas rem
 ſacram facere. Nam ſi lepra percuffus eſt Ozias
 Rex, tale quid auſus, eſto incenſum quod
 adolere tentauit, vmbatile tantum ſignum
 eſſet ſacrificij, de quo agimus; an non magnæ
 te pœnæ obiiceres, ſi Miſſæ ſacris operaturus
 in medium proſilires? Relinquito munus hoc
 ſacrum veris ſacerdotibus. Satis per teipſum
 obtuliſſe videberis, ſi per alios. Nam neque
 Rex Salomon per ſe vnquam ſacrificaffe vide-
 tur, ſed per ſacerdotes; quomodò enim per ſe
 immolaſſet, occidiſſetque bouum viginti duo
 millia, & ouium centum viginti millia? Non
 abnuo tamen, quin per ſe potuerit: Propheta
 enim erat ſicut & Dauid; licuiſſe autem Pro-
 phetis offerre ſacrificium, ex hiſtoria liquet
 Helix, & Samuelis. Quod ad verborum for-
 mam eidem Sacrificio offerendo opportunam
 ea vtete, quæ ſequitur: *Suſcipe omnipotens
 Deus, & clementiſſime Pater hanc immacula-
 tam hoſtiam, quam ego N. indignus ſamulus
 tuus offero diuina maieltati tuæ per manum
 huius noſtri ſacerdotis, ad laudem & glo-
 riam nominis tui, ad utilitatem quoque noſtram*
 M 2 totiuſque

*Ritus com-
 munes Ec-
 cleſiæ ſeruã-
 di in Miſſa,
 Deut. 17.*

2. Par. 26.

3. Reg. 8.

*Sacrificium
 Miſſæ offerẽ-
 di formula.*

totiusque Ecclesia tua sancta. Sed & præsens aderis si potes, cum offerretur, quia sic tibi magis proderit, & par est, ut quod nomine tuo geritur, à te præsentem ratum habeatur. At forte, inquires, vocant me ad se negotia temporalia: nihil illius mihi crede, incommodabis assistendo diuinis officiis. Paschalis Viues eques Hispanus præinctus ad conflictum militarem tantumque expectans classicum, audit in sacello, à quo non procul distabat, signum dari ad Missam, eò se confert, cui cum pie interesset, inicitur cerramen, in quo apparet non utcumque præsens; sed ita ut singulariter emineat, magnamque hostium edat stragem, cum tamen reuera in sacello preces, ut dixi, funderet: Sed enim oranti in loco sacrificij, Deus potentem in prælio Angelum surrogauit.

Sacrificio finitimæ sunt oblationes simplices, eo relata, ut per illas indicemus à Deo esse omne bonum, & quasi feudatarij in protectionem summi dominij, acceptorum saltem particulam diuinæ ejus maiestati offeramus; quod quidem semper faciendum tibi est propensissimè, non ex tristitia aut necessitate: *bilarem enim datorem diligit Deus.* Ad deteriora ne confugeris cum Cain, sed delectum habeto meliorum Abelis exemplo, qui *offerebat de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum.* Quod nihil aliud sit melioribus substituere deteriora, quam numen contemnere; ab ipso disce, cuius verba sunt: *Ad vos Sacerdotes, qui despicitis nomen meum.* Et infra: *Si offeratis ca-*

Osor. tom.
4. cõc. de sa-
gro aud.

3. Cor. 9.

Gen. 4.

Malach. 1.

ca-

cum ad immolandum, nonne malum est? & si offeratis claudum & languidum, nonne malum est? Offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam. Sic calice aut veste sacra augere libet Ecclesie supellectilem, nec nomen appones tuum, meo quidem consilio nec insignia, nisi ad id causa aliqua grauis, & alieno potius quam tuo probanda iudicio te permoueat. Id quippe (cum nulla subest causa rationabilis, qualis esse posset, ut qui insignia illa vident, crebrius orent pro iis quorum sunt) vna ex parte olet vanitatem & ostentationem, à qua in religiosis maximè operibus abstinendum; & merito tuo multum detrahit apud Deum, qui ait: *Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.* Ex altera nihil aliud hoc videtur, quam dominium eius quod offers Deo, retinere tibi, & vendicare. Appositis siquidem insignibus solent Reges, Cantones, Respublicæ dominia sibi acquirere, atque iis uti velut simbolo proprietatis; Hinc tanta laus Cōstantini Imperatoris, quod ex tot Ecclesiis & Basilicis à se ædificatis, nulli prorsus apponi seu insculpi nomen sustinuerit; nempe ut Deus qui videt in abscondito, redderet ei, nec aliquando diceret: *Amen dico tibi, recepisti mercedem tuam.* Scio

Matth. 6.

Constantini
modestia
quanta.

Ibid.

Exod. 3.

sed ipsarum tribuum. Scio rursus in cap. 7. Num. expressa eorum nomina, qui obtulerunt phialas, & acetabula argentea 170. sistorum, nempe Naafon filij Nadab de tribu Iuda; Nathanael filij Suaz de tribu Isachar, &c. sed neque hi honorem hunc ambiuerunt; solus Moyses afflante Deo deferre illis voluit nihil tale cogitantibus. Si quod obtuleris, vsu sit consumptibile, idque comedi videris à sacerdotibus, non idè suspicere actum non esse religionis, cum vna ex parte offeratur Deo; ex altera faciat ad commodiorem sustentationem eorum, qui cultui eius mancipantur. Ne calumnieris & dicas commentum esse Sacerdotalis auaritiæ. Scriptum est: *Primitias quas vouerunt, & obtulerunt filij Israel, tibi dedi & filiis tuis, & filiabus tuis iure perpetuo: Qui mundus est in domo tua, vescetur ex eis: nec tamen repertus aliquando est de filiis Israel, qui exostularet aduersus legem hanc & consuetudinem, quasi profectam ex auaritia. Offers cœnam seruo amici tui, an non actus iste est amicitia, amicum ipsum tuum respiciens?*

Vsu consumptibile.

Num. 18.

Votum nõ remittendum.

Ecclef. 5.
Ibid. in Syn.
lib. 2.

Quod ad Votum, nihil leuiter voueris, quia sicut opis non est tuæ voti semel emissa obligationem excutere; ita quid agas, in quæ vincula libertatem tuam conicias, maturè sanè est meditandum. Caue Voto subiicias aliquid per se malum. *Displicet Deo infidelis & stulta promissio.* Vndè Isidorus: *In malis promissis rescinde fidem, in turpi Voto mura decretum, Quod incaute vouisti ne facias: impia enim est promissio*

missio, qua scelere adimpletur. Huius generis fuit votum eorum, qui Act. 23. deuouerunt se neque manducaturos, neque bibituros, donec occiderent Paulum. Quos sanè adumbrant, quicumque aliquid uouent in alterius detrimentum. Vt si præsumat vir uxore repugnante uoto se obstringere perpetuæ castitatis, ita ut ne quidem reddat petenti debitum. Reprehendit hoc in coætaneo quodam suo S. August. *Quod uouisti non solum non turbare, sed etiam prohiberemus implere, si fortè tua coniux hoc tecum suscipere animi seu corporis infirmitate recusaret. Nam & uouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & uoluntate communi, & si prapropere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam implenda promissio.* Huc referuntur uota, quæ licet uisã sint rationi consentanea, cum emissa sunt, postea tamen deprehenduntur à ratione dissidere; non, inquam, impleri debent, sicut nec eiusdem generis iuramenta. Si anxius sis, an uoueris, nec vlla occurrat coniectura grauis, quæ te uoluisse dicat, existimare te potes à uoto liberum. Idem iudicium si occurrant aliquæ, sed vicissim pro parte opposita nec pauciores nec leuiiores. In dubio namque melior est conditio possidentis suam libertatem, Sor. l. 7. de Inst. q. 3. a. 2. Suar. l. 4. de uoto, c. 5. n. 7. & seq. Quid si constet de uoto, sed non de solutione uoti? Tunc soluendum est uotum, non secus ac debitum ciuile certum, pro quo utrum adhuc creditori satisfeceris

S. Aug. epist.
45.

non tibi constat, aliàs iure suo frustrares illum. Si præsentias indoli tuæ futurum perdifficile, hoc vel illud votum exequi, sufficiat tibi prætermisso eo, nondum concepto, propositum boni operis; mereberis siquidem si feceris; non peccabis, si prætermiseris. Sin autem difficultas sit tantum extrinseca, quam pariunt socij mali inuidentes tibi bonâ & insultantes, persæpè iuuerit voto te obligare, ad hoc vel illud minimè faciendum: exempli causa ad non ludendum alea, nec in ludo aureos vno plures profundendos, nec cyphos in cœna exhauriendos plures tribus aut quatuor. Ita quippe vicinus grandi præcipitio reprimis te facilius, & efficacem in promptu exceptionem habebis contra importunas illorum preces. Quotiescumque aliquid sub conditione voueris, ne sis anxius, nec te obstrictum puta, quandiu ea non implebitur: vbi impleta fuerit, caue sis in promisso perfidus, exequere quod tenueris. *Melius est non vouere, quam post votum promissa non reddere.* Clodoueus Franciæ Rex nondum Christianus cum aduersus Alemannos confligeret in ducatu Cliuienti, iamque vinci inciperet, memor adhortationum Clotildis vxoris suæ piissimæ, vt relictis idolis Christo vero Deo nomen daret, ita vouit: *Promittit tibi Christe, quem adorat Clotildis vxor mea, si me ex presenti periculo liberaueris, & desperatam iam victoriam mihi dederis, ero numinis tui cultor & seruus.* Mirum dictum, mox in fugâ conuersus est hostilibus exercitus,

Eccles. 5.
Clodouei
Votum.

Bellef. in
Clodouco.

citus, ex quo plerique occisi, alij perpetuum
 se suosque Clodoueo submiserunt; cui nihil
 fuit antiquius, quàm ubi ad uxorem rediit,
 quid accidisset, commemorare, & initiari
 Christi baptisinate. Si votum tuum sit perso-
 nale, vt peregrinandi, orandi, ieiunandi, vi-
 tam viuendi regularem, &c. per te solùm te-
 neris ei satisfacere, idque citrà graue incom-
 modum: Sin autem reale vt sacellum extruē-
 di, offerendi cereum, erogandi eleemosynam,
 &c. per alios facere debes si potes, quod per
 te nequis. Si quid voueris, quo cum incom-
 patibile sit emissum iuramentum, sequere po-
 tius voti legem: Siquidem non præstando
 quod iurasti, peccas duntaxat in debitam Deo
 reuerentiam; votum autem infringendo fidem
 præterea violas, cùmque ob id minor sit iu-
 ramenti obligatio, cessat in eo casu. Nuncu-
 pati voti nunquam te pœniteat, quatenus
 conducit ad Dei gloriam: hoc enim scelus
 est; duci verò eius pœnitentia propter gra-
 uem adimplendi difficultatem, peccatum ad
 summum est veniale, modò tanta non sit, quæ
 te exponat illius negligendi periculo. Vbi a-
 liquid sanctum, iustumque voueris, interdi-
 ctum tibi scito etiam appetitum efficacem rei
 cuiusque contrariæ. Exempli causa: *Vouenti-
 bus virginitatem, non solum nubere, sed etiam vel-
 le nubere damnabile est.* Magna & excellentia
 vota, quo crebrius apud te renouaueris, eo
 eris Deo acceptior, noua quasi anchora con-
 stabiles versatilibè voluntatem, ad memoriam

*Voti & iu-
 ramēti vio-
 latio quid
 differat.*

S. Aug. l. de
 bono Virg.
 c. 9.

*Vota excel-
 lentia sa-
 pius reno-
 uanda.*

reuocabis qua illa sequitur, obligationem, & auxilium accipies de celo nouum ad praestandum quod sponderis. Ephori & cum iis Lacedaemoniorum Reges instaurabant quotannis iuramenta de conseruandis Lycurgi legibus, & in Galliae Capitoliis seu Parlamentis leguntur publicè ineunte quouis anno, quae à Iustitiae ministris sunt obseruanda. Videtur mihi geminatum votum persimile purpurae Romanorum, quae à Graecis *δὶ βαφα* seu bis tineta dicebatur; ea porrò longè erat preciosior alia, quae semel duntaxat colorem imbiberat.

Lacedaemoniorum votum annuū. Gallorum Parlamentorum consuetudo.

Iuramentū non sit frequens. Eccles. 13.

Matth 6. Affirmandi formula.

Quintil. l. 9. c. 2.

Quod ad iuramentum, attende tibi ne frequens sit in ore tuo. *Iurationi non assuescat os tuum*, ait Scriptura, *multi enim casus in illa*. Et infra: *Vir multum iurans replebitur iniquitate, & nō discedet à domo illius plaga*. Nempè iuramentō non aliter vtendum quàm pharmacis, sola scilicet vigente necessitate, extra quam sit sermo tuus est, est: non, non; vel his æquipollentia vè, Verum dico, Non mentior, Ita planè est vt à me dicitur, Non te illudo mendaciis, Crede mihi, &c. *Quod enim abundantius est, à malo est*. Hac formula inter affirmandum modestiaque vsus legimus Apostolum Rom. 9: *δὶ βαφα Ἀληθειαν λέγω ἐν χριστῷ, οὐ ψεύδομαι*: id est, *veritatē dico in Christo, nō mentior*. Simplicius dici quid potuit? Et vtendum esse, monet illa Quintilliani sententia: *In totum iurare, nisi vbi necesse est, viro graui parum conuenit, & est à Seneca dictum eleganter, non patronorum hoc esse, sed testium*

testium. Si videris parua in re non haberi tibi fidem, indignare: si impunè, licet; ac dicitō, Ergo ne suspicaris tibi à me verba dari? Vade & vide tu, num ita sit. Non abutar iuramento, vt nimiam incredulitatem tuam sanem, dignamque vituperio. Indignum me fide cencles, & ego te ampliori dictorum meorum confirmatione, quibus si iusiurandum adderem, iniuriam mihi ipsi facerem non vulgarem. Infirmam itaque S. Basilij regulā salutari: *Ipsam per seipsam veritatem proferre conare, nudis affirmationibus vtens. Qui non credit detrimentorum incredulitatis habeat. Turpe est enim ac stolidum, seipsum velut indignum fide accusare, & iuramentum securitatem inferre.* Exemplum iuramenti necessarii est, si imperet illud Iudex, vel si in re graui non potes aliter tibi fidem facere, inter est autem vt facias: *Quantum ad me pertinet, iuro,* ait S. August. *sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus, cum videro non mihi credi, ne faciam, & ei qui mihi non credit, non expedire quod non credit. Hac perpensa ratione cum magno timore dico, coram Deo, aut testis est mihi Deus.* De contracta iurandi consuetudine dolorem concipe, eamque sensim exuere stude, & tunc non imputabuntur ad culpam iuramenta superflua, quę excident non aduertēti. Vt vota, sic iuramēta rationi cōsentanea, bona fide, & prima occasione si cōmodè potes & certū iis tēpus nō pręstituisti in effectū deducito. *Quali à facie viperę fuge periurium, quod tūc esse dicitur, quādo vel affirmas iurādo quod*

*In fidem
procaciter
non habentem
qua dicenda.*

S. Basil. in
Psal. 14.

*Iuramentū
necessarium
quod.*

S. Aug.
serm. 18. de
verb. Apdft.

*Periurium
quid.*

quod falsum esse censes, vel negas quod verum. Magna sic Deo irrogatur iniuria, quia diuinum eius sigillum siue testimonium fur-
 tim, vt sic loquat, accipitur, & applicatur confirmando mendacio, quo multum offenditur, cum sit ipse prima summaque veritas. At peiero tantum ioci gratia, vel pro re leui, vel in alterius commodum. Nihil horum te potest à culpa vindicare. Non est iocus dicendus, vbi Dei maiestas læditur. Iuramenti materia leuis auget potius delicti grauitatem quàm minuat, ob irreuerentiam quæ committitur, quando pro modico iuratur, cumque veritas consistat in indiuisibili tota per quodcumque mendacium destruitur, ac proinde in periurio quouis grauissima Deo iniuria irrogatur, quia dum adducitur in testem mendacij, mendax esse significatur, atque ita veritate summa destitutus, vt notat Suar. l. 3. de iuram. c. 4. n. 4. Impiè denique vt alicui consuletur iniuria Deus afficitur. Dicitur etiam peierare, qui se aliquid facturum iurat, nec tamen intendit facere; vel intendit quidem, sed postea facere prætermittit, nulla substante prætermittendi causa legitima; qualis esset, si, verbi gratia, posterius intelligeres dignum nõ fuisse, vel iam non esse filium tanta pœna, quàm tam te iurasti inflicturum; aut per se iniquum fuisse quod iurasti. (Tunc nequaquam licet ad executionem procedere. Vnde Herodes, vt notat S. Ambrosius, saltatrici præmium turpiter promisit, crudeliter soluit.

*Deus prima
 veritas.*

*Herodes
 crudeliter
 soluit, quod
 turpiter iu-
 rauerat.*

Turpe.

Turpe quod regnum pro saltatione promittitur, crudele quod mors Propheta pro iurifurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisset periurium sacramento?) aut denique bonum fuisse quod iurasti; sed minus quàm aliud, cui ponit obicem, Neque enim Deo, cui magis semper placent meliora, acceptum esse potest hoc iurandum; Cuius exemplum fuerit, si per Deum iures uxorem ducere; eò quòd amplexato coniugali statu, ac præterea consummato, non licebit tibi ad meliorem transire, hoc est, ad Regularem. Aliud est, si re ipsa tractes cum sponsa de futuro matrimonio; tunc iurare licebit te illud cum ipsa contracturum, cum hoc sit eius asssecurationi necessarium, & ipsi iuretur, non Deo.

De festorum crebritate nunquam quirituris, quia ut non debent nimis multiplicari, ne incommodent personis miseris victum sibi quærentibus labore manuum; ita multa oportet esse, quia magnus est Deus, quem per ea colendum suscipimus. Quo argumento utens Salomon magnum ei Templum ædificauit, dicens: *Domus quam ædificare cupio, magna est; magnus est enim Deus noster super omnes Deos.* Ita fit ut eius gloriæ se inuiderè demonstrent, quicumque aduersus frequentiam illam facile exoptulant. Sintne iusto plura an non, nec tuum est, nec meum iudicare; sed Ecclesiæ sanctæ, seu Prælatorum à quibus regitur. Et quoniam instituta sunt, ut in iis colamus Deum sollemniter, serio, sine impedimen-

S. Ambros.
lib. 3. de of-
fic. cap. 11.

Festa non nimis multa, sed tamen debent esse.

1. Paral. 2.

Festa ad quid instituta.

to;

Cicero in
Philipp.

Exod. 20.

L. ita autem
ff. de admisc
euit.

to, à seruilibus, seu mechanicis operibus toto
eo tēpore abstinebis, eo quod hęc sūt, quę cul-
tui huic magnū obicē ponūt. *Duas res magnas
præsertim, inquit Cicero, vno eodemque tēpore non
disco agere, sed ne cogitando quidem explicare quis-
quam potest.* Nec tu solūm, sed quicumque tibi
subsunt ac seruiunt. Sic enim loquitur Domi-
nus: *Non facies omne opus in eo tu & filius tuus,
& filia tua, seruus tuus & ancilla tua, & iumentum
tuum, & aduena qui est intra portas tuas.* Ne ita-
que tibi blandiaris quasi culpæ expers, & di-
cas; non ego, sed seruus meus ligna cædit, ter-
ram colit; quia *quod quis per alium facit, per seip-
sū facere videtur.* Flagellauit Pilatus Christum,
non utique propriis, sed ministrorum suorum
manibus. Cū Deus æquē serui tui Dominus
sit ac tuus, cur non ab eo quoque in festo cola-
tur? Crudelitatem prætereo, cuius notam in-
curris, non sinens seruū tuū modico illo
tempore interquiescere, ac respirare, & ali-
quid de magna illa corporis contentione re-
mittere, fractasque graui ac diuturno labore
vires reficere. Obseruauī sanē frequenter, &
comperi, auaros & impios, qui ne lucelli ali-
cuius iacturam sustineant, opera illa in festo
faciunt, non euadere cæteris ditiores; sed in-
terdum graues Deo pœnas ob id luere. Luit
meo tempore Mussiponti in Lotharingia qui-
dam in molitor; qui cū sæpē admoneretur,
ne faceret diebus festis mechanicum ali-
quid circa pistrinum suum; nec abstineret
tamen: ingens pars aggeris, circa quem
in

in festo S. Matthiæ sese occupabat, in tibias eius decidit, easque confregit: ita ut per vitæ reliquum coactus sit ad templi fores stipem colligere, eoque venire sacro tempore, quod sponte noluerat. In vita autem S. Iohannis Eleemosynarij narrat Leontius Cypri Episcopus c. 47. fuisse sutores duos, vnum semper indigentem, alterum rebus omnibus abundantem: ad quem ille: Vndè tibi tanta rerum vbertas? Quia, inquit, iugiter templum adeo, diuinis officiis præsentem me exhibeo, antè omnia Deum colo, & sic prouidente eo cuncta mihi suppetunt, & adiiciuntur. Id ipsum & tu facito, nec dubita fore, ut similiter benedictionem eius experiare. Quid contigit? Morem gessit ille pio consilio, & sine intermissione benedixit ei Dominus. Seruiliū operum nomine corporalia intellige, quæ nimirum exercentur corpore, & pro fine habent extrinsecum aliquid relatum in utilitatem corporis. Huiusmodi sunt Agricolarum, Veredariorum, Latomorum, Sartorum, & aliorum id genus artificum opificia; sicut etiam iuxta probabiliorem sententiam Typographorum, Pictorum, Venatorum, & Militum; non autem saltatorum & Musicorum: quia & saltus & cantus ex sua institutione respicit animi bonum, vel recreandi vel instruendi. Idem de scriptione, locutioneque iudicium, quibus esto affines videantur typographia & pictura, procul tamen differunt, cum iis propositum non sit menti seruire;

Deus benedicit seruienti sibi.

Typographorum opus ars prohibita in festo.

sed

sed exemplaria effingere, siue iis erudiatur mens siue non. Nec tamen ita dico in festo prohiberi opera seruilia, quin ad vitandum graue incommodum ea fieri permittat Deus, cuius *ingum suaue est, & onus leue*. Enimuerò ne subrepat illusio, & mentiatur iniquitas sibi, memineris semper in dubio consulere sapientes, & neque ad dexteram declinare, neque ad sinistram. Noueris præterea non sufficere ad festi rationem, si teipsum abstrahas ab eiusmodi operibus, nisi in religiosis aliquibus te exerceas, quorum gratia illa tunc prohibentur. Inter alia lustrare solebat S. Hieronymus memorias Martyrum. *Cum essem Roma puer, inquit, & liberalibus studiis erudirer, solebam cum ceteris eiusdem pietatis & propositi, diebus Dominicis sepulchra Apostolorum & Martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi*. Quocirca simili tempore dabis te similibus studiis, Deum instanter deprecabere, pro Regibus maximè & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agant, cum omni pietate & castitate. Agas eidem gratias pro tot acceptis beneficiis, & adorationis cultum exhibebis, & laudibus extolles summam eius maiestatem; dicens, exempli causa: *Gloria patri, & filio, & Spiritui sancto, &c.* Ab iis certè ducendum exordium potius, quàm à petitione, docuit S. Basilius: *Orans nõ statim ad petitionem deuenias; quia si deueneris, detegeris propositum tuum, quod necessitate compulsus Deum adoras. Ubi itaque incipis orationem, incipe à gloria*

Matth. 11.

Religiosis operibus vacandum in festo.

S. Hier. 1. 18. in Ezech. cap. 40.

1. Tim. 2.

S. Basil. in Const. c. 1.

glor
Do
que
fr
uti
gn
stis
pra
fig
car
vo
que
cip
eãq
ta,
id
stru
quã
disc
inte
ced
blic
tem
sum
O l
ped
nec
nau
Sed
to,
nẽ
set

rifica

glorificatione conditoris omnium. Gratias ago tibi Domine, quod patiens fuisti ob peccata mea, & usque ad hoc tempus me impunitum dimisisti. Et infra: Tunc deinceps pete, quod debes petere, non divitiis, terrenam gloriam, corporis sanitatem; sed regnum calorum. Potissimum autem diebus festis intereris diuino Missæ sacrificio iuxta præceptum Ecclesiæ. Audito campanarum signo, quod existimare debes signum esse vocantis te Christi, moras omnes rumpe, qui vocatus à mortali Principe confestim lætisque accederes. Si solennitas vna sit de præcipuis, expia mentem per exomologesim, post-eaque sacra Synaxi refice, in qua est panis vitæ, qui de cælo descendit, panis ille *ἐπιούσιος*, id est, supersubstantialis, qui vnicuique nostrum quotidianus deberet esse, multò magis quàm manna Iudæis. Ante finita mysteria ne discesseris, èd quòd discedentium impatientia intolerabilis est plenaque scandali. Non discedebant à suis Ethnici nisi absolutis, & publica præconis voce dimitterentur; aded autem illis cedendum non est, vt ignominiosum valdè sit, si nihil boni præ illis faciamus. O lugendam ætatis nostræ impietatem! Vix pedem extulit qui discedit, cum finis est sacri; nec tamen eoulsque expectare sustinet, aded nauseat anima illius super cultu sanctissimo. Sed neque videt, quanto se priuet emolumento, sacerdotis, inquam, benedictione sub finè dari solita longè sanè efficaciore, quàm esset Patriarcharum, à quibus quantoperè optarent

In Oratione
quomodo
procedendum.

E Missa
quando discedendum.

*vis benedi-
ctionis sa-
cerdotalis
quanta.*

*Ioannis Au-
striaci Vi-
ctoria de
Turcis post
benedictio-
nem.*

1. Cor. 4.

rent filij sibi benedici, intelliges ex cap. 27. Gen. & cap. 9. Leuit. & 1. Reg. 1. Cùm suam impertiuisset Comiti de Monfort Cominæus Episcopus, classicum cecinit Comes, & cum 800. militibus inuasit, fregit, fugauit exercitum Aragonum, in quo numerabantur non pauciora 20000. Et nostro seculo Ioannes Austriacus accepta benedictione à Pio V. Pontifice Maximo, non dubitauit in nauale prælium cum potentissimo Turcarum Imperatore Solymanno descēdere, & ad Echinades insulas, vulgò *Lepanto* (non quod sint ipsum Lepantum, sed quòd ei vicinæ versus occidentem) nobilissimam ex eo victoriam reportauit. Esto toto sacri tempore pietatis formæ cæteris, odorque vitæ in vitam; Principum maximè hoc munus est, optimatum & diuitum, qualium exempla potenter in omnes vulgò transeunt, existimantes licere sibi, quidquid in iis fuerit obseruatum. Quo in loco versere cogita, cui quantòque Domino sistaris, quidque acturus veneris. Apud te dicitur, *spectaculum factus sum mundo, & Angelis, & hominibus*. Etiam in vespertinis horis videat te fidelis populus, quando laudatur idem Deus tuus in psalmis, hymnis, & canticis spiritua-libus. An non benefactor tuus est, ac conseruator horis pomeridianis, æquè ac antemeridianis, & cœnam ab eodem expectas, qui dedit prandium? Cur non ergo etiam post meridiem, te sui cultorem sentiet?

Sacrificio affiua sunt Sacramenta, ad quæ
admini

administranda si sis consecratus, sobrius esto, ut quid agas semper intelligas, irritumque non reddas sacramentum defectu debitæ intentionis atque iudicij, aut remulentiæ subita luas morte, ut olim Nadab, & Abiu Leuit.

10. Cùmque ferendum minimè sit, contaminatos labe peccati mortalis tractare sacra, & scandalo esse infirmis ignorantia fidei laborantibus, quibus vix videri magnum potest & sanctum, quod à talibus contrectatur, constitue te prius in bono statu per penitentiam.

Scio non pendere sacramentorum vim à prohibitate Ministrorum, ut definit Trid. Syn. sess. 7.

can. 12. & tales infirmos corrigendos, interim id ferè habent persuasum, quorum percuti conscientiam seuerè cauet Apostolos 1. Cor.

8. Quem publicè indignum noueris & indispositum, vide ne contuleris ei sacramentum.

Non dabis sanctum canibus. Sacramenti cuiusque materiam & formam in Ecclesia Cathol. obseruari solitam ad amissum vsurpabis, & recordabere quid hæretico acciderit adulteranti baptismalem. Ita rem gestam narrat Nicephorus: *Cùm quidam Episcopus Arianus, cui nomen Deuterius, baptizasset Constantinopoli quendam nomine Barbam extra formulam Ecclesie, veluti traditionem abolens & dicens: Baptizetur Barbas in nomine Patris per Filium in Spiritu sancto; ecce vnda quæ in sacro lauacro erat, repete disparuit.*

Matth. 7.

Nicep. lib. 16. cap. 15.

Vnda dispareret in baptisate. Sacramenta viuorum quæ.

Vicissim si Laicus sis, ad Sacramenta, quæ viuorum dicuntur esse, hoc est, ad Confirmationem, Eucharistiam, Extremam vnctionem,

Ordinem, & Matrimonium, sic affectus accede, vt prudenter te arbitreris in statu esse gratiæ. Nam similiter omninò dedecet ab indignis sacra suscipi, dicente Apostolo: *Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* Ad duo autem reliqua Baptismum &

1. Cor. II.

*Mortuorum
qua.*

Pœnitentiam, quia Sacramenta sunt mortuorum, seu eorum qui solent esse diuina gratia destituti, dispositio eiusmodi non requiritur, ne id habere cogantur fideles antè illorum susceptionem, quod in ea quærunt, assequuntur, & recipiunt. Exigitur tamen præparatio, quam habere possunt peccatores. Vnde Iudæis qui Christum crucifixerant, & de via vitæ interrogabant, respondit S. Petrus intendens vt baptizarentur: *Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in remissionem peccatorum.* Vides præmitti Pœnitentiæ virtutem Baptismi Sacramento. Quod ad vsum ipsiusmet Sacramenti Pœnitentiæ, inuocato

Act. 2.

*Ad pœnitentiam
præparatio.*

diuino lumine discute conscientiam tuam, vt vbi lapsus sis ab vltima confessione, intelligas. Hinc concipe animo dolorem serium de peccatis tuis omnibus, obiciendo tibi diuinam illam summamque Maiestatem, quam peccando lædere ausus es & contemnere. Huic vni per peccatum displicuisse sit tibi dolendi causa omnium prima ac potissima, non pœna temporalis, sed neque æterna, cui te fecere delicta tua obnoxium. Non iactura cœlestis gloriæ, & id genus alia, vt pote secunda, & longè inferiora. Eadem rursus peccata

cata quantum venire in memoriam poterunt, iuxta Christi legem, fideliter confiteri proprio eius in terris vicario primitiuorum more Christianorum, qui Act. 19. *Veniebant confitentes, & annunciantes actus suos.* Non utique actus bonos, quod proprium est iactantiae Pharisaeae; sed malos, quod poenitentiae, idque vulgò non publicè ad occurrendum scandalo infirmorum, sed occultè ad aurem. Nullum de grauioribus seu lethalibus memoriae occurrentibus à te vult Deus retineri, qui ait: *Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocausto.* Faciendum quod dicebat Moyses: *Cuncti greges pergent nobiscum, ne vngula quidem remanebit.* Nempe cur vnus potius à te contracti reum te constitues, in sacro illo tribunali, quàm caeterorum? Vulnere sua omnia prodero Medico debet, qui curari vult ab omnibus. Nulla te verecundia, nullum Daemonium mutum loqui prohibeat. *Ne confundaris pro anima tua dicere verum: Est enim confusio adducens gratiam.* Si graue tibi videtur vni aperire homini quod perpetrasti, quantò erit grauius pro eo cunctis manifestato in magni die iudicij æternum subire supplicium? Sapientis est de duobus malis minus eligere. Quid? quod te non puduit coram multis committere, iam pudebit ad aurem deferre talis silentarij; aut legem diuinam, quæ hoc iubet, calumniaberis quasi intolerabilem? Quid minus exigere à te diuina iustitia potuit, quàm vt te reum cognosceres, & sicut Dauid

Isa. 61.

Eccles. 4.

confitereris aduersum te iniustitiam tuam: vtque inde orta verecundia fr̄num tibi esset in futurum, & maioris cautelæ occasio, & pars bene magna expectatæ à te satisfactio- nis? Esse bene magnam tradit S. August. lib. de pœnit. *Representa*, inquit, *vitam tuam Deo per Sacerdotem, prauenito iudicium Dei per satisfactio- nem. Multum satisfactionis obtulit, qui eru- bescentia dominans nihil eorum, qua commiserat, nuntio Dei denegauit.* Et quia vt integrè rectè- que confitearis, opus sæpe est quarì à te va- riâ; Sacerdos autem viros morosos, aut pri- marios interdum non audet interrogare; ad- de illi hac in parte animum, si huius ordinis sis, & pete vt suo iure tecum agat, eadèmq̃ue confidentia & libertate admoneat, vel etiam reprehendat, qua cæteros. Quæte tibi pium & prudentem, quia si talis sit, adèd non te mino- ris faciet, quàm prius etiam narrantem grauiâ, vt ex aduerso tantò pluris facturus sit, & ad malum tuû ingemiturus sit, quâtò te seueriorè sētiet tui accusatorem. Præter dolorem de quo suprâ, concipe (antequam consequare abso- lutionis beneficium) melioris vitæ firmû pro- positum. Veniant in mentem tibi verba Do- mini, Ioan. 5. *Iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat.* Relapsum semper pœna sequitur solita grauior. Vndè ait quidam:

Post mihi non simili pœna commissa luetis.

Ergone suis more & canis reuertere ad volu- tabrum luti & vomitû? Aut blandieris tibi de aqua

aqua pœnitentiæ, qua liceat animi sordes, siue culpas quantumuis iteratas eluere? Enimvero certum pœnitendi spatium quis sibi promisit? Ergone quia longanimis est Deus, obstringes te nouo scelere? aut faciliè præsumes postquam sic ex malitia peccaueris, adfuturum tibi dolorem verum? Quid prodest animum iamiam repurgatum smigmate & sapone pœnitentiæ, repetitis iisdem vitiis mox conspurcare? *Expoliam me tunica mea*, dicebat illa, *quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?* Addit S. Paulus: *Si que destruxi, iterum hæc adifico, prauaricatorem me constituo.* Et rursus: *In Christo Iesu neque circumcisiso aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura.* Hinc tanta laus Dauid Regis, B. Petri, & B. Magdalenæ, quod nunquam ad vomitum redierint. Hoc respiscendi propositum fuisse tibi serium, vix persuaseris, si statim ad pristinos te mores transferas. Vt taceam, quod resorberes illos, conscientiam percussurus sis infirmorū pluriū, quibus facile in mentem veniet: *Hic si non esset hypocrita, si non contentus externa specie pietatis, de necessaria ad hoc sacramentum dispositione esset sollicitus, aliam profectò vitam sensim viueret.* Vcl, *quorsum Sacramenta frequentauero, ex quibus ut in tali videre est, tam parum utilitatis percipitur?* Vide itaque à te vt fias alius, & quidem quamprimùm poteris, ne illudas Deo, cui hoc in eodem Sacramento quodammodò spondidisti per sanctum illud præpositum vitæ melioris. Non

Cant. 5.

Gal. 2. &

6.

Firmū propositum in pœnitentiâ.

200 DE PERFECTA PRVDENTIA
dicas, in futurum sapiam, & omninò recedam
à prauis meis consuetudinibus:

Martial. ad
Iulium.

Non est, crede mihi, sapientis dicere, vinam.

Sera nimis vita est crastina, viue hodie.

Admitte vltro impositam tibi pœnitentiam, nisi ad manum tibi sit detrectandi causa euidens. Iudicium in re propria ne tibi facile arrogaueris. Quidnam è re tua sit, exploratius multò est Medico spirituali, quo ad te sanandum Deus vtitur. Eandem exiguam potiùs interpretare quàm nimiam. In Mutio Sceuola culpa non fuit, quòd aberrauerit occidens Porfennæ Regis loco alterum; & tamen errorem hunc vindicare statuit, & conatus est pœna grauißima, dexteræ, inquam, lenta aduisione. O quàm vtile est in hac vita satisfacere, vbi multum redimitur modico pretio, nec expectare futuram, in qua cum peccatoribus summo iure agitur. Quantò efficaciora sunt opera, quæ in Sacramento imponuntur, quàm quæ vltro assumuntur? Pertinet quidem ad sacerdotem vbique perpendiculum adhibere prudentiæ, & in pœnitentiis imponendis deficere potiùs, quàm excedere; sed ad te vicissim non facile quiritari. Quod non soluis in præfenti seculo, solues vtrique in altero, idque non sine vsuris maximis. Si quid iuberis restituere, actutum, si potes restituere; nihil non tuum rebus tuis adhæreat: fieri non potest vt dicescas alienis, quia si aliorum sunt, tuæ non sunt. Vnde *Bona nostra*, ait lex, *intelliguntur, deducto are alieno*. Si mādātum accipis, concubi

L. non pos-
sunt. ff. de
iur. sic.

concupinam vt domesticam eiicias, noli refragari, edicto tam iusto quantocyus morem gere. Sit tibi tandem hoc Sacramentum perquam familiare, in quo repullulantes culpas tuas eluas. Sit veluti claua Herculis, qua renascentia hydræ capita citò conteras ac prosterneas.

Familiarē quoque tibi facito sacræ vsus Synaxeos; sed proba te prius per pœnitentiæ Sacramentum; communicaturus fidem exere, & quam certò credis non potuisse mentiri Christum; tam constet tibi quem suis in cœna exhibuit discipulis, & deinceps in Ecclesia sua voluit exhiberi, verum esse corpus eius, cum disertè de eo dixerit, *hoc est corpus meum*; non autem *hoc est figura corporis mei*. Et mox, *quod pro vobis tradetur*; scis autem verum fuisse pro nobis traditum. Nec vllibi Scripturam dicere, per corpus intelligi debere figuram corporis. Exere te pariter in actu Charitatis, cuius formam protuli cap. 7. Non desit Humilitas, quæ suggerat stare te procul à sanctimonia, quam suo iure postulat cœlestis hæc ambrosia, tametsi Christus pro sua pietate contentus sit ea, ad quam extendit sese facultas nostra. Arma depone, si accinctus es aliis, nec imitare Calvinistas, qui gladiati ad liba sua procedunt. Rectè, cum sint profanissima; conuenire autem debet patellæ operculum. Ad eandem diuinam Eucharistiam genu flecte, nisi corporis obstet infirmitas, & accede in honesto habitu, ieiunòque stomacho.

Sacræ Synaxeos debet esse frequens.

Calvinista gladiari ad liba sua accedunt.

S. Aug. epist.
118.

Communio
sub vna spe-
cie laicis.

Nam, vt scribit S. August. *Ad honorem huius Sacramenti spectat, vt in os hominis intret nullo ad huc cibo aut potu infectum.* Ne mali consulas, quòd tibi Laico porrigatur sub sola panis specie; tum quia totum nihilominus Christum accipis, (quia totus sub vtraque continetur, vnde ait de eo quod manducetur Ioan. 6. *Qui manducat me. & Ego sum panis viuus, qui de calo descendi, si quis manducauerit ex hoc pane, &c. nec iam ab eius carne sub specie panis exhibita separari sanguis potest propter immortalità, de qua Rom. 6. Christus iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur,*) & consequenter tantum ad te gratiæ deriuatur, quantum si communicares sub vtraque specie: tum quia in cõmunionem sub vini specie data rusticis, infirmis, senibus & laicis aliis multæ contingunt irreuerentiæ, vomitiones præsertim, liquoris sacri effusiones, quæ nisi ea supressa vitari nequeunt; decet autem, vt omnia *honestè & secundum ordinem fiant*, iuxta præscriptum Apostoli 1. Cor. 14. Sicut etiam ad vitanda incommoda quæ quondam resultabant, cùm paruuli ad sacram hanc mensam admitterentur (admissos enim fuisse testantur S. Clemens Papa, lib. 8. Const. c. 20. S. Cypr. serm. de lapsis. S. August. lib. de Eccles. dogmat. cap. 52.) hodie non admittuntur, ne apud sectarios quidem. Concludam, si monuero, vt magna semper reuerentia prosequere augustissimum hoc Sacramentum, siue cum in templo requiescit, siue cum defertur ad ægrotos, vel publicè circumferatur.

Reuerentia
in Eucharisti-
siã quanta.

Qui

Qui magnâ illi exhibuit Rudolphus Austria-
cus Comes Haspurgensis, euehi cum familia
sua à Deo meruit ad Imperatoriam dignita-
tem.

De reuerentia dum loquor, vide vt debita
prosequare etiam alias quascumque res sacras.
Caput aperito templum præteriens. Pudeat
peccatis inquinatum lethalibus, hoc est sordi-
bus omnium grauissimis eò pedem inferre,
qui luto scatens Regiam non auderet intrare,
nec Principis sui mortalis oculos obiecto tali
offendere: displiceant tibi saltem: peccata e-
iusmodi, quæ nondum eluisti. S. Maria Ægy-
ptiaca dum adhuc scateret vitis, nec vllam de
pœnitentia cogitationem suscepisset, inferre se
voluens Ierosolymæ cum cæteris in ædem
sacram, ter occulta vi repulsa est, nec antè
potuit, quàm ad se rediens, & B. Virginem
orans, cuius imago ante templi fores prosta-
bat, id impetrauit. Caue ibi nugeris, spacieris,
rixeris, aut turpe quid agas: Nec canes vnquã
eò introduxeris, nec catulos; quia animalia
sunt inquietiora multò & spurciora, quàm in-
dè abactæ à Christo oves & boues. Ioan. 2.
Quiescunt rarissimè; & cum non quiescunt,
cursitant; si non cursitant, colludunt; si non
colludunt, latrant; si non latrant, lasciuiunt; si
non lasciuiunt, stercore pauimentum infici-
unt, vel scædissimo lotio altarium antipendia
preciosa contaminant. Tale aliquod pecus in-
ducere in Meschitas Turcicas capitale est. Sa-
cras reliquias venerari disce, partim à leone illo

*S. Maria Æ-
gyptiacater
repulsa ab
ingressu adis
sacra.*

qui

qui 3. Reg. 13. non dico cadauer viri sancti, sed ne quidem eius asellum ausus est lædere vel contingere; partim ab infortuniis Leonis Imperatoris nacti patrem Copronymum, & Clodouei II. Franciæ Regis: Quorum ille in deprædatione templi cuiusdam nobilissimam sancti vnus coronam capiti suo ausus imponere, subitò feбри correptus est, sensitque incendi sibi caput scatens vndique pustulis, & breui inter viuos esse desiit. Hic verò, quòd apud S. Dionysium præsumpsisset contrectare propriis manibus sancti huius ossa, in amentiam incidit. Seruetur item honor debitus vasis, personis, cæremoniis, & scripturis sacris. Nam quòd ad vasa, ne Leuitis quidem licebat ea proximè tangere, quæ erant tabernaculi. *Intrabunt filij Cath, vt portent inuoluta & non tãgent vasa sanctuarij.* Balthasar Rex Babylonis ad profanam mensam suam adhibens ea, quæ pater eius abstulerat de templo Salomonis mox in pœnam regno vitæque priuatus est. *Eadẽ nocte interfectus est Balthasar Chaldeus, & Darius Medus successit in regnum.* Athalia similiter, quia eiusmodi vasis eousque abusa est, vt ex iis ornauerit templum Baal, 2. Paral. 24. nihilò felicìus ex hac vita migravit: *Imposuerunt ei manus, & impegerunt eam per viam introitus equorum iuxta palatium, & interfecta est ibi.* Quod ad personas, vngebantur in lege veteri tria hominum genera, Sacerdotes, Prophetæ, & Reges; sed ita vt vnctio Sacerdotum sicut partibus constabat longè pluribus, ita multò esset

Leonis & Clodouei punitio diuina.
Sigebert. in Chron. Bellef. in Clodou. 2.

Num. 4.

4. Reg. 11.

Vnctio triplex in veteri lege.

esset cæteris augustior: Postrema regalis erat,
 quam tamen sic reueritus est David, vt nun-
 quam præsumpserit mittere in Saul manus
 hostem alioquin capitalem: *Non extendam,*
 inquit, *manum meam in Dominum meum, quia Chri-*
stus Domini est. Quid fecisset, si Saul de nume-
 ro fuisset Sacerdotum eiusdem legis? quid si
 Euangelicæ longè præstantioris? Cum iussisset
 idem Saul impiis seruis suis irruere in Abia-
 thar & alios Sacerdotes, negarunt fortiter id
 se facturos. *Noluerunt serui Regis extendere ma-*
nus suas in Sacerdotes Domini; adèò intellige-
 bant, qui etiam erant fortunæ mediocris,
 quantum honoris talibus deberetur. Superbi
 illi quinquagenarij quod arrogantius Heliam
 Prophetam fuissent allocuti, igne de cælo cõ-
 sumpti sunt: ab vrsis verò discerpti pueri duo
 supra quadraginta, quod Elisæum eius disci-
 pulum caluum appellassent. Volens Saul Sa-
 muellem Prophetam retinere à se recedentem,
 apprehendit pallium eius, & lacerauit, mox
 autem audiuit: *Scidit Dominus regnum Israel à*
te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.
 Quod ad cæremonias seu ritus Ecclesiæ, simi-
 les dici possunt tam caprinis illis pellibus, quæ
 licet in speciem contemptibiles tegebant ar-
 cam fœderis, & conseruabant; quàm ipsimet
 arcæ, quæ extrinsecus vilis, aurea tota erat
 intrinsecus. Descenderunt magna ex parte ab
 Apostolis, & in suæ recessu significationis mi-
 ra continent; Vtinam solùm enuclearentur
 diligenter à Concionatoribus, & religiosè à
 Sacerdo

1.Reg. 14:

1.Reg. 22.

4.Reg. 1. &
2.

1.Reg. 15.

S. Gregor.
Naz. in vi-
ta S. Basil.

L. non o-
mnium ff.
de legib.

Diuiinarum
literarum
abusus.

Exod. 30.

Sacerdotibus vsurparentur; mirificam in
dè consolationem plebs fidelis acciperet, si-
cut & Valens Imperator, de quo S. Gregor.
Nazianz. *In die luminarium, quando populus
omnis in Ecclesiam conuenit, ingressus, ubi ordi-
nem, psalmodiam, ceremonias ritè celebratas,
aras omni decore & reuerentia cultas, populum
denique omni deuotione astantem vidit, admira-
tus est.* Sed quamuis quid sibi velint, aut quò
spectent nemo doceat, perge nihilominus
probare illas & suspicere. Nullum dabis mihi
rerum genus, in quo non sint obscura plurima
in naturæ operibus, in diuinis literis, in iure
ciuili, vbi legimus: *Non omnium quæ à maiori-
bus constituta sunt, ratio reddi potest.* Imò addit,
*Rationes eorum quæ constituuntur, inquire non oportet,
alioqui multa ex iis quæ certa sunt, subuertentur.*
Quod denique ad diuinas literas, non re-
ueretur illas, sed habet ludibrio, qui hereti-
corum more sensum affingit illis ei contra-
rium, quem Catholica probat Ecclesia; vel
transfert in res magicas, in nugas & iocos se-
culares. Si nihil Deo dicatum ad humanos est
vsus transferendum, quantò minus Dei ver-
bum? Si nec principibus laicis vti licebat vn-
guento Sacerdotum, dicente Deo: *Caro homi-
nis non ungetur ex eo, & iuxta compositionem eius
non facietis aliud. Homo quicumque tale composue-
rit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de po-
pulo suo:* quantò minùs diuinis literis ad nuga-
menta? Scribunt Iosephus 12. Antiq. 2. & Eu-
seb. lib. 8. præpar. cap. 1. interroganti Pro-
lomæo

Iomæo Philadelpho, cur diuinarū literarū nulli profani authores meminissent, nihil sumpserunt ex ea, nec fuissent interpretati; respondisse Demetrium Phalereum, quosdam tentasse, sed à Deo percussos fuisse velut indignos, inter alios Theodorum quedam tragœdiarum scriptorem lumine orbatum, vbi primum tentauit ex iis quædam in sua transferte poemata.

*Theodorus
tragædus lu-
mine priua-
tus & cur.*

§. 3. Sicut ad constitutionem hominis necesse est corpus & animam concurrere, ita vt nequaquam sufficiat pars vna sine altera; ita actus religiosus vt sit numeris suis absolutus constare debet extrinseco & intrinseco. Illud sanè Deo sine isto non satisfaciet, qui vt spiritalis est substantia, spiritu præcipuè adorari cupit & coli, Io. 4. Atque hinc est, cur apud Isaiam exostulet aduersus eos, qui exterioribus solum insistebant religionis partibus. *Appropinquat populus iste ore suo & labiis suis glorificat me, cor autem eius longè est à me.* Istud vicissim sine illo quàm erit imperfectum? Nam vt concedam cultum intrinsecum esse extrinseco potiorum; illo tamen indiget vt complemento, sicut & foliis floribusque fructus arborum. Indubiè vtraque nostri parte, corpore, inquã, & anima colendus est author vtriusque. Hoc profiteretur Dauid his verbis: *Benedic anima mea Domino, & omnia quæ intra me sunt, nomini sancto eius*, & B. Paulus istis aliis: *orabo spiritu* (id est voce) *orabo & mente.* Vt non dicam interiores actus nostros nõ
erum

Isa. 29.

Psal. 102.

1. Cor. 14.

erumpere solum in exteriores sponte quadam & naturæ lege (sicut latentes affectus corporis proderè se consueuerunt per signa exteriora) quæ causa est , cur difficile sit simulare vel dissimulare diu , & seruare secretum , sed etiam intendi accessione exteriorum , eò quòd animus excitans sese ad istos adiiciendos , attendit sibi magis , & conatur , operaturque intensus . Vt præterea taceam proprium esse Nouantium exteriorem illum religionis cultum oppugnare , & negligere , proindeque Catholici muneris etiam huius habere rationem , ac meminisse verbi Domini : *Hac oportuit facere & illa non omittere* . Quanquam ne ipsi quidem Nouantes ab exterioribus omnibus abstinent : nisi fortè nunquam genu ponunt , nec voce verba enuntiant ; qui ritus sine dubio de numero exteriorum sunt , quos sugillant . Nisi item respondeant , non assumi exteriores tanquam partes diuini cultus . Sed si ita est , superflui ergo sunt , olentque superstitionem ; cur ergo non refecantur ? Cur eos non prætermittunt hi cathari , orbisque vt iactant reformatores , qui nihil peregrinum , nihil à Deo non præceptum diuino cultui putant admiscendū ? Qua veritate dicere Deus potuit loco ante citato de externo cultu loquens : *Populus iste labiis suis glorificat me ? An potest Deus glorificari actu aliquo , & non coli ?*

§. 4. Quemadmodum ad Agricolaë spectat prudentiam , agrum suum à spinis repurgare , aliisque eiusmodi quisquiliis , quibus vel suffocatur

Luc. 11.

Isa. 29.

catur semen bonum, vel prohibetur accipere incrementum: ita virum probum de religiosis actibus cogitantem abstinere oportet à veris quibusque superstitionibus, tantò nocentioribus, quantò ægrius ab actibus illis discernuntur, & incautos fallunt sui specie. Superstitio falsi cultus dicitur, qua honor soli vero Deo debitus, in falsum Deum seu creaturam transfertur, siue explicatè, vt in Idolatria & aperto Demonis cultu vsuuenit; siue implicite, quod fit, quando per diuinationem à creatura aliqua scire certò volumus, quod docere solus verus Deus potest: Aut per Magiam moliri aliquid interiecta creatura, quod ab eiusdem Dei virtute pendet, puta resuscitare mortuum. Aut opera vti Demonis ad aliquid, cum quo interdicitur nobis omne commercium; nõ modò quia fallacissimus est, & insidiatur nobis; sed etiã quia nunquam sine præiudicio diuini cultus quippiam facit alicuius gratia. Certè cum sit capitalis Dei hostis, & nemo seruire possit duobus sibi aduersantibus, hoc ipso quis à Deo recedit, quo ei adhæret. *Inimicus meus is etiã est*, ait lex, liberi, Cod. de in offic. testam. *qui versatur cum inimicis meis*. Item superstitio est per vanam obseruantiam expectare ab eadem creatura certos vitæ nostræ euentus & directiones, qui haberi non possunt; cum Deus solus sit in cuius manu versatur vitæ totius nostræ cursus atque dispositio. Quibus pròinde modis omnibus in religionem peccatur,

A superstitionibus abstinendum.

Superstitio quid.

& habetur creatura Dei loco. Labefaciunt se-
 se hoc delicti genere Venefici, Oraculartij,
 Necromantici, Aruspices, Augures, Sortia-
 rij, Iudiciarij, Temporarij, qui scilicet dies,
 menses, annos obseruant, non ad Dei cul-
 tum, sed ad directionem rerum suarum; nec
 habita ratione cœlestis influxus, sed præcisè
 anni, mensis, diei, vel horæ, quia talis est;
 exempli causa, qui singulariter obseruant
 pluatne in die conuersionis S. Pauli, & S. Vr-
 bani: vel herbas colligunt ipso die S. Ioan-
 nis Baptistæ sacro: aut credunt quosdam dies
 esse ad iter vel negotiationem aptiores; vel e-
 quis venam aperiunt in die S. Stephani. Item
 qui certo vtentes ritu circa elementa aspirant
 ad arcanam aliquam notitiam. Inter quos
 nullo modo reponendi sunt Veneti, licet e-
 lementum aquæ seu mare iniecto annulo
 quotannis sibi despondeant, quia id non fa-
 ciunt occultæ scientiæ adipiscendæ causa; sed
 in dominij sui argumentum, & memoriam
 naualis pugnæ, ex qua Sebastiano Ziano du-
 ce reportarunt victoriam & triumpharunt de
 Othone filio Friderici Ahenobarbi, captum-
 que obtulerunt Alexandro I I I. Pontifici, qui
 Venetias profugerat. Tum enim Ziano Pon-
 tifex annulum de manu sua detractum obtu-
 lit dicens: *Authoritate mea hoc annulo fretus*
Oceanū tibi subiicies, & quotannis tibi posterisque
eo die, quo hanc victoriā pro Ecclesia defensione ob-
tinuisti, despondebis mare, vti sciant omnes maris
dominiū tibi concessum; quia sedis Apostolica tuē-

Veneti ma-
re despon-
dent sibi
quotannis
iniecto an-
nulo, & cur.
 Delrio. l. 4.
 distiq. cap. 2.
 c. 6. lect. 3.

Villamont.
 l. 4. peregr.
 c. 34.

da curam & studium fideliter suscepisti. Sit hoc tibi quasi pignus benedictionis; & secunda sortis in futurum. Exempla curationū Magicarum sunt, in quibus interrogatur de colore ægri animalis, vel animal sanari iubetur *tā verè quàm Ioseph*, &c. vel in quibus dicitur *antè par antè*, vel alligatur idem pecus plantæ, quæ nondū fructū tulit, vel brachium funiculo laneo, vel incutitur fortiter pes animalis, dicēdo, *consummatū est*, vel in ampullā vitream iniiciuntur aliquot grana hordei: vel Missæ tempore tanguntur dentes, pronunciato certo versiculo, vel febrientis manus, cum hac forma verborum: *Aquè facilis tibi sit hæc febris ac*, &c. vel ægro cibus in catino porrigitur hæc alia inscripta præferente, *gustate & videte quòd suavis est Dominus*, (nam hunc quoque ritum ut plurimū esse magicum, & superstitiosa intentione adhiberi, docet inter alios Delrius l. 9. disquis. q. 4. sect. 8.) vel stante ægro versus ortū feria sexta, & expandete manus instar crucifixi dicitur: *Hodie dies est, qua Dominus Deus ad crucem accessit*, aut petitur eiusdem ægri zona, indusium, vel capillorum particula mittenda in profluentē, aut etiā adiuratur infirmitas, ut vltra mare se recipiat; aut sanguis ne amplius fluat, sed fixus hæreat; aut tenetur in vulnere digitus addita sentētia, *Christus natus est in Bethleem*; aut signo crucis piisque precibus adduntur nomina barbara, nihilue significātia; aut insufurratur certa verba equi claudī auribus, aut in nodū eiusdē cauda cōponitur.

*Curationes
magica.*

Hæ, inquã, & similes curationes omnes magica, & à Diabolo sunt. Nã cum in illis verba vel ritus assumantur, qui neque ex diuina institutione & promisso; neque vi sua naturali, neque ex institutione & precibus Ecclesiæ facere id possunt quæ referuntur, restat vt efficaciam habeant ab arcana operatione Dæmonis, qui suggestit & commendauit illos suis mancipiis, pactusque est se iis interpositis operaturum. Aquæ lustralis, Agnorum cereorum, & aliorum Sacramentalium, quibus Catholica vtitur Ecclesia, dissimillima est ratio. Quia sicut illa vim à Christo accepit excommunicandi & maledicendi, quæ maledictione digna esse iudicauerit, multò vtique magis benedicendi. Et sicut maledicendo potest à Deo impetrare creaturis quibus vtitur, virtutem insolitam; vel si mauis, vt Deus ad illarum applicationem hos & illos effectus edat, vt perspicuè liquet ex cap. 5. Num. vbi aquæ super quas orauit Sacerdos & maledicta congeffit, computrescere faciunt femur fœminæ pollutæ adulterio, quæ se negat adulterasse: innocenti autem & mundæ nihil damni afferunt: ita auctoritatem habet impetrandi, vt vtentes piè & reuerenter rebus quas benedicit; id est, super quas ad certos effectus vtilis & necessarios deuotissimè Deo supplicat, tales effectus si expedire videbitur, subsequantur. Age, cui magis quàm eidem Ecclesiæ, hoc est, sponsæ suæ dilectissimæ virtutem hanc Christus contulerit? Si ea donatos

natos legimus sanctos quosdam, vt S. Macharium & S. Hilarionem, qui eius tantum mēbra erant & partes; quanto æquius est ipsi, quæ totum est, collatam credere? Cum rursus videat Ecclesia Christum Sponsum suum in institutione Sacramentorum, qui fontes sunt gratiæ sanctificantis, assumpsisse res aliquas sensibiles, vt aquam in baptisinate, panem & vinum in Eucharistia, &c. quid melius facere potuit, quàm illius sequendo vestigia, ad impetrandos ab eo minores quosdam effectus & gratias, vti similiter rebus quibusdam sensilibus, easque benedicere & rogare, vt ad eiusmodi effectus profint piè vrentibus?

*Sacramenta
fontes gratiæ
sanctificantis.*

Facient superiora, vt quiuis non agrè intelligat, quisnam censendus sit cultus indeditus siue superfluus; ille videlicet, cui admiscetur circumstantia aliqua, quæ nec auctoritate diuina vel Ecclesiæ, nec ratione aliqua nititur. Exempli loco sit, orationem aliquam præcisè nouies recitare, ita vt sit vi caritura, si pluries dicatur, vel octies tantum. Item precem aliquam diebus totidem offerre Deo, ea tamen proportione, vt primo die semel recitetur, secundo bis, tertio ter, &c. vel non nisi lota facie, aut quando in diuinis officiis Euangelium legitur. Item polliceri certam remissionē peccatorum, tot annorum vitam, partum scelicem, victoriam, placidum mortis genus orationem certam recitantibus. Illusionis plena est hæc confidentia, multumque cauenda.

De directione Pietatis per Prudentiam.

CAPVT X.

- §. 1. *Pietas quid sit.*
 2. *Quem honorem exhibere parentibus debeat filius.*
 3. *Quibus maximè rationibus permoueri filium ad colendos parentes oporteat.*
 4. *Quid quilibet præstare pro patria, ciuitate, Republica teneatur.*

Pietas quid. §. I. **P**IETAS virtus est inclinans hominè ad parentes honore prosequendos, velut generationis, educationisque suæ principia; & propter illos ad colendum insuper consanguineos, & patriam. Sic enim S. Aug. lib. 83. 99. in 3. *Graditur proximè post religionis virtutem.* S. August. *Pietas est, per quam sanguine iunctis, patriæque beneuolis officium, & diligens tribuitur cultus.* Post religionis virtutem proximè graditur, vt constare ex situ potest, quem in Decalogo tenet præceptum de colendis patribus: Nec mirum sanè, cùm hi secundum Deum satores & causæ sint filiorum. Vtrisque generatio hæc adscribitur, Deo quidem veluti causæ primariæ, Deut. 32. *Deum qui te genuit dereliquisti.* Parentibus verò veluti secundariæ, 2. Paral. 11. *Roboam genuit viginti octo filios, & sexaginta filias.* Vnde ex eo quòd Deus sit honore afficiendus, rectè inferitur, deberi parentibus

tibus aliquē, nec posse absque scelere prætermitti. Perspicuum Dei verbum & mandatum est: *Honora patrem tuum, & matrem tuam.*

Exod. 20.

§. 2. Debitum eis deferre censeberis, si salutes etiam nō resalutantes; si inferiūs sedeas, si pone incedass (nisi vel mollis ætas, vel mos patrius, vel illorum iussio aliud postulet.) Si alloquens, accedens, aut ab illis recedens caput aperias; si incultos illorum mores, vel iniquas censuras æquanimiter feras, iuxta illud Epicteti: *Pater appellatur, curandus est, cedendum ei in omnibus; ferendus cum aut obiurgat, aut verberat. Sed malus pater est: At natura non te bono patri, sed patri conciliauit.* Si neutri facile repugnes, si manifestè etiam errantes, non insultando, sed modestè admoneas, exemplo Ionathæ, cuius mollis ad genitorem suum sermo fuit: *Ne pecces Rex in seruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona sunt tibi valde.* Si in grauioribus quibusque negotiis illos, patrem præsertim consulas; exempli causa, cum ducenda est vxor, quam sibi eligere de illis malè meritam prauis est filij, vt Esau, de quo Gen. 26. *Duxit uxores Iudith filiam Beerî Hethæi, & Basemat filiam Elon eiusdem loci, quæ ambe offenderant animum Isaac & Rebecam.* Vndè post eà, quando Iacob fratri eius quærenda fuit vxor, dixit Rebeca: *Si acceperit Iacob uxorem de stirpe huius terra, nolo viuere.* Rarò scælicia sunt coniugia quæ coierunt clanculùm, & sine parentum arbitrio; quia

Sen. lib. 3.
de Benef.
cap. 35.

1. Reg. 19.

Gen. 26.

Clandestina
matri-
monia rarò
bene procedunt.

tunc iuuenes ad solam respiciunt voluptatē,
 aut pulchritudinem; quo nomine Deo displicent,
 sicut illi qui paulò ante diluuium acceperunt
 sibi vxores, quæ magis excellabant pulchritudine.
 Parentes autem ad mores, & conditiones alias
 obtutum dirigunt, atque ita longè certius discernunt,
 quænam filiis magis conueniant. Si rursus in dubio
 sententiæ illorum subiicias tuam: Si non persequaris
 eos, vt Absalon, non laceffas, non contemnas,
 non rideas, non lædas conuicio, quia scriptum est:
Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.
 Et certè prouidere solet Deus mirabilibus etiam
 modis, vt hæc impietas tãdem innotescat,
 nec inulta relinquatur. Belsus, vt narrat Plut.
 l. de sera numinis vindicta, cùm propriũ interfecisset
 patrem, multò delituit tempore. At cùm aliquãdo
 ad hospites cœnatum pergeret, hirundinum nidum
 hasta impellens deturbauit, & contriuit pedibus,
 causam proferens, *quia cantillando dice-
 re videntur me occidisse patrem.* His verbis attoniti
 præsentibus ad Regem ea detulerunt, qui re serio
 discussa scelus detexit, & ad meritas pœnas
 vocauit patricidam. Adhæc persolues debitum,
 si genitores tuos esse non abnuas, nec recludas
 alicubi, veritus ne comparando tuam apud
 alios existimationem imminuant. Hoc cùm fecisset
 propè Lutetiam ingratiſſimus Rustici filius,
 eo die quo solenniter inibat coniugium, vocatis
 Sponsæ cognatis, apud quos vilem generis sui
 conditionem dif-

simula

Exod 21.

*Bess quam
 sum nefas.*

*Missæ Val-
 goli apud
 Lutetiam
 occasio.*

simulauerat; eductus post triduum è cubiculo velut è carcere pater, approbante mox senatu illum exhæredauit, & de portione substantiæ, quæ manebat ipsum, Missam fundauit quæ quotidiè celebrari dicitur Parisiis in tēplo S. Genouefæ. Si denique eis morem geras, & necessaria subministres.

Hæc tamen ferè omnia exceptiones quædam præiunguntur; neque enim cum magno periculo tuo aut detrimento, teneris erga parentem indicia dare filij, apud eos præsertim qui neutrum norunt: nec interrogare de feriis eum, qui mente captus sit, vel parum sapit: Nec multum colere subsequendo, salutando, inferiùs considendo; si ambo sitis conditione viles, vt non dubitem inter tales inueniri complures, qui rideri se crederent, si ita à filiis colerentur. Præterea si publicam geris personam, ille priuatam, flagitat recta ratio, vt te magistratû fungentem colat ille potiùs, quàm tu ipsum, eò quòd vice cū sis Reipublicæ ei antecellis. Habes nobile rei huius exemplum apud Plut. his verbis: *Q. Fabius à senatu iam senior legatus ad filium Consulem Suessam missus, vt animaduertit neminem ex licitoribus, vt equo descenderet fuisse missum, indignatus sedere perseuerauit. Sed cum iuuenis licitorem misisset, ac ex equo descendere iussisset, alij quidem se auertuerunt; ipse verò cum equo desiluisset præter atatem accurrat, & filium complexus: Euge, inquit, fili sapis, intelligens & quibus imperes, & quanti imperij magnitudinem sustineas. Rursus si te si-*

Filij in quibus possunt parentibus non deferre.

Plut. in Apoph. Rom.

siue innocentem, siue graui pœna dignum vellet pater autoritate propria mutilare, vel occidere, fines excederet patriæ potestatis; nec dubium, quin etsi non tenereris, posses nihilominus iure defensionis non modò percutere insurgentem, sed occidere cum moderamine inculpatæ tutelæ. Similiter si in Christi Ecclesiam, si in religionem Catholicam, si in Rempublicam mouerit arma, essetque ad coercendos eius impetus opera tua necessaria, inferre ei vim deberes, iubente Republica, cum præceptum colendi eum non extendat sese ad eiusmodi casus. Sitque cognatio & obligatio patriæ alia quacumque maior.

An potest cognatio vlla propior esse, ait Cicero Phil. 5. quàm patriæ, in qua parentes etiam continentur? Et l. 3. offic. Si ad perniciem patriæ res spectabit, patriæ salutem anteponet filius salui patris. Idem, si interdicit magni cuiusdam emolumentum tui obicem futurum, vt quando ad vitæ sustentationem tua non egens opera, vetat ne approbato Ordini regulari, in quo viget disciplina, des nomen; liberat te Christus ab iniquo hoc interdicto, edicens per suum quendam Apostolum, *obediendum Deo magis quàm hominibus.* At se contemni causabitur. Excipe cum modestia, id minimè contemptui adscribendum, sed charitati in Deum & religioni, quæ nisi esset in hac etiam re ipsi gratissima, non legeremus Deut. 33. *Qui dixit patri suo, & matri suæ; nescio vos: fratribus suis, ignoro vos, & nescierunt filios suos: hi custodierunt*

Si pater interdicit Religionis ingressu, quid.

eloquium

eloquiū tuū, & pactum tuū seruauerunt. Et Isa. 56. Dabo eis in domo mea & in muris meis locū, & nomen melius à filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non peribit. Et Matth. 19. Omnis qui reliquerit patrē aut matrē propter nomen meū, centuplū accipiet, &c. Reperies huius argumenti plurima apud S. Hier. in epist. ad Heliodorum, & apud S. August. epist. 33. Quādiu contrā cū ratione cohærebunt, quæ præcipiet aut vetabit Pater, auscultabis propter Deū, qui te per illum creare decreuit & dirigere. Si peculium tibi sit, licebit indè tibi potius, priusque, cæteris paribus, remediū petere; sed postquā id feceris, caue illū prætereas indigentem. *Honorantes patrem supercelestē, ita loquitur S. Cyrillus Hierosoly. etiam corporis nostri parentes honoremus. Nā Christianorum est prima pietas, honorare parentes, & labores educationis rependere, atque omni studio quæcūque ad eorū quietem pertinent, curare.* Nō laborabat extrema, sed graui tantū necessitate Tobias senior; & ecce accurrit iunior, & *sumens de felle piscis, liniuit oculos patris sui.* Sed neque Scipionis iunioris parens captus quoque oculis, aliā s firma valetudine; eum nihilominus dirigebat filius incedentem, & sustentabat vlnis propriis, qui per cōplures alios poterat. Atque hinc illi nomen: Scipio enim fulcrum est.

§. 3. Inter aculeos, quibus exstimulari te decet ad honorem, de quo suprā genitoribus tuis impertiendum (patri præsertim, velut nobiliori generationis principio) & affinibus reliquis

S. Cyr. Hier.
Catech. 7.

220 DE PERFECTA PRVDENTIA
 reliquis, prout propinquiores illis sunt vel re-
 motiores; primus sit lex diuina, de qua Exod.
 20. *honora patrem tuum, & matrem tuam.* Et
 quia singulare periculum suberat, ne ma-
 tris reuerentia negligeretur, velut ad infir-
 mum pertinentis sexum, peculiariter occur-
 rit malo huic diuinus codex, & filium quem-
 uis sic alloquitur Iob 4. *Honorem habebis ma-
 tri tue omnibus diebus vite eius. Memor enim esse
 debes, quæ, & quanta pericula passa sit propter te
 in utero suo.* Secundus, lex gratitudinis, cui ne-
 quaquam ille satisfacit, qui nec colit insignes
 benefactores suos, nec medetur eorum ne-
 cessitatibus. Nulli autem insigniores sunt
 parentibus. An aliquid par eorum beneficiis
 videri potes rependisse? Morte fortè tua, aut
 manifesto mortis periculo vitam illorum re-
 demisti; aut tum priùs versantes in regione
 umbræ mortis æternæ, traducti sunt opera tua
 ad lucem vitæ. Si ita est, non facilè abnue-
 rim eos tantum, vel etiam plus debere tibi,
 quàm contrà; quia iuxta Senecam: *Qui be-
 neficium accipit, maius accipit, quò magis eo in-
 diget; magis autem vita indiget qui vivit, quàm
 qui nondum natus est, ut qui nec indigere omninò
 possit. Maius ergo accepit beneficium pater, si vi-
 tam à filio accepit, quàm filius à patre, quòd natus
 est.* Paulò antè scripserat: *Siquis sapientiam
 consecutus hanc patri tradiderit, etiam nunc di-
 sputabimus, an maius aliquid dedit, quàm ac-
 cepit, tùm vitam beatam patri tradiderit, ac-
 ceperit tantùm vitam.* Eandem vim habet

*Matri quã-
 tus honor
 debitus.*

Seneca l. 3.
 de Benef. c.
 34. & 35.

apophthegma Alexandri Magni, dicere soliti, se nihil minus Aristoteli debere, quàm patri, quòd cum ab isto viuere tantum, ab illo bene viuere accepisset. Verum cum hi casus rarissimi sint, est cur te simpliciter imparem sentias paternis beneficiis. Substantiam tibi tribuit, tu illi accidentia, seu quaedam duntaxat officia. Vincit te præterea antiquitate beneficij, nullo tuo prouocatus te genuit; tu nihil eius causa præstitisti, nisi præuentus plurimis eius benefactis. Quocirca redde naturæ quod debes. Facito parentis gratia, quidquid honestè poteris, quamuis fortè spurius. Námque vt eiusmodi sis, multum nihilominus in te contulit, nisi fortè tam iniquus sis rerum æstimator, vt pluris facias non esse omninò, quàm talem esse. Scio Lycurgù ad illegitimas nuptias à Republica sua excludendas promulgasse, Spurius filios obedientia, reuerentia, amoréque filiali non debere esse obstrictos. Sed in hoc Christi, naturæque legibus repugnauit, non secus ac quando furtù rei alienæ non tolerauit solùm, sed etiam commendauit. Tertius aculeus est, certa persuasio fore, vt eadem à futura sobole tua recipias, quæ genitoribus tuis feceris, ac per ea puniaris, per quæ in eos peccaueris. Familiare est Deo providere, aut permittere, idem vt sentiant impij, quod perpetrarunt. *In qua mensura mensi fueritis, inquit, remetietur vobis;* vt taceam calamitates alias grauissimas, quas in impiorum capita filiorum

*Alexander
viuere à
patre, bene
viuere ab
Aristotele
accepit.*

*Lycurgi
lex de Spu-
riis.*

Luc. 6.

Deut. II.

*Diuina
vindicta
exemplum.*

Auentinus
l.4. Annal.
Boiorum.

filiorum deuoluere solet diuina iustitia; quarum vna olim fuit: *lapidibus eū obruet omnis populus ciuitatis.* Anno 874. Carolus Ludouici Germaniæ Regis filius, adiuncto sibi fratre suo Ludouico, tentauit contra parentem rebellionem facere: & certè maximas ei creaturus erat molestias, nisi molitiones eius disturbassent autoritate sua regni proceres. Interim non neglexit Deus tantam punire audaciam. In medio confessu Diatæ Francofurtensis inuasit illū Diabolus, ita vt vociferando horrendum in modum, perstrependo, faciem, vestesque lacerando, se totum exagitando, vt retineri à viris sex fortissimis minimè posset, rapuerit astantes omnes in admirationem; sed præcipuè parentem tristissimum, qui conuersus ad Ludouicum, *Ecce, inquit, vt Deus in fratre tuo vestras punit rebelliones, & in me coniurationes. Sapite in posterū miseri, & Dei clementiam implorate. Quod ad me ignosco vobis lubens.* Postea autem, ductus est Carolus in summum templum, vbi à Luithberto Moguntino Archiepiscopo abactus est Dæmon exorcismis Ecclesiasticis, & virtute præsentia Christi in sanctissimo Eucharistiæ sacramento. Liberatus autem factus est à se totus alius, dicere & fateri solitus, se nec per horæ quadrantem potitum fuisse pacis cordis à rebellionis exordio. Quartum sit paterni furoris metus, qui furor ex multis filiorū petulantibus collectus, adedò quandòque inardescit, vt genus omne maledictionis in illorum

rum accersat capita, nec restingui possit vlla
 eorū pœnitentia. En tibi exemplū. Cramnus
 filius Clotharij Francorū Regis in patrem si-
 militer rebellis, eo quod nolebat illum pater
 ante tempus Regem creare Aquitaniæ, varia
 aduersus ipsum bella gessit toto octennio.
 Tandem verò in Britanniam profectus pater
 cū suis copiis, implorauit supplex diuinam
 opem contra incorrigibilem natum; inuito
 autem certamine, non illum fudit fugauit-
 que solū, sed etiā comprehendit, totūque
 ira percitus inclusit cū vxore & filiabus in ru-
 sticano tuguriolo, scamnoque alligatū igne
 vndique circūposito incendit & consumpsit.

Beles. in
 Clothario.

Cramnes
 in quantum
 punitus.

§. 4. De Patria, dicamus iam aliquid. Ac
 primū patriæ nomine non intelligi terram
 ipsam habitabilem, in qua nati sumus; quam
 enim habere vim potest ad obligandū nos si-
 bi? quid ab illa nobis est boni, quod non mul-
 tō magis à cælo deriuetur, & commune sit
 nobis cum belluis? quā multi in sua nati
 traduxerunt alibi vitæ reliquum? Sed intelli-
 guntur eius habitatores, à quibus velut à vi-
 tali principio prodiimus, non ab omnibus
 quidem; sed à genitoribus nostris, qui mem-
 bra & partes fuere totius multitudinis; quod
 sufficit, vt originem traxisse dicamur à tota
 ipsa multitudine. Vndè cū dixisset Porphy-
 rius in Introductione cap. 2. *Etenim patria
 principium quoddam est vniuscuiusque generatio-
 nis, quemadmodum & pater, scitè adiecit: Ro-
 mani enim dicuntur, qui ex gēte descendūt Romana,*

Amor pa-
 triæ.

In lib.num.
Sen. ger. sit
Resp.

& Cecropida qui à Cecrope, & horum proximi. Sciendum prætereà, nos vt toti quàm parti, ita planè plus debere patriæ quàm parentibus. Patria, ait Plutarchus, *quam vt nos à patre, ita Cretenses à matre vocant, & senior multò, & plus iuris in nos ac parentes habet.* Ex quo argumentor, si parentibus consulendum est benè; quantò magis patriæ? Cùm pars sit propter totum, æquum est, vt toti seruiat, etiam cum damno proprio, & magis ad publicum, quàm ad priuatum bonum respiciatur. *Turpis est omnis pars,* inquit S. Aug. lib. 3. Confess. c. 8. *toti suo non conueniens & congruens.* Ob hanc causam Romani, vt scribit Valer. Max. l. 4. c. 4; malebant esse pauperes in diuite Imperio, quàm in paupere diuites: & Carthaginenses mulieres neglecto cultu proprio raserunt capita sua, & capillos contulerunt in vsù funium militariũ, quorũ penuria laborabat ciuitas, vt testatur Plut. in l. de vsura. Patriæ bono consulueris, si pro eius salute frequentes Deo preces, votaque offeras. Aristides tamen si ab ingrata sua relegatus in exilium *precatus est Deos, vt Atheniensibus quacumque cuperent, sic bene prosperè euenirent.* Item si auctoritate pollens ac viribus, nihil non facias, quo verus Dei cultus in ea conseruetur, quo placatur Deus, & permouetur ad opem vbique impertiendam. Sique eius vtilitatem tuã vbique anteponas, & non sis iniquo tutori similis, qui pupilli res curæ suæ creditas ad propria trahit commoda. Item si quan-

Idem in
Arist.

tum

tum
vt n
tribu
ter
tria
troci
ua r
host
qui
host
mer
qui
si de
pub
scrip
The
ctis
eam
in g
fari
se id
bat
in i
patr
init
Rei
dep
faci
uim
faci
quã
Ite

tum in te est, iustitiam colas, deſque operam, ut non alij quàm viri boni & digni ad eius tribunalia prouehantur : ſiquidem, ut eleganter ſcripſit S. Auguſtinus : *Quid aliud ſunt patria ſeu regna, ſi iuſtitiam auferas, quàm magna latrocinia: quia & ipſa latrocinia quid ſunt niſi parua regna ?* Item ſi priuatim nullum cum eius hoſte ſcædus in eas (Hippocratem ſequutus, qui nihil ſibi eſſe voluit cum Artaxerce Rege hoſte patriæ, à quo interim proleſtabatur immenſis muneribus) imò ne cum conciuibus quidem in boni Prîncipis detrimentum. Item ſi deponas priuata odia exigente id vtilitate publica ; ſic Ariſtides, quod iam ſemel à me ſcriptum memini, æmulum hoſtêmque ſuum Themïſtoclem adiit, videns non niſi coniunctis animis & copiis ſaluari poſſe Rempublicam, non diſceſſit priuſquam cum eo coiret in gratiam. Et L. Murena ſciens quàm neceſſarius vtiliſque eſſet Romanæ Cato, obiecit ſe ictui, quo Metellus tribunus plebis tentabat illum perimere, tamerſi ab eodem Catone in ius vocatus fuiſſet, omninò periturus niſi patronum nactus fuiſſet Ciceronem. Item ſi iniuriam qua te fortè affecit, remittas ipſimet Reipublicæ. Fecit hoc Rutilius, nam iniuſtè deportatus noluit vi redire in patriam cum facile poſſet, ne quietem eius perturbaret. *Ciuium meorum quietem pluris quàm redditum meum facio, aiebat, maloque ut exily mihi eos pudeat, quàm ut propter redditum meum patria deſleat.* Item ſi cum opus fuerit, fortunâ tuas omnes

S. Aug. l. 4.
de Ciui. c. 4.

Fulgoſ. l. 5.
cap. 6.

eius causa, addo vitam ipsam ac famam profuderis, obsurdescens ad lamenta cognatorum auertere te volentium. Nam quod ad fortunas, peribunt tibi velis nolis, cadente Republica; sin autem illa conseruetur, magnificentiam tuam memoria coctet sempiterna, & cumulativissimè remunerabit exemplo Conrareni Venetorum Ducis, à quo constat ad Senatoriam dignitatem omnes ferè proelectos, qui suas vltro obtulerunt indigenti Reipub. in obsidione Clodiæ, & bello grauissimo contra Genuenses. Quod ad vitam, non pepercit suæ Codrus Atheniensium Rex, sed cum ab oraculo didicisset illorum hostes debellatum iri, si in conflictu ipse occumberet, armis indutus vulgaribus in eos irruit, nec antè destitit, obuios quosque lacessendo, excitandoque iurgia illa, quorum meminit Virgilius, quàm pro chara patria viuere desineret. Et apud Dionem Cassium l. 36. Aulus Gabinius Pompeium recusantem pro patria contra Pyratas bellum gerere, sic alloquitur: *O Pompei, mihi & patriæ concede, cui natus & educatus es, eius causa nullos labores, nulla pericula subterfugere; sed etiamsi ita res ferat, pro ea mori quouis mortis genere.* Quod ad famam, memoria dignum est, quod de Luctatio Catulo Marrij socio legimus. Is milites suos videns in fugam conuersos non sine magna suæ seu Romanæ gentis ignominia, fugit cum illis, quàm occyssimè potuit, vt tandem præcurreret, essetque dux caputque fugientium; vt sic

in se

in se
miæ
quar
den
B. TH
infra
penc
Eccl
inex
obii
nec
gem
ait F
sus pa
bebi
liber
stima
suos
collin

A
In
U
Sed
laud
& lib
vtraq
mala
cere
aut p
bit A
tum.

in se vnum omnem deriuaret notam infamiae, & Romani milites non tam fugere, quàm ducem sequi suum viderentur. Quod denique ad lamenta, pone tibi ante oculos B. Thomam Cantuariensem Archiepiscopum, infraeto animo stantem pro tutela patriae pendente non parum à conseruatione iurium Eccles. contra Henrici I I. Angliæ Regis inexplicabilem cupiditatem, & caput suum obiicientem infinitis mortis discriminibus, nec vllis absterritum suorum precibus, ac gemitibus. *Non respexit carnem aut sanguinem,* ait Historicus, *neque in eo vllus humanitatis sensus pastoralis officij constantiam labefactauit.* Habebis postremò rationem patriæ, si eius paci, libertatique studeas. Est enim vtraque inestimabilis precij. Vnde Brutus videns filios suos aduersus Romanam moliri aliqua, & collimare ad tyrannidem, occidit omnes:

nat'isque pater noua bella mouentes

Ad pœnam pulchra pro libertate vocauit

Infelix; utcumque ferent ea fata nepotes,

Vicit amor patria.

Sed hic notandum, non omnem libertatem laude dignam esse, vel appetendam. *Seruitus, & libertas,* inquit Seneca, *si modum obseruent, vtraque bona sunt; sin modum excedant, vtraque mala.* Pessima est, qua quis vult aut credit licere sibi quidlibet, nec alicuius se lege teneri, aut pœnis legi appositis. Hac conditione scribit Aristoteles, neminè à natura in lucem editum. Et certè quisquis se editum crediderit, mox

*B. Thoma.
Cantuar.
constantia.*

*Virg. lib. 6.
Æncid.*

Sen. epist. 9.

tanquam pullus indomitus in omnem sese audaciam, scelusque præcipitabit. Reprobaturus hunc viuendi ritum Apostolus Gal. 5. cum dixisset: *In libertatem vocati estis, fratres; mox adiecit: Tantum ne libertatem in occasionem carnis detis*, id est, ne libertatis prætextu in carnis desideria brutorum more profiliatis. Censuit idem Aristoteles veram libertatem astringi legibus, eosque loqui perperam, qui astrictam vocare audent seruitutem: *Vna, quæ ex ciuitatis præscripto degitur, seruituti deputanda non est, sed saluti*. Cur ita censuerit, ista haud dubiè est causa, quòd vera hominis libertas censenda sit, qua status eius naturalis vim non patitur, sed eo modo se habet quem postulat: Naturalis autem est, vt ratio appetitum sensumque regat, & consequenter vt pareatur legibus, quæ nihil aliud sunt, & esse debent, quàm practica quædam rationis dictamina: Quæ quoniam virtutes præscribit ac commendat; peccata autem, vitia, & concupiscentias prauas abominatur & damnat; fit vt verè liber sit, qui viuit secundùm virtutè, seruus contra, & miserandæ seruitutis vinculis irretitus, qui suis indulgendo cupiditatibus cõtrahit vitiorum habitus. Ecquis durissimam non interpretetur seruitutem sub imperio esse dominorum, qui neque noctu interquiescere sinunt, nec interdium? qui continuos grauesque labores commodo vix momentaneo remunerant; qui illudunt sapissimè, expectationem fallentes eorum, quos sibi subiecerunt?

qui

Arist. lib. 5.
Ethic. c. 9.
Libertas ho-
minis qua.

Liber quis.

qui denique sub exacti finem obsequij in æternas eos pœnas præcipitant? Huius generis sunt, quæ iam recensuimus: *Iniquitates sue capiunt impium, & sanibus peccatorum suorum constringitur.* Scribit in eandem sententiam Hieremias, cap. 16. *Servietis Diis alienis, qui non dabunt vobis requiem die ac nocte.* Ex aduerso itaque vera libertas erit, non obstringi tyrannis istis grauissimis. Scitè S. Hieronymus cum dixisset: *Nulli unquam de nobilitate generis te præponas,* mox subiecit: *Seruum & nobilem religio nostra moribus pronuntiat. Sola apud Deum libertas est, non seruire peccato; summa nobilitas, clarum esse virtutibus.* Stet ergo enitendum, ut ij quoque subsint legibus, qui libertate gloriantur; & quoties in eas peccabunt, à legislatore pœnis coerceantur, quasi à Medico. Immoderata libertas, eò quòd sit immoderata, ad numerum morborum pertinet; nimium siquidem omne vitium est: In medio autem natura rei, ut in corpore sua crasi temperato; dissolutio illius morbus est, siue excessu constet, siue defectu. Animus itaque dum sua libertate abutitur, videtur iam obligatus & seruius præter naturam: Siquidem *seruus est obedientia fracti animi, & abiecti arbitrio suo carentis,* & quia seruus est, liberandus omninò est ope seueritatis legis. Libertatis nomen aliter à populo quandoque usurpatur, videlicet pro exemptione à tributis aut humanis legibus, quas ipsemet non consididerit vel approbauerit. Prima locum habet in Democratiis, & cum

Prou. 5.

S. Hieron.
in epist. ad
Celsantiam.*Seruius
quid.*

ex se mala non sit, conseruari potest, vbi iam
 est introducta; vbi autem non est, minimè
 debet introduci ob iniuriam quæ Principibus
 fieret, vel legitimis aliis Magistratibus; qui-
 bus bona fide tributa pendi iubet Apostolus,
 Rom. 13. & antè illum Christus Matth. 22. *Reddite quæ
 sunt Cesaris, Cesari; & quæ Dei, Deo.* Idem de
 secunda iudicium, si exemptio tantum sit à
 legibus secularibus: Sin Ecclesiasticas quo-
 que excludat, detestabilis est, Diabolica, &
 hæreticorum propria; qui vt planè soluti vi-
 uant quasi filij onagri, cōscientias suas astringi
 posse negant Ecclesiæ vinculis; cùm ta-
 men reipsa astringantur, non minus quàm fu-
 gitia mancipia lege seruiendi suis do-
 minis, & debitores perfidi lege satisfaciendi
 suis creditoribus; reique teneantur, quoties
 iudicta ab ea ieiunia violant, aut festa profa-
 nant, aut aliquod aliud eius mandatum in-
 fringunt. *Conditionis melioris non debet esse ma-
 le agens quàm bene,* l. non solùm ff. de noxali-
 bus action. essent autem hæretici & præuari-
 catores, si post factum ab Ecclesia diuortium
 à legibus eius eximerentur. Moderamen v-
 num occurrit, quod supradictis adijciam. Sunt
 qui nimio tenentur amore patriæ; qui, verbi
 gratia, extra illam mori vel degere, tam mise-
 rum putant, vt consolationem nullam admit-
 rant. Huius generis fuit Antiochus, qui dice-
 bat 1. Mach. 6. *Ecce pereo tristitia magna in terra
 aliena; & fortè qui lamentabantur Psal. 136.
 Quomodo cantabimus canticum Domini in terra
 aliena?*

aliena
 peliti
 terra
 Pala
 Aspo
 item
 man
 peliti
 cura
 pus
 Itali
 bus,
 Cùm
 re se
 fung
 xio
 ret,
 quid
 vbi
 illud
 mei,
 prob
 sed
 mus
 gat
 dist
 pat
 Soc
 rit,
 go a
 mil
 par

*aliena? Generosior Ioseph, nec in Ægypto sepeliri voluit ossa sua, nec portari curauit in terram Chanaan, vnde oriundus erat; sed in Palæstinam suis promissam patribus, Gen. 50. Asportate ossa mea vobiscum de loco isto. Sancta item Monica, quæ cum adhuc laboraret humanis affectibus, peroptauerat in Africa sepeliri iuxta virum suum, & magna æstuan-
 cura sepulchrum sibi præparauerat iuxta corpus eius; facta postea mente excelsior, & in Italia ad Ostia Tyberina decumbens febribus, dixit filiis suis, *ponetis hic matrem vestram.* Cùm ex illis vnus verbo indicasset, præoptare se vt non peregrè, sed in patria potius defungeretur tanquam scèlicius; illa vultu anxio reuerberans eum oculis, quòd talia sciret, atque inde Augustinum intuens: *vide, ait, quid dicit.* Et mox ambobus; *Ponite hoc corpus vbiicumque, nihil vos eius cura conturbet. Tantum illud vos rogo, vt ad Domini altare memineritis mei, vbiicumque fueritis.* Non quòd omninò reprobem ardens desiderium sepulturæ patriæ; sed temperandum est, ne consterneretur animus, si beneficio huic obicem poni contingat à vi externa, aut necessitate, aut locorum distantia. Nam reuerà communis omnium patria est mundus, quemadmodum censebat Socrates, nec dubium quin totus Adami fuerit, ex eo autem omnes descendimus. Sicut ergo amplissima domus, quam inhabitat paterfamilias cum filiis, tota est filiorum; esto in vna parte vnus habitet cū vxore sua, alter in altera;*

S. Aug. l. 9.
Conf. c. 11.

S. Monica
cura de sepultura.

Mundus
communis
omnium patriæ.

velut in parte sibi assignata distinctionis cuiusdam gratia; ita de mundo sentiendum respectu omnium nostrū. Nimis similiter amant patriam, qui præ illa cæteras omnes aspernantur & despiciunt, quasi nullius precij, se & conterraneos suos censent soles esse lucidissimos inter stellas nebulosas, finem non faciunt maledicendi exteris, & carpendi ridendi que quidquid dicunt aut faciunt. Est sane id iniquum nimis & vitiosum, fit que iusto Dei permisso, ut vicissim importuni isti, & immodici sui, suorumque iactatores effuse rideantur à peregrinis, & quasi cariosæ nuces contemnantur. Dicam quod est: ingenij, naturæ, & dotibus aliis vincimus nos mutuo, & vincimur. Nemo omni ex parte infelix aut beatus, inferior alio aut superior. Vter præcellat, neutrius est iudicare; utpote in causa propria Prudentior multo qui defectus quidem suos; virtutes verò alienas considerat; quàm qui secus facit.

De Prudentiæ legibus circa Observantiam.

CAPVT XI.

- §. 1. *Observantiæ nomine quid intelligendum.*
2. *Sancti qui in cœlis sunt, ut honorandi.*
3. *Sacerdotes Clericique alij quo honore digni.*
4. *Et seculares in dignitate constituti ut honore prosequendi.*

§. 1.

OBSERVANTIA virtus est, qua eos colimus, qui præter parentes præsentibus nobis, & Rempublicam, vel aliquam eius partem administrant, vel administrare valent ob senilem prudentiam, eruditionem, & dotes alias seu infusas, seu naturales. Breviùs S. August. *Observantia, inquit, est, qua homines aliqua dignitate antecellentes cultu aliquo & honore dignamur.* Colendos parentes credimus, quia educationis nostræ sunt principia, cur non etiam istos à quibus regendi sumus, & sine quorum gubernatione parum est procreari? Est autem illorum excellentia siue dignitas supernaturalis, aut naturalis. Illa dicitur Dei donum; quòd obtineri non potest solis naturæ viribus, vt gratia & sanctitas tam defunctorum, qui iam in Cælo cum Christo regnant, quàm superstitum, vt donum miraculorum, & potestas omnis sacra, cuiusmodi est Ecclesiastica; ita fit, vt si qualemcumque Sanctum colueris, quia Sanctus est, & Prophetam, Apostolum, Episcopum, Sacerdotem, &c. quia talis est, futurus sit actus Observantiæ religiosæ & supernaturalis; sin quia præditus est potestate, vel dote aliqua humana, civili, aut naturali, actus sit Observantiæ humanæ & naturalis.

§. 2. Circa cultum Sanctorum, qui iam cælum incolunt, observa quæ sequuntur. Eorum neminem reputa redemptorem tuum, vel si maus redemptionis tuæ mediatorem apud Deum. Christi est hæc prærogativa, de quo

Observantia quid.

S. Aug. lib. 83. qq. in 31.

Circa Sanctorum cultum quæ observanda.

1. Tim. 2. *Unus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus.* De perfecto mediatore loquitur Apostolus, qualis solus intelligitur absolute prolato nomine Mediatoris: perfectus vero dicitur, qui redemptionis nostrae cumulatam pretium Deo patri offerre potuit, reipsaque obtulit, & nos sanguine suo reconciliauit, & aliis quibusque inferioris notae mediatoribus virtutem contulit interueniendi pro nobis. Haec autem mediandi perfectio in solum Christum cadit, vt de ipso verè pronunciauerit B. Petrus. *Non est aliud nomen sub caelo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri.* Nempè hoc pretium vt debet esse infinitum, ita suppositi infinitè digni, quod proinde non sit homo tantum, sed etiam Deus. Sancti autem, de quibus verba facimus, Dij non sunt; nec esse possunt; ergo nec eiusmodi mediatores, sed inferioris ordinis; hoc est, pij duntaxat ad Deum pro nobis oratores, seu intercessores. Quae quidem mediandi ratio adeò non derogat mediationi Christi, nec repugnat illorum statui, vt illius capaces sint etiam mortales, quorum proinde patrocinia & preces apud Deum in necessitatibus nostris non dubitamus interponere. Aduocatum quoque agit pro nobis in caelo & intercedit Christus, fateor; sed autoritate propria, illi verò accepta. Nam & propria docebat, & patrabat miracula; voluit nihilominus potestatis huius suae participes facere Apostolos, & alios. Ex quibus intercessione potissimum vtere beatissima Mariae Virginis, Angeli

Act. 4.

Ex sanctis
qui praecipue
colendi.

Angeli tui custodis, & Sancti, cuius nomine insigniris, aut cuius profiteris regulam, si sis regularis. Dicitur quippe ratio, ut singulariter illius implores patrocinium, quæ authoritate, pietatēque præit omnibus; & boni illius Spiritus, qui custodiæ tuæ inuigilat; & Sancti cognominis, ne moribus ab illo turpiter dissentias, cuius nomen imitaris; & denique Patriarchæ, quo duce uti te Christus voluit ad perfectionem acquirendam. Rursus, si Sancto intendis vouere aliquid vel offerre, respiciat propriè votum & oblatio tua Deum ipsum, habetōque intentionem promittendi ei facturum te hoc, vel illud; si per talis Sancti preces & merita assequaris quod flagitas: Et similiter offerendi Deo donum tuum, in gratiarum actionem pro collatis in eundem Sanctum gratiis & beneficiis. Perutilis species alia cultus Sanctorum, est illorum reliquias, si fortè habentur, gestare piè & conseruare. Harum rerum ad permouendos affectus magna plerumque vis est in vtramque partē; ut potè animos nostros in rem quasi præsentem ducentium. Ecquem fugit, quantoperè permouerit populum Romanum cruenta prætexta Cæsar in foro prolata? Interfectum sciebant omnes, corpus ipsum impositum lecto erat; vestis tamen illa sanguine madens, ita repræsentauit imaginem sceleris, ut nō occisus esse Cæsar, sed tunc maximè occidi videretur: Et iā profanorum hominū, qui doctrina, aut virtute claruerūt, reliquiæ ut Menādri Bactrorū Regis, cuius vestes, arma,

Reliquia gestanda.

Cæsaris prætexta.

&

& similia diuiferunt inter se subiecti duces, vt
 tenti viri pignus & monumentum apud omnes
 pari cum veneratiōe existeret. Plutarchus in
 Polit. Iam si par est Sanctos colere, quāto
 magis prospiciendum, ne contemnantur à no-
 bis, aut ludibrio afficiantur? Quem de illis
 tam malè meritum non sequatur vltor à tergo.
 Deus, cuius verba sunt: *Nolite tangere Christos
 meos, & in Prophetis meis nolite malignari?* & rur-
 sus: *Dico vobis, quia cito faciet vindictam illorum?*
 Fortè legis caluum fuisse eorum aliquem, vel
 arte & professione mechanicum, vel claudi-
 casse, &c. nihil hoc te ab illius cultu abster-
 reat, aut illū idcirco deriseris. Memento dilani-
 atos ab vtsis duobus pueros illos quadragin-
 ta duos, qui per detisū exprobabāt Elisæo cal-
 uiticem. Illustres omninò sancti fuerunt Dauid,
 S. Ioseph Sponsus beatissimæ Virginis; S. Pe-
 trus, S. Paulus, & Iacob Patriarcha; ex quibus
 tamen primus pastor erat ouium, secundus
 professione faber lignarius, tertius piscator,
 quartus artem colebat scenofactoriam; Postre-
 mus claudicabat. Gen. 32.

Pl. 104.
 Luc. 18.

4. Reg. 11. 11

*Prælati &
 Sacerdotes
 colendi.*

Matth. 9.

§. 3. Colendos quoque esse Ecclesiæ Præla-
 ros, & Sacerdotes propter Deum, cui placuit
 rebus illos sacris, cultuique suo præficere, &
 cooperatores habere in animatum regimine,
 sanctificatione, prouectione ad vitam æternā,
 omnes puto fatebuntur. Nihilò esse minus re-
 mittere peccata, quàm operari miracula, li-
 quet ex illa Christi sententia: *Quid est faci-
 dius dicere, remittuntur tibi peccata tua; an dicere
 surge*

surge & ambula? Sicut ergo miraculorum pa-
 tratoribus debetur honor, propter diuinam
 potentiam insigniter in iis elucētem; ad quod
 insinuandum S. Lucas Act. 12. cū dixisset:
*Per manus autem Apostolorum fiebant signa, &
 prodigia multa in plebe. mox subiunxerit: Erant
 omnes in porticu Salomonis; ceterorum autem nemo
 audebat se coniungere illis, sed magnificabat illos
 populus;* ita Sacerdotibus, quibus ab eodem
 Christo dictum est in persona Discipulorum:
Quorum remisit is peccata, remittuntur eis. Ma-
 gno honore Ioseph Patriarcham affecit Pha-
 rao, & Daniele Nabuchodonosor, vbi expe-
 rimentum habuere collatæ eis diuinitus sapi-
 entia; at diuinum, eximiumque donum est,
 potestas functioque sacerdotalis. Vide itaque
 vt Sacerdotes aliosque Ecclesiæ ministros de-
 bite colas, atque etiam diligas, iuxta monitum
 Apostolicum: *Rogamus vos fratres, vt noueritis
 eos qui laborant inter vos, & presunt vobis in Do-
 mino, & monent vos, vt habeatis eos abundantius
 in charitate propter opus illorum.* Addit S. Chry-
 sostomus: *Qui Christum diligit, qualis qualis tan-
 dem Sacerdos sit, ipsum quoque diliget; quoniam
 per eum tremenda mysteria consecutus est.* Ac si di-
 ceret, esto viuant aliqui vitiis cooperti; non
 idcirco sunt contemnendi, cū Dei vicem
 gerant in sacro suo ministerio, & instrumenta
 viua sint eiusdem, quibus interpositis confert
 nobis diuina charismata. Nosti quibus hono-
 ribus Laicos paulò insigniores prosequare, vi-
 de vt illis multò magis hos ministros sacros
 afficias

Ioan. 29.

2. h. h. 5.

Hom. 20. in
1. ad Thef.

afficias. Assurge reuerenter, caput aperi munus præsertim suum obeuntibus. Si incedendum simul sit, ne præcesseris, sed magis sequere. Iisdem stantibus non facile sederis, nisi te excuset dignitas aut corporis imbecillitas. Eorum neminem in numero singulari lingua vernacula compellaueris; quia eiusmodi pronomina contemptum olent. Et cum ministrent tibi spiritualia, si fortè non habent unde viuant, esto illis nutricius. *Qui benè præsum presbyteri, duplici honore digni habeantur; maxime qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim Scriptura: non alligabis os boui trituranti, & dignus est operarius mercede sua.* Si edicta Laici Magistratus videris ab Ecclesiasticis dissidere; istis potius optempera; quia sicut motus cæli superioris motui præualet inferioris; sic superioris lex Magistratus legem vincere debet inferioris: Quis est tam vecors, vt Ecclesiastica tribunalia non intelligat laicis anteire? In his tractantur temporalia duntaxat, propriaque corporum; in illis verò quæ spectant animam; & conferunt ad vitam æternam. Ita fit, vt sicut mentes corporibus, æterna temporalibus præponderant; ita præferendus sit status Ecclesiasticus laico, & Ecclesiasticæ leges laicis. Si tamen nequires absque graui damno tuo illas obseruare, istis posthabitis, licebit tibi ad illud euitandum, has potius obseruare, citra illarum contemptum & scandalum; quia non intendit Ecclesia cum magno onere, atque inuidia ad suas te astringere, adeò pia est mater,

1. Tim. 5.

Ecclesiasticis edictis potius obseruandum, quàm laicis.

mater, & ubique agit cum filiis in spiritu lenitatis. Ad hæc ut reuerentia tua erga eosdem Sacerdotes, omnibus sit numeris absoluta, iura ne infringito immunitatis sacerdotalis. Habent illi Iudicem proprium in spiritualibus, cum Laicorum minus sit causas tractare spirituales, quàm Iurifconsultorum medicos, & contrà. Quin etiam in temporalibus; tum quia verba Apostoli ad Timotheum Ephesigrum Episcopum, *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus*, manifestè insinuant iudiciariam eius potestatem (neque enim alterius quàm veri Iudicis est, testes audire, & accusationes recipere) in spiritualibus & temporalibus, cum indefinitè loquatur, & constet accusari posse presbyteros in materia, & causa temporali: tum quia accessorium naturam sequitur sui principalis; temporalia autem accedunt spiritualibus; cum debeant Sacerdotes ali temporalibus, ut his vacare possint. Et certè, si non accederent, si non ad Sacerdotem, sed ad laicum pertinerent, is si impius esset, parumque Catholicus, citò conquisitis iurgandi occasionibus, partim ad se, partim ad fiscum deriuaret bona eiusmodi Sacerdotum; atque ita Dei culus interiret: Deinde Ecclesiæ Præpositi non habètes in ea potestatem, de iis disponere non possent ad totius bonum Ecclesiæ, nec per multas pecuniarias, delicta puniri Clericorum, tantò magis necessarias, quantò minus licet eis

i. Tim. 5.

S. Bernardi
prædictio.
Belef. in
Philippo.

eis in corpora ipsorum animaduertere. Ludouico Crasso Francorum Regi passim infringenti primam hanc Clericorum immunitatem seuerè prænantiauit S. Bernardus: *Scito Rex fore, vt in vindictam huius delicti tui moriatur non ita multò post Philippus tuus, quem tibi in Successorem delegisti.* Reipsa exacto breui temporis spatio, equitante Philippo Lutetiæ per vicum S. Antonij, in equi pedes porcus irruit, qui equus territus in pavementum excussit fessore suum & resupinus in eundem corruit, adeoq; illisit palpitantem, vt nocte proxima ex hac vita Philippus discesserit.

Clerici non
percutiendi.

1. Par. 26.
3. Reg. 15.

De sent. Ex-
com. c.
Quantæ.

Immunitas alia Clericorum, in cuius obseruatione consistit pars, honoris, quo afficiendi sunt, est; ne à quoquam percutiantur. Capitale est violentas manus iniicere in ministros Laici magistratus; multò ergo magis, si quis in sacrorum ministros summi Dei gerentes vicem, sacrilegas suas iniecerit; meritoque talem anathemate ferit Ecclesia, in causa 17. q. 4. can. *Siquis suadente.* Non percusserat Ozias Rex Azariam Sacerdotem, nec Ieroboamus Prophetam Dei nomine comminantem grauiam, quia nihilominus ille tentauit, iste ad minas confugit; incurrit primus in lepram terribissimam, posterioris manus exaruit. Neque hic mihi dixeris; non percutio, sed consentio tantum, aut vi detineo. Neutram exceptionem admittit Canon Ecclesiasticus, sed ait: *Ne autem solos eiusmodi violentia authores aliquorum presumptio existimet puniendos, facientes & consentientes pari*

*pari pœna plectendos Catholica condemnat auctoritas, eos delinquentibus fauere interpretans, qui cum possint, manifesto facinori desinunt obuiare. Ac rursum: Non credimus Laicos pœnam excommunicationis euadere, quamuis per eorum factum corporalis lesio non sit subsequuta, circa quam violentia sapius circa Clericos nequiter perpetratur. Et quoniam procliue est dominis seruos tundere, cauebit qui sapit, Clericis uti ut seruis, oeconomicis, amanuensibus, quæstoribus. Non illos à propriis munijis auocabit, nec Deo dicatos ad humanos vsus transferet. Vetant hoc iura fieri. Vtrum Regis sui equos, quibus quotidie uti Rex statuit, auderet ad colendos agros suos transferre & vsurpare? Non credo. Ecce autem plus quàm Rex temporalis hîc, & ministerium sacrum domesticis excellentius multò & grauius, quàm sint regalia agrarijs. Sed neque ista se inani exceptione communit: Bonos Clericos nefas est percutere, malos autem quid vetat? Respondeo, vetat dignitas ordinis, cui meritò debetur, annexaque est hæc immunitas, æquè cadens in bonos & malos, sicut consecratio ac etiam iurisdictio, quamdiu ab Ecclesia mali tolerantur. An putas in bonorum duntaxat gratiam dictum à Christo: *Qui vos spernit, me spernit?* Non putabat S. Cyprianus, cum scriberet: *Dicit ad Apostolos, ac per hos ad omnes prepositos, qui Apostolis vicaria subordinatione succedunt: Qui vos audit, me audit, & qui vos reijcit, me reijcit.* Nota hæc verba, ac per hos ad omnes prepositos. Ita dico; non bo-*

Ibidem cap.
 nuper.

Luc 10.

Etiã mali.

Q

norum duntaxat intuitu censuram illam ad-
 uersus Clericorum percussores tulit Ecclesia,
 sed Ordinis totius clericalis mancipati sacris
 ministerijs. Et certè nisi illam extendisset ad
 malorum etiam pulsatores; in promptu esset
 eiusmodi sacrilegis pulsatoribus quemlibet
 pro arbitrio malum esse prætere. Quis ab-
 nuat ob deprauatos quosdam Magistratus ha-
 bendum honorem sublimioribus potestati-
 bus? Nec ergo inficiandum est, quia Clerici
 quidam muneri suo satis non faciunt, hono-
 rem Clero debere ac reuerentiam. Ad hæc,
 vndè quis habet tot extare prauos Sacerdotes
 & monachos, quot sibi fingit? Faciamus adhuc
 esse plures; vndè tamen sciat, interrogo, ne
 temerè in eos posthac dicat sententiam. Ex
 paucis talibus, quos nouit fortè, & explora-
 uit, de omnibus ferre iudicium quanta est
 iniquitas? *Ne conuiciemini religiosis*, dicebat S.
 Hieronymus, *quorum monasteria non frequenta-*
tis. Si sunt infamia digni, notum is, qui eos pro-
pius intuentur. Nam & Græcorum historias magis
intelligunt, qui Athenas viderunt; & tertium Vir-
gilij librum, qui à Troade per Leucatem & Acro-
ceraunia ad Siciliam, & inde ad ostia Tyberis na-
uigarunt. Iustum est fateor, vt in officio sint
 Clerici, & virtute præluceant, si volunt hono-
 rari, vtque in terra viuentes conuersationem
 in cælis habeant, gemmasque imitentur, quæ
 cum generentur in mari & sint, colorem ni-
 hilominus cæli præ se ferunt. Vt nihilominus
 ista desiderentur, adhuc nihilominus ob cau-
 sas

S. Hieron.
 epist. 11.

fas,
 mai
 §
 pu
 for
 ptu
 non
 Qu
 inie
 stin
 fem
 tren
 xim
 nec
 mar
 ciui
 tem
 pub
 quil
 sed
 min
 dem
 sunt
 dice
 quic
 rior
 mne
 re; t
 gnit
 hab
 conf
 P

fas, de quibus supra, honore prosequendi sunt
maiore aut minore pro ratione gradus.

§. 4. Ad administratores venio civilis Rei-
publicæ cultu similiter afficiendos, quamuis
fortè inter eos quidam malè audiant. Scri-
ptum est: *Subditi estote in omni timore dominis,*
non tantùm bonis & modestis, sed etiam discolis.

Quis Saul Rege iniustior? quis in Dauidem
iniquior? Nihil idcirco remisit Dauid de pri-
stina & consueta sua in illum reuerentia; sed
semper coluit vt Principem, amavit vt pa-
trem. Sicut diligendus est propter Deum pro-
ximus etiam prauus, quia prauitas nec tollit,
nec extinguit in eo proximi rationem, nec Dei
mandatum euacuat; ita in honore habendus
civilis Magistratus propter Deum eius vten-
tem opera in temporali administratione Rei-
publicæ. Habendus, inquam, non ab ijs modò,
quibus pars nulla obtigit publici regiminis;
sed ab ijs etiam qui nacti sunt aliquam, sed
minorem multò & obscuriorem: hi siqui-
dem respectu illorum non præesse dicendi
sunt, sed subesse; non regere, sed regi; non ius
dicere, sed accipere. Nec obstat, quod quic-
quid volunt, id fortè non impetrant à supe-
riore magistratu: tum quia non tenetur id o-
mne quod collibuerit, vel speratur, concede-
re; tum quia non auto, non beneficio, sed di-
gnitati fides debetur ac reuerentia, quæ nisi
habeatur præ oculis, animus colendi eum
constans esse non poterit.

Perdurat non empta fides, nec pectora merces

Alligat.

Q 2

Re

*Magistratus
Ciuiles ho-
nore afficiē-
di.*

1 Pet. 2.

Claud. de
4. Hon. Cō.

*Magistratus
superior re-
praesentat
Remp.
Plin. lib. 2.
de viris il-
lust.*

*Aul. Gel.
lius lib. 4.*

Repraesentat inferior cum altiore comparatus non Rempubicam, sed genus suum; altior verò Rempubicam ipsam longè augustiorem. Natus patre carbonario Paulus Æmilius Scaurus, à Decio Prætorè multùm vincebatur splendore natalium; vocatus nihilominus ad Cõsulatum magnam habuit suæ rationem dignitatis; præque illa contempsit, & contemnendam docuit huius nobilitatem. Itaque cum die quadam observasset sibi publicè incedenti non assurrexisse Decium, mox in frustra concidit vestem, sellamque eius; & ne quis ad eum in ius iret, edixit, ac vetuit. Sed neque præsentè Magistratu dicas contra decorum aliquid aut facias, ne contemni se credat, nec ante quiescat, quàm ei pœnas lueris minime vulgares. Reum quendam viderunt Censores inurbanè coram se oscitantem, moxque addixerunt pœnæ grauiissimæ, quam indubiè persolurus erat, nisi excepisset nativum sibi esse hoc vitium & involuntarium. Interrogatus ab ijs alius, cur obæso cum esset corpore, equum haberet strigosum & macilentum; lepidè respondit, sed sibi perniciosè; nihil id mirum, cum se ipse aleret, serui autem equum. Huic similiter acturum pœna constituta, quod eo responso videretur cum tantis viris, quasi cum fociis iocari & ludere. Attende prætereà, ne prætextu colendi eundem magistratum, aliquid ei ius deferas in res sacras & Ecclesiasticas more assentatorum. Non illi, sed B. Petro, & alijs, qui secundùm Petrum sacris funguntur

fungantur muneribus, à Christo, dictum est, *Pasce oves meas: & tibi dabo claves regni cœlorum.* Sed neque B. Paulus in Ecclesiastica descriptione Hierarchie expressit, aut complexus est aliquando seculares; ex quibus quis esse potuit Valentiniano Imperatore maior imperium administrante Orientis & Occidentis? Tali interim tantoque Monarchæ fidenter negat S. Ambrosius convenire potestatem aliquam in res, personasque sacras. *Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse universa. Respondet, nolite gravare Imperator, ut putes te in ea quæ diuina sunt, imperiale aliquod ius habere. Esto Dei subditus. Scriptum est, quæ Dei Deo; quæ Cesaris, Cesaris. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad Sacerdotem Ecclesia. Publicorum tibi mœnium ius concessum est, non sacrorum. Quid ad hæc Valentinianus iurium utique suorum bene peritus? Nihil opposuit, sed assensus est definitioni Aristitis; cohibuit se ne falcem mitteret in messem alienam, & Christianos omnes se minores potenter docuit, quàm debeant in hac parte modesti esse, & religiosi.*

Dicamus ad extremum de Senibus aliquid honore haud dubiè complectendis præ reliquis (quandiu labe nulla grauioris sceleris canos aspergunt suos) propter longum rerum usum, atque prudentiam, qua antecellunt, & habentur Reipublicæ membra præcipua, atque ad consulendum communi bono longè aptiora. Non hoc silent diuinæ literæ, sed patam admonent. *Coram cano capite confurge, &*

Ioan. 21.
Marth. 16.

*Ambrosij
quanta li-
bertas in Im-
peratorem.
S. Ambrosij
Epist. ad
Marcellinã.*

*Senes hono-
re comple-
ctendi.*

Leuit. 19.

Q; honora

honora personam senis. Plutarchus autem scribit in Apophthegmatis, quòd cùm Panathenea in Græcia celebrarentur, senex quidam quærens locum, in quò sederet, nec inueniens inter Athenienses, venit tandem ad Lacedæmonios, ex quibus adolescentes omnes ipsi assurrexerunt, quin etiam multi ætatis prouectioris ei loco cesserunt magno omnium applausu: tum exclamauit quidam: *Per gemellos, Athenienses quidem honesta sciunt, sed minime faciunt.* Argumentum sanè mihi videtur ruentis Reipublicæ, grauiissimæque laborantis, quando obrepit tantum malum, hoc est, aut ridentur senes, aut contemnuntur. Ecquid superest, nisi vt pariter illorum sententias aspernentur Iuuenes, & suas vrgeant quasi saniores? Indè porrò quid aliud, quàm ruinam expectaueris? Atque vtinam secularibus tantùm in negotiis ita præposterè agerent. Enimuero non se continet intra hos fines illorum proteruia semel lasciuentium, sed iudicia sua præualere volunt in sacris etiam ad fidem, religionem, Ecclesiam pertinentibus. Censores & castigatores se constituunt venerabilissimorum senum; hoc est, sanctorum Patrum, per quos diuina sapientia verbum suum, vna cum germana interpretatione transmisit ad posteros, quique ob id meritò dici possunt *expeditores*, id est, interpretes mysteriorum sublimium, quo nomine superiores Angelos comparatione inferiorum vocat S. Dionysius lib. de Eccles. hier. Denique plus se illis omnibus sapere

sapere & intelligere gloriantur. Hinc noua dogmata & hæreses, & religionis penè totius extinctio. Horum cuilibet typho tantè inflato superbiæ diceret non dubito Martialis, si in-terueniret.

*Dispeream si tu Pyladi prestare matellam
Dignus es, aut porcos pascere Pirithoi.*

Ergo vt concludam, reuereantur subditi seculares, magis adhuc Ecclesiasticas potestates, atque in primis sedem Apostolicam, exemplo potentissimæ Reip. Venetæ, sic eam per literas alloquentis tempore Trid. Synodi. *Cum Pio IV. digna Dei prouidentia sacrosancta Rom. atque vniuersalis Ecclesia Pontifici Max. vt Christiani gregis incolumitati, salutique consuleret, placuerit in ista vrbe Tridexto haberi Concilium, quod sanctum ac venerabile omnibus semper habitum est, ac propterea eò mandauerit conuenire tot singulari sapientia ac religione præditos viros, qui Christianam disciplinam diuina in primis fauente aura in suam restituant integritatem: Ad nos etiam pertinere visum est, pro summa nostra in Christum Seruato-rem ac Dominum pietate, ac iuuanda religionis desiderio pro ea qua eundem Pontificem, Maximum Christi Vicarium in terris gerentem profsequimur obseruantia, qua omnia a maioribus nostris edocti perpetuò retinere & volumus & debemus, præter Ecclesia nostræ ditionis viros, quos isthuc quamprimum se conferre curauimus, nostros certos ac graues homines eòdem legare, qui nostro nomine sancto Concilio intersint & faueant. Exemplo item 7. Cantonum Helueticorum,*

Q 4 quorum

Lib. 10. E-
pigr. 11.

*Sedis Apo-
stolica reue-
rentia quã-
ta esse de-
beas.*

Sander. lib.
7. de visib.
mou.

quorum Orator Adimantus ita loquutus est:
Lucernenses, Vranenses, Shuitenses, Syluanenses,
Tugienses, Friburgenses & Solodurenses, qui erga
Sedem Apostolicam & vestrum hunc sanctissimum
ordinem benè semper fuerunt affecti, noluerunt in
re tam necessaria & publica totius orbis causa suos
Oratores desiderari. Et infra præter commemo-
ratam eorum in fide constantiam, & glorio-
sam de occiso Zuinglio iactantiam: Cupient
maximè hoc vobis testatum relinquere, se quoad
fidem, religionem, & obedientiam attinet,
itemque studium iuuandi Romanam Se-
dem, nullis populis qui Christia-
ni censentur, cedere.

DE VERA
PERFECTAQVE
PRVDENTIA;
 LIBER SECVNDVS.

Quid de seipsis sentire debeant
 qui præsumt cæteris.

CAPVT I.

- §. 1. *Sui ipsius cognitio Præposito cuius admodum necessaria.*
2. *Potestas omnis à Deo.*
3. *Que mediatè tantum à Deo est potestas, contractu quodam nititur inter Rectorem & subditos.*
4. *Nulla in destructionem potestas datur, sed in adificationem, exigetque de illa Deus seuerissimam rationem.*
5. *Nihil est, cur extollatur qui præest, multum contra vnde sibi timeat.*
6. *Qui præest, Prudentia indiget ad gubernandum sublimi, propria, speciali.*

§. 1. **V**ICQVIB libro 1. c. 3. §. 2. de necessaria sui ipsius cognitione diximus, credendum est ad Præpositos in primis

Q 5

pertine

*Reſtorum
populi caſus
quàm per-
niciōſi.*

1. Reg. 3.

*Cura quæ
quanta ſu-
beunda iis
qui regunt
alios.*

pertinere. Priuati ſibi iſtis incogniti, & ob id aliquam negligentes ſui partem muneris vel à ſcopo ſuo aberrantes ſibi ſolis nocent. Reſtores verò populorum vix vnquam ſoli pereunt; ſed multos ſecum in ruinam pertrahūt, perindè ac nauæ declinantes in breuia, & aurigæ malè aurigantes. Debent proindè ſeiſpſos noſſe, ſibi que valdè attendere. *Et nunc Reges intelligite*, ait Pf. 2. *erudimini qui iudicatis terram.* Et Salomon principio non parum ſibi metuebat ſalutari hac notitia deſtitutus; vndè gemens dicebat: *Ego autem ſum puer paruulus, ignorans ingreſſum, & introitum meum.* Non poteſt ſartor conuenientes veſtes conficere, cuius diſenſionēs nunquam ſtudiuit obſeruare: ita virtutes non induet ſibi neceſſarias qui præeſt, ſi ſeiſpſum neſciat, ſuſceptique partes muneris. Nequaquã peruia, ſed abſtruſa eſt hæc ſui cognitio, vt non abs re S. Fœlix Nolanus Epiſcopus interrogatus ab hoſtibus, vbi nam eſſet Nolanorum Antifteſ; reſponderit, & mentitus non ſit, *Fœlicem non noui.* Et quia abſtruſa, impenſè à Deo eſt poſtulanda. Quafi alius à ſeiſpſo eſt qui regit, & non idem, qui erat, priuſquam ad dignitatis gradum eueheretur. Tunc non ſuſtinebat onus grauiffimum, quo iam premitur, & miſerè opprimetur, niſi ad illud ſuſtinendum multis ſe credat auxiliis indigere. Olim ſui iuris erat, nūc miniſter publicus eſt Chriſti, gladium portans ſpiritualem aut materialem ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum. Sui tantum gerebat curam,

curam, suscepto autem regimine gerit totius sibi subiectæ multitudinis. Dormiebat antè securus; nunc verò necesse habet insomnes sæpè noctes pro salute suorum traducere, vix vnam dormire solidam. Quasi vnus de turba delitescere, non obseruabatur, nec moribus suis si mali erant, valdè offendeat intuentes; exaltatus autem spectaculum factus est mundo, Angelis & hominibus; obseruatur ab vniuersis, sicut & Dauid, cui dictum est administranti regnum Israël: *Veruntamen in te oculi respiciunt totius Israel*: ad quælibet eius verba arripuntur aures, ad facta intenduntur obtutus subditorum, nihil eos præterit, notantur etiam minima, sicut quondam in Cimone vini potus paulò liberalior, in Scipione nimia quedam somnolentia, in Pompeio quòd vnico digito scalperet caput, vt scribit Plutarchus in Polit. Et quasi parum sit narrari ea promiscuè, in Annales referuntur, ne ignorentur à posteris. Si malis sit moribus, vix creditur quàm confundat & offendaat omnes. Quemadmodum intolerabiliores sunt verrucæ in facie aut capite, quàm cicatrices, plagæ, vlcera & notæ etiam graues in reliquo corpore: ita propter eam quæ plerisque omnes de personis publicis tenet opinionem, vt pote re magna atque dignissima, quæ omni facinore ac temeritate vacare debeat, minima quæque notantur errata, pro magnis habentur, & singulariter à se auertunt aspicientes.

3. Reg. 1.

Vitia vel minima notantur in sublimibus.

Stude

Studebat idem cōmodis suis & cognatorum, nunc procurator creatus est publicorum. Opā implorare solebat alienam; nunc asyllum debet esse singulorum, opem ferre miseris, non se amplius sibi, sed aliis natum credere. Priuatas colebat amicitias, & similtates odiaque exercebat: assumptus verò ad præfecturam subditos quosque etiam quos antè oderat, vel hostes sentiebat; habere debet commendatos, neminem negligere, neminem anerfari, qui caput dici vult vniuersorum, iniuriarum omnium abstergere memoriam clementiæ spongia & humanitatis. Ius suum prosequatur apud magistratum; modò verò in solium conscendit administraturus iustitiam. Prius denique nec multos numerabat amicos, nec inimicos; posteriùs autem singulorum censuris exponitur; amori item & odio, famæ bonæ aut malæ prout se in munere suo gesserit, nec ipse solum, sed ipsius quoque posteri propter ipsum. Manifestum est quod dico, in infelicibus Dionysij Siciliae tyranni filiis; qui omnes in parentis odium stuprati, & omnifaria prius contumelia fœdè affecti, sunt demum intercepti, & cinis de nauis in mare dispersus crematis corporibus. Faciet accurata horum meditatio, vt ita secum ratiocinetur qui gubernat: *Aliud est plectrū, aliud sceptrum.* Tam parua intercedit inter pristinam meam seu priuatam conditionem, & publicam hanc proportio, quàm inter rusticanae puellæ, & Reginae statum. Quare sicut puella eiusmodi facta Regis

Vltionis acerrima exemplum notandum. Plutar. in Polit.

uxor longè aliter sapit, incedit, loquitur, & afficitur, quàm prius; abstinere ab inurbanis suis moribus, quos cum lacte imbiberat; urbanos autem & aulicos in posterum confectatur; quia hi non illi regiae dignitati conueniunt. Ita me iam oportet aliam vitam viuere, nec quicquam de veteribus vitiis retinere.

§. 2. Postulat insuper ab eo Prudentia, ne vnquam se existimet à seipso habere potestatem, sed à Deo, dicente: *Per me Reges regnant, & legum conductores iusta decernunt. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam.* Hoc ipsum ingenuè profitebatur Dauid, cum diceret ad Michol filiam Saul: *Elegit me potius quàm patrem tuum, & quàm omnem domum eius: & praecepit mihi, ut essem dux super populum Domini.* Et Salomon his verbis: *Et nunc Domine Deus, tu regnare fecisti seruum tuum pro Dauid patre meo.* Ad idem collimauit Poëta, sic loquentem numini cuidam faciens Æolum ventorum Regem.

*Tu mihi quodcumque hoc regni est, tu sceptrum
Iouemque*

*Concilias, tu das epulis accumbere diuim,
Nimborumque facis, tempestatumque potentem.*
Nabuchodonozor autem quia profiteri & agnoscere noluit, à Dei præcone audiuit: *Eu-
ciant te ab hominibus, & cum bestiis erit habitatio
tua; & fœnum ut bos comedes, & rore cœli insun-
deris. Septem quoque tempora mutabuntur super te;
donec scias, quod dominetur excelsus super regnum
hominum; & cuiicumque voluerit, det illud.* Ad
hoc

*Potestas
magistratus
à Deo.
Prou. 8.*

2. Reg. 6.

3. Reg. 3.

1. Aencid.

Dan. 4.

hoc idem insinuandum quandóque ad regnū vocat Deus nihil tale cogitantes, vt Saul, Dauid, Ieroboam; Quandoque mandat & prouidet, vt non maiori natu, sed minori deferatur. Hinc illud Adoniæ, qui ætate vincebat Salomonem, ad Bersabee huius matrem: *Tu nosti, quia meum erat regnum, & me preposuerat omnis Israel sibi in Regem; sed translatum est regnum, & factum est fratris mei: A Domino enim constitutum est ei.* Ne improborum quidem principatus excipio, cū à Deo omnes esse affirmo. Notum quid ad Pilatam Iudicem, ad virum, inquam, parum probum dixerit Christus: *Non haberes potestatem aduersum me, nisi tibi datum esse desuper.* Neque tamen idcirco vel insipiens est Deus, vel iniustus, vel de regnicolis malè meritus: Aut enim euehit malos in præmium & remunerationem virtutum quarundam moralium, quibus excellunt, quo sensu passim tradit S. August. in libris de Ciuit. nobilissimum Imperium fuisse Romanis datum iustitia, fide, humanitate clarissimis: aut in patetum gratiam, à quibus prodierunt, vt testantur verba illa ad eundem Salomonē:

3. Reg. 2.

Ioan. 19.

3. Reg. 11.

Iob. 34.

§. 3. Sicut Deus Prælatos quosdam Ecclesiæ suæ immediatè præfecit, vt in lege veteri Moysen, in Euangelica Petrum, cui dixit ore proprio: *Pasce oues meas, pasce agnos meos.* Ioan. 21. quosdam autem mediatè, hoc est, aliorum opera Clericorum, vel eos designâtium, si antecessores erant; vel ad Ecclesiasticam dignitatem assumentium, si superiores; vel eligentium, si æquales eiusdem membra Ecclesiæ. Ita rectores alios potuit & potest Deus, cum vult, propria autoritate instituire nullo expectato subditorum consensu, vel suffragio. Vicissim autem velle potest vt in eorum creatione debeat subiectorum voluntas interuenire: Imò hoc tantùm posteriore modo solet eos ad apices attollere publicorum munerum. Si quidem vel eliguntur à subditis, vel hæredes sunt eorum quos elegerunt subditi, volentes vt hæreditario iure ad legitimos ipsorum liberos transfret principatus. Hinc illud Deut. 17. *Cum dixeris, Constituam super me Regem, sicut habent omnes per circuitum nationes, eum constitues,* &c. Faciamus excipi Saul, Dauid, Salomonem: non est profectò consequens: Deus per se solus, & independenter à populo duos tresue vocauit ad clauum Reipublice; ergo & reliquos. Deindè longè probabilius videtur, nec Saul, nec Dauid promotionem fuisse à solo Deo. Solus, fateor, vtrumque vngi fecit, & designauit ad regnum; sed priuatim, atque ita vt neuter statim pro Rege se gesserit, & neque Samuel Saul Regis antecessor,

nec

Deus pro libito potest rectores instituire, aut mutare.

Saul & Da-
uid quomo-
dò electi.

nec Saul ipsius Dauid legitimus populi Rector esse desierit. Certè 1. Reg. 9. cum electus à Deo esset Saul, adhuc Samuel iure suo conuocauit populum in Masphar, ad constituendum Regem; & perindè ac si electio nulla esset; missa sorte cum ea super Saulem cecidisset, à populo publicè Rex est nominatus. Dauid similiter multò antè Rex à Deo electus non prius regnare cœpit, quàm septimo pòst anno in Hebron est consecratus, & à populo constitutus, 2. Reg. 2. & 5. Tunc tantùm propriè, & quoad exercitium regni clauum acceperunt, quando in eos sibi oblatos consensit populus, & vociferatus est: *Vivat rex.* Non quod eguerit Deus consensione hac populari; sed nihilominus sponte voluit vt interueniret, ac per illam, vtrique regia potestas solenniter cõferretur, sicut voluit inferiora producere accedente concursu rerum secundarum. De Salomone res adhuc est exploratior. Designatus ad regnum à Deo erat ante obitum Dauid patris sui; & tamen non nisi pòst, regnum administravit, & Rex est habitus, priusque vnctus iussu Dauid, & à Populo susceptus, acclamante: *Tollite vobiscum seruos Domini vestri*, verba sunt Dauid, & *imponite Salomonem filium meum super mulam meam, & ducite eum in Gibon, & unget eum ibi Sadoc Sacerdos, & Natham Prophetam in Regem super Israel.* Et infra: *Sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem, & cecinerunt buccina & dixit omnis populus, Vivat Rex Salomon.*

Salomon
quando ele-
ctus & re-
gnare cœpe-
rit.

2. Reg. 1.

Tollite vobiscum seruos Domini vestri, verba sunt Dauid, & *imponite Salomonem filium meum super mulam meam, & ducite eum in Gibon, & unget eum ibi Sadoc Sacerdos, & Natham Prophetam in Regem super Israel.* Et infra: *Sumpsitque Sadoc Sacerdos cornu olei de tabernaculo, & unxit Salomonem, & cecinerunt buccina & dixit omnis populus, Vivat Rex Salomon.*

Ita

Ita fit, vt qui præficiuntur populo, contractum quendam cum ipso ineant, hoc ipso quo subscribunt eius voluntati, & in appositas condiciones consentiunt. Dicit populus; Conferamus ei ius regendi nos, condendi leges, iudicandi, iubendi, prohibendi, puniendi, tuendi ab hostibus; & consequenter tributum exigendi ad hoc necessarium. Electus vicissim rata habet omnia expressè vel tacitè, hoc est, non repugnando. *Qui enim tacet*, quando nullo graui metu tacere cogitur, *consentire videtur*. In se, inquam, recipit subditos benè regere, labores & pericula nulla eius causa subterfugere. Cæterum vbi semel ei se subiecit populus, nec licitè potest, nec permittitur subiectionis iugum excutere, nec ipsi adimere condiciones obseruanti collatam potestatem, quas vtrum violauerit nec ne, non est priuatorum iudicare ac discernere.

§. 4. Cùm à Deo sit potestas omnis, vt diximus, cauere solet bonus prudensque Magistratus, euanescere in cogitationibus suis; nõ existimat liberũ sibi esse potestate, quã habet, vt ad omnia, cùm data sit *in edificatione*, nõ *in destructione*, id est, vt in meliũs, nõ vt in deterius procedant vniuersa. No se credit omni lege solutũ, nulli censuræ obnoxiiũ, cũ diuinæ sit quàm maximè. Ad memoriam frequenter reuocat, quod ait Sapiens cap. 6. *Audite Reges & intelligite; discite Indices finium terra; prebete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum. Quoniam data est à*

*Contractus
inter Re-
ges & sub-
ditos.*

1. Cor. 13.

R

Domino

Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius, non iudicastis, nec custodistis legem iustitia, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrende & citò apparebit vobis, quoniam iudicium dirisissimum his qui præsunt, fiet. Exiguò enim conceditur misericordia; potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Deus, nec verebitur magnitudinem cuiusquam, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & aequaliter illi cura est de omnibus. Fortioribus autem fortior instat cruciatio. Ad vos ergo Reges sunt sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. In qua tota sententia, dignissima sunt verba illa cum essetis ministri regni illius, quæ valdè ponderentur, quia clarissimè ostendunt etiam Magistratum, qui supremus dici consuevit, non tam rectorem esse, quàm Dei veri ac summi omnium moderatoris ministrum siue vicarium suo tempore vocandum ab eo ad exactissimos calculos. Quod sanè quò pensulatiùs secū meditatatur, eò conatur studiosiùs, talè ei sese exhibere, quales experi ri optat subditos proprios, hoc est, non ingratos, insolentes, perfidos, rebelles, suprema iura affectantes; non excedentes præstitutos terminos, non detrectantes imperium, nec conseruos suos percutientes. Nimis quippè iniquum videri, si quispiam se minus Deo, quàm sibi alios velit subiicere.

§. 5. Hinc transitum facit ad metum salutarem

rem, & in tanta constitutus obligatione sistendi se Deo, ait cum Rege illo sanctissimo: *A iudiciis tuis timui.* Videt ipse & obseruat adollescentes, quãdo in theatrũ prodeunt personas Regum acturi & Imperatorum: notat, inquam, vt se componant ad grauitatem, vt incedant, loquantur, imperent, respondeant interrogati: Sique in eorum moribus nihil agreste animaduerrat, nihil præter decorum, in sinu gaudet, nec exiguo remunerat præmio illorum industriam. Sin ab iisdem præcetur multipliciter:

Si dicentis erunt fortunis absona verba,

Ridet eos, nec vltra dignatur sua præsentia. Eodem planè modo secum agi credit in ordine ad Deum summum Agonothetam omnes contemplantem, eos præcipuè sub quibus viuunt reliqui, quo pacto partes obeant suas in theatro isto orbis terrarum, & leges obseruent à se Rege Regum latas atque propositas. Si diadema suum considerat gemmis adornatum, non indè in superbiam erigitur; sed magis ita loquitur: *O principum tegumentum, nemo est qui te curaret, atque in manus tollere dignaretur, si quot curas, pericula, obligationes imponis eorum capitibus, probè intelligeret:* Et viuunt paruus in oculis suis; quia talibus delectatur Deus, & libèter cõmittit præfecturas, sicut dictũ est ad Saul: *Nonne cum paruulus es, in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es, vnxitque te Dominus in Regem super Israel?* Ad Dei censuram perhorrescit cum Propheta

Principũ cogitationes. quã. Psal. 118.

Horat. in Artc.

1. Reg. 15

*Iob Rex
fuit.
Iob. 13.*

Dan. 5.

*Iure Domi-
nus quis
quando.*

*Arist. in l. 3.
Polit. c. 2.
Prudentia
quorū pro-
pria.*

*Prudentis
officia.*

Iob (nam & ipse Rex fuisse legitur) dicente: *Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui.* Timet denique, ne non satis in officio sit; ne sicut Balthasar filius Nabuchodonozoris Regis appesus in statera inueniatur minus habens, & Dominus appelletur ab hominibus potius quam sit. *Tunc namque solum Dominus iure vocatur, vt ad Iustinianum Imperatorem scripsit Agapetus, cum ipse sibi dominatur, & absurdis voluptatibus non subiicitur; sed cum auxilio pietatis rationis, qua inuictum in irracionales affectus imperium exercet, omnia domantes cupidines paupia temperantia deuincit.*

§. 6. Aliquid de Prudentia subiiciamus eisdem necessaria, ne si illam prætermiserimus, opus lectori offeramus truncum & mutilum. Differt autem specie secundum Aristotelem, nobiliórque est quacumque alia. *Prudentia vero, inquit, propria virtus est præsentis, non quod abnuat in subditis esse posse Prudentiã, cum lib. 6. Ethic. c. 8. scribat, duas esse partes politicæ, vnã quæ est legum positiua, pertinetque ad Principes; alteram quæ retinet commune nomẽ politicæ, & versatur circa singularia: huiusmodi autem singularia peragere spectat etiã ad subditos. Sed vult dicere, Prudentiam non eis competere, quã præcisè & formaliter subditi sunt; quandoquidem prudentis est dirigere, imperare, præscribere quidnam fieri debeat; illis autem vt præcisè subditis incumbit oppositum, dirigi nempe,*

&

& imperata facere. Ceterum priuatis in rebus ad illos attinentibus, vel etiam in iis quæ sic eis imperantur, vt ipsorum discretioni relinquantur executio, cõsulere possunt distamina rectæ rationis, eique se inter operandum conformare: quod nihil aliud constat esse, quàm vti prudentia, & sibi ipsis quadantenus præsidere. Et quia bona illa tria, quæ per Prudentiam obtinere studet sapiens, ciuile, æconomicum, & priuatum, specie inter se differunt, nec in eodem sunt excellentiæ gradu, cum primum sit secundo, & hoc tertio multò nobilius; sicut longè aliud est præsidere Reipublicæ, aut ciuitati, quàm familiæ; & familiæ quàm priuatis negotiis, sit vt Prudentia ciuilis, quæ aliter politica per excellentiam dicitur, diuersa sit à duplici alia spectante partim bonum solius familiæ, partim priuatum; longèque præstantior, vt docet S. Thom., 2. 2. q. 47. a. 11.

Circa Religionem quid ab eodem postulet Prudentia obseruari.

CAPVT II.

- §. 1. *Quas ob causas Religionem plurimum colere debet qui præest.*
2. *Quinam religionis actus præcipuè deceant gubernantem.*
3. *De reuerentiâ exhibenda Prælati Ecclesiasticis.*

4. De hypocrisis abominatione, & fuga in Religionis materia.

5. Circa Religionis materiam, à quibus institui nihil debeat, vel immutari.

§. I. **S**ICVT ab agris, qui plus seminis acceperunt, non abs re expectatur messis copiosior; & serui ad plura tenentur, quibus decreta sunt ampliora stipendia: ita Prudentes sunt quicumque regunt, quando secum ratiocinantur, tantò magis suum esse Deum colere, quantò illum munificentiorè in se experti sunt. Dicit enim Scriptura: *Cui multum datum est, multum requiretur ab eo* Quod autem maiora quædam de manu ipsius acceperint, negare non possunt conuicti verbis illis ad Dauid Regem: *Feci tibi nomen grande, iuxta nomen magnorum qui sunt in terra: & abundè liquet ex honoribus, diuitiis, deliciis, iurisdictione, gloria, & omnigenis vitæ præsentis commoditatibus, animique & corporis relaxationibus, quas magni aestimare vulgus hominum solet: Beatum dixerunt populum cui hæc sunt, quæque tam cumulatè suppetunt iis, qui publica gerunt munera, vt vix quicquam aliis relictum fuisse videatur. Bonarum sanè mentium est beneficiis ad summum benefactorem colendum prouocati, nec vllò modo pati, vt ab expostulatè audiat: Incrassatus est dilectus meus, & recalcitranit, incrassatus, impinguatus, dilatatus. Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo saluari suo. Perdifficile*

Prudentiũ
rektorũ co-
gitationes
qua de Deo.

Luc. 12.

2. Reg. 7.

Psal. 143.

Deut. 32.

difficile est tot inter delicias, & libidinandis occasiones, insolescendi, abutendi accepta potestate (inter quas subuersus est Salomon) virum bonum agere, rectum tenere cursum, & immaculatum se custodire, quod interim facere præpositus debet, nisi perire malit. Quomodo autem faciat, nisi eius fretus auxilio, qui ait, *sine me nihil potestis facere*? Hoc verò auxilium qua arte impetrabit, nisi summo eum cultu prosequatur? Neque enim dignus est alius. Fecerunt hoc Dauid, Constantinus Magnus, Carolus Magnus, & Theodosius Imperatores, & imperarunt felicissimè. De primo ait Deus Psal. 88. *Inueni Dauid seruum meum*. Et mox ad declarandum huius fructum seruitutis: *Manus mea auxiliabitur ei; veritas mea & misericordia mea cum ipso; & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Primogenitum ponam illum, excelsum præ regibus terra. In æternum seruabo illi misericordiam meam*. Secundi prosperitatem fusè describit S. Augustinus l. 5. Ciuit. c. 25. De tertio constat, quàm ipsi ad nutum fluxerint omnia. Quarti temporalem felicitatè & prodigiosas victorias suscipit, & gratulatur Claudianus.

O nimium dilecte Deo, cui fundit ab antris

Æolus armatas acies, cui militat æther,

Et coniuuati veniunt ad classica venti.

Pergamus porrò. Interest præsentis, vt ametur à suis & timeatur, ad quod impetrandum inierunt varij rationes varias. Alij ad congiaria & largitiones profusas confugerunt,

Ioan. 15.

*Principes
p̄ aquè ac
magni.*

6. Panegy.

20.

*Principes
qua arte sibi
conclian-
re possint
subditorum
amorem, &
metum.*

vt hodie Turcarum Imperatores in Ianizarios suos admodum liberales. Alij ad affabilitatem, vt Alexander Magnus. Alij ad indulgentiã, non puniẽdo delicta, conuiuendo, dandandóque audiendi licentiam. Alij gratificando votis etiã iniquis ciuium, vt Herodes, qui

occidit Iacobum fratrem Ioannis gladio, videns autem quia placeret Iudais, posuit vt apprehenderet & Petrum. Verùm modus omnium præsentissimus est, vt quis percharus Deo esse credatur, & in singulari eius tutela constitutus. Talis citò experitur morigeros vniuersos. Nemo ei facile obloquitur, aut aduersus eum leuat calcaneum suum, ne fortè vindicem Deum sentiat. Deus porrò nullis æquè fauere videri potest & coniungi, ac iis à quibus impensè colitur, nullos magis ope sua destituere, quàm eos apud quos iacet religionis cura. Quid putas causæ fuit, cur ab Achab recesserit, eiusque regno pluuiam per aliquot annos negauerit, nisi propter eius impietate? Nihil itaque consultius, quàm vt religiosissimus sit magistratus, & quod Deo debet compluribus titulis conetur persolnere, simulque efficere, vt suavis ac iucunda subiectis sit seruitus. Ad hoc conducit plurimū, si intelligant seruire se pio Principi. Nam vt scribit idem Claudianus:

Claud. li. 3.
In Stilic.

*Fallitur egregio quisquis sub Principe credit
Seruitium, nunquam libertas gratior extat
Quam sub Rege pio.*

Eiusdem æquè interest, subditis vicissim piis impe

imperare; iis autem nemo alius fuerit tam
efficax stimulus ad pietatem:

—— Totus componitur orbis,
Regis ad exemplum. ——

Huc spectat quod scriptum reliquit S. Hieronymus simile argumentum tractans epist. 30. *In te oculi omnium diriguntur, domus tua conuersatio quasi in speculo constituto magistra est publica disciplina. Quicquid enim feceris, illud faciendum omnes putant.* Et Hieremias cap. 10. irreligioni præpositorum velut causæ certissimæ adscribit populi totius corruptelam & impietatem. *Quia pastores stultè egerunt, & Dominum non exquisierunt, propterea non intellexit vniuersus grex, & dissipati sunt.* At fortè per otium minimè licet viris in dignitate constitutis vacare Deo. Quasi verò occupatior quis esse possit, quàm Alexander Magnus, aut Iulius Cæsar; quibus tamen inter assidua grauissimæque bella spatiū semper fuit non paruū, quod darent rebus aliis, vt cōmentariis, literisque cōscribendis.

§. 2. Ex compluribus religionis actibus, videntur mihi quatuor decere illum præ cæteris. Primum locū vendicat sibi Oratio, à qua regnum suum auspicatus est Salomon, ex totis præcordiis suis ita Deum alloquens: *Da mihi sedium tuarum assistricem Sapientiam, mitte illam de caelis, vt mecum sit, & mecum labores.* Crediderim non posse vulgò præpositū Reipublicæ prolixis orationibus operam dare; tamen si S. Ludouico Francorum Regi in more positum fuisse non ignorem, recitare quo-

*Actus
quatuor
maximè de-
cent Prin-
cipes, & qui.
Sap. 8. & 9.*

*S. Ludouic i
pietas.*

tidiè horas Canonicas , ac si vnus fuisset de numero Sacerdotum ; à lege autem breuium excusari quo iure possit, non video, quas proindè si familiares sibi fecerit, magnâ laudem, nec minorem è cœlis opem consequetur. Habent & istæ vitæ suam, cœlósque penetrant si rectè fiant. Ecce earum formam aliquam, si quis desideret : *Gratias tibi ago, Domine Rex cœli & terra, pro vniuersis beneficiis tuis. Tua est potestas, tuum regnum, tu es super omnes; Ego seruus tuus, & filius ancilla tua; quem vt vas figuli potes, si vis, dicto citiùs contere. Propitiuus esto, iterum propitiuus esto mihi peccatori. Et quia sine te nihil possum, da mihi verbo & exemplo quibus præsum, prodesse, vt vnâ cum commisso mihi populo ad vitam perueniam sempiternam. Da ne irrita iuramenta faciam, que dum inaugurarer, distinxerunt labia mea. Da sic regere filios tuos, vt reddita tibi villicationis meæ ratione audire merear: Euge serue bone & fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam; intra in gaudium Domini tui. Actiones meas, quas sumus Domine, aspirando praueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta mea oratio & operatio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur. Et tu gloriosissima Virgo cum omnibus Sanctis, orate & intercedite pro me. Supplebitur non parum defectus eiusmodi precum, munificentia in pauperes, quibus vt patronis vti poterit apud Deum; quia sicut citò exaudiuntur iis maledicentes, à quibus iniuriâ acceperunt; dicit namque Scriptura: Dominus deprecationem la-*

*Orationis
regia for-
mula.*

*Munificentia in pauperes,
Ecclef. 15.*

se exaudiet, nõ despiciet preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitus: Ita pro benefactoribus suis postulando sunt efficaces. Proderit etiã non parũ religiosorũ hominũ implorare suffragia, quia multũ valet deprecatio iusti assidua: faciebat id Constantinus Magnus fructu maximo, & S. Antonij precibus adhuc viuẽtis se suãque omnia studiosissimẽ commendabat.

Secundus actus est, si non quotidie, sæpissimẽ saltem interesse diuino Missæ Sacrificio. Nam cum præter illud nullum sit, nec assignari possit Christianæ religionis proprium, & potissimus religionis actus sit Sacrificium, postulat iure suo, vt minimẽ omnium negligatur. Mos iste est nunquam satis laudatus Regum Christianissimorum. Solent quotidie Parisiis extra Luparam suam hora plus minus septima antemeridiana prodire, solemniter ad sacellum, quod Borboniorum dicitur, ibique Sacro interesse.

Tertius in celebrioribus festis expurgare animum per sacram exomologesim, seu peccata propria confiteri, & abolenda offerre pio, doctoque Sacerdoti, cui & aliis in persona Apostolorum dixisse Christus noscitur: *Quorum remisertis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.* Peracta autem exomologesi eundem animum suum dispositum iam, & repurgatum sacra Synaxi reficere, seu pane illo cœlesti, de quo idem Christus ait: *Ego sum panis vi-*

Iac. 5.

Missæ quotidie audita.

Peccata sape confitenda.

Ioan. 26.

Ioan. 6.

ex

ex hoc pane, vivet in aeternum; & panis quem ego dabo, caro mea est. Si nemo in hac vita paulò insigniorem gerens præfecturam, neminem sustinet ministrare sibi pollutis manibus; pendat secum ipse, num tantò sollicitiùs debeat coram Deo, cuius minister est, purus apparere, expèrsque grauioris cuiusque culpæ; quantò maior diuina maiestas est, quàm terrena. Si rursus ad Vasalloꝝ fidem, gratitudinem, prudentiam, vrbanitatem credit pertinere, vt se aliquoties veniant salutarum, & prætereuntem intra domos suas recipiant; cõsideret, num multò magis debeat ipse cœli terræque Dominum, cuius totum est quod possidet, in sacra hostia sese offerentem, & quasi inter homines peregrinum non adorare solum; sed interdum suscipere proprio animi corporisque hospitio, ne aliquando ab indignante audiat, *hospes eram, & non collegistis me.* Si ad Sacramentorum dignitatem respiciat, summè necessaria secundùm Baptismum est Pœnitentiã; si ad dignitatem, Eucharistiæ cedunt omnia. Quocirca rectissimè fecerit, si vtrumque non rarò vsurpet; ac recordetur quid dixerit cuidã foeminae sanctus Macarius à se curata, quam fascinati vniuersi, à quibus aspiciebatur, equam rebantur esse, non foeminam: *Ad sacram Synaxim accede posthac crebriùs; quia non aliam ob causam permisit te Deus venire in hanc confusionem, nisi quia quinque iam hebdomades præteriere, ex quo ad illam non accessisti.*

Matth. 25.

*Eucharistia
quanta di-
gnitatis.*

Rufin. l. 2.
cap. 28.

Quartus

Quartus sit ille omnis, qui pro tempore vocatur in controuersiam, & oppugnatur ab hæreticis, aduersum quos si nequit illū verbo propugnare, ob Theologicæ facultatis ignorantiam, tueatur saltem exemplo, plus sapè habituro virium ad permouendos animos, & in orthodoxa religione fidèque retinendos, quàm argumenta plurima. Fecit hoc Franciscus Primus Galliarū Rex; audiuit irrepsisse Sacramentarios in regnum suum, cultūque dissuadere Eucharistiæ; mox interessè voluit publicæ, longissimæque circumgestationi per vicos aliquot Perisenses, reipsaque pedestris interfuit aperto semper capite, quamuis æstus, qui tunc sub clarissimo feruebat sole, intolerabilis videretur. Ne hîc quidem subsistendum; sed præterea optimi Rectoris erit, eiusmodi oppugnantorum curâ gerere, & iuxta gratiam, facultatēque sibi à Deo collatam, reuocare illos ab errore suo, ne pereant; sed in vera Christi caula hunc & alios Catholicæ religionis actus profitendo salutem suam operentur. Magis adhuc contra illorum imperûs Ecclesiam matrem suam, Christi que sponsam studiosè defendere, vt zeli huius sui laudatorem aliquando Deum ipsum habere possit, & audire:

Columen patria, meta laborum,

Tu presidium fratribus fessis,

Tu murus eras, humerisque tuis

Stetit illa decem fulta per annos.

Defensionis huius pars vna, est, maturè obuiā
ire

Seneca in
Troad.

Obuiandū
maturè ma-
lis.

ire nascentibus erroribus : quia recentes suffocare non est difficile. Sin autē sinantur radices agere , extirpari postea vix poterunt.

Ouid. l. 2.
de remed.

Flumina parua vides paruis de fontibus orta,

Plurima collectis multiplicantur aquis.

Vidi ego quod fuerat primo sanabile vulnus,

Dilatam longa damna tulisse mora.

Lib. 2. A-
phor. 29. &
l. 7. aph. 50.

Arius vna scintilla fuit, ait S. Hieronymus, & refertur 24. q. vlt. crescendæ ; *sed quia cito*

extinctus non est, orbem totum flamma eius populata est. Quid autem Hippocrates? Incipientibus morbis, si quid mouendum videtur, moue.

Negat alibi cancrum & apoplexiã principio sanabilem ; vbi perfecta fuerit , curari posse. Id si fuisset obseruatum circa ætatis nostræ noua dogmata , si maturè prospectum , ne serperent ; procul à nobis essent innumera mala,

Matth. 13.

quæ cernimus. Sed heu ! *cùm dormirent homines, venit inimicus homo, & superfeminauit zizania in medio tritici.* Hinc illæ lachrymæ.

Cautior in re longè minoris notæ senatus Romanus, cùm inaudisset prædones initium grassandi facere , mox propriis sumptibus contra illos misit ipsosmet Consules P. Scipionem & Decium Brutum , qui quòd insignes essent viri, expeditionem hanc exercentes reuerentia & terrore maximo Italiam totam concutiebant, criminis magnitudinem tacitè loquebantur , & audaciam omnem aliquid simile deinceps moliendi omnibus amputabant , vt scribit Cicero in Bruto.

§. 3. A Deo ipso in honore haberi Sacerdotes

dotes, constat non ex ea tantum lege, quam in illorum fauorem tulit: *In tota anima tua time Dominum, & sanctifica Sacerdotes.* ac rursus: *Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica Sacerdotes:* Sed inde etiam quod nunc illos vocet Deos, vt Exod. 22. nunc Angelos Domini, Malach. 2. nunc sal terræ mundique lumen, Matth. 5. Ad eos remittat, quos sanat Luc. 5. inconcessam Angelis potestatem remittendi peccata iis largiatur, Io. 20. & Eucharistiam conficiendi, Matth. 26. dicens: *Hoc facite in meam commemorationem.* Pluribus vix opus est, vt intelligant qui præsent, quoniam eos loco habere debeant, tum vt diuino præcepto quod audiuius, satisfaciant, omnibus indiscriminatim proposito, tum ne exemplum à tanta maiestate sibi datū videantur, non imitando contemnere. Accedit, turpe censerī, si in hac parte ab Ethnicis vincī se sustineant, ex quibus Druydæ sacrificos suos idolorū cultores mira obseruantia prosequerantur, vt narrat Cæsar lib. 6. de bello Gallico. Turcæ Cadilesqueros, & alios superstitionis suæ præpositos potissimos eximie colūt. Alexander Magnus veniens Hierosolymā ad pedes procidit Iaddo summi Sacerdotis Iudæorū in Pōtificiali habitu sibi occurrentis; & interroganti Parmenioni, cur tā humiliter se homini subiecisset, responsum protulit tali Rege dignum: *Ego non tā hominem adorauī, quā Deū, cuius gerit Sacerdotiū.* De hoc argumento plura iā scripsimus lib. 1. cap. vltimo:

Eccles. 7.
Sacerdotes
honore habendi.]

Fulgos. lib.
1. cap. 5.

duo

duo iam addemus, quæ nemo inficiabitur: Ac primū, dignos esse patres qui colantur à filiis, pastores ab ouibus, præceptores à discipulis: omnes qui Sacerdotes nō sunt, suorum respectu Prælatorū filios esse spirituales, oues & discipulos. Filij sunt, quia B. Paulus hoc epitheto Galatas afficit, cap. 4. *Filioli, quos iterū parturio, donec formetur in vobis Christus.* & 1. Cor. 4. patrem & genitorē se vocat Corinthiorum: *Ego in Christo per Euangelium vos genui.* Oues sunt, Io. 2. *Pasce oues meas.* Discipuli sunt, Act. 4. *Crescente numero discipulorum.* & cap. 11. *Docuerunt turbam multam, ita vt cognominarentur primū Antiochia discipuli, Christiani.* Ab omnibus itaque par est, vt honorētur plus vel minus pro ratione gradus; & maximè quando operantur sacris (sic tamen vt honore debito vicissim prosequantur nō Sacerdotes in dignitate cōstitutos.) Hac erga illos obseruātia mirū dictū quàm promoueat religionis negotiū, qui Rempubicam administrant. Ferdinandus Cortesius, qui nouam Hispaniam ad se traduxit, nullo magis æstimationem maximā fidei nostræ apud barbaros illos conciliauit, quàm quòd Sacerdotibus deferret honorem eximium, à quibus ea promulgabatur, vt scribit Ioan. Boterus l. 2. de Politia. c. 14. Alterū, cum bona personis adhæreant, non sufficit honorare illos in personis propriis, non trahendo quemquam ad tribunal non suum, nec percutiendo, extra casus à iure concessos; nisi præterà immunia & intacta relinquuntur illorum

Maximè o-
perantes
sā cris.

immunia & intacta relinquuntur illorum bona. Idolorum verè non erant vasa aurea, argentea, & alia quæ Ethnicis delubris continebantur, eò quòd falsi erant Dij; quia nihilominus veri credebantur, & vasa illa sacra, multoties in eorum direptores seuerissimè animaduertit verus Deus; à quo non est, cur meliùs aliquid expectent, qui eius bona sibi vendicant, aut potestati suæ subijciunt. Eius autem peculiari titulo dicuntur esse bona Ecclesiarum, seu templorum & sacerdotum. A quibus quia abstinere noluit Iulianus apostata, sæno morbo correptus, visceribus putrefactis, totòque corpore ebullientibus vermibus, & scelestam carnem depascentibus, excrementis denique non per solitos corporis meatus; sed per os blasphemum egredientibus, miserrimè interiit, si verum est quod author tripartitæ scribit historiæ lib. 6. cap. 31. & non verissimilior sententia Baronij, illum asserentis ad Ctesiphontem in bello Persico hastâ costas transfixum occubuisse.

§. 4. Omnes quidem ab externa religionis iniuria conuenit diligentissimè abstinere; sed Magistratus tantò magis quantò plus Deo debent, qui religione colitur, & potest iure suo ampliozem sincerioremque ab ijs cultum exigere, quos sibi surrogare dignatus est in gubernatione mortalium. Dicitur autem iniuria religionem afficere, & cum religione Deum, qui intrinsecùs impius, extrinsecùs dat eius specimen. Deterrima hæc species

Bona Ecclesiarum peculiari titulo sunt Dei.

Iuliani apostata miseranda mors.

est hypocrisis, cui valdè indignatur summus
 Matth. 25. ille inspector cordium, vt cum ait, *Populus*
hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à
 Iob. 8. *me: imò extrema denunciat mala his verbis:*
væ vobis hypocrita. & alio in loco, Gaudium hy-

Hypocrita-
rum etiam
plurimum.

lum seperbia eius & caput eius nubes tetigerit, qua-
si sterquilinum in fine perdetur. Interiit miserri-
 mè Absalon. Vndè hoc, nisi quia vota simu-
 lauerat, quæ redderet in Hebrò 2. Reg. 15. &
 Herodes qui se simulabat venturum in Beth-
 leem, vt adoraret Dominum; Et Iudas, qui of-
 culo præ se ferebat amici speciem, cum Sa-
 crilegus esset, Christique proditor? Fallitur
 Reipublicæ administrator, quisquis se putat
 posse diu subditis fucum facere, apud quos
 commendare se studet larua pietatis. Nullum
 violentum perpetuum; huius autem generis
 est, religionem, quæ procul à corde exulat,
 fingere; impietatem verò quæ subest, diffi-
 mulare. Sicut & perdifficile est, læsis præcor-
 dijs occultare prauum corporis habitum pro-
 dentem se tandem per singultum, tussim, va-
 riolas, &c. Vbi porrò ijdem illusiones permol-
 lestè ferre soliti, delusos se sentient, fallor si
 propensam erga ipsum gesturi sunt volunta-
 tem, quem antè credebant personam agere vi-
 ri boni, Deumque colentis. Nam cum in om-
 ni re odiosa, turpisque est fictio, tum in reli-
 gione turpissima. Fallor, si eius exemplo, non
 discant imponere socijs, aliud in corde habentes,
 aliud in ore: Aut si illum credant syncerè
 secum

secum agere, quem cum Deo nouerint mala fide versari: Aut si non sibi continuò à Deo timeant percutiente pastores animo duplices, & propter illos gregem innocentem.

§. 5. Expedit denique, vt solers sit, ac prudens; ne quid circa religionem immutet, aut decernat autoritate propria, nisi de numero sit Clericorum, itaque exaltatus, vt decernendi habeat potestatem. Clericos nollet Laicus immiscere se negotiis, rebusque suæ iurisdictionis; vicissim relinquat eis res sacras, nec attingat. Ne quidem ritus vltos sacros, vbique receptos eleuare præsumat, aut nouos introducere. Seuerè potius castiget inuectores eorum, & introductores iuxta constitutiones Concilij 6. Toletani. Cumulatè sufficiunt res propriæ, ad occupandam eius quantamcumque industriam. In quibus aded nihil se posse credidit Constantinus Magnus, vt in magno Nicæno Concilio 318. Episcoporum infra omnes federit, nec vnquam præsumpserit quædam eorum controuersias sibi licet oblatas iudicare. In causa quoque S. Athanasij eum dixisse constat: *Ego Episcopum vestrum Athanasium libenter accepi, & vt virum Dei alloquutus sum; vestri autem est, non mei iudicij, ea de re cognoscere.* Valètiniani iunioris verba sic habent: *Mihi, qui minimus è numero Laicorum sum, non licet me eiusmodi negotiis interponere.* Honorij hæc sunt: *Si quid de causa Religionis inter Antistites ageretur, Episcopale oportuerit esse iudicium.* Ecce quomodò loquebantur,

S 2 & sapie

Constantini Magni obseruantia in patres Concilij.

S. Athanasij. Apol. 2.

Item Valètiniani Iunioris.

Ruff. lib. 1. bapt. 2.

Ac Honorij.

Baron. tom. 5. anno 404

*Caroli VII.
Francorum
Regis.*

*Iustinianus
in hæresim
lapsus In-
corruptibili-
um.*

& sapiebant Orientis & Occidentis Imperatores potentissimi, iurium suorum bene periti; quorum vestigijs insistens Carolus VII. Francorum Rex, suæ iurisdictionis negauit esse, definire controuersiam inter Archiepiscopos Bituricensem & Burdigalensem, vter alterum deberet præcedere. At nonne in Codice suo Iustinianus Imperator leges multas condidit de rebus sacris, Ecclesiasticisque personis? Ira quidem, sed quàm infeliciter hunc ei ausum credis successisse? Perdidit Imperium, coactus est Hunnis tributum pendere, in hæresim lapsus est Incorruptibilium, qui scilicet Christi carnem incorruptibilem dicebant & impassibilem, & subitanea extinctus morte. Deindè cum non sit credibile, ipsum existimasse Imperatoria potestate se posse leges præscribere Ecclesiæ & Sacerdotibus, quandoquidem proprias suas Ecclesiasticis canonibus solitus fuit subijcere, vti liquet ex pluribus eius constitutionibus, dicendum restat cum Consilio Carthag. 5. & Africano (si non aridet prima responsio) eiusmodi leges ab eo fuisse latas consentiente & coniuuente Ecclesia in subsidium, tutelam, & executionem Ecclesiasticarum.

Nonnulla obseruatione digna
circa bonum familiæ
publicæ.

CAPVT III.

§. I.

- §. I. *Domesticis prius quam alijs prospiciendum.*
2. *Etiã spirituali domesticorum bono consulendum.*
3. *Quoslibet promiscuè non admittendos ad familiam.*
4. *Quinam perniciosissimi omnium, maximè que à familia excludendi.*

§. 1. Vemadmodũ agètia naturalia, Sol, ignis, & similia fortiùs vires suas exerunt in obiecta viciniora; ita cõuenit sublimiores potèstates ad domesticos suos in primis attendere, & Apostolũ audire dicentem: *Qui suorum & maximè domesticorũ curam non habet, fidem negauit* (non verbo, sed opere) & est infideli deterior, quia infideles cõplures magnã suorum gessisse constat. Ipsamet brutæ animantes stupendam gerunt de propriis fœribus. *Quedam animalia, ait Quintilianus, ipso ore in periculis catulos suos transferunt, nouasque illis indulgentia manus commenta est, noxios alioqui morsus huic vni officio mitigant. Nidulorum, si infestantur, crebra mutatio est, nec quicquam vsque eo ferum est, vt non cum progenie sua migret, adeo illis quibus omnium rerum intellectus negatus est, hic tamen affectus relinquitur.* Habet quiuis paterfamilias ad domesticos suos respectum peculiarem, vnus quodammodò cum ipsis est, & illatas ijs iniurias sibi putat irrogatas. Sicut ergo ipse sibi prius, ita domesticis suis attendere antè debet, quàm cæteris. Eidem ascri-

Rei familiaris quantã debes esse cura.

1 Tim. 5.

Quint. Decla. 388.

bi solent delicta familiarium, quia præsumitur familia sub Rectore sapiente non facile actura nequiter. Cùm igitur è re præsentis sit, audire benè apud subditos, vrgerè seriò debet domus propriæ disciplinam. Iidem vix ac ne vix quidem speraturi sunt præclarè ab eo administratum iri munus publicum, si se præstiterit circa disciplinam hanc remissum & negligentem. Qua coniectura fretus idem Apostolus dicebat 1. Tim. 3. *Si quis domui sue præesse nescit, quomodò Ecclesiæ Dei diligentiam habebit?* Non valenti parua administrare, quo iure cura committi poterit præstantiorum? Imperitus est regendi cymbam; quæ spes fore vt peritè Myoparonem regat vel Onerariam? Contra autem: *Tunc potest idoneus Reipublicæ Rector futurus probari, si prius domum suam rectè gubernauerit. Qui enim in minimis fidelis est, & in magnis fidelis est.* Familiæ nomen hoc loco accipimus, non pro vno toto genere, stirpe, & profapia; esto qui de illa sunt, non simul degant, quo sensu Luc. 2. dicitur Ioseph fuisse de domo & familia Dauid; sed complexu eorum, qui sub vno capite simul habitant. Excipient fortè aliqui, suas admodum esse numerosas, in quibus proindè seruari non possit disciplina. Sed vtrum numerosiores sunt, quàm aula Salomonis, cuius cibus per singulos dies complectebatur triginta coros similæ, sexaginta coros farinæ, decem boues pingues, viginti boues pascuales, centum arietes, excepta venatione ceruorum, caprearum,

S. Ambros.
& dist. 47.
c. sicut hi.

Familia
quid hoc loco.

3 Reg. 4.
Aula Salomonis
quantitas.

rum, bubalorum, & auium altilium? Ecce interim tam erat in regendis domesticis suis accuratus, ut eo nomine Reginam Saba in vehementem admirationem rapuerit 3. Reg. 10.

§. 2. Cum porrò disciplina omnis veræ caput, vel etiam summa sit Dei cultus, timor, morumque integritas, sicut dicit Scriptura: *Deum time, & mandata eius observa; hoc est enim omnis homo*, Eccles. 12. dirigi melius non possunt domestici, quàm si hæc omnia iubeantur habere commendatissima, & ante oculos exempla continua videant, quibus incitentur. Quo in genere præcipuam vim habent, quæ dimanant ab ipsismet præpositis. Quod antenus siquidem Dij sunt in terris degentes, diuinorum autem exemplorum in utramque partem vim esse maximam non obscure docet S. Augustinus de falsis loquens: *Omnes cultores talium Deorum, mox ut eos libido perpulerit, feruenti, ut ait Persius, tincta veneno, magis intuentur quid Iupiter fecerit, quàm quid docuerit Plato, vel censuerit Cato*. Non abnuo, Ecclesiasticorum præcipuè Præpositorum esse conscientias & salutem attendere domesticorum, seu Clericorum, seu secularium; sed si non ad Laicos etiam suo modo pertineret, quomoddò Dauid Rex ut Prophetæ, ita Principis temporalis personam sustinens, dixisset Psal. 100. *Non habitabit in medio domus mea, qui facit superbiam?* In quo Ethnicos iidem Laici nostri superabunt, si quoad temporalia duntaxat sint de familiaribus suis solliciti? In nullo certè.

8. Aug. l. 2.
Ciuis. c. 17

Apud illos siquidem affluunt serui complures temporalibus commodis; sed quia de spirituali eorum salute nemo curam gerit, miseri sunt. Qua autem arte primum detegere, deinde castigare deprauatos illorum mores possint ac debeant, nihil attinet dicere: facile piam voluntatem docebit vnctio, nec deerunt, si opus sit, fidi exploratores, qui audita vel obseruata renuntient.

§. 3. In eiusmodi familiaribus admittendis, quàm sit circumspectio, delectusque necessarius, indè ratiocinari possumus, quòd deprauati vt pellem, ita vix vnquam nequitiam deponant, quæ inoleuit per multos iam annos, & transijt in affectum cordis, vt psalmes loquitur. Quare cùm intersit viri eminentis familiam habere florentem virtutibus, & sibi honorificam, in qua cum suis securus viuat, proculque ab ignominia, eos assumat oportet, qui probæ indolis solidum habent testimonium; nec sperantur futuri boni, sed iam sunt, proptereà quod fallax nimis esse solet futuræ illius indolis expectatio, atque promissio. Etiam in Aula inueniri tales poterunt, ægrè licet, si benè quærantur, minimè obstante vita aulica vel militari, vt Centurio ille, de quo Act. 10. *Erat vir religiosus, & timens Deum cum omni domo sua, faciens elemosynas multas plebi, & orans Deum semper.* Ac Nebridius, de quo S. Hieronymus ad Saluinam: *Quicquid de illo Centurione dicitur, hoc nomine commutato in Nebridio meo vindico.* Et infra:

Psalm. 27.

*In familia
quales deli-
gendi.*

Nihil

Nihil nocuit militanti paludamentum, & baltheus, & apparitorum caterua. Fuit idem Psalmographus circa hoc vigilantissimus, ut hæc alia eius verba declarant: *Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Oculi mei ad fideles terra ut sedeant mecum, ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat.* Ac si enucleatius diceret: Si sustinere nequeo, ut ministerium mihi aliquod exhibeant leprosi, vlcerosi, fœculenti, & pœdore horridi; quanto minus sustinere conuenit grauioribus malis laborantes, blasphemos, inquam, ebriosos, asfentatores, mimos, scortatores, &c. Inter domesticos numero filiorum Pædagogos, seu Præceptores, quos parum est de malis bonos assumere, nisi etiam assumantur, quoad fieri poterit, de bonis meliores, de melioribus optimi, insuperque iure vtentes suo defendantur; aded interest, quam institutionem imbecilla ætas à principio hauriat. Excelluit in hoc genere Theodosius Magnus. Damasum Pontificem per interpositum Gratianum obnixè rogauit, vitum ut ad se mitteret, quem sciret valdè Catholicum, probum, eruditum, cui posset Arcadium filium suum sexennem, iamque designatum Imperij successorem, instituendum committere. Mox tanto muneri destinauit, & Constantinopolim misit Pontifex Arsenium Romanæ Ecclesiæ diaconum, iisque dotibus instructissimum, quas flagitabat Imperator. Vix eò peruenit Arsenius, cum statim pueri animum imbuere cœpit & colere,

Psal. 100.

Pædagogi
inter domesticos.Socrat lib.
5. c. 10.

*Theodosij
egregium
factum.*

sed ita vt stans doceret, ille contrà sedens doceretur. Quod cùm die quodam obseruasset Theodosius, ægrè tulit, & obiurgauit Arsenium, eò quòd ministerium suum non honorificaret; sed deiiceret, minusque quàm par esset, discipulum suum in modestia exerceret. Quo dicto in throno sedere iussit ipsum; depositis autem insignibus regiis, apertòque capite stare Arcadium, audire docentem, & ad interrogata respondere. Quod totum refero, vt nemo non videat, quàm optauerit habere filij eruditorem numeris omnibus absolutum, & vbique accuratissimum. Noui ego præcellentem nobilem, qui expertus suorum præfectos timidiore, quàm vt auderent peccantes cædere, interueniebat cùm cædendi erant; vtque coram cæderentur, præcipiebat, & ex còposito præceptoribus indignabatur, quoties pro reis intercedebant. Ita fiebat, vt iis non irascerentur castigati, sed amare pergerent vt intercessores beneuolos, & commiseratione prosequerentur, quasi causa sua à parète obiurgatos, pudore affectos, & necessitate adactos verberandi. Et certè alias nihil procliuius, quàm vt in eiusmodi illustrium filiorum odiù incurrant Ludimagistri; idque magno suo incommodo expertus est idem Arsenius. Nam cùm postea contigisset, vt absente patre Arcadium verberaret, hic ingratus nimis apud se decreuit eum vita spoliare, quod ille subolsaciens ad Ægypti eremum se contulit. Necessè proinde vt illorum authoritatem sartam te-

ctam

*Arcadius
quàm in-
gratus in
præceptorè.*

Am conferuent parentes ipsi, exemplo eiusdem Theodosij, cum Arsenio dixit de Arcadio; *Posthac tu magis pater eius, quam ego.* Sozom. l. 7. c. 12.

§. 4. Dicamus iam, qui maximè omnium videantur à familia excludendi. Vt cumque suprà mihi videor illos indicasse, nempe hæreticos, *quorum sermo ut cancer serpit*, seducitque per dulces benedictiones corda innocentium, Rom. 6. His adhuc perniciosiores Athei, ad quorum album pertinere creditur Mimorum pars maxima. Item adultores, quorum pariter sermo nocet plurimùm, non quòd statim animo officiat; sed nequitix semina in eo relinquit, cum excusatur quod turpe est, vituperatur quod honestum, quia illud blanditur sensibus & corruptæ naturæ istud aduersatur. *Adulatio*, ait Q. Curtius, *perpetuum malum Regum est, quorum opes sapius quàm hostis euertit. Quare certa pernicies imminet Principi, qui adulationi potius quàm admonitioni aures prebet.* Magos non præteribo, quorum arte nefanda mirè delectatur, fouetur & crescit ociosorum hominum curiositas, & Diabolico irretiuntur laqueo, quicunque iis se affricant. Nec denique Monomachos, de quibus alio loco plura.

Quinam à familia excludendi.

Distamina quædam Prudentiæ circa consultationes.

CAPVT IV.

§. I. Pn

§. 1. *Publicas potestates opera indigere Consiliario-
rum.*

2. *Quales esse debeant Consiliarij.*

3. *Quibus de rebus Consiliarij seipfos rectè ad-
moneant.*

4. *Vtrum illorum Consiliis insistere teneantur su-
blimes illæ Potestates.*

*Sapientum
consiliis v-
tendum
Principi.*

§. 1. **T**N grauioribus quibusque rebus, quales præ manibus habent ad publica vocati gubernacula, vtendum consilio Sapientum, minimèque fidendum iudicio proprio, præceptori pessimo, edicunt passim Sacræ paginæ, vt Prou. 3. *Ne imitaris prudentia tue.* Et infra: *Ne sis sapiēs apud te met ipsum,* Prou. 23. *Prudentiæ tuæ pone modum.* Et c. 12. *Dissipantur cogitationes, vbi non est consiliium; vbi vero plures Consiliarij, confirmantur.* Idem tradit Arist. lib. 3. Ethic. c. 3. acceditque ratio, quòd ad discernendum vtiliter de eiusmodi rebus, magnùm lumen intellectus sit necessarium, profunda negotij propositi consideratio, meditatio præteritorum, prospicientia futurorum, perspicacitas arcanorum & eorum quæ possint contingere: Experientia item non vulgaris, animusque liber à perturbationibus, quæ mentem excæcant in propriis, & tanquam vitra peregrino infecta colore res longè aliter quàm sunt, repræsentant, & voluntatem in interdita plerumque præcipitant. Hæc autem omnia vberius meliusque à multis, quàm ab vno considerantur; sicut plura videntur ab oculis, quàm oculo.

oculo. Interroganda proinde diuerforum iudicia, & lumen quod modicum est in singulis, augendum alieno & corroborandum. Quod quidem tantò continget certius, quantò specialius gratiam Deus promisit humilibus, Iacob. 4. Humiles autem sunt, qui ingenio, iudicio, industriâ, ac doctrinæ suæ non multum tribuentes, non dedignantur ab aliis sciscitari quod sentiunt, ut iis auditis certius dirigantur. Qui secus faciunt, nec alieno lumine villo se putant indigere, exæquant se Deo, de quo Rom. 11. *Quis consiliarius eius fuit? maledicuntur ab eodem Isa. 5. v. qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes, cùmque in graues calamitates prouerint, vix est qui commiseretur; qui verò rident & dedirent, infiniti. Iam si priuatos oportet quid alij sentiant, explorare, multò magis rectores multitudinis, quia vix vnquam censeri leuis potest error talium. Ad præfecturas assumpti, non idcirco habent infusam de cælo scientiã & lumen omne sibi necessarium, sicut nec facultatem expediendi seu excutioni mandandi per se omnia. Est ipsis ad manum potentia: sed quid Horatius?*

Vis consilij expers mole ruit sua.

Permouit hæc cogitatio Alexandrum Seuerum, nullam ut sanciret legem, nisi adhibitis prius & interrogatis Iurisconsultissimis, quos vbi audiuisset, emendabat ut opus erat, & corrigebat quod antè statuerat. Cùmque diceret ei mater, atque exprobraret, quòd

Horat. l. 3.

Ode. 4.

Alex. Seueri sedulitas in legibus condendis.

Lâpid. in eius vita.

ca

ea ratione contemptibilem facere videretur Imperij maiestatem, respondit, sed *diuturniorem atque securiorem*. Habentur denique sanctora, iustitiæque & rationi congruentiora, quæ consilio geruntur, atque ad ea capescenda amplius incitatur quicūque populus, quàm si ea suspicetur à solo capite descendisse. Hac suspicione fit, vt inuidiam in illud omne deriuent subditi rebus malè cadentibus, discantque illius exemplo sibi sapere, in sensu suo abundare, alienum spernere, in studia ferri contraria; quod nihil aliud est, quàm Reipublicæ moliri perniciem. Hanc ob causam inter alias, noluit Ludouicus XI. Francorum Rex, filium suum Carolum VIII. nauare operam literis, veritus scilicet, ne si aliquid sciret, omnia se scire præsumeret, atque ita propriis subnixus ratiocinationibus, negligeret audire & interrogare sapientes. Non hæc sanè commemoro, quasi expedire sentiam, vt literatum omnium expertus sit qui imperat; Scio quid in oppositū scripserit Plato: *Beatas tunc Respublicas fore, si vel Philosophi essent Imperatores, vel Imperatores Philosophi*. Sed vt ostendam, quanti referre iudicauerit idem Ludouicus, ne qui Reipublicæ tenet clauum, in suum duntaxat iuret de rebus agendis consilium.

§. 2. Eiusmodi negotiorum, quæ consilium desiderant, duo sunt præcipua genera, alia temporis pacis, ciuilemque iustitiam; alia belli administrationem respiciunt. Habet res optimè cum ytriusque ordinis Consiliarij duabus excellunt

Bellef. in
Ludou. 11.
Laudouicus
XI. eum no-
luerit vt
filius Caro-
lus VIII.
addisceres
litteras.

cellunt dotibus; rerum quas tractant peritia & probitare (quia scientia cum autoritate, sed sine probitate gladius est in manu furiosi: vicissim probitas cum autoritate, sed sine scientia; gladius est in manu cæci ac paralytici, nescientis vti eo nec valentis.) Vndè S. Bernardus exponens illud Ioan. 5. *Erat lucerna ardens*, ait: *Tantum ardere parum est, tantum lucere, vanum est: lucere & ardere perfectum.* Et Dominus Deus in medio Paradisi arborem scientiæ boni & mali cum arbore vitæ coniunctam esse voluit, vt intelligentiam probitati, qua spiritualiter viuimus, iungendam disceremus. Quod si fortè non inueniantur, qui vtraque dote polleant, non procul à vero sentire videntur; qui bonos putant doctis anteferendos; tum quia per ipsorum ora leuantiam in cælum paras manus, quibus merentur in omnibus viis suis illustrari, mira sæpè Deus loquitur. *Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quam septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum*, tum quia in talibus obpassiones edomitas magnam vim habet lumen naturale, nec facile aberrat à scopo veritatis. Cùm autem fieri nequeat, vt solidè probus sit, qui vera fide caret, aut lucro nimis inhiat, aut non est forti animo; sed facilè metu percellitur damni proprii, aut amicis displicendi; percussusque non audet germana mentis suæ sensa deprimere: esto se iurauerit deprimendum; rectè fit, vt nemo his laborans vitiis soleat in Consiliatorum numerum cooptari.

Non

Peritia & probitas requiruntur in consiliis capiendis ac dandis.

Ecles. 7.

Probus solidè quis non possit esse.

Non qui vera fide caret, nec eius odio impulsus suggerat quæ è re nõ sunt religionis Christianæ, aut iura & exemptiones oppugnet Ecclesiæ sub specie consulendi emolumentis publicis, & ab Apostolicæ reuerentia sedis auertat præfidentes. Non lucri cupidus, quia vbi pecunia cœperit iudicia corrumpere, actum est de salute patriæ, deque integritate & arcano Consiliorum. *Omnia regna, ciuitates, nationes vsque eo prosperum imperium habuerunt, dum apud eos vera consilia valere: Ubicumque autem gratia, timor, voluptas ea corrumpere, paulò post imminuta opes, deinde ademptum imperium, postremò seruitus imposita est.* Hinc meritò suspecta sunt consilia, quæ manifestè faciunt ad priuata authorum suorum commoda; quale apud Ælopum fuit consilium corniculæ suggerentis Aquilæ, vt ad frangendam cochleam è sublimi illam in saxa præcipitaret. Fecit hoc Aquila, sed vbi fracta est testa, inclusum pisciculum surripuit & comedit cornicula, quæ in terra hæserat. Non denique qui metu laborat, vel affectu alio vicioso fortitudini contrario, quia tali præuentus passione seruare non poterit in eo quod sentit, constantem sinceritatem, sed contra mentem sæpè loquetur, ne offendat consulentes, vel socios inclinantes in contrarium. Quinam sint his malignis qualitatibus vacui vel non, palàm fit ex muniis quæ gesserit, ex communi fama, vsuque & experimento, ex testimonio sapientium. Et quia senes præ iunioribus multa experti sũt,

Salust. de
Rep.ordin.

&

& subactos magis affectus habent, non abs re præferri solent quasi prudentiores. *In antiquis enim est sapientia, & in multo tempore prudentia.* Iob. 13.
 Et sane senatus dictus videtur à senibus, quod iis præcipuè constet, aut constare debeat.
 Scripsit alius:

Quid grauis Antenor, Priamus quid suaserit ipse, Ouid. epist.
Consule, queis atas longa magistra fuit. 5.

Experientiã tanti fecit Aristoteles, vt oculum dixerit esse Prudentiã. Nempè vt à natura sapiens est nemo, tametsi sagaces & solertes existunt multi; sic nullus à natura prudens, quando is habitus exercitatione comparatur rerumque vsu: Prudentiã proindè laus potissima in senibus consistit, quàm maximè exercitatis, vt non dubitauerit Agamennon, si decem haberet Nestoris similes, quin Troia esset breui peritura. Similiter cæteris paribus salubriter præferuntur ignobilibus potentes & conspicui, iuxta illud: *Prouide autem de omni plebe viros potentes & timentes Deum,* &c. Exod. 18.

Ratio est: quia hi videntes se vnis posthabitis vulgares illos ad tantum assumi officium, facillè indignantur, vix bonis oculis aspicere possunt Reipublicæ Nauarcham, à quo se cõtènni interpretantur; illis aliis sibi prælatis supra modum inuident, & quascumque possunt molestias obiecta occasione creant: vt in Gallia defuncto Ludouico XI. crearunt grauißima Oliuero Le Dain, & Ioanni Doiac viris abiectæ sortis, quorum maximè cõsilio Rex utebatur. Illum enim Lutetiã ad

Oliuero le Dain & Doiac qua arte & supplicio affecti.

T pari

Bellef. in
Carolo 8.

patibulum promouerunt; hunc verò virgis
cæsum, aure diminutum, lingua perfossum
transmiserunt in patriam suam Aluerniam,
vbi denuò cæsus est, & aure altera destitutus.
Si tamen vir quispiam minimè nobilis adeò
excellat virtute, iudicio, solertia rerúmque
peritia, vt multis partibus vincat augustio-
res, iudicet lector num præ illis assumendus
sit, cùm tot eius dotes sint, & haberi debeant
loco magne nobilitatis & nobilis non sit i-
doneus ad munus Consiliarij vt nobilis, sed
vt probus & sapiens.

*Præsules nõ
admittendi
ad belli exe-
cutionem.*

In negotiis ad belli administrationem, seu
executionem pertinentibus, adhiberi, vix vn-
quam consuevit Præsulum iudicium, cùm nõ
soleant, nec possint cæci iudicare de colori-
bus, & hæc negotia sint ab ipsorum profes-
sione aliena (secus si de ipsa belli, iustitia &
similibus ferenda sit sententia.) In aliis autem
quibúsque grauioribus non abs re interrogã-
tur, nisi causa sit capitæ; non solùm quia nõ
obstat Clericatus, quominus membra sint
totius Reipublicæ, & quidè altioris ordinis,
sed quia in eiusmodi aliis rebus sæpè inuol-
uuntur ius naturale, diuinum vel Ecclesiasti-
cum, contra quæ nihil est decernendum. V-
trum autem decernatur aliquid necne, cer-
tiùs videbunt ipsi quàm Laici, & videndo
partes interponent suas, vt eiusmodi decreta
non fiant, vel vt facta rescendantur. Ipse Tur-
carum Imperator regni sui receptis parens le-
gibus, comitia nulla indicere dicitur, nulla
secre

secretiora inire consilia, nisi præsente summo Turcicæ superstitionis Antistite, qui attendat, ne inde quippiã emanet in Alcorani prejudicium. His inducti rationibus sapientissimi Franciæ Reges Ordinem crearunt duodecim Optimatum, quos *Pares* appellarunt, qui sibi grauissimis quibusque in rebus essent à consiliis, non omnes statu seculares; sed sex Ecclesiasticos; Ducem & Archiepiscopum Rhemensem, Ducem & Episcopum Landunensem, Ducem & Episcopum Lingonensem, Comitem & Episcopum Nouiodunensem, Comitem & Episcopum Beluacensem, Comitem & Episcopum Catalaunensem: Et totidem Laicos, Ducem Burgundiæ, Ducem Normandiæ, Ducem Aquitaniæ, Comitem Flandriæ, Comitem Campaniæ, & Comitem Tholosæ. Pares, inquam, dicti sunt, quod ex vno ordine tot assumerentur, quot ex altero. Apostolica item sedes post translatum Imperium ab Oriente in Occidentem, voluit vt ex septem Germaniæ Principibus à se constitutis, penes quos ius esset eligendi Imperatorem, tres essent Clerici, Archiepiscopus Moguntinus, Archiepiscopus Colonien- sis, & Archiepiscopus Treuirësis; reliqui seculares Dux Saxonix, Comes Palatinus Rheni, Marchio Brandeburgicus, & Rex Bohemiæ.

§. 3. Intelligunt, non dubito, Consiliarij publici multa esse, de quibus seipsos admonere, vel à suo etiam Domino si opus sit, possunt admoneri. Exemplum, omnes ipsi esse

*Pares Frã-
ciæ, qui &
ad quid
creati.*

*Ecclesiasti-
ci.*

Laici.

*Cur dicti
Pares.*

*Electores
Imperij qui
& quot.*

charissimos, & in magna apud eundem opinionone virtutis atque iudicij (neque enim aliàs statuisset ipsorum vti sententiis in sui administratione muneris) videndum proinde expectationi vt satisfaciant, quod præstare aliter nequeunt, quàm sanissima suggerendo consilia. Considerandum præterea, quantam nomini suo sint notam inusturi, quanto exposituri se odio subditorum, si secus faciant, non aliis magis prauū populi regimen ascriptum iri. Magnam & religionis plenā debere esse Sacramenti vim, quo se obstrinxerunt, nihil se acturos contra sui rationem officij, non suppressuros veritatem, non vsuros fide mala, non aliud se spectaturos, quàm totius bonum ciuitatis ac patriæ; perfidos fore si secus egerint, ac iram quidem Dei potissimum incurfuros: simul autem non euasuros populi principisque indignationem, cuius sunt oracula, si dies aliqua, quod facile fit, admissum dolum detexerit. Nihil esse cur perturbentur, si non semper obseruetur quod suggerunt: Non enim ad id astringi supremum Magistratum in rigore iuris nisi per accidens, vt mox diceretur; nec se illis vti vt Magistris, sed vt directoribus & amicis, quorum velit sciscitari arbitriū. Adhæc datā omnibus opinandi libertatem, & dicti sui rationes depromendi. Satis quippe constare, quòd sicut nihil marito prodest, si conceperit vxor, virtute carens pariendi cum tempus instat: Sic exiguæ, vel nullius vtilitatis esse Principi

Confi

*Sacramen-
tum præstā-
dum à Iu-
dicibus
quod.*

*Summus
magistratus
Consiliarios
quatenus
sibi admit-
tat.*

Consiliario vti egregiè præmeditante quid fieri expediat; si libertate careat, vique dicendi eo tempore, quo consultandum est, & fundendum foras quod mente conceperit. Intelligent denique ad solidam hanc præmeditationem voluendos quandòque Annales superiorum temporum, de quibus Basilii Imperator ad filium: *Per historias veteres ire ne recusa; ibi enim reperies sine labore, qua alij cum labore collegerunt, atque illic hauries & bonorū virtutes, & malorum vitia; vita humana varias mutationes; & rerum in ea conuersiones, mundi huius instabilitatem, & Imperiorum præcipites casus; & ut verbo complectar, malorum facinorū pœnas, bonorum præmia; quorum illa fugias, ne in diuina iniustitia manus incidas; hæc amplectaris, ut præmiis, quæ ea comitantur, potiaris.* Sed neque pœnas possunt obliuisci, quas decernunt iura secreti violatoribus; nempe vt comburantur viui, aut furca suspendantur. Vti respondit Paulus Iurisc. l. si quis aliquid. ff. de pœnis, vtque si vassalli sint, à feudo cadant.

§. 4. Quod paulò antè insinuauimus, nõ teneri Magistratum iudicio stare Consiliariorū suorum, de absoluto ac supremo est accipiendum. Nam si habeat in suo genere superiorē, puta in temporalibus, debet præscriptas sibi ab eo leges obseruare, hoc est, in certis rebus agendis suos adhibere & interrogare Cõsiliarios, fortè etiã illorū sequi iudicium, ita vt aliter actus nõ valeat, & peccetur insuper contra obedientiam, siue demum idẽ Magistratus

Sylu. V. C. 5.
 filium n. 3.
 & 4.

fatis se credant per se intelligere quid facto opus sit, in re qua de agitur siue, nō. Quomodo subalternati erant Ephoris Reges Lacedæmoniorū. Si verò superiorem non habet, vti cōsilio non tenetur, quando prudenter se non credit indigere: sicut nec ei adhibito se conformare, quando simili subnixus prudentia, & fide bona rationes suas benè perpensas iudicat contrariis præponderare. Quò pertinent illa Xerxis verba ad primates Asiæ, quorum sensa percontatus fuerat illaturus bellū Græciæ, *Ne videer meo tantummodò vsus consilio, vos contraxi; verum mementote, parendum vobis magis, quàm suadendum.* Sin contrà censer, imbecilliores esse nec satis tutas, tenetur in materia præsertim graui adhærere contrariis. Nec tamen idcirco subesse dicitur suis Consiliariis, cū ab iis cogi non possit, sed ab iis tantūm dirigi, & ostensum naturæ lumen, normamque sequi. Quinam autem magistratus sint prioris, vel posterioris generis, nec meum est definire, nec hoc loco necessarium. Non desunt etiam Reges & Imperatores, qui in publicis saltem Comitiiis ad prius spectant: Itaque Consiliariis suis obnoxij sunt, vt quod maior pars senserit, nec mutare possint, nec abrogare. Vndè ad eorum nonnullos, cū eadem Comitia celebrant, vel etiā cum inaugurantur, nec sententia dirigitur: *Nos qui tantū valemus, quantū vos, & plusquam vos possumus; vos Regem eligimus cum his & illis conditionibus. Inter vos & nos vnus imperat* (summum Iustitię impe

Val. Max.
l 9. c. 5.

Forma Aragonica
Regum eligendorum.

imperium intelligunt) *plusquam vos*. Interim prudentissimè faciunt summi etiam Principes, dum iudicio & rationibus propriis plus æquo non tribuunt; sæpè enim fallunt nos nostra, & hoc ipso quo nostra sunt, ostentant se quasi alienis saniora, cum non sint. Qui consilio res agit, tunc etiam laudatur à modestia, cum malè cadunt: Et cum benè, sæpè nihilominus vituperatur à temeritate, ob neglectum alienum consilium. id quod non obscure significavit his verbis Seneca: *Illud superbum promissum, nunquam sapientem facti sui pœnitere, nec vquam emendare quod fecerit, nec mutare consilium*. Dimanat ex hac modestia cõmodum aliud: relinquitur ipsis Consiliariis exemplum efficax non indignandi, si quando sententiis propriis videant præferri alias, cum Princeps ipse demittat & alienis accommodet suam.

Sen. lib. 4.
de Benef.
cap. 34. &
seq.

De Ecclesiasticorum, deque aliorum munerum distributione.

CAPVT V.

- §. 1. Circa Officiorum, beneficiorumque Ecclesiasticorum distributionem quid iura præscribant.
2. Quòd magna similiter prudentia uti cõueniat in distributione munerum temporalium.
3. Consultum ne sit temporalia officia vendere.
4. Vtrum expediat eadem munera publica conferre in perpetuum.

Officia &
beneficia
Ecclesiasti-
ca in quo
differant.

§. 1. **O**FFICIA, seu munera Ecclesiastica dicuntur functiones sacræ vel etiã iura & potestates exercendi tales functiones: Beneficia autem sunt iura percipiendi præbendas, siue redditus necessarios alendis ministris, seu præfectis talium munerum. Hic suppono, in magna quavis rerum mole necessariam distributionem esse munerum, quia ut scribit Plato l. 2. & 3. de Rep. *Nemo ad omnium ritè peragenda sufficit, sed singula melius sunt & facilius, quando singuli singula ab aliis cessantes efficiunt. Qui plura pertractat, in singulis tandem ita deficit, ut in nullo euadat egregius.* Hæc officia, ut dignis tantùm conferantur, seuerè mandat Deus, Matt. 7. *Nolite dare sanctum canibus.* Et Apostolus 1. Tim. 5. *Nemini cito manus imposueris, neque communicaueris peccatis alienis.* Affine est examen illud serium de doctrina & moribus, quod præmitti ordinatibus iubet sub graui censura Tridëtina Synodus, sess. 23. *Quantus fuerit S. Leo Põtifex sapientissimus minimè latere arbitror; is nihilominus cùm orationibus & ieiuniis vacans ad sepulchrum S. Petri, Dei misericordiam, & peccatorum veniam imploraret, hoc responsum à S. Petro accepit: Deprecatus sum pro te Dominum, remisitque ille tibi peccata, ut hoc solum à te expetendum & postulandum supersit, quibus aduersus Apostolicam legem manus temerè imposueris.* Nempe praua horum dispensatio iniuriosa est Deo, quæ usque eò non benè colunt indigni post promotionem, ut innumeris

S. Leonis responsum datum à S. Petro.

Indignorum ordinatio quot mala ingerat.

numeris offendant sacrilegiis. Iniuriosa est Ecclesiæ, dum ei obtruduntur ministri inidonei. Iniuriosa est dignis vel dignioribus, hoc ipso quo postponuntur. Iniuriosa denique promotis ipsis, hoc sensu quod illorū humeris onus imponitur, cui pares non sunt. Vndè iusto Dei iudicio promotores suos quandoque puniuisse leguntur, vbi euaserunt dignitate superiores. Sic Liuius Salinator Cōsul creatus stipendio priuauit omnes 35. tribus Romanorum, quod aut prius ipsum iniuste condemnassent tanquam reum peculatus; aut si reus erat, tantos indigno sibi honores detulissent, Censoris scilicet ac Consulis. Gratis itaque officia hæc conferantur, & beneficia, ne Simoniacus dictum sibi audiat: *Pecunia tua tecum sit in perditionem.* Conferantur digno tantum, si talis possit inueniri, hoc est, probo, & mediocri saltem instructo scientia rerum ad munus, quod sortitur, pertinentium, de qua est illud: *Quia scientiam repulisti, repellam & ego te, ne sacerdotio fungaris mihi.* Conferatur solerti & industrio, si cura sit animarum, ad quam dexteritas eiusmodi tam est necessaria, vt propter illam Barsabæ, licet iustiori præpositus sit S. Matthias: & S. Gregorius quendam sibi oblatū ab Episcopatu excluderit ea destitutum. Præstat audire loquentem: *Petrus Diaconus, quem à vobis electum asseritis, omninò vt dicitur, simplex est, & nostis quod talis hoc tempore in regiminis arce debet consistui, qui non solum de salute animarum, verum-*

*Salinator
stipendio
Consul factus
quid egerit.*
Plin. lib. 2.
de viris
illust.

Actor. 8.

Hof 4.

Rebuffin
praxi.
S. Gregorius
priuat
Episcopatu
Petri Diaconum,
&
cur.
S. Greg. l. 8.
epist. 40. ad
Neapol.

*In Parochis
eligendis
quanta ob-
seruantia.*

*Pastor Ec-
cles. Petrus
cur factus.*

etiã de extrinseca subditorũ utilitate & cautela sciat esse sollicitus. Adhæc in Parochis & aliis id genus instituendis meminerit collator, antepone-
nere minùs dignis eos, qui notabiliter, vt dici solet, id est, multò sunt digniores (præterquàm in casibus iure exceptis) ne aliàs peccet mortaliter perfidè cõtrectans bona Domini Dei sui. Vnde Petrus Ioan. 2. 1. in supremum Ecclesiæ pastorem assumitur, quia socios vicit charitate in Christum, quæ vtique faciebat illum cæteris digniorem. In iure Canonico passim hoc ipsum præscribitur. Nam in c. licet 8. q. 1. sic legimus: *In ordinando Sacerdotem requiritur, vt qui præstantior est ex omni populo, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, eligatur.* Et in cap. *Metropolitano*, docemur: *Eum qui ex presbyteris & Diaconis eiusdem Ecclesia optimus est, eligendum.* In Concil. Basil. sess. 12. extat pragmatica sanctio in decreto de electione, confirmata à Martino V. vbi Electores iubentur iureiurando promittere Deo se electuros quem nouerint digniorem. In Synodo quoque Trid. sess. 23. c. 1. dicitur Antistes peccare, nisi quos digniores, & Ecclesiæ vtiliores iudicauerint, præficiendos curet. Et cap. 18. *Ex hisque Episcopus eũ eliget, quem cæteris magis idoneũ indicauerit.* Ad munera ipsa temporalia quæ plus eminent, vocandi sunt digniores, vt infra dicemus, quantò magis ad Ecclesiastica sine dubio præstantiora? Est porrò dignior cæteris paribus, vt iã indicaui, qui in genere illo peritior. Itè qui probior, ac sapientior,

sapiētiōr, puta qui iudicatur ab administratiōnis ambitione remotior. Nā reuera qui ambit, hoc ipso parū se probat iudiciosum, ignorans quantā molē sustineāt qui præsunt, si solidē suas obire partes velint; sin autē, concedo nihil esse facilius. Sed cōsiderent quid futurū sit, si nō obeant. Itē qui de gremio est eiusedē Ecclesiæ, vel patriæ; vndē talē anteferri iubet S. Leo in capite illo *Metropolitano*: & S. Petrus de Iudæa agens successore præsentes sic est allocutus: *Oportet ex his viris, qui nobiscū sunt cōgregati in omni tempore, quo intrauit, & exiuit inter nos Dominus Iesus, incipiēs à baptismo Ioannis usque in diē, qua assumptus est à nobis, testē resurrectionis eius nobiscū fieri vnū ex istis.* Et infra, cū agitaretur quæstio de cōmittenda quibusdam mensarū cura & pauperū, eos sumi voluit de numero præsentiū: *Considerate, fratres, viros ex vobis boni testimonij septē, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos constituamus super hoc opus.* Nempē non solū permolestū est domesticis, præpositos sibi viderē exteros; sed etiā suauis regi ab illis populus solet velut sibi similibus, iidem exploratius habent ingenium indolemque subditorum. Inter casus iure exceptos, ponitur præsentatio digni facta à patrono Ecclesiæ, qui scilicet fundauit vel dorauit illam. Nullibi ab eo exigitur, vt præsentet digniorem, licet occurrat; sed sufficere iura volunt, si dignum offerat; tum quia hoc modo si non optimè, benè saltem prouidetur Ecclesiæ; tum quia gratiam hanc & prærogatiuam meretur

Astor. 1.

Astor. 6.

Nō tenetur
Patronus
digniorem
præsentare.

meretur illa eius in Ecclesiam beneficentia, vt patet ex titulo de iure patron. Notandum denique, dignos non esse dicendos, qui tales sperantur futuri, quia quod futurum est, nondum est; & morbi præsentes, qui in eximij cuiusque muneris administratione enasci ab exordio solent, hominem postulant actu, reipsaque medendi peritum. Consueuerunt præterea futura eiusmodi esse incertissima. Liberaliter iurant candidati, se strenuè dueros operam, vt intra præfixum temporis spatium necessarias sibi dotes comparent; sed passim peierant, & dediscunt potiùs quæ antea didicerunt, quàm vt conari velint, quod sibi deest, acquirere, dignitatem affecuti quam prenabant; concludunt in recessu cordis sui, nihil opus esse illius gratia labore se conficere, vt interpretantur, superuacaneo.

Quod de officiis, idem de beneficiis sentiendum, seu de iuribus percipiendi Ecclesiasticos redditus, qui cum non dentur nisi propter officia, vt videlicet honestè sustentari & viuere possint, qui illa exercent, vtique non aliis conferenda sunt, quàm iis, qui sunt ad dicta officia idonei. Collator qui secus facit, non peccat modò, sed tenetur insuper ad damni reparationem quod patitur Ecclesia.

§. 2. Inferioris quidem ordinis sunt munia secularia, non tamen idcirco leue detrimentum est Reipublicæ, cum malè distribuuntur. *Est malum, ait Eccles. cap. 10. quod vidi sub sole quasi per errorem egrediens à facie Principis, positum stultum*

stultū in dignitate sublimi. Accedit perturbatio & indignatio meliorum insinuata verbis illis Matth. 20. *Hi nouissimi una hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & astus.* Incommodi huius auertendi causa, expedit omnino ad eiusmodi munia non modo dignos assumere, sed etiam digniores, præfertim cum de sublimioribus agitur. Exigit hoc proportio rerum temporalium ad spirituales, exigit amor boni communis, quod sine dubio magis promouetur, quando præferuntur magis idonei. Fœlicem ac celebrem vocamus ciuitatem, in qua artifices omnes peritissimi sunt, idque curat solers Magistratus quàm potest diligentissimè: cur non etiam fœlices Respublicas, quibus obtigerunt insignes administratores; contra verò infœlices & miseras, quæ nactæ sunt sui muneris imperitos? Eligens Pharaò Ioseph Patriarcham, cui clauum regni sui committeret, rationem protulit: quòd reperitur non esset sapientio-rem, Gen. 41. & Daniel princeps constitutus super Prouincias omnes Babylonis, surrogauit sibi socios suos Sidrach, Misach, & Abdenago, quos sciebat omnium aptissimos, Dan. 2. De Saul electo in Regem testificatus est Samuel, 2. Reg. 9. *quòd non esset melior in Israel.* In ferenda porrò sententia, quinam digni censendi sint, abiicienda est inanis quorundam persuasio, dignos habendos, qui ex idoneis prodierunt, viris magna virtute, ingenio, rerum tractandarum solertia præditis.

Ioseph Ægypti patriarcha, & Daniel Babylonis.

Saul.

Cre

Crederè sanè, si semper responderent filij suis natalibus, pedèmq; ponerent in suorū vestigijs. At nego id esse perpetuū. Salomoni Regū sapientissimo natus est Roboā, qui fastu suo regnū amisit decem tribuum, & vix duas retinuit Iudæ & Benjamin cum Leuitica. Imò nec ei Leuitæ adhæsisserent, nisi templum Domini fuisset Ierosolymis in tribu Iuda. Ezechix Regis religiosissimi filius fuit Manasses, cuius immania scelera horrebis, & descripta inuenies 4. Reg. 21. Ioram filius Iosaphat Regis item piissimi impiam duxit vxorem, idola coluit, fratres suos omnes internecone deleuit, 2. Paral. 21. & 22. Ex Seuero insigni profectò Imperatore aliàs Ethnico prodiit Antonius Bassianus Caracalla, qui fratré Getā collegam interemit, simulque cū eo Papinianum Iuriconsultum, eo quòd nollet barbarū hoc paricidiū iustificare ac defendere. Cyrus filiū post se reliquit Cambysem moribus longè dissimilè, & tyrannum sæuissimū. Artaxerxi filius fuit Ochus tam à parente alius, quàm ab homine vermes, lendes, pediculi. Marco denique Tullio Ciceroni Marcus alius, qui genitoris sui eloquentiā ac sapientiā ne adumbravit quidem. Quæ cū ita sint restat, vt si bona indoles, virtus, ingeniū eximios viros extulit ad publica munera; inertia, & vitiū debeat degeneres eorum filios ab iisdè excludere. Amètur propter eos filij, sed magis Respublica, ad cuius ministeria animi corporisque dotibus idonei fiunt subditi, non rebus alijs: sicut

nec

Roboam regnum amisit decem tribuum & cetera.

Papinianus cur occisus.

nec frumentum iudicamus optimū, quod in pulcherrimo agro natū est, sed quod cōmodē nutrit; nec virū bonū, & studiosum, aut amicū benevolū, qui genere clarus; sed qui moribus egregiis fuerit. Ut proinde aspirāti ad dicta officia lōgē oprabilius sit ex patre prodiisse ignobili, si ipse excellat virtutibus; quàm ex illustri, si nulla in se habeat paternarū semina.

*Malo pater tibi sit Thersites, dummodo tu sis
Æacida similis, Vulcaniaque arma capeffas;
Quàm te Thersita similem producat Achilles.*

Institunt immobiliter regulæ huic Turcarū Imperatores & Sinensū. Ad genus nō respiciūt in distribuendis honoribus & officiis; sed ad solā indolē & merita cuiusque grauiissimo præmisso examine. Ita fit ut in suo genere excellāt apud eos, quicūque præsent, & mirē incēdantur generosæ mētes ad præclara facinora. Interim si per ætatē vel occasionē nondum licuit habere exploratū, quid liberi valeāt virorū insigniū, sint ne idonei ad munus quo de agitur, an nō: Fallor si in dubio in illorū fauorē nō sit præsumendū, ut præsumpsisse videtur Romana ciuitas in fauorē filij Ciceronis, de quo Seneca: *Ciceronis filiū qua res consulē fecit nisi pater?* Huc etiā refero verba Theodorici Regis apud Cassiodorū: *Prudentia nostra ratio est, in tenera atate merita futura tractare, & ex parentum virtutibus prolis iudicare successum. Fertur cursu perenni fontium vena vitalis, & hanc conditionem sustinent cuncta manantia, ut sapor qui concessus est origini (nisi per acciden-*

Iuuenal.
Sat. 8.

*Turcarum
& Sinensū
observatio
in distribuē-
dis honori-
bus.*

Sen lib. 4.
de Benef.
c. 8.

tia

304 DE PERFECTA PRVDENTIA
tia fortè fuerit vitiatuſ) nequeat rinulus abnega-
ri. Inſinuat hanc eandem præſumptionem
Horatius, cùm ait:

Horat. l. 4.
Carm.

*Fortes creantur fortibus, & bonis
Eſt iuueniſ, eſt in equis patrum
Virtuſ, nec imbellem feroces
Progenerant Aquila columbam.*

Ex hiſ ſequitur, multò melius philoſophari
eos, quid dignoſ definiunt quibuſ obtige-
runt doteſ muneribuſ illiſ præclarè obeundiſ
propriæ & accommodatæ. Nam quod ad a-
liuſ, tam ſunt intempetiui, quàm terra egre-
giè dentata ad ſcribendum, aut terebrandum.
Vndè Pauoni appetenti Rex eſſe domestica-
rum auium dixit Pica: *O Rex, tu quidem pul-
cher; ſed quid hæc ſpecies ad ſalutem noſtrã? Si A-
quila ſtrenuè, vt ſolet, noſ inſequatur, quo illam
modo abigeſ? quo noſ pacto ſeruabiſ? Iuxta
quam definitionem ei, qui reſ cauſaſque ſta-
tuſ tractat & conſiderat, neceſſaria in primis
eſt prudentia ſeu peritia reruſ agendaruſ,
& dirigendæ Reipublicæ ad finem ſuum, quã
quia in Quinto fratre ſuo deſiderari nõ igno-
rabat Cicero, diſſuadere conatuſ eſt, ne am-
biret Conſulatuſ: *Nouuſ Arpinuſ eſ, inquit,
Roma eſt, conſulatuſ petiſ.* Multum pendet
hæc peritia à probitate, aded vt ſine illa con-
feſtim degeneret in aſtutiam, & Reipublicæ
moliatur exitium. Vnde Iethro deſcribens
huiuſ parteſ officiij, ante omneſ fecit pieta-
tiſ mentionem. *Prouide de omni plebe viroſ
potenteſ & rimenteſ Deum, in quibuſ ſit veritaſ,**

Exod. 18.

&

qui oderint auaritiā. Iuxta eandem Iudex, qui priuatis ius dicit inter se litigantibus, eger in primis scientia iuris, qua velut auri & argenti cognitor est, ut verum ab adulterato discernat. Temperatum insuper erga pecunias affectum retineat oportet, ne alias peccet in ius cui profiteretur consulere. At belli ducem decet in primis peritia militaris, animique fortitudo, de qua Mathathias: *Iudas Machabeus fortis viribus a iuuetute sua sit vobis Princeps militia, ipse aget bellum populi.* Tanti eam fecit Aristoteles, ut si de duobus eligendis ad militarem praefecturam vnus sit in ea exercitatissimus, sed parum probus, alter contra; illum censeat anteponendum (dum inueniri tertius non potest vtraque dote conspicuus) quaestoris autem oppositam vult esse rationem. *Quapropter, inquit, in re militari quidem ad peritiam magis quam ad probitatem est respiciendum: Pauciores enim sunt rei militaris periti, plures probitatis. Contra vero in custodia & administratione erarij.*

Præter aptitudinem præficiendorum muneribus publicis, obseruatum video à Legislato-ribus & cautum, ne vni eidem grauius multa committerentur. Interdicebat lex quædam Romanorum, teste Liniolib. 9. dec. 3. ne qui iam vnum obtinuisset, aspiraret ad aliud. In eadem sententia fuit Aristoteles rationem proferens, quod melius expediuntur singulæ curæ commissæ singulis. *Debent singuli Magistratus ad singula opera deputari.* Et infra: *Me-*

Arist. lib. 1.
Reth. c. 15.

Belli ducem
quam de-
centis.

1. Mach. 1.

Arist. lib. 5.
Polit. cap. 9.

Idem lib. 4.
cap. 15.

lius singula curantur, quam si in multis cura nostra distrabatur. Hoc ipsum in praxi sequitur, Ecclesia. Namque videns beneficia, quibus proposita cura est animarum, magni esse ponderis, & totum vt dici solet, hominem requirere, multumque videri, si vnus vni fatifaciat, legem tulit, ne absque expressa licentia sedis Apostolicæ eiusmodi duo alicui conferantur, cap. cum singula de præb. in 6. & in Conc. Trid. sess. 7. cap. 2. 3. 4. & 5. & sess. 24. c. 17.

§. 3. De officiis & beneficiis Ecclesiasticis quòd nefas sit ea vendere & emere, luculentius est, quàm vt illustratione indigeat & demonstratione; nam cum de numero sint rerum spiritualium, palàm est Simoniacam censendam eiusmodi omnem circa illa pactiorem. De secularibus verò maior occurrit dubitandi occasio contraria de causa. Et tamen communi ferè omnium consensione receptum video, ab horum etiam emptione vèditioneq; abstinendum, L. vnica. C. ad legem Iul. de amb. Idem sancitum lego in variis regnis non subiectis Imperio, vt in Gallia à Carolo V. anno 1358. à Carolo VIII. anno 1463. à Ludouico in suis Constit. art. 40. Ita quoque sentiunt præcipui quique Theologi, vt S. Thomas in epist. ad Ducissam Brabantia opusc. 21. Caiet. in summa V. Venalitas, Sot. l. 3. de iust. q. 6. a. 4. Azor. p. 2. Inst. moral. l. 8. c. 7 Sylu. V. Dominium q. 4. Panormit. aliique Canonici iuris interpretes in cap. 1. Ne prælati vices. Ratio potissima ab incommodis grauissimis deducitur,

Cura animarum totum hominē requirit.

Officia etiā ciuilia non vendenda. Bellef. in horum vitis.

Et cur.

ducitur, quæ indè proficiscitur. Is siquidem, cui plus est nummorum, obtinere officium solet quod ambit, licet indignus sit; aut saltè minus dignus quàm alius opibus inferior. Postquam autem illud est consecutus, per fas nefasque extorquet vt plurimum à reis, atque ab aliis quibuscum agit, quicquid potest, vt in arcam reponat cum fœnore extractam, expensam, numeratam pro illius adeptione pecuniam; semper interpretatur se nondum reposuisse æquipollentem, exaggerat suprâ veritatem delicta peccantium, vt apparès ius habeat mulctandi eos grauius, quàm reipsa deberet, eoque non rarò progreditur, vt in ære puniat puniendos in corpore, de industria lites excitat, fouet, prorogat, quò productior sit optata lucri occasio; & cum implicet se tot iniquitatibus, lauât cum Pilato manus suas, os verò obstergit instar meretricis, aitque, *Non peccavi*; officium hoc emi, necesse habeo ex re viuere propriis nûmis acquisita; gratis dent qui gratis acceperunt. In qua mensura mensum est mihi, remetiar aliis. Extorsit à me collator quicquid potuit; atq; ita docuit, quid me facere oporteat. Deniq; nihil eidè collatori debere se credit, nullâ habet gratiam habiturus maximâ, si gratis accepisset. Quocirca Alexâder Magnus obstringere sibi volès Abdolominû, què Sidoniis præfecerat, donauit eû gratis hac præfectura, vt beneficiû, inquit, *grata memoria prosequatur*.

His tamen minimè obstantibus, sciendum, Q. Curtius

venditionem, de qua est sermo, non pugnare libro 4.

Quod quâ
ta inde in-
inc ommoda
Reip.

Prout. 38.

cum iure naturæ; tum quia incommoda illa non tam ex ea promanant, quàm ex emptorum quorundam nequitia, & occurrere illis non ægrè potest Magistratus autoritas; tum quia hæc officia numerantur inter eius bona & patrimonium, & cum fructuosa sint per se pretioq; æstimabilia, vendi possunt. Interdum sanè tam graua occurrunt negotia, præsertim belli tempore, vt sumptus ad ea expedienda necessarij communium tributorum vim superent. Quare sicut consulenda vulgò non est illorum venditio, nec approbanda; sic non omninò damnanda, dummodò non vendantur immodico pretio, quali vehementer accendi solet emptorum cupiditas, nec indignis, seu iis qui non sperantur bene vsuri sic acquisitis, nec concedatur facultas exigendi quidlibet pro illius actibus; sed certum quid, ac definitum, quod transilire sub graui pœna prohibeantur: nec parcatur illis, si abuti deprehendantur: sed erroris conuicti amoueantur, nec sinantur inidoneos sibi surrogare, sed ad summum ea deponere coram Magistratu, supplicando, vt quos nominauerint, in eos transferre velit: nec denique desit necessitas, vel publica vtilitas pretium ex iis colligendi. His addo, non sufficere Officia seu spiritualia seu alicia, solis conferre dignis, idque gratis: videndum insuper, ne nimis multiplicentur ob incommoda graua, quæ indè resultant; dum ex assumptis plerique in otio vitam terunt, materia carent circa quam versentur, inuidere

non

non cessant aliis, captant vndique iniquum & turpe lucrum.

§. 4. Quod ad temporis spatium, quicquid sit de speciebus aliis Reipublicæ, consultius in Monarchia solent Magistratus & publica officia in perpetuum conferri, quàm ad tempus definitum. Nam, vt taceam quod passim vsurpabat Traianus Imperator, promotos ad perpetua, meliùs ea faciliùsq; administrare, propter diuturnum vsus atque experientiam, & semel saturos non ita lucris inhiare; novos autem inexpertos accedete & famelicos, tantòque esse in corradendis vndique opibus ardentiores, quantò breuius præfecturæ suæ spatium vident esse: Vt præterea non dicam, graues quasque mutationes meritò periculosas videri & molestas assuetis; ac cum in multis sæpè discrepent successor & antecessor, ei semper inuidiam conflare, qui minus bene suo erit functus munere: esto fortè omnes ingenij neruos intenderit (quod incommodum licet non omninò vitetur, quando ad obitum vsque adeptum retinetur officium, contingit tamen longè infrequentius. Vt item non commemorem grauissima negotia, quæ præ manibus sæpè habet sub exitum suæ prouinciæ antecessor, imperfecta relinqui à successore; vel quia dedignatur perficere quod ille inchoauit, vel quia nequit habere sufficientem eorum notitiam, nisi post multum temporis, quo interim labente, pereunt illius perficiendi occasiones, & impedimenta non

*An meliùs
conferantur
ad tempus.*

*Præsenti in
Ecclesia per-
petui, paucis
exceptis.*

*Romanorum
Iudaorum
Pontificatus
annuus.*

*Ioan 21.
Petri verò
perpetuus.*

pauca succrescunt. Vt, inquam, ista silentio premam, negari non potest, quin Spiritus sanctus Christianæ rector Ecclesiæ prouiderit, ne optima ei deesset creandorum Eccles. ministrorum ratio: In Ecclesia autem perpetui sunt exceptis Præpositis quorundam Regularium; ergo & in seculari quauis Monarchia præstat esse perpetuos. Tales in Ecclesia esse patet; partim quia in veteri, quæ typus erat Euangelicæ, ad obitum vsque prorogabantur, nec alio quàm morte vetabantur semper fungi sacerdotio, vt scribit Apostolus Hebr. 7. Neque enim Moyse, Aaron, Eleazar, Phinees, &c. quamdiu vixerunt, amoti sunt. Libidine & auaritia sola Romanorum Iudaorum factum est, vt supremi illi Pontificatus essent annui, vel certo alio temporis interuallo circumscriberentur, vt scribit Ioseph. l. 22. Antiq. ab initio autem non fuit sic; partim etiam quia B. Petro eiusdem Christianæ Ecclesiæ Rectori dictum à Christo est indefinitè, & sine restrictione loci vel temporis: *Pasce oues meas, pasce agnos meos*, re ipsa idem ad mortem vsque clauum eius tenuit. De Platone quin ciuilia munera perennia esse voluerit, nemo dubitat. Idem de Aristotele & Socrate iudicium. Ille enim lib. 6. Polit. c. 2. tradit, quòd temporales habere magistratus proprium sit Rerum publicarum popularium seu imperfectarum. Hic verò in Nicocle sic loquitur: *Qui Magistratus per vices annorum subeunt, prius fiunt iterum primati, quàm Reipublica negotia cognoscant, eorum-*

que sibi experientiam comparent: *Qui verò iisdem semper officiis funguntur, licet ingenij fuerint inferioris, experientia tamen usque rerum longè ceteris præferendi sunt.* Sed & perennitatem hanc officiorum ciuiliū confirmasse mihi videtur Iethro socer Moysis verbis illis: *Constitu ex eis tribunos, &c. qui iudicent populum omni tempore.* Perpetua item fuere apud Persas, Medos, Ægyptios, & Assyrios, hodieque sunt in omnibus fermè Europæ principatibus, in Turcia quoque & regnis Tartarorum, Sinarum, Maurorum, Abyssinorum, & Iaponum. Quin etiam Respublicæ quædam Aristocraticæ & Democraticæ vel Duces habent perpetuos, vt Veneta; vel ferè perpetuos, quandoquidem ducesue in orbem regunt, quamdiu viuunt. Sed & virtus longè melius mercede remuneratur perpetua, quàm temporanea, & additiores solent esse præsidenti, qui se sciunt toto vitæ cursu ei famulatos, eius causam tuentur acriter, dântque operam, vt diutissimè viuat, ne ipso cadente occidant, & cogantur aliis officium cedere. Non inficior, pauciores ex perpetuis muneribus vtilitatem capere, quàm ex temporaneis: Verùm sufficit perpetua magis esse re principatus. Præterquàm quod nunquam potest tanta esse eorum alternatio, vt ad illa priuati omnes etiam idonei perueniant, nec tanta raritas, vt non multi.

At verendum fortè ne ita viribus augeantur, qui administrant perpetua, vt cum delinquerent, renuât debitas delictis suis pœnas susti-

Exod. 18.

Duces perpetui apud Venetos.

neri. In Monarchia hoc nihil, vel parum videtur metuendum: quia præualet semper Monarchiæ potentia ad debellandos eos, qui renuunt dicto esse audientes, obiiciuntque se illi occasiones sat multæ ad comprehendendum & puniendum nihil tale cogitantes. Idem dicendum, si tumidi fretique potentia, nolint vltra promotori se suo submittere. Quanquam in hoc euentu nonnunquam expedit dare illis in feudum, cui præfunt, magistratum. Sic quippè multum se debere dominis suis fateri cogentur tanto honoris incremento; alia ex parte, astringentur ei arctissimè feudi legibus, quo priuantur rebelles cum posteris. Hac prudentia vsus est Venceslaus Imperator circa annum 1400. Vidit Ioannem Galeaceum Mediolano præfectum ad tantam peruenisse potentiam, vt metuendum esset, ne omnino iugum excuteret. Quid fecit? adhibito consilio creauit illum Ducem Mediolanensem, eademque dignitate sub ratione feudi illum in perpetuum pro se suisque inuestiuit, idque interposito pretio centum millium coronatorum, vt scribit Dubrauius lib. 23. Enimuerò rata est necessitas, quæ cogat ad odiosum hoc remedium confugere.

*Ioannes Galeas Mediolani dux
qua ratione
creatus.*

Circa iuris administrationem consideratio utilis.

CAPVT VI.

- §. 1. *Duplex esse forum, Ecclesiasticum & civile.*
2. *Fori unius Iudicem cognoscere non debere de causis propriis alterius.*
3. *A quovis Iudice quid maximè requirat Prudentia.*
4. *Circa iudicalem sententiam, eiusque executionem quid observandum.*

§. I. **D**UPLEX esse forum iudiciale in orbe Christiano, licet à me supponendum potius fuerit, quàm probandum; quia tamen magni momenti res est, & à nonnullis Sectariis ad contradicendum natis ægrè conceditur, omni probatione non supersedebō. De foro Civili nulla est controuersia; de Ecclesiastico litigant, nec audire possunt Iudicē proprium esse Clericorum à seculari distinctum & separatum; nempe Episcopum, cuius sit de illorum causis siue ad personas, siue ad propria, seu Ecclesiastica pertineant bona, cognoscere, & ferre sententiam. Sed, vt iam semel admonui, conuincuntur leui negotio, si de personis agitur, verbis Apostoli 1. Tim. 5. agnoscentis in Timotheo Ephesiorum Episcopo iudiciariam potestatem in presbyteros: *Aduersus presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus.* Neque enim aliorum quàm Iudicum est testes audire, & accusatores. Quòd autem presbyterorum nomine Clericos, & maximè Sacerdotes intelligat, inde sit manifestum quòd Episcopi nec sunt,

Duplex esse forum iudiciale probatur.

nec à Laicis concedentur esse Iudices secularium in rebus tēporalibus: restat ergo vt Clerici sint, quorum B. Paulus facit eos Iudices. A tempore item immemōrabili, & in Conciliis sanctorum Patrum, Sacerdotes appellantur Presbyteri, sicut etiam in iurē Canonico, vt c. Presbyteri de clerico ægrotante. *Presbytero, cuius duos digitos cum medietate palma à predone abscissos significasti, Missam non permittimus celebrare.* Nemini certē hactenus in mentem venit, alterius quā Sacerdotis esse Missam facere. Et cap. *litteras* de Baptismo & eius effectu: *Litteras tuas recepimus continentēs, quōd cum super excessibus presbyteri Ecclesia S. Brigidae Brixienſis inquireres, confessus est, quōd cum quadam die hostiam & calicem non haberet, in pane fermentato & cypho ligneo Missarum solennia celebrare presumpsit.* Capite item, *Cleros*, dist. 21. legimus, *Presbyteri Sacerdotes vocantur, quia sacra dant sicut Episcopi, qui licet sint Sacerdotes, tamen Pontificatus apicem non habent.* In ipsa lege veteri comites & assessores proprii summorum Pontificum sine dubio erant Sacerdotes: Vnde & vocantur filij Aaron; tales autem appellat Scriptura presbyteros. *Ioacim summus Pontifex de Ierusalem venit in Bethuliam cum vniuersis Sacerdotibus suis.* Taceo, quā non decernerit iudicari & corrigi Patres à Filiis, Magistros & Doctores à discipulis, Pastores ab omnibus. Sacerdotes autem Patres sunt spirituales respectu laicorum, 1. Cor. 4. *Ego in Christo per Euangelium vos genui.* Et Gal. 4. *Filioli quos ue-*

*Sacerdotes
vocali Pres-
byteri.*

Judith. 15.

*Sacerdotes
patres respo-
sivi laicorū.*

rum parturio. Magistri sunt & Doctores, Matth. 28. *Docete omnes gentes.* Et denique pastores, Ioan. 21. *pasce oves meas, pasce agnos meos.* & Pet. 5. *Pascite qui in vobis est gregem.* Taceo, quod si iudicari possent Clerici à Laicis, continuum adirent periculum, ne ab iis iratis ob censuras Ecclesiasticas, quibus meritò ob delicta sua fiunt obnoxij, indignissimè tractarentur, cuius periculi metu facile adigerentur ad obeundum munus suum oscitanter, & timidè, non sine magno detrimento animarum, ad quod avertendum decuit diuinam prouidentiam à Laica potestate Clericos eximere.

Transeo ad ratiocinationem alteram. Clericos subesse oportet quibusdam Iudicibus, à quibus compescantur, & litium suarum decisionem accipiant; sed non subsunt Laicis; ergo quibusdam aliis sui ordinis, qui nempè sint etiam Clerici. Maior propositio confirmatione non indiget, cum à nemine repudietur. Minorem probo sumpto inductionis exordio à summo Pontifice. Si constitutus non est extra metas iurisdictionis secularis, id fit, quia constitui non potuit nec à Deo, nec ab Ecclesia, nec à Principibus ipsis secularibus: vel si potuit, re ipsa tamen non est constitutus. At non potuisse à Deo, nemo præter insanum dixerit. Nonne Deus est, qui diuidit singulis prout vult? Sic certè honorabitur quemcumque voluerit honorare. Non potuisse ab Ecclesia, solus affirmabit, cui naturale ius totius in partes erit inexploratum.

Ecclesia

*Clericos
debet subesse
magistrati-
bus quæ
ratione.*

Ecclesia autem totum quoddam est, & augustissimum quidem respectu omnium fidelium. Nihil denique vetat, quominus eximi potuerit à Laica potestate; esto ei aliquando subiacuisset; quia secularibus Principibus licuit, semperque licebit potestate sua rectè uti; vnus autem è rectis modis vtendi ea, est à iurisdictione sua eximere caput Ecclesiæ in honorem gradus, ad quem à Christo communi omnium Saluatore ac Domino assumptus est. Ecce magis liceat Patrifamiliàs filium suum manumittere, aut possessori fundum alienare, aut ad libertatem vocare mancipium? Nonnè Clotharius Franciæ Rex à sua exemit iurisdictione totam Iuetoti progeniem, eiusque terras & possessiones in pœnam sceleris, quo se contaminauerat occidendo supplicem illum & innocentem? Omnino, vt fusiùs dicetur §. vlt. capitis seq. Ad hæc si reipsa exemptus non est à dicta iurisdictione autoritate hac triplici, quomodò Christus reipsa præfecit illum toti Ecclesiæ, seu ouibus & agnis suis omnibus, sic eum alloquens in persona Petri primi Romani Pontificis: *Pasce oues meas, pasce agnos meos?* Ioan. 21. Neque enim præfici commodè potuit, si exemptionem illam nactus non erat, sine qua nullo modo satis prospectū fuisset authoritati eius & muneri; (infirmior siquidem esset Laicis qui est superior, & improbæ vindictæ metu vix auderet in eos seueritate uti necessaria;) sique iam vsus esset, citò dataque occasione experiretur illos asperri-

mos;

*Iuetotium
exemptum à
regia iuris-
dictione, à
quo & cur.*

mos, nihil ab eis sua fretis potentia impetraret, sed magis rideretur: Absit, ut existimemus tam malè à Christo prospectum summo regimini; & cum minimè sit credendum, absit ut negemus emanasse ab illo exemptionem, sine qua non satis prospexisset. Quam exemptionem si non agnoscit ratamque habet Ecclesia, quomodo sic loquitur in antiquissimo Romano Concilio sub Syluestro can. 20. *Nemo iudicabit primam sedem. Neque ab Augusto, neque ab omni Clero, neque à Regibus, neque à populo Index iudicabitur.* Nunquam profectò tantum ei detulisset, nisi eo tempore fuisset apud omnes exploratissimum, nihil iuris in summum Antistitem habere humanum Magistratum. Sed neque Reges & Imperatores iurium suorum tenacissimi pedibus eius dedissent osculum; nec cauissent ius in eum dicere, nisi in eam immunitatem & prærogatiuam consensissent, & diuino iure subnixam esse cognouissent: Nisi rursus puduisset eos minùs reuereri eiusmodi primos ac supremos Christianorum Præsules, quàm Censores suos reueriti sunt Ethnici, ex quibus sic eis loquitur Q. Metellus apud T. Liuium Decad. 3. *Non oblitus sumus Censores, vos paulò ante ab vniuerso populo Romano moribus nostris præpositos esse, & nos à vobis admoneri, non vos à nobis debere.*

Hic fortè dicat aliquis, Abiathar quamuis summus Sacerdos Regi Dauid suberat, & à Salomone exauthoratus est, 3. Reg. 2. & in pfitimitiua Ecclesia subiiciebantur Romani Ponti

*Abiathar
exauthoratus.*

Pontifices Romanis Imperatoribus : Quod plus est, Imperatores quidam Christiani elegerunt Pontifices; aut de throno deturbarunt. Fieri tandem potest, vt eiusmodi Pontifices nefanda perpetrent, vel malè vtantur accepta potestate, ideòque subesse debent seculari potestati à qua coerceantur. In promptu est ad ista responsio. Regi David subiectus viuebat Abiathar non vt Regi, sed vt Propheta, non secus atque Aaron Moyfi tanquam Sacerdoti extraordinario immediatè creato à Deo. Salomon item Propheta erat, nec tam exauthoraui Abiathar potestate propria, quàm executor fuit diuinæ sententiæ, de eius exauthoratione factæ per os Samuelis 1. Reg. 2. vnde in capite illo 2. legimus: *Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impletur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Silo.* Romanis Imperatoribus subiiciebant se primi illi Romani Pontifices, non de iure, seu quasi ad id obligati; sed vltro sic ordinante Christo, quousque in eos Christianos factos suam exercerent potestatem, vtque interim nullam eis præberent sæuendi ansam & calumniandi. E tam Christianis vnum fuisse vel alterum, qui ausus fuerit ingerere sese in creationem summorum eiusmodi Pontificum, nihil mirum, cum alia nec parua, nec pauca interdum audeant iuri contraria. Non quid factum sit, sed quid fieri debuerit expendimus. Sed neque legitima est ista collectio. Elegit Titius Papam, & in throno collocauit;

uit ; ergo fuit Papa superior. Eadem profectò ratione confeceris Imperatore superiores esse Electores etiam seorsim sumptos, & Episcopo Canonicos, & Rege iam electo subditos. Peccare tandem potest, & male uti concessa sibi potestate: sed an non etiam Magistratus temporales impingere possunt ad eundem lapidem? & tamen quotusquisque illorum sustinet ab alio quopiam quoad temporalia iudicari? Postremò potest summus Pontifex submittere se quoad causas externas alterius cuiusdam opinioni, atque iudicio tanquam arbitri seu Ecclesiastici seu Laici, non tamen tanquam Iudicis exercentis in eum veram propriamque iurisdictionem.

Ex eo porrò quod ille exemptus sit, non ægrè conficitur eximi simul Clericos alios, cum membra sint Ordinis Clericalis, & conditionem participare debeant sui capituli. *Turpis est pars omnis*, ait S. Aug. *toti suo non conueniens*; cum prætereà Christus dicendo Matth. 17. *Ergo filij liberi sunt*, de solo Petro non loquatur, & Clerici omnes eo peculiariter sine instituatur, ut in omnibus, quæ ad Deum spectant, Dei que cultum præstò sint summo Põtifici; à quo proinde iudicandi, puniendi, dirigendi, & occupandi sunt, prout ipsi videbitur, & subducendi fuerunt Laicæ potestati; quæ aliàs ut plurimum, facileque iuberet eis incõpatibilia, idq; pœnis propositis, & nimis deprehenderetur verum quod scriptum est: *Nemo potest duobus Dominis seruire.* Matth. 6. Nam similiter videmus præfectos militum

S. Aug. 1. 3.
Conf. c. 8.

Matth. 6.

*Praefecti
militares.*

constitui peculiare, ac proprios ipsorum Iudices, eò quòd militia specialis professio est à communi vita ciuium valde differens. Clerici autem digniores sunt militibus, L. nemo C. de summa Trin. & peculiare Christi milites, 1. Tim. 1. & 2. Tim. 2. In lege scripta liberos fuisse ab eadem potestate Sacerdotes & Leuitas, ex loquendi modo constat, quo Scriptura vitur, illos esse Dei inquit, donari & offerri Deo, separari de medio filiorum Israel, Num. 3. & 8. Afferitur in Concil. Trid. hæc ipsa exemptio, quasi constituta diuina ordinatione, & Ecclesiasticis sanctionibus sess. 22. c. 20. de reform. eodem ferè modo, quo effectus naturales pendent à causis primis & secundis, & ieiuniorum festorumque præcepta à Deo & Ecclesia. Agnoscit denique hoc Clericale priuilegium, ratumque habet ius ipsum Ciuile. Nam in C. de Episc. & Cler. l. 7. ita loquitur Constantinus Magnus; *Clerici, qui per iniuriam hereticorum ad Curiam deuocati sunt, absoluantur, & de cetero ad similitudinem Orientis ad Curias minimè aduocentur; sed immunitate plenissima potiantur.* Idem sancit Gratianus in C. Theodos. l. ult. de Episc. iud. sed clarissimè omnium Fridericus Ecclesiæ ministros declarat liberos à potestate secularium, tam in criminalibus, quàm in ciuilibus. Authent. Statuimus, de Ep. & Cl. Addit Carolus magnus in Cap. l. 6. c. 109. *Clerici non secularibus Iudicibus sed Episcopali auidiètia referuntur: fas enim non est, ut diuini muneris ministri temporaliu potestati subdantur arbitrio.*

Clerici exempti à potestate seculari.

Nihil dici clarius pro assertione hac potuit, nihil neruolius. Magnus Princeps, idèoque & Magnus Iudex erat Dux Burgundiæ coætaneus Ludouici XI. adèò tamen in hac parte religiosus, vt ab illo iussus anno 1464. ad se mittere religiosum quendam, qui Brugis publicè dixisse fetebatur Dominum de Rubempré à Rege missum in Belgium, vt interficeret Comitem de Charolois Ducis filium, responderit, *sibi non licere manus mittere in Clericum*, vt scribit Bellef. in Ludouico XI.

Quod ad eorundem Clericorum bona, libera quoque esse ab eadem potestate; nec grauari debere tributis & oneribus, nisi quantum concesserit summus Pontifex, aut postulat lex fundationum apposita ab Imperatoribus, vel fundatoribus alijs secularibus; indè probatur, quòd non possit Laica authoritas aliquid in specie circa hæc bona disponere, nisi obligando Clericos ad legis circa hoc latæ obseruationem; eò quòd bona adhærent personæ, & lex disponens de bonis non potest nisi à persona obseruari. Cùm ergo lex ciuilis in Clericorum personas ius non habeat, vt demonstrauimus; vtique nec habebit circa illorum bona. De bonis loquor Ecclesiasticis, ac propriis, quæ continentur nomine beneficiorum, & stipendia sunt mysteriorum sacrorum, quicquid sit de alijs. Item non minus Reipublicæ profunt Clerici, quàm nobiles; imò longè amplius. Si ergo immunitate à tributis gaudent latifundia, aliaque bona nobilium propter ob-

Eorum quoque bona.

Sed quantum.

sequium quod præstare profitentur patriæ belli tempore; multò vtrique magis gaudebunt bona Clericorum. Item videri non potest Christus voluisse, vt Sacerdotes, quos instituit deterioribus essent conditionis sub Christianis magistratibus, quàm erant sub Pharaone Sacerdotes Ethnicorum: hi autem nulla pendebant tributa Pharaoni. Gen. 47.

Iudices Ecclesiastici & seculares.

L. in lege ff. de contrah. empt.

§. 2. Iam verò cum ex his duobus foris, vnum distinguatur ab altero, & distingui debuerit ad vitandam confusionem, & incommoda quæ diximus, satis liquet non debere vnus Iudices falcem suam mittere in messem alterius. Non Ecclesiasticos iudicare causas ciuiles, aut criminales Laicorum, si inter se litigent, aut in ius vocentur à Clericis: nec contra Laicos causas clericorum; nec fingere, aut prætexere rationes, quibus videantur iure id facere; verbi gratia dicere: non castigantur à suis; ergo ipsi castigabimus: quia nec ipsi sustinerent idem dici, & prætendi à Clericis de Laicis; nec à Iudice regni vnus de regnicolis alterius. Nec allegare, priuilegium sibi esse iudicandi eos, & puniendi; quia secundum iura non præsumitur, quod non probatur, idemque est iudicium de iis quæ non sunt, & quæ non apparent. Sanè cum reuocatum sit in Bulla cœnæ, vel probari debet ex peculiari concessione, vel ex legitima consuetudine adhuc vigente. Non denique addere, Magistratui meo gratum faciam, si illos etiam tribunali, ac potestati meæ subiecero: quia de eo sentiret male,

lè, quasi volente matris suæ spiritualis iura violare. Petrus de Cogneto aduocatus regius, idemque eloquentia præstans disseruit Parisiis coram Rege Philippo Valesio gratificari ei cupiens, & quicquid potuit, in medium attulit, ad subruendam immunitatem omnem Clericorum in temporalibus, quasi fisco damnosam. Sed Bertrandus Augustodunensis Episcopus postea Cardinalis, & fundator Augustodunensis Collegij, eodem iubente Rege in confesso publico tam valdè illius retudit argumenta; ut Rex qui aliàs vacillare initio videbatur, concluderet, nihil à se mutari velle circa recepta eousque, & vsu confirmata iura Ecclesiastica: sed id ipsum flagitare à Prælatibus, ut Clericos suos corrigant vitiis diffuentes. Ipse autem Petrus in magna confusione pergit vitæ reliquum.

Hæc tamen non obstant, quominus Clericus, si actoris partes suscipiat aduersus Laicum, possit coram seculari Iudice contendere, & eiusmodi Iudex de causa cognoscere: quia iuxta iuris regulam, *actor sequi tenetur forum rei*. Quin secundò possit hic idem Iudex Clericum iudicare, vel etiam morte punire in causa criminali, si ad id potestatem ab Apostolica sede acceperit, ut contingere solet in Clericorum degradationibus c. degradatio de pœnis in 6. Quin tertio possit à fortiori degradatum mittere in carcerem, & non degradatum; sed tamen incorrigibilem; atque ob id depositum excommunicatumque,

X 2 nec

*Petrus de
Cogneto in
Clericos a-
cerimus.*

*Bertrandus
ad eum res-
ponso.*

*Belles. in
Philippo.*

*Iudex lai-
cus quibus
ex causis
possit clericum
coercere.*

nec sese emendantem capere, & digna poena punire absque alia traditione, c. *cum non ab homine*, de Iudic. Item de mandato Prælati proprij Clericum, qui excessum aliquem commiserit, & cohiberi aliter non possit, capere & detinere, idque vi adhibita quantum in hunc finem fuerit necessaria, c. *si Clericus de Excom.* in 6. Item capere & detinere Clericum, qui nequiter aufugeret, animo sistendi eum Prælato suo, aut qui fureret nociturus aliis nisi comprehenderetur, aut qui percutiendus esset ab hostibus suis, nisi retraheretur, vt tradit Panorm. in d. cap. *cum non ab homine*.

Principis officium, ius dicere vnicuique.

§. 3. Equidem ad Principem valdè pertinet vnicuique ius administrare, & munus obire Iudicis, quando commodè potest. Neque enim alium magis ob finem voluerunt populi præficere sibi aliquem; ideoque dicunt 1. Reg. 8. *Constituere nobis Regem, vt iudicet nos, sicut & vniuersa habent nationes: & sæpè in sacris paginis iudicare pro regnare ponitur, vel è contra. Vt Iudic. 10. Surrexit Dux in Israël Thola, & iudicauit Ierusalem. Liber ipse Iudicum indè solum præfert hunc titulum, quòd Principes populi, quorum in eo gesta narrantur, ius dicerent. Et Salomon Rex orat. 3. Reg. 3. *Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare possit, & discernere inter bonum & malum.* Tergiuersans Philippus Macedo, & differens causam audire cuiusdam anus, quòd otium sibi ad id negaret esse, ab irata audiuit, *proindè ne Rex quidem esse velis.* Sed quia sæpenumerò*

non

non ei vacat intento causis publicis ad eiusmodi priuatorum causas attendere, quid à subalternis ei Iudicibus requirat Prudentia insinuandum hîc videtur, ne mancus sit tractatus & imperfectus.

Ipsorum primò est certò nosse, quousque sese exporrigat accepta iurisdictio, hoc est, quasnam personas & causas iudicare possint, quas non possint: de quo argumento dixi iam multa satis §. 1. & 2. & lib. 1. §. 3. Secundò, non discedere à iuris ordine postulante inter cætera, ne prius damnetur reus, quàm citeatur, l. cum hi. ff. de Transactionibus, & iustum habeat spatiû ad obiecta respòdendi, vt ex mutuo allegatorum conflictu quid definiendum sit, appareat. Supremi Iudicis, seu Principis aliam rationem esse tradunt Couar. lib. 1. var. resol. c. 1. n. 7. & Sylu. V. Homicidium 1. q. 2. Potest, inquit, in necessitate & ex causa grauissima ordinem hunc prætermittere, quando scilicet futurum est, ne alias puniri reus possit, vt puta quia potentissimus est. Tunc nec citatione opus erit, nec accusatione, aut consueta alia iuris formula; sed poterit summus ille Magistratus, eum pœnæ subijcere, cuius certò sciet esse dignissimum; quia tenetur ius administrare, punire malos, atque ab illorum vi tutos seruare innocentes meliore modo, quo potest. Quando itaque alio vti nequibit, isto poterit, hæc illi. Nec Ciceronem hoc latuit, nec Vlpianum Iuriconsultum, ex quibus ille in Orat. pro Milo-

*Iudicium
subalternorū
officia.*

Iudex supremus non tenetur stare ordini iuridico.

ne. *Silent leges inter arma, nec se expectari iubent, cum ei qui expectare velit, antè iniusta pœna subeunda est, quam iusta repetenda.* Hic verò in l. si quis filio ff. de iniusto rupto. *Nisi fortè latro manifestus sit, vel seditio prærupta factioque cruenta; vel alia iusta causa, quam mox præses literis excusauerit, moram non recipiat. Non pœna festinatione, sed periculi præueniendi causa. Tunc enim punire permittitur, deinde scribere.* Quibus postremis verbis rectè admonet, quod vt Iudex ordinem prætermittens omnem iniustitiæ suspicionem à se amoliat, vtque populi offensionem, ac scandalo eatur obuiam; videtur, quod non priùs ad pœnam illam occultè de reo sumendam debeat sese accingere, quam certus sit de perpetrato scelere, & testes in promptu habeat omni exceptione maiores, quos sumpto supplicio adducat in medium, palàmque faciat, cur & quomodò coactus fuerit consuetum iuris ordinem prætermittere: alias nec conscientiæ suæ, nec famæ satis consulere; sed videretur non paucis, pœna affecisse innocentem, quod absit, vt de ipso quispiam suspicetur communi patre & tutore omnium. Nisi fortè crimen esset turpissimum, quod euulgari non expediret, & Princeps sanctè iuraret se reum in eo deprehendisse, tunc sufficere fortè posset magna hæc eius assertio, cuius exemplum affert Ioan. Bodinus in methodo hist. loquens de Henrico II. Francorum Rege cap. 6. Item iudicium, si crimen non modò certum sit, sed etiam manifestum, ita vt celari nulla tergiversatione possit. Tunc multò mi-

nus requiritur ordo eiusmodi, esto Iudex sit inferior, vt scribit S. Ambr. in c. 5. epist. 1. ad Cor. rationem reddens, cur B. Paulus ad iudicium, & correptionem incestuosi mox processerit: *Cognito opere isto pellendum illum fuisse de coitu fraternitatis Apostolus censuit; omnes enim crimen eius sciebant, & non arguebant. Publicè noueram suam uxoris loco habebat, in qua re neque testibus opus erat, neque tergiversatione aliqua poterat regi crimen.* Tertiò iudicare secundum allegata & probata, l. illicitas §. veritas. ff. de offi. præsid. c. Sacerdos de offic. ordin. D. Th. 2. 2. q. 64. Nec refert, quòd fortè culpa vacet, qui condemnatur; scriptum autem sit Exod. 23. *iustum & innocentem non occides*, quia qualiscumque sit à parte rei, talis est in iudicio, & prudenter esse præsumitur, qualis probatur: aliàs posset quicumque Iudex pro sua libidine prætereundum reum etiam conuictum esse innocentem. Verba autem illa Exodi intelligenda sunt de eo, qui manifestè est innocens; qualis certè non potest probari nocens, ne verisimiliter quidè. Nec obstat, quòd Rex Salomò innocentè paruulū, de quo altercabantur inter se duæ meretrices, interficere iusserit, & in partes duas secari. Non enim id iussit efficaciter, sed tentare studuit muliercularum animos, vt solidam matris verè coniecturam ex mandato illo terribili, eliceret, quod & fecit. Interim si scientia priuata certò sciret Iudex reū esse innocentè, peculiari studio incubere deberet in examinanda testimonia falsitatis detegendæ

*Salomonis
iudicium de
meretrici-
bus, quomo-
do intelli-
gendum.*

gratia, & causam remittere ad superiorem iudicem, si hoc commodè, vtiliter, honeste fieri posse videatur, ac sententiam differre quantum poterit. Quartò non habere acceptionem; sed tam diuites quam pauperes, tam domesticos quàm extraneos, quando ita ius postulat, condemnare. *Leuit. 19. Non facies quod iniquum est, nec iniuste iudicabis. Non consideres personam pauperis, nec honores vultus potentis. Exod. 23. Pauperis non misereberis in iudicio. Deut. 1. Quod iustum est iudicate, siue cuius sit ille, siue peregrinus. Nulla erit distantia personarum, ita paruum audietis vt magnum, nec accipietis cuiusquam personam, quia Dei iudicium est. Interim non prohibetur, imò singulariter attendere ad ea debet, quæ faciunt pro pupillis & viduis, quia præsumptio quædam iuris est pro illis, aliàs cur aduersum eos potius lis intentatur, quàm aduersum parètes & maritos nondum vita functos? Quintò iudicare secundum leges, non ex sensu proprio. *Bonus Iudex nihil ex arbitrio facit, sed iuxta leges & iura pronunciat, statutis iuris obtemperat, non indulget propria voluntati. Nihil paratum & meditatum domo defert, sed sicut audit, ita iudicat, & sicut se habet negotij natura, decernit, obsequitur legibus, non aduersatur, examinat merita cause, non mutat. Sextò, ad parentum & amicorum iniqua postulata obsurdescere Agidis exemplo Lacedæmoniorum Regis, cuius nobile apophthegma ad genitores suos lubet subijcere. *Donec essem apud vos, nullam omnino tenebam iustitiæ scientiam.***

S. Ambr. in
Psalm. 118.

Agidis egre-
gium dictū.

Plur. in A-
poph. Lacō.

Verum

Verum ubi me patria tradidistis & legibus, insuper iustitiam & honesta docuistis, conabor huic magis obtemperare quam vobis. Et quandoquidem hæc est vestra voluntas, ut quæ sunt optima faciam; optima verò sunt, quæ iusta sunt, cum homini priuato, tum præcipuè principatum gerenti, quæ vultis faciam, quæ dicitis negabo. Septimò, nullo pretio à iudicij æquitate discedere, ne si discedat, constuprator sit iustitiæ, quæ idèd quasi virgo celebratur, quod Iudicem incorruptum esse oporteat. Octauo, seruare virilem constantiam, ne se in affectus deduci patiatur eloquentia patronorum. Nam, ut rectè notat Quintilianus l. 6. Inst. c. 2. Cum irasci, odisse, misereri cœperint, agi iam rem suam existimant, & sicut amantes de forma iudicare non possunt, quia sensum oculorum premit amor: ita omnem inquirenda veritatis rationem Iudex amittit occupatus affectibus, astu fertur, & veluti rapido flumini obsequitur. Affine est, ut non terreatur multitudo & specie probationum, quia ut scribit idem author: Non infrequenter etiam optima causa similes sunt malis, & innocens reus multis verisimilibus premitur. Nondè deponere, & obliuioni tradere priuata odia olim contracta, ut syncere ius dicere possit, & tractare negotia publica. Sic laudantur Aristides & Themistocles, quòd quoties siue Legati, siue Imperatores publicitùs vnà mitterentur, priuatas similtates facillè deprauaturas rectum de rebus iudicium, in sinibus agri Atheniensis deponerent, resumpturi, si ita videretur, in reditu. Decimò, suspectas habere

X § accusati

Quintil. l.
12. c. 1.

Aristides &
Themistocles
in quantum
odia deponerent.

*Fœminarũ
accusationes
non faciliẽ
admittenda.*

*Iudex sedẽ-
do ius dicit.*

accusationes fœminarum in materia luxuriæ teste carentium. Rabida est illarum vindicandi se cupiditas, pecuniis velut vecte fortissimo impelluntur ad struendam cuius calumniam, citò mentiuntur se vim passas ab his & illis. sic calumniam sustinuit in hoc genere Ioseph ab hera sua prolectatus, stuprũmque recusans, & S. Athanasius, S. Greg. Taumaturgus, S. Brixius, & apud Ethnicos Hypolitus accusatus apud Theseum à Phædra vxore eius, qui Theseus eum discerpi iussit. Vndecimò, abstinere à præcipiti sententia capitis. Sanctus est zelus iustitiæ, sed discretus. Romanis Iudicibus securæ & virgæ præferebant Lictores, sed victas; vt ritu illo significaretur, haud faciliẽ in quenquam expediendas. Non stando, currendo, vel ambulando ius dicit Iudex, sed sedendo; vt intelligat magna cum mentis quiete iudicandum. Idem vices agit Dei, de quo Sap. 12. *Tu autem cum tranquillitate iudicas.* Præcipuè autem cunctatione vtendum, si grauis occurrat cunctandi occasio. Scio præfectum quendam equitum, cuius erat latrones insectari, comprehendisse aliquot in sylua propè Aurelias, & statim iussisse omnes in crucem agi. Tum ex illis vnus sic eum est affatus: Domine, scitote ciuem me esse Aurelianensem, familiæ meæ omnium ferè ditissimæ hæredem, columen domus, & toti ciuitati charissimum, nihil minus profitentem quàm latrocinium, sed heu! cum antè duas horas inde discessis

discessissem villæ cuiusdam nostræ contem-
plandæ gratia, incidi miser in hos prædones
mihi insidiantes, necemque intentantes, nisi
eos sequerer. Quod quàm inuitus fecerim vos
ipsi cogitate. Obsecro itaque ne præcipietis
in me sententiam, retinete me, Aurelias mit-
tite qui exploret num ita sit. Si deprehensus
fuero vobis illulisse, nullum recusò mortis a-
cerbæ genus, tantùm explorete quod dico, &
persualum habetote, si me priùs occideritis, a-
ctum iri vobiscum pessimè. Quid ille ad hæc?
Contempsit iustissimas preces supplicis, la-
chrymantis, suspirantis, omni commiseratio-
ne dignissimi, præcepitque vt ex arbore pen-
deret cum sociis. Quod vbi rescitum est
Aureliis, abominationi fuit omnibus, Rex-
que ipse de tam iniqua præcipitatione fa-
ctus certior, confestim remouit eum ab offi-
cio. Duodecimò, acquiescere constituto si-
bi stipendio, nec vlla admittere munera, seu
ante prolatam sententiam, siquidem *excacant
prudentes, & subuertunt corda iustorum*; seu post,
quantumcumque gratis offerri videantur ab
eo, qui euasit in causa superior; tum quia
cum admittuntur facilè, præsumunt homi-
nes ad ea collimasse Iudicem; tum quia pro-
hibentur admitti, & offerri solent velut in
remunerationem accepti beneficij; cum ta-
men non sit beneficium, quandoquidem te-
nebatur Iudex facere quod fecit: *in necessita-
te autem nemo existit liberalis*, l. rem legatam,
ff. de adim. leg. Adde, quòd his muneribus

*Præceptum
& iniquum
iudicium.*

*Nulla Iudi-
ci admittèn-
da munera.
Exod. 23.*

præpa

præparatur Iudex ad fauendum datori in cau-
 sis aliis. Sanè cùm habeat pro immediato sco-
 po bonum vtriusquæ partis secundum iustitiã,
 expedit planè, vt nihil ab illis accipiat, ne in-
 clinet ad fauendum alterutri contra eandem
 iustitiam, vt docet D. Th. 2.2.q.71.art.4. & in
 hoc differt ab Aduocato vni addicto parti, à
 qua proindè potest stipendium accipere, (quod
 totum intelligo cum Molina, tom. 1. de Iust.
 disp. 84. sub finem, vbi non est præscripta cõ-
 suetudo, vt Iudicibus liceat præter taxatum
 stipendium Sportulas accipere, hoc est, obla-
 ta sibi à litigantibus munera. Nam si sit, non
 videntur facilè damnandi admittendo ea, cum
 fortè permittat id Princeps, quia scit consti-
 tutum iis non esse sufficiens salarium.) Ex his
 sequitur, teneri Iudicem ad restitutionem pe-
 cuniæ, quam accepit, vt iustam ferret senten-
 tiam; vel vt non ferret iniustam. Nam cùm ex
 officio teneatur gratis & benè iudicare, turpi-
 ter accepit. 14.q.5. c. non sanè. Sylu. V. Iudex
 l.n.17. Val. tom. 3. disp. 5. q. 6. p. 5. restituetur
 autem illi ipsi qui dedit, vt qui coactus dederit,
 nec sine iniuria obligante ad restitutionem,
 vt docet Lessius l.2.c.14. dubit. 8. Quod si pe-
 cuniam acceperit vt malè iudicaret, tenebitur
 in foro interno restituere illam, non dan-
 ti, tum quia nullam ei fecit iniuriam acci-
 piendo, tum quia hunc sceleratum datorem
 & iustitiæ corruptorem puniri potius iura
 volunt, quàm ei concedi pecuniæ repeti-
 tionem; sed pauperibus. Tenebitur, inquam,
 restituere;

*Iudex tene-
 tur ad resti-
 tutionem.*

restituere; quia eiusmodi pacta improba ipso iure sunt irrita, ob idque ius nullum verum acquirit Iudex in talem pecuniam. Decimotertio vitæ esse integerrimæ, quia turpe & indignum censent omnes reum ab illo condemnari, qui iisdem vel grauioribus culpis implicatur. Vnde Christus Matth. 7. *Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, que in oculo tuo est, non consideras? Hypocrita, eice primum trabem de oculo tuo.* Et Ioan. 18. *Quis sine peccato est vestrum, primus in eam lapidem mittat.* Et Rom. 2. *Inexcusabilis es o homo omnis qui iudicās; in quo enim iudicās alterum, teipsum condemnas, eadem enim agis quæ iudicās.* Scribit in eandem sententiam de Poëtis vnus:

*Quis tulerit Gracchos de seditione querentes,
Quis calum terræ non misceat, & mare cælo,
Si fur displiceat Verri, si homicida Miloni,
Clodius accuset mæchos Catilina Cethegum?*

Iuuen.
Sat. 1.

Simili argumento vtens S. Basilius in Laicos inuehitur, qui cum sapissimè committant cõplura peccata, quæ non nisi rarò fieri vident à religiosis, ad illa sua non attendunt; sed ad ista tantùm, & miseros regulares omni pœna dignos esse clamare non desistunt. Decimoquarto, nimias quasque moras amputare, nec pati abire lites in infinitum. Inter alia procrastinationis detrimenta, facultates exhauriuntur iustè litigantium, refrigerescit lapsu dierum tam in Iudice, quàm in Assessoribus & accusatoribus zelus iustitiæ, in inuidia sunt crimina recenti accusatione, & ad vindictam animad

S. Basilius
in Const.
cap. 6.

*Integritas
vita in Iudice.*

animaduersionemque Iudicum animos solent impellere, languent contrà comperendinata re forensi artificio, frigere incipit ipsorummet accusatorum ira iustissima, exarescunt lacrymæ senatorum, qui priùs orborum & viduarum calamitate ingemiscere videbantur, tandèmq; vel non fertur in reos sententia, vel lata non datur executioni, vel multum eius rigori detrahitur. Ab his perniciosis procrastinationibus tam procul aberat Traianus, si Plinio iuniori credimus in Panegyrico, tam in tribunali assiduus, vt labore refici ac recreari videretur. Decimoquintò, reum nullum torquere, nisi præuia semiplena probatione aut infamia, & ne his quidem substantibus immaniter adedò in eum sæuire, vt reddatur inutilis, vel exponatur admodum graui mortis periculo; quandoquidem introducta tortura non est ad puniendum, sed ad veritatem duntaxat moderatè ab inuitis extorquendam. Affine est ad eliciendam confessionem nec mentiri, neq; quicquam falsò promittere, puta impunitatem, nec dicere iam esse denunciatos ab iis quibus non sunt. Sinceritate delectatur Iustitia, non dolis & fraudibus. Abstinere item ab illicitis quibusque probationibus, cuiusmodi sunt aquæ calidæ non lædentis iniectam manum, aut frigidæ in quam præcipitata veneficæ si non merguntur, tales omnino creduntur esse, vt pote à Dæmone sustentatæ, non autem si mergantur. Nam, vt fusè docet Mart. Delrio lib. 4. disquis. q. 4. sect.

Iustitia sinceritate delectatur.

4. vsque ad libri finem, hæ omnes & eiusmodi aliæ veri disquisitiones contrarię sunt sacris canonibus, & meræ Dei tentationes meritò iudicantur, cum in iis à Deo petantur miracula absque vlla sufficienti necessitate, & argumenta in oppositum nihil omninò cõcludant. Postremò, accurare; ne aut consolatio spiritalis, aut sacramentalis confessio desit afficiendis extremo supplicio, nisi urgeat necessitas, nec nisi his prætermisissis impleri possit iustitia: tunc sufficiet aliquod iis tempus concedere ad eliciendam admissorum scelerum contritionem.

§. 4. Circa executionem sententię iudiciarię, interest per omnem modum, ne facilè aut suspèdatur, aut prorsus impediatur concessione vitæ; sed aduersus reos capitis procedatur secundum iura, quandiu in oppositum nulla interuenit causa grauissima, qualis, verbi gratia, fuit intercessio illa toxius populi apud Regem Saul pro salute Ionathæ, nisi potius comminatio dicenda videatur seditioni proxima, quàm supplex intercessio, sic enim loquutus est populus: *Ergone Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnam in Israel? Hoc nefas est, viuit Dominus. Si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cum Deo operatus est hodie.* Qualis similiter esse posset insolita quædam hominis rei pœnitentia, seu dolor admissi sceleris, non tam propter instans supplicium, quo se fatetur dignissimum, quàm ob delicti turpitudinem, & offensam Dei, aut Principis.

*Spiritualis
consolatio
non debet
desse affi-
endis suppli-
cio.*

1. Reg. 14.

Cuius

Cuius tanti doloris arguméta esse possunt ingentes lachrymæ, sudor sanguineus, &c. Talibus semel ignoscere fortè expediret, essetque Deum imitari, dicentem: *Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat*; & Troianos, quorum verba fuere:

Virg. lib. 2.
Aen.

*His lachrymis vitam damus, & miserescimus
ultrò.*

Bellef. in
Clothario.
*Iuuetotus
quàm iniu-
stè occisus
à Clotario.*

Carè constitit Clotario Francorum Regi Clodouci filio in simili causa veniam negasse Iuetoto nobili Gallo, quem reum credebat Læsæ maiestatis, cum verè esset innocens, tantumque per caluminam ab eius gratia excidisset: Ex eo verò tempore toto decennio contra Saracenos in Africa fortissimè dimicasset. Quo exacto Romam se contulit, impetratisque ab Apostolica sede commendatitiis literis in Galliam rediit, Regem sibi infensum, & in templo apud Successiones versantem eodie, quo Christus in cruce pendens veniam impertit suis crucifixoribus, adiit, supplexque obtulit summi Pontificis literas, obtestatusque est, ut communis illius redemptoris ergo in suæ maiestatis gratiam reciperetur. Nemo non sperabat fore, ut venia donatus recederet, sed fefellit Rex expectationem vniuersorum; educto pugione tempore & loco sacro mox supplicem interemit, qua immanitate incurrit in odium quamplurimorum, ab Apostolica sede percussus anathemate, à quo non est antè liberatus, quàm totam Iuetoti familiam libertate donauit, & declarauit

Bellef. in
Clothario.

& declarauit nullo vnquam tempore obnoxia fore regie potestati, nisi forte exemptionem illam suam venderet.

Hæc de supremo Iudice, seu magistratu sunt accipienda, quia in eum solùm cadit potestas eripiendi à morte reos damnatos capitis; & cautè quidem, vt dictum est, substante causa grauissima, quæ si desit, iram Dei accerteret intempestiua hæc indulgètia dicturi sine dubio: *Quia dimisisti hominem dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius.* Quòd ad inferiores, multò magis debent rigori legis insistere, & in executionem incumbere latæ sententiæ, nihil addendo de suo, nec detrahendo, vbi determinatur in iure pœna, nec relinquitur eorum iudicio. Imò etiam cùm relinquitur, & lata est, serium postulat executorem: aliàs inanis erit, & ridebitur totus ille apparatus forensis strepitus siue iudicij, cuius vtilitatem, atque efficaciam sola ostendit executio. Digni præ cæteris sunt, qui hunc rigorem sentiant, superbi omnes maiestatis cõtemptores, malefici, sortilegi, publicæ pacis perturbatores, & denique peccantes ex destinata malitia. Superbos non tulit in cœlo Deus; sed rudentibus inferni detractos in tartarum tradidit cruciandos vnà cum Lucifero attollente sese & dicente: *In calum ascendam*, &c. Minime item ferendos indicauit, qui scriptum reliquit:

Tu regere imperio populos Romane memento,

1. Reg. 21.

*Quinam in-
tempestiuo
iudicio pu-
niendi.*

Isac. 14.

Virg. lib. 6.

Parcere subiectis, & debellare superbos.

Inductis in arenam simiis, ceruis, leporibus & brutis aliis natura infirmis ac meticulosis, non mouebatur canis ille generosus, quem misit Rex Albanus ad Alexandrum; obiectis verò Leone, Elephanto, & superbis aliis ferre non valens illorum fastum, colligebat sese, tantòque impetu in ea insurgebat, vt etiam conficeret. De maleficis scriptum est: *Maleficos non patieris viuere.* Idem dicendum multò magis de sortilegis, qua voce eos hîc intelligo, qui ad sciendum aliquid, diuinandum, efficiendum, vel obrinendum ad Dæmonem se conuertunt, ei se tradunt eiurato Christo, illius vtuntur opera, quæ omnia tam sunt in se graua, vt vix abôminationis huius notam possit effugere, qui eam negligit, cum debet ac potest vindicare. De publicæ pacis perturbatoribus, nota sunt verba Iosue ad Achan, qui sacrilegio suo iram Dei accersuerat in castra Isral: *Quia turbasti nos, exturbet te Dominus in die hac.* Sequitur autem: *Lapidauitque eum omnis Israel, & cuncta qua illius erant, igne consumpta sunt.* Restant, qui peccant instigante potiùs malitia, quàm mentis, aut carnis infirmitate, ob id digni sunt iudicio Dionysij Syracusani, qui iudicem experiantur in omnibus seueriorem. Is cum audiisset adolescentes duos inter potandû sibi fuisse turpissimè conuinciatos, vtrûque vocauit ad cenâ, eique sepercit què deprehendit post computationem multa garrere alterû autè rarò & caute bibentem

Exod. 12.

Pacis publicæ perturbatores.

Ios. 7.

Plur. in Apophr. Dionysij Syracusani in conuiciâ res.

tem iussit occidi quasi consultò maledicum.

Faciam parographo huic finem, si dixerò, specialiter à zelo iustitię laudari Iudicē, quando nō indulget affinis suis, sed in reos & conuictos grauium scelerum constanter fert sententiā, & pœnam decernit, quam iura exigunt delictique atrocitas, & decretā exequitur. Excelluit multorum iudicio in hoc genere Zaleucus Locrensiū Legislator; nam lege lata vt vtrōque orbarentur oculo in adulterio deprehensi, filio suo huius conuictō flagitij inferri iussit geminam hanc orbitatem; reclamante autem populo vniuerso pœnam mitigauit, vnicū ei iussit erui; sed ita vt eius loco ipse vno se suo priuauerit, vt sic integrè legi satisfecisse videretur. Nihil certè necesse erat vtroque eum destituere, cū in gratiam populi totius aliquid fuerit de legis rigore remittendū. Sed neque legi satisfecit, nec rationi. Nō legi, quia nihil tale postulabat. Non rationi, tū quia non videtur rationabile pro amico mori, si is reus sit, scelerosus, & damnatus capitis; tum quia amici causa non licet iniuriam inferre Reipublicæ, vt intulisse videtur Zaleucus Rex, ita se deturpando ac mutilando, cū intersit Reipublicæ Principem habere nullo captum, sed membris omnibus integrum. Poriùs itaque excelluisse dicamus colonum illum, qui sub Artaxerxe Persarum Rege septem nactus filios, diuque expertus minimum natu planè intractabilem, & continuas sibi creantem molestias;

Valer. lib.
5. cap. 6.
*Zaleuci ze-
lus seruanda legis.*

*Coloni se-
ueritas in
filium.*

Herodotus. tandem ira percitus comprehendit illum, & reuinctis in tergum manibus adduxit ad regē, postulans vt neci traderetur. Tum Rex; *Potesne etiam ferre, vt filius in conspectu tuo vita priuetur? Omnino, inquit, quia in horto etiam cum nascentium lactucarum furculos amaros defringo & amputo; tantum abest, vt dolorem ex eo mater ipsorum lactuca patiatur, vt magis etiam efflorescat. Sic cum videro eum qui meam familiam ladit, & vita fratrum officit, vitam amittere, habebunt recte nostra omnia.* Hominem his auditis impensè laudauit Rex, & in Collegiū regionum Iudicum cooptrauit, dicens: *Qui tam iuste & seuerè sententiam de propriis liberis audet pronunciare, ominò etiam in causis alienis egregium se Iudicem prestabit.* Addo, si multos contingat teneri reos eiusdem criminis, in more esse supremo Magistrati considerare, vtrum hi deliquerint vno vel pluribus adhortatoribus, atque in eo casu sat habere ad necè vocare seditionis, vel alterius eiusmodi mali authores, vt Romæ obseruatū testatur his verbis T. Liuius: *Certabatur, vtrum in authores tantum seditionis 35. animaduereetur, an plurium supplicio vindicanda magis defectio esset quàm seditio. Vicit sententia lenior, vt vnde orta culpa esset, ibi pœna consisteret, ad multitudinis castigationem satis esse.* Idem confirmat Cicero in orat. pro Cluentio: *Pœna debita multis simul peccantibus, ab aliquibus tantum luitur. & ita veteres Romani statuerunt, vt si à multitudine esset rei militaris flagitium admissum, sortitione quadam in aliquos duntaxat*

eduntaxat animaduertetur, ut metus ad omnes, ad paucos pœna perueniret, essetque instar fulminis: fulmina quippè paucorum periculo cadunt, omnium metu.

De Legislatorum Prudentia in ferendis legibus.

CAPVT VII.

- §. 1. Antecessorum Leges non facile antiquandæ.
2. Quæ præcipuè leges ferendæ.
3. Qualis quantaque soleat esse legum obligatio.
4. Circa leges pœnales quid rectè obseruetur.
5. Quousque obseruari ab authore suo leges debent.
6. Quantoperè committendum ut à subditis leges obseruentur.
7. Possintne iure extendi leges ad hæredes præuaricantium.

§. 1. **L**EGANTER Plato l. i. de legib. *Necessaria est homini cõmunitas, quia non potest solus viuere. Necessaria cõmunitati lex, quia sine lege periret ob iuris ignorantiam. Necessaria legi diuina authoritas, à qua proficiatur & commendetur. Ad obtinendam verò hanc authoritatem necessaria est legislatori probitas. Libro autem 8. de Rep. Peius affirmat esse in*

Homini necessaria cõmunitas, cõmunitati lex &c.

legibus constituendis errare, quàm hominem occidere; quia eiusmodi error multos per multa secula interficit animos simul & corpora. His præmissis de bonarum necessitate legum, caput aggredior, in cuius limine, nihil dicere attinet quid sit lex; nec quòd abusuè lex dicatur, quando iusta non est. Non esse autem, si vel non respiciat bonum commune, vel non feratur ab eo, qui habet ferendi potestatem, iisque præest quibus seruanda proponitur. (Rectè enim Baldus in l. omnes populi ff. de Iust. & iure. *Quantum iurisdictionis quis habet, tantum auctoritatis condendi legē vel statutū*) vel onera nõ imponit per proportionem virium seu facultatum: vel denique iniusta proponit & iuri contraria. Supponuntur ista potius, de quibus latè Syllu. V. lex. q. 4. & alij. Praxim hîc quærimus, materiãque Prudentiæ. Quod circa ædificia, idem ferè circa leges accidere viris potentibus, & legum conditoribus solet. Displicent illis passim exstructæ ab antecessoribus fabricæ, nouas meditantur. Facilis error & Reipublicæ haud multum perniciosus: At leges bonas priùs cõditas eleuare, vt locus sit propriis surrogatis, res est quæ incõmoda post se relinquit nec pauca nec parua. Non modò bonũ suppressitur, quod ex illis manabat, dũ obseruarentur; sed mutationi prætereà assuescunt subditi, nouitatis studium inducitur, & quasi conuulsa arbor disponitur ad ruinam Reipublica, quæ aliàs stare.

Legum mutatio quàm perniciofa Reip.

Moribus

Moribus antiquis stat res Romana virisque.
 Et 2. Machab. 3. legimus tunc beatam fuisse
 ciuitatem Hierusalem, cum adhuc leges optimè
 custodirentur. Nihil dico de iniuria, quæ fieri
 videtur prisco legis auctori, & populo eius
 coætaneo, à quo recepta fuit & approbata.
 Addere sufficit, doceri subditos, quomodò si-
 militer possint surrogatam contemnere. Quo-
 circa S. Greg. lib. 12. epist. 31. ait: *Iustitia ac ra-
 tionis ordo suadet, ut qui sua à successoribus desi-
 derat mandata seruari, decessoris sui voluntatem
 & statuta custodiat.* Et alibi: *Quod verè dicit no-
 stris temporibus debere seruari, quæ à meis quoque
 prædecessoribus tradita, atque custodita sunt, absit
 à me, ut statuta maiorum consacerdotibus meis in
 qualibet Ecclesia infringam, quia iniuriam mihi
 facio, si fratrum meorum iura perturbo.* Ac rur-
 sus: *Si ea destruerem, quæ antecessores nostri sta-
 tuerunt, non constructor, sed destructor esse iure cõ-
 probarer, testante veritatis voce, quæ ait; Omne re-
 gnum in seipsum diuisum, non stabit.* Ludouicus
 XI. Gallix Rex initio regni sui leges ferè om-
 nes Caroli VII. patris sui studuit abolere,
 (illum enim oderat, nec post secundam ab eo
 defectionem adduci potuit vocatus, ut re-
 dired Lutetiam, & in aula versaretur) verùm
 abstinuit dissuadentibus Regni proceribus,
 pessimique id exempli esse contendenti-
 bus. Apud populum quendam Thurios vo-
 cant, cautum olim scribit Diod. Sicu-
 lus lib. 12. Biblioth. ne quis in concionem
 prodiret legis alicuius extinguendæ causa,

Lib. 2. epist.
32.

Bellef. in
Lud. XI.

Ludouici
XI. odium
in patrem.

Thuriorum
lex & Lo-
crensium.

nisi collo recte circumdato; vt si in mutationem non consentirent comitia, mox strangularetur. Hanc eandem legem fuisse Locrensi-um sub Zaleuco Legislatore scribit Hierocles in serm. quales in patriam esse debeamus. Et Agefilaus suggerenti patri, vt in causa quadam præter leges pronuntiaret: *Imò, inquit, abs te pater à pueritia didici parere legibus. Quamobrem nunc quoque tibi obtempero, cauens ne quid faciam præter legem.* Nec tamen idcirco ab-
 nuo licere nonnunquam, imò etiam expedi-
 re, latam olim legem expungere, quando-
 quidem leges feruntur tempori, hominùm-
 que moribus conuenientes, quæ omnia mu-
 tationi obnoxia sunt. Etiam Romana Eccle-
 sia statuta quandoque mutat sua iuxta tem-
 poris exigentiam, 25. q. vltima, c. posteaquam
 §. his ita. Exemplum, habebant initio Chri-
 stiani bona communia; at conditio ætatum
 sequentium non tulit hanc communionem.
 Huc referamus magni illius Assueri rescrip-
 tum: *Nec putare debetis si diuersa iubeamus, ex
 animi nostri venire leuitate, sed pro qualitate &
 necessitate temporum, vt Reipublica possit vtilitas,
 ferre sententiam.* Hoc solùm contendo, ad mu-
 tationem nunquam nisi magno attributo iu-
 dicio, & necessitate urgente profiliendum.
 Si lex antecessoris diuinam aliquam confir-
 met, aut naturalem, vix vnquam reuocan-
 da erit, ne videatur diuina simul & naturalis
 aboleri; cum tamen non debeat, nisi fortè sit
 ius diuinum iudiciale Israelitici populi diri-
 gendi

Plut. lib. de
Vercundia

Statuta
mutanda
quandoque.

Esther. 16.

gendi proprium. Hoc enim mutari nihil vetat. Vnde cum olim duo tresue testes ad testamentum sufficerent, Deut. 17. nunc plures desiderantur. Contrà, si lege aliqua non adeò necessaria abuti populus incipiat, occasionem inde arripiens faciendi aliquid menti Legislatoris valdè contrarium, & eliminari posse abusus non videatur, nisi per legis extinctionem; meritò extinguetur, sicut contritus est serpens æneus, quem erigi Deus quidè iusserat; sed quo tempore nondum insanus populus diuinos ei honores deferebat. Similiter si ex lege deprehendatur posterius incommoda sequi grauia, supprimendam docet Arist. 2. Polit. 6. Idem iudicium, si valdè mutatus sit rerum status, cuius intuitu aliquid fuerat institutum. Sic prudentes nauæ mutatis ventis paulò aliter sua inflectunt nauigia: & medici affectu mutato ægrotantium recedunt à præscriptis antecedentibus. Eidem tenori non semper insistendum, sed spectanda esse tempora expertus est magno suo damno Cicero, qui inflatus prosperis successibus cõiurationis Catilinariæ, postea sibi promittens similes, laceſcebat Antonium, quasi eadem oppressurus illum esset facilitate, qua Catilinam; cum interim longè aliter res haberet sub Antonio, cui proindè non ita insultandum fuit, sicut in Philippicis. Censuit Themistocles cingendas Athenas validis arcibus, quò tutiores essent ab hostium incurſibus. Post aliquot annos veritus Theramenes, ne

Imò & eliminanda.

Cicero sibi parum prudens.

potentiores quidam indigenæ iis occupatis tyrani fierent, sui consilij dixit esse, vt omnes subruerentur.

§. 2. Sicut prudens Medicus præscripta sua non præterito aut futuro, sed præsentis ægotantis morbo accommodat: Ita perspicit Legislatores solers, quid maximè suo tempore non fiat, quod deberet fieri, aut contrà; & legem illud præcipientem, istud interdicientem, si iam lata sit, sed quasi sepulta neglectaque iaceat, pristino vigori restituit; sin nondum sit, autoritate condit propria. Inuenit exempla aliquot ab ætate nostra accipere. Considerat, si Christianus sit, nihil esse debere subditis suis verò ac sincero Dei cultu antiquius, à quo pendet prosperitas etiam temporalis; vndè proficiebat Dauid pietate insignis, & seipso semper euadebat robustior: domus autem Saul contraria de causa quotidie decrescebat, 2. Reg. 3. Videt præterea eiusmodi cultum interturbatum valdè, & adulteratum per zizania, quæ nostro seculo per stolones suos superfeminavit inimicus homo Diabolus. Quid itaque melius faciat; quàm si legem ferat efficacem, ne quis subditorum aliud se credere profiteatur, aliterue Deum colat, quàm receptum est superioribus seculis, & à Catholica prædicatum Ecclesia, quæ columna & firmamentum cum sit veritatis 1. Tim. 3. doctaque à Spiritu sancto omnem veritatem Ioan. 14. & 16. errate in definitionibus suis

Ecclesia firmamentum veritatis.

fuis nullo modo potest? Talem tulit his verbis Iustinianus Imperator: *Cunctos populos quos clementia nostra regit imperium, in tali religione volumus versari, quam diuum Petrum Apostolum tradidisse Romanis, religio adhuc ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem Damasum sequi claret.* Ut idem faceret, non obscure commonefecit Leonem Imperatorem Leo Pontifex istis aliis: *incunctanter aduertere, regiam potestatem tibi non solum ad mundi regimen, sed maxime ad Ecclesia praesidium esse collatam, ut ausus nefarios comprimendo, & qua bene statuta sunt defendas, & veram pacem his qua turbata sunt, restituas.* Maria Henrici 8. Regis ex Catharina vxore filia vix regnare cepit, cum virilem vereque regium induens animum, fecit eiusmodi sanctionem; ut nempe subditi omnes a neoterica religione & fide, ad veterem seu orthodoxam sese transferrent. Aggressa est fortiter, quod sui erat muneris miserta subditorum, quos sicis oculis videre non poterat opinionibus nouis circumuentos ruerē in interitum; coercuit pereuntes legis efficacia, absterita nō est inani metu & rumusculis, breuique fauente numine vniuersos in viam rectam, summamque concordiam reuocauit. Cernit secundo magnam vbiq; blasphemandi licentiam, indigna loquendi de Deo & Sanctis eius, interponendi in iuramentis, cor, caput, ventrem, carnem, & alias Dei partes; ac si verē iis constaret ut Deus, cum tamen non constet:

Similes

C. de summa
ma Triu.
l. 1.

Leo Papa
in epist. ad
Leonē Im-
perat.

Maria Hen-
rici 8. filia
quomodo
expulerit
haereses è re-
gno.

*Philipi
Valesij sta-
tutum in
blasphemos.*

*Item S. Lu-
douici.*

Similes autem Christo vt homini cotuenientes per summum contemptum, & sine vlla prorsus reuerentia in testes adducere. Si edictis suis reprimat tam effrenem audaciam, ostendet se non frustra portare in capite coronam, in manu sceptrum, supra femur gladium; sed ad vindictam malefactorum. Magnam hinc laudem habet Philippus Valesius Francorum Rex; nam blasphemos in Deum, aut Virginem Mariam & diuos alios, constitutione sua primùm ad torquem, seu numellas versatiles publicè adiudicari voluit, aliquot horarum spatio per mensem. Quod si iteratò in crimen incidissent, statuit, vt retractis ad eandem numellas die nundinarum coram frequenti populo suprema labia candente ferro funderentur, ita vt dentes apparerent; tertia vice abscinderetur labium inferius; quarta vtrumque; quinta autem lingua. Idem postea fanciuerunt paucis immutatis Carolus VII. Franciscus I. Henricus II. Sanctus autem Ludouicus fronti notam iniuri voluit candente lamina, vt scribit Palus Æmil. l. 7. hist.

Audire item potest de diuinis, magis, veneficis, & sortariis nefanda plurima hoc infœlici seculo post natas hæreses frequentibus numen eiurantibus, Diabolo se prostituentibus: & quicquid ipse iusserit, aduersus Deum, atque in perniciem humani generis exequentibus; cumque audiat, absit vt indormiat, vt non ferat in quisquilias illas omnes edicta seuerissima, & gladium distingat publicæ

blicæ potestatis verbis illis admonitus: *Maleficos non patieris vivere.*

Exod. 12.

Monomachia, seu duellorum grassantē insaniam, qua nobiles propè innumeri de medio tolluntur, vtilissimi futuri Reipublicæ, si superuiverent, ægerimè ferunt, quicumque sapiunt, amantque patriam, cuius sunt membra. Nec abs re profectò, cum directè aduersetur sexto præcepto decalogi, *Non occides*, & & naturæ communis omnium matris iuribus. Quid enim magis contra naturam, quàm ut in causa propria idem actor sit, Iudex, & executor? utque id vsurpet in argumentum innocentia & causæ bonæ, quod æquè commune est fontibus & insontibus? Monomachus posthabito iuris ordine & Principe, ac constitutis ab eo Iudicibus iniuria se affectum prætendit ac iudicat, arbitrum alium non quærit, Iudicis sibi partes arrogat, aduersarium non accusat solum, sed citat prouocatque ad singulare certamen, quasi iã à se damnatum capitis, occisurus illum si possit. Vicissim aduersarius se iure niti profiteretur, iudicio suo stat in causa propria, consentiendo in prouocationem reus fit peccati prouocantis, & dum æquè primò ubi peruentum est ad certaminis locum, impetum facit, æquè rationem habet aggressoris. In arenam vtrinque descenditur, exeruntur gladij, præmittuntur contumeliæ quæ iram exacuant, ruitur furore ardentissimo in mutua vulnera, & victor sæpè abscedit, non qui causa, sed qui viribus artèque

Monomachiarum deq
testatio.

artéque præualuit : cadit contra moribundus non qui iniustior aut vsura lucis indignior, sed qui digladiandi imperitior. Audita nece miscetur domi lamentatio, lachrymantur orbati filij, longa trahit vxor suspiria, familia totius cithara in luctum vertitur, vnus membri sui iacturam Respublica patitur, de qua proindè meretur pessimè qui fecit homicidiū. Non potest hîc non esse perniciosissima Legislatoris conuiuētia, tutoris Reipublicæ, patris patriæ, ideóque durissimam feret legem in eum maximè qui lacessiuit, quin etiam in ipsos locorum Præfectos, si quos audiat Monomachiam concedere; quandoquidem nec ij, nec ipsius duces exercitus habent concedendi potestatem à lege negatam : *Non licet*, ait S. August. *priuata auctoritate alicui hominem occidere vel nocentem, cuius occidendi licentiam lex nulla concedit.* Gladij ius à Principe seu alio supremo Magistratu acceperunt; sed ea conditione, vt in hostes solos verteretur; non autem vt priuatis concederetur se mutuo iugulaturis : Ita fit vt Monomachiam permittendo reos se maiestatis constituent, nempe iniussu principis gerentes & promouentes bellum interdictum, delectum habentes militū, plus sibi arrogantes, quàm possit princeps ipse concedere, quæ omnia pertinent ad legem Iuliam maiestatis. At non potest interdū aliter decidi ius controuersum duorum inter se rixantiū, metuendūque est aliquid duello deterius, si interdicatur. Imbecilla est vtraque

S. Aug. l. 1.
Ciu. c. 17.

que excusatio, quandoquidem ad dubij iuris decisionem hæc via minimè est accommodata, vt demonstrauius, eadè in Tridentina Synodo sub pœna anathematis, hoc est, seuerissimè prohibetur: sique omni exclusa misericordia punirentur, qui vel duello vel ex improviso seu per assassinatum, vt loquuntur, aliquè interficiunt, citò vtrique sceleri occurreretur, atque ita nihil opus foret ad istud auertendū illud concedere. Miserrima denique experitur esse tēpora, in què incidimus, ob effrenè quorundā licentiā in concinnadis spargēdisque famosis libellis, & bonis quibūisque viris per eos traducendis. Quia licet vitam nō petant eorū, quos criminantur & lancinant, bono nihilominus nomini multū offi-ciūt, quod à multis vitæ anteponitur, eius verò iactura ingentibus etiam doloribus. Quapropter cū dixisset Cicero, *dolorē existimo maximū malorū omnium, actutū subiunxit, etiamne maius quàm dedecus? Non audeo id quidē dicere, & me pudet de sententia tam citò esse deiectū.* Improbā hanc libidinē in tanta præsertim hominum credulitate profligabit prudens Legislato, nisi velit & ipse tandem configi talium scriptorum aculeis nemini parentium. Etiam in Alcibiadem Principem Atheniensem, post perstrictos priuatos plurimos, ausus est mordacissimos scribere versus Eupolus, quos ille non ferens quodam die deprehensum demersit in mare; dicens: *Tu me in scena sapè mersisti Eupole, ego te semel.*

In

C. Trid. S.
15. c. 19.*De famosis
libellis, &
de iis qui
eos semi-
nant.*

Philippica

3. m. 1. ob. 10.

*Alcibiades
mergit Eu-
polum.*

*Sotades de-
mersus in
vase plum-
beo.*

*Labieni li-
bri combu-
sti.*

*Caroli V. e-
dictum in
libellatores.*

*C. de fam.
lib. l. vii.*

In Ptolomæum quoque Regem scurriliter multa exarare non erubuit Sotades Cretensis, propter quod plumbeo inclusus vase in mare quoque actus est præceps. Maior fuit Romanorum prudentia, quàm vt tantum malum in Republica sua sustinerent. Ex senatusconsulto libri Labieni, quod famosi essent, combusti sunt ipso etiam viuente. Sancitum præterea lege 12. tabularum, ne quis maledicum carmen in quenquam ederet sub pœna capitis.

*Si mala condiderit in quẽ quis carmina, ius est
Iudiciumque.*

Edixit Carolus V. Imperator, vt libelli author eandem pœnam sustineat, quam meretur libello diffamatus, si contenti in eo criminis conuinceretur: Typographus autem in carcerem compingatur, mulcteturque ademptione officij. Codex Iustiniani longè antiquior sic loquitur: *Si quis famosum libellum siue domi, siue in publico, siue quocumque loco ignarus reperit, aut corrumpat illum priusquam alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum. Quod si non fecerit, vel non combusserit, vel si manifestauerit, et author capitali sententia damnetur.* Annalistarum alia est ratio, quãdiu nõ prodant peccata occulta defunctorũ aut superstitũ; sed notoria tantũ, & probata in iudicio; qualia scribi posse cõstat ex l. si ita vulneratus ff. ad l. Aquil. vt habeatur historia superiorum temporũ, & metuãt vniuersi peruersè agere præsentientes se scripto similiter diffamatũ iri apud posteros.

Iudex

Iudex certè reum condemnans priuat illum fama suaj indeque fit, vt illum hora & loco publico plecti iubeat, vt infamiam inter pœnas alias sustineat. Non ergo ei iam damnato fit iniuria, dum narratur crimen, vel scribitur propter quod est punitus. Alia item eorum est ratio, qui in Scotia & Mediolani schedas accusatorias mittere dicuntur per foramen in urnam expositam in templis præcipuis, cuius clavis est penes Magistratum. Hæ quippè schedæ nihili fiunt: nisi in iis exprimantur locus, tempus, complices, & testes criminis. Cùm autem exprimuntur, non potest charta propriè dici libellus famosus; sed denunciatorius, occasionem duntaxat præbens Iudicibus inquirendi, & vtiliter detegendi mala quamplurima. Iam si interdicendi seuerè sunt & abolendi libelli famosi, cur non etiam impudici eò nocentiores, quò pronior est humana fragilitas ad peccatum, cui patrocinantur, quàm ad alia? Quomodò pœnas acerbas non luunt authores ipsi viris principibus, quibus non verentur talia ignominiosa scripta dedicare? An non præterea multò magis expungèdi sunt libri, qui errores continent contra religionem fidemque Catholicam? Vtique sanè, quia illi priuatis duntaxat damnum asserunt obscurando nomen bonum quo antè clarebant: hi verò fidem oppugnàdo, sine qua impossibile est placere Deo, toti Reipublicæ perniciosi sunt, & inter ciues serunt capitales discordias. *Qui talia scripta habere & legere sustinuerit,*

Scheda missa in urnam in Scotia & Mediolani ad detegenda crimina.

C. de summa Trin. l. 3.

*Arij libri
combusti in
Concilio Ni-
cæno.*

Rom. 1.

Horat. in
Arto.

*Lex Ciuilis
obligare po-
test & ad
pœnam &
ad culpam.*

*stinuerit, ait lex, ultimum supplicium subeant. Ari-
rij libros cõbustos in Nicæno Concil. testan-
tur Soc.l.1.c.9.Sozom.l.1.c.21.Et cū aliquãdo
Numæ Pompilij sepulchro reperti fuissent li-
bri receptæ religioni contrarij, edicto senatus
mandatum legimus Q. Petilio prætori, om-
nes vt flammis aboleret. Malum est falsa do-
gmata ore proferre; peius adhuc scribere,
cū scriptura permaneat, sitque ex hoc capi-
te scripto seu locutione nocentior. Adde,
quod nominis sui rationem non satis habere
videatur, qui lege non cauet, cū potest, hos-
ce libros contagiosos euulgari. Verba appo-
nam Innocentij Papæ in Epistolis. *Non caret
scrupulo societatis occulta, qui manifesto facinori de-
sinis obuiare, terribiliora adhuc sunt Apostolica.
Qui talia agunt, digni sunt morte, non solum
qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facienti-
bus. Quem locum glossa exponens ait: Con-
sentire est tacere, cū possis arguere.* Hoc denique
circa leges ferendas obseruandum, vt non ni-
mis multiplicentur. Deus certè ad decem dun-
taxat adstrinxit populum suum in lege veteri
comprehensas decalogo, de moralibus lo-
quor, iisque capitalibus; non de cæremoniali-
bus: & sapienter monet quidam:*

*Quicquid præcipies esto breuis, vt citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.*

§. 3. Possè legitimum quemque legistato-
rem legibus suis obligare subditos non ad pœ-
nam solum, sed ad culpam; ita vt infringen-
tes eas in conscientia & coram Deo rei fiant,
tradit

tradit Apostolus Rom. 13. scribens humanarum contemptores legum repugnare Deo, & sibiipsis damnationem acquirere, additque: *Ideo necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Parentibus ipsis factam à Deo potestatem præcipiendi filiis sub reatu culpæ, quod rectum putant, ex quarto Decalogi præcepto omnes credo intellegere. Filiam item familiam ream teneri voti à patre confirmati, & culpam contrahere, nisi ei satisfaciatur, testatur Deus Numer. 30. Iam si priuatis tantum ius concessum est in domesticos suos & familiares, multò certè magis Legislatores, seu Ecclesiasticos seu ciuilibus in subditos; idcirco ligare edictis suis suorum conscientias possunt. *Vno siquidem dato id concessum videtur, sine quo prius illud esset inutile.* Sæpè autem inutilis esset præceptio, si facultas deesset obligandi ad culpam, eò quod pœnam plerique non metunt, & se armorum potentia vel amicorum effugere posse credunt; culpam autem exhorrent, quia etiam in Dei tribunali per illam reos se esse considerant. Tandem pœna, seu reatus pœnæ propriè dictæ necessariò culpam supponit velut correlatiuam, sicut & effectus causam. Vndè cum dixisset Christus: *Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo;* protinus subiunxit, *sin autem benè, quid me cadis?* Ac si diceret, cedi non debet, qui in culpam hac pœna dignam non incidit. Abundant sacri codices eiusmodi sententiis, quibus docetur à pœna supponi culpam,

L. 2. ff. de iure omn. gent. L. ad legat. ff. de procurat.

nec in inculpatam pœnam decernendam, vt Exod. 23. *Innocentem & iustum non occides*, (nisi fortè is vltro obsidem se constituerit fontis non satisfaciens; tunc subit eius vicem & secundùm leges puniri potest. Nam vt dicitur in cap. ex scripto de iureiur. Obsides sic traduntur etiam nunc, vt si dator obsidis à fide recedat, possit recipiens sœuire in corpus & vitam eius, qui datus est obles) & 1. Reg. 20. *Quid feci? qua est iniquitas mea? & quod peccatum meum in patrem tuum, qui querit animam meam.* Cùm ergo legislator quilibet obligare ad pœnam possit propriè sumptam, reipsaque obliget quando contrarium non exprimit, eò quòd pœnæ nomen absolute positum pro ista supponit, sicut nomen hominis pro viuo & vero, fit vt obligare consequenter ad culpam valeat. Id si non facit, & se nolle declarat, pœnæ vocem impropriè accipit pro pœnalitate, qualem infligi posse à Legislatore ei, qui culpa vacat, inde probatur, quod qui obligare ad plus potuit, ad culpam, inquam, & pœnam; multò magis ad minus potest: hoc est, ad pœnam solam, vt feudi Dominus imponere Vassallo suo onus aliquod reale, qui potuit personale.

Scire quis optabit, vtrùm ad culpam obligare semper expediat, & quid hac in parte consilij. Quod ad Dei & naturæ leges nulla est difficultas. Dignum & iustum est, vtrique vt exactè mos geratur: negare seipsū Deus non potest, zelotes est, iure suo petit ei vt pareamus;

Deus seipsum negare non potest

mus;secus rei simus delicti coram ipso, pœnæ-
 que obnoxij propter contēptum & inobediē-
 tiam. Idem de communibus Ecclesiæ præce-
 ptis sentiendum. Grauius sunt, de rebus dico
 grauius, cūmque in more non habeat filios
 suos ad parendum instigare exterioribus pœ-
 nis propositis, necesse ei fuit ad culpā & cen-
 suras recurrere. Quod ad particulares eiusdem
 Prælatos, siue Episcopi sint, siue Præpositi Re-
 gularium, abundat in sensu suo quilibet. Iudi-
 cantes nonnulli ad perfectionem Spiritualiū
 acquirendam in statutorum quæ condunt ob-
 seruatione multum esse positum, subditos ad
 culpam obligare intendunt; ac mortalem qui-
 dem in materia graui, vt sic attendant sibi, in-
 que obseruationem illam impensius incum-
 bant. Alij nolentes consulere solū perfectio-
 ni suorum, sed conscientiæ; ita cupiunt, stu-
 dentque diligenter fieri ab illis, quæ præscri-
 bit regula, vt nolint eam sub onere culpæ sal-
 tem lethalis obtrudere; quæ proindē regula ad
 culpā nō obligat, quia *actus agentium in moralibus*
ultra intentionem non operantur; nec propriē præ-
 ceptum est, sed consilium: aut si est, ad id dun-
 taxat adstringit non obtemperantes, vt certam
 pœnam ob præuaricationem admittant, pec-
 caturi si subire detrectent, vtque non effugiāt
 culpam grauem, si ex contemptu legis vel le-
 gislatoris fiat, vt non obediant. Quod ad se-
 culares rariū de culpa condendo leges cogi-
 tant, siue quia conscientiæ subditorum curam
 propriē non suscipiunt, sed corporis & rerum

temporalium; siue quia in promptu habent media alia, quibus permouere eos ad obseruationem legis non ægrè possunt; pœnas videlicet corporis & exteriores, quas valdè reformatant. Possunt tamen, si volunt, etiam ad culpam obligare; vt liquet ex c. 13. ad Rom. quin etiam expedit aliquandò, ne id facere prætermittant.

*Iudices se-
culares pos-
sunt ad cul-
pã obligare.*

Deut. 25.

§. 4. Licet imponendæ sint pœnæ per proportionem delictorum, sicut dicit Scriptura, *pro ratione delicti erit & plagarum modus*; nec imitari conueniat Draconè Atheniensiu Legislatorem, iubentem capite plecti eum, qui olus surripuisset: propter quam non ferendam seueritatem oppressus à populo est petasis ingestis & tunicis; non tamen semper in rebus eiusdem ordinis. Exemplum: excæcavit Titius Semproniu vnoculu, ita vt vtroque orbatus oculo nihil iam videat. Nò iuste puniretur Titius; si oculus ei vterque erueretur, quia nimis puniretur: nec itè, si vnicus; quia nò satis; quãdoquidem oculus vnus habentis duos minus valet, quam vnicus ille vnoculi (quæ causa est cur hic huic erui non soleat, si vno priuauit duos habentem.) Iusta itaque pœna erit, si vno priuetur Titius, vbi hoc lex talionis & personæ conditio patitur: & præterea tantum in ære luat, quantum requiritur, vt videatur tota pœna illato damno æquiparari. Sed neq; consuevit prudens Legislator promiscuè & pro arbitrio quassibet criminibus pœnas proponere, sed rationi iurisque consentaneas. Nã

*Rei admodũ
dubia exẽ-
plum.*

vel

vel dānum afferunt personæ, vel rebus, vel famæ innocētis. Si primū, in corpore vt plurimū authores puniūtur, aut si excusantur ob seniū vel imbecillitatē, in ære. Si secūdū, in ære luūt vt tēporale damnū reparetur, vel vtcumq; in corpore, si in ære nequeunt propter rerū penuriā, l. fin. ff. de in ius vocando. Si tertiū, iubētur maledicta & calumnias reuocare, ac corrigere, dicendo se imprudēter vel falsò loquutos; aliàs ablata fama non sufficienter restitueretur, si v. g. correctionis huius loco pecunias læsis numerarēt, cum pecunia nec sit fama bona, nec paris ordinis, sed inferioris. Prou. 22. *melius est nomen bonum quàm diuitia multa.* Possunt interim læsi si volunt, correctionis huius onus remittere, eiusque loco pecuniam acceptare, si præsertim qui læserunt, illud subire absque incommodo suo graui nequeunt.

§. 5. Quod legibus suis edicit faciendū earū conditor, expedit vulgò, vt ipse quoque faciat. Nā si leges sunt quæ naturalē aliquā, diuinā, vel Ecclesiasticā confirmant; dubitare nō potest, quin iis obnoxius sit eque ac subditi; nō quia suæ sunt, sed quia includūt superiorē. Sin autē merè humanæ, cogi quidē ad eas obseruandas, & propter violatas ad pœnā sustinendā nō potest; quia sic nequaquā esset superior, sed illorum subditas à quibus cogeretur; ex æquo nihilominus & bono debet ipse quoque illis morem gerere, quamdiu eius dignitati & conditioni non aduersantur, quò melius faciūsq; dirigat subiectū sibi populū vtrò sequi

*Legislator
secularis est
obnoxius legibus naturalibus, diuinis, & Ecclesiasticis.*

*Non autem
humana.*

solitum præeuntes duces, nec egrè sibi persuadentem iustum, sanctumque esse, & factu dignum, quod ab iis videt obseruari. Hinc Christus de pastore bono cum dixisset: *Cum proprias oves emisserit, ante eas vadit, mox adijcit, & oves illum sequuntur.* Accedit, quod non habeat unde submurmuret ob legis difficultatem, cui legislatorem suum videt seipsum submittere. Hæret contrà, aut saltem in obseruatione legis testudineo procedit gradu destitutus duce præuio. Vix credere potest prosecutione dignum & obseruatione, quod notat ab eo contemni, & argumentando potiora esse verbis opera, præoptat facere quod ille facit, quàm quod dicit; hoc est, latam legem violare, quàm in opus deducere: & violando satis tutum se arbitratur, dum illum ipsum nactus est transgressionis socium, dicturus pœnam minitanti: *Qui sine peccato est, primus in me lapidem mittat.* Et vel iustum est quod sanciuit dominatio tua, & à me fuit prætermissum, vel non. Si non est, cur me punire cogitat eo nomine, quod iniuste non egerim? si autem est, cur non illud ipsa facit? An decet eam aliter quàm iuste, & secundum rationis statuta viuere? Præclare Alexander Imperator: *Nihil est tam proprium imperij, quàm viuere legibus.* Et Theodosius ac Valentinianus: *Digna vox est maiestate regnantis, legibus alligatum se principem profiteri.* Nihil Christus magis agit Matth. 23. quam condemnat eos, qui alligant onera grauiora, & imponunt in

Ioan. 20.

Ioan. 8.

l. ex imper.
fecto C. de
legibus & l.
digna ibid.

humeros hominum ; digito autem suo nolunt ea mouere.

§. 5. Vtiliter præterea à Legislatore insistitur, vt bonæ leges executioni tradantur ab iis, qui ad illas tenentur, puta Laicorum à Laicis, vel etiam à Clericis vrgendo apud proprium illorum Iudicem, vt puniantur & satisfaciant ob transgressionem, si sint leges Reipublicæ vtilis, & Eccles. immunitati non contrariæ. Ad hâs quippè etiam Clericos teneri volunt sacri Canones. Insistet, inquam, legislator vt obseruentur, ne alias videatur quasi sterilius fator arborum, in quibus nihil præter folia. Aut quasi Ludimagister frigidus, præclara dans Latinitatis præcepta ; sed non vrgens, vt ea discipuli loquendo scribendoque teneant : aut velut oscitabundus medicus, ægrotum negligere sinens perutilem potionem. Dei vicem cum gerat legis conditor, omninò rectè faciet, si ei sese conformauerit: Deus autem *mandata sua iubet custodiri nimis*, Psal. 118. Leuit. 26. Deut. 28. Tandem leges instar mœniorum sunt continentes populum intra fines rationis, & nemo nescit, in quantum reatum incurrat, qui mœnia perfodit, transilit, aut subuertit; quàm simul aduigilare debeat Magistratus ne violentur. Magis adhuc consulendum esse legibus, docuit Heraclitus Ephesius rationem afferens, quòd absque legibus nullo pacto possit ciuitas esse incolumis, absque mœnibus possit. Quia verò causa præcipua cur infringuntur & prostratæ iacent, quorundam est vis atque audacia,

Leges bonæ
Seruanda,
& à quibus

Tanquam
mœnia
continent
populum in-
tra fines ra-
tionis.

cia, ἀκολασίς Græci vocant, ac si dicas *exleges*, qui velut muscæ grandiores araneorum telam (hoc simili utebatur Anacharsis) perrumpunt eas, blandientes sibi de clementia Legislatoris, deque sua apud illum autoritate; rectè fecerit, si priuatim potentiores per se, vel per alium commonefaciat, ne contra easdem quicquam moliantur, partim ne cæteris offendiculo sint, partim ne in pœnam omnibus indiscriminatim propositam prolabantur. Peculiaris fauor erit sic admoneri, quem si contemnât, tantò minùs excusatione digni erunt & venia. Huius, quam diximus, obseruationis optimarum legum, grauissima turpissimaque pestis quædam est auaritia, quando earum violatoribus multa tantum pecuniaria à publico administratore indicitur fisco suo addicenda. Quid enim si de adulterio, sacrilegio, concubinato, & aliis agitur diuina etiam lege prohibitis? Quid hoc aliud vulgò est, quàm fouere nequitiam? Pergent utique violatores illi peccare liberè, quoties sufficientem sibi pecuniam esse intelligent.

*Auaritia
legum gra-
uissima pe-
stis.*

*Legis pœna
non exten-
ditur ad fi-
lios & suc-
cessores in-
nocentes.
Deut. 4. 2.*

§. 6. Legis pœnam corporalem vt mortem, verbera, carceres, &c. non patitur ratio extēdi ad filios & successores innocentes, quia scriptum est: *Non occidentur patres pro filijs, nec filij pro patribus.* Addit lex humana: *nemo debet alterius odio pragrauari.* Repetitur ad summum à filiis & hæredibus quantumuis infontibus lucrum, quod ad ipsos ex delicto patris vel testatoris peruenit; ne turpiter atque ex scelere
acqui

quisitum, cedat in illorum compendium, vel per accidens ad inopiam redigantur parentis sui bonis fisco adiudicatis ob crimen maiestatis; sic tamen ut habeant unde utcumque uiuant. Quod ad pœnas alias, quæ in negatione magis consistunt, quàm in positua alicuius inflictione, potest interdum lex iis subiicere posteros criminosi, quasi ingenium eius participantes; à quibus proinde sibi merito timet Respublica, & timendo arcet illos à publicis muneribus, 6. q. 1. c. quæro, & C. 1. quisquis ad l. Iul. maiest. Alia est Dei ratio, cui licet pro summo iure suo temporales quasque parentum pœnas in filiorum capita deriuare, atque ut verbis eius utar, *visitare peccata patrum in tertiam & quartam generationem*, Exod. 13. Fecit id puniens ciues Sodomæ, & vniuersalis cataclysmi tempore humanum genus. Nempè sicut in filiis viuunt parentes, sic puniri in iis etiam morte possunt, prodestque id plurimum ad exemplum cæterorum, ut obseruat his verbis Plutarchus: *Vindictam verò, quæ ob maiorum facinora in filios, ac vniuersum debachatur genus, manifestè aliquando cernimus, quandoquidem multos à sceleribus auertit, ac ne similia audeant, deterret & admonet.* Æternis autem pœnis propter parentes numquam addicit filios Deus, sed obseruat quod ait per Ezechielem cap. decimo octauo. *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* Quod ad bruta & res inanimatas, nec culpæ sunt capaces, nec pœnæ; quãdòque tamen destrui iubetur cum scelerosis,

Deo licet temporales pœnas patrum in filiorum capita deriuare.

Plut. lib. de Sera. Num. Vind.

Bruta destrui iussa.

ad

ad circumstantes magis perterrédos, & maiorem animi detestationem illorum animis ingenerandam. Sic Leuit. 20. occidi pecus iubetur quocum quis coierit. Probatissimum Platoní fuit genus hoc feueritatis lib. 9. de Legib. & Romæ in canes animaduersum est, quòd adueniente hoste nò allatrasent, ac si proditioni perfidiæque silentio suo consensisse, an famque præbuisse viderentur, omnes suspensi sūt. Sed & Athenis lapides, qui cadendo hominem occidissent, exterminabantur, teste Æschine contra Ctesiphontē, vt indè ratiocinarentur homines, quantum supplicium maneret ipsos simile quid admittentes, cùm ne inanimatis quidem parceretur. Nec desunt leges, quæ dirui & solo æquari domos iubent, in quibus vel admissa sunt crimina, vel continētur quæ criminoforum sunt.

Canes Roma suspensi.

Lapides exterminati Athenis.

Quid de rebus in bello obseruandis
sacri, profanique authores
censuerint.

CAPVT VIII.

- §. 1. *Nullum prorsus Bellum facile suscipiendum.*
2. *Aliquando tamen vt suscipiatur Bellum, iustitia exigit, necessitas cogit.*
3. *Iusti Belli conditiones quæ.*
4. *Ante Bellum quid agendum.*

5. *Ad*

5. *Ad quid in progressu Belli par est attendere.*

6. *Quid obtenta vel amissa victoria, faciendum.*

§. I. **B**ELLUM, non dico iniustum, sed ne iustum quidem geri absque multis incommodis potest, ut proinde non abs re solis inexpertis dulce appellerur, & ita vocatum sit per antiphrasim, quod minimè Bellum sit; sicut Parca, quod minimè parcant, & lucus, quod minimè luceat, & montes quod minimè moueantur. Quæ quidem incommoda auertendi gratia, optandum planè, ut circumspectus sit Magistratus, ne temerè vllum aggrediatur, & classicum canat, si amat Rempublicam, cuius tutor est & sponus. Exerceri in quouis solent atrocinia propè infinita, rebus suis spoliari innocentes, præsertim rustici, etiam qui à parte stant deprædantium, mirè perturbatur eadem Respublica, vitam viuit inquietissimam, continuo metu percellitur, cinerem tanquam panem manducat, miscet cum fletu potum suum, lamentis cælum petit ob mala præsentia, mille odia concipit, mille iacit maledicta in Belli authores, orbatur propriis ciuibus, præda & fabula fit exterorum. sique Bellum Ciuile sit, consurgit pater aduersus filium, perit cum fide beneuolentia mutua.

Bellum unde dictum.

Non temerè suscipiendū. Quot trahat incommoda.

Non socer à genero, non hospes ab hospite tutus. Ouid. l. i. Meta.
Iacet Dei cultus, impeditur, adulteratur, confunditur, propter quod orant orthodoxi: *Ecclēsia*

clesia tua quasumus Domine preces placatus admittite, vt destructis aduersitatibus & erroribus uniuersis, securatibi seruiat libertate. Fœliciter propagant dogmata sua hæretici, & in sagenas suas admittunt, comprehenduntque leues corde, velut turbato flumine pisces; facillè item contingit, vt Dynasta vno inuadente alterum, superueniat tertius quidam potentior vtrumque deuorans; sicut iuxta apologum rapuit miluus murem & ranam inter se rixantes, & de paludis certantes imperio: aut rem inter duos controuersam sibi vendicans, sicut summum sacerdotium eripuit Iulius Cæsar Lutatio Catulo & Isaurico, viris clarissimis, illud ambiētibus, illiusq; causa grauitè inter se cōtēdētibus. Nōdum malorū exitus bello adhærentium; exercitia cessant bonarum artiū, cessant iudicia forētia, & sensim in armis Turcico more ius totum ponitur. *Notū est*, Valentiniāna verba refero, post fatalem hostium ruinam, qua Italia laborauit, in quibusdam regionibus & Causidicos, & Indices defuisse hodiè gnaros iuris & legum, aut rarò, aut minimè reperiri. Quid plura? Nisi auersaretur Deus, quotquòt facillè, temerè, leui de causa ad arma profiliunt, & tales vexari vellet, vt saperent, ac perturbare humanum genus desinerēt, aliundè satis quietum, nō oraret Propheta: *Dissipa gentes, quæ bella volunt*. Nempe si viri quique sapientes cum de priuati alicuius nece agitur, non festinandum, sed valdè cunctandum censent, multasque solennitates prærequirūt, vt citationes, dilationes, interrogationes

plut. in Iulio Cæsare.

In Nouell. Constit.

gationes, commissiones testium mutuas, &c.
iuxta illud Poëta:

*Pone crucem seruo, meruit quo crimine seruus
Supplicium? quis testis adest? quis detulit? audis.
Nulla unquam de morte hominis cunctatio lon-
ga est.*

Iuuenal.
Sat. 6.

quantò magis diu multùmque pensitandù, pri-
usquã ad lanienam veniatur infinitorũ homi-
nũ, ex quibus nunquã redituri ad orcum descẽ-
dunt, qui iniustè Bellum gerunt: atq; vtinã nõ
etiam ex reliquis plurimi ob peccata alia, quæ
prius expiare neglexerunt? Si tãtum est bonum
pacis, vt August. teste, *nihil gratius in terris audiri
soleat, nihil desiderabilius cõcupisci, nihil melius in-
ueniri*, restat vt Bellũ ex aduerso res sit miser-
rima, minimèq; expetibilis, nec facilè creden-
dũ eius suasoribus, cùm se penumerò inutile sit,
infaustum, iuri contrariũ; quod tamen interdũ
quidã cum Turno feroci virtute exuperantes,
cupiditate incensi prædæ & gloriæ ad propria
potius commoda collimantes, quàm Reipu-
blicæ; vel desperabundi propter exhaustam re-
familiarẽ; vel minas vindictamque spiran-
tes immodicè vrgent, suadent, suscipiunt.
Deplorandus sanè impetus, & mens profe-
quenda lachrymis iniustæ causæ sibi conscia,
pergens; nihilominus sponte furere, & per o-
diosissimum armorum strepitum immortalita-
tati nomen suum consecrare. Non est hoc mu-
nus studentis commodis publicis, cum sit in-
sumum discrimen adducere Rempub. pro-
pter incertos exitus, de quibus 2. Reg. 11.

*Pax quantũ
bonum.
S. Aug. l. 19.
Ciuic. c. 11.*

*Bellum res
miserissima.*

Varinus

Varius est euentus belli, & nunc hunc, nunc illum consumit gladius. Et apud Thucydidem lib. 1. conc. 3. *Multa malè consultata, eò quòd hostes inconsultiores fuerint, fœliciter euenerunt: & plura quæ rectè instituta videbantur, turpiter in contrarium euentum relapsa sunt. Nullus enim eadem fœtis prestat, quæ inter deliberandum sibi promittit: nam consultamus securi; in opere autem cum timore deficiamus.* Cum rursus imitari sit Nauclerum insipientem, qui arte moliretur in mari quod nauigat, excitare tempestatem. Expediit propter hæc in dubio interrogare viros iuris diuini humanique peritissimos, serioque eodem adiurare, de belli argumento diligenter librato ingenuè vt proferant quod sentiunt, semper ad pacem magis propendere, quàm ad immanes illos strepitus, mediocrem satisfactionem habere ratam; pecunia si opus sit, redimere potentioris hostis ingentem vexationem; Plus enim damni patriæ affert trimestre Bellum, quàm pecuniæ exactio etiam numerosissimæ. *Vbi vinci necesse est, expediit cedere, & iuxta Christi consilium legatos præmittere, qui rogent quæ pacis sunt.* Qui bella declinant, hoc nomine sunt Deo chariores, cui singulariter placuit Salomon, quòd esset pacificus. *Filius, inquit ad David, qui nascetur tibi, erit vir quietissimus; faciã eũ requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitum, & ob hanc causam pacificus vocabitur, & pacem & otium dabo in Israel cunctis diebus eius. Ipse edificabit domũ nomini meo, & ipse erit mihi in filium, & ego ero illi in patrem.*

Alibi

Consultatio
quàm dili-
gensi & se-
dula.

Pecunia re-
dimenda
vexatio.

Quint. l. 6.
cap. 5.
Luc. 14.

1. paral. 11.

Alibi sic legimus : *Quæ genuit filium, & vocavit nomen eius Salomonem, & Dominus dilexit eum, misitque in manu Nathan Propheta, & vocavit nomen eius amabilis Domino.* Vix denique diligenti à populo solet belligerandi cupidus, quia ut similitudo amoris, ita dissimilitudo causa est odij: populus autem pacis avidissimus est; execratur & sustinere vix potest belli nomen vel amatorem, nihil probat, nihil libenter prosequitur plenum periculis, aut quod cum quiete pugnat domestica.

Gaudentem patrios findere sarculo

Agros, Attaliciis conditionibus

Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria

Mirtoum pauidus nauta secet mare.

Carolus VI. Franciæ Rex adhuc iuuenis defuncto patre Carolo V. veniens Meldas, indeque profecturus Rhemos, ut inauguraretur, libentissimè vidit & contemplatus est instructissimum urbis illius armamentarium: quod cum rescivisset populus, ægrè tulit, quasi divinans fore, ut hic eius Princeps bello delectaretur, & magnis illis calamitatibus aliquando regnum premeret, quæ sunt à bello inseparabiles. Respondit suspicioni euentus, vix sub alio Rege maiores vel etiam pares procellas sensit Gallia, ob continua penè bella & dissidia cum Anglis & Belgis. Indè concludo Prudentiæ specimen dare rectorem populi, si cauet levi de causa pacem interturbare, ne tardius quàm vellet postea bono eius perfruatur, similis Atheniensibus, qui nunquam

2. Reg. 12.

Horat. lib.

1. Carm.

ode, 1.

Bellef. in

Carolo 6.

Athenienses non nisi pulsi pacem decernebant.

A a quam

quam nisi pullari, hoc est tristes, & post accepta damna grauissima, pacem decernebant.

§. 2. Multa vicissim geri bella iusta, licita, necessaria, & laude digna, indè patet, quòd Deus in quem nihil vitiosum, nihil censura dignum cadere potest, multa geri iusserit: Pleraque item à viris integerrimis, vt à Iosue, Dauid, Iuda Machabæo suscepta sint, à quibus indubiè abstinuissent, si ex se adiaphora esse non credidissent, bona videlicet vel mala, prout meritò, aut perperam suscipiuntur. Iustum, licitum, necessarium, & laude dignum est, patriam, socios, innocentes defendere, iniurias propulsare, propria iniustè ablata armorum vi ab iis repetere, qui pertinaciter sibi seruant, ac retinent: Huiusmodi autem causæ non rarò occurrunt in hac lachrymarum valle, vbi à plerisque miluorum more & accipitrum ex raptò viuitur, quamplurimi de inuadendis iuribus alienis cogitant, de restituendis paucissimi. Abigail prudens solersque femina apud se cogitans, quæ & qualia bella Dauid gereret, quo modo innocentem ac fidelem Dei populum tueretur; iuratos autem eius hostes proffigaret, infautum ei nihil à Deo interminata est, sed diuino afflata spiritu factum collaudans ait: *Faciens faciet Dominus tibi Domino meo domum fidelem, quia prelia Domini Domine mi tu preliaris.* Et vt ipsum in singulari Dei tutela esse ostenderet, adiecit: *Si surrexit aliquando homo persequens te, & querens animam tuam, erit anima Domini mei custodita quasi*

1. Reg. 15.

fi in fasciculo vinentium apud Dominum tuura. Porro inimicorum tuorum anima rotabitur quasi in impetu, & circulo funda. Nec valet argumentum petitum ab affinitate malitiæ & militiæ; quia vicinitas vocum non necessariò probat vicinitatem rerum, sicut nec contrà: & militia dici potest nomen habere malitiæ finitimum, non quatenus malitia culpam significat; sed quatenus pœnam & laborem.

§. 3. Requiritur autem primò ad belli iustitiam, vt non geratur autoritate priuata, sed publica, seu eius qui legitime præest toti Reipublicæ. Nam de priuatis illud motu proprio inferentibus ait Dominus: *Qui gladium acceperint, gladio peribunt.* Accipere dicuntur, qui sibi vsurpant, vt Petrus in Malchum, cuius amputauit auriculam, & in quem aliàs ius nullum habebat. Alia proindè est Iudicum ratio gladio vtentium: quia, vt scribit B. Paulus, illorum potestas à Deo est, non sine causa gladium portant, vndè non peribunt eo vtentes, quia non abutuntur; alij autem gladio peribunt secundùm dictam legem, & secundùm hanc aliam: *Quicumque fuderit humanum sanguinem, fundetur sanguis illius:* aut si non peribunt, digni erunt qui pereant. Deindè bellum odiosissima res est propter incommoda, de quibus supra §. 1. Ad talia autem quomodo non requiritur consensus eius, cuius est Rempublicam in pace conseruare? Nõne quod omnes tãgit approbari ab omnibus debet? Approbatur autem, quãdo Princeps qui repræsêtat omnes, instatq;

Bellum non autoritate priuata gerendum. Match. 26.

Gen. 9

I. f. c. de author. præsid.

est omnium, bellum sancit & ratum habet; cuius gerendi libertas si priuatis concederetur, Deus bone quàm fluctuaret Respublica, quàm continuis motibus laboraret. Concludamus itaque cum S. Augustino: *Ordo naturalis mortalium paci accommodatus hoc postcit, ut suscipiendi belli auctoritas atque consilium penes Principem sit.* De supremo Principe loquitur, qui scilicet in ditione sua, superiorem non habet in tēporalibus, vel eius loco de Magistratu in Aristocratia, aut specie alia Reipublicæ.

S. Aug. l. 20
cont. Fau-
stum c. 7. 5.

*Causa iusta
belli susci-
piendi.*

Requiritur secundò iustus titulus, seu iusta causa; quæ si desit, nullius consensu aut mandato iustificari bellum poterit, hinc illud ex c. Iulianus 11. q. 3. *Iulianus Imperator quamuis esset apostata, habuit tamen sub se Christianos milites, quibus cum dicebat, Producite aciem pro defensione Reipublica, obediebant ei; cum autem diceret eis, Producite arma in Christianos, tunc cognoscebant Imperatorem cæli, quia videlicet nulla erat iusta causa impetendi Christianos eo nomine, quòd tales essent; sed tuendi potiùs & fauore prosequendi.* Curare non solent præscriptum hoc sanctum Hæretici & infideles alij; arripiunt magis occasiones gerendi bellum sibi vtile, nihil interrogantes, propter conscientiam, ibique ius comminiscuntur vbi nullum est. Sic lupus bibens ad caput fontis, causabatur sibi aquam turbari ab agno, qui longè infra bibebat. Quam calumniam cum refutasset agnus ostendens non posse id fieri propter decursum aquæ, intulit lupus: *Quis-
quid*

*Hæretico-
rum mos.*

quid sit, nunquam hodie effugies. Impegerunt ali-
 quandò ad hunc lapidem quidam etiam Chri-
 stiani, hoc est leui nimis de causa, nec satis iu-
 sta classicum cecinerunt. Guilielmus Angliæ
 Rex cognomento Acquisitor in mentem in-
 duxit Philippi primi Franciæ Regis hortatu &
 impulsu factum, vt in se rebellaret Robertus
 eius filius, tantumque inani huic suspitioni
 tribuit; vt ingenti coacto exercitu in Galliam
 venerit, vlturus quam prætendebat iniuriam,
 obuia quæque incenderit, templa euerterit,
 occiderit quamplurimos, infantes etiam & sa-
 cerdotes; sed quo tandem exitu? quem fru-
 ctum ex tumultuario bello isto reportauit?
 Cespitante quo vehebatur equo irruit ventre
 in ephippij capulum, eoque grauissimè læsus,
 & quasi perfossus exhalauit animam, per tri-
 dum iacuit derelictus, nemine curante eius
 sepulturam. Delatus tandem est Cadunum (ci-
 uitas est Normandiæ) sed cum inferitur, ecce
 tibi conflagrare incipiunt ædes aliquot, quasi
 in pœnam quod illum intra mœnia sua ciues
 admisissent; ad quod incendium restinguendum
 accurrunt omnes deserto cadauere: nec adhuc
 postea defuit rusticus, qui negauit se consen-
 surum in eius sepulturam, quousque ab eius
 amicis vel hæredibus sibi refunderetur agri
 pretium, quem ille deuastauerat. Erit fortè
 qui dicat, Iniustitiam decreti à me belli iam
 quidem video, & resilirem non illibenter. Sed
 quid? iam conduxì pretio militem non reddi-
 turum reperenti mihi pecuniam. Respondeo,

Bellef. in
 Philippo.

Guilielmi
 Regis An-
 gliæ miserã
 da mors.

quod in re planè simili à Propheta Domini dictum est, 2. Paral. 25. Amasiæ Regi Iudæ, qui 100. talenta dederat Iudæis de regno Israel ad gerendum bellum à Deo reprobatum.

Habet Dominus vnde tibi dare possit multò his plura. Hæc porrò iusta causa, non est illa in bello offensiuo seu aggressiuo (dicamus de isto primum) quam suprâ attigi & suggerit carnalis prudentia, ditionis videlicet amplificatio, cuius improbo studio extremam perniciem denunciat Propheta dicens: *Va qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis vsque ad terminum loci, nunquid habitabitis vos soli in medio terra? In auribus meis sunt hæc, dicit*

Isa. 5.

3. Reg. 21.

Dominus exercituum. Volens Achab Rex vinea Nabuthæ augere propria latifundia, ad bellum profectus telo traiectus occubuit: Iezabel verò vxor eius, quæ opem ad id suam contulerat præcipitata deorsum est, equorumque pedibus conculcata. Quàm abominabilis similiter toti orbi fuerit Alexander Magnus inuadens aliena, testis est Lucanus, vocans illū:

Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes

Percuteret populos, pariterque & sydus iniquum Gentibus.

Cicero l. 3. de Repub. *Pyrata audax responsum.*

Vndè interrogans adductum ad se pyratam, quid ei videretur, vt mare haberet infestum; responsum accepit libera contumacia: *Quid tibi vt orbem terrarum? Sed quia id ego exiguo nauigio facio, latro vocor, quia tu magna classe, Imperator.* Dicamus potius iusta causa niti bellum offen-

offensuum, cum instruitur ad recuperandas res proprias iniuste ablatas aut retentas; vel ad puniendos rebelles subditos, vel ad vindicandam iniuriam grauem & manifestam Reipublicæ illatam, aut eius Magistratui (nam lenem contemni ab eo decet qui generosus sit verèque nobilis & Christianus) obscura autem vel dubia ius non tribuit belligerandi, cum prius conuincendus sit reus quàm puniendus. Habet hæc ratio tres partes perspicua ratione subnixas. Siquidem quod ad recuperationem illam postulat iustitia, vt possideat quilibet quod suum est, cui legi cum obster, qui alienum sine iusto titulo vsurpauit ac retinet, concedit hæc ipsa virtus, & potestatem facit, vi ab eo auferendi. Quod ad rebelles, constat iis deberi supplicia propter admissum scelus; aliàs Moyſes vir longè mitissimus nunquam animaduertisset in Core, Dathan, & Abyron in se insurgentes; animaduertit autem seuerissimè, tametsi videri vellent tueri ius libertatemque populi: *Dirupta est terra*

Bellum iniustum quod.

In rebelles.

Num. 16.

sub pedibus eorum, & aperiens os suum deuorauit illos cum tabernaculis suis, & vniuersa substantia eorum, descenderuntque vini in infernum operi humo, & perierunt de medio multitudinis. Quod ad eos, qui iniuriam damnumve intulerunt Reipublicæ, vel eius Magistratui, idè ad materiam vindictæ bellique iusti pertinent, quòd ex hypothese nõ possunt aliter quàm bello puniri, nec ab alio quàm eiusmodi magistratu: expedit autè vt puniantur, ne vitrà inoleſcãt,

cauent verò puniti insolescere. Subditis quia priuati sunt, vindicare non licet acceptas iniurias, cum principem habeant vel eius loco Iudicem, ad quem recurrere debent, ne quicumquam temerè in causa propria decernant; ipsi autem Principi seu Magilstratui licet contraria de causa, hoc est, quia superiorem non habet.

Ex his manifestum relinquitur, iustum fuisse bellum Abrahæ Gen. 14. quando cum 318. vernaculis insecutus est exploratores Sodomæ, & Loth nepotem suum iniuste abductum armorum vi repetiit. Item bellum filiorum Israel contra Amorrhæos, à quibus impetrare nequiverant transitum sibi debitum iure gentium. Num. 21. Item bellum Regis Ioram contra Moab nolentem sibi pendere tributum iustum, ad quod tenebatur 4. Reg. 3. Item bellum totius Israel contra tribum Benjamin, & urbem Gabaa, quia tradere volebant, sed nequiter defendebant eos, qui Leuitæ vxorem horrendo libidinis furore occiderant. Iud. 20. Item bellum Dauid contra Syriam Damasci, eo quod Syri ferendo supplicias hosti eius Regi Adarezer, iniuria & damno ipsum affecerant. 2. Reg. 8. Item bellum eiusdem contra Regem Ammonitarum, qui eius legatis barbam per ludibrium vestesque raserat 2. Reg. 10. Bellum denique Christianorum contra infideles, qui vel terram sanctam & alias nullo iure à se subactas vi detinent, vel Cócionatoribus Cathol. iniurij sunt saluberrimam Euāgelij lucè in ditiones illorum inferre conatibus obte-

obtectas caligine. Cuius Euangelij liberè promulgandi, licet non adigendi vi aliquem ad illud amplectendum, cum à Christo, cui data est omnis potestas in cælo & in terra, ius licentiamque acceperint, dicente: *Prædicate Euangelium omni creature*, iniuriam utique cum eodem patiuntur, quoties legitimo iure sibi concesso prohibentur uti.

Marc. 14.

Quod si bellum sit defensiuum, tunc iuste suscipitur, cum refertur merè ad propulsandam vim illatam Reipublicæ, vel iam iam inferendam. Hinc contra Antiochum iniustum inuasorem terræ Israel, pro libertate sua & legibus, & veri Dei cultu in tot bella incubuerunt Machabæi. Dixi vel iam iam inferendam; quia si iniusto inuasori resisti non potest, nisi impetum eius præueniendo, omninò licet præuenire; eritque Bellum aduersus illum re ipsa aggressiuum; sed moraliter defensiuum, ut docet Sylu. V. Bellum 2. n. 2.

Bellum defensiuum.

Ut numeris suis constet hic §. adijcenda sunt quæ sequuntur. Primùm, socij seu confæderati loco sunt Reipublicæ, propter vniõnem seu coniunctionem, quam eis fœdus cõciliat. Sicut ergo Reipublicæ pro se licet in casibus supra expressis bellum gerere, ita omninò pro sociis. Hoc sensu 3. Reg. 22. dicit Iosaphat Rex Iuda ad Regem Israel. *Sicut ego sum, ita & tu, populus tuus & populus meus unum sunt, & equites mei equites tui.* Ne tamen subrepat error, ita distinguamus, Aut sociorum ius dubium & obscurum est, aut manifestum,

Socij loco Reipublicæ.

aut euidenter nullum. Si primum, adiuuati possunt ac etiam debent in Bello defensiuo, quia tunc melior est illorum conditio. Si secundum, multò magis. Si tertium, nihil tentandum est illorum gratia, nec iuramentum ferendi eis suppetias vim aliquam obligandi habere in hoc casu potest, cum vinculum esse non debeat iniquitatis. c. non est obligatorium, de regul. iuris & l. Iuris gentium §. si paciscar ff. de pactis. Iniquitas autem est aduersus eum, qui certò scitur innocens, pro sociis arma capessere, quibus proindè dicere præstat hoc efflagitantibus: *Prima lex amicitia est, vt neque rogemus res turpes, neque faciamus rogati, & pactum initum de mutuis ferendis auxiliis intelligendum cum exceptione, si nec iniusta sit. causa belli nec turpis.* Secundum, innocenti populo aliàs non confœderato præbendum est auxilium, si præberi commodè potest, seu citra graue detrimentum. Dicitur hoc diuina lex Ps. 81. *Egenum & pauperem de manu peccatoris liberate, & naturalis iubens aliis, vt faciamus quod nobis fieri volumus, & ciuilis l. cum seruus ff. de seruis, vbi dicitur, quòd homo homini officium debeat.* Adest præterea exemplum Abrahæ, qui vt suprà vidimus, ad arma confugit & milites, repetiturus vi ab hostibus Loth innocentem, à quibus abducebatur: Exemplum item Moyſis, qui videns virum Ægyptium percutientem quendam de Hebræis fratribus suis, percussit, id est, occidit, illum & abscondit sabulo. Accedit ratio, quod licet innocens

Cicero in
Lælio.

Gen. 14.

Exod. 2.

non

non sit fortè nobis confœderatus peculiari
 fœdere, est tamen communi. adeò vt proximi-
 mus & frater noster appelletur in sacris pagi-
 nis, cui sanè communi societati satisfacere nõ
 dicemur, nisi patrocínio ei simus opera no-
 stra indigenti. Estque id verum, non modo si
 expressè tutelam nostram accersat & flagitet,
 vt flagitauit Ioram Rex Israel à Iosaphat Re-
 ge Iuda aduersus Masan Regem Moab 4. Reg.
 3. sed etiam si præsumatur tacitè postulare.
 Nam nec Abraham à Loth rogatus expressè
 fuerat, nec à Iudæo illo Moyfes, cuius occidit
 hostem. Alia fuit Petri ratio gladium exerentis,
 vt innocentissimum Christum defendere-
 ret, ob idque obiurgati; tum quia sciebat &
 scire poterat ratum fuisse Christo mortem op-
 petere, qui idcirco ne tacitè quidem alienam
 opem implorabat: sed magis volebat suppri-
 mi, idque clarissimè docet illa eius sententia:
*Mitte gladium tuum in vaginam suam; calicem
 quem dedit mihi pater, non vis vt bibam illum?*
 tum quia contentus esse non debuit consensu
 tacito, cum daretur occasio habendi expres-
 sum: de expresso autem Christum non inter-
 rogauit; vel si interrogauit, responsum non ex-
 pectauit, quippè cum dixisset: *Domine si per-
 cutimus in gladio?* Mox percussit seruum prin-
 cipis sacerdotum. Adde, quòd Christus nec
 illius, nec alterius cuiusque opera indiguerit,
 qui omnes verbo vno in terram prostrauerat,
 eodèmq; interficere millies poterat, quique
 dixit: *An putas quia non possum rogare patrem,*

*Petrus exe-
rens gladiũ
cur obiur-
gatus.*

Ioan. 18.

Luc. 22.

Matth. 26.

& exhibebit mihi modo plusquam 12. legiones Angelorum? Expostulanti contra te, quod aduersus illum susceperis innocentis patrociniū, dicentique te nulla ab eo affectū iniuria, propter quā insurgere debueris; idē respōde quod rusticus accipitri retibus intercepto, dū infontē columbā insequeretur. Accipitris verba fuerit, nihil te lasi, cur me irretisti? Rustici autē, nec ista te laserat, quam tamē ad internecionē vsque persequebaris; meritō per eadem puniris, per qua deliquisti. Tertium, si Respublica post seriam consultationem de iustitia causę seu belli inferendi, & aliquem de possessione sua eiiciendi, nihil certi possit inferre, non ei licere videtur ad arma profilire, seu illum de possessione sua deturbare, cū in dubio melior conditio sit eius qui possidet; sed secundum Couar. in regul. Possessor p. 2. §. 7. n. 4. non vetabitur oratores suos ad illum mittere, vt eruatur rei veritas: quos si nolit admittere, hoc ipso irrogabit mittenti iniuriam, & suspectam reddet causam, fidemque propriam; ob idque poterit ille in eum vires suas conuertere. Quod si iure dubio stante res, seu ditio à neutra adhuc parte possidetur; tunc vna oppugnare non poterit alteram ad totam obtinendam, sed partem duntaxat æqualem vel inæqualem, prout par vel impar ius ad illam habuerit, vt docet Gregor. à Valentia tom. 3. disp. 3. q. 16. p. 2. Quartum, si iustum quidem bellum geritur, sed intentione mala, v. g. fundendi humanum sanguinem, nocendi hosti, indulgen-
 di

*Iure dubio
 stante quid.*

di concepto in eum odio, &c. corrigendus prius erit prauus hic animus, quàm initium bello detur, iuxta doctrinam S. August. *Cupiditas uoliscendi, crudelitas, impacatus atque implacabilis animus, feritas rebellandi, libido dominandi, & si qua sunt similia, hæc sunt quæ iure in bello culpantur.* Si tamen non corrigatur, nulla idcirco resultabit obligatio restituendi damnum, quod ex bello sequetur. Quintum, si ex eodem seu offensiuo, seu defensiuo maior pernicietas, quàm utilitas profectura sentiatur, ut fit, v. g. quando tam potens est aduersarius, ut spes nulla affulgeat vincendi eum, tunc iuuerit à bello abstinere, & cum hoste conuenire minori detrimento, quàm sit Reipublicæ seruitus ac deuastatio. Nam similiter secundùm iura non tenetur, aut debet tutor pupilli sui ius prosequi, quando eius prosecutio maiores sumptus post se relictura est, quàm lucrum. Id si fieri non potest, ut contingit quando hostis ille multò potentior nec pecuniam, nec aliquid aliud vult in vexationis iniquæ redemptionem admittere, obiici ei poterunt forti animo, & cum Spe diuini præsidij vires omnes, ut experiatur, quàm periculosa sit desperatio, & iniustè oppugnata vrsæ similis, quæ sæuit in saltu raptis catulis. Exemplum erroris huius sanè luctuosum, belli inquam gesti, ex quo maius detrimentum secutum est, quàm utilitas sequi parua etiam qualicumque victoria valuerit, sumi potest ex facto & consilio, quod nõ tam concepit Franciscus ipse I.

Gal

S. Aug. lib.
22. cont.
Faustum c.
74. & 75.

Bellef.in
Franc.I.

Galliarum Rex , quàm ei suggestum est à nonnullis plus sapientibus quæ mundi sunt, quàm quæ Dei. Dissidebat ille grauiter cum Imperatore Carolo V. cùmque in Italiam aduersus illum copias suas vellet transmittere, à Carolo Sabaudia Duce transitum petiit, quem cum negasset Dux, inquiring fœdus sibi esse cum Imperatore, se sacri Imperij Principem à gradu suo facile deiectum iri, si aliquid Cæsareæ maiestati contrarium concederet: offensus Rex satis indicauit in animo sibi esse, repulsam hanc vindicare. Quid hîc Dux faciat? Cōscribit militem, partim vt se suosque tueatur, si fortè in ditionem suam irrumpat exercitus Gallicus; partim vt Geneuam, quæ paulò antè nouæ religionis cæstro percita rebella- uerat, sub iugum mittat. Non defuerunt qui Regi ad aurem dicerent, proflare occasionem Bello quodam defensiuo potius quàm aggressiuo creandi Duci negotium, molestiamque grauissimam, & sic iniuriam vlciscendi, quæ illata ab eo prærendebatur. Suscipiat sua Maieestas, inquiunt, Geneuæ patrociniū, mittat eò selectos milites, qui repugnando Ducis conatus reddant irritos, obstantque ne oprata vrbe potiatur. Dictum factum. Misit eo Rencium de Cery, militaris artis peritissimū, multisque copiis præpositum, qui dimicando fortissimè tandem coegit Ducem sese ad sua recipere, deque manu eius capiendam aliàs ciuitatem, sentinam nidumque Caluinianæ perfidia, & Iernam malorum, liberauit. Quod si non

*Geneua qua
ex causa
patrociniū
habuit à
Rege.*

non fecisset, elisa fuisset in semine suo nequitia, stirpitus euulsa radix, quæ innumeros lethales ramos fructusque incipiebat producere. Itum esset obuiam tot erroribus, qui inde prodierunt, & consultum Catholicæ fidei diuinoque cultui, cui infamis cloaca illa detrimentum non paruum attulit; & auersæ ingentes illæ procellæ, quibus ex eo tempore agitari & fluctuare Europa, in primis autem Gallia ipsa non destitit. Rencius porrò biennio pòst miserrimè fecit viuendi finem. Commorabatur in arce quadam sua non procul ab vrbe Roma, cùm vocauit ad se nobiles aliquot Italos, vt venatione cum illis post lautum prandium, relaxaret animum. Incidit venando in capram Syluestrem, quam toto impetu insequens optimo vectus equo ad fossam peruenit, in qua hærebat præda cum canibus, equumque eo sese inferre nolentem adegit fortissimè calcaribus, qui mox in pedes sese attollés resupinus in eum corruit, & oppressum interfecit.

§.4. Priusquam Bello detur initium, de illius iure certò constet necesse est, quod vt iam semel dictum sit, denuò tamen iuuat inculcare. Inuitus ad arma fertur vir bonus, vti Deus ad supplicia infligenda, non se finit in transuersum agi desiderio improbo dilatandi fines suos, & adiectione commendandi nomen suum posteris. A S. Basilio didicit, quòd *Bellum vltroneum sibi accersere, absurdissimum est.* Si non sustinet.

Quinti

*Rencij mors
misera.*

In Const.
cap. 4.
Quinti lib.
12. 67

Quintilianus ab Oratore causam malam sustineri: *Non conuenit, inquit, ei, quem Oratorem esse volumus, iniusta tueri scientem*: minus adhuc decet Magistratum iniusto bello operam dare. Ridet omnes huiusmodi impetus mundi Rector Deus, quin etiam maledicere solet, ac prouidere, vt inhianti perperam alienis pereant propria, vt Amasiæ Regi Iuda, qui non contentus ciuitate sua Edom, appetiuit insuper quæ erant Ioas Regis Israel: & ecce insiliit in eum Ioas, & cepit eum, ingressusque Hierusalem, templum spoliauit & Regiam, 2. Paral. 25. Præterea si bellum sit offensiuum, postulat recta ratio, vt pax offeratur aduersario, qui se iniuste defendit, eique significet aggressor promptum sibi animum esse supprimendi arma, si satisfecerit. Postulat item ius diuinum, Deut. 20. *Si quando accesseris ad expugnandam ciuitatem, offeres ei primum pacem*. Quod si satisfacere negligat, indici bellum poterit obseruato legitimo temporis spatio iuxta morem patrium, ante quod non sit in eum insurrecturus, ne aliàs videatur pessima vti fide, & clam præparasse copias, quibus incautum adireretur & opprimeret. A Romanis triginta minimum dies constituebantur iusti dicti, seu præliares, teste Macrobio, lib. 1. c. 16.

Tertium requirebat Chabrias, selectissimum belli Ducem, prudentem, fortem, artis militaris peritissimum. *Formidabilior enim est, inquebat, ceruorum exercitus Duce Leone, quam Leonum ceruo imperante*. Qui sanè Dux si Princeps

Pax offerenda sese iniuste defendenti.

v. Pla. *Bellis dux*
qualis.
 Plutar. in
 Apoph.
 Fior. can. melor.
 pag. 956.

Princeps non sit supremus, quò felicius res sibi cadent, eò modestia & circumspectione indigebit ampliore, qua apud supremum dissiperet suspitiones omnes affectati principatus vel affectandi. Scio, quicquid faciat, interdum non valebit omnes dissipare, vt non potuit Dauid apud Regem Saul, nec Bellissarius apud Iustinianum Imperatorem, cuius mandato post deuictos Persas in Oriente, Gothos in Italia, Vandalos in Africa cum Gilisimere eorum Rege, crudeliter est excæcatus; nec nostro seculo, id est anno 1552. Mustapha apud patrem Solymanum Turcarum Regem, qui inuidens gloriæ ipsius redeuntis è Perside, vbi de Persis magnificè triumphauerat, infœlicem natum iussit à septem mutis strangulari: Contra tamen sæpè hoc modo obuiam illis ibit.

Dauid, Bellissarius & Mustapha, inuidia vexati.

Expediatne Principem ipsum bello interesse, authoribus, qui de bello aut Republica ex instituto scripserunt, vel scripturi sunt, disputandum relinquo. Sufficit dicere, tunc maximè si vnquam, præsentiam ipsius esse necessariam, cum inter primarios tanta exoritur æmulatio, vt periculù sit, ne vno præposito cæteris in belli totius administratione, in eo perfidè versentur cæteri, aut retrocedant congressus tempore. Simili periculo vt occurreret Carolus VI. Franciæ Rex in conflictu cõtra Belgas descendit in prælium & ducem egit, cum natus esset annos tantum quatuordecim. Tunc contrà, minimè consultum

videretur vt adsit, quando aut prole caret, aut periculū est ne occumbente illo, valdè perturbetur Respublica. Hinc verba illa populi ad Dauid 2. Reg. 18. *Non exhibis: siue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: tu vnus pro decē millibus computaris.* Aliud longè exploratius est, excludendos ab exercitu facinorosos quoad commodè fieri poterit, ne præsentia sua illum inficiant, & iram Dei potius quàm fauorem è cœlo deducant, sicut & Achan, qui eousque sacrilegio suo turbauit

Ios. 7.

castra Israel, vt diceret Dominus: Non poterit Israel stare ante hostes suos, quia pollutus est anathemate. Non ero ultra vobiscum, donec conteratis eum, qui huius sceleris reus est. Vnius iusti gratia multos plerūque seruat Deus, Genes.

19. *Si inuenero in Sodomis quinquaginta iustos, dimittam omni loco propter eos.* Ita vnus nequitia exitio sæpè est sociis, Num. 16. *Recedite à*

2. Reg. 25.

tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere que ad illos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum. Et, *Recede ab Amalech, ne inuoluam te cum eo.* Et rursus: *O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israel, quia non est Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim.* Deum item valdè indignatum fuisse legimus Asæ Regi Iuda, eò quòd ad tuendū sese cōtra Basan Regē Israel, cōduxisset infideles. *Quia habuisti fiduciā in Rege Syria, & non in Domino, idcirco euasit exercitus Regis Syria, de manu tua. Nonne Ethiopes & Lybies multo plures erant quadrigis, & equitibus, & multitudinē nimia, quos cū Domino credidisses, tra-*

1. Par. 25.

didisti

2. Par. 16.

vobis

didit in manu tua. Et infra: Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præfenti tēpore aduersū te bella con-
surgunt. Nihilò minùs excludenda scorta sunt
& fœminæ aliæ, quia illarum vsu fletuque
militare robur frangitur. *Sardiani*, ait Plutar-
chus, *castris positis circa mœnia Smyrneorū, le-*
gatos miserunt. se nō antè discessuros, quàm Smyr-
nai uxores suas eis ad coitū concessissent. Tū Smyr-
nai necessitate adacti non uxores quidē, sed ancil-
las miserunt vestitu liberali, quarū congressu defa-
tigati Sardiani & sōmno obruti capti sunt. De
Scortorū vsu & deliciis loquens T. Liuius ait:
Ha delicia Capua Annibalis copias eneruarunt.

§.5. Sicut fuerè adigendi sunt milites ad
obseruationē disciplinæ militaris, ita omninò
laborandū, vt fideliter & suo tēpore numerē-
tur eis promissa stipendia (ex quibus quicquid
sibi retinent qui præfunt, restitutioni est ob-
noxiiū, reos facit peculatus, indelebilē inurit
notā auaritiæ) & cōuehatur annona diligen-
ter. Quod quia tunc præcipuè obseruatur,
quando aut præfens est ipse Princeps, aut non
procul abest, optandū valdè, vt nō procul ver-
setur. Accedit, quòd tūc Chiliarchæ & cæteri
longè vigilantiùs in officio sunt, in hostē mili-
tes cōfidentiùs insiliunt, eo vidente pro quò
decertant, in quo totius Reipublicæ salus &
maiestas periclitatur; à quo denique virtutis
laudē expectant & præmiū; sollicitiùs pro vi-
ctoria Deo supplicatur, magis discit Princeps,
quanta sit belli calamitas, quàm cautè id su-
scipiendum, quanti pax facienda, & strenui

Plut. in
Paral.

Stipendia
numeranda
suo tempo-
re.

milites æstimandi; magis denique diligitur,
 quia magis vitam suam exponit pro Republi-
 ca, 1. Reg. 18. *Omnis Israel & Iuda diligebat
 David: ipse enim ingrediebatur, & egrediebatur
 ante eos, & nescio quo modo magis Deus cõ-
 currit.* Vndè cùm Carolus V. & VI. Franciz
 Reges vix vnquã de Anglo triumphauerint,
 cum quo per suos tantùm bella gerebant: Ca-
 rolus VI. contrà semper præsens, intra an-
 num & dies sex eripuit eis Normandiam to-
 tam, Prouinciam vastissimam, præsidiiisque
 munitissimam. Confert in primis ante con-
 flictum per sacram exomologesim expiari mi-
 lites; quia nihil dubium, quin multò alacrius
 pugnaturi sint expiati, seu quando conscien-
 tiam suam verisimiliter pièque credent in tu-
 to positam, & ab omni grauiori culpa libe-
 ram; cuius reatu reformidant futurum lu-
 dicem, & pœnas illas æternas, in quas statim
 post obitum ruunt, qui ad futurum seculum
 sine expiatione transeunt: & quia reformi-
 dant, mortem refugiunt mortisque pericula,
 aut frigidè aggrediuntur. Cõfert præterea in-
 stante pugna aliter quoque iisdem animum
 addere; hoc est, non pœna canendo; sed pro-
 posita causæ æquitate, cœlestisque magnitu-
 dine præmij, de quo Apostolus, 2. Tim. 2.
*Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et
 infra: Bonum certamen certavi, cursum con-
 summaui, fidem seruaui. De reliquo reposita
 est mihi corona iustitia, quam reddet mihi Do-
 minus in illa die iustus Index.* Repositam
 dixit

*Confessio
 ante praliũ.*

*Animus
 quomodo
 addendus.*

dixit, quia non solum causam iustam propugnauerat; sed propter Deum id fecerat, cui placent tutores iustitiæ. Si præsidio sint innocentibus; si in re iusta amicis opitulentur, si laboranti patriæ opem præstent. Huius generis erat illa Machabæi ad suos adhortatio, non petita à sola gloria seculi, à spe prædæ & manubiorum; aut eiusmodi aliis, quæ gentes inquitunt; sed à necessitate, ab officio pugnandi fortiter vi sacramenti præstiti & accepti stipendij, à diuino auxilio, à causæ sanctitate. *O filij emulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum. Mementote operum quæ fecerunt in generationibus suis, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Isti veniunt ad nos in multitudine cõtumaci & superbia; nos verò pugnabimus pro animabus, & legibus nostris; & Dominus conteret eos ante faciem nostram.* Orans autem addebat: *Et tu Domine, qui misisti Angelum tuum sub Ezechia Rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centum octoginta quinque millia, mitte Angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachij tui, & metuant qui cum blasphemia veniunt aduersum sanctum populum tuum.* Inter complures partes disciplinæ militaris admonendi seuerè milites sunt, ne Reipublicæ rusticos lædant, pro qua decertant. Eleganter Plato l. 2. de Rep. milites, ait similes esse debere cani generoso, qui aduersus familiares & notos mitissimus est; contra verò aduersus fures & ignotos.

Si pugnandum sit cum hostibus antè con-

i. Mach. 2.
& 3.
*Adhortatio
ad pugnam.*

Oratio.

flictum vociferari solitis, moris est aut vicissim clamores in cœlū tollere, aut milites saltē admonere, nihil esse cur clamoribus illis terreantur, cum validiores non reddant hostes, & sint tantū ad perterrefaciendum comparati, ac pusilli potius argumenta animi, quàm fortis & strenui, iuxta Parcemiam: *Canes timidiusculi plus latrant, quàm mordent.*

*Veterani
miscendi
tyronibus.*

Tyronibus, infirmioribusque militibus vtilissimè admiscentur veterani, quorum exemplo discant certandi artē, ardorēque concipiant. Apud Homerū Nestor imbecilliores in medio collocat, & Orator prudens infirmiora argumenta, nec prima ponit nec vltima; sed media, cauētque diligenter à melioribus ad deteriora procedere. *Ne à potentissimis, inquit Quintilianus, ad lenissima decrescat oratio.* Vtiliter quoque admonentur, vt prius studeāt nō lædi quàm lædere. *In armorū ratione antiquior cauēdi, quàm ictum inferendi est cura.*

*Quint. lib.
5. cap. 12.*

*Idem lib. 4.
cap. 2.*

Peritissimi more sagitarij statim scopū ferientis bello finem imponit Dux optimus quā potest citissimè, ne miseros subditos pōdus eius sustinentes, & clamantes in cœlum ob procrastinationem lento adurat igne. Pati profectò passu ambulant, & in eadem damnatione sunt Iudex, medicus, & belli administrator; si primus causarum forensium decisionem, secundus infirmorum curationem, tertius belli finem tam multos prementis, & ad desperationem penè redigentis, producat æquo longiùs, tenenturque omnes ad reparationem

Similitudo.

tionē superfluorū sumptuum. Imò tertij tantò maior est culpa, quantò plures grauātur oscitantia eius & indiligētia. Scribuntur plurima in laudē Q. Cincinnatis; sed illud instar omnium, quòd ab aratro ad bellū Romani vocatus administrationē, intra dies plus minus quindecim rē totā perfecit, hostes profligauerit, vbi pacem attulerit, & ad stiuam redierit quam reliquerat.

Q. Cincinnas.

Idē in vrbis obsidione singularē gerit curā obsessorū, qui meritò præsumuntur innocentes, hoc est, puerotū, mulierum, senū, & sacerdotū, edicitque suis, ne in tales gladium furorēque conuertant. Ante partā omninò victoriā, omniāque in tuto constituta; milites nō sinit in prædā sese effundere, cuius præcox, inordinata, intēpestiua cupiditas de cōpluriū manibus illā eripuit, vel in suis ordinibus cogit stare; vel cū ita expedit, immittit in fugientes. Nā etiā hoc modo arripienda est rei benè gerendæ occasio, cuius prætermiſsionē risit aliquando in Pompeio subsistente Cæsar fugiens, dixitque: *Hodie penes hostes erat victoria; at non habent Ducem, qui victoria nori vti.*

In direptione vrbis qua seruanda.

Partam autem victoriam nec industriæ ascribit suæ, nec copiis, sed omnipotenti Deo, qui idcirco Dominus Sabaoth seu exercituum dicitur, quòd bello præsit, & cui vult, victoriam largiatur: *Non in multitudine exercitus victoria belli, sed de cælo fortitudo est.* Et, *Dominus non secundum armorum potentiam, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriam.*

1. Mich. 3.

2. Mach.

15.

- Cantat eidem ex animo, *Te Deum laudamus*, &c. in actionē gratiarum, & exemplo Iuditha non suam, sed eius appellat victoriam. Sic enim Heroïna illa sancta loquebatur: *Per manū*
- Iudith. 13. *fœmina percussit illum Dominus Deus noster, & reuocauit me gaudentem in victoria sua.* Idem antè illam fecit Moyses, Deum semper agnouit mirabilium, quæ diuersis præliis gessit populus: *Quomodo, inquit, persequeretur vnus mille, & duo decem millia? Nonne idè quia Deus suus vendidit eos, & Dominus conclusit illos?* Ad-
 Deut. 32. *dit autem idè Deum negare sæpè victoriam præliantibus, quòd futurum præsentiat, vt indè superbiant, & se virtute duntaxat propria credant euasisse superiores. Propter iram inimicorum distuli* (sic eum inducit loquentem) *ne fortè superbirent hostes eorum & dicerent: Manus nostra excelsa, & nõ Dominus fecit hæc omnia.* Curat præterea curari gratis læsos milites quibus præest, si que strenuè in bello versati vulnus acceperunt, quo ad victum sibi post-hac comparandum reddantur inepti, siue ex membri ad id necessarij luxatione siue amputatione, consulit iis in futurum. Quod quia non sperant fortes valdè multi, pugnare detrectant, nõ detrectatupi si sperarent. Parta aut amissa victoria, si adhuc milites valdè sint necessarij, non facilè concedit illis etiam postulantibus discedendi facultatè, ne citò cogatur maximis sumptibus novos conscribere, & deducere. Vicissim quando iis ampliùs non valdè indigebit, non se præbebit in hac parte
 admo

admodum difficilem, ne difficultas eam impetrandi occasio sit, ne milites nolint ad militiam accedere. Id denique cauet, ne quibus hostibus victor semel vitam dederit, postea auferat: *Tigrim* narrant, quo tempore diatā certam præstitnerat obiecto hædo, cum quo aliquam iam consuetudinem habuerat, biduum totum abstinnisse; tertio die esurientē postulauisse aliud, felēque datum discerpisse, cum hædo ceu domestico iam & familiari parceret. Sed & attendit, ne vspiam videatur denictis hostibus, ingenuis præsertim & nobiles insultare; miseretur eorum potius humanæ conditionis memor, & mœstos per se, vel suos censolatur, nisi fortè illi pergant insolescere, tunc sanè digni futuri, qui tractentur asperius; vt damno suo sensit *Baiafithus* Turcarum Rex; quem in bello captum cum ad se adduci iussisset *Tamerlanus* Tartarorum Imperator, & iuxta se in throno magnifico cōsidere fecisset, interrogauit modestè, & adiurauit per magnanimitatē, Geniūque principis, apertè diceret quid sibi deuictō, si fortè ipse reportasset victoriam, facere decreuisset. Respondit mox superbè *Baiafithus*, adductōque supercilio; *Ratum mihi erat, mittere te in caueam ferream, cum ludibrio per loca omnia circumducere, & ad conscendendū equū dorso tuo quasi scabello uti.* *Tamerlanus* vicissim in iram assurgens, nec tantum fastum ferre sustinens: *Ex ore tuo iudico te, inquit, idem planè superbia crudelitāsque tua sentiet, quod mihi destinauerat.*

Plut. lib. de
industr. an.

Chalcocon-
dylus. l. 3.

Baiafithus
imprudens
sibi senten-
tiam dicit.

Subacto item hoste non idcirco tuta credit omnia, non indormit: nam reuera

Claud. de
4. Hon.
Consula.

—— *multis damnosa fuere*

Gaudia, dispersi pereunt, sumnoque soluti:

Sapius incaute nocuit victoria turba.

Fiducia non absimili perisille Rutulos, testis est Virgilius lib.9.

—— *passim vino, sumnoque per herbam*

Corpora fusa vident, arrectos littore currus

Inter lora, rotasque viros, simul arma iacere.

Votum sol-
uendum.

Si denique ad impetrandam à Deo victoriam rationabili voto aliquo sese obstrinxit, quod certè facere admodum laude dignum est & vtilissimum; prima occasione magnaque fide ei satisfacit, exemplo Clodouai Fræciæ Regis deuictis Alemannis. Religioni siquidem Christianæ fideliter redox nomen dedit, & à S.Rhemigio baptizatus est, iuxta votum, quod ea de re in prælio illo periculosissimo mente conceperat.

De Prudentia circa Fœdera.

CAPVT IX.

- §. 1. *Nunquam, aut rarò ferienda fœdera cum Infidelibus.*
2. *Contra fœderatos nihil mala fide agendum.*
3. *A fœdere abstinendum, quod vinculum sit iniquitatis.*

§. I. **F**AMILIARE vel Sacris paginis, fidelibus interdicere fœdere cum infidelibus. Exod. 23. *Non inibis cum iis fœdus, nec cum Diis eorum.* Et cap. 34. *Caue ne unquam cum habitatoribus terra illius iungas amicitias, quæ sint tibi in ruinam.* Et Deut. 7. *Non inibis cum eis fœdus, nec misereberis eorum, nec miscebis cum eis coniugiã.* Addit B. Paulus 2. Cor. 6. *Nolite iugum ducere cum infidelibus, quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ autem conuentio Christi ad Belial? aut quæ pars fidelis cum infideli?* Quibus certè verbis non coniugiã sola, sed quascumque etiam arctas cum illis familiaritates prohibet tanquã periculosas. Aut enim morum & sermonum suorum profanorũ contagio fideles inficiunt, quibuscum vi iuncti fœderis versantur, & consuetudinem habent; non secus atque:

Dum spectant lippos, oculi leduntur & ipsi,

Multaque corporibus trãsitione nocent.

Aut insolescunt admissi, tumultuantur, accipere legẽ nolunt; sed dare, & vbique præferri (ericio similes, qui vt habet apologus, hospitio susceptus à Vipera, cœpit ei se affricare familiariter, quæ se sentiens spinis eius grauissimè lædi, rogauit vt discederet. Enim uerò impetrare nunquam potuit, sed responsum accepit: *Exeat qui hic habitare non potest,* atque ita coacta est loco cedere) aut iræ Dei iam per se obnoxij, fideles quoque ipsos faciunt obnoxios quasi vnos eosdem secum: atque hinc illud Iehu ad Iosaphat Regem Iuda.

Impio

Fœdera interdicitur cum infidelibus.

Ouid. l. 2.
de remed.

2. Par. 19. *Impio præbes auxilium, & his qui oderunt Domi-
num amicitia iungeris, & idcirco iram quidem
Dei merebaris, &c.* aut denique perfidia sua
circumueniunt innocentes, metiuntur omnia
suo commodo:

Iuuenal.
Sat. 3.

*Quantū quisque sua nummorum continet arca,
Tantum habet & fidei.*

Dant bona verba, promissionibus sunt locu-
pletes; sed quid mente gerant, loquuntur o-
pera, non sine damno sociorum, quorum sera
sapiencia ad hoc solum prodest, vt instruant
ceteros, ne tales sibi quærant, quibus manus
dent societatis. Hocce damno alieno cauta o-
lim facta Vulpes à Leone ad se inuisendum
inuitata; nihil esse cur sibi timeret, animalia
cætera venisse iam pridem salutatum: Respō-
dit: non possum non metuere, cum ex iis nulla
videam à te redire.

Horat. l. 1.

— me vestigia terrent

Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum.

Elizabetha Regina & Calvinistarū in An-
glia caput, vt falsam colebat fidem, ita Carolo
IX. & Henrico III. Franciæ Regibus sub
specie fœderis persapè fucum fecit occultè
patrocinando subditis in eos rebellantibus.
Mahumetus II. imperij sui amplificandi cu-
pidissimus, nec ferrre valens deesse ambitioni
suae vnā Constantinopolim, potentia, splen-
dore, sitūque toto orbe celeberrimam, oppu-
gnare illā aggressus est, re ipsaque expugnauit
quadagesimo quarto obsidionis die, qui fuit
quartus antè Cal. Julij 1453. Cūque de fœ-
dere

Constanti-
nopolis op-
pugnata.

dere admoneretur, respondit: illud non secum, sed cū Amuratho antecessore suo ictum nihil ad se pertinere; quasi verò pacta non etiam cū posteris in persona præsentium celebrentur. Eidem Mahumeto II. (interiectis Baiazeto I. & Selymo) successit Solymannus, cuius copias cum accersuisset Franciscus I. Galliarum Rex ea spe & cautela, ut in Galliam pedè non inferrent absque expresso Regis mandato; sed in mediterraneo mari subsisterent propè Massiliam, utque iussæ discedere statim discederent, nec molestiã cuiquam afferrent; non ita multò post in concordiam venit cum Imperatore Carolo V. qua confirmata copiis illis peregrinis donatis promissa pecunia mādatum dedit rectè ad suos reuertendi; illæ autem oberrantes per oram totam Italiæ, diripuerunt, vastarunt, depopulati sunt omnia; onerarunt captiuos quotquot habebant naues, ita ut illorum aduocationem execrationibus & maledictis prouincia illa tota prosequeretur. Solymannum sequutus Selymus Venetos numerabat inter confœderatos, quibus nihilominus perfidè Cyprum abstulit anno 1573. miræ fertilitatis insulam, & omnium rerum ad humanos vsus copiosissimam. Cumque emporium insulæ præcipuum, quod olim Salamina, siue Constantia, hodiè Famagusta dicitur, oppugnasset per menses 11. ac tandem se dedere coegisset, & M. Antonio Bragadino strenuissimo urbis præfecto iurasset se eius vitæ parciturum; vix illum in potestate habuit,

*Turcarum
crudelitas.*

*Cyprus à
Venetis
ablata.*

*Bragadinus
quàm cru-
deliter occi-
sit.*

habuit, cùm innumeris affecit ludibriis, & per
incredibilia tormenta coegit ex hac vita di-
scedere: inter alia ter ceruicem præcidendam
iulso porrigere aures & nares amputauit, &
pellem viuo detraxit. En tibi fidẽ ingenium-
que infidelium, dignum scilicet quibus mul-
tum credatur, quorum societas ambiatur. Ra-
rissima sanè est vera necessitas, quæ Christia-
nos meritò cogat id facere, videndumque est,
ne dum talium ope mala quædam à ceruici-
bus nostris studemus auertere, prouamus in
grauiora, & famæ iacturam faciamus & con-
scientiæ, aut cum publico detrimento quæ-
ramus priuato remedium.

§. 2. Nemo est, qui si tutelæ se commise-
rit fœderati, non mali consulat inuadi ab eo
terras suas quasi affecto iniuria, quòd eo ne-
scio fecerit cum hoste amicitias. Quæ enim
iniuria, inquiet? an rebus meis consulendo
via pacis idcirco res tuas feci deteriores? An
ea mente fœdus tecum ferij, vt non liceret
mihi quouis tempore rebus meis attendere?
Et cum nihil tale sit expressum aut subaudi-
tum, cùm nihil in te peccauerim, prodis fi-
dem tuam malam, quando sis de socio dire-
ptor, de tutore spoliator, de amico aduersa-
rius. Est itaque cur, quod sibi fieri noller, al-
teri non faciat, quisquis cum aliis in fœdus
coire cogitat. Sufficiat si præstent quæ spo-
ponderunt, non quærat in scirpo nodum; tollat
quod suum est & vadat; de reliquo intelligat iis
integrum esse quod volunt facere, indebitum
nihil

nihil extorqueat prætextu fœderis & societatis : meminerit sententiæ iuris in cap. ex parte, titulo de priuil. *confœderatio non inducit subiectionem, nec dat iurisdictionem vllam & potestatem collectas colligendi.* Recogitet, quàm malè audierint apud complures Romani, quòd sub specie societatis iugo suo presserint Latinos, Achæos, Samnites, nec tam sociorum ingenium, quàm Dominorum in seruos induerint. Latinorum pecuniis arma, classes, atque exercitus comparabant, ipsorumque auxilio totius ferè orbis dominiû adepti sunt: donec tandem fatigati Latini pronuciare coacti sunt, teste Liuio : *Abstant imperare iis quorum egent auxilio.* Iisdem propè querelis aduersus illos vsus est Lycortas Achæorum Imperator, cùm diceret: *Fœdus Romanorum cum Achæis specie quidem esse, re verò precariâ libertatem.* Nec aliam ob causam Samnites aduersus eosdem tam diuturnum bellum gesserunt, vt notat Ioan. Boterus l. 8. de politica c. 13. quàm quòd sub vmbra Societatis imperare Samnitibus vellent, quæ libido subiiciendi eos sibi, & socios alios apparet non obscurè in imperiosis quibus vsi sunt, verbis fœderis socialis cum Ætolis : *Imperium, maiestatemque populi Romani gens Ætolorum conseruato, hostes eosdem habeto quos populus Romanus, armâque in eos fert, & bellum pariter gerito, obsides arbitrio Consulis quadraginta, & talenta quingenta dato.*

Romani sub specie societatis inuasunt Latinos, &c.

Vehementer quoque aduersatur legi fœderis

*Hypocriſeos
& traditio-
nis exem-
plum.*

2. Reg. 3.

deris ac bonæ fidei occultè fauere hoſtibus ſociorum ; eſt hoc laborare deterrima hypo-
criſi , qua ſe inquinauit quondã Ioannes præ-
fectus oppido Giſcalæ Galileæ à Tito exciſo.
Nam vocatus Hieroſolymam à Pontificibus,
nobilibus, & populo contra zelotas , ſimula-
bat ſe illorum valdè ſtudioſum , occultè autè
fauebat zelotis, conſilio, modiſque aliis; ita vt
in cauſa fuerit , cur multa millia è populo &
nobilibus ſint ab illis interfecta, vt ſcribit Io-
ſephus lib. 4. de bello Iud. Neque verò ſe ſa-
tis purgauerit huius farinæ hypocrita, dicen-
do ſociis: Ad hoſtes veſtros recipiunt ſe clan-
culum de ſubditis meis aliqui, non iniuſſi mo-
do, ſed etiam prohibiti. Duræ cernicis ſunt &
peruicaces, interdicta mea contemnunt , per-
eant malè, ſi capi poſſunt: imputandum mihi
non eſt, quod faciunt. Quærenda certiora bo-
næ fidei argumenta , & vel transfugæ illi ab
hoſtium caſtris reuocandi propoſita omnibus
pœna graui, niſi intra legitimum ſpatium re-
uertantur; vel dolor ille concipiendus, ex
quo facilè ſit ratiocinari inuito te ac neſcio
eos transfugiſſe. Sic Dauid Rex, vt ſe pro-
bare nullatenus conſenſiſſe in cædem Ab-
ner quo cum fœdus iniuerat , & quem pro-
ditoriè Ioab ſeruus Dauid peremerat , dedit
ſe totum lamentis & lachrymis. *Leuauit Rex
Dauid vocem ſuam , & fleuit ſuper tumulum
Abner. Et infrà: Iurauit Dauid dicens: hæc fa-
ciat mihi Deus , & hæc addat , ſi ante occaſum
Solis guſtauero panem , vel aliud quicquam.*
Audi

Audi iam quod sequitur: *Cognouit omne vulgus
& omnis Israel in die illa, quoniam non fuisset a-*
ctum à Rege, ut occideretur Abner filius Ner. Vel
 denique vocandi ad pœnam constitutam, si
 legitima excusatione destituti, post præscri-
 ptum illud spatium in patria deprehendantur.
 Fecit hoc prudentissimus Lotharingiæ Dux
 Carolus III. Literas accepit à Philippo II. His-
 paniaë Rege, in quibus grauissimè exostula-
 bat, quòd Tremblecurtium nobilem quen-
 dam suum cum tribus armatorum millibus
 occultè immisisset in Comitatum Burgundiæ,
 (quem horrendè afflixit) vel saltem permisisset
 irrumpere. Excusauit se mox bonus Princeps,
 & sanctè affirmauit se prorsus inuito id conti-
 gisse, nobilem illum ferum diu militando in
 Gallia omne ferè iugum excussisse obedientiæ,
 & militari arte opibusque fretum, imicis item
 plurimis, interdictum, quasi ad se nihil perti-
 neret, contempsisse: Sed vbi primùm rediret
 in patriam, non defuturum à tergo ultorem,
 cui simul agglomerata omnia lueret, atque ita
 factum est. Rediit ille ad suos tandem, & dum
 apud Moniales quasdam securas se latebras
 putat inuenisse, circumuallatur ab inexpecta-
 ta cohorte Principis, diligenter quæritur, tan-
 demque comprehensus foras abducitur, & ad
 cuiusdam ripam fluminis pugionibus sclopif-
 que traiecitur. Sic innocentiam suam Princeps
 iste nunquam satis laudatus Catholico proba-
 uit Regi, & qua dignus erat, pœna publicum
 affecit grassatorem.

*Tremblecur-
tius occisus.*

PROL. 17.

Denique à scedere non recedit primus, nec occasiones quærit recedendi; vt in se verum probet esse, quod scriptum est: *Omni tempore diligit, qui amicus est: non infringit datam fidem necessitatis tempore, non negat promissum auxilium, causas non fingit impotentia, nec confugit ad inanes exculpationes alias, non deserit mediis in periculis hærentes socios, Metio Suffetio Albanorum duci relinquit detestandam hanc perfidiam, quam exercuit in bello Tulli Hostilij Romanorum Regis contra Fidenates. Pugnante enim Tullo, quem adiutum venerat, pugnam deseruit, sensim ad montes secedens eo consilio, vt fortunam belli experiretur, & vires ad partem inclinaret, quæ vinceret. Victor nihilominus euasit Tullus desertus, & quidem Metij milites nihil peccasse censuit, erenim Ducem sequutos esse, & Imperatori suo paruisse; Metium autem ipsum ruptorem scederis ac perfidum horribili puniuit supplicio, corpus eius in partes duas discepfit, in argumentum, quod diuisum perfidumque gessisset animum. Duabus itaque admotis quadrigis in currus earum distentus & alligatus Metius, in diuersum iter concitatus equis laceratur. Tit. Liv. lib. 1. dec. 1. At nonne scribit idem Liuius lib. 7. Campanis negatum fuisse auxilium à Romanis, qui tamen in scædus cum illis coierant? Negatum quidem est, sed contra Samnites quibuscum pacta intercedebant vetustiora, vt perspicue sonant illorum verba: *Auxilio vos, Campani, dignos censet**

Metius Suffetius scelerè puniuit.

Auxiliū negatum est.

cenſet Senatus ; ſed ita vobiſcum amicitiam inſtitui par eſt, ne qua vetuſtior amicitia ac ſocietas viole- tur. Samnites nobiſcum fœdere iuncti ſunt. Itaque arma Deos prius quàm homines violatura vobis ne- gamus. Tantùm poſſet eſſe difficultas propter innocentiam Campanorum, qui iniuſtè à Sam- nitibus opprimebantur : decet autem inno- centes, maximè ſi rogent, contrà nocentes de- fendere, etiam contra fœderatos (ſi perſpicua ſit innocentia, & defendi abſque graui damno poſſit) quia fœdus vinculum non debet eſſe iniquitatis; eſſet autem ſi defendi prohiberet innocentes. Sed reſponderi pro Romanis poteſt, aut non fuiſſe illis exploratam ſatis Campanorum innocentiam, aut non eis af- fuſiſſe tantùm lucis, vt intelligerent fas eſſe opem ferre innocentibus aduerſum ſocios.

§. 3. Vt in alio quouis iuramento, ita in eo, quo firmantur fœdera publica, vitanda in primis ſunt periurium & iniuſtitia. Eſt ſiquidem vtrumque peccatum mortale ex genere ſuo. Periurium committitur, quan- do non faciunt fœderati, quod ſe facturos iurarunt, & licitè ac commodè poſſunt; & contrà, quandò faciunt quod non licet, nec ſe facturos in ſe iurati receperunt. Iniu- ſtitia verò quando paciſcendo iurant ſe fa- cturos quod iuſtitia aduerſatur, verbi gra- tia, pugnaturus pro inuicem in bello quo- uis etiam iniuſto, etiam aduerſus inno- centes, Eccleſiam, patriam, aut propriam le- gitimùmque Principem, nunquam in gratiam

*Periurium
& iniuſtitia
vitanda in
fœderibus.*

recepturos eum qui læsit, quantumvis supplicem; nunquam recessuros à secta & errore semel amplexato, &c. nefaria sunt eiusmodi iuramenta, millies, recidenda, nullam habentia vim astringendi, improbè concepta, improbius adhuc in opus deducuntur; quò spectat illud S. Augustini de Herodis inreirando concessuri puellæ saltatrici quicquid postularer: *Inter delicias & lascivias conuiuantium temerè iuratur; & impiè quod iuratur, impletur.*

Serm. 116.

De Prudentia in imponendis
Oneribus.

CAPVT X.

- §. 1. *Ararium Reipublica necessarium.*
2. *Quis Arario præficiendus.*
3. *Vndè colligendum, amplificandumque ararium.*
4. *Quàm cautè expendendum ararium.*

Magistratus
caput Reip.
suisque offi-
cium.

§. 1. **Q**VM Magistratus caput sit Reipublicæ, debeatque eius maiestati, commoditati, necessitati consulere, atque in promptu habere media, quibus suo tempore id faciat: hæc autem inter cætera sint pecuniæ; patet non posse non esse penes illum ius tributa colligendi. Quocirca Tacitus libro 4. *Nec quies gentium sine armis, nec arma sine stipendiis, nec stipendia sine tributis esse possunt.* Christus item ad propositam sibi quæstionem: *Licet censum dare Casari, an non?* Respon-

dit:

v. Plura apud
Chr. Ki. 2. c. 10.

dit: *Reddite qua sunt Caesaris, Caesari.* In eandem Matth. 22.
sententiam sic scribit beatus eius. Apostolus:
Ideo enim & tributa praestatis, ministri enim Dei
sunt in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus Rom. 13.
debita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal.
Tributum distinguit à vectigali, quòd illud *Tributū &*
soluatur ex facultatibus propriis vniuscuius- *vectigal*
que, aut ex personis ipsis: Vectigal autem ex *quid differant.*
mercimoniis & negotiationibus. Vtrumque
debetur Principi: distinguitur nihilominus v-
num ab altero, quia illius exactores ab ex-
actoribus huius differunt. Sed & probat diui-
nus codex tributum prouinciis iure subactis
impositum, Deut. 30. *Seruiet tibi sub tributo: &*
Salomon 3. Reg. 9. *tributarios fecit eos, qui*
remanerant superstites à gladio Israelis de A-
morrhæis, Iebusæis, Hethæis, & Pheresæis; ut
sic humiliarentur, & subiectos se esse intelli-
gerent. Scire interim prodest in exactione tri-
buti sequendum morem patrium. Quosdam
Principes videas, qui ne belli quidem tempo-
re tributum colligunt; sed iure tantum suo
subditos accersunt suis sumptibus militaturos.
Pacis verò tempore vel necessaria tantum exi-
gunt ad honestam sui status conseruationem
iuxta leges patrias, vel pauca quædam in re-
cognitionis argumentum: sed neque desunt,
quibus aliquid pendere nisi ex consensu comi-
tiorum generalium, non obligantur qui sub-
sunt.

Regi Capols.

§. 2. Nihil dubium, quin fidei viri boni
committendi sint hi thesauri publici; hoc est,

Astor. 8.

Apud Romanos Iqui-
nam præfice-
ventur ara-
rio.

viri timentis Deum & iudicia eius, cui curæ sit præter commune bonum fama & conscientia proptia, quas nouit totius mundi lucto longè præferendas. Talis indubiè fuit Eunuchus ille, quem Candaces Regina Æthiopum supra omnes gazas suas constituit. Erat enim pius ac religiosus, adeò vt religionis ergò longissimo emenso spatio adoratum venerit in Hierusalem. Videntur Romani apud Dionem l. 43. hist. præfecisse tantum huic muneri Ædiles, Prætores, & viros alios eminentes. Nescio tamen quid obstat, quominus aliqui licet non illustres genere, at fide, iudicio, prudentiaque insignes assumi potuerint aut modo possint; tum quia in his & aliis virtutibus sita est vera, prima, præcipuaque nobilitas; tum quia opulentia, claritudo generis, & eiusmodi alia nihil aut parum faciunt ad rectam pecuniæ publicæ contrectationem. Non esse nouum inferioris notæ homines ad superiores effert gradus, quando iis dotibus instructi sunt, quæ ad illos sunt necessaria, patet ex Cincinnato, Fabricio, Curio Dentato & aliis. Sunt in hac parte Turcarum Imperatores cautissimi, Persarum item, Abyssinorum & Sinensium, ad dotes & virtutes quas diximus, vnicè respiciunt, quæ quia in Eunuchis videntur magis elucere ob vxorum proliumque carentiam, creare illos consueuerunt sui custodes ararij, abstrahuntque prorsus ab amicis & consanguineis, quo ab omni occasione auaritiæ, rapinæ, fraudis, importunarumque precum segregati

Eunuchorum
plurimum
præfetti ara-
rio. & apud
quos.

gregati magis fidem colant, Principisque animimum ab omni anxietate, suspitione, metuque liberent.

§. 3. Vespasianum Imperatorem nemo non vituperat, quòd etiam ex vrina, ex infami questu, negotiatione, foeneratio redditu censum colligeret. Nec pulchrè, nec purè exiguntur, admittunturque talia, aut postea dispensantur siue militibus siue aliis. Donantem decet habere mundas manus, quas foedari ex illiberali prouentu necesse est. Sed neque ab exemptis rectè exigitur, cum exactio directè pugnet cum exemptione illorum ac priuilegio. Etiam in lege naturæ & scripta, quæ umbræ fuerunt Evangelicæ de exemptorum numero fuerunt sacerdotes; Gen. 47. *In vniuersa terra Egypti Regibus quinta pars soluitur, & factum est quasi in legem, excepta terra sacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit.* In graui, perspicuâque necessitate peti potest ab Ecclesiæ Rectoribus facultas exigendi aliquid; sed citrà consequentiam, vim, & iniuriam semper infaustam suis autoribus. In suorum odium incurrit Emmanuel Lusitanix Rex ob importunitatem, quacum visus est impetrasse à Leone X. Pontifice maximo collectam quandam bonorum Eccles. & quamuis vt optimus aliàs Rex erat, hoc obseruato odio, bullam mox Clero suo restituit, posterius tamen res eius quæ procedebât prius foelicissimè, pessû inierunt. Quâuis rursus idem Clerus ei addictissimus recepta bulla vltro

*Vespasiani
austriæ.*

*Exempti à
tributis pœ-
dendis.*

Ecclesiasticis

*Nisi ob cau-
sam.*

*Io. Boterus
l. 7. de Po-
lit. c. 6.*

obtulerit centum quinquaginta millia coronatorum; bullam tamen libenter accepit, ne per eam Ecclesiastica immunitas læderetur.

Laici qui-
dam.

In albo quoque exemptorum sunt Laici, qui id præclaro suo facinore ad publicum relato bonum meruerunt, vt Dauid; de quo 1. Reg.

Pauperes.

17. *Virum qui percusserit eum, dabit Rex diuitiis magnis, & filiam suam dabit ei, & domum patris eius faciet absque tributo in Israël.* Pauperes & miserabiles personas, quæ vix habent vnde

vel tenuissimè viuant, ad tributum conferendum cogere, humanitati repugnat & iustitiæ,

nec aliud est quàm extorquere velle ab ouo pilos, a pumice aquam, ab incude butyrum & oleum. Sed & vicini qui ea conditione vltro

se dederunt, vel a proprio Domino dediti sunt, vt ab omni lege tributorum essent liberi,

debent exemptione gaudere: Si tamen labentibus annis expressè aut tacitè consentirent in hoc onus, nec contra imponentes mussitent

vel exigentes, posset id Magistratus ab iis sicut ab aliis exigere. Nam similiter cum

regnum aliquod per bellum iniustum innaditur; tunc quidem non acquiritur, nec vera potestas, nec legitimè possidetur, cum titulus iustitiæ desit; successu verò temporis contingere potest, vt populus liberè consentiat,

vel vt à successoribus regnum bona fide præscribatur: & tunc cessabit tyrannus, & incipiet verum dominium regiæque potestas.

Ne à populo quidem pro bello exigendum aliquid censet Menochius Iurisconsultus

clarissimus

clarissimus Consil. 75. n. 86. & seq. quousque in illud collectas iam pecunias idem Magistratus expenderit, cum in hunc finem eas antè collegerit (casu ni fallor diceret excipiendum, in quo novæ in necessitate haberi statim nequeunt, nisi ante exigantur) exemplo M. Aurelij qui in bello contra Marcomannos prius supellectilem suam omnem diuendidit, quàm ad novorum onerum impositionem confugeret. Sed & boni Magistratus est, in exigendo à tyranni moribus planè dissidere deglubentis populum, qualibus non indignari tantum solebat Tyberius Imperator, sed etiam maledicit Deus, Mich. 3. & ait: Audite Principes Iacob, & duces domus Israel, nunquid non vestrum est scire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum? Qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis, & carnes desuper ossibus eorum? Maledicit similiter populus ipse, de quo dicere solebat Henricus III. Castellæ Rex: Diras & execrationes populorum magis reformido, quàm arma hostium. Cum S. Odoardus Angliæ Rex ingentem pecuniam à Quæstoribus suis collectam admiraretur, diabolum simul vidit illi insidentem, & gaudio subsilientem, quo obiecto pertetritus, omnem confestim populo iussit restitui, vt scribit Polyd. Vitgil. S. Ludovicus Galliæ Rex Philippum filium regni hæredem sic in testamento suo alloquitur: Fili mi, ante omnia in eam curam incumbere, vt Deum cultu & amore prosequaris. Animo sis pio & humano erga mendicos & arumnesos homines, illisque

Diabolus
insidet pe-
cunias male
exactis.

Verba S. Lu-
dovici regia.

pro viribus opem feras; iustas regni tui leges obserua. Ne subditis tuis tributum imperes, aut imponas onera, nisi necessitas urgeat, teque manifesta regni utilitas compellat, idque non vltro, sed graui de causa facias. Si secus faxis, non Rex, sed tyrannus habebis. Plurimum quoque laudatur apud Cassiodorum Theodoricus Gotthorum Rex, quòd diceret: Opes nostras cupimus thesauro pietatis augeri execrantes commoda, qua nobis fuerint vexatorum calamitatibus acquisita. In confesso est, expedire vt prouincia abundans sit & diues; quia si inops, egenisque fuerit, & velut abstracta pelle nuda, quomodo lanam dabit, qua se vestiat Magistratus; & cætera largietur quibus præsentem depellat necessitatem? Cùm puteus plenus est, facile hauritur aqua; sin venæ & occulti meatus per quos influit humor exsiccentur, & fons ex quo dimanat exarescat, nulla arte aut industria restituetur. Exsiccantur autem venæ prouinciæ per immodicam tributorum exactionem, infamatur idem Magistratus, amittit non paucos subditos aliò emigrantes, vbi norant actum iri secum humaniùs. De Dauid Rege legimus, 2. Reg. 24. quod ingentem populi sui iacturam perpeffus sit, postquam imperauit, vt à Ioab censeretur. Sed quorsum, cùm dinumerare populum non sit ex se malum, vt liquet ex cap. 1. Num. An quia in facto illo vanam sibi gloriam præstituit? At vix videri potest hæc vanitas fuisse in eo lethalis, & tanto digna supplicio. Verisimile sanè, quod docent aliqui,

Cassod. l. 1.
epist. 38.

Dauid quomodo peccarit censendo populum.

vt notat Azor tom. 2. lib. II. cap. 4. q. x. recensitum fuisse populum more Romanorum: hoc est, tributo imposito, idque sine vlla necessitate, cum tamen sola necessitas ius tribueret exigendi. Notum denique quomodo à Roboamo Salomonis filio defecerit populus propter tributa immania.

Variis modis mitigari & suppleri potest tributorum exactio, vt donariis, hostium spoliis, & fisci pecunia. Nam quod ad donaria, occurrunt interdum viri prædiuites, qui publicorum commodorum studio in thesauros regios multa conferunt, idque insinuat illa Amani pollicitatio: *Decerne vt pereat, & decem millia talentorum appendam arcariis gazæ tuæ.* Quantam pecuniam ex iustis prædis & manubiis conflauerit Rex Dauid, docebit te summa illa immensa, quam Salomoni filio suo ad templum Domini Hierosolymis ædificandum reliquisse legitur. *Preparauit impensas domus Domini auri talenta centum millia, & argenti millia talentorum; aris verò & ferri non est pondus: vincitur enim numerus magnitudine.* Nempè non ita olim sicut hodiè pugnabatur. Nunc milites quicquid possunt, cripiunt hostibus, sibi que seruant (hinc tanta tamque perniciosa prædandi libido nondum perfecta victoria) olim autem rapta omnia in commune conferebantur, vt postea diuiderentur per proportionem meritorum, 1. Reg. 30. *agna pars erit descendens ad*

Esther. 3.

1. Par. 22.

Præda omnes in commune collata.

pra

prælium, & remanentis ad sarcinas, & similiter di-
vident; & factum est hoc ex die illa quasi lex in Is-
rael. Vel communi consensu, aut edicto Prin-
cipis ad insigne opus seruabantur. Semper au-
tem ipsi Duci velut auctori victoriae insigne
& peculiare aliquid deberi, primoque decer-
ni nemo ignorabat. Vndè David, hoc suo vtès
iure, tulit coronam Melchom de capite eius, &
inuenit in ea auri pondo talentum, & preciosissimas
gemmas; fecitque inde sibi diadema. Et Iudic. 8.
cum Gedeon post occisos Reges Zebee & Sal-
mana dixisset populo: Date mihi in aures ex pra-
da vestra, respondit, Libentissimè dabimus, ex-
pandentesque super terram pallium proiecerunt in
eo in aures de præda, & fuit pondus postulatorum
inaurium mille septingenti auri sicli. Atque hæc
fortè causa est, cur Princeps dictus sit, quòd
videlicet primus capiat, vt notat S. Augusti-
nus lib. de Grammatica, seu primus sortiatur
in diuisione prædæ. Idem liquet ex historia
Clodouæi Franciæ Regis, qui partiendo spolia
vendicauit sibi autoritate propria sacrum ca-
licem, quem ex templo quodam Christiano-
rum milites eius adhuc pagani abstulerant;
& militi cuidam, qui vendicationi huic repug-
gnare visus fuerat, secuti quam tenebat manu,
caput dissecut. Et in lib. Iudith. c. 15. legi-
mus: Per dies autem triginta vix collecta sunt spo-
lia Assyriorum à filiis Israel. Porrò vniuersa qua
Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt
Iudith in auro, argento, & vestibus, & gemmis, &
omni suppellectili, tradita sunt illi omnia à populo.

I. Par. 20.

Princeps
 vnde dictus.

Bellef. in
 Clodouæo.

Et

Et Iosue cap. 6. Spolia omnia Hierichuntina
cedere voluit iubente Deo non in lucrum mi-
litum, sed in Dei cultum; vnde illos ante mo-
nuit: *Cauete ne de his quæ præcepta sunt quippiam
contingat, & sitis præuarcationis rei. Quicquid
autem auri & argenti fuerit, & vasorum aureorum
ac ferri, Domino consecretur repositum in thesauris
eius.*

Quod ad fiscum ditatur ex pœnis & pœnali-
bus compendiis. Nam vt ea taceam, quæ
nonnullis tantum in locis recepta sunt; vbi-
que, ni fallor, fisco cedunt bona eorum, qui
rei aguntur læsæ maiestatis diuinæ & huma-
næ. Immo generali constitutione Galliæ, con-
fiscato, vt loquuntur, corpore, confiscantur &
bona, excepta parte exigua seruanda vxori &
liberis. Ad fiscum item pertinent bona, quæ
ei lex facit obnoxia; si quis se occidat, si mer-
ces conuchens vectigali fucum faciat, si pe-
cuniam ad proprios sumptus non necessariam
extra regnum prohibitus deferat, si contra
concessum alicui priuilegium excudat libros.
Est & negatiuus quidam, vt ita dicam, idem-
que optimus eundem amplificandi modus, ab-
stinere à prodigalitate & superfluis sumpti-
bus. *Opes ample, inquebat Mæcenas Impera-
toris Augusti familiaris, melius colliguntur pau-
cis expendendis, quam multis accipiendis.* Et iuxta
Ciceronem: *Magnum vectigal est parcimonia.*
Nimiæ largitiones liberalitatis ac beneficen-
tiæ fontem exhauriunt, & exhausto fisco citò
ad extorsiones fit transitus. Nero certè cum

*Confiscato
corpore, con-
fiscantur &
bona.*

*Cic. lib. 4.
de Republ.*

eo dissipato non haberet vnde luxui & impensis inutilibus more suo indulgeret, latrocinij, aliisque sceleribus animum adiecit.

Enimuerò quia vix vllus eiusmodi fiscus à nobis descriptus talis tantusque esse còsuevit, vt par sit sumptibus omnibus necessariis, permittit ius ad tributa recurrere, quæ modum non excedant. Vt namque sint mediocria, per aliquot nihilominus annos collecta, & cautè afferuata euadent in aceruum maximum, vixque belli tempore opus erit insolita quædam & magna subditorum fortunis imponere. Ex tributariis contingit nunquam ditissimos quosdam creati nobiles, atque ita eximi à lege tributi; sed vnà videndum vt per proportionem minuatur onus tributarium. Clarum est pugnare cum iustitia, si onus eius portent cæteri, præsertim pauperiores, cum multum sit si patienter & non gementes proprium sustineant. Hunc errorem velut publico bono & rationi valdè repugnantem sæpè iura reprobant, l. si. C. si contra ius. l. 1. C. de precib. Imper. offer. l. iubemus. C. de sacros. Eccles. l. actione ff. pro socio. Insuper procul est à iustitia & fide bona, non aptare tributorum onus facultatibus tributariorum, ita scilicet vt de summa quæ exigitur, plus soluant locupletiores. Procul item indistincto tributo ad pòtis structuram, ad debita iam contracta dissoluenda, vel ad aliud eiusmodi plus exigere, quàm sit necessarium, exactionemque producere iusto longiùs. Relinquatur Cumanis

manis dolosum & turpe istud artificium, qui prætextu ædificandi ciuitatem suam, exegerunt per annos ducentos tributum portus: ea verò ædificata, non desierunt exigere, vt scribit Arist. l. 2. de re famil. n. 14. Ad subalternos insuper Quæstores inuat attendere, quia talium exactio- num authores interdum sunt, ignorante Principe, vt Candalus Mausoli Carix Regis legatus, de quo narrat idem Philosophus, quod cum Licios animaduertisset capillo impensius gaudere, literas mentitus est à Rege venisse, quæ iuberent capillos ad capitum ornamenta ex iis cõficienda ad se mitti. Itaque sibi à Mausolo esse imperatum, vt eos tonderet. Se tamen, si certam pro singulis capitibus pecuniam velint pendere, aduecturum ex Græcia Capillum. Illi verò libenter quod petebat, tribuerunt, multæque ex ingenti turba coactæ sunt pecuniæ. Quam fuerit paratus Constantinus magnus in tales ad se delatos animaduertere edicto isto suo satis declarauit: *Si quis est cuiusque loci, ordinis, dignitatis, qui se in quemcumque Iudicum, Comitum, Palatinorum meorum aliquid veraciter & manifestè probare posse confidat, quod non integrè ac iuste gessisse videatur; intrepidus & securus accedat, interpellet me; ipse audiam omnia, ipse cognoscam, & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo de eo, qui me hucusque simulata integritate deceperit: Illum autem qui hoc prodiderit & comprobauerit, dignitatibus & rebus augebo.*

*Candali
turpis exactio.*

*Vectigalia
de quibus
soluantur.*

Ad tributa reuocantur vectigalia, pedagia & portoria. Vectigalia soluuntur pro rebus quæ exportantur vel importantur in ciuitatem aut prouinciam. Nam potestas, quæ datur inferendi aliqua vanaalia, vel efferendi, pretio est æstimabilis, pro qua idcirco non abs re pecunia aliqua postulatur; & quidem merito maior ab extraneis, quàm indigenis. De mercibus Alexandrinis peregrini decem pro centum, subditi verò quinque duntaxat Turcæ pendunt. Quo loco notandum, expedire vt potissimum exigantur vectigalia de mercibus communi vitæ non necessariis, sed curiosis, superfluis, & diuitum propriis, v. g. de pannis aromatibus, lapidibus preciosis, &c. hoc modo onus opulenti soli sentient, discent tot inanes sumptus contrahere; extra prouinciam nõ efferetur copiosa pecunia. Pedagium soluitur à transeuntibus per aliquam viam, seu locum, vt indè sustententur, qui eum custodiunt, & tutum reddunt. Portorium est, quod soluitur pro transmissione mercium per pontes & flumina. Quam exactionem iustificare non est difficile, quando de pontibus agitur, & qui transeunt aurigæ sunt, vel equites non priuilegiati: nam tales pedetentim multum pontes destruunt. Difficilè contrà quando sunt pedites, aut per pontes non transeunt; sed flumina transmittunt, aut nauigant, nisi flumina sint artificialia magnis indigentia sumptibus, vt in alueo suo conseruentur.

*Pedagium à
quibus sol-
uitur.
Portorium à
quibus.*

De loco ad custodiendum ærarium opportunissimo nihil dicere attinet, cum constet debere esse munitissimum, ut olim apud Romanos erat ædes Saturni, de qua Plutarchus in Problematis. 41. *Valerius Publicula exactis Regibus hanc ædem ærarium declaravit loci opportunitate deductus, quæ & apertum, & ab insidiis tutum, & in primis munitum animaduertit.* Censent alij præstare, ut non extet totum simul, sed in diuersis locis, tum quia non sine magnis sumptibus in vnum & eundem comportari totum potest, si amplissimus sit principatus: tum quia quâdo est indiuisum, perit totum simul; per partes verò, quando diuisum. Hinc Iacob rediens è Mesopotamia, audiensque venire sibi in occursum Esau fratrem suum, à quo sibi non parum metuebat, diuisit vxores & filios suos ab inuicem, dicens: *Si venerit Esau ad vnam turmam, & percusserit eam, alia turma que reliqua est, saluabitur.* Rectè, si Principatus Monarchicus sit, distinctusque à Turcico; huiusnamque alia est ratio, sicut & Rerumpublicarum à Monarchia differentium. Turca nec ciuitatem arcemque munitam habet, excepta Constantinopoli, & extremis imperij sui finibus, nec vult habere; sed eiusmodi omnes demolitur, ne præsidio sint rebellibus: ob idque Roma illa sua indiget, ad thesauri totius sui custodiam. Respublicæ quoque aliæ vnicam fermè patiuntur instructissimam; & multis variisque constant capitibus; priuato nulli ita fidentibus, ut ei procul à se posito committere

*Ærarium
in æde Sa-
turni.*

Gen. 32.

rem velint tanti ponderis, quanti est ærarium; circa cuius vsum peccatur dupliciter.

Inutiles expensa ac vana.

Salomonis quantus apparatus.

Marc. 7.

Populi sanguis araviis.

Heliogabali profuitates.

§. 4. Primò per excessum prodigendo illud temerè, in res vanissimas, alendo nimios seu immensos inutilium palatinorum greges, vxorum, venatorum, saltatorum, musicorum, equorum, canum, simiarum, accipitrum, &c. vt aluit Salomon, qui præter septingentas concubinas, & trecentas vxores Reginas, id est, præcipuas, quarum cuilibet regius erat apparatus; numerabat quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium, 3. Reg. 4. tametsi ab omni bellorum strepitu liber pace maxima frueretur. Item farciendo pecuniis mimos, histriones, assentatores, lenones, tragædos, Comædos, Apotelesmaticos, & alias id genus pestes virorum principum, dignas planè quæ audiant; *Non est bonum accipere panem filiorum, & dare canibus.* Item non conformando impensas conditioni status. Sic enim minus cautè ageret Baro, qui Comitibus vel Marchionibus sumptus vellet facere; ita, ni fallor, minoris notæ Princeps, si faciendis sumptibus in vestes, munera, legatos, ædificia, æquare tentaret aut vincere munificos Reges & Imperatores. Populi sanguis est ærarium, incredibili eius labore comparatur, ob idque nunquam malè, absque magna iustaque eius offensione profunditur. Hinc tot odia in Heliogabalum, quem non pudebat inuitatis ad cœnam scœni loco trocum sternere, iubere naues pretiosis onustas mercibus

mercibus à se comparatis in pontum mergi, ut recrearentur, aureo uti vase ad excrementa corporis; in calceamentis quæ nunquam iterabat, gemmas ferre nobilissimas, ludi gratia concidere vestes pretiosas, in myrrinas & onychinas matulas lotium mittere, &c.

Secundò, congerendo semper nummos, nec quicquam erogando. Nullorum magis est virtutem colere magnificentiæ, quàm Principum, & insignium quorumcumque Magistratum; at profectò nunquam colent sine magnis impediis. Bonum est in futuros euentus coaceruare pecuniam: sed vicissim, bonum, vel etiam melius occasiones præsentis arripere honestorum sumptuum. Aliàs omni culpa vacarent avari simili se clipeo contegentes, *nihil iam expendendum, ne fortè desit quo subueniatur futuris necessitatibus*, ante quas quàm facile contingere potest, ut pereat pecunia illa vniuersa? Quid item si à posteris effundatur in res inanissimas, ut quondam à Caio Caligula, qui dilapidauit intra vertentis anni curriculum sexagies septies millies, quæ ipsi reliquerat antecessor Tyberius? Coaceruauit David & seruauit ingentes thesauros hæredi suo Salomoni; sed idè quia voluntas Dei non fuit, ut ab eo qui multum sanguinis belligerando fuderat, templum ædificaretur; aliàs ædificasset ipse libèrissimè, nec tantum religiosissimi animi specimè filio reliquisset; quo excepto specimine, quid non fecit sumptu dignum regio? Auxit diuinum cultum am-

Ac C. Caligula.

David quæ diues.

Sed magnificus.

420 DE PERFECTA PRVDENTIA
plissimis muneribus, inopiam subleuauit
miserabilium personarum, de Republica be-
nè meritos vt filios Berzellai Galaaditis, præ-
miis affectit; liberalium artium, vt Musica, ma-
gistros fouit & studia; ciuitates, arcem Sion,
aliasque patrias communiuit, &c.

Ad Reipublicæ, Magistratusque con-
seruationem quæ valdè conferant.

C A P V T X I.

- §. 1. *Superiorum quorundam documentorum reca-
pitulatio obseruationi huic perutilis.*
2. *Ludouici XI. Francia Regis salutaris prae-
ceptio relicta filio ad eundem finem.*
3. *De intestinis seditionibus tempestinè ante-
uertendis.*
4. *De administratione perfecta publici mu-
neris.*
5. *De Præsidiis seu fortalitiis quid authores
senserint.*
6. *De occultandis consiliis propriis, exploran-
dis alienis.*

§. 1. Vasi mare magnum latè patet ca-
pitis huius argumentum, ego me
nihilominus intra iustas metas continebo.
Cum à nullo magis quàm à Deo pendeat
tutela omnis, conseruatióque Reipublicæ &
Psalm. 126. Principatus, sicut dicit Psalmus: *Nisi Domi-*
na

nus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custo-
dit eam. Nulla autem re magis induci possit
 ad tantum beneficium erogandum, quam si
 pura mente colatur; nulla magis ad negan-
 dum prouocari, quam si secus fiat; sequitur, ei
 qui Rempublicam, & magistratum suum sal-
 uum velit, nihil esse debere diuino cultu an-
 tiquius, nihil commendatius. Huc velut ad
 causam primariam reuocauit Achior tam ad-
 uerios quam prosperos successus filiorum is-
 rael, dicens ad Holofernem: *Nunc ergo, mi*
Domine, perquire: si est aliqua iniquitas eorum
in conspectu Dei, ascendamus ad illos, quia tra-
dens tradet illos Deus eorum tibi, & subiugati e-
runt sub iugo potentia tua. Si verò non est offen-
sio populi huius coram Deo suo, non poterimus re-
sistere illis; quoniam Deus eorum defendet illos,
& erimus in opprobrium vniuersa terra. A quo
 est res omnis, ab eodem pendet vt conferue-
 tur, vt lumen à sole, genitum ab humido ra-
 dicali, creatura ab influxu creatoris, vita
 corporis ab anima; A Deo autem sunt status
 omnes superiores, per ipsam Reges regnant;
 non ergo subsistunt nisi eius nutu, vt testatus
 est Daniel, c. 2. cum diceret: *Ipsè mutat tem-*
pora & atates, transfert regna & constituit. Ideo-
 que impensè colendus est, vt quod conferre
 dignatus est, constabiliat. Sensit hanc prouid-
 entiam David cultor eius egregius; secus
 autem Saul impius, 2. Reg. 3. *Dauid proficiens,*
& seipso semper robustior. Domus autem Saul de-
crefcens quotidie. Fieri potest, fateor, vt qui

Cultus di-
uinus in pri-
mis habenda-
us.

Judith. 5.

A Deo sta-
tus omnes
superiores
sunt.

Hier. 1.

Pfal. 117.

Religio
colenda.Hor. lib. 1.
Carm. ode.
22.

feriò colit Deum, deseratur ab hominibus, & multis odio sit; sed non derelinquetur à Deo, habitabit in adiutorio altissimi, dicentis, *ne timeas: bellabunt aduersus te, & non proualebunt; quia ego tecum sum ut liberem te: emerget tandem, & cum ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam; vbique in eodem gloriabitur his verbis: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos.* Vel si quis deseratur ab eo in mediis angustiis conferuandi principatus, verendum est, ne munereri erga ipsum suo aliqua in parte defuerit, ne diuisum cor habeat, ideóque pereat. Vicissim fieri potest, vt rector populi scelerosus, nihil minus satagens quàm Deum colere, ventis feratur secundis; sed tandem iusto Dei iudicio humiliabitur, & euanescet. Psalm. 36. *Vidi impium superexaltatum, & eleuatum sicut cedros libani: & transiit; & ecce non erat.* In primis itaque curæ sit Religio, qua præcunte nihil valdè est metuendum, non potest deesse munimentum necessarium.

*Integer vita, scelerisque purus
Non eget Mauri iaculis, nec arcu,
Nec venenatis grauida sagittis,
Fusce, pharetra.*

Præter religionem adfit oportet, administrandæ iustitiæ zelus efficax, qua præmiis boni afficiantur, suppliciis mali. Hinc factum, vt Dauid Salomonem filium suum erudiens, hæc duo coniunxerit, & post verba illa, 3.

Reg.

Reg. 2. *observa custodias Domini Dei tui*, admonuerit, vt Berzellai de se optimè meritum honoraret in filiis : Ioab verò (qui Absalonem prohibitus confoderat, & tam Abner quàm Amasan proditoriè occiderat) necnon Semei virum nefarium ad iustam pœnam vocauerit; quos sine dubio puniisset ipse, nisi reformidasset potentiam Ioab nondum satis in regno confirmatus, vnde dicebat : *Ego autem adhuc delicatus & unctus Rex*, & nisi supplici Semei promisisset, quod illum non interficeret, supple, manu propria, nec dum viueret. Carolus IX. Franciæ Rex sapientissimus pro symbolo habere voluit columnas duas coronam sustinètes inscriptione addita *Pietate & Iustitia*, vt his maximè virtutibus fulciri regna qui legerent, intelligerent.

2. Reg. 3.

Caroli IX.
symbolum.

Multùm prætereà facit ad stabilimentum Imperij, reprimere insanum eius amplificandi desiderium, quo qui tenentur, Deo displicent, cuius iusto iudicio per quæ quis peccat, per hæc punitur; inuaditur, qui inuadit; diripitur qui diripit; infestatur qui infestat, spoliatur qui spoliat, conuertitur dolor in caput inferentis, & impletur sermo Prophetæ : *Va qui pradaris. nonne & tu pradaberis?* Nunquam excidat memoria, quid protoplasto contigerit : extendere manum præsumpsit ad interdîctam sibi arborem, non contentus tot aliis, quas in sua habebat potestate : & ecce harum quoque vsu fuit destitutus, eiectusque ignominiosissimè de paradiso voluptaris.

Isa. 33.

*Pace optima
cur fruatur
status qui-
dam.*

Percontantur non pauci, quam maximè ob causam secundùm Deum per tot annorum centurias steterit Respublica Veneta? Id factum respondent Bodinus & Io. Boterus lib. 1. de Polit. c. 6. quòd alienarum ditionum minimè fuerit auida; sed duntaxat de conseruanda sua curam susceperit, quo pacto exterios in se non prouocauit, plus item otij nacta est ad attendendum sibi. Idem de Abyssinorum, deque Sinarum regno iudicium, quod vt est ab ambitione & immodica cupiditate remotissimum: ita fruitur pace maxima, non fluitat, nec à quibusquam nisi interdum à vicinis Tartaris infestatur. Habet ad occasum finitima quædam regna, quæ omninò negligit seipso contentum, & tamen posset statim sua facere. Certè quisquis iam per se potens iuribus alienis rebusque insidiatur, miram sibi conflat inuidiam, omnium in se odia conuertit, hocque ab illis impetrat, vt in ipsum velut in communem hostem coniunctis animis copiisque insurgant, depositis ad tempus, si quas prius inter se exercebant, simularibus; qua coniunctione euadunt sæpè potentissimi. Difficilè tam multis resistitur, ne Hercules quidem contra duos. Canis ille Æsopicus auidè captans & prensans carnis vmbra, quam ore portabat, carnem ipsam amisit; os namque aperiens quasi vmbra apprehensurus, cõseruationi eius non cõsuluit. Testudo vbi collecta in suũ tegmen est, ad omnes ictus tutã se exhibet: vbi exerit partes aliquas, quod

quodcumque nudauit, obnoxium atque infirmum habet. De bellis non faciliè gerendis propter incertissimum illorum exitum sicut & litium forensium, & propter perturbationes grauissimas, à quibus sunt inseparabilia, dictum est superius. Dentem nullum mihi dabis tam radicatam, qui si tentet vim afferre alteri, seipsum simul non quatiat, & quandoque prior excutiat. Quos atas & rerù vsus prudentes fecit, nullum faciliè suadebunt. Consilium hoc relinquunt inexpertis, & iis, quibus nec ampla domi res est, nec nummus in arca. Illi se Alcidas Entellosque fortissimos; hostes verò muscas aut lepores nullo negotio debellandos somniant. Hi piscatorum more libenter tranquillam turbant aquam patriæ, & ab imo exagitant, vt ranam aliquam piscentur vndè viuant; miserabile sanè hominum genus tam parui æstimantium pacem, bonumque publicum.

§. 2. Sequitur actus alius Prudentiæ, quem Ludouicus XI. Galliæ Rex Carolo VIII. filio suo commendasse de meliore nota legitur, velut conseruando statui præsentissimum. Vixit ille iudicij propriij semper tenacissimus, & vniuersis penè diffidens regni proceribus, ex quo ingenio acerbos sanè collegit fructus; inquam, & perturbationes penè continuas, & suorum à se alienationes grauissimas, quibus tandem factus cautior, vocauit ad se sub finem filium, & commonefecit verbis grauissimis, contrariam vt iniret imperadi rationem

Bellef. in
Ludou. II.
Ludouici
XI.
Præcepta
regalia ad
filium.

tionem, ne si secus faceret, ad eundem lapidem impingeret; Vt caueret iudicio vti proprio, præceptore pessimo, aut contemnere, & facile suspectos habere Dynastas, quasi statim erecturos cornua, & inuasuros principatum, si moderatè opibus ac muneribus augeantur. Non enim decere, nec iustum esse obtentu incerti cuiusdam metus inurbanè agere, aut iure suo quenquam destituere, arte nulla humana occurri posse periculis vniuersis, collocandam in Deo tutelam, spemque præcipuam, fauere solito causis bona fide vtentium. Non solos promotos ad dignitates amplissimas excitare posse tempestatem, sed eos etiam qui ab iisdem dignitatibus & honorum culminibus nullo errore, nulla culpa sua excluduntur.

§. 3. Sicut neminem faciliè suspectum habet magnanimus, generosus, sincerus animus; ita vbi ex sufficiētibus cōiecturis intelligit plus equo audere aliquos, insolescere, & periculosa quædã meditari; in more habet exoriētē debellare superbiam, procellarum matrem, & maturè insolentiam circumcidere, vt olim apud Atheniēses libertus arrogās, & ingratus de gradu suo his verbis deiciebatur: *Seruus esto, quia liber esse nesciuisti.* Insolentia omnium ferè capitalissima est seditio, per quam vel in caput ipsū insurgitur, vel subditorum pars vna inuadit alteram. Si primū, euidenter se prodit periculū subuersionis publicæ, si rebelles euadant capite illo suo superiores. Si secundum, in discrimen

Seditio capitalissima
insolentia.

men nihilominus res adducitur, quia pars victrix potest impulsu leuissimo caput ipsum armis suis impetere, si subodoretur tulisse eum deuictę suppetias. Prior illa seditionis species ut deterrima est, ita manifestę indiget presentis remedio, sique ad effectum processerit, crimen vulgò habetur, morte dignum tantò acerbior, quantò dignior est Magistratus, in quem insurgitur, ut patet ex insueta, horribiliq; pœna inflicta seditionis Core, Dathan, & Abyron, Num. 16. Modus vtrique occurrendi est, turbulentiora ingenia præmonere, non esse sapientum honori & famę suę consulentium idem facere, quod solēt qui anguillas piscantur. Nā si stagnum constitierit, nihil capiunt, ut itaque capiant sursum deorsum cœnum vertunt. Imitantur autem qui ut lucrentur, & vincant, perturbant ciuitatem. Et præterea iis attendere, certaque ommittere negotia, in quibus occupentur, ut abstrahi cogantur ab inuicem. Sic Palamedes tabulam inuenit lusoriam ad comprimendas ociosi seditiones exercitus, teste M. Varrone apud Seruium, & ut scribit Seneca: *Magni Imperatores cū malè parere militē vidēt, aliquo labore cōpescūt, & expeditionibus detinēt. Nūquā vacat lasciuire districtis.* Corycæis denique uti fidis ac solertibus, & à Cōcionatoribus impetrare ut in tantū malū acriter sepēq; inuehātur.

Quod si iam erumpere incipit seditio primi generis, ut statim agi solet cum seditionis, si coerceri comprehendique posse videantur, ac saltem cum auctore illorum præcipuo,

quo

Indiget presentis remedio.

Tabula lusoria Palamedis.
Sen. lib. 7.
epist. 57.

2. Reg. 20.

Ibid.

*Qua arte
moliendi
seditio fori
animi.*

quo intercepto vel de medio sublato, cadat animus cæteris. Ecce tibi exemplum opportunissimum. Cùm deuicto Absalone accepisset Dauid in se rebellasse Sebam, ait: *Nunc magis afflicturnus nos est Seba filius Bochri, quàm Absalon*; & confestim iubente eo egressi sunt cum Abisai Ioab, Cerethi quoque & Pheleti, & omnes robusti exierunt de Hierusalem ad illum persequendum: oppugnauerunt autem latentem in Abela, nec ante fecerunt oppugnandi finem, quàm eius caput miserunt primores ciuitatis. Tunc finem habuit bellum periculosissimum. *Ioab cecinit buccina, & recesserunt ab urbe unusquisque in tabernacula sua: Ioab verò reuersus in Hierusalem ad Regem.* Sin autem præualeant, vsu receptum est, vt vel prodeat in medium vir grauis occultè stans à Principe, qui eorum componat motus, frangat consilia; si non condemnans quam tuentur causam, suadens saltem, rem totam pensiculatiùs vt considerent, & prætentum ius suum via prosequantur moderatiore (quo modo Chusai amicus Dauid dissipauit consilium nefarium, sed præsentissimum quod Absaloni dederat Achitophel 2. Reg. 17.) vel postulentur induciæ ad deliberandum, quibus labentibus remittent indubiè de furore suo aliquid, audientiores fient rationis, & cauere ac prospicere sibi Princeps melius poterit. Interdum etiã auertendi maioris mali gratia votis eorù, quãuis iniquis annuitur; sed ita vt nisi pactus sit veniam dare, postea iure suo vti possit; hoc est,

in eos à se diuifos animaduerrere, quandoquidem ei conuentio illa facultatem non tollit faciendi, quod tenetur facere, seu pœnas repetendi à publicis Reipublicæ perturbatoribus. Cùm porò idem Princeps, fiue Magiftratus medicus quidam fit eiuſdem Reipublicæ, fit vt quemadmodum periti Medici non attendunt ad præſentes duntaxat infirmitates; ſed cauſis etiam obuiam eunt futurarum, prudentem ſe probat, quoties occurrit ſeditionis occaſionibus, quarum pars magna eſt ocioſitas. Vndè Iphicrates, vt ſcribit Polyænus, non

Poly l. 8.

permittit milites ſuos otium agere, ſed cum bellum nõ eſſet, ſemper aliquid negotij dedit, & iuſſit aut cuniculos in terram agere, aut ſoſſas ducere, aut arbores ſecare, aut caſtra transferre, aut vaſa tranſmutare; quòd in otio res nouas moliri exiſtimaret.

Sin autem ad poſtერიorem ordinem ſpectet ſeditio, citò diſſipabitur auctoritate ſuperueniētis Magiſtratus, vt diſſipata Ephre ſina aduerſus Paulum eſt à ſapiente illo Proconſule, cuius verba fuere: *Viri Ephreſij, quis eſt qui neſciat, &c. & infra: Oportet vos ſedatos eſſe, & nihil temerè agere.* Et ruruſus: *Si Demetrius & qui cum*

Act. 19.

eo ſunt, artiſices habent aduerſus aliquem cauſam, conuentus forenſes aguntur, & Proconſules ſunt; accuſent inuicem, &c. Idem ſibi vult illud Virgilij:

*Ac veluti magno in populo cum ſæpe coorta eſt
Seditio, ſauitque animis ignobile vulgus:
Iamque faces & ſaxa volant, furor arma miniſtrat:*

Lib. 2. Aeneid.

Tum

*Tum pietate grauem ac meritis si fortè virum
quem*

Conspexere, silent, arrectisque auribus astant.

Ille regit dictis animos, & temperat iras.

Hic fortè volet quis seditiosis patrocinari, ac contendere non vulgaribus modò dandam veniam, exemplo Ioab, qui 2. Reg. 18. cecinit *buscina, & retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini*: sed ipsis etiam authoribus, qualis in eodem bello contra Dauid erat Absalon, cui nihilominus aded ignosci Dauid voluit, vt palam edixerit: *Seruate mihi puerum Absalon*. Sed & B. Paulus, quem insimulare peccati nemo facilè debet, seditiois cuiusdam origo fuisse videtur. Sciès quia vna pars Sadducæorum, altera esset Pharisæorum, exclamauit: *Viri fratres, ego Pharisæus sum, & filius Pharisæorum, de spe & resurrectione mortuorum ego iudicor*. Ad quid in hæc verba erupit, nisi vt alios alienaret ab aliis, atque ita immunis à Concilio discederet? Collimauit eò sanè, vndè sequitur: *Cùm hæc dixisset, facta est dissensio inter Pharisæos & Sadduceos, & soluta est multitudo*. Respondeo; nihil ista continere iustæ excusationis. Nam quod ad primū, Regis esse filium, quamuis rebellem & rebellium caput, circumstantia est personæ meritò excusans paterna viscera, ne tam seuerè illum animaduertent, præsertim cum puniri aliter posset, nec abesset spes omnis eum ad bonam frugem reducendi. Quod ad secundum, non est semper malum multitudinis partem à parte

S. Paulus
seditionem
parit.

Actor. 23.

parte separare; sed tunc solum, quando hæc separatio non fauet, sed aduersatur innocentia bonoque publico; vt contingit, quando seminantur inter fratres discordia. At plurimum ei fauebat ista, qua dissoluebantur colligationes iniquitatis. Ecquid aliud facere debuit Apostolus? Nullam reperiebat æquitatis iurisque rationem apud seditiosos accusatores suos Christiani nominis iuratos hostes. Opportunè itaque ac solerter auertit illos ab inuicem, ne longiùs procederent in concepta nequitia, ne damnarent causam optimam, ne decreto suo tam fidei, quàm gloriæ Christi cursum retardarent, ne innocentem occiderent. *Eripiuntur iusti*, ait S. Gregorius, *dum diducuntur iniusti, & electorum vota ad perfectum perueniunt, dum reproborum agmina per discordiam confunduntur*. Plurimum quoque ad amolendas eiusmodi seditiones conferet, si lex feratur ne à potentioribus premantur imbecilliores. Differètem hac de re Philosophum audiamus: *Superbia & auaricia eorum qui gubernant, homines prouocant contra se, & contra statum eius Reipublicæ, qua ista fieri patitur*. Si rursus non facilè admittantur exteri ad conditionem ciuium; quod dum fit, citò abeunt in ingentem multitudinem, atque inter se coniurantes quasi iure suo agunt in ciues naturales; admitti petunt ad indigenarum officia (neque enim se illis virtute cedere) tumultuatur, si non impetrant. *Seditiones quoque, addo quæ sequuntur ibidem, concitat peregrinitas, donec*

Et ad quid.

S. Greg. lib.
43. moral. c.

Arist. lib. 6.
polit. c. 3.

donec in eandem simul conspirationem deuenerint. Et infra: *Qua* propter quicumque adhuc inquilinos susceperunt vel aduenas, omnes ferè seditionibus iactati sunt, ceu apud Sybarim vna cum Træzenis incoluerunt Achai, postea maiorem in modum crescentes Achai Træzenios pepulerunt. Pergit & scribit: Zanclei verò, qui Samnios receperunt, mox ab eis sunt propria ciuitate deiecti. Apolloniata, qui sunt in Ponto incolis receptis seditione agitati sunt. Et Syracusani post tyrannos expulsos cū hospites & conductos milites fecissent ciues, in seditionem & pralium inciderunt, à receptis Chalcidensibus pulsati sunt Amphipolite.

Bonus magistratus quot habeat benedictiones.

Malus econtra quot maledictiones.

§. 4. Sicut omnibus gratissima solet esse Musica quoad voces omnes tēperatissima, ita & populo Rector siue Magistratus, qui vbique satisfacit, & fidem suam liberat, pietatem infucate colit, iustitiam instanter purèque administrat; attentè considerat, vt se gerant subordinati officiales; pacis est studiosus, pater pauperum, publicis studet commodis, tributa moderatur, excellit prudentia, virtutibusque reliquis. Taliū persona venerationi est apud omnes, audet nemo de seditione cogitare; De ore populi nihil auditur crebrius, quàm; *Benedictus Deus cuius beneficio talis obtigit nobis Princeps: viuat viuat ad annos plurimos, habebit vicissim nos obsequentissimos; dignus est quem diligamus ex animo & reuereamur, cui auscultemus imperanti; pro quo denique contra quoscūque decertemus hostes.* Sin contra eueniat, vt aliquam negligat sui partem officij, vel graui alicui vitio

vitio viuat obnoxius, v. g. si libidine diffuat, si infidietur alienis vxoribus, si ad se non sua rapiat, &c. mirum quàm offendat, & à se auertat eundem populum, quantis se periculis obiiciat; aded bonum est ex integra causa, malum, ex quouis defectu. Expertus est quæ dico incoelix Galeacius Sfortia Dux Mediolanensis, cuius historia quia trita est, à me filebitur. Dionysius tyrannus cū inaudiuisset filium cui relicturus erat principatum, ingenui hominis vxori vim attulisse, statim coniecit fore, vt regnaret incoelicitè, eique dixit iratus: *An tu in me tale quid deprehendisti? Respondente autem adolescente; non equidem, sed quid mirum cū patrē nactus non sim genere principem?* Subintulit, *ne tu quidem filium es habiturus, nisi ab ista perpetracione abstiteris.*

Dionysius
Syracusanus
ad filium.

§. 5. Tamen si authores non defuerint qui tutius esse iudicarunt, non cingere muris ciuitates; ferè tamen iam ridentur ab omnibus cum suis coniecturis, & ratiocinationibus. Nam vt taceam diuinas literas, ex quibus constat plerosque Reges spiritu Dei actos suas inclusisse mœnibus fortissimis, vt Asam Regem Iuda 2. Paral. 14. qui eo tempore vir bonus erat, dixit ad suos: *Edificentus ciuitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & seris.* Vrbes item muro destitutas fuisse stulto comparatas; ita enim loquuntur: *Sicut vrbs patens & absque murorum ambitu; ita vir qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.* Aristoteles in rebus eiusmodi politicis

Vrbes cingenda muris.

Prou. 25.

Arist. l. 7.
Polit. c. 1.

iudicij longè acerrimi in eo totus est, vt murorum vsum persuadeat. *Mœnia* verò, inquit, qui dicunt non debere adesse ciuitatibus illis, quæ virtutem possideant, nimium priscè loquuntur; & hoc vident per experimentum reprobatum in iis ciuitatibus, quæ sibi id ad gloriam iactabant. Est enim ad pares, ac non multò excedentes multitudine non satis decorum per mœnia seruari velle. Sed cum aliquando contingat, & fieri possit, vt multò maior hominũ multitudo, & maiori virtute superueniat; se saluos esse oportet, neque perire, neque contumeliũs affici, firmissimam munitionem murorum putandum est opportunissimã esse in bello, praesertim hoc tempore, in quo tormenta & machinae ad obsidiones urbium cum omni subtilitate sunt inuenta. Quid ætate hac nostra diceret, cuius bombardas æneas adumbrant quidem prisca illa instrumenta, tantũ abest vt sint efficacitate paria? Audiamus porrò quod sequitur: Simile enim est ciuitatem non circumdatam mœnibus censere, & regionem facilem ad inuadendum querere, & deicere montosa loca, & priuatis domibus non circumdare parietes, quasi viles futuri sint habitatores. Ne id quidem latere oportet, quod qui mœnibus circumdantur, eis licet in vtramque partem vti urbibus, & tanquam muros habentibus, & tanquam non habentibus; sed eis qui mœnia non habent, non licet. Si ergo per hunc modum se res habet, non solum mœnia circumdanda sunt vrbi; verum etiam curandum vt ad ornatum ciuitatis se habeant decenter, & ad bellicas opportunitates, tum alias, tum illas quæ nuper reper

reperta sunt. Ex hac doctrina sequitur, recte in patriæ finibus incursioni expositis fortissima construi præsidia, & manipulos collocari strenuissimorum militum, ubi perpetuò excubent, & eidem patriæ vice mœniorum sint ac turrium insultibus primis obsistentium, quousque è penitioribus partibus summittantur commeatus necessarij & ampliores copiarum conflaturæ, si opus sit, iustum exercitum, quo inimica vis non retundatur solum, sed debelletur. Hoc, inquam, ex doctrina illa sequitur, quia patria ciuitas quædam est vastissima.

Ac præsidia collocanda in finibus pronincia.

Patria ciuitas vastissima.

§. 6. Perutile esse, ne dicam necessarium, silentio premi consilia Magistratus, ex sententia illa sacra licet intelligere: *Sacramentum Regis abscondere, bonum est.* Addit Aulus Gellius l. 10. c. 25. *Taciturnitas consiliorum, thesaurus.* Nimirum arcano detecto eludit hostis vel anteuertit, quæ iure cuduntur in ipsum, vel anteuenit, quæ iure cuduntur in ipsum, cognoscit penitiùs Reipublicæ statum, quam oppugnat, eaque sciëntia vititur in magnâ eius pernicië. Hinc tanta perturbatio Regis Syriæ ob detectas insidias. *Cõturbatũ est cor Regis Syriæ pro hac re, & cõnocatis seruis suis ait: Quare nõ indicatis mihi, quis proditor mei sit apud regẽ Israel:* Cõtã sicut cuniculi sub munitionibus acti, & multũ capientes pulueris tormentarij, nihil hostibus prodantur, magnũ habent effectũ ad munitiones illas subruendas; ita Reipublicæ detecta consilia mira operantur. At non æquẽ vile est, non expiscari sententias, consilia,

Consilia silentio præmenda.

4. Reg. 6.

*Aduersarij
consilia ve-
stiganda.*

molimina subditorum vel hostium, imò sæpè perniciosum. Equidem non debet eius gubernator suorū vestigare arcana quæ ipsum nullo modo respiciunt; secus autem alia, inter quæ primum quasi locum tenet opinio siue iudicium, quod de eo ciues, deque administrandi ratione concipiunt. Id scire si studeat per fidos emissarios, eo animo, vt emendet in se quod mendosum videbitur, à prudentia laudabitur. Vix meliore via seipsum cognoscet, statúmque Reipublicæ. Effundit liberè vulgus sui sensa animi, vbi se non credit obseruari, in lucè profert veritatè sine ambagibus. Ridet, notat, confert inter se vitia præfidentiū, eorumdè administratos perstringit césuris liberrimis. Vtebātur hac solerti arcanaque indagine Pompeius magnus, Franciscus I. Franciæ Rex, Philibertus Sabaudix Dux, & discebant plurima quibus erubescabant; adèò multa nonnunquam audent ministri Dominis insciis. Ne à Christo quidem mos iste abfuit, discipulos interrogabat: *Quem dicunt homines esse filium hominis?* In die autem resurrectionis suæ iunxit se duobus sub peregrino habitu, multaque cum eis verba ignotus miscuit, & quid occultarent in scrinio pectoris, esto iam satis nosset, ex ipsorum ore voluit intelligere. Sed hîc cauendum, ne exploratores qui mittuntur, fucum faciant; seu falsa pro veris, & à se conficta potiùs, quàm audita renuncient, vt suo munere accuratè solerterque fungi videantur, cum sæpenumerò

Matth. 16.
Christus D.
discipulorū
arcana ve-
stigat.

mentian

mentiantur, eorum ob id fratres :

Qui omnia se simulant scire, & nihil sciunt :

Quod quisquam in animo habet, aut habituri sunt,

Sciunt. Id quod in aurē Rex Regina dixerit,

Sciunt. Quod Iuno fabulata sit cum Ioue, qua

Neque futura, neque facta sunt, tamen illi sciūt.

ac præterea teneantur ad restitutionem damni, si quod illis falsò delatis inferre contingat principem. Qui error multò adhuc magis cauendus est in Corycæis destinandis ad exteras prouincias, circa quos duo quærentur. Alterum, utrùm tuta conscientia mitti possint & destinari: & videtur quòd non, cùm damnari soleant calculo omnium qui aliena rimantur arcana. *Hos habet mores populus, hos imperitissimus quisque in secreta irrumperere cupit.* Alterum, utrùm inducere liceat pecuniis, aut precibus alieni Magistratus Consiliarios ad prodendum, quæ in eius consistorio fuerint constituta. Potest ad utràmque quæstionem responsio vna sufficere. Aliorum arcana quæ sciri nolunt, & nullo modo ad nos pertinent, neque per nos inuestigare debemus, neque per alios, quia indagando rationis metas transimus, fraternam lædimus charitatem; facimus aliis, quod fieri nobis non sustineremus; ad peierandum inducimns, quos de secretis illis percontamur, si ea se tacituros iureiurando promiserunt: Sin autem pertinent licet, propter ius quod quisque habet ad ea quæ intersunt suâ. Inquirunt, odoranturque paren-

Plaut. in
Trin.

Corycæi an
destinandi.

Sen lib. 9.
epist. 69.

Arcana a-
liorum an
rimanda.

res cum Iacob Patriarcha , Heri quoque & Ludimagistri, quid dicant faciántque filij, serui, discipuli. Nemo id vitio vertit, quia illorum interest nosse quænam moliantur, quibus sint moribus, quo ingenio vt benè dirigantur. Est Sempronio iuratus hostis; non prohibetur palam, vel occultè sciscitari quid mente agitet, vt quæ sibi parari deprehenderit mala, opportuno eludat, & anteuertat obiecto remedio. Nec peccat eius Consiliarius ea prodendo; sed tenetur ex charitate, si opus sit, prodere, quando facere id potest sine graui suo dispendio, nec ad eadem nunquam patefacienda potuit se sacramento obligare. Id, si fecit, iniustum fuit iuramentum, minimeque obligatorium. De hoste loquor, cuius erga Sempronium certa & manifesta est iniquitas. Nam si sit dubia, seruare tenetur arcantum sibi creditum peieraturus si violauerit: & Sempronius vnà peccaturus, si ad violandum instigauerit. Habet idem Sempronius rector populi vicinum rectorem alium virum bonum, sua contentum sorte, pacis amantissimum, vt censent omnes, & probauit vsus. Vix culpã effugiet Sempronius perscrutans eius consilia, cum tunc absit tentandí causa rationabilis, & absque detrimento vilius periculo ignorari ac negligi posse iudicentur: Sin autem valdè sit inquietus, ambitiosus, versipellis, iuuenis, nouarũ rerum avidus, obscuræ indolis vel fidei, aut Consiliariis vtatur parum probis; ad prudentiam spectabit

*Consiliarius
an possit se-
creta molina dete-
gere.*

spectabit Sempronij, molimina eius explorare in omnem euentum, quo securius principatui suo prospiciat; non secus ac de vicini ægri statu, morboque occulto, sit ne contagiosus: vt si sit aduersus illum, se suosque communiat. Dixi *obscura indolis*: quia sicut quietiores aquæ profundiores sunt & periculosiores; ita obscuri, terrici, cogitabundi cauendi præ minacibus & verbosis.

De communi deque speciali Prudentia
reliquorum Præpositorum in præ-
stando quæ subditis suis debent.

CAPVT XII.

- §. 1. *Communia præcepta aliorum Præpositorum erga subditos.*
2. *Peculiaria parentum erga liberos.*
3. *Peculiaria maritorum erga uxores.*
4. *Peculiaria Dominorum erga Vasallos & seruos domesticos.*
5. *Peculiaria Præceptorum erga discipulos.*

§. 1. VEMADMODVM ad populorū præfides, ita ad quoscumque alios, qui aliquam in hac rerū vniuersitate gerunt præfecturam, pertinet diu secum meditari à Deo esse quam habent potestatem Rom. 13. se in suo genere eiusdem vices agere, cui oporteat sub vitæ exitum reddere totius villicationis

*Potestas à
Deo omnis.*

Ecclef. 12.

rationem exactissimam, atque ita nihil esse, vndè supercilium attollere debeant, multum vndè sibi metuere. *Rectorem te posuerunt*, ait diuinus codex, *noli extolli; sed esto quasi vnus ex illis*: non vtique quoad exteriorem conuersationem, in qua necesse est moderatam colere grauitatem, atque ad personam propriam attendere, ne contemptui sit apud inferiores, sed quoad interiorem de te sententiam, cuius erit suggerere, imperare te multis melioribus, indignū esse tali eminentia, agendas Deo gratias immortales, cuius prouidentia dictum est tibi: *Ascende superius*; cauendum etiam atque etiam ne aberrans ab officio malè in te repræsentes, & contra te extimules summum illum mundi rectorem, in promptu habentem vlcisci abusum etiam minimū acceptæ potestatis: cauendum denique, ne sublimitas illa siue dignitas occasio tibi sit præcipitii, ne sublatus in altum, hoc ipso ruas lapsu grauiore.

Luc. 14.

Imperia faciliora primò tradenda.

Obedientiæ iugo subditos sensim assuefacito per imperia varia, primò faciliora, deinde difficiliora; non secus atque equos assuefacimus frænis, & pueros promiscuis verborum pronunciationibus, iubendo vt initio expedita proferant, posteriùs autem confragosa, iuxta præceptum Quintiliani, lib. 1. Inst. cap. 1. Cùmque arduum satis videbitur quod fuerit imperatum, emolliatur verbis suauibus vel addendo animum.

Lucretius lib. 9.

Sic cauti pueris absynthia tetra medentes

Cùm

*Cum dare conantur, prius oras pocula circum
Aspirant mellis dulci, flauoque colore.*

lisdem nihil vnquam præceperis diuinæ legi
rationique repugnans, ita liquidè transilires
tuæ fines potestatis; imperando reus fieres,
nullo negotio confundereris ab iis in faciem
resistentibus, citòque dicturis; parendum Deo
magis quàm hominibus; nullum præposito
ius esse præcipiendi, nisi quatenus stat Dei lo-
co: iubendo autem quod malum, quod iuri est
rationique contrarium, non subire Dei locū
seu vicem, sed Satanæ. Quare sicut eos tibi
expetis minimè refractarios, vt non gemens,
sed cum gaudio facias quod facis; ita huma-
num te illis præbe, non valdè imperio-
sum, ingenuis saltem & facilibus; & da
operam in re præsertim graui, vt intelligant
ratione conuicti ita esse faciendum. *Ægrè pa-
ret, qui se suspicatur nō ex ratione agere.* Non
omnes facti sunt ad proprij abnegationem
iudicij. Quamuis de numerosis Laicorum, ca-
ue curam neglexeris salutis spiritualis com-
missæ tibi multitudinis conditioni tuæ accō-
modatam, non modò quia *unicuique manda-
uit Deus de proximo*; sed spectato spirituali fi-
ne tui muneris, ad quem sine dubio infle-
ctes illos tantò facilius, quantò religiosiores
erunt, & probiores: *cum pietas ad omnia utilis
sit.* Adde, quòd pios facere idè pietatis argu-
mentū est in Rectoribus, quia innatū cuique
est producere sibi simile, idque te docebunt
verba illa Danielis: *Parētes enim illius cum essent*

*Legi diuina
& rationi
contrarium
non impe-
randum.*

*Ægrè paret
qui suspica-
tur ex
ratione non
agere.*

Eccles. 17.

1. Tim. 4.

Dan. 13.

sic indolem prauam cultura constans & affi-
 dua. Teipsum non potes statim qualem vis
 facere, & mirabere si hoc nequeas ab aliis
 impetrare. Non teneris Deo repræsentare bo-
 nos, modestos, peritos, &c. sed duntaxat vt
 tales euadant, fortiter incumbere. Equi quò
 ferociores, eò pluris fiunt cicurati, plus quo-
 que laudis ac præmij habet cicurator. Nihil
 statim natura ad perfectum deducit; sed ne-
 que gratia, quia perfecta cùm difficilia sint &
 pulchra, longū tempus desiderant. Et tu ipse
 priusquam è pueritia emergeres, non statim
 deposuisti omnem vitiositatem, imò recto-
 ribus tuis diu multūmque cum ea luctandum
 fuit. Exere tantum vires, fac quod in te est,
 & omnibus satisfeceris. Quandiu per te non
 stabit, quò minùs progressus in virtute aut li-
 teris faciant ampliòres; tristitiam deponito,
 si non omnem (Angelorum propria est tanta
 animi tranquillitas, dicentium sine vllò do-
 loris sensu; *Curauimus Babylonem & non est
 sanata*) saltem nimia. Tabescere te quandoque
 faciet zelus tuus, & cum B. Paulo sic ingemi-
 scere: *Quis infirmatur & ego non infirmor? quis
 scandalizatur, & ego non vrer?* Pones intetim
 inæstitiæ tuæ modum eo nomine recrea-
 tus, quòd minus malos rudésque post te sis re-
 licturus, quàm sine te futuri fuisse viderentur,
 nec passus sis industriam tuã in iis probè ex-
 colendis desiderari. Quocirca facito quod
 monet Ecclesiasticus: *Curam illorū habe, & sic
 confide, & omni cura tua explicita recumbe, vt
 laetaris*

Hier. 31.

Ecclef. 32.

lateris propter illos. Vnum superest quod adiciam. Magis timeant qui præsunt, ne quid mali moliantur subditi, quàm ne quid mali patiantur, nec tam sibi quàm illis metuant. Non aliter ac canes nocturnam ac laboriosam agentes ouium in sepris custodiam, simul atque truce[m] audierint feram, non sibi timent, sed gregi quem custodiunt.

*Cura suorum
saculo habenda.*

§. 2. Parentum propria sunt quæ sequuntur. Si comode potest mater, nec repugnet consuetudo aut conditio, alat proprio lacte liberos, quos in lucem edidit. Cui non videatur repugnare naturæ, aluisse in utero suo imperfectum quod nõ vidit; non alere auté, sed tradere nutricibus, quod iam videt viuere, iam hominem materna officia implorantem? Est quoque intercidere, atque diluere vinculum illud animorum, coagulúmque amoris quò parentes inter se, & cum filiis præsentibus, corámque versantibus eadem natura confortat. Vnum de placitis Platonis fuisse scio l. 5. de Repub. vt filij adhuc paruuli à parentibus abstraherentur, quò eos minimè agnoscerent. Sed hæc doctrina pugnat cum inclinatione naturali, quæ facit vt etiam oues balando suos sollicitè querant filios, & contra, &c. Nouerit maritus se post primùm triénium proles, teneri ad eam alendam, nec parum erubescat officij huius præstandi loco bona dilapidare, & miseræ vxori onus istud relinquere. Alat itaque suos, nisi vxore & liberis indignus videri velit, etiam illegitimos & spurios, quicquid

*Mater alat
liberos.*

*Maritus debet
suos alere.*

in

446 DE PERFECTA PRVDENTIA
in oppositū præscribere videatur ius ciuile,
Authent. ex complexu C. de incest. nupt.

Bona edu-
catio ab ini-
tuo.

Instituantur maturè ad virtutis normam;
quia sicut ensis curuari ægrè potest, eò quòd
initio dū in igne mollesceret, sortitus est re-
stitudinē; Arcus chalibæus contrà frangitur
potius, quàm dirigatur, eò quòd simili tempore
accepit inflexionē: Sic prima educatio seu
bona seu mala perseuerare ad extremū vsque
solet. Nemo dicat; bonæ sunt indolis, cultura
non indigent. Potest quippè quantumuis
bonos prauorum consuetudo vbique peruia
in transuersum agere; & de Angelis si ita lo-
qui licet, diabolos suscitare, si eos inueniat de-
bita institutione vacuos, qua sola eis resisti-
tur. Egregiè itaque excollantur etiā qui vidē-
tur boni. *Optima queque*, ait Plato l. 6. de Rep.
*sive nature sive fortuna munera, si negligenter culta
fuerint, in pessima tandē euadunt.* Nō fidatur na-
turæ bonitati, quia nec fiditur tranquillo ma-
ricū instat solutio; sed quæuntur remi, an-
choræ, clauus, & alia ad salutē necessaria;
futuræque præsidio aduersum tempestates nō
ita multò post exorituras. Tardè nimis equo
frænū iniicit, qui expectat quousque incipiat
in præcipitia currere. Et quia parentū exempla
vt iam insinuauimus, in vtramque partem va-
lent plurimum, sint ipsimet virtuti dediti, &
ptocol ab iis, de quibus Quintilianus: *Vtinam
liberorum nostrorū mores non ipsi perderemus. In-
fantiam statim deliciis soluimus. Mollis illa edu-
catio, quā indulgentiam vocamus, vires omnes mē-*

Quintil.
lib. 1. cap. 2.

tis & corporis frangit. Et infra : Nostras amicas, nostros concubinos vident, omne conuiuium obscenis canticis strepit, pudenda dictu spectantur, sit ex his consuetudo, deinde natura. Discunt hoc miseri ansequam sciant vitia esse.

Adhæc sicut docendis equis periti agitatores quæruntur, & ager vt benè colatur, vt fructum ferat copiosum, optimo duntaxat colono traditur; ita pueritiæ & adolescentiæ deligantur optimi præceptores, nec honesto ac liberali parcatur stipendio, quo tales inueniantur; maximè si paruulos suos sentiant factos ad nequitiam; quia tales nisi maturè emendentur, euadunt tandè nequissimi. Quæ causa fuit; cur puerum damnauerint Areopagitæ accusatum, quòd coturnicum oculos crudeliter confixisset. Inter optimos præceptores meritò numerantur quicumque gratis docent, tū quia diligentissimos in suo genere facit charitas, qua sola mouentur ad tot tantosque labores iuuentutis gratia suscipiendos; & dubitandum non est, quin Dominus Deus ob eandem virtutè, singularem benedictionè impertiat piis eorū conatibus; tum quia præter humanam artè quæ quæritur, docent præcipuè adolescentes Dei timorem, pietatem, humilitatem, modestiam, patientiam, &c. Et cum temporale non curent, nec quærant lucrum, perindè seduli sunt siue plures ad sint audiores siue pauciores, cum à nullo expectent mercedem. Quamquam non sufficit bonos filiis præceptores reperisse; magi

Idem lib. 5.
cap. 8.

Præceptores
optimi.

Prou. 13.

magistrali præterea auctoritati consulendum
 spectis natorum exoptulationibus, agendum-
 que vt seuerè potius quàm indulgenter à Ma-
 gistris instituantur. Nam *qui parcat virga, odit*
filium. Vix decretum hoc paternum auribus
 filij vsurpabunt, cùm statim salubriter me-
 tuent, & adigentur vtili necessitate ad præ-
 standum quod sui est muneris, scientes se se-
 cus indubiè vapulatos, nec vllum sibi su-
 peresse apud patrem matremue refugium. Sat
 quoque diu alligandi sunt eiusmodi præce-
 ptoribus, nec ferendum, vt discedant ab eis,
 priusquam maturerint. Lana, vt penitus co-
 lorem imbibat, non debet à baphia statim ab-
 strahi, nec sufficit nauiganti peritos initio
 fortiri nautas; sed indiget iis postea multò
 magis nauigatione procedente. Quid autem
 aliud est decursus vitæ, quam in periculosissi-
 mo mari instituta nauigatio? Quid aliud
 pueritiæ succedens adolescentia, quàm vitæ
 pars plena periculis, in qua ob crebras tem-
 pestates & scopulos citò fit naufragiù? Quod
 si filios suos experiantur à studiis abhorren-
 tes, libidine diffuentes, & planè immorige-
 ros, *cõnubio subiungentur*, inquit Plutarchus (vbi
 primum per ætatem commodè licebit) *hoc si-*
quidem tutissimum iuuentutis est vinculum.

Immorigeri
matrimonio
copulandi.
 Plut. lib.
 de Educat.

Quo amore
prosequenda
proles.

Ament proles suas, sed amore sancto, non
 fatuo, quo necessarias vtilèsq; censuras præ-
 termittant, ad pernitiola eorù desideria con-
 niueant, & duci se sinant à puerilibus studiis
 eo modo quo senex & cæci à catulis funiculo
 alliga

alligatis, quorum ductu sæpè aberrant, impingunt in lapides, in fossas ruunt. Laborauit hac uxor sua Themistocles, dicere solitus ad confusionem propriam, filium suum, qui plus æquo abutebatur matris licentia, & per illam sua, quemuis alium Græcum auctoritate vincere. Cæteris enim imperare Atheniensibus, sibi illius matrem, matri illum. Ad castigationem ueniendum est, fautor, quasi ad urendum & secandum: ueniendum tamen. *Noli subtrahere à puero disciplinam*, ait Salomon. *Si enim percusseris eum uirga, non morietur. Tu uirga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis.* Amat prolem simia, sed imprudenter, cum illam perimat complexu nimio. Ita planè quicumque parens nimis indulget filiis & filiabus, qui obseruare non studeat innumeras quas in tenera etiam ætate committunt nequitias, luxuriæ maximè, uel quæ deterius est, dissimulat obseruatas, quas sub grauissima oportebat interminatione uentare, & seueritate nihilo minori detectas uindicare. Optas proli fœlicitatem? at profectò fœlix non erit, si peccet impunè. *Nihil est infœlicius fœlicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala uoluntas uelut hostis interior roboratur.*

Hic tamen tria iuuerit annotasse. Primum, si utcumque ingenui sint filij, inducantur ad sui rationem officij, non tam metu, clamoribus, minis aut uerberibus; quàm paternis blandisque monitis ac munusculis. Scitè pro-

Plutarc. in Themistoc.

Themistoclis amor in filium intempestiuus.

Prou. 13. Castigatio necessaria.

S. August. epist. 5.

Pueri quo modo ad officij rationem adducendi.

inde Apostolus Col. 3. *Patres, nolite ad indignationem prouocare filios vestros, ne pusillo animo fiant.* Sed neque defuit è profanis qui diceret:

Terent. in
And.
Papin. in l.
si quâdo C.
de inofficio.
tettam.

Pudore & liberalitate contineri liberos satius est quàm metu. Addit Papinianus, *meritis prouocandi liberi sunt ad paterna obsequia.* Et Plur. in lib. de Educat. *Aliena sunt verbera ab honestorum ingenuorumq; filiorum educatione. Exprobatione potius, & laudibus excitari ad optima quæque debent.* Alterum, non facilè exhibeant vni parentes longè maiora amoris argumenta quàm reliquis. Obsuit hoc non parum Ioseph, de quo Gen. 37. *Videntes autem fratres eius quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui.*

Modus seruandus in castigatione.

Tertium si ad corporis castigationem necesse sit descendere, seruetur in ea modus. Neque enim parenti licet autoritate priuata afficere filium quacumque pœna, non mutilare, non occidere, atque vt verbo dicam, non atrociter castigare, esto fortè delictum eius tanta esset animaduersione dignum. Tanta seueritate in peccantem vti solus Iudex potest, vt habetur l. vnica §. vlt. C. de emend. propinq. Iniquissimè proindè egit Lacœna illa, quæ suum peremit è bello redeuntem antè partam victoriam, quasi & se indignum & patria.

Plur. in A-
poph. Lacœ.

Hunc timidum mater Dematrimon ipsa peremit

Nec dignum matre, nec Lacedæmonium.

*Deuotiones & maledictiones vi-
sanda.*

Superfedendum similiter deuotionibus omnibus seu maledictionibus, quibus præterquam

quàm quòd filij nihilò euadunt meliores, maximam indè perniciem hauriunt; adeò vt deuotionis eiusmodi fulmen ad extremum pertinere malum olim crederetur, eò quòd patris ius in filium proximè ad diuinum accedit, vt notat Plato lib. 13. de legibus. Quid? an horribilius iis contingere aliquid potest, quàm si excludantur in æternum à regno cœlorum? & irredimibilia fiant mancipia tartarei carnificis? hoc autem in maledictione quandoque contineri, non obscurè declarant verba illa Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum*: & quamuis illud non sibi semper maledicendo præstint, aliquando tamen ab illis intendi coniectare licet, quòd aliàs verbis vtantur æquivalentibus, vt *Diabolus te rapiat*, vtique in infernum. Et quamuis quoad hunc effectum efficax esse non possit hæc imprecatio; est tamen sæpè quoad damna minora seu temporalia, sicut etiam pauperum oppressorum diris deuouentium oppressores, iustas querelas suas apud Deum summum vindicem deponentium, & ius postulantium. Quamuis rursus non peccent imprecando mala quædam minorâ bono fine, vt videlicet per illa sapiant; peccant tamen si malo, & ex odio id faciant, vt tradit S. Th. 2. 2. q. 76. a. 3. & 4. Prostat exemplum terribile apud Ioan. Archipresbyterum in vita S. Zenobij. Enormiter percussa mater quædam à filiis, cœpit genibus procumbere, & terram pulsare manibus, simulque pestes omnes tartareas in natorû corpora inuocare:

*Ulcio diuina
in filios malos.*

S. Aug. t. 22
Ciu. c. 8.

qui statim corepti à Dæmonibus in se inuicem rabidorum instar canum irruerunt. Concurrunt famuli, fit clamor ingens, alij cathenas expediunt, ligantur iuuenes, nec quicquam tamen de rabie remittunt. Huc pertinet quod recitat S. August. ex libello vnus de decem fratribus ab imprecante matre diris traditis, cui nomen Paulus, quique ad reliquias S. Stephani ad artuum omnium horrenda conuulsione est liberatus. Cùm adhuc in patria nostra Casarea Cappadocia moraremur, frater noster natu maior grauibus atque intolerandis communem matrem affectit iniuriis, in tantum ut etiam ei manus non dubitauerit inferre. Quod nos omnes filij pariter congregati patienter tulimus, ut ne verbum quidem fratri nostro pro matre nostra, cur hoc faceret, dixerimus. Illa autem fœminei doloris stimulis incitata iniuriosum filium maledicendo punire constituit; cùmque ad sacri baptismatis fontem memorato filio suo iram Dei imprecatura properaret, tum ei nescio quis in patrui nostri similitudine, ut intelligitur, Dæmon occurrit, & ab ea prior quò pergeret requisit. Cui illa ad maledicendum filio suo ob intolerabilem contumeliam se ire respondit. Tunc ille inimicus, quoniam in mulieris insanientis corde locum facile inuenire potuit, ut omnibus malediceret persuasit. Illa autem vipereis inflammata consiliis sacrum fontem prouoluta corripuit, & sparsis crinibus, nudatisque vberibus hoc à Deo potissimum postulauit, ut extorres patria, & circumcuntes alienas terras omne hominum genus nostro terreremus exemplo. Mox maternas preces

preces efficax vindicta prosequitur, eundemque continuo fratrem nostrum aetate & culpa maiorem tremor membrorum tantus inuasit, quantum in me ante hoc triduum vestra sanctitas vidit. Seruato autem ordine quo nati eramus, ante unum annum eadem nos poena omnes corripuit. Videns autem mater maledictiones suas ad tantam efficaciam peruenisse, impietatis sua conscientiam & opprobrium hominum diutius ferre non potuit, sed laqueo guttur adstringens luctuosam vitam termino funestiore conclusit. Egressi ergo nos omnes opprobrium nostrum non ferentes, & communem patriam relinquentes passim sumus per diuersa dispersi. Respondere solent parentes, obiurgati propter morem hunc imprecandi natis, obrepisse sibi iram caecam ac repentinam. Sed non omnino purgat illos ista responsio, quia saepe usque eò repentina non est, ut non viderint, aut videre potuerint, facere se quod non licet, irasci more ferarum, non praemeditata loqui, laxare habenas irae. Nam neque excusantur apud Iudicem, qui se dicunt irae impetu aut linguae fecisse calumniam. Sed & blasphemiae rei sunt, qui irati in blasphema prorumpunt verba, esto, non intendant expressè per illa Deo maledicere & conuiciari.

Quarta parentum praescriptio sit, abstinere ab indulgentia, & familiaritate nimia erga liberos, ac praesertim filias, de quibus Eccl. 7. *Filia tibi sunt, serua corpus illarum, & ne ostendas hilarem faciem ad illas.* Detrahantur illis lautitiae, dapes copiosae, vestes deli-

Exemplum aliud.

Familiaritas nimia vitanda, filiabus praesertim.

cata ac fulgidæ, armillæ, catenæ, annuli, quibus quasi captivæ Diaboli mundique tenentur. Contrâ imponantur eis curæ domesticæ, pensa, acus, colus, & alia quæ suaves indurent mollesue manus. Remoucantur à spectaculis, à choreis publicis, à concursu populi, in primis verò iuuenum. Sique miffitent & causentur minus sibi consuli, quàm aliarum familiarum puellis ab omni fermè labore exemptis, liberè excurrentibus, longè cultioribus: Responsum accipiant, abundant, vt volent, in sensu suo parentes cæteri, ego quid mei sit muneris, quid tibi expediat, quid conditioni debeat tuæ, apprimè scio. In hac causa nec illorum iudicio stare me conuenit, nec tuo, sed te meo. Veniet tempus, quando meum laudabis arbitrium. Quærere me oportet primùm adolescentiæ tuæ ornamenta præcipua, hoc est animi, quæ te dignam ornamentis corporis efficiant, quibus si te à principio assuefacerem, cum ætate cresceret illorum appetitus, omnémque tandem modum excederet. Mediocritas tibi semper placeat, excessus nunquam. Ornata satis & diues prudentibus procis apparebis, si sis pudica, impigra, & aliis exulta virtutibus. Dixit quidam: *Dummodo morata recte veniat, dotata est satis.* De laboribus, quos turpis otij loco à te exigo, vtiliores tibi sunt, quam arbitraris. Vires augent corporis, conducunt ad valetudinem, quin etiam ad roseum vegetumque colorem, qui non modica pars est pulchritudinis. Easdem nolen

*Dos vora
filiarū qua.*

Plaut. in
Aulull.

nolentes cœlibem vitam viuere, non cogant
 parentes, sed nuptui tradant, & iuxta Ecclef.
 cap. 7. *grande opus fecerint.* Cùm primùm im-
 puberes esse desinunt (idem de maribus iudi-
 cium) sui iuris esse incipiunt in grauissimis
 quibusque rebus, cùm nullo modo expediat,
 vti inuita portent eas, ne afflictionem dupli-
 cem sustineant, alteram ob pondus ipsum, al-
 teram ob repugnantiam. Huius generis sunt
 status regularis, & status conjugalis, vterque
 ex se immutabilis, vterque arduus. Ille qui-
 dem propter abdicationem rerum omnium
 temporalium, & voluptatum, & propriæ vo-
 luntatis: hic verò propter molestias quam-
 plurimas, de quibus, 1. Cor. 7. *Tribulationem
 carnis habebunt, & quas solus non credit in-
 expertus.* Ob id priorem illum nemini propo-
 suit Deus, nisi sub conditione, si vellet; his
 verbis: *Si vis perfectus esse, vade, vende omnia que
 habes.* Et: *Si quis vult venire post me, abneget se-
 metipsum.* Sed & libertati prouidit posterioris,
 fatagens vt Rebecca tradendæ in matrimo-
 nium voluntas ante quæreretur, Gen. 24. Cru-
 deles proindè sunt, qui filios & filias suas
 gementes & flentes cogunt huic vel illi
 Ordini regulari nomen dare; nimisque in-
 sinceri, qui diuini cultus amplificandi spe-
 cie id tantùm spectant, vt numero non gra-
 uentur liberorum, aut deformitate. Nimis
 denique imperiti, qui in animum inducant,
 placere Deo inuita obsequia: aut parum
 cedere in tantæ contumeliam maiestatis,

*Filia non
 cogenda ad
 cœlibatum.*

Matth. 19.
 & 16.

cùm quis seruans sibi meliora, obtrudit deteriora. Seligebantur ab ipsis etiam Ethnicis meliores victimæ ac pinguiores, & ad aras ducebantur, non trahebantur. Si quæ vehementius repugnabat, ab illis remouebatur, vel mali ominis erat argumentum. Cesset itaque vis omnis, non impediatur, nec prohibeantur nubere, quantumuis fortè per parentis votum sint ad regularem ordinem aliquem destinatæ. Tanta sanè quandoque est parentum auaritia, vt ne fortè indigeant, aut cogantur sumptus contrahere solitos numerata dote filiarum, obstent modis omnibus ne nubant. Quod quàm crudele sit ac turpe, quis non videt? Haud dubiè non tenentur in eiusmodi casu filia, illorum expectare consensum, quia frustrà expectarent, & inani spe lactarentur. Non etiam vi adigantur ad sponfos quos non diligunt admittendos. Vicissim nec pater interdicat illis vitam amplecti cœlibem, nec mater, in qua seruire Deo possunt tutiùs, tranquilliùs, liberiùs, ac perfectiùs. Non extinguat in eis sanctum desiderium, sinantur venire ad vocantem se maiestatem, quæ domina est vniuersorum, vt animæ patris, ita filia. Sinantur, inquam, vbi satis constiterit vocationem esse à Deo, quod euenire solet, quando id constanter in votis habuerunt per plures annos, & proferre optimas norunt propositi sui rationes: verbi gratia, adspirare se ad vitam religiosam, vt procul viuant ab illecebris mundi & periculis, vt commodiùs
&

Non adigenda ad sponfos quos non diligunt admittendos.

Non interdicens amplecti vitam cœlibem.

& sine obice Deo præstent obsequium, ut peccent leuius ac rarius, ut ampliora sibi merita congregent in vitam æternam. Tam benè affectas vi retinere in seculo, quanta est audacia? quanta ingratitude? Si vocaret illos, vel illas Rex, aut Regina mortalis, nemo repugnaret; sed exemplo Isai, cuius filium Dauid secum habere volebat Rex Saul, mitteret voluntate promptissima, plusque sibi promitteret emolumentum ab vtraque maiestate dimissis illis, quàm domi hærentibus. Deus autem Rex est Regum, & Dominus Dominantium. Quomodo in procinctu possunt esse cum Abraham ad vnigenitos suos eidem iubenti immolandos, qui ut viuos commodent, ne persuaderi quidem se sinunt?

Et quandoquidem in matrimonij mentionem incidimus, non quærantur illis coniuges iusto tardiùs (ne respuantur tandem ab omnibus quasi vetulæ, aut exstimulentur victæ concupiscentia facere quod non licet) nec vicissim ante ætatem congruam, nec valdè impares annorum numero, conditione, viribus, aut non orthodoxi. Ex immaturis coniugibus emanant damna, nec pauca, nec modica; ut propria ipsorum tabes & marcor, dilapidatio bonorum ob imperitiam regendæ familiæ, amores congressusque adulterini, eò quòd iuuenis quisque cito iis satiatur, quæ iam habet.

Sublimis, cupidus, & amata relinquere per-
nix.

Horat. in
arte.

ac denique continua penè prolis infirmitas.

Ff 5

Neque

Neque enim fortes creantur nisi fortibus. In corpore porro marcido vix potest esse animus vegetus & operationes habere perfectas, cum à dispositione bona pendeant exteriorum interiorumque sensuum. Taceo, quod sicut parentes facile reuerentur filij, cum eos vident mole & ætate longè superiores, ita contra dum eos considerant sibi penè coætaneos, citò contemnunt & insolescunt. Coniuges dicuntur per metaphoram ductam à coniugio bonum arantium, ex quibus si alter altero sit longè inferior, vel imbecillior, cum neutro agitur benè, quia plus æquo laborabit. Quam etiam ob causam ait lex quædam: *Non arabis in boue & asino*. Infideli coniuge maximè que hæretico pestem mihi nullam dabis capitaliorem. Si sit fœmina, seducit tandem virum blanditiis quasi fascinis & præstigiis, vt Adamum Eua, & in errorem suum pertrahit etiam prius sapientissimum, vt profanæ mulieres Salomonem, & Iezabel Achab Regem. Sin autem vir, coget fœminam in suum consentire. Tandem coniux longè ditior minima exortitate exprobrat alteri paupertatem, & premit illum tyrannide, vt docet muris & Leonis apologus. Abroso leonis laqueo, rogauit mus eius vt filiam in vxorè acciperet. Annuit Leo, sed noua nupta ad virum veniens cum eum non obseruaret obuiam procedentem, casu pressit pede & contriuit. Eleganter Plutarchus: *Qui seipsis longè ampliores capiunt vxores, non earum maritos, verum dotis mancipia fecisse se nesciunt.*

Ætas æqualis esse debet in cōiugio.

Si alter cōiugum superet diuitiis.

sciunt. Elegantius adhuc Martialis:

Uxorem quare locupletem ducere nolim,

Quæritis? uxori nubere nolo mea.

Inferior matrona suo sit, Prisce, marito,

Non aliter fuerint fœmina virque pares.

Nimirum paria dicuntur, quæ aptè inter se cohærent, quia ergo non cohæret virò vxor, sed futias agit, & intolerabilem se præbet, si conditione par sit aut superior, paulo inferiorè oportet esse. Concludit Ouidius:

Si qua voles aptè nubere, nube pari.

Pergamus porrò. Munera nulla publica quærantur filiis, quæ obire pro dignitate nequeunt. Nam quæ illorum industriâ, virtutemque superant, similia sunt prælongis vestibus, quæ inficiuntur, & trahuntur per lutum potius quàm portentur, gestantésque exponunt risui, incedentes impediunt, & læpenuerò cur cadant in causa sunt. Ne prætereà artibus addicatur vel studiis, à quibus vehemèter abhorrent. Quid enim iuuat naturæ repugnare, & cum ea luctari quasi confertis manibus?

Tu nihil inuita facies, dicesue Minerva.

Sed neque est, cur multo se labore conficiant, vt hæreditatem eis relinquunt amplam & copiosam, quia talem parare, ac relinquere nihil vulgò videtur aliud, quàm tricis plurimis illorum intricare conscientias, fatigare curis capita, sarcinis grauari humeros, occasiones item multiplicare luxus, vanitatis & ignauia. Solent siquidem locupletum filij esse tumidi,

fa stuo

Mart. lib. 8.
Epigr. 12.

Ou. in Dei-
anira.

Ad munera
publica im-
pares.

Horat. in
Arte.
De diuitiis
non nimium
sat agendum
pro filiis.

fastuosi, arrogantes. Opibus suis velut alis aureis supra omnes sese attollunt, multo altius se stare arbitrantur, è sublimi derident minus locupletes, luxu diffluunt, nihil non licere sibi credunt, aggrediuntur temerè & audent plurima, inuidiosè se iactant & venditant, opes suas ad omnia putant sufficere. Ita fit vt virtutes, vt artes, vt studia literarum colere negligent, & dum negligunt, euadant plerumque ignauissimi, & mera pecora Melibæi. Secus fieret, si transmissam ad se tenuem hæreditatem cogerentur Marte proprio amplificare. Eset illis tum gratior, tum etiam honorificentior fructus industriæ propriæ, non alienæ diceretur, tantòque æstimeretur pluris quantò filiis adoptiuis anteferte homines solent, quos genuerunt. Magnam partem thesauri maximi sibi à David patre suo relictæ in quid impendit Salomon, nisi in luxum, cantores, cantatrices, & suburbana ædificia? Quid itaque factò opus? Opes eis veras ac solidas quærant impigrè genitores, optimam dico à puero conuersationem, fidem, religionem nulla profana nouitate adulteratam, Dei timorem, pietatem, castitatem, modestiam, artes & scientias; quibus fieri non potest quin satis sint opulenti, quantumuis desint cæteræ, ad quas etiam sternunt; sicut scriptum est: *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & cætera adiicientur vobis.* His autem reliquis solis abundare nego esse diuitem, vt potè caducis, extra nos positis, à Christo contemptis, corpori dunta

*Opes vera
qua.*

Marth 6.

duntaxat vtilibus, & ærugini furtoque obnoxiiis; vt denique prolium suarum concordiaè satis consulant, maturè & solerter sua condant testamenta, ne mors ex improviso intestatos abripiens, intestinis odiis ac dissidiis domum repleat. Hic me scio multis surdis canere: multos enim video adedò à morte abhorrere, vt cum stultè præsumant accelerari eam, si aut conscientiaè suæ consulant, aut de bonis suis disponant, neutrum omninò præstant summo suo dedecore; aut tunc primum faciunt cum non abs re ambigitur, sint ne sibi præsentibus; quo casu quæ vis pœnitentiæ, ac testamento inesse possit, Deus scit. Oppugnari sanè in foro ciuili tanquam nullum consuevit, & rideatur author velut imprudentissimus.

§. 3. Quemadmodum prudentes Agricolaè delectum magnum habent agrorum, quos colere instituunt, vt expetitos ex iis fructus percipiant; ita maritum oportet eiusmodi vxorem sibi quærere, quæ ad parendum, quæ ad domesticam pacem & negotia, quæ ad susceptam prolem probè educandam sit idonea. Equum vitiosum, inutilem, intractabilem abiicere qui vult potest, aut vendere, aut cum alio commutare; non ita vxorem, propter decretum illud ratum; *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Videndum proinde etiam atque etiam cuiusnam virum te facias, recurrendum ad Deum, consilia vt tua dirigat, optimamque tibi assignare velit consortem, qualem occurrere pro Isaac filio Domini sui Abrahæ flagitabat Eliezer

Vxor quantà eligenda.

Matth. 23.

Consideranda multa ante matrimonium.

Idonea uxor qua.

Cælitum vita, & damnatorū.

zer Gene. 24. Maritorum pars maxima in aliis fortè negotiis non incauta, in isto vno capite humanorum omnium præcipuo, solet esse insipientissima. Currit cæco impetu ad nuptias, vix vllum adhibet mentis iudicium, quod si in omni nostra actione non antecedit, in magna incidimus incommoda. De seruorum qualitatibus ad tempus duntaxat retinendorum non oscitanter interrogant: de vxorum autem moribus, quæ assumuntur in indiuiduam vitæ consuetudinem, vix quicquam sciscitantur. Præposterè amant, nempe antequam iudicent, qui error dici non potest quàm multa in vitam nostram inuehat mala, vt nihil mirum videri debeat, si tot cõiuges diuortium faciunt ab inuicem, quippè quos intempestius affectus imprudensque copulauit. Quæ præcipitatio si vitanda est in amicitiis communibus deligendis, multò certè magis in connubialibus. Non ergo statim putemus idoneam, quæ concipere, edere, nutrire potest filios, quæ formosa est, diues, fortis, aut nobilis; sed quæ bonæ indolis, casta, humilis, modesta, solers, morigera seu parendi perita. Et quoniam hæc dotes facilè finguntur cum desunt, obtestandus, vt dixi, est Deus, ne errorem sinat obrepere, seu duci vxorem, de qua vel cogitasse breui pœniteat, & quacum viuere te oporteat damnati vitam; vt potè cupientem, nec tamen valentem ab ea discedere. Sicut enim cælitum vita est, versari quibuscum libeat, & quos ames; ita damnatorum ea est
cala

calamitas, quòd omnes oderunt se mutuò & execrantur. Hic nolo vnum de multis non attingere. Inuenuitam vxorem, sed probam quære tibi potiùs, quàm formosam, sed improbam. Formosissimam si duxeris (nisi fortè simul pia valde sit & timens Deum) vix vnquam cariturus es sollicitudine molestissima. Insidiabuntur ei plurimi, & difficile est, vt quod expetitur à multis & oppugnatur, atque ex se debile est, non tandem expugnetur. Et quoniam vxor dignitatis nomen est, non voluptatis; non secus ac maritus coniunctionis, propinquitatis, vnionis est appellatio; nequaquam hïc illa vtetur quomodolibet si sapit, sed honestè, parcè, verecundè, congruenter ad generationem; nihil circa eam seu repugnantis, seu etiam consentientis contra naturæ legem, seu ordinem tentabit operari, honorabile conseruabit conubium suum, & thorum immaculatum. Non erit velut equus & mulus, quibus non est intellectus. Possidebit iuxta præscriptum Apostoli vas suum, in sanctificatione & honore, non in passione desiderij, sicut gentes quæ ignorant Deum. Ad memoriam passim reuocabit sententiam auream Xisti Pythagorici: Adulter est in suam vxorem omnis impudicus amator ardentior, quia nimirum in ea solam quærit voluptatem, sicut adulter in adultera. Sed neque immemor erit pronuntiati Aristorelici: Appropinquandum vxori cum magna temperantia atque modestia; sit pudor in verbis;

Vxor formosa.

Vxor & Maritus qualia nemina.

1. Theff. 4.

Arist. lib. 2.
Oecon. c. 2.

in

Idem c.4.

in operibus verò fas atque honestum. Et infra: Manifestè præcipit Poeta virum & uxorem in his que improba & impudica sunt, sibi inuicem consentire nequaquam debere. Non alieno duntaxat vino inebriari quis potest, sed etiã suo. O quàm multi olim polygami téperatiores fuere multis ætatis huius monogamis! Nam præterquam quod nunquam vtebantur illis voluptatis gratia, verùm generationis, nunquam eas iam prægnantes inibant ante partum, sed ab illis prorsus abstinebant obseruantes quod scriptum reliquit Athenagoras: *Nobis concupiscentia modus liberorum procreatione definitur.* Rectè sanè, quia nec sapiens agri cultor secundò semen iacit in terram germinantem, sed messem ex primo patienter expectat.

1. Cor. 7.

Arist. supra.
c. 2.

Ad hæc qua lege castã, pudicam, fidelem vis experiri; eandem vicissim serua vxori fidem coniugalem, quia quoad hoc par est vtriusque obligatio. Scribit Apostolus: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir.* Vicissim autem non prætermisit dicere: *Vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Quibus diuinis verbis affinia sunt illa Aristotelis: *Grauitè vnusquisque fert honore suo priuari, nec si aliena quis per multa tribuat, contentus erit, si sua sibi auferantur. Nihil verò magis suum est vxori, nec magis illi à viro præstandum, quàm sancta & imemerata societas. Quapropter non decet hominem sana mentis vbiicumque contigerit semen exponere, ne de vilibus & iniquis similes liberis legitimis procreentur, ex quo & vxor honore suo priuatur, & filiis iniuria* sit,

fit, ac sibi pro his omnibus decus incumbit. Nolu-
erit illa reddere debitum cum teneretur,
quodque grauius est, polluerit se adulterio;
non idcirco adulterare viro conceditur, quia
sic à malo vinceretur, malignantem æmula-
retur, zelaret facientem iniquitatem, casti-
garet peccato subditam, malo malum medi-
caretur, violaret diuinum sine exceptione
præceptum: *Non adulterabis, non mœchaberis.* Exod. 10.
Reliquorum contractuum alia est ratio, de
quibus nihil statuit Deus, sed quos reliquit
mutuò hominum arbitrio. Dirimi possunt v-
triusque consensu partis, habetque in iis lo-
cum quod dici solet:

Frangenti fidem fides frangatur eidem.

Ne autem existimet se tunc solum adulterij
crimen incurrere, quando non suam re ipsa in-
it vel inire appetit; sed etiam quando vtens pro-
pria fingit sibi animo peregrinam, ac si cum
ea concuberet. Tunc coram Domino appen-
dente corda hominum adulter efficitur, imò
factilegus, si aliena illa se Deo dedicauit, stu-
prator si sit virgo, incestuosus si de numero
consanguinearum vel affinium intra quartum
gradum. Sed neque blandiatur sibi & credat,
quia vxoratus est, licitum extra vltum coniu-
gij libidinosè tangere & proritare carnem
suam ad excretionem seminis. Nam certò cer-
tius excretio hæc spontanea peccatum lethale
est in quolibet etiam coniuge, vt pote con-
traria fini coniugij, dum frustra & sponte ge-
nitura profunditur, quæ ad illum ordinatur.

*Adulterium
cum uxore
propria esse
possit.*

*Excretio se-
minis spon-
tanea pecca-
tum morta-
le.*

Gg

Propter

Gen. 38.

*Vfus coniu-
gij fufpen-
dendus ali-
quando.*

Propter quod subita morte, in ipfo flagrante scelere Onias à Deo percussus interiit, dictusq; est operatus fuisse rem detestabilè. *Molles*, inquit Apostolus 1. Cor. 6. *regnum Dei non possidebunt.*

His non contentus suspendat quandoque eundem vsum, in festis præsertim solennioribus, eorumque vigiliis, vt purius orationi vacet, iuxta consilium eiusdem Apostoli 1. Cor. 7. & probet hac continentia mancipium se non esse propriæ concupiscentiæ, sed habere eam in sua potestate. Idem iudicium si menstrua patiatur vxor, aut vicina sit partui. Tunc, inquam, abstinere à copula expedit, ne in lepram incurrat proles, si mēstrui tempore concipiatur, aut ne exponatur abortus periculo. *Tempus amplexandi, tempus longè fieri ab amplexibus.* Eccles. 3.

Caueat viuente adhuc vxore cum alia contrahere. Etsi namque id licere doceat carnalis Nouatorum fides magistra licentiæ, negat Catholica subnixa verbis illis ineluctabilibus.

Matth. 13. *Omnis qui dimittit vxorem suam, & aliam ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.*

Rom. 7. *Et: mulier viuente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro.* Ne quidem excludat eam à thoro aut domo suâ, nisi ex causa grauissima, cuiusmodi esset lues, vel adulterium seu fornicatio coniugalis, de qua Matth. 5. *Omnis qui dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, &c.* Quod quidem præcipuè locum habet, quando iuuenula est; tunc exponitur manifesto lapsui ætas fragilis: sin autem prouectæ

ætatis,

ztatis, impius nimis maritus esse conuincitur senectutem illius destituens, cui iuueni ademit virginitatem, & proles quam ex ea suscepit, obliuisci discit genitricem suam, vel etiam abominari velut extraneam, cum apud illam non educetur. Obseruant hoc præscriptum ægrè, qui contrahendo præcipuè habuerunt formæ rationem, qua habeunte leui momento de diuortio cogitant.

Si verum excutias, facies, non vxor amatur.

Tres ruga subeant, & se cutis arida laxet,

Fiant obscuro dentes oculisque minores;

Collige sarcinulas, dicet libertus, & exi;

Iam grauis es nobis.

Eiusdem vxoris suæ pudori consulat, & scandalo occurrat domesticorum, ne cum ea lasciuat talibus arbitris. Nam si cum ea verecundari de mutua debet salacitate (chi verecundia, vt aliquod esset remedium, noctem Deus instituit, in qua alter ab altero non cerneretur) quanto magis coram eiusmodi testibus etiam paruulis? Nam etiam tales plus obseruant quæ domi fiunt, quàm quis putet. Burdegalæ certè anno 1528. ex his duo sexennis & septennis interrogati à Magistratu, quomodo eorum mater in puteum cecidisset, responderunt: cum iuisset haustum aquam, veniens à tergo pater subleuauit eam & præcipitauit, hæc causa mortis. Fuit hoc satis, vt torturæ subiceretur ex decreto Senatus, & quâuis mortem euaserit, quia torturam sustinuit, expertus tamè est dâno suo, quâ obseruent pueri omnia &

Iuuen.
Sary. 6.

Verecundia
in coniugio.

apprehendant. Eleganter proinde idem Poëta:

Iuuen. Sat.

14.

Zelotypia
fugienda.

Maxima debetur puero reuerentia, si quid

Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos.

Ne sit zelotypus, nisi velit amariorem felle vitam viuere, ne facillè suspicetur impudicam, aliàs non cessabit discrucari tam ipse hoc metuens, quàm illa, de qua iste erit metus. Vxor is est, fateor, attendere etiam atque etiam, ne quid dicat aut faciat, quo in suspicionem venire possit perfidiæ, præsertim si vir natura sit suspicax; sed vicissim ad huius spectat prudentiam, vmbri non commoueri, nec quilibet dictum factumue paulò inconsultiùs interpretari mox in partem deterrimam. Quam credis pœnam luit iusto Dei iudicio Ludouicus Crassus Gallix Rex, quod de Richarda vxore sua castissima sentiret malè, imò vocasset adulteram, nec tamen posset crimen euincere? Derelictus est ab omnibus, etiam domesticis, tantaque pressus inopia, vt vel tenuem victum emendicare coactus fuerit ab Arnaldo Bauariæ Ducis filio, & non ita multò post mœrore confectus ex hac vita discesserit anno 887. Vicissim sit maritus hac ipsa in parte circumspectissimus, viret primus quod vxori cupit interdictum, ei suspectum se non faciat, non præbeat se ancillis familiarem, maturè sub noctem in domum se recipiat, &c. Magno eam amore prosequatur, vt Christus Ecclesiam suam, & quasi sui dimidium, cum qua sit vna caro, habetque communes liberos, quos dicat ratio vincula fortissima

Bellef. in
Crasso.

Ludouici
Crassi mors
miseranda,
& cur.

tissima esse debere mutæ necessitudinis. Et quoniam amor verus & sanctus patiens est, & benignus est, & non irritatur, &c. non cædat illam nisi in hanc impulsus necessitatem à peruicacia vel culpa eius grauissima. Ne in contumelias quidem facile prorumpat, aut verba minacia, sed intra amica aut serua mo- nita vulgò se contineat. Misereatur sexus fragilis; onera eius portet qui sua vult tolerari, non quia defectibus reciprocis sit ei similis, quo argumento vtens quidam dicebat impro- bis coningibus.

Cum sis similes patesque vita,

Vxor pessima, pessimus maritus;

Miror non bene conuenire vobis.

Sed quia ius postulat, vt quod nobis fieri volumus, aliis faciamus. Rationibus potius a- gat, quàm clamore aut verberare. Inter lucra reponat, quòd nactus non sit deteriore. Er- rata minora dissimulet, ne aliàs summum ius summa sit iniuria, & emungendo eliciat san- guinem. Verborum ineptias surda aure præ- tereat, contentus dicere, *tanquam vnã de stultis mulieribus locuta es.* (Affine est apophthe- gma Alphonsi Hispaniarum Regis apud Pa- normitanum dicere soliti, *unicum remedium ad pacem conjugalem esse, si maritus sit surdus, vxor caca.*) Ne iurgis domesticis auspicetur tarta- rea, nec fabula fiat vicinorum de eiusmodi ri- xis dicentium:

*Tot pariter pelues, tot tintinnabula credas
Pulsari.*

1. Cor. 13.

Matt. 1. 8.
Epig. 35.

Iob. 2.

Iuuenalis.

Aut exemplo malo suis sit, aut gratificetur Diabolo subsilienti ad rixas mutuas quasi ad Pyrrhichium. Ne ex composito ei contradicat, ut Dyndimo se contradicere testatus est, qui scripsit,

Martialis l.
5. Epig. 80.

Insequeris, fugio; fugis, insequor: hac mihi mēs est.

Velle tuum nolo, Dyndime, nolle volo.

Patientia
ab uxore in-
signe exem-
plum.

Seipsum inde consoletur etiam laceffitus, quod non solus cogatur indigna quādoque ab uxore audire & pati. Socrates cum Xatippem diu rixantē tulisset in ædibus, ac tandem fessus confedisset ante fores; illa magis irritata quiete viri, de fenestra perfudit eum lortio: qui tamen non idē erupit in furorem; sed ridentibus, qui præteribant, irrisit & ipse, dicens: *Facile dininabam, post tantum tonitrū plu-*

Plutarchus
in Catone.

uiam sequuturam. M. Cato Censorius senex iā, diues, clarus, in Republica princeps, in uxorem duxit Salonij cuiusdam clientis sui filiam adolescentulam, obscuram, vilem, inopem; sed nihilominus procaciorē in dies, minusque obsequentem. Itaque vir ille oraculi loco habitus, tantæ urbis sapientissimus, cui nec domi, nec foris parem ætas illa habebat, domi autoritate carebat apud puellam ineptulam, honoratam tamen eius causa, & matronarum ferē principem. Et quia iurgiorum multorum fomes est, negare uxori cultum vestium, quē iure suo conditio eius flagitat, non ei vir neget, quas adiudicabit recta ratio, sed honestas sup-
peditet: neget autem superfluas, molles, & supra statum pretiosas, non obstantibus verbis
Christi

Cultus de-
bitus uxori
concedendus.

Christi: *Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: ut quæ mandatum non continent, sed abulum indicant, mundique vanitatem, quam remoturus à discipulis suis dicebat: vos de mundo non estis.* Quicumque alit in vxore superbiam, superbus est, & magis magisque accendit insatiabilem eius cupiditatem, qua exhauritur tandem res familiaris. Prouocantur præterea intuentes ad concupiscendam eam, & opere ipso exponitur ludibrio verbum Dei. Nam cum Apostoli præcipiant contraria, magnoque studio circumeidant in mulieribus aurum, margaritas, & impendiosa vestimenta; quoties sanè in pompa illa templum ingrediuntur, vbi illorum recitantur præcepta, toties facto suo se eis repugnare velle demonstrabunt; sique Paganus inter sit, videatque quantum mores à documentis dissideat, risum non continebit velut inepta fabula offensus.

Nono qualemcumque nactus sit, suppediet ei sufficienter pecuniam ad domesticos sumptus necessariam; sed ita vt si honesta sit & frugalis, non exigat datæ rationem; sin secus, exigat.

Neutrius consilia promiscuè amplectatur; vicissim non prorsus nec statim ea respuat, sed apud se expendat; quandoquidem nonnullam sunt vtilissima, qualia qui non admittunt, vnde cum profecta fuerint, meritò prolabuntur in calamitates grauissimas. Si Henricus II. Franciæ Rex volens Lutetiæ secundo etiam die latitiæ publicæ, cui occasionem

Matth. 23.

Ioan. 15.

Bellef. in
Henric. II.

Henrici II.
mors deplora-
anda.

dabant nuptiæ inter Philibertum Emanuelem Sabaudia Ducem, & Margaritam eius Sororem in hastiludio, & torneamento decertare, sequutus fuisset Regina iteratum consilium, ac preces vti desisteret, nec vltra periculosissimum id ludi genus adiret, sed aliis relinqueret contentus præcedentis diei victoria, lethale in capite vulnus non accepisset, quo intra dies 11. interiit: nec tam miserè, sed tamen verè contra se prophetasset, ad illam remittens qui diceret,

Abhuc semel, & amplius non.

Si denique videat orationi deditam, non increpet, non absterreat, non accuset quasi otiosam, vel abiicientem domus curam; sed magis gaudeat, cum possit illa pietate sua multa à Deo toti familiae bona impetrare, sicut Anna Samuelis mater; multa mala cum Abigail ab eadem auertere. Sufficit domesticæ rei cûra moderata, cum qua facillè cohæret moderata pietas; nec expedit humanam deuotionem heu! sat citò pondere proprio ruituram, vrgerè vt cadat & deficiat.

Dominorum
feudi ac Va-
fallorum fi-
des recipro-
ca.

lib. 2. feud.
§. 1. de for-
ma fidel.

§. 4. Quod ad feudorum Dominos, non existiment licere sibi in Vasallos seu feudatarios suos quilibet; sed intelligant habere se cum iis communem causam fidelitatis secundum iura. Ita vt sicut Vasalli seruare fidem iis debent, sic ipsi Vasallis: vtrisque debetur similiter incolumè, tutum, honestum, vile, facile, possibile iuxta formam fidelitatis; ideòque regula est generalis: *Ex omnibus causis, & omni felicitate, qua Vasallus feudo priuatur,*

*Dominus quoque proprietate priuatur qua spectat ad Vasallum: De his dum loquor, ad Dominos alios gradum facio, qui heri seu œconomi appellantur. His prima insit cura, quam iam attigi initio cap. præcedentis, seruos suos facere bonos, & pro suo captu dirigere in vitam æternam. Hoc Christiana flagitat charitas, hoc meritum benè famulantium, tanti certè pretij, vt vice sint ipsorum patrum familiàs iuxta dictum Eccles. cap. 7. *Seruus sensatus sit tibi dilectus sicut anima tua, & vice filiorum familiàs. Quocirca si ingenui sunt ac dociles, increpatoriis potius verbis castigentur, vbi peccabunt, quàm verberibus: Ministerium autem suum probè obeuntibus dicatur aliquando, *benè est, mihi satisfacis, perge quo cœpisti pede, vel aliquid simile. Sin autem cerebrosi vel arrogantes, recurratur ad necessariam seueritatem. Cùmque circa tales oleum perdi videbitur & opera, vel in familiam ex eorum moribus ingens damnum redundare, actutum ad suos remittantur, quia omninò præstat habere nullos, quàm ignominiosos pestesque liberorum. Hac cogitatione permotus Abraham iussit Agar fastuosæ colligere sarcinas solùmque vertere. Multò magis obseruandum id erit, si deprehendantur esse hæretici, aut non procul distare ab hæreticis, quia talium *sermo serpit vt cancer. 2. Tim. 2. Cæterù in omnium eorum castigatione eluceat aliquid clementiæ: eò quòd iustitia si vera, si sancta sit, compassiōnem semper habet, vt notat S. Greg. hom. 34.****

De Dominis
in Seruos.

Gen. 21.

in Euang. Et certè par est, vt qui Deum experiri cupiunt misericordem, suorum vicissim aliquouſque misereantur, & quosdam eorum lapsus discant dissimulare, & punire leuiter. De contumacibus etiam loquor, in quibus minima persequi, est id agere, vt in callum obdurescant, & pudore tandem careant, nec amplius pœnas curèt, quibus diu assueuerunt. Ne agrestissimas quidem feras quas cicurare quis studet, tractat asperrimè, sed minis admiscet blanditias, vt aceto oleum. Sic erga seruos domesticos miscenda est seueritati lenitas, & faciendum ex vtraque quoddam temperamentum, vt neque soluantur ac diffluant benignitate nimia, neque seueritatis excessu exacerbentur in magnam Dominorum perniciem, cuius complura extant exempla tragica, quæ tacere præstat quàm recitare. Ex quo infero, inclinandum semper magis in nimiam mansuetudinem, maximè cum hæc seruitus imperfecta sit & impropria, seu digna quæ potius appelletur operæ propriæ locatio ad vnum vel plures annos. Locatio porrò cum sit de numero contractuum, commutante iustitia nititur, & vim accipit à conditionibus appositis, intentioneque contrahentium. Nunquam autem eiusmodi seruorum mens fuit, aut esse potuit, vel debuit, vt ita sæuiter regerentur. Huc pertinet, vt supplicibus semel vel iterum detur venia ex infirmitate potius, quàm malicia peccantibus: quia sicut clementia nimia vitio vertitur, velut alitrix effrænatae licentiæ; ita que

modum

*Seruitus nõ
est propriè
qua est ho-
die.*

modum retinet, laude digna est, & cuius hominum gubernatori necessaria. Quod ad seruos legales, qui scilicet vel iusto bello deucti amittunt libertatem, vel seipfos vendunt, inclementius regi possunt, sed citrà mortem ac mutilationem. Vitæ siquidem concessio in bello facta contractus est tacitus, & promissio, vitæque donatio, atque ita reuocari iuste non potest. Quod ad posteriora eorum delicta morte digna, solius est Magistratus ea morte vindicare. Sed & cauendum, ne peccatum seruis exprobetur, propter quod iam puniti sunt, quia esset iudicare bis, in idipsum, & pœna multare duplici eandem culpam. Præter stipendium afficiantur nonnunquam præmiolis inexpectatis. His modis maximè alliciuntur, inflectuntur, obligantur ingenia seruilia. Idem stipendium fideliter illis numeretur, cum id retinere vnum sit de sceleribus quatuor clamantibus in cœlum. Non mentiantur heri dicentes; nihil iam mihi est pecuniarum, expecta Calendas proximas, & Lunam nouam: displicet Deo hæc fraudulenta perfidia, solamque olet improbitatem. Minus adhuc calumniantur, & accusent eos furti, aut domesticæ rei malè gestæ, vt ansam indè arripiant negandi debitum. Sed neque prætexant illorum infirmitates quasi impendiosas. Nam leues constat hero incumbere: quia quæ sunt huiusmodi, reponuntur inter onera communia, & quasi naturalia quibuscum res transeunt, & à paciscente quouis præuidentur & expectantur,

cui

Serui legales.

Amittunt libertatem
de iure
de iure
de iure

Serui infirmi quomodo tractandi.

cui sufficere debet, quòd possit de promisso stipèdio partem detrahere, pro rata temporis. Graues autèm & diuturnas tenetur si potest, pro non habente peculium facere, non quasi pro famulo, sed pro paupere extremè indigète: si verò habet, licebit necessaria ei suppeditare sub ratione mutui, vt docet Azor. t. 2. l. 2. c. 39. q. 3. & 5. Sciendum denique moderandas quoque minas & conuicia esse erga seruos, præsertim prioris generis. *Et vos Domini*, inquit Apostolus Ephel. 6. *eadem facientes illis remittentes minas, scientes quia & illorum & vester Dominus, est in calis.* Cicero autem de Offic. *Omnis animaduersio & castigatio contumelia vacare debet.*

De ludimagistris & eorum officia.

§. 5. Quoad Ludimagistrum, attentè secum reputet, à suo munere quàm multa pendeant. In pretio semper fuere purpurarij, Architecti, & ærariorum Præfecti ob purpuram, & publicorum ædificiorum structuram elegantem, ac solidam, & fisci opulentiam ad plurima vtilem & necessariam. At purpura nobilissima omnium doctrina est cum pietate coniuncta, qua imbuenda est, exornandaque adolescentia; cuius ingenia quid aliud videri debent, quàm columnæ præstantissimæ supponendæ suo tempore Reipublicæ inclinatæ? aut quàm thesauri quidam incomparabiles ad omnia profuturi, vbi ab arte nitorem suum accepserint? Sed quemadmodum ineptus Comcedus eò magis ridetur, quòd altior scena est, in qua ineptè ambulat aut loquitur, quia tunc fit to-
ti

ti coronæ conspectior; ita Ludimagistrorum
 peruersitas eo detestabilior, quò professio
 plausibilior, Quamobrem cõparet sibi in dies
 eorum quilibet maiorem adhuc eruditionem,
 vt verè doctos post se relinquat discipulos. Ab
 indoctis prodire docti nunquam aut rarissimè
 possunt, sicut nec potest proles marcida ma-
 trem nacta debilem exercitatione propria ma-
 gnum sibi robur comparare, cuius fundamen-
 ta à materno non traxit vtero. In pietatem in-
 cumbat primus, sine qua instituere piè nun-
 quam poterit iuuentutem; tum quia erubescet
 iis virtutes commendare, quibuscum bella-
 gerit; tum quia potiora & efficaciora sunt ver-
 bis opera, & frustra illis ædificatur, quod istis
 destruitur. Nec solet Deus vocem virtutis da-
 re magistris viciosis & impiis. Sed & prohibe-
 bitur dissuadere vitia, quibus scatet; quia non
 modò accusator, sed ne obiurgator quidem
 ferendus est, qui quod in altero reprehendit,
 in eo ipso deprehenditur. *Turpissimum est*, ait
 idem Tullius 2. Tuscul. *Artem vitæ professum
 in vitæ relinquere.* Vnumquodque generat sibi
 simile, nec auditum est aliquando cancri pro-
 lem obliquè, aut retrorsum incedentis recta
 progredi. Quid autem proderit doctos qui-
 dem ex magistri schola prodire discipulos, sed
 impios & deprauatos? Nonne tales Rempu-
 blicam in ruïnã præcipitabunt tantò maio-
 rem, quantò per doctrinam acutiores erunt ad
 tuendum malum & excogitandum? Quomo-
 do item satisfaciet parentum consilio, quod
 sine

Debent esse
 eruditi.

Sine pijs.

*virtus do-
ctrinae acce-
dere debet.*

Pietas.

Eccles. 25.

Dei timor.

1. Cor. 8.

1. Cor. 13.

Charitas.

Psal. 33.

sine dubio præsumi debet esse, vt eruditioni filiorum virtus accedat, quasi arbor vitæ arbori scientiæ boni & mali, gemma annulo, anima corpori. Nempe vident, quòd sicut pietatem docere sine scientia, gladium vtilem ponere est in manu paralytici; ita scientiam inculcare sine pietate, ancipitem gladium committere sit manibus furiosi abutentis eo in suam & aliorum perniciem. Præsentiant filios suos in tremendo illo Dei iudicio, interrogatum iri potissimum, non quàm multa sciuerint, sed quàm piè vixerint. Considerant denique in diuino verbo anteponi semper doctrinæ pietatem, vt cum ait: *Quàm magnus est qui inuenit sapientiam & scientiam: sed non est super timentem Dominum. Timor Domini super omnia se superposuit. Beatus homo cui donatum est habere timorem Dei.* Et alibi: *Scientia inflat, charitas adificat.* Et: *Si habuero omnem scientiam, & nouerim omnia mysteria, charitatem autem non habeam, nihil sum.* Et Dauid non curat venientes ad se docere scientiam; sed Dei timorem, tanquam longè augustiorem, magisque necessarium. *Venite, inquit, audite me, timorem Domini docebo vos.* Quæ cum ita sint, exactè tradat, si potest, adolescētibus doctrinam Christianam, quæ non solum veræ fidei continet rudimenta; sed etiam optimorum præcepta morum, vt idcirco salutis & sanctorum scientia rectè appelletur; lethiferi peccati grauitatem & verbis & rebus amplificet, seque in argumto isto præbeat quàm disertissimum. Non promouea-

rur ad docendum appetitu gloriæ vel pecuniæ; sed in primis gloriæ Dei (cuius donum dispensat) & emolumentum Reipublicæ. Non quod dignus non sit mercede temporali propter laborem quem adit; sed quod ea non debeat esse scopus præcipuus magisterij, utpotè doctrinæ impart. Præterquàm quod si illam sibi potissimum præstituat, viderit, ne audiat aliquando non sine confusione intolerabili. *Amen dico tibi; recepisti mercedem tuam.*

Ad quam mercedem debeant attendere.

Matth. 6.

Nullo modo prætermittenda sunt quæ sequuntur. Excubet diligenter ad creditam sibi iuuentutem; ut illa persuasum habens se suaque curiosè obseruari, deuinet quidquid renuntiari posse, & censura dignum videbitur, ac per se discat abstinere à malo metu saltem supplicij. Sit tamè in eiusmodi excubatione & seueritate modus. Non denegat eidem adolescentiæ honestas animi relaxationes, nec in schola semper illam velut in carcere retineat. Quemadmodum enim miserè cum planta agitur, si eam rudis olitor ita omni ex parte concludat, ut ex parte nulla ramos possit extendere, eò quod ita fit, ut postea inutilis, rugosa, gibborum plena, incuruis perplexa ramis aspiciatur; Sic sanè ingenuitatem non acquirit Iuuentus, sed tertricam & seruilem indolem, cum semper instat importunus ac morosus censor, ne minima quidem errata dissimulans; sed vociferans si vel parum laxetur scholastica disciplina, si non semper tendatur arcus, si tantillum remittatur de assidua

Excubatio sedula.

&

& molesta illa animi contentione. Nulla res est, vt notat Quintilianus l. 1. c. 3. que perferre possit continuum laborem. Et virium plus afferunt ad discendum renouati ac recentes, & acriorem animum. Addit lib. 2. c. 4. ideo errores aliquos tam quoad mores, quàm quoad stylum dissimulandos, quia aliàs desperant adolescentes, quasi vbique impingentes, & dolent, & nouissimè oderunt, & quod maximè nocet, dum omnia timent, nihil conantur.

Ludimoderator longanimis.
Eccles. 3.

In iisdem perpelliendis longanimitatem se præbeat Ludimoderator, nec vnus diei opus putet esse, expectet in patientia fructum, non indignetur nimis aut desperet, si non statim colligat. *Omnia tempus habent.* Vir ipse beatus non quandoque dat fructum, sed in tempore suo, Psal. 1. Peritus colonus si terram aspiciat refertam saltibus, feris, herbisque syluestribus ac limo plurimo; non protinus exhorret eam, sed inde ratiocinatur soli molliciem & fertilitatem, tantoque magis incumbit vt repurgetur: Sic planè magnis ingeniis magna vitia innasci solent, quæ non conuenit statim tollere; sed mederi expectando patienter etatem & occasiones, donec omnem exuant vitiositatem; ne si secus fiat, demittant animum ob præceptoris impatientiam, alióque se conferant, ægrotis similes, qui horrent & refugiunt immittis Chirurghi manus asperas; ab eo autem qui congemiscit, & suauiter tractat vulnera, non ægrè se curari sustinent. Sicut rursus palmæ seros quidem fructus ferunt, sed

sed optimos ; sic ingenia quædam longam culturam desiderant, post quam remunerant ingenti fructu laborem omnem. Valdè indignabundus insuaue reddit quidquid trāsmitit ad discipulos. Hoc habet, fateor, natura hominum, quo quisque solertior est atque ingeniosior, eò docet iracundiùs ac laboriosius ; quia quod ipse celeritè arripit, cum tardè percipi videt, discrutiat. Etenim virtutis est vitium hoc naturæ corrigere. Et quoniam multi vt excitentur, egent stimulis gloria; neque enim, vt scribit Ouid. in Elegiis:

— *Paruas animo dat gloria vires ;*

Sed fecunda facit pectora laudis amor.

Laudet eos cum dabitur laudandi occasio ab industria & scholari munere præclare obito, à modestia item & pietate. Discipulos suos, præsertim nobiles, ingenuos, acutos, magnanimos, non appellet insulsos, stupidos, asinos, crassa capita; quia contumeliis valdè offenduntur & improperiis, offensique libros præceptore absente lacerant, abiiciunt, calcant pedibus, odium grauissimum concipiunt literarum, nec postea cessant commemorare his factum conuiciis, vt à studiis auerterentur. Ab alapis quoque abstineat, quia obtundunt non parum, & obstupesciunt tenera capita; sicut etiam ab immanibus, & crebris verberibus, vt non ad desperationem impudentiamque adigat miseros, auocetque tanta seueritate à studiis, malentes ignorare, quàm tanta cum molestia & difficultate discere.

Hh Horri

Solertior iracundiùs docet.

Laudandi aliquando discipuli.

Ab alapis abstinentiùs.

Horribiliter flante Borea non deponit viator manticam, sed stringit solito fortius; contra sensim à Sole calefactus vltro deponit, vt intelligamus suauem agendi modum multa ab homine impetrare, quæ nõ obtinebit violètia.

Quos punire volet, conuincat antè delicti, & dignos doceat esse pœna ampliore. Ignoscat aliquoties pollicentibus frugem meliorem (quo postea magis sint inexcusabiles) vel in gratiã præteriti laboris & diligentia, ne illam debita mercede destituat; neue tantum punite mala, non præmiare bona videatur; vel in gratiam optimi & diligentissimi alicuius condiscipuli pro reo intercedentis, tum quia inter ipsum & reum magna indè conturgit beneuolentia, tum quia autoritatem hanc magni omnes faciunt, vtque illam sibi comparent. egregiè virtutè & literas colunt.

Si ex discipulis aliquem experiatur asinũ ad lyram; hoc est, minimè factum ad literas, insinuet hoc maturè parentibus eius, aut Tutoribus, ne diutiùs circa illum perdant sumptus & operam, & ipse inani se labore in eodem instituendo conficiat. Nam vt verissimè scripsit Quintil. *Nihil præcepta atque artes valent, nisi adiuuante natura. Quapropter ei cui deerit ingenium, non magis hæc scripta sunt, quam de agrorum cultu sterilibus terris.*

De discipulorum frequentia ne sit valdè sollicitus; sat multos numerabit, si benè doceat etiam paucos, quia eorum quilibet multis æquiualebit. Idem sibi quod patrifamiliàs dictum

Quintil. in
Prologo
Inst.

dictum putet: *Ne incunderis in filiis impiis, si* Eccles. 16.
multiplicentur; melior est enim vnus timens Deum
quàm mille filij impij. Eodem referendum quod
 scribit Isaias c. 9. *Multiplicasti gentem, non ma-*
gnificasti latitiam. Longè plures numerabat
 Epicurus quàm Socrates, nec tamen idcirco
 Socratis erat conditio deterior. Multipara est
 vulpes; læna autem, vt quidam tradunt, vni-
 para (in quo dissentit ab illis Aristoteles l. 3.
 de nat. anim. c. 1.) quæ tamen quia Leonem
 parit, multis eam partibus antecellit. Vide-
 rint qui anxie nimis ambiunt discipulorum
 multitudinem, ne laborare se probent ambi-
 tione aut auaritia, esæque lurconis hominis
 ventri similes inhianti cibis copiosissimis, sed
 impari digerendis. Sustinebunt, ni sibi caueât,
 cõplures insultus tristitiæ, cum aut videbunt
 aliquos à se discedere, aut multos alijs operâ
 dare. Vexabit eos liuor, quo quid molestius?

Inuidia Siculi non inuenere Tyranni

Tomentum manus.

Erga diuites, formosos, elegantulos sit
 cautissimus. Non illis aduletur, non nimis
 blandiatur, nec sit iusto familiarior, quia ni-
 mia tandè familiaritas cõtemptû parit. In pa-
 ri delicto animaduertat in illos sicut in cæte-
 ros, ne dicatur aliàs acceptor esse personarû.
 Ne ioco quidè aut specie beneuolentiæ palpet
 eos, sed vbique grauitatè colens cõscientiæ
 suæ famæque consulat. Recordantur magis, &
 notant adolescentes, quæ circa se fiunt, quàm
 vulgò creditur: & cum se coli sentiunt, indè

Horat. lib.
 1. epist. ad
 Lollium.

*Nimia fa-
 miliaritas
 vitanda.*

insolescunt, nec parum remittunt de præterita erga Magistros suos reuerentia, quos tandem etiam vident, censentque indignos tanto munere. Æquè doceat omnes, si æquè obstrictus sit omnibus propter æquale & commune stipendium. Alia eorum est ratio, qui gratis hoc munus obeunt. Talibus hæud dubiè licet impensius sibi commendatiores excolere, aut quos religiosiores experiuntur, ob idque labore suo digniores; aut ex quibus præfagiunt adepta scientia emanaturum plus utilitatis in Ecclesiam & Rempubicam (Nam & Medicus sollicitius oculum sanat pro mèbris omnibus excubantem, quàm pedis articulum) aut quibus se plus debere sciunt, ob parentum in se benevolentiam, beneficentiã, & gratitudinem.

De Subditorũ debito erga Præpositos;
& quid circa illud obseruandum.

CAPVT XIII.

- §. 1. *Communia Subditorum debita & præcepta.*
2. *Propria filiorum erga parentes.*
3. *Vxorum erga maritos.*
4. *Vasallorum & seruorum erga Dominos.*
5. *Discipulorum erga præceptores.*
6. *Subditorum erga Magistratus & Principes.*

§. I. **H**EBERE quoſcūque ſubditos legitimis Præpoſitis ſuis honorem, dilectionem, gratitudinē, & obedientiā, in cōſeſſo eſt apud omnes. De honore, dixi iā pridem non pauca lib. 1. c. 11. ferēque ſufficit ad eius aſſertionem locus ille Exod. 20. *Honora patrem tuum.* Patris ſiquidem appellatio diſſiſſima eſt, & ad vniuerſos qui regunt ſeu præſunt, extenditur. Hinc Senatores à Romulo creati pro conſilio & gubernatione Reipublicæ, honoris cauſa dicti ſunt ab eo *Patres*, & illorum filij *patricij*. Et Minutius apud Plutarchum appellat Fabium Maximum *venerandum & ſenorem patrem*. Apud Hieremiam populus relictus in Hieruſalem, abducto in captiuitatem Sedecia Rege, lamentatur & ait: *Pupilli facti ſumus abſque patre.* Naaman Syro Domino ſuo hunc eundem titulum famuli deferunt. *Pater, eſi rem grandem tibi dixiſſet Propheta, utique facere debueras.* Sic interim honorentur propter Deum, quem repræſentant ſua imperandi facultate, vt nemo prius illis quantumuis honore fulgētibus aduletur oblatione ſacrificij, inſano Ethnicorum more, ex quibus vnus, de Auguſto Cæſare loquens hæc verba dedit.

— Deus nobis hac otia fecit,

Namque erit ille mihi ſemper Deus, illius aram Sapè tener noſtrus ab oculibus imbuet agnus.

Soli vero Deo debetur ſacrificium in argumentum ſiue proteſtationem ſummi eius dominij, vnde ait: *Qui immolat diis, occidetur, præ-*

H h 3 *terquam*

Honor dilectio, & debentur Præpoſitis.

Liu. lib. 10.
Plut. in vita Fabij.

Virgilius
Eclog. 1.

Exoc. 22.

terquam Domino soli. Secundo colantur studiosius eminentiores, quia tantò magis ad Deū accedūt, quātò in altiore stāt gradu. Tertio caueātur seditioes omnes & rebelliones, quas repugnare cōstat debito eis honori, subiectioni, reuerentiā. Quis enim honor vbi contemptus? quomodo autē non contemnitur, in quē insurgitur? Cōtemnūt ex iis plurimi principē quasi otiosū: sed cōsiderent plus quàm nautas omnes præstare gubernatorē in puppi sedentē; & mēbra corporis insurgentia in ventrē, quasi ociosum, dū ei ministrare cibum noluerunt, attulisse sibi ipsis exitium. At, inquires, rem malè administrant, vitiosi sunt, per illos omnia in deterius ruunt. Pessima hæc sunt, si vera: nam iuxta Plat. l. i. de Rep. *Maxima mulctarum est administrationi malorum subiici.* Noli tamen idcirco rebellare, sed quod poteris remediū tanto malo obiice, Deū deprecare, & patienter expecta meliora. 4. Ne vnquā scripto, nutu, cōtumelia, scōmate, verbisque aliis otiosis lædatur à te illorum existimatio; sed vbique propter Deū facta recta cōseruetur. Scriptum est: *Diis non detrahes, & Principē populi tui non maledices.* At nonne B. Paulus parietē dealbatum seu hypocritam apelauit Ananiā Principem Sacerdotū? Actor. 23. Ita quidē, sed mox vt didicit summū esse sacerdotē, retractauit quod dixerat: *Nesciebā, fratres, quia princeps est Sacerdotum*: ac si diceret, si sciuissem, nequaquā ita locutus fuissē: neque enim me latet quid per Moysē manda

*Mulctarum
maxima.*

Exod. 22.

mandauerit Deus, *Principem populi tui non maledices.* At sciebat saltem esse Iudicem. Vtique, sed secularem esse præsumebat; qualis cum euidenter exorbitat, tyrannicè agit, potestate abutitur, in ipso iudicij loco manifestè iura infringit, reprehendi meritò potest. Imò in simili casu posset Ecclesiasticus: sed huic parti solet ob sacram dignitatem. Quomodo autem nõ euidenter exorbitabat iste, à quo percuti iussus est Paulus, eò quòd dixerat: *Ego omni conscientia bona conuersatus sum ante Deum, usque in hodiernum diem?* An non prius debuerat conuinci mendacij, quàm propter illud percuteretur? Vt præterea mentitus esset, nõ erat Iudicis punire hoc mendacium nec iustitiæ contrarium, nec vlli alteri perniciosum. De beneuolètia, æquè patet peculiari dignos esse præpositos propter Deum, cuius loco imperat, & propter sua in nos beneficia (quæ tunc valdè pura sunt, quando nullum indè temporale lucrum accipiunt) liberando nos à curis innumeris, inuidiam omnem sustinendo, respondendo pro nobis, excubando cum Epaminonda, qui Thebanis quiescentibus arma lustrabat & mœnia. Amentur porro inæqualiter, & ij quidè magis, quibus plures insunt amoris causæ; vt si non gerant solùm Dei vicem, sed magna quoque sint virtute præditi, publicis itè cõmodis addictissimi. Republicæ causa laborem nullum subterfugiant, orthodoxam fidem feridò tueantur & colant. Nam similiter Deus amplius diligit meliores &

*Præpositi
Dei loco
imperans.*

perfectiores. Quin etiam vnum eundemque hominem magis hodiè quàm heri vel nudius tertius; si hodiè plura in eo deprehendat a-motis incentiua. Quod denique ad gratitudi-nem, tantò maiorem à nobis suo iure expe-ctant, quantò impensius defudant pro nobis, & minus commodi temporalis ex sudore il-lo accipiunt. In tales ingrato esse animo ha-bitum semper est turpissimum. Redundat hæc ingratitude in Christum, à quo per eos re-gimur; & constat non modicas Christo pœ-nas tandem luere eos, qui accepta ab illo be-neficia minùs grata colunt memoria; Vndè Ezechias Rex parum mente recolens insignè victoriam, quam de Sennacherib fauente eo reportauerat percussus est ægritudine vsque ad mortè; nec antè multas fusas lacrymas per-fectæ redditus sanitati. Atheos nolentes Deo gratias agere, sed naturæ soli, reprehendit Se-neca; quod natura non sit sine Deo. *Non in-telligis te, cum hæc dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud est natura, quàm Deus, & diuina ra-tio toti mundo inserta?* Ita animi gratitudo se-cundum Deum debetur etiam superioribus, quia in eo velut instrumenta in causa sua cõ-tinentur, per quæ sua ad nos transmittit be-neficia. Nemo etiam dicat, parum me obli-gant præpositi mei labores, cū illos non mea tantum, sed aliorum quoque causa suscipiat. Habet hoc consuetudo, fateor, sed turpis & extirpanda, & vt verbis vtat legis: *Naturale vitium est negligi, quod communiter possidetur.* Quid

Senec. l. 4.

de Benet.

c. 5. 6. 7.

Natura
quid.C. quando
& quib. lib.
1.

Quid enim facit ad extenuationem beneficij, quòd aliis quoque seruiat Magistratus, quando nihil minus accipis, quàm si de te vno curam ageret? An te putas minus aliquid debere Deo, propter filium eius vt tua, sic aliorum causa incarnatum & crucifixum; aut propter Solem conditum aliorum gressus non minus quàm tuos dirigentem, quàm si tibi soli radiaret? Falleris vehementer si ita censes, quandoquidem eo vti perindè licet tibi, ac si solus super terram gradereris. At pro labore mea causa suscepto, pendit Respublica magistratui qui me regit, stipendium. Hoc ipso gratum oportet te esse in Rempubicà: quomodo autem in eam talem te præstabis, si in Magistratum non fueris, in quo velut in capite suo relucet? Deinde magistratui stipendium non datur quasi æquiualens sapientiæ, qua vitur administrando bonum publicum.

Pro hac non dabitur aurum, non adequabitur ei Topazius de Ethiopia; sed penditur velut temporale pretium laboris corporis, aut subsidium, sine quo viuere non posset, nec publico illo defungi munere. Semper itaque multum superest, quod te obstrictum teneat.

Parent denique præpositis suis subditi iusta præcipientibus, sicut disertè iubet, monetque Apostolus: *Obedite præpositis vestris & subiaccete eis.* Et certè aliàs constare nullo modo posset recta gubernatio, vt eleganter expressit Iulius Cæsar sic alloquès milites quosdam tumultuantes. *Ego sanè neque rectum esse*

Iob. 28.

*Præpositis
parendum,
est iusta præcipientibus.*
Hebr. 13.

Dion. lib.
14.

arbitror, vt qui principatum gerit, subditis sit inferior; neque salutare quidquam agi posse censeo; vbi hi, quibus iniunctum est, vt dicto sint audientes, imperare ipsi velint. Intelligitis enim quam probe sit futura ornata domus, in qua natu minoribus etate grandiores despectui sunt; aut ludus literarius, vbi discipuli Magistros cōtemnunt. *Quæ spes sanitatis agrotis, si non per omnia medicis obtēperent? Quàm tuta navigatio, si nauta gubernatoris iussui non pareant? Ita natura duas necessarias res easque salutes cōparauit in humano genere, vt alij cū imperio essent, alij subiicerentur, nihilque est quod absque his sit, quod vel minimo spatio perdurare possit.* Sicut nō sufficit ad messem bonā accuratus vigilque agricola, nisi adsit terra, quæ subigi se patiat, & in omnem versari partē, prout ille iudicauerit: Ita non est satis, vt floreat Respublica, bonum habere Magistratum, nisi præterea subsint ei ciues, & morem gerant. Imò libenter id faciant oportet, ne quemadmodum fessori permolestum est equo vti progrediente quidem, sed coacto, & assiduis indigente calcaribus: Colono item vti rotis curruum malè inunctis semperque stridentibus; ita Magistratui præesse ciuibus, qui parent inuiti, & parendo non faciunt quiritandi finem. Nihil sanè aut parum boni ab his moribus expectaueris.

Occurreretur non agrè huic malo, si credant subditi (vt tenentur) rectum esse quidquid sibi à Rectoribus suis in eorum munere præcipitur, quandiu non pugnat cum iustitia,

& ratione manifesta. In dubio siquidem præsumendum semper est in fauorem illorum, quia in dubio vnicuique in sua arte credendum est. Habent autem populorum Rectores artem suam, quam exercere subditi nec possunt nec debent; atque ita tenentur illorū vti iudicio quasi regula, quoties ambigitur rectè ne imperatum sit aliquid, an secus. Et credendum, quòd cum Deus mundum regat iis interpositis, afflat eos singulariter suo lumine, vt intelligant quid familiæ suæ, aut si Magistratum gerunt, quid Reipublicæ magis expediat. Vndè Salomon Rex fidèter hoc donum à Deo petit, quasi sibi quadantenus debitum: *Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare possit.* Nulla manifesta ratione niti videbatur lex illa Lacedæmoniorum, *ne Ephori barbam nutriant.* Nec illa Romanorum, *qui donantur libertate, minutis festucis conspergantur.* Nec illa Solonis: *Honore priuentur, qui se in seditione neutri parti adiunxerit,* vt scribit Plut. l. de Sera Numinis vindicta; his tamen omnibus tanquam iustis parebatur. Quid hîc filios Rechab commemorem abstinentes à vino iussu patris? Hier. 53. Quid Isaac sinentem se à patre ligari ad cædem? Gen. 22. Quod si contingat perspicuè iniusta esse quæ ab illis imperantur, hoc est Dei, naturæ, aut Ecclesiæ legibus aduersaria, parere eis nõ debent subditi potestatis suæ fines excedèribus, & mãdata sua diuinis nõ cõformãtibus, de quibus Psal. 118. *Omnia mandata tua equitas.*

Et

3. Reg. 3.

Et *Iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.*
 Anno 1387. regnante in Gallia Carolo VI.
 magnam ab hac prudentia laudem habuit Ba-
 ualanus præfectus nobilissimæ arcis apud Bri-
 tones, quæ castrum *des Hermines* dicitur, ad
 quã inuisendam Britannia Dux fraudulenter
 inuitauerat D. Clissonium Francia legatum
 & Comestabilem, ibique incluserat (quasi
 sibi suspectum, vel in contemptum Regis cū
 quo similtates exercebat) præfecto mandans,
 vt omninò illum in subterfluentem aquam
 præcipitaret, ac mergeret. Finxit se id fecisse
 præfectus, sed non fecit, horrens ei consen-
 tiendo violare ius gentium, & cooperari
 iniuriæ grauissimæ, quæ sic illata fuisset ei-
 dem Regi, cuius Dux erat feudatarius, & si-
 ne dubio seuerissimè vindicata. Satis insuper
 prælagiens omninò fore, vt breui Ducem pec-
 niteret commissæ perfidiæ. Reipsa breui post
 consternatus, & mœstitia penè enectus est,
 maturè secum reputans delicti sui grauitatē,
 & intolerabilem Regis iram suis instantem
 ceruicibus ob eadem illam Clissonij, quem
 credebat occisum. Tunc accessit Baualanus,
 & afflictissimum recreauit, dicens viuere ad-
 huc Clissonium, quem etiam viuum repræ-
 sentauit. Quo viso fleuit Dux præ gaudio, ve-
 niam petiit; & præfectum magnis laudibus
 est prosecutus, quòd in re tanti ponderis ma-
 nifestæ potius æquitatis, quàm accepti cuius-
 cumque mandati rationē habuisset. (Atten-
 dant sibi interim subditi, ne temerè interpre-
 tentur

*Baualani e
 gregium fa-
 cinus.*

pretentur euidenter mala, aut à decentia & ratione aliena esse ea, in quibus obedire detrectant, vel se accommodare deberent præpositorum suorum iudicio.) Magno quoque stimulo subditis ad obediendum Rectores sunt, si eos videant parere vicissim suis. *Beati mites*, ait Christus, *quoniam ipsi possidebunt terram.* Mites sunt Præpositi, quando facile sponteque se accommodant superiorum suorum iussis & arbitrio; quo fit, ut vicissim providente Deo facile terram seu populū suum experiantur. Sin autem non se accommodent, per quæ peccant, per hæc puniuntur, subditos suos citò rebelles sentiunt & intractabiles: nõ secus atque Adamus post præuaricationem feras animantes, quibus ad nutum ferè, & sine graui renitentia prius imperabat.

§. 2. De filiorum debito erga parentes, vide quæ diximus lib. 1. c. 10. Sufficit in præsentia ad exacuendum illius persolucendi studium; hos loquentes introducere, & antè oculos ponètes huius totius officij partes præcipuas. O filij, mementote vos à nobis secundùm Deum habere omnia, hoc ipso quo generationis accepisti beneficium cæterorum omnium fundamentum; sine quo quid boni vobis posset accidere non existentibus? Ego pater vos alui, defendi, & vestri causa obieci me infinitis curis, periculis, laboribus. Ego mater vos, periculofissimè ac diu gestatos vtero in lucè edidi, ut nasceremini pudorem sustinui, virginitatis iacturā feci, in eodè vte-

Matth. 5.

*Filiorum
in parentes
quæta obli-
gatio.*

ro longa sensu fastidia, in partu tantum non desij viuere, in educatione molestias pertuli, quarum non est numerus. Laui pannorum sordes immundo saepe foedata stercore; porrexi vbera quae edentulos vos alerent, constanter alledi & ministraui aegrotantibus. Nihil hic paruum, nihil mediocre, sed magna omnia. Tot collatis in vos beneficiis nullo modo pares estis, aut esse potestis, quousque nos vicissim genueritis, hoc autem quando fiet? Nec id petimus ut pares sitis, sed ut quid boni a nobis in vos profectum sit, memoria teneatis sempiterna, pro nobis Deo supplicetis, omni studio curetis quae ad quietem nostram faciunt, ut gaudium nobis sit talibus procreandis dedisse operam, & benedictionem impertiamur ex hac vita discessuri. Ut praeterea seniles morositates nostras feratis patienter; si vestras ferri vultis a nepotibus nostris ex vobis prodituris. Nam sine dubio: *In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis.* Magnam vim, magnam necessitatem, & religionem possidere debet paternus maternusque sanguis, ut neque procacitate, nec prauis aliis moribus ad iram nos conciretis, quae se non capiens capita vestra diris deuoueat, & benedictionis loco inducat super vos maledictionem, *hoc enim non expedit vobis.* Ne aditis nobis aegrotantibus, ut cadaveri vultur solet praedam expectans quam deuoret; seu cupidi, ut cito claudamus oculos, & in manus vestras veniat haereditas, sed ut incensi desiderio consolandi afflictos: quod certe non facere, ignorare

Marc. 4.

Hebr. 13.

est

est patris & matris quanta sit dignitas.

Quæ de præstanda superioribus obdientia dici solent, vobis præcipuè dicta existimate, cum etiã in lege veteri iussi sint lapidibus obrui, qui negabant eã suis genitoribus. Ad opus itaque deducite fideliter quæ imperamus. Nulla vos adepta dignitas, nullus seculi fauor aut celsus ita tumere faciat, vt ad dicta nostra obsurdescatis. Nô potestis vincere nos cõditione magis, quàm Christus matrẽ suã benedictã, cuius erat pater, & nutritorẽ quem nutrierat. Vtrique nihilominus honorẽ habuit, vtrique se subiecit, memoria repetens, gestatum se quondam alterius vtero, alterius brachiis. Hæc porrò præcipuè mandamus vobis, vt omnibus diebus vitæ timeatis Deum, & in mente habeatis, peccato nunquam consentiatis, vltimas voluntates nostras impleri accuretis, mutuam inter vos dilectionem atque concordiam toto studio conseruetis, quam nullus animi rancor dissuat, nulla habendi cupiditas, vel præsumpta ex hæreditate imparitas. A qua hæreditate illum iam excluderemus, si quem præsentiremus eius occasione litem fratribus intentaturum. Si Dei gloriæ, præceptis aut consiliis repugnant quæ præscribimus, si salutis aut perfectioni vestræ spirituali; meritò sanè abnueritis: exempli causa, si vocatos à Deo ad religiosum statum iuberemus à seculo non discedere, qui respectu Dei nihil sumus, à quo

Ephes. 3.

omnis paternitas in celo & in terra nominatur,
cui

cui proindè auscultandum magis est, iuxta Sa-
cras literas, quàm quibuscumque mortalibus.

(Ut enim obedire patri & matri præcipiunt,
Matth. 10. sic vicissim dicunt: *Quicumque amat eos supra
me, non est me dignus; nec saluat, sed perdit ani-
mam suam.*) Ita omninò est, Aries humanæ
pietatis, quo religio in Deum fidèlque qua-
titur, Euangelij retundendus est muro, &
S. Hieron. dicendum in eo casu repugnantibus: *Mater
ad Heliud. mea, & fratres mei hi sunt, qui faciunt volunta-
tem patris mei qui in cœlis est. Si credunt in Chri-
stum, faucant mihi futuro Christi militi. si non cre-
dunt, mortui sepeliant mortuos suos.* Sed cùm ex
aduerso sint iustissima, & diuinæ legi rationi-
que ad amissum consentiant, nihil est quod
vos non obsequentes possit à culpa & pœna
liberare.

§. 3. Multa ex dictis præcedenti capite de
mariti prudentia, debito, atque officio ad v-
xorem vicissim pertinent. Sed sunt quædam
huius propria. Amet virum suum valdè, sed
consueque, ut circa illum non insaniat, nec il-
lum depereat, nec quicquam agat ridiculè cū
Artemisia, quæ Mausolei Regis Carix mariti
sui corpus redegit in puluerem, sensimque
ebibit aquæ inditum. Accommodet se sem-
per honestis illius iussis & moribus; sique iu-
sta non videantur, quæ iubet, proferat in me-
dium rationes suas, sed modè. idque si se
aliquid sperat effecturam, secus taceat; in du-
bio autè acquiescat imperanti. Quid plausibili-
lius, & in speciem melius, quàm vouere Deo
conti

*Vxor in
quantum
debeat ob-
temperare
marito.*

continentiam, aut quippiam eiusmodi? quàm orare, & templa circumire? Hæc tamen si mariti iuri præiudicent, vt votum de non reddendo debitum, aut rectæ gubernationi familiæ, vxori nequaquam licent, nisi ille consentiat. Si non præiudicent, in vxoris quidem sunt potestate, non tenetur tamen facere, si res sunt præceptæ ab Ecclesia, vt ieiunare, sacrum diebus festis audire, &c. quando si faciat, incurtura est in graue viri odium, aut futurum, vt graues ei pœnas luat. Neque enim Ecclesia cum tanto onere sua vult decreta obseruari. Imò nec debet facere, si indè maius aliquod sequatur, aut secuturum credatur malum, quàm sit bonum, quod mente gerit; vt si dicat maritus, si templum adieris, ego te absente adulterabo. Sapientis quippè est, è duobus malis minus eligere, & vitandi grauioris mali gratia, interdum à bono abstinere. Quod totum sic est accipiendum, modo non prohibeatur à viro templi aditus, tanquam aliquid illicitum, & in despectum Ecclesiæ: tunc quippè vocaretur vxor ad confessionem fidei, nec parere deberet imperanti. 2. Ne atroget sibi vxor rerum domi agendarum definitiuum iudicium, sed viro relinquat, aliàs iure suo vtentem armabit fortè in se implacabiliter. Ante annos plus minus 40. mulier erat diues apud Pictones, cui vir dixit: lautum prandium para pro tot talibusque hospitiibus amicis nostris. Tum illa cœpit intra se frendere, quòd illos se inconsulta maritus inuitasset, muliebremque

Maritus habet iudiciū rerum domi agendarum.

Mulieris facta notabile exemplum.

accersens nequitiam, statuit quam sibi illatam
 credebat iniuriam, egregiè vindicare, virum-
 que suum confundere. Fecit quod erat iussa,
 cumulat fercula ferculis, itaque densat, vt mi-
 nimo ferè impulsu necesse habuerint eminenti-
 ora ruere. Introductos salutat hospites iam
 iam confessuros, & dum per triclinium dis-
 currit quasi valde negotiosa impingit fortiter,
 & de industria in mensæ angulum, plurimif-
 que ferculis partim in mentam effusis, partim
 in subiectum tabulatum omnia confundit, in-
 ficitque condimentis & iusculis, quodque de-
 terius est, attollere negligit & cõponere quæ
 deciderant, virum porius deserit sustinentem
 totius onus verecundiæ. Qui tamen vt erat
 prudens & dissimulandi peritus, amicis subri-
 dens, dixit (sed manebat alta mente repostum)
 pro primo ferculo specimen habetis viri boni,
 muliebris fatuitatis. Illi eius planè miseri dili-
 genter loco suo reposuerunt quæ ceciderāt,
 & de rebus aliis toto prandij tempore sunt in-
 ter se colloquuti, ac post prandium dimissi a-
 mantissimè. Gestam fabulam dissimulauit ma-
 ritus ad noctem vsque, & tunc occultè per fa-
 mulū Chirurgo significauit, ad se vt veniret die
 sequenti hora quinta antemeridiana quasi æ-
 grotum phlebotomaturus. Venit ille condic-
 ta hora; pulsatque fores, dum adhuc in lecto vir
 cum vxore quiesceret. Explorat per fenestrā,
 & quisnam sit ancilla renuntiat. Ingre-
 diatur, inquit herus, & intromisso: Salue charissime,
 an scalpellum tibi est & alia, quæ vt afferres
 impe

*Mariti reci-
 proca retri-
 butio.*

imperaui? Ann uir ille, & se paratū dixit ad om-
 nia. Tū herus; periculosē ægrotat vxor meā,
 superfluit in ea sanguis, qui proindē minuēdus
 arte tua est, ne miserā vitā adimat. Quid? Intu-
 lit vxor, ægrotō? scilicet, imō vegeto sum cor-
 pore, uiuo pancreaticē, bibo, comedo, in vtram-
 que autē dormio: quæ omnia procul sunt ab
 aduersa valetudine. Aliā proindē venam sibi
 quærat iste, quā aperiat. Sed non addis, ait ma-
 ritus, quōd insanias. Non recordaris facti he-
 sterni? Si non es memor, ego sum; curare me o-
 portet corpus tuum, cuius non tu, sed ego ha-
 beo potestatem. Ne mihi moram feceris, citō
 brachium exere, nisi iā velis contundi ictibus.
 Accede vir bone, quod tui est muneris circa il-
 lam exequere. Detrectanti autē vxori impēgit
 alapā, dicens, hęc initia tātūm dolorū sunt, nisi
 parueris; simulque vi corripuit & adduxit eius
 brachiū; tota item vi direxit ac tenuit, nec an-
 tē obduci claudique venā passus est, quātum-
 uis eiularet vxor, veniāque peteret, quā vaf-
 cula decem cruore eius repleta viderit, ita vt
 penē moribunda, & viribus destituta concide-
 rit, simulq; adiecit: disce iam sapere, disce me
 non illudere, ac cōfundere. Id si xursus feceris,
 non simili pœna cōmissa lues, vtrāque tibi ve-
 nā incidi præcipiam. Vxorē te memineris, me
 virū, cui parere debeas, non imperare. Ego, mi-
 hi crede, sexum, munusque meū honorificabo.
 Peccauit quidem lethaliter, egitque impru-
 denter propter manifestum mortis periculum,
 in quod tanta vitalis sanguinis abstractione

adduxit miseram. Id tamen vtilitatis est consequutus, vt planè subacta sit, deque eiusmodi ausibus nullam deinceps cogitationem susceperit. 3. His addo, viri sui parentes propter ipsum reuereatur & colat vxor, etiam morosos ac difficiles, quod in primis decere diligenter notat Aristoteles, inquiens: *Studentes primum quidem curam omnem parentibus exhibere, vir quidem uxoris parētibus non minùs quam propriis, vxor autem viri.* Curet pari diligentia familiæ bonum, nec dicat: *meum est parere filios, & quiescere, illius autem laborare;* nisi de numero velit dici asinarum, de quibus Iob. 1. *Bovæ arabant, & asinæ pascebantur.* Quanquam asinæ nec tantum pascentur, nec semper quiescunt. Imponit cerè idem Aristoteles rei domesticæ curam vtrique coniugi, & post illum Apostolus. Illius verba sunt: *Filiorum, domusque totius tanquam communis curam habeant, seipso studio ac diligentia superare certantes.* Et infra: *Vi cùm ad senectam peruenerint deposito administrationis onere, possint filiis suis rationem reddere, vter eorum magis profecerit in familia administratione.* Illius verò: *Loquere quæ decent sanam doctrinam, adolescentulas vt viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes.* Quò autem de castitate sua tutiorem virum faciat, ne sit ei cum famulis domesticis multum commertij, sicut nec cum puellis eius multum debet esse viro. Si cum fœminis aliis altercetur, ne statim ad eum querelas suas deferat, ne quietum implicet his iurgiis; ille saltem

Lib. 2. Oc-
cog. c. 4.

Ibid.

Tit. 8.

saltem negligat, nec virilem gravitatem talibus rixis admisceat leuissima plerūque de causa excitatis, vt sunt mulieres infirmo iudicio.

4. De ornatu corporis ne sit plus æ quo sollicita, nec indè molestam se viro præbeat & importunam. Viri fateor est, illum non omnino contemnere; sed pro ratione status conseruare, quia talem reuerà vxor suo sibi iure vendicat; & morosus nimis esset ac Stoicus idem vir, tempusque tereret, si omne eius studium in ea vellet extinguere. Tantam seueritatem non sustinet muliebre ingenium naturalis imperfectionis sibi consciū, ad quam supplendam ab ornatu commendare se nititur. Nec Apostoli decreto vllō omnis illi interdicitur, sed immodicus tantum. Vt autem ad modestiam spectat vxoris, iustum etiam sibi debitu summo cum rigore non requirere. Quid enim dummodò viro suo placeat, cui soli placere velle permittitur? Hoc si assequi potest cultu modico, ad quid valdè expetat ampliorem? Frustrà sit per plura, quod æquè cōmodè fieri potest per pauciora. Adepto sine quiescūt agentia naturalia, nec vltra conātur procedere (Innuptarum alia est ratio, eò quòd venalibus mercibus similes sunt, quales non fucare quidem, ornate tamen & ab omni labe vindicare semper licuit. Imitatur earum pulchritudo corporis sanitatem, cūm vtraque sit à natura. Sicut ergo fas est naturam arte perficere, & sanitatem medicinæ opera non conseruare solūm, sed etiam si

*Ornatus deus
eius vxori
concedendus
à marito.*

opus sit, augere, ita & pulchritudinem.) Tantum videant eiusmodi Iuenculæ, ne sibi desit pura intentio, quæ est ornare se non ad alliciendum aliquem in sui concupiscentiam extra coniugium, sed ad quærendos sibi spon-
 sos, quos aliàs ægrè inuenirent. Sed quid? tam præposterè viuunt, vt viros non paucos inuenire sit, de vxorum suarum cultu magis sollicitos, quam ipsæ sint. Volunt vt in publicum prodeant elegantissimæ, auro gemmisque ornatae, & in serico habitu, capillis item artificiosissimè obligatis, vt sic in sui admirationem rapiant omnes. Quam vanitatem docuit eos Rex Assuerus, de quo Esther. 1. *Præcepit vt introducerent Reginam Vasthi coram Rege, postito supet caput eius diademate, vt ostenderet cunctis populis & principibus pulchritudinem illius: erat enim pulchra valdè.* Sed non considerant citò Regem luisse pœnam, expertum illius inde superbientis inobedientiam. Non etiam attendunt solùm id factum ab Assuero, cum non esset sibi valdè præsens; sic namque paulò antè legimus: *Itaque die septimo cum Rex esset hilarior, & post nimiam potationem incaluisset mero, præcepit vt introducerent Reginam.* Non perpendunt vxores suas tam compras exponi infinitis, insidiosis concupiscentiis. M. Orho valdè laudans apud Neronem Imperatorem Poppeæ vxoris suæ pulchritudinem, adeo incendit eius cupiditatem; vt statim Nero illam ei abstulerit, & acceperit sibi in vxorem; quantò magis incendisset, si repræsentalset
 orna

Assueri vanitas punita.

Nero aufert vxorem M. Orthoni.

ornatissimam? In Reginas & Principes fœ-
 minas vix cadit excessus vestium, quia talium
 statum decet ornatus preciosus; aliarum alia
 est ratio, in quibus cultum nimium reprehendunt
 Petrus & Paulus; & sine dubio maritos
 eum urgentes perstringerent. Ille sic loquitur.
Mulieres subdita sint viris suis, & infra: quarum non sit extrinsecus capillatura, nec circumdatio auri. Hic verò, *Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, & non in tortis crinibus, aut auro, & margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatem per bona opera.* Addit Tertull. *Quid crinibus vestris quiescere non licet, modo substrictis, modo relaxatis, modo suscitatis, modo elisis? Affigitis præterea nescio quas enormitates subtilium atque textilium capillamentorum, nunc in galeri modum quasi vaginam capitis, nunc in cervicem retrò suggestum. Adijcitis ad pondus collyridas quasdam, scutorum umbilicos cervicibus astruendo.* Has quidem nugæ fabricabant sibi filia Hierusalem ex pulcherrima casarie Absalonis, 2. Reg. 14. Sed non omne quod fecere hæc fœminæ laudem habet, in quarum cultum quasi Deo inuisum, inuehitur asperrimè Isaias Propheta, cap. 3.

§. 4. Vasallorum erit primum omnium magna fide præstare Dominis suis promissa obsequia, non solum metu alias feudum amittendi, sed magis adhuc vi iuramenti quod se ad illa obstrinxerant. Intelligant secundò,

Regina & principes fœmina non cadunt in excessum vestium.

1. Pet. 3.

1 Tim. 2.

Tertull. lib. de vel. virg.

Vasallorum debitum in Dominis feudi.

*In quibus
non tenen-
tur.*

promissum comitandi, iuuandi, tuendi ees ad bellum proficiscentes, de bello tantum iusto esse intelligendum; nam perspicue iniustum à Deo interdicitur, cui proinde interesse nec tenetur Vasallus, nec etiam debet. Huius generis bellum est, verbi causa, si feudi Dominus insurgat in legitimum suum Principem, aut Dominum alium, cuius est ipse Vasallus. Præterea si Dominum laborare contingat inopia grauissima, subueniat illi de propriis, quoad alimenta saltem, ne alias ingratum se probet, indignumque beneficio. Non est æquum videre egentem, quem prius amicum expertus sis, & benefactorem. Sic patrono indigenti tenetur alimenta præstare libertus. C. de Liber. l. 2. & donanti donatarius, alioqui ille libertate, iste priuandus est beneficio, ff. de reuoca. donat. l. si. & de liber. agnosc. l. si quis. Nec rebellent in Dominos suos, nec consentiant rebellantibus. Non mirentur defectus in iis aliquos. Nemo omni ex parte beatus; Deo agant gratias, quòd non subsint deterioribus. De trabe in Regem sibi à Ioue data questæ ranæ, ciconiam acceperunt, quæ cum penè omnes deuorasset, agnouerunt serò quàm nocuerit, sibi alium postulasse. Denique cum Domino suo præbere se Vasallus debeat officiosissimum, horreat uti erga illum perfidia; cuiusmodi est scienter & dolo malo consilia eius reuelare, ita ut detecta noceant, (nisi hæc reuelatio sit ad detegendam proditionem

*Non sunt
perfidæ nec
reuelent
consilia.*

maie

maiestatis, vel iniuriam propriam prosequendam: conari vel re ipsa concumbere cum uxore, filia, nepte, sorore, sponsa eiusdem, aut cum ea turpiter ludere, quamuis esset publica meretrix: hoc siquidem ei singulariter interdicitur, vt tradit Franciscus Curtius 4. p. Tract. du feudis. cap. ex quibus causis feudum amittitur.

Seruis domesticis documenta dare propria dignatus est Apostolus dicens: *Serui obedite Dominis carnalibus cum timore & tremore*, (id est, cum graui metu lædendi aliàs conscientiam) *in simplicitate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes; sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei, ex animo cum bona voluntate seruientes, sicut Deo & non hominibus.* Non quòd vetet seruire & placere hominibus; sed quòd nolit seruum prudentem ad eos primùm respicere; sed ad Deum in iis relucens, esto mali sint: quia licet Deum non repræscent ratione malitiæ, id est, vt præcisè mali sunt, repræscentant tamen ratione potèstatis, atque ita illis propter Deum in rebus licitis seruitur meritò, & placetur (secus in illicitis, iuxta illud Gal. 1. *Si adhuc hominibus placere cuperem, Christi seruus non essem.*) vt declarat his verbis S. August. *Si Dominus cali & terra, per quæ facta sunt omnia, seruit indignis, quanto magis non debet dedignari homo, ex toto animo, & ex tota voluntate bona, cum tota dilectione seruire Domino etiam malo? Et alio in loco: Potest homo homini utiliter placere, si pro-*

Ephes. 6.

S. Aug. in
Psal. 124.

In illud 1.
Cor. 10. pla-
cere omni-
bus.

*Seruitus mi-
sera, ac in-
tollerabilis.*

*pter Deum placeat, id est, ut Deus placeat & glo-
rificetur, cum dona eius attenduntur in homine, aut
per ministerium hominis accipiuntur. Cum autem
sic homo placet, non iam homo, sed Deus placet. Si in-
mitem, modestum, perhumanum herum ser-
uus inciderit, nec bonitate illius abutatur, nec
familiaritate, sed debitam ei reuerentiam sar-
tam tectamque custodiat: Sin autem in trucu-
lentum, & Echini more asperum, querulum,
contumeliosum, componat se mature ad pa-
tientiam. Hæc & alia omnia seruitutis onera
offerat Deo in pœnitentiam pro peccatis suis.
Præuisis verborum telis priusquam ingruant,
ac feriant; discat non multum commoueri.
Id quidem factu difficile, quia cum omnis ser-
uitus misera est, tum verò illà penè intolera-
bilis, seruire efferatis, iniquis, impuris; & ne
in ipso etiam metu sobriis: sed tamen necessa-
rium. Vbi quod potest, præstiterit, nulla le-
ge ad plura obligatur, habetque in recessu
cordis vndè seipsum consoletur, conscientia
bonæ testimonium, & patientiæ suæ in cœlis
coronam repositam. Tali hero non idcirco a-
pud se maledicat, nec obloquatur apud extra-
neos; sed vincens potius in bono malum, ex-
cusatione tegat impetum iræ vehementis, quæ
homines sibi præsentis non sinit esse, nec quid
dicant, attendere. Satis ei maledicet Deus, &
grauia ob tantam mētis rabiem decernet sup-
plicia, ad quæ alludens B. Paulus dicebat: Et
vos Domini, eadem facite illis, remittentes mi-*

nas, scientes quia illorum & vester Dominus est in calis, & personarum acceptio non est apud Deum. Pro eodem quandoque oret, vt sic pro malo bonum tribuat, vtque fœlici concludantur exitu, quæ ab eo facienda accepit. Multò adhuc magis si vir bonus fuerit, vt erat Abraham, ad iussa cuius fœliciter exequenda sic orabat procurator, quem miserat in Mesopotamiam. *Domine Deus Domini mei Abraham occurre mihi obsecro, hodiè, & fac misericordiam cum domino meo.* Hæreticos Dominos nunquam sibi eligat vel quærat; quia licet non obftet hæresis, quominus gerant Dei vicem, & sint honore digni quatenus vi contractus legitimam in famulos suos adepti sunt potestatem: quatenus tamen scatent falsis dogmatibus, sustinent personam Satanæ, & vitari eminus debent ab iis maximè, qui citò seducuntur defectu iudicij, vel per blandimenta & munuscula, quibus ingenia seruilia, vt hamo pisces capiuntur. Postremò magnas, aut crebras eleemosynas de illorum fortunis non eroger; quia se nesciis tales fieri meritò conqueruntur. Nemini licet de alieno ludere corio. Vel huiusmodi eleemosynis prodesse iis studet domesticus famulus, vel sibi, vel pauperibus. Si illis ad hoc medium frustra recurritur, cum inuitis prodesse nequeat. Si sibi vel pauperibus, idem est iudicium; quia neutrorum, sed minorum sunt eleemosynæ, & furtiua vsurpatio nec cedere potest in spirituale eius còmodum, cū

Gen. 14.

Hæretici sustinent personam Satanæ.

sit

fit peccatum; nec pauperum, si consentiant. Neque enim licet de furto edere, Tob. 4.

*Discipulus
in precepto-
rem huma-
num qualis
esse debeat.*

*Præceptores
ne sint ni-
mium fa-
miliares cū
discipulis.*

§. 5. Discipulus similiter si præceptorem natū sit humanissimum, facillimumque, caueat cōtemnere, reuerceatur magis, & suspiciat tantam in eo animi demissionem, ab omni superbia fastūque remotissimam (cū tamen scientia inflet, nisi reprimatur à gratia.) Non quod vicio carere præceptores censeam, qui nullos præscribunt terminos familiaritati suæ cum discipulis leui momento ea abufuris, quo nomine Hortensium falsè ridet Aulus Gellius lib. 1. c. 5. sed quòd non idcirco liberentur discipuli à lege exhibendæ illis reuerentiæ, sicut nec liberabantur filij Agesilai Regis, quibuscum domi se recreantibus colludebat quasi de illis vnus, & equitabat in arundine longa. 2. Equi boni, generosi, & fortis instar non expectet discipulus flagellum aut calcaria; sed vltro pareat monentibus, ne aliàs fastidio victi atque tristitia frigidè munus suum obeant, & gementes dicant cum Ouidio lib. 1. Trist. Eleg. 2.

Verba miser frustra non proficiencia perdo.

3. Non ægrè ferat, sed vehementer sibi gratuletur præter humana studia inculcari sibi Christianæ doctrinam fidei & mores bonos, quia Christianus est, non Ethnicus, scire contentus ea quæ sensuum & naturæ captum non superant; nec quidquam faciunt ad vitam beatam & immortalem: Doctrina autem illa Dei cognitio, & diuinarum est rerum, de qua Hier. 9.

Hier. 9. *Non gloriatur sapiens in sapientia sua.* Et infra: *Sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me.* Post quam cognitionem & fidem prima de moribus in magno illo iudicij die fiet quæstio, in quibus qui non curabunt probe institui, ingemiscunt aliquando cum miseris illis, quorum verba sunt, *Cur detestati quondam sumus disciplinam, & increpationibus non acquieuit cor nostrum, nec audiuimus vocem docentium nos, nec aurem Magistris accommodauimus?* Quàm multi torrentur in inferno, quibus longe maior fuit profanarum scientia rerum, quàm adsit nobis vel adesse possit? infelicitissimi tamen sunt & in æternum erunt; Leuis proinde est omnis eiusmodi scientia reputanda, vi cuius nec summum acquiritur bonum, nec à summo quis malo reuocatur. Doctissimus, acutissimus, ingeniosissimus Diabolus præ toto hominum genere, non alius est quàm Diabolus, id est extorris cælo, maledictus, infelicitissimus & reproborum caput. Accedit quòd quamuis prosecutione per se dignæ essent solæ humanæ scientiæ, bonorum nihilominus doctrina morum & pietate indigerent, qua illarum studiosi impetrarent à Deo cumulatam intelligendi acumen, retinendi capacitatem, addiscendi facilitatem; Præceptores autem interpretandi subtilitatem, & loquendi gratiam copiosam. Interim nequis me existimet solam commendare pietatem, ad humanas quoque scientias si mihi credit, seriò mentem adiiciat, Magistris suis has & illam inculcantibus ad-

Prou. 5.

*Diabolus
etiã doctissi-
mus, est dia-
bolus.*

dat

Discipulus
filius spiri-
tualis.

dat sedulitate animum, vt se intelligant ferax solum colere, & operam bene collocare. Amet illos non minus quàm ipsa studia; & parentes credat esse non corporum, sed mentium, iuxta illud S. Basilij in Psal. 33. *Discipulus filius spiritualis est preceptoris. Qui enim ab aliquo informationem pietatis accipit, is velut efformatur ab ipso, & ad substantiam venit, quemadmodum à pregnantē infantes.* Idque probat tum ex verbis psalmographi: *Venite filij, audite me, timorem Domini docebo vos:* tum ex illis Apostoli Gal. 4. *Filioli quos iterū parturio, donec formetur in vobis Christus.* Multū hæc cogitatio studiis conferet. Ita quippè libèter audiet discipulus, & dictis credet, & similis esse cōcupiscet. In scholā denique lætus conueniet, emendatus non irascetur, laudatus gaudebit, vt sit charissimus studio merebitur. Sicut exactè & libenter ludiz, ac dormit quicumque literis dat operam; ita ex animo iis suo tempore sese addicat, vt fiat quod scriptum est: *In omnibus operibus tuis præcellens esto.* Nō semper quærat relaxare ludo animum, sed imitetur volucres, quæ dum nidos construunt, postquam aliquid fecerint, ita volitant leuandi laboris & fastidij causa, vt breui post sponte ad nidificationem redeant. Verferetur constanter in determinatis sibi libris, studiis, lectionibus, exercitiis literariis; nec quasi Vertumnus moræque impatiens, post studium vnum vix delibatum, transferri se sinat ad aliud; nisi velit idem euenire sibi, quod inchoatis ædificiis imperfectisque relictis

Ecclef. 33.

Constanter
adharendū
studio inuē-
cto.

relictis solet: Citò dissiliunt, quia nihil in iis solidum fuit, nihil absolutum. *Nihil rerum ipsa natura voluit magnum effici citò, prapofuitque pulcherrimo cuique operi difficultatem; que nascendi quoque hanc fecit legem, ut maiora animalia diutius visceribus parentum continerentur.*

Quintil. l.
10. c. 3.

4. Animi gratitudinem erga eosdem Magistros suos perpetuò colat, nec iis vnquam credat à se satisfactum, quia reuera vt notat M. Tullius, Dei, Parentum, & Præceptorum beneficiis pares esse non possumus. Nulla similiter instillatæ doctrinæ & sapientiæ paria stipendia sunt. Multò maior adhuc resultabit obligatio, si gratis nulloque exacto vel admisso salario sit institutus. Videas tamen nonnullos vsque eo rusticos, inurbanos, & prauæ indolis; vt exactis studiis, ne dignentur quidem eos agnoscere, non salutare ne dicam resalutare. Quo non contenti, damno eos afficiunt, aut consentiunt afficientibus, notatos in iis defectus modicos lætabundi & quasi ouantes commemorant, sæpius fingunt, vel longè suprâ verum amplificant, quos excusare potius, vel extenuare debuerant. Quisnam doloris sensus sit Magistris de tam iniqua retributione, in promptu est cogitare; vident quippè ex longissima cultura, eaque laboriosissima, nihil se aliud quàm tribulos & spinas, mærores, inquam, & damna metere. Laboriosissimam dico, quia præter vigiliis, scriptiones, lucubrationes, speculationes priua

Ingratitudo
maxima.

Rom. II.

priuatas, & constantem seruitutem ac sollicitudinem, quotidie penè ad lassitudinem vsque declamant, & sese euiscerant. Neque verò ipsis solùm se gratum præbeat oportet; sed toti præterea corpori siue communitati, si fortè alicuius sint membra: vt potè virtute & nomine cuius operantur, & à quo influxum seu virtutem accipiunt, sicut ab arbore rami, & à vite palmites fructum ferre non valentes, nisi in ea manserint. Ad quod alludens Apostolus dicebat: *Tu oleaster cum esses, insertus es in illis, & socius radicis & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus ramos. Quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.* Et infra: *Tu ex naturali excisus es oleastro, & contra naturam insertus in bonam oliuam.* Ne denique iniuriam interpretetur olim vapulasse; sed beneficium fontemque bonorum complurium, vt interpretatus est in re persimili canis, cum ei à sue obiiceretur, quod ad artem aucupatoriam instructus ab hero suo fuisset verberibus multis auriamque vellicationibus. Cui canis, *nescis, inquit, insane, nescis quæ ex verberibus illis bonam sim consequutus; per ea enim vescor suauissimis perdicum cothurnicumque carnibus.* Fieri potest vt iniuste quis vapulet; credat tamen præceptor ei se pœnam iuste irrogatè, imò ad id teneri, nec aliud quàm eius emolumentum spectare; quo sanè casu amore dignus est, non odio; & Deus errore illo, bonaque fide vitur ad occultas multas discipuli nequitias vindicandas.

§. 6. Dicamus ad extremum, pauca, quæ in primis dirigere in munere suo possint subditos Regum, Principum, & cæterorum Magistratum. Primum sit, de quo domesticos iam supra commonefecimus, habere illos Dei loco, non quod verè ac propriè Dij sint, sed quod vice Dei regant, seu viua sint Dei instrumenta in communi publicaque administratione mortaliū, & ab eo acceperint quam habent auctoritatem, ob idque propter Deum à subditis reuerentiam iure suo exigant, & caueant ne in se contemptis Deus ipse contemnatur, dicens ad Samuelem: *Non te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos.* Reuerentiæ huius pars est, non rebellare in eos, nec insurgere; iisdem obtemperare in rebus licitis & ad publicam illam administrationem pertinentibus; quænam autem censeantur ab iis iure præcepta, siue legibus scriptis contineantur, vt communiter fieri solet, siue non; & quòd in dubiò standum sit potiùs illorum iudicio ac definitioni, quàm propriæ, alibi quoque est dictum. Meminerint præterè Magistratui fideliter cooperari in omnibus ad bonum publicum pertinentibus, hoc est, ad conseruationem Reipublicæ & iustitiæ, siquidem Magistratus caput est ad hoc constitutum, sed impotens nisi à membris adiuuetur. Quartum ab iis obseruandum sit, imposita tributa fideliter pendere (si ferat forma Reipublicæ, vt alia qua imponantur) quandoquidem necessaria sunt ad publicos sumptus faciendos, seu pacis

*Reges, &
Magistratus
Dei loco ha-
bendi.*

3. Reg. 8.

*Cooperandiū
illis.*

*Tributa im-
pescita fide-
liter pendenda.*

seu belli tempore. *Ideo enim & tributa præstatis,*
ait Apostolus Rom. 13. *ministri enim Dei sunt*
in hoc ipsum seruientes. Reddite ergo omnibus de-
bita, cui tributum tributum, cui vectigal vectigal.

Adhæc qui aliquam sub Principe prouinciam
adminiſtrant, singulariter ei parere discant, in
grauissimis quibusque rebus ipsum interroga-
re, ab eius formula & præscriptis non disce-
dere, ne quidem prætextu maioris boni, nisi
hoc eis expressè concessum sit. *Melior est obe-*
diencia quam victima. Manlius Torquatus in fi-
lium qui iniussus pugnauerat, tametsi victo-
rem securi animaduertit: & Publius Crassus
virgis cædi iussit architectū, eò quòd ad arie-
tem conficiendum non miserat malum quem
petiuerat; sed alium: & tamen optima fide a-
lium miserat velut iudicio suo aptiorem;
sed Publio de obedientia in primis
sollicito displicuit tanta pru-
dentia. Aul. Gell. l. 1.
cap. 13.

DE

DE VERA
 PERFECTAQVE
 PRVDENTIA;
 LIBER TERTIVS.

De Amore sui, déque Prudentiæ re-
 gulis, quibus dirigitur.

CAPVT I.

- §. 1. *Quendam esse prauum sui amorem, quendam
 utilem, necessarium & laude dignum.*
 2. *Praui radices que sint, quomodo extir-
 panda.*
 3. *Quid de seipso sentire debeat, cui cura est
 amor sui sanctus ac purus.*
 4. *Qua potissimum animi bona prosequen-
 da.*
 5. *Quantam habere nominis sui rationem vir
 bonus debeat.*
 6. *Quomodo & quousque corpori prospicien-
 dum.*

§. 1. **E**XITARE prauum quendam sui
 amoré, quem φιλαυτίαν appella- *Amor sui*
 re Græci solent, dubitare non audebit, *φιλαυτία*
Græcè.
 KK 2 qui

Joan. 12.

qui sciet à Christo dictum : *Qui amat animam suam, perdet eam.* Non potest qui prauus non est, efficere, vt damnetur homo, ac pereat. Si datur sanctum quoddam sui odium, de quo mox sequitur. *Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam,* cur non etiam amor quidam prauus ? In quouis certè rerum genere, vni contrario opponitur respondetque alterum; lumen tenebris, calor frigori, humor siccitati, morbo sanitas. B. Paulus 2. Tim. 3, inter mala ætatum sequentium, quæ pronunciat, amorem sui expressit. *Erunt, inquit, homines seipsos amantes,* & S. August. l. 14. de Ciuit. c. 28. amori Dei opponit amorem sui (quod non fecisset rectè, si cum ille bonus sit, hic non esset quandoque saltem malus) sic enim loquitur : *Fecerunt itaque ciuitates duas amores duo, terrenam scilicet amor sui vsque ad contemptum Dei; cælestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui.* Agnouit & prædicauit hanc ipsam veritatem Plato. Imò sui amorem dixit esse flagitiorum omnium scaturiginem. *Nimius in se amor omnium peccatorum omnibus semper est causa.* *Occacatur circa amatum qui amat.* *Quapropter qui se amat, cum se magis quàm veritatem honorandum putet, quid iustum, bonum, pulchrum sit, male iudicat.* Da mihi hominem sibi placentem, hoc ipso innumeris aliis fœret ac displicet, iuxta tritum communi ore prouerbum, *Multi te oderint, si te ipsum diligas.* Amare se dicitur, qui vult sibi bonum, sed prauè qui falsum. At quàm multi falsa
prose

Plat. lib. 5.
de legib.

prosequuntur, seculi pompas, ac voluptates illicitas, sensum quidem ad tempus oblectantes; sed tandem in gehennam pertrahentes, sicut dicit Scriptura: *Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Extat vicissim amor quidam sui sanctus, quem insinuat, & commendat Dominus, dicens: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* Meminit Psalmus 10. improbi cuiusdam in se odij his verbis: *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam:* datur ergo vicissim amor quidam sanctus, & inculpatus. Non inficiabere, puto, sanctum esse, quo amicos iuxta præscriptum rationis diligimus: Is autem cum maior sit vel minor, prout illi coniunctiores nobis sunt minusque coniuncti, eò quòd teste Aristotele l. 9. Ethic. c. 9. *amicabilia ad alterum proueniunt ex amicabilibus ad nos.* Supponit necessariò in nobis amorem quendam nostri licitum, qui illius mensura sit ac regula. Tandem diligere se, est velle sibi bonum, vt iam audiuius; ergo sanctè se diligit, qui verum sibi bonum appetit. Tale autem à quouis appeti, quid verat? Nonnullos id facere declarat idem Aristoteles ibidem. *Eos itaque qui circa honestas actiones præcipuè student, omnes admittunt & laudant.* Et infra: *Quocirca vir bonus esse sui amator debet: nam honesta agendo, & sibi & aliis proderit, prauus non debet, eò quòd prauos affectus sequens, & sibi & aliis nocebit.* Quæ licet ita sint, vulgò sui amor malè audit ob ingentem eorum multitudinem, qui se perperam immodicèque diligunt.

*Amare se
quid dicitur.*

Apocal. 18.

Matth. 12.

Psal. 10.

*Amor sanctus
quo diligimus amicos.*

§. 2. Amorem sanctum priusquam faciamus in animos nostros descendere, & discamus quibus sit regulis dirigendus, de prauo dicendum est aliquid, deque modo extirpandi radices eius. Nam similiter Agricola prius à sentibus repurgant agros, quam vtilia eis committant semina. De hac eius radice si interrogaretur naturalis Philosophus, ignorantiam diceret esse veri boni, qua fit vt homo errore circumuentus eligat & appetat pro vero falsum; hoc est, pro bono malum, atque ita prauè se diligit. Sed nequaquam hoc suo responso exhauriret difficultatem, tum quia sèpè non ignorat quod verè est bonum: eo tamen spreto ad malum conuertitur, aitque

Ouid. 7.
Meta.

— *Video meliora proboque,*

Deteriora sequor.

Tum quia in promptu est instare, vnde tanta in homine eiusdem veri boni ignoratio, cum nec brutis nec creaturis aliis cognitione aliqua vtentibus, vlla talis insit circa suum. Recurrendum proindè ad doctrinam supernaturalis & Christianæ fidei, dicendumque, veram eius radicem, causam atque principium, sicut & Philautiæ prauæ corruptionem esse naturæ humanæ, quam operata est peccatum primi parentis: Antè quod beneficio iustitiæ originalis homo rectus erat vt sacra loquuntur oracula, notitiam habebat infusam boni & mali tam supernaturalis quam naturalis; illius obscuram, huius euentem. Ex altera parte voluntas rationi nulla ex parte repugnabat,

Homo qualis ante peccatum.

bat, nec voluntati appetitus sensitivus siue concupiscibilis, sed præeuntem sponte sequebatur. Eximia aderat ad bonum pronitas, nulla in eius prosecutione difficultas: vbi verò in culpam lapsus est Adam, ea offensus Deus, tam insigne donum reuocavit, quod ei contulerat; & posteris eius, si præuaricatus non fuisset, conferre decreuerat; tamen in eo non idcirco fuissent confirmati, vt docet S. Th. 1. q. 99. a. 1. & 2. Rursus Respublica eius interior optimè, ordinatissimèque procedebat: tunc perturbata sunt omnia, atque vt idem codex facer loquitur: *Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* In honore erat propter eximium, quo pollebat, lumen intellectus, & infusam rerum notitiam. Iumentis autem similis factus est, quia totus sicut illa, in ignorantia nascitur, ad ea pronus quæ oblectant sensum. Quid si etiam euaserit conditione deterior? Omnino ita euenit, quia bruta partibus non constant mutuò dissidentibus; homo autem constat, & gemens ait; *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Quis iam modum radicem hanc improbam extirpandi; concupiscentiam, inquam, innatam nobis, prosequentem falsa bona iis contraria, quæ commendat recta ratio, semperque conantem seducere voluntatem, & pertrahere in eandem consensionem?

Quantum mutatus post illud.
Psalm. 48.

Rom. 7.

Concupiscentia quantum malum.

Hoc perfectè præstare nullo modo opis est nostræ, vtcumque tamen auxiliante Deo possumus, discendo quid sumus, quæ sint vera bona, nobisque propria, quæ media fini accommodata, propter quem in lucem prodiiimus. His namque probè intellectis, conualescit voluntas adiuta diuinitus aduersus deceptricem illam cupiditatem, nec se ab ea facile induci patitur in prosecutionem falsi boni, sed rationi adhæret illud dissuadenti, proponenti que contrarium. Ita inefficax redditur concupiscentia, proindè fermè ac si verè extirparetur, & cum illa consequenter amor sui prauus, cuius origo est, retunditur.

Hominis anima quantæ dignitatis.

3. Reg. 17.

Bona vera quæ.

§. 3. Nouerit se homo ex anima & corpore coalescere, & ita quidem, vt illa istud multum dignitate antecellat, tanquam pars & forma spiritualis, & inexterminabilis, seu immortalis, & minimè educta è potestate materiæ, sicut cæteræ; sed veniens ab extrinseco, vt docuit Aristoteles lib. 3. de Anima, & patet ex sacra illa sententia: *Domine Deus, reuertatur, obsecro, anima pueri huius in viscera eius. Et exaudivit Dominus vocem Helie: & reuersa est anima pueri intra eum & reuixit.* Nempè, non solet dici reuerti, nisi quod actu præexistit. Ita fit vt vera ac propria hominis censenda sint bona, quæ ad animum spectant, & ille solus verè, solidè, ac prudenter amare se, qui talia prosequitur; contra verò fatuo sui amore corripit, qui ad consecranda cætera corpori accommodata se totū transfert. Illa enim perfectè explent
 hominis

hominis desiderium; hæc autem nihil minus, si vel parum desit, quod ad illa pertineat. Hinc illud magni cuiusdam Satrapæ secundum seculum. *Cumque hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quoadm videro Mardocheum Iudaum sedentem ante fores Regis.* Inter illa animi bona primas tenet Deus, de quo S. Bernardus: *Animam Dei capacem, quidquid Deo minus est, non implebit.* Et antè illum S. Augustinus: *Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Verè, verè ita est, in solo Deo creatore omnium, verum summumque animi nostri bonum, est repositum, quo in nos illabente, & se fruendum præbente nobis, exclamaturi sumus; *sufficit*: sicut dicit Propheta: *Satiabor cum apparuerit gloria tua.* Quarendus proinde ante omnia est, & expetendus, iuxta datum hac ipsa de re ab eo præceptum: *Querite primum regnum Dei, & iustitiam eius.* Animi bona, secundo loco expetitione dignissima, tanquam præcipua media ad vitam æternam à Deo instituta sunt, gratia tam habitualis, quàm actualis. In cuius encomium, dictum est Apostolo, *sufficit tibi gratia mea.* Eidem tanquam causæ attribuitur vita æterna, Rom. 6. *Gratia Dei vita æterna.* Et quod valdè notandum puto, tanti eam faciunt Diuinæ literæ, vt participationem quandam diuinitatis dicant esse, 2. Pet. 1. *Per hæc efficiamini diuina consortes natura* (sicut lumen Lunæ magnifica est solaris participatio) & pulchritudinem quam non modo concupiscit Deus ipse Psal. 44. sed

Esther. 5.
S. Bern. ser.
de Dedicat.
Deus primas tenet
in illis.
S. Aug. l. 1.
Confess. c. 1.

Psal. 16.

Matth. 6.

Gratia secundum
das.

1. Cor. 2.

etiam miratur Cantic. 1. dicens ad animam sanctam: *Quam pulchra es amica mea, quam pulchra es.* Spiritus sancti nomen ei accommodent Luc. 1. *Spiritus Sanctus superueniet in te.* Actor. 2. *Repleti sunt omnes Spiritu sancto.* Neque enim aliter dici possunt Apostoli illum accepisse, nisi hoc sensu; quod insigne istud eius donum, & virtutem acceperunt, iuxta factam sibi promissionem, Act. 1. *Accipietis virtutem superuentis Spiritus sancti in vos.* Et: *Sedete in ciuitate, donec induamini virtute ex illo.* Nempe persona ipsa Spiritus sancti cum sit Deus & vbique, non potest aliquid venire. Nam si alicundè veniret, ibi prius nõ esset. Restat itaque vt venire dicatur per hoc donum suum, sicut sol illuminare, calefacere, vel intrare cubiculum; quando lumen immittit suum hæc omnia operans. Memineris porrò, parum esse tantum donum tibi comparare, nisi partem diligenter custodias, & amissum vehementer doleas, vt scribit S. Cyrt. epist. 5. Sed quid? cum propter iacturam rerum temporalium ploremus penè implacabiliter, vt ille qui 4. Reg. 6. fletu multo prosequeretur demersam securim, quam mutuo acceperat, & alij de quibus Iuu. Sat. 13.

Ploratur lachrimis amissa pecunia veris.

Pauci de tot mortalibus in fletum etiam modicum soluuntur amissa gratia. O modum agendi præposterum. Gratia affinis est peccatorum remissio, vt potè remotio detestabilium macularum, quatum non potest gratia præsentiam

*S. Spiritus
quomodo
veniat in
animam.*

tiam sustinere. *In maleuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis.* Martes fera exigua de genere mustelarum vsque eo abhorret à sordibus, vt antrum suum egressa ad quærendum cibum, si aliquibus oblitum & inquinatum dum redit, aspiciat; omninò intrare refugiat, potiusque capi se patiatur à venatoribus, qui proinde ista vti arte solent ad eam intercipiendam. Simile quid de gratia sentiendum: non descendit in animam peccati facibus laborantem. Et quia per Sacramenta, Pœnitentiæ præsertim & Eucharistiæ Deus optimus maximus vtrumque nobis largitur, & largiri constituit beneficium; remissionem, inquam, peccatorum, & diuinam illam gratiam, accedamus ad eam frequenter, benèque præparati, si nos verè diligimus. *Ibi abscondita est virtus eius.* Hab. 3.
 Ibi thesauros verè magnos reperiemus, ad statum nos recipiemus, in quo opera bona facere licebit æterno digna præmio. Ibi reddentur nobis anni, quos comedit locusta, Ioel. 2. Restituetur stola prima, Luc. 15. id est, merita priora per peccatum mortificata. Et quia non censetur præparatio esse sufficiens, si non includat firmum resipiscendi propositum, firmum autem videri nõ potest, vt iã vidimus l. 1. c. 8. §. 2. quãdo resipiscẽtia nulla re ipsa sequitur ne resipiscendi conatus, sit vt nemo blãdiri sibi debeat de vsu isto sacramentorum, & dicere; Vbi peccauero, ad illa confugiã, atq; ita mihi cõsulero satis me amauero. Quid enim si cõfugiã, sed

*Propositum
resipiscendi
firmum.*

sed frustra, id est, speratum indè fructum non recipias? At certè imparatus non recipies, quia *hominis est animam preparare*. Et Eccles. 2. *Qui timent Dominum preparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas*. Vide itaque vt tibi valdè cordi sit, peccati cuiusque fuga & expugnatio, non mortalis solùm (quanquam in huius præcipuè victoriam incumbere nos conuenit) sed etiam venialis, quia venialia etsi per se leuia, multiplicata multùm nocent, eademque est eorum ratio, quæ argumentorum infirmorum, de quibus

Prou. 16.

Venialia etiam peccata quam fugienda.

Quintil.
lib. 6. c. 12..

Quintilianus: *Si non possunt valere quia magna sunt; valebunt quia multa sunt. Singula leuia sunt & communia; vniuersa vero nocent, etiamsi non vt fulmine, tamen vt grandine*. Affinis est sacra

Eccles. 19.

illa sententia: *Qui modo ea spernit, paulatim decidet*. A peccatis abstinere tantum est, vt libenter subscribam illorum sententiæ, qui eligibilis credunt esse pauca bona, & pauca mala facere; quàm multa bona & multa mala. Dū rursus oppugnationem commendo peccatorum quæ commiseris, vel quibus assueueris; illud præcipuè intelligo, quod in te magis dominatur. Sciendum in quouis homine vnum esse quasi primarium, caputque ceterorū, quo debellato, facillè cadunt cætera. Cognoscitur autem variis modis, & singulariter genere cogitationum, in quibus plerumque aut communiter mens nostra occupatur; eoque tenent illa Christi verba: *Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum*. Illud item veterum: *Gnathonis animus*

Peccatum dominans primum debellandum.

Matth. 6.
Terent. in
Euauchio.

animus semper in patinis. Sic qui ventos vult explorare, nubium motum considerat. Cognoscitur item, si etiam leui eius obiecto proposito, vehementer & statim moueatur appetitus sensitivus. Iraque iracundum se reputabit, qui familiare sibi videt esse, leui accepta offensio-
ne, grauissimè excandescere: Libidinosum, si visa etiam obiter fœmina, valdè titilletur, & inhiet. Auarum qui minimorum etiam lucro-
rum occasiones captat avidissimè, &c. Nam vt scribit S. Thomas: *Multum passibilia patiuntur etiam à modicis agentibus.* Cognoscitur prætereà ex crebri sermonis qualitate, quia vulgò loquimur, vt afficimur: *Amantes in his versantur multum sermonibus,* inquit Plutarchus, *qui recollectionem refricant rerum amatarum;* & vt ait Dominus: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Hæc tamen via detegendi vitium præcipuum, minus expedita est, quàm præcedentes: quia, inquam, plurimis dominatur luxuria, qui nihilominus ignominia metu ex turpiloquio contrahendæ, abstinent ab eo diligentissimè, imò obiurgant turpiloquos.

Tertium animi bonum verè eximiū, ob idque sollicitè procurandum ab eo qui se sanctè diligit, est pax cordis siue serenitas, longè præstantior externa illa seu ciuili pace, quam ad eò extollit S. Augustinus, vt neget *in rebus terrenis gratius aliquid audiri, aut desiderabilius concupisci aut melius inueniri.* Tanti certè hanc cordis pacem, siue gaudium fecit Ecclesiasticus, vt scribere non dubitauerit cap. 30.

Non

1. Th. 1. 2.

q. 22. a. 3.

Plut. lib. de
Garrul.

Matth. 11.

Pax cordis
tertias.

S. Aug. lib.
19. de Ciu.
c. 11.

Tota die contristatus ingrediebar. Peccatum meum Psal. 50.
contra me est semper. Nec mirum, quia omnino iustum est, ut qui Deum peccato suo quantum in se fuit, contristavit, multò ipse magis contristetur, ac velit nolit perturbetur. Ita peccati remissionem; supernamque gratiam optimus conscientiae seu animae status sequitur, & pax quaedam incomparabilis atque lætitia, quam operatur talis gratia; ut notat S. Chrysostomus ad illa verba Rom. 1. *Gracia vobis & pax à Deo*, in quibus vides gratiam veluti pacis causam anteponi. Hanc nobilissimam pacem dedit Christus Apostolis suis, dicens Ioan. 14. *Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non sicut mundus dat, ego do vobis.* Hanc sibi petit Ecclesia: *Da seruis tuis illam quam mundus dare non potest, pacem.* Hanc quoque postulavit Dauid his verbis: *Redde mihi lætitiā salutaris tui.* Se autem impetrasse ostendit, cum diceret: *Conuertisti planctum meum in gaudium mihi; concidisti saccum meum, & circumdediti me lætitiā.* Quemadmodum risus in duplici est differentia, exterior qui ex titillatione, & interior qui ex forti apprehensione obiecti ridiculi: in eoque vnus differt ab altero, quòd exterior coactus sit imperfectus, sardonius, ridentem contristans magis quàm exhilarans; interior contra: Ita planè pax siue gaudium, quod à causis pender externis, ut cibo, potu, venere, choreis, spectaculis, &c. admodum tenue est & caducum; illud contra solidum, quod diuina illa gratia expunctis peccatis operatur, quod

Psal. 50.

Psal. 29.

Risus ex duplici differentia.

*Gaudium
internū &
externum
quantum
differant.
Eccles. 9.*

quodque experiuntur omnes quos seriò pœnitet. Nec obstat, quod neque de hac gratia sibi collata omninò certus sit, qui iustificatur, neque de remissione peccatorum. *Nemo scit, verum amore an odio dignus sit.* Sufficit enim, si fortem habeat, vt indubiè habere potest, eius rei coniecturam, seu præsumptionem. Nam similiter familiares principum, messorum, vinitorum, strenui milites, & qui ad prosperam redire valetudinem incipiunt; de gratia Principum, de ampla messe aut vindemia, de obtinenda victoria quæ per arma quæritur, de perfecta valetudine quæ expectatur, nò ita securi sunt, quin fieri posse putent, vt hallucinentur, & res aliter se habeat vel cadat, quàm sibi pollicentur: quia tamen argumentis nitantur valdè probabilibus, adedè anxij non sunt, vt valde hilarescant.

Peccati conscientia.

Cæterùm, quamuis peccati conscientia sit, quæ animi pacem & tranquillitatem potissimum inturbat, mentemque reddit vbique timidam & suspicacem, vt patet in Cain, & in Besso, qui post occisum patrem hirundines audiens cantillantes, interpretatus est se ab iis accusari patricidij, vt scribit Plut. l. de sera numinis vindicta; sunt nihilominus non pauca præterea, quæ eidem valdè officiunt, & mihi videntur ad octo posse capita reuocari, de quibus pauca obiter dicenda sunt, & opportuna simul remedia proferenda.

*Octo quæ
tristitiam
afferunt.*

*1. Res nega-
ta.*

Perturbantur primò quamplurimi, quia nò fit, vel dicitur, vel conceditur, quod volunt. Videns

Videns Rex Achab negari sibi vineā Naboth
 agrotavit præ tristitia, 3. Reg. 21. & de An-
 tiocho legimus: *Factum est vt audiuit sermones*
istos, exauit, & commotus est valde: & decidit
in lectum, & incidit in languorem præ tristitia,
quia non est factum ei sicut cogitabat. & mox: Re-
nouata in eo est tristitia magna, & arbitratus est se
mori. Simile quid experiuntur frequentissimè
 amatorès omnes propriæ voluntatis atque
 iudicij, & quicumque inordinate appetunt
 honores, opes, & voluptates. Infinitos patiun-
 tur obices potiundi optatis rebus, partim pro-
 uidente id Deo, siue in pœnam affectus im-
 moderati, siue ad bonum eorundem, ne id
 consequantur quod malè appetunt; partim
 defectu peritiæ aut virium, aut interuenien-
 te casu non expectato, aut hominibus aliis
 repugnantibus, siue iure, vt cum præpositi
 negant subditis quæ non expediunt; siue ne-
 quiter; vt cum riuales & æmuli moras inter-
 ponunt. Quantam mentis inquietudinem, at-
 que mœstitiã tunc concipiãt immodici il-
 li concupitores, credi vix potest; cui vt so-
 latium quoddam afferant, ridiculè Deum for-
 tunamque accusant, cum sint ipsi sibi causa
 mali. Quis enim cogit eos vel appetere quæ
 non licet, vel ardentius quàm licet? Cur
 tam certò expectant, & sibi pollicentur, quæ
 incerta sunt, & mille impedimentis obnoxia?
 Non omitam hoc dicere, in viros etiam bo-
 nos quandoque cadere tristitiã ex hac prima
 causa emanantè; quando videlicet animaduer-

1. Machab.
6.

tunt optatos euentus nō respondere piis suis conatibus ac desiderijs. Et certè non ab illis requiritur, vt nihil omninò mœroris indè sentiant, cū sit moraliter impossibile, nec id ferat mortalis conditio, longè diuersa à conditione Angelorum perturbationis omnis expertiū. An non sentiebat psaltes, cū diceret: *Zelus domus tua comedit me.* & , *tabescere me fecit Zelus meus?* Et Apostolus, de quo Actor. 12. *Inciatabatur spiritus eius in ipso, videns idololatria deditam ciuitatem;* quique de seipso scribit zelante & sitiente salutem indocilium Iudæorum: *Tristitia mihi magna est; & continuus dolor cordi meo?* Sed enitendum vt temperetur, ne inducat nos in desperationem, & auertat ab iisdem piis conatibus, quamdiu superest aliqua bene sperandi ratio. Quàm multa perficit perseuerantia longaque patientia, quæ aliàs non fierent?

Psal. 118.

Rom. 5.

Ouid. lib.
4. de Ponto
Eleg. 10.

*Gutta cauat lapidem non vi, sed sæpè cadendo.
Gutta cauat lapidem, consumitur annulus usu,
Et teritur pressa vomer aduncus humo.*

1. Cor. 3.

Salut. in
præf. lib de
prouid.

A nemine plura exigit Deus, quàm potest. Vt non proficiant quibus laboras, tibi saltem conando proderis, & mercedem magnam habebis repositam apud Deum; apud quem *vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Hac se cogitatione recreabat Saluianus Massiliensium Episcopus: *Si hac salus nostra sanauerit quosdã, fructus erit non paruus profuisse; Sin autẽ hoc non contigerit, hoc saltẽ fructuosum erit, quòd prodesse tentauerim.* Mens enim boni
Study

studij, & pij voti etiamsi effectum non inuenerit cœpi operis, habet tamen prœmium voluntatis. Ne Christus quidem & Apostoli in salutem incumbentes mortaliũ, id omnẽ semper ab illis impetrarunt, quod intendebant. Aliàs vndẽ mirabatur Christus, & non poterat (quia nolebat) multa signa facere propter incredulitatem illorum? Marc. 6. Quorsum illud Apostoli: *Quemadmodum Iannes & Mambres resistunt Moyse, ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente?* Sed & metuendum, ne qui ægrè nimis fert, frustrari labores suos optato fructu siue successu, circumferat aliquid superbiæ. Nã similiter indignantur superbi, quoties non fiunt votorum compotes, nec scopum feriunt, ad quem collinearunt, cùm hoc iudicium videri possit imbecillitatis, cuius suspicionem vãdè reformidant.

Perturbantur multi, quia ex aduerso contingunt, dicuntur, aut fiunt multa contra ipsorũ voluntatẽ morbi, calumniæ, detractiones, amicorũ perfidiæ, orbitates filiorũ, &c. sed quid mirũ fieri & dici plurima ingrata mortalibus, cùm dicantur & fiant infinita diuinæ repugnantia voluntati: nec tamen idcirco quidquã perturbãtia summã eius tranquillitatẽ? Cur nõ maturè respicimus partim ad crebras, magnasque culpas nostras, dignissimas profectò in quarũ pœnã multa nobis molesta eueniãt; partim ad naturalẽ hominis imbecillitatẽ, conditionẽ, incertã prouidentiam, ad fallacis mundi ingenium, ad perfidas & versatiles voluntates

1. Tim. 3.

2. Res cõtra voluntatem facta, aut dicta.

improborum? His diligenter consideratis expectarentur in dies diuersa incommoda, & non perturbarent præuisa cum acciderent; sed neque magnam gignerent admirationem, quia diceremus illa perferentes; Noui iam pridem & mecum expendi feræ huius improbæ & deceptricis indolem, hoc est, mundi, quem profectò recte scripsit nobilis Christi Apostolus, totum in maligno positum; non aliud mihi ab ipso pollicebar; imò miror ab ipso in me hætenus profecta non fuisse quædam grauiora. Hac arte solabatur se Anaxagoras, audita morte filij. *Ego, inquit, cum genui, interiturum scui.* Et solatur se Sapiens amittens opes. *Sciebam precarias me opes, nec trabali clauo fixas possidere.* Et quicumque incidens in aduersam valerudinem: *Expectabã, ut Deus qui illã mihi dedit, adimeret pro arbitrio.* Aut ab vxore deceptus vel amico, & ait: *Noueram probã esse; sed simul mulierẽ noueram; amicum esse, sed animal natura facillè deprauabili.*

1. Ioan. 5.

Seneca.

3. *Apprehensio belli futuræ vel alius mali.*

Perturbantur nimis, aliqui apprehensione belli, vel alterius mali, quod futurum præsumunt. Quasi verò sufficere non debeat dici malicia sua, aut diuertere malum possit tristis illa cogitatio, aut non possit Deus mala benè vertere. Alij verò apprehensione immodica mali præsentis aut præteriti, v.g. Audiuit quis communi iudicio vir bonus & omnibus charus, quædam à se dicta, vel facta accipi in deteriores partem, indèque vehementer affligitur, ac si de fama sua actum esset in æternum

ternum, & fructus omnis præteritus interfisser. Nihil est, cur tantoperè exortum malum cogitatione exaggeret, aut pertinaci verberet memoria, quandoquidem testis sibi est iusta reprehensione carere, quod dixit aut fecit. Ut vnus vel alter sit, qui reprehendit (neque enim aliquid tam sanctum, quod iniquorum aliquot Censuram iudiciis non sit expositum) decem, viginti, triginta vel maxime probant, quibuscum nullo modo conferendi sunt insulsi illi & loquaculi. Magis adhuc recreari debet diuino testimonio, quod instar est omnium, de quo Iob. 16. *Ecce in celo testis meus.* Habuit & contradictores suos tum Christus tum Apostolus, sed uterque sibi penè conscius, nihil remisit de mentis tranquillitate, missa fecit verba nugacium, quasi abripienda primo quocumque ventorum flatu, nec vnquam comparitura: Falsa de rebus tuis iudicia, quia veritate non nituntur, infirmissima sunt citòque euanescent.

Perturbantur alij, quia non norunt contenti esse sua sorte, sed inhiant semper meliori, & inuidere non cessant iis, quos se putant esse feliciores, tamque sunt fatui, vt dicant aliquandò: *Cur non fecit me Deus Angelum, aut Regis filium?* Quasi verò possint omnes esse Reges: sic certè nulli essent subditi, nec proinde Reges. Quasi rursus qui inania hæc vota concipiunt, sui destructionem non appetant. Ita est sanè, quandoquidem ij non essent qui modò sunt, si ij essent, qui non sunt, vt

docet S. Thom. 1. p. q. 63. a. 3. Vbi similiter probat, quòd Lucifer nec appetuerit, nec appetere potuerit esse Deus. Magna animi tortura est hæc inuidentia, prorsusque inutilis: quia neque illi, quos æmulantur, propterea euadent inferiores, neque ipsi beatiore. Multum quoque ac diu excruciantur, cum certum finem modumque non præstituunt suis habendi cupiditatibus, quia vruntur iis tanto magis, quanto amplius crescunt & fortiores sunt: quod tunc accidit, quando plura ac plura expetuntur, nec vnquam dicitur, *sufficit*. Quam potens, celebris, opulentus erat Alexander magnus? Sed quia nesciuit vota moderari sua vitam egit planè miseram; idque inde ratiocinari licet, quòd cum audiret Anaxarchum plures mundos, imò infinitos esse differentem, illachrymasse dicitur, percontantibusque amicis ecquid lachrymis ei dignum accidisset? *An dignum est, inquit, nos flere, si haud dum vnius Domini facti sumus?* Valdè procul ab animi quiete aberat, qui ad omnium dominatum collimabat.

Plut. lib. de
anim. Trâq.

5. *Nimia
cura rerum
alienarum.*
Luc. 11.

Perturbatur, quia nimis se immiscet rebus alienis. Si Martha, quæ nõ alia tractabat, quam domus suæ propria, audiuit à Christo: *Martha, Martha, sollicita es, & turbaris erga plurima*, quid audiuisset, si curare etiam voluisset aliena? quis non condemnasset eam, quasi inconcessa & peregrina irrumpentem; quis inquietæ condoluisset, quæ causam sibi accersiuisset inquietudinis? Multorum stimulis infestatur, qui nosse vel agere quærit, quæ ad se non

non pertinent. Ad singula perfectè non potest attendere, ideoque nec ea ut par est, expedire, quisquis in se recipit valdè multa; & dū non expedit fæliciter, querelas inuidiasque multas sustinet, confunditur, animo deficit, consternatur. Sapientissimè proinde B. Paulus cum ita cohortatus fuisset Theſſalonicenses: *Rogamus autem vos, fratres, operam detis ut quieti sitis*; confestim addidit: *Et ut vestrum negotiū agatis*, ac si diceret; magna hæc radix est inquietudinis aliena disponenda, curadâque suscipere, præsertim perplexa valdè & intricata. Iuuerit prætereà nō nimis indagare quæ contra te dicuntur ab improbis: nā, ut ait Seneca in opusculo de Curiositate: *Qui inquirit quid in se dictum sit, qui malignos sermones etiam si secreto habiti sunt, eruit, seipsum inquietat.*

1. Theſſ. 4.

Perturbantur, quia afficiuntur nimis erga bona temporalia, deque iis magnificentiùs sentiunt, quàm deberent. Hinc importunissimum illud acquirendi ea studium, & amplificandi, & conseruandi. Hinc eiulatus & lachrymæ penè continuæ cum amittuntur, aut in periculo sunt. Hinc metus & expectatio valdè anxiosa futurorum circa illa euentuum, quam sanè anxietatem ridet Deus ac reprobatur,

6. Affectio rerum temporalium.

*Prudens futuri temporis exitum**Caliginosa nocte premit Deus,**Ridetque si mortalis ultra**Fas trepidat. Quod adest memento**Componere equis.*Horat. l. 3.
Ode, 19.

Perturbantur, quia vicissim nimis reformidant

*datio dam-
norum tem-
poralium.*

midant damna temporalia, veluti si in iis si-
ta esset summa infœlicitas; sic exanimantur
& tremunt pueri, quandò excipi se vident si-
bilis anserum, & oues latrantibus catulis. Et
quidem excusationem aliquam habet tremor
ille propter inexperientiam: experti enim ni-
hil sibi imminere damni ab eiusmodi sibilis,
non illum deponunt modo, sed etiam rident.
Miseros autem illos nihilo compositiones red-
dit patiendi consuetudo, nihil iuuat vsus, ex
quo satis didicerunt damna & molestias illas
humanas contemni à sapientibus, communes
esse bonis ac malis, & moræ minimè diutur-
na; ideoque indignas propter quas valdè fran-
gatur aliquis, & mentis tranquillitatem abii-
ciat: pergunt nihilominus æquè ac principio
perturbari, sola temporis longinquitas utcum-
que motos componit fluctus, & aliquantulū
minuit mollitque mentis ægritudinem.

Perturbantur denique, quia perturbant cæ-
teros, & sanè per quod peccant, per id meritò
puniuntur. Cōiectus est in maximas angustias
Amasias Rex Iuda, quando comprehensus
est in Betfames à Ioa Rege Israel, & perductus
quasi mancipium in Hierusalem, & vidit ocu-
lis suis deiici murum quadringentorum cubi-
torum, auferrique de domo Domini omne
aurum & argentum cum vasis vniuersis. Vndè
verò tantum ei infortunium, nisi quia Regem
Ioas superbè laceffuerat, dicens: *Veni & vi-
deamus nos.* (vtique eo modo, quo hostes so-
lent capitales, nec acquiescere voluerat salu-
tari

tati eius consilio.) *Percutiens inualuisti super E-* 4. Reg. 14.
dom, & subleuauit te cor tuum; contentus esto glo-
ria tua, quare prouocas malum ut cadas tu & Iu-
das tecū? Molestus fuit omnibus Ismael, an nō
ipli vicissim alij? Omnino id sonant uerba An-
geli: Hic erit ferus homo, manus eius contra omnes,
& manus omnium contra eum. In Monomachiis
 adeunt mirabiles curas qui laceffuntur; vix
 pauciores qui laceffunt, imò vt plurimum oc-
 cumbunt, vt te docebit infœlix exitus Goliae
 insultantis phalangibus Israel, & quærentis
 sibi aduersarium, quocum iniret singulare
 certamen, possemque ipse demonstrare exem-
 plo duellorum complurium, meo tempore
 susceptorū in Gallia, Burgūdia & Lotharingia.

Quartum animi bonum diligenter curan-
 dum ab eo, quem tenet amor sui rectus & san-
 ctus, studiū est solidarum virtutum, non
 Theologicarum modò, hoc est Fidei, Spei, &
 Charitatis, sed etiam moralium. Has etiam
 scribit Aristoteles, bona esse honesta subie-
 ctum semper suum perficientia; quibus nemo
 abutitur; nemo deterior efficitur, sed melior.
 Quod quidem multò magis de illarū actibus
 siue operationibus est intelligendum, ed quòd
nihil aut parum perma, sed usus. id est, non in
 habitu; sed in actu bono consistit vera laus,
 & meritum nostrum apud Deum, vt docet S.
 Th. 1. 2. q. 71. a. 1. post eundem Aristotelem h
 10. Ethic. c. 9. in quos idcirco actus, quò te ar-
 dentiùs veriùsque diliges, ed magis incumbes.
 Caue dicas aliquādo, latis me in virtute exer-

Gen. 16.

4. Animi
bonum.Aug. lib. 1.
magn. mor.
c. 3. & 1. 2.
c. 9.

cui, tunc te crede in carceribus adhuc versari, aut medio, cum te metam credes attigisse. Ad anteriora extende te semper, id est, ad perfectiora. Acquirendæ perfectioni modum nullum præstitue, qui excludat ampliorem; nullos circumda muros, vt in te conueniat quod scriptū est Zach. 11. *absque muro habitabitur Hierusalem, præ multitudine hominum & iumentorū in medio eius.* Æmulare semper, si potes, charis-

S. Gregor.
Naz. ad
Eudoxium.

mata meliora, & vt verbis vtat S. Greg. Naz. *Ne sustineas inter graculos primas habere, cum Aquila esse queas.* Et infra: *Transeamus hinc, eademus in viros, proiciamus somnia, prateruolemus umbras, & magna huius scene ludicra, & inania spectra: cuiusmodi sunt, throni, potentatus, diuitiæ, promotiones, prouolutio subditorum in genua, inanis gloriola.* In hunc finem sic sæpè Deum alloquere, qui daturum se spondit spiritum bonum petentibus se. *Dirige Domine in conspectu tuo viam meam. Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Notam fac mihi viam in qua ambulem, quia ad te leuavi animam meam.* Simul autem attende, ingenio vt tuo ac viribus sit accommodatum vitæ genus, quod amplectere. *Considerandum, vtrum natura tua agendis rebus, an otio, studio, contemplationique aptior sit, & eò inclinandum, quò te vis ingenij defert; ne scenici plus quàm tu videantur habere prudentia, qui non semper optimas, sed sibi accommodatissimas fabulas eligunt. Qui voce freti sunt, Epigonos Medæamque; qui gestu Menalippā vel Clytemnestram.* Et quoniam in virtutum exercitio

Psal. 5. 24.
142.

Sen lib. de
Tranq c.4.
& 6.

finis

finis valdè attenditur, sicut dicit Scriptura: *Melior est finis orationis, quàm principii.* Enitere quàm maximè sub finem vitæ viuere secundùm virtutem, & quàm optimo poteris exitu cursum tuum consummare. Nam sicut vltima vnitas est, quæ dat formam numeris; ita ex fine potissimum pendet vitæ totius conditio, & status post mortem.

Quod secū reputans Ludouicus XI. Galliæ Rex, in eo totus erat, vt per merita beatissimæ Virginis Mariæ impetraret à Deo finem bonum. Id quo faciliùs consequeretur, haberetque eandem sacrosanctam Virginem pij desiderij promotricem certiozem, instituit in vniuersa Gallia; vel potius quòd iam erat ab Ecclesia piè introductum, obseruari iussit, vt hora 12. signum daretur ad salutationem Angelicam. Non sefellit eū expectatio. Piè obiit, tamque suauiter, vt nihil doloris expertus sit; die itè Sabbathi (quod percupierat) Virgini sacro, & sepultus est in templo eiusdem, de Clery.

§. Ad catalogum insignium animi bonorum, reducitur fama bona, quam ita commendat Ecclesiasticus, vt scribat: *Curam habe de bono nomine; hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri preciosi & magni.* Affine est illud Plauti in Mostellaria: *Ego si bonam famam mihi seruasse, sat ero diues.* Et certè necessaria valdè est ad publica commoda prouehenda. Quocirca S. Paulus prouidebat bona, non solum coram Deo, sed etiam coram omnibus homini

Eccles. 7.

Ludouici
XI. deuotio
in beatam
Virginem.

Eiusdem
fælix exitus.

Bona fama.
Eccles. 41.

S. August.
lib. de bo-
no vid. c.
22.

S. Greg. ho-
mil. 9. in
Ezech.

Prou. 6.

Plut. lib. de
odio & in-
uid.

1. Cor. 6.

hominibus, Rom. 12. & S. August. scribit: *Quis-
quis à criminibus flagitiorum atque facinorum vi-
tam suam custodit sibi, benefacit; quisquis autem
etiam famam, in alios misericors est. Nobis enim
necessaria est vita nostra, aliis fama.* Et S. Grego-
rius. *Hi, quorum vita in exemplo imitationis est po-
sita, debent si possunt, detrahentium sibi verba com-
pescere, ne eorum predicationem non audiant, qui
audire poterant, & ita in prauis moribus manentes
bene vivere contemnant.* Sanctus item Thomas
2.2. q. 72. a. 2. docet illatas contumelias non-
nunquam repellendas, non modò propter bo-
num illius; à quo inferuntur, seu ad reprimendam illius audaciam; iuxta illud: *Responde
stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens videat-
ur.* Sed ad tuendam authoritatem dignitatem-
que propriam, maxime si lædatur apud viros
principes; quia hæc læsio peculiarem habet
grauitatem. Undè Homerus insigniter volens
Thersitem infamare à moribus, satis habuit
vno verbo dicere:

Odit & hunc magnus Pelides, odit Ulysses.
Neque his obstat illa Apostoli sententia: *In om-
nibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros in
multa patientia &c. per infamiam & bonam famam
ut seductores & veraces.* Non enim vult dicere,
procurandam infamiam, aut negligendam e-
iusmodi famam; sed vt notat in eum locum
S. Ambrosius, declarare intendit, quod ipse
fidelis Dei dispensator fuerit, annunciando
veritatem tam iis à quibus infamabatur, quam
aliis apud quos in pretio erat: & constanter
prædi

prædicauerit Christi verba etiã iis, qui illa audire horrebant, & Apostolos dicebant esse non veritatis præcones, sed seductores.

His positis, quatuor vult Prudentia à te circa famam obseruari. Primum, quando male tibi conscius fueris, ne temerè coneris probare te innocentem, ne fortè in decoru causa nocens appareas; quemadmodum sub Francisco I. Franciæ Rege accidit summo Cancellario Poyeto. Is delatus ad tempus coniectus est in arcem Bituricensem, vnde iustificare se studuit: Factum est autem, vt constituti Iudices re tota diligentius discussa, nouisque auditis accusatoribus, ipsum multò magis reumprehenderint, quàm prius haberetur, & sententiam tulerint non iam temporanei, sed perpetui carceris. Et Lutetiæ Parisiorum audiens quidam extraneus inter iurgandum, exprobrari sibi peccatum contra naturam, exprobrantem traxit in iudicium, sed magno suo incommodo; ab eo quippè conuictus tanti sceleris flammis est traditus. Iuridicè interrogatus noli prætextu tuendæ famæ delictum negare quod commiseris, quia tunc negare non licet. Quod si non commisisti, fateri nihilominus potes te commisisse, ad mortem, mutilationem vel aliud malum grauis vitandum, cum sis Dominus famæ tuæ meritò prodigendæ ad bonum maius conseruandam (dummodo inde non oriatur scandalum vel damnum tertij) sed ne fatendo mentiaris, sensum tibi finge secundum quem absit falsitas, v. g. hoc

perpe

4. Obseruanda circa bonam famam.
Bellefor: in Franciæ. I.

perpetraui, si mentitus non est accusator. Alterum, vt siue semper malè audiueris siue non, idque meritò aut immetitò, vitam in posterum viuas innocentem, vt potè aucturam magis adhuc nomen bonum, aut defensuram, vel purgaturam malum, quia vt est apud S. Hieron. *Falsus rumor citò opprimitur, & vita posterior indicat de priore.* Tertium, vt non solùm crimine carere studeas, sed etiam suspitione criminis. *Cauete suspiciones omnes,* verba sunt eiusdem in epist. ad Nepotianum, & *quidquid probabiliter fingi potest, deuota.* In epistola autem ad Ageruchiam. *Fuge personas, in quibus potest mala conuersationis esse suspicio; nec paratum habeas illud è triuio: sufficit mihi conscientia mea, non curo quid de me loquantur homines, si quidem Apostolus providebat bona etiam coram hominibus.*

In epist. ad
Furiam.

C. de Furtis
l. in eduilè.
*Animalia
immunda
reputata, &
cur.*

Addit lex ciuilis: *Bonus vir etiam suspitionem criminis vitare debet.* Cur putas Deus Leuit. i. animalia quædam immunda reputat, & vetat assumi in cibum, vt Camelum, chærogrylum, seu cuniculum, leporem, suem, noctuam, cygnum, aquilam? Non certè, quòd sint ex se mala, sed quòd figura & ingenio suo vitia quædam grauissima adumbrent; camelus, superbiam; cuniculus, auariciam; lepus, timorem mundanum; noctua, prudentiam carnis oculatæ tantùm in operibus tenebrarum; lolutosa sus, libidinem; cygnus in terra & aqua degens, ingenium politicum ac versatile; aquila, rapacitatem. Et quia mali suspicio ab iis pendet quæ videntur, aut fiunt extrinsecus, si-

cut

cut & denominatio; vt montes Alpes quasi
 exterius niue, seu alba macula infecti, quæ
 Græcè ἀλφὸς dicitur: satis non erit sapienti
 interiùs probè affici; sed in externa etiam
 conuersatione cauebit dicere aliquid contra
 decorum aut facere. Quartum, vbi studueris
 iniquam à te famam depellere, nec valueris;
 tamen vide ne plus æquo consternaris. Vna
 hæc est de præcipuis vitæ huius calamitatibus,
 quam ne sanctissimi quidem effugere omni ex
 parte valuerunt. Testem habemus instar com-
 plurium S. Basilium, apud quem legimus: *Ni-*
hil occasionis à nobis isti dissidio, siue parum, si-
ue multum datum est; sed homines illi qui nos odio
prosequuntur, assiduè nos calumniis grauauerunt.
 Apud sat multos benè audies, si apud Deum
 & temet ipsum, dicésque parui pendens ini-
 qua hominum iudicia: *Quis accusabit aduersus*
electos Dei? Deus est qui iustificat, quis est qui
condemnet? Patienter age & Dominum susti-
 ne facturum suo tempore solenne iudicium
 iniuriam patientibus: Mens sibi benè conscia
 quanti sit facienda, quantum profit ad animi
 tranquillitatem; iam supra attingimus, & de-
 clarat his verbis Seneca: *Conscientia satisfacia-*
mus, nihil in famam laboremus, sequatur vel ma-
la, dummodo benè merearis.

*Non satis est
 interiùs
 probè affici.*

§. Basil. in
 epist. ad
 Patro.

Rom. 8.

Sen. lib. 3.
 de ira c. 24.

*Corporis bo-
 na qua.*

§. 6. Corporis bona sunt, pulchritudo, ro-
 bur, sanitas, & vita; quæ sapiens sui amans nõ
 quæret, nisi quatenus conducunt ad summi
 boni consecutionem. Tuendæ vel augendæ
 pulchritudinis cura vix aliis concedi videtur,
 quàm

Corpus ornare quibus licitum.

Sp. 101
1010101
1010101

Ars naturæ discipula.

1010101
1010101
1010101

quàm virginibus pauperibus maritos aliàs nõ facile reperituris ; & mulieribus, quarum viri prõni ad adulteria, vix aliter domi retineri & placari posse videntur, nisi obiectu domesticæ huius venustatis. Certum est, formam virginis supplere dotem vel partem dotis. Multos item viros libidine diffluentes cohiberi facilius à formosis vxoribus ; atque has non peccare, si hoc sancto fine sollicitæ sint de forma corporis, qua illis placeant, 1. Cor. 7. In ea tamen procuranda tenendus est modus, ne fiant sumptus notabiles supra conditionem status ; ne stibium adhibeatur, cerussa, aut purpurissus, & aliæ id genus merces Diaboli. Sufficit communis aqua ad maculas eluendas. Quam natura sat pulchram fecit, aut non expetit maritus pulchriorem, quorsum ad actem confugiat, qua magis adhuc à forma commendetur ? Vix à discipula polliceri sibi potest, quod impetrare nequiuit à Magistra. Est autem ars naturæ discipula. Et fit nescio quomodo, vt rideantur magis, quæ cum sint à natura inuenustæ, mentiuntur formam nulla necessitate adactæ, & quasi imposituræ intuentibus, videri satagunt quales non sunt ; & quales sunt, non videri. Earundem naturalem deformitatem circumstans, comarum, gemmarum, vestiũmque maiestas ea lege spectabilior rem facit, qua contraria iuxta se posita magis apparent. Virorum cura siue studium pulchritudinis ided reprehensibile est, quod eo pacto æmulari, & induere videantur. *Sexum formi*

ſcæmineum, cuius eſt proprium; eamque ob rem digni ſint, in quos inſurgant ſcæminæ velut in vanitatis ſuæ uſurpatores; haud ſecus ac ſutores in ſartores inſurgerent, ſi quæ faciunt, hi facere præſumerent. Virginibus Deo deuotis ornatus aureos & argenteos ſingulartiter interdicit S. Auguſtinus. Nam cum dixiſſet Poſſidio. *Nolo ut de ornamentis auri vel veſtis, præproperam habeas in prohibendo ſententiam,* mox addidit: *Niſi in eos qui neque coniugati ſunt, neque coniugari cupientes cogitare debent quomodo placeant Deo.*

S. Auguſt.
epiſt. 73.

Robur corporis accurandum eſt plus vel minus, prout magis vel minus erit profeſſionis tuæ neceſſarium. Nauta es, miles, vel agricola; in iis te exerceas quibus comparari poſſe videbitur. Vir contrà literis deditus, fruſtrà tibi permagnum optaueris. Qualecumque autem tibi ſit, rectè eo utere, non in crapulam & ebrietatem; ſicut illi, de quibus Eſaias c. 5. *Va qui potentes eſtis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miſcendam ebrietatem,* neque ad noxiam vanamque oſtentationem, veterum more pugilum pugnis ſe contudentium, de quibus Virgilius.

Robur corporis quibus accurandum.

Multa viri ne quidquam inter ſe vulnera iactant,

Virgilius l.
8. Æneid.

*Multa cauo lateri ingeminant, & pectore vaſtos
Dant ſonitus, erratque aures & tempora circum*

*Crebra manus, duro crepitant ſub vulnere
anale.*

Mm Maius

Maius adhuc corporis bonum est Sanitas dignum à priscis habitum, quod singulariter à Deo postuletur :

Iuuenalis
Sat. 10.

Orandum est vt sit mens sana in corpore sano.

*Sanitas ma-
ius robore
bonum.*

Luc. 19.

Nempè meritò magnum videri id debet, si-
ne quo vix quidquam boni agere possumus ;
quin potius oneri sumus circumstantibus nos ;
huiusmodi autem est prospera corporis vale-
tudo, qua proinde si tibi obtigit, vèrè sapien-
ter; in res, inquam, Deo gratas, & tibi care-
risque salutares, ne fortè aliàs tibi pereat, &
à Deo reuocetur, adimente passim dona sua
non vtentibus, vt cum ait: *Auferte ab illo mnam,*
& *date ei qui habet decem mnas*, quantò magis
abutentibus? Eandem conserua diligenter,
cum semel amissa facilè sit irrecuperabilis. Sed
hic vide ne sis nimius, nam vt cura moderata
tuendæ ad diuinum obsequium valetudinis, ac
virium corporis laude digna, & ab omnibus
adhibenda est; ita nimia sollicitudo in his quæ
ad corpus pertinent, reprehensibilis, quin e-
tiam perniciosa. Idem de corpore sentiendum,
quod de oratione Rhetorica; quæ, vt ait *Quin-*
tilianus in præfatione libri 8. instit. fit inter-
dum cura nimia deterior. Quosdam videas
præ ægrotandi metu totos esse in cupediis, mi-
nimum auræ flatum frigusue refugere, velci-
nolle nisi ambrosia, perdicibus, pullis, lepus-
culis, aut carnibus veruecinis; nec aliud quàm
nectar bibere, & in plumis dormientes adhuc
de lecti duricie exoptulare. Totos item in
potio

potionibus medicis, & pharmacis, & hoc ipso
 languere semper, vel habere deterius. Ipse na-
 turæ horror & difficultas in iis vsurpandis, sa-
 tis ostendit latere in iis quiddam inimicum,
 nec ita prodelle; quin aliquantulum simul ob-
 sint: esto tegatur, & excusetur sæpè inco-
 modum minus majori commodo. Vnde ipsi
 Medici exploratam habentes occultam illam
 malignitatem, rarissimi omnium, nec nisi in
 grauissima necessitate ad medicamenta con-
 fugiunt, & alios vituperant (apud se si non
 palam) nimis facillè confugientes. Galenum
 audire præstat de hac re dissentem: *Enacua-
 tio superfluitatum, qua quotidie generantur in cor-
 pore, minor est, quam ut exigat purgantis medici
 operationem. Si verò quispiam voluerit bis in men-
 se, aut semel saltem ea vti, veritus ne superfluita-
 tum multitudo aggregetur, præter id quod nocèbit,
 corpora etiam in malam consuetudinem trahet.* Et
 à Cornelio Celso laudatur Asclepiades, quòd
 medicamentorum vsum magna ex
 parte non sine causa sustulerit. Et cum om-
 nia ferè stomachum lædant malique fuc-
 ci sint, ad ipsius victus rationem potius o-
 mnem suam curam transtulit. Haud dubiè
 necessarij aliquando sunt medici & medici-
 næ; sed rariùs quàm plerique arbitrantur. Si
 te expertus es agrotare solitum ob humo-
 rum malignitatem vel copiam; præueni æ-
 gritudinem sectione venæ, aut vacuatione a-
 lia; vt monent Hippocrates & Galenus lib.
 6. Aphor. 47. Si secus quid est opus?

*Medici
 rarissime ad
 medicamen-
 ta confu-
 giunt.*

Gal. Com-
 ment. 3. in
 lect. 3. Aph.
 n. 15.

Corn. Cel-
 sus. l. 5. de
 Remed. in
 Præfat.

*Medicus
 quisque op-
 timus sibi.*

Medicus omnium optimus est quilibet sibi ipsi, quamdiu abiecto orio ac deliciis moderate exercet corpus, & assuefacit tolerantis laboribusque mediocribus, & sobrietatem colit atque abstinentiam, modumque seruat in sui vsu coniugij (nam non coniugatis nefas est vti venereis voluptatibus, etiam tuenda vitæ gratia, aut recuperandæ valetudinis) & apprehensiones suas moderatur, curas item, iram, tristitiam passionesque cæteras, quas grauissima sequitur humorum commotio totiusque corporis alteratio; & anima quasi suspensa attonitaque attendere & vacare non sinitur necessariis eiusdem operationibus. Hinc tam integra, firmæque valetudo rusticorum præ ciuibus, quod multo accuratius obseruent quæ iam obseruanda diximus pro salute corporis: non sint desidiosii, non crapulæ dediti (quæ infinitis mortem artulit, nimis in-
 crassatis. *Nam qui natura valdè crassi sunt, breuiore vita fruuntur quàm graciles.*) Siquè fortè grauentur interdum prauis humoribus ob ingluuiem, vel alimenti miseri cruditatem, succumque malignum, consumunt illos & corrigunt exercitatione fortissima. Qui literis dant operam, quia speculando valdè caput exercent, animique intendunt vires, meminerint, si durare volunt, sanique viuere speculationes illas serias quandoque intermittere & relaxare, præcipuèque ad se pertinere admonitionem illam salutarem:

Interpone tuis interdum gaudia curis.

Sed

Non maritatis venereæ voluptates non licet in hac oratione.

Hypocr. l. 2.
 Aphor. 42.

Relaxandus aliquando animus à literarum studiis.

Sed de hoc argumento plura infra cap. de studioſitate. Quod ſupra dixi, non licere non conjugatis tuendæ cauſa valetudinis aut etiam vitæ, venereis vti voluptatibus, iterum confirmo, ne quis vel id falſum putet, vel temerè à me pronuntiatum. Si Marius poſt abſciſſam ſibi crus vnum, conſentire noluit in ſectione alterius, eſto illam iudicarent Medici conſeruandæ vitæ neceſſariam, quantò minus admittenda eſt vel probanda curatio corporis poſt ſe trahens animæ ipſius interitum ſpiritualem? Cõſeruanda ſanitas, ſed mediis licitis, quibus coniuncta non ſit culpa lethalis, & diuini alicuius mandati præuaticatio. Cùm iuſſiſſet Ramifeſ Ægypti Rex Architectis, nobiliſſimam ſurrigere pyramidem, & cauere ne aliqua ex parte violaretur; atque ad vigilantiam eorum induſtriamque magis acuendam, filium ſuum paruulum alligari iuſſiſſet cuspidi pyramidis, cauertiſſimè circa illam verſati ſunt, præcipuè ne puer ipſe læderetur, cuius proinde ſalus eis commendatiſſima lapidi valdè profuit; ita nos oportet ad animæ ſalutem noſtro incluſam corpori præcipuè reſpicere, nec quidquam facere gratia corporis, quod cedat in eius perniciem. Saluabit, & in cœlum attollet ſancta hæc ſollicitudo non animam ſolum, ſed corpus ipſum.

Poſtremum corporis bonum eſt Vita, cuius laudem ac precium caue in longitudine conſtituas; precioſior eſſet ceruorum, coruorũ, & aliorum brutorum complurium; ſed in hoc

Mediis tantum licitis ſanitas conſeruanda.

Vita laus in quo conſiſta ſuenda.

Mm 3 potius,

potiùs, vt ea labente Deum verum conditor-
rem tuũ, simulque virtutẽ strenuè colas: Aliàs
præstaret non viuere omninò, aut quàm bre-
uissimè, quia quò quis diutiùs viuit malè, eò
ampliore sibi coarceuat materiam ignis æ-
terni. Vt nihil dicam de temporalibus malis
(sine quibus in hac valle non viuitur) tot
tantisque, vt illa continuo fletu prosequutus
sit Heraclitus, & pronuntiet Ecclesiastes: *Lau-
dauit magis mortuos quàm viuentes, & feliciorẽ
viroque iudicari, qui nec dum natus est, nec vidit
mala quæ sub sole fiunt.* Et Silenus senex à My-
da captus dixerit: *Optimum sibi videri, nun-
quam nasci, proximum quàm occisimè aboleri.* Et-
go viue, si potes, vitam longam, sed vt in cultu
illo gemino te diligenter exerceas, muneri tuo
satisfacias, publicæ vtilitati studeas, multa tibi
merita congreges, de præteritis delictis pœ-
nitentiam agas, iniquos docens viam Domini
verbo & exemplo, vt conuertantur. Quidquid
aliud protuleris secundum est, parergum, pere-
grinum, intempestiuum. Victam, vestitum, &
alia ad vitam necessaria adhibe, si potes, ne si
omninò prætermiseris, teus fias, velut qui tibi
mortem consciueris; nisi fortè damnatus sis,
vt inedia moriaris; quo casu sicut nihilomi-
nus tibi licet cibo te reficere, si fortè clancu-
lùm ministraretur, ita ab eo si vis abstinere, ve-
lut etiam non vti data elabendi occasione; sed
manere in carcere, & mortem expectare. Ne-
cessarios sumptus in medicos ne similiter ne-
glexeris. Turpis ac crudelis est avaritia, quæ
posse

*Mala quot
in vita.*

Ecclef. 4.

*Viuentium
quomodo.*

possessorem ut non sinit rebus suis indigētem. Quod intelligo, nisi difficilimum sit medicamentum aut remedium, quia lex tuendæ vitæ non obligat cum tanto onere & difficultate, quanta remedij usus est difficillimi, & acerbissimi. Nullus te prætextus adigat ad mortem tibi ipsi immediatè consciscendam (nisi quod vix vnquam accidit, id se velle reuelauerit tibi Deus, ut olim Samsoni) non es Dominus vitæ tuæ, sed tantum custos; ideoque te occidens peccas in Deum id lege cauentem; & in amorem quem tibi debes, & in patriam, cuius es membrum. Et quoniam membra quoque tua viuunt, moriuntur autem cum mutilantur, vel amputantur; hanc eorum destructionem tibi noueris interdictam, nisi fortè ea sit necessaria ad vitam totius corporis conseruandam; ut contingit, quando sunt putrefacta, vel alligata ab hostibus, vel veneno correpta, certissime cor infecturo, nisi absceindantur. Quid, si eorum adminiculo mala multa perpetro, an non tunc quoque præcidi poterunt? nonne ait Christus Matth. 5. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum?* Respondeo, nec posse, nec debere, illaque Christi verba tantum esse hypothetica: *Si oculus tuus*, &c. At reuerà oculi non scandalizant, sed homo iis abutens scandalizatur in obiectis exterioribus, atque ad peccandum inducitur. Peccauit proinde Origenes euirans seipsum, ne libidinaretur. Nullo item prætextu reipsum

Nullo prætextu licet sibi mortem afferre.

S. Aug. l. 5. de Ciui. cap. 17. & seq.

Non sumus Domini vita nostra:

mediatè interfeceris, ea scilicet adeundo, ex quibus valdè verisimiliter mors sequitur; nisi id necessarium sit ad bonum Reipublicæ, vel ad spirituale proximi, vel ad temporale amici optimi, vel ad id damnatus sis; verbi gratia, ad intrandum in lacum leonum: vel longissima exercitatio securum te faciat: quo pacto excusantur funambuli & aggressores Taurorū, cū sint in tali arte exercitatissimi. Vel per inaduertentiā præcipites te in mortē nimis pœnitētiis. Multos excusat bona fides & simplicitas, dicente Domino ad Abimelech Regē Geraræ: *Et ego scio, quod simplici corde feceris; & ideo custodiri te, ne peccares in me, & non dimisi vt tangeres eam.* Sin contrā sciret aliquis se sibi creare mortē excessu illo pœnitentiæ, aut lethalē morbum, perperam ageret excedendo, nec Deo grata esset eius pœnitentia, cui obsequium non placet nisi rationabile, vt tradit S. Thomas. 2. 2. q. 147. art. 1. Contractionis vitæ seu accelerationis mortis alia est ratio. Non peccat qui sciens ac volens aliquid ex causa rationabili facit, quo certò aut verisimiliter nouit contractum iri vitæ suæ spatium; aliàs nec pœnitentiam liceret agere, nec vitam amplecti religiosam, cū tamen vtriusque author sit Christus. Ecquis seriam, hoc est, multo tempore agat pœnitentiam, & non aliquid detrahat viribus suis, atque ex consequenti vitæ spatio habere solito cum illis proportionem? Rari Religiosi sunt, qui annum excedant sexagenarium, si

*Funambuli
qua ratione
excusentur.*

Gen. 10.

*Contractio
vitæ in qui-
bus licita.*

si portare iugum cœperunt ab adolescentia; de
 iis loquor, apud quos Regularis viger disci-
 plina. Qui si vixissent in seculo exempti oneri-
 bus & curis religiosi, vt plurimum sine du-
 bio vitam vixissent diuturniorem: Et tamen
 quis vertat illis vitio, & non laudi maximæ,
 quòd sponte trãstulerint se ad hoc vitæ genus?
 Nempe bonum est vitam prorogare corporis;
 sed inaius aduc magisque necessarium animæ
 vitæ consulere, ex qua etiam illa pendet. Con-
 sultitur autem per pœnitentias solidas nobis
 imperatas & religiosæ professionem vitæ. De-
 nique ne te occidi permiseris, nisi in fidei de-
 fensionem, vel ad non committendum pec-
 catum, vel ad necessariam Reip. defensionem,
 vel ob amici liberationem, quo non sis Reipub-
 licæ vtilior, vel denique nisi iuridicè addi-
 ctus morti. Tunc patienter parendum est, non
 repugnandum.

De præscriptis Prudentiæ circa
 Abstinentiam.

CAPVT II.

- §.1. *Abstinentia quid sit, quàm utilis ac necessaria.*
 2. *Quosque comedendum, vbi de honesto come-
 dendi modo.*
 3. *Quæ remedia Gula opponenda.*
 4. *De defectu cibi vicioso, seu nimia inedia.*

*Abſtinentia
quid.*

S. I.

ABSTINENTIA virtus est incli-
nans voluntatem ad conſectandam
in ciborum vſu mediocritatem ſecundum præ-
ſcriptum rectæ rationis. Notum eſt quòd per-
fectæ virtuti vniuerſim ſumptæ conueniat,
imperus & exceſſus paſſionum omnium reprimere.
Cùm igitur ciborum cupiditas de numero ſit
eiuſmodi paſſionum, hominẽque ita ſæpè detineat,
vt totus ſit in ventris obſequiis cutẽque curanda,
mentis exercitia negligat, rationi non auſcultet,
venter, vt in prouerbio eſt, *auribus caret*.
Vtile omninò fuit ac neceſſarium, interuenire
virtutem ſpecialem, qua ſe voluntas in hac parte
cohibeat eo fine, vt excluſis cibi exceſſibus
promptior ſit homo atque aptior ad mentis
operationes. Hoc dixerim, quia ſi quis alio
conſilio exceſſus illos fugiat, exempli cauſa;
ad acquirendam corporis valetudinem, vel
conſeruandam, non pertinebit iſta eius moderatio
ad Abſtinentiæ virtutem, ſed ſolùm ſi hoc
faciat ad frænandam cibi concupiſcentiam
ſecundùm præſcripta rationis, vt ex S. Aug.
lib. 2. qq. Euang. notat S. Thom. 2. 2. q. 146.
art. 1. ad 2. Similiter ſi nullo fine propoſito
quis abſtineat, vt ſit quãdo ided abſtinet,
quia quod comedat non habet; nihil per ſe
conducit ad hæc temperantia ad gloriam Dei,
ad virtutis bonum, ad ſpirituale meritum.
Ait enim Apoſtolus 1. Cor. 8. *Eſca nos non
commendat Deo; Neque enim ſi non manducauerimus,
deficiemus; neque ſi maducauerimus, abundabimus,*
ſupple ſpiritualiter. & apud Deum.

*Abſtinentia qua ve-
ra dicatur.*

Deum. Vtrumque autem quatenus rationabiliter fit ex dilectione Dei, pertinet ad regnum, quatenus ad parendum præscripto rationis, quam dedit nobis Deus regulam actionum nostrarum, spectat ad virtutem, conducit ad meritum; quod notare iuuerit aduersum Lurcones quosdam, qui ad gulam suam excusandam dicere non erubescunt, nihil prodesse à cibus abstinentiam. *Audio homines, verba adduco S. Ambrosij, qui dicunt, nullum esse abstinentia meritum, delirare eos qui castigant carnem suam, ut menti subditam faciant, quod nunquam fecisset vel scripisset Apostolus, si deliramentum putasset.*

S. Ambros.
Epist. ad
Eccles. Ver-
cell.

§. 2. Vt non est calor idem naturalis omnium, nec eadem professio, ventris capacitas, pœnitentiæ necessitas; non vnus idemque succus cibi cuiuslibet, nec eadem anni tempestas: ita nec est, nec esse potest vna eademque mensura temperantium quoad esculenta. Constat amplioribus indigere adultos quàm pueros: Rusticos item, & qui præ manibus habent mechanica opera, quàm literatos, & biliosos quàm flegmaticos; & scēminas gestantes vterum, quàm quæ non gestant; & qui innocentiam colunt minus teneri macerare sese grauioribus abstinentiis, quas vocamus ieiunia, quàm gulosos, helluones, & alios id genus intemperantes, necesse habentes ciborū excessus castigare inedia. Hyēs deniq; plus alimēti quàm estas postulat; quia, ut scribit Hippocrates: *Hyeme vētrei & voræ natura calidissimi sunt. & sōni longissimi.*

Hyems plus
postulat ali-
menti quàm
estas.

Hyp. l. 1.

Quare Aphor. 15.

Arist. sect. 1.
Probl. 4°.

Coloss. 2.

S. Aug. lib.
19. Conf. c.
31.

Arist. lib. 2.
Eth. c. 9.

Quare per ea tempora alimēta copiosiora sunt exhibenda. Etenim tunc calor innatus plurimus est, unde & pluribus indiget alimentis. Addit Aristoteles: Cibus parcus, potio liberalis per aetatem admittitur. Et infra: Parcimonia verò cibi communis omnium temporum est, sed magis aetati conuenit, ne ob habitum temporis feruentem, corpus immodico cibo pressum exaestuēt. Sed & cæteris paribus qui soliti sunt plus comedere, cibo uti possunt ampliore; quia iuxta eundem Hypocratem loco citato Aphor. 17. Dandum aliquid est tempori, regioni, aetati, & consuetudini. Propter hæc cauendum, ne quem facillè infimulemus intemperantiæ quoad cibum, ex nobis metientes quantum opus habeat. Allusit ex parte ad hoc Apostolus, dicens: Nemo ergo vos iudicet in cibo aut potu. Sed enim exoritur iam difficultas, si ita est; unde mihi de mensura cibi constabit? Facillimè dicitur tenendum medium; sed quis illud assignabit? Alius certè vix scire potest, quid mihi expediat; ego autem in causa propria Iudex esse prohibeor. Omninò difficile est illud determinare, ob idque S. Augustinus non sibi blandiens, sed ingemiscens: *Ecquis est Domine, inquit de potu loquens, eadem autem est cibi ratio, qui aliquando non rapiatur extra metas sobrietatis? quisquis ille est magnus est, magnificet nomen tuum; ego autem non sum, quis homo peccator sum.* Vniuersaliter adhuc loquitur Aristoteles in Ethicis: *In vnaque re medium inuenire est difficile, ut circuli medium deprehendere, non cuiuslibet, sed scientis solummodo est.*

Nihil

Nihil melius responderi posse videtur, quàm cibum illum sufficere, quo usurpato, plus aliquid non sine nausea, repugnantia, & difficultate aliqua sumitur, & in stomachum iam satis resectum transmittitur; ita ut incipiat difficilis esse respiratio, & grauari caput, & quasi contemptim, minutatim, tardè, intercisè, perfunctoriè comedi. Imò cum hæc nausea non statim sentiatur, expectanda non erit; sed tunc etiam faciendus comedendi finis, cum aliquid famis superest, quo securiores simus ab extremo perniciosiore, ac etiam crebriore, nēpe ab excessu. *Oportet eum* (verba recito eiusdem Philosophi) *qui medium coniectare vult, primum à magis contrario recedere: ex extremis enim alterum magis, alterum minus peccabile est.* Homine hac in parte prudentiores solent esse quæcumque bestia, quia ubi primum necessitati naturali satisfactum sentiunt, ne hæsitant quidem aut picissant, nec ad id verbere aut aliter cogi possunt.

Quod ad rectum comedendi, bibendique modum, vel de illo agitur, qui ad corporis spectat sanitatē, vel de illo qui ad bonos mores. Si de primo, & adultus sis, nec longum facturus iter, nec labori magno daturus operam; sufficiant tibi cœna & prandium, ac quidem moderatum. Perfanè est, infrequentius ut comedas, quàm pueri vel alij mancipati negotiosis operibus; hi autem ter tantum, aut quater ad summum in die comedunt. Iudæis in more fuisse nihil comedere antè horam prandij,

Ibid.

ACTOR. I.

prandij, indicio satis est illa B. Petri sententia. *Non enim ut existimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia, id est, nona antemeridiana. Vtebantur namque Iudæi die artificiali, totumque partiebantur in horas duodecim æquales; & cum hæc diceret B. Petrus, non valde distabat ab æquinotio veruo: Cùmque testificetur hora illa nona nihil adhuc bibisse socios; nihil quòque comedisse multò magis significat, cum cibus non sit propter potum, sed contra. Adde, quòd hæc ratione sanitati valdè prospicitur, eò quòd nocturno & antemeridiano tempore non digeritur cœna solum, sed superuacanei etiam humores absumentur; quod pomeridiano quoque accidit, cum antecœnium seu merenda prætermittitur. Vtrobique autem mensæ accumbitur, non sine magno cibi potusque desiderio, propter famem sitimque mordicantem; & ventriculo avidè complectente quòd ingestum est, perficitur valdè còcoctio. Ad quam magis adhuc perficiendam, & dominium caloris naturalis supra ciborum copiam conservandum, nunquam planè satur à mensa recedito. Hinc rationem deprompsit Galenus Traiani & Antonini Imperatorum archiatus, & medicorum omnium post Hippocratem doctissimus, cùm ad tantam peruenisset senectutem, (sunt enim qui scribant vixisse eum annos 140.) *Nunquam satur à mensa discessi, nunquam sic me effudi in cibum potumque, quin aliquod semper superfuerit edendi bibendi**

*Galenus div-
tissimè v-
xit & cur.
Coel. lib. 30.
c. 12.*

bibendique desiderium. Ita factum, ut nullis exu-
 berauim superfluis humoribus, & præterea omni
 tempore fuerim ad animi functiones expeditissimus,
 nulla retardatus stomachi cruditate, nulla grauiore
 somnolentia: Incidente graui negotio quod mo-
 ram non patitur, ut sit v. g. quando spiritualis
 vel corporalis medicus ad infirmum vocatur
 periclitantem, memineris prandium inter-
 mittere; curanda prius sunt quæ magis vrgent,
 & differri non possunt, aliàs nec infamiam de-
 clinabis, nec inuidiam, quasi gulæ plus æquo
 deditus. Suum certè relinquebat Tobias, au-
 diens in platea ciuitatis iacere cadauer alicuius
 sui contribulis. Et Manuel Comnenus Im-
 perator, manu propria pomum cortice exuens
 audiensque Persas impetum fecisse in frumen-
 tarios, abiecto mox pomo semidecorticato
 conscendit equum, & ad arma confugit. Et
 quia dum diu accumbitur, facilè contingit in-
 farciri escis stomachum sensim ingestis; caue-
 bis communiter prandium vel cœnam vltra
 horam producere. Cibis vtère communibus,
 nec tibi vulgò quære delicatos igneam nacto
 complexionem; sed paulò duriores, ut calori
 per laborem exacto leuiores citò absumentì
 possint resistere. Si tamen hoc non patiatur
 vetus tua mollisque educatio, erit ei aliquid in-
 dulgendum, nec id pugnabit cum perfectio-
 ne virtutis. Atque huc pertinet historia Ro-
 mani Monachi, qui cum in Scythim venisset,
 vno cum famulo; & monacho alteri Ægyptio
 ad

Tob. 2.

Nicet. lib. 6.

*Romanus
in reprehensio-
nem.*

*Lib. 5. de vi-
ta & verbis
Seniorum.*

*Quanta no-
bilitatis
quondam.*

ad se diuertēdi exhibuisset parū vini, cibosque
succu mediocris: scandalizatus est *Aegyptius*, de
famulo, deque tanta vt interpretabatur, cibo-
rum lautitia; quod cum obseruasset *Romanus*
interrogauit eum cuias esset, cuius prouincia,
quibus escis educatus, quibus item iam vesce-
retur. Producit ille conditionem suam vilissi-
mam, adiecitque se nunc aquam solam bibe-
re, panēque vti rusticano, ac quidem exiguo.
Tum *Romanus*. Scilicet valdē magnū mirum-
que est, tam vile tibi alimentum sufficere, qui
in tugurio natus, fortēque inuitus, & necessi-
tate compulsus, nihil vnquam expertus deli-
ciarum, duræ huius paupertatis habitum con-
traxisti: Ego autem fui quondam in vrbe Ro-
ma celeberrimus, ditissimus, beatissimus secū-
dum seculum; Domus mihi erat magnifica,
mensa opipara, lectus mollissimus, musica dul-
cissima, famulorum item copia comedenti
ministrantium, cunctemque stipantium & re-
deuntem. Quibus omnibus abdicauit me pro-
pter Christum vnico retento seruulo (quan-
quam ne hunc quidem pertraxi, sed adherere
mihi voluit) & tot honorum particula ad mo-
dicum victum mihi comparandum, quousque
corroborato vsu vitæ monasticę hunc quoque
abiciere valero. Erubuit his auditis *Aegy-
ptius*, nec dubitauit longē acceptiorē esse Deo
parcum illum *Romani* victum, in quem à col-
mine tot lautitiarum descenderat, quā qua-
lemcumque suam vitæ austeritatem. Sed per-
gamus. Solidi cibi qui in os venient, non prius
in

in stomachum transmittantur, quàm sufficienter attriti sint dentibus & præparati. Mirum quàm hoc profit ad facilem digestionem. Sunt qui stata non habent, nec habere volent edendi tempora; sed tunc solum accumbunt, cum sibi videntur esurire. Undè nunc in die semel tantum, nunc pluries comedunt: Nunc hora decima antè, nunc prima vel secunda post meridiem, non sine ingenti coquorum famulorumque molestia. Sed longè præstat statis vi, cum multò sit naturæ conducibilis ordinariè quam tumultuariè confusèque vivere. A ferculis admodum variis abstineto, quia calori operosissimum est, tam dissimilium qualitatum permixtos cibos ad uniformem chylum reducere. Qui succi sunt tenuioris aduruntur, dum lentè digeruntur crassiores; aut si antè adustionem ad intestina transeunt, hos secum deducunt indigestos. Sic docet Hippocrates alternationes contrarias in corpore, ut quando nunc calet, nunc friget, indicium esse morbi diuturni, eò quòd natura nequeat tot diuersitatum causas inter se componere. Colores quoque varij confusi ingratum nescio quem plerumque referunt, & multi cantantes promiscuè chorum reddunt insuauem. Ante esum ne biberis (nisi fortè post meridiem in summo æstu, vel in via arescentibus faucibus) non enim propter potum datus est cibus, ut supra dicebamus; sed contrà propter cibum potus, ut digeri commodè cibus possit; Hinc nominari antè potum solet, ut

*A ferculis
variis absti-
nendum, &
cur.
Hippoc l. 4.
Aphor. 40.*

*Potus & cib-
us quomo-
do capiendi.*

Col. 2. *Nemo vos iudicet in cibo, aut potu.* Nec tamen sufficit cibo potum postponere; sed ita vt alteri alter permisceatur; hoc est, post aliquantulam esitationem modicè bibatur, rursus comedatur, postea bibatur, & sic deinceps. Aliàs in homine, quidquid sit de brutis, multus ingestus & non ita dilutus in massam abit, quæ agrè digeritur, & putrescit, gignitque halitum foetidissimum, eò quòd illam non tam subingreditur potus, quàm sub finem liberaliter haustus circumalluit. Fit rursus, vt eadem massa ad nutritionem minus sit idonea, vt potè sicca quoad partes interiores & centricas; hominis autem alimentum humidius esse debeat, quàm cæterorum animalium, quandoquidem iuxta Aristotelem sect. 10. Probl. 55. natura calidissimus est.

*Benedictio
ante cibum.*

Venio ad alterum comedendi modum, qui scilicet mores respicit. Postulat autem primò cibos benedici, quia ritum hunc Christus exemplo suo nos docuit, quando in deserto non antè pavit turbam quinque panibus & duobus piscibus, quàm eleuatis in cælum oculis eos benedixit, Matth. 14. Marc. 6. Luc. 9. Nec refert, quòd S. Ioannes cap. 6. non ita scribat, eum scilicet benedixisse; sed gratias egisse, καὶ εὐχαρισήσας, id est, & cùm gratias egisset; quandoquidem reliqui tres Euangelistæ benedicendi verbum retinent, ideòque ne quartum putemus illis contrarium, existimandum est, gratias agere apud Ioannem, nequam accipi vt vulgò solet; sed pro inuocare
Dei

Dei gratiam in panes multiplicandos, atque ita coincidere cum verbo *benedicere* panes, ut multiplicentur. Tunc certè nondum erant multiplicari, non ergo gratiæ tunc Deo agi potuerunt, quòd eos multiplicasset. Deindè non dicit Ioannes benedixisse Deo: sed panibus; gratiæ ergo quarum Ioannes meminit, non ad Deum referendæ sunt; sed ad panes, id est, illas Deo non egit, sed petiuit, ut Deus gratia erga panes sua vteretur illos multiplicando, suamque illis benedictionem impertiendo. Non etiam obstat, quòd multiplicari similiter non debeant cibi quos sumimus: Est quippè multiplex apud Deum rei alicuius benedictio, multò magis quàm apud Isaac, cui dicebat Esau: *Num vnâ tantum benedictionem habes, pater?* Rogamus ut non benedicat nos solùm; sed etiam dona quæ de eius largitate sumpturi sumus, id est, faciat, ut nobis profint ad salutem corporis, quandoquidem illi nihil tale possunt, nisi concurrente simul Deo tanquam causa vniuersali; sicut nec sol illuminare, ignis comburere, terra fructus procreare. Adde, quòd Diabolus interdum cibo potuque (vtrumque inficiendo, vel sese immiscendo) obesse mortalibus conatur, cui quidem malo atque periculo diuinæ occurrunt preces. Apud S. Gregorium idèd puella quædam spiritum hunc malignum deglutisse dicitur, quòd prætermisit Lactucam benedicere. *Ego quid feci?* responsio est Diaboli ad Exorcistam, *sedebam super lactucam, venit illa; & deglutiniuit me.*

Panes multiplicati à Christo quomodo.

Gen. 27.

Benedictio panis ad quid.

S. Greg. 1. r.
Dial. c. 4.

Has preces vocat Apostolus, 1. Tim. 4. *Verbum Dei & orationem*, per quam sanctificatur creatura. Prandium porrò cœnamque perfectam sequatur actio gratiarum; cuius exemplum dedit Christus, quando post cœnam hymno dicto exiit in montem oliuarum, Mat. 26. & sine qua ille proculdubio ingratus esse conuincitur, qui nulla gratæ voluntatis testificatione diuinis fruitur beneficiis. Bestiarum est vtramque prætermittere. Caue in cibum te nimis effundas, hoc est, nimis auidè voraciterque comedas, ne cum Platone macula te afficias, cui cùm occurrisset Diogenes ficus edens, & diceret, *licere participem fieri*, comedere cœpit Plato, sed iusto auidius. Tum Diogenes: *Participem esse dixi, non deuorare. In cibis & aliis rebus prætereuntibus*, ait S. Augustinus, *non usus rerum, sed libido vtentis in culpa est.*

Gratiarum
actio post ci-
bium.

S. Aug. l. 3.
de doct. chr.
c.

Patriarcha
quàm casti.

Quemadmodum sancti Patriarchæ cum multis & speciosis vxoribus fuere castiores, quàm plerique hodiè cum vnica eaque deformi; quia non libidinandi gratia illis copulabantur; sed filios duntaxat procreandi, non promiscuè quouis tempore, sed quando non gestabant vterum, idque seruato vbique decoro, moderatione, ac temperantia: Sic sæpè contingit, viros Principes cum multis ac delicatis cibis & vestibus temperatiores esse atque modestiores; quàm sint mediocris & abiectæ conditionis plurimi vescentes vilibus, vt notat idem sanctus Doctor super epist. Ioannis, dicens: *Delicia qualibet si absque desiderio percipiuntur,*

tur, non officiant, & viles cibi appetenter accepti
 impediunt profectum abſtinentia. David enim a-
 quam male concupitam effudit, & Helias carnes
 comedit. Ut ideo de cibis idem dicendum
 videatur, quod de vasis ſcriptum reliquit Se-
 neca: *Magnus ille eſt, qui ſictilibus ſic utitur,* Sen. epiſt. 6.
quemadmodum argento; nec ille minor, qui ſic ar-
gento utitur, quemadmodum ſictilibus. Quod item
 de veſtibus fulcis, vilibus, ſordidiſque dici ſo-
 let, ſub iis plus interdum vanitatis latere &
 gloriæ, quam diuites habeant in holocericis
 ac byſſinis. Vndè Antiftheni oſtentanti pertu-
 ſum pallium, quo amiciebatur, ait Socrates;
per fiſſuram pally tui video vanitatem tuam. At
 multi obuertantur cibi delicatiſſimi, obiectum
 autem mouet potentiam. Mouet quidem, ſed
 rationis eſt, probæque voluntatis eam com-
 peſcere, ne in eſcas irruat, ne propositis nimis
 inhiat, etiam cum fames vrget; ſed nouerit
 cum Apoſtolo *abundare & penuriam pati;* id eſt,
 utrobique rectè ac temperanter ſe gerere, ſiue
 vberè ſuppetant eſculenta, ſiue non; non es-
 deuorare, vix mediocriter ſubacta dentibus a-
 ctutum demittere in ſtomachum ægrè illa
 concocturum. Caue ruruſ delectatione gu-
 ſtus ſic abſorberi more pecudum, & cura ven-
 trem ſaginandi, vt nihil menti ſuperſit libet-
 tatis, ad ea quæ dicentur, aut legentur perci-
 pienda. Dum reficitur corpus, ſua etiam ani-
 mæ reſectio præbeat, ſermonibus introdu-
 ctis, ſi non merè piis & ſpiritualibus, quod
 optandum magis eſt, quam ſperandum; ſaltem

*Antifthena
 notatur.*

phil 4:

*Sermones in
 menſa qui.*

Sozom. 17.

c. 23.

indifferentibus ad bonum finem. Idem de can-
 ticiis iudicium, si fortè aliqua postulat mos
 patrius, aut dignitas conuiuiarum; sicut olim
 ad mensam Theodosij Imperatoris, ad quam
 fuisse cantari solitum ex historia liquet Fla-
 uiani Episcopi Alexandrini; qui sciens illum
 Antiochenis vehementer iratum, ipsum adiit
 stipatus elegantissimis aliquot pueris, quos
 accuratissimè docuerat cantionem lamentabili-
 lem. Certior factus Imperator de aduentu tan-
 ti Antistitis, mox inuitauit ad prandium: con-
 sensit Flauianus, & postquam inter pranden-
 dum vidit hilarescentem, aperire cœpit sus-
 cepti causas itineris, simulque pro Antioche-
 nis humillimè est veniam deprecatus. Res-
 pondit ille tetrica fronte, de huius spe veni-
 ne cogitandum quidem, ratam manere in An-
 tiochenos sententiam. Hoc saltem da mihi,
 Imperator, inquit Flauianus, vt obiter canto-
 rum tuorum loco his adolescentulis meis te
 patienter audiente liceat aliquid modulari;
 quo annuente, illi in cantum lugubrem, artè-
 que summa præparatum tam flebiliter simul-
 que modestè eruperunt, vt lachrymas tenere
 vix possèt Imperator, totus sit immutatus, &
 accepta patera Episcopo dixerit: *Eccè Antio-
 chenis propino in signum beneuolentiæ pacis & gra-
 tiæ.* De priscais illis Philosophis memoriæ pro-
 ditum est, quòd in symposiis suis nunquam
 non tractarent vtilia, & de rebus sermocina-
 rentur ad sapientiam pertinentibus, quantò
 magis tractare deget Christianos, & ab omni
 stultilo

*Theodosius
 qua arte de-
 linitus pe-
 percit An-
 tiochenis.*

stultiloquio cœnas suas vindicare, qui audiri se sciunt à Deo & Angelis, rationemque reddituros de verbo quouis ocioso; nec ignorant, effundere sæpè Deum iram suam in eos, qui nullo metu coerciti, inter genialia conuiuia, linguam suam non moderantur, nec dicunt lasciuianti; *lingua quò vadis?* sed laxant habenas in blasphemias, detractiones, obscœnitates, & nugas id genus alias? Descendit hæc ira in Baltasarem illum Nabuchodonozoris filiū, Dan. 5. & in Vgolinum Pisanum bonis omnibus affluentem. Is in die natalis sui exhibuit necessariis suis insigne conuiuium, in quodum egregiè luxuriatur, hostes suos dieteriis lancinat, atque vt semel dicam, nihil sobriè loquitur; Marcum quemdam simul interrogat, *An aliquid deesse censes ad perfectam fœlicitatem?* Respondit ille, vereri se ne desideraretur diuina gratia atque protectio. Vix loqui desuit, cum Gibelini hostes Vgolini capitales impetu facto irruunt, domū circumdant, ex domesticis trucidant aliquos, ipsum cum vxore & liberis in turrim coniciunt, claues in Arnum profluentem mergunt, eundèque ibi cum suis miseranda fame enecant. Nunquam itaque Dei metū deponat vir prudens inter cyphos & fercula; nihil faciat, loquatur aut libenter audiat, quo repentinū Dei furorē in se sociòsque arcessat, sæpè recogitet quod scriptum est: *tenent Iob. 21. tympanū, & cytharā, gaudent ad sonitū organi. ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt.* Et rursus: *Edebāt & bibebāt, vxores ducebāt*

Paul. Emil.
l. 8. de gast.
Franc.

Vgolini
miserum factum.

Euc 17.

& dabantur ad nuptias, usque in diem qua intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus: Loth: edebant & bibebant, emebant & vendebant, plantabant & edificabant: Qua die autem exiit Loth à Sodomis, pluit ignem & sulphur de caelo, & omnes perdidit.

*A gula quot
damna.*

§. 3. Ex Gulæ remediis vnum mihi videtur cæteris anteponendum, serua damnorum consideratio tam corporalium quàm spiritualium, quæ à scædo isto vitio velut à fonte suo deriuantur. Haud dubiè sanitati mire incommodat propter humorum copiam, quibus grauantur viscera, & à temperamento suo naturali coguntur discedere. Quanquam hanc humorum perniciosam farraginem non gignat sola ipsa ciborum abundantia, sed etiam ociositas, & cibi potusque qualitas. Nam cibus si caro sit, valdè nutrit, & multa gignit superflua, si copiosè ingeratur; quod fit quando valdè appetitur. Hinc dicendi ansam arripuit Plut. lib. de tuenda valetudine, *optimum fore, ita consuesfacere corpus, ut non multum carniū esum desideret.* Vina item, quò fortiora, eò plus conferunt ad eiusmodi superfluitates. Secundò gula vsque eò vitam contrahit, vt verè dici possit quod notat Franciscus Patr. li. 5. de Repub. c. 8. plures perire crapula, quàm gladio. Vires similiter mirum diminuit quàm proinde sicut delicias cæteras fugerunt constanter ac contempserunt fortissimi, quique Romani, velut iniuicam roboris, animique militaris.

*Veterum
Romanorum
frugalitas.*

conten

contentus honesto

*Fabricius paruo, spernebat munera Regum,
Sudabatque graui Consul Serranus aratro:
Et casa pugnaces Curios angusta tegebat.
Hac mihi paupertas angustior, hac mihi tecto
Culminibus maiora tuis.*

Claudia. in
Ruff. l. i.

Laborat præterea helluonis caput continuis penè defluxionibus, mucò sputoque scater fœdissimo, sternutationibus infestatur, & singultibus ob nimiam repletionem, si Hippocrati credimus, lib. 6. Aphor. 13. Conatur enim natura seipsam succutiendo & expultricem incitando potentiam, quod superfluum est excernere. Quod ad vocem & locutionem, obest ei plurimum; eò quòd humoribus grauata lingua ad motum sit inhabilis, vt tradit Aristot. sect. 11. Pobl. 21. nec minus somno & quieti nocturnæ ob difficile caloris naturalis cõflictum cum magna illa ciborum congerie, quos ne tota quidem posse nocte concoqui, testes sunt matutinæ cruditates. Quod ad rem familiarem, ea citò exhauritur non sine infamia & ludibrio. Acutè Seneca: *Necessariis rebus exilia sufficiunt supernuacaneis ne regna.* Ecquid iam prodest Lucullo expendisse in cœnam vnã ex improuiso instructam pro Pompeio & Cicerone quinquaginta aureorum millia; & Cleopatram in liquorem resoluisse vnionem vnum, cuius pretium erat centum millium? Dicebat quidam comessatori vicino suo, qui se semper aiebat indigere: *Conquereris, quòd tibi bona & pecunia non suppetant; at indicabo tibi*

Defluxiones.

Vox impediens.

Cruditates.
Senec. lib. de
consol. ad
Albinum
c. 11.

Luculli luxus.
Cleopatra.

presentem amicum; à quo mutuò accipias. Accipe à te superflua tibi subtrahendo, & citò videbis quam verum sit quod dici solet, Magnum vectigal est par-cimonia.

Animi dā-
na ab ebrie-
tate.

Sed & animi functionibus per gulam nocetur valdè, primò quia inhabile, morbidum, infirmum eius reddit organum, id est corpus. Secundò quia libidinosis; hoc est, turpissimis cogitationibus, votis, atque operibus incentiua præbet fortissima. Quemadmodum sine Cerere & Baccho friget Venus, ita luxuriam facit *Saturitas panis*. Ezech. 16. Tertiò, quia vnà cum corpore mentem deprimit, nec sinit in superiora assurgere. Quocirca Christus volēs nos intentos meditationi mortis, futurique iudicij ait: *Attendite ne fortè grauentur corpora vestra crapula & ebrietate, & curis huius vite, & superueniat in vos repentina dies illa.* Quartò, quia magnam inducit infamiam, eò quod ignominiosam parit seruitutem, obnoxium ventri facit hominem & cupiditatibus eius, nec liberum sinit esse in operationibus animi seriisque negotiis. Quintò, quia de bonitate ciborum rectam non sinit proferri sententiam, sed cariores, rarioreque hoc ipso credit meliores; vt apud Martialem perdix inelegantior, licet eiusdem saporis, paralyto minus placet, quàm altera: quia emptam audit viliori pecio:

Mart. l. 13.
Epigt. 71.

*Rustica sum perdix, quid refert si sapor idem est:
Carior est perdix, sic sapit illa magis.*

Et Iuuenalis Sat. 11.

Magis illa iuuant, quæ pluris emuntur.

Sextò

Sextò ac postremò, quia multiplices post se *Culpa mul-*
 culpas trahit, vt si lædat grauitè corporis sa- *ta.*
 nitatem, si obstet ne gastrimargus facere ali-
 quid possit, ad quod sub mortali tenetur, si vt
 cupiditati suæ satisfaciatur, indicta ab Ecclesia
 ieiunia obseruare prætermittat, bona prodigat
 sustentationi suorum necessaria; si comessan-
 do extimulari se valdè sentiat ad libidinem,
 pergat tamen, si coniuncta sit gula cum scan-
 dalo, vt quando interdictæ ab Ecclesia carnes
 extra necessitatis casum & dispensationis co-
 meduntur; si non ieiunus accedat Sacerdos ad
 operandum sacris, vel ad communionem Lai-
 cus qui periculosè non ægrotat, &c.

§.4. Obseruandum denique, quòd quemad-
 modum iuxta doctrinam Aristotelis Sect. 31.
 Probl. 20. non solus color albus oculis officit,
 sed etiam contrarius: Ita prudenti viro non
 modo excessum circa esculenta & poculenta
 vitandum esse, verum etiam defectum nimium,
 quia oportet nos non nisi rationabile obse-
 quium offerre Deo, Rom. 12. rationabile au-
 tem non est, quo à medio receditur; siue per
 excessum, siue per defectum: neque enim re-
 fert ad quod extremum propendeas, si me-
 dium; hoc est, virtutis iter non tepeas. Te ne-
 mo non laudabit, si quo vitam tueare, in ci-
 borum vsu fugias quidquid est nimium. Nam
 & Leones, Lupi, & alia quædam animalia
 cibi se moderatu curant. Vicissim nemo non
 vituperabit, si à necessario vitæ alimento ab-
 stineas. Ita sanè est à cibis abstinendum, vt
 constan

*Brutorum
 moderatio.
 Plut. lib de
 industria aa.*

constanter ieiunare possimus, quando ieiunare præcipimur, & alia obire ad quæ tenemur; & non incurramus in grauem aliquam infirmitatem. Qui autem nimia se inedia conficit, postea nequit defectu virium obseruare præscripta ieiunia, nec astringentia alia professionis suæ præstare munera (ieiunantis alia est ratio, eò quòd per ieiunium communi modo assumptum, non ita extenuat sui vires corporis, respectu negotiosi opetis ad quod tenetur; quin illud facere simpliciter, esto non tam commodè & facilè possit; vel si extenuat, non astringitur lege ieiunij) & præterea facilè adit morbum incurabilem. *Novi ego*, ait S. Hieronymus, *in utroque sexu per nimiam abstinentiam cerebri sanitatem quibusdam esse vexatam, ita vt nescirent quid agerent.* Enimuerò, quia in hoc extremo paucissimi sunt, nihil est quod ultra dicamus.

S. Hier. in
epist. ad De-
metriadem.

De cautela & circumspectione circa Sobrietatem.

CAPVT III.

- §. 1. *Quid sit Sobrietas.*
2. *Quousque bibendum, & quid agendum cum importunis conuiujs ad haustus aequales prouocantibus.*
3. *De ebrietatis remedijs & incommodis.*
4. *Quos potissimum Sobrietas deceat.*

§. 1. VEM AD MODVM abſtinentiæ, proprium eſt, inclinare nos ad conſectandam in cibo mediocritatem; ita Sobrietatis munus, inducere ad obſeruandum medium in vſu potus, quod recta ratio ſpectatis circumſtantiis præſcribit, quicumque demùm ſit potus; ſed maximè ſi inebriandi vim habeat naturalem. Tali quippè præter modum aſſumpto non ſolum à ſtatu ſuo recedit homo & de rationis cõpote impoſ efficitur; ſed etiã magis magiſque incaleſcit, & quò maiorem habet eius conſuetudinem, curatur difficilius, ardore intrinſeco exſtimulatur ad bibendum; & difficillimè tenet, quod dixi, medium: eamque ob rem virtutis huius frãno quàm maximè indiget. Adde quòd ebrietatis vitium atque deformitas latere non poſſit, ſed in oculos incurrat omnium. Singulariter autem enitendum videatur ea curare, quæ omnibus conſpicua ſunt. *Si tibi nontum, facile fortè fuerit, vniuerſa ſi qua ſunt animi extergere vitia,* inquit Plutarchus; *illa certè tibi tollenda minuendãve, ſunt, quæ apparent maximè, primòque conſpectu occurrunt.*

Sobrietatis
munus.

Plut. in
Polit.

§. 2. Quæ diſſeruiſimus præcedendi capite §. 2. de medio in materia abſtinentiæ diſcernendò plus minùs ab extremis; de medio deque exceſſu in materia Sobrietatis, æquè poſſunt intelligi; ſunt ſiquidem virtutes hæ duæ valde inter ſe colligatæ, vt proindè quod de vnius extremis dicitur, accommodari facilè alterius extremis poſſit. Quia autem fit non frequenter, vt qui ſibi relictì plus æquo non bibe

biberent, importunis expugnati compotatorum precibus, vel minis id faciant; & tunc satis se tutos, atque apud Deum credant excusatos; cùm tamen non sint, eò quòd nec metu, nec amici causa fas est diuinæ legis rationisque naturalis fines transilire, aut homines magis quàm Deum reuereri; tres hîc modos proferam importunas illas preces eludendi. Primus sit, voto te obstringere (si speras & valdè probabiliter credis te ei satisfacturum) ad tres vel quatuor duntaxat communes cyphos, tam in prandio quàm in cœna; tempore verò medio quod videlicet prandium cœnamque interiacet, ad vnum vel summum duos exhauriendos. Hoc armatus clypeo importunis sociis subridens, constanterque dicit: Ignoscite charissimi; religione prohibeor facere quod flagitatis; obligauit me voto contrario, & nostis quod scriptum est: *Vouete, & reddite Domino Deo vestro.* Et, *Melius est non uere, quàm post votum promissa non reddere.* Absit, vt illudâ Domino, serua res est, non mihi expedit præuaricari. Adiuro proindè pietatem vestram, ne vrgendo auctores mihi sitis præuaricandi, hoc siquidem neque è re vestra est, neque mea. Diceris forsitan: in nos solos cadat omnis si quæ sit, maledictio. Sed nescio vnde vobis potestas sit in vos transferendi culpam meam, aut debitam ei pœnam sustinendi, cùm disertè pronunciet Iudex æternus: *Vnusquisque onus suum portabit: & Anima que peccauerit, ipsa morietur.* Quòd si non idcirco desiste

*Remedia in
consuetudinem potan-
di.*

I. Votum.

*Pfal. 75.
Ecclef. 5.*

*Gal. 6.
Ezech. 18.*

desisterent, sed graue potius damnum intendant, nisi delibares saltem aut ampliore te vino prolueres; delibabis, si mihi credas, eò quòd modica degustatio non attenditur; alia ex parte potest furorem illum mitigare. Quod ad vini vsum amplioris distinguendum est. Vel amplius illud quod offertur, non est tibi nociturum, atque ita non includit culpam; vel est. Si est, non tibi licet quod vrgent, facere; non quia vouisti te non facturum; quia tunc votum cum tanto detrimento non obligat, quantum imminet ex hypothesi, nisi feceris; sed quia patere eis nò potes; nisi leges infringendo temperantiæ, & mortaliter peccando aut venialiter. Mortaliter quidem, si excessus vini grauis sit ratione habita tuæ complexionis; venialis, si leuis. Si non est, in tua est potestate abnuere quod petunt, vel concedere: abnuere; quia non teneris voti tui legi renuntiare propter damna, quæ interminantur; quæque si patienter tuleris, in album martyrum reponeris; concedere verò, quia cessat in eo casu voti obligatio. Illustro rem exemplo priuati hominis; quem constat non teneri vi præcepti tuèdi vitam suam occidere iniquum inuasorem, quæ si occiderit, cum possit, videt moriturum in peccato mortali; & tamè potest occidere: Vicissim nò tenetur vi non occidèdi proximum, sinere se ab illo occidi, & tamen potest sinere, ne ille damnetur, vt ex communi doctrina tradit Tolet. l. 5. Inst. c. 6. Secundus sit, inuitatores ante admonere de constituto tibi

*Excessus
vini quale
peccatum.*

*II. Numerus
certus pocu-
lorum.*

tibi certo mediocrium poculorum numero, quem vt prætergrediaris, si promittere velint non instituros, sis ire paratus, aliàs non. Quod si ipse domi conuiuium instruis, nunquam audebunt vim tibi propria in domo afferre; satisque intelligent, tuum non esse grauati potu, sed ad prospiciendum omnibus epuli partibus, mente vti posse libera, potiusque illos ad bibendum incitare; quod facies semper modestissimè, ne aliàs domus tua domus vocetur ebrietatis, & fœdiora exhibeas conuiuia, Ethnicorum illorum conuiujs, *in quibus non erat qui nolentes ad bibendum cogeret; sed sicut Rex statuerat, sumeret vnusquisque quod vellet.* Cauebis esse in stultorum quorundam sententia, qui honori suo detractum putant, quoties à se hospites dimittant sobrios, cum ex aduerso valdè sit dedecorosum si dimittant alios. Quo errore tam confundi conuenit Christianum, quàm gloriaretur Epicurus. Et quia diu sedendo nimis plerumque bibitur, aduigilabis, ne tardè nimis prioribus ferculis succedant posteriora; sed amotis illis hæc inferri præcipies. Tertius sit, obsecrare, ne te vltra ad bibendum exstimulent, si amici sunt, & te iterum ad se venire cupiunt; aliàs posthac non venturum, simulque palàm facere, nimia cōpotatio quàm fœda sit, tibi que pernitiōsa. Dignam item laude non esse amicitiam, quæ frustrà lædi flagitat tantum bonum quantum est sanitas; ex nihilo minus quàm ex profusa noxiaque ingurgitatione pendere Principis,

Hæsther. i.

III. Abnue-
re obsecra-
tionibus.

vel

vel alterius nominati viri valetudinem, per quã adiuraris. Habere te rectiores, & præsentiores modos, quibus palàm facias, quàm propensa sis erga eum voluntate, quantum ames illum & colas. Eum quoque esse, qui nullo modo velit te tuique similes nimio potu ægrotare, ingesta per os egerere, vel turpe aliud committere. Et sanè vt obiter hoc interferam, laudarem non parum Principem, qui abusum eiusmodi sibi displicere, eliminandum esse, pias potiùs preces offerendas Deo pro Regiæ maiestatis incolumitate; vel superflua tot pocula danda pauperibus, subditis suis decreto publico significaret. Tandem si nequis ab importunis te extricare, nisi exhausto poculo cui te sentis imparem; effunde totum vel partem, si potes in angulum, vel per fenestram illis non aduertentibus: tolerabilius multò est vini, quàm vsus rationis, quàm honesti, quàm bonæ conscientiæ, valetudinis & famæ iacturã pati: Sicut & Cori Regi melius visum, vasa illa preciosa & figulina quæ domi habebat, confringere, quàm iis à seruo quopiam suo violatis modestiam excadescendo perdere. Minatur aliquando actum iri de amicitia mutua, nisi totum ebiberis: talem contemne si sapientem necessitudinem ab vno eoque fragili pendentem poculo, & quæ conseruari honesto illaeso non potest. *Non sit tibi amicus*, ait S. Augustinus, *qui te Deo vult facere inimicum. quia & tuus & suus est inimicus. Si & te & alium inebriaueris, habebis hominem amicum; sed*

Vinũ quando effundendum.

S. August.
serm. 131.

Deum inimicum. Et ideo sapienter considera, si iustum sit, ut te à Deo separe, dum te ebrioso coniungis. Quo loco non possum non laudare morem Gallicum, suum quisque cyphum retinet, propinando indè bibit quantum vult, nec transmittit ad alium; quo pacto tria vitantur incommoda, quæ derivari ex eiusmodi transmissione possunt. Primum, nullum subest periculum contagij, quod esset, si forte quis occulta aliqua correptus lue cæteris in eodem vase propinaret; nullum item horrois, quem facile ingenerant fœda oris aut totius vultus vitia, quæ interdum insunt ei, qui proprium vicinis poculum tradit. Alterum, præceditur longa illa mora innecti solita per eiusmodi transmissionem, dum quilibet exonerare se studet in aliquem, nec inurbanus vult videri, quasi retipens sibi arma Bacchica; sic enim homines de terra loquuntur. Tertium, excluditur ebrietas, dum pro arbitrio tantum quisque bibit, & non cogitur.

§. 3. Esto, difficile curationem admittat ebrietas, de qua S. Basilius: *Huius mali finis est nullus. Ipsum namque merum inexplebilem continuo sitim addit, nec necessarium querit usum, sed ad alium irrefragabiliter potum inuitat, cum ardentes ebrios semper bibendi cupidos reddit.* Admittit tamen aliquam, & sanari potest. Primum constanter remittendo singulis hebdomadis; vel mensibus aliquid de assueti cibi potusque quantitate. Ita venietur tandem ad medio

Gallorum
mos laudanda.

Et inde
quorū cōmo-
moda.

S. Basil. in
Homil. in
Ebrietatē.

Ebrietas
quomodo
vincenda.

me
qu
ctus
be
Qu
bi in
tene
briet
cipi
arde
cat;
di co
nim
retu
tate
nabi
dò,
das
funa
lis,
min
prà
qu
tur
præ
stius
gene
cele
mag
num
tu p
peco

mediocritatem, & corpus non lædetur, cò quòd sensim & quasi imperceptibiliter fiet vicius diminutio. Consilij huius authorem habeo S. Augustinum, cuius verba hic apponam: *Qui se de hoc malo desiderat liberare, quo modo sibi interuallo dierum potum addendo ad ebrietatis tenebras peruenit; ita paulatim subtrahendo ad Sobrietatis lucem redeat. Qui si simul totum quod accipiebat, subtraxerit; ubi nimia siti cœperit exardescere, cum grandi amaritudine clamet, ac dicat; malle se mori, quàm sibi bibendi & inebriandi consuetudinem tollere. Et ideò vt nec ardorem nimium patiatur, & de tam graui morbo liberetur, per interualla dierum aliquid de nimietate potus sibi subtrahat, quousque ad rationabilem bibendi consuetudinem redeat.* Secundo, si iusta rationis lance apud te expendas ebrietatis incommoda, quibus non perfunctoriè consideratis velut insignibus malis, suggerit voluntati ratio vitium esse abominabile, fugaque dignissimum. Quæ supra recensuimus ex gula promanare solita, ac quæ ac etiam magis ab ebrietate proficiscuntur, ideòque transferri huc possunt. Sed prætereà hoc habet ebrietas: manifestius in Scriptura peccatum mortale ex suo genere esse docetur, & excludere à regno cœlorum, 1. Cor. 5. hominem prætereà magis transfert à statu proprio in pecunum rationis expertem. Et quoniam à statu proprio transfertur ebrius, non autem pecora; hoc nomine deterior est pecoribus;

S. August.
serm. 231.

Ab illa
quos damus
na.

Sicut etiam isto alio, quòd metas excedat necessitatis ac sufficientiæ. *Quantò his melior est asinus*, ait S. Chryostomus homil. 71. ad popul. *quantò melior canis, & quodlibet brutum? hoc enim siue opus sit comedere, siue bibere, necessitatis terminos ponit, nec ultra quàm opus est, progreditur, licet cibi sint infiniti.* Sed non sit deterior, satis magna imò nimis magna infœlicitas atque ignominia, quòd potu illo nimio brutis comparatur; quòd eadem ipsi accidant, quæ curribus auriga excusso solent. Siquidem currus rectore destitutus nullo ordine rapitur, vt scribit Isocrates, animus quoque ratione orbatus in multos incidit errores. Quòd rursus tunc fit ad ratiocinandum ineptissimus, quòd nihil validè possit circa res Sacras operari, non Sacramentum conferre aut conficere, non offerre sacrificium, non aliquem iurisdictionis suæ actum exercere, non inire contractus aliquos propter rationis defectum liberique arbitrij, quale tunc temporis ligatur, vt sic loquar, nec in sufficientem consensum potest erumpere, non domesticam pacem colere aut fraternam benevolentiam; sed querelis ac rixis replere aëra, & multa loqui poenitenda, multa conuicia vomere, multis modis ineptire. *Cum quis biberit*, ait Plato l. 1. de legib. *primò alacrior fit, quàm prius erat; deinde quo plus biberit, eò maiore & meliore spe atque insuper potentia pro sua opinione repletur. Tandem quasi sapiens ea homo confidentia, libertate, audaciæque constat, vt intrepidè & faciat & dicat quidquid*

Isocra. ad
Dæmon.

Ebrj descri-
ptio & sta-
tus.

quidquid placet. Propter hoc, & alia Lacedæ-
monis inuisa semper fuit ebrietas, nullo ma-
gis ab ea Iuuentutē suam reuocantibus, quàm
oculis eius obiiciendo ebriorum gestus, mo-
rēsque ridiculos. Et Gentilium Poetarum vnus
eamdem ad tuendam pacem omninò de ciui-
tatibus exterminandam censuerit.

*Natis in usum latiria scyphis
Pugnare Tracum est, tollite barbarum
Morem, verecundūque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.*

Horat. l. i.
Carm. ode:
27.

Extra numerum sunt mortales, quibus vitam
eripuit. Periere alij impingentes in lapidem,
aut præcipitium. Alij extinguentes calorem
naturalempōtu nimio, vt bibones illi quadra-
ginta, qui coram Alexandro in certamen de-
scenderant, quisnam esset bibendo superior.
Alij ab amicis propriis, sed ebriis interfecti
sunt, vti Clytus ab eodem Alexandro. Quo
casu non est, quòd homicidij reatu, pœnâque
liberum se credat homicida eo prætextu, quod
quid tunc ageret, ignoraret. Verè quippè om-
nium eiusmodi malorum sequentium fit reus;
si ea verisimiliter præuidere potuit, aut expé-
rimento didicit ex ebrietate sequutura: ita si-
quidem euadunt voluntaria, sicut ipsa ebrie-
tas, in qua virtute continentur, vt post Ari-
storelem l. 1. magnor. moral. c. 31. docer S.
Thom. 1. 2. q. 20. a. 5. & q. 73. art. 8. Tenetur
similiter ad reparationem damnorum omnium,
quæ ex culpabili temulentia proficiscuntur.
De infamia quid dicam? plerisque sanè in lo-

*Quanta
mala ab ea.*

cis à ferendo testimonio non ebrij solum excluduntur; sed ebriofì, hoc est, ij, qui actus quidem ebrij non sunt, & rationis vsu destituti; inebriari tamen consueuerunt: quòd indigni iudicentur, quorum affirmationibus quis fidem habeat. Abominabiles quoque habentur propter fœdissimum illum indigesti vini vomitum; qui sicut censura vitioque careret, si à morbo illo naturali procederet, quem Græci ἀκράτεια vocant; ita excusatione caret quotiescumque est ab intemperantia. Quod ad Prouincias turpitudini huic deditas, contemnuntur non parum à cæteris eam ob causam inter alias, quòd in dies euadant minus bellicosæ, siquidem:

Abominatio.

Virgil.

Et Venus eneruat vires & copia Bacchi.

Ad vigilias item inidoneæ, vndè Virgilius somnum vino coniunxit, dicens:

1.2. Æneid.

Inuadunt urbem somno, vinoque sepultam.

Sobrius
ἡσφάλειος.

Sobrius contra dicitur à Græcis ἡσφάλειος; id est, vigilans, quòd sobrij proprium sit vigilare, & iis attendere quæ tractat vel loquitur. Ad secreta item militaria nihilo aptiores. *Nulum enim secretum, ubi regnat ebrietas.* Præcipua hominis facultas est Intellectus separans nos à pecoribus, vt te docebit versus ille psalmographi: *Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus*, ex quo sequitur, præcipuum inter humana decus nostrum in rationis vsu consistere, atque ita in eius destitutione ex culpa profecta infamiam præcipuam. Quid denique vilius idolis

Prou. 31.

Psal. 31.

idolis gentium, ex quibus vnū Exod. 32. vocat Moyses Ignominiam fordis? Iis autē ebrij similes sunt. Oculos habent, & non vident propter suffusionem, quæ arcet species visibiles, vel facit, vt vnū duplex appareat. Aures habent, & non audiunt, somno sepulti profundissimo. Nares habent, & non odorantur, eò quòd præter naturalem cerebri constitutionē, quæ sensus huius perfectioni valdè officit (vndè odoratum habemus hebetissimum animalium omnium ex Aristotele l. de sensu & sens. c. 4.) accedit ab ebrietate humor copiosus & frigidus, retundēs valdè atque heberans olfactiuam potentiam. Quæ etiā causa vna est, cur ieiunē pascantur canes venatici, ne alimenticopia hanc in eis obtundat facultatem. Manus habent, & non palpant, aut palpare non sentiunt. Pedes habent & non ambulant, sed cespitant, irruuntque in parietes quasi arietantes. Antea validi domum deportantur, nō valentes sese erigere. Antea formidabiles, ab insultatibus pueris deridētur, & vellicātur.

Nondum incommodorū finis. Vino dediti non nisi ebriosos, & infirmo cerebro filios in ebrietate generāt, si quos generant. Vndè quærit Plutarchus: Quidnā illud est, vt qui se mulieribus generandæ gratia sobolis admovent, omninò sobrij aut vino modestissimè delibato cōgressum faciant? Respondet autē id fieri, vt prole suscipiant, nec à natura pronam ad ebrietatē, nec ad epilepsiam, vel amētiā: *Quibus enim ex initio vt à genitoribus*

*Ebriosus
priuatur
su sensuum.*

*Plut. lib. de
educ. puer.*

per ebrietatem seminarentur, accidit, ij vini avidi ac temulenti esse solent. Ea propter cum Empedocles quendam ex temulentia alienata mentis adolescentulum desipere cerneret: Adolescentule, inquit, e-

Ebriofis vt plurimum infœcundi. Arist. Sect. 3. probl. 4.

brius te seminavit pater. Dixi, si quos generant, quia ebriosorum semen infœcundum esse vt plurimum solet ob rationem quam profert Aristoteles, quod habitus corporis eorum præhumidus sit: Semen autem non quid humidum, sed quod constat crassumque est, vim habet procreandi. Iidem patent morbis quamplurimis, quorum idem meminit problemate sequenti, vt aquæ intercutis. Diu denique viuere nõ consueuerant, quia vt ibidè legimus, homo deficit cum naturalis eius calor extinguitur; extinguitur autem cum humor lenis quo alitur, à superueniente efficaciore vini calore consumitur.

Diu non solent viuere.

Vini aqua temperandum.

Subiiciamus & tertium ebrietatis remediũ, temperetur ac diluatur aqua vinum, atque, vt ita dicam, maceretur; quia obstabit maceratio, ne rationis vis intereat, auctaque pedetentim stomachum gustumque assuefaciet aquæ qualitatibus, facileque ab vtroque impetrabis, ne vinum vltra multum desideret. Duas alias causas addit Plutarchus; vnã, quia vinum vi sua valdè perturbat corpus, & replet humoribus, nisi hæc vis eius refringatur. Alteram, quod expediat aquæ assuescere, vt si quando necessitas inciderit, non offendantur stomachus insolentia & nouitate, neque renuat ac recuset; hæc autem consuetudo

tudo dilutione illa contrahitur.

§. 4. Cæterum, non omnium æquè interest Sobrietatem colere; sed præcipuè Clericorum, Principum ac Magistratum, literatorum hominum, adolescentum & mulierum. Clericorum quidem, ne infirmis offendiculo sint; & ad sacra inhabiles; & à Deo percutiantur, ut Nadab & Abiu. Quapropter illos antè omnes seuerè admonet his verbis S. Augustinus: *Quia quod peius est, aliqui etiam Clerici qui hoc deberent prohibere, cogunt alios bibere plusquam expedit, amodo incipiant, & seipsos corrigere, & alios castigare, ut cum antè tribunal Christi venerint, nec de sua, nec de aliorum ebrietate incurrant supplicium.* Principum ac Magistratum, eò quòd tales oportet esse omnium horarum homines, & paratos quouis tempore ad tractandas, quibus præsumt, res gruiissimas, ad salutaria consilia ineunda, ad responsa danda, iusque administrandum, quod nisi ægrè præstarent vino dediti, nequaquam scripsisset Salomon experientia doctus. *Noli Regibus ò Lamuel, noli Regibus dare vinum: supple copiosum.* Eos præterea decet grauitas, modestia, animique moderatio & secretorum tenax custodia; vini autem vsus liberalior in ebrietatem definit, ebrietas, ut notat S. Basilus, *impudentia est mater, risu gaudet, insanit, ad omnem dedecoris speciem facilis est & procliuis: ut non meritò picam loquaculam Baccho sacram esse voluerint. Nullum item secretum, ubi regnat ebrietas, quæ fortè causa est, cur Bac-*

*Sobrietatē
quinā ma-
ximè colere
debeant.*

S. August.
serm. 231.

*Principes &
Magistra-
tus homines
omnium ho-
rarum.*

S. Basilus
hom. 14. de
Ebriet.

PROU. 31.

chus Lyæus appelletur, à verbo Græco λύω, id est soluo, quòd arcana soluat & aperiat: vnde qui ea student expiscari, conantur profuso potu in ebrietatem eos inducere, à quibus secreti tenacibus scire appetunt quod nesciunt. Vident satis incommoda ista Principes; quidam tamen vt audio, illa cupientes effugere simulque non carere voluptate cõpotatoria, comparant sibi magno pretio verum amethystum auertendæ causa ebrietatis (qui quia occurrit, hoc nomẽ sortitus est ab æ priuatiua litera, & μέθη, id est, ebrietate) sed heu! decipiuntur, quia non idè à peccato liberantur; non quòd priuentur ratione; sed quòd nimis bibant, vini vsum ad finem prauum referant, lædant valetudinem: & pro vili delectatiuncula diuinæ gratiæ iacturam faciant, longè grauiorem ea, quam passus est Lyfimachus; quando inter Scythas constrictus siti se se paritèr ac exercitum dedit hostibus, ac deindè epota aqua, exclamauit; *Dij boni quàm breuis voluptatis causa magnam deposui felicitatem.* Literatos quoque singulariter decet esse sobrios, si diuinis scripturis credimus, quatuor sententiæ est: *Quàm sufficiens est erudito viro vinũ exiguum.* Affine est quod scribit Petrus Blesensis epist. 7. Iuuenem quendam perstringens studiis quidẽm deditum, sed simul computationibus: *Tu qui disciplinata militia & libris quondam omnia post habebas; nunc sicut audio, Codices ad calices transulisti; scribere in bibere conuertisti, & quod anxie doceo, nunc prædica-*

Amethystus auertit ebrietatem, & vnde sic dicitur.

Ecclef. 91.

ris egregius potator, qui fueras prius nominatissimus disputator. Decet senes ob imbecillitatē caloris naturalis, quem vt suprā vidimus, & docet Hippocrates lib. I. Aphor. 14. citō extinguit cibus, potūsque immodicus. Decet Adolescentes contraria de causa; quia si plus æquo bibant, calorem iam satis intensum amplificant, aquæ potius temperamento valdè indigentem. De tribus narrat Athenæus l. 2. c. 2. quòd vino calefacti vsque eo dementiæ processerint, vt in taberna degentes in tiremi se nauigare, & mare turbatum crederent & velut in naufragandi periculo supellectilem domesticam per fenestram eiicerent. Decet denique mulieres, ob conditionem mulieribris cerebri, iam satis per se debilis. Vndè Romæ institutum, vt cognati obuias mulieres oscularentur, quòd mulieribus esset vini vsu interdictum, & idcirco ne libenter laterent; sed domesticorum congressu redarguerentur, osculandi consuetudo inducta est. Plut in problem.

*Ebrii tres
natantes
in cubiculo
visi.*

*Osculandi-
consuetudo
vnde intro-
ducta.*

Castitatis studiosus quid agere debeat,
quid fugere.

CAPVT IV.

§. 1. Castitas quid sit & quotuplex; qua carnis
copula dicatur illicita

2. Quam

2. Quàm honesta, nobilis, amabilis sit castitas.
3. Luxuria autem quàm foeda, pernicioſa, detestabilis.
4. Praescripta, seu remedia communia contra luxuriam.
5. De cautela circa cogitationes venereas.
6. Circa turpiloquia
7. Circa aspectũ, lectionemque impudicorum Authorum.
8. Circa auditum.
9. Circa tactum.
10. Circa vsum coniuugij.
11. Modus recuperandi amissam castitatem.
12. Quibusnam potissimum cura esse debeat.

} praescripta
} Prudentie.

§. I. **C**ASTITATIS nomen ad continentiam extendo hoc loco & pudicitiam, tametsi nonnulla sit inter hæc tria differentia; quòd castus ab illicito omni coitu abſtineat, idque facilè & quasi parta iam victoria subactòque libidinis impetu: Contuens abſtineat quidem, sed cum difficultate non modica. Pudicus non tam coitum ipsum respiciat, & à se excludat, quàm eius appendices; cuiusmodi sunt aspectus, oscula, tactus, libidinoſa colloquia, &c. His siquidem actibus tanquam manifestioribus valdè verecundantur, & pudeſcunt homines, qui nondum frontem perfricuerunt. *Pudet igitur homines, inquit Aristoteles, non dietarum solummodo rerum; sed etiam signorum, ut non solum rem veneream agentes; verum etiam venerea signa; nec solum*

Castus quis.

Contuens.

Pudicus.

*Arist. l. 2.
Rhet. c. 6.*

lum

lum turpiter facientes, sed dicentes quoque. Sed iam quæritur, quisnam coitus seu carnalis copula dicenda sit illicita? Vtique illa omnis quæ non est coniugalis, seu viri cum vxore sua legitima. Non quòd congressus omnis viri & vxoris licitus sit, vt dicam §. 10. sed quòd nullus non coniugalis licitus sit. Ille namque solus est, qui inuenitur concessus & non prohibitus. Nulli autem non coniugales inueniuntur à Deo instituti, vel concessi & approbati; sed omnes prohibiti: fornicatio quidem simplex, quæ definitur congressus carnalis viri & fœminæ omninò solutorum, quia Christus Matth. 15. fornicationes recenset inter ea quæ coinquinant hominem: Apostolus autem 1. Cor. 6. inter ea quæ excludunt à regno cœlorum, & Gen. 38. Thamar propter fornicationem vocatur ad necem. Ne quis autem his locis fornicationem suspicetur sumi pro adulterio; ab eo distinguit illam tam Christus, quàm Apostolus, & copula Thamar cum Iuda nullo modo fuit adulterium, quia illius vir, huius autem vxor obierat. Adde quòd Deus bono prolis consulens meritò interdicere debuit, ipsaque interdixit congressum illum omnem, quo ei pessimè consulitur; talis autem est fornicarius; nam pater, vt experientia docet, prolem suam ex fornicatione susceptam communiter abnegat, ne infametur propter illam aut grauetur; si non abnegat, aut agnoscere cogitur, educat illam negligentissimè; mater autem siue conscio & authore illo, siue non; nihilo

Copula quæ
nā illicita.

590 DE PERFECTA PRVDENTIA
nihilò rariùs exponit miseram, vel enecat. At-
qui sexto Præcepto Decalogi, *Nō mœchaberis*:
non tantùm prohibetur adulterium, imò om-
nis præterea concubitus non coniugatis; sed
Scripturæ satis fuit exprimere illum in spe-
cie, qui simul frequentissimus est & perni-
ciosissimus. Nam similiter in præceptis aliis
quamplurima intelliguntur prohibita, præter
ea, quæ disertè nominantur, v. g. in secundo
periuria & blasphemia: In tertio violatio fe-
storum à Sabbatho differentium: In quarto
contemptus Ecclesiæ & Magistratum. In
quinto mutilationes & rixæ: In septimo ra-
pinæ, sacrilegia, contractus illiciti: In octa-
uo calumniæ, detractioes, mendacia sim-
plicia. Accedit, quòd in aliis Scripturæ locis
eiusmodi concubitus leguntur interdicti, vt
iam patuit in fornicatione, & docebunt quæ
sequuntur in cæteris, hoc est in adulterio,
incestu, sacrilegio, sodomia, & bestialitate.

De adulterio dubitare non sinit præcep-
tum illud sextum Decalogi, nec sententia
tam Christi, quàm Apostoli locis citatis, nec
ratio manifesta. Nam iniquus est concubitus,
meritòque damnatur, in quo disponit quis de
re aliena contra possidentis voluntatem, &
multum proli nocetur, & perpetrat id homo,
quod sibi fieri nullo modo sustineret; con-
iux autem adulter non habet sui potestatem
corporis, vt scribit Apostolus 1. Cor. 7. sed
alius cui in contractu dedit illud; & tamen
contra huius voluntatem eo mœchando vti-
tur.

*In præcep-
tis plurima
contineri
præter ex-
pressâ.*

tur. Item si ex adulterio prolem suscipiat, vel ea scietur esse adulterina, vel non. Si primum, miserima ut plurimum erit eius conditio propter confusionem, ignominiam, improperium, exclusionem ab honoribus, abiectiorem & educationem pravam; (hinc tot mortes puerorum Turcicorum, qui sanè quamplurimi sunt ob polygamiam; adeò ut scribat Borerus l. 4. de Polit. c. 2. vni Imperatoris filio natos fuisse intra biennium 50. & tamen nõ est Turcia regionibus nostris populosior: quia magna pars filiorum eiusmodi adulterorum negligitur, & in prima ætate moritur.) vel etiam ob plagam mortis, qua sæpè Deus percutit illam in delicti pœnam, iuxta illud: *Filius qui natus est tibi, morte morietur.* Si secundum, dissimulans adulterium mater, quæ illum peperit, aget cum illo perindè ac cum aliis legitimis, & ob id reputatus à falso patre legitimus, eadem proportione scribetur bonorum hæres, qua illi alij, non sine magno illorum dispendio. Incestus, seu coitus cum consanguineis; vel affinibus in gradu prohibito, nefarius est, ut constat; quia si non esset nefarius, non esset gradus ille iure prohibitus, quod est contra hypothese-
sim. Solum itaque explicandum, qui & quot sint gradus prohibiti, quo item iure prohibeantur. Dico esse quatuor, quorum primus inter parentes ac filios, inter fratres & sorores, satis perspicuè reicitur in diuinis literis, à numero legitimorum ad contrahen-

Proles quæ abundans apud Turcas.

2. Reg. 12.

Incestus nefarius & quid.

Gradus prohibiti quot.

trahendum, vnde miratur Apostolus 1. Cor. 5. quòd quidam nouerca sua pro vxore vtetur, & Marci 6. ait Herodi Ioannes: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*, & Gen. 19. dixit Iacob ad Ruben: *Ne crescas, quia ascendisti cubile patris tui, & maculasti stratum eius*. Et Leuit. 18. *Mater tua est, non reuelabis turpitudinem eius*. Reliqui tres ideò quoque vetantur, & virum ac vxorem inhabiles reddunt ad contrahendum; quia si sunt affines & consanguinei intra eiusmodi gradus, quadantenus habentur parentum loco, quæ causa est, cur singulariter punire se dicat Deus parentes in tertiam & quartam generationem, velut peculiariter ad eos pertinentem. Sicut ergo postulat reuerentia naturalis; ne vel proles parentibus, vel parentes prolibus copulentur; ne sic illas vel superiores habeant vel æquales: ita requirit ne coeatur cum eiusmodi consanguineis & affinis. Et quia hoc requirit honestas, atque reuerentia, iure etiam humano interdici gradus eiusmodi potuerunt, cum Ecclesiastica potestati, quæ tractat res sacras, & totū quoddam est, non minùs licere debuit irritos facere subditorum suorum, seu membrorum contractus sacros; cuiusmodi est coniugalis cum honestate pugnantes, quàm ciuili fas est irritare donationes pupillorum; & eiusmodi alia pacta ciuilia, quæ graua post se trahunt incommoda. Sacrilegium, ideò nefarius est coitus, quia violatio est coniugij spiritualis, quod intercedit inter Christum & personā sacram;

*Sacrilegium
cur nefarius
coitus.*

quæ

quæ ei sese addixerat per votum perpetuæ castitatis, cuius violationi coniunctam esse damnationem testantur verba Apostoli : *Cum luxuriata fuerint in Christo, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Sodomia interdicitur, quia actus est venereus per se repugnans & obstrans generationi humanæ (quæ interim finis est eiusmodi actus) siue vir cum viro copuletur, siue scemina; siue vir cum scemina, sed præposterè, seu in vase indebito. Quas omnes abominaciones complexus est Apostolus Rom. 1. dicens : *Nam scemina eorum immutauerunt naturalem usum, in eum usum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi, relicto naturali usu scemina, exarserunt in desiderijs suis inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes.* Immanior adhuc, ac detestabilior est bestialitas, de qua Leuit. 18. & talis morte punitur ibid. & cap. 20.

Pergamus porrò, Castitatem triplicis generis penè omnes meritòque faciunt, coniugalem, vidualem, virginalem. Hæc tertia nobilissima est omnium, propter longè grauiora cum carne certamina, vt idcirco ad illam propriè spectet acroama illud nobile : *O quam pulchra est casta generatio cum claritate.* Et infra : *In perpetuum coronata triumphat incoinquinatorum certaminum premium vincens.* Meritòque ab eodem Apostolo antefertur coniugio, 1. Cor. 7. Et adepta virginitatis nomen à virore, propter immunitatem perfectam ab adustione concupiscentiæ, vt notat S. Th. 2. 2. q. 152.

Sodomia interdicitur cur.

Bestialitas quam detestanda.

Castitae triplicis generis.

Virginalis quanta dignitatis.
Sap. 4.

art. 1. Secundum perfectionis gradum tenet
vidualis; tertium ac postremum coniugalis.
Nam coniugibus certamen duntaxat est ad-
uersus carnis voluptates non coniugales: Vi-
duis aduersus non coniugales, & coniugales
futuras. Nam quod ad coniugales præteritas,
quorundam sententia est, non peccare viduas
delectationem ex iis capientes reductis ad me-
moriã (modò non exponantur periculo pol-
lutionis, aut oblectandi se de actu quasi præ-
senti aut præsentem appetendi) tamen valdè
sint admonendæ, vt à tali delectatione absti-
neant. Contraria autem sententia, quam vt
veriorẽ, tutiorẽque defendit meritò Vas-
quez 1.2. disp. 114. ait quidem detestationem
veneream de præterito actu coniugali appre-
henso peccatum esse in viduis; non tamen il-
lam quæ venerea non est, seu non respicit o-
blectationem carnis, sed obiectum honestum:
verbi gratia, redditionem debiti factam per ta-
lem actum, susceptionem prolis, remedium
contra fornicationem, &c. Virginibus verò
luctandum est, cum actu, desiderio, consensu,
delectationum omnium Venerearum etiam
coniugaliũ. De perfectis virginibus præci-
piuè loquor votum habentibus perpetuæ ca-
stitatis Christi gratia nuncupatum.

*Virginum
luctamina.*

§. 2. Castitatis laudes hucusque delibau-
mus, ad ampliorem eius commendationem ad-
damus quod sequitur; quia hoc quoque ad
prudẽtiam spectat, vt virtutum dignitatem,
ac pulchritudinem oculis sæpè nostris objicia-
mus.

mus. In bellis carnalibus depugnasse fortiter, non cessisse grauissimis hostibus, vniuersos eorum conatus fecisse irritos, heroicum reputabant veteres, & singulari præmio dignum, quod *καλίστην* seu *ἀριστήν* dicebatur. At restitisse incentiuus libidinis adminiculo castitatis, idèd maius adhuc est, quòd certamine in quo aduersus eam decertatur, nullum sit potètius, sed neque periculosius. In eo siquidem succubere innumeri viri fortissimi, qui à prioribus illis victores semper redierunt, vt Dauid, Alexander Magnus, Hercules. Quin etiam fortes aliquot Christi athletæ, contra quos grauissimè exoptulat S. Cyprianus lib. de lapsis; quòd victi fuerint à voluptatibus carnis, qui victores gloriosi redierant à tormentis tyrannorum.

§. 3. Luxuria contrà, tota est vituperabilis, propter grauissima animi corporisque detrimenta, quæ ex illa deriuantur. Animi sunt, iactura diuinæ gratiæ, tristitia, metus, seruitus, infamia, pudor, inquietudo siue insatiabilitas, cœcitas; denique impietas. Corporis verò, homicidia, morbi incurabiles, afflictiones viriù, amissiones regnorum; & peculiaris apud inferos cruciatus. De singulis aliquid in transcurso disseramus. Diuina gratia destituit hominem, quia vt agnouere ipsimet Ethnici, *casta placent superis*; & cum placeant, consequens est, vt turpia contrà, fœdæque displiceant: & ita sanè est; vndè legimus à Deo dictum: *Non permanebit spiritus meus in homine in æternum,*

Animi detrimenta à luxuria. Corporis item.

*Diabolus
cur gaudeat
in hominum
luxuria.*

*S. Aug. in
Conf. l. 2. c.
2.*

*Pueri cur
tristes post
coitum.*

quia caro est. Ingratissima sunt Deo, quæ gratissima sunt Diabolo. Hic autem libidine supra modum gaudet, non propter se; quia spiritus cum sit, incapax est voluptatis corporeæ, vt docet S. Th. 1. p. q. 63. arr. 2. sed quia delectatur Dei offensa, & actu illo, quo mortales Deus auersatur & excludit à regno suo, à quo denique solent iidem ægerimè sese extricare. Has ob causas totus est in vrgenda luxuria, & corpus sibi fabricat, quocum vel incumbendo, vel succumbendo, satisfacere possit sceleratis eorum cupiditatibus. 2. Vehementem inducit scrupulum, ac tristitiam in eos, qui, vt scriptura loquitur, nondum inueterati sunt dierum malorum, nec venerunt in profundum, vti expertus est S. Augustinus: scribit enim: *Tu autem Domine mihi semper aderas misericorditer sciens, & aspergens amarissimis offensionibus omnes illicitas incunditates meas.* Eodem spectant verba S. Hieronymi l. 2. cont. Iouin. *Expleta voluptate rursus accendimur, querimusque facere, quod cum fecerimus, iterum fecisse pœniteat.* Demosthenes Corinthum profectus ad Laidem, mille dracmas postulanti respondit: *Ego tanti pœnitere non emo.* Huius tristitiæ peculiaris est causa in pueris coeuntibus, sed naturalis; cuius meminit Aristoteles sect. 4. probl. 11. quod scilicet per præcocem coitum, magna, insueta, & molesta fiat in illis humorum mutatio, & multum conentur partes adhuc debiles. Ita fit vt mox non tristentur solum ob alterationis sensum, sed tristitiæ huius sequentis

sequentis memores, fœminas principio auer-
sentur tanquam fontes, & mali sui princi-
pium, ad quas sese applicuerunt. Atque hæc
vna causa est, cur non expediat vxores qua-
rere adolescentibus. Metuendi occasionem
iustissimam parit diuinæ iustitiæ seueritas, in
hanc turpitudinem grauissimè animaduertere
solitæ, vt ex diluuiio liquet, quod exterminium
fuit totius humani generis, si personas octo
excipias; & prodigiola item conflagratione
Pentapoleos, &c. Mirum si priuatus non ti-
met sibi ab ira Dei, quam non pepercisse videt
ipsi humano generi similibus sordibus inqu-
nato. *Miror te Antoni*, dicebat Cicero, quod
quorum facta imitaris, exitus non perhorrescis. Di-
manantem à libidine seruitutem declarat his
verbis Galenus: *Animalia semet libidine incensa
abstinere non possunt, titillata quodammodo & im-
pulsæ, & stimulatæ ab eiusmodi affectus impotentia.*
Exemplo rem illustrat aptissimo: *Humores dum
motu feruntur concitatiore, & de vna parte in al-
teram fluunt, initio morbi hominem angunt conci-
tantes & titillantes, nec quiescere sinunt: tales ergo
vacuare oportet.* Cautè interim interpretemur
quod ait, eiusmodi animalia abstinere non
posse. Bruta quidem nequeunt, nec homines
facile: possunt tamen absolute, ope proprij ar-
bitrij, & gratiæ Dei offerentis omnibus suffi-
cientem ad repugnandum carnis tentationi-
bus, non patientem ea vti volentes tentari su-
pra id quod possunt. Hoc de fide est, nec de-
bet in dubium reuocari. Ipsæ meretrices, qua-

philipp. 2.

Galen. ad
Aphorism.
22. lib. 1.

*S. Vitalius
emebat no-
ctes à mere-
tricibus.*

rum noctes emebat S. Vitalius, ne fornicaren-
tur, aliàs libidinofissimæ, accepto ab eo pre-
tio se continebant: nemo ergo necessitate a-
digitur ad libidinem, à qua tam efficaciter a-
uertitur præmij propositione, aut supplicij.
Seruitutis huius causa quam protulimus, na-
turalis est; præterquam illa moralis, quòd quò
quis habenas libidini laxat liberiùs, eò minùs
Dei auxilium ad resistendum in promptu ha-
beat; magis autem aduersus illum præualeat
inimicus, quò magis videt tanto præsidio de-
stitutum, ob idque clamat ad socios Psal. 70.
Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehen-
dite eum, quia non est qui eripiat. Deindè natura-
le homini est, sibi caueat, de impudente
fieri impudentissimum, idque sibi volunt ver-
ba eiusdem M. Tullij. *Qui semel verecundia fines*
transierit, eum benè & nauiter oportet esse impu-
dentem. Ita vix est aliud quod expectes ab eo,
qui se luxuriæ tradiderit, & pudorem con-
tempserit, quo quasi fræno casti retinentur,
quàm vt in dies fiat libidinofior, & impuro-
rum frequentatione actuum fiat concupiscen-
tiæ suæ mancipium. Infamia idcirco luxuriam
sequitur, quòd luxuria opus sit pecunium, ho-
minis mentem adeò deprimens, vt nihil aliud
possit eo tempore cogitare, & mutuum aspe-
ctum erubescere soleant, qui ei dant operam,
quærantque sibi latebras. Aristotelis verba hic
reddamus, loquentis de congressu eiusmodi:
Merito abiectus videri propterea debet, quia eius
appetitus nobis inest, non quatenus homines, sed
quate

Cicero l. 5.
Epist. 13.

*Libidinofus
ad quid tã-
dem deue-
niat.*

*Infamia lu-
xuriam se-
quitur.*

Arist. l. 3.
Eth. cap. 10.

quatenus sumus animalis. Undè concludit: Talibus igitur oblectari, & acquiescere, ferinum est. Sed, inquis, si ita est, ergo infames & ignominiosi etiam sunt coniugati incumbentes in hanc ipsam voluptatem. Respondeo admitti id posse, si solam sectentur voluptatem more pecudū; secus si prolis susceptionem, & piam educationem sibi præstintuant, quia susceptio ista & educatio bonum est honestum, excusans censuram illam accessoriae voluptatis. Exemplum persimile est in eo, qui delicatis cibus vescitur. Si quod faciunt bruta propter solam gustus oblectationē, id faciat; haud dubiè dignus est vituperio; secus si propositam habeat honestam corporis sustentationem in ordine ad bonū finem; esto dum corpus reficit, oblectatione illa persuatur. Infamiae coniūctus est pudor; nam similiter pudere solet libidinosum propter hanc ipsam venerei operis vilitatem (in quo instar pecudum ad solam attēdit voluptatem, totusque illius sensu absorbetur) & propter membrorum inobedientiam, quorum motibus videt se non imperare pro arbitrio, idque sua culpa; vel si maus culpa primi parentis, in quo, teste Apostolo, omnes peccauerunt; Sic erubescit vir grauis non valens ad libitum domare, & inflectere equum, quo vehitur; præsertim si errore aliquo suo experiatur intratabilem. Luxuriosorum inquietudinem & instabilitatem insinuat fatis prosa illa Boetij.

Habet hoc voluptas omnis,

Stimulis agit fruentem,

*Canisgati
cur non in-
fames.*

*Apiumque par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit ac nimium tenaci
Ferit ic̄ta corda morsu.*

Prou. 30.

Bellef. in
Dagoberto.*Dagoberti
Luxuria.*

Psal. 37.

Depingit eandem graphicè Salomon, dicens: *Tria sunt insaturabilia, infernus, os vulua, & terra, qua non satiatur aqua.* Expertus scripsit talia. Nam cùm initio vnicam vel paucas haberet vxores, postea fuerunt ei quasi Regina septingentæ, & concubinae trecentæ, 3. Reg. 11. Dagobertus item Franciæ Rex, magnus alioqui eleemosynarius, & celeberrimæ Ecclesiæ S. Dionysij propè Lutetiam fundator, non contentus Nautilda vxore sua, tres habuit quasi Reginas, & ingentem turmam aliarum fœminarum, quocumque iret sequentium. Cæcitatæ spiritualis, quam parit luxuria, meminit qui gemens dicebat: *Dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.* Insinuare eandem voluit Deus percutiens corporali cæcitate nefandos habitatores Sodomæ. Et ratio est, quia lumine seu cogitatione tota intellectus occupata circa vehementissimum actum illum Veneris, siue cùm re ipsa exercetur, siue cùm viæ tentantur omnes ad illum perueniendi; nihil relinquitur ad considerandas res alias etiam grauissimas, atque ita quoad istas perindè se habet libidinosus, ac si omnis eum visus, omne lumen deficeret. Restat impietas, de qua Eccles. 19. *Vinum & mulieres apostatare faciunt sapientes.* Nempe quisquis Veneri deditissimus est, summum

summum in ea bonum constituit, tamque est fasciatus, ut ne eo priuaretur, paratus sæpè sit quamcumque conditionem admittere etiam execrabilem, ut Deum abnegare, vel cum Salomone idola colere, &c.

Quod ad damna corporis. Nunc tabe conficiuntur vel febricitant impuri amatores, ut Amnon primogenitus Dauid. Nunc districtis gladiis se mutuò adouuntur, vel ex improviso conficiunt, ut Æneas & Turnus riuales inter se, proci autem Lauiniæ filia Latini Regis & Amata, ex quibus Turnum occidit Æneas, vel ut scribunt alij, Æneam Turnus. Nunc morbos contagiosissimos contrahunt, quibus planè depilantur, adeoque foetent, & toto deformantur corpore, ut seipsos horreant, vixque inueniant, qui vel summo illecti precio velint curandos suscipere. Talibus præterea dentes omnes vacillant, aut cadunt, manus ad os adouere vix possunt. Quid plura? quodlibet membrum tactum quadam velut paralyti ad munus suum fit inidoneum. Carolus primus Navarrae Rex in Iuuentute libidiniosissimus ita sensim natiuum exhaustit calorem, ut annos natus 54. calefieri nullo modo posset. Undè suauis Medicorum inuolutus panno est aqua benè tincto, quam viam vocant. Contigit autem, vereor ne in tantæ pœnam intemperatiæ, ut dum famulus qui illum consuevit, ne exhalaret calor, non habens cultrum aut forfices ad secandum filum, vteretur accenso cerco; statim verò aqua vndique flammam con-

2. Reg. 13.
Corporis dā-
na à Luxu-
ria.

Caroli Na-
uarræ regis
miserum fa-
ctum.

cepit, quæ miserum Regem confecit. Adhæc frequenti vsu libidinis affliguntur vires corporis, vt eam ob causam olim lata lege, temperantes esse debuerint, qui certaturi in arenam descendebant, imò etiam depugnando in nullam egregiam formam oculos intendere, vt scribit S. Basil. *serm. ne rebus tempori affixi simus.* Mos quoque fuit excludere ab exercitiis feminas, qui ob id castra dicti sunt, à castrandi verbo, quod execrare, seu virilia amputare significat. Quanquam non desunt boni authores, qui malunt exercitus à castris castra dictos, quia circumdari castrorum seu Arcium more, fossis vallisque consueuerunt. Exitium Troiæ libido attulit, seu raptus Helena. Eiectus de regno suo est Dauid à filio suo Absalone post perpetratum adulterium. Et tota penè tribus Benjamin deleta ob violatam Leuitæ coniugem. Num. 25. Romanorum quoque Reges exacti, propter compressam à Tarquinio Lucretiam Collatini vxorem. Et regnum Assyriorum sub Sardanapalo longè salacissimo translatum ad Chaldæos. Non enim poterant sustinere Assyrij hirci huius libidines & ineptias, quem non pudebat inter meretriculas suas pensa ducere. Tantum non rebellauit Ludouicus XI. Galliæ Rex in Carolum VII. parentem suum, videns quoddam sprete vxore legitima totus deperiret Agnerem cognomento Pulchram, quæ ancilla fuerat Regina Siciliæ, & Domina Pulchritudinis vocabatur; ac post eius obitum pari studio ad-

*Exercitus
castra dicti,
& cur.*

Bellef. in
Ludou. II.

marec

maret D. de Villequier, nec quidquam cuiquā
 concederet nisi eius arbitrio. Ab illo certè di-
 nortium faciens Ludouicus recepit sese ad
 Delphinates; vbi per decennium totum se cō-
 tinuit, nec persuaderi vnquam potuit, adactus
 licet paternis monitis ac precibus ad concubi-
 narium patrem vt reuerteretur, totque eius
 aduersum Anglos victoriis interesset. Venit
 tandem ad eum pater cum numerofo exercitu
 vt nolentem vi abduceret: sed ille factus cer-
 tior fugit in Belgium ad Ducem Burgundiæ,
 nec indè antè discessit, quàm patrem audiuit
 fecisse viuendi finem. Denique sicut peculiari
 gaudio perfundūtur in cælo Virgines, de qui-
 bus Isa. 56. *Dabo eis in domo mea, & in muris
 meis locum, & nomen melius à filiis & filiabus, no-
 men sempiternum dabo eis.* Et Apocal. 14. *Canta-
 bant canticum nouum ante sedem, & nemo poterat
 dicere canticum nisi illa centum quadraginta qua-
 tuor millia. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt co-
 inquinati: virgines enim sunt, & sequuntur agnum
 quocumque ierit.* (nam per hoc canticum intel-
 ligit glossa speciale gaudium, esto de speciali
 etiam laude possit intelligi.) Ita in inferno spe-
 ciale cruciatum sustinent libidinosi. Ratio
 est, quia plūs ibi perpetiuntur, qui amplius in
 hac vita proluerunt se illicitis maioribusque
 voluptatibus, iuxta diuinum illud decretum:
Quantum in deliciis fuit, tantum date ei tormentum Apoc. 18.
& luctum. Voluptates autè Venereæ non con-
 iugales illicitæ sunt, omniumque fortissimæ
 quoad sensum; meritò itaque apud inferos
 speciali

604 DE PERFECTA PRVDENTIA
speciali dolore, atque tristitia vindicantur.

pl. 15.

S. Chryf. in
c. 4. 1. ad
Cor.

§. 4. Ad castitatis custodiam, libidinis verò expugnationem conferent non parum quæ iâ subiiciam. Primò, vbique Deum tibi repræsentata exemplo Dauid dicentis: *Prouidebam Dominum in conspectu meo semper: & vehementer erubescere vidente eo turpiter agere, qui coram homine non præsumeres. Magna secus erit peruersitas, de qua S. Chryostomus: In sceleribus Deo contempto homines formidamus. Homine præsentate nemo scortaretur, sed licet maiorem in modum libidine flagraret, affectus tamen violentia pudore hominum vinceretur. Cum autem Deus videat, adulterant. Nonne vel hoc solum satis esset, quo cœlitus innumeris peteremur fulminibus? Aduersus eundem exclamat alius:*

*Cum quid turpe facis, quod me præsentate rube-
res,*

Cur spectante Deo non magis ipse rubeas?

Castitas à
Deo efflagi-
tanda.
Sap. 8.

Secundò, instanter à Deo efflagita, isto vt te eximio dono communiat. Fecit hoc prudentissimè Salomon. *Vt sciui, inquit, quod aliter nõ possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cuius esset hoc donum; adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis. Ab Apostolo idem factum hæc eius verba testantur, 2. Cor. 12. Datus est mihi stimulus carnis propter quod ter Dominum rogaui. Et à S. Augustino 10. Conf. 29. Continentiam iubet, da quod iubet, & iube quod vis. Quo autem faciliùs impetrare id valeas, patrocinium interpone vnus vel plurius San-
ctorum,*

ctorum, qui statu simili vitam castissimè tra-
 duxerunt, vt beatissimæ Virginis Mariæ, si
 profiteare virginitatem: B. Annæ Prophetissæ
 si viduitatem: S. Zachariæ & S. Elizabethæ, si
 vitam conjugalem. O quàm multa largietur
 tibi Deus his patronis interpositis, quæ aliàs
 non largiretur. Quàm gratum ipsis erit, suam
 in hac parte auctoritatem impendere, cum
 pronus sit quilibet ad vrgenda, quibus dele-
 ctatur. Tertio impuros socios, & quascumque
 alias libidinandi occasiones & pericula pro-
 cul deuita, quia *qui amat periculum, peribit in* Eccles. 3.
*illo, hoc est peccabit mortaliter, vel scelus ip-
 sum tandem perpetrando, vel concipiendo*
affectum eius aut retinendo, quod tacitè fieri
*videtur, quando à proxima illa peccandi oc-
 casione non receditur, cum tamen recedi pos-
 sit absque graui vllò incommodo. Nam si non*
*recedere grauis cogat necessitas, non ita faci-
 lè affectus hic malus præsumitur, vt docet Sua-
 res tom. 4. disp. 32. sect. 2. n. vltimo. & exora-
 tus Deus singulariter adest personæ pericli-
 tanti, ne cadat, vt Nebridio; de quo S. Hiero-
 nymus: *Mirum dictu, nutritus in palatio, contu-
 bernalis Augustorum, quorum mensæ ministrat or-
 bis, & terra, & maria seruiunt inter rerum omnium*
*abundantiam, in primo atatis flore, tanta verecun-
 dia fuit, vt virginalera pudorem vinceret, & ne
 leuem quidem obscæni rumoris in se fabulam daret.*
 Hæc sanè castè viuendi ratio, fungiendo, in-
 quam, aptissima est, probatissima sanctis patri-
 bus, minimèque ignominiosa. Ioseph Patriar-
 cha*

*Patrociniis
 exoptulan-
 dum San-
 ctorum.*

*S. Hier. ad
 Saluinam.*

*Ioseph vincit
 fugienda.*

cha ad stuprum illectus ab hera sua quacum die quodam versabatur sine arbitris, foras se proripuit relicta tunica. Antiochus Asiae Rex huius nominis tertius, cum esset Ephesi, & se amore captum cerneret formosissimae feminae, qua potiri sine ingenti dedecore non poterat, inde discessit, ne aliam tandem quod nefas erat, perpetraret. At meticulose animi videtur fugere. Ita quidem, quando non est fugiendum, prudentissimi verò, quando secus. *Temperans voluptates fugit. Item prudens quod dolore vacat, persequitur, non quod iucundum est.* S. Ioan. Baptista, quo nullus maior inter natos mulierum, in desertum secessit & fugit, ubi ad virilem aetatem usque carnem subigeret. Nemo ridet, nemo pusillanimitatis acculat fugientem infecta peste loca. Ecce autem plusquam pestis hic. Qui peste corripitur, nullum prius habuit luis huius principium, cum sanissimo esset corpore; ideoque potuit, quodammodo, nec multum timere sibi à contagio, nec fugere: Quibus autem mortalium circumfertur secum dispositionem maximam ad incontinentiam. Obiecta verò aded efficacia solent esse, ut raro non perimant. Nemo item riserit propriam se ocyssimè extra aedes, quas videt sentitque conflagrare. Quid autem aliud est contubernium salacium hominum, quam libidine incensum ardensque domicilium? Ne in bellis quidem civilibus turpe semper est fugere; sed salutare, & laude dignum; quando hostes potentissimi sunt & versutissimi. Vnde Antigonus

*Lascevia
fugiendo
vincenda.*

Arist. l. 7.
Eth. c. 11.

h. m. 112
m. m. 122

rigonus

tigonus secundus, cum aliquando cederet hostibus imminentibus, aiebat se non fugere, sed utilitatem à tergo firmam persequi. Nullos potè esse voluptatibus fortiores demonstrat dictum illud S. Cypriani: *Nulla est maior victoria quam qua à voluptatibus refertur, & aput T. Livium his verbis Scipio: Non est, mihi crede, tantum ab hostibus armatis etati nostra periculi, quantum à circumfusis undique voluptatibus.* Denique sicut morbi quidam curantur ingestione ciborum, alij verò subtractione & euacuatione; ita vicia quædam inuadendo vincuntur, vt a-cedia; alia fugam arripiendo, vt luxuria. Cæterùm cum castitatis amatori vitandi sunt omnes, quorum conuersatione inflammari potest ad res venereas, tum præcipuè scæminis viri, & viris scæminæ; quandoquidem hi duo sexus sunt, quorum commixtione Venus peragitur: *Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant: aut ambulare super prunas, vt non comburantur planta eius?* Hinc Neporianum grauitè monet S. Hieronymus: *Hospitiolum tuum rarò, aut nunquam mulierum pedes terant. Vide ne sub eodem tecto mansiter, nec in præterita castitate confidas. Nec Samsone fortior, nec Dauide sanctior, nec Salomone potes esse sapientior.* Affine est quod scribit S. Basilius: *Oportet mulierum conuersationes fugere, nisi aliqua inuitabilis necessitas ad congressum cogat; qua si etiam contingat, velut ab igne cauere conuenit, ita vt celeres discessus faciamus.* Nempè, si etiam: *Eunuchi desiderium est deuirginare puellam,*

S. Cypri. l. de
Disciplina.
T. Liu. l. 10.
Dec. 3.

Conuersatio-
nes fugiendæ
& quorum.
Prou. 6.

S. Basil. in
Const. c. 3.

vt ait Eccles. cap. 20. quantò facilius tibi corpore integro obrepet ex cōuersatione & colloquiocū fœminis, libidinādi cōcupiscētia? Et tibi vt nō obrepat, facile tamē illā fœmina ipsa concipiet, quæ vt scribit idem S. Basilius ibidem, *debili ratione pradita, & affectum facile repentem habens. sæpè patitur aliquid ex eo, qui incautè congressum facit.* Et quia causari posset aliquis; *de rebus piis loquimur, bono item fine, ideòque nihil valdè metuendum;* docet, hîc quoque non deesse periculum; sed Angelum Satanæ transfigurare se frequenter in Angelū lucis, & amorem Spiritualem non ratò degenerare in carnalem. *Stimulata spiritali dilectione muliercula, sæpè ad pietatis exercitatore[m] accedens, per oculos impleri incipit, & lasciuo aspectu proximi speciem depascitur, & internam virginem impuris cogitationibus corrumpit.* Quod dico de vitanda à viris, crebra, occulta, suspecta conuersatione fœminarum; ad coniugatos quoque pertinet respectu earum, quarum viri non sunt. Quartum ex communibus luxuriæ remediis sit, abstinentiam sobrietatemque colere; ac si valdè prurit caro, ad ieiunium corporale confugere, quo sanè velut infusa frigida, certò subsidit feruor impetusque libidinis. Contra verò, vbi locum habet saturitas & abundantia panis, regnat luxuria, & quidem interdum detestabilis, vt Sodomorum, Ezech. 16. Idem de profuso vini vsu iudicium: vndè Bacchum scribunt Poetæ armigerum esse Veneris: & scribit S. Hieron.

*Abstinentia
sobrietasque
colenda.*

Dixisse

Dixisse sufficiat, quod secundum Apostolum in vino luxuria sit. Vbicumque satietas, atque ebrietas fuerit, ibi libido dominatur.

In cap. 1.
ep. ad Tim.

En tibi sextum, labor & occupatio seria circa res aut per se bonas aut indifferentes, quam tanti fecit vnus de gentiliis scriptoribus vt diceret;

Labor & occupatio.

Otia si tollas, periere Cupidinis arcus.

Cedet amor rebus: res age, tutus eris.

Ouid. de redem. Am.

Queritur Egistus quare sit factus adulter,

In promptu causa est, desidiosus erat.

Narrat idem S. Hieronymus in epistola ad Rusticum, monachum quendam otio deditum cepisse pulsari grauissimis luxuriæ aculeis: quod vbi rescivit Abbas, submitit quosdam qui eum apud se reum agerent diuersorum criminum, otiumque eius conuerterent in negotiosissimâ curam, ac necessitatem probandi se innocentem. Quam probationem cum toto corrente anno admitti non cerneret, indeque vehementer angeretur, ab Abbate obiter interrogatus, vtrum solitos adhuc carnis impetus sustineret? exclamans respondit: *Papa viuere non licet, & licebit fornicari?* Auis quæ ociofa ramo infidet facilè traicitur, secus quando volat. Sic otiosum facilè configit Diabolus carnalium tentationum iaculis; non sic negotiosum, eò quòd in alia intendens animum, nequit simul aures dare impuris illis suggestionibus; ira cogitur immundus ille spiritus confusus infectisque rebus discedere. Hinc salubre illud eiusdem sancti Patris consilium. *Ali-*

Rusticus
qua arte re-
uocatus à
Luxuria.

Ibid.

Quid

quid boni operis facito, vt te Diabolus inueniat occupatum. Quemadmodum in terra inculta nascuntur vepres, & in aqua stagnante ac paludosa vermes: ita in anima ociosa prauæ cogitationes, & desideria, quibus citò ruitur in fornicationem & adulterium. Sunt profectò mentes hominum ad aliquid agendum natæ, pascuntur, roborantur, & gaudent opere; ocio verò dissoluuntur, inertia cadunt, & cum nequeunt nihil omninò agere, in libidinem & vitia alia deuoluuntur; cum melius aliquid deest in quo occupentur. Cæteram hîc me loqui lector intelligat de otio vero. Nam dicere cum Erasmo, hodiernarum hæresum incentore, ac prodromo, ociosam ac Reip. inutilem esse vitam, occupationemque Sacerdotum, hominis est *ἀθεωτατῆς*, capite, hoc est proprio sacrificio destituere conantis religionem Christianam, & imitantis Pharaonem; qui dicebat Exod. 5. *Vacatis otio, & idcirco dicitis: eamus & sacrificemus Domino.* Certè vix vlli sunt sacerdotibus occupatiores, si quod debent, exactè faciunt.

Sextum sit, meditatio utilitatis, quæ ex castitate in corpus redundat. Cui multum incommodare libidinem quoad sanitatem & vitam documento sunt, quæ in proximum congestissimus. Consequens proindè est, vt ex aduerso castitas multum vtramque promoveat. Et profectò ita est, si Plutarcho credimus: cuius en tibi verba: *Proindè præclare dictum est illud, vefci citra saturitatem, impigrum esse ad laborem*

Plur. I. de
Val. tuend.

labo
lube
man
pla
S
re fl
faco
cras
nis
nos
rita
nye
der
S. A
ab i
tus
pro
inq
ret
suo
incl
cep
pitu
in ce
& i
sea
pro
lect
aliu
cui
diffi
Cō

laborem, vitale semen conseruare, res esse longè saluberrimas. Etenim coitus immodicus propterea quod maximè vim eam extrahit, qua cibus concoquitur, plurimum superfuitatis & redundantie gignit.

Septimum, idemque proprium ac peculiare studiosorum hominum sit, familiares sibi facere, seu oculis sæpè vsurpare scripturas sacras. Constat in iis Deum loqui, puritatis omnis authorem, qui proindè sine dubio suo ad nos alloquio in nos transfundet aliquam puritatis suæ particulam. Testatur hoc S. Hieronymus, inquit: *Ama scripturas, & carnis desideria non amabis.* Expertus verò utilissimè est S. Augustinus. Nam cum nondum liber esset ab impudicitæ laqueis, in quos illum iuuentus & improborum societas impulerant: & propter illos, assiduè à conscientia redargutus, inquietissimam acerbissimamque vitam viueret, non prius sanatus est à morbo & languore suo, quàm cœlestis vocis admonitu aliquoties inelamantis: *Tolle lege, tolle lege,* Codicem accepit Apostoli, aperuit, & legit in silentio capitulum, quo primum coniecti sunt oculi: *Non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudiciis, non in contentione & emulatione, sed induite Dominum Iesum Christum, & carnis prouidentiam ne feceritis in concupiscentiis.* Quæ lectione statim immutatus est, & factus à te alius. Statim cum sine huius sententia, quasi luce scurritatis infusa cordi meo, omnis dubitationis tenebra diffugerit. Et c. sequenti, quod est primū lib. 9. Cōf. hæc habet. *Quam suauè mihi subito factū est*

Scriptura S. familiaritas quàm utilis.

S. Hieron. epistola ad Rusticum.

S. Aug. unde immutatus.

Rom. 13.

S. Aug. lib. 8. Conf. cap. vlt.

carere suauitatibus nugarum, & quas amittere motus fuerat, iam dimittere gaudium erat. Causa & ratio vna inter cæteras est, quod hæ sacrae paginae non solum admoncant eximiam in caelo coronam iis repositam, qui illicitas voluptates omnes fortiter subegerint; sed ad memoriam quoque reuocant mortem, iudicium, & infernum; quorum seria meditatio efficacissimum remedium est aduersus omnem intemperantiam, sicut ait Eccles. *Memorare nouissima tua, & in aeternum non peccabis.* Sanè sicut defertescit olla ebulliens superinfusa frigida; & detumescit pato, pennaeque suæ demittit superbiæ, cum deformes pedes suos intuetur; ita concidet vniuersa carnis tentatio, si apud te diligenter expenderis vniuersis carnis oblectamentis, impositum iri morte finem tristissimum, quem his verbis digito insinuant sacri illi codices. *Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis, & dierum multorum, qui cum venerint, arguentur vanitatis præterita.* Et mox cum per ironiam dixisset Spiritus sanctus: *Latere ergo iuuenis in adolescentia tua, &c.* concludit serio, & ait: *Scito, quod pro his omnibus adducet te Deus in iudicium.*

§. 5. De cautela iam dicamus adhibenda circa cogitationes, turpiloquia, aspectum, lectiones amatorias, auditum, tactum; vsunque coniugij.

Rerum venerearum cogitationes esse ex se indifferentes, indè certò liquet, quod si essent

Rerum venerearum.
cogitationes
in quantum
noxia.

per

per se malæ, nunquam à culpa immunis esset, quicumque illas conciperet, ne quidem Concionatores qui illas dissuadent, Doctores qui de illis scribunt aut disserunt; ut quando, & qualia sint peccata, definire possint, & respondere interrogati. Confessarij denique & Pœnitentes, quorum hi apud illos de iis in Exomologesibus suis sese accusant. (Neque enim horum aliquid fieri potest sine actualibus eiusmodi cogitationibus.) hoc autem dicere manifestè est absurdissimum. Vicissim si nunquam essent malæ, non diceret Deus, Isa. 1. *Auferte malum cogitationum vestrarum*, & Sap. 1. *Cogitationes pravae separant à Deo.* & Matth. 15. *De corde exeunt cogitationes mala, &c. & hæc coinquinant hominem.* Videndum proindè, quo fine, & modo suscipiatur de venereis rebus illis cogitatio. Si enim absque causa vlla necessaria & rationabili; mala est; quia tunc proponit sibi homo vel illicitam delectationem indè animo aucupandam; vel sciendi curiositatem ob id pravam & inexcusabilem; quia per illam exponit se periculo consensus in insurgentem delectationem libidinosam, quod periculum non ita subest, cum necessitate vel causa rationabili turpia cogitantur; quia Deus qui adiutor est in opportunitatibus, & bonæ fidei singulariter rationem habet, speciali auxilio protegit cogitantes; sicut dixit ad Abimelech: *Et ego scio quod simplici corde feceris, & ideo custodivi te ne peccares in me.* Si præterea cogitationibus rerum turpium; etiam bono fi-

3. Aug. lib.
12. Trin.
cap. 12.

ne & iusta de causa susceptis, admisceat sese eiusmodi delectatio, & placeat cogitanti, erit culpabilis, atque haud dubie reum illum faciet: idque clarè docet S. August. *Cum sola cogitatione mens delectatur illicitis, non quidem discernens esse facienda, tenens tamen & volens libenter; quæ statim ut attigerunt animum, respui debuerunt, negandum non est esse peccatum; sed longe minus, quam si & opere statuatur implendum. Et rursus: Totus homo damnabitur, nisi hæc quæ sine voluntate operandi, sed tamen cum voluntate animi talibus oblectandi solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.* Vbi vides secundum verissimam eius doctrinam, non reprobari solum consensum in turpe opus cogitatum; verum etiam consensum in delectationem cogitationis de eo habitæ. Ratio est, quia hæc tota delectatio accessoria est ad opus turpe, ideòque hoc sensu conditionem induit, ac sequitur eiusmodi operis, quòd quisquis ius ad istud non habet, nec ad illam habere consendus est. Nulli autem ius ad illud habent exceptis coniugatis, idque ad inuicem tantum; ergo nec vllis aliis licet, præfatas delectationes admittere. Quo proinde loco etiam Doctores & Confessarios oportet esse cautissimos; quia licet minus periculo exponantur ob rationem insinuatam; exponuntur tamen, & cauere debent, ne dum repurgare pœnitentes à suis student sordibus, inquinentur ipsi à nefaria quæ obrepere posset, complacentia; sint itaque illorum consciè-
tiz

*Confessariis
cauendum.*

tia quasi viscosa pennae anserum, quae humorem non admittunt; nec madescunt, quantumuis immergantur: sed purae ut prius siccaeque emergunt. Easdem impuras cogitationes si contingat importunè recurrere, non propterea tibi cadat animus: Non enim nocebunt quandiu displicebunt; sed magis proderunt ob patientiam tuam, cuius exercendae occasionem tibi ministrabunt. Et sic faciet Dominus cum tentatione prouentum. Sed neque vicisse videri poterunt, quòd te lacefferint; tu magis victor recedes, ubi repugnaueris. Etiam vicit qui non cessit, unde victoria dicitur *νίκη*, ἀπὸ τὸ μὴ ἐχέειν, à non cedendo. Citò item cessabunt, quia confusus Satanas à quo suggeruntur, diu te fatigare verebitur. Quocirca contemnantur & rideantur, velut mera nugamenta nihil ad te pertinentia.

Affinia iis sunt foeda somnia, nihil simile tibi obfutura, si neque iis causam praebueris per turpia aliqua cogitata, dicta, factaue tempore antecedente, vel expergefactus in iis tibi complaceas. Factorum exemplum sit, ventrem immodicè potu ciboque, calido praesertim & magni succi, saginasse; ita quippè genitura copiosa colligitur, & collecta extimulat carnem, & interdum noctuque phantasiam mouet. Quandoquidem consentiunt & conformantur somni affectui complexionique corpori, ut constat ex biliolis, sanguineis, phlegmaticis & melancholicis: quorum primis in somno representatur vulgò biliosa, ut incèdia,

1. Cor. 11.

Somnia affectionibus respondent.

tonitrua, cædes, iurgia, &c. secundis cantus, volatus, prata, picturæ elegantes, choreæ & similia. Tertiis cibi, potus, flumina, pluuiæ, balnea, lachrymæ. Postremis vmbra, mortui, dæmones, mortes, sepulchra, carceres, &c. cum ergo genituræ affinia sint quæcumque venerea; nihil mirum, si qui valdè curant eum, & sic abundant semine, de illis in somno cogitent cum delectatione sensibili; quod si futurum præviderunt vt facillè potuerunt, viderint quomodò culpa vacent.

§. 6. Turpiloquiorum eadem penè est ratio, quæ cogitationum turpium, nam cogitare est quoddam loqui internum, sicut dicit Iob. cap. 7. *Loquar in tribulatione spiritus mei; confabulabor cum amaritudine anima mea.* Et infra: *Releuabor loquens mecum in strato meo.* Hinc verbum mentis, in quod videlicet desinunt mentis cogitationes velut in terminum. Cum autem cogitare sit quoddam loqui; sit vt turpe cogitare sit quoddam turpe loqui, vtrumque ex se indifferens, & bonum vel malum prout bono vel malo fine suscipitur; & prout arcetur vel admiscetur libidinosa delectatio. Sic tamen vt turpiloquium externum, hoc est, voce prolatum vix vnquam culpa vacet, cum subesse non solear causa eius proferendi iusta & necessaria. Est præterea interno grauius propter scandalum. Ab eo proinde absteineat vt prudens diligenter, & à quibusque æquipollentibus; cuiusmodi sunt nutus & scripta lasciuia. Dixi, *propter scandalum*, quia
verba

verba eiusmodi iacula & incentiua fortissima sunt libidinis: maximè si ad diuersum sexum dirigantur, tunc imbecillū cor fauciāt, vel tandiu circumferuntur, quousque ic̄ta præda cadat. Propter hoc tædæ vocantur Diaboli, omnia deuastantes Iob. 31. *De ore eius lampades procedunt, velut tædæ ignis accensa, habitus eius prunas ardere facit.* Et Hier. 11. *Ad vocem loquela grandis exarsit ignis in ea, & combusta sunt fructa eius.* Addit Apostolus: *Corrumpunt bonos mores colloquia praua.* Alibi vetat audiri ea de ore cuiusquam: *Fornicatio & omnis immundicia non nominetur in vobis, sicut decet sanctos, aut turpiloquium.* Per simile est interdictum illud Aristotelis l. 7. Polit. c. vltimo. *Omnis obscenitas verborum per Legislatorem exterminanda est de ciuitate. Ex turpiter enim loquendi licentia, sequitur & turpiter facere. Si quis dicere aut facere prohibitorum quicquam deprehensus fuerit, honore priuetur, & verberibus castigetur: sed si sit maioris ætatis, seruili afficiatur infamia.* Nempe vidit vno prohibito id omne prohibitū videri, per quod ad illud peruenitur; turpiloquiis autem promouetur in primis negotium libidinis. Non prætereundum, recipere nos ore sacrosanctā Eucharistiam, quod proindè nefas est sermone illo fædo polluete. *Videte fratres, ait S. August. si iustum est, vt ex ore Christianorum, vbi corpus Christi ingreditur, luxuriosum canticum quasi venenum Diaboli proferatur.* Sed & verba nostra dedecet minus pudica esse quàm Iudeorum; hi autera vt narrat Iosephus vsque eò

1. Cor. 15.

Ephes. 5.
Immundicia
ne nominā
da quidem.ff. de Spons.
l. oratio.S. August.
serm. 215.
de Temp.

abhorrebāt à turpiloquiis, vt etiam horrerent animalia valdè sordida proprio appellare vocabulo; sed per periphrasim *nefanda animalia*. Ridiculum denique est, religiosè abstinere à cōmemoratione excrementorum corporis, vel partium infamium per quas egeruntur; & nō etiam ac multò magis à libidinosa quauis: cū illa nullum vehat secum culpæ periculum; hæc verò maximum. Sic *excolatur culex, camelus deglutitur.*

§. 7. Ad custodiam sensuum venio, de quibus S. Hieron. l. 2. aduersus Iouin. cap. 7. *Per quinque sensus quasi per quasdam fenestras vitiorum ad animam introitus est. Non potest ante metropolis, & arx mentis capi, nisi per portas eius irruerit hostilis exercitus.* Dicamus primū omnium, de cura Oculorum castitatis amatoribus valdè necessaria, olim sanè gemituris si eā negligant, & dicturis: *Mors ascendit per fenestras nostras, ingressa est domos nostras.* Rectè planè portarum nomen sibi sensus vendicant, quia sicut per portas intratur & exitur, inferuntur omnis generis res vel efferuntur, ita per illos mille rerum species ad mentem penetrant. Imitandi proindè præfecti vrbium in custodiendis portis cautissimi. Præfidiarios adhibent lata lege, ne promiscuè admittant quoslibet. Antemuralia erigunt, aut ligna ponunt transfuersa, aut ponticulos, qui attolli ad nutum possint. Addunt vtrinque turres fortissimas, suspendunt crates ferreas aut ferro acuminatas, quas deprimunt hosti præclusuras aditum vel

Hier. 5.
Sensus sunt
totidem fe-
nestræ vi-
tiorum.

Oculi.

vel intrantem oppressuras. Muniamus nihilo
 segnius sensus nostros, atque in primis oculos
 quos meritò poterat Propheta vocare portas;
 sed maluit fenestras, quòd emineant more fe-
 nestrarum, & in homine paruo admodum di-
 rimantur interstitio; non tota fronte, vt in
 brutis. Peccatum mors est, & infert sese per o-
 culos, quando externa obiecta prohibita con-
 cupiscenti per species sese ingerunt; eodem sen-
 su quo ebrietatem dicere possumus intrare in
 ciuitatem; quando copia intrat vini optimi,
 quo abuti ciues vrbs illius consueuerunt. Si
 ex iis tantum obiectis visibilibus voluptatem
 hauriremus, quæ virore suo aut virtute alia na-
 turali aciem corroborant oculorum, vt Sma-
 ragdi, herbæ recentes, eaque aromaticæ; nul-
 lus reprehensionis esset locus, nec abs re vsur-
 paremus illud Psal. 91. *Delectasti me Domine in
 factura tua:* secus autem, quando delectamur
 aspectu eorum, quæ per se mala sunt; vt duel-
 lum; vel detrimentosa proximo, vt morbus
 eius quem auersamur, vel delectationem mo-
 uent inconcessam, ad quam scilicet ius non
 habemus. Huius generis Venerea est, quam
 nisi valdè accenderet aspectus curiosus for-
 marum alterius sexus, non exarsisset vxor Pu-
 tipharis in concupiscentiam Ioseph; nec
 Susannam deperiissent senes illi duo apud
 Daniele. Non emolliuisset visa Berse-
 bee Dauid Regem, nec Holofernem lu-
 dith, nec Amraonem Thamar. Sicut remis-
 sior.

*Aspectus
 lasciuus
 quam mul-
 tos et pra-
 claros obca-
 caris.*

fior multò est voluptas gustus, quàm venerea; ita longè inefficacior. fructus terræ quantumvis elegans ad irritandum gustum, quàm fixus aspectus formosæ mulieris ad accendendum eius desiderium: Eua interim vix conspectum pomum pulchrum oculis, & aspectu delectabile mox concupiuit. Nihil mali habet, fateor, in se considerata viri species aut fœminæ; imò Dei donum est & aspectu dignum; sed cùm in statu naturæ lapsæ obstet vt plurimum fragilitas nostra, ne oculis in illam diu intendamus sine periculo; ne insuper retineamus atque imitemur sanctam illam simplicitatem, qua fratres sorores, qua sorores fratres, qua puellas pueri adhuc innocentes, qua viri viros, qua fœminę fœminas se mutuò vident & contemplantur, sine vlllo motu carnalis concupiscentiæ; aliò debemus obtutum dirigere, & in eum finem orare Dominum: *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem.* Quid prodest tentationis causam quærere? quid euagationes mentis Deo vacaturæ procurare? Cur pudet nos sputum putridum, stercora, & spurca alia cernere, quod id absque discrimine culpæ facere possumus; & nò multò magis obscœna vel affinia intneri, quorū visu conscientia fauciat? Mulierem si nunquam vidiſſemus, excusationem aliquam haberet curiositas; iam verò cùm tot frōres viderimus, tot oculos, tot nasos & aurículas; tot mēta & genas, stupēdū est tāto ardore & leuitate ferri aliquē ad id cōspiciēdū, quod nihil præter ista continet. Nescio itē, qua constantia

Psal. 118.

stantia sustinebimus in die iudicij censuram sanctorum illorum Patrum, qui totis quadraginta annis interdicentes sibi aspectu omnium proffus foeminarum, ostenderunt planè quid facere similiter possemus auxiliante Deo, nisi vecordes essemus. Cùm audiisset Ioannes Abbas à Tribuno plebis: *Permota uxor mea rimore sanctitatis tuae, videre te percipit; rogo ut te ei videndum praebeas.* Postulauit inducias, quibus impetratis obnixè Deum rogauit: *Domine Deus, si fieri potest, ostende ei in somnis speciem meam, qua plenè facietur eius curiositas, meque alias non videat.* Dictum factum, satiata est illius imagine, nec vltra vrsit, vel appetiit videre eum. Pioris similiter monachi soror penè decrepita ipsum post exactos in solitudine annos quamplurimos videre expetiit: quod cùm obtinere ab ipso nequiret, ab ipsius Abbate impetrauit, cuius iussu adactus Pior vtriusque satisfecit voluntati; nec tamen suum læsit institutum. Venit ad fores sororis, se adesse significauit; illa in fratrem senem incidit claudentem oculos, & dicentem: *Ecce me soror mea, fruerè aspectu meo ut lubet, & sine me redire ad patriam meam,* dixit & mox cellam suam repetiit. Nouerimus denique impudicum oculum impudici cordis esse nuntium, & Magorum fascino persimilem, aut veneficorum, de quo quidam:

Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Virgilius.

Sicut enim venefico magi aspectu utitur Diabolus

Ioannes Abbas quomodo sateat mulieris curiositatem.

Pior clausis oculis videndum se praeberet sorori.

bolus ad nocendum corpori eius, qui beneficio petitur: ita venereo aspectu ad inflammandam personæ concupiscentiam, quæ impudicè aspicitur. De lasciuis picturis nihil est quod multa dicamus; eadē earum est, quæ rerum pictarum ratio. *Cum verò dicere quicquam interdixerimus*, verba recito Aristotelis, *clarum est, quod & aspicere, aut picturas, aut actus deformes prohibemus. Sit igitur cura Magistratibus, nullam neque picturam, neque statuam esse talium rerum imitatricem.* Imò sicut scripturæ perniciosæ licet anima carentis nocumentum est maius, quàm verborum, quatenus constanter est, & magis in otio legitur; ita picturæ turpis quàm rerum ipsarum, quæ citò procul absunt & subducuntur. Addo ex Quintiliano lib. 11. c. 3. *pictura sic in intimos penetrat affectus, ut ipsam vim dicendi nonnumquam superare videatur.*

Arist. lib. 7.
Pol. c. vii.

Audient.

§. 8. Nihilò minor circa Auditum cautela requiritur, imò quodammodò maior. Licet enim quoad res spirituales auditus in hoc visu præstet, quòd sit magis ad salutem necessarius; quandoquidem à visu non pendet fides, sine qua impossibile est placere Deo; pendet autem ab auditu, dicente Apostolo: *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei;* hoc tamen alio nomine inferior est, quòd tentationibus magis pateat. Oculos claudere possumus, si volumus; & claudendo tentationibus occurrere, quæ per illos irrepunt in animam;

Rom. 10.

mam; aures autem aduersum turpiloquia nec
 perfectè, nec sine graui seruitute communi-
 re quis potest. Quamuis præterea eò grauior-
 res ex suo genere sint tentationes visus, quo
 sensus est auditu præstantior, quoad natura-
 lem vsum & conditionem; alia tamen ex
 parte pluribus viis sese inferunt tentationes
 aurium, hoc est per verba, per scripturas im-
 pudicas (nam etiam talium author suo mo-
 do loquitur) per cantilenas siue impuras, si-
 ue molles & fœmineas. Vndè cum dixit
 S. Cyprianus: *Quocirca excubandum atque*
omnibus viribus elaborandum, ut inimico sauenti
& iacula sua in omnes corporis partes, quibus per-
cui & vulnerari possumus, dirigenti, sollicita &
plena vigilantia repugnemus. Offert oculis formas
illices, ut visu destruant castitatem. mox adiecit:
Aures per canoram musicam tentat, ut soni dulcio-
ris auditu soluat & molliat Christianum vigorem.
 Subiiciamus iam opportuna quædam his o-
 mnibus remedia. Primum sit arcere procul pe-
 stilentem quorundam opinionem, peccate
 quidem loquentem turpia; sed non audientem.
 Equidem verum dicunt, si de præcisa auditio-
 ne, quæ per sensum fit, agitur; cum ea non
 sit in nostra potestate; secus si de eius appro-
 batione facta per voluntatem; vel si maui, de
 delectatione, quam inde voluntas haurit. Sic
 audire dico esse peccare. Scriptum est: *Se-*
pi aures tuas spinis, linguam nequam noli au-
dire. Quis autem inter linguas nequam,
 non reponat impudicas? Non licet interiùs
 Demo

S. Cyp. lib.
 de Zelo &
 Liuore.

Eccles. 18.

Dæmonem audire turpia suggerentem; ergo neque exterius per organa sua, quæ libidinis sunt effluentem. Detractori aures dare non conceditur: ergo tantò minus turpiloquo, quantò est nocentior. Nam detractor non nobis, sed alteri nocere nititur; nobis autem, qui turpem ad nos sermonem dirigit. Detractione soli famæ bonæ officitur; turpiloquio autem ipsa audientis conscientia sauciatur. Laudat David Psal. 57. aspidem surdam, quæ obturat aurem suam cauda, ne vocem audiat incantatoris; at turpiloquus incantator pessimus est, ut suprà vidimus, & Diabolo famulatur ad peccatrices animas irretiendas: ergo ei multò magis occludere aures còuenit, si laudari à Deo volumus. Hinc tāta lenonū abominatio, quos reuera nulli aptius comparaueris, quàm Duci illi quem misit Antiochus Hierosolymam verbis pacificis: ingressus autem omnia prædatus est & scædauit, non sine multa strage; fecitque sibi arce[m] fortissimam in ipso monte Sion, ex qua omnem regionem diripiebat. Fingunt Poetæ, quod cùm venisset Uliſſes ad Syrenatum loca suauiſſime modulantium, obturauerit aures suas cera, ne illarum cantu emolliretur, ne vel dormiret, vel minus attenderet ad nauigationem periculossimam. Hoc sine dubio de numero est figmentorum, quo nihilominus malum esse indicarunt, & periculossimum admittere verba mollia, cuiusmodi sunt venerea. Accedit, quòd de eiusmodi rebus loqui

*Lenonum
odium unde.*

loqui peccatum sit (de coniugibus inter se non loquor, quamquam ne hi semper his sermonibus culpam omnem effugiunt) ergo & audire ; hæc duo siquidem relata sunt , & reciprocam malitiam continent : sicuti benè sequitur ; peccatum est rem furtiuam dare : ergo & accipere. Peccat qui turpia loquitur, tum quia turpi sese delectatione oblectat , tū quia occasionem proximo subministrat sese quoque oblectandi. At quisquis sponte audit, utrumque similiter agit, nefariam delectationem concipit, & sua in audiendo patientia perseverantiæque loquenti addit animum; multò adhuc magis si corrideat, vel aliter impura colloquia sibi placere insinuet. Proderit insuper ad utriusque sensus custodiam, continere se domi, loqui cum paucissimis, vitare Veneris nundinas, quales in primis choreæ sunt huius temporis, in quibus nullæ merces prostant copiosius, quàm impudici gestus, tactus, aspectus, & salacissima ad aurem verba: ad quæ & alia incentiua libidinis depellenda: *Inuitati multi Philosophorum, ait S. Hier. in l. illo 2. contra Iovin. reliquerunt frequentias urbium, & hortulos suburbanos, ubi ager irriguus, & arborum come, & susurrus auium, fontis speculum, riuus immurmurans, & multa oculorum illecebra, ne per luxum & abundantiam copiarum animæ fortitudo mollesceret, & eius pudicitia constupraretur.* Vtile etiã dixerim, nihil responsi dare turpiloquis, sicut nullo dignati sunt Rapsacè Hierosolymitani, cùm ab eo ob-

Veneris nū-
dina, cho-
rea, &c.

626 DE PERFECTA PRVDENTIA
 siderentur, 4. Reg. 18. vel recipere se ad locum
 separatum, vnde audiri nequeant, vel reuer-
 berare eos frontis seueritate, quo modo re-
 cte compesci detractorem testatur Salomon
 Prou. 25. *Ventus aquilo dissipat pluuias & facies
 tristis linguam detrahentem.* Vel denique dicere
 (vbi & quando sine incommodo licebit) quasi
 vna de stultis mulieribus, vel si vir fuerit, qua-
 si vnus de scurris loquutus es. Erybesce miser
 profari talia, de quibus sine dubio in tui die
 iudicij oportebit te grauissimam Deo ratione
 reddere. Apage à me interpres Diaboli, inimi-
 ce omnis pudicitiae; quercum tibi aliam qua-
 re quam excurias; ; nã circa me fauente Deo,
 verba perdes & operam. Addo quòd Eccle-
 siasticu monentem audiuius: *Sepi aures tuas
 spinis.* Spinæ sunt meditationes mortis, v-
 triusque iudicij ignisque tartarei, de quibus
 supra §. 4. Habent certè aculeos suos, quibus
 mentem compungant, excitantque dormi-
 turientè, & fastidire faciunt quicquid olet lu-
 xuriam, cuius reatu trepidandum sibi in mor-
 te, magis adhuc in tremendo illo iudicio; in
 inferno autem miserrimam fore discit ex-
 iusmodi nouissimarum rerum meditationi-
 bus. Quomodò non miserrimam eo carcere,
 vbi voluptuosus summus decernitur cruciatus
 sensum omnem præteritarum extinguens
 voluptatum, quin etiam recordationem olim
 recreantè, tunc cõfundentem & affligentem?
 ibi siquidem *desolantur ad supremum, veniunt
 in cogitatione peccatorum suorum timidi, & tra-
 ducunt*

*Aures se-
 pienda spi-
 nis.*
 Eccles. 28.

Sap. 4.

Aucunt illos ex aduerso iniquitates ipsorum. Sufficit pars minima aeterni supplicij ad excludendam lætitiã omnem à præteritæ memoria voluptatis, sicut scriptum est; Malicia horæ obliuionem facit luxuria magna. Eccles. 11.

§. 9. Iam de Tactu subiiciendum, quod prudentis est circa illum obseruare. Nullus de reliquis sensibus luxuriam æquè accendit & promouet; quia, vt docet S. Thomas 2. 2. q. 154. art. 4. actus eius actui venereo cognatus, & finitimus est, modico interuallo separantur ab inuicem; eãque ob rem, nullus cautela indiget ampliorj. *Tactus alienorum corporum, verba pono eiusdem S. Hieronymi, & fœminarum ardentior appetitus, vicinus insanie est. Ob hunc sensum cupimus, irascimur, gestimus, inuidemus, emulamur, solliciti sumus, & expleta voluptate per quandam plenitudinem rursus accedimur, quarimusque facere, quod cum fecerimus, iterum peniteamus.* Admonendos hîc suscipio non solutos modo, se etiam coniugatos, non quã coniugati sunt, (quanquam ne ipsis quidem conceduntur contactus mutui extra sui vsum coniugij, quibus expositum se iri credunt periculo excretionis seminis,) sed quã personas matrimonio sibi non iunctas respiciunt. Non fuit satis præpotenti Deo, interdicere primis parentibus esu arboris scientiæ boni & mali, nisi præterea legem ferret non tangendi eam. *Præcepit nobis Deus, verba sunt E-* Gen. 3.
uæ, ne comederemus, & ne tãgeremus illud. Quorsum id, nisi quia probè intelligebat, quanta

Tactus.

Maximè omnium luxuriam accendit.

dispositio hic contactus esset ad violandum, quod traditum ipsi fuerat, sanctum mandatū? Idem esse crede iudicium, de impudicis tactibus nefarij comparatione operis, ad quod tangentem tactamque extimulant. Neque tamen isto solo nomine vertuntur vitio, quod ad illud disponant, sed quod sint inchoationes quædam illius fortissimæ, & corpus vniuersum velut occulto quodam veneno commoueant. *Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant, aut ambulare super prunas, ut non comburantur planta eius: sic qui ingreditur ad uxorem proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam.* Mulieri non licet Clericum percutere: vsque eò nihilominus detestantur iura cōtactus omnes libidinosos, vt causam excipi voluerint, quo Clericus eā cōtactu fœdo ad stuprum pelliceret. Nauar. c. 27. Ench. n. 85. Tolet. in Inst. l. 1. c. 33. Tunc percussus dignam luit suæ pœnam salacitatis, & in censuram non incurrit mulier. Interrogatus aliquando Heros ille strenuissimus Godofridus Bullonius, vndè ei tantum robur esset in lacertis & manibus, vt hostes etiam armatos posset gladio à vertice ad ventrā vsque diffecare; dextram protulit, & dixit: Hucusque manus ista ab omni libidinoso cōtactu sese contiauit. Rectè sanè, quia si digni sunt, in quos prædigiosè nonnunquam animaduertat Deus, qui lingua vel aliis membris suis abutuntur, vt Nicanor, cuius dextra exaruit, quam superbe extenderat. 1. Mach. 7.

Pro. 6.

Mulier
quando
licet
Clericum
percutere.

&

& Ieroboam eadem mulctatus pœna propter
 minas manu intentatas Prophetæ Domini, 3.
 Reg. 13. quid mirum castas interdum manus
 prodigiôsè roborari?

Erudietur his omnibus, spero; cultor ca-
 stitatis, vt circa contactus posthac sit cautif-
 simus, quorum nomine oscula etiam com-
 plector, non inter parentes & soboles, nec in-
 ter nutrices seu gerulas & infantes; nec inter
 viros, aut inter scœminas: sed inter eos qui
 sunt diuersi sexus, rarò sanè sine culpa vten-
 tes mutuis basiis. Vndè cùm olim Christiani
 communicaturi oscularentur se inuicem, si-
 militèrque scœminæ in signum depositi omnis
 odij; obsoleuit mos iste propter abusum, qui
 breuicæpit obrepere, præsumptibus illis
 etiam istas osculari. Ne suspicetur idem ama-
 tor pudicitia, sibi tantùm interdictos conta-
 ctus scædos alienorum corporum, interdicutur
 & proprij tanto sollicitiùs quantò peragi
 secretiùs possunt.

§. 10. Actus idem coniugalis ex se bonus
 est, vtpotè actus instituti à Deo contractus,
 & ad bonum relatus finem: ad prolis, inquã,
 susceptionem, quæ piè educata colat Deum,
 faciãtque ad speciei conseruationem. Est præ-
 terea meritorius augmenti gratia (si in bono
 exerceatur statu) non ex opere operato, vt cõ-
 tractus ipse, in quo consistit ratio vera Sacra-
 menti; sed ex opere operantis, cùm sit actus
 virtutis iustitiæ, quatenus in eo debitũ red-
 ditur, aut amoris in speciem, cuius propaga-
 tionem

*Tactus, &
 oscula su-
 gienda, &
 qualia per-
 missa:*

Baron. ad
 annum. 43;
 n. 8.

*Actus con-
 iugalis, ad
 quid, & a-
 busus.*

630 DE PERFECTA PRVDENTIA
 tioni consulitur. Quæ omnia notare expedit
 contra Nouatores Ecclesiam calumniantes,
 quasi docentem pollui homines per legitimū
 coniugium, & actum eius; cū id de solis
 pronanciet, qui illegitimè coniugantur; vt
 de Sacerdotibus, & nonnullis alijs: vel etiam
 de ijs, qui legitimè quidem; sed modum non
 obseruant, nec circumstantias debitas. v. g.
 si coniux vnus voto castitatis sit obstri-
 ctus, aut dubitet, vel credat inualidum esse
 coniugium; petere non debet, reddere tamen
 potest, ac tenetur alteri petenti, nec ita affe-
 cto. Imò si iste prohibeatur verecundia ex-
 pressè petere, potest ille alter id prudenter
 præsumens postulare; quia tunc non postu-
 lat in sui gratiam, vt concupiscentiæ propriæ
 indulgeat; sed gratia complacendi suo illi cō-
 iugi, cui matrimonium aliàs esset onerosum,
 quique tacitè petit, quod expressè non auder.
 Exemplum aliud est, si coniugatus in vsu illo
 delectationem sibi præcipuè, aut solum præ-
 stituat; culpam tunc venialem saltem contra-
 het, teste S. Augustino, quem iuuat audire lo-
 quentem: *Coniugalis concubitus generandi causa
 non habet culpam, concupiscentiæ verò satianda,
 tamen cum coniuge, venialem.* Nihil id mirum,
 quandoquidè peruertitur tunc finis debitus;
 vt si quis comedat tantum, vel bibat propter
 resultantem inde carnis voluptatem. Pœnam
 luerunt, eamque grauiissimam priores septem
 mariti Saræ filiæ Raguelis suo vtentes coniu-
 gio; sed nonne ideò quòd libidinis solius cau-
 sa

*Alter con-
 iux voto ob-
 strictus ad
 quid teneat-
 ur.*

*S. Aug. l. de
 bono con-
 iugal. c. 6.*

*Sara mariti
 septem cur
 puniti.
 Tob. 6.*

sa ei commiscerentur? Coniugalé delectario-
 né non virupero quasi malam; sed confide-
 randam affirmo vt secundariam, vt concessam
 à natura concomitantem illecebram, ne con-
 iuges sine ea fastidirent carnis copulam in se
abiectionissimam, vires frangentem corporis, &
homini commutnem cum brutis animanti-
bus; fastidiendo autem non curarent speciei
 propagationem. Et quia secundaria est, nec
 primò intendi debet, nec præcipuè, vt Tobia
 iuniorem admonuit his verbis Angelus: *Tran-* Ibidem.
saeta autem tertia nocte accipies virginem cum ti-
more Domini, amore filiorum magis quam libidi-
ne ductus. Quod autem culpa hæc lethalis nõ
 sit, indè constare potest, quod peruersitas illa
 grauis non iudicetur, nec proli detrimen-
 tosa aut coniugi. Nec obstat, quòd grauissima
 pœna fuerit, quam priores illi Saræ mariti su-
 stinuisse leguntur. Nam credibile omninò est,
 culpam in iis fuisse lethalem tali pœna dignã;
 quia voluptate capti ad Sarã accedebant pa-
 ratì accedere, quamuis non fuisset vxor; at-
 que ita intentione sua praua matrimonij fines
 excedebant, vndè equo & mulo comparati
 sunt. Non etiam obstat, quod dici solet, *adul-* Xistus Py-
thagoricus,
ter est vir omnis in vxorem suam intemperantior;
 quia similiter intelligi prouerbiùm debet de
 viro, qui non modò solam sibi præfigit dele-
 ctationè; sed paratus est vxore sua vti quasi nõ
 sua: vtrumque enim facit adulter peccans
 cum adultera. His addo, partim ad maiorem
 declarationem officij coniugalis, partim ad os
 R r + magis

*Actus con-
iugij quan-
do ex obli-
gatione.*

*Ante Eu-
charistiam
quid.*

magis adhuc claudendum calumniatoribus illis & sycophantis, obligatorium esse actum coniugij, quando qui petit, serio & instanter petit, latus agerine si non impetrauerit, aut exponendus peccati periculo. Alia ex parte non insolenter petit, nec cum notabili damno coniugis, nec cum periculo prolis, nec loco aut tempore interdicto, nec aliquo flagitio suo petere prohibitus. Sunt & alia, de quibus vult prudentia coniuges admoneri. Abstinerere discant ab exigendo sui vsu coniugij tanto tempore ante sacrosanctæ Eucharistiæ sumptionem, quantum experimento cognoscitur esse necessarium, vt illa corporis alteratio vsu illum consequens, attentionique incommodans & deuotioni, finem habeat. Quia enim religiosè est accedendum, culpa vtique veniali vacare non videretur accedens, qui prius tollere non studuit attentionis illius obicem. Loquentem audiamus de hoc argumento beatum Hieronymum, serm. in vigilia Paschatis de esu agni: *Si panes propositionis ab iis, qui uxores suas tetigerant, comedi non poterant: quanto magis panis qui de caelo descendit, non potest ab his qui coniugalibus paulo ante haeserunt amplexibus, violari atque contingi.* Consultum quidem est iuxta Concilium Eliberitanum, cuius meminit canon, *Omnis homo*, de Consecr. d. 2. vt continentiae tempus Communionem antecedens trium vel quatuor dierum sit. Immo suadet S. Augustinus serm. 116. & serm. 224. de tempore, vt com-
mani

municaturus in Paschate, ad uxorem non accedat toto quadragesimali interuallo, nisi causa aliqua grauis vrgeat, nec tantam ferat moram. Verum ad culpam auertendam, sufficit, quod diximus, interuallum; vt probat Sanchez lib. 9. de Matrimonio disp. 13. n. 15. Culpam intelligo venialem, quia indeuotio & hebetudo mentis, de qua supra, vderi non potest indispositio grauis. Ne venialis quidem erit, si ante elapsum id spatium petat coniugium debitum fornicationis vitandæ gratia, non percipiendæ voluptatis. Tunc siquidem ob finem bonum atque necessarium, quem sibi proponit, excusatur à Deo, & in deuotione sua promouetur. Idem iudicium si occurrat causa alia rationabilis, ob quam vsu illo non obstante ad sacram synaxim consultius sit accedere. Quod ad personam verò, quæ tunc petenti reddit debitum, nulla est difficultas: non peccat reddens, quamuis constituat post redditionem communicare; cum reddendo iustitiæ opus faciat ad quod tenetur, nec pietas illa sit necessaria, quæ obtineri non potest sine violatione iustitiæ. Quid si non præcessit quidem communicandi propositum, aut promissio; sit tamen dies festus, an peccet venialiter ex circumstantia temporis sacri, qui eo die debitum petit? Sententiã, quæ negat, longè puto verisimiliorem; quia vna ex parte vsus coniugij de numero nõ est rerum seruiliũ, quæ tunc prohibentur: ex altera dispositio bona seu deuotio, quæ continentiam sequitur, ad

In diebus festis an abstinendum.

feriē non pertinet rerū positiuarum, quæ tunc præscribuntur. Atque hoc memoriæ mandare conuenit, ne ex conscientia erronea peccet quis mortaliter; vt peccauit fœmina illa, cuius meminit S. Gregorius lib. 1. Dial, correpta à Dæmone, eò quòd post vsum coniugij interfuerat processioni publicæ, credens id sibi illicitum. Alij in pœnâ eiusmodi conscientiæ violatæ miseras proles suscipiunt, de quibus S. August. serm. 244. de tempore: *Qui die Dominico, aut alia solemnitate continere se noluerint, leprosos, aut epilepticos, aut etiam Dæmoniacos filios gignunt.* Interim quamuis non peccet petendo bono fine, sicut nec ante Eucharistiâ percipiendam, potest coniux alter vtroque tempore suauiter detrectare, vel dilationem flagitare in diē sequentem, si onerosum id nō fore putet verisimilius; ita autē potest, vt nihilominus nō teneatur. Nau. c. 21. Ench. n. 51.

Lasciuiæ cōiugales vbi vitanda.

Plut. in pœ. conub.

Hebr. 13.

Menstruorum tempore.

Lasciuias omnes coniugales suspendant præsentibus arbitris, multis præsertim & infirmis, ne scandalizentur. *Va homini per quem scandalizauit uenit*, Matth. 18. *Bonū erat ei, si natus non fuisset homo ille.* Marc. 14. Scribit Plutarchus, à Catone ciuem è Senatu motum, quòd vxorem deosculatus fuisset præsentē filiā.

Cum velit Apostolus *honorabile esse coniugium, & thorum immaculatum*, vitentur omnia aduerlantia fini naturali copulæ coniugalis seu generationi.

Congressum nō petat vxor tempore menstruorum, cum vix vllis tunc vigeatur libidinibus

dinis aculeis, & non petendo occursura sit
 damnis corporis, quæ prolibus tunc conce-
 ptis nonnunquam accidunt. Virorum alia est
 ratio, qui ad vitandum incontinentiæ pericu-
 lum, ius habent exigendi debitum: non pec-
 cant vtentes iure suo, nec potest proles con-
queri, si concepta nascatur cum defectu; quia
melius ipsi est sic concipi, quàm nullo mo-
do. Quod si voluptatis tantùm gratia tunc
 conueniant, euadere non videbuntur culpam
 venialem, valentes sine graui vilo suo incom-
 modo perfectioni prolis consulere, *nec tamen*
consulentes. Reddendo interim tunc debitum
 immunes à culpa sunt vxores, eò quòd ha-
 bent parere necesse, vt scribit Apostolus: *No-*
lite fraudare inuicem. Vult præterea doctor san-
 ctissimus Augustinus, vt ab vxore prægnante
 vir se contineat; quia tunc concubitus valde
 aduersatur bono prolis, primùm spectando in
 vsu coniugij, ita vt quandoque perimatur.
Sunt adeò incontinētes, inquit, vt coniugibus nec
gravidis parcant. His consentiant verba S. Am-
 brosij in c. 7. 1. ad Cor. *Ratio cōceptus & partus*
iuxta legē cessare tēporibus his debere demonstrat.
 Illa itē S. Hieronymi l. 1. cont. Iovin. *Qui de-*
cunt se causa Reipublicæ, & generis humani iungi,
imitentur saltem pecudes; & postquam venter
vxoris intumuerit, non perdant liberos. Creat
 hoc periculum partim concussio, partim præ-
 gnantis fastidit: concussio quidē, quia mate-
ria fœtus nō potest cōcussa coalescere, vt no-
tat & autoritate Hippocratis, aliorūque
 Medico

1. Cor. 7.

Vxore præ-
gnante.S. Aug. l. de
bon. coniug.
c. 6.

Medicorum confirmat Tiraquellus l. 15. de
 connubio n. 141. Fastidium verò, quia præ-
 gnans congressum fastidit tantò magis; quan-
 tò est prolis cupidior; de cuius iam conceptæ
 securitate meritò curam gerit. Quòd si præ-
 terea imbecilla sit, abortit adhuc facilius. Ab-
 sente autem eiusmodi periculo, non peccat
 vxor reddendo debitum, ne venialiter quidè;
 sed neque ex verisimiliori sententia vir exi-
 gens, cui sanè perdurum esset obligari ad cõ-
 tinendum se tanto tempore. At videtur talis
 concubitus contra naturam: frustratur nam-
 què genitura sine generationis, cum mulier
 dum grauida est, nequeat concipere. Optimè
 respondet Sanchez l. 9. de matr. disp. 22. n. 7.
 quòd tunc concipi fœtus non possit, non pro-
 uenire ex natura modòque concubitus; quòd
 tamen requiritur, vt sit peccatũ contra natu-
 ram; sed per accidens, quia vxor est grauida.

*In inopia
 si proles lac
 sugat.*

Gal. lib. 1.
 de sanit.
 tuenda.

Ad singularem Prudentiam spectat coniu-
 gum, quos premit inopia, abstinere ab vsu
 coniugij, quo tempore proli iam natæ dat
 mater vbera, ne forte tunc aliam concipiant;
 quod si contingeret vix vtriq;ue alendæ satis
 posset esse; & cum nata malè ageretur, eò
 quòd prægnantis lac valdè immutatur, & ab
 infante cum molestia sugitur. *Auvenere*, ait
 Galenus, omninò abstinendũ esse, quæcumque lac
 præbebit, monco. *Nã & menses viri cõsuetudine pro-
 vocantur, & lac odoris gratiam in detevius mutat.*
*Quin etiã aliqui in utero concipiunt, quo alienus è
 puero adhuc lactente nihil est.* *De aliis aliis aliter*
 iudic

iudicandum, cum in promptu habeant nutrices precio conducere.) Rectè item fecerint, si iam grauati numero prolium, pluribusque comòdè alendis impares, ex consensu mutuo simili vtantur remedio, dormiantque separati, quod quo facient diutiùs, eò faciliorem experientur continentiam. Quòd si non consentiat vir, sed non obstante magno prolis numero vti velit iure suo ob fornicationis periculum, reddere debet vxor; aliàs non, saltè sub mortali: quia non tenetur aliquod iustitiæ debitum persoluere cum ingenti suo incommodo; cuiusmodi est continua illa sollicitudo, labor, & afflictio mentis in alendis tot liberis. Sor. in 4. dist. 32. q. vnica.

§. 11. Nunc pauca de castitatis perditæ recuperatione, cuius nomine nec reditum intelligo diuinæ gratiæ amissæ per opus luxuriæ; nec integritatis corporis per illud perditæ, cum constet gratiam in pœnitentiæ sacramento restitui; integritatis autem illius recuperationem nisi miraculum interueniat, prorsus esse impossibile, vt tradit S. Th. 2.2. q. 152. a. 3. ad 3. sed habitum illum bonum, quo homo ante dictum opus in actus propèdebat pudicitia, à contrariis autem auertebatur. Hunc dico posse recuperari, nec desperationè hîc vllâ admittendam. Aut enim sermo est de supernaturali, vi cuius licet cū gaudio castè non viuamus, & sine vlla difficultate; castè tamen viuimus propter summum & supernaturale bonum, ad quod per fidem tendimus;

*Castitas
quæ nã possit
recuperari.*

aut

aut de naturali, qui acquiritur repetitis castitatis actibus, facitque vt homo in illis absque repugnãtia sese exerceat. Si de primo, cõfertur à Deo vnà cū gratia & charitate, siue in sacramento, siue extra sacramentū; quia charitatem quasi reginã hi omnes actus comitãtur, vt scribit Sapiens: *Venerunt autē mihi omnia bona pariter cum illa.* Si de secundo, acquiri iterū naturaliter potest, iteratis vt olim actibus, quid enim vetat? Nihil certè, præsertim si homo eius recuperandi cupidus sæpè confiteatur, eò quòd in Confessione peccatū tollitur, in cuius pœnam relabi aliquando finitur. Voluntas item non vltra peccandi instauratur, & ad constantiam à Sacerdote pœnitens inducitur, cui dū erubescit toties lapsum suum confiteri, cauet iterum & frequenter labi.

*Castitas
quibus ne-
cessaria.*

§. 12. Clericis, Magistratibus, Coniugatis, Senibus, & Adolescentibus necessaria peculiariter est castitas: Clericis quidem, Principibus, & aliis Magistratibus, eò quòd talium exempla praua subditis vice potentium stimulorū sunt ad peccandū, ad id præsertim iã pronis. Tunc fidenter peccant, ad exempla eiusmodi, velut ad excusationes securas & propugnacula confugiunt. *Cum pastor per abrupta graditur, necesse est vt ad precipitium grex sequatur.* Et S. Hieronymus primatem quendam sic alloquitur: *In te oculi omnium diriguntur, domus tua conuersatio quasi in speculo constituta magistra est publica disciplina: quicquid enim feceris, illud esse faciendum omnes putant.* Audiant hæc Clerici,

S. Gregor.

S. Hieron.
epist. 30.

rici, præsertim qui degunt inter vel iuxta hæreticos; qui cum solidè oppugnare nequeant catholicam fidem, id moliuntur, vt Sacerdotes populo repræsentent impudētis omnibus coopertos, indèque excusationem quærant, cur fidem illam non amplectantur, & argumentum quo plebem ab eadem absterreant. Si his calumniis suis multum nocent, quid futurum credimus, si exempla proferre possunt, quibus se demonstrent vera loqui? Incredibili planè damno afficient, vt idcirco pœnas Christo acerbissimas luituri sint Sacerdotes, qui malè viuunt (non modò propter violatum continentiaë votum; sed propter scandalum infirmorum, offensionem bonorum, & ansam quam præbent aduersariis calumniandi Ecclesiam religionemque sanctissimam) & cum illis Prælati, à quibus non corriguntur, spiritum charitatis prætexentes & mansuetudinis. *Non est ista charitas*, ait S. August. *sed languor, ferneat charitas ad corrigendum. Si sint boni mores, delecent; si mali emendentur.* Aded certè in Clero suo vitium hoc abominatur Ecclesia Spiritus sancti discipula, vt bigamos admittere nolit ad sacros ordines, non quod in Laicis bigamiam damnet, vel credat interdictam: sed quod argumentum sit pronitatis magnæ ad res venereas. His adde, Principes libidine diffluentes facillè procreare spurios, qui aut legitimam successionē heredibus veris præripiunt,

Clericis in primis, & cur.

S. Aug. in epist. ad Valerium.

Bigami cur ab ordinibus remoti.

Principes cur deceat castitas.

ripiunt, aut bello non cessant perturbare principatum. Propria coniugatorum luxuria est adulterium, in quo præter fornicationis maliciam, illa alia continetur, quæ ex grauissima iniustitia petitur; dum coniux qui non habet sui potestatem corporis, alteri contra proprij coniugis Deique voluntatem se prostituit, & datam violat in connubio fidem.

Quod ad Senes:

Senes cur.

Est in canicie ridiculosa Venus.

Idem confirmat Plautus in Mercatore: *Tunc in capite cano ames senex nequissimè?* Nempè senem cælo iam maturum oportet esse: à quo procul abest, qui adhuc effundit sese in voluptates. Senem oportet sapere, Venus autè dicta est *ἀποδοίμη*, quod sit *ἀποδοίμη ἀρχὴ θεῶν*; id est, insipientiæ Dea seu mater. Hinc illa Saræ admiratio: *Postquam consenui, & Dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?* Et tamen licita erat voluptas, de qua loquebatur, utpote coniugalis. Adolescentes libidinando immaturas frangunt vires corporis, eius incremento ponunt obicem, à studiis & seriis aliis auertuntur; quæ habent, prodigunt, & fortissimum contrahunt lasciuiendi habitum, qui vix euellitur. Altius in animum descendunt, qui intensioribus actibus acquiruntur. In talibus autem intensissimi sunt actus luxuriæ.

Genes. 18.

Acolescentes item.

De

De Prudentiæ regulis circa Fortitudinem.

CAPVT V.

6. 1. Fortitudo quotuplex, quid propriè sit, & quàm nobilis.
2. Viro forti quæ intentio specialiter necessaria.
3. Quos potissimum, quibus in rebus, & quomodo fortes esse oporteat.
4. Quibus modis acquiratur fortitudo.
5. Quando & quousque aggredienda terribilia.
6. Ad perseverandum in bono arduo, quid vldè conferat.

6. 1. **F**ORTIS primò quis dicitur, si pollet viribus corporis, vt Milo & athletæ. Secundò, si mediis abundat ad nocendum; quo sensu ait Psaltes: *Irruerunt in me fortes*, vt exponit S. Augustinus. Tertiò, si locupletissimus est, quo modo fortis sibi videbatur epulo ille, cùm diceret: *Habes anima mea, recondita bona plurima, epulare. Ecce tibi fortem*, inquit idem S. Augustinus. Quartò, si proiectus sit ad audenda multa nefaria, potens ad bibendum vinum, fortis ad miscendâ ebrietatem, vt dicitur Isa. 5. Quintò si de sua præsumat iustitia. De talibus addit, quod sequitur: *Hoc genus fortium cauendum, metuedum, auersandum, non imitandum. Fortitudo ista*

Fortis quis dicitur, & quotupliciter. Psalm. 78.

Luc. 11.

non virtutis est, sed insania. Auertat Deus ab imitatione nostra fortes istos. Sic phrenetici, quò meliùs se affectos credunt, morti viciniore, & insipientiores sunt. Nulla de istis vera est fortitudo, nec virtus. Non prima; quia viger magis in bobus, & elephantis. Non secunda; quia nocere posse res est indifferens. Idem de opulencia iudicium, imò possessores suos molles potiùs quàm fortes facit. Non quarta; quia honestum pro scopo non habet. Non quinta, cùm fastus sit, & arrogantia Iudaica. Nam Iudæi de se præsumentes quod iusti essent, medicinam recusarunt, & medicum occiderunt. In hoc prædicamento sunt Nouatores, se quoque gloriantes iustos esse, & de numero prædestinatorum. Magna hæc illusio Dæmonis, magnæ nugæ. Ergo vera fortitudo virtus est moralis, qua firmatur animus contra timores & pericula rerum terribilium & arduarum, quibus permoueri potest ad faciendum vel omittendum aliquid contra præscriptum rationis. Sciendum enim, quòd sicut quæ bona sunt, aut videntur, naturæ instinctu appetimus & prosequimur; ita declinamus, metuumusque mala nocitura; sed sæpè plus æquo, & incidimus in grauiora. Necessaria itaque virtus fuit, quæ stabiliret nos in ardua terribilique materia; cuiusmodi est mortis periculum; faceretque, vt nihil ingenerosè ageremus, vt ardua illa imminencia non nimis timeremus; vt eadem cùm expedit, moderatè aggredieremur ad futuram in posterum securitatem. Magna

*Fortitudo
vera qua.*

Aristot. 2.

Eth. 7. &

lib. 3. c. 6.

D. Th. 2. 2.

q. 123. a. 3.

*Circa que
versetur.*

& verè admirabilis est virtus ista fortitudinis? Versantur reliquæ in materia longè faciliori, idque constanter satis, quandiu nullum instat eiusmodi malum; aliàs hærent imbecillæ egentque huius præsidio; vt terribilia contemnens homo ab illorum exercitiis non absterreatur. Rectè: sed quomodò dici virtus potest, cum virtus actu suo delectetur; vir autem fortis, dum fortem se præbet, vt dum virgis caditur, vel imminere sibi virgas sentit, voluptatem nullam capere videatur, vt docet Aristoteles? Certè Christus ipse morti proximus ad mortem vsque tristis fuit, Matth. 26. Quomodò versatur fortitudo circa sola mortis discrimina, cum multa alia terribilia sint, in quibus æquè expedit hominem confirmari? Respondeo, delectatur verè fortis actu fortitudinis secundùm partem animæ superiorem, videns se propter honestum, Deique gloriam non parcere vitæ propriæ, esto non delectetur secundùm carnem & appetitum sensitivum; quin potius tristetur, & doleat. Christi exemplo (qui interim dolorem à se excludere poterat, si voluisset) & Eleazari sic Deum alloquentis: *Duros corporis sustineo dolores; secundum animam verò propter nomen tuum libenter ista patior.* Obscurat quandoque hæc tristitia illam animi delectationem; sed vicissim obscuratur sæpè à superuenientibus consolationibus. S. Tiburtio quas calcabat pedibus prunæ ardetes, rosæ videbantur. Ad paratam sibi crucem

Arist. 1. 3.
Eth. cap. 9.

2. Mach. 6.

Fortitudinis mira exempla.

S. Andreas lætum se venire dicebat. Sanctus verò Laurentius tyranno sic insultabat: *Non timeo tormenta tua.* Primis Christianis scribit in hæc verba beatus Paulus, Hebr. 10. *Rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, scientes vos habere meliorem & manentem substantiam.* De materia, obiectoque fortitudinis non negat Aristoteles lib. 3. Eth. c. 6. ea contineri mala ardua morte minora, vt carceres, deportationes, bonorum omnium amissiones, orbitates, mutilationes, verbera. Sed mortis potissimum meminit, velut obiecti potissimi, eò quòd morte nihil sit terribilius. Nam similiter fortitudinem versari ait circa pericula mortis in bello imminentis; non quod eam neget moderari etiam metum aliarum mortium, ne propter illas instigetur sapiens ad faciendum quod non decet; aut ad id quod decet negligendum; vt moderatus est venerandus ille senex, qui 2. Mach. 6. intuens quemadmodum oporteret accedere; patienter sustinens, destinauit non admittere illicita propter vitæ amorem, præelegit mori pro patriis legibus, cauit scandalo esse alicui, aut moliri aliquid, à canicie, ab ingenita nobilitate, à conuersatione veteri alienum; studuit exemplum relinquere adolescentibus adeundi mortem pro causa eiusmodi animo promptissimo; sed quod bellica mors præstantissima omnium videatur propter ius bonumque publicum, quod in bello iusto defenditur; vel propter Deum, pro quo depugnant martyres in bello; de quo Hebr. 11.

Ator; obiectum potissimum fortitudinis.

Fortes

Fortes facti sunt in bello. Adde, quòd obiectum fortitudinis formidabile sit, maxime verò formidabilis est mors bellica propter manifestum ac repentinum periculum; quod hostilis mucro oculis statim obiicit, vbi primum stringitur, & aspicientem fulgore suo quodammodò attonat.

*Mors bellica
maximè
formidabilis.*

§. 2. Præclare S. Thomas, cum vitia reliqua locum habeant in seruis Diaboli, inanis gloria locum habet in seruis Christi; nec mirum sanè, quia in bonis operibus exercent se cultores Christi; hæc autem sunt, quibus pascitur vana gloria, non secus ac septem illæ vaccæ macilentæ, & percussæ vredine, Gen. 41. pascebantur in locis virentibus. Homo gloriæ à natura cupidus dicto citius occasionem eius ex iis accipit, quæ per se sunt laude dignissima, inter quæ eminet actus fortitudinis. Vndè vix vllus fuit ex tot fortissimis Romanorū, Lacedæmoniorū, Atheniensium ducibus, qui victus cupiditate gloriæ ad illam heroica sua omnia non retulerit. Quocirca attendat sibi vir fortis, ne ad eundem impingat lapidem, ne fumum illum humanæ existimationis pro scopo habeat, siue sustinens, siue adiens mortis pericula; nisi velit opus facere non virtutis, sed vitij; ac de Deo non benè mereri, sed malè. Ne fortem se præbeat, vt indè magnifiat, sicut nec vt voluptate aliqua perfruatur, vel lucrum reportet temporale, vel damnum à se auertat, vel amari alicui suæ gratificetur exemplo Galeacci Mantuani, qui Papiæ hybernans, & fortè in

D. Th. 2. 2.
q. 132. a. 3.

*Galeacci
stultum facti
sunt.*

Pontan. l. 7.
cap. 25. de
fortitud.

ponte obuiam habens puellam, ab eaque audiens per quandam iocandi speciem: *Amator egregie, quin è ponte in amnem desilis mei gratia?* Mox concitato equo præcipitaur se in Ticinum, vndè vix natabundus emerfit. Ne, inquam, eiusmodi aliquo fine moueatur; cùm hoc fit arduis caput obiicere, non ratione impellente, vel amore honesti, sed passione & cupiditate, faciat quod facit; quia facere, honestum; non facere, turpe est. Et quia intentio recta supponit obiecti notitiam, ne se fortem arbitretur, si ignoret ipsum, verbi gratia, si hostes credat pauciores vel imbecilliores quàm sint. Non est magnum, hoc errore substantive, facere quæ sunt viri fortis, non concidere animo, non fugere, nihil indecorè agere. Vix tolli incipit hæc ignorantia per scientiam contrariam, cùm trepidando suam probant ignauiam. Idem de iis, qui arte duntaxat vel experientia fortes sunt; hoc est, quia meminerunt se ex certo quodam periculo saluis rebus enataffe, hisque freti experimentis non paüent ad pericula.

Magistrati-
bus maxime
necessaria
fortitudo.

§. 3. Magistratibus, & quibuscumque aliis in potestate constitutis magis, quàm cæteris necessariam esse animi fortitudinem, iudè cognosces; quod eos potissimum deceat præditos esse iustitia, virtutibusque aliis: ergo & fortitudine, quæ firmat animum, vt non obstantibus impedimentis terroris plenis facere pergat, quod illæ postulant in materia propria. Viris in dignitate positis proposita magis quàm aliis

aliis ardua sunt, sicut arbores litæ in montis fastigio maximos sustinere coguntur ventorum impetus; maximis sunt frigoribus fulminibusque expositæ. Eorundem est populòs regere sæpè rebelles, peruicaces, belluis similes multorum capitum. De Hebræo sibi commissio dicebat Moyses: *Quid faciam populo huic adhuc paululum & lapidabit me.* Exponuntur præterea odiis inuidiisque maximis; noctes cū assuero Rege ducunt insomnes præ cura Reipublicæ, circumuallantur mortis periculis. Ad hæc si bellum gerunt, feruntur in hostes primi, nisi obstet causa grauis. Si tempus est pacis, adhuc necesse habet cohorte cingi militum. Si reficiunt corpora, prægustatoribus indiget cibi & potus, ne fortè lateat mors in vno vel altero. Ut proinde non abs re Dionysius Syracusanus assentatori suo præcipuo Damocli ostentatus statum Regium & conditionem, accumbere illum fecerit mensæ regiae, ac si Rex esset, insistente interim eius capiti nudo gladio & acuminato, quæ tenue duntaxat filum retinebat in aere pendulū, ne caderet. Torquebatur assiduo metu Damocles, nec comedere valens, nec bibere, non faciens flagitandi finem, sibi ut liceret indè discedere. Neq; enim velle se, aut posse tãto cū discrimine tales experiri delicias. De hoc argumêto Horatius ad illa verba

Districtus ensis cui super impia

Cernice pendet.

Præpositorum denique est animum suis ad-
dere, idcòque & Petrus vniuersalis Christi Vi-

Positos in dignitate quot circumferent pericula.

Horat. l. 3.
Carm. 65.

1.

Luc. 21.

carius dictum sibi audiuit: *Confirma fratres tuos.* Quomodò autem id facient meticulosi? Scilicet fugiendo conspectis malis, eiulando, turpiter dando manus, authores illis esse poterunt, ne mente cadant? Sin contrà expectant pericula intrepidi: Vel etiam quodammodò rideant & contemnunt. Si eadem, cum expectat, aggrediantur; mirum quàm metuere desinent qui eis parent: conformabunt se illorum moribus; non abominabuntur, quod ab iis discent non esse metuendum; de formidolosis Damis Leones euadent ad nullius pauentes occurfus. Vt verbo dicam, vbique se præbebunt fortissimos.

Res ad materiam pertinententes fortitudinis.

Rom. 7.

Quænam censendæ sint res verè arduæ ad materiam pertinentes fortitudinis, iam suprà indicaui; cum eo verbo dixi contineri mortem, & quæcumque morti valdè sunt affinia, vt mutilationes, infamias, orbitates, deportationes, &c. Quibus addere possumus inuidias multorum, irrisiones, contemptus, odia, calumnias, infestationes Dæmonum, concupiscentiæ motus, morti comparatos ab Apostolo, cum ait: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius?* Prius dixerat: *video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis mee, & captiuantem me in lege peccati, qua est in membris meis.* In quibus omnibus sustinendis, vel intrepidè expectandis subesse debet causa honesta; cuiusmodi est gloria Christi, quam illustrat non parum, qui constanter eius propugnat fidem. Bonum quo

Debet subesse causa honesta.

quoque publicum in bello iusto. Bonum spirituale proximi vel omninò perituri; hoc est, in malo statu ex hac vita discessuri, vel non ita commodè in statu gratiæ imposituri vitæ finem, nisi consolando, adhortando, sacramenta administrando periclitanti succurras. Sub obligationem certè cadit iuuare eum discrimine etiam propriæ vitæ omninò aliàs sic periturum, idque lege charitatis, insuperque iustitiæ, si interiecto stipendio, quod tibi eo fine penditur, te receperis hoc facturum. Consilij verò tantum est; sed laude dignissimi, graue hoc adire periculum illius gratia, qui tuo duntaxat eget ministerio, quo lætiùs, confidentiùs, tranquillius, cōmodiùsque imponat vitæ finem. Exemplum aliud causæ honestæ est, exponere te morti propter amicum egregium, quia amicus est. Rationem si quæris, dabo. Quòd erga te propensissima sit voluntate, te iuuet, tibi obsequatur secundum rectam rationem, honestè agit, & se probat virtute præditum. Cùm itaque bonum honestum sit vita melius, rectè illius causa negligitur. Sed vide ne amicus iste tuus iustè sit damnatus extremi supplicij; si quidem puniti talem interest Reipublicæ. Meritò quoque vitam ponet vir fortis, si intuitu proprij boni spiritualis id faciat, v.g. ne scelus perpetret ad quod adigitur; aut temporalis, vt quando ipsiusmet conseruandæ causa vtilitatem sustinet medicorum. Ex his obiter liquet, quàm parum fortitudine præstent sectarij, dum exter-

*An possit
quis exponere
se morti
propter amicum.*

Rom. 10.

nam fidei confessionem negant ad salutem esse necessariam; quamvis scriptum sit: *Ore confessio fit ad salutem*. Negant enim, quia mori refugiant; & se credunt fugæ huic ignominiosæ speciosam excusationem prætexere, si persuadeant nihil obesse extrinsecam falsæ fidei simulationem, aut veræ dissimulationem. Hoc quid aliud propriè est, quàm in duas partes claudicare?

Circa pericula quomodo verum admodum fortis.

Idem vir fortis occurrentibus malis habebit se aliter atque aliter secundùm rectam rationem. Nunc pericula grauia despiciet, ac expectabit iuxta doctrinam Senecæ lib. 2. de benef. cap. 34. & lib. 13. epist. 89. nunc fugiet, nunc denique excipiet vel aggredietur. Aliquando expectanda sunt, ut si in militiam coopratus iubeatur à periculosissima statione non discedere. Aliquando fugiet, ut si non fugientem cæsuri omninò videntur hostes longè potentiores, non sine ingenti perniciè Reipublicæ. Atque huc pertinent illa Christi verba ad Ecclesiæ Prælatos valdè viles, qui soli petuntur ad mortem, & populis sibi commissis relinquere nõ possunt vicarios idoneos, ac sufficientes: *Cum autem persequentur vos in ciuitate ista, fugite in aliam*. Tunc certè fugere non ignauia est, non metas, sed pietas. Nam cum gloria Dei, salus proximi, Euangelium ipsum, propter quod fugiendum non est, postulat ut fugiamus, quis inficiari audeat fugiendum? Non fugere contra, dici fortitudo non debet, sed pertinacia. Fugit in tali casu Christus, Luc. 4. Ioan.

Matth. 10. Fugiendum quando.

Ioan. 7. & 8. quia nondum venerat hora siue
 opportunitas publicè patiendì Hierosolymis
 mortem crucis vtilissimam nobis, ac necessa-
 riam. Fugit Apostolus Actor. 9. & 2. Corinth.
 11. Fugit S. Arhanasius diuino instinctu cum
 insidiaretur vitæ eius Constantius Imperator,
 & doctissimam de fuga sua conscripsit apolo-
 giam. Aliquâdo sustinebit, vt si parari sibi cru-
 cem videat, nisi eiuret fidem. Tunc potius o-
 portet perferre quidlibet, ac meminisse verbi
 Domini: *Beati qui persecutionem patiuntur pro-*
pter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælo-
rum. Aliquando denique aggredietur, exem-
 plo Machabæorum, de quibus S. Chryso-
 stomus: *Quando graue bellum ingruerat, nec qui-*
quam possent facere, quod prodesset, se absconde-
bant: nam hoc quoque fecerunt Apostoli. Non
enim semper apparentes in media ruebant pericula,
sed nonnunquam & fugientes & latentes secedebant.
Postquam autem parum respirarunt tanquam gene-
rosi quidam catuli ex antris exilientes, statuerunt
non se amplius solos seruare. Exemplum aliud est
 eorum, qui cum Dauid Psalm. 118. intrepidè
 vbi expedit, loquuntur de testimoniis Domi-
 ni in conspectu Regum, & non confundun-
 tur; cum Io. Bapt. dicunt adulteris & incestuo-
 sis: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.* Cû
 S. Petro act. 5. prædicant obediendum Deo
 magis esse, quam hominibus. Cum S.
 Marcellino Papa & fratribus illis, Ma-
 chabæis, audent impietatem crudelitatemque
 exprobrare palam Diocletianis & Antiochis.

Matth. 5.

S. Chrys. in
psal. 43.

Iam

*Mala quo-
modo susti-
nenda.*

Iam de modo dicendum. Si expectandum, aut
sustinendum sit malum terribile, exere vires,
datóque operam illud vt sustineas, si non æ-
quanimiter, saltem patienter. Quid est *patian-
ter*? In silentio, de quo Isa. 30. *In silentio & spe
erit fortitudo vestra.* Talis fortitudo fuit Marty-
rum, de quibus est illud :

*Caduntur gladiis more bidentium,
Non murmur resonat, non querimonia,
Sed corde tacito mens bene conscia,
Conseruat patientiam.*

Hoc habet humana infirmitas, miffitat in-
digna patiens, erumpit in voces querulas, &
ita meritò suo multùm detrahit, aut etiam di-
uinam in se accendit iram. Quid itaque consi-
lij? Silendum cum eo, qui *tanquam agnus ad
victimam ductus, & coram tondente se obmutuit.*
Dupliciter fortes sunt, qui tunc silentium co-
lunt; malum enim superant generosa tolerãtia,
& murmurandi frãnant appetitum. Nã, vt scri-
bit Ouid.

Isai. 53.

Ouid. l. i. de
Trist.

*Strangulat inclusus dolor, atque cor aestuat in-
tus,*

Cogitur & vires multiplicare suas.

*Æquanimi-
ter terribi-
lia pati
quid.*

Æquanimiter verò terribilia pati vel expecta-
re, est cum gaudio id facere, & occasionem
luctandi, cum iis sibi gratulari, & cum Apo-
stolo dicere Col. i. *Gaudeo in passionibus.* Ma-
gnam Dei gratiam, magnam virtutem postulat
hæc æquanimitas, quam quisquis in se experi-
tur, nõ sileat semper; sed partim ad ædificatio-
nem præsentium in præclara verba profiliat;
partim

partim vt seipsum excitet magis magisque ad tolerantiam. Fecit hoc Lugduni S. Blandina mediis in tormentis inclamans: *Christiana sum*, *Christiana sum*. Simul autem mirabile animi robur ei accedebat. Si tamen alicui non contingit tantum bonum, non propterea existimet nihil sibi esse fortitudinis. Hallucinantur hac in parte plurimi, fortitudini suæ nihil tribuunt, quando experiuntur in sustinendis aduersus difficultatem aliquam & repugnantiam. Quasi verò magna non sit fortitudo repugnantiam hanc vincere, eaque non obstante velle nihilominus dura pati, & diuinæ voluntati acquiescere, vel immittenti ea, vel permittenti? Quasi prætereà valeamus naturam omnem exuere, nullumque prorsus sensum habere aduersarum rerum & terribilium? Non valeamus certè, nec necesse est quidquid in oppositum censuerint Stoici, summis in periculis non minus trepidantes, quàm cæteri, vt te docebit lepida historia quam recitat S. August. l. 9. de Ciuit. c. 4. Ego autem studio breuitatis præmitto. Dicitur est Christi: *Spiritus quidem promptus est, caro autem infirma*. Idem ad consolationem nostram repugnantiam huius voluit esse particeps, cum instante passione cæpit *paue- re & tedere*, dixitque, quod suprà audiuimus: *Tristis est anima mea vsque ad mortem*. Sed neque plus æquo ingemiscas, si non in bello pro patria, non inter eorum manus, qui sanctam fidem nostram oppugnant; sed inter latrones vel in aquis per naufragium, vel in lecto mori contige

Euseb.

Matth. 26.

contigerit. Hominibus quidem vanæ gloriæ deditis obscura mors displicet, vt *Æneæ* periclitanti naufragio, & beatos reputanti;

Quis ante ora patrum Troia sub mœnibus at-
tis,

Contiget oppetere.

Sed satis clarè moriuntur, qui moriendo diuino se committunt arbitrio, cum Deum non fugiat, cur hoc vel illud mortis genus sit tibi conducibilius.

Dum dicto modo aduersa fortiter sustinenda doceo; de casu loquor, in quo nec vi repellenda sunt, nec fugienda. Aliquando certè sūt repellenda; vt cum iuberis dimicare quàm fortissimè, aut aliundè teneris ad tuendam vitam tuam perutilem Reipublicæ, & spes est fore vt repugnando euadas periculum. Tunc repugna, viriliter dimica, cum fluctibus & immanibus ventis decerta: Sin tanti momenti, hoc est, tam utilis non sit vita tua, & non sit tibi, fugere ignominiosum aut interdictum; fugam capesse si potes, ne non capeffendo censearis tentare Deum, & temerè ruere in mortis discrimina, quod certè non licet ne prætextu quidem Martyrij, vt infra dicemus ex S. Thoma. Vbi autem permittente Deo in illa incideris, pone ori tuo custodiam & ostium circumstantia labiis tuis, non gemas implacabiliter, non accuses Deum, non te putes ab eo derelictum, qui ait, cum ipso sum in tribulatione: non deturpes faciem, non crinem laceres, non fatiges cœlum clamoribus, non sit tibi fœmineus vlulatus, nõ

pede

Repellenda
quando.

Fugiendum
quando.

Psal. 90.

pede perstrepas, non subuertas obuia, aspectu ne sis truculento, ne prorūpas in verba blasphemix, nec velis violētas tibi manus afferre. Quid aliud assequere clamoribus & lamentis plurimis, nisi vt omnes puerū te esse intelligāt, aut mollem fœminā, & iacturam facias meriti maximi, quod te indubiè maneret; si, vt dici solet, necessitatem in virtutē cōuerteres, vt sine dubio potes? Potes, inquā, quia quātumuis ingruat tibi extrinseca patiēdi necessitas, tibi nihilominus integrū semper est in præsentis mali tolerantiam sponte propter Deum consentire, eamque referre ad eius gloriam, ad partem quoque pœnæ, quæ præteritis tuis debetur excessibus, vel ad aliud eiusmodi.

Ex his patet, fortem esse neminem qui seipsum occidit, siue id faciat oppressus rerū penuria, tristitia, vel aliis vitæ incōmodiis; vel ne veniat in manus hostiū, vt Saul & Cato Vticēsis; cū tales adedē aduersa nō sustineant, vt ne illa sustineāt seipfos perimāt. Idē de iis iudiciū, qui sibi vitā eripiūt cū Lucretia illa Romana, ferre nō valētes humanam confusionē ex delicto profectā vel aliūdē. Quin etiam eorū, qui sese in mortem præcipitant, ne peccare cogantur, aut peccato cōsentire, cū cogi nullo modo possint; sed cooperantes diuinæ gratiæ omninō sint eiusmodi consensum repressuri.

§. 4. Ad sublimem fortitudinem acquirendam, de qua in proximo §. multa proderunt. Primò, ardens in Deum charitas. Nam vulgate est amicos amicorū causa ferre plurima,

Fortis non est qui se occidit.

Ad sublimē fortitudinē acquirendā qua conferant.

ne

ne quidem mortem detrectare. Vt incomparabiliter dilexit nos Christus, ita pro nobis animam suam posuit. Faciemus idem pro eo vicissim, & de manu eius aduersa omnia vltro suscipiemus, si nos eius incendat amor, quia *charitas omnia suffert, omnia sustinet. Cum se hoc amore anima tua in Deum conuerterit, mortem nō modo contemnet, verum etiam desiderabit. Sed restat cum dolore magna constietatio. Nihil est tam durum ac ferreum, quod non amoris igne vincatur.* Sententia est S. August. quam probat exemplo amatorum auri, laudis, & fœminarum; qui omnes mirabili ardore animi ad ea quæ diligūt, indefesso & alacri cursu per inmania quæque tendunt. Amore de duobus cor vnum efficitur, idem vult amicorum vnus quod alter. Cū ergo non nisi volente Deo in te mala irruant, non admodum ægrè tolerabis ea, si verè Deū dilexeris. Adde, quòd si amemus Deum, amabit nos, & prouidebit, vt *omnia cooperentur nobis in bonum*, vt nihil desit necessarium. Caueamus itaque sub tali protectore nimis aduersa formidare, quæcumque illa sint. Secundò oratio, quam constat conducere plurimum ad impetrandum quæcumque vtilia sunt nobis aut necessaria: vtilissimum autem est, aduersa pati, præsertim graua; cur non etiam expectare intrepidè, & cum Propheta dicere Psal. 26. *Si consistent aduersum me castra, non timebit cor meum?* Vtilissimum, inquam, est aduersa pati, cū dicat Dominus: *Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam.*

Et,

Charitas.

1. Cor. 13. S.
Aug. lib. de
mor. Eccles.
c. 22.

Oratio.

Matth. 5.

Et,
Et,
eius
neu
dum
vau
tio
praf
Et d
bonu
coro
stod
ni,
con
lera
tant
titu
tibi
cū
faci
sim
tem
caro
T
rien
ne
sed
paup
phe
mul
seri
git 2

Et, *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Luc. 21.
 Et, *Preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius.* Et 2. Cor. 4. *Quod in presenti est momentaneum & leue tribulationis nostra, supra modum in sublimitate aeternum gloria pondus operatur in nobis.* Hinc illa S. Cypriani exclamatio: *Quanta est gloria dignitas, quanta felicitas preside Deo congregari, & Christo iudice coronari.*
 Et dulcis illa Apostoli gloriatio, 2. Tim. 4. *bonum certamen certavi; & infra reposita est mihi corona iustitiae.* Et David Psal. 16. scribit se *custodisse vias duras, propter verba labiorum Domini,* hoc est, propter diuinas promissiones consolationis magnae, quae in caelo manet tolerantes aduersa fortiter. Haec cum ita sint, tantò magis postulare te conuenit à Deo fortitudinem, quantò experientia doctus videris tibi imbecillior. Fecit hoc Iudas Machabæus, cum diceret: *Quomodo poterimus subsistere ante faciem eorum, nisi tu Deus adiuues nos?* Et Iob similiter repræsentans Deo suam imbecillitatem: *Nec fortitudo lapidum fortitudo mea; nec caro mea aenea est.*

Psal. 115.

1. Mach. 3.
Iob. 6.

Tertiò consideratio legis vniuersalis moriendi, & aduersa pleraque alia sustinendi, à qua ne Reges quidem & Imperatores eximuntur; sed vt quidam ait: *Pallida mors aquo pede pulsat pauperum tabernas, Regumque turres.* Et Iob Propheta vniuersim pronunciat: *Homo natus de muliere, breui viuens tempore, repletur multis miseriis, qui quasi flos egreditur, & conteritur, & fugit velut umbra, & nunquam in eodem statu per-*

Consideratio legis moriendi.

Horat. l. 1.
Carm. Ode.4.
Iob. 14.

manet. Consolatio quædam miserorum est, socios nancisci miseriam; eoque argumento vti non omisit S. Petrus, fortitudinem commendans primævis Christianis: *Resistite fortes in fide*, inquit, *scientes eandem passionem ei que in mundo est, vestra fraternitati fieri.* Cum igitur ipsi etiam mundi Reges & Principes mortis legi subiaceant, nec minùs quàm reliqui obnoxij sint animi corporisque afflictionibus, vitamque viuant omnibus morborum telis æquè propositam; nihil sanè est, cur nos valdè perturbent hæc mala, aut in admirationem rapiant ex insidiis in nos insipientia. Nihil dicam de mortis commodis, propter quæ aded non est multum refugienda, vt expetenda etiam videatur. Præcidit certè continuum sui metum, finem imponit humanis calamitatibus tot tantisque, iudicio Ecclesiastæ, vt scripserit: *Laudau magis mortuos quàm viuentes, & feliciorem utroque indicau; qui necdum natus est, nec vidi mala qua sub sole fiunt, & votis multis accersant illam quamplurimi, vel dicant: Pereat dies in qua natus sum. Quare non in vulua mortuus sum? egressus ex utero non statim peri? Quare exceptus gembus, lactatus ubribus? Amputat præterea peccatorum occasiones innumeras, quæ viuendo diu, heu non tam emendamus, & dolemus per veram pœnitentiam, quàm augeamus eo modo, quo pueri niueum globum què antè se promouent, magis magisque amplificant nouas semper colligentè niuis particulas. Quæ causa est, cur diuina providen-*

1. Pet. 5.

Ecclef. 31.

ria pl
quã a
lectur
pend
sed li
laren
nas la
bus.
culum
diom
tum i
vicine
fortun
erat a
gloria
nia, et
pulis
prebel
doqu
aliqu
se, sed
duru
tutor
Deus
pioru
guib
mitat
habita
contr
illam
gregat
ti pot

tia pleròsque cælo destinatos eò vocet priùs,
 quã adoleſcant, *ne malitia mutet eorum intel-*
lectum. Id ſi diligenter apud ſe parentes ex-
 penderêt, non ita eiularent amiſſis paruulis;
 ſed ſibi quidem gauderent, illis verò gratu-
 larentur. Dum autem non expendunt, habe-
 nas laxant triftitiæ, dant ſe lamentis inani-
 bus. *O ſauam mortem, quæ ſpem meam ſuſtulit, ba-*
culum ſenectutis, memoriã hominis, noſtri ſubſi-
dium generis, futurum heredem familia, designa-
tum iam ciuem Reipublicæ. Neſcis amice, ignoras
vicine; quid mihi acciderit, quo me inſortunio vel
fortuna improba, vel Deus affecerit. Filius mihi
erat adoleſcens ſolus vitæ ſucceſſor ſolatiũ ſenectæ,
gloria generis, fulcrum domus. Habebã in illo om-
nia, etatẽ agebat gratioſiſſimam. Hic raptus periit,
puluis factus eſt, qui paulò antè incundum mihi
prebebat ſpectaculum. Quid igitur faciam? Et quã-
 doquidem filiorũ incidit mentio, excuſant ſe
 aliqui, & mortẽ ſe dicunt timere, nõ propter
 ſe, ſed propter ſuos eiufmodi paruulos, quos
 durum eſt orphanos relinquere. Quafi verò
 tutor ipſorũ, curatõrque præcipuus non ſit
 Deus manens in æternum? Denique ſicut im-
 piorum mors tranſitus eſt ad ignem inextin-
 guibile, ad cœrum Dæmonũ, ad terram cala-
 mitatis & miſeriæ, vbi ſempiternus horror in-
 habitat, ideòque meritò timetur à talibus: Ita
 contrã iuſtorum mors tranſitus eſt ad vitam
 illam perennem, omnium bonorum ag-
 gregatione perfectam; cãmque ob rem appe-
 ti potius ab iis debet, quàm valdè metui,

*Eiulus
 parentum
 in filiorum
 morte for-
 mula.*

*Iuſtorum ac
 iniuſtorum
 mors diſpar.*

psal. 118.

psal. 41.

dicturis si sapiunt: *Heu mihi quia incolatus meus
prolongatus est: vel, Quando veniam & apparebo
ante faciem Dei?* Cæterùm expectandâ præter
mõrtẽ sunt aduersa quæque alia. Fallitur qui
se purat yno defunctum malo in aliud nullũ
incursum. Simile quid in animum quisquis
inducit suum; citò discit, quanto in errore
versatus sit, quàm verè Iob prædixerit: *Fugit
arma ferrea, & irruet in arcum eneum: ac rur-
sus: Qui timet pruina, irruet super eum nix.*

Iob. 20. &

6.

*Ætati in-
commoda.*

Charybdim virare dum cupimus, in Scyllam
incidimus. Vetus aliquis molestus à quocum-
que flat cardine, ab Aquilone Boreas, qui
tusses mouet, fauces exasperat, lateris dolo-
lores gignit & pectoris; à meridie Auster, qui
auditum visumque hebetat, caput grauat, &c.
Inuadunt senectutem morbi longissimi, acuti
adolescenciam: ningit in montibus, pluit in
plano. Mundus eurypus est, imò Oceanus,
in quo ne maximæ quidem naves à procellis
liberæ sunt. Quidni ergo assiduè expectemus
mala, vt si fortè non contingant, in aliquo id
lucro reponamus; sin secus præuisa minus
feriant, vel etiam tideantur quasi detecta e-
minus & contemnantur?

*Summum
malũ quod-
nam.*

Quartò, fortes inuat non parum ista alia
cogitatio. Solum verum ingens malum valdè
est metuendum. Huiusmodi autem sola est
culpa, non mors, vulnus, morbus, exilium,
carcer aut pœna alia, cum perpessa fortiter &
propter iustitiam magnæ sit gloriæ seminariũ.
Et quamuis ad seriem spectaret malorum in-
gentium

gent
perpe
bilis
sole
inua
tius
desti
ste ac
porta
mo
in ter
nam
aliqu
ribil
esset
spera
mod
facit
in m
Cyg
dulai
ber a
Q
ipso
mitu
rebus
grati
tiora
ista c
simu
tem.
vari

gentiam, eius citò finis erit. *Nullum violentum perpetuum.* Quandiù in me non irruent terribilia, salua erunt omnia, excruciebar à me solo apprehensione nimia; quando autem me inuadent mali, sensum vnà cum vita dicto citius amputabunt. Vel si non statim me vita destituant, luctabor toto illo spatio cum hoste accerrimo ætumna grauiissima, de qua reportabo victoriam, quoties ita loquar ex animo: *Fiat, Domine, voluntas tua sicut in cælo & in terra: & Ego in flagella paratus sum.* vel, *utinam dignus inueniar Deus meus, pro nomine tuo aliquid pati.* Hoc si faceremus omnes, si terribilia illa meditaremur citò abitura, vulgò essemus aduersum ea erectiores, & cum Iob speraremus *post tenebras lucem.* Sanè quemadmodum diei lux breuì sequutura tolerabilem facit noctis caliginem, ita calamitates vicina in melius mutatio. A ciconia interrogatus Cygnus, ait apologus; cur sub obitu modularetur dulcius? Quia, inquit, à quibuslibet aucupum insidiis mors me liberabit.

Quintò, sicut qui succumbit oneri, hoc ipso magis premitur: prostratus enim opprimitur, nec se valet erigere: Ita qui aduersis rebus despondet animum, experitur in horas grauiora. Ne ergo despondeamus, ne nocentiora & maiora quàm sunt, reputemus. Iuuit ista cogitatio Dydimum Theologum doctissimum cæcitis malum prius ferrè non valentem. Venit ad illum S. Antonius, dixitque; *mirari se non parum, virum sapientem dolore adeò*

Arist. lib. 1.
de cælo.
cap. 2.

Matth. 6.

Psal. 37.

Iob. 17.

Malis nostris succumbendum.

S. Hier. ad
Caltriciam.

de iactura rei nobis communis cum formicis, talpæ & muscis. Profecit hac cēfura Dydimus, & vidit reuerà minus malā esse orbitatem illam, quàm esse videbatur; atque ita deinceps talit eam solito constantiùs. luaret complures alios, si pariter iusta lance librarent mala, sub quibus gemunt: ita nāmque intelligerent tolerabiliora esse, quàm creduntur, minúsque iis cederent. Si præterea benè agendi occasionem ex iis sibi quærerent, vt certè possunt, teste Plutarcho, l. de exilio. & patet exemplo multiplici. Themistocles extorris à patria, ita se gessit, vt secundis postea vtens rebus, diceret: *Perieramus, si non perissemus.* in custodia positus Anaxagoras quadraturā circuli scripsit. In carcere philosophatur Socrates venenum bibens. Figuris Geometricis delincandis iucundè incūbebat Archimedes obsessis à Marcello Syracusis. Et vt grauiora proferam, in carceratus S. Ioan. Baptista egregiè discipulos suos instituit. B. Paulus in carcere similiter nobilissimas scribit epistolas, vt secundā ad Timotheū, itē epist. ad Ephes. ad Philipp. ad Coloss. ad Philemonem, & ad Hebræos.

Sextò, ponat sibi antè oculos virtutis huius cupidus tot alios, qui constantissimo semper, infractòque animo cum aduersis luctati sunt & dicat: Hi sorris meæ & conditionis, vestiti carne & ossibus, infirmitate circumdati, terribilia quæque contempserunt, & nihil fermè commoti susceperunt irruentia; quid vetat me quoque contemnere ac suscipere?

*Virorum
fortium
exempla.*

scipe
Iesus
sup
Ioan
suā
dem
lem f
contr
defici
buit
glor
vitā
plici
ētute
auter
mo a
bus
nā se
titu
diis
vt ip
tur a
cruc
Alij
riati
post
conf
Vixi
tus,
beri
rtiti
tis, i

scipere? Graditur inter eos primus Christus Iesus, qui sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit obuiam inimicis suis, Ioan. 18. & Petro impedire volenti passionē suā dixit, Matth. 16. *Vade post me, &c.* De eodem scribit Apostolus: *Recogitate eum qui talem sustinuit à peccatoribus aduersus semetipsum contradictionem, ut ne fatigemini animis vestris deficientes.* In lege veteri quàm fortem se præbuit inclitus ille Eleazarus nonagenarius, qui gloriosissimam mortem magis quàm odibilem vitā complectens voluntariè præibat ad supplicium, dicens: *Fortiter vita excedendo senectute quidem dignus apparebo: Adolescentibus autem exemplum forte relinquam, si prompto animo ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar.* Reliquit certè; nā sequenti capite describitur stupenda fortitudo atque constantia septem fratrum in mediis tormentis, Antiocho Regi insultantiū: ita ut ipse, & qui cū eo erant, illorum mirarentur animos, quòd tanquam nihilum ducerent cruciatus, non leues, sed longè grauissimos. Alij enim tosti sunt in sartagine, alij excocti, alij in frustra concisi. Nouissimè autem post filios mater, cuius assiduis monitis ad constantiam animati fuerant, consumpta est. Vixit ante eos Iob, excelso animo præditus, cui cū non modò cecidissent decem liberi breui momento temporis, vna plaga cōtenti in domo iucunditatis, in tēpore voluptatis, incutiente ipsis Diabolo domū, & mēsam

Christi fortitudo.

Hebr. 12.

2. Mach. 6.

*Iob item
quanta.*

cerneret imbutam sanguine; sed ipse etiam in grauissima esset infirmitate, vndique scatens vermibus, non plorauit, non comam euulfit, non emisit vocem aliquam ingenerosam, non detraxit diuinæ prouidentia, non obtrusit innocentiam suam, & merita; sed protulit decantatam illam gratiarum actionem: *Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placauit, ita factum est; sit nomen Domini benedictum.* Nempè noluit inter aduersa seu imminencia, seu etiam presentia Ethnicis modestia cedere, qui oppressi malis non idcirco de Diis suis quiritabantur; sed inuocabant eos, vota uocabant & persoluebant fideliter. Non iis irascebantur, sicut nec Imperatoribus suis, quando ad pugnam vocabantur & pericula. Nemo dicebat: de me Imperator male meruit, aut male mihi voluit; sed totum interpretabatur beneuolentiam & desiderium promouendi ipsum ad altiora, de cuius fortitudine egregie sentiebat & experimentum volebat accipere. Recogitauit Iob similiter diuini moris esse arduis in rebus probare diligentes se. Neque enim facile amorem verum a falso discerni, ac diiudicari, nisi aliquod incidat eiusmodi tempus, ut quasi aurum igne fidelis beneuolentia periculo aliquo perspicui possit. In lege autem gratia B. Ignatius Antiochenus Episcopus, ut se quoque probaret in Christi causa fortissimum, ardebat martyrij desiderio, & sic loquebatur, paulo ante, quam deuorandus leonibus obiceretur: *Vinam fruam bestiis,*

Iob. 1.

*Ethnicorum modestia.**Amoris veri examen.**Ignatij constantia.*

bestiis
loces
lici a
ego
crux
nisi
tant
que
lios
præ
exig
tant
pun
sed
& p
ris r
calu
mun
tam
tissi
nici
ac v
pre
cum
con
ra v
nemo
mole
incio
se est
mus
no d

bestiis, quae mihi sunt preparata; quas & oro veloces mihi esse ad interitum, & ad supplicia, & allici ad comedendum me. Quod si venire noluerint; ego vim faciam, ego me urgebo ut deuorer. Ignis, crux, bestiae, confractio ossium, membrorum diuisio, & tota tormenta Diaboli in me veniant, tantum Christo fruatur. Probat, inquam, purgaturque suos Deus variis malis temporalibus; alios autem similibus reos culparum facilius praeterit, quasi indignos quos castiget tam exiguis. Assuerum Ethnicum superbe ostentantem diuitias gloriae regni sui, Esther non puniuit; Ezechiam vero Regem optimum, sed tamen vanitatis huius participem afflixit & perterrefecit, Isa. 48. Ab his quidem corporis malis immunis fuit S. Basilius; sed non a calumniis, merito sanè reponi solitis inter mundi huius calamitates grauissimas, quas tamen magnus hic Antistes tulit semper fortissime: ita ut diceret: *Ipse linguam cohibito, conuicia in me congesta & dolorem animi suppressens ac veluti praefocans silentio. Expecto interea supremum Iudicem, qui omnem malitiam tandem cum opus fuerit, vlciscti nouit.* Alibi ad similem constantiam his verbis inuitat omnes: *Reuera ut Salomon ait, calumnia hominem humiliat, & nemo ita stupidus est, qui animo nullam sentiat molestiam, & ad terram vsque non deiciatur, si incidat in ora ad mentiendum procliuia. At necessesse est, ut omnia feramus, omnia patienter toleremus, vltionem ipsorum Domino committentes, qui non despiciet nos.* Ex horum infracto animo in ma-

S. Hier. de script. Eccl.

Probat suos Deus.

S. Basilius calumniis afflictus. S. Basil. epist. 87.

Epist. 16.

lis animi corporisque perferendis, cæterorum
disce fortitudinẽ, eandẽque imitare multò
magis quàm Alcanius ille suorũ exempla, cui
dictum est ab Ænea patre:

Virgil. lib. 12. Æncid. *Sis memor, & te animo repetentem exempla tuo-
rum:*

*Et pater Æneas, & auunculus excitet He-
ctor.*

Nihil hîc attexere attinet de reis, de militi-
tibus, de seruis domesticis, qui pro gloria vel
lucro temporali nulla refugiunt incommo-
da, non mortes & cruces, non seruitutes &
vituperia, consurrecturi haud dubiè in die iu-
dicij & perfusuri nos rubore intolerabili, si
pro spiritali & æterna, si pro bono virtutis,
ignauius contra aduersa depugnemus. Præ-
tereo itẽ Lacedæmonios, Romanos, & paga-
nos alios innumeros, quos sæpè ad mortẽ hi-
lares quasi ad nuptiale cõuuium processisse
legimus. Attexam tantummodò quod de Cir-
cumcellionibus scribit S. August. in l. de Hæ-
res. in 69. *Ad hanc heresim in Africa & illi per-
tinent, qui appellantur Circumcelliones, genus ho-
minum agreste, & famosissima audacia, non solum
in alios immania scelera perpetrando, sed nec sibi
eadem insana feritate parcendo. Nã per mortes va-
rias maxime precipitiorum & aquarum, & igniũ
seipsos necare consueuerunt, & in istum furorem
alios quos potuerint sexus variusque seducere, ali-
quãdo vt occidantur ab aliis, mortem nisi fecerint,
comminantes. Sit hoc simile §. huius conclusio.
Sicut vasa figulina quantumuis elegantia &*

*Circumcel-
lionum te-
meritas.*

pic-
ta p-
malã
quã
§.
tem
fion-
duat
vel f-
dest-
gnif-
infer-
mus.
S. T.
illis
enim
sanè
quo
tur,
aute
debi-
iam
aute
diffi-
tibu-
por-
sed a-
ficili-
quã-
niqu-
vix v-
rò si

picturata, parui fiunt, & vilis sunt pretij: ita parui omninò eris, si leuia te frangant mala, nec de número esse mereberis fortium, quantumuis laudari possis à plerisque aliis.

§. 5. Ad audaciæ moderationem venio, partem alteram fortitudinis positam in aggressionem, perruptionem, oppugnationem rerum arduarum, quæ vel magnum bonum impediunt vel futuram præuidetur magni causa mali, nisi destruantur. Aggressionem hanc plerique magnificiunt, nec abs re; scire tamen debent inferiorem esse priore, de qua iam disputauimus, ut post Aristotelem l. 3. Eth. c. 9. scribit S. Thom. 2. 2. q. 123. a. 6. & patet ex verbis illis Prou. 16. *melior est patiens viro forti*; ibi enim fortem pro audace ponit. Nec mirum sanè; nam qui sustinet, sustinere videtur aliquo fortiori inuadente: qui autem aggreditur, inuadit per modum fortioris; difficilius autem est pugnare cum fortiori, quam cum debiliori. Deindè, qui sustinet & expectat, iam sentire incipit pericula imminetia; qui autem aggreditur, eadem ut futura respicit; difficilius porrò est non moueri à præsentibus, quam è futuris. Tertio, sustinere importat & connotat temporis diuturnitatem; sed aggredi quis potest ex subito motu; difficilius verò est, diu manere immobilem, quam subito moueri id aliquid arduum. Denique aduersorù tolerantia nulla prorsus, aut vix vlla post se trahit incòmoda: aggressio vero si vel parum temeritatis habeat, quàmplorima.

Quæ

Quæ causa est, cur hîc omninò expediat eius præscripta ponere. Quorum primum sit, hostem non aggredi, à quo tibi times iure subnixum, eoque vtentem, nec eidem ius suum repetenti repugnare. Ita quippè te oportet, quæ tua sunt conseruare, vt alieno iuri non officias, nec cū iustitia bellū geras. *Non est qui libet vir fortis*, inquit idē Aristoteles, *sed qui ea que oportet, & vt oportet & quando, perferi & timet, similiter & confidit.* Vndè latrones, grassatores, monomachi non sunt fortes appellandi: quia illorum audacia plena est iniquitatis, & belluinæ feritatis, eamque ob rem incapax honesti & fortitudinis. Et Deus eiusmodi fortibus & iniquis tandem maledicit: *Omnis violenta prædatio cum tumultu, & vestimentū mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis.* Alterum, esto ius tibi suppetat inuadendi hostem terribilem, aut eidem si te inuaserit repugnandi; vbi tamen nulla sperabitur ex aggressione, vel resistentia vtilitas, sed mali potius exacerbatio; abstinebis; si sapias ab hoc consilio, vel etiam si opus sit, fugies exemplo David, 1. Reg. 27. & 2. Reg. 19. Laudari nunquā potest, qui volens ac sciens ludit operam, quo nomine in reprehensione & vituperium incurrit Iudas Machabæus, 1. Machab. 9. Aduertant huc animum Concionatores, non dent æquo citiùs vela ventis, ne se mergant & alios. Solent immaturi proiecti & audacissimi esse omnium, vt Curius ille, de quo Cicero lib. de clar. orat. *Quandiu*

*Sua quovis-
que conser-
uanda.*

Arist. lib. 3.

Ethic c. 7.

*Vir fortis
quis.*

Isa. 9.

*Hostis qua-
tenus ag-
grediendus.*

diu contra rei benè gerendæ spes aliqua miraculo etiam non expectato supererit; hoste v. g. ex toto vel ex parte profligatum iri, minisque Reipublicæ nociturū, & præter hanc spem aderit pugnandi necessitas; tunc memineris, non nimis metuere, sed animi corporisque vires intendere, siue aggrediendo, siue etiam defendendo; præsertim cum Deus vt plurimum favore suo prosequatur sic belligerantes, vt inter gentiles ipsos Valerium Coruinum in bello Senonensi iuste dimicantem contra Gallum quendam superbissimū, quem in arena ipsa confecit adiutus à coruo, qui eius galeæ insedit præter morem, nec sine prodigio: atque inter pugnandum vnguis, rostro & alis suis superbi aduersarij oculos fatigare non destitit. Tertium, nihil supra vires aggrediare, ne ridearis & succumbas perficere non valens, quod in te susceperis.

Plin. lib. de
viris illust.

Consilium est Horatij in Arte:

Sumite materiam vestris qui scribitis equam

Viribus, & tentate diu quid ferre recusent,

Quid valeant humeri.

Spe autem substante prosperæ aggressionis & progressionis, ne facilè te absterrear negotij difficultas: quid enim magnum, si in ea tantum incumbas, quæ facilia? *Timidi nunquam statuere trophæum*, & ridentur Isa. 37. qui non sunt in heroicis consiliis suis efficaces. *Venerunt vsque ad partum*, inquit Prophetæ, & non fuit in iis virtus pariendi. Vicissim caue nimiam tibi promittas peragendæ rei facilitam

Euripides

Lib. 4. Æ-
neid.
Spes in Deo
ponenda.

litatem, ne iusto securior vigilare negligas, ac tibi necessaria comparare prætermittas, & deceptus tandem victusque pereas: quin potius cum Didone Regina illa Carthaginiensium, *omnia tus atime*. Ne rursus propriis in viribus collocaueris spem præcipuam; sed in Domino exercituum, qui alias facile te auxilio suo destituet de virtute tua præsumentē. Vfus hac cautela dicebat David, Psal. 17. *In Deo meo transgrediar murum*. Psal. 19. *Hi in curribus & in equis; nos autem in nomine Domini magnificabimur*. Psal. 43. *Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non saluabit me*. Et 1. Reg. .17. *Tu venis ad me cum gladio & hasta, & clypeo; ego autem venio ad te in nomine Domini exercituum Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie, & dabit te Dominus in manu mea*. Vñ sunt eadem, in generatione sua complures Ethnici, adeo propriis diffidentes viribus, vt in difficiliore cuiusque rei auspiciu dicere solerent celestis loco *Θεός Θεός*. Iudæi præterea & Romani priusquam manus cum hoste confererent, offerre solebant diuinæ maiestati sacrificium, vsque eò inhærebat omnium mentibus, quod scripsit M. Tullius *Deorum ope & auxilio magis hæc Respublica, quam ratione hominum, atque consilio gubernatur*. Et detestati sunt vniuersi Aiace fastu gloriatis apud Sophoclem *solos ignauos egere Deo, se absque eo cuncta perfecturum*. Necessarium porro tibi esse diuinum auxilium tunc credere te probabis, si ardentibus votis illud à Deo postulaue

Cit. in orat.
pro Rabir.

stula
aliter
ardu
lum
denti
cunct
mana
derat
Quin
remo
Alexa
nio,
spond
Facer
sum;
medic
de me
exerc
modu
litera
cias fa
si te cl
ne qu
Etare
ne siq
tates p
mio an
cebis.
Viria
misit,
proba
empta

stulaueris. Ad præscriptū quartum transeo. Si aliter quàm aggressione obtinere possis bonū arduum, quod quæritur; vel remouere malum, alia vtere via velut securiore. Sic prudentissimus Q. Fabius non inuadendo, sed cunctando vicit Annibalem, & auertit à Romana Republica malum grauissimum, desideratis de exercitu suo nullis aut paucissimis. Quintum, caue vtaris malis artibus, à quibus remotissima honestas est, virtutisque ratio. Alexandro magno cùm author esset Parmenio, Darium vt dolo astuque vinceret: Respondit Alexander, verè nobilis ac generosus; *Facerem, si Parmenio essem, at quia Alexander sum; facere nolo.* Pyrrhi Epirotarum Regis medico suam pollicenti operam ad Pyrrhum de medio tollendum, si à Fabricio Romani exercitus duce factum auro pensaretur, non modo non assensit Fabricius, sed ad Pyrrhum literas dedit in hæc verba: *Ad nos venit Nicias familiaris tuus, vt sibi pretium à nobis peteret, si te clam occidisset. Id nos negauimus velle, neue quicquam commodi eam ob rem à nobis expectaret; & simul visum est vt te certiorè faceremus; ne siquid eiusmodi accidisset, nostro consilio ciuitates putarent factū, & quod nobis non placet, præmio aut pretio, aut dolis pugnare. Tu nisi caueas, incabis.* Q. Seruilius Cepio pugnaturus contra Viriatū, dyos milites pecunia corruptos submitit, qui illū interficerent. Hanc victoriā nō probauit senatus Romanus, vt potè pecunia simptra. Et sanè victorię anteferenda est iustitia,

Alexandri magnanimitas. Q. Curtius lib. 4.

Ac Fabricij.

Aul. Gell. l. 3. c. 8.

Victoria vera qua.

nec

nec censenda victoria, nisi quæ salua fide,
& integra dignitate paratur.

Socij adscis-
cendi ubi
res fert.

Sextum, res magnas & arduas quæ peragi
adhibitis sociis possunt, ne solus & sine alie-
na ope communiter agendas suscipias. Nosti
quid circumferatur: *Vnus homo, nullus homo.*
Vix multa præstabis solus, atque vtinam
præstes adiunctis pluribus. *Qui multa vel fa-
ciendo vel imitando pertractat*, inquit Plato l. 3.
de Legib. *in singulis tandem ita deficit, vt in nul-
lo euadat egregius.* Superbi quidam omnia sibi
vnis arrogantes, metuentesque ne quid glo-
riæ ex confecto insigni negotio deriuetur in
alios, totum in se recipiunt. Ne ita desipue-
ris, partem oneris committe aliis exemplo
Moyfis; ita auertes à te inuidiam, & citius
meliùsque ad exitū perduces quod intendis.
Satis per te totum perages, quod partim per
te, partim per alios Deus ipse, cui soli propriè
debetur honos, quique per Prophetam ait:
Gloriam meam alteri non dabo, nõ dedignatur in
operibus suis vt i causas secundis: ad illuminā-
dū sole, ad calefaciendū igne, ad nutriendum
cibo & potu, ad medicandū medicis, ad dif-
feminandā fidem Apostolis; non quasi iis in-
digeat, sed vt quid facere nos convenit, exē-
plo suo admoneat. *Si te nullius ope indigere pu-
taueris*, ait S. Chryostomus, *omnibus factus
es stultior, & imbecillior. Talis enim nudum se
omni auxilio reddit, & in delictis suis neque cor-
rectionem, neque veniam recipiet. Sed & Deum ar-
rogantia sua irritabit, & omnino multum peccabit.*
Vide

Deus uti-
tur causis
secundis, &
c.

Vide seprimo, ne desiderio tuam ostentandi fortitudinem laceffas aliquem, vel occasionem ei præbeas laceffendi te palam. Censuram magnam meretur hæc ostentatio. Nefas est scandalum præbere alicui, seu ansam operandi nequiter, teque inuadendi. *Non debet homo*, inquit S. Thomas 2. 2. q. 124. a. 1. *occasionem dare alteri iniuste agendi, sed si alius iniuste egerit, ipse moderatè tolerare debet.* Simulque Martyres commonefacit, ne se in discrimina mortis temerè, & nulla urgente necessitate coniiciant, nec Fidei hostes contra se extimulent. De aduersariis hominibus hæc dicta puta. Nam quod ad perturbationes immoderatas, vitia, benè agendi repugnantiam, &c. quæ constat graues hostes esse virtutum, aggredienda semper sunt fortiter, nec metuenda in hoc temeritas aliqua. De his interpretor illud Psalmi, 17. *Persequar inimicos meos, & comprehendam illos, & non conuertar donec deficiant.* Audiant hoc qui exempli causa molles, aut victi inedia ieiunia etiam præcepta & quæcumque alia paulò laboriosiora sic refugiant, vt manus nunquam admoueant. Hi minimè fortes sunt. Denique ad repugnandum vtiliter vel aggrediendum, noueris prius conditionem & naturam hostium & rerum arduarum, eique te accommoda. Exemplum. Cum aduersus Dæmones, substantias spirituales, tibi est colluctatio, arma quære tibi spiritualia, seu offensua, seu defensua, de inferendo illis damno, nec per somnium cogites; quia tibi comparati

*Cōditio sua
prius cognoscenda.*

sunt inuulnerabiles, factique vt mortalium neminem timeant. Non parum feceris, si te ab illorum insultu fortissimo immunem custodias, qui duplex est, corporalis per damna extrinseca, spiritualis per tentationes. Corporalis subdiuiditur in mediātū, qui fit per veneficos à maligno Spiritu ad nocendum instigatos: & immediatum. Huic repugnatur feruidis precibus primò, ac præcipuè directis ad Deum; deinde verò ad custodem Angelum. Vtrinque siquidem est illius frænare audaciam, & obstare ne damnum inferat pro arbitrio. Dei quidem, vt patet; Angeli autem, quia beatorum minimus valentior est Diabolo potentissimo, non conditionis naturalis beneficio, sed status beatifici. Huic cognatus est repugnandi modus, quem assignat S. Petrus epist. 2. c. 5. *cui resistite fortes in fide*: quia ille etiam in fide resistere dicitur, qui piè credit, pias ad Deum preces ad impetrandam repugnandi gratiam valere plurimum. Illi verò alteri insultui repugnatur partim precibus & vitæ sanctimonia, cuius gratia singularem tutelam gerit Deus clientum suorum, sicut scriptum est:

Plalm. 98. *Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.* Et alio in loco: *Ecquis vobis nocebit, si boni amulatores fueritis?* (Hoc regulariter est accipiendum, alioqui Deus occulto iudicio suo quâdoque bonos affligi sinit à colluie illa hominū) partim nihil habendo cum illis commertij, non tangendo eos, nec in domum admittendo, non lædendo seu lacessendo,

S. Th. 1. p.
q. 199. a. 4.

*Fide resistere
Dæmoni
quid.*

Plalm. 98.

1. Pet. 3.
*Cum veneficis nullum
habendum
commercium.*

do,
tur
gis
di
deco
qua
nefi
foem
eam
attu
exho
dam
min
Dia
pter
fulto
tus,
mò
pati
mus
vt p
sacr
stru
run
gitu
fort
& a
xi s
mor
ipso
sum
rore

do, vicissim non afficiendo magnis beneficiis; tum quia indignissimi sunt, tum quia indè magis efferantur. Noui ego in Lotharingia prædiuitem, nobilissimamque matronam, cuius decem liberos artibus suis nefandis occidit quædam venefica, in quam semper fuerat beneficentissima. Deprehensa tandem ingrata fœmina, & rogo adiudicata, vltro prodidit eam se esse, quæ liberis illis omnibus mortem attulerat: interrogata autem, quomodò non exhorruisset tam liberalem in se dominã tanto damno iniuriaque afficere? Respondit ad hoc minis grauiissimis ac etiam baculo adegit me Diabolus, quò grauius esset scelus meum propter ingratitude. Quod ad spirituales insultus seu tentationes eiusdem maligni spiritus, vincuntur & repelluntur dupliciter. Primò orando Dominum, vt illum cohibeat, nec patiatur tētari nos ab eo supra id quod possumus; *sed faciat potius cum tentatione prouentum, vt possimus sustinere.* Secundò frequentando sacramenta, cooperandoque per liberum nostrum arbitrium diuinæ gratiæ, quam conferunt, cùm de subigendis tentationibus illis agitur. Quæ sanè cooperatio quò maior erit, eò fortiores in nobis relinquet virtutum habitus, & ad repugnandum tentatori efficaciores. Dixi suprã minimè cogitandum de damno Dæmonibus ipsis inferendo; alioqui in rebus ipsorum & aggredi & vexare illos egregiè possumus conuertendo videlicet homines ab errore viæ suæ, ac prætereà si Exorcistæ simus

*Venefica
quàm ingra-
tissima.*

*Sacramenta
frequentan-
da.*

& mandatum à præpositis nostris acceperimus, depellendo eos ab arreptitiis seu Eurgumenis. Hoc quippè est opera illorum dissoluere, spolia diripere, ferales possessores de possessione sua eicere, quod profectò tyrannis superbissimis non potest nõ esse molestissimũ.

Accipiamus ab affectibus, seu perturbacionibus propriis, de quibus paulò antè, exemplum alterum. Ardua res est illas sub iugum mittere, illis vel ferocientibus vel lenocinantibus non consentire, vt non abs re scriptum sit Sap. 10. *dedit illi certamen forte, vt vinceret.*

*Victoria de seipso quã-
sa.*

Et apud Platonem l. de Legib. *Vincere seipsum, omnium victoriarum prima & optima est.* Experiuntur quod dico, inter alios iracundi, dum furit ira, & pruriunt ad vindictam manus; itèque libidinosi, dum à libidine titillantur. Arduitas, fateor, est alterius speciei quàm mortis, & aliorum id genus terribilium: arduitas est tamen, atque vt superetur eximiam quandam fortitudinem postulat priori illi analogam. Aggredi & laceßere dicitur illas, qui illarum quærit occasiones. Aliquando nullo modo expedit quærere, puta, libidinis; sed benè vti licet oblati, quæ declinari honestè non possunt. Vtemur autem prudenter, comparando nos prius ad partes omnes pudicitie; quia periculossimam est, imparatos cum illis in arenam descendere. Loquendum tibi est cum speciosa foemina; in hoc colloquio later sanè quædam libidinis occasio, vixque prius finem habebit sermocinatio, quàm reipsa excitetur scintilla

*Colloquin
cum foemi-
nis quomodo
aggredien-
da.*

scintilla quædam concupiscentiæ. Quid itaque factò opus? Paulò antè commenda te Deo, compara te ad omnem honestatem, ne manu quidem fœminam illam terigeris, nisi fortè salutandi gratia more patrio: in eius speciem ne multum intendas; cum sola & sine arbitro ne sedeas; insurgenti autem desiderio malo intra te dicito: *Apage procul suggestio praua*, & cogitationem ad Agonothetam Deum conuertens: *Non te offendam Domine, non concupiscam*. Ne sim longior, sit cor tuum simplex & oculi columbarum. Cum illa conuersare sicut solent fratres cum sororibus, & patres cum filiabus nihil turpe ac nefarium cogitantes: & certè soror tua est filia Adam patris tui? Aut sicut solent innocentes & paruuli cum innocentibus. Hoc modo consolationis plenus domum victor repetes. Aliquando contrà expedit quærere, sed moderatas, verbi gratia, bonorum virorum adite conuiuia, vt inter illos vim tibi nullam allaturos, sed sobrios dicas temperantiam. Item vt ad tempus inepto, famulo, vt inter expectatas in singula momente eius ineptias, ob simplicitatem tolerabiles grauioribus assuescas, & teipsum componas ad modestiam atque mâsuetudinem. Hinc dicebat Socrates, habere se libenter domi vxorem morosissimam, vt eius mores priuatim ac sensim ferre discens, multò faciliùs cù quibuslibet haberet cõsuetudinẽ, nec indignaretur.

Nonò ac postremò confectis fortiter negotiis arduis, partaue victoria, nihil turpe

*Socratis dicitur de vxore testi-
ca.*

committas, quo obscurari tuæ actus fortitudinis posse videatur: ingratum te Deus non sentiat, ne insolescas, ne insultes deuictis hostibus (præterquàm Dæmonibus, vitiis, & immoderatis passionibus) capiat te potius illorum miseratio. Vt olim Paulum Æmilium, qui Persæm Macedonum Regem fleuit debellatum, & assidere sibi iussit. Vt etiam Agefilaum, qui obtenta insigni victoria contra Corinthios & Athenienses, non se extulit arroganter, sed ingemuit dicens: *Hæu Græcia, que tot viros intestino bello perdidit, quot vniuersis barbaris debellandis sat esse poterant.* Graue est victo & cuiuscumque afflicto consolatorem in calamitate non habere; sed ab aliis subsannari longè certè grauissimū. Nebuloni cuidam optat Ouidius infortunium hoc velut extremum.

*Agefilaus
paria victo-
ria inge-
muit.
Plut. in eius
vita.*

Ouid. in
Ibin.

*Sisque miser semper, nec sis miserabilis vlli:
Gaudeat aduersis fœmina virque tuis.
Accedat lachrimis odium; dignusque puteris,
Ut mala cum tuleris plurima, plura feras.*

*Perseueran-
tia pars po-
tentialis
fortitudinis.*

§. 6. Fortitudinis pars potentialis est perseuerantia; quia licet difficultates, ad quas superandas inducit, natæ scilicet ex diuturnitate boni operis, minores sint iis, quas pariunt timores & pericula terribilia metum grauem incurientia, quæ materia propria sunt fortitudinis; in se tamen magnæ sunt, & peculiarem virtutem desiderant, cuius ope superentur. Et quia magnæ sunt, magna simul & eximia est virtus istiusmodi, quam definit S. Thomas 2. 2. q. 128. *Stabilem ac perpetuam permanfio-*
nem

nem in ratione benè considerata. Sed nihil magis videtur ad eius commédationem facere, quam quod ait Christus: *Qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit:* ac si conuersim adderet: *Qui non perseverauerit, saluus esse non poterit;* sicut qui in stadio currit, nisi ad metam usque currat, brauium non accipiet. Dicitur interim vir bonus perseverare quantum sufficit, si sub finem saltem ad bonam se frugem conuertat, esto prius à vita probè inchoata ad prauam se transtulerit, vt non obscure significant verba illa Apocal. 2. *Memor esto undè excideris & penitentiam age, & prima opera fac.* Sed quia perdifficile est, vt qui degenerauit, in viam se rectam restituat, enitendum summa diligentia, constanter vt teneamus virtutis iter quod ingressi sumus; à quo quia plerumque absterremur mutabilitate naturæ corruptæ gaudentis varietate ac vicissitudine, & noua semper appetentis, loquacitate hominum invidentium nobis heroicam illam in bono firmitudinem, apprehensione nimia difficultatis, quæ semper inest verè magnis virtutum operibus, aut imbecillitatis propriæ, & denique opinione, quòd parum non sit rectè inchoasse:

Est quodam prodire tenus, si non datur ultra. Aut quòd suscepto labori fructus non respondeat, corroborandus est aduersum hæc omnia animus, non modò precibus ad Deum, cuius proprium est dare velle & perficere, sed pijs etiam considerationibus. Grata est, fateor, vicissitudo; eaq; vt ait Cicero, occurrit facietati.

V u 4 Vnde

Matth. 10.

Horat. l. 1.
epist. 1.

*vicissitudo
gratia.*

Vndè secundùm Arist. sect. 5. probl. 10. & 11. molestius in plano iter agitur, quàm per loca inæqualia, eò quòd membra in plano eundem semper situm, modumque retinent, & quæ luxantur diu luxantur. Molestius item iacerur super lectis omninò planis & æqualibus, quàm super concavis. Et Homerus nulla re magis allicit lectorem & retinet, quàm quòd nouis noua subiiciat. Sed enim sapientis est, effrenatum hoc nouitatis desiderium ad modum reducere, nec ei proprio cum detrimento plus æquo indulgere. Fastidians afellus herum suum hortulanum velut imponentem sibi onera iusto grauiora, petiuit à Ioue alterum, & impetrauit Coriarium, tuncque exclamauit: Me miserum! qui nunc in eum incidi, qui nec meo quidem parceret corio, quare non vixi prima sorte contentus! Cera similiter molliciem suam fastidians, & duriciem expetens lateris igne percocti, in ignem defiliens consumpta est. Si pro tuenda corporis vita vix recedit quisquam à præscripto medici, eadem ad totam quandoque vitam imperantis; sed ab interdicitis constanter abstinet, quantumuis sensus illis inhiet; multò certè magis id obseruandum pro vita spiritus, & cauendum ne de virtutum exercitiis dicamus cum ingratis & fastidiosis filiis Israel; *nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo.* Constantia in bono seminarium est æternæ vitæ. Sicut ergo æterna vita nullum admittit interruptionis votum, eò quòd non aliud quàm summa est felicitas, cuius

Num. 21.
Constantia
in bono se-
minarium
æternæ vitæ.

cuius interruptio minima non potest Beatis
non videri tormentum grauissimum; ita pla-
ne intermissione carere oportet vitam bo-
nam.

Molesta loquacitas est, quæ recta sunt, ir-
ridentium, & opportunè importunè ab iis te
auocantium. Sed quorsum ad illos respicis om-
ni stercore contemptibiliores, nec in recessu
cordis sui damnantes quasi mala quæ agis;
sed suspicientes quasi clarissima lumina, quo-
rum ferre nec volunt radios, nec possunt? Cur
non potius obtutum conuertis ad Deum su-
premum Agonothetam operum tuorum ap-
probatores, & futurum suo tempore remu-
neratorem munificentissimum: itemque ad
totam cœlestem Curiam, atque ad mortales
qui pollent iudicio, & sine dubio habent te
propter illa magno loco? Esto, garrulis voci-
bus minas illusores illi adderent; ne ideò qui-
dem abruptum esset sanctum proposi-
tum:

*Iustum & tenacem propositi virum
Non ciuium ardor praua iubentium,
Nec vultus instantis tyranni
Mente quatit solida.*

Horat. lib.
1. Ode 29.

Peccatores intueret & artifices, quàm con-
stanter vnumquemque circa professionem suã
retineat oblectamenti vel lucri expectatio; nec
sustineat, vt varietatis prætextu cceptum opus
intermittat. Non curat verba dissuadentium,
quæ scit non esse nisi verba omni bulla aquæ
& leberide inaniora; sed pergit propositi sui

V u s tenax,

*Annibal ve
frangit ru
pem.*

S Hier.ad
Pammach.

Dan. 10.

*Perseueran-
tia quanta
Virtus.*

tenax, & pugnat cum duricie scommatum Annabilem fortē imitans, qui cūm petiturus Italiam ad ingentem venisset rupem Alpium, prohibentem vltiā progredi; perrupit sese obiiicientem, accenditque super eam lignorum struem ingentissimam, ardentiaque saxa super infuso aceto putrefecit. *Prima monachi virtus est*, ait S. Hieron. *contemnere hominum iudicia, & semper Apostoli recordari, dicentis: Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem.*

Est rursus quædam in perseuerando difficultas, sed opinione minor; Nam cūm eiusdem sint rationis; quæ præcesserunt & sequuntur; si pares illis esse potuimus; cur, & quomodo non etiam istis poterimus? Vt non dicam magnæ satis esse imprudentiæ ad difficultatem solam respicere, & non ad æternam illam, in quam desinit bonorum omnium retributio. Arduū præcipuè est integerrimæ vitæ principium; quod si iam virtute superasti, quid de vincendis quæ supersunt despondes animū? An nō in principio habes facti dimidiū? Sta cum Daniele in gradu tuo. Perge quo cœpisti pede, nec dubita, quò longiùs progrediere, faciliora fore omnia. Ne instabilitate animi coronæ iacturam facias, quæ te manet perseuerantem; defectura autem est resilientem. Perseuerantia summi Regis est filia, virtutum finis & consummatio, totius boni repositoriū. & virtus sine qua nemo videbit Deum. Militum præmia quàm sunt leuia? Cauent tamen à pacto discedere, dum vel ea considerant, vel

istas

istas
D
C
Imb
mni
sten
no p
quã
arbi
lo, c
erian
Virg
cisse
C
bon
ibi g
esse
vera
fort
quil
2
Fœl
pro
spir
sed
Apo
carn
fasci
Equ
pare
citu
fedi

istas Ducum suorum voces audiunt:

Durate & vosmet rebus seruate secundis,

O passi grauiora; dabit Deus his quoque finem.

l. i. *Aeneid.*

Imbecillitatem tuam ne commemoraueris: omnia potes in eo, qui te confortat; & iam ostendi multum te posse, cum dederis operi bono principium. Pauciora quandoque possumus, quam credimus: sed vicissim plura sæpè, quam arbitramur. Patet quod dico in Simplicio illo, qui teste Aug. l. 4. de anima cap. 7. ordine etiam retrogrado recitabat versus quoscumque; Virgilij, & prosam Ciceronis, affirmans se necesse tantum sibi esse memoriæ.

*Simplicij
memoria
felicissima.*

Quanquam autem magnum, multumque est boni operis fecisse principium; si nihilominus ibi gradum sistas, nihil aut parum contendo esse: quia *bonum consurgit ex integra causa: malum verò ex quocumque defectu.* Imitandi proinde fortissimi illi Romanorum Duces, quorum quilibet supra modum instabat cæpro operi:

S. Dion. lib.
de diu. nom.
c. 4.

Nil actum credens, si quid superesset agendum. Felicitate cæpisse, at non perdurasse, quid iam prodest Iudæ damnato in æternum? Felicitate spiritualis vitæ fundamenta iecerant Galatæ; sed quia refrixit eorum virtus, audierunt ab Apostolo: *Sic stulti estis, ut cum spiritu cæperitis, carne consummemini? Currebatis benè, quis vos fascinauit? Miror quod tam citò transferimini.* Equidem mutare consilium licet, quod iam apparet illicitum, vel impossibile, cum prius licitum, salutare, possibile crederetur; aliàs non, sed insistere atrepto bono cõuenit immobiliter,

Lucanus.

Gal. 3 & 5.

ne

Hof. 6.

ne dicatur nobis : *Quid faciam tibi Ephraim? quid faciam tibi Iuda? Misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros manè pertransiens.*

*Traculus unde ridi-
entus.*

Nihil magis ridiculum fecit olim Traculam, quàm quòd cùm per totum decèniū virtute claruisset, duodecim sequentibus exercuit laticiniam; postremis verò pupillus ob decoctam rem familiarem. Diabolo quid prius exprobrat Christus, quàm quòd in veritate non steterit? *Quid magis risui exposuit statulam Nabuchodonosor Regis, quàm quòd in ea aureo capiti succederet pectus argenteum, huic crura ferrea desinentia tandem in pedes fictiles? Facile procedit currus, cuius motus nō interruptitur; sin autem intermittatur, nō nisi magno labore postea impellitur & trahitur; Ita omninò ægrè bonis restituuntur iniitiis, qui semel deficiunt. Quocirca viro prudenti singularis hæc sit cura ad virtutem perseuerantiæ: quantū in ea sitū sit cōsiderare, parūque interpretetur benè inchoasse, nisi coronet opus suo fastigio. At fructus suscepto labori non responderet. Apud homines fortè non, sed semper apud Deum, sicut scribit Apostolus 1. Cor. 3. *Vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem.* Magni fructus longam culturam desiderant, nec nisi tardè maturescunt. Perfecta item animalia non statim in lucem prodeunt. Ita nobilissima virtutum opera lentè duntaxat ad exitum perduntur. Perseuerantia proindè indigent, cuius retinendæ studium sibi fuisse penitus in-*

Ioan. 8.

Dan. 2.

fitum;
Mi
diē
mi
crui
miss
ne a
tam
mi
feci
pec
bra
tiam
vel
nit
stic
vt
uit
for
cip
po
lan
rio
doc
plu
nun
ris,
to
opi
stat
fitu
aut

fitum, declarat his verbis S. Chrysoſtomus: *Multi non aſtipulantur his, qua à nobis nunc ſunt dicta; ſed ea vt delirium & fabulam audientes minime ſunt attenti ad orationem noſtram. Vnde ego crucior & doleo, quòd neque tot & tales Dei promiſſiones, neque timor futurorum, neque quotidiana admonitiones noſtra apud tales proficiunt. Non tamen ceſſabo etiam ſic ab hoc conſilio, donec continuate importuna tandem victor reſpiciere ipſos fecero, & à crapula ac ebrietate, qua laborant; & à pecuniarum cupiditate, qua mentem illorum obtenebrat, cruere valero. Scio enim ſcio, quòd per gratiam Dei ſermonum noſtrorum frequentia poterit ipſos vel ſerò à difficili hoc morbo liberare, perfectaque ſanitati reſtituere. Sanctus verò Baſilius in Conſtit. exercit. cap. i. vertit ſe in omnem partem, vt admonet, ne deſperet, nec deſiſtat qui orauit diu, nec tamen impetrare adhuc potuit; fore enim, vt digna Deo poſtulans tandem accipiat, ſicut Luc. i. i. Ille qui ab amico & importunè petiuit panes, poſt aliquam repulſam accepit tandem quotquot habuit neceſſarios. Exemplum, inquit, dat nobis Dominus, vt doceat nos robustos eſſe ac contentioſos in fide. Exemplum enim ſemit ab homine ad hominem, vt diſcas nunquam deſperare, & ubi petieris & non acceperis, non deſiſtas, donec accipias. Faciamus inchoato, ſed nundum perfecto virtutis cuiuſdam opere melius quoddam occurrere; non idè ſtatim abiecto illo faciendus eſt ad iſtud tranſitus. Aut enim iſto ſaluo poteſt illud perfici, aut non. Si poteſt, perficiatur; ſi non poteſt, ad*

S. Chryſoſt.
hom. 3. in
Genef.

Perficiendū
ſuſceptum
opus.

huc

huc nihilominus perficiatur, (quando à posteriori non multum bonitate superabitur) tum ne omninò pereat labor præteritus; tum etiam vt colere discas constantiam, operamque non perdere transferendo te leuiter ab vno in aliud. Obserua interim perseuerantiæ non repugnare inconstantiam necessariam, vt quis finem bonum assequatur. Vt docet his verbis S. Greg. Naz. in epistola ad Greg. Nyssenum, quem Apostolico more varia peruadentem loca quidam calumniabantur velut instabilem, & lignis persimilem, quæ feruntur aquis: *Absit, vir eximie, vt ita affectus sis. Illorum enim cursus coactus est; tuus autem circuitus Deo gratus, fixumque tibi ac stabile est multis prodesse, quamuis loco minimè fixus sis. Nisi quis solem accuset, quia in orbem currit, omnibus rebus quas obit vitam afferens; aut etiam inerrantes stellas laudans, Planetas vituperet, quorum error ipse quoque compositus est & concinnus.*

Circa materiam Patientiæ, quid faciendum dicet Prudentia.

CAPVT VI.

- §. I. *Quid sit Patientia, quomodo se habeat ad Fortitudinem.*
 2. *Quotuplex sit Patientia, vbi de patiendi modo multiplici.*

3. De

3. *De optimis & verè Christianis stimulis ad Patiendum*
4. *Excusari neminem, qui ut temporale damnum à se auertat, facit quod non licet aut contrà facere prætermittit quod tenetur.*

§. I. **P**RÆCEDENTI capite partes Fortitudinis duas esse diximus; & vnius quidem munus confirmare nos, cum vel expectantur & instant, vel reipsa in nos irruunt terribilia, vt mors, mutilatio, deportatio, & id genus alia: Alterius verò excitare, & incitare ad repellenda ea, & perumpenda. Difficile est à priore illa distinguere Patientiam. Nam reuerà Patientia quoque videtur dura pati; hoc autem facit vir fortis partis illius prioris adminiculo. Vndè seorsim de Patientia nullibi disputauit Aristoteles; sed vbique confudit eam cum Fortitudine, & S. Thomas 2. 2. q. 136. a. 4. scribit: *Patientia potest quantum ad aliquid sui poni pars integralis Fortitudinis.* Fortitudo, inquit, sustinet mala grauissima, quæ ob id vocantur Terribilia; Patientia verò minora. Sed contrà, si ope fortitudinis perferri grauissima possunt, multò magis faciliora; ideòque nihil necesse videtur ad ea perferenda distinctam à Fortitudine virtutem ponere. His tamen non obstantibus, credendum est alteram ab altera differre simpliciter, non solum propter verba illa: *Melior est patiens viro forti*; quæ id sanè non obscure demon

Patientia & fortitudo differunt. Prou. 16.

demonstrant: sed etiam quia pars illa prima Fortitudinis non respicit propriè, & per se mortem, aliaque terribilia, vt sunt præsentia; sed vt imminet & metu vehementissimo afficiunt, aduersus quem fortitudo firmat animum, vt nec idcirco ab officio recedat, nec indecorum aliquid faciat. Per accidens itaque fit, vt sint præsentia, & cum sunt, tolerantur constanti animo à viro forti vt fortis est, virtute scilicet illa, quæ eorum metum per se terribilem moderabatur. Patientia autem circa metum mali non versatur; sed circa malum, non vt futurum, vel imminens; sed præsens: obstatque ne eius præsentia nimis frangatur animus, & omittat, faciatque aliquid contra dictamen rectæ rationis. Ita videamus præter vinum, & alia id genus potuum genera, datam homini à Deo substantiam quæ per se nutriret, nempe cibum; quia licet vinum quoque nutriat; per accidens ramen id facit, per se autem tollit sitim. Negari interim non potest, priori illi Fortitudini affinem valdè esse Patientiam propriè dictam, multaque illis communia: quod etiam ex iis quæ sequuntur, licebit intelligere. Constat præterea Patientiam, vt à fortitudine distinguitur, potiozem esse, cum sit longè difficilior præsentia mala graua sustinere, quàm constanter expectare imminetia.

*Patientia
quomodo
versetur
circa malū.*

*Patientia
duplex.*

§. 2. Patientia duplex est, corporis vna, animi altera; quarum illa nullum ex se habet pretium, nec virtutis meretur nomen, cum sit homini

homini communis & belluis; viro item bono & malo, multa velit nolit perferenti. Hæc verò dicitur Patientia spontanea, quàm vltro admittit voluntas; sed non idcirco semper est Virtus, habetque laudem, vt ex tormentis liquet falsorum martyrum. Quocircà requiritur insuper iustus & honestus patiendi titulus; qui quia iisdem pseudomartyribus deest, & pyratibus & furibus, &c. patientes dicendi non sunt, sed pertinaces; quando erroris & sceleris sui tuendi, aut promouendi gratia, mala sustinebunt, (secus si causa satisfaciendi Reipublicæ, ac iustitiæ quam læserunt.) Patientes quidem se iactant esse, sed frustra: *Pertinaciâ constantia dici affectat, & non est: quia illa est virtus, hoc vitium. Catilina, vt de illo scripserunt, qui nosse potuerunt, frigus, sitim, famem ferre poterat; eratque patiens inedia, algoris, vigilia, supra quam credibile est: ac per hoc & sibi & suis magna præditus fortitudine videbatur. Sed hæc fortitudo prudens non erat: mala enim pro bonis eligebat. Temperans non erat, corruptelis enim turpissimis sædabatur. Iustitia non erat, quia contra patriam conspirabat.* Hæc S. Augustinus, qui alio quoque loco latrones ridet, vendicantes sibi patientiam veri Martyrij: *Quæ est ista dementia, vt cum male vitis, latronum facta facitis, iure punimini gloriam Martyrij requiratis?* Cæterum patiendi modus duplex est, *alacriter & patienter*, de quo sat multam diximus præcedenti capite §. 3. V. *Modum.* Hoc solum iam addo, licet posterior iste patiendi modus sit ex suo genere imperfectior;

Iustus titulus patiendi

S. August.
epist. 29.

Epist. 116.

*Patiendi
modus duplex.*

quandóque nihilominus maioris est meriti; hoc est, quando Deus suspendit consolationes penè omnes, quibus lenire solet passionis amaritudinem, virtutique relinquit superandam, quod certè virtus nisi magna sit, & valdè connitatur, facere nullo modo potest. Hanc sibi elegisse Christum Dominum, illa eius verba ostendunt: *Tristis est anima mea usque ad mortem.*

Marc. 16.

*Intentio va-
Eius sit pa-
ciendo.*

§. 3. In eodem præcedenti, cap. §. 4. multa complexus sum, quibus plurimùm iuuari quiuis potest non ad Fortitudinem modo acquirendam; sed etiam Patientiam. Neque enim aliquid vetat, vnã eandemque viam conducere ad vtriusque adeptionem; Sicut nec quosdam cibos, pharmaca, & exercitia ad corporis valetudinem, roburque prodesse, esto aliud sit robur, aliud valetudo. Sed iam dictis addenda similiter sunt aliqua. Primum, vide patiendò habeas intentionem bonam & rectam, sine qua parum proderit quidquid acquiras. Dira planè pertulerunt Romani, sed vt plurimam frustrà; quia omnia ad meram ostentationem referebant. Recta erit si mala sustineas; quia ita Deo placet iammittenti ea vel permittenti, cui molestis etiam in rebus morem gerere tam est optabile, vt Christus Petro, à quo à passione ex simplicitate licet, auocabatur, indignatus sit dicens: *Vade post me Satana; scandalum es mihi; quia non sapis ea, que sunt Dei; sed que hominum.* Et alibi: *Calicem quem dedi mihi pater, non vis vt bibã illud?*

Matth. 16.

Item

Item si patiaris, ut hoc ipso eidem patienti
 afflueris, & dicenti, Luc. 9. *Qui vult venire
 post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam,
 & sequatur me.* Mirum, quod de Ænea Prin-
 ce narrat Virgilius (nam etiam à profanis pe-
 tere nos decet, quæ possumus, incentiua pie-
 tatis.) Audiuit Alcidem pro Deo habitum non
 exhortuisse, sed ingressum fuisse miserum E-
 nandri hospitium :

— *Hæc limina victor
 Alcides subijt, hæc illum regia cœpit.*

Lib. 8. Æ-
 neid.

Et mox eò ipse quoque pedem intulit; quan-
 to magis te decet Christi veri Dei viam sequi,
 & cum eo aduersa pati? Item si patiaris, ut de
 tuo aliquid in satisfactione pro peccatis pro-
 priis contribuas, & pronam ad malum natu-
 ram compescas, ac contineas. Loquentem
 hic audi S. Basilium : *Nolote eodem modo affici
 cum reliqua mortalium multitudine, neque mox
 male affecto corpore consternari; sed in passione to-
 lerantem esse, & mentem tunc maximè expurgare,
 arbitrarique morbum tibi disciplinam, institutio-
 nemque quandam esse, ad id quod utile est; & con-
 tempto tempore totus ad cœlestium consortium tran-
 seas, proque presenti seculo viuas futuro. Si ista
 meditatus, & ita comparatus fueris, maximam
 lucri facies utilitatem, & nos tui gratia exhilara-
 bis, multosque ad hoc institues, ut in passionibus
 sint tolerantes. Quæ quidem postrema verba
 nouam quandam rectè patendi mentem
 continent, ut nempe alij exemplo nostro*

S. Basil. in
 epistol. ad
 Eudox.

Job. 2.

persuadeantur, quæcumque dura & molesta perpeti. In quem finem plerosque à Deo exerceri, liquet ex sacra illa sententia: *Hanc autem tentationem ideò permisit Dominus euenire illi, ut posteris daretur exemplum patientia eius, sicut & S. Job.* Vbi porrò multi ex te didicerint pati, iussisse te credes operam? absit. In partem venies meritorum omnium, quæ patientia sibi sua congregabunt in vitam æternam.

*In tristitia
quid agen-
dum.*

Secundum, grauiore tristitia ob res aduersas si te laborare senseris, ora instanter Deum tibi sanè adfuturum, vt promittere dignatus est Psalm. 90. ac te fortè curaturum cum Ezechia, Isa. 48. & cum Innocentio illo, de quo valdè ægrotante & piissimè orante, S. August. l. 22. Ciu. cap. 8. *Domine, quas tuorum preces audis, si huius non exaudis?* Magnum tibi sit cum pio doctoque sacerdote commercium. Citò illam dissipabit argumentis validis, piis monitis, atque consiliis. Nec minùs fortè proderunt eruditi pijque Concionatores, tunc etiam cùm nihil tale cogitant, enuntiantes plurima ad eorum consolationem, qui malis suis ex audito Dei verbo antidotum quærunt. O quàm multos audiuisse me recolo ingenuè færentes, se à concione domum rediisse graui mœrore vacuos, quem secum attulerant; armatos contra patiendi desiderio, quod minimè attulerant; non ideò solùm quòd Deus varietate rerum, quas interpret sacer loquitur, abducat à tristibus obiectis mœrentis animum; sed multò magis quòd ipse idem totius consolationis

author

author eodem præcone suo utatur ad fugandum mœrorem illum, & inferendam cordi tolerantiam.

Tertium, blasphemias & cogitationes quasdam cohibe, quæ dum irrepunt & admittuntur, mentem valdè exulcerant, omnique patientia destituunt. Huiusmodi sunt: *Odit me Deus*, cùm malis premit, aut premi patitur. Ad nihil mihi utilis esse potest aduersitas. Innocens sum, nec quicquam tale commerui, affligor solus lætantibus cæteris, nemo saltem alius tam dira patitur, malo excrucior non habituro finem, irrecuperabile bonum est quod perdidisti, &c. Imponunt enim tibi hæ omnes sententiæ. Nam quomodo te in aduersitate versantem contènit vel odit Deus, qui ait: *Cum ipso sum in tribulatione?* Fuit ipse in laboribus à iuuentute sua, non ergo odit, nec despicit laborantem; quia despiceret sibi similem. Mirum si ignoras, aut attendere negligis, quod scriptum est, Hebr. 12. *Quem diligit Dominus, castigat; flagellat autem omnem filium quem recipit.* Sicut Assuerus Rex amans Vasthi vxorem suam, honorare volens cogitauit pulchritudinem eius ostentare Principibus & populis; ita Deus virtutem tuam vult proximis tuis notam facere, & palam probare multis tentationibus, de quibus S. Basilius: *Virtutem non ostendisti talem, qua nulla sit examinatione probata; neque in solo tranquillitatis ac serenitatis tempore rectam tenuisti nauigationem mentesque aliorum gubernasti; sed in molestis tentationum constans*

*Blasphemia
cohibenda*

*Blasphemiarum
in Deo
formula.*

Psal. 96:

*S. Basilius
epist. 135.*

apparuiſti. Simile quid cernimus in humanis corporibus & nauigijs, quæ benè diſpoſita ad fanitatem & nauigationem magni fiunt; multa ferunt incommoda, nec ob illa ſuccumbunt. Valetudinaria autem corpora, & nauigia parum firma, nautiſque inſtructa prauis, ne parua quidem ſuſtinent. Sufficit quod tibi citrà peccatum liceat ſenſum habere moderatum mali tui ſiue infortunij; ipſam porrò Dei diſpoſitionem quaſi iniuriam tibi facientis, nec ſatis prouidi accuſare, interdictum planè eſt impium, vt tradit S. Thom. 1. 2. q. 19. a. 10. Erras ſecundò, cùm nihil tibi prodeſſe poſſe cenſes calamitatem. Non ita ſentit, nec loquitur Dauid, Pſal. 118. *Bonum mihi quia humiliſti me.* Nec Ioseph Patriarcha, Gen. 50. *Vos cogitaſtis de me malum; ſed Deus vertit illud in bonum, vt exaltaret me.* Nec S. Auguſt. cuius verba ſunt: *Ne putetis gratis eſſe malos in hoc mundo, & nihil boni de illis agere Deum. Omnis malus aut ideò viuít, vt corrigatur; aut ideò viuít, vt per illum bonus exerceatur.* Non parum eſt, quòd teipſum noris; Facit autem te tentatio tui cognitorem. Contra: *Qui non eſt tentatus quid ſcit?* Explorata habuit Hieremias imbecillitatem ſuam, ſed quando, niſi in aduerſitate? *Ego vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius.* Eodem ſpectant verba Senecæ l. de prouid. *Miſerum te iudico, qui nunquam fuiſti miſer, traxiſti ſine aduerſario vitam. Nemo ſcit quid potueris, neque tu ipſe: opus enim eſt ad ſui notiſſimam experimento.* Muri, ſcuta, lo-

S. Aug. in
Pſal. 54.

Eccleſ. 34.

Thren. 3.

ricæ, aurum, & similia quàm bona sint ac solida, nisi arietantes machinas sentiant, nisi i-ctibus, globisque petantur; nisi mittantur in caminum ignis, certò scire non possumus. Ad consolandos alios idoneum te facit aduersitas, quia peritus rerum expertusque efficaciora & saniora das consilia. Sicut dicit Eccles.

34. *Qui nauigant mare, enarrent pericula eius.*

Eadem iucundiora facit bona sequentia, quia longè gratissimus est transitus à malo ad bonum, à fame, siti & labore, ad cibum, potum & quietem. Eadem modicum est pretium, quò debita maxima dissoluuntur. Plus placatur Deus afflictione leui præsentis vitæ propter ipsum, vel vltro suscepta, vel patienter admissa, quàm benè magna futuræ, vt potè plus necessitatis habente quàm voluptatis. Quod cum ita sit, cur in tanta lætitiæ occasione ab animi tranquillitate recedas? Terram imitare immobilem, & à situ suo nunquam recedentem; esto nunc ex vna parte, nunc ex altera noua & maiora sustineat pondera; sed imbecilliora, quàm vt protrudendo eam præualere possint resistentiæ immensi oppositi-que aeris; sicut pluma tenuissima lanci superposita deprimere illam nequit obistente subiecto aëre. Eadem aduersitas dispositio est ad consolationes maximas, & spiritualium mensura gaudiorum, sicut dicit Psalmus 93. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ letificauerunt animam meam.* Eadem exigua vitæ huius incommoda

Aduersitas dispositio ad consolationes maximas.

Sap. 3.

cum maximis commutat futuræ commodis, eoque pertinet promissio illa dulcissima: *In paucis vexati in multis benè disponentur.* An verò potest priuilegium hoc videri exiguum, quod in rebus caducis, sublunaribus, & nugatoriis magnum reputant habitatores terræ, semper sibi gratulantes paruum detrimentum, quod emi posse vident maius emolumentum? En tibi exemplum opportunum, simulque lepidum. Nobilis quidam mihi notissimus cum die quodam iter faciens a sellam obuiam habuisset instructum prælongis auribus, famulo cuidam suo dixit: iam datur nobis oblectationis iucundæ occasio, gladium tuum exere, & eleganti huic aniculæ alam vnâ præcido. Dictum factum. Videns autem bruti Dominum ægrè id ferentem dixit: boni consulas, rogo, quòd me actu isto recreauerim, en tibi satisfactionis loco coronatum. Placuit rustico satisfaciendi modus & genus, adhibitòque vxoris consilio die sequenti ad arcem venit a sellam comite, nobilemque illum est obtestatus, vt dignaretur pari pretio obtruncata miseri animalis auricula altera sese oblectare. Risit tunc ille solito effusiùs, pactoque inito magno cum apparatu accinxit se ad mutilationem alteram.

*Innocentem
se se reputa-
re nemo
debet.*

Psal. 102.

Nequaquam prætereà est modesti animi se prorsus credere innocentem, nec quidquam commisisse præsentis calamitate dignum: audiatur potius ex ore tuo versus ille Dauidicus: *Non secundū peccata nostra fecit nobis,*
neque

neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis. In re propria ne sumus Iudices; quia huiusmodi iudicium est suspectissimum. Utamur dilectissime saluberrimo S. Hieronymi, qui in Epistola ad Blefillam cum dixisset: *Respice Iob quanta sustinuit, & videbis te nimis delicatam; illi erectis in caelum oculis, inter ruinas domus, pœnas ulceris, innumeras orbitates, & ad extremum uxoris insidias iniuctam tenuisse patientiam. Scio quid responsura sis, hoc illi quasi iusto ad probationem euenisse. Mox adiecit: Et tu è duobus elige quod velis. Aut sancta es & probaris, aut peccatrix, & iniuste quereris minora sustinens quam merearis.* Supponamus tamen, disputationis causa, te profus innocentem; euenire poterit ut mœreas, videns te bono priuari quo es dignissimus, aut affici contrario; ex altera tamen recreabit te similitudo cum Christo, qui cum nec peccatum fecisset, nec inuentus esset dolus in ore eius, mortem sustinuit, & crucis quidem. Reficiet te conscientiae bonæ testimonium, à quo solatium petebat Socrates, quando comploranti muliebriter uxori dicens: *Mi vir innocens morieris. Quid dixeris, respondit ille, num me nocentem malle mori?* Quasi diceret: mors bonorum ob hoc ipsum minus deflenda est, quòd præter meritum vitæ deficiuntur. Bis verò deplorandi sunt, qui ob malefacta dant pœnas, quas meruisse detertius multò est, & videri debet, quàm dedisse.

*Conscientia
bona testi-
monium.*

Rebus in aduersis versari te solum, cæteros

omnes iucundam vitam traducere, idè tibi persuades, quia non illorum crucem, sed solam tuam experiris, non permutaturus sanè si alienæ quoque peritum te fecisset vsus. Habent omnes velint nelint, quod patiantur; quâuis Reges sint & Principes, quorum conditio vt foelicissima appareat & rosa quædam; spinis tamen suis circumuallatur nec paruis nec paucis. Si ita est, inquis, quî fit, vt quandoque nihil pati videantur? Quia prudentes sunt & verè patientes, dissimulare norunt ac premere animi ægritudinem, sicut Aod. Iud. 3. manu sinistra utebatur perindè ac dextra, quod in ciue quouis magnoperè requirit Plato l. 5. de Rep. Ita illi aduersis vtuntur vt prosperis, vtròbique sibi præsentis & infracti, agnoscunt se pœna dignos, humiliantur sub potenti manu Dei, & dicunt: *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.* Tunc misertus illorum Deus afflat eos miris consolationibus, quibus exterior quoque facies hilarescit. Norunt itaque perenni vti animi æquabilitate, non efferuntur secundis, nec deprimi se sinunt aduersis. Optimum faciunt ex vtraque rerum conditione temperamentum præcis laudatissimum, quorum vnus.

Psal. 118.

Consolatio
nes à Deo in
aduersis.

Horat. l. 2.
Carm ode
3.

*Æquam memento, rebus in arduis
Seruare mentem; non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ moriture Deli
Seu mæstus omni tempore vixeris.*

Addit verò.

Sperat

*Sperat aduersis, metuit secundis
 Alteram sortem bene preparatum pectus,
 Rebus angustis animosus atque
 Fortis appare, sapienter idem,
 Contrahes vento nimium secundo
 Turgida vela.*

Adhæc non tuo more se solos credunt miser-
 ros, sed alios quoque meditantur malis exer-
 ceri; atque ita leuius ferunt & assuescunt; pe-
 rindè ac Demosthenes, vt facilè ferret pero-
 rando auditorum strepitus, quandòque decla-
 mabat circa littus maris, vbi ingentibus pro-
 cellis nec ipsum petitem commoueri videbat,
 nec scopulos. Dicentem audiuerunt Aposto-
 lum: *Omnes qui volunt piè in Christo vivere per-
 secutiones patientur.* Vident se habere vbique
 malorum socios & aiunt: Mecum Ezechias æ-
 grotat ad mortem, visu orbarur Tobias, Iob
 filiis. Mecum exulat Helias, secatur Isaias, in
 mare Ionas præceps agitur, lapidatur Stepha-
 nus; Ioanni Baptistæ caput demetitur. Mecum
 sentiunt vitæ tædium etiam qui iudicantur fœ-
 licissimi. Nam, vt scribit Cicero l. de Sen. *Re-
 rum omnium satietas vita satietatem facit.* Mecum
 liberos nullos suscipit Alexander magnus,
 Numa, Romulus. Mecum degeneres experiun-
 tur Adam, Noe, Abraham, Ezechias, Da-
 uid, Scipio Africanus, Cicero, Fabius Maxi-
 mus. Mala denique prævident superuentura
 præsentibus commodis alternatione mirabili,
 ad quam respiciēs Philippus Macedo cum au-
 diuisset tria sibi fœliciter eodè die contigisse;
 se

Ibid. Ode
 140.

2. Tim. 3.
*Malorum
 socij.*

Philippo
 Macedoni
 dies fœlix.

700 DE PERFECTA PRVDENTIA
se quadrigis vicisse Olympia; Parmenionem
exercitus Ducem bello fregisse Dardanes; na-
tum sibi ex Olympia vxore masculum, subla-
tis a d̄ cœlum manibus. O *Damon*, inquit, *me-*
diocri hac aliqua repende clade. Expecta & tu ve-
nientia, vt postquàm euenerint dicendi ius ha-
beas.

Plut. lib. de
Consol.

1. Æncid.

*Nulla mihi noua nunc facies, inopinæque surgit,
Omnia percepi atque animo mecum ante pa-
regi.*

nempè multum animi prouiso, preparatioque po-
test ad dolorem minuendum, vt scribit Cicero in
3. Tusc. Quæ tandem sunt verba ista? Male
excruator non habituro finem, irrecuperabile
bonum est quod perdidisti? Meliora quæso. An
non aliquando finem impositurus es vitæ? Hic
autem si benè vixeris, meta erit laborum o-
mnium, mors ultra non erit, non clamor, non lu-
ctus, non dolor ullus: & dicet animæ tuæ qui
sedet in throno. *Surge amica mea & veni: iam
hyems transiit, imber abiit & recessu, flores apparue-
runt in terra nostra. Ecce noua facio omnia.* Sanè
vt velles ac conareris, non posses in hac vita
semper esse miser, vbi inter nubilos aliquis
semper iucunditatis intermicat dies.

Cant. 2.

Apoc. 21.

Horat. lib.
2. Carm.
ode. 9.

*Non semper imbres nubibus hispido
Manant in agros, aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ.*

Ouid. l. 4. de
poto.

Scriptum reliquit alius:
*Nil adeò fortuna grauis miserabile fecit,
Vt minuant nulla gaudia parte malum.*

Impatiētia

Facit sola impatientia & imperitia nostra, vt
perent

perenne videatur malum, quodcumque paulò est diuturnius. Nihil maius tibi perire potest, quàm diuina gratia, quæ nihilominus ad portam stat, parata tibi restitui, si ostium ei aperueris, & in quacumque hora seridè ingeueris, ac pœnitentiam egeris; quod quominus facias, per te tantum stabit. Amissam vitam, valetudinem, vxorem, liberos, amicos, membra, visum, possessiones, & eiusmodi omnia in æternum restituet tibi, vel in melius aliquid commutabit summus mundi rector. Palam hoc profitebatur, & singularem indè consolationem hauriebat adolescens ille fortissimus, cuius ad Antiochum tyrannum verba erant. 2. Machab. 7. *E cœlo ista possideo, sed propter Dei leges nunc hac ipsa despicio, quoniam ab ipso me ea recepturum spero. Quanquam in præsentem etiam vita recuperantur amissa plurima aut iis similia. Quo spectare potest dictum Senecæ lib. de remedio fortunæ: *Vxorem bonam amisisti, utrum inueneras, an feceras? Si inueneras, habere te aliam ex hoc posse intellige: si feceras, benè speras; res perit, superest artifex.**

Quartum & vltimum patientiæ remedium §. huic inferendum sit, propriorum commodorum meditatio, quæ aduersas res tuas comitantur. Quemadmodum immobilis semper stat terra; quia minus est pondus vnâ eius premens partem, quàm vt præualere vi possit oppositi & immensi aeris premi nolentis ac diuidi, sed resistentis. Ita virum bonum mala perferentem commoueri non facile finit bonorum

Gratia di-
uina inciu-
ra quanta.

701
JHT
01

702 DE PERFECTA PRVDENTIA
norum illorum consideratio. Exemplum. Or-
bat te egritudo incolumitate pristina, sed occa-
sionem simul adimit nugandi, & mala facien-
di, quæ sanus operaberis otio abutens & viri-
bus, aut facillè operaretur indoles tua biliosa.
Melius insuper ante oculos ponit sanitatis bo-
num, quanto sit studio conseruandum, vbi de-
perditum fuerit penè irrecuperabile. Prohibet
incumbere in studia literarum, & fortè amico
respondes.

Ouid. l. 5.
Trist. Eleg.
10.

*Cogis vt oblectem studio lachrymabile tem-
pus,*

Ne pereant turpi pectora nostra situ,

*Difficile est, quod amice mones, quia carmina le-
tum*

Sunt opus, & pacem mentis habere volunt.
Vicissim largitur spatium, quo suspensa ad tē-
pus externarum speculatione rerum intro-
spicias te ipsum ac colligas; te, tuæque conside-
res, de salute tua impensius cogites, de quæ
mediis ad eandem necessariis. Hostes tibi sunt
& æmuli, eris hoc ipso cautior, quasi inter
scorpiones habitans, ne quid dicas aut facias,
quod carpi à talibus possit, ad hoc vigilantibus,
vt in te inueniant quod reprehendant
exprobraturi fideliter si inuenerint; tibi autem
vtillissimum est vel à talibus admoneri. Calū-
niam pateris, & talem fortè, qua iustissimè
plecti vulgò crederis; cùm tamen à scelere im-
munis sis, cuius inuidiam, odium, pœnam-
que sustines. Capit me planè tui sic affecti
miseratio: nam vt rectè, ac verè scriptum re-
liquit

*Ex calūnia
exolumētia.*

liqui
Vltim
ris al
credu
tat no
niæ n
mina
Perit
poral
affect
coler
tatem
manis
Sanct
& nec
illam
nibus,
chrym
des ad
Expe
tāto m
Alia,
tias e
per eo
Qu
virtu
abstin
rabis
ad vi
grauit
suum
retur

liquit Boetius lib. i. de consolatione prosa 4. *Ultima est aduersa fortuna sarcina, quòd dum miseris aliquod crimen affigatur, quæ perferunt, meruisse creduntur.* Sed enim emolumentum indè resultat non vulgare; experiris tuo damno calumniæ malum non antè creditum, illudque abominans calumniari alios postea exhorrescis. Perit tibi de charis quispiam vel pars rei temporalis, liberaris simul à curis multis & prauis affectibus, quibus fiebat vt minus purè Deum coleres; & discis componere te ad tranquillitatem, exemplo S. Melaniæ, & debellati à Romanis Antiochi. De illa scribit S. Hieron. *Sancta Melania calente adhuc mariti corpore sculo, & necdum humato duos simul perdidit filios. Quis illam tunc non putaret more lymphatico, sparsis criminibus, veste conscissa lacerum pectus inuadere? Lachryma gutta non fluxit; stetit immobilis, & ad pedes aduoluta Christi, quasi ipsum teneret, arrisit. Expeditius, inquit, tibi seruitura sum Domine, quia tãto me onere liberaſti.* Antiochus autem amissa Asia, & ultra Taurum montem relegatus, gratias egit Romanis, quòd magna parte curarum per eos liberatus esset.

Quæ cum ita sint, esto in posterum hac virtute conspicuus, à clamoribus & lamentis abſtine nihil profuturis. Neque enim recuperabis quod amiſtiſti, mortuos non reuocabis ad vitam, domum non restitues quæ conflauit. Mitigabat cogitatione simili dolorem suum Dauid, interrogatus, cur non proſequeretur lachrymis filioli sui obitum 2. Reg. 12.

Propter

*Patientia
exempla
praclara.*

S. Hier. epi.
ad Paulam
super obitu
Blesillæ.

Propter infantem, dum adhuc viveret, ieiunavi & fleui: dicebam enim, quis scit si forte donet eum mihi Dominus, & uiuat infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiunem? Numquid potero reuocare eum amplius? Ego vadam magis ad eum, ille verò non reuertetur ad me. Voces querulas & ciulatus relinquere mulieribus tam illarum proprias, vt viros in aduersis lugentes indui iusserit Lyciorum legislator fœmineis vestibibus velut occupantes fœminarum mores & officium. Si gemis ob bonum quoddam perditum, aut impactum malum; cur non potius gaudes propter tot alia quæ supersunt bona, & tot alia quæ procul à te sunt mala? cur tam auidè argumenta occasionesque vel minimas arripis tristitiæ, maximas verò lætitiæ contemnis ac præteris? Sic sanè imitatis stultum illum, qui cum vinum multum primæque bonitatis venderet, sibi acidum, in vappamque deprauatum iubebat afferri. Ne te excusaueris dicendo, grauius esse onus, quàm vt ferre valeas. Dat quippè Deus *niuem sicut lanam*; id est, per proportionem lanæ immittit frigus, nemini onera imponit importabilia; idem quod Romani obseruat diligenter, qui gladiatores inter se non committebant, nisi viribus plus minus pares; non autem Græci, per quos in Olympiacis coronari nemini licebat, nisi congressus fuisset cum quouis sese offerente; eumque superasset. Laudarem si tristitia tua de peccatis propriis esset propter Deum, quandoquidem

Plut. de Cōf.
ad Apollo.

Idem lib. de
ant. tranq.

Psal. 147.

Idem ibid.

*Fistria de
peccatis.*

hat

hæc
que
proc
12. A
lachr
lutis
hoc f
dico,
hi, &
batur
tam c
nus l
corrig
mere
confia
mult
mom
poris
incor
ius ag
gtaui
ergo
serua
lia n
poter
senti
ad m
sua.
nisse
runt
ua m
refug

hæc salutem operatur, (quanquam hæc quoque modum postulat, vt non sit absque spe, procùlque distet à tristitia Esau, de quo Hebr. 12. *Non inuenie pœnitentia locum, quanquam cum lachrymis inquisisset eam*) aut ex magno zelo salutis alienæ proficisceretur, sicut reuerà ex hoc fonte manabat illa Apostoli: *Veritatem dico, non mentior, quoniam tristitia magna est mihi, & continuus dolor, &c.* Et Actor. 17. *Incitabatur spiritus eius in ipso videns idololatria deditam ciuitatem.* Illa item, de qua S. Augustinus lib. 9. de Ciuit. cap. 5. *Irasci peccanti vt corrigatur, contristari pro afflicto vt liberetur, timere periclitanti ne pereat, nescio utrum quis sana consideratione reprehendat.* Sed valdè gemere, & multo fletu rigare genas pro malis caducis & momentaneis, animum ipsum dominum corporis graui mœrore afficere pro aliquali huius incommodo, non est profectò dignitatem eius agnoscere, nec vt par est reuereri, nec ad grauitatem respicere, quæ virum decet. Ne ergo ita colliquescas, ne deslendis peccatis seruandas preciosas lachrymas ad temporalia mala transferas. Id si impetrare à te non potest ratio, sufficiat tibi saltem deslere præsentia, nec facilè vetera luxeris iterum, vel ad memoriam reuocaueris: *Sufficit diei malicia sua.* Iuuat, fateor, iuxta Poetam, meminisse veterum, quando non tam mala fuerunt quàm malorum pericula, aut certè parua mala; non autem quando grauissima, quorù refugientem memoriam sic inducit Æneam.

Rom. 9.

Matth. 6.

Æneid. 2.

*Infandum Regina iubes renouare dolorem,
Troianas vt opes, & lamentabile regnum
Eruerint Danaï, quaque ipse miserrima vidi.
Quanquam animus meminisse horret, luctuque
refugit, &c.*

Te forte dices non lugere propria, sed cum Heraclito communia humani generis, mundum vniuersum in maligno positum, refer-tumque sceleribus, vanitatibus, iniustitiis, periculis, fraudibus, bellorum motibus, timoribus, tristissimisque nuntiis. Habet quidem minus vituperij concepta de his tristitia, adhuc nihilominus mitiganda est, & constanter perferenda. Querelæ hæ sunt ætatum omnium, nihil hæc in parte sub sole nouum:

Sen. lib. 1.
de Benef.
cap. 10.
Lacedæmo-
num Respu-
blica.

*Maiores nostri questi sunt, nos querimur, posteri
nostri querentur, euersos esse mores, regnare nequi-
tiam, in deterius res humanas in omne nefas labi.
Quæ respublica olim fuit Lacedæmonia cla-
rior atque absolutior? Hæc se profitebatur,
ostentabat, reipsaque exhibebat formam cæ-
teratum: Et tamen sub Agide sene venit se-
nex alius deplorans apud illum prisca leges
& instituta vetera aboleri, praua quæque suc-
cedere; quæ summa fuerant, in imum dei-
ci. Secundas Romana tenuit, egitque opti-
mis moribus, & maxima concordia inter
secundum & postremum bellum Carthagi-
nense, postea autem in deterius abierunt o-
mnia: Iniuria validorum, & ob eas discessio
plebis à Patribus, aliæque dissensiones domi fue-
re. Simili imperio cæpere Patres plebem exer-*

At Romana.

Sallustius.

cere, d
gro pelle
gere.
oppressi
& mali
atque
paulati
ti, adeo
vt meri
possent
iplimen
migrat
Dis
Dy
Rep
uoluan
rem fu
modo
tibi ia
memer
lis vt
maius
Non t
tibus,
rudian
cumqu
animo
vitari
astra &
tias q
& mal
quand

cere, de vita atque tergo regio more consulere, ag-
gro pellere, & ceteris expertibus soli in imperio a-
gere. Quibus sanctis & maximè sœnoris onere
oppressa plebs, cum assiduus bellis tributum simul
& malitiam tolleraret, armata montem sacrum
atque Auentinum infedit. Maiorum mores non
paulatim vt antea, sed torrentis modo precipita-
ti, adeò inuentus luxu atque anaricia corrupta est,
vt meritò dicatur genitos esse, qui neque ipsi habere
possent res familiares, nec alios pati. Narrantur
iplimet Dij præ corruptela ciuitatis aliò com-
migrasse:

Discessere omnes adytis, arisque relictis

Dij, quibus Imperium hoc steterat.

Virg. lib. 1.
Æncid.

Reperiemus, mihi crede, si Annales re-
uoluamus superiorum temporum, deterio-
rem fuisse quoad multa rerum statum, quàm
modo sit. Qualiscumque autem fuerit, aut
tibi iam appareat, ne mireris super hoc,
memento te in hac vita peregrinum, & ma-
lis vtire præsentibus ad concipiendum
maius ac maius hinc emigrandi desiderium.
Non te perturbent, quæ de Reipublicæ mo-
tibus, deque bellis circumferuntur; sed e-
rudiant & cautum faciant; vt quomodo-
cumque cadant, deprehendaris in bono statu,
animoque comparatus ad aduersa omnia, quæ
vitari non poterunt, sustinenda. Sic itur ad
astra & custoditur mentis tranquillitas, po-
tius quàm nimia sollicitudine sæpè inutili,
& malorum fuga. Non quod negem vtilius
quandòque esse fugere, & aliò se recipere,
Y y 2 quàm

*Rerum sta-
tus deterior
olim quàm
nunc.*

Hypoc. l. 2.
Aphor. 45.

quàm mala expectare. Nam & morbis quibusdam curandis interdum prodest mutare locum: *Quicumque Iuvenes morbo comitiali laborant, mutatione maxime ætatis, & temporum, & locorum, & victuum quoque sanantur.* Et S. Augustinus lib. 4. Conf. cap. 7. defuncto Nebri-
dio amico dulcissimo Tagastensi vrbe relicta, vbi videre eum solebat, venit Carthaginem mœroris fallendi gratia. Sed vt plurimum parum iuuari solent homines eiusmodi remedio, satisque est verum quod dici solet:

Horat. l. 1.
epit. 11.

Cælum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Sicut nec multum iuuantur, qui in naui vna passi nauseam in aliam transferuntur.

*In patientiâ
maximè
peccant apo-
stata.*

§. 4. In Patientiam peccant plurimi, sed nulli grauius quàm nefandi à fide Apostataz, qui non ferentes, nec ferre volentes Catholice disciplinam Ecclesie, ad Turcas, Indæos vel Nouatores transfugiant, vt procul degant ab Orthodoxis, à quibus ad eius obseruationem vrgeri possent, & pœnis adigi. Arguet sanè, & condemnabit illorum delicias, ac molliciem Christus summus Iudex, sic eos iure suo alloquens: Ego Iudex vester, ego ille quem repudiastis, cuius fidem, cultum, sermones, Ecclesiam post tergum proiecistis: Iam iam faciam, vt intelligatis, quàm sit amarum reliquisse vos Dominum Deum vestrum, & non fuisse timorem meum apud vos. Timuistis pruinam, irruet nix super vos, fugistis arma ferrea, incurretis in arcum Aeneum.
Procul

*Expostulatio
Christi
in peccato-
res dam-
nandos.*

Procul à me recessistis, ego vicissim recedam
 à vobis, eritque chaos magnum inter me &
 vos, vt qui ex vobis transire ad me volent, om-
 ninò non possint. Venit dies discernendi cau-
 sam vestram de gente sancta, & ab ea vos se-
 parandi, à qua vos ipsos primi segregastis.
 Propter hoc ponam vos in sibilum cunctis
 populis: hodiè & in æternum à cœlesti gloria
 extorres eritis, quia portare iugum meum re-
 fugistis, mecum non regnabitis, quia mecum
 patientiam colere & dura ferre nolulistis. Se-
 men Chanaan, filij perditionis currebatis be-
 nè, quis vos fascinavit non obedire veritati,
 nec sicut stare vt nò caderetis, nec sic currere, vt
 comprehenderetis? Quomodò de Ecclesiæ
 meæ cœlo cecidistis qui manè oriebamini?
 Quomodò medio in opere defixa aratra reli-
 quistis? Arguit nunc vos malicia vestra, incre-
 pat auersio. Confregistis iugum meum, rupi-
 stis vincula mea, dicentes: Non seruiemus.
 Et ego dico vobis, quia nec ego nec Angeli
 mei recipiemus vos in æterna tabernacula, sed
 expandam super vos rete meum, & quasi ca-
 ptas volucres iræ meæ laqueis torrendas tra-
 dam in craticula rattatea. Peccatum peccastis,
 quod nulla delebit obliuio, nec apud inferos
 expiate poterit, quantacùmque tormentorum
 perpressio. Fredebatis in vxores vestras im-
 placabili odio, cùm illas audiebatis rupto con-
 iugali fœdere declinasse ad adulteros. Et
 transfugæ secundùm humana iura, aut exco-
 muniabantur vini, aut furca suspendebãtur. Vos

autem violata lege, in qua diuinitati meæ animas vestras desponsaueram, nullas mihi pœnas luetis? Imò grauissimas & sine carituras. At fortè onerosa valdè erat lex mea, spinosa, molesta sensibus, & qui oderant illam, minabantur ceruicibus vestris, nisi iuraretis. Nugæ hæc sunt excusare non valentes errorem, cuius rei tenemini. Si laueritis vos nitro, & multiplicaueritis vobis herbam Borith, maculati estis in iniquitate coram me. Insuauem, salebrosam, nimis arduam legem meam fuisse prætenditis, sed vndè probatis? Sicut spina, si spina est, non vni aut duobus duntaxat; sed omnibus talis videtur, ita quod verè arduum ac spinosum, nullius sensu dulce est, iucundum, suaue, tractabile. Serui autem cuiusdam mei verba sunt: *Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea. Et: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Quod ad mala temporalia, quæ intentata vobis fuisse prætenditis, aut finguntur à vobis, aut tanta esse nequiuert, vt iis non valueritis opitulante gratia mea repugnare, quam sanè gratiam cuique daturus erā, qui instanter postulasset, qui efficaciter voluisset, qui vt acciperet laborasset. Quales & quātos impetus meus sustinuit Antonius, quem assiduè ad defectionem mille terroribus ac molestiis incitabant Principes tenebrarum? *Quanta tormenta passi sunt**

Pfal. 18. &
118.

sunt martyres mei, (in quorum numero fuerunt quamplurimæ delicatissimæ virgines) ut securi peruenirent ad palmam martyrij? Quanta item perlaturi sunt fideles omnes sciante Antichristo, quando annos tres, & menses sex per illum Diabolus omni furore armatus debacchabitur? In horum comparatione quid passi estis? Quomodo non confundent vos, quandoquidem ad tentandum illos tantus soluerit inimicus, cum quo vos ligato tanto periculo dimicastis, imò tam infelici exitu, ut etiam deuictos vos sibi per minas satellitum suorum subiecerit? Apagete reprobi nunc, & in sempiternum; quia patientia defecit vos & perseuerantia, sine quibus non peruenitur ad brauium.

De obseruandis circa Mansuetudinem.

CAPVT VII.

- §. 1. *Mansuetudinis descriptio, Et quousque irascendum, quos maxime deceat, quam sit virtus nobilis.*
2. *Excessus ira qua arte compescendus.*
 3. *Appetitus vindictæ quis laude dignus, quis vituperio.*
 4. *Exequi vindictam cui liceat; cui non liceat.*
 5. *Ira defectu quomodo peccetur.*

*Mansuetu-
dinis natu-
ra. & des-
criptio.*

*Mansuetu-
do quibusnā
cura debeat
esse.*

§. I. **M**ansuetudinis naturam obiter qui-
dem, sufficienter tamen suis depin-
xit coloribus Aristoteles. 4. Eth. c. 5. *Mansuetudo*, inquit, *circa iram mediocritas est*. Et infra, de viro loquens mansueto: *Qui igitur ob qua oportet, & quibus oportet irascitur, adde etiam quomodo, quando & quousque debeat, laudatur*. Cū autem duo in se habeat, quicumque irascitur, magnam patiatur ebullitionē sanguinis circa cor, quæ etiam vultu, gestu, verboque vt plurimum se prodit, & vindictæ motum sentiat, medium vtrobique teneat necesse est; si mansuetus esse vult, & dici. Quod tunc fiet, quando iram rationi subiiciet, ac conformabit velut amissi lapidem; qua de re plura inferius. Cū autem omnibus mansuetudo cura debet esse, tum iis præcipuè qui imperant, puniunt, iura dicunt, aut iuuentutem instituunt; quia nunquam poterit inferior pœnam sibi à præposito suo irrogatam, vel eiusdem iram probare, bonique consulere, quam crederet, ac videbit ex perturbatione magis, quàm ex ratione descendere. Deindè, qui præsumt singulariter indigent maturis consiliis, qualibus ira multum incommodat.

Furor iraque mentem precipitant.

*Architas
Tarentinus.*

Causam affert Thucidides, quod ira sine cogitatione sit; festinatio autem æquè inimica errantes habeat impetus, breuemque cogitationem consiliis bonis in primis necessariam. Architas Tarentinus vir primarius, vt

virtu

virtutem hanc colebat insigniter, ita sese re-
primebat iratum, & quodam die ad feruum di-
xisse legitur: *Iam te verberibus enecarem, nisi ira-
tus essem.* Multa scribit Ausonius in Mosella
sua in laudem Magistratum municipalium;
sed albo lapillo notat hoc inter cetera, quod
mansuetudine excelluerint, iram compescue-
rint, delectati non sint cruore hominum.

*Quique suas rexere vrbes, purumque tribunal
Sanguine, & innocuas illustrauere secures.*

Cui non videatur fortissimus, qui feram
domare potest omnium truculentissimam? Ta-
lis non est vrsus, non Leo, aper, tygris, aut
lupus; sed iracundia, quandoquidem huic ces-
sere Alexander magnus, Hercules, & plerique
alij illarū domitores. Expedit proinde vt Re-
ges clementiam colant & mansuetudinem, ne
freti potētia iracundius aliquem vel indignus
tractent. Inest & formicæ bilis. Vt lædi ac
beneficio affici quiuis potest, ita lædere ac be-
nefacere. Mus supplex à Leone dimissus, cui
petulanter insultauerat; postea ei multum pro-
fuit funem arrodens, quo in saltu itretitus te-
nebatur.

§. 2. Ars magna iram compescendi sit, gra-
tiam hanc à Deo postulare, valente imperare
ventis, vt desistant furere, & mari dicere: *Tace,*
obmutesce, atque hoc modo prouidere, vt fiat
tranquillitas magna. Ars alia est irascendi
modum tenere ab Aristotele præscriptum his
verbis, *ob qua oportet, & quibus oportet, adde etiam
quomodo, quando, & quousque &c.* de quibus di-
cendum

S. Hieron.
Epist. 9.

Marc. 4.

*Tria genera
 rerum ob
 quas non de-
 cet irasci.*

Matth. 26.

Ioan. 7.

Tria sunt rerum genera, ob quæ non re-
 det irasci, bonæ, parvæ, inexplorata. Si bonæ,
 gratulationem, laudemque merentur, non in-
 dignationem. Quocirca Magdalena tutelam
 suscepit Christus aduersum eos, à quibus ira-
 tis traducebatur ob religiosam vnctionem, di-
 cens: *Quid molesti estis huic mulieri? bonum opus
 operata est in me.* Et Iudæos reprehendit fren-
 dentes, quod curasset paralyticum in Sabba-
 tho: *Mihi indignamini, quia totum hominem sa-
 num feci in Sabbatho?* Si parvæ, indignæ ha-
 bentur, propter quas à tranquillitate sua rece-
 dens animus vnâ cum corpore perturbetur.
 Quæ admodum non solent Iudices minima-
 rum rerum lites admittere, ne leuiter forensi-
 bus altercationibus fatigent se & alios: *De mi-
 nimis non curat prator.* Ita à viro qui prudens
 sit; non impetabit Damnum vel iniuria, vel
 molestia leuicula, vt assurgat in iram, & sei-
 psam ab imo commoueat. Si inexplorata,
 magis adhuc cauebit iræ præcipitium, veritus
 ne confundatur, parumque se probet iudicio-
 sum. Si iis succenseat quasi culpæ reis, qui op-
 ptimam dicti factique sui rationem reddunt
 obiurgati; atque ira non obscure significant,
 explorandum prius fuisse gestæ rei statum &
 causam. Ad hanc imprudentiam impingunt
 aliquando etiam sapientes, & fortè impedit
 Moyses, cum iratus Eleazaro dixit & Ithama-
 ro. *Cur non comedistis hodie hostiam pro peccato?*
 Et infra respôdit pro iis Aaron: *Oblata est hodie
 hostia*

Leuit. 10.

hosti
 Mu
 med
 men
 uisse
 L
 pier
 tis
 cer
 iudi
 cò
 ren
 Hu
 exat
 in
 cen
 cuss
 rum
 Iac
 sper
 scer
 vir
 qu
 ten
 vic
 los
 ctis
 lis
 col
 cep
 eu

hostia pro peccato & holocaustum coram Domino
 Mibi autem accidit quod vides. Quomodo potui com-
 medere eam, aut placere Domino in ceremoniis
 mente lugubri? Sequitur autem: *Quod eum audi-
 uisset Moyses, accepit satisfactionem.*

De iis dicturas, quibus irasci non decet sa-
 pientem, de Deo dicere super sedebam, cum sa-
 tis constet, quod nihil ira dignum in nos de-
 cernat, vel exequatur; sed iustissima sint
 iudicia eius omnia & dispositiones; quas idcir-
 cò suscipere nos conuenit magna eum reue-
 rentia. Sicut monet quidam eius Apostolus:
*Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, ut vos
 exaltet in tempore visitationis, ne aliàs armemus
 in nos magis magisque dextram eius vindi-
 cem, ut pernicaces illi, de quibus Hier. 5. Per-
 cussisti eos, & non doluerunt, attriuisisti eos & renue-
 runt accipere disciplinam. Quid verò sequitur?
 Idcirco percussisti eos Leo de sylua, lupus ad ve-
 speram vastauit eos, &c. Ad homines itaque de-
 scendamus. Attende tibi ne te iratum sentiant
 vici principes, aut parentes, aut amentes, aut
 quos aetas tenera vel conditio docet esse con-
 temnendos. Nam quod ad principes, irasci
 vicissim iratis solent, estque ira eorum pericu-
 losa, nec vnquam suscitanda verbis vllis & fa-
 ctis asperioribus; quæ indicia sint auersi ab il-
 lis animi, valdeque exulcerati, esto fortè in-
 culpa sint, & iustæ iræ occasionem ab illis ac-
 ceperis. Iram itaque preme, habeto suspectum
 eius impetum:*

Dum furor in motu est, currenti cede furori:

Difficè

1. Pet. 5.

Principum
 ira pericu-
 losa.

Difficiles aditus impetus omnis habet.

Offensionem dissimula, vel modestè pone antè illorum oculos aut Consiliariorum: Sufficiat tibi ius tuum contra illos apud publicæ tribunal Iustitiæ prosequi, quando spes affulgebit foelicis exitus. Quàm dissimulabat Dauid tot iniuriis affectus à Rege Saul, tot impetus calumniis? Non conuitiabatur ei, non indignabatur palàm, dissimulabat tristitiam, furèti cedebat. *Ait in corde suo, aliquandò incidam vna diè in manus Saul. Nonne melius est vt fugiam & saluer in terra Philistinorum? Fugiã ergo manus eius.*

1. Reg. 27.

Linguam denique premebat silentio, ne auctore ira irrumperet in vocem aliquam pœnitendam. *Factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.* Tanta fuit hæc eius mansuetudo, vt per illam adiurare nõ dubitet diuinam misericordiam: *Memento Domine Dauid, inquit, & omnis mansuetudinis eius.*

Psal. 37.

Psal. 131.

Parentes respectu filiorum sacri.

Quod ad Parentes, respectu filiorum sacri sũt, quia parentes sunt. Quæ ratio quoniam in illis quandiu ætatem degunt perseuerat, dicta lex est filiis, ne quid iræ grauioris in eos dicant vel faciant, non vindictam appetant, non promant ore contumelias, non aspiciant toruis oculis, non proteruè & cum indignatione loquantur aut respondeant; hæc siquidem & similia honori aduersantur, qui illis debetur. Non tamen prohibentur, quando à parentibus, vel iniquissimè tractantur ipsi vel alij, insinuarè vultu, displicere id sibi vehementer. Itaque cum arripisset Saul lanceam, vt percuteret

Iona

Ionatham, & intellexisset ex hoc Ionathas, quod definitum esset à patre suo, vt interficeret Dauid innocentem: *Surrexit Ionathas à mensa in ira furoris.* Quod ad amentes, pecoribus similes sunt, quibus sicut & lapidibus stulti duntaxat indignantur culpa vacantibus, minimeque offensionem apprehendentibus quã fatui illi prætendunt se ab iis accepisse. Propter quam si quis eos percutiat, indè magis efferrantur; tantum abest, vt cautiores in posterum fiant, ne offendant. Id tamen non obstat, quominus tono vocis terribili terreri possint, ne poceant, aut ad aliquid agendum incitari; verum hoc non est vlcisci, nec irasci propriè, sed voces iracundis similes vsurpare. Quod denique ad pueros, pudere debet adultum illis valde irasci, quandiu in eis malitia non supplet ætatem. Idem de potentibus iudicium respectu imbecillium, vt de viris respectu fœminarum, cum ferè sufficere possit illarum contemnendo iniurias dicere: *Tanquam vna de stultis mulieribus locuta es.* Hinc tanta iræ cohibitio in Socrate cum vxore vitam agente procaci & obstrepera; & Iulius Cæsar eo nomine in primis laudatus est à M. Tullio in orat. pro Marcello, quod non vlcisceretur inferiorum iniurias, sed obliuisceretur. Lutetiæ Parisiorum cum in area quadam conclusus iaceret leo, proiecta vulpes est, quæ statim lethalem hostem sentiens ac terribilem, gannire stupendum in modum cepit quasi deplorans sortem suam. Non se locomouebar leo; illa autem circumiens irruit to-

1. Reg. 21.
*Amentes
 quomodo ca-
 standi.*

*In pueros
 non irascen-
 dum.
 Nec in im-
 becilles ac
 fœminas.*

*Vulpis in le-
 onem auda-
 cia.*

to impetu in os eius, à quo se deuoratum iri sentiebat, strinxit illud dentibus vt potuit, vt ex hac ultione & vulpina audacia aliquod haberet in morte solatium. Ne hoc quidem ausu temerario concitatum ad iram est animal generosum; sed tantum excussit caput, & hærentem naribus infirmum aduersarium tanta vi impegit in vicinum parietem, vt etiam alliserit. Eadem quoque nebulonum, & infamium ratio personarum, quandoquidem à brutis nõ procul absunt, & dum te infontè dictis vexant aut factis; non te, sed in te alium errore decepti prosequuntur. Contemnatur itaque velut indigni, propter quos vel manum moueas. Vfus est hac prudentia idem Socrates: nam cum in via quidam per lasciuiam calcem imegisset, admirantibus, quam non irasceretur: Quid facerem inquit? Illis hortantibus, vt vocaret hominem in ius. Ridiculum, inquit. Nam si quis asinus me calce percussisset, diceretis mihi, voca illum in ius? Nihil putabat interesse inter asinum & hominem brutum, nullaque virtute præditum; ac vehementer absurdum videri, non pati ab homine, quod ab animante bruto passurus sis. Cuidam rursus admiranti, quòd nihil in eum commoueretur, à quo conuitiis lacebatur: Mihi, inquit, non maledicit, quandoquidem ea quæ dicit, mihi non adsunt, nec in me hærent. Boni cum malè audiunt, non irascuntur; sed sibi gratulantur quod puri sint, ab his malis, quæ ipsis impinguntur, nec in se dici interpretan

Socrates
quantum ad
superbiam.

terp
rum
Socr
Plato
cun
M
uaba
& p
vt p
non
cent
testa
sum
mod
voca
relic
ueni
peri
qua
exce
sent
virt
pau
vt p
prim
non
nes
poc
foue
mora
dis?
dis,

terpretantur nihilo magis, quàm si quis oculorum errore. Platonem appellet Socratè, & in Socratein congerat maledicta; is nõ maledicit Platoni; sed ei quem existimat esse Platonem, cum non sit.

Modus verus irascendi ille est, quem obseruabat Christus exemplar rectitudinis omnis & perfectionis; is vero ira non vt passione, sed vt propassione utebatur. Ira passio est quando non tam regitur, quàm regit & impellit irascentem: propassio verò, quando perfectè in potestate est eius qui irascitur, & in tantum assumitur, quantum præscribit recta ratio. Hoc modo erat Christo, ideòque propassio in eo vocabatur, quasi loco passionis in hominibus reliquis naturaliter existentis, & non rarò præuenientis tam rationem quàm voluntatis imperium. Non hoc à nobis postulatur, vt nunquam præueniat; sed vt frænetur cum primum excedere modumprehenditur, nec ei consentiatur. Tunc irascimur & non peccamus, virtutis motum habemus, non vitij. Sed quia pauci hoc faciunt; pauci impetum hunc iræ vt par est, moderantur. Fit plurimùm, vt optimus rectè irascendi modus sit omninò non irasci, & consequenter iræ occasiones declinare; cuiusmodi sunt inhiare vinipocalis, de quibus Prou. 23. *Cui rixa? cui fovea? cui sine causa vulnera? Nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* Item habitare cum superbis & iracundis, cum peruersis & irrisoribus, præsertim

Modus irascendi.

Ira passio quando.

si te

PROV. 13.

si te iracundum quoque sentias. Nihil procliuius tunc erit, quàm vt carbonum instar vos mutuo incédatis, & impleatur quod dicit scriptura: *Inter superbos semper sunt iurgia*; & desinat fabula tota in cruentam tragediam. Declinavit diligenter Cotys Atheniensium Rex, qui cum preciosa quædam vasa figulina sibi oblata liberaliter remunerasset, statim iussit confringi, ne causa sibi essent grauis perturbationis, si à domestico suo aliquo frangerentur: enimuerò quia eiusmodi occasiones omnes vitare non possumus, nitamur ad illum quem diximus, irascēdi modum à Christo obseruatum, eiusque proprium, quàm proximè accedere; seu iram in nostra habere potestate atque tantum ei habenas dare ac premere, quantum dictauerit ratio spectatis circumstantiis, personæ, loci, temporis, causæ, &c. grauius si quidem succensendum est nequioribus, quàm minus malis; grauius extra locum tempusque sacrum quàm in sacro. Tolerabilior item ira, in scemina non gestante vterum, quàm si gesser; tunc vehementer irasci periculosissimum est, nec raro causa abortiendi. Rursus magis vel minus irasci conuenit pro quantitate & qualitate iuris proprii, quod aduersum iniquos vsurpatores tuendum suscipis, & iniuriæ quæ tibi irrogatur, & delicti propter quod corripendus est proximus, & officij ad quod verbis iracundis est impellendus, & utilitatis quæ speratur ex iracundia. Ad hæc ab ira tua separabis conuicia omnia grauiora, præter

præsertim quæ calumniam continent: nunquam enim mentiri licet; nec laudanda est ira, quam contaminat aliquid per se malum. Irato vindicta interdicitur; ad eam autem referre solet eiusmodi conuicia, quisquis illa profert iratus, potius quàm ad emendationem eius in quem frendit, cum satis futurum præuideat, ut ille indè grauitè exacerbetur; tantum abest, ut utilitatem accipiat. Peccant in hac parte infinites penè patres & matres familias, dum filios & filias, seruos & ancillas innumeris probris nulla veritate subnixis afficiunt; & tunc quidem fures, nunc latrones, veneficos, ebriosos, sagas, meretrices vocant, &c. Leuiorù conuiciorù quæ erratis penè omnibus accommodari queunt, aut solent, etiam venialibus, & veritate vtrùmque fulciuntur, alia est ratio; ut si appellentur stulti, stupidi, pertinaces, pigelli, improbi, superbi, crassa capita, &c. sic Discipulos vocauit Christus stultos, Luc. 24. & Io. Baptista Iudæos quosdam genimina viperarum, Luc. 3. & B. Paulus insensatos Galatas, c. 3. Ad excandescentiã pronus nec ensẽ circumferas, nec pugionem; nisi vel professio tua, aut necessitas, aut mos patrius aliud postulet. Utuntur hac prudentia Magistratus Italiæ, solos scholasticos Germanos patiuntur armatos incedere, quasi minus litigiosos, factosque ad iræ imperus. Si te cogat necessitas cum iracundo alio, vel proteruo agere, casusque detur rixæ initium, collige te maturè; quo in præcipitio versere,

*In Italia soli
Scholastici
Germani
armati in-
cedunt.*

considera, verbis tuis facito stateram: audi multa, loquere paucissima, & statue observare quidē quæ ille in te garrinet, nisi homo sit nauci & planè contemnendus; sed simul cohibere responsum, ne fortè postea præcipitati te pœniteat. Sufficiat in præsentia dictū mordax ferre patienter, (nisi fortè hanc patientiā tibi credas obfuturā, de qua infra §. 3. & 5.) vel eludere dicendo: *His haud dubiè mouerer, nisi à te irato dicerētur, ob idque excusanda crederē. Ira, ut iā pridem didici, tortura est similis; multa præterius, & dicentis ipsius voluntatem extorquet. Me ipsum non satis sentio ab hac perturbatione liberū. Propterea iā sileo, responsurus suo tempore.* Solet indubiè hæc dilatio indicium esse animi valdè sibi imperantis, & multis occurrit incōmodis, eò quòd interim deferuescit bilis, enubilatur ratio, dandæ responsionis verba cautiùs expēduntur. Ira denique tua sit, premere aliū rationibus ex zelo bono: cōvincere erroris, demonstrare quòd tibi vel alteri iniuriā fecerit, quòd verecundari totus debeat, & pro hoc vel illo ausu experurus sit Deū vindicē; proprias item minas addere, si negotiū tibi sit cū inferioribus. Hæc in præsentia de irascendi modo, quæ etiā docent, quādo & quousque sit irascēdum.

Cordæ Præpositis iras tacendū.
Prou. 15.

Hic data occasione notanda quædam sunt moderandæ iræ alienæ non parum profutura. Indignantibus tibi Præpositis, vel viris potentibus. omninò tace, aut verba da mollia, quia *resparsisio mollis frangit iram, sermo dur-*

Reuerberabit illum citò conscientia, commissi erroris admonet, & mitigabit Terriò, si què factò dictòne ad iracundiã cõcitatisti, ne excusaueris delictum tuum; sed magis accusa, partim vt diuino illi statuto satisfacias: *Si frater tuus habet aliquid aduersum te, vade reconciliari fratri tuo.* Partim vt exulceratum demulceas. Sic sanè demulcebis, gratiãque inuenies, non secus ac Dauid, cuius ad Deum verba sunt: *Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei.* Ignobilibus quidem animis vix hac modestia satisfacies, secus autem generosis: nam

*Quo quisque est maior, magis est placabilis ira,
Et faciles motus mens generosa capit.*

*Corpora magnanimo, satis est prostrasse Leoni:
Pugna suum finem, cū iacet hostis, habet.*

*At lupus, & turpes instant morientibus vrsi:
Et quecumque minor nobilitate fera est.*

Idem assequere, si aliquod ius eius tuare, quomodò Herodem Regem reconciliauit sibi Pilatus remittens Christum ad tribunal eius, vbi audiuit esse Galilæum, & de Herodis potestate. Item si ostendere studeas minime ei honorificum fore, nihil de ira velle remittere. Hoc artificio iratum placauit Deum Moyse: *Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de terra Egypti? Ne, quaeso, dicant Egyptij, callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus. Non poterat introducere populum in terram pro qua iurauerat, idcirco occidit*

Matt. 5.

Psal. 31.

Quid. lib.
5. Trist. E.
leg. 5.

Moyse Deū
placet quā
ratione.
Exod. 31.
Num. 14.

cidit in solitudine. Quid verò sequitur? Placa-
 tusque est Dominus, ne faceret malū, quod cogitave-
 rat aduersus populū suum. Et: Dimisi iuxta verbum
 tuum. Placuit & Saul Regem Dauid i. Reg.
 24. cum dixisset: *Quē persequeris, Rex Israel?*
quem persequeris? canem mortuum persequeris,
& pulicem vnum. Item si illum beneficio ali-
 quo prosequaris. *Hoc faciens,* ait Apostolus, *Hebr. 12.*
carbones ignis congeres super caput eius; quasi di-
 ceret; illū à se totum mutabis, faciēsque vt ar-
 dentē in te amorē concipiat. Prostat huius rei
 exemplum singulare in eodem Rege Saul,
 de quo ibidem: *Cum autem complexeretur Dauid*
huiusmodi sermones ad Saul, dixit Saul: Nun-
quid vox hac tua est, fili mi Dauid? Et leuauit
Saul vocem suam & fleuit, dixitque ad Dauid: in-
fior tu es quam ego. Tu enim tribuisti mihi bo-
na; ego autem reddidi tibi mala. Et infra, Domi-
nu reddat tibi vicissitudinē hanc pro eo quod ho-
die operatus es in me. Cernimus hominem pau-
 lō antē implacabili correptum odio, mox
 accepto beneficio vsque eò fieri alium, vt
 resoluatur in lachrymas, & benē precetur ei,
 cuius spirabat cædem, & totis viribus matu-
 rabat. Quartò, si quem valdē iratum videris,
 aut temulentum, ne tunc arguas (nisi dicter
 necessitas, aut vltioris damni periculum sa-
 lutis verbum minimē differendum) nisi adde-
 re velis iræ præsentis fomitem. Tempus expe-
 ctā, quo remittente perturbatione capax e-
 rit monitorum vtilium. Sic tradit Hypocrates
 sub Canicula difficiles esse purgationes, eò quòd na-

*In iratum
 ac temulen-
 tum non ar-
 guendum.*

Hypocr. lib.
 4. Aphor. 5.

& lib. 7.
Aphor. 69.

• Vxores in
maritos fe-
vos ac ebri-
fos.

tura flagrans astinis ardoribus, non fert acrimoniam purgantis pharmaci. Alibi scribit: Si quis febricitans cibum dederit, morbus. Et periclitatores cauent sole sub ardenti plantas rigare. Egent hoc monitorio vxores nactæ maritos fetos, ebriosos, truculentos, quibus iram erumpentibus silentium ad tempus collant oportet; quia sat citò loquentur, si vtiliter, si tempestiuè, & sat bene. Vnde Abigail temulento viro suo non prius exprobrauit illatam Dauidi contumeliam, quàm sequenti die sensit illum vino vacuum. Magnam nihilominus vim habuit, quidquid tunc ei dixit in faciem: Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis. Offenduntur multi diuina rerum dispositione, quasi minimè consentanea, cum tamen ea nihil æquius sit, nec esse possit. Vnde vocatur ipsissima æquitas, Psal. 118. Iniquam talium iram, offensionemque compeſce, admonendo loquendum de Deo parcissimè; tantum abest, vt rationem discutere vel damnare liceat, qua regit mundum: ac si fieri potest, doce in eo ipso quod mali consulitur, aliquid boni æquique inueniri. Fecit Clotildis vxor hoc Clodouæi Francorum Regis, vt illum nondum Christianum, & grauissimè iratum ob primogeniti sui obitum placaret, cui causam præbuisse suspicabatur collatum ei baptismum, instante illa & postulante (Christiana enim erat) vt ei conferretur. Ita Rex (inquit illa) de diuina dispositione cogi-

Clotildis
quibus va-
tionibus
placari i-
ratum ma-
ritum.
Bellef. in
Clodouzo.

tas, ut vindictam Dei odiūque interpretare, que est gratulatione dignissima? Age, si subditi alicuius tui primogenitum vix natum confestim apud te habere velles, te putas dicere deberet de se malè meritum, agi secum misere, rem sibi contigisse luctuosam? Non credo, cum contra insigne sit beneficium verèque regium: Ita boni consule, rogo, ereptum nobis a Deo Rege Regum tenellum filium nobis iam beatiorum. Denique si nihil aliud superest, frementi dicito & iracundo: Nescis charissime, quàm alius à teipso sis cum irascaris. Utinam tunc in speculo teipsum cerneret, te sanè puderet tui vehementer prætotius pallore vultus, oris spuma, oculubrum truculentia, contractione minacis supercilij, & ut scribit Perlius Sat. 3.

*Nunc face supposita feruescit sanguis & ira,
Scintillant oculi, dicis que facis que quod ipse.*

Non sani est hominis, non sanis iuret Orestes.
Furorè taceo tibi cū feris cōmunē, clamorē & rugitū cū leonibus. Taceo mētis alienationē cuius testes sunt gestus, verbāq; incōpositissima. Taceo interdīctū à Deo vindictę appetitū, cui ingēs patare se dicit suppliciū. Taceo corporis detrimētū, cuius venenū quoddā est bilis immoderata, ob id ab animo refrenāda; aliās videt animus, ne si à corpore in ius vocetur, inquit Plutarchus l. de tuēda valetudine, muneris malè administrati reus declaretur, & pœnas luat. Prætereo quoq; infamiā qua te respergis apud sapiētes, quibus certè vix ullis argumētis tantum animi corporisque motū proba-

*Iracundi
cum feris
comparatio.*

ueris. Si molestias diu pati molestū dicas esse, hoc ipso mirabuntur, ex tot aliis toleratis nullam in te relictam patiendi & motos fluctus componendi consuetudinem; cū reliqua omnia molesta vsu ipso fiant tolerabilia, vt cilicia pœnitentium, strepitus vulcaniæ & pistrinorum, fræna, sella & calcei equorum, &c. Si vitium aliquod tibi obiectum commemorares, perindè dicent esse, ac si ostendisset qui obiecit, in veste maculam. Iam si ostendisset non excandesceres, nec vicissim quæretes in eius veste aliquam; sed elueres propriam. Hic autem te habes opposito prorsus modo.

*Conflictus
mutuus ex
reprehensio-
ne vnde o-
riatur.*

*Plut. lib. de
vitil. cap. ab
inim.*

*Fortiū ma-
ximè est pa-
ti.*

Auditis animi maculis vicissim quæris in aliis, quas regeras, ita oritur conflictus, & mutua contaminatio. At reus non es obiecti criminis, minimè si esses, stomachaturus. Sit, vt dicis, vide tamen ne aliquid ei affine habeas vel commiseris. A mollicie & lasciuia procul abfuit Pompeius; mollis tamen & effœminatus est habitus, quod digito vno scalperet caput. Castus admodū Crassus fuit, malè tamen audiuit, quod frequenter adiret quandam Vestalem, vt sic illam induceret ad vendendum sibi elegans prædiolum. Si te iactes virum esse nobilem, fortem, prædiuitem, militarem, quem iniurias dedecore pati. Respondent contra, decere quàm maximè, Quorum, obsecro, magis est pati quàm fortium, aut qui videri fortes gestiunt? & contra, quorum tolerabilior ira est & impatien-
tia

etia quam imbecillium? Nam sicut caro, quia mollis est, magis tumet ex plaga quam partes ceteræ; ita excitatur in mollissimis animis ira maior, suntque idcirco mulieres vitis iracundiores, & aegroti sanis, & senes ætate florentibus, & infœlices fœlicibus. In promptu est tribunal iustitiæ, ad illud recurrere pro actione iniuriarum, si damnosæ valdè videantur tibi & intolerabiles; iram interim cohibe ad nihil conducentem, sic acceptior eris iudicibus, & causæ tuæ melius consulles: *Bonus altercator vitio iracundia careat*, verba sunt Quintilliani. *Nullus enim rationi magis obstat affectus, & fert extra causam, & ipsos nonnunquam Iudices incitat. Melior moderatio, ac nonnunquam etiam patientia. Neque enim refutanda tantum qua è contrario dicuntur, sed cõtemnenda, elenanda, ridenda sunt, nec vsquam plus loci reperit urbanitas. Exceptionem tamen addit, nisi negotium sit cum impudentibus: Contra turbantes audendum & impudentia fortiter resistendum. Sunt enim quidam praduri in hoc oris, ut obstrepant ingenti clamore, & medios sermones intercipient, & omnia tumultu confundant; quos ut non imitari, ita acriter propulsare oportebit, & ipsorum improbitas retundenda, & Iudices appellandi frequenter, ut loquendi vices sentiantur. Si iustam prætendis iram tuam, culpæque vacuam quod exploratam habeas acceptam iniuriã, creasti malum ipsi tibi: cur enim explorastis non debuisti certe iuxta sapientissimum philosophi cuiusdam consiliũ: *Multa**

Imbecilliores iracundiores.

Quintil. l. 6. cap. 1.

Impudentes retundendi.

nos iniuria trāseant, ex quibus plerasque nō accipit, qui nescit. Nō vis esse iracūda, ut ne sis curiosus. Qui inquirat quod in se dictum sit, seipsum inquietat. Si denique causaris, te non homini, sed bruto irasci, vel opificio non procedenti ex voto, & quoddam indē doloris lenimentum percipere. Noueris turpe esse lenimentum, quod ex te capitur ridicula, dignaque vituperio, cuiusmodi est quo irā indulgeas, ea ditis deuouere, percutere, frangere, lacerare, quæ inferendæ iniuriæ non sunt capacia, nec emendationis. Puerorum propria est hæc insania, cadentium lapides, in quos irrucunt; & rabidorum quorundā mordentiū chartas luforias, quibus non vincunt, sed vincuntur; & canū similitet saxa mordentiū, quæ in eos iaciuntur; & taurorū incurrentium in fœnū aut paleas, cum iis præriunt cōmua. Ob eandem infamis & irrisus fuit Xerxes, eā quod iratus notas ipsi mari plagasque incussit, ac monti Athos epistolam misit in hæc verba: *Atbo infelix ad cœlum, usque porrecte, ne meis operibus facias tuos lapides magnos, & ad elaborandum difficiles, aliōque excisum te proiciam in mare.* Plutarchus lib. de iracundia.

Xerxis stulticia audacia, ac præsumptio.

Ira natura in quo maxime sita.

§. 3. Dicturus iam de vindictæ appetitu, in quo potius consistit iræ natura & ratio, quam in clamore, immutatione vultus, motu corporis & similibus; admoneo quod iam supra indicauī, aliud esse vindicare acceptam iniuriam, aliud accepti damni reparationē in iudicio exigere. Hoc semper licet (sic tamen ut sæpè expediat vilium & improborū iniurias

contemnere, quia sic tã confunduntur, quã
gaudent, si quis bonus eis resistat, & magni
pendunt haberi se dignos (vltione) illud se-
cus. *Non queres vltionem*, ait Dominus, *nec me-
mor eris iniuria ciuium tuorum*. Per hoc non
quærit homo, vt malè sit ei, à quo damnus
accepit vel iniuriam; sed intendit tantum-
modò indemnem se conseruare. Vltor verò spe-
ctat, vt eidem malè sit, atque ita fortis non
est, eò quòd ab ira vincitur. Ita colligit S.
Ambrosius: *Vindicare se non est actus fortitudi-
nis, sed abiectiois & timiditatis. Vincitur ab ini-
mico, non vincit qui se vindicat*. Nempe sicut de-
bilis stomachi est, cibum duriorẽ non posse conco-
quere; ita pusilli animi verbum duriusculum non
posse sustinere. Aliud item est, te tuosque de-
fendere iniuriam propulsando, cum actu in-
fertur; aliud acceptam vindicare. Hoc tibi
non concedunt iura, sicut nec iudicem agere
in causa propria & arrogare tibi publicam
potestatem Magistratui à Deo collatam ad
vindictam malefactorum: Illud verò permit-
tunt seruato moderamine inculpatæ tutelæ,
id est, non plus faciendo quã necesse est ad
propulsandam iniuriam. Nec obstant verba
Apostoli Rom. 12. *Non vos defendentes cha-
rissimi*; quia defendere, pro vindicare accipit,
& vox *ἐκδικήσεις*, qua vtitur, significat *vlti-
scentes*. Confirmatur quod dico, ex causa;
quam affert; cui defendere sese non liceat.
*Scriptum est enim: mihi vindictam, & ego retribu-
am*. Aliud terribid est facum fucio opponere,
aliud

Leuit. 19.

S. Ambros.
lib. 1. Offic.
cap. 36.Vltio de pro-
pria iniuria
quomodo, &
quando per-
mittatur.

732 DE PERFECTA PRVDENTIA
 aliud iniuriam veram acceptam vlcisci illa-
 tione damni. Hoc non licet, illud verò cum
 fit quædam ioci species, non ita interdicitur:
 idque innuit illa Æsopi fabula de vulpe &
 ciconia, quæ delusa à vulpe lingente obsoniũ
 effusum supra mensam; ad prandium inuita-
 uit eam paratum intra vas vitreum, quod il-
 la sola attingere immisso rostro poterat. Item
 aliud est malum alicui appetere, aliud vindi-
 ctam; eò quòd malum patet latius quàm vin-
 dicta, cum ei qui te læsit & ad irã concitauit,
 experi malum possit eo fine, vt per illud e-
 mendetur ipse; alij verò discant eius damno
 seipfos reprimere. Vindicta verò malum est
 directè relatum & expeditum ad eundem af-
 fligendũ nulla ratione habita emendationis:
 Pugnat affectus iste prauus cum charitate,
 quandoquidem proximi malum sibi præsti-
 tuit; ille verò alius cum ea valde benè cohæ-
 ret contraria de causa; dummodò, vt suppo-
 nitur, purus sit & infucatus, quali non repu-
 gnat optare puniri eum, qui Deo vel Reipu-
 blicæ iniuriam fecerit. *In iniuriis propriis*, di-
 cebat S. Chryostomus, *patientem esse lauda-
 bile est: iniurias autem Dei patienter sustinere ni-
 mis est impium.* His verbis: *Nescitis cuius spiri-
 tus sitis*, repressi sunt Christi discipuli, Luc.
 12. quando rati se in persona Magistri con-
 temni à Samaritanis, optarunt vt consum-
 pturus illos ignis de cælo descenderet. Post-
 eà autem ad solũm Dei honorem respicien-
 tes, magna cum laude ac meritò optarunt pu-
 niri

Malum la-
 tius patet
 quàm vin-
 dicta.

Vindicta
 quid.

Discipulorũ
 Christi re-
 pressio ac
 postea zelus
 quantus.

niri, reiplaque pro sua auctoritate puniuerunt Idololatrias, Ananiã item & Saphiram mentientes Spiritui sancto, Actor. 5. & Elymam ponentem obicem Dei verbo, Actor. 13. Reipublicæ partes sumus, ideoque expetere media quibus conseruetur iure possumus, ac debemus. Huius autem generis est eorũ puni-
 tio, à quibus passa est detrimentũ. Et quia in eam peccat, qui eius Rectores lædit, in quibus singulariter stat, optare licet vt pro ratione iniuriæ puniatur. Ipsi verò Rectores non solum optare possunt, sed pœnam quoque imponere: imò non licet eis iniuriã remittere personis publicis irrogatam, nisi sint supremi principes; qui sicut conuiuere ad graues non debent sibi illatas, ne sic imminuant Magistratum & contemnatur; sed meminisse dicti Antigoni Regis: *Princeps eorũsque mitis sit, vt contemptui non sit*, ne prætereà magno suo damno idẽ experiatur, quod Mauricius Imperator, vbi primũ Phocã ducem militum in se rebellẽ reliquit impunitũ, breui post occupauit Phocas Imperiũ, & Mauricij filios omnes in conspectũ eius iugulauit. Quam dirissimam calamitatẽ non sensisset Mauricius, si vsus in eũ non fuisset intẽpestiua clemẽtia: Ita rectẽ leues dissimulat, præsertim à simplicitate potius vel rusticitate profectas, quàm malicia. Sic Saul dissimulabat audire nonnullos dicentes: *Nunquid saluare nos poterit iste?* Theodosius item, Arcadius, & Honorius nullum maledictum in Cæsares esse

Mauricij
 lenitas quã
 ei nocuit.

1. Reg. 10.

esse voluerunt. *Quia*, inquit, *si illud ex lenitate processit, cōtemnendū est; si ex insania miseratione dignissimū; si ab iniuria, remittendū.* Et Titus Cæsar apud Dionem scripsit: *Nemo me iniuria afficere, aut insequi contumelia potest, propterea quòd nihil ago quod reprehendi mereatur. Ea verò que falsa de me dicuntur, prorsus negligo.* Cauere interim debet Princeps, ne hoc prætextu inultas relinquat domesticorum & officialium luorum nequitias ac perfidias, vt quæ redundant in singulare eius detrimentū. Sic Theodosius iunior cū didicisset Candidianum domesticū suū nequiter suppressere literas Ephesini Concilij ad se missas, puniri eum plectique iussit, vt scribit S. Cyrillus in Apolog. Hodierni Monarchæ Sinensium remouent statim à Magistratu Quæstores, qui expilasse conuincuntur ætarium; & Iudices omnes sibi subalternos, qui vel puniēdo reos excefferunt, vel fuerunt iusto remissiores, vel in ferenda mortis sententia præcipientes: qua saluberrima seueritate in officio continent vniuersos. Imitantur hanc ipsam artē prudentes Episcopi zelum habentes Clericalis disciplinæ, scientesque erga subiectos sibi Clericos mansuetudine vtendum ad aras vsque. Ex deprauatis Clericis, tres quatuorue ter de respicientia singulariter admonent, & nō respiscentes suis priuant beneficiis, atque hæc beneficia totidē honestis candidatis (quales semper in promptu aliquot habere possunt) conferunt. Mirum quàm citò reliqui alieno

Nequitia domesticorū inulta à principibus non relinquenda.

damno
nente
minu
dictū
citiū
in cos
vxorē
ab cō
tione
inlig
fende
strut
sua in
ratur
illam
Vicif
nere
cia R
ris su
ius v
omn
Arist
cōtum
porro
ad vi
stote
sueri
porius
nē, se
possi
tame
zimo

damno sapiant, vt pœnâ deuitent sibi imminuentem. At vir priuatus cùm iuris sui sit Dominus, potest, si vult, irrogatę sibi iniurię vindictã prætermittere, imò expedit sepe ad exercitiũ Christianę patientiæ; licet hæc iniuria in eos redundet, quos subiectos habet, v.g. in vxorẽ & filios, vt qui partes quædã eius sunt, ab eoque diriguntur, & pendent in vindicatione iniuriarũ; dummodò iniuriæ non sint insignes: nãmque à talibus tenetur illos defendere; ne alias rideatur & obstupescat, vt struthio, de qua Iob cap. 39. *Dereliquit oua sua in terra, obliuiscitur quod pes conculcet ea. Duratur ad filios suos quasi non sint sui: priuauit enim illam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiam.* Vicissim nõ debet filij iniurias graues continere suis illatas parētibus. Dagobertus Franciæ Rex audiens filios Landregisili præceptoris sui in Aquitania occisi neglexisse mortẽ eius vindicare, deportari eos iussit, & bonis omnibus spoliari. Scripsit in hanc sententiam Aristoteles: *Tolerare si laceffaris, patique vt tui cõtumelia afficiantur, seruire profectò est.* In dubio potrò quicũque læsus ad veniã magis quàm ad vindictam inclinabit; idque videtur Aristoteles ipse consulere loco citato, vbi mansueti hominis describens ingeniũ, ait, *peccare potius videtur in defectu; quippè qui non ad vltionẽ, sed ad veniã dandã promptior sit.* Vt prætercã possit iure vindicare se de aliquo, abstinebit tamen si eo factò armaturus sit contra se plurimos. Nemini quippè expedit multos simul laceffere,

Filij debent iniurias graues illatas parētibus vlcisci.

Arist. lib. 4.
Eth. c. 5.

laccessere, vt docet vrsi apologus, qui volens apis vnus domunculā subruere, à qua ictus fuerat, omnes in se prouocauit, & penè enectas est.

§. 4. Ex his videre satis potest, quòd sicut priuatorum non est vleisci acceptas iniurias; ne quod periculosissimum, est, Iudices agant in causa propria: sed quandoquidem possunt, confugere debent ad iuris administratores sibi præpositos, syncerius multò, certiusque dicturos sententiam de causæ iustitia, & iuxta collatam sibi potestatem, congruam delicto pœnam decreturos (vt respondit Cleopatæ M. Bibulus punire per se nolens filiorum suorum interfectores ad se ab illa missos.) Ita potest supremus Princeps, seu Magistratus auctoritate propria non solum alienas per se & iudices surrogatos; sed etiam sibi illatas vindicare, quia cum superiore in ordine suo non habeat ad quem recurrat, administrandæ iustitiæ gratia, nisi vleisci posset acceptas; nõ esset in terris eas vindicandi potentia: idèoque Deus nõ satis prouidisset humano generi. Et quia non est priuatorum audere aliquid simile, grauissimè peccant, procúlque à iure & mãsuetudine versantur, quicūque ex iis vel ad monomachiã prouocant alios, vel in arenã descendunt prouocari, cum hoc sit propria auctoritate iudicare proximũ, & vt morte dignũ condemnare: quòdque amplius est, punire velle & occidere. Stupenda planè res & detestabilis, indicitur certus locus, dies, hora à iugularu.

*Iudices nõ
agant in
propria cau-
sa, & quo-
modo agẽ-
dum in eos.*

gulaturis vel iugulandis? Feruntur ardore cædis & infantæ ad inmane certamen, auocare illos ab infantia nihil potest, non Dei timor, non censura Ecclesiastica, non vxorum preces & lachrymæ, non priorum monita obtestantium, ut cuius naturæ sint, considerent. Cùm enim natura feras ad bellum variis armis instruxerit: verbi gratia, cornibus armauerit taurorum imperus, leones unguibus, protensos dentes affixerit aptibus: Elefantos cute & proboscide tutata sit, Rhinocerotæ crustis, Crocodylum testudine, Delphinum pinnis, histicem spinis, Rhaiam aculeis, Gallum calcate: solum hominem produxit inermem, imbecillum, tenerum, cute mollissima; ut se ad pacem natum intelligeret, non ad rixam & bellum, dictum à belluis, quod belluarum sit proprium. *Tu me læsisti*, inquit pronocator, *te armatum siste tali loco & tempore; ut ubi te confecerò, norint omnes me abs te affectum iniuria.* Sed age, qui ita loqueris, vndè id nosse poterunt? Aut enim occides, aut occideris; aut neuter alterum, aut vterque aduersarium. Si primum, conuinceris tu ipse criminis, qui singulari hoc certamine probare te volebas læsum, vel innocentem. Si secundum, nihilo magis iudicio sapientum absolueris à crimine, cuius te Antagonista insimulat: intelligent siquidem non innocentia maiore, sed armorum vsu & experientia euenire, ut quis ex huiusmodi conflictu victor abscedat; nihil autem procliuius, quàm ut artis gladiatoris imperitor sit, qui est innocentior

*Homo solus
inermis in-
ter anima-
lia, & cur.*

*De duello
nullum cer-
tum iudi-
cium.*

nocentior. Præterea, parumne tibi videtur peccari in Rempubicam, si vnum ei membrū abstuleris, quod ei conseruare, vt manus manum debueras, quodque precio vincit mundū vniuersum? Tolerabilis vtcumque esset hæc dementia, si statim, & non ex condicto pugnaretur: posset enim insurgenti furori vtcūque imputari; sed cū diei, locique conditio longam includat moram, qua labente facile possunt rationes iustissimæ librari, propter quas expedit mutare consilium, eò grauis delictum est congressus qui sequitur, quò magis ira deferbuit, qua authore susceptus est. Longè quippè grauiora sunt, quæ præmeditata, atque præparata, quàm quæ repentino motu aliquo inferuntur. Excusatione rursus vtcūque digna videretur, si vera aut grauis subesset causa quæ prætexitur. At quando puerilis non est, & ridicula? Caput mihi non aperuit, loco non cessit, ad quædam dicta mea subrisit, à iudicio meo discrepauit, eandem quæ ego mulierem deperit, canem meum percussit vel surripuit, prius quàm ego ingressus est atrium Principis. O iniuriarum moles & portenta, ô damna irreparabilia! Quali verò peregrini aperiant tibi caput vel assurgant, à quibus tamen non idcirco te læsum arbitraris? Vel omnes qui rident, irrideant, & non intercedat magna inter hæc differentia? Vel nihil omninò à te emanet censura dignum, nec ad te pertineat quod vniuersum scriptum est, *in multis offendimus omnes?* Vel in verba tua iurare

*Duellorum
causa quàm
leuissima.*

lac. 3.

rare
siã ca
cane
te de
ad au
grau
miles
rum
tatur
rorer
lum
yterq
accep
auter
tam o
facier
excel
Deo
tas in
pluri
mitte
rum
sa to
quæ r
pugn
infam
& vir
Vir p
lerẽ,
est qu
miã in
nusca

rare cuncti debeant? Vel in communem amantiam tantam iuris non esset aliis? Vel tanti precij canes tui possint esse, vt redimi hominis morte debeant, & ex iisdem canibus intraturo tibi ad aulam non multi præiuerint? At iniurias esse graues censent plurimi. Stulti quidem tibi similes, sed nequaquam sapientes, seu iusti rerum aestimatores in iis, quæ iuris sunt exercitatum habentes intellectum. Quin potius furor illum execrantur, non in offerente duellum modò, sed in admittente, tum quia in eoyterque est æquè aggredi solitus, tum quia qui acceptat, culpæ consentit laceffentis? Morre autem digni sunt, iuxta doctrinam Apostolitam qui faciunt mala, quàm qui consentiunt facientibus. Monent præterea qui Prudentia excellunt, adeundos Iudices in hunc finem à Deo constitutos, vt cuique ius dicant, & illatas iniurias vlciscantur, quod certè agere vt plurimum non prætermittunt. Et vt prætermitterent, non indè sequeretur, licere tibi eorum munus vsurpare; sed esset defectus & causa tota Deo supremo Iudici relinquenda, apud què nihil inultum remanebit. At nisi quis in pugnam laceffitus cõsentiat, perpetua notatur infamia, quam durum nimis est in Aula pati, & vim vi repellere, seseque tueri cuiuis licet. Vir præterea sum, non fœmina, vt iniurias tollerè, sat multas hucusq; sustinui, & improbus est qui me illulit. Eodè modo respõdeo; infamiã interpretatur stulti, de quibus ait Dominus: *caci sunt & duces cacorum*, nõ spirituales & cordati

Rom. 1.

Matth. 15.

cordari Cui enim vel parū supienti videri potest consentiendū in prouocationē hanc barbaram, *Veni, iugulemus nos mutuo*. Si præsertim de fœce populi sit, qui ita loquitur, vis autem insignis qui annuit. Ludibriis abundat Regia, fateor, perferendis nihilominus propter Deum, si ratum stat in ea versari. Vel inde recedendum, si iis perferendis imparem te sentias. Elige de his duobus alterum. Te, tuoque defendere aduersus iniquum aggressorem, fateor, licet: at iam euici simplicem non esse defensionem, quando duellaturus prodis in medium. Admitto tamen grauiorem, vt plurimum, culpam censendam prouocantis quam prouocati, vt potè authoris criminis, & imbecillio rem vulgò ad pugnam lacescentis. Vt ille, ad quem Poëta:

Ludibriis
abundat.
Regia.

Horat. E-
pist. odc. 6.

*Quid immerentes hospites vexas canis
Ignauus aduersum lupos?*

Eundemque adigentis amara quadam necessitate ad confligendum non sine manifesto mortis discrimine. Vir cum sis, non & scemina, hoc ipso magis te oportet mansuetudinem colere: nam iuxta Aristotelem: *Longè maior virtus a viro, quam a scemina requiritur*. Et aliquid iam pertulisse condemnat magis præsentem impatientiam secundum illud Apostoli: *Rememoramini pristinos dies, in quibus illuminati magnum certamen sustinistis*. Tandem quò improbius est qui te læsit, eò magis contemnedis, & indignior, cuius causa vel digitum veritas. Carolus VI. Franciæ Rex censum annum

Arist. 1. 3.
Polit. c. 3.

Hebr. 10.

Caroli VI.
liberalitas.

riu
Del
rem
fig
Nid
Duc
ita
exe
qua
rius
null
licia
nem
illi,
fige
seru
tibi
tio
ver
min
adm
pri
S
de
vin
bus
dis
adh
con
In l
erg
eos

num 1000. librarum dedit nobili Ioanni Despinay, strenuo adolescenti, propter honorem quem eius occasione sibi comparauit cōfligens cum illo Cameraci in nuptiis Ioannis Niuernensis filij Philippi Audacis Burgundiæ Ducis, fortissimosque eius impetus sustinens; ita gratulari potius tibi deberes occasionem exercendæ prodendæque mansuetudinis tuæ, quam tibi suppeditat homo, insulsus & iniurius. Ne tamen idcirco putet hic nugator, nullas se Deo pœnas luiturum, eius yuenti malicia ad probationem aliorum, vel correptionem; luet enim grauissimas non minus, quàm illi, de quibus ait: *Subiycient eos seruituti, & affligent quadringentis annis: veruntamen gentem cui seruituri sunt, ego iudicabo.* Hoc ipso porro, quò tibi priuato vindicta interdicitur, comminatio prohibetur; eò quòd vindictam respicit; verum planè est quòd dici solet, atma quibus minamur, vltro porrigimus; minus siquidem admoniti festinant præuenire nos, & antè opprimere, quàm opprimantur.

§. 5. Ira defectu peccati dicitur, quando de illata iniuria non sumitur vel quæritur vindicta, cum sumenda est; hoc est, in casibus expressis §. 3. Item quando in obiurgandis peccatoribus, & præsertim subditis non adhibetur vigor necessarius: Ita iacet, ridetur, contemnitur, & inefficax redditur obiurgatio. In hoc fuit extremo Heli iusto indulgentior erga nequissimos filios, mellitis tantum verbis eos corripiens, propter quòd audiuit ab itato

Gen. 15:

*Ira defectu
quando peccatur.*

1. Reg. 8:

Deo, magis honorasti filios tuos quàm me. Et infra; *Suscitabo aduersum Heli omnia qua locutus sum super domum eius, incipiam & complebo propter iniquitatem, eò quòd nouerat indignè agere filios, & non corripuit eos.* Vide quomodò apud Deum molliter nimis aliquem arguere, sit non arguere. Cùmque breui pòst orbatus sit vtroque filio, & accepto tam tristi nuntio ceciderit resupinus fractis ceruicibus, attende quàm seuerè castiget Deus nimiam erga subditos indulgentiam. Cùm itaque opus fuerit, sit vox tua vox virtutis. Antè omnia collige te, vbi tuorum deprehensis erratis iram senties in mentem irrepere, posteaque ratione adhibita iram plus minus præ te ferto, prout qui corripiendi sunt verbis indigebunt asperioribus vel minus asperis. Ita fiet in te, quod ait Psalmus 4. *Irasce mihi & nolite peccare,* quia id facies tenendo medium, eoque sine, vt moderata verborum austeritate, terreatur, confundantur, oculos aperiant, ac sapiant, non appetitu homicidij, vel in ordine ad illud, qua profecto mente, *qui iratus dicit fratri suo; fatue, reui est gehenna ignis.* Matth. 5. Iustitiam simul exercèbis, sic eos puniendo pro tua autoritate.

A viro Magnanimo quid Prudentia velit obseruari.

CAPVT. VIII.

§. 1.

- §. 1. *Magnanimitas in quo sit posita.*
2. *Quando & quousque ambiendi honores & dignitates.*
3. *Qua cautela utendum circa gloriam.*
4. *Lactare seipsum & commendare quousque, quo item casu liceat.*
5. *Quenam magni debet aestimare magnanimus, que ut parua contemnere.*
6. *Circa adeptos iam honores quid obseruandū.*

§. 1. **M**agnanimitas virtus est magni animi propria. Dicitur autem animus magnus tripliciter. Primò, qui magna & ardua, difficilia, terribilia aggreditur, vel constanter expectat iuxta præscriptum rationis, quo sensu viri fortes dicuntur magnanimi, quia in magnis timoribus occasionibus non sinunt se plus æquo perturbari, nec in heroicis negotiis aggrediendis vel prosequendis facillè difficultatibus absterri. Secundò, qui magna patitur, pergit interim obire partes suas viriliter, nec aliquid contra decorum facit, aut loquitur; atque ita patientissimi quique, ut Martyres, Magnanimorum nomen obtinēt. Tertiò, qui magna non æstimat, nec prosequitur nisi quæ verè talia sunt, aquilam imitans, negligentem muscas capere; & Leonem qui pugnare dedignatur cum feris ignobilibus; & institores illos ac mercatores, qui circa pretiosas duntaxat merces negotiationem instituunt. Et quia inter bona hominis propria, post virtutem primas tenet honor,

Magnanimitas quid.

Magnus animus tripliciter.

Patientissimi maxime magnanimi.

*Honor præcipuum virtutis præmi-
um.*

Ad honores tendit magnanimitas.

verum ac præcipuum Virtutis præmi-
um, sit ut magnanimitatis sic sumptæ munus sit circa
honores versari velut circa obiectum potissi-
mum, appetendo eos, vel fugiendo prout ra-
tio dictauerit. Et in hoc differt à virtutibus
reliquis, quarum obiectum siue materia lon-
gè est alia, vt materia Iustitiæ ius; materia
Fortitudinis, graue periculum; materia Patien-
tiæ, aduersitas; materia Temperantiæ cibus,
potus & voluptas. Ad honores reducuntur
laudes, gloria, fama, & eiusmodi alia velut af-
finia. Porrò cum ad honores tendat magnani-
mitas; honorum autem acquirendorum me-
dium sit virtus seu virtutis actus; sequitur ma-
gnanimitati propositum quoque esse virtu-
tum aliarum actum, siue exercitium, non vt
obiectum & finem, sed vt viam & medium.
Atque hoc ipsum est, quod sibi voluit S. Tho.
dicens. 2. 2. q. 129. a. 1. *Magnanimitas est cir-
ca honores, vt scilicet studeat facere ea, qua sunt ho-
nore digna; non tamen sic, vt pro magno asimet
humanum honorem.* Præ quo cælestis quidem
eminet; sed quia ordinis est supernaturalis;
magnanimitas autem virtus moralis acquisita
(de hac namque in præsentia loquimur) ad
seriem spectat rerum humanarum & natura-
lium, sit vt solos honores humanos propo-
sitos habeat, non autem sublimes illos nisi
per accidens, quatenus vel informatur chari-
tate, vel magnanimitati infusa subordina-
tur. Cum autem magnanimitas, vt nomen
ipsum sonat, & docet Aristoteles lib. 4. E-
thic.

Ethic. c. 3. consistat in magnitudine; perinde ac pulchritudo in magno corpore (nam parui elegantes & concinni, non autem pulchri dicuntur) fit ut si honores parui sint, non possit qui ad illos aspirat, dici magnanimus, sed modestus: magnanimus autem eatenus solum, quatenus magnos sibi proponit, vel ut melius dicam, magna & eximia virtutum opera, per quæ ad illos peruenitur. Hoc enim sæper memoriæ mandandum est, magnanimum non tam honorem quærere, præsertim humanum, ut potè valde parui precij, quàm eo dignum fieri per opera illa sublimia. Unde liquet, procul distare eos à magnanimitate, qui ad honores solos collimant, neglectis virtutibus, quibus solis debentur, & virtutum loco inhiant opibus, velut sententia sua commodioribus ad eos consequendos, ita ut exclament:

O cives cives quærenda pecunia primum,

Virtus post nummos.

Vel si actuum virtutum rationem quoque habeant, minus ad eos quàm ad honorem ipsum aspirant. Liquet præterea, quanta dignitas sit magnanimitatis, non nisi eximia virtutum cæterarum opera sibi præstituentis, ut docet Arist. 4. Eth. 3. eorum respectu opes, voluptates, vitæ præsentis commoda, quæ mundus suspicit, contemnentis, etiam honores ipsos parui æstimantis; ex hominibus autem eos tantum habentis magno loco, qui virtute sunt præditi, reliquos autem eorumque iudicia aspernantis; secundum illud Psalmi

Parui elegantes non pulchri dicuntur.

Magnanimus quis dicendus.

Et qui ab ea distent maximè.

Magnanimitas quanta dignitatis, eiusque generis.

14. *Ad nihilū deductus est in cōspectu eius malignus
timentes autem Domini glorificat.* Temperat præ-
rere à honoris studium, vt non appetatur in-
debitus, nec vicissim debitus respuatur. Tem-
perat spem circa opera illa heroica, vt non ag-
grediatur ea si sint supra vires & conditionem
suam; quia tunc præsumptione delinqueret;
nec vicissim plus æquo terreatur eorum diffi-
cultatibus, sed in egregiis cœptis perseueret.
Ad hæc magnanimus merita sua considerat,
teste Arist. loco citato; non vt variè in iis sibi
complaceat, & vt Iob loquitur, *osculetur manū
suam*; sed vt indè discat quousque debeat ho-
nores illos admittere, aut respucere: beneficiorū
acceptorum obliuiscitur hoc sensu, quòd non
cogitet de rependendis paribus, sed ampliori-
bus; minora agere negligit, vt in iis non occu-
patus liberior sit ad maiora; vel si aliquando
det se rebus mediocribus, contemptibiliter, vt
sic dicam, id faciat, quasi non requirerentibus
magnam industriam, propter quòd magnus
versator videri non vult in re pusilla. Ironia
vtitur, non quæ veritati opponitur; sed quæ
significat dissimulationem dignitatis suæ a-
pud mediocres; cùm apud magnos grauita-
tem colat, seriòque agat omnia. Ab adulatoris
ingenio procul est, nec eius more viuere nouit
ad aliorum arbitrium. Infructuosus, sed hone-
stis delectatur magis, quàm contrariis, in om-
nibus præponens honesta vtilibus, velut ma-
iora magisque experibilia. In loquendo liber
est,

Iob. 31.

est, quod pertinet ad perhibendum veritati syncerum testimonium.

§. 2. Dicturi magis in specie de appetitu ac prosecutione honoris, laudis, ac gloriæ, reiicimus principio nimis diffusam illam M. Tullij sententiam. *Omnes studio laudis trahimur, & optimus quisque maximè gloriæ cupiditate incenditur.* Nam reuerà laudabilis non est, quæcumque honorum & gloriæ cupiditas; sed moderata, & rationi consentanea, nec proindè optimus quisquis ea quomodocùmque consecratur. Sic ergo potius sentiamus. Virtuti debetur honor velut merces; non condigna quidem (de humano loquor) sed quæ potest ab hominibus retribui, idque maior maiori. Ita fit, vt quò certius te intelliges virtute præditum, eò iustius ac securius possis proportionatos ei honores, si deferantur, admittere, (si non deferantur siue ab inuidis, siue ab inurbanis, non multum curare, cum sufficiens consolatio sit illos meruisse) nec admittere solùm, sed aliquo etiam modo quærere, non propter te, sed ne frustretur virtus iure suo; vel vt indè crescat tibi animus præstandi adhuc plura, vel vt excitulentur cæteri ad studium cultumque virtutis, vel ne honore carens, quo dignus es, auctoritatis tuæ iacturam facias, viuasque contemptibilis; atque ita minus possis prodesse multis, & bona agere. Permoit hoc B. Paulum innocentem, ne exire vellet de carcere, nisi honorificè indè à Magistratu educeretur:

Lib. 1. offic.
& 1. Tusc.

*Virtuti honor
debitus
ut propria
merces, &
qualis.*

*B. Paulus
non vult
nisi honorifi-
cè egredi
de carcere.*

Casos

Casos nos publicè, inquit Act. 16. *indemnatos, nos homines Romanos, miserunt in carcerem, & nunc occultè nos eiciunt. Non ita, sed veniant, & ipsi nos eiciant.* Manifestum eximij operis, & laude digni signum est, si ad Dei gloriam valdè conferat, vel ad tutelam, & incrementum Ecclesiæ vel ad salutem conuersionemque animarum, vel ad perfectionem propriam, vel ad Reipublicæ commoda & ornamenta. Secundò, si sis in dignitate constitutus, ne te patiari contemnià subditis; quin potius, da operam, te vt mediocri saltem honore afficiant, quo affici eiusdem conditionis alij solent. Sed quid, si tibi minimè sis virtutis conscius? Etiam tunc honorem admitte: vel si opus sit, exige, magistratus tui gratia, & ne ab eodem Paulo discrepes, qui dicebat *ministerium meum honorificabo.* Ipsa quippè dignitas secum portat; &, vt ita dicam, includit virtutem, si non tuam; saltem Dei, à quo illa procedit, & qua te ornare voluit, & à subditis propter ipsam coli. Quod quando cōtinget, caue inde gaudeas propter te quasi de te tibi ipsi debita, ne percutiare: sicut percussum ferunt asinum illum, quem Isis portantem mysteria, à prætereunte populo in veneratione, habita, cum obseruassent quidam inde exultare, & sibi gaudere; fuste salutarunt, dicentes: *non tibi, sed religioni.* Potius gaude, quod in te colatur Deus, & donum eius. Caue præterea prætextu honoris in eum refundendi, proprios ipsi honores admittere, exempli causa, Dei titulum, vel æquipollentem
alium

Honor ad-
mittendus,
ac quando-
que exigen-
dus.

Rom. 11.

alium, vt omnipotentis, vel sacrificium, ne mortiferam tibi plagam infligat; sicut olim Herodi, cui peroranti cum acclamasset populus, *Dei voces, & non hominis*, & ipse tantum honorem, cui par nullo modo erat, non detrectasset, *confestim percussit eum Angelus Domini, eò quòd non dedisset honorem Deo, & consumptus à vermibus expirauit.* Tertio, parum tibi sit Dei proprios non recipere, ne admitte quidem alios meritis tuis perspicue superiores, sicut nec ense vti velles longiore, aut veste, quod faceres, si dignitatem tibi quæres, quæ dotes & merita tua superat, (quandoquidem dignitati ea proportione coniunctus est honor, vt huic par non sit, qui non est illi,) vide ne tibi quæras eiusmodi, nec aliquis hoc suaserit, qui se tibi benè velle profiteretur, dissuadeat potius pro viribus, & ad aurem tibi ingeminet:

Crede mihi, benè qui latuit, benè vixit, & intra

Quid. l. 3. de
Trist.

Fortunam debet quisque manere suam.

Si fortes & robusti vix stete possunt in loco supero, peruoque ventis immanibus, quid facient imbecilles? Quid autem aliud sunt munera publica, quàm eiusmodi loca & fastigia? ibi ibi experientur omnes longè frequentissime, quod eleganter quidam scriptum reliquit:

Sapius ventis agitatur ingens

Pinus, & celsa grauiore casu

Decidunt turres, feriuntque summos

Horat. l. 2.
Carm. ode
10.

Fulmi

Mediocris
status secu-
rissimus.

Securi contrà quietique sunt, qui in mediocri
viuunt statu, vndè addit idem author.

*Rectius viues Licini, neque altum
Semper urgendo, neque dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.*

*Auream quisquis mediocritatem
Diligit, totus caret obsolei
Sordibus tecti, caret inuidenda
Sobrius aula.*

Vtinam hoc pensiculatè apud se omnes vol-
uerent: sed heu! frustrà surdis canitur. Docu-
mento huic saluberrimo tam pauci obtem-
perant, vt exclamet S. Bernardus. *O ambitio
ambitiosorum crux, quomodò omnes torques? nihil
acrius, nihil molestius inquietat, nihil tamen apud
miseros mortales crebrius negotiis eius.* Et quia nò
obtemperant, euertuntur res publicæ, dum re-
guntur ab iis, qui nec regere sciunt, nec possunt
nec auxiliatorem habent Deum tales abomi-
nantem, nec subditis placent; sed ambitione
sua magno sunt offendiculo. Obseruauit hoc
iamdudum S. Leo, & denunciauit his verbis:
*Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus
occupauit, etiamsi moribus atque actibus non offen-
dat, ipsius tamen sui inuicij est perniciosus exemplo.
Et difficile est, vt bono peragantur exitu, qua ma-
lo sunt inchoata principio.* Hoc ipsum ingenium
non esse boni cuius scripsit his verbis Plat. i. de
Rep. *Si bonorum ciuium extaret ciuitas, in ea, vt
arbitror,*

arbitror, non aliter nō imperandi gratia pugnaretur,
quam nunc certatur imperandi cupiditate. Huius
vitij ne umbram quidem, ac suspensionem fer-
re Romani nondum moribus deprauati pote-
rant. *Ædificauerat Publicola Consul in præal-
to loco ædes magnificas, & inaudiuit se ob id
in suspensionem venire affectari imperij, quid
fecit? Funditus illas sub primam noctem su-
brui præcepit. Quo actu ita delectatus est se-
natus, populusque Romanus; ut non modo il-
lum in Consulatu confirmauerit; sed domum
etiam ei construxerit longè augustiorem; &
vita functum in vrbe sepeliri voluerit, cum al-
lij extra urbem sepelirentur, & per annum lu-
xerit. Atque vtinam sola munera secularia re-
cusarentur, etiam Ecclesiasticis à plerisque in-
hiatur, de quibus idem Doctor mellifluus:*
Circumit sedulus explorator, blanditur, obsequitur,
manibus ac pedibus reptat, si quo modo valeat se in-
gerere in patrimonium crucifixi. Et quia honoris
magni species quædam videtur prædiuitum
amicitia, & familiaritas; ne talem ambiueris.

Plut. in pu-
blicola.
Publicola
domum di-
ruit &
quantus
habitus à
cōciuibus.

S. Bern. ibi.
Ouid. l. 3.
de Tristib.

Vive sine invidia, mollesque inglorius annos

Exige, amicitias & tibi iunge pares.

inquit Onidius. Capto ceruo à Leone &
quibus, quæ se illi adiunxerant, totum sibi
vendicauit Leo rugiens, & dicens: Pri-
ma pars mihi debetur, quia sum dignissi-
mos. Secunda, quia præstantissimus. Tertia,
quia plus vobis laboraui. Quartâ nisi conces-
seritis, actū est de amicitia. Addit Hor. l. 1. Ep.

Dulcis inexportis cultura potentis amici.

Exper

Expertus metuet. Ad hæc sicut facies, quod viri est prudentis, quando te non facile muneribus illis publicis parem esse iudicaueris, eaque opinione subnixus etiam oblata recusaueris, quandiu grauis nulla Reipublicæ necessitas aliud postulabit; ita cum postulabit; & te viri probi ac sapientes dignum pronuntiabunt, noli refragari, nec esse iustus nimis ac humilis. *Melior est obedientia, quam victima* 1. Reg. 15. *Et est qui se nimium submittit à multa humilitate.* Ecclesi. 19. Non obstante eiusmodi necessitate, nõ debent cogere te, nec possunt qui præfunt; Quo casu S. Gregorius in Epist. 2. ad Ioannem Episcopum Rauennatem succenset ei grauitè, quòd repugnantem quendam ordinalset Episcopum, veratque, ne deinceps tale quid præsumat; exauthorationem minatur, si fecerit: obstante possunt, vnde idem S. Gregorius ad Synagrium scribit in hæc verba: *Qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admouendus.* Quintò, quantumcunque dignus sis, aut tibi videre, nullius emas suffragium, quò ad dignitatem tibi aliàs non obuenturam, gradum facias; quia suffragium quoddam est veritatis testimonium; proindeque res quædam sacra procul distans à conditione venalium. Magis adhuc caue in illam vi aut dolo irrepere, memòr quàm malè cesserit Absaloni & Tarquinio superbo, Tarquinio item Prisco hæc improbitas. Caue calumniari apud Principem eos, qui expertitas à te dignitates iam possident, quia sic ad se illas trās-

Suffragia
nullo modo
emenda, nec
digno quædè.

ferre

ferre
gnilli
diffic
prehe
se, u
dem
lacib
mus.
genic
moti
à tali
la; po
moue
genii
prodo
proce
notat
sa ell
ga pr
est A
ideò
pis.
tus &
fand
serua
des
lus, &
mino
§.
præsc
ria.

ferre, hominis est scelerati, furcæque dignissimi. Caue iisdem suggerere confictas difficultates, & pericula grauia; quorum apprehensione inducantur ad abdicandum sese, animúmque despondeant. Caue in eundem finem circumuenire eos promissis fallacibus; abominatur hæc omnia magnanimus. Caue denique inuidere iunioribus & ingeniosis; nam hoc etiam ad ambitiosi iam promoti partes attinet, metuentis ne obscuretur à talibus, & minus regnet in Senatu vel in Aula; possideatque principem, si illi quoque promoueatur. Magna est hæc improbitas, & ingeniis multis præclaris Reipublicæ multum prodesse valentibus, longè perniciosissima. Sic proceræ arbores suffocant subiectas vites, vt notat Plut. in Politicis. Dices fortè periculosa esse acuta ingenia, sæpenumerò ingrata erga promotores suos: vt damno suo expertus est Agesilaus post Lysandri promotionem, ideóque arcenda à latere, & negotiis Principis. An non tu quoque solers vis videri, acutus & ingeniosissimus? Quàm multos vni Lysandro possum opponere? An non valdè obseruauit Clistenem promotorem suum Aristides, & Chabriam Phocio, & Syllam Lucullus, & Maximum Cato, & Pammenem Epaminondas?

§. 3. Habet & Prudentia, quæ magnanimo præscribat, quoad laudis appetitionem & gloria. Non prohibet nec damnat eiusmodi appeti

*Prudentia
non damnat
appetitionē
gloria.*

2 Mach. 2.

Rom. 13.

*Pausanias
interfecit
Philippum
ad quid.*

*Olgiatus
Galeacium.*

petitionem, cùm illius propositione milites suos ad bellum incendat Iudas Machabæus, dicens: *Emulatores estote legis, & date animas vestras pro testamento Patrum vestrorum, & accipietis gloriam magnam: &* Apostolus Fideles propositione laudis ad operandum benè. *Bonum fac, & habebis laudem ex illa.* Sed prohibet damnatque inanem seu vanam, eò quod vanum omne vitiosum est, nec appeti debet, vt probat S. Thom. 2. 2. q. 132. art. 1. ex versu illo Psalm. 4. *Vt quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* Quæ porrò censenda sūt vana gloria, quando item contingat, intelligi satis potest ex documentis, quæ iam subijcio. Primum; ne magnificeri & laudari quæras à rebus, quæ laudem non merentur, sed vituperium. Notat genus hoc hominum diuinus codex velut inanissimum, cùm ait Prou. 2. *Letantur cùm male fecerint, & exultant in rebus pessimis.* Pausanias cùm ab Hermocle audiisset compendiosam viam aucupandæ gloriæ esse interficere illustrem virum; mox Philippum interfecit, sicut & Hieronymus Olgiatus Galeacium Sfortiam Mediolanensium ducem, dicens: *Age Hieronyme, stabit vetus memoria facti. Mors acerba, fama perpetua. Fulgosius: His tu potius, si sapis erubescere, confundere, & pœnitentiam age, præsertim si non semel iis, sed aliquoties te contaminaueris.* Nam cum turpia sunt, quæcumque honestati aduersantur, tum sanè turpissima, cùm iterantur, quia argumento sunt transisse peccatorem

rem in
tur P
nus: A
vi
quant
nius s
qua te
se pro
quare
re. S
dotibu
qui pe
cisse,
quæ n
gestu
qua v
hoc p
tium;
stude
ctus ex
lauda
quod
bibere
hil on
primu
starum
ctat, n
gestias
meret,
multas
à se di

rem in affectum cordis, vt Propheta loquitur Psalm. 72. vnde Hierem. 2. ait Dominus: *Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas.* A vitio corporis nemo quærit laudem; sed quanta potest arte dissimulat, vt olim Vatinus strumâ dibaphio, seu purpura bis tincta, qua tegebat illam, ne videretur; vel ne ita se proderet eius deformitas: minus adhuc quærere debet à vitio animi longè grauiore. Secundum, ne laudari experas à fictis dotibus, aut benefactis; vt contingit illis, qui perfricta fronte mentiuntur se bona fecisse, quæ non fecerunt, aut scire & posse quæ nec sciunt, nec possunt; aut externo gestu & corporis habitu pietatem simulant; qua vt pilis ouum planè destituuntur. In hoc prædicamento sunt hypocritæ Tertium, magnam laudem colligere nunquam stude ex re modica, sicut nec magnos fructus ex planta minima. Quibusdam impensè laudantibus Philippum Macedoniæ Regem, quòd esset formosus, eloquens, & egregiè biberet: Respondit Demosthenes, hæc nihil omninò, vel parum habere laudis: quòd primum esset scæminatum, alterum Sophistarum, tertium verò spongiatum. Huc spectat, ne valdè negotiosus in re parua videri gestias, vt faceret qui sub leui sarcina gerneret, vt multum ea premi videretur; vel qui multas scæminas, pueros, & id genus imbelles à se diceret armis profligatos; cùm longè sit

Vatinus
strumam
qua arte
tegeret.

Demosthe-
nis atucum
responsum.

Cæsar Alex-
andro præ-
latus, &
cur.

Humana
laus non
quærenda.

Matth. 6.

Matth. 9.

laudabilius, pauciores, sed fortes debellasse, Inde namque est quod antefertur Alexandro Iulius Cæsar, ut qui bella gessit cum vitis fortissimis; Alexander verò cum Persis ignavis, & ob ignauiam meritò comparatis gregi ouium ab Eudamida Lacedemone, cui cum quidam victorias recitaret à Laconibus de iis reportatas; & suaderet, ut ipse similiter spe fretus victoriæ Macedones aggredetur, respondit: *Ignorare mihi videris istud idem esse, ac si quis deiecit mille ouibus, pugnet cum quinquaginta lupis.* Quartum, ex bono opere tuo humanam laudem, & gloriam nunquam tibi expetas, ut in ea conuiescas, & teipsum oblectes, cum appendix exigua sit, & velut umbra sequax eiusdem boni operis, in quo si non est conuiescendum: sed referri debet vel ad Dei gloriam, dicentis: *Luceat lux vestra coram hominibus; ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in caelis est:* hoc est, ut ex virtute vestra excellenti coniecturam accipiant excellentiæ Dei vobis imperantis; & magnum planè Dominum esse ratiocinentur, qui dat cultoribus suis fructus ferre tam eximios, (quo modo sanato paralytico *glorificauerunt Deum, qui dedit potestatem talem hominibus*) vel ad propriam aut etiam proximi salutem & perfectionem; quò minus est quiescendum in laude, & gloria illa incertissima? Dixi, *ut in ea conuiescas, & teipsum oblectes;* quia si laudari cupis à concione, verbi gratia, ut populus dum te magni facit, libentius & maiori cum

eum applausu sacra DOGMATA, & pia
 documenta recipiat, quæ à te audit, facilius-
 que persuadeatur credere, quod credendum
 est, & facere quod faciendum, nihil dubitare
 debes bonum esse desiderium. Quò porro
 per te bene operantem lauderetur Deus, & tu
 cum ipso, nec vnquam remittas manus, nec
 dicas, sufficit. Perpende, quid dicat Apo-
 stolus, Gal. 6. *Bonum autem facientes non desiciamus; tempore enim suo mettemus non deficientes.*
 Quid item de M. Pisone Tullius: *Oratoris locum tenuit tandiu, dum laborauit; postea quantum detraxit ex studio, tantum amisit ex gloria.* Quin-
 tum delatum tibi honorem, vel laudem ob
 insigne opus, aut virtutem Deo magis quam
 tibi ascribito, cum eiusmodi operis causa tan-
 tum fueris instrumentalis ac secundaria; ille
 verò primaria; & simul intellige, quòd quia
 laudis portio tibi vt instrumento debita:
 tam est exigua comparata cum altera, vt penè
 nulla videatur, non abs te simpliciter absolu-
 tèque dicamus. *Soli Deo honor, & gloria:* &
 sollicitè caute profitemur aliquid de sacro
 hoc anathemate furari vel contingere; sed in-
 tegrum relinquere atque illibatum diuinæ e-
 ius maiestati: non secus ac Ioseph castissimus
 heram suam sibi blandientem domino suo
 intactam seruauit, & illibatam. Neque e-
 nim sibi minus seruari vult Deus laudem &
 gloriam ex præclaris factis nostris resultantem, quàm vxorem suam Putiphar. *Gloriam*
meam, inquit, alteri non dabo. Nec minus,

*Deo tribuitur:
 da omnis
 gloria &
 laus.*

Rom. 16.

Ita. 42.

Imò multò magis indignatur iniquis eius de-
rentoribus, quàm Poëtarum Princeps ver-
uum vsurpatori, quos condiderat :

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores :

Sic vos non vobis mellificatis apes,

Sic vos non vobis vellera fertis oues.

*Sython diis
tribuit quòd
occideret
Cotym.*

*Cato omnia
facit intui-
tu Reipub.*

Carolus V.

Judith. 13.

Quocircà Sython Atheniensis ob res feli-
citer gestas ipsum prædicantibus, maximè
quòd Cotym Regem occidisset : *Diis*, ait,
habenda est gratia, quibus authoribus hoc factum
est. Nam ipse nihil aliud, quàm manum & ope-
ram meam commodavi. Euentus rei in manu
Dei est, huic habenda gratia, si quid feliciter ces-
serit. Cato similiter cuidam gratias agenti
sibi, quòd ei se patronum in senatu exhibuif-
set : *Non mihi ago, sed reipublica, cuius vnus*
intuitu facio quicquid facio. Melius adhuc cum
Sythone dixisset : *Habeto gratias Deo, à quo*
pendet quæcúmque Respublica, & vis omnis
rectè operandi. Cautissimus in hac parte
fuit Carolus V. quando debellatis in Germa-
nia Protestantibus, non dixit cum Iulio Cæ-
sare post deuictum primo accessu Pharna-
cem : *Veni, vidi, vici*, vt scribit Plut. in Apo-
pht. Rom. Sed, *veni, vidi, & vicit Dominus.* Et
antè ipsum heroina illa Hebræorum Iudith
fortissima : *Laudate Dominum Deum nostrum,*
qui in me ancilla sua adimpleuit misericordiam
suam, & interfecit in manu mea hostem populi sui
hac nocte. Idem te præstare conuenit perfecta

re

re quacumque foeliciter, & dicere: *Non nobis psalat. 113.*
Domine, non nobis; sed nomini tuo da gloriam.

Quin etiam ob rationem allatam non tam alios laudate studebis à gestis eximiis, quam Deum ipsam; dicésque: *Benedictus Deus, à quo est tibi tantum donum, qui per te tam multa prestauit, profligauit hostem, & restituit rem.* Hoc modo eandem Iuditham laudauit populus vniuersus: *Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilum redegit inimicos nostros.* Est

Ibib.

ianè ille virtutis actus non vulgaris, quia vehementer titillat humana gloria debita præclaris operibus, quam proinde agrè à se repellit homo, atque in Deum transfert: osculatur potius sibi adherentem velut amicam dulcissimam: *Pecunias contemnere volenti est facile; honorem autem à multis collatum despicere, multo labore indiget; magna sapientia est, Angelice cuiusdam naturæ ipsam celestis testudinis verticem tangentis.* Sextum ac postremum, placeat tibi longè magis Deo probari, ab eoque commendari opera tua bona, quam ab hominibus, quorum incertissima sunt iudicia; & quot capita, tot sensus. Si secus feceris; indignabitur tibi ob iniuriam, quæ à te in eum proficiscetur; nisi fortè iniuriam non interpretere laudari malle ab hominibus, iisdemque placere. *Hoc omnia peruertit, hoc vniuersum orbem terrarum perturbauit, quoniam hominum respectu omnia facimus; & in bonis operibus nulla nobis cura est,*

S. Chryso-
 Homil. 43.
 ad pop.

Deo probari
 potius quàm
 hominibus
 opera stu-
 dendum.

Idem in c.
 4.1. ad Cor.

ut laudatorem Deum habeamus ; sed laudem nobis à conseruis nostris inquirimus.

- §. 4. Non prohibetur quidem vir magnanimus ad Dei dona, vel etiam ad bona quæ fecit, respicere, cùm scribat Apostolus : *Nos autem non Spiritum huius mundi accepimus, sed Spiritum, qui ex Deo est; ut sciamus quæ à Deo donata sunt nobis.* Sed neque vetatur inde affici moderata lætitia. Nam si meritò tristantur mali de malo opere; cur non ex aduerso lætentur iusti de bono? Quid magis quàm hoc licere innuit ille Psalmi versiculus: *Lætamini in Domino & exultate iusti, & gloriamini omnes recti corde? Quis nescit benè operantem mulieri similem esse, quæ élégantulum parit infantem?* De eiusmodi autem muliere ait Dominus: *Mulier cùm parit, tristitiam habet; cùm autem pepererit, iam non meminit pressura propter gaudium, quia natus est homo in mundum.* Cùm in occiso Leone, qui Symbolum fuit nobilissimorum operum, mel Samson inuenisset, non recusauit eius gustare dulcedinem, qua significata est iusti lætitia rectè operantis. At de iactantia maior est dubitandi ratio, possitne vir idem magnanimus, se, suaque extollere, & commemorare: & tamen dicimus, quòd possit bono fine in plerisque casibus; verbi causa ad authoritatem propriam conseruandam, qua diminuta nihil aut parum prodesse valet Reipublicæ; integra verò permanente plurimum. Sic Apostolus necessitate adactus se ipsum prædicauit, dicens: *In quo quis audeat, audeat.*
1. Cor. 2.
- Psal. 31.
- Ioan. 16.
- Iactantia quando licita.
1. Cor. 11.

andeo & ego. Hebraei sunt, & ego. Israelita sunt, & ego. Semen Abrahae sunt, & ego. Ministri Christi sunt, ut minus sapiens dico plus ego. Cúmque principio cerneret suspectam esse Apostolis ceteris electionem, & conuersionem suam, narrare cœpit, quanta per ipsum fecisset Dominus, Act. 9. & S. Basilius Simplicianum hereticum sic alloquitur, à quo contemnebatur: *Admoneas te ipsum extrema diei, & nos non doceas: scimus plura quam tu scias.* Et S. Greg. Nazian. in orat. ad Imperat. *Lex Christi vos mea potestati, meoque subiecit tribunali. Imperamus enim & ipsi, addo imperio etiam maiori ac perfectiori.* Deicere te conatur Diabolus in desperationis barathrum; ad cogitationem recurre tuorum bonorum operum cum S. Hilarione, cuius vicini morti verba erant: *Egredere anima mea, septuaginta iã annos Christo seruiuisti, & adhuc timetis?* & cum Iob c. 29. perhibente sibi testimonium hoc magnificum: *Oculus fui ceco, & pes claudans.* Agere vis Deo gratias pro acceptis de menu eius beneficiis? Agnoscas oportet hæc beneficia, ei que commemores, vel aliis, ut honorem ei concilies: & cum psalte in eiusmodi etumpas vocem: *Venite, & narrabo vobis omnes qui timetis Deum, quanda fecit Dominus anima mea.* Et Luc. 8. ait Christus energumeno, quæ curauerat: *Redi in domum tuam, & narra quanta fecit tibi Deus.* Sequitur autem: *Et abiit per uniuersam ciuitatem prædicans, quanta illi fecisset Iesus.* Ac ne omninò profanos prætereamus, ait Iunoni apud Virgilium Æolus:

S. Hilarion
in morte.

S. Hier. in
vita S. Hil.

Psal. 65.

Ænæid. 1.

*Tu mihi quodcumque hoc regni, tu sceptrâ, Io-
uemque*

*Conciliâs, tu das epulis accumbere diuinâ,
Nimborumque facis, tempestatumque poten-
tem.*

Premittit quis innocentiam tuam calumnia, & virum bonum traducit vt nefarium; nihil obstat quò minus ad abstergendam eam virtutes tuas proferas, opponasque verbis sycophantæ velut murum fortissimum. Fecit hoc Claudius ille Marcellus, qui primus serid sese obiecit Annibali, accusatus à C. Publicio Bibulo, quod in bello conniueret, illudque de industria protraheret. Confugit, inquam, ad honorificam eorum narrationem, quæ aduersus hostem illum exitialem Romani Imperij eousque gesserat, atque ita repressit obrectatorè. Scipio quoq; Africanus vidès se accusatù à M. Neuiò, quasi minus fideliter cum Antiocho eiusdem Imperij hoste alio grauissimo dimicasset: hæc verba dedit: *Tali die grauissimam, vtilissimam, & insperatam victoriam contra Annibalem vobis peperit; tanti beneficij nos dedecet esse immemores. Ergo criminatore isto relicto, eamus in Capitolium acturi diis gratias.* Re ipsa processit, & omnes illum secuti sunt. Vis fortè ingratos confundere? Nunquam id præstabis feliciter, quàm si benefacta in illos tua recitanda suscipias, vestigiis insistens Iacob Patriarchæ, sic alloquentis Laban Socerum suum, suum acceptorum immemorem: *Tu na-*

C. Marcellus accusatus repellit aduersariū.

Scipio irridet accusatorem.

Aul. Gell. l. 4. cap. 18.

sti,
mei
qua
intr
li
id f
suas
ctur
vni
ffis
me,
non
ipla
gen
la B
imi
run
sum
est n
die
qui
clar
fug
gest
age
uar
ctu
are
fir
uis
vel

sti, quomodo seruiuerim tibi, & quanta in manibus meis fuerit possessio tua. Modicum habuisti antequam venirem ad te, & nunc diues effectus es ad introitum meum. Vis consternatos affines vel alios amicos tuos consolari? Non incommodè id feceris, si prosperitates tuas quas reputare suas debent, exposueris. Quod à Ioseph factum constat Gen. 45. *Nuntiate patri meo uniuersam gloriam meam, & cuncta qua uidi- stis in Aegypto; festinate, & adducite eum ad me.* Sociis addere cupis animum? Facies id non agrè, si rem à te perfici potuisse, re ipsaque perfectam non sine retributionis ingentis expectatione docueris. Quò spectat illa B. Pauli sententia ad Timotheum, quem imitatore habere cupiebat virtutum suarum: *Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo reposita est mihi corona iustitia, quam reddet mihi in illa die iustus Iudex; non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius.* Sortiti desideras præclari cuiusdam operis occasionem? Sæpè te effugiet, nisi quædam protuleris à te præclare gesta, quæ meritò argumenta uideri possint agendorum posthac similium. Audire iuuat de se loquentem David in conspectu Saul Regis, à quo prohibebatur in arenam cum Goliath descendere uel infirmus cum robustissimo; *Pascebat seruis tuis patris sui gregem, & ueniebat Leo uel ursus, & tollebat arietem de medio gregis:*

2. Tim. 4.

David quæ
fortis ac
strenuus.

1. Reg. 17.

& persequabar eos, & percutiebam, eruebamque de ore eorum. Et illi consurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabam, interficiebamque eos. Nam & Leonem & Vrsum interfeci ego seruus tuus. Sed & de Sanctis quibusdam memoriæ proditum est, quòd ad impetrandam Dei misericordiam, vel aliquid temporale, interdum non dubitauerint sese commendare à virtutibus, vt Ezechias Rex Iuda, & Sara vxor Tobiaë iunioris; ex quibus ille pro vitæ prorogatione sic orat. 4. Reg. 20. *Memento, quasò, quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, quod placitum est coram te, fecerim.* Hæc verò ad auertendam à se calumniam impactam sibi ab ancillula: *Tu scis Domine, quia nunquam concupiui virum, & mundam seruani animam meam ab omni cõcupiscentia. Nunquam cum ludentibus miscui me, neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me prabui.* Et infra: *Aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan me non fuerunt digni.* Extra hos casus ab omni iactantia & ostentatione caue tibi diligenter; nemini odiosissimus non eris, si te ipsum cecineris, vt plurimum vitiosa sui iactatio est, affertque audientibus non fastidium modò, sed plerumque etiam odium; quia, vt eleganter scribit Quintil. l. i. c. i. *Habet mens nostra natura sublimè quiddam & erectum, & impatiens superioris. Ideoque abiectos aut submittentés se alleuamus, quia hoc facere tanquam maiores videmur, & quoties discessit emulatio, succedit humanitas. At qui se supra modum extollit, premere ac*

Tob. 3.

*Iactatio sui
vitiosa.*

despicere

despicere creditur, nec tam se maiorem, quam
 minores ceteros facere; Inde inuident humiliores.
 Fingunt Poetæ egregiis filiis orbatam Niobē,
 quod de iis intolerantissimè gloriarerer, alie-
 nos despiceret. Ob eam causam Gallinis relin-
 que iactantiam oua statim annuntiantibus, que
 ediderunt; nec impetrare à se valentibus vt si-
 leant: si appetis celebrari, non verbis opus est,
 sed benefactis:

Famam extendere factis,

Hoc virtutis opus.

Vituli & vacca, inquit Aristoteles, grauiorem vo-
 cem edunt, quam boues, ita planè viri parum bo-
 ni magis sua iactant, quam magna virtute præ-
 diti. Ex quibus alij, vt Moyses, cauerunt li-
 bros sacros à se conscriptos propriis insignire
 nominibus. Alij de se quasi de tertio loquun-
 tur in re plausibili, vt S. Ioan. Euangelista. *Dis-*
cupulus ille, inquit, quem diligebat Iesus. Alij par-
 tis duntaxat bonorum suorum meminere, ac
 si nihil præterea boni egissent, vt Dauid Psal.
 76. *dixi, nunc cœpi.* Alij sic laudant alios, vt
 procul distare ab eorum dotibus videantur, vt
 2. Pet. 3. *Sicut charissimus frater noster Paulus, se-*
cundum datam sibi scientiam scripsit vobis. Alij nõ
 laudes, sed peccata sua modestiæ causa com-
 memorant, vt S. August. in suis Confess. sique
 in suum aliquid laude dignum prorumpant, id
 se facere testantur inuitos. Scripsit hac occa-
 sione B. Paulus 2. Corint. 12. *Factus sum insti-*
piens, vos me cœgistis, ego enim à vobis debui lau-
dari,

Virg. 10.

Æneid.

Arist. 1. 5.
 de hist 2-
 nim. c. 14.

Modestia in
 plurimis.

Ioan. 21.

Prou. 17.

Iactantia
origines
quos.

dari, aded in mente habebat, quod ait Salomon: *Laudet te os alienum, & non os tuum.* Rectè quoque Epietetus: *Non enim ut de tuis laboribus meminisse tibi est suauè, sic & aliis audire iucundum.* Stultæ iactantiæ origines & genera tot ferè sunt, quot vanæ gloriæ, de qua supra. Duæ autem inter cæteras, de quibus in specie aliquid dicere non præmittam, tum quia vix vllæ inter nobiles crebriores; tum quia tam iniustæ sunt, & visu dignæ, quàm iustæ multis apparent parum iudiciosas. Prima est eorum, qui ut dici solet, *in pace Leones, in bello autem & foris dama & forices.* Cùm in tuto sunt omnia, iurates nihil iis generosius, adeo multa à se iubent expectari, Leonum more rugiunt, vultum componunt ad seueritatem, adducunt supercilium; nunc hos, nunc illos sub angulo acuto respiciunt, barbam promissam alunt quæ terrorem incutiat, & præ se ferat simul fortitudinem. Gallos gallinaceos diceres cum gradiuntur, tanta est illorum cum grauitate maieestas. Quasi boues lassi aut saturi figunt pedem fortiter. Vbi hostes nullos adesse sciunt, discurrunt huc & illuc, quasi eos discerpturi, & vbinam sint simulato furore percontantur. Cùm standum est, crura deducunt, & ut Peleus supra modum placent sibi in machæra sua, quæ elegantem nacta vaginam vix vnquam vidit solem, & læuam quidem manum sinistro applicant lateri, dextra autem aut barbam demulcent,

cent, aut reducunt cæsariem, aut intentant minas absentibus; lingua denique prorumpunt in execrationes horribiles, & Victoriæ sibi certissimam pollicentur.

Parturient montes nascetur ridiculus mus.

Horat. in Arte. Ita opinione sua tam sunt magnanimi, quàm sapientum iudicio ridiculi. Namque ubi primum offert sese occasio e-dendi aliquod virtutis specimen, obmutescunt, trepidant, primi terga vertunt, & murium more in antrum se suum recipiunt.

Sic filij Ephrem intendentes & mittentes arcum conuersi sunt in die belli. Nec tamen in his ponunt suæ metas vanitatis, in insignibus præterea & fenestris vitreis depingi se curant, sub specie strenuissimorum ducum, vt quondam Athenienses curarunt repræsentari se in tabulis quasi ingulantes fugantesque Lacedæmonios. Opportunè autem accidit; inquit Plut. in Apophr. Lacon. vt cùm quidam inspectis tabulis exclamaret, *ô fortes Athenienses*, responderit Lacon, qui fortè aderat, *in tabulis*. Ad hanc priorem iactantiam videretur mihi proximè accessisse Accius ille Tragædus, quem scribit Quintil. l. 5. c. 13. interrogatum, cur causas non ageret, cùm apud eum tanta vis esset in Tragædiis; respondisse, quòd in illis ea dicerentur quæ ipse veller; in foro dicturi aduersarij essent, quæ minimè veller. Hoc eodem lumine procul à magnanimitate fuerunt seculi huius Notatores (est hoc annotare operæ pretium)

Isa. 77.

*Athenien-
sium vani-
tas, & iac-
tantia,*

sistere

*Nouatores
non audent
se se sistere in
concilio Tri-
dentino.*

S. Aug. l. 2.
contra 1. ep.
Pel. c. 3.

*Conciliorum
decreta re-
soluta in
authoritatē
summi Pon-
tificis.*

sistere se non audent Tridentino Concilio, ad quod publice, solenniter, ac multoties inuitati sunt data a securacione omnis generis; cū tamen prius instantissimè vt celebraretur peterent. *Sic Celestius Pelagianus sentiens fraudes suas detectas subduxit se Apostolica sedis examini.* Excusationem prætendunt absentia, quod Ioanni Hus seruata non sit fides in Constantiensi, quod indictum fuerit Tridentinum auctoritate Romani Pontificis, quod denique præsenferint, se in eo non habituros vocem actiuam, nec admissum iri vt Iudices, sed vt reos. Verùm puerilis nimis est excusatio; quia non Synodus Constantiensis, sed Imperator solus saluum conductum dederat Ioanni Hus, vt patet ex Sess. 19. eiusdem Synodi, vbi simul declarat, se non teneri eo saluo conductu, quò minùs possit de eiusmodi personarum errore inquirere, eosque punire quantum suadebit iustitia, si sint pertinaces: At Tridentinum liberam promiserat eis abeūdi potestatem, quin etiam impunitatem. Quod ad Conciliorum decreta, perpetui moris in Ecclesia fuit, vt resoluerentur omnia in summi Pontificis auctoritatem, adsciscantis sibi legitimos Antistites, ab eoque penderent velut à supremo Iudice, idque obseruatum in ipsa lege veteri, docebit te Iosephus lib. 14. Antiquitatum Iudaicarum cap. 16. adducto exemplo pulcherrimo. Nouatorum autem nullus summus est Pontifex, nec Antistes, nullus potest legitimè se vocatum, missumque ostendere. Sed neque

neque ante eos ulli Hæretici actiuam habuere vocem in Conciliis seu generalibus seu provincialibus, in quibus discussa illorum causa est, & iudicata. Nec mirum sanè, cum reus sit, cuius causa discutitur; repugnet autem iuri & rationi, vt reus habeat vocem actiuam, iudicandique potestatem. In specie altera turpis iactantiæ hoc loco perstringendæ, sunt, qui ambitiosissimè commendant se à præclaris maiorum suorum facinoribus, à prolapia, stemmate, & similibus. Mirum sanè, quomodò non vident, quòd si laudandi sunt propter virtutes maiorum, propter eorū dem delicta & vitia vituperandi vicissim sunt & puniendi; cum tamen velint punitiōnem non ad se, sed ad eos solos pertinere. Audiant quid de hoc argumento scriptum reliquerit S. Basilius: *Lex veritati propria vniuscuiusque encomia exigit. Neque enim equum celerem facit patris in cursu præstantia. Neque canis encomium est, ex velocissimis natum esse. Sed quemadmodum reliquorum animalium virtus in ipsis singulis consideratur; sic etiam viri propria laus, ex rectè ab ipso factis testimonium fert. Eleganter quoque Ouid. 13. Metam.*

*Et genus, & proavos, & qua non fecimus ipsi,
Vix ea nostra puto.* & alibi:

*Non census nec clarum nomen auorum,
Sed probitas magnos ingeniumque facit.*

Sicut ad commendationem monstrorum nihil confert parentum robor, forma, perfectio; imò tunc maximè se prodit illorum de-

*In iactabū-
dos ob ma-
iorum nobi-
litatem.*

S. Basili. con-
cio. in S.
Mamatem.

lib. 1. de
Ponto.

formitas, quando cum genitoribus omni parte absolutis comparantur, & contraria iuxta se posita magis apparent; ita quò clariores virtute fuerint aui tui & proauì, contemnent te magis velut ab iis remotiorem, qui degenerasse sentient.

*Magni quæ
verè magna
sunt facien-
da, quæ par-
ua parui.*

Phil. lib. de
Cherub.

*Sapientia
nobilis quæ
verè.*
Sap. 7.

*Æterna
Beatitudo
quid.*

§. 5. Ad magnanimum pertinere diximus, magni æstimare quæ verè magna sunt, quæ autem parua, contemnere, ac saltem valdè perplexè, & plus quàm necesse est non prosequi. In priore illo genere primas tenet Deus optimus maximus. Tum eius cultus, de quo Philo Iudæus, *seruire Deo maxima est gloriatio, non modò libertate maior, sed diuitiis & principatu, & omnibus rebus, quas mortales mirantur pretiosior.* Hæc est sapientia illa nobilis, quam toties Salomon antefert Regum sedibus, auro obrizo, & gemmis quibùsque pretiosissimis, & se adamasse scribit, & exquisuisse à iuuentute sua. De qua etiam addit: *Inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & latatus sum in omnib. &c.* Adhæc æterna Beatitudo; nam cum sit infiniti boni; hoc est, Dei æterna fruitio, quomodò fieri potest, vt in ea non inueniatur omne bonum, ac solatium; ab ea vicissim non absit omne malum? Væ proindè ingratis illis, qui certos in ea gradus, metâsque sibi præstitouunt, dicuntque; sufficit mihi, dūmodò in aliquam eius partem veniam; ambitiosus essem, si emi-
nere

nere in ea quærerem. Sufficit, fateor, pars si-
 ue gradus eius minimus ad explendum cu-
 iusque appetitum; sed conatus adipiscendi
 eum solum, non sufficit ad testificandum
 quanti æstimare Beatitudinem debeat. Imò
 non aspirare ad ampliores, cum possis, in-
 dicium est manifesti contemptus, ignavia-
 que turpissimæ, & quod temporalia bona
 pluris facias; in quibus acquirendis nullam
 tibi metam statuis; sed optas quærisque
 semper ampliora. Sicut admonemur maio-
 res semper in via Domini progressus facere
 dum viuimus; in gratia, inquam, & san-
 ctitate; *Emulamini*, inquit Apostolus, 1. Cor. 11.
Charismata meliora, & in Apocalypsi legi-
 mus, *Qui iustus est, iustificetur adhuc*; ita Apoc. 22.
 ad maiorem semper aspirate beatitudinem,
 quæ sanctitatis est præmium, eoque magis
 coniunget nos Deo, quo maior fuerit.
 Vana est, atque à Deo reprobatur ambi-
 tio, qua caducis inhiatur honoribus ne-
 glectis æternis, vel quæruntur honores indi-
 gnis sæpè obtingentes, aut alios claritudine
 sua offuscantes. In appetitionem autem æ-
 ternorum nihil cadit eiusmodi. Caduci
 non sunt, nec idèò minus ab aliquibus par-
 ticipantur, quòd magis ab aliis. Ad eosdem
 indignus nemo admittitur; quia omnes di-
 gnos facit gratia, cui proportionè respon-
 det gloria: Apocal. 3. *Ambulabunt mecum
 in albis, quia digni sunt.* Quid plura?

*Et quanti
facienda.*

*Ambitio
quanam à
Deo repre-
bata.*

ranti refert à fœlicitate illa perenni non excidere, vt ne postremus eius gradus nos effugiat, aspirandum sit modis omnibus ad maximum; qua certè ratione fiet, vt non inueniamur minus habentes, quàm sit ad salutem necessarium; sed summum capientes mediũ saltem obrineamus. Ipter magna denique bona vide semper reponas eandem Dei gratiam, & viros sanctos, & fideles vitæ huius amicos: nam gratia, vt iam iam dicebam, mensura est æternæ beatitudinis, iusque ad illam tribuit, gratos nos Deo, & in conspectu eius facit speciosos, vt non abs re ob tam insignes effectus dictum sit Apostolo: *Sufficit tibi gratia mea.* Sanctis tantum tribuit Dominus, vt custodire se dicat omnia ossa eorum, mortem reputet pretiosam, in iis præbeat se mirabilem, multa edat miracula ad eorum postulationem, inuocationem, tactasque aut piè gestatas reliquias. Tunc etiam cum adhuc ab eo peregrinarentur, conferebat mortalibus cæteris illorum intuitu complura beneficia, v.g. ducentis illis & septuaginta qui cum B. Paulo nauigabant, ad quem Angelus: *Ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecum.* De amico bono scriptum est: *Amicus fidelis protector fortis, qui autem inuenit illum, inuenit thesaurum. Amico fideli nulla est comparatio; & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.* In posteriore verò genere seu rerum contemnendarum locum habent laus, gloria, & honor quicumque paruus, qualem

Gratia beatitudinis æternæ mensura.

2. Cor. 12.
psal. 33.
115. 67.

Act. 27.

Eccles. 6.

*Laus honor
Ec. quales
quærendi.*

qual
gno
verb
der
que
hono
funt
tam
iam
gust
labo
quer
cio,
non
tula
mag
& d
dio
dela
tam
pte
sic
iis
ribu
dici
& i
præ
mu
fai
vel
cip
ne

qualem negligi debere à viro magnanimo agnoui & docuit Aristoteles, cuius ecce tibi verba: *Magnanimi est ad honoratas res non accedere, aut ubi alij principatum obtinent, otiosumque esse & cunctatorem; nisi ubi magnus aliquis honor, magnūque opus est.* Et quoniam tales sunt, quicumque ab hominibus deferuntur, tametsi secus senserit idem Philosophus, etiam Imperiales, & Regij, de quibus S. August. lib. 8. Cōfess. c. 6. *Dic quaso te, omnibus istis laboribus nostris, quò ambimus peruenire? quid querimus? maior ne esse potest spes nostra in palatio, quàm ut amici Imperatoris simus? Et ibi quid non fragile plenumque periculis? & per quot pericula peruenitur ad grandius periculum?* Sequitur magnanimum non esse, quisquis eos suspicit & dignos censeat, qui magno labore ac studio conquirantur; esto vel eos admittat sibi delatos; ac etiam quandoque requirat non tam propter se quasi eos curet; quàm propter officium bonumque subditorum, quos sic expedit in humilitate conseruare, vel de iis non conqueratur, quasi merito suo imparibus. Idem de humana laude, gloriaque iudicium; nihil ea fugacius, nihil mutabilius, & incertum magis. Quàm te multi laudant presentem, qui absentem vituperant; quàm multi ore glorificant, qui in recessu cordis sui indignum putant vnus diei vita? Si eos vel parum offenderis; confestim finem accipit laus omnis, sicut & præteritorum beneficiorum recordatio. Si in vitium aliquod

Arist. lib. 4.
Eth. c. 4.

Laus humana quàm fugax & mutabilis.

degeneraueris, contemptui mox, & infamis eris; & eorum fabula, qui te laudibus paulò antè ad astra vsque attollebant. Sed præcipuè futilis laus eorum est & aspernanda, qui aliena merita furtim sua faciunt, & indè laudè aucupantur. Eleganter M. Tullius tales cõparat latronibus l. 5. de finibus: *Vt fures earum rerum quas ceperunt, signa commutant; sic multi alienis sententijs pro suis vtuntur, nomina tanquam rerum notas mutantes.* Illa item, quæ à vilibus, infamibus, vitiosis hominibus proficiscitur. Laudare non solent nisi quæ magnificiunt; illis autem cum sit vitiositate corruptum iudicium, nihil facillè magnum videtur, nisi quod olet vitium; ita fit, vt laude sua bonos contaminent, eò quòd insinuant eos sibi esse similes, & vitio aliquo viuere inquinatos. *Non itaque speciosa laus est in ore peccatoris, vt scribit Eccles. c. 15. meritòque Deus talem aspernans Psal. 49. ait peccatori: Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per ostium? & Christus Marc. 1. non patitur daemonia loqui, sibi que dare testimonium; sicut nec electus eius Apostolus, quem & Timotheum cum commendaret immundus ille spiritus, exclamans: Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annuntiant vobis viam salutis; imposuit ei silentium: Dolens autem Paulus, & conuersus spiritus dixit: Præcipio tibi in nomine Iesu Christi exire ab ea; & exiit eadem hora.* Toleralibis contra, imò suo æstimanda pretio est

*Proficiscens
à malis fugienda.*

Act. 16.

A bonis veniens æstimanda.

laus

laus bonorum; vt æstimauit apud Ciceronem Neuianus, cùm diceret: *Letus sum, laudari me abs te pater à laudato viro.* In numero similiter rerum spernendarum sunt temporales diuitiæ, quæ sine dubio si bona essent magna, vera, solida, in cælo inuenirentur, inde autem excluduntur. Contempsit eas quondã Crates Thebanus, vir ditissimus, & proiecit in profundum maris, ne illarum cura & sollicitudine à philosophandi studio auocaretur. Christus autem quid? An se valdè occupauit in iis coaceruandis? Cùm omnibus vri posset pro arbitrio, & iure suo, ne quidem aliquid habere voluit, vbi caput reclinaret; Et quamuis non præceperit quibûsque perfectionis amatoribus, omnes vt venderent, & pauperibus erogarent. In propatulo collocantur, quæ magni fiunt; ipsæ autem opes eiusmodi inclusit, & abscondit terræ visceribus, veluti res despiciatissimas, & quasdam mundi sordes in antro relegendas, veluti virorum bonorû indignas oculis, & malorum duntaxat delicias. Psal. 16. *De absconditis tuis adimpletus est venter eorum.* illas B. Paulus spreuit quasi stercora, & contentos nos esse voluit paucissimis. *Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus.* Easdem affirmat, cùm nimis multiplicantur, retia esse Diaboli: *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem, & in laqueum Diaboli, & desideria multa inutilia & nocua, qua mergunt homines in interitum & perditionem.*

Cic. lib. 5. fam. ad Lucium.

Diuitia temporales qualia bona. Crates mergit diuitias, & cur.

Luc. 9.

Matth. 19.

Abscondita in terra visceribus cur.

1. Tim. 6.

Ibid.

Prou. 30.

Vndè Salomon mediocris fortunæ potius elegit esse, quàm valdè opulentus: *Diuitias ne dederis mihi, tribue tantum victui meo necessaria, ne fortè satiatus illiciar ad negandum; & inflatorum more Atheorum, dicam, quis est Dominus?* Prisci authores, vt earum vilitatem ostenderent, & contemptum persuaderent, literis prodiderunt Vlysem donatum preciosissima, & odorifera veste à Calypso amica sua, reieçisse eam, vbi se expertus est in aquam prolapsus ab ea magis magisque demergi & grauari, nec enatare posse. Plur. lib. de vitanda vsura. Scripserunt alij nequaquam iis sedari graues mentis curas; sed magis augeri:

Horat. lib.
2. Carm.
ode. 6.

*Non enim gaza, neque consularis
Summonet liçtor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.*

*Vir magnus
quis.*

Alij denique virum magnum definiuerunt, qui eas infra se duceret, ac poneret in minimis. *Disputarunt Philosophi*, inquit Theophrastus, *coram Philipo Macedone Rege, qua res esset in mundo maxima. Dixerunt quidam, montem Olympum, alij solem, alij mare, intra quod terra natat. Postremus verò ac sapientissimus habitus respondit, animum terrena omnia despicientem, & illis omnibus superstantem.* Itaque contemnamus eas, quotquot magnanimi esse volumus, si non ita vt abiiciamus planè, vt saltem cor seu affectum non apponamus; quandoquidem in iis & sublunaribus aliis si non est vera sc̃licitas, sed ab indita de-

bet

bet virtute promanare : sicut calor non est à vestibus , sed à calente corpore , esto à vestibus retineatur , ne effluat , vt tradit Plut. lib. de virtute & vitio. At magnum saltem ornamentum opes afferunt. Ne hoc quidem , ornantur potius à viris probis eas possidētibus ; à cæteris autem contaminantur. Amicos gignunt , sed vt plurimum inconstantes , iis perfimiles de quibus Ouid. l. 2. de Pont. Eleg. 3.

Diuitia potius ornantur à possessoribus probis quam ornent.

*En ego non paucis quondam munitus amicis,
Dum flauit velis aura secunda meis:
Vt fera nimboſo tumuerunt aquora vento,
In mediis lacera puppe relinquer aquis.*

Vis tandem scire , quid inter cætera despiciatui habendum sit tanquam verè paruum ? Iudiciū insulſorum hominum , de rebus in quibus versati non sunt , vel ad quarum tractationem minimè à Deo vocati. Rideres puto , nec audiendos crederes , qui bello nunquam interfuisſent , nec fulcaſſent mare nauibus , longas tamen ratiocinationes instituerent præsumerent de militaribus rebus & naualibus. Ad eundem planè modum sententias contemne vitioſorum hominū de virtutibus ac bonis operibus , seu pietatis exercitiis ; Indoctorum item de scientia & re literaria , ſecularium definire audentium controuerſias de fide ac religione. Otioſorum denique rebus se tuis immiſcentium , easque pro affectus diuerſitate aliter interpretantium. Talibus vehementer indignari ſolebat S. Hieronymus epist. 14. quòd nihil boni valentes face-

Iudiciū insulſorum quanti faciendum.

778 DE PERFECTA PRVDENTIA
re, de aliis tantum iudicare præsumerent. Eo-
dem spectat apophthegma Demetrii, dicere
soliti se eiusmodi Censuram voces importu-
nas non magis æstimare, quàm ventris flatum.
Nihil enim ferè interesse sursum, an deorsum
sonus turpiter emittatur. Adderem interroga-
tus imitandam Lunam in eo, quòd ad impor-
tunos canum larratus obsurdescens nunquam
intermittat cursum suum; canes autem silen-
tio eius confusi coguntur tandem fatigati ra-
bida ora claudere. Imitandam item incudem
maximam, qualis nec ictus metuit, nec stre-
pitus. Ita non curat vir magnanimus; sed de-
ridet inuidorū censuras, & popularē loquaci-
tatē. Pusillanimus verò quasi ampulla vitrea
ictū nullū sustinet, & quasi apis fumi est im-
patientissimus. Nihil autē aliud sunt diæteria
garrulorū, quàm fumi inanissimi. In hoc po-
tius apes imitemur, quòd melliferæ sint, quòd
mundæ, laboriosæ, osores Veneris, Regi suo
obsequentes; nec vnquam magni aliquid præ-
stituros nos speremus, quandiu non didice-
rimus eiusmodi nugatorum verba aspernari.
Indigna sunt quæ attendantur, non solùm si
vituperationem contineant, sed etiam si lau-
dem, vt dicebamus. Quod ne quis à me solo
credat affirmari, Senecam audiat: *Laudes ab
improbis & scurris proficiscentes, cum sint fuca-
ra & insyncera, modis omnibus cauenda sunt, ne-
que oportet ab his sic affici, quemadmodum affi-
ciuntur fies, dum fricantur, atque trillantur,*

*Pusillani-
mus nullum
ictum susti-
net.*

Sen. l. de
vitiola ve-
recundia.

ut nos ipsos facillimè praebeamus utendos cuius volenti, deicientes nos, & ad sculpturam accomodantes.

§. 6. Vide tandem dignitatem ut adeptus & honorem, nec te, nec illum dicto, factò-ue aliquo inhonesto labefacias, ne de te dicant: *Homo cum in honore esset, non intellexit.* Ut vituperio digni sunt, qui honores & dignitates ambitiosè quærunt directè vel indirectè, per se vel per alios: ita qui adeptas dedecore aliquo afficiunt, quas magis deberent illustrare. Ridicula semper simia tunc videtur præcipuè, quando supra theatrum, aut columnam constituta, vndè videtur ab omnibus, nudas ostentat nates, & nugas agit. Et tu quoque fabula eris vicinorum & conciuu si abuti te contingat delatis honoribus. Cur putas faciei næui & maculæ maximè scendant inspectos, & offendunt inspicientes; nisi quia facies, in qua videntur, eminentissima pars est corporis; inferiores autem teguntur, nec ita sunt peruiæ? Ornare præstat insignia, quam ornari ab insignibus; nouus item honor novos mores postulat. Stella prius eras nebulosa, nunc à te sole facta per adeptionem Magistratus radij expectantur eximiorum operum. Lucernæ instar positæ super candelabrum lucendum tibi est domesticis, & subiectis omnibus. Sic itaque te geras, ut illi te sibi gratulentur tuis probè fungentem partibus, defleant morientem, sequantur

Dignitatē adeptus non debet eam labefacere.
Psal. 48.

Eccles. 32.

*Insolentia
in honori-
bus quam
maximè vi-
tanda.*

Claud. l. 1.
in Eutrop.
Prou. 30.

requirant absentem. Ne insolescas delatis honoribus. *Rectorem te posuerunt, noli extolli.* Facile est Deo, qui te prouexit, deprimere, & facere nouissima tua peiora prioribus. Qui insolescit, humanos honores magni pendit, atque hoc ipso deficit à virtute magnanimitatis. Ingenium quoque seruile ac illiterale sibi esse demonstrat, talium siquidem est effectus intolerabiliter:

Asperius nihil est humili cum surgit in altum.

Et iuxta Salomonem: *Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere: per seruum cum regnauerit. Et infra: per ancillam, cum heres fuerit domine sue.* Sicut ignis numquam voracior est, quam vbi multum excreuerit; ita ampliorum honorum apperentissimi solent esse, qui delibare ceperunt aliquos. Rectè proinde feceris frænum tibi in hac parte iniiciendo: sic fanè à te auertes pericula capitis, ex quibus illa sunt grauissima, quæ cum magnis honoribus coniunguntur; nec mirum, cum valdè prouecti, vicini sint principibus (qui igni persimiles facilè adurunt sibi nimis appropinquantes) & vix soleant modestè se gerere, sed sua freti dignitate æquent se illis, aut madata infringant, aut liberiùs cum illis agant, quam ferat quæ illis debetur, reuerentia. Hostium & æmulatorum artes taceo, tunc maxime incumbentes calumniis, quibus si fieri potest, quos oderunt, prouectos deiciant. Quo in genere quid passi sint Bellisarius sub Iustino Imperatore; Aluarus Luna sub Io. Castellæ

Castellæ Rege, & nostro seculo Albuquerque
Lusitanus Dux fortissimus, & infiniti al-
lij; dicerem, si non esset notissimum. Rectè
Ouidius:

*Tu quoque formida nimium sublimia semper,
Propositiq; memor contrabe vela tui.*

Et Horatius l. 2. ode. 10.

Contrabes vento nimium secundo

Turgida vela.

Hoc si impetrare à te nequit modestia, vide
saltem ne ampliores bonores seditione, dolo,
fraude, vi, iniustitia, & malis id genus artibus
tibi comparare studeas, quarum infœlicissi-
mus plerùmque est exitus. Denique si te in
dignitate constitutum, videas, præstare bona
fide quod potes; nec tamen satisfacere subdi-
tis aut Reipublicæ, nulli propterea te tra-
de grauiori mœstitiæ. Nemo plura tenetur
facere, quàm valet. Perpende rursus, reipsa-
ne deficias an non. Nam si deficias, præstat vt
reipsum abdicēs eo munere, quàm vt tandem
deiciare, eius qui tibi præest, autoritate, &
infesteris continuis tuorum odiis, obloquu-
tionibus, murmurationibus, conspirationi-
bus, & aliis id genus miseriis. Si te præclare
obeuntem partes tuas princeps, vel iniuste
vel leni de causa in ordinem redigat; caue
idcirco ei obloqui; quandoquidem facile fiet
vt Corycæum aliquem iubeat dicta factaque
tua obseruare, vt rectè magis adhuc puniat
in detractione deprehensum, vel ex mode-
stia tua innocentiæ virtutisque coniecturam
accipiat,

Quid. lib. 3.
de Trist.

accipiat, & te hoc modo probatum antiquo gradui restituat. Denique si fortè idem iniusta deiectione non contentus præciperet, vt criminis te reum faterere, à quo te sentis immunem, ne obtemperaueris; quia obtemperando mentireris, & contra teipsum diceres falsum testimonium. Coluit hanc magnanimitatis speciè Ioannes Maresius vir insignis Lutetiæ Mercatorum, vt vocant, Præfectus, & CAROLI VI. Aduocatus: qui iam tribus superioribus Regibus fidelissimè seruiert. Accusatus enim, quòd non satis compressisset seditionem quandam; ob idque damnatus capitis, monitúsque, vt si vitæ suæ consultum vellent, reū se fateretur læsæ Maiestatis & veniã à Rege postulare: Absit hoc à me, inquit; nunquam in Regis Maiestatem à me peccatum memini, & in animam meam testem inuoco Deum, fecisse me quod potui; sed nequiuissè statim perfectèque tantam hominum multitudinem compescere. His dictis ceruicem carnifici fortiter exhibuit præcidendam. Ne tamen occideretur, potuisset, vti alio loco diximus, famam suam prodigere; hoc est, se reum fateri: dummodò verborum suorum sensum à mendacio alienum concepisset, v.g. ore dicendo *reus sum*, intra se autem intelligendo, *si vera est accusatio*.

Bellef. in
Carolo 6.

Vir humilis quid agere, à quibus item
sibi cauere debeat.

CAPVT IX.

- §. 1. *Humilitas quid sit; quotuplex, qua potissimum
consectanda.*
2. *Humilitatis vera ac precipua partes & mu-
nia.*
3. *Quanam arte querenda humilitas.*
4. *Humilitas quos maximè deceat.*

§. 1. **H**UMILITAS, si nomen spectes,
ab humo nomen trahit, quòd ho-
minem ad humum vsque deiiciat, hoc ipso
quo ille defectus suos considerans quibus ni-
hil altum debetur, parui se æstimat; vehe-
menter deprimat, sibi que vilescit, vt notat S.
Bern. in lib. de gradibus humilitatis. Hanc
ob causam magnanimitati repugnare videtur
aspiranti ad sublimia; verè tamen non repu-
gnat, vt docet. S. Tho. 2. 2. q. 129. a. 3. ad 4. &
q. 35. a. 1. ad 3. quia hæ duæ virtutes diuersa ra-
tione ad diuersa tendunt. Eximias virtutes sibi
proponit magnanimus tanquam magna bona,
& consequenter honores magnos, non propter
se quasi eos multum curet; sed quia debentur
eiusmodi virtutibus, & stimulo sunt ad
eas ardentius consectandas: simul autem ca-
uet, virtutibus suis impares quærere, vel ad-
mittere. Humilis autem insistens totus
cognitio

*Humilitas,
vnde dicta.*

*Magnani-
mus quid
sibi propo-
nat.*

*Humilis
quid.*

cognitioni suæ, defectus & necessitates suas ante oculos statuit, atque ita minimè laudari postulat, aut præferri cæteris; sed parui potius æstimari, & subiici ac postponi; quandoquidem nec laus, nec honor, nec præpositura decet peccata, quæ commisit, nec defectus quos circumfert, nec necessitates, quas patitur; sed subiectio magis ac cõfusio. Vnde & Christus secundùm naturam humanam à diuina maximè deficientē, iuxta illud Isa. 40.

Omnes gentes quasi nõ sint, sic sunt coram eo; humilitatem valdè coluit, vt tradit idem S. Thom. q. 161. a. ad 4. Est autem humilitas duplex, exterior vna, qua modestè quis de se loquitur, in nouissimo recumbit loco, humi iacet, alios subsequitur, viles sibi vestes circumpōnit, oblatos honores repudiat, &c. Interior alia, qua sentit de se modestissimè, externamque illam demissionem sibi reuerà credit conuenire, ob idque eam vel sibi gratulatur quasi consentaneam ac propriam; vel saltem fert patienter: vndè S. Bern. serm. 16. in Cant.

Verus humilis votis vult videri, non humilis prædicari. Indicat distinctionē hanc & simul commendat posteriorem humilitatis speciē S. Hieronymus his verbis: *Humilitatem sequere, non qua ostenditur, aut simulatur gestu corporis, aut fracta voce verborum; sed qua puro cordis affectu exprimitur. Aliud enim est virtutem habere, aliud virtutis similitudinem.* Sed forte intra te dicis; Humilitatis modum, formamque debemus à Christo accipere; ait

Humilitas duplex.

S. Hier. in
epist. ad Ce-
lanciam.

nan
sum
ita
qu
ind
faci
esse
qui
pecc
fidel
milē
mur
milli
sa est
omn
rem
pecc
ad ho
Ioan.
biect
morē
diato
capite
lute h
volum
& leg
tem o
rale m
transe
uerter
homi
sua v

namque Matth. 11. *Discite à me quia mitis sum & humilis corde.* Ille autem nunquam ita corde humilis fuit, vt errata in se aliqua defectusque agnosceret, vtque honore indignum se iudicaret, dignum confusione: facilis responsio; rationabilem oportet esse humilitatem nostram, sicut & obsequium. Rationabilis autem est, quando peccata & defectus nostros si verè insunt, fideliter agnoscimus, vel si non insunt, humilem saltem conditionem nostram profite-mur; sic tamen vt iura non inficiemur. Humillimus fuit CHRISTVS, quantum passa est veritas, rectaque ratio. Quia peccato omni carebat & vitio, non debuit se peccatorem credere, nec reum poenæ, quæ debetur peccatoribus: Quia verò homo erat, & quoad hoc Deo minor, palam hoc professus est, Ioan. 14. *Pater maior me est*, vixit ei semper subiectissimus, nihilque antiquius habuit, quam morè gerere diuinæ eius volūtati, quoad mediatoris officium, vnde cum dixisset Ps. 39. *In capite libri*, hoc est, diuinæ dispositionis de salute humani generis, *Scriptū est de me, vt facerē voluntatem tuam*, mox adiecit, *Deus meus volui, & legem tuam in medio cordis mei.* In horto autem oliuarum cum respiciens ad malum naturale mortis corporis dixisset, *Pater si possibile est, transeat à me calix iste*, confestim obtutum conuertens ad Dei decretum, atque ad salutem hominum addidit: *Veruntamen non mea, sed tua voluntas fiat*, atque ita humiliavit senet-

Matth. 26.

Philip. 2.

Iſa. 59.

1. Cor. 5.

ipſum factus obediens uſque ad mortem, mortem autem crucis. Cumque in ſe eſſet innocentiffimus, peccatorum nihilominus perſonam ultra ſuſtinens, *vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, attritus propter ſclera noſtra, & factus pro nobis peccatum*, id eſt, hoſtia pro peccato, culpas noſtras in ſe ſuſcepit expiandas, iuxta illud 1. Pet. 2. *Peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum.* & Iſa. 53. *Poſuit Deus in eo iniquitates omnium noſtrum.* Fecit hoc ipſum, vt diceret Pſal. 21. *Longè à ſalute mea verba delictorum meorum*, id eſt, delicta hominum quæ mea reputo, quatenus abolere ea decreui, non patiuntur vt ſaluti & vitæ meæ conſulam, cum per mortem meam ſint abolenda; exponam itaque libenter illam morti, proculque ab eo ero, vt quò mihi proſpiciam inexpiata hæc delicta relinquam. Vides Lector, humilitatem eius incomparabilem, quomodo cum ſe iuſtum ſciret eſſe & innocentem, voluerit tamen cauſa noſtra vt reus plecti, contumeliis affici, planè contemni, cum iniquis reputari. Et cum ſibi etiam vt homini (ob v-nionem hypſtaticam) noſſet datam omnem poteſtatem in cælo & in terra, ius præterea competere in omnia mundi regna, nullum tamen ſibi uſurpauerit, ab omni pompa & maiestate abſtinuerit, diuitias contempſerit, probè intelligens horum omnium uſum non cohæreere cum mediatoris munere volentis nos morte ſua redimere.

§. 2. Audi iam & diligenter observa partes
viri verè humilis. Primò subijce te Deo, & *Veri humilis*
dispositioni eius diuinæ, ac voluntati. Agnos- *partes.*
ce te eius creaturam, teque admonens dicito,
subiecta esto Deo anima mea: subditis autem tuis,
Humiliamini sub potenti manu Dei. Ipsum time
semperque reuerere valentem corpus, & ani-
mam tuam perdere in gehennam. Quid Luci-
fero & Angelis eius profuit subesse nolle, nisi
vt ignominiosissimè detraheretur ad ima tar-
tari? Si te afflixerit, vel affligi permiserit, sus-
cipe de manu eius disciplinam; non declines
in verba maliciæ, noli te ipsum iustificare, sed
Deum, dicitòque: *Iustus es Domine, & certum* *psal. 118.*
iudicium tuum: agnosco peccata mea, quibus iram
tuam merui: cum ita me punis, non secundum ea *Luc. 10.*
facis mihi, nec secundum iniquitates meas retribuis,
digna factis recipio. Ethnicis reis in vsu fuit
hæc humilitas etiam erga principes, quos læ-
serant. Exulis vnus verba sunt:

Et iubet & merui, nec qua damnauerit ille

Ouid.

Crimina, defendi fasque piæ puto.

*Omniaque hæc timui, quoniam meruisse vide-
bar:*

Sed tua peccato lenior ira meo est.

Et quoniam legitimi superiores vicem eius
gerunt, eis te propter ipsum submitto, sem-
per memor grauissimæ illius sententiæ: *Qui* *Luc. 10.*
vos audit, me audit; & qui vos spernit, me spernit.
In cuius confirmationem scribit Apostolus
Rom. 13. *Non est potestas nisi à Deo. Itaque qui*
potestati resistit, Dei ordinationi resistit; qui autem

D d d 2 refi

Lapsus quã
sapissimè
nimo volu-
di.
Job. 7.

Humilita-
tis materia.

resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Secundò, considera diligenter lapsus & relapsus tuos quotidianos, ineptias, inconstantiam, imbecillitatem, vanitatem, absurdos mores ac ridiculos; quorum seria cogitatione fiet sine dubio, vt dicas: *factus sum mihi metipso grauis*: & te tui vehementer pudeat, sicut lunoniam auem pudet deformitatis pedum suorum, cum eos intuetur, & deprimit, quas prius ambitiosè explicabat plumas superbiæ. Imprimis autem, pone tibi antè oculos Itupendam oscitantiam tuam circa vitiorum extirpationem, virtutumque studium, qua factum est, vt ne virtutem quidem adhuc vnã post tot annos, intra tot bene agendi occasiones tibi comparaueris; ne vnum quidem vitium perfectè extirpaueris; imò contra tot promissa, vel pia decreta in Sacramento cõcepta Pœnitentiæ, non desinas more canũ redire ad turpè vomitum, more suum ad luti volutabrum, & delictis nouis vetera cumulare. Magna profectò hæc humilitatis materia est & confusionis, vt meritò te possis ac debeas minimum æstimare, quotquot sunt mortalium; hoc sensu, quòd nemo alius tam pauca fecisset bona, si tot abundasset benè operandi, proficiendique occasionibus; nemo tot perpetrasset mala, si ad manum habuisset tot ad se immaculatum conseruandum auxilia. Quin etiam iuuerit ad memoriam reducere culpas veteres etiam condonatas, Apostoli exemplo dicentis: *Ego*
1. Tim. 1. *sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari*

voca-
Dei:
testa
fecit
rebu
quã
Senã
quem
tuler
heret
das,
chom
euell
mam
fueri
na,
ra,
tu lu
lit. C
nihil
Dem
In el
copio
ille ac
nihil
illo,
quæ
T
F
tobu

vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei: quod tamen delictum sibi fuisse remissum restatur, cum addit: Sed ideo misericordiam consecutus sum. Tertio, noli extolli vanis spebus, rebusque prosperis, cum proclivius nihil sit, quam ut mutantur in aduersas. *Quo die Seianus Senatus deduxerat, populus in frustra diuisit. In quem quicquid congeri poterat, Diu hominesque contulerant, ex eo nihil superfuit, quod carnifex traheret.* De Iechonia superbiante ob res secundas, ait Dominus: *Viuo ego, quia si fuerit Iechonias sicut annulus in manu mea dextera, inde euellam eum, & dabo te in manu quarentium animam tuam.* Quarto, nemini te facile praposeris; quia ut vincas hunc vel illum dote vna, facile fit, ut vicissim ab eo vincaris altera, & maiore quidem non secus ac pavo cantu superatus à lusciniâ plumis longè antecellit. Quin etiam secundum vnam eandemque nihil verat vincere & vinci, ut Ciceronem & Demosthenem, de quibus Quintilianus. *In eloquendo est aliqua diuersitas: densior ille, hic copiosior, ille concludit arctius, hic latius: pugnat ille acumine semper, hic frequenter & pondere; illi nihil detrabi potest, huic nihil adijci, cura plus in illo, in hoc natura.* In vnoquoque sunt bona quædam permixta malis.

Terra salutiferas herbas, eademque nocentes

Nurit, & vrtica proxima sæpè rosa est.

Formosior proximo es, sed sanior ille ac robustior. Ditior es, sed stupidus fortè, & sine

D d d 3 cere

*Spe vana;
nec rabus
prosperis non
superbiendi.
Sen l. i. de
Tranq. c. ii
Seiani fati:*

Hier. 21.

*Nemo sese
debet alteri
praponer.*

Quintilia-
nus l. 10. c:
1.

Quid. l. i:
de remedi.

Dotes præ-
pria vnicui-
que.

cerebro sicut pulchra capita in sculptoris officina; ille autem doctior atque ingenio fecilior; vel tu doctior, ille probior; tu nobilior, ille docilior, humanior & Reipublicæ vtilior; neque enim nouum est plus habere vtilitatis, vel magis esse necessaria, quæ sunt imperfectiora, vt panem, quàm carnem; ærem, quàm ignem. Tibi fortè natura plus memoriæ, illi verò plus contulit iudicij. Peritior es humaniorum literarū; sed ille studio præit Theologiæ, Philosophiæ, Medicinæ, aut iuris prudentiæ: magna pulchraque tibi tua videntur, & illi sua. Habet ille nauos suos, & tu similiter proprios, sicut & populus quilibet. Vndè olim vulgò iactabatur: *Superbia Babyloniorum, inuidia Iudæorum, iracundia Thebanorum, auaricia Tyrionum, Scytarum crudelitas, Baotiorum stupiditas, comessatio Sydoniorum, Magia Egyptiorum, luxus Sybaritarum, Cretensium mendacia, Afrorum perfidia, Lacedæmoniorum furta, ingratitude Atheniensium.* Virtutem nunc colis, ille vitia. Verùm fortè non perferabis; ille autem resipiscet, explebitque in breui tempora multa. Complecteris mentecitò quod ille segniter; sed sciendum est, quòd tardigradi dum semper ambulant, sæpè ad metam celeriores præueniunt passim subsistente. Rhombus, Scatina, Rhaia, & Passinaca cùm sint piscium tardissimi; sæpè reperiuntur in ventre habere mugilem omnium velocissimum, solertiæque illi & ingenio capiunt. Imbecilliores quoque lignarij arte

*Tardigradi
sæpè ad me-
tam celerio-
res perue-
niunt.*

&

& industria idem præstant quod robustiores, furrigendo ingentissima pondera axibus, vectibus, & throcleis. Præcellis fortè, sed valde imperfectis, & luscus tibi Rex videris inter cæcos; hoc autem quam parum est iudicio sapientis & per se ridiculum? Denique aut antecellere te censes ob ampliora bona, quæ tibi, aut propter grauiora quæ aliis insunt mala. Ex neutro capite timere te conuenit, & atollere supercilium. Non ex primo, quia sicut Africa Leones habet, Leopardos, Lynces; non autem apros, ceruos, capras syluestres; sic non omnia in te congesta sunt ornamenta; sed in alios plura, nec facilè est definire vtra sint maiora. Sensilium alia est ratio, in quibus assignare non ægrè possumus maius & minus, maximum item & minimum, vt inter animalia Elephantem & Acarum, vt tradit Arist. l. 5. de hist. an. c. 32. Neque ex secundo, quia oculatissimus in perspiciendis alienis defectibus, cæcus es in tuis, & tua debes aliena reputare, vtpotè in quæ prolapsurus fueras, nisi te præuenisset diuina gratia.

Domine, ait S. Augustinus, gratia tua deputo, quacumque non feci mala. Et infra: Omnia mihi dimissa fateor, & quæ mea sponte feci mala, & quæ te duce non feci. Quid si admonere prætereà, vt pluris alium quemuis quam te ipsum facias? Consilium certè hoc est Apostoli Phil. 2. In humilitate superiores sibi inuicem arbitantes, seruatique poterit, ait S. Th. 2. 2. q. 161. 2. 3. si proprios defectus cum aliorum virtutibus,

S. Aug. l. 2.
Conf. c. 7.

& donis à Deo acceptis comparemus. Iuxta August. verò l. de sancta virg. c. 43. 47. 51. si piè credamus, constantiores fore alios, si occasio daretur martyrij. Quintò, ne facile iudicium tuum anteponas non dico præpositorum tuorum, sed nec æqualium: Plurium sententiam crede, vt plurimùm, tua certiozem (plus enim vident oculi quàm oculus, plus illuminant candelæ plures, quàm vnica; &, vt scribit Seneca, *Magnum est apud nos veritatis argumentum, aliquid omnibus videri.*) Multo adhuc magis sententiam Catholicæ Ecclesiæ, quam vocat Apostolus. i. Tim 3. *Columnam & firmamentum veritatis*: & de qua S. Aug. De eo, quod tota per orbem frequentat Ecclesia, disputare, an ita faciendum sit, insolentissima insana est. Hoc quia non obseruarunt Sectarij, in hæreticos euaserunt. Cupidi gloriæ noua excogitarunt dogmata, quibus clarescerent, & viderentur sanctos patres vincere Sapientia. Nec excogitarunt solum, sed in Concilijs ipsis Oecumenicis redarguti, perrexerunt, adhucque pergunt ea pertinaciter ac superbe propugnare. Affine documentum sit, ne in rebus agendis opinioni & prudentiæ tuæ nimis adhaerescas, sed in dubijs consulas Sapientes. Sicut enim indoctissimi omnium sunt, qui de nulla re dubitant, sed credunt se scire omnia; ita imprudentissimi, qui de rebus agendis nullum putant interrogandum. Tales monet Apostolus Roman. 12. *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* Modestior Aristoteles,

Ad

Iudicium proprium alienis non anteponendum.

Sen. epist.
118.

S. Aug. ep.
118.

Sectarij vnde facti heretici.

Ad
bis ip
Chr
dum
stru
et m
bian
Mul
lios
tat S
oport
conue
suo fa
Rebe
tior
Cun
efficia
man
affect
perti
Mon
equos
ornat
quere
iorum
illor
psos
stren
tam a
alios
prog
deant

Ad res magnas, inquit, consultores adhibemus nobis ipsis diffisi, quasi minus ad statuendum idonei.

Christus ipse in Consilium Apostolos inter-
dum adhibuit, non ex necessitate, sed ad in-
struendos nos, vt cum ait: *Vnde ememus panes,*
vt manducent hi? Et verò iuxta vetus prouer-
bium, *quandoque est olitor opportuna locutus.*

Multa docet mediatè, seu per interrogatos al-
lios Dominus, quæ non immediatè, & vt no-
tat S. Chrysof. *Fit sapenumero, vt prudens quod*

oportebat non videat, & stultior aliquid eorum qua
conueniunt inueniat: Id quod in Moysè & Socero
suo factum est, in Saul & puero suo, in Isaac &
Rebecca. Imò si Salomoni credimus, eò insipiè-
tior est aliquis, quò se credit sapientio-
rem: *Cuncta tentavi in Sapientia, inquit, dixi: Sapiens*

efficiar, & ipsa longius recessit à me. Sexto hu-
manum applausum ne quæsieris, minus adhuc
affectaueris prolatis in mediū meritis ad te nõ
pertinentibus, de quibus S. Greg. Nazianz. in
Monodia. *Longè turpissimum est colores, formas,*
equos aliundè quàm ex seipsis non probari; nos verò
ornatum ac pulchritudinem extrinsecam ab aliis
querere ac mutuari. Quid enim, quaso, ad nos ma-
iorum virtutes, si ignaui fuerimus? Huic affinis est
illorum vesania, qui sine vlla necessitate sei-
pso canunt, suæque ostentant, ne inde fru-
strentur laude quam venantur; sed vel inui-
tam ac repugnantem ad se pertrahant. Inter
alios tangit hæc vitica nouatores, qui vt
progressus aliquos in lingua Græca fecisse vi-
deantur, ridiculè planè, intempestiuè, im-

Dominus in
consilium
adhibuit
Apostolos.
Ioan. 8.

S. Chryf. in
c. 12. ad
Rom.

Eccle. 7.

portunè, & sine vlla necessitate quasdam eius
 vuculas scriptis suis ac thesibus solent infere-
 re, vt bene periti indoctis appareant. Exem-
 plum. Hoc, inquit *ἀδυνατόν* est, quare non
 dicunt *impossibile*? Item hoc ex aduersariorum
ἔποδ' ἔσει dicimus; cur non scribunt, ex aduer-
 sariorum *suppositione*? Item Deus in cordibus
 nostris accendat *φιλαληθείαν* & *φιλαδελφίαν*; cur
 non scribunt, foueat *amorem veri* & *proximi*?
 Vicissim ne te ex abrupto & sine proposito
 verbis vllis depresseris; sed occasionem expe-
 cta, vt cūm deferūtur munera publica, quibus
 indignum te sentis & imparem: tunc affecta-
 tionis specie & suspicione carebit humiliatio,
 dicere cum Hieremia poteris *A, A, A.*

Hier. 1.

Scientia
 moderata in
 homine.
 Lact. l. 3. de
 fals. Sap. c. 6.

Domine Deus, ecce nescio loqui, quia puer ego sum.
 Si multa scias, ne te eoulsque despicias, vt cum
 Socrate dicas; *hoc vnum scio, quod nihil scio*: fœ-
 tet siquidem, multumque offendit mendax ista
 sui deiectio. *Sapientia est, vt neque te omnia scire*
putes, quod Dei est: neque omnia nescire, quod pecu-
dis. Est aliquid medium quod sit hominis, scientia
videlicet cum ignorantia temperata. Huic præ-
 scripto affine videtur, vt syncerè agnosceus
 tenuitatem tuam, nunquam studeas videri par
 præstantioribus; nec ranam illam imitere, quæ
 cupida æquandi bouem sese distendebat, sed
 quo exitu? Cūm semel, iterumque intumuis-
 set, ac tertio magis adhuc vellet intumescere,
 crepuit. Indigent valde monitorio isto iunio-
 res, qui vbi aliquid scire incipiunt; omnia se
 scire arbitrantur, raroque induci possunt, vt se
 hallucin

hallu
 Huic
 tur.
 lud
 fili,
 quan
 picu

Pa
 In
 Co
 Ve

Sic n
 tis ex
 grati
 cufau
 sunt
 Imò
 simili
 frate
 com
 adme
 re fra
 uior
 do d
 Gall
 illan
 I X.
 gera
 re t
 Anti

hallucinatos fuisse aliquando consentiant. Huic præscriptioni coniuncta est quæ sequitur. Septimò in delicto deprehensus, caue illud propugnes, sed magis fatere; ab eoque resili, non minori candore animi & libertate, quàm olim Horatius à pestilenti doctrina Epicuri, dicens :

*Parcus deorum cultor, & infrequens
Insanientis dum sapientia
Consultus erro, nunc retrorsum
Vela dare, atque iterare cursus
Cogor relictos.*

Lib. 1. car-
min. ode
34.

Sic malo non augebis malum, sic humilitatis exemplum dabis & specimen, sic inuenies gratiam, excusabunt te qui audient, si te accusaueris. Sed fortè diçis: Præpositi mei non sunt ut ferre illorum censuram me oporteat. Imò in hoc sunt & videri debent, quòd errore simili non implicentur. Ut taceam teneri eos fraterno fungi manere, deque animi labe te commonefacere; qui si de faciei macula non admonerent, à teipso dicerentur non satisfacere fraternis legibus. Quis autem ignorat grauiores esse animi labe quàm corporis? Si quãdo durius cum aliquo agebat Ludouicus XI. Gallix Rex, mox culpam agnoscebat, & virum illum munere aliquo afficiebat. Et Ludouicus IX. morti proximus filio suo dixit: Ita te geras, ut Confessarij & necessarij tui libere te admonere possint mali. Demetrius Antigoni filius à priuato Atheniensi re-
prehensus

*Demetrius
quanti com-
pensat re-
presensioñe.*

reprehensus quasi locutus barbarè, non excan-
duit ob censuram, nec tuendum suscepit bar-
barissimum; in quem inciderat; sed agens gra-
tias quinquaginta medimnorum millia Athe-
nienſibus dedit. Habet porrò medimnus mo-
dios sex, vt scribit Ribera in c. 3. Hof. Futilis,
certè peccati excusatio noua est culpa; quia vel
illius reum se negat esse, qui excusat, & sic
mentitur; vel peccatum negat esse, atque ita
agnitam oppugnat veritatem. Agit autem cõ-
tra humilitatem; quia videri vult, quàm sit
innocentior. Sed neque aliquid hac via profi-
cit, quandoquidem non ei creditur vtenti &
seſe communiendi causis inanibus; cuiusmodi
sunt, *In peccatum impulit me Diabolus, peccati
author fuit mihi socius, coëgit astrorum influentia,
non putabam, in me parentes vitium hoc transfule-
runt, impossibilis Dei lex est, nec à me potuit obser-
uari, feci quod fecit inolita victus consuetudine, in
vsum abiit peccatum meum, nec quisquam ferè est
qui eò non se contaminet, &c.* Neminem impel-
lit Diabolus, nec quenquam prosternit, qui
prius non conſeſerit, quem proindè conſen-
sum ante omnia impetrare studet, vt cum di-
xit: *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.*
Tergiuersans Adam in Euam Sociam, & Eva
in serpentem reicere tentauit culpam suam;
sed frustra. *Deus intentator malorum est, nemi-
nem tentat, seu ad peccatum inducit, esto iu-
stis de causis quandoque sinat induci; Vnus-
quisque autem tentatur à concupiscentia sua abstra-
ctus & illectus.* Quocircà ne posthac dixeris:
Ipsè

*Diabolus
nullum pro-
sternit in-
uitum.
March. 4.*

Iac. 1.

*Ipsè
mines
simu
homo
omn
cogi
bitrij
tot a
verò
qd ea
volun
ad ea
paren
tia, ex
ex bo
non
non l
fem
sire a
si vid
viuen
riam
leptie
mod
benè
28.
voca
Dau
adhæ
seruse
man
setue*

Ipse me implanauit; non enim ei necessarij sunt homines impij. Procul ab eo fuit idem sapientissimus Deus, vt astrorum dominio subiiceret hominem, propter quem astra fecit, & cœlos omnes fabricauit. Si ab illorum influxibus cogi voluit hominem, ad quid ei contulit arbitrij libertatem, cuius indicia & testes sunt tot admonitiones conseruandi virtutes, vitia verò fugiendi? *Nemo enim quenquam hortatur ad ea, qua nec sunt in nostra potestate, nec nostra voluntatis.* Nemo te coegit, falsum putare, & ad ea non attendere quæ facis & loqueris. A parente in prolem si transferrentur animi vitia, ex malo patre nullus esset bonus filius, nec ex bono malus. Non Cainum genuisset Adam, non Ismaelem Abraham, non Esau Iacob, non Dauid Absalonem, non Ezechias Manasse. Facilius admiserim vitia corporis transire ad filios, quamquam nec hoc perenne est, si videlicet filij obseruent à principio formam viuendi conuenientem, & vitiis illis contrariam, vt si parentibus nati podagricis vel epilepticis excrementa purgent, pauca colligant, moderato vtantur exercitio corporis, cibos benè concoquant, vt tradit Galen. ad Aphor. 28. lib. 6. Legem Dei si esset impossibilis, nõ vocaret Christus *ingum suauis, & onus leue*, nec Dauid dulciorem super mel & fauam, minus adhæc adderet de præceptis Dominicis: *enim seruus tuus custodit ea.* Sed quemadmodum amanti nihil est difficile, ita non amanti, non feruenti spiritu, sed frigido, delicato, veteroso

Eccles. 15.

Arbitrij libertas quæta.

Arist. l. 3.
Eth. c. 3.

Parentum vitia non transeunt in filios.

Lex Dei possibilis.
Matth. 11.

Ps. 18.

noſo difficilia ſunt omnia pietatis exercitia & intolerabilia. Magna vis eſt prauæ conſuetudinis; ſed nequaquam tanta vt euelli non poſſit ſtirpitis. *Hanc vincere diſſiciliſſimum eſt*, ait S. Aug. & *tamen ipſam ſi ſe quiſque non deſerat, nec reformidet Chriſtianam diſciplinam, Deo duce atque adiuuante, ſuperabit.* Deniquè communis peccandi vſus non minuit culpam, ſed gehennæ ſocios multiplicat, ſicut ait Chriſtus: *Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius.* Octauo, impenſè laudatus reſponde, aliud eſſe Dei iudicium, aliud hominum; perſæpè laudantium, quod ille reprobat: nec addere prætermitte malum eſſe ex quouis defectu. Vndè cum S. Ioannis Eleemoſynarij effuſam in pauperes liberalitatem laudaret quiſpiam ac ſuſpiceret, in more habebat dicere: *Frater, nondum pro te ſanguinem fudi, ſicut mandauit mihi Dominus.* Rurſus quia tacitè laudem quærent, cæteros carpunt & meliores videri volunt & iudicioſiores, & videri volunt præſtare, qui in communitate non receptum à ſapientibus; ſed ſingularitatem ſequuntur viuendi ritum, à ſingularitate abſtinebis. Agens item cum æqualibus vel ferè æqualibus, inferiorem tibi quæres locum, in conuiujs maximè, iuxta Chriſti conſilium, idque ex animo quaſi tibi debitum, & non vt videare humilis; nec intra te frendens aut muſſitans, ſi nõ promouearis ad altiorem. Sic Ageſilaus patienter tulit
in

S. Aug. 1. de
ſerm. dom.
in monte.
Vſus peccã-
di non mi-
nuit culpã.

Luc. 14.

in lud
honor
ſed vir
caue
dignit
mitati
bi con
non de
aduert
faſtu a
monu
Etauer
uideas
temna
ſæpè e
Saul a
ego: tu
tibi ma
dignit
dicant
victim
cap. p
quo v
humil
Creat
S. Ch
lent ab
poſit an
ſtram
tiare,
vel ſu

in ludo publico assignari sibi locum parum honorificum, dicens: *Ostendam non locum viris, sed viros loco dignitatem conciliare.* Nonò, vicissim caue humilitatis prætextu honores recusare dignitati tuæ debitos, quando iuxta magnanimitatis leges expedit vt admittātur. Facilius tibi conceditur non multum exigere, nec irasci non deferentibus, quoties ex rusticitate vel inaduerentia non deferuntur; secùs quando ex fastu atque malicia. Caue, quod iam dudum monui, ab inferiore quem fortè duriùs tractaueris, veniam petas; si indè futurum prævideas, vt te ipse, vel alij irrideant, & contemnant. Quando autem hoc non timebitur, sæpè erit laude dignum magnique meriti, Ita Saul ad Dauid. 1. Reg. 24. *Iustior tu es quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala.* Caue pertinaciter recuses munus, seu dignitatem, cui te præpositi tui idoneum iudicant, ac necessarium; *melior est obedientia; quàm* *victima.* De hoc argumento dixi multa satis cap. præcedenti. Caue peccato Inquines te, quo vilescas apud homines, abominabilis est humilitas, quæ non acquiritur sine offensione Creatoris, & humane dignitatis iniuria, de qua S. Chryl. in c. 3. ep. 1. ad Cor. *Hac duo maximè solent abducere à peccato, quando pœnam peccato propositam cogitauerimus, & quando dignitatem nostram reputauerimus.* Caue aduersum te mentiare, vt occasionem des sentiendi de te malè, vel suspicandi. *Cum humilitatis causa mentiris,*

Honores dignitati debiti non recusandi.

1. Reg. 15.
Vt vilescas non peccandum.

S. Aug. serm.
39. de verb.
Apost.

si non eras peccator antequam mentireris, mentiendo efficeris quod euitaueras. Veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorē; ut etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, ut quod est, dicas. Nam quomodo est veritas, ubi viget falsitas? Sanctus quidem Ambrosius humilitati studens, ne alumeretur in Mediolanensem Antistitem, finxit se crudelem, cum esset mitissimus, in reos læuii, & scorta introduxit in domum suam, ut inhumanus & impudens haberetur, atque ita non promoueretur ad Archiepiscopatum; sed Catechumenus adhuc erat, cum hoc fecit, necdum satis instructus & illuminatus. Caue denique, peccata tua euulges, præsertim grauias, & deducas in notitiam publicam, cum rarò id fiat sine scandalo pusillorum. Exceptio est, si iuridicè interrogaris, ut Achan Ios. 7. Si vitam viuas regularem, cum apud religiosos non offendat publica sui accusatio; sed laudetur quasi actus virtutis heroicus, si ex peculiari instinctu Spiritus sancti id facias, quo modo videtur idem S. Augustinus libros edidisse Confessionum: vel ad liberandam à mortè innocentem falso accusatum sceleris quod perpetrasti. Non teneris, fateor, prodere te, quando non influxisti in necem eius, & accusationem; potes tamen, estque opus insigne charitatis, & singularis exempli.

*Peccata
propria non
vulganda.*

*Publica sui
accusatio
laudanda
inter reli-
giosos.*

§. 3. Virtutem hanc eximiam si instanter à Deo postulaueris, impetrabis. Multum præterea conducet ad eius adeptionem, versari cum

eum
bo gr
cius s
discu
cillum
sapien
& ad
ac ne
confi
phax
tillu
basur
gloria
oculi
natio
tos c
porrè
ita m
runt,
num
tra m
tur e
suis
dibu
vniu
corp
rus v
cut e
teur
nuan
nunc
est la

cum humilibus, sicut è contra. *Qui cum super-* Eccles. 13.
bo graditur, induet superbiam; & stultorum so-
cius similis efficitur. Item teipsum ad vnguem
 discutere, & defectus proprios intueri. *Diffi-* Arist. l. 2.
cillimum est, fateor, quemadmodum quidam dixere mag. mor.
sapientes, seipsum cognoscere, suauissimum tamen, c. 18.
 & ad virtutem hanc consequendam perutilè
 ac necessarium. Sicut extolluntur qui bona sua
 considerant, nec ea in Deum referant; vt Ar-
 phaxad, qui cum ciuitatem ædificasset poten-
 tissimam, quam appellauit Ecbatanis, *gloria-* Iudith. 1.
batur quasi potens in potentia exercitus sui, & in
gloria quadrigarum suarum; Ita paruuli sunt in
 oculis suis, qui labes suas, vitia, errata, incli-
 nationes malas, absurdos mores & depraua-
 tos crebrò ad cogitationem reuocant. Vbi
 potrò humiles euaserint in cordibus suis, non
 ita multò post extrinsecus quoque esse pote-
 runt, quia violentum non potest esse diutur-
 num; vim autè sibi facit ille omnis, qui con-
 tra mentè agit, qui depressus interius extolli-
 tur exteriùs. Vnde nec mendaces in mendaciis
 suis constâtes solent esse. Labet ex his defe-
 ctibus nonnullos recēdere communes partim
 vniuersis, partim plerisq; mortalibus. Quoad
 corpus, mortalis est homo in puluerè reditu-
 rus vndè venit. *Miserabilis prorsus infirmitas, si-* Eccles. 5.
cut egressus est nudus de utero matris sue, sic reuer-
tetur, & nihil auferet secum. Ad idem infi-
 nuandum ex 12. lapidibus pretiosis, qui po-
 nuntur in corona Regis Franciæ, supremus
 est sardius terræ colorem referens, vt se no-
 uerit

*Lapides
 duodecim in
 corona Regiæ
 Franciæ, &
 quid signifi-
 cent.*

302 DE PERFECTA PRVDENTIA

Arist. sect.
10. prob. 45

Psal. 70.

Gal. 5.

Ecclef. 1.

uerit in terram abiturum, nec aliud esse Reges dum regnant, quàm terram quandam eleuatam. Cum animalia cætera in lucem prodeant in suo genere perfecta, imperfectus prodit homo. *Indicium est, quòd illa strim ab ortu vinore sua opera quarunt; pueri autem curam desiderant, nec seruari nisi alieno beneficio possunt, non agnoscit parentes suos, nec quæ sibi vitia sunt discernere eorum quispiam nouit à noxiis. Destituitur toto ferè septennio vsu rationis, delirat circa senium: brutæ autem animantes, vt annosa vulpes, cautiore sunt. Orat proindè Dauid, cum defecerit virtus mea, ne derelinquas me.* Morbis laborat pluribus multo; & grauioribus, vt interdum podagra, calculo, apoplexia, paralyfi, epilepsia, elephantiasis, lue luxuriæ, cuius tanta vis est, omnes vt pili decidant, dentes nurent, liueant oculi, contagiosus sit ipse quoque halitus. Constat idem homo partibus duabus, ratione & concupiscentia intestino bello nunquam superferentibus. *Concupiscit caro aduersus Spiritum, & Spiritus aduersus carnem.* Intellectui parum inest luminis, multum caliginis, per pauca nouit, ignorat quamplurima, & quod nouit, citò obliuiscitur. Dicit intra se: *diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescit quia miser est, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.* Apocal. 3. Ampliora scire desiderat, & desiderando excruciat. *In multa scientia, multa est indignatio, & qui addit scientiam, addit & laborem, nec mirum, quia quòd est do-*

Etior,

Etior,
ascend
ac dif
De in
ras,
quam
stabili
tamen
nequit
mè rec
sua cor
quærie
quietie
rypus
decim
Moren
mè, a
licias,
gunt
præual
ex tot
tur &
cumsp
missum
citque
Creatu
bum se
ab iisd
non à
uerat.
merita

etior, eò plura se videt ignorare, sicut qui
 ascendit montem plura semper deprehendit
 ac distantiora quæ distinctè nondum vidit.
 De inconstantia quid dicam? mutatur in ho-
 ras, cito ab opinione & sententia recedit
 quam conceperat; maior adhuc voluntatis in-
 stabilitas. Sæpè fit vt stolidissimus cum sit, se
 tamen credat sapientissimum. Pronus est ad
 nequitiam; semel autem deprauatus, ægerri-
 mè recepit se ad bonam frugem. Nunquam
 sua contentus sorte melius aliquid sibi semper
 quærit, ac fingit; quo impetrato nihilò est
 quietior, nullis procellis aut vorticibus ira Eu-
 rypus agitur, sicut ille perturbationibus vn-
 decim, quas recenset Philosophus. Nam ad
 Morem, quod attinet, proprio seruit miserrimè,
 amat se peruersissimè, quærens sibi de-
 licias, voluptates, & inconcessa alia quæ mer-
 gunt in interitum. Caterorum iudicio
 praualeare vult suum, nec vnquam aliis
 ex toto facit, quod sibi vult fieri. Blandi-
 tur & complacet sibi, miratur sese & cir-
 cumspicit, quasi aureo funiculo de cælo de-
 missum, & alterius speciei indiuiduum, di-
 citque intra se, *non sum sicut ceteri hominum.*
 Creaturas quandoque ita deperit, vt vix ci-
 bum somnumque capiat; nec ita multò pòst
 ab iisdem totus quantus est, auertitur, vt Am-
 non à Thamar sorore sua quam constupra-
 uerat. Denique effertur stultissimè supra sua
 merita, & alios ferè omnes præ se contemnit.

*Semel de-
 prauatus æ-
 grè venit
 ad bonam
 frugem.*

Amator.

Superbus.

Luc. 18.

Ecc 2 Quod

*Inuidus.**Pfal. 10.**Cupidus.**Delectationem quarēs.**Sperans.*

Quod ad odium, optima quæque eò profequitur, fastidit virtutis studium, laborem, pœnitentiam salutarem, Christianam disciplinã, Dei iustitiam, & Deum ipsum, si vel ab eo castigetur, vel quod petit non impetret. Imò se ipsum odit hoc ipso, quo nugari, & peccare delectatur. *Qui enim diligit iniquitatē, odit animam suam.* Quod ad concupiscentiam, totus est in appetendis, quæ sibi minimè conueniunt, nec profutura sunt; scire appetit quæ ad se non pertinent, vt arcana magica, aliena secreta atque consilia, audire noua & peregrina, videre miracula, interceptas aut furto sublatas aliorum epistolas referare, insolitis vestibus omnium ad se oculos conuertere, anteferri sociis, in orbe celebrari, in aliorum mores inquirere, possidere millia auri & argenti; fugit contrà res salutares, pia monita, temperantiã, pœnitentiam, memoriã nouissimorũ, carnis macerationem, satisfactionē, ablatorũ restitutionē, &c. Quod ad delectationē, exultat in rebus pessimis, saginatur & gaudet alienis infortuniis, vt cruore hirũdines, & muscæ viceribus: cruciatur contrà rebus eorundē prosperis, nihil se habere putat, quandiu aliquid deest, alios se semper credit ditiores, & vicini pecoris vbera grãdiora; inde tristatur ac mœtetur, qui gaudere deberet, velut de fratrum suorum commodis (omnes enim fratres sumus, sub vno communi patre Deo) & boni consulere Dei dispositionem bona sua pro arbitrio dispensantis. Quod ad spem, sperat & sibi pollicetur

licetur
uenio
omne
nulli
gotico
nibus
audit
nibus
bilia,
in lect
ne. Q
domi
manu
rum o
ceres
perfe
bonu
deside
perere
gissim
cas in
se sub
quæ
vrfos,
spuma
matu
quid i
nis &
rumpi
inhabi
torũ i
ti pro

licetur infinita sublunaria, quæ nunquam e-
 uenient; quia tamen sperat, intendit neruos
 omnes vt sua faciat, labores nullos refugit,
 nulla exhorret pericula. In salutis autem ne-
 gotio captum diceres mente & membris om-
 nibus; oculos habens & aures, nec videt, nec
 audit, non ambulat pedibus, non palpat ma-
 nibus, quæ facilia sunt, dicere audet impossi-
 bilia, nec ea digito vult contingere; volutatur
 in lectulo suo, sicut vertitur ostium in cardi-
 ne. Quod ad metum, vmbra[m] suam metuit, *Metuens:*
 domi se continet otiosus præ horrore laboris
 manuum, & ait, *Leo est foris; in medio platea-
 rum occidendus sum.* Prou. 22. Ingens saxum di-
 ceres mouendum trochleis & vectibus. Im-
 perfecte & ad vsurpationem consuetudinis
 bonum plerumque facit quod facit, raro non
 desideratur aliquid, festinat operari ne diu o-
 peretur. At circa nugas est audacissimus, lon- *Audax:*
 gissimum etiam tempus bene ducit, quod in
 eas impenditur, nullas recusat Vigiliis, nullis
 se subtrahit mortis discriminibus. Restat ira, *Iratus.*
 quæ vbi illum apprehenderit, vincit furore
 vsos, feruet sanguis interius, palefcunt genæ,
 spumant ora, emicant oculi, vacillat vox, ar-
 matur ferro manus, effundit præceptis quid-
 quid in buccam venerit, & cælum petit mi-
 nis & clamoribus. Alia parte *Corpus em-*
 rumpitur, *aggrauat animam, & deprimit terrena* *rans.*
inhabitatio sensum multa cogitantem. Occupat se *Sap. 9.*
 totum idem homo circa vitæ huius curam. Cu-
 ti prospicit ac si eo solo fine venisset in mun-

Gulosus.

dum. Non comedit, vt viuat; sed viuat, vt comedat. Animus illi semper in patinis. Col- lum gruis optat sibi cum Philoxeno ad perci- piendam longam ex saporibus voluptatem. De solis ratiocinatur eduliis, in quibus citò fastidit quicquid non est singulare. Hinc re- plentur lumbi eius illusionibus, quia imple- tus est venter vino & dapibus. Vix denique moritur, cum statim computrescit, (præfer- tim si deliciis assueuerit) & fœtet intolerabi- liter. Sufficiens hæc spero benè librata ad ex- clamandum sæpè: *Quid est homo?* Atque ad nos intra humilitatis & modestiæ septa con- tinendos.

*Superbiendi
occasiones.*

§. 4. Mortalibus quibusdam, vt morbidis, rusticis, pauperibus, nulla ferè est superbiendi occasio; aliis autem maxima ob virtutem, scientiam, nobilitatem, diuitias, præclara faci- nora, & varias animi dotes, aut corporis. At- que hi quidem eatenus humilitate magis in- digent, quatenus multò faciliùs impingunt ad superbiæ lapidem propter incentiua huiusmo- di, (puta ob doctrinam, de qua Apostolus 1. Cor. 8. *Scientia inflat:* & antè illum Cicero l. 2. Tusc. *Quotus quisque Philosophorum inuenitur, qui disciplinam non ostentationem scientiæ, sed le- gem vitæ putet?* Ac præterea opes, de quibus 1. Tim. 6. *Diuitibus huius sæculi præcipe, non su- perbè sapere:*) inter quæ conseruata animi mo- destia solida semper est, non secus ac secun- dum Plat. l. 1. de leg. *Optimi omnium sunt, qui inter malos sunt boni.* Illis verò hoc alio titulo magis

magis est necessaria, quàm in iis longè sit superbia detestabilior; cum nullam, aut penè nullam habeant causam sese extollendi: propter quod singulariter ait Deus, Eccl. 25. *Abominari se pauperem superbum*; Vix vnquam prætermittit tales in altum eductos confondere tandem & allidere, præsertim si malis artibus ad sublimes gradus irrepserint. Exemplo vno contentus ero. Anno Christi 1205. capto à Bulgatis Balduino Flandriæ comite, nebulo quidam & triobolaris homo statura ei, vultuque persimilis prodiit in medium post 20. annos, contendens se esse Balduinum ipsissimum diuinitus è carcere liberatum; cum tamen illum in carcere obiisse, fama esset apud omnes constantissima. Ioanna eiusdem hæres ac filia vehementer attonita impostorem illum sceleratè sese ingerentem in tantum principatum, maturè tentauit armis opprimere; sed principio victa est, & coacta confugere ad Ludouicum VIII. Franciæ Regem, qui ad se vocauit illum, vt ex eius responsis certò intelligeret, fucumne faceret, an veritate & iure niteretur; interrogandique curam cõmisit Beluacensi Episco. Ille ratus fore, vt de solo euasione modo interrogaretur ad respondendū sese egregiè comparauit; & quoad hoc satisfecit. Sed perrexit solers Episcopus sciscitari, vbinam fecisset Philippo Regi homagium, vt vocant; quis eum creauisset torquaturn equitem, vbinam & quando in vxorem duxisset Mariã Ioannæ præsentis Comitissæ matrem.

Bellef. &
Fulgof. l. 9.
cap. 16.
*Balduinus
falsus.*

*Qua arte
deprehensus.*

Ille melius nihil habens quod responderet, hæc sibi memoria dixit excidisse. Tum Rex, faciunt te hæc verba suspectissimum, quis enim facile tantarum rerum obliuiscitur? Abi, ne vltà te videam. Recepit se ille in Belgium; sed cito desertus ab omnibus transfugit in Burgundiam, vbi à nobili quodam captus Comitissæ est traditus interiecto pretio quadringentarum marcarum auri, & torturæ subiectus, in qua fraudem totam aperuit, mórque suspensus est & strangulatus.

Captus & affectus supplicio.

Prudentiæ leges circa Studiofitatis materiam.

CAPVT X.

- §. 1. *Studiofitatis descriptio.*
2. *Scientiæ laus, & periculum.*
3. *Quid præcipuè discendum.*
4. *De recto sciendi modo, & scientiæ vsu.*
5. *Quæ artes censenda mala, & abominanda.*
6. *Curiositatis vitium quàm graue sit & late pateat.*

Ardor sciendi.
Lib. 1. Me-
sa. c. 1.

§. 1. **H**ominem suapte natura ardere desiderio sciendi multa, & cognoscendi testis est Aristoteles: *Omnes homines, inquit, naturaliter scire desiderant.* In Zenone Philo

Philosopho tantus hic ardor fuit, vt cuidam poscenti centum nummos, qui se promiserat aliqua ei Dialecticæ arcana referaturum, ducentos numerauerit. Diogenes autem Cynicus Athenas profectus ad Antisthenem; sæpè repulsus non sine minis nisi discederet, respondit: *Cade si vis, at nullum inuenies baculum tam durum, quo me abs te abigas; dum aliquid dixeris.* Vix se in mediocritate continet tanta discendi auditas; ideóque virtute indiget, qua temperetur, huic nomen studiositas, quam S. Th. 2.2.q.169.a.2.& q.167.a.1. virtutem definit temperantem humanum desiderium circa rerum cognitiones & studia.

Diogenis discendi cupiditas.

Studiositas quid.

§.2. Bona est scientia, sed periculosa valdè, perniciosissimáque abudentibus, quos præstaret nunquam literis animum adiecisse. Bona est, quia lux quædam est mentis, qua innescunt nobis, quæ laterent aliàs ac si non essent. Quare si lucis materialis tantum est precium, vt in mundi creatione primum ferè fuerit Dei opificium, ab eodémque illam contemplante bona iudicata; & Tobias captus oculis, quibus eam cerneret, vllum sibi gaudium esse posse negauerit, & iniucunda sit quæcumque domus etiam ornatissima si ei desit; quid de spiritali hac luce sentiendum? Quomodò non reponatur inter bona verè magna, cum error ei contrarius de numero sit malorum verè gratium, obtrudens pro nobilissima aureaque veritate mendacium deformissimum? & Iosue vehementer expetierit subruere ciuitatem no-

Scientia bona, at quàm periculosa.

Ios. 15.

mine Cariathsepher, in qua Ethnici errores, & nugas suas venditabant? *Qui percusserit Cariathsepher, inquit, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam uxorem.* Diuitiis multum multi

Ecclef. 7.

tribuunt, scientiæ autem longè amplius Ecclesiastes: *Hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quod vitam tribuit possessori suo.* De viris bonis, sed scientia destitutis à S. Hieronymo scriptū memini, *Sancta rusticitas solum sibi prodest, & quantum adificat ex vita merito Ecclesiam Christi; tantum nocet, si destruentibus non resistat.*

S. Hier. ad Paulinum.

1. Reg. 2.

Hac infamia inter cæteras notantur filij Heli, quod cum offerendo sacrificio darent operam; nescirent tamen officium Sacerdotum. Alios æquè imperitos detestatur alibi Deus, & ait: *Quia scientiam repulisti, repellā & ego te,* &c. Reges prætereo & Imperatores, qui nihil se habere rati sine eruditione & doctrina, vel precio

Osec. 4.

vel precibus compararunt sibi viros doctissimos, vt Cræsus Anacharsim, Dionysius Aristippū, Ptolomeus Stilponē Megarensē, Mithridates Metrodorū, Philippus Macedo Aristotelē. Prodigioli proinde meritò videri debēt

Reges affecti aduersus scientiam.

qui sciētia eiusq; Professores vituperāt. Quod profectò nō faciūt; quasi rē esse vituperio dignā in recessu cordis arbitrētur; sed inuidiæ cæstro perciti, vel vt ea ratione ignominiosæ inscitie suæ excusationē querāt. *Multi vellēt omnes esse ignorātes,* ait S. Greg. Naz. *vt illorum ignorātia in cōmuni latēs minimè deprehēdi, aut ab aliis taxari possit.* Nō est interitum par sciētie cuiusque dignitas; sed infusa nobilior sēper simili acqui-

S. Gregor. Nazianz. in vita S. Basilij.

lita

fitā, nō solū habita ratione modi, quo obtinetur; sed abūdātioris etiā luminis, quocū menti à Deo infūdatur. Hinc illud Pharaonis ad Ioseph Patriarchā: *Quia ostēdit tibi Deus omnia, quae locutus es; nūquid sapiētiorē, & similem tui inuenire potero?* Et certē regula est generalis; quācūq; proximē emanāt à Deo, prāstātiora sunt ceteris, vt terrestris Paradisi amēnitas, Christi, Adami & Euā pulchritudo, vini sapor ex aqua facti in Cana Galileā, sanitas diuersis miraculosē restituta, vt paralytico, cui dictū est: *Surge, tolle lectū tuū, & vade in domū tuā.* Neque enim ab alio quā iā robusto, & exactē p̄ter mo-rem curato portari & quidem ad domum vsque lectus potuit, in quo prius iacuerat. Scientia autem infusa ad rerum spectat seriem, quā immediatē à Deo proficiſcūtur. At vicissim periculosā voco scientiā, quod abuti ea procliue sit, in alienam perniciem vel propriā; quod aliquādo summis Oratoribus Demostheni & Ciceroni accidisse legimus: de quibus Iuē. Sat. 10.

Eloquio sed uterque perit orator, utrumque

Largus & exundās letho dedit ingenij fons.

Quā tamē nō idcirco vel dānāda est, vel abolēda, nisi etiā auersari velimus Dei bonitatē ac paciētīā, de qua Iob. 24. *Dedit Deus homini locū p̄uētiā, & ipse abutitur eo in superbiā.* Et Eccl. 8. *Quia non profertur citō cōtra malos sententia; filij hominū absque timore vllō perpetrāt mala;* Et similiter vinum detēstari, quo abutuntur hodiē plurimi, & abusi fortē sunt primi quidam orbis incolæ. Neque enim probabilitate vacat,

per

Scientia infusa prāstac acquisita.

Gen. 41.

Proximē à Deo emanātia quantū prāstent ceteris.

Fruſtus interdicitus primis parentibus quis.
Ezech. 18.

Lib. 5 nat.
q. c. 10.

*Scientia quot abusi-
bus expoſi-
ta.*

per fructum primis interdicitum parentibus
viam intelligi, tum quia pulchra est, & ad gu-
standum suavis, quibus qualitatibus fructum
illum præditum fuisse legimus, tum quia scri-
ptum est: *Patres nostri comederunt vnam acerbam,*
& dentes filiorum obstupuerunt. Et Noë speciali-
ter plantasse dicitur vineam, quòd ea quodam-
modò syluestris euasisset, vt pote neglecta ab
Adamo ac postetis, & quasi maledicta. Refert
sanè Pererius in Genes. disputàs de ligno sci-
tiæ, quosdam sic sensisse, nec argumentum,
quo refellit eos, videtur valde firmum, quòd
scilicet non sit propriè arbor. Nam neque plā-
ta sinapi arbor propriè est, sed herba; & tamen
arbor dicitur Matth. 13. Ventos denique ca-
lutnari, de quibus Seneca: *Ingens natura be-
neficium venti sunt, si illud in iniuriam suam non
vertat hominum furor. Sed non ideò non sunt ista
natura sua bona, si vitio malè vitentium nocent. Si
beneficia natura vitentium prauitate perpendimus,
nihil non malo nostro accepimus. Nihil inuenies
tam manifesta utilitatis, quod non in contrarium
transferat culpa.* Et quoniam diuersis abusibus
exposita scientia est, vt Philosophia humana
necitendis Sophismatibus; Iuris prudètia euer-
tendis iuribus per citationes legum adulteri-
nas & interpretationes: Medicina acceleran-
dis ægrorum mortibus per lethaliū Pharma-
corum propinationem; Poetica amatoris ver-
sibus concinnandis; lectio ipsa Scripturæ sa-
cræ, & quoddam ingenij acumen prouchen-
dis hèresibus; accersenda Prudentia est, que re-
ctum

Etum eius præscribat vsum, omnèque depellat detrimenti inde capiendi periculum, vel etiam inferendi.

§. 3. Cùm ab obiecto petat scientia dignitatem suam, Deo autem nihil sit augustius, imò nihil æquè nobile, dubium esse non potest, quin eius cognitio teneat inter omnes principatum, idque non obscure significat ipse, dicens: *In hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse me.* Minimam eius notitiam longè præfert Aristoteles, l. 1. Metaph. reliquis omnibus. Huic proximè succedit propria sui ipsius cognitio, de qua dixi cap. præced. & alibi quæ videntur sufficere. Tanti autem fecit Iuuenalis Sat. 1 1. vt scribat:

Ex celo descendit γνώσις σεαυτοῦ.

Tertia est notitia rerum ad salutem pertinentium, quas scilicet vt salui simus, credere nos oportet, facere, aut fugere. Hanc vide compares tibi diligenter; & erubescere, si cùm ple-râque alia noris, ea te fugiat: si omnia naturæ arcana teneas cum eodem Aristotele; cœlorum motus ac Planetarum periodos cum Hyparcho & Ptolomæo; omnem curandi rationem cum Hypocrate; partes omnes facundiæ cum Cicerone & Quintiliano; omnes iuris apices cum Bartholo. Si cum Salomone disputes super lignis, à Cedro quæ est in Libano, vsquè ad hysopum, quæ egreditur de pariete, & dissestas de iumentis & volucribus, & reptilibus & piscibus; ignores tamen quæ salutitæ deseruiunt, non noris proferre præcipuos,

*Dei cognitio
quæta vir-
tus.*

Hierem. 9.

*Sui cog-
nitio.*

*In qualibet
sciëntia præ-
clari.*

3. Reg. 4.

&

& capitales fidei Catholicæ articulos, non numerare Sacramenta Ecclesiæ, non eiusdem præcepta aut Decalogi, non recitare precem Dominicam, &c. Quid enim tibi profutura est farrago illa tota peregrinarum scientiarum, quando huius defectu summè utilis, ac necessaria excludi te senties à regno cælorum, & in te impleri quod ait Scriptura, *noluit intelligere ut bene ageret.* & 1. Cor. 14. *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* & Isa. 5. *Propterea populus meus ductus est in captiuitatem, quia non habuit scientiam.* Quàm præstat pauca scire, sed utilissima quàm multa inania? Vulpeculæ iactanti se de arte multiplici Echinum & felem præposuit antiquitas, dicens. *Multa nouit vulpes, sed Echinus & felis vnum.* Cùm suis astutijs capitur sæpè vulpes à canibus: Echinus autem spinis suis inuoluit se in pilæ speciem, felis verò subsilit in arbores altissimas. Quocirca quæramus in posterum auidè intelligere, quæ faciunt ad vitam illam beatam, & tunc non parum doctos nos esse in Domino gloriemur. *Vti non ij qui plurimum comedunt & exercentur, melius valent iis qui modicè; ita non qui plurima, sed qui utilissima legerint, docti censendi sunt & studiosi.* Et Cicero l. 1. offic. *Quidam nimis magnum studium atque opera in res obscuras ac difficiles conferunt, easque non necessarias.* Quarta est solida quatuor nouissimorum consideratio, de quibus Eccl. 7. *Memorare nouissima tua, & in eternum nõ peccabis.* Et Deut. 32. *Gens absque prudentia est, atque consilio;*

Psal. 35.

Laertius in
Aristippo.

Nouissimo-
rum cõside-
ratio.

consilia
uissim
est, t
ctatic
vt ex
rerun
la d
cùm
xerim
ramu
strum
cordi
non
mas
pian
iuuar
In ha
aliàs
non
scrip
Acad
terra
xium
dæ p
medi
que d
ad ar
abdit
que f
bit, q
bit.

consilio; utinam saperent, & intelligerent, ac no-
uissima prouiderent. Ante oculos ponenda mors
est, tum vt cogitatione eius assidua, & expe-
ctatione non perturbemur cum aduenit; tum
vt ex ea maturè intelligamus sublunarium
rerum vanitatem, quæ nos adueniente il-
la deserent, si nondum deseruerunt; &
cùm infidas atque instabiles esse intel-
lexerimus, meliores seu cœlestes conqui-
ramus, atque iis amorem studiumque no-
strum alligemus. Quæ cura cùm omnibus
cordi debet esse, tum præcipuè senibus
non valentibus diu viuere. Quare postre-
mas benè agendi occasiones auidè arri-
pant, & bonorum operum sarcinas, quibus
iuuari in alia vita cupiunt, conualfare festinent.
In hac ipsa mortis cogitatione tantum Plato
aliàs Ethnicus situm censuit, vt Philosophiam
non aliud quàm mortis meditationem esse
scripserit, & prope Athenas Philosophaturus
Academiã elegerit, locum vrbis vicinum, &
terræmoribus aliisque mortis periculis obno-
xium, vt eius iugiter ad memoriã reducen-
dæ præsentior esset occasio. Faciet bene præ-
meditatus diuini rigor iudicij, vt in quibus-
que dictis factisque tuis sis cautissimus, in quo
ad amissim exiget Deus, à quocumque omnia
abdita quæque scrutabitur, & reddet vnicui-
que secundum opera sua. *Index iste cùm sede-
bit, quicquid latet, apparebit, nil inultum remane-
bit.* Vnde Iob. cap. 9. *Verbatur omnia opera*
sua

*Mors ante
oculos po-
nenda, &
cur.*

*Academia
vbi & qua-
lis locus.*

sua, sciens quòd non parceret Deus delinquenti. Faciet infernalis gehennæ meditatio præparata vniuersis, qui vitam homine dignam non vixerint, sed imitati fuerint pecora suis moribus erapulando, pergæcando, libidinando, diuinas humanasque leges violando, vt à vitiorum complexu ad virtutis studium se transferant, ne aliàs in die obitus sui Dæmonibus socientur, & calamitatem adeant, cui impar est omnis dicendi facultas, quia calamitas est summum excludens bonum, summum includens malum siue cruciatum, quare si ob humanum & temporale exilium, ita gemebat Ouidius, vt diceret,

Lib. 1. Trist.
Eleg. 3.

*Denique quid propero? Scythia est, quò mittimur,
inquam;*

Romæ relinquenda est, utraque iusta mora.

Quid dicere potuit, cum ex decreto summi Dei se vidit esse de numero damnatorum? Sanè quod per hyperbolem scripsit de malis exilij illius temporalis, verè potest vsurpare, & cum eo damnatus quiuisset alius de malis semperiterni.

Idem lib. 1.
Eleg. 4. & 8.

*Tot mala iam patior, quot in æthere Sydera sub-
gent,*

*Paruaque quot siccus corpora puluis habet.
Hic status, hac rerum nunc est fortuna mea-
rum;*

Debeat ut lachrymis nullus adesse modus.

Id tandem consequere ex cogitatione serua cœlestium gaudiorum, quæ præparauit Deus diligentibus se, vt leuem ducas laborem omnem

omnem, quo ad illa peruenitur, præque illis alia quæcumque despicias. Quæ cum ita sint, in horum omnium meditatione exerce te diligenter, ne dicas: sanus sum, nihil adhuc mihi necesse est de morte cogitare, faciam id cōflicari morbo incipiens. Multos fallunt præsentia, & quia nondū ægrotare se sentiunt, ab omni periculo se tutos arbitrātur, longos sibi promittunt dies, & eminus derident mortem. Quasi verò præcordia ingressi sint sua, & quid ibi sit, quid agatur certò intelligant, & sexcenti casus repentini de medio pleròsque ex improviso non auferant? Imprudentissimus nauta est, qui de freti angustiis non prius cogitat, quàm in illas inciderit. Si te oporteret successiue septem panes comedere, in quorum vno venenum latere certò tibi constaret, trepidares indubiè ad singulos. Metueres similiter iturus ordine ad amicos totidem, de quibus dixisset tibi ad aurè Prophetæ quispiam; horum vnus exitialem occultat sicam ad te conficiendum, reipsaque conficiet. Disponeres vtique domui tuæ quouis tempore, vt non nisi paratum incerta mors deprehenderet. Quid autem aliud sunt hebdomadæ cuiusque dies, quàm amici quidam & vitæ panes ordine recurrentes, quorum vnus indubiè tibi postremus erit, & mortis spiculum in te vibrabit prius occultum? Quinta est scientia rerum ad Ecclesiæ vel temporalis Reipublicæ bonum conducentium; ad quod quicumque doctrinam suam directè vel in-

*Demarati
dictum.*

*Sacerdos
quis.*

*Ignorantia
laudabilis
que.*

directè non dirigunt, indigni profectò sunt, qui filiis eius ac membris aggregentur. Demaratus Laco aures semel præbens cantori de arte sua mirificè glorianti, citò contempfit hominem inanibus rebus deditum, & ait: *Hic mihi videtur peritè nugari*, tantus erat apud illum & Lacedæmonios cæteros contemptus artium, quæ vtilitatem nullam publicam afferebant. Sexta est scientia proprii priuatique muneris, vt si sis Sacerdos, peritia reddendi rationem sacrorum rituum (ob id namque apud Ethnicos *ἱεροφάντης* dicebatur, quòd sacrarum cæremoniæ rationem redderet) si causarum Patronus forensium, peritia iuris, &c. Si Notarius, veram rationem & formam exactè instrumenta conficiendi, in quibus cùm peccatur, & aliquid perperam additur, omititur, aut aliter quàm deberet, exprimitur, nunquam deest aduersario facultas & occasio contestandi litem, & perturbandi ius alienum; quod quàm sit luctuosum, vident omnes, nisi qui nolunt. Hanc scientiam quia perfectè callere non potest, qui peregrina multa vel nouit, vel cupit, tentatque discere; laude potius quàm vituperio digna est eorum ignorantia; vt si clericus mores nesciat Palatinos, non equos scitè agitare, escas diuidere, feris insidiari, nec verba gratiosa teneat, quæ delectent orientes. Item si nesciat vir nobilis inflare tubam, aut tibicinem agere, si nò scribat eleganter, nec Orthographiam vbi-
que

que obseruet, quia indicio id est occupatum fuisse melioribus. *Vile exercitium putandum, & ars, & disciplina*, inquit Aristoteles, *quæcumque corpus, aut animum, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddunt. Itaque & artes illa, quæ deterius disponunt corpus, & cuncta mercenaria exercitia sordida nuncupamus; mentem enim occupatam & vilem reddunt. Sunt etiam quadam ex liberalibus scientiis, quas usque ad aliquid discere honestum sit, penitus verò sese illis tradere, ac ad extremum usque prosequi velle, nocuentis illis quæ diximus, obnoxios facit. Capite autem sequenti nec laudat, nec probat viros in magnis occupatos cantare discere, ne cantare semper velint, quod cantorum est proprium; sed eos potius dare vult aures cantantibus, vnde ex Homero citat: *Et accersunt cytharædum, qui omnes demulceat.* Philippus I. Rex Macedonum aliquando cum peritissimo Musico collocutus proluxa disputatione habita de arte Musicæ urgebat, ut se victum ille fateretur. At Musicus: *Dij*, inquit, *ô Rex, auertant hoc, ut tam peritè de arte, atque ego, differas;* satis indicans, Principes qui eiusmodi studiis se implicant, perfectos esse non posse in grauioribus sibi propriis. Nec tamen idcirco excusationem meretur crassissima nobilium quorundam inscitia nihil literarum callentium; sed se peritos satis iudicantium, si equestrem teneant artem, vel gladiatoriam, vel venandi peritiam, vel vtrumque disponendi aciem.*

*Pallas ar-
mata cur.
Lib. I. Inst
principio.*

*Lingua La-
rina callen-
da nobili-
bus.*

*Geometria,
Arithmeti-
ca, &c.*

Historia.

Quasi verò iudicio veterum armata non incedat Pallas, scientiarum Dea, vt copulandam armis scientiam nemo non intelligeret. Declarat hoc ipsum Iustinianus Imperator. *Imperatoriam maiestatem non armis solum decoratam; sed etiam legibus oportet esse armatam, vt vtrumque tempus & bellorum & pacis rectè possit gubernari.* Initio verò Codicis de iisdem armis & legibus ita scribit: *Istorum enim alterum alterius auxilio semper eguit, & tam militaris res legibus in turis collocata est, quam ipsa leges armorum presidio seruata sunt.* Et Rex Mydas pro stolido ponitur, quod scientiæ omnis expertus fuerit, sic appellatus quasi *μὴδὲν εἰδὼν*, id est, *nihil sciens.* Honorificum nobili est, Latinâ saltem tenere linguam præter vernaculam, percurrere sæpè auream illam epistolam tum S. Augustini ad Bonifacium Comitem, tum Pauli Manutij ad Fabium Stellam, scire ratiocinari seu construere syllogismos, neque morales & naturales quæstiones penitus ignorare, neque Geometriam & Arithmeticam, sine qua quomodò cuneos, v. g. quos quadratos vocant, formare statim poterit? peritus autem Arithmeticæ ex proposito ingenti numero militum, mox eliciet radicem quadratam, secundum quâ si disponantur, actutū resultabit formâ quæ quæritur. Ne in historiis quidem profus erit peregrinus, sed eousque instructus, vt in diuersos incidens loquentes de se-ris vel aliis, in conuiuio vel extra conuiuium, non cogatur piscis instar obmutescere.

re. L
genti
pereg
vigi
exilt
imbu
præs
esse
quod
icrep
sentu
conf
s.
tiner
nam
sului
sapien
haut
ni se
tion
ptur
tiqu
tu er
quia
dia,
cept
exer
re ic
scen
quib
diur
Et d

re. Laus hæc fuit Mithridatis Regis nullo e-
gentis interprete ad responsa danda legatis
peregrinis; & idiomatica callentis dno supra
viginti. Vicissim non desunt authores, qui
existimant nõ expedire, vt valdè multis literis
imbuantur viri principes, quia tunc facile
præsumunt se scire omnia; necessarios sibi nõ
esse Consiliarios, plus se omnibus sapere, &
quod intolerabilius est, quandoque in sacra
irrepere, de fidei rebus Iudicium sibi arrogare,
sensu suo metiri omnia, neminem pati sibi nõ
consentientem, quo quid perniciosius?

§.4. Ad verum discendi modum multa per- 1.
tinent. Memineris primum omnium doctri-
nam à Deo postulare. Fecit hoc Salomon, cõ-
suluit Iacobus Apostolus dicens: *Indiget quis* 1ac. 1.
sapientia? postulet à Deo. Ex hoc fonte tantam
hausit S. Thomas Aquinas. Nunquam lectio-
ni se dabat aut scriptioni, non præmissa ora-
tione. In difficultatibus locorum sacre Scri-
pturæ addebat orationi ieiunium. Legerat v-
trique apud Psalmographum: *Beatus homo, quẽ* Psal. 93.
tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eũ. Et 2.
quia prætermitti non vult Deus humana me-
dia, optimum tibi quære secundo loco præ-
ceptorem, & in arte ad quam aspiras valdè
exercitatum. Nam cum talibus breui tempo-
re itur longissimè, & in animum penitùs de-
scendunt, quæ dantur præscriptiones, sine
quibus nec solida potest esse scientia, nec
diuturna. Proverbium est: *Disce, sed à doctis.*
Et de Poëtis præcipuis vnus scriptũ reliquit.

Inter cuncta leges, & percunctabere doctos.

3. Tertiò copulanda doctrinæ virtus est, ac pietas velut puellæ garrulæ, & insolenti matrona sapientissima, tantus orator habitus est Pericles Anaxagoræ discipulus, vt fulminare diceretur, & in auditorum animis aculeos relinquere. Verum quia vir bonus non fuit, sed πολυπραγμων, id est, inquietus, bellum accendit Peloponnesiacum Atheniensi patriæ suæ exitiale. Alcibiades similiter, & Critias acuti duo Socratis discipuli; sed improbi inuexerunt in suam mala plurima, miraque tyrannide conciuēs oppresserunt. Quæ causa est, cur non planè improbem parentum consilium, filios suos corruptissimæ indolis à studiis auocantium, cum ex iis vix aliud sint reportaturi, quàm ampliorem solertiam in excogitandis perficiendisque nequitiis. Omnis scientia est contrariorum, non manifestat solum rectam operandi rationem; sed ex consequenti fraudes & modos, quibus vel erratur, vel nequiter agitur. Accedat proindè virtus necesse est, quæ non sinat rectis operandi modis fraudulètos substitui. Eleganter Theodosius magnus apud Sozom. l. 7. c. 12. dicere solebat, *tunc prolem suam verè fore dignam imperio, si cum scientia, aequè imbuta esset pietate.* Quartò, Orthodoxus es, caue præceptore vti hæretico, vel alterius generis infideli, namque indubiè cū præceptis artis instillabit occultè suæ venena perfidiæ, nec ita multò post de te dicetur

Sciētia omnis contrariorum.

dicatur: *Comederunt alieni robur eius, & ipse nefecit.* Multò præstat ignorare, quàm aded perniciosè discere, cum sit humana discere, diuina autè dediscere. Vera aliqua dici ab hæreticis non abnuo; sed quia veris admiscent falsi, ex aliorum quàm ipsorum ore discenda est veritas, & imitandi Lacædæmonij, qui consiliū bonum ab improbo suggestum viro, ex ore eius audire noluerunt; sed ex ore probi, cui illud prodiderat: & sic eo vsi sunt, vt scribit Aul. Gell. l. 18. c. 3. si tibi præstò non esse dicas Orthodoxos, respondebitur: *Quere & inuenies, omnis enim qui querit, inuenit.* Inueniam quidem, sed non æquè peritos. Contendo contrà euenire posse, vt querenti occurrant peritiores. Verùm sint imperitiores? meliùs tibi est multa ignorando saluari, quàm perire sciendo plurima. *Bonum est tibi luscum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.* Quintò, Theologiæ studiosus es, rerumque sacrarum sit tibi curæ præ cæteris pietatem doctrinæ adficere, tum quia abusus sacræ perniciosissimus est omnium; tum vt plenius pariùsque illam haurias: quod nulla certè magis, quàm ista via consequere. Ioan. 7. *Si quis fecerit voluntatem patris mei, cognoscat de doctrina mea.* & Psal. 110. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum.* In tanta Sanctorum Patrum sapientia, in oratione assiduè sese exercentium & præceptis Deitanta ex aduerso cæcitas hæreticorū,

Hosee. 6.

Lacædæmonij nolunt audire bonum consiliū ab improbo.

Matth. 7.

Marc. 9.

5.

ex quibus quilibet (vt luxuriam & vitia alia præteream) in deuotissimus iuxta, ac superdissimus est, multoque plus suo, quàm Ecclesiæ totius iudicio tribuit. Talibus autem resistit Deus, negat gratiam; & prouidet, vt discen- tes semper, nunquam ad scientiã perueniant;

6. sed impiorũ more in circuitu ambulent. Sextò, si quod doceri cupis, verbum sit Dei non pauca sunt quæ à te conuenit obseruari. Accede non desiderio incensus virum audiendi gratiosum, eloquentem, aut curiosa proferre solitum; sed docentem iniquos vias Domini, vt ad ipsum conuertantur. Accede non vt Iudex, & Censor; sed humilis Christi discipulus locuturi tibi per os præconis sui: non vt irrideas, sed vt proficias, qua mente quicũque accedunt; & vt verbis vtat Aristotelis:

Arist. lib. 1.
Eth. c. 1.

Qui cum ratione appetunt, aguntque, ij magnum fructum ex horum cognitione consequentur. Selige ex tota concione, ac memoriæ committe, quæ te magis permouebunt, & te tui admonebunt muneris. Si quid perpetraueris, quod fieri nõ debuisse audias, mox apud te dicito: *Ignoscat mihi Deus, impegi aliquoties ad hunc lapidem, dabo operam, adiuuante ipso, ne recidam.* Geme similiter, sentiens à te neglectum, quod audis fuisse faciendum, & statue non ultra prætermittere. Sic nunquam à concione recedes fructu vacuus. Fieri potest, vt multa in noris, sed non omnia. Non desunt quæ adhuc à Christo docendus sis etiam per indoctiores, sicut edoctus est Paulus per Ananiam discipulum.

S. Paulus

pulum, in multis; quamvis quoad cætera, imperitio-
rem. Dicitur non potest, quantum dis-
pliceat Deo, & profectui obstat spirituali fa-
stus sat multa se scire præsumentium. Tales
ut plurimum insulsi sunt & ignorantes, ut
Palæmon ille; qui apud Sueton. l. de claris
Gram. idoneum se Iudicem iactabat esse ad
ferendam de poematibus omnibus sententiã:
& apud Martialem l. 2. Epig. 6. Attalus, qui
se omnibus credebatur ingenio doctrinaque an-
tecellere, ad quem Poëta:

Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

Melius illis esset, parum, aut nihil scire,
quàm in scientia sua sic evanescere. *Qui plura*
sciunt, non sustinuerint, ut facile discant: qui au-
tem nihil sciunt, quæ dicuntur, facile admiserint.
Indocti & imperiti magis persuadentur; quia non
habent arrogantiam, ut se putent esse sapientes. La-
borabant hoc vitio, quibus dicebat idem A-
postolus, 1. Corint. 4. *Iam saturati estis, iam*
divites facti estis. Adde, quòd non sola cog-
nitione indiges, sed affectu etiam, motuque pio
voluntatis, quem experiri nescio qua melius
arte queas, quàm illum audiendo, per quem
DEVS loquitur, & cui dat vocem virtutis,
de qua SPONS A. *Anima mea liquefacta est,*
ut loquutus est. In partem veniunt fastus huius,
qui cum incitiæ suæ satis sibi sint conscij, præ
superbia tamen videri nolunt quicquam à
cancionatore didicisse, extenuant potius,
quæ rectè dixit, & interpretantur in partem
deteriorem, ingrati nimis non tam in ipsum,

edoctus per
Ananiam.

Palæmon.

Attalus.

*S. Chryso-
st. Hom. 5. in
epist. I. ad
Cor.*

Cant. 4.

quàm in Deum, pro quo legatione fungitur, Si quid ab eo dictum audis, quod omninò falsum tibi videtur aut ineptum, nec posse piam vllam interpretationem admittere, ne continud illum traduxeris; sed de hoc modestè interroga, aut prappositis eius occultè aperi, quid illi exciderit; ita quippè fraternam non lades charitatem, non omittes correptionem, nec obseruandum in ea ordinem. Quod dixi de intentione syncera audiendi verbum Dei in bonis quibúsque authoribus euoluendis, obseruare stude; mentem, inquam, tecum affer sciendi cupidam & synceram. *Optimus lector ille est, qui dictorum intelligentiam expectet ex dictis potiùs, quàm importet, & retulerit magis quàm attulerit, neque cogat id videri dictis contineri, quod ante lectionem presumpserit intelligendum.* In Concionatore rursus, ne multum requiras elocutionem, quæ sæcularis quædam hedera est virens quidem, & ingenis blandiens curiosis; qua tamen non indiget diuini verbi vinum satis per se vendibile. Quàm doctus, acutus, eloquens S. Augustinus, adèd tamen illam in eiusmodi sacris interpretibus non requirebat, vt etiam fastidiret, deque Fausto Manichæo diceret. *Iam venerat Carthaginem quidam Manichæus Faustus nomine magnus laquens Diaboli, & multi implicabatur in eo per illecebras suauiloquentia. Et infra. Vbi veni expertus sum hominem gratum, & iocundum verbis, & illa ipsa qua dicere solent,*

S. Hilar. 1.
1. de Tim.

S. Aug. 1. 5.
Conf. c. 6.

multo
precie
Iam
ideo
bantur
Deus
iure
& fa
se san
fictu
conf
solu
minu
ri: M
gnose
dicio
qui c
rio.
pule
sculi
Per
ducu
re
tibu
aure
bibe
cer
etia
quid
tut.
dum

multo
insup
3 333

multo suauius garrientem. Sed quid ad sitim meam
 preciosorum poculorum decentissimus ministrator?
 Iam rebus talibus satiatae erant aures meae, nec
 ideo mihi meliora videbantur, quia melius dice-
 bantur, nec ideo vera, quia diserta. Si negligit
 Deus tersam illam politamque dictionem, quo
 iure multum requisieris? Morosus esse vales
 & fastidiosus, ubi se praebet facilem? Praebet
 se sanè in diuinis literis, quas elucubrare pro-
 fitetur Ecclesiastes, & quibus non abs re se
 conformauerit; quibus item cum nihil sit ab-
 solutius, sanctius, vtilius, nihil est simplicius
 minusque violandum iuxta dictum Cassiodo-
 ri. *Maneat incorrupta lectio, qua Deo placuisse co-
 gnoscitur, ita ut fulgore suo niteat, nec humano iu-
 dicio carpenda subiaceat.* Ingens adit periculum
 qui disertis Sermonis tenetur ingenti deside-
 rio. Citò appetet Hæresiarcharum legere o-
 pulcula vbique ad irretiendum respersa flo-
 sculis Rhetoricis, sicut ait Apostolus:
*Per dulces sermones, & benedictiones se-
 ducunt corda innocentium.* Melius est nesci-
 re quàm à talibus discere praua docen-
 tibus, & præceptore uti pessimo. Ne in
 aureo quidem poculo expedit venenum
 bibere. Cum placere locutio incipit, pla-
 cet simul qui loquitur, imò cum gaudio
 etiam & quasi verum, facillè admittitur,
 quidquid enuntiat tandemque propugna-
 tur. Septimò ardor discendi tuus mo-
 dum habeat, ne lædas valetudinem, aut
 caput

Cassiod. de
 diu. lect. c.
 15.

Rom. 6.

caput contentione nimia postea curādus hel-
 leboro. Memento veteris Prouerbij: *Festina
 lentè; &, Canis festinans cacos parit catulos. Non
 potest in eo succus esse dictionis, quod nimis celeri-
 ter est maturitatem consecutum.* Euades sat citò
 doctus, si bene ac solidè. Quocirca ne anxie
 nimis & continuo in studia incubueris. *Volo
 tibi parcas,* inquit S. August. & *apertum per aë-
 ra ire animum permittas. Decet enim sapientem
 interdum remittere mentis aciem rebus agendis in-
 tentum.* Iustum est, vt concedat animus quie-
 tem aliquam corpori; aliàs cogetur tandem ex
 toto studia abrumpere. Recusanti Camelo
 iuuare bouem conseruum suum parte oneris,
 dixit bos: paulò pòst & meipsum & hæc omnia
 portabis. Id quod euenit boue mortuo: im-
 positus enim Camelo est cum tota sarcina.
 Plur. lib. de tuend. Val. His accedit incòmodū
 aliud in primis euitandum. Extinguit ardor
 ille nimius deuotionis spiritum omni doctri-
 na potiolem. *Omnia tempus habent.* Literarum
 studium infelicitè colit, qui dum euadit do-
 ctus, fit impius, & religionis partes negligit,
 vt abundet otio in legendis libris, vel compo-
 nendis. *Vnum est necessarium.* In cælum admitti
 sine doctrina potes, sine pietate nò potes. Exi-
 gua illius à te exigetur ratio, istius maxima.
 Habent sanè vnde erubescant, & inferiores se
 agnoscant idiotis, qui non vt illi colunt pie-
 tatem, sed confectantur in literis vanitatem.
*Surgunt indocti, & rapiunt cælum: sic loque-
 batur idem Aug. nos autem cum doctrinis nostris*
volunt

Cicero. l. 1.
de orat.

S. Aug. l. 1.
de Musica
c. 4.

Ecclef. 3.

Luc. 10.

Li. 3. Conf.
cap. 8.

volu
co
aliqu
ris
sime
ta su
sime
ros
qu
ad
nis.
rea
Qu
dica
hab
dis
dan
biu
no
cin
dur
ler,
Tal
dun
que
rair
sing
cap
deu
ren
fate
nee

volutamur in carne & sanguine. Alio autem loco scribit: Sunt qui desertis virtutibus magnum aliquid se agere putant, si uniuersam istam corporis molem, quam mundum nuncupamus, curiosissime, intentissimeque perquirant. Vnde etiam tanta superbia gignitur, ut in caelo ipso, de quo sapissime disputant, sibi habitare videantur. Innumeros capit infernus, capiétque in æternum, ad quorum doctrinam minus accedit tua, quàm ad solis splendorem stella sextæ magnitudinis. Non ergo totum in doctrina positum. Aurea planè sententia, & albo notanda lapillo. Quanto plus & melius scis, tanto grauius inde iudicaberis, nisi sanctius vixeris. Octauò delectū habeto studiorum, atque in iis prosequendis ne vertumnus, sed constans esto. Quidam discere & scire volunt omnia, & ambiunt ac profitentur cum Gorgia Leontino extemplo de re quacumque posse sermocinari. Sed inani spe flagrant, in cursu cadunt, & experiuntur verum, quod dici solet, Non omnia eueniunt quæ in animo statueris. Tales magnificè nimis de seipsis sentiunt, & dum scire student omnia, nihil perfectè assequuntur, eo quod species vna extrudit alteram, & sensus intentus pluribus minus est ad singula, & qui duos sectatur lepores neutrum capit: mihi sanè videntur hi similes stomacho deuoranti plurima, nihil autem benè digerenti: Toti sunt in consuendis Miscellaneis, farciendis contonibus, implendis chartis, donec in immensum excreuerint, ad hoc solū

Lib. de morib. Eccles. cap. 22.

Thom. de Kempis

830 DE PERFECTA PRVDENTIA
lùm futuræ vtilēs vt Vulcanum accendant,
aut inuolucra fiant mercium minorum.
Tales fuerunt nugæ multæ Ouidij, de quibus
scribit l. 5. Trist. Eleg. 13.

*Scribimus & scriptos absumimus igne libel-
los.*

Exitus est studij parua fauilla mei.

Luc. 14.

Alij studiorum quidem suorum solida iaciunt fundamenta & attollunt parietes, sed moræ impatientes non attingunt fastigium, censura illa dignissimi. *Hic homo cœpit adificare, & non potuit consummare.* Interim tamen promoueri ante tempus volunt, iidem ferè quidquid aggrediuntur, mox fastidiunt, atque ab eo nondum perfecto ad aliud studij genus se transferunt, in quo non ita multò post pari laborant inconstantia, vel ad prius illud redire coguntur, experti se absque maioribus in eo progressibus, impares ineptosque esse ad alia. Nam & iuniores Luscinia imperfectè semper canunt, quousque diu versata fuerint cum seniculis, à quibus instituantur. Nono, adolescens vita Laconicum seu contractum loquendi stylum & scribendi. In senectute est quàm in te tolerabilior. Nam, vt scribit Quintil. l. 11. cap. 1. *In senibus non tam conuenit plenum, erectum, audax, præcultum dicendi genus; quàm pressum, mite, & limatum, quale intelligi vult Cicero in Bruto, cum dicit orationem suam cœpisse canescere; sicut nec decent etatem illam vestes purpura, coccoque fulgentes. In*

iuueni

iuuenibus contra, siccum, & sollicitum, & contra-
 etum dicendi propositum, plerumque affectatione
 ipsa seueritatis inuisum est. Stylum itaque sibi
 proponant Tullianum, de quo idem Quintil.
 L. 10. cap. 1. Ille se profecisse sciat, cui Cicero val-
 de placebit. Et paulò antè: *Mihi videtur M.*
Tullius cum se totum ad imitationem Græcorum
contulisset, effinxisse vim Demosthenis, copiam Pla-
tonis, iucunditatem Isocratis. Denique legendo
 etiam priuatim forma vocem, quia licet for-
 matio videatur impedire aliquantulum men-
 tis attentionem; corpori tamen multum pro-
 deest. Qua de re Plutarchus: *Cum vox sit agita-*
tio Spiritus non leuiter & in superficie, sed ve-
lut in ipso fonte, calorem auget, subtilem reddit
sanguinem, omnes purgat venas, & omnes aperit
arterias. Humorem vero superfluum non sinit cras-
lescere, qui facis in morem subsidit in his conce-
ptaculis, quibus accipitur, & conficitur cibus. I-
taque danda est opera, ut sese huic exercitationi
familiares & assuetos reddant.

Hactenus de Prudentiæ regulis circa do-
 ctrinæ acquisitionem. De eiusdem adeptæ vsu
 aliquid etiam admoneamus. Caue primum o-
 tiola in te sit eius adeptio, ne perfidos illos
 & inertes imitere, qui post magnos progres-
 sus in literis, & adeptum fortè Doctoris ti-
 tulum, id solùm spectant, officio vt nobili vel
 beneficio præficiantur, vel deriuent ad se
 præbendam pinguißimam, qua impetrata ex-
 pectationem fallunt omnium, tradunt sese
 inertix, clausos & in angulū reiectos Libros
 blattis

10.

Plut. lib. de
tuend. val.

blattis relinquunt ac tineis, breuïque obliuiscuntur & dediscunt totum, quod multo tempore ac labore didicerunt. Merentur hi sanè censuram grauißimam, vt nihil dicam asperius, & conuincuntur esse mercenarij, & quærere quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi.

2. Adhæc acquisita eruditione vtere non ad gloriam & ostentationem, non ad turpem questum, sed ad honestum finem, ad Dei gloriam, ad vtilitatem publicam, ad salutem tuam &

Arria. l. 4.
cap. 4.

proximorum. *Non possum te dicere industrium, ait Epictetus, si audiero istud solum, te legere aut scribere. Tametsi aliquis adiecerit totas noctes, nondum hoc dico, nisi cognouero quò ista referantur.*

Neque enim industrium eum dicis qui propter puel- lum vigilat. Nec ego eum qui multa legit, sed si gloria causa id fecerit ambitiosum, si pecunia gratia auarum. Si verò ad rationem suam laborem

3. *istum retulerit, tum demum industrium dico.* Præterea quæ ad alios in spiritu iuuandos, & in via Domini erudiendos meditatus fueris, applica primum tibi ipsi, ne alias tua te scientia confundat, & iudicaris ex ore tuo, aut frustra coneris malus bonos facere: simile genarat sibi simile, éstque perdifficile, vt improbus vocem virtutis à Deo accipiat; vndè populum suum Israel saluum non fecit Deus per sceleratos illos & audaculos, de quibus ait scriptor Canonicus.

1. Mach. 5. *Ipsi autem non erant de semine virorum illorum, per quos salus facta est in Israel.* Imitandus Stomachus, qui ex Cibo concoquendo mem

membris reliquis, capit & fugit primum omnium, quod sibi est necessarium. Insuper si post egregiè nauatam studiis operam, aliquid docere paras, dicere aut scribere, ne Iudex eius fueris seuerus nimis, aut blandus. Quibusdam placent sua omnia, aliis suum nihil; extremum vtrumque; sed illud magis. Vituperat hoc in Oratore Quintilianus, quantò magis in Christiano mores consecretanti bonos reprehensionem habet? *Sunt autem, inquit ille, quibus nihil satis sit, omnia mutare, omnia aliter dicere, quam occurrit velint: nec promptum est dicere, vtros peccare validius putem, quibus omnia sua placent, aut quibus nihil. Accidit enim ingeniosis adolescentibus frequenter, vt labore consumantur, & in silentium vsque descendant nimia bene dicendi cupiditate. In ancipiti hoc casu nihil securius, ac consultius, quam virorum bonorum simulque in eo genere eruditorum stare iudicio, siue amici tantum sint, siue tibi præpositi. Experimentum tui capiant, & quod centem te audiant vel perorantem, & quod bona fides suggererit, de te pronuntient, tu verò sequere. Si quid edere in lucem cogitas; lima, perlina; non dico priusquam in vulgus prodeat, & in seuerissimorum quorumcumque Censorum manus veniat; sed etiam priusquam amicis iustisque Iudicibus exhibeatur.*

Quint. lib.
10. cap. 3.

— *Si quid tamen olim* Horat. in
Scripseris, in Metu descendat Iudicis Arte.

aves,

G g g Et

Et patris, & nostras, nonumque prematur in annum.

Membranis intus positis delere licebit,

Quod non edideris; nescit vox missa reuerti.

Iisdem Iudicibus ne indignere, si non approbent, quod discutiendum exhibueris, vbi probabiles reprobationis causas protulerint. Illorum est seruare constantiam, philantia non indulgere scriptitantium, vtilis bonosque libros nec configere nec suppressere; vicissim autem non corroborare suffragio inanes, aut parum vtilis, quorum lectione auocantur Lectores à seriis, & tempus terunt.

Exod. 22.

§. 5. De reliquo, cū libris Hæreticorum nullum tibi sit commercium. *Carnem quæ à bestis fuerit prægustata, non comedetis.* Exitialis est doctrina eorum, blandiuntur specie veritatis, sed lethaliter sauciant occulto aculeo falsitatis. Quantumcūque elegantia niteant & eloquentia, pestilentissimi sunt; non secus ac simia, quamuis aurea gestet insignia, semper est simia. Anno salutis M. D. LXXII. combustus est Lutetiæ Atheus quidam, qui à Iudice interrogatus, vndè tantam hauisset impietatem? E Caluini libris, inquit; apud quem, cū Deum legerem causam esse flagitiorum omnium, atque ad ea perpetranda impellere homines, satius esse doxi nullum omninò ponere, quam talem agnoscere. *Qui eiusmodi libros habere & legere sustinuerint, ait lex Codicis, vltimum supplicium subibunt:*

C. de summa Trin.
l. 3.

in

in Bulla verò Cœnæ Domini anathemate feriuntur. Grauis quondam sceleris reus habitus est Theophilus magnus, quod deprehensus fuerit legens damnatos quosdam Tractatus Origenis, frustrâque conatus est excipere bona tantum legi à se & retineri; noxia autem, vt in prato ab apibus fieri solet, prætermitti. His succedunt amatorij, qui licet minus officiant, suo tamen dicendi lepore, mirè ad omnem lasciuiam lectores illiciunt. Quemadmodum armorum nomen quia odiosum est, non ad gladios tantum & machinas extenditur; sed ad fustes & lapides; ira librorum interdictorum appellatione continentur, tam qui fidei repugnant orthodoxæ, quam qui bonis moribus; quandoquidem ad salutem probi mores necessarij sunt. Stylo scribantur quantumuis elaborato, non idcirco desinunt esse mortiferi; sicut nec funes serici, enses aurei, pocula preciosa, quæ parauerat Heliogabalus veneni hauriendi gratia, quando in se videret hostes insurgere. De arte amandi scripsisse libros eoque tandem perdidit Ouidium, vt eorum lectionem planè dissuasit:

Eloquar inuitus, teneros ne tange Poëtas;

Submoueo dotes impius ipse meas.

Silenda minimè sunt vana illa Astrologorum *ἄποτελέσματα*, seu effectus, & coniectura à dispositione cœli deriuatæ, quarum scientiam qui sectantur, similes mihi videntur procis Penelopes, qui cùm eius congressum

Cassiod. in
vita Theo-
phili.

ff. de verb.
signif.

*Librorum
interdictorū
appellatione
quinam ve-
niant.*

Lib. 2. de
Remed.

*Astronomia.
qua non
prohibita*

Iudiciaria.

sum impetrare nequirent, tunc illis sese immiscebant; ita hi cum ad præclaras sint artes idonei, nullius valoris sectantur disciplinas. Astronomia quidem respuenda non est, quæ tantum tradit naturales cælorum astrorumque motus, ac periodos, naturales item effectus inde promanantes. Ea enim magno suo lucro usus est Thales Milesius, vir valde serius, diuinando futuram oliuarum vbertatem, ut scribit Arist. l. 7. Polit. cap. 1. Quæ autem iudiciaria dicitur, & ad ferendum iudicium certum de rebus futuris contingentibus, atque ab hominis arbitrio pendentibus, ac si eum necessario vrgerent astra suis influxibus, plane est interdicta, refertaque fallaciis: futura siquidem contingentia non habent causas necessarias, saltem omnes, utpotè pendentia non à cælis tantum, sed à lumine, à primis qualitatibus, à ventis, ab elementis & causis aliis temerè concurrentibus. Exemplum, oppressit cadens lapis Titium iter facientem, causa fuit cur iter faceret; causa item cur lapis caderet, sed quod cadendo in eum prætereuntem irruerit, mero casu factum est, ob idque illum sic interiturum nullo modo valuit iudiciarius certò asserere. Coniuncta est anima corpori, sed non alligata; sic ut sui Iuris non sit, ideòque cælorum vis in corpus nihil præiudicat, vel detrahit eius libertati. Adde quòd extrinseca multa cælestis influxus effectum sæpè remorentur, vel omninò impediunt, ut consuetudo, parentum complexio, aër, edu-

catio,

catio.
natur
præm
mè
liber,
inten
bus
quas
dicit
intelligi
eriam
eiusm
lis ser
tici, e
tereà,
necess
condi
sub v
iisdem
in vit
eodem
euent
ties, v
dorm
Iacob
socer
amisi
Ille co
ro suc
batur.
pore l
de fili

catio, &c. facileque animum ab inclinatione naturali absterreant dissuasio, metus infamiae, praemij magni propositio vel supplicij; maxime verò omnium, gratia Dei, mutans quemlibet, cum vult, in virum alterum, & singulariter intenta omnibus ad virum iustum pertinentibus (quicquid sit de rebus aliis naturalibus, quas facilius tenere sinit cursum suum) sicut dicit Salomon: *Videbunt finem sapientis, & non intelligent quid cogitauerit de illo Deus.* Cuius etiam hominis causa nonnunquam immutat eiusmodi cursum, vt quando ad preces Samue-
 lis sereno caelo, sicut esse solet in messe tritici, extemplo fecit pluuiam descendere. Praeterea, quam fuisse indecens à caelis & astris necessariò regi hominem, propter quem sunt condita? Docent hi Apotelesmatici, eos, qui sub vna, eademque stella, vel signo nascuntur, iisdem fore moribus, & habituros communes in vita casus. Nulli magis videri possunt sub eodem nasci, quam Gemini, quorum interim
 euentus & mores saepe dissimillimi sunt. Quo-
 ties, verbi gratia, ambulante, venante, clamante, dormiente, comedente Esau, domi quiescebat Iacob, tacebat, vigilabat, abstinebat? Ille nulli socero suo seruiuit, molestus matri fuit, ius amisit primogeniti, vndique hirsutus erat: Ille contra pro mercede seruiuit Laban socero suo, viginti annis, impensè à matre diligebatur, iure potitus est primogeniti, toto corpore lenis fuit; de vxoribus quid dicam? quid de filiis? quid de rebus? quid de morte?

Sap. 4.

3. Reg. 12.

Iacob & Esau
 quam
 dispar fati.

quanta vbique diuersitas? Plerique ex aduer-
 so diuersis temporibus, & sub disiunctissima
 constitutione syderum in lucem editi ean-
 dem vixerunt vitam, idem vitæ genus sunt
 amplexati, eodem mortis genere de medio
 sublatis. Quis enim credat, omnes qui nau-
 fragio pereunt, aut in piscandi arte sese exer-
 cent, sub stella natos Aquarij, quæ causa mor-
 tis huius & professionis à nugatoribus illis
 esse dicitur? Omnes item quos bellum absum-
 mit, aut arma tractare cernimus, sub stella
 Martis? Omnes qui libidini seruiunt, sub stel-
 la Veneris? Omnes qui fraudibus delectan-
 tur, vel eloquentia, sub stella Mercurij? Vn-
 de nam exploratus illis esse potuit præcisus si-
 tus syderum, qui fuit eo tempore, quo quis
 nascebatur? Neque enim præsentis fuere
 nascentibus, sed temporis huius notitiam ab
 aliis acceperunt, quos mentitos fuisse ac dece-
 ptos, quid verat, fidentes horologiis materia-
 libus, quorum vix vnum omni errore vacat,
 aut præcisè & constanter cum motu Solis
 congruit? Præterquàm quòd egressus infan-
 tilis corporis ex vtero magna sæpè mora con-
 stat, egrediente sensim parte post partem. Ad-
 modum proinde varius est situs ille rapidissi-
 morum syderum, qualis ad prædictiones cer-
 tas nequaquàm esse deberet. Ipsa conceptio
 foetus & animatio natiuitate potior est, quò
 fit vt futura proles conditio magis prodeat à
 situ & mutuo aspectu syderum, dum concipi-
 tur, quàm dum oritur. Nemo autem scire
 potest

potest
 pore,
 plorato
 certa
 nunciat
 dy estis

Hui
 manci
 vanita
 vel fu
 conne
 ta man
 euenti
 seruau
 cere,
 dens
 constr
 in man
 cùm f
 dium
 runcg
 firmar
 li infl
 multo
 Deme
 percon
 nescie
 incur
 olim
 cut Dy
 rum e
 Valen

potest quisnam præcisè sit conceptionis tempore, ne ipsa quidem mater illud habet exploratum. Est denique eiusmodi futurorum certa prædictio Dei propria, iuxta illud: *An-*

Isa. 41.

nunciate nobis quæ ventura sunt, & dicemus quia dij estis vos.

Huic nefariæ scientiæ cognata est Nectromanticorum, Chiromanticorum, & aliorum vanitas Dæmonem interrogantium, arcana vel futura sciendi gratia. Ecquam habent connexionem partes cadaueris, aut lineamenta manus cum futuris, quæ inde prædicuntur, euentibus? Cur non æquè pedum lineæ obseruantur? Quanti stuporis est, non agnoscere, earum in variis diuersitatem per accidens resultare? Est quippè naturale, vt si constringas manum, resultent rugæ ac lineæ in manibus (sicut etiam in Chirothecis) quod cum faciant omnes circa natiuitatis exordium, quando mollissima est caro, facilius tunc generari potest, & lapsu temporis confirmari. Quia tamen non eodem modo singuli inflectunt manus, vel pedes, enata est in multorum lineamentis disparitas. Quod ad Dæmonem, stultissimam est aliquid ab eo percontari; ab hoste, inquam, callidissimo, nesciente sæpè quod se scire profiteretur, semper incumbente vt incautos circumueniat, sicut olim primos parentes; quibus dixit: *Eritis sci-*

De Chiro-
mantiæ, &
Necroman-
tia quid.

Dæmoni non
fidendum.

Gen. 3.

Soz. lib. 6.
cap. 35.

cut Di. scientes bonum & malum, vtque multorum exitium operetur. Queris exemplum? Valente Imperatore successoris sui necandi

*Valens de-
lusus.*

*Angeli boni
prohibentur
velle deci-
pere.*

percupido, vulgavit Dæmon successoris no-
men ab his quatuor literis incipere *S. e. o. d.*
quo audito occidit Valens quotquot potuit
Theophilos, Theotimos, Theophylactos,
Theodoros, Theophanes, Theomenes; suc-
cessorem autem post se reliquit Gratianum.
Cur non potiùs ab Angelis bonis arcanorum
scientia, si quærenda est, quæritur? Hi siqui-
dem amore in genus humanum prohibentur
velle decipere, & cognitionis profunditate
cuncta, quæ conuenit sciri, possunt indicare.
Quippè causas principales in Dei Verbo con-
spiciunt, per quod factus est mundus, quibus
causis quædam probantur, quædam reprobân-
tur, cuncta ordinantur. Odio contrà & liuo-
re in hominem inflammati Dæmones toti
sunt in concinnandis dolis, quantumuis be-
neuolentiam mentiantur: & æternas illas tem-
porum causas in Dei Sapiëntia non contem-
plantur; sed quorundam duntaxat signorum
homini occultorum maiore experientia plu-
ra, quàm homo prænuntiant, interdum ve-
rè, læpè falsò: quia in coniecturis suis hallu-
cinantur, illi verò nunquam. Nempè aliud
est in temporalibus temporalia, & mutabili-
bus mutabilia diuinare, eisque temporalem
& mutabilem modum suæ voluntatis & fa-
cultatis inferere, quod Dæmonibus certa
ratione permissum est; aliud in æternis &
incommutabilibus Dei legibus, quæ in eius
Sapiëntia viuunt, mutationes temporum
præuidere, Deique voluntatem, quæ tum cer-
tissima

tissima, tū potētissima est omniū, spiritus participatione cognoscere, quod sanctis Angelis recti discretionē donatum est. Sed neque vanitate caret scientia Chymica: nam, vt non inficier per Alchymiam fieri aurum posse; rarissimus tamen est, qui norit facere: deglubitur res domestica; seria negliguntur; sique fortē resultet aurū ex labore illo Chymico, in vsum, commerciumque adducitur, ac si aurum esset verum & naturale; cū tamen multum valore ab eo, virtuteque differat; atque ita magnum innocentibus creatur detrimentum; & ægris aliquando vita eripitur, quando in medicamenta vsurpatur, eò quòd non habet naturalis auri vim salutarem, nec caret malignis qualitatibus ab igne carbonario, & venenoso hydrargitio contractis.

*De Chymia
iudicium.*

§. 6. Restant cognitiones aliæ studioso viro interdixtæ, & curiositatis prauæ nomine comprehensæ. Prauæ dico, quia non omnis curiositas est huiusmodi; vt cū peregrinus interrogat, quos potest, de rebus, quæ domi geruntur. *Omnibus peregrinantibus proprium est, minimarum rerum, quæ domi geruntur, velle fieri certiores.* Curiositas prima vitiosa est eorum, qui diuinæ ordinationis rimantur secreta, nec prius volunt acquiescere, quàm eius rationes audiant. Horum temeritatē condemnat Scriptura, cū ait: *Deus maior est corde nostro.* Et, *Qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria.* Et, *In pluribus operibus eius ne fueris curiosus, non est enim tibi necessarium, en qua abscondita sunt, videre*

Cælius Ciceroni.

*Curiositas
vitiosa.*

*Eccles. 3.
Ibid.*

dere oculis tuis. Ac rursus: *Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi, multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus eorum.* Voluerunt Bethsamtæ propius intueri arcam fœderis, sed quo exitu? Nonne percussit ex iis Dominus quinquaginta millia? Et quia per prælatos Ecclesiæ Deus ritus instituit, quibus illa vtitur, fit vt nimium quoque sint curiosi, qui importunè de illis sciscitantur, quare sint introducti, nec probare eos volunt, quousque perspicuè causas didicerint. Perstringit tales Apostolus, quasi à veris Ecclesiæ membris alienos. *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, nec Ecclesia Dei.* Quibus verbis appositissimè vsus in Anglia Treshamus Theologus Oxonij sub Eduardo puero interrogatus à Coxo commissario Regio porrigente sibi Caponis alam in mensa die quadragesimali. *Quam scripturam habes, Domine Doctor, contra hunc cibum hodie comedendum? Habeo, inquam, sententiam Apostoli: Nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* Non quòd non spectet ad Pastores & Concionatores eorum rationem reddere, præcipuorum saltem & communium, quò magis commendentur, & mysteria declarentur, ad quæ insinuanda sunt instituti, & nullam in iis superstitionem latere constet: Sed vicissim populi est, non ita illorum vrgere causas & percontari, vt si non proferantur, contemptui sint: nec rursus illas per se rimari, sed à Pastoribus discere. Deuteronom.

1. COR. II.

nom.
bit, m.
SI A
ditu
noru
incut
cos,
secus
mi s
plum
lum,
denda
tiunde
viden
lærus
raret
quos
adult
nisi s
ventr
Nem
fidei
dè su
lemu
noua
non
lustra
circè
licer
nati
rita p
racul

nom. 32. *Interroga Patrem tuum, & annunciat, maiores tuos, & dicent tibi.* Iisdem ECCLESIAE Pastoribus & Doctoribus facilius conceditur in penetralia Scripturae sacrae, & diuinorum mysteriorum introire; propterea quod incumbit illis, ea tueri aduersum haereticos, & exponere posse, cum necesse fuerit; secus autem populo. Montes quippe altissimi sunt, ad quorum radicem vult Deus ipsum consistere. Exod. 19. *Contestare populum, ne forte velit transcendere terminos ad videndum Dominum, & pereat ex eis plurima multitudo.* Altera praua curiositas est appetentium videre miracula. Quo vitio laborabat Herodes latus de transmissio ad se Christo, eò quòd speraret aliquod ab eo editum iri. Ij similiter, ad quos idem CHRISTVS: *Generatio praua & adultera signum quarit: & signum non dabitur ei, nisi signum Iona propheta. Sicut enim fuit Iona in ventre Ceti tribus diebus & tribus noctibus: sic, &c.* Nempe, quae hucusque patrata sunt in verae fidei religionisque confirmationem, abunde sufficiunt; ideòque non est cur noua postulemus. Quod si, vt saepè contingit, eduntur noua, diuinæ id ascribendum munificentiae, non contentæ necessariis; sed aliis quoque illustrare volenti Ecclesiam suam; at non idcirco sunt requirenda. Nec tamen inficior, licere agris, vbi medica nequeunt arte sanari, salutem à Deo per Sancti alicuius merita postulare, esto sic impetrari absque miraculo non possit; quia non postulatur à Deo

Miracula in quantum appetenda.

Matth. 12.

Sanitas quando miraculo petenda.

à Deo vt miraculosa, sed vt salus simpliciter; subest præterea postulandi necessitas; nam nec Chirurgus malè agit crucians ægrum, dum luxata eius componit membra, vt qui directè solam intendit compositionem; non autem dolorem annexum aut consequentem. Sed & iure nostro vrgeri hæreticos possumus, vt edant aliqua si credi sibi volunt, quandoquidem constabilienda per ea est velut per diuinum sigillum veræ doctrina fidei; nullis autem hæctenus constabilita est, quam infelici huic sæculo obrudunt vt veram: non iis quæ facta sunt ab Apostolis; quia hæc non sunt edita nisi in confirmationem doctrinæ Apostolicæ, quæ videlicet integra & sine vlla interruptione duratura erat vnà cū Ecclesia à tempore ipsorum vsque ad mundi finem. Nullo autem modo ostendere possunt hodierni Sectarij suam durasse, & in mundo fuisse totis mille & centum annis; hoc est, ab ætate Gregorij Magni vsque ad Lutherum vel Calvinū suum, quidquid sit de sæculis controuersis, quæ scilicet S. Gregorium præcesserunt. Neque iis quæ patrata sunt posteriùs, tum quia non à se, sed à Catholicis sunt edita; tum quia falsa contendunt esse & præstigiola. Similiter si contingeret aliquo Dæmonis astu auctoritatem sic conciliari hæreticis in præiudicium veritatis Catholicæ; vt ad illum eneruandum necessaria videretur miraculi alicuius effectio, posset à Deo postulari. Exemplum affert Bernardus Luxemburgicus in Catalogo hereticorum,

Possunt hæretici vrgeri vt miracula edant.

rum
de L
ritè
ptif
perh
ciis
hære
Assè
man
tur a
tur.
men
& in
indi
nach
lati
strà:
Pere
quif
dam
quà
Mif
est a
nes
cha
mod
deru
in c
nost
si cr
tum
rent

rum, litera G. mentionem faciens Guidonis de Lacha. Hic in Episcopatu Brixienti tam peritè simulauit pietatem, vt pro altero Ioan. Baptista à populo coleretur, sepultusque fuerit perhonorificè. Post mortem verò certis indicis deprehenderunt Inquisitores fidei fuisse hæreticum. Quare de consilio Episcopi, & Assessorum eius tulerunt sententiam, exhumandum cadauer & comburendum. Exhumatur astante populo, & in rogam ossa proiciuntur. Sed ecce tibi statim Dæmones, qui tamen à nullis cernebantur, illa sursum attollunt & in aere suspensa tenent. Indè nata populi indignatio exclamantis; occidatur cum Monachis Episcopus, qui viri sancti liuore stimulari ossa eius tentarunt comburere, sed frustra: ecce Deus id sibi non placuisse demonstrat. Percussum metu Episcopum adhortati sunt Inquisitores, vt accingeret sese ad Missam faciendam, per quam potiùs miraculū faceret Deus quàm fidei causam sineret in periculo versari. Missa fuit de B. Virgine: vbi autem ventum est ad eleuationem corporis Christi, Dæmones ex aere clamare cœperunt: *O Guido de Lacha hucusque defendimus te quantum potuimus; sed modo non possumus, quia maior nobis adest.* Reciderunt confestim in rogam ossa, & incendio in cineres redacta sunt. Interim quamuis iure nostro postulemus ab hæreticis miracula vera, si credi sibi volunt, adhuc tamen stat nobis ratum, non credere; quantumuis multa ederent: quia rectè adhuc præsumeremus non ea fieri

Guidonis de Lacha impostura, & punitio in cadauere.

*Indagatio
alienorum
defectuum.*

fieri in confirmationem doctrinæ quam prædicant, aliàs pugnaret secum Deus, qui contrariam seu Catholicam per complura vetera confirmavit. Vel si fierent in eius confirmationem, falsa essent. Sicut falsus fuit Propheta; qui 3. Reg. 23. decepit priorem verum, dicens se ei similem, sibi que Angelum Domini æquè fuisse loquutum. Tertia species illicitæ curiositatis indagatio est alienorum defectuum, errorumque ab alio facta quàm à Iudice & inquisitore legitimo; arcanorum itè & negotiorum, idque non vt corrigatur proximus secundùm charitatis regulam, de qua Hebr. 10. *Considerate vos invicem in prouocatione charitatis;* sed cum intentione despiciendi, detrahendi vel inde se oblectandi. Prou. 24. *Ne misidieris, & quæras impietatem in domo iusti.* Odiosissima sanè est hæc curiositas, qua ingerit se curiosus in res non suas cõtra proximorum voluntatem, & quod sibi nollet fieri, facit illis. Habet quilibet sat multa domi, in quibus occupetur: præposterus proindè est, quoties iis spretis conuertit sese ad extranea, vt Olus, de quo Martialis:

Lib. 7. Epig.
10.

Illud dissimulas ad te quod pertinet, Ole:

Quodque magis cura conuenit esse tua.

Meritò quoque fit, vt in illum vicissim inquirant vniuersi, & sibi dici audiat:

Hor. l. 1.
Sat. 3.

*Cum tua peruideas oculis mala lippus inun-
ctis;*

*Cur in amicorum vitiis tam cernis ac-
tum,*

Quam

*Quam aut Aquila, aut Serpens Epidaurius: at tibi
contra*

*Euenit, inquirant vitia vt tua rursus &
illis.*

Scelus est arrogare sibi ius officiumque Magistratus; hoc autem facit genus istud curiosorum hominum, imò plus audet quam Magistratui liceat. Si quidem non est huius; quomodocumque scrutari & inuestigare delicta reorum, sed præsupposita infamia, vel denuntiatione facta à viris fide dignis. Quæ causa est, cur non debeat, nec iurè possit reos, de occultis criminibus suis, aut de complicibus interrogare; nisi eiusmodi sint crimina, quæ nequuerint sine lociis perpetrari. Curiosi autem dispositiones nullas tales expectant aut prærequirunt. Quid pœnitenti suo dixerit Confessarius, non verentur quandoque percontari, & exomologesim ipsam vel scriptâ repertamq; legere, vel vocis factâ auscultare. Magnum sacrilegium, magna temeritas, id scite velle quod nesciri Deus voluit. Ne pœnitenti quidem prodere licet quæ à sacerdote cui confitetur, audiuit, vtalia quidem & iusta, sed tamen odiosa, v.g. quam pœnitentiam imposuerit, quid circa peccata vel circumstantias interrogauerit, quod consilium dederit, iustum & pœnitenti vtile; sed tertio non placiturum; quibus item defectibus deprehensus sit laborare, vt fit. cum austerus esse dicitur, scrupulosus, &c. Hæc namque & similia prodita odiosum ipsum & Confessionem reddunt.

Secus

*Confessionis
sigillū quàm
arcanum.*

Secus esset, si pia doctrina, efficax remedium, piusque consilium cuius utile ab eo auditum, & id genus alia nescientibus dicerentur. Adhæc, quid domi vicinus agat, quidue dicat, expiscantur ab offensis seruis & ancillis, ab irata vxore & filiis. Eiusdem ingressi domum oculis lustrant omnia, ne membranis quidem parcant, & epistolis. Quid si etiam sigillatas referant? Hoc certè interdum facere non erubescunt, atque ita grauiter peccant contra iustitiam, vt docet S. Thom. 2. 2. q. 59. a. 4. & violant ius gentium, cum sit violare legatos. Epistolæ siquidem muti quidam legati sunt, & nuntii, interpretantes nobis sensa absentium. Sermocinantur de rebus eius atque consiliis, eaque pro affectu suo probant, vel reprobant, cumque causas non intelligant, illius velut imprudentis hominis existimationem inter se lacerant. Quantò meliùs facerent, si imitandi studio ad virtutes eius respicerent exemplo Cæsaris, qui apud Gades visa Alexandri imagine; prætermissa ebrietate, iracundia, & vitiis aliis quibus fuerat deditus, ad heroica eius facta cogitationem direxit, & indignatus sibi est, quod qua ætate ille orbem domuisset, nihil adhuc ipse egregium gessisset, continuoque missionem ad captandas magnatum rerum occasiones efflagitauit, vt scribit Suet. l. 1. Certè colligere alienæ lapsus vitæ posthabitis virtutibus, nihil est aliud quàm spreto auro & gemmis pretiosis, odorari & colligere festucas ac stercore, & quidem in domo aliena; vel ex

scriptis

*Epistola muti
si sunt nuntij.*

*Plut. in Cæsare.
Cæsar visa
Alexandri
statua acceditur ad e-
gregia facinora.*

scriptis alienis solæcismos ac barbarissimos sententiis elegantibus prætermittis. Infamis est canis quilibet atque impudens, quia olfacit alterius nates; nihil minus faciunt hi curiosi errata scire volentes aliorum, indèque plaudentes. Odiosi Telonarij sunt, quia explorant alienas merces seu sarcinas; & tamen licet hoc faciunt, damnòque afficiuntur si fecerint; quantò odiosiores hi percontatores alienorum criminum vel negotiorum? Arguerentur Medici quasi ridiculi, nimisque curiosi, qui sciscitarentur, num quis vlcus haberet in pudendis partibus; & tamen bono fine id facerent, vt mederentur: Curiosus autem nullo bono fine de sordibus & rebus non suis interrogat. Quarta est eorum, qui in rebus Philosophicis nouas excogitant & inducunt sententias; quod licet non sit valdè perniciosum, cum materia non sit de fide, & mundum tradiderit Deus disputationi hominum, Eccles. 3. & humana ratio perplexa sit ac multiplex: non caret tamen omni periculo, quia qui valdè exotica introducunt, suspicionem ingenerant, quod sapere velint præ antiquis omnibus, abrogant sibi authoritatem in grauioribus, & iusto Dei iudicio configentur à recentioribus alijs, sicut confixerunt ipsi præcedentes.

Telonarij odiosi, & cur.

Sententia noua in Philosophicis.

Vltima restat species vitiosæ curiositatis, cum interrogantur bona, sed sine pessimo, non vt imitentur, & indè proficiant qui quaerunt, sed ansam arripiant nocendi ei qui quod

Interrogatio captiosa.

H h h vtile

utile est, verum, sanctumque responder. In hac serie fuit Caiphas, qui cum eiusmodi quaestionem Christo proposuisset, Matth. 26. *Adiuro te per Deum vivum, ut dicas nobis, si tu es Christus filius Dei, & respondentem audiuisset; Tu dixisti, id est, ego sum, ut disertè habet Marc. c. 14. confestim intulit: Blasphemavit, quid adhuc egemus tēstibus? audistis blasphemiam, quid vobis videtur? Fuerunt & illi, de quibus S. Basil. l. de Spiritu sancto c. 1. Explorantium & percontantium nos nunc magna copia est; ad animam discendi cupidam, & ad ignorantia medelam veritatem inquirentem difficillimum est nancisci. Et infra: Complurium interrogationes occultam & arte compositam orationem habent, qui proponunt quaestiones, non ut aliquid utilitatis ex ipsis capiant; sed ut si non conuenientes sua cupiditati responsiones inueniant, hanc iustam belli causam habere videantur. Sic interrogatus fuit idem Christus,*

Matth. 22.

Curiosa

S. Scriptura
& patrum
lectio.Quint. l. 10
cap. 1.

Licet censum dare Casari, an non? Huc pertinent, qui sacros Codices & Sanctorum scripta Patrum curiosissimè rimantur & euoluunt, ut aliquid inueniant, vnde quos praesumpserunt errores, constabulant, vel pios illos Patres de Ecclesia vniuersa optimè meritos errasse, superstitionem coluisse, fide indignos esse demonstrant. Tolerari vtrūque maligna hęc censura posset circa profanos authores, alioqui claros; de quibus Quintil. Neque id legenti statim persuasum sit, omnia quae magni authores dixerunt, ubique esse perfecta: nam & labuntur aliquando & oneri cedunt & indulgent ingeniorum

suorum
& non
tare in
Homo
tamen
nentu
bentu
specto
quod p
Ac si n
eorum
maluer
datur
rimi in
nec Q
basset
vel pl

§. 1.

2.

3.

§. 1.

signif

suorum voluptati, nec semper intendunt animum, & nonnunquam fatigantur. Cum Cicerone dormire interdum Demosthenes, Horatio verò etiam Homerus ipse videtur. Summi enim sunt, homines tamen. Quamquam prohibeat, ne faciliè damentur quæ dicunt, sed in dubio potius probentur. Undè addit: *Modestè tamen & circumspècto iudicio de tantis viris pronuntiandum est, ne quod plerisque accidit, damnent quæ non intelligunt: Ac si necesse est in alterutram errare partem, omnia eorum legentibus, placere, quàm multa displicere maluerim.* In Sanctis autem perstringèdis non datur venia, maximè si omnes, vel quamplurimi in eandem conspirent sententiam, quia nec Quintilianus illum excusasset qui reproballer aliquid dictum scriptumue ab omnibus vel pluribus classicis authoribus.

Sancti auctores non perstringèdi.

De directione Modestix.

CAPVT XI.

- §. 1. *Modestia quid hoc loco significet.*
2. *Quid obseruari Prudentia velit, circa exteriores motus corporis.*
3. *Quid circa eiusdem ornatum, ne in vitium degeneret.*

§. 1. **M**odestix vox æqui-uoca est, patetque latissimè. Nunc humilitatem significat reprimèté hominè, ne plus æquo in

Modestia multa accipiones.

magna tendat, vt post Aristot. 4. Eth. 3. trad:
 S. Thom. 2. 2. q. 16. a. 4. nunc veritatem, qua
 se talem quis exhibet in verbis & factis, qua-
 lis est interius. Aliquando moderationem in
 iocis & ludis, & tunc pars quædam est affabi-
 litatis. Aliàs denique moderationem externo-
 rum corporis motuum, & ornatus eiusdem.
 Quo sensu à nobis hoc loco accipitur, vt ab
 eodem D. Th. 2. 2. q. 120. a. 2. Quod autem
 vtroque, id est, tam in motibus corporis,
 quam in ornatu illo vitium esse possit virtute
 corrigendum, ex sancto constat Ambrosio, qui
 de gestibus exterioribus ita loquitur: *Sicut
 molliculum & fractum aut vocis sonum, aut gestum
 corporis non probo; ita nec agrestem ac rusticum.*
 De ornatu verò corporis addit: *Decor corporis
 non sit affectatus, sed naturalis, simplex, neglectus
 magis, quam expetitus; non preciosis & albensibus
 adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati
 vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitore.* Hanc
 virtutem quàm seriò commendat Apostolus
 illa eius verba testantur: *Modestia vestra nota
 sit omnibus hominibus, Dominus enim prope est.*
 Simulque ob oculos ponunt artem metho-
 dumque præsentissimam eiusdem tibi compa-
 randæ, Dei cogitationem nihil non percipien-
 tis. Cui saluberrimæ præscriptioni consentit
 illa Senecæ l. 1. epist. 10. *Sic viue cum homini-
 bus, tanquàm Deus videat; sic loquere cum homi-
 nibus, tanquàm Deus audiat.*

Et quid hoc
 loco.

S. Ambr. l.
 1. offic. c. 19

Phil. 4.

§. 2. Exteriores motus seu gestus indicia
 esse interioris dispositionis, ex eaque velut
 ex

ex radice promanare declarat Codex facit
Ecclef. 19. *Amictus corporis, & risus dentium, &
ingressus hominis enuntiant de illo.* Idem tradit S.
Ambros. supra c. 18. *Ex actibus exterioribus
homo cordis nostri absconditus aut lenior, aut ia-
ctantior, aut turbidior, aut grauior & prior, &
maturior aestimatur.* Et de Poëtis vnus scriptum
reliquit:

*Claudatibi mens est vt pes, naturaque notas
Exterior certas interioris habet.*

Isidorus Hispalensis Episcopus Mahumetum
conspicatus in Hispania mox ratiocinatus est
ex eius moribus hominem fore pestilentissi-
mum, iussitque vt comprehenderetur; sed ille
à Dæmone præmonitus fuga sibi consuluit.
Theodosius item Patriarcha Constantinopo-
litanus videns Andronicum Comnenum Im-
peratorem, de quo multa mala audierat, in-
tellexit ex quibusdam eius moribus vera esse,
quæ de illo fama sparserat; vnde ab eo visita-
tus enigmaticè protulit illud Psalm. 47. *Sic
audimus, sic vidimus.* Et tamen tunc Androni-
cus ad eius pedes sese aduoluerat, & dare ma-
gna studebat humilitatis specimina, sed simu-
latè vt ab eo confirmaretur. Sanctus item Gre-
gorius Nazianz. De Iuliano; inquit; *nihil boni
mibi ominari videbantur ceruix non stata, humeri
subsultantes & ad æquilibrium subinde agitati, ocu-
lus insolens & vagus, pedes instabiles, nasus con-
tumeliam & contemptum spirans, vultus linea-
mentis ridicula, risus petulantes & effrenati,*

*Mahumetus
ex moribus
dignoscitur.
S. Antoni.
Tit. 13. c. 2.
§. 6.*

*Andronicus
item Com-
nenus.*

*S. Gregor.
Naz. orat.
1. in Iulia.
Iuliani de-
lineatio.*

nutus & renutus temerarij. Quæ cum ita sint, patet ad eiusmodi exteriores gestus motusque corporis componendos secundum rectam rationem referre plurimum, si animi affectus, & passiones appetitus rectum modum teneant. Non tamen id sufficit; sed varia insuper prudentiæ præscripta oportet accedere. Quorum primum ac præcipuum appello vt personæ, eiusque conditioni exterior habitudo quadret ac consentiat. *Hoc est, pulchritudinem viuendi tenere*, ait S. Ambros. loco citato, *conuenientia cuique sexui & persona reddere.* Senes & in dignitate constitutos decet sermo gestusque grauis, & lentus magis quam præceps; qui contrà rideretur in pueris & præcox diceretur. In causa tamen interdum esse potest necessitas, cur inuerti res debeat, & in illo vituperetur lentitudo; vt si remissus esset increpando perditissimum filium, aut proripiendo se ex incendio: in isto laudetur, vt si per locum incedat lubricum, vel blæsus vitare studeat linguæ præcipitium; vel à præceptore interrogatus lentè respondeat, vt ea ratione meliùs quid loquatur, consideret, sitque in responsione sua cautior. Valde quoque Concionatores & disputantes decet mediocritas. Induunt quidam dum è superiore loco ad Christianam plebem verba faciunt, speciem nec grauem satis, nec argumento locoque conuenientem, seu compositio spectetur corporis, seu formatio vocis. Languent plus æquo alij parum habentes viuæ vocis aut virilis

Senes qui gestus deceant.

2.
Mediocritas
Concionatores.

rilis
vicia
mun
infu
quoc
ctus
tenu
quib
colu
rum
qua
num
viro
cum
nas
mal
fed
Ver
care
locu
rati
voc
aliu
dust
hoc
loq
cies
tis
tem
tis
nos
car

rilis pectoris vrgentis virtutem, dissuadentis
 vitia, inculcantis Dei timorem, detestantis
 mundi vanitatem, repræsentantis horrenda
 inferorum supplicia; peccatum denique per
 quod in illa ruitur, acriter insectantis. Perfe-
 ctus quoad hoc Ecclesiastes eris, si medium
 teneris. Disputatoribus idem dictum esto, ex
 quibus interdum aliqui modestiam non satis
 colunt, nimis sese exagitant, in clamores e-
 rumpunt, iusto maiores. Atque vtiãam nun-
 quam in verba incomposita, vt apud Cassia-
 num Collat. 7. cap. 27. Moyſi Monacho aliã
 viro optimo contigit, paulò acriùs disputanti
 cum Machario Abbate sanctissimo: mox pœ-
 nas luit prolati verbi durioris; corripuit illum
 malus Spiritus, & stercore infecit os eius;
 sed Macharij precibus actutum depulsus est.
 Verum est; friget disputatio si omni feruore
 careat: sed aliud est feruori, aliud clamori
 locum dare: aliud magnam decori habere
 rationem; aliud exiguam aut nullam; aliud
 vociferando offundere aduersario tenebras;
 aliud incitatione moderata illius excitare in-
 dustriam, vt verum videat vel inueniat;
 hoc est, vt veritati suus sit locus, non vt qui
 loquitur, vicisse videatur. His accedit perni-
 cios corporis; de qua Plut. *A nimis commo-
 tuend. val:*
*tis vociferationibus, & iurgiosis clamoribus est
 temperandum, siquidem inæquales illa Spi-
 ritus intensiones, & impetus rupturas & spas-
 mos solent inducere. Quæ etiã causa est,
 cur expediat infantes fortissimè vagientes*

Disputatio
res.

3. *Se lentis gestus.* citò placare, ne herniosi fiant. Sedens ne pedes agitaueris, nec histrionis more vel gladiatoris manus. Sunt qui sedendo decussatas habere tibias, vnamque alteri superponere vitio vertunt: Nihil saltem dubium, quin præster ab eo gestu abstinere. Certior vitiositas est eorum, qui fortiter figunt pedem incedendo, vel tibias ad latus proiciunt, vel adeò amplos passus instituunt, vt iugerum mensores esse videantur. Olent hæc omnia aliquid molestum aduertentibus, præsertim non assuefactis. Habet & reprehensionem suam in-niti in mensa cubitis, digitos lingere, in offam mittere, sorde vel adipe infectos ad vestem repurgare, pectore in mensam nimis incumbere, nimis demittere caput, cultelli cus-pide dentes scalpere, cultellum agitare, manica os vel nares tergere, lentè nimis aut festinan-ter bibere, vtraque bucca cibum mandere, flatu offam frigefacere. Ad immodestiam prætereà inurbanitatemque spectat intecto ore oscitare, ita vt quidam sic os diducens coram Magistratu aditurus pœnam fuerit non vulgarem, inquit Gellius lib. 4. cap. 20. nisi protinus confugisset ad excusationem plausibilem, dicens laborare se defectu isto naturali. Item altissimè sternutare, cachinnari, & risu vti, qui continuò ferè vocalis sit, vt ha ha ha. *Non est ferendum*, inquit Plato lib. 3. de Republica, vt quis summa authoritatis viros in risum solutos inducat, & multò minus Deos. Item ridere solitariè, vel leuissima de causa. Vi-
4. *Ambulãtis.*
5. *In mensa.*
6. *Oscitans.*
- Risus.*
- cissim

Vici
su ab
num
id est
libri.
est t
cessa
cong
gauc
sed e
ni co
tute
cium
sum
quia
conf
prob
tam
min
de v
dem
natu
Cor
con
dera
à Gr
Est
fatic
Nec
solit
effu
hilar

Vicissim tamen nec semper, nec omninò à risu abstinendum, more Crassi illius, qui quòd nunquam ridere visus sit, dictus est ἀγέλαστος, id est, *irrisibilis*. Scio scriptum à Quintiliano libr. 6. cap. 3. *Risus non procul abest à derisu*; abest tamen, & sæpè laudabilis est, utilis, & necessarius. Laudabilis, si moderatus & tempori congruens; nam cùm naturale indicium sit gaudentis animi, de rebus nò ridiculis solùm, sed etiam iucundis; hoc autem gaudium rationi conforme possit esse, & pertinere ad virtutem, utique idem de risu potest esse iudicium. Nec obstat, quòd Christus nunquam risum admisisse legatur in historia Euangelica, quia non omnia scripta sunt, nec est statim consequens, Christus hoc non fecit: ergo reprobavit. Sancta erat Sara vxor Abraham, ait tamen Gen. 21. nato Isaac: *Risum fecit mihi Dominus; quicumque audierit, corridebit mihi*: quod de vero risu accipi, quid veteri, non video. Idem risus moderatus utilis est, quia calorem naturalem suavissimè excitat, & diffundit per Corpus vniuersum, quod multum profectò conducit ad valetudinem, sicut contrà immoderatus succutiens corpus; & ob id συγρησις à Græcis dictus, non parum eidem aduersatur. Est denique necessarius ad humanam conuersationem, quæ nimiam auersatur tetricitatem. Nec id negat S. Basilus, proferri in primis solitus ad dissuadendum risum; tantum enim effusum reprobat. Verba eius sunt: *Vsq̄ue ad hilarem risum anima latitiam detegere non indeco-*

Laudabilis.

Christus an riserit.

S. Basil. in
q. diff. expl.
q. 17.

rum est, ut indicetur solum id quod scriptum est; Cordis leti facies floret. Verum cachinnari voce & ebullire corpore, non est eius qui animam sedatam habet, neque eius qui suiipsius potens est. Confirmat hunc sermonem Salomon, dum ait: Stultus in risu exaltat vocem suam; vir autem Sapiens vix quietè ridebit. Sed & necessarius quandoque est ad placandos eos, quos offendimus; quod fit non incommodè, quando coram illis errorem nostrum ridemus, & agnoscimus. Documento sunt Iuvenes illi Tarentini, qui multa de Pyrrho Rege securiùs inter cœnam locuti, cùm rationem facti reposcerentur, & neque negari res, neque defendi posset, risu sunt & opportuno ioco elapsi. Namque ex iis vnus ad Regem dixit: Imò nisi lagena defecisset occidissetem te, qua vrbantate tota est inuida criminis dissoluta.

His minimè consentaneis gestibus & motibus corporis addo; sub angulo acuto aliquem intueri, oculos & caput leniter circumagete, vnico genu antè Deum procidere, canis portendere linguam, defectus alienos, vt claudicationem per derisum imitari, libidinosos repræsentare motus, incessu denique vt incomposito; quem quantoperè in clericis auersatus sit S. Ambrosius declarat his verbis: *Meministis quendam amicum, cùm sedulis se commendaret officii; hoc solo à me tamen in Clerum nō receptum, quòd gestus eius plurimum dedeceret: Alterum quoque cùm in Clero reperissem, iussisse me ne vn-*

Plut. in
Pyrrho.

Incessus in-
compositus.
S. Ambr. l. 1.
offic. c. 18.

quam
incessu

9-3
destit
vir ex
vtatur
liebri
vestiu
vnus
quam
& fra
tra ne
viræ
tur, l
cit, q
est,
tum,
legiti
stitue
expo
uenes
vt die
quod
dit se
sissim
Magi
ris, f
petra
& e
dis. 3
quen

quam

quam prairet mihi; quia quodam velut insolentis
incessus verberare oculos feriebat meos.

§. 3. Videamus tamen, quæ partes sint modestiæ circa ornatum corporis. Ante omnia, vir extra necessitatem non nisi virili veste utatur; mulier vicissim non alia quàm muliebri; abominabilis siquidem apud Deum est vestium peruersitas, earum scilicet quæ sexus vnus propriæ sunt ad alium translatio, per quam impeditur distinctio sexuum exterior, & fraudibus multis porta aperitur. Dixi extra necessitatem; quia necessitas consulendi vitæ propriæ, vel rei, quæ vitæ comparatur, legem non habet: sed sæpè licitum facit, quod aliàs esset illicitum. Notatu dignum est, ad rem præsentem valdè accommodatum, quod in vita S. Magistriani martyris legimus. Virgo quædam piissima nolens prostituere se ditissimo Iudici ipsam depereunti, exposita est lupanari; quò cum venissent Iuvenes multi libidinosi, rogauit omnes, aliquot vt dies expectarent, quousque à contagioso quodam vlcere sanaretur. Quo toto tẽpore dedit se precibus, & ecce suscitauit Deus formosissimum, sed simul castissimum adolescentem Magistrianum, qui periuit à custode lupanaris, sibi vt liceret intrare ad eam. Quo im-
petrato Virgini dixit: accipe vestes meas, & egredere contexto vultu parte chlamydis. Sic egressa est impolluta. Die verò sequenti, renuntiatum Iudici est quod acciderat, iussit

Deut. 22.

Vestium
peruersitas
abominabili-
lis.

Magistri-
anus observa-
tam virginẽ
expositus
bestiis.

iussitque ille Magistranium exponi bestiis, ita lauream consecutus martyrij fecit viuendi finem. Succingantur secundò vestes, nec diffluant vel inordinatè componantur; vitio sanè tribuit Ario hæresiarchæ Eusebius, quòd humerum non vtrumque, sed vnicum pallio tegeret. Attendatur tertio ad ætatem, & conditionem; quippè vnã certus decet habitus, alius aliam. Simul autem spectandus mos patrius, de cuius diuersitate scribit S. August. *Talares & manicatas tunicas habere apud veteres Romanos flagitium erat. Et apud Virgilium in Troianis hæc & similia Turnus vituperat:*

2.
*Vestes decē-
ter aptanda
& qua circa
eas, seruan-
da.*

Lib. 3. de
doct. Chr.
c. 12.

Lib. 9. Ænc-
id.

*Et tunica manicas, & habent redimicula mi-
thra.*

Nunc autem honesto loco natis non eas habere flagitium est. Et lib. 3. Conf. c. 8. Quæ contra mores hominum sunt, pro morum diuersitate vitanda sunt, vt pactum inter se ciuitatis, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nullius ciuis aut peregrini libidine violetur. Nec mirum sanè, cum vna ex parte hac vel illa vti veste res sit ex se indifferens: ex altera autem præsumendum sit, non defuisse toti populo & rectoribus eius rationem sufficientem, ob quam præstare censuerint vna potius vti, quàm altera. Caneat autem quilibet nouam excogitare vel introducere, vel vsurpatum eousque ornatum amplificare. Nam vt scribit idem sanctus Doctor ibidem: In vsu rerum abesse oportet libidinem, qua non

3.
*Noua non
excogitanda.*

solum

*solum
nequit
sa sed
lenni
festat.
23. Im
phral
quod
rum t
neid.*

*Aded
Gent
iis et
cater
ferica
toga s
bus t
veste
sisset
re no
stabit
Reip
tu qu
pro r
ni po
vesti
ira m
tum
rem
caro
plex,*

solum ipsa eorum inter quos viuit consuetudine nequiter abutitur; sed etiam saepe fines eius egressa foeditatem suam, qua inter claustra morum solennium latitabat, flagitiosissima eruptione manifestat. Nec moror, quod ait CHRISTVS Mat. 23. *Implete mensuram Patrum vestrorum*: quia haec phrasi verè non imperat augeri nequitiam, sed quod futurum est, prænuntiat, aut permissurum se significat, quo sensu scribit Vig. 4. *Æneid.*

I, sequere Italiam ventis.

Aded nihil addebant instituto veteri prisca Gentiles, vt pompam sumptusque magnos in iis etiam reprobarent, velut indecetes, qui praeter ceteris digni videbantur; ita vt Quintilianus serica veste indui noluerit Oratorem: *Nec crassa toga sit, inquit, non serica.* Et cum Lysandri filibus inter Lacedaemonios viri spectatissimi, vestes, muliebremque mundum preciosum misisset tyrannus Siculus, ea Lysander admittere noluit; quia *hoc ornamentum, inquit, debonestabit potius filias meas, quam ornabit.* Cuiusque Reipublicae lex est probè constituta, vt ornatu quisque vtatur magis minusve splendido, pro ratione status, quod etiam extrinsecus discerni possint alij ab aliis, nec desit inter gradum vestisque genus proportio. Peccat proinde contra modestiae regulas qua de agimus, qui ornatum emulatur, & sibi quaerit statu suo superiorem; vt rusticus, qui vestitus incedit ritu mercatorum; mercator, qui nobilium; nobilis simplex, qui Baronum vel Comitum. *Præfecto si indebito*

Quint. l. 12.
c. 10.

Plut. in Apoph.

Statui suo
conueniens
debet esse
ornatus vestium.

indebito uti non esset peccatum, verba reddo S. Gregorij Homil. 40. in Euang. *Nequaquam verbum Dei tam vigilanter exprimeret, quod diues qui torquebatur apud inferos, induebatur bysso, & purpura.* Dicitur quoque ratio, nihil opus esse corpus, id est, sacco plenum sordibus, valde elaboratè vestire, ac colere; quin etiam erubescendum sub externo cultu celare vnà cum turpi carne mentem adhuc scœdiorem, qualem suam credet esse, quisquis vera fuerit humilitate præditus. *Ego scœdus & inhonestus*, de se nondum ad fidem conuerso ita loquebatur S. Augustinus, *gestiebam esse Urbanus & elegans.* Deindè ad quid aliud collimant, qui ita se adornant, nisi vel ad vanam gloriam, vel ad molliciem aspera quæque refugientem, quam in se deslebat S. Paula cum diceret: *Turpanda facies, quam sæpè stibio, cerussa, & purpurisso depinxi, mollia linteamina cum cilicio commutanda, asflingendum corpus quod sæpè vacauit deliciis?* Aggrauatur vtraque vanitas magnitudine sumptuum, & iactura temporis. Quid non expendant tam viri quàm scœminæ cultui deditæ, scœminæ præsertim, & propter illas viri nimis faciles? Quot debitores defraudant debita pecunia, quibus satisfacere mox possent colentes parsimoniam? quanta item summa pecuniæ Rempubicam suam exinaniunt? Gemmæ enim, vniones, suffitus, & alia cum apud externos tantùm nascantur, magno pretio redimenda sunt: quo fit vt illis mulierum deliciis ditiones principū nummis aliorum asportatis, exhauriantur.

Li. 3. Conf.
cap. 1.

S. Hier. in
Epitaph.

*Damna ob
luxum ve-
stium.*

riantu
terfun
res: Q
mant
nent
fundu
nari d
prouo
cupisc
vel me
centur
studio
precios
Vndè
eiornat
mus. V
quam
venust
nitent
propor
Nihil
ipso m
locant
deesse
tu stua
dam c
Vener
tander
que eu
mul r
& vni

riantur. Quoties diuinis officiis idèd non inter-
 sunt, quòd sibi non videantur satis elegan-
 tes? Quot terunt horas preciosas, vt seipsas co-
 mant, & ad speculum n̄uos omnes exami-
 nent? Quàm multas se meliores partim con-
 fundunt cultu illo nouo aut nimio, & asper-
 nari discunt, partim ad iustam indignationem
 prouocant? Quot personas illiciunt ad sui cò-
 cupiscentiam? Quomodo non verentur, ne
 vel meretrices, vel affines meretricibus iudi-
 centur, quarum ornamenta & habitus tanto
 studio consecretantur? (*Neque enim vllarum ferè*
preciosior cultus est, quàm quarum pudor vilis est.)
 Vndè Prouerb. 7. legimus: *Ecce mulier occurrit*
eiornatu meretricio, preparata ad decipiendas ani-
mas. Vel ab omnibus qui vident, rideantur tã-
 quam superfluæ, & ingrata, si non eis sufficiat
 venustas formaque naturalis, aut quasi frustra
 nitentes, si pulchræ non sint, defectu debita
 proportionis membrorum, colorisue vegeti?
 Nihil dubium, quin deformes ornando se, hoc
 ipso magis ostentent deformitatem suam, col-
 locantes iuxta se contraria, & indicantes
 deesse sibi formam, quam supplere orna-
 tu student. Sic Apelles non sine risu cui-
 dam dixit: *Cum non posses pingere pulchram*
Venerem, pinxisti diuitem. Sed & profanæ
 tandem habentur, irreligiosæ, impiæ, reipsa-
 que euadunt, cùm nemo possit ornatui si-
 mul mentis & corporis satis intendere,
 & vnus studium alterius sit fastidium, sic
 nause

S. Cypr. lib.
 I. de Virg.

nauseam super manna cibum suauissimum passi sunt filij Israel appetentes olera, Exod. 16. Cauendum vicissim ab extremo altero. Quosdam videas in feruore peregrinantes, vt loquitur B. Petrus, interdictum velle cultum omnē fœminis, & in eum quamuis vulgarem velut in peccatum mortale debacchari. Summum ius summa est iniuria, vt iam semel admonui; nec deest periculum, ne in rebus fidei & grauioribus aliis fidem sibi abrogent, qui in minutioribus ita errant, vt contra tot aliorum iudicia omninò illicita credant esse, quæ non sunt. Ne rursus ansam præbeant fœminis non curandi grauiora. Hoc enim sexus ille habet, cum iusta sibi negari videt, insanit, & velut iniuriam vindicans pertinaciter renuit iustis verisque aliis, si postea proponantur, acquiescere. Omnē earum ornatum illicitum dicere; apertè est tã Scripturæ, quam etiam naturæ repugnare. Illi quidem, quia principes duo Apostolorum cõmendant, conceduntque aliquem. Reddam vtriusque verba: *Sic aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo ornabant se subiectæ viris suis. Et similiter mulieres in habitu ornato cum verecundia & sobrietate ornantes se.* Huic verò, quia natura fœminam condens imbecillam, & viro longè inferiorem, pronam simul fecit ad ornatum conquirendum, quo ei placeret, placendòque haberet in necessitatibus suis adiutorem, nec despiceretur. Est præterea damnare Iuditham fœminam sanctissimam, quæ bono fine ad ornatum confugit planè magnificum. *Lauit corpus*

1. Pet. 4.

*Non omnis
illicitus or-
natus.*

1. Pet. 3.
1. Tim 2.

corpus
crimen
induit
dit san
annua
parab
illa v
pum,
nes ac
Est da
pub. r
tum c
re, qu
tentib
Temp
præte
falita
in or
perfo
est ne
tentia
pand
libidi
se lic
cit e
rimu
pra a
to ob
auri,
do sen
sunt,
quom

*corpus suum, unxit se myro optimo, discriminavit
 crinem capitis sui, mithram super illud imposuit,
 induit se vestimentis incunditatis suae, pedibus de-
 dit sandalia: assumpsit dextrariola, lilia, in aures,
 annulos, & omnibus ornamentis ornavit se, ut incom-
 parabili decore omnium oculis appareret; & cum
 illa uxores & filias omnes Regum ac Princi-
 pum, quibus nihil comptius, & sponsas om-
 nes ad templum nubendi causa procedentes.
 Est damnare atque arguere uniuersam Rem-
 pub. non abolentem nec interdicentem cul-
 tum omnem muliebrem. Est inscitiae accusa-
 re, quotquot sunt, Confessarios, qui in Pœni-
 tentibus suis honestum tolerant ac laudant,
 Temperetur itaque zelus istiusmodi, nec
 prætextus expungendi vanitatem, dicamus
 falsitatem. Inuehamur, & grauius quidem
 in ornatus novos, meretricios, conditione
 personæ notabiliter superiores, ubi nulla sub-
 est necessitas assumendi eos. Reprobetur in-
 tentio ornandi se ad vanam gloriam aucu-
 pandam, vel ad pelliciendos intuentes in
 libidinem. Neutro fine vel tantillum ornare
 se licet, peccatque mortaliter quisquis id fa-
 cit causa luxuriæ. Extra hos casus memine-
 rimus verborum S. Augustini (quæ iam su-
 pra adduximus cap. 1. §. 6. de hoc argumen-
 to obiter differentes) *Nolo ut de ornamentis
 auri, vel vestis præproperam habeas in prohiben-
 do sententiam, nisi in eos, qui neque coniugati
 sunt, neque coniugari cupientes cogitare debent
 quomodo placeant Deo.* Ornatum vestitumque*

S. August.
epist. 73.

Ornatus, ac

*vastius ho-
nestus quis.*

*In iuuenula
& muliere
quando ex-
cusetur ex-
cessus.*

honestum interpretemur, quo illius loci honesti viri, & fœminæ uti consueuerunt. In leui excessu ne sitam dicamus culpam lethalem; nam, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 169. a. 1. & 2. in eiusmodi materiis paruitas ab eiusmodi culpa semper excusat. Imò non omnem excessum pronuntiemus semper esse peccatū. Nam in Iuuenula ægrè virum sortitura, nisi aliquantulum supra conditionem suam sese adornet, culpabilis non est excessus moderatus; utpotè illi quidem negatus à conditione, sed à necessitate concessus, ut tradit idem ibid. Sed neque mulier, quæ à viro cogitur sub graui pœna in cultu excedere sit rea, cum iure suo ad talem pœnam à se auertendam utatur ex se indifferente. Mariti culpa est quæcumque est. Sed neque peccat in ornatu excedens, quando id facit, ut viro suo ad adulteria prono perplaceat, totumque possideat. Ne denique subscribamus ita ratiocinantibus. Quò meliùs expungamus vanitatem omnem muliebrem; non dicamus quidem excessum leuem in ornatu cum mortali culpa coniunctum; sed vicissim non dicamus cum veniali, quia cum venialem tantum fœminæ audiunt, parum curant, abstinebimus ergo ab hac distinctione, & excessum etiam modicum delictum ingens vocabimus, ut sic terreantur conscientiæ. Quid enim aliud est ingens delictum dicere, quàm mortale appellare? Si utendum non est distinctionibus

*Argua
et aliq*

in

*in ma
Chris
scitur
fratr
tem d
que e
qui g
cauto
stingu
parit
matur
Thom
rales
sexcen
ta earu
peccab
profer
consci
cum n
go tol
venial
solutè
modi
afferre
Per
se con
pra, v
exterio
recta
virum
uium
lens ni*

in materia peccatorum, incautus ergo fuit Christus iis utens, & dicens: *Omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicio. Qui dixerit fratri suo Racha, reus erit concilio; qui autem dixerit, fatue, reus erit gehenna ignis.* Neque enim alius delinquit lethaliter, nisi qui gehennæ huic obnoxium se facit. Incautus Iacobus Apostolus, sic quoque distinguens cap. 1. *Concupiscentia cum conceperit, parit peccatum; peccatum autem cum consummatum fuerit, generat mortem.* Incautus S. Thomas, & omnes tam Scholastici, quàm morales Theologi, qui distinctiones eiusmodi sexcentas ex instituto tradunt. Qui de prolata earum aliqua blandiri sibi volent, & abuti, peccabunt ad summum venialiter; si non proferatur, peccabunt sæpissimè mortaliter ex conscientia erronea credentes mortale esse, cum non sit, illudque perpetrantes. Cum ergo tolerabiliora sine dubio sint mille peccata venialia, quàm vnum mortale; sequitur absolute loquendo præstare distinctiones eiusmodi suo tempore, & loco afferre, quàm non afferre.

Per defectum quoque ornatus peccari posse contra modestiam, notat S. Thomas supra, v. g. si non studeat homo uti ornatu exteriori, quando & quantum præscribit recta ratio, ut si ad sacram Synaxim, ad virum Principem, ad nuptiale conuiuium pannosus accedat aut sordidus, valens nitidas & elegantiores vestes induere.

Matth. 5.
Distinctio
recipienda
in peccatis.

Per defectum
quando peccatur
in ornatu.

868 DE PERF. PRVD. LIB. III. CAP. XI.
Si clericus non utatur vestitu decenti, ut iura præscribunt, si vocatus ad magistratum togatus non incedat vel palliatus, idque magis vel minus magnificè pro ratione gradus. Si operando sacris non honestè induatur, imò si potest preciosè in festis augustioribus, cum id conducat ad Dei cultum, & mysterij quod celebratur, maiestatem. Si præ negligentia vestem non attollat, sed per terram trahat, ut obseruat Aristoteles l. 7. Eth. c. 7. Si authore eadem vana gloria cultum omnem abiiciat, ut à superbia procul esse videatur.

DE

§. 1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

§. 1.

iccto

fidem, spem, charitatem, & his affines, Religionem, pietatem, obseruantiam. Libro secundo de eadem vt illas dirigit, quæ necessariae sunt partim Superioribus in ordine ad Subditos; partim Subditis in ordine ad suos præpositos. In tertio eam considerauimus, vt illarum directricem; quæ spectant ad propriam vniuscuiusque perfectionem. Restat itaque, vt de ea iam disseramus, quatenus præscripta dat in virtutum materia rectè nos afficientium erga proximos & æquales, ac primum in materia commutatiuæ Iustitiæ, cuius vt vox ipsa indicat, munus est inclinare voluntatem ad retribuendum æquiualens ei quod acceperis, vel quod tui gratia factum est ab eo, cui te obligasti; quod addo, quia si te non obligaueris, nihil ei debetur ex iustitia, sed honestate & gratitudine.

§. 2. Cùm audis, per easdem causas dissolui rem omnem per quas ligatur, vt ait regula iuris. ff. ideoque contractus iam celebratos dirimi posse consensu mutuo cōtrahentium, quo prius coaluerunt & firmati sunt. Et similiter posse vnum à contractu recedere, si præstare nolit alter, quod suarum est partium, semper excipe contractum matrimonij legitime initi per verba de præsentibus, quia talem dissolui cauet Christus, seuerè pronuntians: *Quod Deus coniunxit, homo non separet*, maxime si præter eiusmodi verba & consensum reciprocorum per se significatum, copula carnalis interuenierit. Haud dubiè de hac minimè coniunctione

Matrimonij contractus non potest dissolui.
Matth. 19.

etion
propt
prole
dissol
iugib
piend
moni
re ten
suis n
hostis
nec a
quod
vxo
verbi
moni
depre
quit
est, v
deat
autè
ampl
viciss
sibi c
do st
mæch
Nec
est, q
scrib
gi, q
vir ei
7. Ig
rit c

ctione verba ista debent intelligi. Caue inquã
 propter graue damnum, quod in cõmunem
 prolẽ redundaret, si nõ esset matrimoniũ in-
 dissolubile. Nec refert quod quibusdam con-
 iugibus nulla sit proles, sufficit ad illam susci-
 piendã institutum ordinatũque esse matri-
 monium. Nam similiter custodes vrbiũ age-
 re tenentur excubias, circumspicere, à speculis
 suis non recedere, quamuis à multo tempore
 hostis nullus accesserit, aut fortè nunquam,
 nec accessurus videatur. Sed neque obstat
 quod scriptum est ibidẽ. *Quicumque dimiserit
 uxorem suam nisi ob fornicationem, &c.* quibus
 verbis indicare videtur Christus licere matri-
 moniũ abrumpere cũ vxore contractum quæ
 deprehensa est adulterasse: de dimissione lo-
 quitur quoad thorum tantum, quia iustum
 est, vt quæ adiuuit alienum, maritali nõ gau-
 deat, & per quæ peccauit, puniatur; non
 autẽ de dimissione quoad vinculũ, ita vt non
 amplius sit illi obstrictus & alligatus, nec illa
 vicissim, sed possit vterque velut solutus nouũ
 sibi coniugẽ quærere. Nã si ita esset, quomo-
 do statim adiecisset Dominus, & *aliã duxerit
 mœchatur, & qui dimissam duxerit mœchatur.*
 Neque enim mœchus siue adulter dicendus
 est, qui solutus solutã ducit. Quomodo item
 scriberet Apost. 1. Cor. 7. *Mulier alligata est le-
 gi, quanto tẽpore vir eius viuit; quod si dormierit
 vir eius, liberata est à lege, cui vult nubat, & Rom.
 7. Igitur viuento viro vocabitur adultera si fue-
 rit cum alio viro.* Vocari certè non deberet,

872 DE PERFECTA PRVDENTIA
in casu, quo ob fornicationem à viro dereli-
cta, habitaret, essetque cum alio, si fornica-
tio vim haberet dissoluendi matrimonium
prius quoad vinculum. Sponsaliorum de fu-
turo alia est ratio: dissolui possunt consensu
mutuo, c. præterea. 1. de Sponsal. ratio est:
quia coniunctio quam inducunt, imperfe-
ctissima est; nõ continet actualẽ, mutuamque
traditionem corporum, virum & vxorem non
denominat; sed Sponsum & Sponsam; Chri-
stus autem in cap. illo 19. Matth. de separa-
tione sola viri & vxoris loquitur: fieri tamen
potest, vt in quibusdam dicecesibus nõ sinan-
tur dissolui sine autoritate Ecclesiastici Iu-
dicis; non quod ea requiratur ex natura rei;
sed vt certò cõstet de consensu mutuo in dis-
solutionem. Secundò, obligatio contractus
intelligenda est iuxta morem patrium, cui
conformare se solet intentio contrahentium.
Exemplum, variis in locis lex, vel mos obti-
nuit, vt contrahentes contractum scribi ve-
lint, ac iubeant, nec is obliget ante scriptio-
nem; haud dubiè non tibi licebit ibi versanti
contrahentique proximum tuum obligare ad
standum ei, quandiu scriptus non erit, vt
docet Barth. l. nemo est. ff. de duobus reis.
Tertiò, si vim cupis inesse contractui, nan-
quam eum decipias circa rei substantiam, quo-
cum negotiaris; id si feceris, irritus contra-
ctus erit, nec obligabit. v. g. Rusticus gem-
mam quam habet, vitrum putat esse colora-
tura, venditque illam tibi pro vitro vilissi-
mo

*Sponsalia
cur dissolui
possint.*

mo precio. Si scias verè esse gemmam, circumuenis illum circa rei substantiam, & teneris ipsam ei reddere, aut de iusto pretio cū eo conuenire. Sicut vicissim si sciens vitrum esse, illud tibi pro gemma venderet arbitranti bona fide esse gemmam, non teneret venditio, sed indicare tibi deberet ipse vitrum, non gemmam esse, & vel precium totum refundere; vel id saltem, in quo te læsisset; vt docet S. Th. 2.2.q.77.a. 2. & ratio est, quia stare nequit obligatio sine consensu; hic autem consensus siue intentio non interuenit; quia in primo casu non intendit venditor vendere gemmam; sed vitrum, in secundo contra, non intendit emptor emere vitrum; sed gemmam. Alia esset ratio, si fraus circa accidentia sola contingeret, vt si aliquid pretio tibi comparares minus bonum, quàm iactauit venditor; tunc, inquam, fraus peccatum induceret, vnà cum obligatione damnum reparandi, sed contractum nõ eneruaret; quandoquidem ipsam etiam matrimonium; hoc est, species contractus omnium nobilissima retinet in hoc casu vim suam, vt si proba, pulchra, diues non sit vxor tua, quæ talis esse iactabatur, vt habetur 29.q.1.c.1.

Matrimonium nobilissimus contractus.

Quartò si te contingat contractum iurare ex se inualidum & illicitum; non est, quodd ei te credas obstrictum, vel addidisse iuramento tuo confirmationem; quia videri non potest confirmari, nisi quod iam antè aliquid firmitudinis habuit, aut habere potuit. Quare si

contractus nullū robur habuit, nec habere potuit; nō validatur per iuramentū. Secus si potuit; vt quando est de re ex se nō mala. Vnde si latronibus te intercipientibus iureiurando promittis centū aureos ne te occidant, teneris sub mortali dare, vt post Sor. l. 8. de Iust. q. 2. a. 3. docet Toletus l. 4. summæ c. 22. Si verè ac simpliciter intēdisti dare ac promittere, & nō æquiuocè, quæ æquiuocatio tunc esse dicitur: quando, v. g. post hæc verba clara, *iuro me daturum*, dicis intra te, *si mihi libuerit*.

*Promissio
facta latro-
ni an obli-
get sub pec-
catis.*

Quintò si te contra iuramentū legitimū iā emissū cōtrahere cōtingat cōtractu ex se licito obligatorio, peccabis quidē ob periuriū; sed vim suā cōtractus retinebit: vt si iureiurando interposito promiseris te ducturū Catharinā; postea autē re ipsa ducis Apolloniā, c. sicut ex literis, de spons. Ratio est, quia vi iuramenti illius præcedentis, nullum adhuc in te ius acquisiuit Catharina: per contractam verò sequentē acquisiuit perfectum Apollonia, cuius proindē iuri non debet iusiurandum illud tuum officere.

§. 3. Esto, promissio cōtractus sit non ad eō proprius & perfectus; quia in eo nihil cōmutatur, perfectorū naturā participat, quatenus in illa ex mutuo cōsensu inchoatur vnus rei trāslatio à proprio domino in aliū; & quatenus in ea peccari potest, sicut in perfectis. Quēadmodū enim hoc ipso, quo in perfectis violatur fides, peccatur; quia oppugnatur ius alienū, & pax societasque humana multūm laeditur. Ita qui nō stat promissis etiā simplicibus,

cū potest sine graui suo incommodo, charitatē violat illudendo cōtristandóque promissariū : & præterea in eandem fidem peccat , quæ omniū commerciorum est fundamentum. Sed hoc de licita, seriáque est promissione intelligendum. Illicita námque reuocanda est velut indigna cui seruetur fides: Si iocosa sit, nō seria, non est vera promissio, ideóque nec obligat. Quid si re ipsa ficta sit, verum meritò visa seria promissario? Tunc sanè culpā aliquam contrahit promissor propter illusionē, nisi in casu quo iustam habet causā fictē promittēdi; puta quia iniquè cogitur promittere; vt iā dixi de latronibus. Verè tamē nō obligatur propter hypotheticū defectū intētionis sese obligādi; quamuis promittendo iurauerit; per accidens tamē sæpè tenebitur facere quod promissit; nēpè ad vitandū scandalū, & ne periuurus habeatur. Ad minùs autē tenebitur de dāno, quod illusio attulerit promissario. Duplīciter autem illicita promissio dicitur; primò si sit de re ex se mala, aut prohibita, vt si quis dicat; occidam talem, vel faciam tibi corporis mei copiā, si aureos mihi decē largitus fueris. Secūdò, si de bona quidē, sed in malæ cōpensationē; vt aureos decē promitto tibi, si talē de medio sustuleris, aut te mihi prostituēris. Prima nunquā implenda est, cū absque culpa non possit. Secundam oportet antē perpetratum opus sceleratū reuocare, cuius gratia facta est, vt ex Isidoro refertur, 2. 2. q. 4. c. in malis. Postquam autem est perpetratum, nascitur

Fides fundamentum omniū commerciorum.

Promissio illicita dupliciter.

nascitur eius implendæ obligatio cōtraria de causa; hoc est, quia vna ex parte impleri sine peccato potest; ex altera consensit vltro promissor in obligationem dandi promissario post perfectum opus summam pollicitam. Notandum insuper promissionis etiam iuratae obligationem cessare, quando ei superuenit res grauis, & onerosa, quam si prauidisset, nec intendisset promittere, nec prudenter debuisset. Tunc, inquam, obligari nō videtur, eò quòd tacitè noluit in eo casu se obligare. Lessius l. 2. c. 18. dub. 10.

Si quis tibi aliquid promiserit, posteaque animum sibi fuisse abnuat id pollicendi, & verba eius manifestè non portendant contrarium, interpretationi eius acquiesce; quia reuerà non obligatur promissor, nisi in quantum voluit, & ipse præ omnibus interpretes verus est suæ mentis. *Quis enim hominum scit quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est.* Præstat insuper, vt non habeas, quod debet; quàm vt habeas, possideas, retineas, quod non debet; nec tuum esse voluit.

Sot. l. 4. de
Iust. q. 7.
a. 1. & 2.

Si quis ad prodigam, nimiàmque summam pecuniæ tibi dandam iuratò, aut non iuratò obligauerit; ne istes vt satisfaciatur, quia de iure nec potest, nec debet ob peccatum, quod in tali profusione interuenit; præsertim si sit in damnum tertij, & in te redundabit si vseris. Non est par ratio filia familiæ, quæ promittendo inrauit nuptias impari cum magna indignatione familiae; quia promissionis huius executio

Filia familiæ promittens nuptias.

executio, seu nuptiarum cum tali celebratio ex se mala non est, repugnantia parentū ipsi est extrinseca, hanc præuidit puella & præuidere satis potuit, eadem non obstante sese obligauit, potuitque obligare, cum simpliciter esset quoad hoc sui iuris post annos pubertatis.

Tenetur itaque talē ducere acquisito iuri suo nō renuntiantē, nec eiusmodi obligatione præsupposita: possunt id meritō parentes ferre grauiter, esto fortē illa promittendo peccauerit, non percontans in re tam seria parentum arbitrium, eoque nomine illos mœrore affecerit.

Adhæc quamuis promissio ex suo genere obliget sub mortali, ob causam allatam initio huius §. & appelletur debitum, in l. vlt. C. ad l. falcid. maiorem nihilominus summam postulat, vt circa illam peccetur mortaliter quàm factum. Quare si solidi decem sufficiunt ad cōstituendum furem huius culpæ reum: non sequitur totidē satis esse ad subiiciendum simili culpæ promissorem promissos non exhibentem; sed maior requiritur (nisi fortē infida pollicitatione sua damnū par maiori huic summa creet promissario, vt docet Lessius l. 2. de Iust. c. 18. dub. 8. n. 56.) & ratio est, quia res promissa, & nondum exhibita multō minus est promissarij, quàm res furtiua sit eius, cui auferitur. Minor proindē iniuria fit illi cum nō datur, quàm huic cum ea spoliatur.

Si interius tantum promiseris aliquid homini;

*Solidi decē
sufficiunt
ad cōsti-
tuendā pec-
cniū letha-
le.*

mini, vel donaueris nō interposito iuramento, liberū tibi scias esse promissiones eiusmodi & donationes reuocare: quia vt dissolui nō possint, vtque obligent, acceptatione indigent facta à promissario, vel alio quē sibi substituerit, vel qui iure superioritatis possit pro eo acceptare. Quandiu autē interius latent ab horū nemine percipi possunt, quanto minus acceptari? Secus dicēdū, si iuramentū accesserit: obligat, inquā, promissio etiā antē acceptationē, implendāque est, quoties sine peccato potest, in reuerentiā iuramenti, seu ne Deus testis falsus introductus videatur. Alia quoque promissionis ratio est factæ Deo; votū enim est, & vouentem astringit, esto iuratum non sit.

*Promissæ res
non usur-
panda.*

Promissam tibi rem constituto tempore nō traditam, ne vi aut dolo vsurpaueris cū tua non sit, nec eius Dominus vi promissionis reipsa in te transtulerit dominium: sed transferat illud tantummodò per realem traditionem, ante quam si rem illam tibi vindices, aliena propriis iniuste aggregabis.

Promissione existente reciproca, ita scilicet vt vna sit causa alterius, scito te nō teneri seruare tuā, nisi alter impleat vicissim, seruētque suā (præterquàm in promissione fidei cōiugalis ob rationē expositā suprā initio §. 2.) Nā, vt scribit Seneca: *Ad hoc vt homo facere teneatur quod promisit, requiritur, vt omnia immutata permaneant; quia promisit quod habebat in mente subintellectis debitis conditionibus.* Sin autem vna causa non sit alterius, vt quando vnus promisit nō expectans, nec exigens promissio-

*Senec. l. 4.
de Benef.
c. 34. & 35.*

nē alterius reciprocā; sed iste posterius aliquid ei vicissim, vtrōque sponder, non tollitur adimplenda promissionis obligatio, si Nauarro credimus, c. 18. n. 7. eo nomine, quōd hic alter executioni non mandat, nec mandare vult quod est pollicitus. Nō tamen damna-re auderem, qui cum Molina in 1. 2. disp. 272. teneret oppositū. Princeps si quid promisit in verbo, seu fide Principis, vinculo iuramenti hoc ipso ligatur, si Menochio credimus Cōsil. 201. vbi ad hoc cōfirmandū citat caput antepenultimū tituli de Iureiurando. Sed non videtur hoc verum, cū testimonium nullum humanum sit diuinum, sed ad summum aliud alio augustius ob personæ dignitatem; nec in capite illo dicitur Rex Hungariæ sic promississe, sed verè iurasse.

§. 4. Nunquā tibi cōtingat emere, nisi quod bona fide venale, & in potestate venditoris esse cognoueris. Venales nō sūt res merè sacrę & spirituales, vt virtus absoluēdi à peccatis, cōferendi beneficia. Nec ita mixtæ, vt quod in iis spirituale est, potius sit temporali. Denominatio certè fit à nobiliori parte. Quare cū in Sacramentis, sacramentalibus, & beneficiis manifestè potiora sint quæ spiritualia, vt in baptismo remissio peccatorum, quàm ablutio aquæ. In signo crucis significatio processionis diuinarum personarum & protestatio, quàm signum externum. In beneficiis ius percipiendi præbendam Eccles. quàm præbenda ipsa, absolutè in album reponendæ sunt rerum

In fide
Principis,
promissio an
liget Prin-
cipem.

Res nō Ven-
nales qua.

Actor. 8.

rerum sacrarum, ideóque vendi non possunt, nec emi, quia res sacræ non sunt vendentium, vult Christus eas dari gratis, pecuniam omnem pretiúmque superant, nec cum eo nisi impiè in comparationem adducuntur. *Pecunia tua*, ait Simoni Mago S. Petrus, *tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri.* Ad summum itaque administrantibus nobis spiritualia dari pecunia potest, & quæ pecunia æstimantur, non vt pretium, & æquipollens, sed vt stipendium quo indigent ad sustentationem, sine qua obire non possent hæc munia, vel vt merum donum; esto non daretur, nisi sub illa conditione. Nam similiter inducere licet infideles donis, ac promissionibus ad baptismum suscipiendum, vt rectè notat Molina tom. 1. de Iust. disp. 94. Quod ad mixta quæ contrà plus habent de temporali, vt vasa sacra, sepulturæ in templis, cantorum officia, vendi possunt ex causa rationabili, sed nõ intuitu rei spiritualis, nec cariùs propter illã. Vt si venditur calix, spectandũ in eo tantũ est quod temporale est.

Sed neque venales sunt artes & scientiæ, vt tradit S. Th. 2. 2. q. 71. a. 4. & Caiet. in summa V. Simonia. Nã scientia quæ est in docente vendi non potest, sicut nec transire ad aliũ. Quam verò acquirit discipulus, proprio labore acquiritur, & cũ ipsius sit, vendi à Doctore nequit. Restat ergo, vt vendatur solũ docentis labor (qui meritò æstimatur eò preciosior, quò est scientia præstantior) atque hoc sensu interpre

interpretor à Salomone scriptum Prou. 17. *veritatem eme*; id est, laborem docentis veritatem. Quanquam, vt dicam quod est, non tam ematur hic labor, quàm conducitur. Sed neque venales sunt homines liberi; libertas siquidem inæstimabilis est, l. libertas ff. de regul. iuris. Et apud Lucianum Dial. de vita Philos. Mercurio vendere volenti Diogenem ait emptor: *Præco, quid ais? Vendis hominem liberum? non times ne plagij reum in Areopagitarum iudicium quis te vocet?* Nefariè proinde venduntur, & inualidè, qui à pyratibus, vel ab iniustis capti bellatoribus vel furto sublatis, vel iniquè damnati, vel dolo ad naues illecti, & de repente abstracti à natali solo traduntur mercatoribus. Peccat emptor valdè, qui tales sibi merces comparat, & vbi huius generis nouit esse, tenetur restituere veris dominis, aut suæ libertati relinquere, quin etiam satisfacere pro iniuria illata ob seruitutem, qua pressi sunt, & miseriae alias consequentes.

Si res emas magni precij, cuiusmodi immobiles solent esse, da operam, vt super eo contractu scriptura fiat, non quod simpliciter, & ex natura rei necessaria sit ad eius constitutionem; sed quia firmat illum, quoad forum externum.

Circà pretium attende primò, vt sit determinatum, aliàs vi carebit emptio, vt si dicas; *quanti voles, quanti equum putaueris, vel de precio benè postea conueniemus.* Valere quippè, verèque emptio dici non potest, nisi substate

*Libertas
quãta exi-
stimationis.*

vero consensu: talis autem attenditur circa solum precium determinatū; quia qui esse videbatur circa indeterminatū, sæpè ostenditur nō fuisse, quādo postea determinatur, aitq; emptor: *Putabā te non exacturū tantū*, vel venditor: *Putabā te plus aliquid mihi oblaturū & repensurū*. Materia similiter definita sit oportet eandē ob causam. Vndè nihil propriè venditur, si dicat venditor: De his decem ouibus meis vendo tibi tres, quando non designantur. Molina disput. 366. Lessius dub. 12. de Contractu emptionis. In duplici differētia sunt res venales. Quædā certò solent precio æstimari, vt pannus, lignum, triticū, vinum, caro & similia ad vitæ vltimū necessaria vel opportuna; quædam non solent, quia vel rarissimæ sunt, vt antiquæ statuæ; vel ad solā pompā recreationemue faciūt, vel ignoratur quantū & ad quid profint. Quæ sunt posterioris generis, negotiantium relinquuntur arbitrio, licetq; venditori vendere eas carissimè (sic tamen vt precium enorme nō sit) vi & fraude sepositis; vicissim emptori licet ad precium descendere quàm potest minimū. Quæ verò prioris, vendi & emi debent iuxta precium vel à lege taxatū, vel defectu legis à cōmuni æstimatione sapientum circumstātiis considerantiū, ob quas vna eadēque res modo plus, modo minus valet. In his notabiliter excedere vel deficere peccatū est mortale, obligationē inducens restitutionis. Plus valebit res venalis cæteris paribus, quò erit rarior, quò in se melior, ac diuturnior, quò plures emptores

D. Th. 2.2.
q. 77. a. 1.

aderūt, quò pecunia abundātor; cōtrariis autē de caulis minus. Vndè quæ sub hasta veneunt, vel à proxeneris ad vendendum exponuntur, multo minoris emi possunt quàm aliàs valent. Caue fraudulentè aliquid in magna emas copia, v. g. triticum, vt caritatem inducas, atque ita possis ditescere, perniciosissimi sunt qui hoc faciunt. Seuerè hoc prohibetur Constantinopoli, imò nemini licet triticum & similia coaceruare; quo fit vt ibi affluant omnia, & coemātur vilissimo pretio. Non est tamè cōtra iustitiā abunde emere & seruare, quæ profusè suppetūt, & emptores vix habēt præ copia.

Si in emptione arrhā dederis tanquā initiū partēq; precij, esto simul in signū detur, cēsenda vēditio est ita perfecta, vt dissolui non possit, ne quidem per iacturā partis illius; secus si duntaxat in signum, eò quòd tunc non præsumitur interuenisse sese obligandi animus, & neutra ex parte fit realis vlla translatio.

Si dilata solutione aliquid vendideris, ne idcirco carius vendas, quàm ferat iustū summū precij currens venditionis tēpore, nisi dānosa sit tibi hæc dilatio; nam si sit, tibi utiq; licebit in partem precij cōputare damni huius æquiualens. Vt si iustū rei precium sit sex aureorū, & dilatio dāmnū tibi allatura probabiliter sit vnus aurei, vendere tibi licebit septē aureis, vt cū Caiet. docet Tolet. l. de 7. peccat. in c. 51. aliàs non propterea, quòd iustitia non est, vbi deest æqualitas: Deest autē, quando res quā pretij dilatio preciosiorē nō reddit, carius

Dilata solutione quando carius vendendū.

vsura palliata.

propter eam venditur. Interuenit insuper vsura palliata; nam si valet tantum sex, & propter dilatam solutionem vsque ad semestre, verbi gratia, venditur septem. Perindè est ac si ad mutuum dares sex, pro septem. Dixi, *iustum summum pretium*; nam solent tria distingui iusta eiusdem rei pretia, infimum, supremum, medium: & vulgò exprimuntur, cum dicitur, *hac res minimum valet tantum, hac res ad summum valet tantum, hac res valet tantum*. Bene autem potest summum pretium iustum exigere, qui vendit expectata solutione.

Caue rursus aliquid vendas eo pretio, quo æstimabitur futuro certo tempore, in quo plus solet æstimari, nisi id eousque sis aliquin seruaturus; quia si non sis, interueniet iniquitas manifesta, dum exigetur pro re amplius quam valet, quando actu venditur. Si autem sis seruaturus, meritò poteris, ne damnum sustineas iusti lucri cessantis, quod damnum gratis pati, vt alteri vendat, nemo sanè astringitur. Colligitur hæc doctrina ex c. nauiganti, de vsuris.

Si quod vendis, futurum est emptori utilissimum, magnique lucri occasio; ne hoc titulo præsumas eius augere pretium, quia eiusmodi lucrum resultat per accidens, nec ad rei quam vendis, valorem pertinet spectandum, metiendumque iuxta communem utilitatem, quam vulgò afferre solet mortalibus. Hoc præterea lucrum emptoribus est; quo autem iure id ei vendideris, quod illius est, nõ tuum?

tuum? Si Clericus es, vel nobilis, caue emas
vt reuendas, non est talium negotiari; Lice-
bit nihilominus quod aliàs tuum est, vendere.

Si res quam vendis, occulto vitio laborat
contrario fini, in quem emptor illam sibi qua-
rit, peccas si illud scienter taces, & venditio
nulla est defectu intentionis in emptore: sin
res sit quidem ad finem illum utilis, sed non
multùm propter vitium, valida venditio erit,
& non peccabis, dummodò pretium imminuas
per proportionem virij. D. Th. 2. 2. q. 77. a. 3.

Falsis nummīs, quos fortè ab emptoribus
aut nummulariis circumuentus accepisti, hor-
tebis quicquam emere; quia cum venditor à
quo emere cogitas, innocens sit & bonæ fidei,
nec causam vllam præbuerit detrimento, quod
tu prius vendendo passus es, nulla ratione de-
bet eius inuidiæ, pœnæque subiicere; sed fi-
delem mercium suarum reportare mercedem.

*Nemo, inquit regula iuris, debet alterius odio
prægrauari.* At fortè sciscitaris, quid si paratus
sit venditor nummos meos admittere, etiam
sciens esse adulterinos? Respondeo; peccabis
nihilominus tradendo eos, contra iustitiam,
non quod ipsi fiat iniuria; sed quod satis præ-
videas fore, vt aliis tradat eos, & sic decipiat,
te vtique cooperante, sicut cooperatur, qui en-
sem dat furioso. Accingens te ad vendendum,
cauebis falsos habere licitatores, qui mercium
tuarum pretium augeant. Iniquum hoc esse
& fidei bonæ repugnare, agnouit ipse M. Tul-
lius lib. 3. offic. his verbis: *Tollendum est igitur in*

*Falsis num-
mis nihil
omnino e-
mendum.*

rebus contrahēdis omne mendacium. Non licitatorē venditor, nec qui contra se licitetur, emptor apponet.

Si te iuraueris non venditurū aliquid infra certum precium, seu viliori precio, quā sit illud quod apud te habes definitum: postea autem expedire iudicaueris; vt secus facias, vel quia pauper est emptor & te tua valdè indiget, vel quia nimium tibi precium proposuisti, vel nemo vult illud dare; atque ita vetustate tandem res corrumpetur, nec tibi, nec aliis futura utilis, detrahere de precio poteris, ne iuramentum vinculum sit iniquitatis, & menti repugnes tuæ, quæ fuisse videtur non venditurum te minoris, nisi adactus causa graui & necessitate. Vitanda porrò sunt eiusmodi iuramenta, quia in periculum sæpè desinunt.

Emens non præsentī pecunia, vide vt suo tempore soluas si potes, teque debito liberēs, nisi & peccati velis esse reus, & malè audire, & teneri ad damnum resarciendum, quod iniqua procrastinatio tua venditori attulerit. Facile autem poteris, si superfluos sumptus amputaueris, si vestibus, ac cibus, & eiusmodi aliis nimis pretiosis tibi interdixeris, vt verbo dicam, si parcimoniam colueris, *magnum enim veltigal est parcimonia.* Lacedæmonij cū Smyrnæis egentibus cōmeatum misissent, atque illi beneficium cœpissēt extollere: *Nilī magni est, dixerunt Lacedæmonij, hæc enim collegimus vnius diei prandio nobis & iumentis nostris detracto.*

Cicero.

Plut. lib. de
discrim. a-
dul. & a-
mic.

De locatio-
ne quid.

§. 5 Ad locationem veniamus & condu-
ctionem: Vel rem tuam locas, vt domum, e-
quum

quum, prædium; vel operam. Si rem, non eam locatario, seu conductori auferes ante elapsū tempus locationis, nisi illa ipse cōtra pactum abutatur, aut illam necesse sit reparari; aut tibi locatori superueniat valdè gravis & inexpectata necessitas vtendi ea; vt si è duabus quæ tibi erant domibus, conflagrauit illa, in qua habitabas, repetere tibi licebit alteram, quam locaueras. Idem iudicium, si tu quidem non locaueris, successor tamen legitimus sis locatoris. Quis enim vellet contrahere, si ad successores non trāsirent tum antecessorum iura, tum onera? Habet quod dico locum etiam in successoribus Prælatorum, qui tanquam Ecclesiarum administratores quas regunt, earum locauerunt bona. Si tamen Ecclesiæ damnosa esset locatio, poterit successor, non minus quàm minor restitutionem in integrum petere, vt docet Couarruuias lib. 2. var. c. 15. n. 6.

Si rem locatam contingat casu aliquo insolito afferre locatario locationis tempore magnam quandam vtilitatem, nihil idcirco exigendum erit ab eo supra iustam & consuetam pensionem, quam tibi ex pacto debet, quandiu in pacto nihil super hoc cautum est, eò quòd accidentalis sit hæc vtilitas.

Re aliena conducta non vteris, nisi ad finem, *De usu rei conductæ.*
in quem consentit locator; nec propria auctoritate locabis alteri, ne quidem intrà tempus quo in tua est potestate; nec omittes pro illius conseruatione sumptus facere, qui vel solent fieri, v. g. conductum equum alere, vel de

quibus cum locatore conueneris. Quod ad sumptus alios, ad quos non te obligauit; qui tamen videntur necessarij, vt res illa aliàs peritura instauretur, vel vt occasione data fiat longè melior; ad eos non teneris ex iustitia, sed ex charitate, iubente alijs vt faciamus, quod fieri nobis cupimus: Illos autem tibi refundere ex iustitia locator, seu rei dominus astringetur; vtpotè cuius res fideliter, vtiliterque gesta est secundum tacitam, debitamque eius voluntatem. Item si vel nulla culpa tua vel leuissima tantum conducta res pereat, non peribit tibi, sed locatori; nisi expressè in te receperis pro ea satisfacere etiã pereũte ex eiusmodi culpa, vt docet Menoch. Conf. 390. n. 11.

Si culpa tua fiat, vt re vel opera locata vti conductor non possit, precium locationis pro tempore quo vsus non est, ab eo non exiges; quin potius si in damnum aliquod inde incurrerit, illud ei reparabis. Vicissim si culpa tua non vtaris conducta re, appendes precium integrum, si alter erat pari conducturus; satisfacies insuper pro detrimento eiusdem, si quod ex non vsu profectum sit.

Si ad determinatum quid agendum, verbi gratia, ad colendum intra diem agri iugerum, de pretio conueneris: Scito illud totum, vel partem duntaxat deberi tibi, prout opus totum, vel partem duntaxat absolueris: Sin non sit determinatum, intelligitur laborandum tibi esse communi modo, seu mediocriter, sicut commune est pretium. Quod de pretio,
idem

idem
stitur
simp
que
quoc
amitt
in qu
diebu
vnius
te pra
elem
dum.
ratum
spirita
las co
Dei, a
tation
sepult
illa a
proin
ad ter
docet
Si
bo, c
to co
non
patiat
facies
Si
citam
da gra
ges pr

idem de stipendiis Ecclesiasticis iudicium constitutis ad peragenda diuina officia. Vnde qui simplex tantum nactus est beneficium, ideoque tenetur solum recitare horas canonicas, quot anni diebus illas culpa sua non recitat, tot amittit partes præbendæ suæ annuæ ex 365. in quas diuiditur respondentes totidem anni diebus. Et similiter quantum de officio diei vnus negligit, tantum de respondente ei parte præbendæ, sibi non deberi nouerit; sed in eleemosynas vel opera aliâ pia esse impendendum. Alia eorum est ratio, quibus obligat curatum beneficium; quia munus illorum spirituale tam multa alia præter horas illas complectitur, v. g. prædicationem verbi Dei, administrationem Sacramentorum, visitationem ægrotorum, celebrationes Missarum, sepulturas, &c. ut meritò credatur recitatio illa ad summum pars eius esse tertia, cuius proinde culpabilis omissio ius tantum tollit ad tertiam partem reddituum, ut rectè notat & docet Toletus l. 2. summæ c. 12.

Beneficiarius simplex ad quid tenetur.

Qui curatum habet beneficium.

Si nulla interueniente culpa tua, sed morbo, casu fortuito, vel extrinseco impedimento cogaris operationem suspendere, sicut non teneris ad interessè locatarij, si quod pariat, ita constitutum pretium tuum non facies.

Si operam locando tuam docearis artem licitam, quam prius non tenebas, eiusque discenda gratia inseruis conductori, nihil ab eo exigas præter alimenta, imò ad aliquid ei rependendum

dédum tenebere ex iustitia, si iure tecum agat, eò quòd artem illam docendo multum reuerà tibi præstat: Sin autem non seruis discendi gratia; sed in bonum conducentis, ne minùs seruias quàm debes; vicissim non te premat imperiis iusto grauioribus & insolitis. Ab eo ne discesseris absque causa rationabili (cuiusmodi posset esse tua vel parentis infirmitas) ante præscriptum spatium, nisi carere velis parte promissi tibi stipendij. Ille vicissim non te excludat immerentem, nisi teneri velit ad soluendum salarium, tempori respondens, quo exclusus alteri seruire non poteris. Operam tuam pretio ne locaueris, si vi stipendij aliudè accepti teneris impendere, v. g. docere. Rursus si ab experientia & speculatione pendet ars seu opera tua, vt medicina, experientiam magis sequere, nec vnquam da medicinam, de qua dubitas, sitne profutura; probabilius saltem tibi sit vtilem potius futurà quàm noxiam; & vbi non occurret melior, hãc porrigere ne dubita. Vasq. in l. 2. disp. 64. n. 21.

Si quis tibi famuletur non designato precio, nec declaratione præmissa, quòd obsequi tibi gratis velit, ne liberum te crede ab obligatione dandi ei stipendium; quandoquidem tunc præsumitur sub eadè mercede cõuenisse, quã seruat loci cõsuetudo & cõmunis æstimatio.

Si iuramento te obstrinxeris ad non excedendum certum salarium tibi pro industria & labore quodam tuo debitum, cane ne plus accipias. Si acceperis, incidet hoc ipso in perjurium

riù. H
Iustiti
ampli
vel ill
plus e
culari
stituen
tam su
ciant,
thali,
borein
to lon
ma, si
dum, si
gendæ
terit p
cultati
larium
gnoran
tacere
vt id f
tiam.
quàm
& solit
exagge
bus, q
determ
dit nor
quenti
§. 6.
tius est
modum

iū. Hic aures arrigant Notarij, & alij quidam
 Iustitiæ publicæ officiales, iurare soliti se non
 amplius vel exacturos, vel admissuros pro hoc,
 vel illo instrumento aut labore: multò tamen
 plus extorquentes. Nescio sanè quomodo ex-
 cusari à periurio possint, vel absolui non con-
 stituentes apud se firmiter corrigere scelera-
 tam suam habendi cupiditatem, cui vt satisfa-
 ciant, non exhorrent labefacere se culpa le-
 thali, Tolet. lib. 5. summæ cap. 61. Nisi fortè la-
 borem reuerà suscipiant insolitum & consue-
 to longè grauiorem, vt si scriptura sit longissi-
 ma, si diu vigilandum, si longum iter suscipien-
 dum, si occupationes alię ex se vtiliores negli-
 gendæ, &c. Tunc amplius quiddam exigì po-
 terit per proportionem extraordinariæ diffi-
 cultatis. Prætendere autem iusto minus esse sa-
 larium sibi à Reipublica taxatum; vel non i-
 gnorare Rempublicam, quin plus accipiant;
 tacere tamen & tacendo cõsentire & probare,
 vt id faciant, non iustificat eorum conscien-
 tiam. Nam quid iustum sit, melius nouit ipsa
 quàm tu, in causâ propria valdè suspectus,
 & solitus supra omnem veritatem labores tuos
 exaggerare; & cum pergat proponere omni-
 bus, quos ad tuam admittit professionem, &
 determinare consuetū stipendium, satis osten-
 dit non debere silentium suum trahi in conse-
 quentiam, vel iustam dare causam excedendi.

§. 6. Circa mutuum pecuniarium, quod to-
 tius est Vsuræ fundamentum, proindeque ad-
 modum periculosum, obserua quæ sequun-
 tur

*De notariis
 ac Iustitia
 officialibus.*

*Pecunia V-
 sura funda-
 mentum.*

tur diligenter. Caue vnus esse de Vfurariis. Vfuram districtè prohibet Deus Deut. 23. & Christus Luc. 6. *dicens, mutuum date nihil indè sperantes.* Et inter cætera, quæ requirit psalmus 14. vt quis saluus fiat, vnum est, *ne pecuniam suam dederit ad vsuram.* Nempè iustitia consistit in æqualitate: ergo iniustus est vsurarius plus exigēs à mutuuario mutui, quàm ei dederit: & quia iniustus non intrabit in regnum cælorum, ad quod iusti soli admittuntur, nisi prius egerit pœnitentiam, & restituerit si possit. Quando vi mutui, quod das, nullum tibi perit iustum lucrum, siue quia non profiteris ex pecunia lucrum facere; siue quia non occurrente mutui occasione ociosam in arca reliquisses, nec damnum vllum fecisses, pecunia æstimabile: scito & tibi persuade, nihil petendum à mutuuario supra summam capitalè (cùm ei sufficiat reddendo æquiualens iustitiam colere) etsi Princeps vel Respublica permittat, vt exigas quotannis tria, vel etiam plura pro cētum. Ideò namque id tolerat, quia præsumit mutuatores occasione mutui adire damnum æquiualens, vel paris lucri iacturam facere. Nec obstat, quòd mutuarius tua egens pecunia non peccet promittendo vsuram, vel soluendo; quia id facere cogitur ad redimendam vexationem, quam à te pateretur; aliàs ei non daturò mutuum. Et cùm dominus sit rerum suarum, potest ad malum maius auertendum, ex iis partem tibi destinare, si mutuum non negaueris. Quis viatorem neget à latronibus

tronibus interceptum, licitè eis postulatam promittere, posteaque dare pecuniam ne occidatur? Et tamen constat eiusmodi sicarios iniquè postulare, & accipere. Sin contrà ex mutuo fiat, vt cesset tibi iustum lucrum, vel damnum creetur; non teneberis quidem, poteris tamen tuta, saluaque conscientia cum mutuuario pacisci de interesse, seu auctario æquipollente tibi refundendo supra capitale. Sed caue, ne id resciat Magistratus, & te puniat excedentem taxam publicam. Caue præterea, ne tibi blandiatis falsò interpretans cessare tibi lucrum iustum, quod non cessat, aut maius quàm cessat. Interim licet tibi nec cesset lucrum, nec emergat dānum; ideòque in hoc euentu nō liceat exigere aliquid supra capitale vel etiam expectare quasi debitum sibi ex iustitia (quo sensu ait Dominus Luc. 6. *mutuum date nihil inde sperantes*) non prohiberis tamen sperare aliquid & expectare ex gratitudine, cum hoc sit de mutuuario benè sentite; nēpè prosequuturum ipsum officio vel munere aliquo acceptum beneficium. An nefas videri potest id ab eo expectare, ad quod tenetur? Si administrans spiritualia, v. g. conferens beneficium potest hoc modo aliquid sperare, quātò magis mutuator?

Ne similiter tibi imposueris eo nomine, quòd suprā summam capitalem nihil pecuniarum exigas, sed obsequium, equum, vestimētum, &c. quia hæc & alia cum sint pecunia æstimabilia, pecuniæ nomine continentur.

C. de Cond.
inst. l. si ma-
ter.

Nihil autē refert, quid ex equipollentibus detur, aut fiat. Omnis item obligatio libertatem tollens pecunia est aestimabilis. l. sicut. c. Action. Idem habetur Instit. Tit. de obligat. Hinc fit, vt Usurarius inter alios sit, & scelerosus quidem, qui mutuatur fœminæ cum pacto, vt vsum concedat sui corporis; quia ad hoc nullo iure tenetur ipsa, sed libertate gaudet mēbrozū suorum, imò prohibetur extra coniugium ea prostituere; Secus qui Iudici mutuatur, vt sententiam iustam pronuntiet, quam pronuntiare tenetur, & probabiliter videtur alias non pronuntiaturus.

*Ad vsum
Ecclesia, &
pauperum
usura non
accipienda.*

Deut. 23.

Ne rursus te credas ideò excusatum, quòd pecunia, pro qua Usuram exigis Ecclesiæ sit, vel pauperū, vel destinetur à te usura ipsa ad opus piū; quia nō sunt faciēda mala, vt Ecclesiæ & pauperibus subueniatur, vel bona alia sequantur. Quā laudabilia sūt religionis opera, vt offerre aliquid Deo? & tamen non vult Deus quicquam sibi offerri de turpiter acquisitis. *Nō offeres mercedem prostibuli, nec precii canis in domo Domini Dei tui;* quantò minùs de rebus usurariis, & aliis iniustè partis? Sed neque recipienda est istiusmodi excusatio, *mutuarius percipiturus est ex mutuo meo emolumentum maximum.* Nihil hoc refert, vt suprā dicebamus in contractu venditionis, quandoquidem lucri huius non es causa; quamvis ei pecuniam dederis, nempe ea est ex se sterilis. Ipse potius per industriam propriam, qua pecuniam prudenter applicat, sibi lucrum peperit.

Si

Si
emerg
ne vlu
est pri
spódel
Sub
resse p
quodc
passur
pli cau
tionē r
mutua
se vide
capital
Mut
numer
cūm h
ius, in
acciden
pè quia
consum
aquina
nia ex
in pacto
teria se
Nun
potes a
fortè ac
teneari
cens in
Si pr
velle da

Si propter iustum lucrū cessans, vel damnū emergēs vi mutui ad vsurā das pecuniā ; vide, ne vsurę vsurā petas, quia vsura quę debetur, nō est principalis pecunia, cui fructus aliquis respōdere possit aut debeat, sed est fructus illius.

Sub damno emergente, ratione cuius interesse peti; posse dicimus, cōtineri scias iniustum quodcumque detrimentū, quod à mutuuario passurus prævidetur mutuator: quale est, exempli causa, valdè sollicitari & laborare pro solutione mutui; aut aliquid mutuatoris ab eodem mutuuario retineri, quod recuperari non posse videtur, nisi exigendo eius pretium supra capitale mutui.

*Sub damno
emergente
qua contine-
antur.*

Mutuarium nunquam obligabis, eandē vt numero pecuniā mutuo datam tibi refundat; cum hoc sit contra rationem contractus huius, in hoc discrepantis à commodato; & per accidens fiat, vt reddatur omninò eadem; nempe quia fortè non licuit, vel opus non fuit iam consumere. Itaq; omninò satis erit, si reddatur æquivalens quoad valorem, esto non sit pecunia ex eadem materia, nisi fortè deductum sit in pactum expressè vel tacitè, vt in eadem materia secundum speciem restitutio fiat.

Nunquā mutuum acceperis ab vsurario, si potes ab alio, vt sic occurras peccato illius; siq; fortè acceperis ad cōdictū, solue diem; ne aliàs tenearis de omni dāno cōsequente, & succrescens in dies vsura excedat te, atq; opprimat.

Si profiteatur mutuarius se vltro ac liberè velle dare tibi auctuarium, mutuare ei poteris

*Auctuarium
vltro datū.*

sub

sub hoc spontaneo onere, nullo etiam cessante tibi iusto luero, nec damno emergente, vt notat Tolet. l. 5. c. 8. Sed vt constet satis de hac spontanea eius liberalitate, non erit hoc in pactum deducendum, obligando scilicet ipsū ad donatiuum illud persoluendum; sed relinques libero eius arbitrio, vt soluat, vel nō soluat, & te relinquere declarabis; tamen si nō solvendo perfidiam commissurus sit, nec cariturus quadam infamia. Ab obligatione restituendi vsuras iniustas ex mutuo perceptas, ne te putes liberum, quod mutuataris in contractu obligauerit se vtrō ad eas soluendas; volenti autem non fiat iniuria. Ita namque voluit, posito quod aliter mutuare nolueris, vt tamen aliquo modo noluerit, vt volitio illa cum concepta non sit liberaliter seu extra contractum, donatio non est. Alia ex parte deest ex hypothese iustus titulus vsuras illas exigendi. Neque enim vsus pecuniæ mutuae datæ ab ipsa pecunia est separandus.

Census & mutuum quid differant.

Scito denique à mutuo distingui censum, seu constitutionem census. Nam in mutuo datur pecunia ad certum tempus, post quod ius habet mutuator æqualem repetendi, & nihil amplius nisi per accidens, vt iam aliquoties dixi, propter iustum lucrum indè cessans, vel damnum emergens (eò quòd hoc amplius naturæ repugnat commutatiuæ iustitiæ in æqualitate versantis:). In Censu verò datur pecunia in æternum, quantum est ex parte Censualiste; hoc est, eius qui dat illam, priuantis se iure repetendi

peter
rius
arbit
in a
illis
stus
licitu
c. 44
eiuf
inter
quan
sapie
Vulg
§.
quoa
pro p
ua, vt
S
nus h
lare a
num
est qu
psuar
secus
tum c
uatis
merar
guus.
mutu
cāpfo
Qu
pforit

petendi eam : quamvis consentiat , vt censuar-
 rius refundat illam pro sua commoditate &
 arbitrio. Et quia quantum ex se est, priuat se
 in æternam iure isto, & nummis suis censetur
 illis emere annuam pensionem; vnde quam ius-
 tus est ex se contractus emptionis, tam iste est
 licitus, Sot. l. 6. de Iust. q. 1. a. 1. Tolet. sup.
 c. 44. quandiu debita seruetur proportio inter
 eiusmodi nummos seu summam capitalem, &
 inter censum seu pensionem; seruetur autem,
 quando taxa non exceditur à viris probis &
 sapientibus in loco recepta, vbi quis degit.
 Vulgaris est quinque pro centum.

§. 7. Ad sequentia similiter respiciendum,
 quoad cambium seu contractum, quo pecunia
 pro pecunia cōmutatur, siue magna pro par-
 ua, vt nummus aureus pro solidis, siue contrā.

Si publicè, & autoritate Reipublicæ mu-
 nus hoc proficere, noueris licere tibi postu-
 late aliquid pro labore, & cura quam sustines
 numerandi pecunias, & in promptu habendi;
 est quippè vt campsoribus onerosa, ita cam-
 psuariis percōmoda, & pretio æstimabilis: Sin
 secus, rectè facies, si nihil pro cambio accipias,
 tum quia vulgò id prohibet Magistratus pri-
 uatis campsoribus; tum quia labor qui in nu-
 merando ab illis ponitur, solet esse perexi-
 guus. Si tamè esset notabilis, vt quādo de per-
 mutēda ingēti summa agitur, tibi etiā priuato
 cāpsori aliquid laboris illius titulo deberetur.

Quamvis non desint Authores, qui Cam-
 psoribus licere docent, recipere aliquid intui-

1.
*Pro cambio
 an possit pe-
 cunia exigi.*

2.

tu præstantioris metalli, quod dant pro ignobiliori; longè tamen est verifimilius, lucrum nullum hoc nomine quærendum: quia, vt docet Io. Medina q. 3. de Cambiis, legiflator taxans valorem aurei numismatis, attendit tam ad materiæ dignitatem, quàm ad commoditates, quas afferre solet ac potest: Cùmque eius iudicio standum sit, videri non debet hoc numisma plus valere, quàm ipse definierit. Fauet sanè plurimum improbitati Campforum contraria sentètia, qui ea freti causari possunt habere se plures titulos petendi lucrum pro câbio, hunc nempe & illum, de quo proximè dictum est; atque ita multum extorquebunt. Præterèa cùm nihil dêt pro numismate aureo, quando illud pro exhibitò à se argento accipiunt, quorsum exigent pro eo aliquid, quando vice versa non accipiunt, sed dant:

3. Si pecuniam, verbi gratia, centum aureos Lugduni à Campsuario accipias, postulante vt totidem Romæ ope tua accipiat; ius habes petendi ab eo iustum lucrum pro eiusmodi cambio tibi oneroso, quo videlicet in te recipis hanc summam Romæ illi assignare, vel illam verè illuc transferendo, vel æquiualemter, nèpè famulos illic vel amicos tibi comparando, qui eâ certò ipsi numerent. Quid si tantò plus valeret Lugduni, quàm Romæ, quantũ est lucrum tibi debitũ, an posses nihilominus separatũ postulare? Videtur, quòd non; quia quod tibi deberetur, in summa continetur tibi numerata. Sed præstat sentire contrariũ; quia quod minus

minus
quàm
indè n

Si
vt eam
quod
quia si
cunia
modu
ratur
sibi fa
tibi ca
quia p

Qu
vel via
maios

In
fertur
pereat
suo, &

§. 8.

quæ se
quo ti
huc pe
non v

carum
postul
posito
ricia, n

sed sib
illam

ualent

minus vel plus valeat pecunia in loco vno, quàm alio, contingens est, contrahendum proinde non secus ac si vtrobiq; paris esset pretij.

Sin contrà, pecuniam petenti das Lugduni, vt eam reddere possit in loco sibi commo- do, quoddam etiam lucrum indè licebit facere; quia similiter officium hoc magnum est, pecunia æstimabile, onerosum campfori, percõ- modum campsuario, dum ab obligatione liberatur soluendi, vbi pecuniam accepit, potestate sibi facta soluendi vbi vult. Nec refert, quòd tibi campfori hoc interdum sit opportunum; quia per accidens & rarò est.

Quò summa est maior, vel pecunia rarior, vel via longior, vel transportatio difficilior, eò maius lucrum arte sua quærere campfori licet.

In cambio per traditionem pecuniæ trans- fertur eius dominium. Ita fit, vt etiam si casu pereat, ei pereat qui accipit tanquam domino suo, & debeat æquiualens ei qui dedit restitui.

*In Cambio
cuiusq; pereat
pecunia.*

§. 8. Circa restitutionem deniq;, ad præscripta, quæ sequuntur, aduerte. Si quid alienum ini- quo titulo ad te peruenisse didiceris, idque ad- huc penes te sit, restitue. A peccato liberari non valebis, nisi restitueris. *Non dimittitur pec- catum, nisi restituatur ablatum.* Rectè sanè, cum postulet recta ratio, vt non remittatur nisi dis- posito; dispositus autè non est, qui victus aua- ricia, non reddit vero domino, quod ipseus est, sed sibi retinet. Hac de causa peccat, si que rem illam apud se videat perisse, tenebitur æqui- ualentem refundere, & pro damno satisfacere,

*De restitu-
tione quid.*

*S Aug. in
epist. ad
Macedo-
nianum.*

quod eidē vero Domino pepererit iniqua retentione. Quod si priusquam alienam rem scires esse, perit vel à te data consumpta, aut vedita est, in tantum incumbet tibi restituendi necessitas in quantum ditior inde euaseris, siue parcendo rebus propriis, siue pretium venditæ accipiendo. *Ægrè*, fateor, dimittuntur, quæ iam possidentur; dimittenda sunt tamen iniuste possessa, nisi de numero velis esse diuitum, quos difficilius est intrare in cælum, quam camelum per foramen acus: *Vulpes* quæ gracilis angustum intrat cellæ foramen; postea autem furtiuo inflatur cibo, necesse habet exinaniri, si inuenire vult exitum, & liberari.

Si res tibi commodata, locata, oppignorata, vel apud te deposita pereat malitia tua, aut negligentia lata; forte quia vteris ea in rebus inconcessis, aut in mora es restituendi, aliàs non peritura; indemnem Dominum reddes velut causa iacturæ quam sustinet.

*Rei reperta
restitutio
qua facienda.*

Si rei à te repertæ non comparet, nec deprehendi dominus potest post inquisitionem mediocrem, vel da eam pauperibus, vel si ipse pauper sis, tibi, tuisque retine, nec vbi consumpseris, obnoxium te crede restitutioni, tamen si postea ille compareat. Quod si nondum consumpseris, & ille tibi innotescit, remque illam suam repetit; ne cuncteris reddere: declarat quippè repetendo, animum sibi nunquam fuisse eam abiiciendi, nec amissæ dominium in quenquam transferendi.

Si mala fide, & sine iusto titulo vero, vel
appa

apparente cœperis aliquid possidere, nullam præscriptionem seu lapsum temporis possessioni huius fauere puta. Possessioni soli bonæ fidei hoc conceditur.

Esto peccati sis reus, si eleemosynam negaueris grauitè indigenti, cùm possis dare; sordidas autem si lucrum reportes etiam iustum ex re turpi, vt meretricio; viuus tamen liber à lege restitutionis. Secus si actione iniusta alicui nocueris; vt si obstiteris, ne beneficium assequeretur, cuius erat dignus, aliàs assequuturus. Tunc totum ei debebis aut partem; prout certò vel probabiliter illud obtinisset.

Ne te credas tunc solùm astringi lege illa restitutionis, quando ipsemet iniusta actione moliris proximo perniciem; sed etiam quando eiusmodi actioni cooperaris iubendo, consulendo, ratum habendo, receptando nocentem hominem, extimulando eum, minis, vel laudibus ad facinus, non vociferando cùm nocet, nec manifestando quando ex officio vociferari te oportet, vel manifestare. Idem sentiendum, si hæres sis eius, qui iniusta actione damnum fecit, quia licet non fueris delicti particeps, bona possides delinquentis reparationi faciendæ obnoxia. Quod si hæredes plures estis, ad vos pertinebit restituere, seu damnum reparare pro rata parte, quã acceperitis.

Si moriatur ille, cuius rem habes commodatam, locatam, aut depositam, hæredibus eam restitue, vel si non comparent, pauperibus. Si non obierit, sed procul absit, mitte illam

eius sumptibus, nisi ad eò distet, vt sumptus pares precio futuri sint, aut superiores. Tuis contra impendiis mitti deberet, si iniuste possideretur.

Si commodatum, pignus, aut depositum bona fide remittis ad dominum, per nuntium prudenter fidelem creditum, ne sis anxius, si forte fallit nuntius; Non tibi res illa peribit, sed domino, secus si tuum sit quod mittis.

Si destruxisti alienam segetem nondum maturam, tantum redde, quantum valitura videbatur messis tempore, deductis tamen expensis, & periculis computatis.

Aes alienum contractum, & alia iusto titulo debita condito tempore restitue & solue; prima verò occasione quæ debentur iniusto, aliàs toties peccaturus mortaliter in materia graui, quot soluendi occasiones scienter neglexeris.

Si te contingat non posse debitis omnibus simul satisfacere, cæteris paribus dissolue prius quæ prius contraxisti, & certa quàm incerta, & ea pro quibus hypothecantur bona, & quæ debentur priuilegiatis, seu habentibus priuilegium, vt prius soluatur eis quàm cæteris. Usurarius si fueris, non incumbit tibi solum restituere interesse usurarium; sed etiam totum lucrum iustum, quod mutuataris ob tuam exactionem facere non potuit, & aliàs fecisset, & similiter totum damnum, quod incurrit vi eiusdem exactionis. D. Th. 2. 2. q. 68. a. 4. Sot. l. 6. q. 1. a. 4. quin etiam fructus rei ex se fructiferæ si talem tibi dedit pro interesse.

Ne

Ad quid tenetur usurarius circa restitutionem.

Ne fingas tibi in restitutione pecuniæ, & rerum similium, inanes, & pueriles excusationes, quarum vna eaque per frequens est, quæ peritur à periculo infamiæ, si restituatur vero domino, quod scitur furto sublatum, aut quod creditur iustè acquisitum. Vix vnquam venia digni sunt, qui sic tergiuersantur; quia in pròptu expeditus est modus arcendæ huius, quæ timetur, ignominia. Adito, & obsecra prudentem tuum, fidumque Confessarium; vt pecuniam velit vero domino nomine tertij innotinanti reddere, dicendo: *Charissime, hoc tibi debetur creditum mihi ab aliquo, vt tibi restituerem, accipe quod tuum est & vade, nec inquire quis mihi commiserit; non enim dicam, nec tibi est audire necesse.* At fortè aget Sacerdos perfidè, pecuniam sibi retinebit, aut nomen tuum prodet. Panicus est timor iste, & improbabilis; quia pius, fidelèmq; suppono Sacerdotem; cui longè grauiora committuntur; hoc est, peccata propria, & potes duos tresue testes traditæ ei pecuniæ, si vis adhibere, & syngrapham postulare, qua se testetur accepisse; sicut & ille potest correspondentem petere ab eo cui summam dabit.

Si alicuius famam bonam per calumniam abstuleris, restitutio fiat ingenuè fatendo iniuriam ei à te illatam, deq; eo dictum, quod non est. Sin autè simplex sit detractio, dic te male locutum, nec tibi fuisse credendum, nisi fortè pecunia aut precib. impertaueris obligationis huius remissionè ab eo, de cuius fama agitur.

*Restitutio
per Confessarium:*

Si Monasterio damnnum attuleris; inde abstrahendo religiosum, intrare quidem non teneris eius loco; sed intendere nervos omnes vt redeat.

Circa homicidium, mutilationem restitutiono.

Si quempiam occideris, mutilaueris, fortunis suis psolaueris; damna omnia reparabis inde in vxorẽ deriuata, in filios, in dominum ipsum, soluesque expensas in Medicos, præter iustam pœnam, cui obnoxius es apud Magistratus. Sed hoc limitandum, si sciens volensque, nec sine culpa occidisti. Nam si mero casu, vel dormiens, vel in ebrietate constitutus, ex qua conici non potuit sequuturũ homicidium, id feceris, ad nihil teneberis. Sicut nec pecus, aut amens, vt ex communi sent. tradit Tolet. l. 5. c. 19. Relinquitur porro æstimatio damnorum illorum iudicio viri boni, cuius erit certam summã præsentem æqualẽ reputare longæ maiori, sed futuræ; neq; omninõ certæ.

Si aues, vel feras alienas in loco capias vbi aluntur à propriis dominis, vel recluduntur; ne captas retinueris, sed redde; quia tuæ non sunt: Quod si vagari sinuntur, & aliena fata ditipere, vel occidi possunt, vel capi, & detineri quousque pro damno satisfiat, quod intrulerunt, vel mulcta pendatur à Repub. constituta, Tolet. l. 5. c. 20. Sed neq; tuæ sunt aues in alienis deprehensæ laqueis extra tuũ fundũ; sed magis illius, qui laqueos posuit, esto nondum perfectè illas apprehenderit, cui proinde relinquendæ sunt. Negari saltem non potest, quin ei pretiũ debeatur industriæ & laboris,

in

in laqueis illis aptandis & proponendis.

His præmissis subiiciendæ sunt causæ quædam excusantes non restituentem. Prima est spontanea obligationis remissio à creditore facta. Altera recompensatio æquiualens in re alia. Tertia, cessio bonorum omnium; quæ tamen si non sufficiat, posteaque debitor ad fortunam redeat pinguiorem, quod superest, restituet. Quarta, legitima præscriptio rei alienæ; hoc est, possessio continua bona fide per totum tempus à lege statutum (hoc est, ut plurimum per decennium inter commorantes in eodem loco, per viginti autem annos, vel triginta inter alios) & dicitur bona fides, quando possidetur res ut propria, vi iusti tituli, qui subesse creditur, quando non probatur contrarium. Sciendum tamen præter res furto, aut vi captas, quasdam esse; quæ præscribi nunquam possunt, hominem liberum, seruū fugitiuum, res religiosas, & fortè quibusdā in locis res Principis. Quinta, ignorantia inuincibilis, facti, vel iuris. Sexta, impotentia, quæ tunc esse dicitur, quando debitor restituere non potest simpliciter, aut sine grauiore detrimeto, quæ est illud, quod patitur creditor, si non ei fiat restitutio. Si tamen de morte, vel mutilatione agitur, tenetur debitor cum periculo, vel etiã iactura vitæ propriæ, vel membri, liberare innocentem, quem falsò delicti insimulauit, propter quod ad necem vocatur, vel membri amputationem. Rursus, si detrimentum sit æquale, restituendæ res erit, modò non sit vterq;

Quæ excusant non restituentem.

Quamam præscribi nō possint.

906 DE PERFECTA PRVDENTIA
in extrema necessitate: quo certè casu cessat
restituendi obligatio, quia tunc res fit com-
munis, vt rectè obseruauit Greg. à Val. tom. 3.
disp. 5. q. 6. puncto 7. Quod ad ablatam famam
bonam, cessat peculiariter eius reparandæ lex;
si iam recuperauerit illam, benèque audiat,
quem nequiter infamaueras; vel si non sit
verbis tuis fides habita, vel si è vita discesse-
rint ij, apud quos illum traduxisti, vel vi-
uunt quidem, sed non sunt amplius dictorum
tuorum memores.

*Bona fama
in quibus
casibus non
restituenda.*

De præscriptis Prudentiæ circa

Misericordiam.

C A P V T II.

§. 1. *Misericordiæ definitio, & partes.*

2. *Circa opera misericordiæ
corporalia quid.*

3. *Quid circa spiritualia; ac
primò circa correptionem
errantium.*

4. *Quid circa institutionem
piam ignorantium.*

5. *Quid circa boni consilij ad-
ministrationem.*

6. *Quid circa preces pro in-
digentibus offerendas.*

7. *Quid circa mœstorum con-
solationem.*

8. *Quid denique circa tole-
rantiam, condonatio-
nemque accepta iniuriæ.*

obseruandum.

§. 1.

§. 1.

2. 2. q.
seria
sem n

hoc i

que a

tate o

ctusq

super

velut

valde

cur o

cendo

proin

gnos

egreg

ratiõ

des p

perat

tibus

est. C.

comp

affert

alien

vnior

mus,

hæc

homi

sunt

fit ei

eadem

lofi si

§. I. ANCTVS Augustinus lib. 9. de Ciuit. cap. 5. & post illum S. Th.

2.2.9.30.a. I. misericordiam definit, *aliena miseria in corde nostro passionem ac tristitiam, inducētem nos ad mitigandam eam pro viribus.* Indicat hoc idem satis etymologia nominis, sufficitque ad accipiendam de virtutis huius dignitate coniecturam. Alienas certè miseras defectusque subleuare viri maximè potentis est, & super alios eminentis; vndè misereri ponitur velut Dei Omnipotentis proprium, indicans valdè sublimitatem eius, atque potentiam, sicut orat Ecclesia: *Deus qui potentiam tuam parcendo maximè & miserando manifestas;* ad quem proindè peculiariter accedunt, & viros magnos se probant esse, qui hanc eius virtutem egregiè imitantur. Nec abs re M. Tullius in oratione pro Q. Ligario, ex ea deprompsit laudes præcipuas primi illius & potentissimi Imperatoris Iulij Cæsaris; dicens: *Nulla de virtutibus tuis nec admirabilior, nec gratior misericordia est.* Causam cur alieno malo per misericordiam compatiatur, deque eo tristemur, duplicem affert Aristoteles l. 2. Rhet. c. 8. alteram, quòd alienam miseriam pro nostra ducamus propter vnionem amoris mutui; alteram, quòd metuemus, ne similia nos mala apprehendant. Atque hæc est causa, inquit l. 2. Rhet. cap. 3. cur homines præcipuè misereantur eorum, qui sunt eis coniuncti & similes; quia per hoc fit eis æstimatio, quòd ipsi etiam possint eadem pati; eodèque modo, qui formidolosi sūt, ac debiles; quia imbecillitatis suæ cōscij

Misericordia quid.

Misereri proprium Dei omnipotentis, & ratio.

Per misericordiam cur compatiatur.

§. I.

ab eiusmodi infortuniis in aliis deprehensis sibi valdè metuentum intelligunt. Ad misericordiam contrà parum facti sint fœlices & potentes; quia tales vix cuiquam malo se credunt obnoxios; sed in opibus suis paratum habere antidotum aduersum mala omnia, quibus alij conflictantur.

Psal. 102.

Deus inquit
inquit
inquit
inquit
inquit

Sed fortè aberramus à natura & ratione vera Misericordiæ; quia si talis sit, qualem descripsimus, non erit Deus eius capax, sicut nec est metus & tristitiæ; cum tamen appelletur à Propheta, *longanimis, & multum misericors*. Sed neque magnam laudem misericordia merebitur, cum per eam non contristetur homo de alieno malo, vt alienum est, sed vt aliquo modo proprium. Aegrè item ferre videbitur Dei voluntatem; quæ est, vt miseriam sustineant qui miseri sunt. Non etiam videri poterit, quodd debita dimittere debitoribus, seu veniam dare iis, qui læserunt nos; actus sit misericordiæ; parcendo siquidem non contristamur, nec eos à miseria aliqua liberamus. Facilis est ad singula responsio. Deo inest, & attribuenda est misericordia, non secundum passionis affectum, sed secundum effectum, vt docet S. Th. 1. p. q. 2. r. a. 3. Non tristatur Deus, nec tristari reipsa potest, idem tamen circa miserabiles personas facit, quod faceret si conspectis eorum malis maximè tristaretur. Medicatur, & subleuat eorum calamitates, offerendo opportunissima remedia ad salutem tam mentis quam corporis, v. g. egenis per opulentos prospicit,

Deo tribuenda misericordia quomodo.

spicit,
facere
est cru
est, p
miliat
hunc
mitte
tui pa
tem,
miseri
proxim
alieno
sibi tri
patien
riæ, m
ximur
& q. 3
lentis
lenda;
cunq
ralem
venia
fusior
nam,
non p
cet m
eius t
abire
tur.
§. 2
exerci
natur;

spicit, iubendo, vt illis hi subueniant; quod si facere negligant, horum duntaxat accusanda est crudelitas & inobedientia. Deus quod ex se est, prouidus satis fuit, non secus ac paterfamilias, qui diceret filio suo maiori: ad amplū hunc lectum tuum tibi à me attributum, admitte hunc fraterculum tuum, facias straguli tui participem, ne totum ad te trahas. Et si autem, quando imperfecta adhuc est humana misericordia, homo seipsum potius quàm Deū proximūque respiciat, nec de malo tristetur alieno, nisi vt aliquo modo suum est, vel illud sibi timet; vbi tamen perfecta euaserit, ad cōpatiendum & suppetias ferendas alienæ miserie, mouetur à vera charitate in Deum & proximum; vt scribit idem S. Doctor 2. 2. q. 3. 2. a. 1. & q. 36. a. 3. Et si rursus nulla Dei dispositio volentis nos affligi, vel proximos, mali sit consulenda; de ipsa tamen afflictione & miseria quacunque non prohibemur sensum habere naturalem. Tandem qui postulanti inimico suo dat veniam, compatitur humiliationi eius & confusio; ac præterea benefacit remittendo pœnam, ad quam iure vocari poterat. Quòd si non postulanti dat illam, adhuc in eum exercet misericordiam, quatenus ob induratum eius mentem grauius afficitur, atque illum abire sinit immunem à pœna, quam merebatur.

§. 2. In exercendis misericordiæ corporalis exercitiis, ne tā moueare pondere illo sensus naturalis horrentis alienam miseriam, aut sibi metu

*Misericordia
exercita
quo respectu
facienda.*

metuentis, quàm Dei iussu volentis & præcipientis, vt onera portemus alter alterius, & nobis mutuo subsidio simus. Ne patiare ociosas & superfluas apud te opes residere proximis in magna egestate constitutis; nec sis vt vulpes, quæ nudæ simiæ partē negauit superfluæ caudæ suæ, & terram verrentis.

Si te aliqua tua extremè indigeat proximus ad vitæ conseruationem, nec sit præter te alius, qui ministrare ei velit, aut possit; tu ipse ministra etiam non rogatus & gratis, si actu bona non habet æquipollentia rei tuæ vel operæ. (nam si habet, mutuare sufficiet) nec diu expecta, vt videas num alij plus minus tibi facultate pares, ei velint ministrare, quid enim si interim moriatur?

Opera misericordiae, & quibus prius defendenda.

Cæteris paribus prius ac potius cibus, pota, vesti, sub tectum admitte, sepeli, redime, & in carcere visita affines secundum carnem, quàm non affines; & Reipublicæ vtiliores, quàm minus vtilis, & indigentiores, quàm minus indigentes (nam & sanguis naturaliter ad membrum confluit affectum grauius, & belli Duces de imbecilliore muri parte primam curam suscipiunt) & amicos quàm inimicos, & probiores quàm improbiores, quippè illo virtus maior facit auxilio tuo digniores. *Bonum est sustentare iustum*, ait Eccl. & Matth. 10. legimus: *Qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet.*

Elemosyna sit de re propria.

Sit elemosyna, quæ erogas, de substantia tua, nõ de aliena; quia elemosyna species quædam est sacrificii

sacrific
retur D
substant
spectu
tia. Qu
dispono
proinde
mo, vel
verecū
vel ind
mine cr
stitiã co
berare.
sarem,
possunt

Cap
sunt vili
tia cõsi
habes,
sas, illi
meis fec
cãris p
minis e
rabilium
q; & qu
bar inc
Si come
dit pup
uebat i
Si despo
mentum
uedixer

sacrificij, de quo Apostolus: *Talibus hostiis promeretur Deus.* Scriptū autē est: *Qui offert sacrificiū de substantia pauperum, quasi qui victimat filiū in cōspectu patris.* Et: *Honora Dominum de tua substantia.* Quid ad te de re nō tua etiā in bonū finem disponere? Tua verò nō est aliena. Hallucinātur proindē nō parūm, qui quod furati sunt proximo, vel aliter ei debēt, nolūt reddere, cū possint verecūdia prohibiti; sed largiūtur pauperibus, vel indē augēt supellectilē sacrā, & se hoc nomine credūt tutissimos. Nō est hoc certē iustitiā colere, nec se à restituēdi obligatione liberare. Reddēda sūt Cēsari, quę spectāt ad Cēsarem, quando inueniri ipse, vel eius hāredes possunt.

Hebr. 13.

Eccles. 34.

Prou. 3.

Cave dederis egenis ea tātūm, quę apud te sūt vilissima, nec tā quibus des, quā cuius gratia cōsidera: Is Deus tuus est, à quo quicquid habes, accepisti. Imò quidquid pauperi dispensas, illi ipsi erogas, dicenti: *Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.* Cui proindē in medicāris persona nō nisi deterrima ministrare, hominis est ingrati nimis, & acceptorū innumerabiliū beneficiorū immemoris. Nō ad cuiuscūq; & qualiscūq; buccellę partē Iob sāctus vocabat inopes, sed succulētę illius, qua vescebatur. *Si comedi buccellā meam solus, inquit, & non comedit pupillus ex ea, &c.* Nec quomodocūque fovebat illos correptos frigore, sed lanis optimis: *Si despexi pereuntem, eò quòd non habuerit indumentum, & absque operimento pauperem: Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mearum*

Matth. 25.

Iob ex optimis elemosynas elargiebatur.
Iob. 31.

*meorum calefactus est, &c. Videns Abraham peregrinos, non quodcumque prandium parate festinauit, sed lautum ac nobile. Festinauit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei, accelera tria sata simile conspersa, & fac subcinericios panes: Ipse verò ad armentum cucurrit, & tulit inde vitulum tenerrimum & optimum, dedique puero, qui festinauit & coxit illum. Tulit quoque butyrum & lac, & vitulum quem coxerat, & posuit coram eis. Diximus supra eleemosynam speciem esse sacrificij, abominabilis autem est ante Deum, qui deteriora offert in sacrificium: de quo argumento legendus Malachias c. 1. à numero 6. vsque ad 9. Quidam, vt scribit M. Tullius, cum indicasset amico suo thesaurum absconditum, in quo intra massam argentearum continebatur aurea, & inuentor non nisi argenti particulam gratitudinis ergo misisset ad proditorem, exoptulauit proditor, dicens: *Nihil de vitello?* Id est, de auro parteque præcipua? Quàto magis queretur de nobis ingratis Deus quibus optima quæque non indicauit solum, sed dedit? Verecundis pauperibus occultè benefacito Arcesilai exemplo, qui cum Apellem Chium ægrotare audisset & indigere, inuisit hominem, & decem dracmas afferens, eiq; assidens ait; *Non cubas satis commodè, simulq; mouès illius cervical clanculum pecuniã subiecit; qua postea deprehensa risit Appelles & ait: Arcesilai hoc factum est.**

In dando ne fueris iusto segnior, vide vbiq; in Abrahamo, de quo proximè, *piam celeri*

Gen. 18.

Eleemosyna
species sacrificij.

Cicero l. 2.
Inuent.

Arcesilai liberalitas in
Apellem.

Plut. de discipulis amici
& adul.

celeritatem. Festinat in tabernaculum, currit ad armentum, accelerare iubet Saram uxorem suam. *Bis dat, qui citò dat; qui verò tardè, ne semel quidem.* Nam qui tardè, multum antè rogatur, cùmque preces nummum precio superent, quicquid post multas preces erogatur ab homine, non tam gratis datur quàm venditur. Aliam festinandi causam affert Salomon Prou. 3. incertitudinem mortis: *Ne dixeris; reuersus redi, & dabo tibi. Non enim nosti quid superuentura pariat dies.* Aliam item S. Basilii in illud Lucæ, *destruam horrea, quòd segnitias indicium malignitatis sit, & auaritiæ. Promittis non ut des postea, sed ut in presens propulses.*

Bis dat qui citò.

Ne fueris item dando tristis, ac morosus, sed *In omni dato tuo hilarem fac vultu tuum.* Nò est solùm facienda misericordia, sed diligenda. Mich. 5. quòd promptiùs erogetur. Occasionem tibi gratulare conferendi beneficii in obuium pauperem recepturum te in æterna tabernacula. Gauderes in sinu haud dubiè, si apprehenderes mercedis magnitudinem, quæ te ob id manet apud Deum: *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis.* Ipsiusmet verba sunt Luc. 6. *Date & dabitur vobis, mensuram bonam, & confertam, & coagitatam, & supereffluentem dabunt in sinum vestrum.*

Ecclef. 35.

Prou. 15.

Vxori, filiis, ancillis tuis ne prohibueris moderatas de substantia tua eleemosynas dare, per illos facies quod te approbante facient & consentiente. Expedi præterea vt largien-

do manu propria, largiendi habitū sibi com-
parent, quo prōptè postea de facultatibus pro-
priis beneficentiā exerceant. Ne dicas, *inops
sum; ad diuites, non ad me, nec meos eleemosynarū
lex pertinet;* quia licet lege non tenearis ali-
quid ei dare, quem paupertate æquas aut su-
peras; secus tamē aliis indigētibus, quibus cō-
paratus nō inopis habes, sed diuitis speciem.

*In benefa-
ctis sibi non
complacendū.*

Vbi alicuius miseriam egregiè subleuaueris, caue *Solem videas cum fulget*, vt loquitur Iob c. 13. & *Lunam incedentē clarē & lateatur in abscondito cor tuū, & osculeris manū tuam ore tuo, quæ est iniquitas maxima.* Id est, caue, ne cum nimia complacentiā consideres hæc tua bona opera, quasi valdè admiranda, & à te vno perfecta. Ea magis præteri velut minimā tui partem muneris, cui longè maior adiicienda superest. Sic B. Paulus, *quæ retrò erant obliuiscens, ad anteriora se extendebat.* Et S. Io. Eleemosynarius ab iis laudatus, in quos sua effundebat, erat dicere solitus: *Quod debui facere feci, & nondum pro te, frater, sanguinem sudi iuxta præceptum Domini.*

Phil. 3.

*Beneficium
non expro-
brandum.*

Pauperi ne benefactum exprobraueris, quia pro te orando plus tibi prodest, ac retribuit, quàm tu illi (qui tamen nō idèò liberatur ab obligationè exhibēdi se aliter gratū, si potest; non solum quia gratitudo quæ precibus continetur, dubia est, eò quòd vtrum & quo animo oret, non satis constat, verum etiam quia nō dat quicquā eorū, quæ perit, benefactori) sed neque opus vel obsequiū aliquod valdè onerosum

nero
mos
diū.
ele
rel
cella
gnau
gnau
& as
abuta
sudor
illā
sua,
tē au
Secus
Peter
sicut
tioner
accipi
dicent
precat
magn
dicere
videns
pauper
utor.
spiritu
sis Car
peres e
factur
munifi
atque

nerosum ab illo exigas, quia iā non esset eleemosyna, sed operæ conductæ iustum stipendiū. Laude quidē dignū est, non erogare gratis eleemosynā pauperibus, quibus industria vitæque suppetunt ad cōparanda sibi vitæ necessaria. Quorsum enim viuant otiosi velut ignaui fuci insidiantes apū mellibus; & quasi ignaui illę asinę, de quibus Iob. 1. *boves arabant, & asina pascebantur?* Ad quid aliena liberalitate abutantur ad inertiam? Vescantur potius in sudore vultus sui pane suo, imitentur fortem illā mulierem, quæ *considerauit semitas domus sue, & panē ociosa non comedit.* Apostolū dicentē audiant: *Qui non vult operari, nec manducet.* Secus autem si expertes sint eiusmodi viriū. Petere autē, vt pro te orent, nō est malū; quia sicut Deus faciliē intendit aures ad imprecationes eorū aduersam diuites, à quibus nihil accipiunt, vt te docebunt verba Eccles. 4. *maledicentis tibi in amaritudine animæ, exaudietur deprecatio illius:* ita planē ad benedictiones, quas magni sēper fecit, & sibi gratulatus est Iob, cū diceret: *Auris audiens beatificabat me, & oculus videns testimoniū reddebat mihi, eò quòd liberassem pauperē vociferantem, & pupillū, cui non erat adiutor.* Benedictio perituri super me veniebat. Eodē spiritu afflatus Gerson Vniuersitatis Parisiensis Cancellarius paulò antè obitū mille pauperes duxit ad summum templum B. Virginis factum, omnesque iussit post acceptam à se munificam eleemosynam in genua procidere, atque hac communi voce aliquoties iterata

Pron. 31.

2. Theff. 3.

Iob 29.

Gerson per
pauperes
implorat
Dei misericordiam.

gias DE PERFECTA PRVDENTIA
diuinam interpellare misericordiam: *Miserere
Domine Deus Gersonis serui tui.*

Luc. 11.

*Regum
Francia
quotidiana
Elemosy-
na.*

Act. 9.

Pudeat te ab iis vinci liberalitate in egenos
quos vincis facultatibus. Recordare quid di-
cat æterna veritas: *Cui plus datum est, plus perent*
ab eo. Nec mirum sanè, quia nihil æquius, quã
vt plus conferant in subsidia pauperum, qui
eo sine plus cæteris à Deo acceperunt. Quo-
modò se probabunt, & securos facient apud
eius tribunal, fidelesque dispensatores acce-
ptorum videri poterunt, si non per propor-
tionem facultatum illa distribuant? Magnam
hïc laudem habere dicuntur Reges Francia;
consueuerunt singulis diebus tot nummos
aureos propria manu obuiis dare pauperibus,
quot denariis venditus est Christus; hoc est,
triginta, ex qua summa resultant quotannis
coronati 10950. faciunt id iam fortè per Elec-
mosynarios suos vel alios; sed haud dubiè ex-
pli maioris est ac meriti per se dare, sicut
Dorcas illa sanctissima propriis manibus pau-
peres vestiebat: addo etiam securiùs, ob Elec-
mosynariorum quorundam perfidiam, ac ra-
pacitatem. Noui ego Principem fœminam,
quæ cum ad ædem venisset S. Nicolai in Lo-
tharingia, suo mandauit, viginti vt nummos
aureos mitteret in gazophylaciũ. Ac ille qui-
dem videri voluit tot mittere: cæterum qui-
dam huic præsens fabulæ mox sociis dixit
Moriar. si iste aliquid vel amplius quàm florenum
miserit & reuera deprehensus postea est non
plus intulisse, ac piissimæ Dominæ suæ torpi-
ter

ter imposuisse. Ex eodem regno Robertus Capeti filius mille pauperes continuò aluit; eisque iumenta præbuit; ut ipsi quocumque iret, sequerentur; proque ipso vota facerent: Unde contigit, ut nemo diutiùs, foeliciùsque regnauerit. Sanctus quoque Ludouicus centum & viginti sibi semper ascuiuit; & iisdem cibus aluit, quibus ipse vescebat. Quadragesimæ diebus duplicabat numerum, atque ita per annos quadragintaquatuor cum summa nominis sui gloria imperauit. Hoc nempe erat Regem agere, & regiam exercere magnificentiam.

Eleemosynæ vocem ne contrahas ad cibum & potum solum, sed extende ad quæcumque alia misericordiæ opera quæ precio possunt æstimari. Eget quis patrocinio ad innocentiam suam tuendam; plectendus capite nisi probeatur innocens; tu de Aduocatis vnus ei subuenies exploratum habens ius eius, idque gratis si opus sit; aut si nolis, dabis ipse vel diues alius pecuniam; qua comparari patronus queat. Ex morbo decumbit aut lethali vulnere; suppetias ei feret medicus impendiis propriis; si non sit alius, qui sumptus facere velit, aut possit. Nudus est, vel alget; remedium quæret huic eius miseriæ qui valebit, maiori certe quàm multi æstimant; molestam enim verecundiam gignit nuditas, & multum immutat corpus ingenti frigore, ut videre est in colore liuido rigentium manuum. Quippe sanguis, influxu cuius rubescebant, coloris est inter album & nigrum: & quidem album

*Robertus
quos pauperes
res aluit;*

*S: Eudocius
chus;*

*Eleemosynæ
ad quid se
se extendat;*

participat ratione innati calidi, nigrū verò ratione frigidi. Abscedit autē magna ex parte calidū aucto valdè frigore, & consequenter albi participatio, ita restat color liuidus, seu vergens ad nigredinē. Quocirca S. Augustinus in epist. 138. inculcat valdè speciem hanc misericordiæ. *Nunciatū est mihi, inquit, quod morē vestrū de vestiendis pauperibus fueritis obliui, ad quā misericordiam cum presens essem, vos exhortatus sum, & nunc exhortor.* Et infra: *Non solum ergo non debetis minus facere opera misericordia, sed etiam debetis amplius quā soletis.* Peregrinatur quis, nec habet quò se recipiat, esto illi refugiū, sub culminis tui ymbra requiescat, vt in Domino possis cū Iob gloriari, ac dicere: *Foris non mansit peregrinus, ostiū meū viatori patuit.* Caue ne illud ei claudat avaritia futura tibi perniciosissima, sicut Monacho illi, de quo S. Hieronymus in vita S. Hilarionis. Vir iste sanctus visitaturus monasteria, & multis stipatus discipulis susceptus non est à quodam Monacho sumptus reformidante; sed exclusus cū sociis, & prohibitus de vinea uas accipere. Quid contigit? Auarum hominē hospitalitatis contemptotem proximis in vindemiis prodigiosè puniuit Deus in acetum conuertens vinum eius totū. Sabas contra Monachus alius post susceptum humaniter eundem sanctum cum comitibus, ex vineto suo plus triplo collegit quā solebat.

Interim si vir fueris & fortè clericus, scemina autē quæ peregrinatur, seu hospitio indi-

Iob. 31.

Auarus puniatur diuinitus.

Liberalis augetur bonis.

get,

get; nō admittes indigentē, quandiu poteris precio vel precibus quærere ei locū, vel inuenire apud probā aliā. De paupere aliquo tibi renuntiatur pro re leui missō in carcerē, vide vt te capiat eius miseratio quasi semimortui. Neque enim carcer à morte multū differt, præsertim perpetuus. In more habebāt Iudæi, vt se gratos probarent, atque in recordationē magni beneficij, quo liberati sunt ab Ægyptiaca seruitute, dimittere vel postulare dimitti in paschate quēcūque vinctū petiuissent. Multò magis nos decet à maiori tyrannide in libertatē per Christū vindicatos celebrioribus infestis eorū misereri, qui in ere nostro sūt, aut pro leui à nobis, vel ab alijs detinētur in ergastulo.

Denique pauperi quāuis improbo, sed grauius indigenti elemosynā ne subtrahas, esto scriptum sit: *Da bono, & non receperis peccatorem, benefac humili, & non dederis impio*: quia licet impio, vt impius est, nihil dandum sit, seu quod eodem redit, in fauorem impietatis, est tamen vt proximo, quem titulū nulla ei adimere potest improbitas. vt docet S. Th. 2. 2. q. 25. a. 6. Vndè Aristoteles increpanti cuidam, quod homini malo aliquid erogasset. *Nō moreris, inquit, sed hominem commiseratus sum.* Debetur nempe officium, si non eius qui iuuatur meritis, naturæ saltem. Fieri præterea bonus potest, qui malus est. Deus ipse *Solem suum oriari facit super malos, & pluit super iniustos.*

§. 3. Nunc de operibus misericordiæ spiritualis, ac primum de correptione fraterna,

Carcer à morte multum non differt.

Improbo etiam danda elemosyna.
Ecclesi. 11.

Matth. 5.

déque studio reuocandi proximos ab errore viæ suæ & saluandi. Proderit antè omnia expendere diligenter misericordiæ huius quantitas sit dignitas, quantum precium. Continet ea Christi officium proprium & Apostolorû. *Fidelis sermo*, ait B. Paulus, & omni acceptione dignus, quòd Christus Iesus venit in hunc mundû

Opera misericordia spiritualis.
1. Tim. 1.

Peccatorem abducendo à via sua mala.
Iac. 5.

peccatores saluos facere. Id autem fieri peccatorem abducendo à via sua mala, docet verbis istis grauiſſimis S. Iacobus: *Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum, scire debet, quoniam qui conuerſi fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operiet multitudinem peccatorum.* Peccatorum ait, non alienorum modò, sed priorum propter insignem quam exercebit charitatem. Nullum certè officium maius, vtilius, augustius, quàm quod exercere voluit & venit Christus. An non magnæ mercedis opus à temporali morte carnè eripere aliàs morituram, & ferocem Leonem cicurare? At longè maioris est animã ab æterna morte vindicare in cælo semper victuram, & peccatorem probè instituere tot habentè ferina ingenia, quot vitia. Iudicio, ni fallor, tuo nequaquam tempus tereret, qui vnò iactu caperet, ac intra sagemam suam mundum totum concluderet, suumque faceret: Hoc autem, imò plus præstat, qui pia correptio e & monitis peccatorè ad bonû traducit statum. Nam cuiusque animã toti mundo præponderare, manifestè docet illa Christi sententia: *Quid prodest homini si*

Matth. 16.

visinet

*uniuersum mundum lucretur, anima verò sua detrimentum patiatur; aut quam dabit commutationem pro anima sua? Quemadmodum teterrimū facit opus, qui peruertit alterū, eritque anima propria pro anima illius, atque ita damnationē subibit, vt sic dicam, duplicem; ita si aliquē de malo effecerit bonū, gemina in cælo corona donabitur. Imò decem, viginti, centum accipiet, prout paucioribus vel pluribus fuerit salutis author, & odor vitæ in vitam. Singularis laus S. Ioh. Baptistæ ista fuit: *Multos filiorum Israel conuertet ad Dominum Deum illorū.* Luc. 1.
 Et Dauid ad impetrandam veniam voto isto sese obstringit velut efficacissimo: *Docebo iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur.* Psal. 50.
*Quæ cū ita sint, habebunt profectò in die iudicij, vndè toto corpore contremiscant, velut impij nimis & immisericordes, qui nec vires suas exuerunt, nec autoritate sua vsi sunt, vt facerent quod scriptum est: *Recupera proximum tuum secundum virtutem tuam; hoc est, vt ab hæresi & peccatis aliis grauissimis auocarent illos, quorum se amicos, affinesque iactabant esse, & apud quos valebant plurimū: Passi sunt contra, vt in sceleribus suis vitam clauderent & tanquam iumenta in stercore suo volutarentur, ac cōputrescerent. Poterant fratres Ioseph ægrè quidem, absolute tamen ad illum adducere Benjamin fratrem suum minimum. Et quia poterant, comminatus est illis Ioseph: *Nisi venerit frater vester minimus vobiscum, non videbitis amplius faciem meam.* Gen. 44.***

meam. Scripta sunt hæc ad cautelam nostram, Videamus itaque ne simile quid à summo Iudice audiamus, si neglexerimus eorum promouere salutem, quorum possumus. Ex hac vita ne discedamus priusquam auxiliante Deo saluū aliquem fecerimus, quem eidem Iudici repræsentare possumus, ac dicere, singulatim:

Matth. 25. *Domine, talentum vnum tradidisti mihi, ecce aliud superlucratus sum.* Ipse verò respondeat: *Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te cōstitua, intra in gaudiū Domini tui.*

Cauendum à perditione propria.

Vide nihilominus, ne intēpestiuo zelo lucrificandi parentes, vel alios in errore versantes, teipsum perditum eas; vt fit quando emendare studes te potentiores, doctiores, argutiores, & in nequitia sua pertinaces, qui te verisimiliter retribus potiùs suis intricabunt hoc quippè nefas est. Iuberis illis bonus esse atque utilis; sed ita vt minimè tibi sis perniciosus. Iuberis eos diligere, sed sicut teipsum, non supra teipsum. Vndè post citatam paulò antè sententiam: *Recupera proximum tuum secundum virtutem tuam*, legimus, & attende tibi ne incidas. Negat manifestè Christus, non dico proximi vnus, sed totius mundi lucrum prodesse quicquam ei, qui fecerit animæ suæ detrimentum. Res ipsæ inanimatæ, à quibus ad alias quædam transit utilitas, sibi primum consulentes satis ostendant, quàm refugerent eis prodesse cū proprio dispendio. Ventriculus ex chylo prius accipit alimentū necessarium, quàm ad iecur transmittat reliquum: & iecur

ex sanguine, quæ elaborat, quã ipsum diffundi
 finat per venas corporis, vt docet Galenus ad
 Aphor. 18. lib. 2. Et plantarũ trunci seu caudices
 ex succo, qui ascendit à radicibus, quàm
 ramis illum communicet. Alimentum, quo
 vitur prægnans mulier, si ei soli sufficiat, so-
 lam nutrit, ac vegetat; fœtus autem in vtero
 extinguitur. Vide ne idẽ tibi contingat, quod
 infirmis natatoribus, qui dum sociis penè sub-
 merfis, & inter aquas cum morte luctantibus,
 auxilio volunt esse, cum illis submerguntur.
 Huc pertinet, vt si te ad libidinẽ valdè pronũ
 senseris, ne per te studeas mulierem prostitu-
 tã libidinis, garrulam, formãque præstantem
 ab hoc cœno liberare, ne fortè scandalizeris
 in decore eius, & qui prædari volebas, præda
 fias. Non est prudentis perire velle, vel per-
 ditionis adire periculũ, ne alij pereant. At nõ-
 ne Moysis verba sunt: *Aut dimitte illis hanc no-*
xã, aut dele me de libro vitæ, & Pauli Apostoli;
Optabam anathema esse à Christo pro fratribus
meis? Ita planè, sed nequaquã sic intelligenda,
 quasi consenserint in damnationẽ propriã, seu
 perpetuã à Deo separationẽ pro salute proxi-
 morum; sed duntaxat in proprij mortem cor-
 poris, cuius mortis qui damnantur, anathema-
 ta interdũ appellãtur, vt tradit S. Hier. in cap.
 14. Zach. Habet autẽ apud Deum hæc etiã vi-
 ta non minùs quàm spiritualis librum solum,
 ex quo ille à Deo eraditur, qui Dei voluntate,
 aut permissu in hoc mundo perimitur. Salu-
 tis, seu vitæ propriæ corporalis alia est ratio.

Rectè

Exod. 23.

Rom. 9.

*Vita corpó-
ralis rectè
expèditur
pro próxi-
mo.*

Rectè exponitur pro spiritali salute proximi, puta peste laborantis, non solum si aliàs omninò videatur periturus spiritaliter; sed etià vt commodiùs ac certiùs in bono statu ex hac vita discedat.

Eccles 4.

Leuit. 19.

Matth. 18.

S. Bernard.
term. de
natiuit. Io.
Bapt.

Si te iis dotibus credas iustructum satis, quibus vtiliter erudire, & errantem potes dirigere, nec te faciliè hac obligatione solutù puta: *Vnicuique mandauit Deus de proximo, & quemuis admonet Spiritus sanctus: Ne reue-
rearis proximù in casu suo, nec retineas verbù in tempore salutis.* Et, *Argue eum, ne habeas super illo peccatum.* Et: *Si peccauerit in te frater tuus, corripè illum.* Obligationis huius causam insinuat, & tangit S. Bernardus, dicens: *Nemo, fratres, vitia palpet; est enim consentire sceleri non arguere; & scimus: quia similis pœna facientes manet, & consentientes.* Potest & ratio peti à lege charitatis, quæ si non est in eo, qui fratri suo indicare contemnit probrosam notam quam in eius obseruat facie, multò minùs in eo, qui turpissimam peccati maculam non declarat ignorantì, aut vt eluatur, verbis non adlaborat. At inutilis futura est admonitio. Caue id faciliè suspicèris, cum vtilissimè præter omnem ferè expectationem obiurgati, & moniti sint à Nathan & Gad Prophetis Rex David, à Samuele Rex Saul, & Heli summus Sacerdos, ab Helia Achab; à Ionatha idem Saul, ab Innocètio Papa Arcadius Imperator, à S. Ambrosio Theodosius Magnus. Si tamen valdè præsentires non correptum, sed exulceratum

peratum iri fratrem admonitione & censura tua, rectè illam prætermiseris : quia *acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo*. Sicut enim nitrum salis species si perfundatur aceto, crepitat : sic improbus admonitione fit deterior. Vndè etiã legimus Prou. 9. *Noli arguere derisorem, ne oderit te*. Et Eccles. 32. *Vbi non est auditus, ne effundas sermonem*. Et Matth. 7. *Ne mittatis margaritas antè porcos, ne conculcent eas pedibus, & conuersi diripiant vos*. Eodem spectat illud Salustij in proœmio belli Iugurth : *Frustra niti, neque aliud se fatigando, quam odium querere, extrema dementia est*.

Prou. 15.

Emendaturus aliquem culpa laborantem, qua ipse constringeris, pone tibi antè oculos auream Ciceronis sententiam : *Culpa vacare debet, qui in alijs paratus est dicere*. Excute prius culpam propriam, quam alteri dissuadeas, ne ridiculè & sine fructu id tentes facere, atq; ab indignante audias : *Medice cura teipsum*: vel *Hypocrita, eice primum festucam de oculo tuo*. Nittente oratore Gorgia suadere Græcis concordiam, dissuadere similitates : Exclamauit Melanthus : *Hic nobis author est pacis, qui nundum persuasit uxori, & ancilla, ut consentiant*. De S. Basilio memoriæ proditum in eius vita apud Greg. Naz. nihil ei fuisse prius, quam facere quod præscribebat, procul fugere quod reprobabat : *Qua scripsit & docuit, exemplo, vitam, moribus ostendebat : quandoquidè neutrum sine altero prodesse cognoscebat*. Huc referendum nobis illud Senecæ pronunciatũ : *Longum est iter per*

Culpa propria eluenda prius.

Luc. 4. & 5.

Sen. epist. 6.

per praecepta, breue per exempla. Iniusta, & in specie falsa, ob idque inefficax, & odiosa est illorū adhortatio, qui dicunt, & nō faciunt. Iniusta quidē, quia imponere tentant in humeros hominū onera grauiā, quæ nolunt, nec dignantur digito suo cōtingere. Falsa verò, quia præsument homines quemuis de seipso sollicitū id amplecti, quod bonū; fugere autem, quod ex animo, reipsaque iudicat malū; proindeque mētiri ipsum quoties à verbis mores dissentiunt, suadētque ac pro bono ostētat, quod nō facit; dissuadet autē tanquā malū quod facit.

Opportunum tempus obseruare memento ad medicandum, quale non est iracundiæ, vel alterius grauioris perturbationis, seu propriæ seu alienæ:

Ouid. l. de
remed. A-
moris.

Temporibus medicina valet, data tempore profunt:

Et data non apto tempore vicia nocent.

*Quin etiam accendas vitia, irritēsque vetando;
Temporibus si non aggrediare suis.*

Vndē in lege veteri differebatur Circumcisio vsque ad octauū diem; quia, vt tradit Aristoteles lib. 7. de hist. an. cap. 12. tenerrimus est fœtus toto tempore quod antecedit. Olitoribus lex dicitur, ne sub ardente sole plantas irrigēt; quia tunc propter caloris copiā radicalis plantarū humor absorbitur, ideoque languent primū, deinde intereunt. Hypocratis autem Medicorum principis præscriptum his, quæ dicimus, affine est; *cum morbi vis est maxima, utendum victu tenuissimo.* Et, *In morbis acutis*

Hypocr. l. 1.
Aph. 8. &
24.

raro

raro utendum medicamento purgante, nec verò id nisi consideratò faciendum.

Tibi proximum corripienti æqualem aut superiorem, sint in ore mellita verba, ne aliàs correptio videatur non à ratione, & benivolentia; sed ab odio, fastúque proficisci, eámque ob causam fiat intolerabilis. Nam similiter ad sanandum ineptior incisio est, quæ fit ferro, quàm quæ ære, vt scribit Philosophus sect. 1. probl. 24. quia ferrum citiùs, atque immitiùs dissoluit continuù, quam æs; atque ita doloré parit grauioré; præterquàm quod magis recedit à complexione carnis, cum sit ære frigidius, ac siccius. Præscribit humanù hunc correptionis modum S. August. *Nunquam*, S. August. inquit, *alieni peccati obiurgandi suscipiendum est* in cap. 4. ad *negotium, nisi cum internis interrogationibus examinantes nostram conscientiam, liquidè nobis coram Deo responderimus dilectione nos facere.* Vtiliter Naaman Syriæ Principem serui eius corripuerunt indignantem, & posthabito Elisæi mandato volentem recedere: sed vndè hoc, nisi quia magna cū charitate, & reuerentia dixerunt ei: *Pater, etsi rem grauem tibi dixisset Prophetæ, utique facere debueras; quomò magis quia dixit tibi, lauare in Iordane septies?* Infectissimù quoq; Dauidi Saul parètè suù placauit Ionatas, sed his verbis modestissimis iuxta, ac mitissimis. *Ne pecces Rex in seruù tuù Dauid; quia non peccauit tibi, & opera eius bona sùt tibi valdè, & posuit animã suã in manu sua, & percussit Philistæù. Vidisti & letatus es: quare ergo peccas in sanguine innoxio*

Mellita
verba adhibenda.

S. August.
in cap. 4. ad
Galat.

4. Reg. 5.

1. Reg. 19.

928 DE PERFECTA PRVDENTIA
innocentio interficiens David, qui est absque culpa?
Quas ob culpas corripi à te proximum oporteat, nihil necesse est in præsentia laboriosè disquirere, cum satis constet obligationē hanc lethales solùm respicere, aut præcauendas; aut si iam præterierunt, expiandas; eò quòd per veniales propriè non perit proximus. Expedi tamen etiam tales in pueris insectari, tū quia citissimè illorū animos disponunt ad grauiores, tum quia sæpè ab illis leues creduntur esse, cum non sint. Videtur porrò correptionis communis aptissima forma quæ sequitur. Domine mi; vel charissime, aliquid est re tua, quod insinuarem tibi libenter pro mea in te beneuolentia, & charitatis lege, quæ me obstrictum tenet: sed stat mihi non antè id facere, quàm dederis mihi ex animo aperiendi facultatem, & promiseris boni te consulturum quæ dixero, vt omnino debes; quia iterū profiteor nulla me alia re moueri, quàm emolumèti honorisque tui desiderio; & paratum esse vicissim ex te audire, quæ ad vtilitatē meam mihi significanda censueris. Accedes demum ad rei caput (quippè tã rusticus nõ erit, inurbanus, intractabilis, vt aures dare abnuat tãta vtèti modestia: quod si abnueret, dicito exonerasse te conscientiam tuam, functum fuisse amici boni munere; ipsum autem minimè, qui audire contemnat amicum monitorem) & sic alloqueris auscultantem: Cerrò audio (neque enim alia quàm certa, & graua debes corrigenda suscipere) te hoc moliri, vel hoc perpetrassè

Correptionis fraternæ formula.

perpetrasse, vel hoc vitio laborare; idque, vt interpretor, ex infirmitate potius, & inaduer-
 tentia, quàm destinata malicia; quo nomine
 magnam curationis tuæ spem concipio. De-
 terius interim tecum agitur quàm putas. In
 hoc statu si te mors deprehenderit, vt potest
 sanè quacumque hora, quò te rapiet, nisi ad
 tribunal seuerissimi Iudicis, qui talia sub æter-
 nâ pœna mortis fieri prohibuit? Indè verò
 quò amandaberis, nisi ad locum reproborum:

Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extin-

guitur? Somnia non sunt, quæ tibi commemo-
 ro, sed irrefutabilem habent veritatem, sub-
 nixam diuinis literis: Et cùm sint verissima,
 quomodò Dei iudicia non perhorrescis, quo-
 modò facti tui non te pudet, vidente illo,
 quod à me videri vel alio non sustineres? Pu-
 niuit hæctenus complures similis reos insanie,
 nec tamen ad illorum pœnas trepidas? Quasi
 personarum acceptor esset tibi potius quàm il-
 lis parciturus. Vndè hæc periculosa præsum-
 ptio, nisi ex eo quod impensè nimis tibi blan-
 diris, & plus æquo teipsū amas, & palpas? No-
 li, obsecro, vltra abuti diuina misericordia, quæ
 sola te retinet, ne iâ iam ruas in interitū. Resi-
 pisce, aliam mētē indue, priusquàm fiat plaga
 insanabilis. Quā vtilitatē habes, in iis, in qui-
 bus nunc erubescis? Quē tibi fructum attulit
 error, quo de agimus? Ecce præterit illius va-
 nitas, & insana iucunditas: Deū offendisti, An-
 gelos contristasti, cœlum tibi clausisti, animā
 tuam fauciaſti lethaliter, ignominia notam

Marc. 9.

*Ex peccato
 quot mala
 sibi creet
 peccator.*

nomini tuo inuulisti, pacem amisisti conscientia factus tibi metipsum grauis, & peccatum tuum contra te semper, induisti prauos habitus, obnoxium te fecisti pœnis grauissimis in hac vita luendis, vel altera; Diabolum denique lætificasti nunc de te subactio gloriante, tibi que à tergo velut prædæ suæ insistentem. Quando satius erat constanter stare in timore Domini, & non extendere manus ad iniquitatem? Hoc si fecisses, fruere nunc dulci recordatione seruatae virtutis, & adeptæ victoriæ. His accedunt iactura rei familiaris, mœror non vulgaris, quo necessarios tuos resperdisti, tui detrimentum corporis, ignominia publica. O si scires quàm sis vulgi fabula, quomodo te absentem vituperant, nasoque suspendunt etiam illi, qui coram laudare videntur & colere, studeret utique longè alius fieri. Redundat infamia hæc tota in progenitores & quos tuos, qui si præuidissent tam dissimilem ex se prolem nascituram, continuissent se forte, ne vnamquam nasceretur. Cur quos virtute facillè antequam possis, si velles, non saltem æquare studes, sed vitio tuo obscuras atque contaminas? cur tam præclaro ingenio abuteris? Itaque charissime, ut faciam dicendi finem, *quiesce peruerie agere*, discito bene facere, à cœno resili quod ingressus es, priusquam in profundum venias, vnde reuocare gradum ingens planè opus & labor sit: Feras, quæ dixi, æquo animo; indè ne me oderis, sed magis ama, & quoties tibi in mentem venero, toties eadem à me suggeri quou

quo
 ris,
 F
 om
 nis
 rim
 in n
 erga
 do d
 post
 vir p
 mili
 repr
 prof
 frate
 far,
 poll
 do
 quo
 subd
 iiqu
 da e
 parc
 inge
 mag
 fieri
 s.
 eos
 Dei
 prof
 nobi
 lios,

quousque ad meliorem te frugem recep-
ris, puta.

Hac modestissima forma si vti vellemus omnes ad inuicem, cessaret quoduis offensio-
nis periculum, & salutare essemus quamplu-
rimis; sed umbram nostram metuimus, nihil
in nobis veræ magnanimitatis, nihil solidæ
erga fratres benevolentia. Laborauit aliquan-
do defectu isto Isaias, propter quem ingemuit
postea, dicens cap. 6. *Va mihi quia tacui, quia*
vir pollutus labiis ego sum, quando videlicet o-
misit Oziam Regem inconcessa tentantem
reprehendere, cum satis commodè posset, ob-
profapiam regiam, quippè Amos pater eius
frater fuit Amasæ Regis Iuda. Se itaque accu-
sat, quòd non reprehenderit, & habere dicit
polluta labia, quia sicut polluuntur loquen-
do quod non decet, ita non efferendo,
quod expedit, estque necesse. Denique si
subditi nostri sint, qui correptione indigent,
iique parum ingenui, aut dociles; accersen-
da erit seueritas, iure nostro vtendum, nec
parcendum minis efficacibus; nam reuera
ingenia eiusmodi quo tractantur mitius,
magis insolescunt, timeri se rata vel magni-
fici.

§. 4. Quod ad doctrinam ignorantium. Tu
eos semper accuratiùs excolito, quos Ecclesiæ
Dei vel Reipublicæ amplius suo tempore
profuturos coniicies, vt Clericos, principes,
nobiles, diuites, ingenio pollentes, quàm a-
lios, vel qui te sibi ob collata beneficia magis

*In docendo
quinã præ-
ferendi.*

932 DE PERFECTA PRVDENTIA
obstrictum tenent. Sic Paulum futurum do-
ctorem gentium singulari sapientia donauit
Christus, & Sergium Paulum proconsulem
magnæ authoritatis virum idem Apostolus
peculiari cura excoluit, studuitque ad fidem
conuertere, ob insignem quam indè sperabat
Euangelij dilatationem, adeoque eius conuer-
sionem sibi est gratulatus, vt eodem nomine
insigniri voluerit, seu Paulus dici, cum prius
Saulus diceretur; vt scribunt S. Hieron. in
epist. ad Philemonem, & S. August. l. 8. Conf.
c. 4. Sic S. Ambrosij præcipua quædam cura
fuit hunc ipsum S. Augustinum, & S. Augusti-
ni Victorinum Rhetorem illum celeberrimū
Christo lucrifacere. Ipsæmet brutæ animantes
nobiliorum foetuum suorum curâ gerunt gra-
uiorem: vnde venatores obseruant diligenter,
cuiam catulo suo Canis fœmina præcipuè
prospiciat, cui primùm consulat imminente
damno aut periculo; quem primò transferat
de loco vno in alium; atque indè ratiocinan-
tur hunc futurum optimum omnium, quod
etiam postea semper confirmat experientia.

Noueris præterea scientiam in alios ex mi-
sericordia transferendam, sacram tantum esse,
non profanam; nisi quatenus ad sacram refer-
tur. Alterius siquidem ignorantia non est ma-
gna miseria, imò sæpè fit, vt qui eam non te-
nent, surgant currantque præ cæteris, & cœ-
lum rapiant, in quo innumerabiles beatissimè
viuant, nulla olim apud nos imbuti Gramma-
tica, Rhetorica, Philosophia naturali, Mathe-
si,

S. Paulus
cur sic vo-
catus.

etiam ubi
etiam ubi
etiam ubi

si, M
Sacr
igno
dici
aut
sine
Dan
splen
mult
nob
max
chiff
scrip
virtu
re gl
Dom
dè, n
curi
tate
quar
prun
C
exco
Chr
ris, e
pute
te in
conc
ceps
tate
vide
gis

si, Medicina, Iurisprudencia. Doctrina autem Sacra, seu Christiana, scientia est Sanctorum; ignorari non potest sine detrimento maximo: dicit enim Apostolus 1. Corinth. 14. *Si quis autem ignorat, ignorabitur.* Nunquam docetur sine ingenti docentis doctique merito, de quo Dan. 12. *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiunt multos, quasi stella in perpetuas aternitates.* Tam nobilem augustamque scientiam dispensant maximè Theologi, Concionatores, & Catechistæ Catholici, adhortatores pij, & librorum scriptores de rebus religionis ac fidei, deque virtutibus reliquis. Hanc se populo suo tradere gloriatur Deus apud Isaiam 48. dicens: *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia.* Vide proinde, nunquam ut dicas è Sacra tripode ociosa; curiosa, inania; sed quæ meram redolent pietatem, studiumque virtutum. Cætera tantquam inutilia, vanæque deuita iuxta præscriptum Apostoli, Tit. 3.

Quò certius profis plurimis, gratis si potes, excole, doce, instrue auditores tuos exemplo Christi & Apostoli, ne si stipendiam admiseris, eius amore potiùs incitari te ad docendum putent, quàm zelo salutis eorum, aut charitate in Deum & proximum. Nihil accipiens à conciuibus & discipulis suis Medicorum Princeps Hippocrates, inter Deos à prisca gentilitate est relatus. Sed & pluris te facient, quem videbunt non studere propriis commodis, magis per os tuum loqui Deum arbitrabuntur;

N n n 3 atque.

*Doctrina
Christianã
scientia San-
ctorum.*

*Hippocrates
inter Deos
relatus.*

atque ita verbo tuo plus tribuent, auscultabunt pronioribus auribus, corripientur à te liberius, quem muneribus nullis sibi obstrinxerint. Sed quia non omnes capiunt verbum istud, concessit Christus, vt qui altari seruit, de altari viuat, sequatur merces sua operatiu, nec idcirco putent Laici præstare se magnum aliquid ministrando carnalia ministrantibus sibi spiritualia. Concessit, inquam, sed non præcepit. Et vt concesserit, honestam vitæ sustentationem expectare ac quærere; nullo tamen modo lucrum, cui se inhiare ostendunt, qui nimis seipsos commendant auditorum eleemosynis, vel ditiores dumtaxat affectant cathedras, indeque gloriantur & superbiunt.

*Bonum à
docē te prius
faciendum.*

Cicero 3.
Verr.

Ne scientia te tua confundat, bonum facito quod doces, à malo recede quod dissuades, quia docendo benè & viuendo malè, Deum instrues quomodo te debeat ex ore tuo condemnare. Vix præterea eos qui te audient, inducere ad capeßendum bonum poteris, quod ipse neglexeris, habituros in exèplo tuo malo excusationem præsentissimam. Nam cum virtutes in arduo sitæ sint, in plano vitia, ad illas amplectendas vix mouetur auditor exemplo bono propter difficultatem; in ista autem ex se iam pronus citissimè proruit taliu operatione prouocatus, à quorum censuris nihil sibi timendum videt, propter participationem sceleris, cum in eo qui reprehendit alterum, oporteat integritatem esse, atque innocentiam. *Neque enim minus aliquid ferendum, quam rationē ab altero vitæ reposcere eum, qui non possit sua reddere.*

Citò contēnitur, qui declinat à religione officij, ob quam violatam obiurgat ceteros. In arte ipsa Oratoria dictioni præfertur actio: *Actio in dicendo una dominatur, sine hac summus esse orator nullus potest, mediocri hac instructus summus sæpè superavit.* Gallū imitare, qui cū edere cāntus parat, prius alas solertèr excitat, & seipsū feriens teddit solertiorè. Nemo personā rectè suscipit monitoris, nisi qui errata condemnat moribus suis. Nemo te contemnat ac rideat, quod sanè facturus est, quisquis laborantè videbit vitiis quæ reprobaueris, & dedocenda susceperis. Nam si malè affecto Medico probrosum est, curare velle alios, cū ipse debilis sit, & propriæ testimoniū infirmitatis suo poterit in corpore; cur non etiā doctori culpas inspectanti quas admittit ipse, carpit autè in aliis? Lacedæmone civis quidam, cui nomèn Demosthenes, consiliū excogitavit Republicæ salutare, vt scribit Plut. in Politicis: sed cū illum populus sciret esse improbissimum, venterunt Ephori, ne illud ipse palam proderet; probumque elegerunt qui hoc faceret, quasi crederent quæ aliàs rectè dicerentur, malis moribus inquinari. Præcipuè conetur vir bonus esse inter hæreticos, ne si alius sit, præsumant illi causam ab eo malam sustineri; sicut in forensi iudicio præsumptio quædam est malæ, si patrocinium eius vir malus suscipiat; vt notat Quint. l. 4. c. 1. Ad præscriptum hoc pertinet, vt conetur pius institutor concipere affectus veterè tales, quales in discipulorū suorū mentibus

Dictionis præfertur actio.

Cic. l. 3. de orat.

Consiliarius bonum à malo homine nolunt accipere Ephori.

studet excitare. *Nec incendit nisi ignis*, inquit idem lib. 6. c. 2. *nec madescimus nisi humore, nec res vlla dat alteri colorem quem ipsa non habet.*

Horat. in
Arce.

— *si vis me flere, dolendum est*

Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia ladent.

Ex eo quòd M. Callidius frigidè Gallium accusaret propinati sibi veneni, ratiocinatus
Marth. 10. est Cicero in Bruto, fictam esse accusationem. *Tu, inquit, nisi fingeres, sic ageres? Vbi dolor? vbi ardor animi?* Præmeditare seridò quid è superiore loco in æde sacra ad præsentés dicturus es, nec te verba illa decipiant: *Nolite cogitare, quomodò, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini:* quia nequaquam præmeditationem omnem interdicunt; sed nimiam, seu eam, quæ diffidentiam includit diuinæ prouidentia, quæque metu nimio impedit liberam Euangelij prædicationem. Ne facillè tibi persuaseris, rudes esse auditores, non obseruatos si quid dicendo peccaueris, nasutiores sæpè sunt quàm creditur; & quod non obseruatus, apprehendit, notatque alius:

Et pueri nasum Rhinocerotis habent.

Hac ipsa cautela vtì vult profanum etiam Oratorem idem Quintil. lib. 5. c. 13. *Declamatores verò in primis sunt admonendi, ne contradictiones eas ponant, quibus facillè responderi possit, neq; sibi stultum aduersarium fingant.* Nutricis officio fungeris, quoties cœlesti doctrina imbue re alios in te recipis, idque docet Apostolus 1. Th. 2. *Falsi sumus paruuli in medio vestrũ, sanquã si nutrix foueat filios suos. Ita desiderantes vos cupi-*
de

de volebamus tradere vobis nō solum Euāgeliū Dei,
 &c. Nutrix autem non nisi benè digestum lac
 præbet infanti. Prædicatur vir bonus daturus
 fructum suum, *sed in tempore suo*; postquàm sci-
 licet in lege Domini meditatus fuerit die ac
 nocte. Nihil rerum natura ipsa voluit fieri ma-
 gnum citò; sed pulcherrimo cuique operi la-
 borem præposuit, conatum ac lentitudinem.
 Ethnici Oratores de ciuilibus tantum, huma-
 nisque rebus verba facturi ad populum, præ-
 mitterunt nihilominus meditationes grauissi-
 mas: Videbant nimirum leue non esse in erro-
 rem labi, cuius quot testes, tot censores essent
 & accusatores: Nihil autem facilius quàm er-
 rare, vbi nec refricatur dicendorum memoria,
 nec maturè omnia expenduntur, nec in ordi-
 nem rediguntur. Ex hoc vno inferre disce quā-
 tis diligentia stimulis vrgeri te deceat, te, in-
 quam, diuini verbi interpretem, legatione pro
 Deo fungentem ad omnes qui te audiunt, &
 summa pertractantem mysteria. Nullum mihi
 dabis militiæ Ducem quantumuis exercitatum
 ac strenuum, qui aciem tunc tantum disponat
 quandò conferendæ sunt cum hoste manus, &
 non multò antè prospiciat, ne quid desit, ne
 hoste viso perterreatur, ne eodem instante or-
 dines suos deserat, ne insurgente fugam arri-
 piat. Esto tu adhuc sollicitior, nec idem esse
 crede, dicere & benedicere; audere, & satisfacere.
 Ne effundas ore præcipiti, quæ cum rubore
 postea & scandalo retiocare oporteat, aut
 propter quæ vilescas apud eos, qui rem sciunt

psal. i.

Nihil facilius quàm errare.

habere se aliter, aut in te perperam citante diuina testimonia totam criminetur Ecclesiam. Poetarum sententias perrarò & quasi contempnim in medium adducito, Oratorum & Philosophorum tantillo frequentius; sacras verò, & quæ ex ore prodierunt sanctorum Patrum frequentissimè. Peregrini siquidem authores illi sunt, & vitiis suis plurimis obscurarunt valdè, quæ dixisse eleganter aptèque videntur. Hi verò domestici, sapientiaque à Deo donati solidiore multò, & augustiore. Apud hos diligenter euolutos copiosè inuenies quicquid optaueris. Prostantibus itaque viuis fontibus, ne fueris de ciuilibus valdè sollicitus.

Multa prece opem diuinam accersè tibi & auditoribus necessariam ad fata cœlestia tum mittenda, tum suscipienda. Nam cum de vnaquaque re tractanda apud fideles dici multaqueant, & varij sint dicendi modi, quis nouit quodnam ad præsens tempus vel te dicere cōsultum sit, vel audire alios, nisi qui corda videt omnium? Quis item facere potest, vt quod oportet, & quemadmodum oportet, à te dicatur, nisi ille in cuius es manu & sermones tui? Cæterum vbi quod in te est, feceris, animo esto tranquillissimo, etiam vbi optatum fructum verba tua non afferent. Ne Christo quidem ipsi defuerunt indociles auditores, irrisores, ingrati, refractarij: & pater ille familiars, qui exiit seminare semen suum, vix terram bonam inuenit, cui quartã eius partè cōmitteret; nec tamen nihil omninò putauit quartã saltè vtiliter collo

collo
theni
eius
vid
sed ex
lius
tuopa
est in
prop
inter
ctu, e
guas
mult
D
ad ve
ultim
etian
volu
Q
Pa
C
mè q
aliqu
quer
sint
ingr
net S
ci, n
mel n
mod
fis, n
dedò
gna

collocasse; sicut nec Apostolus prædicasse Atheniensibus, ex quibus quidam risu doctrinæ eius susceperunt, quidam vicissim crediderunt. Ita vides Dei verbū nunquā planè redire vacuū, sed ex parte saltē restare efficax & penetrabilius omni gladio ancipiti. Adde, quòd labori tuo paratur merces magis, quā fructui, ut qui nō est in tua potestate, sicut scriptū est: *Unusquisq; propriā mercedē accipiet secundū suū laborem.* Imò interdū maior erit merces nullo sequente fructu, eò quòd difficilius est concionari, ubi exiguus vel nullus apparet, quam ubi applaudunt multi, & ex concione proficiunt.

De modestia Concionatori necessaria quoad vocē motumq; corporis, dictum est l. 3. c. ultimo. Adhæc obseruare stude quod Ethnicis etiam declamatoribus valdè commendatum voluit, qui scripsit:

*Quicquid præcipies, esto breuis, ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.*

Considera infirmæ plebis stomacho minime quadrare cibum copiosum, relinquendum aliquid diebus reliquis: ac semen si nimis frequens iactum fuerit, à semetipso suffocari. Ut sint selecta, mellea, aurea quæcumque dicis; ingrata & inutilia fient prolixitate. Vndè monet Salomon: *Mel inuenisti: comede quod sufficit, ne fortè satiatus euomas illud.* Et infra: *Qui mel multum comedit, non est ei bonum.* Cōcio cōtrā moderatè breuis & sacculèta grata est vniuersis, nō tediosa, acceditq; ad apophthegmata idèò gratissima, quod sint breues multarū & magnarū rerū cōplexiones, sicut etiā aphorismi.

Verbū Dei penetrabilius gladio ancipiti.

1. Cor. 2.

Modestia in Concionatore qua.

Horat. in Arte.

Prou. 25.

Quid attinet in nugis hærere diu, quas omnino decet præteriri; vel in periphrasibus verbisque superuacaneis, quæ contrahi in pauca possunt, adeoque inanes solent esse, vt post Conciones benè longas vix vnâ supersit, ac colligatur rerum vncia? Non placent arbores, in quibus vix quicquam præter folia; nec ille videtur mihi egregius saggitarius, qui scopum non attingit citò, & linea quàm potest breuissima.

*Argumenta
solida in re-
bus fidei.*

In rebus fidei constabiliendis solida solùm proferantur argumenta, quorum quodlibet sit *apud ceteros*; id est, *aperta probatio*; solidè similiter & clarè diluantur contraria. Auditorum captui quæcumque dixeris, accommoda; ad turbas cum Christo descende, & de Petri nauicula cum illo docens, ne multum à terra in qua stant, recesseris. Facile attentas habet, qui quod assequi possunt, id tantum dicit, longèque præstat reconditum aliquid & præaltum omittere vni tantum curiso placiturum, quàm in medium proferre. *Quis verò nesciat*, ait Quintilianus, *quòd aliud dicendi genus poscat grauitas Senatoria, aliud aura popularis, cum etiam singulis indicantibus non idem apud graues viros, quod leniores, non idem apud eruditum, quod militarem ac rusticum deceat, sitque nonnunquam submittenda & contrahenda oratio, ne Index eam vel intelligere, vel capere non possit?* Valdè vtilia frequenter inculca, & repete (variatis tamen subindè testimonijs, exemplis, rationibus &c. quia vt scribit Seneca l. 3. epist. 27. *Nunquam*

Quintil. lib.
11. c. 1.

fatia

satis dicitur, quod nunquam satis discitur.

Obscuritatem nunquam affectaueris, nec velis vt doctus videre, dici noctua. Quid iuuat multa loqui, & non intelligi? Quomodo poterit populus dicere *Amen* super benedictione tua, si quid dicas, non capiat, aut in iis quæ ad salutem pertinent erudiri? Non sermones Dei, sed *declaratio sermonum eius illuminat, & intellectum dat paruulis*. Sicut non sufficit obſcure oculis corpus speciosissimum, si desit medium diaphanum, per quod videatur; ita nihil est multa bona dicere, seu menti representare, si perspicuitate destituta sit dicentis oratio, si perplexas relinquat mentes circa ea, quæ credenda sunt, vel agenda. Ad illuminandum vocatus es, obscuritate autem non enubilatur quod obscurum est; sed fit tenebrosus. Dei verbum expedit quidem esse caliginosum ad exercendas mentes legentium, ad rumpenda fastidia, ad acuenda studia discere volentium, ad absterrendos à mysteriis profanos oculos, vt docet S. Hieronymus; sed non verbi expositorem, ne fiat in infinitum progressio. Connitendum itaque vt intelligaris; vt qui non intelligit, nõ locutione tua se sciat prohiberi; sed tarditate propria, vel rerum ipsarum sublimitate. Vtere in hunc finem ordine, methodo, aptis similitudinibus & exemplis; exotica autem, recondita, curiosa verba amputa, vt quæ ostentationi soli deseruiunt. Ad quid, rogo, clavis aurea, si quod aperiendū est, aperiiri non potest; aut quid obest lignea, si hoc

*Obscuritas
nõ affectanda,*

Psal. 18.

hoc potest; quādo nihil per clauem queritur, nisi vt pateat quod clausum est? Sanè, qui dicit quod dicere vult, quādiu non intelligitur, nōdū existimare se debet dixisse, quod dictū vult iis, quos docere cupit: quia licet dixerit quod intelligit, non tamē illis dixisse putandus est, à quibus intellectus nō est; si verò est, vtrique dixit, quomodo cūmque dixerit.

Docendi munus nec facile, nec ante tempus in te receperis; imperitorum hoc est, qui gaudent tranare maria, vbi alij verè docti vix præsumunt flumina. Christus ipse priusquàm se ad prædicandū accingeret, annum expectauit trigesimū: obseruauit hoc idem præcursor eius, quo *maior non surrexit inter natos mulierum*. Pulli auium si ante pennarū perfectionem volare appetunt, deorsum cadūt; & structuris recentibus nōdum solidatis si lignorum pōdus superponitur, non habitaculū, sed ruina fabricatur; & proles antè tempus natæ non domos replent, sed tumulos.

Ne multum fueris de elocutione sollicitus; sufficiat tibi sicut & Apostolo diuina tradenti mysteria sermo simplex, & mediocriter excultus; vt fides, quā doces in sapientia nō sit hominum, sed in virtute Dei, & Deo potius quàm tibi adscribatur conuersio peccatorum. Habet hic locum illud Horatianum;

Ornari res ipsa vetat contenta doceri.

Et nescio quo modo prudentes & pij auditores præconem sacrum rident, fastidiunt, auersantur, quē nimis nitori sermonis studere, & ad

*Christus
quo etatis
anno ceperis
docere.*

*Elocutioni
minus stu-
dendum
ad conatorū.*

*Horat. in
Artc.*

oblect
nec n
non p
fanis
norci
lidas
lieta p
crebr
quent
notat
& dic
nullu
lis de
pro le
bi nem

§. 5
non q
seriqu
tur ci
ducit.
lud P
tus, &
ent, m
num e
oport
lis, &
curre
ter sub
sue a
Quon
perbi
onus

oble

oblectandum sua omnia referre animaduertūt:
nec mirū, cum in Christianis declamationibus
non pōpam & cultum illum verborum à pro-
fanis expectādum scholis; sed pietatē, Dei ho-
norem, documenta salutaria, virtutes item so-
lidas quæri debere intelligant. Denique in de-
lecta populi, quæ piè instituendum susceperis,
crebriora & grauiora, tibiq; benè explorata fre-
quenter inuehere; sed vniuersim tātūm, & absq;
notatione priuati alicuius. Ita vitabis inuidiā,
& dices cum S. Hier. ad Nepot. *Neminem lesi,*
nullius nomen mea scriptura designatum est, genera-
lis de vitiiū disputatio fuit. Et cum Tullio in Or.
pro lege Manil. *Nomino neminem: quare irasci mi-*
hi nemo poterit, nisi qui antè de se voluerit cōfiteri.

*Vniuersim
vitia redar-
guenda.*

§. 5. Quod ad suggestionem boni consilij,
non quodcumq; hoc loco bonum dicitur, cen-
serique potest opus misericordiæ; sed quod da-
tur circa rem licitam, & ad bonum finem con-
ducit, ac dirigitur. Nefarium proinde fuit il-
lud Pharaonis: *Ecce populus filiorum Israel mul-*
tus; & fortior nobis est; venite, sapiēter opprimamus
eum, ne fortè multiplicetur. Nec tamen sufficit bo-
num esse consilium, de eo præterea certus sis,
oportet, ne temeritas rem faciat culpæ lethali-
s, & de damno tenearis, si in aliquod in-
currerit proximus vi mali à te impruden-
ter subministrati, siue vltro te interrogauerit,
siue ad eum dirigendum te sponte obtuleris.

*Bonum cōsi-
lium dare
quid, & ad
quid.*

Quomodo peccant non infrequenter su-
perbi quidam Medici, & damni reparandi
onus subeant, quando vel morbum ignorant,

*Medici i-
gnorantes
in quid pec-
cant.*

vel

vel opportunum eius remedium: Ne tamen ignorare videantur, & aliquid existimationi suæ detractum sentiant, quod in mētem venit, audacter præscribunt ac cōsulant; idque tanto fidentiùs, quantò magis cæcutiunt. De certitudine hīc me loqui noueris non mathematica, sed morali, seu de magna probabilitate & coniectura profuturi consilij, hæc enim sufficit.

*Consiliū nō
rectum re-
uocandum.*

S. Aug. in
Prol. Rect.

S. Hier. ad
Ruffinum.

Si iam datū consilium discussa te maturiùs rectum non fuisse deprehenderis, omninò reuocandum erit, quandiu spes suberit futura retractationis vtilis. Nam quid æquius, quàm vt malum dissoluas, quod neccere cœpisti in perniciem fratris? Audi S. Augustinum in re penè simili: *Cum non omnes possint habere primas prudentia, habeant secundas modestia; vt qui non valuerunt omninò impœnitenda credere, saltem pœniteant quod nouerunt credenda non fuisse.* At forte obscurabitur indè aliquantulum nominis mei radius. Ad hoc responderet S. Hieronymus: *Melius est pœnitere facti tui, quàm vel martyrem in calumnia, vel deceptum in errore persistere. Non erubescas de mutatione sententia. Non est tanta authoritatis & fama, vt errasse te pudeat.* Esto denique, non desint authores boni, qui existimēt ad malum maius deuitandum nefas esse minus consulere; scito tamen sat tutam esse contrariam sententiam, imò hoc tempore communiorem, & niti ratione optima; quòd qui consulit minus, simpliciter cupiat nullum à proximo perpetrari; sed cum animaduertat illum in senten

sententia pertinacem, & omnino paratum facere maius, nisi ei suadeatur minus; ideo istud ei proponit, vt ab illo abstineat, & proponit non vt malum est, sed præcisè vt minus. Quis autem non videt malum minus, vt minus habere quandam boni rationem, cum dicat priuationem excessus maliciæ, non secus ac bonum minus, vt præcisè minus speciem habet mali, sub qua proindè ratione nec appetibile est, nec vnquam consulendum? Deinde constat, posse pertinaci illi offerri materiam minoris mali; vt fit, exempli causa, cum mutuatarius ait Usurario; si non vis mutuare gratis, mutua saltem ad Usuram: & viator latroni, En pecunias, accipe illas & non occidas: hoc autem quid aliud est, quàm ad auertendum malum maius, consulere minus, & ad illud inducere: Hæc ipsa doctrina est S. Augustini lib. de adult. coniug. c. 15. vbi ait: *Si facturus est, quod non licet; iam faciat adulterium, ne committat homicidium.* Eandem tuetur Suares tom. 4. disp. 3. de poenit. sect. 10. n. 3. & summistæ omnium doctissimi. Nau. c. 14. n. 40. Caiet. V. Tyrannus. Syluest. V. Usura 7. q. 1. Sot. 6. de iust. q. 1. c. 5. Tolet. in summa l. 5. c. 37.

§. 6. Oratio pro miserabilibus personis ideo computatur inter misericordiæ opera, quod sit præsentissima ratio tollendi alienam miseriam, quando saltem tolli expedit, nec potest naturaliter; superest tunc Deus solus, à quo depellatur: is autè oratione mouetur ad ea, quæ flagitantur concedenda. Videntes Apostoli so-

Oratio pro miserabilibus personis inter opera misericordiæ.

Luc. 6.

*Miserorum
genera quin
que pro qui-
bus orandū.**Hæretici.
Ægroti.*

Psalm. 40.

*Afflicti gra-
uissimè.**Anima in
Purgatorio.**Quis se pre-
cisibus com-
mendauerit.*

crum Petri æstuantem magnis febribus, mise-
ricordia moti Christum pro illa rogauerunt.
Non fuit inanis mediatio, imperauit conti-
nuò Christus febrì, & curauit agram. Quin-
que porrò sunt miserorum genera, pro quibus
offerre Deo preces peculiaritè spectat ad hâc
virtutem. 1. Hæretici, infideles, & alij in sta-
tu versantes peccati mortalis. 2. Ægroti cum
morte luctantes, quales commendasse non sa-
tis fuit Regi Dauid, nisi etiam commoda va-
ria describeret, iis quibus curæ fuerint, euen-
tura: *Beatus qui intelligit super egenum & paupe-
rem, in die mala liberabit eum Dominus. Dominus
conseruet eum, &c.* Et infrà: *Dominus opem ferat
illi super lectū doloris eius, vniuersum stratum eius
versasti in infirmitate eius*, id est, Dominus vi-
cissim memor sit pij huius consolatoris, quan-
do lecto affixus iacebit; Erit vtique, & conso-
labitur illum, facietque vt recreetur interius;
sicut ij recreatur corpore, quorum lectus ver-
satur & reuersatur in omnem partem, vt sic in
eo velut renouato cubent molliter. 3. Qui
sani quidem sunt, sed grauissimè afflicti, aut
in præsentissimo versantur mortis discrimine,
puta in naufragio & similibus. 4. Animæ fi-
delium defunctorum, ab igne illo purgatorio
nondum liberatæ. 5. Qui precibus se nostris
commiserunt, pro quibus expressè, vel tacitè
nos oraturos spondimus. Notandum deni-
que ad impetrandum aliquid iis, quorum pa-
tronos agere volumus, necessariam quando-
que esse dispositionem bonam tam ex parte
nostra,

nostr
obscu
Quis
alioru
ses &
pulum
§.
diæ o
Apost
illum
dos p
pater
qui cor
simili
scribi
in com
gloria
ire ad
Rex c
tium e
string
hil co
vt Pla
ni. An
Ioseph
uino p
ne nem
non ill
Si v
videri
nihil es
stū te

nostra, quàm ipsorum; ex nostra quidem, ut nō obscure significat Ecclesiasticus c. 14. dicens: *Qui sibi nequam est, cui bonus erit?* ex parte verò aliorum iuxta illud Hier. 15. *Si steterint Moyses & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum, eiiice illos.*

§. 7. De numero præcipuorum misericordiarum operum consolatio est afflictorum; quare Apostolus ut Deum facit valdè misericordem, illum repræsentat nobis quasi ad suos consolandos promptissimum. *Benedictus Deus*, inquit, *2. Cor. 1.* *pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.* Iob similiter, qui egressam secum de matris utero feribit misericordiã, consequenter totus erat in consolandis miseris; tunc etiam, cum magna gloria, & prosperitate fruebatur. *Si voluisssem Iob. 31.* *ire ad eos, sedebam primus; cumque sederem quasi Rex circumstante exercitu, eram tamen mœrentium consolator.* Diuinus insuper codex perstringit eos velut immisericordes, à quibus nihil consolationis profectum esset in miseros, ut Psal. 68. *Quæsiui qui consolaretur, & non inueni.* Amos 6. *Nihil patiebantur super contritione Ioseph. Luc. 10. Sacerdos viso Samaritano semiuuuo præteriiit.* *2. Tim. 4. In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me dereliquerunt, non illis imputetur.* Iam ad rem.

Si vehementem proximi calamitatem esse videris, caue illam nimis extenues, dicasque: *nihil est;* quia sic rideri se à te crederet, molestū te diceret consolatorē, flendi nescium cum

Consolatio
afflictorum.

2. Cor. 1.

Iob. 31.

Calamitas
non nimis
extenuan-
da, & cur.

S. Gregor.
Naz. in epi.
ad Olymp.

Ouidius 2.
Trist. 40.

Ouidius 4.
Trist. Eleg.
3.

Consolatio
non adhibe-
da in sum-
ma tristitia.
Iob. 2.

flentibus, sed flentes potius accusantem simulati doloris, aut molliciei. Auget hoc certè nò parum mcestorum miseriam. *Hoc mihi ipsa infirmitate grauius est*, dicebat S. Greg. Naz. quòd *ne credor quidè infirmus esse*. Dulcissimi contra sunt veri consolatores, quia consolando indicant perspectũ sibi malum esse, quod nos discrutiat eiusdem se habere sensum, & partem sustinere, atq; ita illud mitigant. Ne ergo dolorẽ omnẽ prohibueris, sed duntaxat nimium:

*Quis matrem nisi mentis inops in finire nati
Flere vetet? non hoc illa monenda loco est.*

Accedit, quod notat Plut. lib. de Iracundiã, ideò non expedire omninò sistere lachrymas lugentium, quia bonã doloris partem educunt vnã cũ lachrymis, vt de se testatur qui scripsit:

*Fleque meos casus; est quadam flere voluptas,
Expletur lachrymis, egeriturque dolor.*

Dicam amplius, in ipsa summa tristitia adhibenda non est præcipua consolatio; nam & amicos Iob aliquanto tempore siluisse legimus, cernentes dolorem eius vehementem, & de eadem matre vidua addit idem Poëta:

Cum dederit lachrymas, animumque expleuerit
agrum:

Ille dolor verbis emoderandus erit.

Et Plutarchus non statim misit epistolam consolatoriam ad Apollonium morte filij consternatum; sed imitatus est peritos medicos, qui ad repentinos fluxuum imperus confestim non afferunt medicinarum remedia; verum inflammationis grauedinem absque vlla

exte

exte
ritat
ri m
rog
nece
veni
hoc
ri m
ratio
que p
Con
inani
adhor
domi
lant,
remit
propr
domi
dunt.
ctior
scop
lum
rend
stian
tibi p
pro a
occu
lib. 3
quoc
mam
C.
que a

externa vnguentorum impositione ad maturitatem peruenire patiuntur. Huc fortè referri mora potest, qua vsus est Christus venire rogatus à Martha, & Maria fratris sui Lazari necem lugentibus: biduo substitit priusquàm veniret miseris consolatum; quanquàm ad hoc quoque profuerit hæc cunctatio, vt Lazari mors prorsus esset indubia, plusque admirationis haberet eius resuscitatio. Huius denique præscripti authorem habeo S. Basil. in Concione de actione gratiarum: *Vbi permiseris inaniter lamentari, malo iam se laxante concinne adhortationem potes attingere. Nam etiam equorum domitores effrenos pullos non statim frenis strangulant, ne illi retrocedant & ascensores excutiant; sed remittentes primùm & indulgentes, ubi viderint eos proprio motu concitationem consumpsisse, tunc iam domitos assumunt, & per artem obedientiores reddunt.* Attende vicissim, ne plus æquo afflictionem exaggeres; quia procul id esset à scopo tuo, qui est docere dignum non esse malum ingenti tristitia, ob idque super eo admitendum remedium in consolationem, modestiàmque colendam & patientiam. Poterunt tibi plurima, quæ in hanc dicas sententiam, pro afflictionis qualitate & natura meditanti occurrere, & iam complexus sum non pauca lib. 3. cap. de directione Patientiæ. Labet hic quoque vulgarem quandam consolationis formam subiicere.

Charissime, tangit me profectò, grauiterque afficit dolor iste tuus, quem proindè non

Ioan. 11.

Consolationis in miseris formula.

tibi proprium; sed mihi quoque communem esse noueris. O si medendi peritum fecisset me Deus, quàm citò, quàm libenter ab omni te malo eriperem; sed heu! velle mihi adiacet, perficere non habeo. Iam te tangit manus Domini, sine quo aut volente, aut permittente, quid aduersi euenire nobis possit? Venit hora, in qua ostendere te oportet, quomodò noris de manu eius mala suscipere. Scit bonus Dominus, quid nobis omnibus expediat; nos in causa propria cæci sumus, cuius proindè arbitrio ac voluntati nisi nostra omnia commiserimus, non sapimus, nec indè commodum vllum; sed damnnum reportabimus. Aliqua sunt quæ patimur, sed infortuniis sancti Iob longè inferiora. Perierant illi decem liberi oppressi à Diabolo in domo iucunditatis, vbi conuiuabantur. Vidit propriis oculis miserè contrita & vndique cruore perfusa illorum corpora; & ne ista duntaxat clade afficeretur, percussus quoque est vlcere pessimo à planta pedis vsq; ad verticem, ita vt testa saniem raderet, sedens in sterquilinio. Ecce interim continuit lachrymas, non eiulauit, non lacerauit comam, non prorupit in verba querula, non accusauit diuinam prouidentiam, nec se iustum professus est, cui nihil deberetur eiusmodi; sed ad verba illa confugit nunquam satis laudata: *Dominus dedit: Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum.* Misericors est Deus, quando benefacit; medicus autem & iustus, quando humiliat, vtrobique

bonus

*Iob afflictio
quanta.*

*Et constan-
tia.*

Iob. i.

bonus & utilis, ac sæpè magis quando exercet nos vitæ huius malis, quàm cum bonis afficit. Nam bonis sæpè in suam, & aliorū perniciem homo abutitur; malis eruditur, in seipsum descendit; castigatur, vt sanetur; deiicitur, vt attollatur; cadere finitur, vt fiat deinceps cauti-
 or. Quid plura? Ad Deum conuertitur, & ait: *In tribulatione mea inuocaui Dominum*, sit merit-
 itis auctior, examinatur igne miserix, Deum-
 ne diligat. Nihil de eius cultu remittens in ad-
 uersis, sed amare pergens, & colere. Discit
 ad cœlum aspirare contempta terra, in qua
 tot sentiuntur animi, corporisque incommo-
 da. Has omnes utilitates appendens in sui sta-
 tura iudicij Rex David dicebat: *Bonum mihi,*
quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas,
 adeoque in futurum factus est aduersitate cau-
 ti-
 or, vt nunquam ad vomitum peccatorum re-
 dierit, propter quæ flagellauit illum Domi-
 nus. Nunc, inquam, manus Domini te quo-
 que tetigit. Hactenus præsumperunt te noti,
 & amici tui virtute præditū, sed fortè credide-
 runt potiùs quàm experti sunt. Ecce tibi ad ma-
 num eius testificandæ occasio, monstra te virū,
 confirma, imò vince patientia opinionem il-
 lam, & expectationem. Vix locuturus es, vel
 facturum aliquid, quod non obseruetur à mul-
 tis diligenter, omninò inter se dicturis, si in-
 fractum ac constantem geras animum: Nonue
 te in admiratione rapiet N. cum vultu esset
 tã cõposito, tã sibi præsens, tã amica verba cū-
 ctis daret, tã serua volūrate diuino arbitrio se

*Ex miseriis
 profectus
 quantus.*

Psal. 17.

Psalm. 118.

Ibidem.
Psal. 102.

totum committeret, sibi fateretur deberi grauiora, diceretque : *Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum?* Et; *non secundum peccata fecit nobis, neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.* Respondebit alter, omittis quæ ferè sunt præcipua. Nos ipsos consolabatur, qui veneramus consolatum, grauiùs affici videbatur commiseratione, & casu nostro quàm suo. Ita se gessit coram, ac si omnis eum proprii mali sensus defecisset. Vt cum eo aduersa fortuna, sic cum ea ludebat ipse, illamque contemnebat. Si fortè aliquem edebat gemitum, & quiritabatur; mox sibi censor erat velut molli & effeminato, qui necdum didicisset sustinere modica, perebatque à nobis, imbecillitati vt suæ daremus veniam. Vicit, vicit eius animi magnitudo spèra meam multis partibus, nec dubito quoties in posterum consolari volet aliquos, manaturas ex ore eius efficaces admodum sententias; expertus quippè loquetur, iure suo, & ex abundantia cordis. Similem ob causam tam efficacia erant verba S. Basilij: *Cum ferè semper infirmus esset, ac hepatis dolore laboraret; indè didicit medicina scientiam, & sibi mederi & aliis.* Etiam quæ sequuntur audi: *Habebit citò finem præsens calamitas, & gratulaberis tibi, non ignaui & mollis (quod penè omnes) sed constantis viri, quod faciunt paucissimi, sustinuisse personam. Sub tribulationis sarcina nequimus diu viuere; ideòque misericors Dominus, qui nouit signè-tum nostrum, tristitia non sinit esse diuturna,*

S. Gregor.
Naz. in vita
S. Basil.

post

post
xulca
parit
tu pe
tempo
fiet,
fesse
tis: h
gaud
re ni
ris.
& su
res a
Obfer
confia
Que
meip
magi
qui e
non r
quod
latio
dolo
qui a
prof
mus.
sapè
sed s
Vis a
mun
De b
qui r

post tempestatem tranquillum facit, & post fletum exultationem infundit. Ipsa hominis conditio nõ patitur, semper vt in tristitia, vel alio vitæ statu permaneat. Nullus dolor est, quem longinquitas temporis non minuat, atque molliat. Quid verò fiet, vbi tempestatibus huius sensus omnis abscesserit? Pœnitebit te profectò pusillanimitatis: sin præbueris te constantem, perfunderis gaudio propter virtutis specimen, qua auctore nihil ingenerosum feceris, vel ore protuleris. Inutiles præterea sunt magni eiulatus & suspiria, qua cogitatione si vti velis, ferres aduersa quæque leniùs, & ferenda senties. *Observant multos*, ait S. Chrysof. *valde se ista consideratione aduersus tristitiam communientes. Quæ utilitas, quod dolui, nec pecunias recuperavi, & me ipsum lesi?* Experimento isto nihil tritum magis: gemitibus & lachrymis non resurgit qui extinctus est, nõ recuperatur quod periit, non restauratur quod cecidit, non restituitur quod latro sustulit. Ad hæc si miserorù cõsolatio sit, socios nancisci miserix; est planè, cur dolori modum adhibeas; quia in præsentia vita, qui aduersis multis non sit expositus, inuenies profectò neminè. Verùm quia aliena nõ sentimus, nulla esse credimus; nostra autè quamuis sæpè tolerabiliora non cõmemoramus solùm, sed supra omnem veri speciem exaggeramus. Vis audire neminè sub cœlo à calamitate immunè? Aut de vitis bonis, aut de malis agitur. De bonis prostat scripturæ testimoniũ: *Omnes qui volunt piè viuere in Christo Iesu, persecutiones*

Tob. 3.

Cicero.

Homi. l. 18.
ad popul.

1. Tim. 3.

Pfal. 33.
Tob. 22.

patientur. Et, *Multa tribulationes iustorum.* Et, *Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tentatio probaret te.* De malis autem Isa. 53. *non est pax impiis, dicit Dominus.* Et Psal. 37. *multa flagella peccatoris.* Tandem vel ærumna est mali alicuius inflictio, vel boni priuatio (quanquam hæc duo ita sunt inter se colligata, vt seiungi ab inuicem vix ac ne vix quidem possint.) Si primum, beatum te puta, quòd non te prius malum illud afflixerit, à quo atteruntur complures alij toto fermè vitæ tempore. Si secundum, te quoque fœlicè eo nomine arbitrare, quòd ad tempus saltem tibi bonum obtigerit, quo perfrui quamplurimis aliis nec per horam licuit; qui tamen animo non idcirco cadunt, & resiliunt gaudio, si eo perfrui vel ad breue spatium à Deo impetrarent.

*Iniuriarum
remissio est
charitatis
ac misericordia.*

Matth. 6. &
16.

§. 8. De remittendis iniuriis dixi iam aliqua l. i. c. 7. Hæc remissio opus est non charitatis solùm, de qua ibi sermo erat, sed misericordiæ; & indè conuincitur valdè esse cuius ad salutè necessaria, quòd Christus meminerit eius velut medij, sine quo obtineri venia peccatorum non potest. *Sic orabitur, inquit, dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.* Et, *Sic pater meus cælestis faciet vobis; si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.* Non prohiberis solum habere mali, quod in accepta latet iniuria (neq; enim omnino naturam exuere possumus, quidquid in contrarium definierint fanatici Stoici,) sed furere; atq; vt Platonis verba reddâ

l. 9. de Rep. *Non est exigendum à probo ciue, ut omnino nihil doleat; sed ut nascentem dolorem rationibus cōsoletur.* Sed neq; veteris illati damni satisfactionē iudicij forensis via exigere, aut pœnas acceptæ iniuriæ in eodem foro ab eius auctore reposcere, vt sapiat in futurū. Sed prohiberis aliquod ei malum quatenus, & quia malū est, repēdere, expetere, procurare. In hoc sita est prohibite vltionis ratio, à qua vel eā ob causam abstinebit diligenter vir misericors, quòd delicto suo satis miserum esse, qui iniuriā fecit, intelligat, & sat graues Deo pœnas luiturum, vt neq; par neq; necesse sit nouū ei malum cadere; quòd rursus remittendo iniuriā, multū Ecclesiam ædificet, animum sibi ostendat esse excelsū & generosū, singularem sentiat mentis tranquillitatem, & spem magnam meritò concipiat impetrandæ vicissim à Deo veniæ, dicente: *Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra.* Et quoniam species vltionis est, nolle consueta amoris signa ei dare, qui te læsit, v.g. salutare & alloqui, cum prius salutare, & data occasione alloquereris; perge propter Deum facere quod ante solebas, etiam non præuenientem, etiamsi ipsius magis sit præuenire. Quòd si nõ resaluter, ab obligatione liberaberis salutandi (excepto casu scandali) quousque salutare incipiat.

Matth. 6.

De

De viri Prudentis officio circa Magnificentiam & Liberalitatem.

CAPVT III.

- §. I. Magnificentia quid sit, quid item Liberalitas, & cur Prudentia regule utramque virtutem dirigentis in vnum idemque caput conferantur. Quid præterea utrique commune.
2. Mediocris amor pecunia, eiusdemque contemptus, quibus argumentis acquiri possit, & concipi.
 3. Quæ dicantur opera magnifica; quænam ex iis præcipua, & digniora magnis sumptibus.
 4. Liberalitas quomodo, & in quos potissimum exercenda.
 5. Oblata dona vtrum admittenda.

§. I. **V**AMVIS Magnificentiam à Liberalitate distinguat Aristoteles l. 4. Eth. c. 2. quòd Magnificentia versetur circa magnos sumptus faciendos, eximia honestissimeque rei causa: Liberalitas circa sùptus tantùm mediocres faciendos, gratia rei alicuius honeste quidẽ; sed non ita eminentis; aded nihilominus accedunt ad inuicem, vt nõ abs re; quæ de iis per Prudentiam dirigendis dicenda occurrunt, ad caput vnũ reuocetur; imò distincta virtutes

Magnificentia & Liberalitatis discrimen.

cutes vix censeri queāt. Nā quod ait, *omnē magnificum esse liberalem, non cōtrā*, interpretatur S. Thom. 2. 2. q. 134. art. 1. ad 3. & art. 3. ad 4. & q. 129. art. 3. ad 2. vt sensus sit, non omnem Liberalem esse Magnificum quoad actum, quia desunt ei media, seu amplæ facultates necessariae ad opus magnificentiae; re ipsa tamen est, vel saltem esse potest quoad magnificentiae habitum, & per illum inclinari ad tale opus perficiendum, si statui competeret suo & facultas non deesset; & certè aliter vix explicare licet, quomodo in Christo homine locum habuerit magnificentia. Neq; enim sufficit dicere, quod sanguinem suum profuderit in salutē humani generis, quia sanguis humanu & maximè illius, nō est pecunia seu pretio aestimabilis: materia autem Liberalitatis & Magnificentiae pecunia sola est, seu bona exteriora pretio aestimabilia, quibus caruit Christus, & carere voluit, egenus pro nobis factus. Deindè ille etiā Magnificus dici potest secundum eundem S. Thomam in dicta respōsione ad quartum, qui circa rem paruum facit magnos sumptus per proportionem illius generis: hoc autem semper obseruat liberalis. Adhæc sicut versatur Magnificencia circa magnos sumptus, ita Magnanimitas circa magnos honores; sicut ergo sub Magnanimitate non est virtus aliqua propriè distincta specie, cuius obiectum sint honores parui, ita certè vix videri potest liberalitas speciei esse distinctæ à Magnificentia. Denique magnum & paruum non differunt specie,

Liberalitatis materia quæ.

Magnanimitas circa magnos honores versatur.

Magnum & paruum non differunt specie.

958. DE PERFECTA PRVDENTIA
cie, vt patet in viro & puero, in linea centum
pedum, & linea vnus, &c. ergo nec sumptus
magni & parui; atque ita nec virtutes, quę cir-
ca eos versantur; nec item difficultas facienda
magnos à difficultate facienda paruos. Sed &
constat quod vtraque hæc virtus sicut & cæ-
teræ, non sit tam circa obiectum externum,
cuiusmodi est sumptus; quàm circa passionē,
cuiusmodi in præsentia est amor pecuniæ: hūc
autem anorem moderati est Liberalitatis, vt
disertè tradit S. Th. 2. 2. q. 147. a. 2. ad 2. & q. 134
a. 3. ad 2. igitur in Liberalitate continetur es-
sentialis ratio magnificentiæ. Verùm nihil val-
dè moror, quæ & quanta sit inter eas differen-
tia; dummodò constet neutrum sine modera-
to amore pecuniæ posse consistere: nam quis-
quis erga illam plus æquo afficitur, exhorre-
re sumptus quoscumque solet, nec illos nisi tri-
stis, inuitus, coactus facit; quod palam est pro-
cul differre à modo operandi secundum virtu-
tis habitum.

§. 2. Exercere proindè se debent vir Magni-
ficus & Liberalis, in meditatione argumen-
torum, quę contemnendam docent pecuniam, &
ex se parui æstimadam; nam si pro metallo ac-
cipiatur, de genere est rerum vilium, cum sit
mixtum insensibile, inanimatum, & quibusque
plantis longè inferius. Gignitur in terræ vil-
ceribus, ibique latet velut indignum humanis
oculis. Nullam in se vim habet nutriendi cor-
pus, nullam calefaciendi, nec fortè eximendi
ab ægritudinibus. Ad exteriores sensus nihil

planè

*Magnificen-
tia ratio in
liberalitate.*

*Metallo
plantis lon-
gè inferius.*

planè
lut in
suū; q
Solo
vt in
tūmq
cum
lens, h
famul
stabit
pis, v
lusori
mellis
credo
Vitan
comm
magn
virtut
non p
bere
ciend
parcu
sed d
mè,
scriba
confu
Magn
pecun
cæqu
sibi g
diuin
gnar

planè confert, vnde præteritur à pecoribus ve-
lut inutilis. Citò grauat latorem & possessore
suū; quandoq; etiā mergit, nec sinit enatare.
Solo humano arbitrio & cōuentione factum,
vt in communem nummum assumeretur, cer-
tūque haberet precium, ratione cuius posset
cum rebus venalibus permutari, quasi æquiu-
lens, hoc primū. Deindè si externa opera virtuti
famulantia excipias, quid magnum tibi præ-
stabit pecunia? Indulgebis fortè deliciis, pom-
pis, voluptatibus; sed hæc bona sunt fluxa, il-
lusoria, caducissima, in quibus plus fellis quàm
mellis. Honores tibi comparabis, apud stultos
credo, qui virtutis mercedè pretio distribuūt.
Vitam fouebis cibo, potu, vestibus; at vitam
communem cum pecoribus, quis meritò inter
magna recenseat hominis bona? Sola restant
virtutis opera profecto eximia; sed à quibus
non plus valoris habet pecunia, quàm ha-
bere solet instrumentum ab eo ad quod fa-
ciendum assumitur. Quare sicut artifices non
parcunt opificiorum suorum instrumentis,
sed data occasione vtuntur iis libentissi-
mè, miles gladio, agricola stiuā & aratro,
scriba calamo, pictor penicillo, esto ea vsu
consumptum iri præsentiant. Sic planè ad
Magnificum spectat & Liberalem, libenter
pecuniam in ea impendere, quæ virtus re-
ctaque ratio postulabunt, & tunc vsu eius
sibi gratulari quasi optimè collocatæ. Tertio,
diuinus codex nihil damnare solitus non di-
gnum vituperio, grauissimè, crebròque inuehi
solet

*Delicia bo-
na sunt ca-
duca.*

*In Avaritiã
quàm acer-
bè inuehatur
Scriptura.*

Ecclef. 10.

1. Tim. 6.

*Auaritia
idolorū ser-
uitus.*

1. Tim. 6.

*Auaritia
quot vitia
generet.*

solet in auaritiam, quæ nihil est aliud quàm pecuniæ & æquipollentium ei rerum cupiditas amorque immodicus. *Auaro, inquit, nihil est scelestius. Nihil iniquius quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, quoniã in vita sua proiecit intima sua.* Vult dicere, tam iniquus est auarus, vt pluris illam faciat quàm viscera propria, & ne eam expendat, hæc sinat fame torqueri, eaque negligat sicut negligi solent quæ proiciuntur. Et alio loco: *Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt à fide.* Magna planè pernicietas, induci auarum ad excutiendam fidem Christianam, sine qua impossibile est placere Deo. Hoc autem fit hoc ipso, quo displicet ei fides, dictans & iubens egenis benefacere, aliena non concupiscere, ablata restituere, ab vsura, ab iniquis mensuris, a fraudibus abstinere, pretium iustum non excedere, &c. Quid si etiam eiuret Deum ipsum? Auaricia certè B. Paulo est Idolorum seruitus, Coloss. 3. & auarus sanè ni sibi caueat, euadit superbissimus, iuxta illud eiusdè: *Diuitibus huius seculi præcipe, non superbe sapere; superbia autè dispositio, gradusque proximus est ad hanc impietatem.* Et Deut. 32. legimus: *Incrassatus est dilectus meus & recalcitrauit, incras- satus, impinguatus, dilatatus.* En tibi prædiuitem: sequitur porro: *Dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.* Quid plura? Cruciatur auarus curis assiduis augendi o- pes, acquitendi, conseruandi; pronus est ad sacrilegia, in rebus salutis propriæ occæcatus, inhumana

inhu
inur
nas
acce
mag
diui
diui
indie
no &
tior
biles
rata
10. d
ui ta
Sed
Pror
facer
tam
delici
stian
perce
pora
nec
rum
& pr
nefr
Acha
cem
cupi
fund
vt sic
fiscu

inhumanus, infamis & sordidus, sibi aliisque inutilis. Cruciatur curis (quas Dominus spinas vocat Luc.8.) ita vt de Principe quodam acceperim, quòd cum improbis subditis suis magnam & longam creare vellet molestiam, diuites eos faceret, quippè accepturos cum diuitiis ingentem curarum sarcinam; idque indicauit Æsopus in fabula sua de mure vrbanò & rustico; ex quibus ille quantò locupletior, tantò vbique magis trepidabat. Tolera- biles essent hæ curæ temporalium, si mode- ratæ, si obseruaret auarus illud Platonis lib. 10. de Rep. *Animus immortalis non debet pro bre- ui tantum, sed pro vniuerso tempore esse sollicitus.* Sed quid? nescit cupiditates suas moderari. Pronus est ad sacrilegia, non horret quæstum facere pietatem: *Multi sunt tales, qui etiam pu- tant sibi ad augendas opes suas, & multiplicanda delicta terrena, religionem suffragari debere Chri- stianam.* Cæcutit in rebus, quæ ad salutem pertinent; quia ingens studium curaque tem- poralium replet veluti puluere oculos eius, nec eos videre finit, & contemplari æterno- rum pulchritudinem, nec ea proindè curare, & prosequi, Ezech. c. 41. *Terra erat vsque ad fe- nestras, & fenestra clausa.* Inhumanus est, sicut Achab, qui iam satis diues (Rex enim erat de- cem tribuum Israel) incensus tamen habendi cupiditate, non priùs destitit; quàm adderet fundis suis vineam Naboth calumnians eum, vt sic illa eius possessio velut rei maiestatis ad fiscum transiret, 3. Reg. 21. Infamis & sordidus

S. August.
epist. 19.

*Inhumanus
est auarus.*

Infamis.

est; quia si infamiam contrahit nobilis deiiciens se ad vilem meretriculam, quãtò magis homo ad summa natus, creaturãque nobilissima magno affectu prosequens pecuniam? Immortalem sibi gloriã pepererat Miltiades Atheniensium Dux, quando vñdecim duntaxat stipatus armatorum millibus, sexcenta Persarum deuicerat in campis Marathoniis; sed obscurauit omnem & labefecit, vendicans sibi & occultans aliquid de communibus spoliis, propter quod in exilium est actus. Et quicumque nomini suo consultum vouerunt, id moliti sunt, ne auari & munerum pecuniãque auiditi viderentur. *Tu scis*, ait Moyses; quòd nec a sellum vnquam acceperim ab eis. Et Samuel: *Loquimini de me coram Domino, & coram Christo eius, vtrum bouem cuiusquam tulerim, aut asinum si de manu cuiusquam munus accepi.* Et Apostolus Act. 20. *Argentum & aurum nullius concupiui, sicut ipsi scitis.* Et S. Hier. epist. 45. *Pecuniam cuiusquam accepi? munera vel parua vel magna non spreui? in manu mea as alienum insonuit?* Pauli Emilij præcipua quãdam gloriatio fuit, quòd debellato Perseo ditissimo Rege Macedonum, milites quidem sui magnam ex eo prædam, ipse nullam retulisset. Inutilis denique est auarus, & cani persimilis infidenti paleã, & nec comedenti eam, nec bruta alia sinenti comedere; nam ei reuera tam ferè deest quod habet, quã quod non habet, aded parcè rebus suis vtitur, semper metuens ne ad inopiam deuoluatur. *Insatiabilis*, inquit Seneca epist. 117. de auaritia

*Miltiades
auaritia
notatus.*

Num. 16.

1. Reg. 12.

Inutilis.

Insatiabilis.

auar
vri
men
m
fit
auar
quo
liber
mod
fami
man
ius t
prius
custo
omn
filio
fuit
bun
tio e
cõtu
dom
quã
libat
cepi
rit p
tibi
O pa
nia. I
cerni
Quã
nõ el
fa, &

avaritia, & dum promittit absentia, presentibus
 vii vetat. Rectè itaque Diogenes eos qui im-
 mensas opes cumularent, solitus est appellare
 μεγαλοπρόχους, id est, magnificos pauperes. Sed &
 fit sæpè iusto Dei iudicio, vt hoc ipso amittat
 avarus simul omnia, & in malum incurrat,
 quod fugiebat. Patri cuidam, viro bono, ac
 liberali filius erat eiusmodi; hoc est, supra
 modum tenax rerum suarum, cui tamen ille
 familiam commiserat. Accidit autem, vt Ro-
 mam ad summum Pontificem negotij alicuius
 tractandi gratia proficisceretur, obseratis
 prius diligentissimè arcis omnibus nummorū
 custodibus. Vbi distare cœpit, mox surripuit
 omnes pater, arenamque substituit; ac se, &
 filios reliquos vestiuit egregiè, in famulos
 fuit munificus, quæcumque ad honestum ci-
 bum, potum, & similia deerant familiæ, pre-
 tio comparavit, multa denique in pauperes
 cōtulit. Rediens tandè filius mirari cœpit in
 domesticis vestiū elegantiā, nihilq; prius habuit,
 quā explorare, esset ne aliquid de thesauro de-
 liberatū. Multò magis obstupuit, & vociferari
 cœpit, cū loculis arenā sensit suppositā. Accur-
 rit pater rē gestā dissimulans, & ait: Heu quid
 tibi est, fili mi? quæ tātæ causa perturbationis?
 O pater, respondit ille, in domo tua amisi om-
 nia. Et pater, quomodò omnia? nōne inflata
 cernis marsupia? Tū filius; est tantū arena.
 Quam rectè, subiit pater, si ita res habet,
 nō est vnde quiriteris; quia nō plus tibi otio-
 sa, & putrescens pecunia proderat, quā arena.

Plutarch. l.
 2. de remed.
 vtriu. fort.
 c. 14.

In avarum
 filiū patris
 astus.

Disce miser honestè vti rebus tuis, nec ita dissipere, quod experti sumus omnes, vt quò locupletior, eò fias sordidior. Iusto Dei iudicio factum noueris, quod experiris, & factum gaudeo, vt damno tuo sapias, & hæredem te habeam liberalitatis potiùs, cæterarùmque virtutum mearum quàm pecuniæ. Simile quid apud Stobæum serm. 17. ex Antiphonte legimus. Fama est, quòd cùm vidisset quidam alterum argenti multum ferre, rogauerit eum, vt sibi mutuo daret eum scènore reddendum. Ille verò noluit, vt qui diffideret omnibus, sed argentum recondidit. Et cùm animaduertisset quidam quid egisset, suffuratus est. Reuersus igitur ille postea, qui pecuniam absconderat, nihil inuenit: vnde magno dolore motus est ob calamitatem tum aliàs, tum quia roganti non mutuo dederat pecuniam, quæ & salua mansisset, & insuper attulisset fænus. Cùmque incidisset in virum, cui mutuare noluerat, infortunium suum deplorauit. Ille autem, bono animo ipsum esse iussit, atque existimare lapidem eodem in loco à se depositum fuisse. Omnino enim ne cùm habebas quidè argentum, eo vtebaris. Quamobrem etiam nunc ne putaueris te vlla re priuari. Illud enim, quo quis nec vsus, nec vsurus est, nihil siue præsens, siue absens magis minusve lædit.

Pecuniæ amor quomodo temperandus.

Hæc cùm ita sint, moderare amorem pecuniæ; quod fiet, si libenter, ac liberaliter expendas eam in res honestas, & laude dignas. Tunc reuerà magnus eris, multò magis quàm possiden

possi
ter, ic
homi
Opr
id est
iu e
opes
amor
acqu
occa
Non
facie
malè
Deo
temp
domu
suos
cirò
stmat
Mag
ri que
bent a

E
Q

Eade
sed e
non
tenui
bus t
post p

possidendo, vt de Ioue scribit M. Tullius: *Iupiter, id est, Iuuanis pater, à Poetis pater diuinumque hominumque dicitur; à maioribus autem nostris Optimus, Maximus: Et quidem antè Optimus, id est, beneficentissimus, quam Maximus: quia maius est, certèque gratius prodesse omnibus, quam opes magnas habere.* Huius quoque moderati amoris coniectura erit, si opes iustè semper acquiras, adeptas conserues vsque ad virtutis occasionem, ac etiam vt decet amplifices. Non eget virtus iniustè partis, nec vnquam facienda sunt mala, vt eueniant bona. Sed & malè parta malè dilabuntur, ac maledicente Deo per se dissiliunt, sicut ædificij lapides intempestiuè, & sine arte colligati: *Qui ædificat domum impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme.* Iniustè parta præsumti solent quæ citò crescunt in immensum, Prou. 28. *Qui festinat ditari, non erit innocens,* addit Aristoteles: *Magis mala omnia insunt nuper locupletatis, peioraque in ipsis sunt. Nuper ditari castigatas non habent diuitias.* Scribit & Iuuenalis Sat. 14.

— nam diues qui fieri vult,

Et citò vult fieri, sed qua reuerentia legum?

Quis metus, aut pudor est vnquam properantis auaritiæ

Eadem nec te diuitem faciunt, nec tua sunt, sed ea solum quæ tibi comparas illesa iustitiæ, non secus ac Saul, qui te ipsa regni clauum tenuit totis quadraginta annis. Act. 13: dubius tantum regnasse dicitur, 1. Reg. 13. quia post primum biennium regnū eius de iure spē-

Cic. lib. 2.
de nat. Deo
Iupiter vs-
de diuitiis

Ecclesi. 21:

Arist. lib. 2.
Rhet. 1: 16:

Et ab ad David, esto annis reliquis permiffus fit regnare, vt exponit Nicolaus de Lyra. Item iniuste parca dicuntur, quæ vi, dolo, aut prætextibus variis conquisitis extorquentur ab Ecclesia, nõ sine damno maximo extorquentium. Sic Dionysius tyrannus, teste eodẽ Arist. l. 2. de re familia: aurea amicula, & coronas Deorum sibi vsurpabat, dicens per ludibrium, se illis compati, quasi sub onere illo gementibus, daturum se leuiora, amiculum album & virgas populeas; sed post eiusmodi facetam impietatem quàm vixit infœlix: Euenire idem solet auaris cæteris rei sacræ inhiantibus, se-
Dionysij tyranni impietas in Deos.

Ezech. 43.

Belleforest
in Franci-
sco. I.

Fabricati sunt limen suũ iuxta limen meũ, & postes suos iuxta postes meos, & murus erat inter me & eos; id est, parua distantia. mox sequitur: *Propter quod consumpsi eos in ira mea.* Anno 1527. Dux Borbonius anno eodem obsidens Romam, inhiansque prædæ sacræ supellectilis ad mœnia occubuit, & ex quadraginta millibus, qui ei adhæserant, non superfuerunt centum intra biennium, sed omnes violenta morte extincti sunt. Quid plura? Auari marsupium aliena iniuste attrahentis seu sacræ, seu profana, spongia est, quæ tandẽ iusto Dei iudicio à Principe, vel alio premitur, & quicquid suxit, nequiter reddere cogitur. Conseruandã dixi pecuniam vsque ad virtutis occasionẽ; quia qui oblatã non arripit, qui conuenientes sumptus non facit, videri non potest vti ea veluti virtutis instrumento, nec affici erga eã moderatẽ. Quod ad illius amplificationẽ, separanda

est in-
cogita-
uũ, si
quere
ta stat
valde
est ali
menci
dum
mater
irritat
re non
vt scr

Cre

Ne

Fug

Scio
tam n
exulta
dẽ rec
iam ac
pẽ pa
ta illu

Co

Vix d
homi
milita
penẽ
Domi
pugnã
cos, &

est inquietudo omnis, curaque anxia, siue excogitando, quaerendoque media ad lucrū novū, siue vtendo occurrentibus. Sic tecum loquere: habeo, sufficiunt, laus Deo, ad vitā iuxta statū meum honestè traducendā; quorsum valde ero de iis augendis sollicitus? Quid aliud est alia multa conquirere, quàm augere curas, mentis tranquillitati multū detrahere, haredum meorū fouere inertiam, vel profusioni materiā prae parare; ac denique magis magisque irritare, & accendere habendi cupiditatē? Verè non satiatur avarus possessione rerum; sed vt scribit quidam lib. 2. Carm. Ode. 2.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops

Nec siccim pellit, nisi causa morbi

Fugerit venis, & aquosus albo

Corpore languor.

Scio quid faciam. Nouarum opum ansam datam non negligam quidem; sed cum magna exultatione non admittam, nec negatam valde requiram; praesertim cum eiusmodi ansam iam ad manum, domique si velim, habeam, nēpè parsimoniam, censum verè magnum, iuxta illud Ouidianum:

Contrahe de multis: grandis aceruus erit.

Vix deerūt quæ in necessitate profundamus, si homines frugi fuerimus. David ex conseruatis militaribus manubiis thesaurū sibi cōparauit penè incredibile, retulitq; ad structurā templi Domini. Leo paratos sepep habet vngues ad pagnā, quia incedendo parcat illis, occultans eos, & recedens intra se velut intra vaginam,

*Leo vngues
occultat in
cedens.*

ne atterantur, vt scribit Plut. l. de industria animal. Licet non desint qui hoc fieri dicant, ne vestigia eius agnoscantur.

§. 3. In catalogum Magnificorum operum ne reposueris preciosissimas vestes, amplum satellitium (præsertim si constet adulatoribus, mimis, contaminatissimis hominibus) & eiusmodi alia; quia reuerà in se parua sunt, nec minus curæ improbis, ac prodigis, quàm virtute præditis. Decent, fateor, preciosæ vestes eximiam dignitatem, & augustos Magistratus frequens satellitium; sed ita vt tam illas quàm istud si magnanimi sunt, parui semper ducant, cùm iis se videant superari partim à liliis agri, de quibus Matth. 6. *Dico autem vobis, quia nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex illis*; partim à Rege apum, quem infinitæ comitantur, & circumstant, ex alucario erumpentem. Et ingens satellitium sæpè sit inutile. *Famulantes multi*, ait Aristoteles, *interdum deterius seruiunt quàm pauci*; ocio syluescat & ignauia, & ingentem vt alatur, consumat pecuniam, quæ ad complures vtilissimas nobilissimâsque res magna cum laude, meritòque transferretur. Ego accipitrem habere nolim, dicebat quidam, qui alaudam ad summum caperet, gallinam autè comederet. Potiùs itaque magnifica opera dicenda sunt, quæ sequuntur. Primò, quæcumque ad augendam religionem, Deique cultû faciunt, vt Templorum & Basilicarum ædificationes, quemadmodum insinuarunt satis, qui

Rex apum
quàm stipatus.
Arist. lib. 2.
Ech. c. 4.

Opera magnifica quædam.
Templorum ædificationes.

qui di
illi pra
gogam
solùm
quidè
tatis,
structi
dicar
certè
Israel,
lerunt
la, om
coccur
tas, &
gna se
& gen
lumin
confer
ligna
rum i
ta, id
le mil
talent
millia
tim la
parte
millia
millia
precio
vnum
tum v
factæ

qui dicebant Christo Luc.7. *Dignus est, ut hoc* Luc.7.
illi praster; diligit enim gentem nostram, & syna-
gogam ipse adificauit nobis. Nec ædificationes
solum; sed etiam instaurationes ruentium: si- *Instaurationes.*
quidẽ eiusmodi renouationes opera sunt pie-
tatis, vanæ gloriæ minus expositæ, quàm ex-
structiones nouæ. Secundò, donaria ingentia *Donaria*
dicata Deo, seu eidem diuino cultui. Quo *Deo dicata.*
certè nomine magnificentissimi fuerunt filij
Israel, quando ad ornatum tabernaculi obtu- *Exod.25.*
lerunt armillas, in aures, annulos, dextrario-
la, omne vas aureum, hyacinthum, purpuram,
coccum bis tinctum, pelles arietum rubrica-
tas, & ianthinas, argenti ærisque metalla, li-
gna sethin in varios vsus, lapides onichynos
& gemmas, vnà cum aromatibus, & oleo ad
luminaria concinnanda. David quoque Rex *David ma-*
conferens in templi structuram & elegantiam *gnificentia*
ligna cedrina, lapides nobilissimos, æs & fer- *in Templi.*
rum innumerabile, auri centum millia talen- *1.Paral.29.*
ta, id est, sexaginta milliones, & argenti mil-
le millia talenta; ac rursus non ita multò pòst
talentorum auri tria millia, argenti verò septè
millia, præter foundationem octo milliũ par-
tiim Ianitorum, partim Musicorum. Alia ex *Populi.*
parte obtulit populus auri talenta quinque
millia, argenti decem millia, æris octodecim
millia, ferri centum millia, præter gemmas *Salomonis,*
preciosas. Sed & Salomon dedit in sacrificiũ *3.Reg.8.*
vnũ boum viginti duo millia, ouium cen-
tum viginti millia. Tertid largitiones magnæ *Largitiones*
factæ pauperibus famis præsertim tempore, *factæ pau-*
peribus.

quia in Republica nihil melius est ciuibus, nihil plausibilius & publicū magis, quàm quod ad mitigandam multorum tendit miseriam. De Pomponio Attico legimus, quod publicā Atheniensium inopiam suis sumptibus sæpè subleuauit. Huc pertinet dotatio inopū puellarum, qua prohibetur pudicitia, quæ illarum vnum ac præcipuum bonum est, egestate diripi & expugnari. Vfus est hac magnificentia populus Romanus è publico dotes conferens filiabus Scipionis, & Atheniensis filiabus Aristidis. Laude quoque dignissimum pecuniis sustentare studia inopum adolescentium, qui ob id vocantur bursarij. Quartò, scholæ publicæ optimarum artium, nobiles & preciosæ salinæ Ecclesiæ, ex quibus velut ex equo Troiano prodeant ad debellandam inscitiam, ad propugnandam veritatem, ad ius vnicuique dicendum, ad ægritudines ab humano corpore depellendas, ad regendam Remp. viri instructissimi. Quo in genere excelluerunt inter cæteros Carolus Magnus, Gregorius XIII. summus Pontifex, & Robertus Sorbonus; quorum primus tres Academijs à fundamentis erexit Papiensem, Bononiensem, & Parisiensem, in qua numerantur Collegia plusquā quadraginta. Secundus præter magnificū in vrbe Collegium, & quinque Seminara, Germanicum, Hungaricum, Anglicanum, Græcorū & Neophytorū, fundauit extra urbem duodecim. Tertius verò, licet princeps non esset, ædificauit tamen suis sumptibus anno

*Dotatio
inopū puellarum.*

*Ad studia
sustentanda.*

*Carolus
Magnus
quos fundavit
Academias.*

*Gregorius
XIII. quot.*

1253. & dotauit Parisiis Collegium Sorboni-
cum, seu Theologicum, quod Academia il-
lius celeberrimæ quasi annuli aurei meritò
gemmam dixeris preciosissimam. Utinam ho-
rū exemplo discerent complures prodigi di-
uitiis ingentibus benè vti, quibus affluunt, &
aliquod virtutis suæ signū & specimen studij
erga bonum publicum posteritati relinquere:
sed heut placet auro potius ollas exornare, &
cloacas; asinūque caput, vt dici solet, lauare
nitro. Non intelligunt, nec intelligere volunt
rebus vtendum sibi esse in eum finē, ad quem
sunt institutæ, nisi velint damnum pati cum
Satyro illo, qui cum primum ignem vidisset
luculentum, eumque complecti vellet, ac o-
sculari: *Heus*, inquit *Prometheus*, *ni caueas*,
Hirce, *profectò dolebit tibi mentum: vrit enim, si*
quis attingat: non valet ad istum usum, sed lucem
& calorem ministrat, tum artium omnium instru-
mentum est. Quintò sumptus graues ad ciuita-
tis monumentum, splendorem, & honestam
exhilarationē; vt exstruere Capitolia, seu Se-
natorias domos, aquæductus, granaria publi-
ca, amphitheatra, exhibere publica spectacula.
Decet profectò muris optimis munire ciuita-
tem, de quibus Theodoricus Rex ita scribit
Catanēsisibus: *Saxa, qua suggeritis de Amphiteatro*
lògæ vetustate collapsa, nec aliquid ornatui publico iã
prodesse, nisi solas turpes ruinas ostēdere, licetiã vo-
bis eorū in vsus dūt axat publicos damus, vt in muro-
rū faciē surgat, quod nō potest prodesse si iaceat. Vi-
deat interim Princeps, ne magnificè edificatio
nimis

Sorbonicum
Colligium à
quo & quã-
do adifica-
tum.

Plut. lib. de
vit. ex ini-
capienda.

Sumptus ad
Ciuitatis
munimen-
tum alia-
que publi-
ca opera.

Castiod. l. 2.
epist. 49.

*Remuneratio
fidei patriæ.*

*Conuiuia
publica.*

nimis fortunas exugat subditorum, exemplo Salomonis. Sextò, egregiã remuneratio fidei patriæ, seu laborum ac periculorum; quæ quis illius causa adiit, digniora certè mercede sua quàm sint malefacta supplicio. Quid si tales de Repub. bene meriti, antè perceptũ præmiũ è vita discesserint? Vtique ad illorum filios est transferendum, in quibus se præmiari parentes ipsi reputant, & contemni; ferunturque in pericula longè alacrius, quando certò sibi persuadent, si præclare se gesserint, mercedè filiis suis esse repositam. Hæc certè causa vna est, cur Ianiceri Turcici tam sint strenui. Prospicitur eorum filiis post mortem fideliter, & modò vnus, modò duo tresue captiui assignantur, quorum redemptione viuant aut labore. Nec tamen crediderim tantum præmij decernendum eiusmodi filiis, quantum ipsismet genitoribus, si superessent; sed neque mihi facilè persuaserim, debere hoc præmium munus esse publicum, nisi ad ætatem illam peruenerint filij & industriam, indolémque præ se ferant, quam postulat, vt ritè administretur. Septimò, conuiuia pulica, non ad ventrem saginandum relata, quod pecuinum; sed ad fouendam communem inter ciues societatem; vtque vel subditi eius, qui conuiuium exhibuit, promptiùs posthac præstent quam ei debent beneuolentiam, atque obseruantiam; vel vt apparatus argumentum, & protestatio quædam sit honoris, quo digni creduntur inuitati. Seruetur porrò proportio tam inter
conui

conuiuium & conuiuas, quàm inter authorem conuiuij, & conuiuium. Nam sicut absurdum, & præter, imò contra rationem esset, tam magnificè vulgares suscipere velle, atque optimates; ita vicissim vulgarj sumptu; & apparatu excipere velle eiusmodi viros primarios. Assuerus Rex vt ditissimus erat & potentissimus, per integrum semestre nobilissimum conuiuium Principibus omnibus sibi subiectis exhibuit; in quo laudat scriptura sacra insigne vinum appositum, vt quod deceret regiam maiestatem. Vinum quoque vt magnificentia regia dignum erat, abundans & præcipuum ponebatur. Esthet 1. Et populo Romano apud mortales omnes celeberrimo valdè displicuit Tubero, inquit Cicero, & à Prætura amotus est, quòd illum excepisset cum vasis fictilibus, & lectis opertis non aulæis pretiosis, sed hædinis pellibus. Similiter risu dignum videretur, si mediocris fortunæ vir regium vellet conuiuium instruere; quia sic seipsum penè totum exhauriret; dignus autè laude non est qui Principi honorem exhibet cum tanto suo detrimento: videretur præterea æquare velle opulentissimos, quòd inuidiosissimum est, & fastum olet. Octauò, sumptuosa funera. Hic tamen sumptus in nullo magis debet consistere, quàm in conducendis sacerdotibus multis, & pauperibus, qui sacrificia, & preces offerant Deo pro defuncti refrigerio; reliqua non ita sunt necessaria, & sæpe magnam continent vanitatem; nec parū ridetur

*Assueri cō-
uiuium.*

*Tubero cur
à prætura
amotus.
Cic. in orat.
pro Mure-
na.*

*Sumptuosa
funera.*

*Poppeaquæ.
tis expensis
inhumata.*

*Instrumenta
bellica.*

*Vestes splen-
didæ.*

Sen. lib. 10.
epist. 77.

ridetur illorum author à sapientibus, vt quon-
dam Nero circa funus Poppeæ amasiæ suæ plus
incendens thuris, quàm ferat vno anno tota
Arabia, vt scribit Plin. l. 12. quæ enim vtilitas
in tanta profusione gummi preciosi, ad vnus
inhumationem cadaueris? Quo spectare po-
tuit nisi ad vanissimam ostentationem? Tan-
git hæc eadem censura Ægypti Reges, qui im-
mensas pecuniæ moles contulerant in stru-
cturas ingentium pyramidum, quibus eorum
cineres conderentur. Et Mausoli Cariæ Re-
gis vxorem, quæ ram multa in eius sepulchrū
consumpsit, vt magnificentissimo templo æ-
dificando satis esse potuerint, quasi vero Deo
& hominibus eadem conueniant. Nonò, ap-
paratus & instrumenta bellica, quales erant
machinæ illæ Demetrii, arietes nimirum, &
ballistæ, quibus subruerentur muri. Huc re-
fero brauia, quæ interdum, & non sine laude
multiplici dono dant Principes, aut etiam vi-
ri alij prædiuites subditis suis, aut conciuibus,
ea lege, vt sint eorum, qui cursu, iaculatione,
aut honesto alio exercitationis genere euase-
rint superiores. Præparantur hoc modo sub-
diti ad bellum necessarium, & beneuolentiam
sibi conciliant locupletes. Restant vestes splen-
didæ, quas licet multò minus quàm superio-
ra, curare debeat vir princeps, vel opulentis-
simus, nec iis superbire, à quibus nequaquam
boni denominantur; sicut, *nec nauis bona dici-
tur, inquit Seneca, qua pretiosis coloribus picta
est, nec cui aurum est rostris, vel argenteis, nec cui*

*in tute
regis p
clauden
lida. gu
10: deb
nicula
pediat
& rem
aliis en
lū conf
sentibil
daunte
sanguin
cerdote
regia si
dotri: &
admini
summi
ratores
bantur
liata Sa
per pro
gere ho
§. 4.
que in
scripti
dam cū
piæ me
etiā su
der? Si
buer, r
instare*

ius tutela ebore celata est, nec quæ fisci opibusque regis pressa, sed stabilis & firma, & iuncturis aquâ claudentibus spissa, ad ferendū incursum, maris solida, gubernaculo parens velox, & consentiens vento: debet tamē, cum exteriora quædam discernicula, & signa sint diuersorum statuum; expediat autē seruari proportionem inter signū & rem quam significat, & tam via ista, quam aliis eminentiorum autoritatē apud populū conseruari, omnia ferè mentientem rebus sensibilibus. Hinc Imperatores & Reges induuntur purpura, in argumetum potestatis sanguinis, quæ ipsis obtigit; sicut etiam sacerdotes Dei iussu, eò quòd illorum dignitas regia sit, appelleturque à B. Petro *regale sacerdotii*: & regio seu monarchico modo Ecclesiā administrant, ac ministerio Christi præcipui, summique Regis mancipentur. Idem Imperatores triumphando palmata olim veste utebantur, quasi gerentes inuictum animū, & liliata Salomon. Sed & fœminas vestiri decet per proportionem maritorum, eorūque fulgere honoribus, ff. de Senator. l. fœminæ.

§. 4. Ad virū transeo Liberalem, suo quoque in munere dirigendum, tametsi ex præscriptis quæ proferam, cōmunia sint illi quædam cū Magnifico. Primum sit, nimium inopiæ metum non admittere, quasi ex honesto etiā sumptu profecturæ. Quid enim reformidet? Si verè sint pauperes, quibus sua distribuet, non obscure innuit Scriptura nullum instare ipsi ex hoc capite egestatis periculum.

Immar

I. Pet. 2.

Pfal. 36.

Iunior fui, ait Rex David, etenim senis, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem. Usurpat iusti nomen pro eleemosynario, sicut & iustitiam pro eleemosyna in versu altero: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Et quamuis non omnino neget talem quempiam inopem factum, vel fame interiisse; à se tamen in tanta etiam ætate visum fidenter negat; quod sufficit, ut rarissimè id euenire quiuisset intelligat. Quid si demonstrarem tales potius largitione ditescere?

Pfal. 111.

Constat certè non defecisse lecythum olei viduæ Sareptanæ, nec illud farinae modicum, quo reficere conata est Eliam Prophetam: & cum non defecerit, perindè fuit, ac si Deus magnam ei farinae, oleique copiam ministrasset pro exigua. Quid præterea clarius verbis Apostoli: *Multiplicabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitia vestra?* S. Ioannes Eleemosynarius Alexandrinus Episcopus nobili cuidam viro, sed ad extremam redactò inopiam dari iussit quindecim libras auri: famuli autem non nisi quinque largiti sunt, quid contigit? Non ita multò post ditissima scemina obtulit eidem Antistiti quingentas in syngrapha; se scripsisse credens mille quingentas; quo fortuito errore postea deprehenso erubuit, & apud virum sanctum se excusauit. Is autè occulto id adscribens Dei iudicio: & suspicatus quod erat, inuestigauit, quot libræ illi nobili numeratæ essent à famulis; cumque tantum quinque audiuisset,

1. Cor. 9.

Multiplacabit semen vestrum, & augebit incrementa frugum iustitia vestra? S. Ioannes Eleemosynarius Alexandrinus Episcopus nobili cuidam viro, sed ad extremam redactò inopiam dari iussit quindecim libras auri: famuli autem non nisi quinque largiti sunt, quid contigit? Non ita multò post ditissima scemina obtulit eidem Antistiti quingentas in syngrapha; se scripsisse credens mille quingentas; quo fortuito errore postea deprehenso erubuit, & apud virum sanctum se excusauit. Is autè occulto id adscribens Dei iudicio: & suspicatus quod erat, inuestigauit, quot libræ illi nobili numeratæ essent à famulis; cumque tantum quinque audiuisset,

Eleemosyna fraudata.

dixit

Et quantum compensata.

dic
tie
int
dust
dece
Qu
ber
filio
uen
pro
ops
ceri
bus
diui
inq
rio f
larg
ciat
rein
N
pau
faue
uiti
can
bus
cor
lera
hab
latro
&c.
ga e
citar

dixit illis: *Ecce fructū auaricia uestra, inobedientia & dissidentia, qua factum est, ne à Domino per interpositam hanc mulierē libras mille acciperemus duplo superātes quingentas, quibus nos donauit; sicut decem, quas iniquē retinuistis, ad quinq; dupla sunt.*

Quòd si in alios quàm pauperes præbeas te liberalē, idque in bonum finē, vt quando exēplo filiorum Iob exhibes affinis prædium ad fouendā mutuam charitatē, tam certò quidē non prouidebit tibi Deus; prouidebit tamē, ne inops fias, eò quòd nihilominus virtutis opus feceris, & te præbueris sapientē dominando rebus tuis, non parcēdo, sed vtēdo vt ancillis, & diuitiæ tuæ fuerint, nō tu vir diuitiarū. *Diuitia, inquit Plut. l. de vita beata, apud stultū in imperio sunt, apud sapientē in seruitute.* Sit interim in largitione modus, ne aliās citò te pecuniæ deficiat & in mentē tibi veniat cū Nerone, inuolante in bona subditorū, vt habeas quod profūdas.

Diuitia in imperio, & in seruitute apud quos.

Ne dixeris in corde tuo, Beatiores me sunt pauperes, non est quòd illorum misereamur: fauet illis verbum Dei magis quàm nobis diuitibus; liberantur ab innumeris, quæ nos circumstant peccandi, pereundique discrimibus, à sexcentis curis & molestiis; sano sunt corpore, robusto, facto ad incommodorum tollerantiam, in vtramque aurem dormiunt, non habent æmulos, nec quicquam sibi timent à latronibus, cum gaudio ex hac vita discedunt, &c. Impia vox ista est, nec excusare valet erga eos illiberalem, quia tota illa eorum felicitas non obstat, quominus secundum corpus

personæ sint miserabiles, & cùm sint, atq; à te suuari queant, omninò vult Deus operam vt tuam sentiant, sicut illorum vicissim velles in re simili experiri.

Ordo in liberalitate tenendus.

In liberalitatis exercitiis eundem quoad personas ordinem seruandum puta, quem in dilectione fraterna libro primo tenendum diximus: exempli causa, cæteris paribus, affines & domestici tui liberalem te potiùs experiantur quàm exteri; *tunica pallio propior est*, & domesticos cuius singulariter commendat Apostolus; agentia item naturalia prius & fortius agunt in obiecta viciniora. Vide item, ne simul totum dederis; sed successiuè, ne insolecat qui accipit, & te minus colat, vbi à te nihil amplius expectabit: Sic melius cum terra agitur, quæ humectatur à pluuiis, còtinuis quidem, sed tenuibus, quàm si à subitis densisque imbribus. Rursus ne totum vnus dederis, & nihil aliis: non enim est liberalis in vnum vel paucissimos omnia congerere.

Quoniam malorum nequitiam, inertiamq; vt plurimùm fouet beneficentia, rarò illam, aut nunquam in eos exercebis, nisi id postulet grauis illorum indigentia, vel necesse sit ad iniustam vexationem aliquam redimendam, vel indè speres futurum, vt ad bonam se frugem recipiant. In specie cauebis augere eos viribus, quos aduersum te armari posse videris. Apologum audi. Syluam rogauit rusticus, vt ad securim suam tollere liceret capulum. Annuit Sylua. Rusticus autem aprata securi cœpit syl-

uæ

uz ar
pœni
tiz, q
conti
hoste
debas
discru
disse
secus.
facit l
taxat
cta tu
nifici
cuniis
peres
lis:

Dis

Ne
lantiu
quis i
non e
non o
non s
nam b
suppe
dante
nihil
displi
placu
Pra
tuosq

uz arbores succidere. Tum & quidem serò
 pœnituit sylvam suæ facilitatis, ac beneficentiz,
 quæ sibi causa fuit exitij. Si nihilominus
 contingat renuntiari tibi improbum esse &
 hostem tuum, quem probum amicumque cre-
 debas, & beneficio affecisti, ne idcirco te
 discruties; sed semper grauius tibi sit, non de-
 disse quod dandum fuit, quàm dedisse quod
 secus. Nam & pater cœlestis solem suum oriri
 facit super bonos & malos. Ne promissis dun-
 taxat dives fueris, & liberalis; in effectum pa-
 cta tua deducito, & conditioni hominum be-
 neficia accommoda. Non egent diuites pe-
 cuniis tuis, sed officiis & rebus aliis, pau-
 peres contrà; rectè proindè monet Martia-
 lis:

Diuitibus poteris Musas, elegosque sonantes

Lib. 7. E-
 pigr. 40.

Mittere; pauperibus munera plena dato.

Ne attendas ad verba quorumlibet insimu-
 lantium te illiberalitatis, sed sapientum; reli-
 quis in more est, avaros dicere quoscumque
 non experiuntur in se prodigos, & à quibus
 non offertur sibi haustus quoties veniunt, aut
 non sæpè ad cœnam inuitantur; aut post cœ-
 nam benè longam & opiparam, adhuc non
 suppeditatur ingens vini copia ad superabun-
 dantem comotationem, qua nihil foedius,
 nihil ingenuo viro indignum magis. Talibus
 displicuisse laudabile est, quia consensisse &
 placuisse turpe est.

Prætextu exercendæ liberalitatis, vel te,
 tuosque sustentandi, ne semper quæras facul-
 tates

rates veteres nouis cumulare; tum quia cum illis crescit habendi cupiditas, & relanguet benefaciendi voluntas; tum quia quatenus instrumenta sunt rei familiaris, respondent artium instrumentis; ars porro nulla vitur, vel eget infinitis, teste Arist. l. 1. Polit. cap. 5. vbi propterea ridet ac reprobatur illam Solonis sententiam: *Diuitiarum nullus est finis constitutus hominibus*. Haud dubie sicut natura & ars rebus suis modum præscripserunt, illa quidem certam formam animalibus vniuersis, vt neque omninò parua essent, nec omninò magna; hæc verò opificiis, vt ars nautica nauibus moderatam magnitudinem, eò quòd tam excessus, quàm defectus ineptas illas ad vsum constitutum redderet, vt dicitur lib. 7. Polit. c. 4. Ita recta ratio omnes vult contentos esse necessariis ad vitam, statumq; proprium honestè conseruandum; sollicitè non quærere ampliora, sique fortè suppetant, dispensare prudenter, non ociosa retinere. Verissimè Plut. lib. de cupid. diuit. *Qui incipit non esse contentus iis, quæ faciunt ad honestam sustentationem, satiari non poterit.*

Luc. 12.

Quòd opulentior, eò esto liberalior; hoc dicitur æquitas, hoc recta ratio, & Christus seruandum insinuat, dicens: *Cui multum datum est, multum querent ab eo*. In structuram tabernaculi parua non contulerunt omnes; sed Principes tribuum plura multò, & preciosiora; nec quisquam est, cui torpe non videatur, liberalitate vinci locupletes à pauperibus vel medio-

cris

tris fortunæ viris ; quandiu hi conferunt ex animo quod conferunt. Hoc dico, quia nunquam mala fide agunt, cuius exemplum profert Aristoteles l. 2. de re familiari. *Mausolus* inquit, *Caria tyranno tributum à suis exigenti*, vel donum potius gratuitum, *privati quidam, iique satis inopes; sed ad hoc callidè instructi, multum pro ratione facultatum suarum obtulerunt; quo auditò puduit diuites, non multò plus adhuc offerre.* Rectè, quia supponebant priuatos illos ab omni fraude abstinuisse, quæ si sibi innotuisset, merito cohibuissent se, ne tam multum erogarent: Et quoniam tempus ipsum gratiora reddit dona, ac beneficia, vide præsertim liberalis sis tempore necessitatis, exemplo *Berzellai & Pópeij Attici*; quorum ille fugienti *David Regi*, valdeq; indigenti, magnú attulit ciború com meatú; hic vero fugienté è patria *Ciceronem Sestertiis* donauit ducentis & quadraginta millibus.

Si aliquid te daturum spondidisti, postea autem perspicuè intelligis non esse dandú, caue dederis, edoctus aureo illo *Agésilai* apophthegmate: *Si iustum est quod petis, promisi; sin minus, non promisi.* Tam parum decet te præstare quod es pollicitus, quàm parum licuit promissario, quod nõ licuit postulare. Ne votis quidem standum & iuramentis, quando iniquitatis sunt vincula, & deprehenduntur fuisse temerè nuncupata. De temeritate loquor circa materiam per se malam, aliàs ob *Dei reuerentiam* oportet vtrisque satisfacere.

Beneficienti recta sit intentio; quod fiet, si beneficium contuleris, quia id Deo placet, præscribit recta ratio, & naturæ inter nos communis lex postulat; secus si benefeceris humanæ laudis aucupandæ gratia, vel studio æquale, vel plus recipiendi, vel libidinandi, vel recreandi te, vel ad altiolem perueniendi gradum, illorum ope & suffragiis, quos muneribus officiisq; prosequeris. Rari profectò sunt, qui intentionem habent repurgatam, iis exceptis qui pauperibus sua distribuunt (præsertim si occultè) à quibus quia non expectât retributionem temporalem, hoc ipso beati sunt, ampliorem à Deo accepturi, qui ait: *Cùm facis prandium, aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites; ne fortè te & ipsi reuertent, & fiat tibi retributio: sed cùm facis conuiuium, voca pauperes, debiles, claudos & cacos; & beatus eris, quia non habent retribuere tibi; retribuetur enim in resurrectione iustorum.*

Luc. 14.

Charites ab antiquis cur ita dispositæ.

Collatum beneficium vix cõmemoraueris, considerans ex tribus Charitibus, quas finxerunt Græci, duas quidem aspicere inuicem; vt doceretur, qui beneficia accipiunt, se ea æterna memoria intueri debere; tertiam auerso fuisse vultu, ad instruendum benefactores, ne illa considerent. Minus adhuc exprobraueris, nisi euidenter ingratis; quales non statim dicendi sunt, qui petenti negant aliquid. Quid enim, si iniquum flagitas, & illis perincommodum; aut si aliundè paria, vel etiam maiora rependant, vt spiritualia pro temporalibus? Sed quid?

Ita

Ita iam viuitur, magnū ducunt homines quicquid dant, quāuis exiguum; & contra exiguum quicquid accipiunt, quantumuis magnum.

Æquo animo promptoque da, quicquid dederis, etiam non petentibus (nisi aliquantulum cunctādum putes, quò munus sit gratius) quia non Deus solū, sed etiam homines hilarem datorem diligunt. *In omni dato hilarem fac vultum tuum*, inquit Eccles. c. 35. Seneca autem l. 2. de Benef. c. 6. *sicut in telis eadem vis ferri est, sed in infinitum refert, utrum excusso lacerto torqueantur, an remissa manu effluant. Idem est quod datur, sed interest, quomodo detur.*

Quid si ad dandum aliqua me necessitas urgeat? Tunc nihil melius, quàm adhibere solertiam, qua videri possis dare liberè, vt sic magis tibi obstringas voluntates accipientium. Exemplum, Princeps impetrare aliquid nō potest à subditis, aut iis negare; minantur enim defectionem, si vltra vserit vel negauerit. Det occultè operam, vt veniant suppliciter rogatū motu proprio, & postulatis eorū annuat; ita quippè interpretabūtur se beneficiū accepisse.

Denique ne pecuniaria duntaxat in re præbe te liberalem, sed opem quoque tuam, & obsequia, quando commodè poteris, cuique libenter impende, libenter consilio iuua indigentem, & collatæ tibi à Deo scientiæ indigentes fac participes. Sic ad se inuitat omnes Sa-

Prou. 3.

Sap. 7.

Sap. 7.

Et Christus Matth. 11. *Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis; & ego reficiam vos.* Prisci illi Ethnici, vt scribit Plutarchus in libro, cui titulum fecit, *ἡθικὴ βιωσιμότης*; id est, *sic vive, vt nemo te sentiat vixisse*, artem auro potiore publicè gratisque communicabant. *Agrotos curabant palam, vnusquisque si quid habuisset conducibile, quod vel ipse agrotans vel alterum curans comperisset, consulebat ei, cui opus erat.* Lysippus accepto Polycleti Doriphoro, opere longè præstantissimo, in quo dicebat artem omnem contineri, effinxit ad eius similitudinem sexcentas decem tabulas pluribus communicandas; adèd non ægrè ferebat, quæ sciebat ipse, disci quoque & sciri ab aliis.

Arist. l. 4.
Eth. c. 1.

§. 5. Sed vtrum prohibetur vir liberalis, quæ sibi ab amicis offeruntur, admittere? Nihil dubium, quin beatius sit dare, ac etiam iucundius. Nam multi sæpè pudore afficiuntur, cùm beneficium accipiunt; semper autem gaudent, cùm beneficium præstant, inquit idem Plut. lib. de disput. Philos. Id quoque certum, ad Liberalem, vt formaliter liberalis est, non pertinere dono affici, sed afficere, nec accipere; saltem vndè non oportet, sed potius dare. *Non enim eius, qui non magni facit pecunias, talis acceptio est. Neque erit petax. Non enim ad eum spectat, qui beneficia in alios cõfert, vt facillè beneficiis afficiatur.* Non desunt prouinciæ, vt Sinèse regnù amplissimū, in quibus missa, vel oblata ab amicis munera repudiare concedit mos patrius; sæpè profectò laude dignus; cū is qui mittit, probet se

Sinen-
sium
mos in mu-
neribus ac-
cipiendis.

se lib
mag
rater
& gr
sibi
tem
pè ne
& re
prim
sunt
non
alicu
repe
re in
filiu
Phar
Dani
gere,
pura
habeb
adhæ
mus t
& in
quod
ræ in
iuxta
tus est
aurea
beret p
ampli
cto se
cõmu

se liberalē, earundemque contemptorem; Alter magni faciat propensam in se mittentis voluntatem, & propt̄ er illam ei se fateatur obstrictū & gratias agat; simul autem indicet animum sibi esse à muneribus æquē liberum. Vbi autem mos iste non inualuit, oblata recusare sapē non expediet, ne vnà cum iis se contemni & reici suspicentur, qui dederint. Quod in primis accidit, quando potentiores maioresq; sunt accipientibus; dummodò tamen ab illis non offerantur in pretium, seu mercedem rei alicuius factæ & spiritualis, quo sanè casu sūt repellenda. Exemplum: res sacra fuit Scripturæ interpretatio, quā in pariete vidit Baltassar filius Nabuchodonosor Regis, *Mane, Thechel, Phares*, ad cuius sensum eruendum promisit Danieli nobile præmium: *Si vales scripturam legere, & interpretationem eius indicare mihi, pur-* Dan. 5.
pura vestieris, & torquem auream circa collum tuū habebis, & tertius in regna meo Princeps eris. Quid adhæc Daniel? Munera tua tibi sint, & dona domus tua alteri da, scripturam autem legam tibi Rex & interpretationem eius ostendam tibi. Nec obstat quòd peractis omnibus seu facta iam scripturæ interpretatione, cōsenserit oblata recipere, iuxta id quod sequitur: *Tunc iubente Rege indutus est Daniel purpura, & circumdata est torques aurea collo eius, & predicatum est, de eo, quod haberet potestatem tertius in regno suo;* quia nullum amplius suberat periculum, ne hæc dona ex pacto seu tanquā mercedem, & iustitiæ cuiusdam cōmutantis titulo admittere videretur. Hæc

2. Reg. 19.

rursus intellige, quando quod offertur, oneri potius quàm solatio futurum est accipienti; vt patet ex responso Berzellai ad Dauid Regem, sic illum inuitantem: *Veni, vt requiescas securus mecum in Hierusalem.* Sed excusauit se Berzellai, prætendens senium aulicis moribus ac strepitibus minimè accommodatum, & ait: *Obsecro, vt reuertar seruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & sepeliar iuxta sepulchrum patris mei, & matris mee.* Quod si superior sit, longèque augustior qui munere donatur, interdum remittet totum, sufficere sibi dicens animum dantis liberalem; vel ad summum partem sibi retinebit. Sic Dauid Absaloni filio suo respondit, à quo fuerat ad prandium inuitatus: *Noli fili mi, noli rogare, vt veniamus omnes, & grauemus te.* Sed neque munera admitter liberalis, si nõ ex amicitia, sed alicuius spe commodi offerantur. Indigebat Persa patrociniò Cimonis Atheniensis, quo vt fraeretur, obtulit ei pateras duas, alterã aureorum plenam, alterã argenteorum. Tunc indignatus Cimon repudiauit munera, negans se esse mercenarium.

Ibid. c. 13.

Cimon repudiat munera, & quæ ratione.

De partibus, seu legibus Prudentiæ
circa Gratiudinem.

CAPVT IV.

§. 1. *Gratiudinis actus quàm sit nobilis; Ingratiudine*

tudo contrà, quàm turpis, & qua turpissima omnium.

2. Beneficium quomodo recognoscendum.
3. Quomodo laude prosequendum beneficium, & agenda gratia.
4. Quomodo rependendum aequalens beneficio, vel quid maius.

§. I. **T**ANTA virtus est Gratitude, ut vel partem eius primam, quæ consistit in accepti recordatione beneficij, beneficentia ipsi parem facere quidam non dubitent. Quid enim maius, inquit? Apud amicum deponere preciosum aliquid, an fideliter seruare depositum? Vtique hoc maius credendum est, quia difficilius. At liberalis collatum beneficiû deponit apud beneficiarium; hic autem si verè gratus sit, committit illud perenni memoriae. Deindè quanto in pretio est beneficentia, tam detestabilis est ingratitude (& consequenter tam laude digna gratitudo) illa enim beneficiû ponit, ista eleuat, & viri liberalis riuos claudit, ne vltra erumpant, & in alios deriuentur. Eundem mœrore quodam afficit, propter iacturam malè collocati beneficij. Expostulat Deus ipse, & ait Isa. 1. *Filios enutriui, & exaltavi, ipsi autem spreuerunt me.* Et Luc. 17. *Nonne decem mundati sunt, & nouem ubi sunt?* Nec mirum, nam reuerà:

Gratitude
in quo consistat.

Lucianus.

Improbis vir est dolium perforatum, in quod omnia

Infundens beneficia in vanum insu deris.

Non

Non hoc tantum, indignari etiam facit alios. Exemplum vide apud Senecam l. 4. de Benef. c. 37. Miles quidam Philippo Macedonum Regi percharus, ac strenuus; sed auarissimus, naufragio eiectus est in agrum cuiusdam Macedonis, à quo gratis & humanissimè cū susceptus fuisset, homo alioqui ignotus, miser, peregrinus; indèque discessisset, ac Regi commemorasset, quæ in mari pertulerat mala, non erubuit hospitis illius sui agrum in præteritæ mercedem militiæ sibi postulare; erat enim ager amœnissimus: nec postulauit solum, sed impetrauit. De qua concessione certior factus hospes, confestim accurrit, & suggestit Regi, eum se esse qui naufragum militem suscepisset hospitio; cuius nihilominus agrum sibi decerni per summam flagitasset impudentiam, pari cum ingratitude coniunctam. Quo audito statuit Rex, & Pausaniæ mandauit, vt curaret detractum agrum possessori suo restitui; inscribi autem dorso impudentis militis: *Hic ingratus hospes est.*

Sciendum interim, non esse ingratos omnes nequitia pares; Quidam ingrati sunt, quia nõ agnoscunt beneficium, nec par aliquid data occasione rependunt, cùm tamen possint. Deteriores alij pro acceptis bonis rependunt mala colubro similes, qui propè enectus frigore, & ad focum domesticum portatus à rustico, momordit illum, postquam ab igne cui admotus fuerat, vim virusque recepit. Actionem contra tales singulari et concedunt iura, renocantur donationes, potestati patriæ subiiciuntur de-
nuo

Ingratitudinis exemplum notabile.

In ingratos poena decretæ.

suo emancipati filij, & liberti pristinae seruituti. Ad hæc priuantur filij successione legitima bonorum ad parentes pertinentium, & cliens accepto prædio exiit propter commissam ingratitudinem aduersus dominum clientarem. Quid enim minus concedant leges benefactori, quàm vt beneficio illum destituat, à quo non agnoscitur, imò quem malorum retributorem pro benefactis experitur? Agro indignantur omnes rependenti pro bono semine vtricas & spinas; in ingratos autem beneficiorum loco mala reponentes nefas erit indignari? Sciendum præterea speciali execratione dignos esse, quicumque ingratum gerere animum deprehenduntur in Deum, vel in parentes, Rempublicam, ciues optimos, vel etiam dominos & præceptores; quibus tamen ingratitudinis speciebus quid hodie solennius? Quotusquisque est affluentium vitæ huius commodis qui præ oculis Deum habeat, gratias illi agat, cogitatione ad illum assurgat, quando res occurrunt pulcherrimæ; vt lux Solis aurea, color viuidissimus, concentus gratissimus, aliaque externorum blandimenta sensuum? Quid iustius faceret attentè ista considerans, quàm intra se diceret? *Benedictus sis æterne Deus in sacula seculorum. O Domine, si mihi pro hoc corruptibili corpore tam magna, & innumerabilia præstas à cælo & aëre, à terra & mari, à luce & tenebris, à calore & umbra, à volucribus, & piscibus, à bestiis & arboribus, à cibo & potu, ab odoribus, & saporibus, à multiplicitate*

tiplicitate herbarum, ferarum, & germinum terra
 nobis successiuè ministrantium, vt alleues fastidium;
 qualia quaso, quàm multa & magna erunt bo-
 na, qua preparasti diligentibus te, in illa caelesti
 patria, vbi visuri sumus te facie ad faciem? si
 tanta facis nobis in carcere, quid facturus es in
 palatio, in domo libertatis? Si tanta solatia in hac
 die lachrymarum nobis abs te sunt, quid conferes in
 die nuptiarum? Si tam innumera, & varia do-
 na tua, qua nunc amicis pariter tribuis & inimi-
 cis, quàm dulcia erunt & delectabilia, qua solis
 largiturus es amicis, & abscondisti timentibus te? O
 immensa fontem bonitatis! peccatoribus nobis quoti-
 die te blasphemantibus, das calum, terram, pluuias,
 fructus, vbertatem, honores, opes, filios, quis iam
 te non amet? Quousque nobis mens leua erit? non
 tibi referemus gratias? non discemus ex ijs qua fa-
 cta sunt in te assurgere? Sic, inquam, Deo lo-
 quendum esset; at gratiis ora nostra claudimus;
 adhæret lingua faucibus, atque vtinam illam
 vt gladium in summum illum benefactorem
 nunquam exacueremus. A parentibus tot,
 tantaque filij omnes acceperunt, quot quan-
 taque eis reddere, quantumuis intendant ner-
 uos, nunquam possunt; & tamen quàm pauci
 diris ab illis non deuouentur ob ingritudi-
 nem? Prætendunt, scio, filij se ab iis affectos
 iniuria aliqua, sed vt plurimum mentiuntur;
 demus tamen vera dicere: an iustum est, iniu-
 riolæ vnus obtentu aboleri tot, tantorumque
 beneficiorum ius & memoriam? O quàm vé-
 rum

tum est illud Plauti in Penulo:

Si quid bene facias, lenior pluma est gratia:

Si quid peccatum sit, plumbeas gerunt iras.

Patriam quoque propriam, cui multum debēt omnes velut communi matri, euiscerant, ac produnt quamplurimi, & cruore eius delectantur. Multum vicissim debet patria ciuibus oprimis, à quibus seruata est; sæpè interim illorum obsequia, & fidem missa facit. Exod. 1. *Surrexit Rex nouus super Ægyptum, qui ignorabat Ioseph.* In Miltiadem, & Themistoclem columina sua tam ingrata fuit ciuitas Atheniensis, vt illum suffocauerit, istum verò in exilium egerit, idcirco dicere solitum, similem se esse platanis; sub quarum vmbra continent se, & accurrunt homines afflicti tempestate, easdem autem redeunte serenitate lacerant. Eadem veneno Socratem sustulit dignum planè, qui publicis impendiis in Prytanzò aleretur. Nihilò gratiorem experti sunt Romanam tres illi Scipiones, Africanus, Asiaticus, Numantinus, quorum primus annos natus 24. in Hispaniam missus, indeque petens Africam, primo die Carthaginem cepit, occidit de hostibus 44000. naues incendit 500. coegitque Annibalem redire ex Italia, ipsumque omninò fregit. Postea autem mercedis loco accusatus repetundarum est ab Acteo tribuno plebis: & quamuis conuinci nequiverit, adeò ægrè tulit accusationem, populi que conuiuentiam, vt in voluntarium exilium concessit

*Miltiades
& Alcibiades
quàm
male affecti
à patria.*

Ac tres Scipiones.

concefferit, & ibi mortuus sit, mandans vxori, ne in urbem transferri ossa sua peteretur. *Ingrata patria*, inquit, & sepulchro inscribi iussit, *non habebis ossa mea*. Comes de Suffort Anglus quamplurima pro Anglis suis in Gallia gesserat contra Carolum VI. & VII. tandem nihilominus ob factas cum Rege inducias non sine causa, necessitateque grauissima odium maximum incurrit Londinensium, à Comite de Sôbresset occisus & capite plexus in Normandia est, indèque Londinum missus, vbi fecuerunt eum Londinenses in partes quatuor, quas postea totidem ciuitatis portis affixerunt. Huic affinis est ingratitude in eos, qui strenuè laborarunt, dum pollebant viribus; vbi autem senuerunt, contemnuntur velut inutiles. Exprobrauit hoc hero suo canis venaticus senio confectus: *Iuuenem amasti, senem odisti*. Grator in Bucephalum equum suum Alexander Magnus stabilem annonam seni constituit, & senem dilexit fructuosæ iuuentutis gratia. Et Ælius Adrianus Romæ veteranis Doctoribus amplius docere non valentibus opes contulit, ac vacare vitæ reliquum iussit. Ingratorum seruatorum numerus exitu caret. Bessus Darium dominum suum Persarum Regem in se munificentissimum interfecit: quam ingratitude non ferens Alexander discerpi iussit alligatum duabus inflexis arboribus. Rechab quoque & Baana, vt Regi Dauid gratificarentur, Ilboseth optimum Principem suum somno sopitum iugularunt, quo renuntiato iussu Dauid

Comes Suffort.
Bellef. in
Caralo VII.

Alexander
annonam cō-
stituit stabili-
lem equo
seni.

Bessus in-
gratus in
Darium eū
obtruncat.

2. Reg. 4.

David confossi sunt. Vicissim magnus est Dominorum numerus, qui optimis seruis suis reponunt pro bonis mala. Ioas Rex in regnum assumptus opera Ioiadae Sacerdotis obrui iussit lapidibus Zachariam filium eius, à quo salubriter admonebatur, 2. Paral. 24. Idem Alexander Magnus Clytum seruum suum fidelissimum peremit, postrema hæc dantem verba, *πρωτὰ τελὴ τῶν πόνων*, *hic ne finis, seu premium est tot laborum?* Crebra quoque ingratitude discipulorum, ex quibus Periclem vix quidquam magis infamauit, quàm quod abundans opum Anaxagoram præceptorem suum fame mori sustinuerit.

Clytus ab Alexandro occiditur.

Periculis ingratitude.

§. 2. Ad Gratitude tria requiri docet S. Thom. 2. 2. q. 107. a. 2. Primum, vt homo agnoscat acceptum beneficium: Alterum, vt laudet illud, & gratias agat: Tertium, vt retribuat loco & tempore secundùm suam facultatem. Primum minus quidem est quàm secundum; prius tamen, magisque necessarium. Secundum similiter minus est quàm tertium, antiquius tamen, & magis necessarium. Ita fit vt pars ingratitude omnium deterrima, & quasi fundamentum cæterarum, sit omissio primi illius debiti, id est acceptum beneficium non recognoscere, cuius sceleris Calvinus præ alio quouis reum se fecit l. 3. Instit. c. 4. §. 29. & seq. scribens: *Quid quæso nobis prestisset Christus, si adhuc pro peccatis pœna temporalis exigeretur?* Quasi verò non sit multum & maximum Deo reconciliari, ab æterna morte

Ad Gratitude tria requiruntur.

liberari, diuinæ gratiæ participes fieri, per gratiam ius sortiri ad vitam æternam, & posse pro culpa ex parte saltem satisfacere, quorum omnium effectuum propria & præcipua causa est mors Christi. Secunda pars ingrati- tudinis est, non laudare beneficium, & gratias agere, sed dissimulare ac si non accepisset. Tertia non rependere par, vel maius aliquid. De partibus negatiuis loquor: nam longè adhuc deteriores sunt positivæ his respondentes, per quas ingratus non solum non facit quod debet, sed facit quod non debet; adeoque non agnoscit beneficium, vt reputet maleficium (quo modo peccant in Deum afflicti & ægri plurimi afflictionem ægrè ferentes, cum tamen sæpè maius donum Dei sit quàm prosperitas, & digna ob quam exclamet eorum quilibet. *Bonum mihi, quia humiliasti me, vt discam iustificationes tuas.*) aded rursus non laudat ipsum, vt etiam vituperet; exempli causa, professionem bonarum literarum, & bonas ipsas literas, quibus tinctus est, à suis præceptoribus, & sine quibus non esset, quod est: aded denique non reponit pro bono bonum, vt etiam rependat malum; tauris, furiosis & arietibus similis, qui sæpè cornibus impetunt eos, à quibus nutriti sunt. De prioribus illis tribus ingrati- tudinis partibus dicamus ordine ali- quid in hoc, & seq. §§.

Psal. 118.

*Beneficium
non agnos-
centes qui.
Act. 13.*

Beneficium non agnoscere dicitur, primò, qui sine causa illud repudiat, vt Iudæi, ad quos Paulus & Barnabas: *vobis oportebat primū loqui*

ver

*verbu
vos inua
tes. Di
nabil
mitter
tium si
eroque
sibi ex
econtr
quàm
thei, q
tum op
nulla e
verò al
princip
quitur
Deo?
diuina
qui inf
habere
que; M
hac om
ster Do
laudati
præclar
quiesc
sam pra
citè ren
esse inf
datur L
na in p
tus ad*

verbum Dei; sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis aeterna vita, ecce conuertimur ad gentes. Dixi sine causa; nam si causa subsit rationabilis, excusatur; vt Iacob, Gen. 33. non admittens periculosum Esau fratris sui consortium sibi oblatum his verbis: *Gradiamur simul, eroque socius itineris tui.* Item qui beneficium sibi ex iustitia deberi falsò interpretatur; cum econtrà sit gratuitum. Item, qui illud alteri quàm auctori suo vero acceptum fert; vt Athei, qui Deum eleuantes, à quo est omne datum optimum, & omne donum perfectum, nulla ei adscribunt bona; sed naturæ. Quasi verò aliud sit natura quàm Deus, vt causa & principium creaturarum? *Non intelligis, ita loquitur Seneca, te cum hac dicis, mutare nomen Deo? Quid enim aliud est natura, quàm Deus, & diuina ratio toti mundo inserta?* His affines sunt, qui inflati superbia, non à Deo, sed à seipsis habere se præsumunt, quod habent; dicuntque; *Manus nostra excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia.* Et: *Labia nostra à nobis sunt, quis nosse Dominus est?* Sed neque procul absunt, qui laudati, à doctrina, forma, opibus, actû præclaro, & id genus aliis, in ea laude conquiescunt, nec in Deum referunt velut causam præcipuam; nam ex consequenti, & tacite rem laudatam; non à Deo, sed à se ipsis esse insinuant. Quo delicto quantum offendarur Deus, ex eo liquet, quod eiusmodi dona in pœnam sæpè reuocet, vt narrat Sigebertus ad annum 530. de quodam Episcopo,

Athei.

Sen. 14. de
Benef. c. 5.
6. 7.Deut. 32.
Psal. 11.

*Episcopus
amputata
lingua lo-
quitur, &
cur tanto
dono priva-
tus.*

S. Aug. lib.
1. Retr. c. 9.

qui amputata ab hæreticis lingua rectè loquebatur; sed cùm inde superbiret, tanto est dono destitutus. Affinis est apologus de cornicula, quæ cùm alienis adornata plumis inde sese efferreret, quasi propriis; fastum non ferentes aues cæteræ aduolarunt, & suas singulæ reperentes destitutam omnibus reliquerunt. Item qui raro, vel nunquam de beneficio cogitant, sed obliuioni tradunt, non naturali; quia hæc cùm in nostra non sit potestate, culpa vacat. *Nequa enim quisquam peccat in eo*, ait S. August. *quod vitare non potest*, sed morali, mananti scilicet ex defectu bonæ voluntatis, ac diligentia in considerandis passim bonis quæ accepimus. Sicut enim eorum facile memoriam retinemus, erga quæ afficimur; ita contrà citò deponimus; si contemnamus. Licet autem beneficium sit ex se amabile, & magni faciendum; non placet tamen omnibus propter obligationis onus, cui obnoxium facit accipientem, atque ex hoc capite contemnitur, sed non rectè; quia, vt scribit Seneca l. 8. epist. 68. *Non qui iussus, seu obstrictus aliquid facit, miser est; sed qui inuitus.*

*Beneficium
parui pen-
dentes.*

Item, qui beneficium siue à Deo profectum siue ab hominibus parui pendunt: quod sapissimè accidit, non quia in se paruum sit; sed quia ipsi insatiabiles & inexplebiles semper sibi expetunt plura, quasi meritis suis nondum sit factum satis. Atqui decet sapientem, non facile equi dentes inspicere donati: & ad benefactoris studium magis quàm ad donum respicere

cere; vt respexit Christus, plus oblatum reputans à vidua, quæ duo solum minuta contulerat, sed magnificè, libenter; oblita suæ paupertatis; putansque munus se accipere cum offerret, quàm ab opulentissimis. Eleganter suo more Aristoteles: *Liberalitas pro facultatibus dicitur. Non enim in multitudine eorum quæ dantur, sed in habitu eius qui dat; actio liberalis consistit: qui quidem habitus est; qui dat pro facultatibus. Vnde nihil vetat, quin liberalior aliquis sit; qui pauciora dederit, si modò ex paucioribus etiam fuerit elargitus.* Solet etiam hæc iudicij peruersitas, seu beneficij accepti extenuatio partim ex eo descendere, quòd dari credatur in retributione actuum, & obsequiorum nostrorum; quibus nihil par esse posse suggerit *invidia*; seu amor nostri fallax, & immodicus; stultè somniamus; partim ex eo quòd sit beneficium commune multis, aut non consideretur circumstantia temporis, vel eximia dantis conditio. Quid enim si ita commune sit, vt commodis tuis nihil detrahat aliorum participatio; nec impediatur quominus tibi æquè bene sit, ac si in eius partem nemo veniret alius? Est profectò, cur æquè gratum te sentiat benefactor, verbi gratia, Deus creator solis, imbrium dispensator, Christus humani reparator generis, concionator qui aliis præter te ostendit salutis viam, &c. A circumstantia temporis constat multum pendere beneficij magnitudinem; tunc sanè iucundissimi, quando confertur valde indigenti; quare

Arist. l. 4.
Eth. c. 11

Pfal. 9.

Propheta hoc speciali nomine Deum extollit benefactorem suum, quòd sit *adiutor in opportunitatibus in tribulatione*. Quòd denique ad benefactoris circumstantiam, cùm beneficij, & iniuriæ contraria sit ratio, & hæc quidem eò maior, quòd qui læsit, est abiectior, qui verò læsus præstantior: Oppositum beneficio accidat, crescatque prout augustior fuerit qui confert, vilior qui accipit; facile fit, vt quod in se minus est, maiori æquipolleat; imò etiam sit præferendum. Infertur præterea nullum tam paruum Dei in hominem existere, quod non sit quadantenus infinitum, cùm infinito interuallo hominem Deus superet; & contrà, eandem ob causam irrogata illi iniuria quadantenus est infinita.

*De gratiarum
actione dis-
tinctio.*

§. 3. De actione gratiarum, vidi nonnunquam disputari, vtrum semel egisse sufficiat, rectèque concludi, distinguendum de beneficiis. Si sint vulgaria, semel egisse gratias satis erit; vt seruetur inter illa, & actionem hanc proportio, & non erubescat benefactor; secus si singularia, & magna. Sed vtrum expediat etiam pro congestis in alios donis & beneficiis, eidem benefactori habere aliquas? Vtrum audiente eodem & præsentem, acceptorum ab eo bonorum facere mentionem? Quod ad primum, conuenit profus, quoties illi alij nobis sunt affinitate coniuncti, aut collatum in eos beneficium in nostram redundat vtilitatem. Sic agit Pater, Principi gratias, à quo filium suum videt honore affectum: vel etiam
filius

filius parentem videns ab eodem in dignitate constitutum. Et pij omnes Deo pro donis, quibus beatissimam Virginem Mariam dignatus est cumulare; quia cum eò sine illi collata sint, vt dignum Redemptoris nostri fieret habitaculum; arborque illa existeret, ex qua proditutus erat vitæ fructus, & salutis nostræ precium, in nostra vtique cesserunt commoda. Sin autem sint exteri, nullo affinitatis vinculo nobis colligati, & reportent soli vtilitatem ex aliena beneficentia; non est, cur homini gratias agas in eo benefico, vt qui nihil minus in mente habuerit, quàm illis benefaciendo, tibi simul bene velle ac consulere. Deo autem pro collato quouis in eos dono, agi gratiæ meritò possunt, contraria de causa; nempè quia respectu eius omnes fratres sumus, & ipse tanquam communis pater facit benè omnibus, & vniuscuiusque dona vult in necessitate cæteris esse communia, eaque largitur in hunc finem. Quod ad secundum, si Dei sint munera, qui non potest vbique non esse præsens, patet quòd vel præsentem & audientem eo commemoranda sint, vel nunquam; neque enim absente possunt. Dirigere rursus licet eorum commemorationem tam ad ipsum, Prophetæ exemplo, dicentis: *Domine Deus adduxisti me hucusque*, id est, fecisti me Regem. *Sed hoc parum visum est in conspectu tuo, nisi loquereris etiam de domo serui tui in longinquum:* quàm ad alios, vt dirigebat idem Propheta, cum diceret Psal. 65. *Venite, & narrabo omnes*

Pro donis B. Maria concessis pij omnes reddunt gratias.

Dei munera.

1. Reg. 7.

*Hominum
Beneficia, &
pro eis gratia
agenda, qua.*

qui timetis Deum, quanta fecit anima mea. Sin autem beneficia sint hominum, recenserit quidem possant & debent; siue præsentes sint, siue non, sed data occasione; quæ si desit, importuna erit, ob idque datori honesto, & à vana gloria abhorrenti, ingrata narratio. Exemplum, donat te princeps equo nobili; arripe præsentem, perfectamque occasionem depromendi ore tuo gratias; eadem coram ipso vttere. Et similiter si percõteretur, vtrum valeat, tibi que satisfaciatur; iterum gratias age. Si sciscitetur tertius; vnde illum habeas, caue nomẽ suppressas tui benefactoris. Exemplum aliud habes apud S. Basil. epist. 1. *Si quid ab altero edocti sumus, inquit, id ipsum non occultandum est, velut improba mulieres spurios partus subijciunt; sed dicti parens cum gratitudine prædicetur.*

*Remunerã
da beneficia
si possis, &
quando.*

Sen. l. 4. de
Benef. c. vlt.

§. 4. Quod ad reponendum, remunerandumque beneficium, ne id facere prætermiseris, si possis; nec imitere lupum, qui grui præmium laboris petenti, quem susceperat eximendo illi os, quod gulæ infixum hæserat, respondit ingratus: abi, non sat habes quod viuiss vitam debes mihi. In me enim fuit præmordere collum tuum. Interim tamen ne statim reposueris, quia superbi videtur nimis festinare, quasi obligati nolentis vel tantillo tempore benefactori, & debere aliquid. De hac re Seneca. *Reijciendi genus est protinus aliud inuicem mittere, & munus munere expungere.* Et infra: *Qui festinat itaque redare, non habet animum grati hominis, sed debitoris.* Et vt breuiter dicam,
qui

qui nimis citò cupit solvere, inuitus debet, qui inuitus debet, ingratus est. Certè solui statim vel definito tempore, proprium est eorum quæ debentur ex iustitia, à quibus differre oportet debita, quæ nituntur sola gratitudine. Sicut iuxta Quintilianum ij, quibus infirma est memoria, non debent esse nimis solliciti, nec obligate se ad omnia verba, cum obliuio vnus eorum cuiuslibet, aut deformem hæsitacionem aut etiam silentium inducat, tutiusque multò sit, comprehensis animo rebus ipsis libertatem sibi eloquendi relinquere; ita si non potes benefactori condignum rependere, ne sis valdè anxius, cum dâdi studium præcipua pars sit beneficij, & in tua potestate; possitque eius magnitudo defectum omnè supplere exterioris muneris. Cum rursus benefactori, quem prudentem supponimus, etiam parua placeant à viro bono sibi obstricto venientia, plus quippe attendit retributoris mentem, probitatem & merita, quàm donum. Vnde nec in victimis licet optima sint, auroque præfulgeant, Deorum est bonos, ait idem Seneca, sed in pia ac recta voluntate venerantium. Itaque boni etiam farre religiosi sunt; mali non effugiunt impietatem, quamuis aras sanguine multò cruentauerint. Liqueat quid te facere oporteat, si tibi nihil omninò sit, vel parum quod retribuas. Hoc ipsum repende. Quàmquam plura sepè possis, quàm credis. v.g. interponere apud Deum pro benefactore tuo preces feruidas, actionem iterare gratiarum, prædicare eius beneficentiam, offerre ei teipsum;

Quintil. l.
11. c. 2.

Senec. lib. 1.
c. 6.

*Æschines
dat seipsum
Socrati.
Sen. supra l.
1. c. 8.*

Ecclef. 10.

*Retributio
gratuita be-
neficij qua-
lis.*

*Alphonfus
Rex AVARUS.*

quia non parum obtuleris, si bonus sis. Cessit
 Æschini pauperi species hæc gratitudinis fœ-
 liciter: *Nam cum Socrati multa multi pro suis fa-
 cultatibus offerrent: Nihil, inquit ille, quod dare
 tibi possim, inuenio. Itaque do tibi quod unum ha-
 beo, meipsum. Cui Socrates: quidni tu mihi ma-
 gnum dederis, nisi fortè paruo te æstimas? Ante om-
 nia verò semper retinere stude propensam
 erga eum voluntatem, idque licet post collata
 beneficia leuibus te quibusdam iniuriis affe-
 cerit; quia, vt ait lex, *utile nõ debet per inutile vi-
 tiari*: secus si graues fuerint & multæ. Nam si-
 cut *musca perdunt suauitatem unguenti*, ita eiusce-
 modi iniuriis obscuratur nitor ferè totus be-
 neficij, nec post se relinquit obligationem pe-
 culiaris beneuolentiæ. Vbi suberit retribuendi
 vis, ne id solùm facito, quando commodè
 licebit; sed satage, si potes, liberalitate vincere:
 quia sicut gratuita fuit doni largitio, ita gratui-
 tam retributionem oportet esse: qualis vix vi-
 detur, si non plus dederis quàm accepisti (nisi
 qui dedit longè sit opulentior; nam locuple-
 tiori plus rependere nihil aliud videtur, quàm
 ridiculè velle cum eo certare largitionibus,
 velle acceptum ab eo munus insimulare par-
 uitatis. Imitandi proindè agri fertiles, qui plus
 reddunt quàm acceperunt. De Alphonso Rege
 ferunt (secundum Neapolitanum fuisse credi-
 derim, fuit is namque auarissimus) quod è na-
 uicula in mare prolapsus beneficio remigis li-
 beratus est: cui meriti gratia quotannis dum
 viueret*

viue
statu
tale
Sen
iun
rit fo
conf
retri
quã
cun
lud i
cepe
ri, c
pign
sum
geat.
tibi e
riisse
vinc
aliqu
argen
secus
ipsa t
& in
bono
nefa
hil tu
adue
simu
te; s
natur
sequi

viueret duodecim vncias pendendas ex ærario
 statuit. Satis hoc remigi, sed perparum Regi
 tale præsertim ob meritum fuit. Quod addit
 Seneca lib. 2. de Benef. c. 9. *Interdum & ipse qui
 inuenitur, fallendus est, ut habeat, nec à quo acceperit
 sciat:* non de eo solùm est accipiendum, cui
 confertur beneficium, sed de illo prætereà cui
 retribuitur; quia contingere potest tam vnum
 quàm alterum intempestiua prohiberi vere-
 cundia, ne rem perat qua extremè indiget. Il-
 lud ipsissimum munus quod à benefactore ac-
 ceperis, ei offerre, video ab omnibus reproba-
 ri, cùm sit nolle penes te habere argumentum
 pignusque beneuolentiæ. Aliud itaque diuer-
 sum elige quod remittas, nisi illo ipso indi-
 geat. Siue casu, siue aliter perierit munus, quod
 tibi est ab amico, non idcirco interpretaris pe-
 ziiisse illius in te beneficium, vel gratitudinis
 vinculum, quo te sibi obstrinxit; quia, vt iam
 aliquoties me dixisse recolo, nec aurum, nec
 argentum, nec quidquam eorum quæ extrin-
 secus accipiuntur, beneficium propriè est, sed
 ipsa tribuentis voluntas. Auferre illa à nobis
 & iniuria & casus potest; hæc autem in viro
 bono semper durat, nec vlla vi fit irrita. Be-
 nefactoris causa siue postulantis, siue non, ni-
 hil turpe feceris, in nihil consenseris, quod
 aduersetur bonis moribus. Talia si flagitaret,
 simul ostenderet se non benefecisse ex virtu-
 te; sed beneficio interposito velut pretio co-
 natum fuisse iniqua clientis sui emere ob-
 sequia. Non itaque præstabo quod flagitat,

*Beneficium
 quid pro-
 priè*

*Nihil turpè
 faciendum
 benefactoris
 causa.*

1004 DE PERFECTA PRVDENTIA
ne peccem in virtutem, imò ne illi ipsi officia,
& tandem displiceam. Sunt quædam nocitura
impetrantibus, quæ negare beneficium est. Æ-
stimabimus itaque vtilitatem potius quã vo-
luntatem petentium. Sæpè noxia concupisci-
mus, nec dispicere quàm perniciosa sint licet;
quia iudiciũ interpellat affectus. Sed cũ subsi-
dit cupiditas, cùm impetus ille flagrantis animi,
qui cõsilia fugat, cecidit, detestatur obsequi-
tores perniciosos. *At fortè scio, inquis, & obiicit*
sibi Seneca l. 2. c. 14. hoc illi nõ profuturũ, sed quid
faciam? Rogat, resistere precibus eius non possum.
Viderit, de se, non de me quæretur: falsum est, imò
& de te, cùm ad mentem bonam redierit. Quemad-
mòdum pulcherrimum opus est etiam inuitos nolen-
tesq; seruare, ita largientibus pestifera largiri odium
est blandum & affabile. Beneficium demus ac repen-
damus. quod vsu magis magisque placeat, & nun-
quam in malum vertatur.

*Spirituale
pro tempo-
rali non cõ-
mutandum.*

Denique temporali beneficio nunquam spi-
rituale commutaueris per modum pretij, nec
contrã; quia hoc esset illud huic æquiparare;
quod iniquissimum constat esse. Præstantiora
iudicio, ni fallor, tuo sunt spiritalia, & sacra
vita, valetudine, bonisque artibus. Hæc au-
tem non venduntur, nec vendi possunt præ
valore ac pretio; sed tantùm Medicis & ani-
morum nostrorum cultoribus soluitur operæ
stipendium, quòd deseruiant, quòd à rebus suis
auocati nobis vacent: atque ita mercedem non
meriti, sed occupationis suæ ferant. Non ta-
men hæc obstant, quòd minùs ad vindicandum
ius

ius benefactoris, illumque ipsum ab iniuria liberandum, sacra in tua sita potestate in necessitate exponas; tum quia non exponuntur vt sacra, sed vt temporale aliquid permixtum habent pecunia æstimabile; tum quia non referuntur ad compensationem rei temporalis, sed ad amicitia bonum & iustitiæ, dum insignis amici propulsatur iniuria, & defenditur innocentia. Nam similiter sacram supellectilem pro redemptione captiuorum, & ad medendum aliis pauperum necessitatibus, licitè vendi, ac confringi, locuples testis est S. Ambrosius l. 2. de offic. c. 28. & docet S. Thom. 2, 2. quæst. 100. art. 4. In hoc genere illustre exemplum vidit Gallia in reuerendis Patribus Cœlestinis Marcoussiani Cœnobij; nam cùm illorum fundator D. Ioannes de Monte Acuto damnatus fuisset capitis sententia iniquissimi Iudicis Petri des Essars, & post demessum caput affixus patibulo, boni illi & gratissimi patres prædictum Petrum in ius vocare festinarunt. Et quia litis huius grauissimæ prosecutio ingentes postulabat sumptus, impenderunt thecas omnes sacrarum reliquiarum aureas & argenteas, quibus abundabant, tantoque zelo in actionem incubuerunt, vt breui contingerit quod scriptum est: *Incidit in foueam quam* psal. 7.
fecit, conuertetur dolor in caput eius: lata, inquam, capitalis sententia in Petrum velut in corruptum Iudicem executionique tradita, Pius autem fundator è patibulo depositus & in cœ-

Sed potest, & quando.

Ioannes de Monte Acuto iniuste damnatus.

nobio

1006 DE PERFECTA PRVDENTIA
nobis quod extruxerat, dotaueratque, adeptus
est honorificam sepulturam.

Circa Veritatis virtutem obseruare
vir Prudens quid debeat.

C A P V T V.

- §. 1. *Veritas hoc loco quid significet.*
2. *Quod mentiri nunquam liceat. De fictione quid
sentiendum.*
3. *Veritatem nihilominus reticere interdum per-
mittitur, imò necesse est.*
4. *A quibus mendacijs præcipuè abstinendum.*
5. *Amphibologijs uti vtrum & quando licet.*
6. *De vitijs mendacio affinis procul vitandis*

§. 1. **C**VM verba, scriptura, nutus & e-
iusmodi alia introducta sint par-
tim à natura, partim ab hominibus, vt signa &
interpretationes quædam sententiarum nostrarum &
conceptuum, manifestum est peccare eum qui illis
abutitur, qui non conformat ea iudicio &
conceptui suo, qui aliud per ea proximis suis
significat quam mente gerat. Sic namque illos
circumuenit & in errorem mittit. Violat præ-
terea humanam societatem, & in abusu seu falsi-
tate illa deprehensus, facit existimationis suæ
iacturam

iacuram maximam. Agit contra, secundum rectam rationem & virtutem, qui in dictis suis, & rebus eiusmodi aliis dictam retinet conformitatem. Hæc virtus, cuius impulsu id facit, Veritas dicitur, & definitur à S. Thom. 2. 2. q. 109. a. 2. *Virtus per quam homo exteriora sua vel verba, vel facta debito ordine disponit, quæ dispositio consistit in eorum conformatione, cum internis conceptibus, velut signorum cum rebus signatis. Nec referre, quòd Aristoteles l. 2. & 4. Eth. c. 7. Veritatem collocare videatur in externa tantum professione, seu declaratione virtutis, & meritorum propriorum, non ea extollendo plus æquo: & extrema illi assignare Simulationem, qua verbo vel facto fingit homo se bono præditum, quo caret; & Dissimulationem, qua contrà mentitur se bono destitutum, quod habet. Nihil quippe dubium quin latius patere Veritatem crediderit; sed quia sæpius mentitur homo nimis attollendo sua merita, contraxit illam ad synceram eorum declarationem factam verbo vel aliis æquipollentibus. Quare dicamus, veritatis extrema vsurparæ secundum suam latitudinem, esse Simulationem, qua indicatur quod non est, vel supra quod est; & Dissimulationem, qua indicatur non esse quod est; vel esse infra, seu minus quàm est.*

Veritas quid.

Veritatis extrema qua.

Simulatio & dissimulatio.

§. 2. Interdictum esse quodcumque mendacium, & per se malum, dubitare non sinunt verba illa Eccles. 7. *Noli velle mentiri omne mendacium*, nec S. August. in lib. de mendacio cap.

Mendacium per se malū.

cap. vlt. vbi ait. *Quisquis esse aliquod genus mendacij, quod peccatū non sit, putauerit, decipiet seipsum turpiter, cum honestum se deceptorem arbitretur aliorum.* Nec Aristoteles, cuius verba sunt: *Per se quidem mendacium prauum est, & vituperatione dignum. Verum autem (seu Veritas) honestum ac delectabile:* ac si diceret, opposita ratio est contrariorum; cum ergo Veritas & mendacium sint contraria; illa autem sit per se bona & amabilis, sequitur istud esse per se detestabile. Nec denique ratio quam posuimus in initio præcedentis §. & deprompsimus ex S. Thom. supra art. 3. Taceo, mendacium proximam viam esse ad periurium; nam reuera, vt scribit Cicero: *Qui semel à veritate deflexit, non maiore religione ad periurium, quam ad mendaciū perduci consuevit.* Mendacem item in ludicris, fidem sibi abrogare in seriis non sine ingenti detrimento; vt planum illum, qui fingens fractum sibi crus, & alienum implorās auxilium, postea cum verè fregisset, neglexerunt iam decepti credere & accurrere:

*Mendacium
via ad per-
iurium.
Cicero in
orat. pro
Rosc. Amc.*

Horat. lib.
I. epist. 18.

*Credite, non ludo, crudeles tollite claudum,
Quere peregrinum vicinia rauca reclamat.*

Nec mouere quenquam debet dictum Platonis. l. 3. de Rep. *Deo quidem indecens & inutile est mendacium; hominibus verò quandoque utile, & necessarium, vt eo tanquam medicamento vtatur.* Nec quòd sancti Patres illud interdum approbate, vel etiam vsurpare videantur, vel inde præmium reportasse. Nec quòd officioso mendacio magnis interdum malis, damnisque occurrat

curratur. Nec denique, quòd Christus finxerit se longiùs ire, Luc. 24. & in bello vti liceat infidiis & hostem fallere; & vxori quandòque fucis vti ad conciliandam sibi pulchritudinem viri sui retinendi causa, vel placandi: quæ tamen omnia mendacium continent, vel sunt ei finitima. Non enim oracula sunt, quæcumque dixit Plato, scripsit, aut censuit: vndè in multis ab eo discedit Aristoteles primarius eius discipulus. Sancti Patres de verò mendacio non loquuntur, cùm videntur approbare; sed de eo, quod tale videtur audienti; & tamen non est secundùm sensum, intelligentiæque loquentis; qui sanè, vt dicam §. 5. non semper necesse habet, dum loquitur, conformare se cogitationibus auditorum. Idem sibi non contradicunt, scriptores præsertim Canonici; sed videntur iis, à quibus non intelliguntur, & quibus in mentem nõ venit, posse vnum, & idem diuersis modis, & verbis significari. Mendacem neminem vt mendacem præmio affecit Deus, præmium tamen esse potuit rei alicuius bonæ coniunctæ mendacio: sic mercedem temporalem ab eo receperunt obstetrices illæ Ægyptiæ, non propter mendacium: sed quia timentes Deum refugerunt parere crudeli mandato Pharaonis, & submergere infantes filiorum Israel, Exod. 1. Prodest quandòque officiosum mendacium; sed clamat Apostolus, & dicat recta ratio, *nõ esse facienda mala, vt eueniant bona*; aliàs cur non liceret similiter in bonum finem peierare, occi-

dere innocentem, formare falsas tabulas? &c. Si ob bonum finem aliqua boni ratio inesse posset mendacio, cur tam enixè illud à Deo remoueret idem Apostolus, vt palam denuntiaret, *impossibile esse mentiri Deum?* Eligendum, fateor, minus malum, vt vitetur maius; sed nego mendacium, cum sit culpa, esse minus malum damnis illis grauibus & externis, quæ intelligi solent per mala maiora. Nihil propriè finxit Christus, quia nihil fingit veritas; sed finxisse dicitur ex duorum discipulorum, & vulgi opinione. Nam cum venerit cum illis in Emaus, & postea manserit; putare potuerunt, fictionem fuisse, cum transire tentauit & voluit: & tamen fictio non erat; quia si eum non tenuissent, transisset sine dubio, & isset longiùs. Sic indurare dicitur reprobos, excæcare, & in reprobum dare sensum; quia non conferendo indignis gratiam efficacem, qua emolliantur, & videant, iudicant vulgares homines, velle eum quod inde sequitur; nempè illorum indurationem, & excæcationem. Non mentitur miles insidiator; sed iure suo vititur id faciens, quo incautus hostis seipsum perdat imprudentia propria, coniciatque in laqueum, vel discinctus ad locum veniat, in quo ille latet armatus. Mulier, quæ fuco illinit faciem, realem quandã, ac veram inducit venustatem; quæ tamen quia minor est quàm naturalis, ac saltem ab ea differt, eius comparatione ficta dicitur. Quanquàm ficta quoque dici possit respectu

eorum

Hebr. 6.

Christus an
finxerit.

Deus quo-
modo dica-
tur indura-
re.

eorum
lem p
tum a
tum h
lantes
multa
ad ma
stendi
dacij
nullum
bene t
temp
nec tib
centi
cerdot
cogita
ter se
menda
Vide,
Catho
incipi
tos;&
telã or
ab hoc
seipfis
negan
miracu
inculp
ratos. I
parã vi
mnis g
cõuers

eorum, qui proprio decepti iudicio, naturalem putant, cum non sit. Multa mentiuntur ægrotis Medici, tum matres paruulis, tum belli duces militibus spem vultu simulant, ne horum animi cadant, & iactantes multa aduentare nummorum millia, quando ad manum nequidem est obolus; sed iam ostendi, non excusari maliciam officiosi mendacij vtilitate quam parit. Quæ cum ita sint, nullum sit tibi cum eo commercium, nunquam bene tibi cedit pugnare cum veritate: contemptui eris & malè audies apud quoslibet; nec tibi credetur in posterum, quamuis vera dicenti (aduertant hic singulariter animum Sacerdotes, concionatores, iudices) etiam non cogitans in teipsum irrues, quia falsa nec inter se cohærent, nec cum veris; vnde Cicero mendacem scribit sui memorem esse oportere. Vide, exempli gratia, miseros illos, qui à

Sectariorum mendacia.

Catholica Ecclesia ad sectas deficiunt, mentiri incipiunt iactantes se ad eas miraculose vocatos; & in Ecclesia illa deprehendisse corruptelam omnimodam, sed an sibi constant? nonne ab hoc putidissimo mendacio ad aliud mox à seipsis deuoluuntur? Omnino, hoc ipso quo negant à tempore Apostolorum vlla fuisse vera miracula, & se inter Catholicos vitam gessisse inculpatam, nec vlla culpa sua fuisse ab iis separatos. Neque enim ista inter se cõsentiunt; inculpatam vixisse vitam, vbi regnabit, si iis credimus, omnis generis corruptela, sicut nec miraculose conuersos fuisse eo tempore, quo supponitur, &

S s s 2

asseritur

asseritur nulla extare vera miracula. Quid plura? nunquam de numero eris proborum apud eos, qui te solitum credent falsa enunciare. Vnde Sinon ille Virgilianus, vt videri gestiebat vir bonus; ita conatus est statim à principio, omnem viri mendacis suspicionem à se auertere:

Nec si miserum fortuna Sinonem

lib. 2. Æn. Finxit, vanum etiam, mendacemque improba
finget.

*Veritatem
aliquando
licet occul-
tare.*

Matth. 7.

§. 3. Esto, mentiri nunquam liceat, vt vidimus; Veritatem nihilominus occultare interdum conceditur, non secus ac cibos alioqui optimos nonnullis corporibus, nempe impuris, subtrahere, quousque repurgentur, vt docet Hypocrates l. 2. Aphor. 10. & gemmas, seu res sacras indignis, & profanis non communicare; sicut ait Christus: *Nolite dare sanctum canibus, & ne proiciatis margaritas ante porcos.* Nec conceditur solum, sed expedit, & necesse est, quando eius communicatione valde indignos se præbent, qui audiunt, vel videntur facturi gradum ad deteriora, forte etiam quod verum est, oppugnaturi. Sic Paulus, & Barnabas pertinacibus Iudæis neglectis ad instituendas gentes operam suam conuertunt, Actor. 13. Paulus item, & Timotheus, *Veritati sunt à Spiritu sancto in Asia loqui verbum Dei.* Act. 16. Est & alius casus, in quo tacere licet Veritatem, quando vna ex parte nec ad Dei gloriam necessaria est, nec ad salutem proximi; ex altera incommodum magnum incur-

surus

curus est, qui eam dixerit. Namque ardua ceterè nimis lex eius esset, si tunc obligaret. Quòd eius manifestatione damnus & oclum sæpè sustineat, qui manifestat, est certissimum. *Amarum est veritas*, ait S. Hier. contra Iovin. & qui eam prædicant, replentur amaritudine. Et Apostolus: *Inimicus factus sum vobis verum dicenti*; Isaias Propheta non cælans illam Manassæ Regi, bifariam sectus est ferra lignea, ut ex certissima traditione scribit idem S. Hier. l. 15. in Isa. sub finem.

Gal. 4.

§. 4. Mendacia deterrima, & ob id cauenda præ cæteris sunt quæ sequuntur. Primum, quod circa fidem, religionemque committitur, ut cum docetur hæresis, siue error Catholicæ veritati contrarius; quæ veritas seu fides salutis est fundamentum. Vel cum in eius confirmationem proferantur, aut sunt falsa miracula; qualia execratur in primis Deus, & vix vnquam relinquit impunita; ut patet in cæco illo, qui corruptus pecunia à Cyrola Arianiano Episcopo videri volente cæcum illuminasse, mentiebatur cæcitatem; nã iusto Dei iudicio cõtraxit veram, & confusione respersus est Arianus; sicut etiam in ciue illo Geneuensi, quem Calvinus similiter conduxit pretio ad fingendam cæcitatem, uti in eius vita scribit Hier. Bolsecus. Cyrum Persarum Regem eiusmodi illudoribus adedò insensum fuisse legimus, ut omnibus Belis Sacerdotibus vitam ademerit, eò quòd deciperent homines dicendo Belem comedere & bibere, quod super eius

Mendacia
deterrima.Cæcum se
fingens sit
verè cæcus.
Greg. Tur.
c. 2. histo.
Franc. §. 3.

mensa quotidie proponebatur; cum tamen non ille, sed ipsi cum vxoribus & filiis noctu cuncta deuorarent ingressi per ostiolum subterraneum, Dan. 14. Huc pertinent calumnia, & historiae confictae in odium religionis quam quis auersatur. Quod quidem vitium Sectariis hodiernis est longè familiarissimū: infinitas excogitant nugas, vt Catholicam odio exponant, & ludibrio, v. g. contemni à Catholicis Scripturam sacram, humanas constitutiones diuinis anteferri, Dei loco haberi Sanctos, Sanctorumque Imagines, postponi virtutem Passionis Christi humanis satisfactionibus, &c. *Primum, capitale, summèque fugiendum mendacium est*, inquit S. August. l. de mendacio, *quod in materia religionis fit*. Secundum est, quo resperguntur complures Magorum preces ad Deum, v. g. quòd Christus habuerit febres, &c. cum tamen iuxta verā doctrinam, quam tradit S. Th. 3. p. q. 14. a. 4. liber fuerit à morbis omnibus. Tertium est periurium, seu mendacium, per quod diuino adducto testimonio falsum confirmatur: siue sit speculatiuum, quo asseritur quod nō est, vel abnuitur quod est: siue practicum, quando quis iurans daturum se, vel facturum quod licitè potest; non habet tamen, sed habere se simulat exequendi voluntatē; aut si habet, postea nihilominus executioni mandare negligit. Vtrobique magna Deo irrogatur iniuria, quia in falsi testem adducitur, ac si ratū illud haberet, eoque delectaretur. Multum prætereà

*Magorum
preces falsa
& vana.*

*Periurium
quid.*

tereà
reuer
etiam
quod
miti
rand
liet
se iur
mut
tioru
c. 34
quod
nere
infide
suppe
non
quò
pedi
Tho
Q
crea
in g
tuen
min
Clau
pun
nam
xim
mer
ttic
turg
retr

tereà detrahitur authoritati peierantis. Nam reuerà, *Vbi quis semel peierarit, ei credi postea, etiamsi per plures Deos iuret, non conuenit.* Dixi, quod licitè potest: quia si malum sit quod promisit & iurauit, promittendo peccauit; mutando autem propositum, bene facit. Et similiter periurus non est, qui non præstat, quod se iurauit facturum; si post promissionem mutantur conditiones personarum, & negotiorum; quia, vt dicit Seneca, l. 4. de Benef. c. 34. & 35. *Ad hoc, quòd teneatur homo facere, quòd promisit, necesse est immutata omnia permanere; alioqui nec mendax fuit in promittendo, nec infidelis in non implendo, defectu conditionum quas supposebat cum promitteret.* Vndè & Apostolus non est mentitus, qui non iuit Corinthum, quòd se iturum promiserat; & hoc propter impedimenta, quæ superuenerunt, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 110. a. 3.

Quartum est illud omne, quo innocenti creatur magnum damnum, aut molestia. Quo in genere primas tenet Calumnia, quam metuens Dauid orabat: *Redime me à calumniis hominum.* Eandem appellare solebat S. Athan. *Clauam, gladium, vulnus insanabile.* Deus autem punire consuevit acerbissimè, (nec mirum, nam grauissimè profectò læditur in fama proximus, & perturbatur animo, cui graue crimen affingitur) vt te docebit historia meretriculæ accusantis S. Gregorium Thaumaturgum carnalis copulæ secum habitæ, & meretricij pretium reperentis. Quod cum ei

Cicero in orat. pro Rab. Posth.

Periurus non fit mutatis conditionibus.

1. Cor. 1.

Calumnia quàm graue peccatū.
Psal. 118.

S. Greg.
Thaumaturgus fornicationis falsò accusatus.

dari petiuiſſet ab amico vir ſanctus, ne inchoatam contra Arianos diſputationem clamore ſuo interturbaret, & illa accepſſet; mox à Dæmone correpta eſt, à quo non niſi illius precibus potuit liberari. Itẽmque hiſtoria a alia, quam narrat Theodoretus l. 4. c. 26. de Paladio Monacho, qui falſò inſimulatus homicidij, & per reuelationem ſciens verum homicidam vnum eſſe de accuſatoribus, ad cadauer acceſſit ſpectante populo, & dixit ei: *In nomine Chriſti libera me, & indica quis verè ſcelus ſit operatus*; tunc ille erexit ſeſe, & circumſpectis omnibus indigitauit authorem verum criminis; & certè ſub veſte eius deprehenſus eſt cruentus gladius, vnà cum occiſi pecunia. Peccant præterea ſpecie iſta mendacij, qui ſe dicunt, ſinguntque pauperes, cum non ſint: Imponunt enim diuitibus, & ſunt pauperibus veris pernicioſi, & ad reſtitutionẽ tenentur, non iſtis faciendam, nullum adhuc ius in eleemoſynas habentibus; ſed illis, vt potè quorũ mens non fuit dare aliis quàm veris. Magis adhuc qui vt videantur digni publicis muneribus, mentiuntur doctrinam, & dotes alias neceſſarias, dolus planè deteſtabilis, & vtrique Reipublicæ pernicioſiſſimus, quæ nõ potest non labasceſcere ſub inidoneis eiufmodi rectoribus.

*Mortuus
ſurgit &
indigitat
homicidam.*

*Amphibolo-
giis, an &
quando vti
liceat.*

§. 5. Amphibologiis, cum adumbrent mendacia, regulariter vti non licet; pugnat illarum vſus cum humana conuerſatione, quæ non parũ læditur illuſoriis, fallacibusque loquendi

quendi formulis, quibus aliud intelligit qui loquitur, quàm intelligi vulgò soleat per verba quæ profert: Accedit censura Eccles. 37. *Qui sophisticè loquitur, odibilis est.* Dixi regulariter; nam in quibusdam casibus licet, aliudque est, cõformare verba cogitationi propriæ, aliud alienæ. Illud necessarium est ad vitandũ mendacium, (mentiri namque est contra mentem ire) & ne violetur naturæ institutũ, quæ verba dedit, vt per ea significetur exterius, quod cogitatur interiùs; hoc autem non, quia instituta nõ sunt ad alienos conceptus seu cogitationes exprimendas. Inuitatus Hierosolymam Christus ad diem festum, negauit se eò profecturum, Ioan. 3. *Ego non ascendo ad diem festum;* postea tamen ascendit, non publicè & cum pompa, vt optabant inuitatores illi vni; sed occultè, quo modo eò se conferre statuerat. Dixerat idem: *Lazarus amicus noster dormit,* mortem intelligens quam somnum appellabat, illi verò dormitionẽ veram sibi cogitatione formabant. Dixerat: *Soluite templum hoc, & in tribus diebus readificabo illud,* de corpore suo loquens post mortis triduum vitæ restituendo. Illi autem sensum ad Salomonis templum conuertebant. Fugiens S. Athanasius, & Arianos videns insequentes, ad eos direxit iter quasi verè tendens Alexandriam, vnde veniebant: interrogatũque: *Vidisset ne Athanasium:* respondit; *Festinate, non procul distat, attingetis haud dubiè si insequamini fugientẽ;* sanè ad suam quidem, sed non illorum men-

*Mentiri
quid.*

Ioan. 11.

Ioan. 2.

tem loquebatur ; nec opus erat , imò nec debebat, quò vitæ suæ consuleret. Abraham Gen. 12. dixit Saram vxorem suam , sororem esse , supple ex parte patris tantum, cum alij intelligerent , quòd etiam ex parte matris. Jacob Gen. 27. ait primogenitum se esse Isaac, supple, quoad ius primogeniti sibi ab Esau venditum ; & ita non est mentitus, vt docet S. Tho. 2. 2. q. 100. a. 3. quamuis Isaac interrogaret de primogenito quoad ætatem. Itaque vniuersim loquendo , vbi senties instare tibi damnum graue ; si loquaris ad mentem interrogantium , verba dare poteris haic eorum menti non conformia ; sed tamen vera secundum occultum sensum, quem tibi effinxeris : vt si ad locum innitaris, vbi probabiliter mala tibi faba cuditur ; respondere conceditur , nullo modo ire mihi licet propter impedimenta ; habe me, rogo, excusatum. Sed hoc restringo , quando in proposita materia superior tuus non est ille , ad cuius interrogantis mentem non respondes : nam si sit, vt quando Iudici tuo legitimo susteris tanquam reus iam conuictus per plurium depositione testium , vel etiam vnius omni exceptione maioris, seu irrefutabilis , & ob id facientis semiplenam probationem. Tunc nullum ius habes tergiuersandi per verba æquiuoca, quò pœnam declines , qua dignus es. Imò si negares , quod scis verè contra te depositum à testibus iuridicè interrogatis , iniuriam illis faceres insimulando eos mendacij. Porro si præ-

posi

positū tuum errare scias, respondere potes cōtra eius intentionem, cū hoc ipsum sit respondere secundū veritatem. Exemplū, falsò audiuit locum vnde venis lue pestis laborare: si percontetur, vtrū indè venias, negare tibi licebit; quia falsò apprehendit infectum esse locum, de quo interrogat; non interrogaturus, si non infectum crederet, ex eo autem vt infecto non venis.

§. 6. Inter peccata mendacio affinia occurrit primum hyperbolica locutio, qua supra veritatem amplificatur res, de qua agitur, vel extenuatur. Tolerari potest, quando qui loquitur, non aliud per ipsam intendit & scitur nō intendere, quàm indicare valdè magnā rē esse, aut perexiguā; esto reipsa nec tā magnā, nec tā paruā, quàm præ se fert verborū rigor: vt cū dicimus, Obtigit ei ingenium Angelicum, est alter Cicero, est ipsamet vrbalitas, vincit onus istud Ætnam grauitate, &c. Non potest autem, si præcisè definiendus sit rei aliquid numerus. Tunc mendacium committitur, quia quoad partem saltem verum non est, quod dicitur. Occurrit secūdò loquacitas; nā qui promiscuè & multa loquitur, nō adhibet iudicium; atque ita facillè aberrat à scopo veritatis, ac saltē exponit se aberrādi periculo, sicut à meta, qui temerè iaculatur. Multa quoque profundit insulsa, perniciofa, inutilia, pœnitēda, vt verissima sit sententia: *In multiloquio non deerit peccatum.* Et: *In multis sermonibus inuenietur stultitia.* Esto proindè verbis Sobrius

Hyperbolica locutio.

*Loquo citas
& quid.*

*Prou. 10.
Eccles. 5.*

Sobrius, pruritus frana loquendi, si menti-
ri metuis. Memento vas illud immundum
habitum, Num. 19. cui defuit operculum: &
quòd os claudere nunquam apud Hypocratè
aliquid portendat mali; aperire autem non ra-
rò mali sit ominis, vt cum dormit æger hiantè
ore, l. 1. prædict. 20. vel morti est proximus.
Nec apud Aristotelem ranarum silentium cla-
dis alicuius esse prænuntium; contrà autem
Sect. 1. Problem. 22. crebras earum coaxatio-
nes argumenta vocat instantis pestilentia. Et
lib. 1. Oecon. cap. 6. claudi vult portam do-
mus. Quid autem aliud os dixeris, quam do-
mus nostræ ostium, cuius lingua custos est, &
ancilla ostiaria? Sicut nescit benè imperare,
qui non nouit obedire; ita nec bene pruden-
terque loqui; quisquis tacere non didicit. Vn-
dè Pythagoras quinquennij silentium, vel vt
scribit Gellius l. 1. c. 9, biennij suis imponebat
discipulis, vt prius audita solidè discerent, ac
coquerent quàm loquerentur. Quèadmodum
médax, ita loquaculus, neque quod prodest, ne-
que quod ad præsentè ré facit, loquitur; quare
vt médaciū vacare culpa nõ potest, sic nec ef-
frænata loquèdi licètia. Appositè dicito, quic-
quid dixeris, ne vagetur lingua instar deliran-
tium extra propositi metas argumenti, nec
derepentè in aliud transiliat. Interrogatus de
cœpis, ne respondeas de cucurbitis. A parer-
gis abstineto, quia confundunt species, ob-
stántque ne quid certi ac solidi elici possit ex
verbositate plurima. Indicium præterea insci-

*Ranarum
silentium
quale omen.
Et coaxa-
tio crebra.*

*Os, & lin-
gua.*

*Pythagora
discipulorū
silentium.*

tiæ est, temerè citòque ad disparata transitum
facere: nam qui docti sunt & in multis exerci-
tati, aliquid semper habent reliquum, quod di-
cant ad propositum. *Mala aurea in lectis argen-
teis, qui loquitur verbum in tempore*, id est, *sermo
opportunus optimus est*, tamque gratus quam vi-
dere quinque vel sex poma aurea superstantia
totidem elegantissimorum lectorum colum-
nis, & cuspidibus. Addo, caue præcipuè mul-
tum loqui apud Principes, utpote occupatos
curis infinitis, & valdè gaudentes breuilo-
quentia, vel etiam apud Senes, cum ne ipsi
quidem debeant semper loqui; sed aliis etiam
locum dare: *Vbi sunt Senes, ne multum loquaris*.
Sed quid ago? Laterem lauare videor, & in a-
qua scribere, cum hanc commendo loquendi
parcitatem, atque modestiã, aded hodiè ple-
risque lingua est volubilis, præceps, garrula;
& in iis locum habet, quod de se pronuntiat
tam Eliu quam Eliphaz Themanites: *Conce-*

Prou. 25.
& 15.

Eccles. 32.

ptum sermonem tenere quis poterit? plenus sum ser-
monibus, & coarctat me spiritus vteri mei. En-
ter venter meus quasi mustum absque spiraculo, quod
lagunculas nouas dirumpit, loquar.

Iob. 4. &
32.

Occurrunt tertio simulatio, & dissimu-
latio, siue fiant silentio, siue certa vultus spe-
cie, aut gestibus ad præ se ferendum quod
non est, vel celandū quod est. Nā licet men-
daciū vulgò accipiatur pro falsa significa-
tione interioris affectus vel iudicij: reuerà
tamen extendit se ad eam, quæ fit illis aliis
externis ritibus, utpotè quæ verbis æquipol-
lent.

Simulatio
& dissimu-
latio.

lent. Simulationis maior, certior, crebriorque est malitia. Nam dissimulationem sæpè excusat à culpa necessitas, rectaque ratio dictans non prodenda interdum quæ latent, quia prodita valdè nocerent; atque ad ea occultanda recurrendum esse ad externum aliquid, ad quod dum respiciunt homines, subesse non suspicantur, quod est. Exemplū erit, si dux belli in angustiis constitutus, præ se ferat vultu lætitiā (cuius plures, iustasque causas habere ad manum potest, vt quòd benè valeat, quòd supersit euadendi spes non modica, &c.) ne animo concidant milites, atque ex tetrica eius fronte magni alicuius periculi omen accipiant, vt notat Seneca in lib. de Consol. ad Polybium. c. 24. Nec tamen lethalis semper est simulatio; sed sæpè venialis, (vt cùm quis auertendi scandali gratia, aut inducendi alios ad ieiunandum ieiunare se simulat, peccat mortaliter, quòd non ieiunet, si tenetur, sed non quòd ita simulet) imò interdum omni culpa vacat, vt illa B. Petri coniungentis se Antiochiæ solis Iudæis, ne illos offenderet, vt docet Vasquz. 1. 2. ad art. 4. q. 203. quia etsi non satis cautè abstraxerit se à gentibus Antiochenis inde coniecturam accipientibus esse iudaizandum, & ob id fuerit reprehensibilis, seu de ampliori cautela commonefaciendus, vbique tamen optima egit fide & intentione; & defectus ille cautelæ inaduertentia fuit naturalis; & vsus rituum Iudaicorum, quos tunc vsurpauit, adhuc erat pro eo tempore licitus.

Deterrē

*Simulatio
non semper
lethalis.*

De
mul
ac re
vel o
re
aute
ligio
tate
qual
aliud
Por
auri
lato
tiam
curi
culti
tatu
liber
Hor
non
peiu

M
B
L
P
N
P
T
S

Deterrima dissimulationis species est, dissimulare vel Catholicam & Orthodoxam fidem ac religionem, cum est profitenda exterius; vel consanguinitatem, & amicitiam, qua de re libro I. sat multa diximus. Simulationis autem, exterius profiteri falsam fidem, ac religionem quæ damnatur interiùs, vel probitatem, doctrinam, & dotes alias præ se ferre, quasi inessent, cum non insint. Hoc quid est aliud, quàm Asinum in Leonis pelle agere? Porrò sicut sic testus Cumanus Asinus, ex auriculis nihilominus est agnitus: ita hi simulators Sapientiæ tandè suam produnt insipientiam. Occurrit quartò de arcanis Principum curiosè scribere, & loqui. Nam cum sint occultissima, fieri non potest quin sæpè mentiatur, & malè admodum colligat, qui de iis liberè verba facit. Vnde Pollioni auctor est Horatius, Historiam ne scribat belli civilis nondum perfecti inter Cæsarem & Pompeium:

*Motum ex Metello Consule civicum,
Bellique causas, & vicia, & modos,
Ludumque fortuna, gravèsq;ue
Principum amicitias, & arma
Nondum expiatis vincta cruoribus,
Periculosè plenum opus alea,
Tractas, & incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.*

Dissimulationis species deterrima.

De

De præscriptis Prudentiæ circa
Fidelitatem.

CAPVT VI.

- §. 1. *Fidelitas quid sit.*
 2. *Perfidia quam detestabilis, & noxia.*
 3. *Qua potissimum vitanda.*
 4. *De vanis perfidorum prætextibus, & excusa-
 tionibus.*
 5. *An & in quo casu liceat non stare data fidei.*

*Fidelitas
quid.*

*Et quanta
virtus.*

*Cicero l. 1.
offic.*

§. 1. **F**IDELITAS, aliter Fides moralis appellatur, & definitur, Virtus qua fit quod dicitur; id est, qua executioni mandatur, quod promittitur, siue promissio fiat verbo, siue re alia æquipollente, siue expressa sit, siue tacita. Magna est hæc virtus, quia basis est iustitiæ & contractuû; Neque enim eos inter se homines celebrarent, nisi crederent omnibus cordi esse fidem, valdeque horrere quemlibet à promissis recedere, stipulatis præsertim seu acceptatis, aut iuratis. *Fundamentum iustitiæ est fides, inquit Cicero, id est, dictorum, conuentorumque constantia & veritas.* De ea obiter iam nonnulla diximus, partim lib. 2. cap. ultimo, cum seruorum, ac Vasallorum describeremus munera; partim cap. 1. huius, verba facientes de contractu promissionis. Addenda nunc aliqua, & maximè quæ ad vitium ei contrarium, seu perfidiam spectant.

§. 2. *Ha*

§. 2. Habet perfidia rationem defectus, quando non fit, quod præ se fert honesta sponsio, & potest fieri: excessus verò, quando fit, quod ipsi sioni aduersatur, vel quando quod promissum est, eo fit loco & tempore, quo non debet. Mala vtraque, sed prima peior multò, ac crebrior; cùm illa præcipuè sit, quæ quantum ex se est, subruit iustitiam, & societatem perturbat humanam, & introducit in orbem sexcenta mala. Asperit hæc labe Athenienses, ne iuratis quidem pactis curantes satisfacere. Magis adhuc probro, ac dedecori exponit hodiernos sectarios, & complures infideles Catholicis & Christianis fidem vulgò non seruantes, nisi quantum placet, aut è re sua visum fuerit. Magna animi tranquillitate vtitur, qui fidem colit, sicut scriptum est: *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter*: contra, vbique trepidat odiosissimusque est omnis perfidus, ac in primis periurus. Vndè cùm Agefilao Regi datam fidem violasset Tysaphernes Persarum Rex, bellumque ex improviso intulisset, dixit ille: *Magnam habeo Tysapherni gratiam, quòd periurio suo Deos & homines sibi insensus reddiderit*: nec ita multò post fauente numine horrendum in modum vexauit illum Agefilaus. Vitam & pacem iureiurando promiserant Gabaonitis Iosue, & populus Israël, tam suo quàm successorum nomine (est siquidem populus quiuis per multa durans sæcula homini similis, qui viuit ad multos annos; constat autem teneri quemuis posterioribus annis

Perfidia ratione defectus, & excessus.

Quantum malum.

Proou 10.

Plut. in Agefilao, Tysaphernes perfidus, pœnas luit.

contractu, quem iniit prioribus (inter quos Saul Rex si quis alius promissi huius vinculo maximè obstrigebatur, eò quòd repræsentabat populum vniuersum velut caput eius: ausus tamen interpretari se ab eiusdem promissi obligatione solutum ac liberum, intulit illis damna plurima, populo qui tunc erat cooperante. Quid fecit Deus? Percussit flagello triennialis famis populum; qua adhuc grassante veritus Rex Dauid successor eius, ne tandem omnes inedia consumeret, sciensque qua ex causa tam atrox Dei vindicta proficisceretur, Gabaonitas inspirante Deo sic est allocutus. *Quid faciam vobis? & quod erit vestrum piaculum, vt benedicatis hereditati Domini?* Responderunt inter cætera. *Virum, hoc est Regem Saul, qui attriuit nos & oppressit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israël. Dentur nobis septem viri de filiis eius, vt crucifigamus eos Domino in Gaba. Et infra: Dedit eos in manus Gabaonitarum, qui crucifixerunt eos in monte coram Domino.* Ista te Lector admoneant; sinceritatem, fidemque constanter colito, in pactorum verbis ne quæras calumniam, nec in scirpo nodum. Intelligantur à te, vt vulgò solent, & virorum bonorum iudicio debent: nec Cleomenem imitere, qui cum Argiuis septem dierum pactus esset inducias, & astutè obseruans deprehendisset illos tertia die induciis fretos somno indulgere, adortus est incogitantes, & alios quidem interemit, alios subiecit seruituti: Cùmque

Saul perfidus qua pœna affectus.

1. Reg. 21.

Plut. in Apophtheg.

Cleomenis perfidia & astus.

ei violata iurisiurandi fides probro verteretur, ad exceptionem illam puerilem confugit. *De diebus solis pactus sum, noctes in iureiurando addita non sunt.* Neque finxeris, neque occasiones quæsteris discedendi à confederatis, nec illis in tua fide requiescentibus vllas strue insidias. Abominandum istud ingenium relinque scorpionibus, qui supra cutem rependo molliter, venenatum ex improviso infingunt aculeum. Sed neque tibi imposueris dicens: *Ita occultabo consilia mea, & fraudes, ut fidem malā nemo sit deprehensurus.* Noli errare, *nihil occultum, quod non reueletur.* Quæ Christi verba licet ad litteram sint accipienda de mysteriis Euangelicis, principio quidem obscure, & per parabolas insinuat ad populum; postea autem per Apostolicos viros perspicuè declaratis; nihil tamen vetat quominus ad arcana omnia extendantur. Nam reuera quodlibet tandem propalabitur, in illo præsertim magni iudicij die, in quo *illuminabit Dominus absconditanebrarum, & manifestabit consilia cordium.* Putabat Rex Dauid mala fide agens cum Vria in hominum notitiam venire non posse factum suum; sed audiuit à Deo: *Tu fecisti absconditè, ego autem faciam verbum istud in conspectu omnis Israël, & in conspectu solis.* Credebat Moyses nunquam manifestatum iri perpetrata à se Ægyptij cædem, quem absconderat in sabulo; & ecce die sequenti euulgata est ita, vt mirabundus diceret: *Quomodo palam factum.*

Matth. 10.

1. Cor. 4.

2. Reg. 12.

Exod. 2.

factum est verbum istud? Exempla hæc & similia in tuos vsus conuertito, Consiliis, negotiis, rebus tuis non arenam inconstantem & mobilem, sed solidum subiicito lapidem; hoc est, fidem bonam, si ædificium tibi vis esse stabile. Quid si conatū quoque ipsum committendæ perfidiæ odiosissimum, & graui pœna dignum ostendero? Exemplo vnico contentus silebo cætera, cuius meminit Aristoteles lib. 2. de re famil. num. 32. Ab Euæso Ægypti præfecto reip̄sa non defecerunt, sed deficere tentarunt prouinciæ administratores quibus præerat, atque à promissa ei fide, obedientiâque discedere. Quod prauum consilium tam ægrè tulit, vt de eo factus certior vocauerit mox omnes, & suspenderit: Eorum autem familiaribus, ac domesticis renunciari iusserit à se illos haberi in custodia. Itaque ex eiusmodi necessariis quisque pecunias comparabat, vt comprehensum affinem suum redimeret; ille autem vbi spopondit se singulos redditurum, ac pro iis accepit, quod oblatum fuerat, tum verò vnicuique mortuum suum reddidit. Quis prætereà tam imperitus est iurium, & receptissimæ apud omnes consuetudinis, vt nesciat capitalem in eum ferri sententiam, qui perimere voluerit Principem, etiamsi quod molibatur non sit assequutus, aut infandas nuptias cum sacra virgine celebrare; atque ita author illi esse committendæ perfidiæ? Clara est lex Codicis: *Si quis non dico rapere, sed attentare tantum iungendi causa matrimony sacratissimas virgines*

*Euæsus qua
pœna afficit
coniurato-
ras in se.*

*Læsa maje-
statis reus.*

*Infanda nu-
ptia in sa-
cra virgine.
C. de Cler.
& Epis. l. 3.*

nes ausus fuerit, capitali sententia feriatur. Nempe in causis grauissimis imitatur Iudex mortalis Deum Iudicem immortalem; hic autem reputat fieri quod tentatur; verbi gratia, non potest homo reipsa Deum magnificare; quia tamen conatur impensè colendo ipsum, magnificare eum dicitur. Sed neque reipsa potest homo latere Deum, cum sint nuda omnia & aperta oculis eius; occultari tamen & latere dicitur: si studet ac nititur. Amos 9. *Si celauerint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mandabo serpenti, & mordebit eos.*

§. 3. Recitemus iam ex perfidiis maximè detestandis præcipuas. Omnium prima graditur, & deterrima est quæ Deum respicit, seu qua is qui ei nomen dedit, characterem eius in baptismo accepit, hostibus eius Diabolo & mundo se renunciare professus est; postea per apostasiam deficit; & se profiteri desinit Christianum. Fecit hoc Iulianus apostata & quicumque alij abiecta professione Christiana socios se fecere Ethnicorum; Et venefici in Diaboli manibus Christum eiurantes; & Hæretici hoc nomine Ethnicis seu idololâtris perfimiles, quod idola colant cordis sui; hoc est, Chymæras, & opiniones proprias, quas sibi effinxerunt contemptis contrariis Ecclesiæ dogmatibus, quæ à vero Deo profecta ipsum repræsentant, & reiici ac contemni absque eo nullo modo possunt. O quàm confundentur hinc perfidi, cum supremus Iudex sistet eos sibi; & dicet; Omnes dereliquistis me, propter quod

Latere Deum non potest homo.

Perfidia in Deum deterrima.

Iulianus apostata. Venefici.

Hæretici.

Hier. 2.

eijciam vos vicissim hodie à facia mea, & eritis sicut puluis, qui proijcitur à facie venti. *Va genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis, dereliquistis Dominum, blasphemastis sanctū Israël, abalienati estis retrorsum.* Quem repudiastis miseri, quem repudiastis: nonne fontem aquæ viuæ, & fodistis vobis cisternas, quæ continere non valent aquas?

Ibid.

In me erat omnis gratia vitæ & veritatis, in me spes vitæ & virtutis. Non ego fui indignus vobis, sed vos non fuistis me digni. Et cum tanta essent, propter quæ à fœdere meo recedere nullo modo oportuit, ad spes inanes conuersi estis, ad umbras, & somnia. *Obstruiscite caeli super hoc, & porta eius desolamini vehementer.*

Hier. 3.

Maior fuit vestra, quàm Paganorum ad quos transfugistis, iniquitas; quod hi quidem in qualiumcumque Deorum suorum cultu constantes fuerint, vos in meo instabiles. *Transite ad insulas Cethim & videte; & in Cedar mittite, & considerate vehementer; & videte si factum est huiusmodi, si mutauit gens Deos suos: & cerè ipsi non sunt Dij; populus autem meus mutauit gloriam suam in idolum.*

Ecclesia & Christus quasi vnum.

Vota non exsoluuntur.

est illa, quæ Ecclesiam respicit, quia Christus & Ecclesia eius sponsa quasi vnum sunt; ita fit, vt qui illi obligatur, huic quoque obstrictus sit, & perfidia in vnum commissa, redundet in alterum. Secunda est eorum, qui mala fide vota exoluunt, quæ Deo nuncupauerunt; vt in apologo viator, qui vouerat si quid inuenisset, eius se dimidium Ioui oblaturum. In-

uenta

uentia autem pera plena palmarum amygdalarumque, comedit omnes : putamina autem & cortices ad aram obtulit, dicens: *Habes Iupiter quod tibi voueram.* His cognati sunt qui promissa iusta hominibus facta violant nulla adacti necessitate, seu causa legitima. De promissionum legibus dictum est superius. Tertia principum, qui non seruant iurata pacta, sed fraudulenter violant contenti cautela serpentis sine simplicitate columbae, vel promissa non praestantes miseros obsides exponunt mortis periculo. Non quòd occidi de iure possint, si non perfidiae conscij, at seruituti saltem possunt subiici. Vel cum Hanone Rege Ammonitarum missos ad se legatos violant, iniuriaque afficiunt. Sacra enim persona est legatorum, sicut & principum à quibus mittuntur, quod non ante fieri solet, quàm expressè, vel tacitè significauerint ij, ad quos delegantur, consentire se in eorum legationem, non iura violaturos, nec praerogatiuas subnixas communi more gentium: quarum vna est, vt si quid peccent legationis tempore, non puniantur ab eo, apud quem legatione funguntur; sed à proprio domino, idque postquam munus suum expleuerunt, & reuocati sunt. Caueant interim legati ab insolentia, qua sanè fieri potest, vt biliosissimos Reges vel Dynastas, apud quos versantur, offendant grauissimè effrenata licentia, iisque iratis nec quicquam de legatorum immunitate cogitantibus,

Principes non seruantes pacta iurata.

2. Reg. 10.

Sacra legatorum persona.

Legati delinquentes à quo & quando puniendi.

aut si cogitant, certè contemnentibus, acerbissimas, & inmedicabiles pœnas luant, vt illis contigit, qui à Dario Persarum Rege ad Amyntam Macedonum Imperatorem missi sunt, à quo suscepti magnificè cœperunt in conuiuio nobiles matronas contrectare turpiter, quæ simul accumbebant. Quod non ferens Alexander Regis filius, rogauit vt eas parumper secedere paterentur, & locum dare pulchrioribus. Introducti autem sunt elegantissimi iuuenes, imberbes, amicti veste muliebri, habentesq; sub ea sicas quibus vbi cœpti sunt contrectari, petulantes legatos illos confoderunt, prout fuerat illis ab Alexãdro imperatũ.

*Coniuges
se se prostitu-
tentes, &
cum aliis
contrahen-
tes.*

Quarta coniugum aliis se prostituentium, fortè etiam, quod longè deterius est, repudiantium pristinos coniuges, & cum aliis contrahentium. Pugnat vtrumque cum fide data solenniter, cum ratione Sacramenti inter Christianos, cum iustitia; quia neuter habet sui corporis potestatem, sed alter; & grauissimis pœnis contra adulteros in iure latis perfidum facit obnoxium, etiam perfidum primi generis; qui salua indissolubilitate vinculi carnaliter alteri quàm coniugi suo commiscetur; & tamen longè minus peccat quàm ille alius, qui conuolans ad nouas nuptias, vincula confringit præcedentium, vel vt melius dicam, conatur confringere. Quocirca vtrumque perfidiæ genus puta tibi coniungi cauendum diligentissimè; sed in primis posterius, præsertim cum nuptiæ illæ posteriores de iure non subsistant,

&

& à
ne q
solen
expl
vxor
nus i
tia n
huc l
xisse
vidit
mun
disse
rius,
listæ
15.
saos:
que
seu p
Sed
dæ e
testa
de fe
legit
matr
dun
mitt
rum
iam
hent
tis c
cto n
prate

& à Deo maledicantur. Nam si maledictione quadam non carent, & fœlicissimè cadere solent, quæ iure celebrantur; sed non valdè explorato, v.g. non satis explorata sterilitate vxoris, cui datur libellus repudij; quantò minus maledictione carebunt, qui ex certa scientia nouis & alienis coniugibus, viuentibus adhuc legitimis primis copulantur? Cùm duxisset Samson Philistæam; & secretum suum vidisset ab ea patefactum, iratus rediit in domum patris sui; cùmque postea ad eam descendisset, audiuissetque vxorem factam viri alterius, supra modum excanduit, in illam & Philistæos odium concepit grauissimum, Iudic. 15. *Ab hac die non erit culpa in me contra Philistæos: faciam enim vobis mala.* Et tamen utcumque excusari posse videbatur vxoris factum seu perfidia, propter longam illius absentiam. Sed agnouit Samson nihil planè subesse solidæ excusationis, esseque hanc perfidiam detestabilem. Quinta desponsatorum per verba de futuro, & sponsalia cū nouis aliis sine causa legitima contrahentium. Sicut Sponsalia hæc matrimonio subalterna sunt, & ad illud tendunt; ita perfidia, quæ circa illa committitur, affinis est perfidiæ coniugatorum. Quare sicut ista enormis est, vti iam vidimus, sic illa magnam habet reprehensionem; ita tamè vt excusari possit in multis casibus, v.g. si vterque Sponsus liberè à pacto recedat siue iurato siue iniurato. Capite

præterea. tit. de Sponsal. 2. Si alteruter ordinem

*Samson de-
ceptus ab
uxore.*

*Desponsati
per verba de
futuro cum
alijs contra-
hentes.*

*Quibus ca-
sibus excu-
sentur.*

1034 DE PERFECTA PRVDENTIA
 ingrediatur regularem. c. *ex publico*. de conuers.
 coniug. 3. si inietur ordine subdiaconatus c.
scripsit. 27. q. 2. 4. si cum tertio celebret con-
 iugium per verba de præfenti. c. *sicut ex literis*.
 de Sponsal. 5. si ad longinqua se confert loca,
 vndè incertus sit reditus. c. *de illis* eod. tit. 6. si
 præsentem non se exhibet constituto tempore
 ad matrimonium celebrandum c. *sicut ex literis*
 ibid. 7. si fornicetur cum tertio. c. *quemadmodum*
 de iureiurando. 8. si hæreticus fiat, vel paga-
 nus. c. *non solum* 28. q. 1. aut amens, mutilus,
 admodum deformis, leprosus, vel alio inficia-
 tur contagio. c. *literas*, de coniugio leprof. 8. si
 superueniat inimicitia grauis inter vnum
 & alterum. cap. *requisiuit* de Sponsalibus.
 10. si non impleatur honesta conditio ap-
 posita. l. contractus de regul. iuris in 6. 11.
 si superuenit aliquid post Sponsalia, quod præ-
 uisum prudenter verisimiliterq; mutasset Spõ-
 forum animos. D. Thom. in 4. dist. 27.

*Serui & va-
 salli domi-
 nos proden-
 tes.*

Bellefor. in
 Ludou. 2.
Conestabilis
 à S. Paulo
 capite ple-
 xus.

Sexta seruorum & Vasallorum Dominos
 suos occultè prodentium. Execrationi sunt hi
 proditores Deo & hominibus, & tandem in la-
 queum cadunt cum magno illo Franciæ Satta-
 pa, cui à S. Paulo nomen erat, quique sub Lu-
 douico XI. toti rei militari in regno illo præ-
 erat. Is occultè inclinare cœpit ad partes Ca-
 roli Burgundiæ Ducis, hostisque Regis, quam
 perfidiã non ferens Carolus, vt erat magnani-
 mus ac generosus de ea Regem admonuit, imò
 comprehensum Comitem ad eum misit, qui
 vix Lutetiam peruenit, cùm capite plexus est
 Anno

Anno
 nis pr
 illis fi
 legatu
 & ho
 cana
 sump
 mirat
 Exce
 nari
 prole
 omni
 mo sic
 testat
 eius e
 Mag
 vir e
 posse
 dign
 tem
 & fa
 suo f
 gavit
 Voc
 indi
 rate
 cuius
 men
 ria e
 mus
 S
 Mec

Anno 1475. Gratissimi contra sunt tam dominis propriis, quàm ipsismet hostibus, qui pro illis fideliter stant, vt Pompeius Romanorum legatus, quando digitum flammæ superposuit, & hosti eorum Gento dixit, non se prius arcana Reipublicæ proditurum, quàm totus cõsumptus esset: quam fidem, atque constantiam miratus Rex, Romanorum amicitiam expetiit. Excelloit hac fide Ioseph Patriarcha libidinari refugiens cum hera sua, à qua ad stuprum prolectabatur, dicensque. *Ecce Dominus meus omnibus mihi traditis ignorat, quid habeat in domo sua, nec quicquam est, quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te, que uxor eius es: quomodo ergo possum hoc malum facere?* Magis adhuc S. Ioan. Baptista, qui cùm tantus vir esset, vt vulgi opinione Christus haberi posset; tantum nihilominus titulum, tantam dignitatem longissimo interuallo præcedentem quascumque alias, constantissimè repulit, & factam testamque Christo vero Domino suo fidelissimè custodiuit, *confessus est, non negauit; & confessus est, quia non sum ego Christus.* Vocat se contra præcursorem eius, seruumque indignissimum. *Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini.* Et, *medius vestrum stetit, cuius non sum dignus corrigiam soluere calceamenti.* Vtinam nos quoque omnes de glòria eidem Deo debita nihil nobis arrogaremus.

Val. Max.
l. 3. c. 3.

Gen. 39.

Ioan. 1.

Math. 3.

Septima, Aduocatorum quorundam & Medicorum, ex quibus illi vel clientes suos
Aduocati
& Medici.
 produunt

produnt aduersariis, vel certissimam iis pollicentur ex lite victoriam, cum sit incertissima, atque ita in graua eos damna coniiciunt, ambitiosis, falsisque suis iactantiis, multasque reconciliationes auertunt, ad quas alioquin clientes illi inclinarent: hi verò corrupti pecunia infirmos occultè necant, vel malè curant, quos curandos susceperunt.

Amici instabilis.

In ep. ad Bonif.

Ludouici XI. facinus notabile.

Postremò denique amicorum instabilium, qui scilicet hirundinum more hyberno tempore, seu prostratis, & afflictis sociorum rebus recedunt; nec quicquam præstant ex iis, quæ se illorum causa facturos receperant. Deterius hoc quadantenus est, quàm non seruare hosti fidem: quia amici melior esse debet, quàm inimici cõditio. *Fides quãdo promittitur, ait S. Aug. etiã hosti seruãda est, contra quẽ bellũ geritur, quãdo magis amico, pro quo pugnatur? Quocirca Ludouicus XI. de quo supra, nõdum in Regem assumptus, sed degens in Belgio, cum audiisset amicos Caroli VII. parentis sui Lutetiæ defuncti non interfuisse eius funeri; sed statim ad se confugisse quasi Regem salutaturi, repulit omnes velut perfidos & fucatos duntaxat amicos viuentium, nec vllum habere secum voluit.*

§.4. Solent plerique perfidiis suis excusationes obtendere, sed prorsus inanes. Alij tuendæ vitæ, aut famę necessitatem proferunt; alij votum aut iuramentum superveniens, cui satisfacere nisi via perfidiæ non possunt; alij denique acceptam

acceptam ab illo iniuriam, cui fidem non feruant. Sed quod ad tutelam vitæ, & famæ, nullo iure licet eius causam admittere; quia nullo iure licet incurrere malum maius, ad vitandum minus; est autem culpa quæuis malum grauius omni malo corporis. Exemplum est, si miles ne occidatur, stationem suam deserat necessariam ad obtinendam victoriam. Quod ad votum & iuramentum, iam dixi lib. 1. cap. de Religione non obligare ea, quæ non possunt nisi scelere adimpleri. Quod ad vindictam acceptæ iniuriæ, non est priuati vlcisci aliquam, & ne Iudici quidem ipsi licet ad vlciscendam aliquam perfidè agere.

§. 5. Essent contra excusatione dignissimi, & immunes à nota perfidiæ, si ideo fidem non seruarent, quòd ab eius obligatione ab iis fuissent sponte liberati, quibus deuinciebantur; vel si hi alij vicissim non seruassent vel seruare nollent datam fidem; quandoquidem non obligantur nisi quomodo & quantum voluerunt se obligare: noluerunt autem nisi conditione supposita, quòd alij vicissim datam fidem colebant. ita fit vt non colentibus aliis, desinant eius lege teneri etiam iuramento confirmatæ. (Exceptio vnica frequenter inculcanda est in fide cõiugali, eò quòd non pender à sola voluntate contrahentiũ, sed à diuino etiam præcepto; Deus porrò nullibi potestaté facit cõiugi innocenti, vicissim frangendi fidè alteri, qui adulterat, sed vniuersim interdicit adulterium tam vnus quam alterius) cessaret item obligatio

1038 DE PERFECTA PRVDENTIA
tio si in contractu datę fidei facta non esset
expressa vel tacita mortis mentio. Tunc non te-
netur qui contraxit, ei stare cum vitę suę di-
scrimine quantumuis morte periclitetur alter.
Vt si debitum te persolutorum certo tempore
spondisti, solui autem non potest sine morte
vel damno alio tuo grauissimo, in quod vicif-
sim incurreret creditor, nisi solueris, non teneris
soluere. Alia est militis ratio, qui accipiendo
stipendium solenniter pepigit cum duce suo,
& in se recepit exponere vitam propriam pro
salute Reipublicę. Vel denique si superueniret
casus improuisus altioris ordinis & obligatio-
nis, non finens vt fiat quod promissum est, aut
id eleuans. Etsi non obligant vota accedente
superioris dispensatione legitima. Nec tenetur
seruus toto anno hero suo famulari, si ægro-
tare incipiat Pater, cumque ad se venire, sibiq;
decumbenti adesse & ministrare iubeat.

Prudentię dictamina circa Affa-
bilitatem.

C A P V T VII.

- §. 1. *Affabilitas quid sit, & quam necessaria.*
2. *De sociorum delectu, deque perferendis eorum
oneribus siue defectibus.*
3. *Quos, & quousque aliorum mores imitari affa-
bili sit concessum.*

4. *Qua*

4. §.
5. §.
6.
7. §.
§. 1.
gnoru
huma
nante
ter, id
tendo
dum r
cessari
mater
plenu
melian
factus
viere
cygno
lam ap
delect
mcesti
dine,
Iliad.
Bel
Cor
Exper

4. *Qualem risum locutionemque admittat Affabilitas.*
 5. *Quos item ludos seu recreationes virtus hac postulet, quos respuat.*
 6. *Uiro Affabili quid obseruandum in conuiuiis.*
 7. *Quid in conuersatione cum Laicis, si Clericus sit.*

§.1. **A**FFABILITATIS nomine virtutem intelligit Aristot. lib.1. magnorum mor. c.26. & l.3. ad Eudemum, c.vlt. humanæ conuersationi præpositam, seu inclinantem nos ad versandum, cum quibus oportet, idque iucundè; id est, nec absurdos admit- tendo iocos, nec honestos respuendo. Admodum necessaria est istiusmodi virtus, quia necessaria, creberrima, periculosissima est eius materia, nempe hominum conuictus mutus plenus delictorum, incommodorum, & contumeliarum, nisi benè fiat. Homo certè ad mutuam societatem, vitam omninò solitariam viuere, ac perferre vix vnquam potest. Nigro cygno rariores sunt Thimones Athenienses illam appetentes; cæterorum vix quisquam non delectatur contubernio, & citò non tabescit mæstitia, omni destitutus aliorum consuetudine, vt Bellerophon, de quo Homerus lib. 6. Iliad.

Bellerophon solus vacuis errabat in aruis

Cor crucians curis, hominum vestigia vitans.

Experitur idem scriptum verissimè. *Væ soli,* Eccles.4.
quia

quia si ceciderit, non habebit subleuantem se, vt proindè de hac humana mutuâque conuersatione dicendum videatur, quod sit malum necessarium. Necessaria est: quia, vt dixi, aduersatur extrema solitudo inclinationi naturali. Mala verò ob iniurias, crebrâque iurgia, quæ secum vehit malè instituta, (aliàs ex se prorsus est indifferens) & ob id accersenda Affabilitas, & cū ea pars illa Prudentiæ, à qua dirigitur, vt vbiq; honestas, rectaque ratio locum suum habeat.

§. 2. Quamuis amore omnes prosequi liceat, imò etiam oporteat, nò tamen promiscuè cum omnibus habere consuetudinem, siue pretextu colendæ affabilitatis, siue quocūque alio; nec mirum, cū amor sit etiam absentiu; consuetudo verò siue conuersatio presentium, quibus si aliqua insint contagia (quod heu! quam sæpè fit) citò ad circumstantes transeunt minus cauentes sibi, & imbecilliores, quàm vt valeant propinatum verbo aut exemplo virus repellere. Habendus proindè sociorum delectus maximus, non omnes tibi conueniunt, sicut nec pedibus calcei. Ac primùm familiariter versari, & colludere, seu te recreare cum longè potentiori non expedit, ob periculosam eorum indignationem, si vincantur, aut tantillum offendantur. Vnde catuli cum molossis exhorrent ludere, & in apologo olla lutea fluitare noluit cum ænea, ne ab ea impingente collideretur. Adhæc ne eos statim credas commodos tibi & opportunos, qui sunt similes conditione

ditio
laci
forti
facil
bo li
cend
nequ
inui
prun
tius
re, s
fecer
tent
nùm
cum
tam,
fuer
an
illor
bit.
illis
fricab
culos
illos p
Affin
toler
Vn
Iu
Su
Sn

ditione, vel moribus. Est sanè regula ista fallacissima, quantumuis delectetur natura cõsortio vsuque similibus, & pares cum paribus facìle congregentur. Quid enim si superbi ambo siris, iracundi, auari, libidinosi? utique incendetis vos mutuo, & magis magisque ad nequitiam exstimulabitis, vel æmulantes vos inuicem non facietis rixandi finem, sicut scriptum est; *inter superbos semper sunt iurgia.* Potius ergo statue bonos duntaxat tibi congruere, si nondum magnos in virtute progressus feceris, quia tunc citò prosterment, peruerterent, inficient mali adhuc imbecillem, pronumque ad labem contrahendam quam circumferunt. Inurent nomini tuo infamiæ notam, non secus ac scorta virginibus, ubi cõsuetudinem cum illis habere cœperint. Sed & animaduertens in eos Dei manus, facìle in te illorum socium pœnam extendet ac deriuabit. Quam pœnæ participationem metuens illis Moyses, qui se rebellibus & seditiosis afflictabant, monebat omnes: *Recedite à tabernaculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ ad illos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorum.* Affine est quod scripsit Hesiodus de ciuibus tolerantibus conciuem facinorosum:

Vnius ob noxam sæpè Vrbs dabit integra pœnas,

Iustitiam spretis violat qui legibus, indè

Supplicium iratus de tota Iupiter vrbe

Sumit, & immittit miseris pestemque, famemque.

*Superbi sèpè
perrixans.*

Num. 16.

*Consuetudo
quibuscum
habenda,*

Gen. 19.

*Hæretici
quàm fu-
giendi.*

Sin contrà verifimiliter te sentias, vel vt se-
curiùs loquar, iudicent te præpositi tui egre-
giè instructum virtutibus, deque numero esse
perfectorum, & cum bonis versabere velut
paribus; & cum vtilitatis spes affulgebit, cum
malis; vt exemplo tuo, ac colloquio discant
mansuescere, virtutem amare, vitia sua inter-
mittere, & sis illis odor vitæ in vitam, & salis
instar, quo saliantur ne putrescant. Inter illos
Antidotū tibi erit virtus tua, ne te ad malum
pertrahant; illis autem Pharmacum salutare,
cuius transfusa vi occulta mutantur sensim,
ac resipiscant. Te quoque præsentem auertet
Deus ab illis non semel clades grauissimas,
ad eò fauet viris bonis. Experti sunt quod di-
co, scelerosi ciues Sodomæ, quos tangere pla-
ga non potuit, quandiu secum Loth habue-
runt nepotem Abraham: vnde ei dictum est ab
Angelo. *Festina, & saluare ibi; quia non pote-
ro facere quicquam, donec ingrediaris illuc: & si-
militer animæ illæ ducentæ septuaginta, quæ
cum Paulo nauigabant, omninò peritura in
mari, si abfuisset; sed omnes ei donauit Chri-
stus, Act. 27. Nō æquè cauebis vitare malos;
sed præ omnibus, quos anathemate nomina-
tim percussit Ecclesia, & à corpore suo tan-
quam putrida, noxiâque membra reseculit.
Deinde quoscumque hæreticos, esto non sint
ab eadem nominatim excommunicati. Nam
etiam de his verba illa sua intelligi voluit A-
postolus, Tit. 3. *Hæreticum hominem post vnâ
& secundam correptionem deuota, sciens quia sub-
uersus**

*uersus
& 2.
fermo
5. de
molit
Ouid
Ca
Adde
talib
parat
vocat
vel in
schif
tanqu
ticip
rei in
iutric
ri pos
tinen
fessio
eius S
que e
S. An
mibi
nimu
cessit
eo ca
to de
natur
qui
dili
præd*

uersus est, & peccat proprio iudicio condemnatus.
 & 2. Tim. 2. Sermo eorum ut cancer serpit. Verè
 sermo eorum ut cancer serpit, ait S. Leo serm.
 5. de ieiunio, humiliter irrepunt, blandè capiunt,
 molliter ligant, occultè occidunt. & vt verbis vtar
 Ouid. 11. Met. faciunt:

Candida de nigris, & de candentibus atra.

Adderet S. Cyprianus si viueret: *Nulla cum
 talibus colloquia misceantur, simus ab eis tam se-
 parati, quam sunt de Ecclesia profugi.* Profugos
 vocat, quia segregarunt se ab Ecclesia per se,
 vel in persona parentum suorum, quorum
 schisma imitantur, nec amplius in ea sunt
 tanquam membra viua, & filij bona eius par-
 ticipantes; sed sicut mancipia in familia, vel
 rei incarcerati in ciuitate: & hoc sensu quòd
 iurisdictioni eius subsint, ab eadè que puni-
 ri possint. Quippe hoc ipso quo baptismi re-
 tinent Characterem, manent sua prima pro-
 fessione deuincti, subiectique vt Christo, ita
 eius Sponsæ, ideoque tenentur quibuscum-
 que eius legibus. Illos tantoperè auersabatur
 S. Antonius, vt diceret: *Scitis ipsi quod nullus
 mihi pacificus sermo cum eis vquam fuerit.* E-
 nimuerò quia cogit quandò que grauis ne-
 cessitas cum illis agere, licebit id tibi in
 eo casu, sed quàm breuissimè fieri serua-
 to decoro poterit, & imitando quoad hoc
 naturalem Ægyptiorum canum prudentiam,
 qui aquam Nili, in qua latent Croco-
 dili, subitò erumpere soliti, vt obuiam
 prædam deuorent, non bibunt ociosi,

S. Cypri. l. 1.
 epist. 3.
*Profugi vo-
 cati, & cur.*

*Tenentur
 legibus Ec-
 clesie.*
 S. Athan.
 in vita S.
 Ant.

*Canum Æ-
 gyptiorum
 in bibendo
 aquam Nili
 cautela.*

& longas innectendo moras, sed obiter duntaxat, & discretis vicibus lambunt cursitando circa ripam. Fac tu similiter, contrahe in pauca, quæ dicenda erunt cum talibus, ne te incautum concludant suis retibus. Periculosa valdè est illorum blandiloquentia; periculosa affabilitas magis quàm blandarum meretricû recordibus insidiantium: de quarum vna alloquente Iuuenem hæc habet Salomon: *Irretiuuit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorû protraxit illum. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciuens, & ignorans quod ad vincula stultus trahatur.* Addit verò: *Nunc ergo, fili mi, audi me. Ne abstrahatur in viis illius mens tua, neque decipiaris semitis eius, multos enim vulneratos deiecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Via inferi domus eius penetrantes in interiora mortis.* Oues voce mentiuntur, re ipsa autem lupi sunt, quoad fieri potest fugiendi, exemplo agni, qui reclusus domi, & iussus à matre quæ partum iuerat, nemini aperire nisi sibi, lupo dixit pulsanti fores, & imitanti vocem matris: *Non aperio, nã etsi vox ouissat, per rimulas tamen lupum video.*

Blandilo-
quentia
Hæreticorû
quàm peri-
culosa.
Prøq. 7.

Mores alio-
rum rusticis
sustinendi
patienter,
aut emen-
dandi.

Qualescumque porò fuerint peccatores, quibuscum te contigit agere (præpositorum alia erit ratio respectu inferiorum) sustinebis eorum rusticos mores patienter, non indignaberis, nec offenderis plus æquo moribus ipsorum prauis & defectibus, à quibus tuos cupis etiam sustineri; sed emendare studebis, & amicè dissuadebis, si commodè vtiliterque

id

id te posse videas; secus dissimulabis, nec statim fies impatiens, aut omnem abrumpens cum iis vsus, ac familiaritatem; aliàs abrumpenda esset cum omnibus; quia vitij omnis expers nemo viuit, optimus est qui minimis vrgetur. Vide quid faciunt apes, à plantis & floribus non omninò abhorrent, in quibus sunt bona permixta malis, sed magna dextertate legunt quod bonum est, sibi que vtile; quod verò secus, prætereunt; ita facies, quod viri est sapientis, si ad improborum dotes bonas potiùs quàm ad vitia respexeris, atque his quasi posthabitis studeas illorum consideratione mitescere.

§. 3. Quosdam videas dum affabilitate volunt excellere, omnium se moribus accommodare, ne displiceant. In hunc finem abutuntur verbis illis Apostolicis, 1. Corinth. 9. *Omnibus omnia factus sum, & Rom. 12. gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*, mentiuntur cum mendacibus, peccant cū peccantibus, hæreticos se simulant, imò re ipsa exhibent cū hæreticis, Turcas cum Turcis, obscænos cū obscænis. Diabolicum hoc ingenium est, Atheorum, & Politicorum proprium, formas omnes suscipientium more aquæ in vas infusæ concauum, ouale, quadratum, altera parte longius, &c. In album istud relati sunt viri illi versatiles, ad quos Elias 3. Reg. 18. *Vsq; quequò claudicatis in duas partes?* Illi similiter qui 4. Reg. 17. sacrificabant idolis gentium, & nihilominus colebant Dominum. Nihil tale fecit

Aut dissimulandi.

Apes cetera:

Politici quidam nimium affabiles, ac in omnia versatiles.

S. Paulus
quomodo
omnia om-
nibus fa-
ctus.

Conformā-
dum sese cū
aliis quous-
que.

Cum bibo-
nibus quid
agendum.

aut fieri B. Paulus verbis illis voluit: *Quid ergo?* Interpretatur mentem eius S. August. epist. 9. & 19. *Non mentiendo, sed compatiendo, non simulantis astu, sed commiserantis affectu, omnia omnibus factus est.* Et posteriorum genuinus sensus est: *Ea sit inter vos sympathia o Christiani, ut fratrum bona & mala aequè vos ac illos tangerent.* Nempè quomodo rectam iniuisset viam lucrificandi eos (quod vnum ei erat propositū, addit enim, *ut omnes facerem saluos*) ita sese illis conformando, ut cum illis vel errores profiteretur, vel flagitia multa committeret; ac modò quidem oppugnaret veritatem, nunc ignauiter dissimularet? Palam est ea ratione futurum fuisse, ut confirmarentur magis in corruptela sua extranei, quàm abstraherentur. Quare nec tu specie affabilitatis cuiquam credenti perperam vel agenti, sic te conformaueris, sed in licitis duntaxat rebus vel indifferentibus, & vsque ad aras, non violando legem aliquam, naturalem, diuinam, vel Ecclesiasticam. Exemplum, in bibones incidisti vtgentes, ut te totum cum illis vino proluas. Caue obsequaris iniquis postulatoribus; sed gratiosa, exporrectaque fronte causas proferro, cur nullo modo id tibi liceat, sed omninò pugnet cum honestate quā profiteris. Ita fiet, ut reipsum defendendo illos simul doceas quid agere, & à quo abstinere debeant. Instant ut multū bibas, roga vicissim ut illi parum; qua lege cum vti nolint, conclude quasi iocans, nō esse vicissim cur te obligent sua. Hoc modo vel emendabis illos, vel te seruabis innocen-

tē illa
positu
§. 4.
les; f
quia
tempo
est,
cisset
necef
denti
dictu
nunq
nega
matri
homi
sonit
ti, sea
laran
irrid
peric
pter
spiran
nex i
ficus
postq
vt m
scurr
recre
rum
tibus
dent.
dissi

re illæsa vbique benevolentia. Multū omninō
positum est in agendi modo & loquendi.

§.4. Rifu vtuntur, qui student esse affabi-
les; sed sæpè nimio, inepto, intempestiuo,
quia omnia tempushabent. *Tempus ridendi, &
tempus flendis.* Is nec bonus moraliter per se
est, nec malus. Nam si malus esset, non fe-
cisset Deus hominem risibilem. Si bonus aut
necessarius, non ab eo abstinuissent viri pru-
dentissimi; vt præter magnum Catonem, qui
dictus est ἀγέλαστος, Christus Dominus, quem
nunquam risisse legimus, esto subrisisse non
negauerim, præcipuè cum paruulus esset in
matris gremio. Cachinnari, seu effusè ridere
hominis est insolentis, de quo Eccl. 7. *Sicut
sonitus spinarum ardentium sub olla, sic risus stul-
ti, sed hoc vanitas.* Rident equidem & exhi-
larantur, qui sic ridentem vident, sed simul
irident. Alij sic effusè ridenti metuunt, quia
periculosus valdè est risus diffusissimus, pro-
pter nimiam dissipationem spirituum, & re-
spirandi difficultatem, qua extinctus est se-
nex ille, qui asellum videns comedentem
ficus, nec accurrisse vocatos famulos, nisi
postquam omnes iam comedisset, adeo risit
vt moribundus conciderit. Ineptus quoque
scurrarum risus id tantum spectantium, vt
recreent cæteros, sicut etiam assentato-
rum: Siquidem non nisi inuiti rident riden-
tibus iis, quibus imitatione placere stu-
dent. Sunt haud dubiè facto isto absur-
dissimi, quia ridendo fictè non naturaliter,

*Ecclesi. 9.
Rifus per se
nec bonus
moraliter,
nec malus.
Christus
nunquam
risit at po-
tuit subri-
siffe.*

*Cachinnari
eiusnat.*

*Senex risu
extinctus,
& vnde ri-
sus ille.*

nec ab interno, vt dici solet principio, abest procul genuina & iucunda illa vultus compositio, pupillaram emicatio, membrorum motus ac spirituum, qui inesse solet ex animo ridentibus, vt verbo dicam, repugnante natura res tota geritur. Risu nunquam prosequare aliena vitia, siue naturalia, siue moralia (nisi id cessurum videatur in bonum ipsorum; quo sine pueri Lacedæmonij authore Magistratu ebrios sibilo excipiebant, vt sic corrigerentur.) Excute in conuersatione vicissim nimiam tetricitatem, nec ridentes, & sese honestè recreantes facilè increpaueris. Scriptum

Risu non
prosequen-
da vitia.

Ebrii apud
Lacedæmo-
nes sibilo
excepti, &
ad quid.

Eccles. 22.
& 32.

Latitia ho-
neste sese
oblectantiū
non est tur-
banda.

Arist. l. 4.
Eth. c. 8.

Lingua mo-
deranda in-
ter iocos
lubrica.

scio: *Musica in luctu importuna narratio*: sed vicissim lego, *ne impediās musicam*. Sicut non faciunt benè qui te mœrente soluuntur in risum, cùm id procul sit à commiseratione: Ita nec tu profectò, si honestè sese oblectantium velis stoica morositate perturbare latitiam. Expunctis extremis mediocritatem consecretur, quotquot sumus, & bene conueniemus. Rusticum vocat Aristoteles non consecretantē. *Rusticus est ad eiusmodi consuetudines ineptus; cùm enim nihil ipse conferat ad animi recreationē, omnia agrè accipit*. Excusanda interim quandoque est hæc rusticitas, & vis atræ bilis miseranda, & ingens calamitas, quæ sæpè hominem in transversum agit, vt notat Cyrillus Alex. in c. 1. Naum. *Solet mentem humanam tenebris obscurare dirior calamitas*.

Non minus prudentem se præbebit affabilis, si linguam moderetur inter iocos labri-
cana

cam, valdeque vicinā præcipitio. *Qui moderatur linguam suam*, ait Salomon, *prudentissimus est.* Quemadmodum non laudantur à sapientibus, sed tunc maximè ridentur & odio sunt meretriculæ, cùm lascivire student verbo ac gestu, & facetiis suis amatoriiis præbere se gratiosas: ita planè affabilis si non seruet modum, si quo placeat lociis, effutiat quicquid in buccam venerit. Hinc salubre illud consilium: *Verbis tuis facito stateram.* Coram aduersario te recreans, quid dicas attende, ne verbis tuis offensus velut irrisoriis, cudat tibi malam fabam. Azo Iurisconsultus clarissimus cùm in carcerem mitteretur, ob percussum feruente ira inimicū, exclamauit, *ad bestias, ad bestias*, quod est principium legis 31. ff. de pœnis, significare volens ei parcendum, qui plecti quidem mereatur, sed in arte sua excellens sit, & Reipublicæ vtilissimus. Legis verba sunt: *Ad bestias damnatos, fauore populi Præses dimittere non debet: sed si eius roboris vel artificij sint, ut dignè populo Romano exhiberi possint, Principem consulere debet.* Tunc Iudices, quibus minimè amicis utebatur, interpretantes se ab illo per derisum vocari bestias, non antè destiterunt, quàm ei necem afferrent. Fecisset prudenter vir tantus, si vel omninò tacuisset, vel interpretando sui sensa animi suspicionem amouisset contumeliæ. Inter Principes etiã tecū sese recreantes, & inter pocula esto loquendo parcus & valdè circumspèctus. Hoc ipsum est quod dicere voluit Salomon Proa. 23. *Quã-*

Proa. 10.

*Affabilis
debet ser-
uare modū.*

Eccl. 28.

*Coram ini-
mico circū-
spèctè io-
candum.*

*Azo cur ad
mortem ple-
xus.*

*Inter pocu-
la parcus.*

do federis, vt comedas cum principe, diligenter attende qua apposita sunt ante faciem tuam, & statue cultrum in gutture tuo, id est, prudentiam, vtilia & opportuna verba separantem ab alijs. Delicatae sunt aures Principum, vixque corrigent sinistram verborum tuorum interpretationem, quam mente conceperint. Vtere item confabulando loquendi vicissitudine cum paribus.

*Arrogans
qui semper
loquitur.*

Iob. 19.

*In Senatu
& concilio
sententia
ingenuè de-
promenda.*

Amant alterna Camæna. Habent illi vicissim, quod commemorent. Arrogans est, qui semper loquitur, omnia se scire indicat, nihil cæteros, se solum putat audiendum, quasi à Musis mutis Apollinem. Ita fit, vt quibus se placere credit multiloquio, ingratiſſimus sit. Præposito- rum magis est sic loqui, tacere subditorum. *Qui me audiebant,* ait Iob, *expectabant sententiam, & intenti tacebant ad consilium meum, verbis meis addere nihil audebant.* Nulli facile contradixeris (extra senatum vel concilium, vbi quod censes, ingenuè te oportet depromere:) quia hoc valdè offendit. alto animo præditos, & multorum est iurgiorum seminarium; sed tunc solum quando vna ex parte hoc postulabit rei grauitas, vt si hæresim aliquam audires asserentem, &c. ex altera secus rem se habere tibi erit exploratum. Imò in hoc casu repugnaturus, rectè feceris si rationes suauiter, propter quas aliter eousque senseris. Ita fiet, vt ignorantiam quasi tuam excusando tacitè instruas falsa narran- tem, illæsa item charitate eundem satis perstringas, & secus loquendum fuisse admoneas. Si tamen quod retundendum occurrit, mani-
festa

festa sit hæresis, eaque fidenter asseratur, non
 molliter ei te oppones; sed intrepidè ac fortiter,
 ne conuiuendo, aut verba dando nimis
 mollia, pecces contra seriam confessionem fi-
 dei. Et quoniam contradici facilè solet pere-
 grinis, mira & insolita narrantibus, quæ fiunt
 vel sunt in locis exteris; ne facilè repugnaue-
 ris, sed si credere non vis, suspende iudicium:
 nã repugnando excitabis sæpè tricas, rideberis
 à multis magis credendū iudicātibus expertis,
 quàm nō expertis; temeritatē nō effugies quæ
 ibi non deest, vbi eo solo nomine dictū reici-
 tur, quod nihil tale apud tuos visū sit, vel au-
 ditū. Quasi verò in patriam tuā admirāda om-
 nia Deus & natura cōiecerint. Futurū denique
 vt sæpè oppugnes veritatem. Nam reuera in re-
 motissimis orbis partibus quamplurima sunt,
 & contingunt stuporis plenissima. Quis Vene-
 tias crederet supra mare fitas & quasi natate,
 si nondum audiuiisset; aut in Africa homines
 inueniri & nasci aterrimos? Sed lubet exem-
 plum quoque aliud proferre, cū dicitur in
 oriente vrbes occurrere sextuplo maiores Lu-
 tetia, excipiunt id cum risu plurimi, ac fabu-
 losum putant, & cum eo fabulas interpretan-
 tur cætera omnia; ac si Niniuem non consta-
 ret adhuc fuisse ampliorem. Ea certè iuxta
 prophetiam Ionæ itineris erat trium dierum,
 & teste Diodoro Siculo lib. 3. rerum an-
 tiq. cap. 1. turres numerabat mille quin-
 gentas omnes altitudinis ducentorum pedum
 geometricorum, & muros pedum centum.

*Manifesta
 hæresis for-
 titer op-
 pugnanda.*

*Venetia su-
 pra mare si-
 ta.*

*Niniue quæ
 ta vrbs, e-
 iusque tur-
 res ac muri.*

Lutetia
diameter.

In ambitu verò habebat sexaginta milliaria; id est, leucas parisienses triginta: & consequenter Diametrum plusquam octo leucarū, cum Lutetia Diameter vnus tantum sit, aut certè nō multò superet. Diametrum accipio à porta S. Iacobi vsquē ad portam S. Martini; cui certè spatium emetiendo videtur mihi hora sufficere, nisi fortè quis velit incedendo lassum bouem agere. Vicissim videant, qui stupenda ista & exotica narrant, quibus narrent, si rideri nō lunt. Vix sunt eorum capaces idiotæ, & quicumque nec ingenio multum pollent, nec iudicio. Rursus si dicenti aliquid non quidem à fide alienum, noxium tamen, vel turpe, & nō ferendum, repugnare pertimescis, transfer sermonem solerter ad alia, dicendo, v. g. *De his hætenus, mihi quoque aliquid est quod commemorem: si placet, audite.* Nam sicut nulla substante causa rationabili inurbanum est alienæ sermocinationis cūsum intercidere, & occasionem dare aliis exprobrandi tibi:

Horat. in
Arte.

amphora cœpit

Institui, currente rota cur vrcens exit?

Philosopho-
rum sermo-
cinandi
mos.

Aut existimandi se à te nugatores & indignos cenferi qui audiantur; aut nihil tibi in penū esse, quod possis inchoato sermone adiicere (quod ne de se crederetur, solebant olim Philosophi in congressibus suis, qui *διατετασθαι* dicebantur, à proposito argumento non discedere, sed cōsequenter loqui. Vndè resultabat ex omnium symbolis doctissima perfectaque disputatio) ita si subsit, licet, imò expediat.

dit. Si tibi refragetur quispiam, acquiesce modestè veritati contrariæ, vbi illam euerit, réque deceptum fuisse ingenuè fateare, atque in posterum disce proferre certiora. Hac ratione conciliabis tibi gratiam cum B. Petro reprehenso à B. Paulo Gal. 2. *Tacuit Petrus, ut qui primus erat in Apostolatus culmine, primus esset in humilitate.* Sin non euincat, ne idcirco in iram assurgas, sed dicito; obscuris in rebus licere vnicuique in sensu suo abundare. A longis digressionibus, prolixisque narrationibus abstine, ne sociorum abutitocio videare & patientia. Delectat sermo concisus, & succulentus; auditorem contra indignari faciunt digressiones illæ, & dicere, *quid hoc totum ad propositum; quid ad rhombum?* Nunc de responsione ad garrulum. Verat Salomon Prou. 26. ei responderi: *ne, inquit, sapiens sibi videatur.* Vult dicere, ne ad stultam eius percontationem directè respondeamus, sed indirectè proponendo aliam, quæ confundat ipsum.

Denique recreationis & affabilitatis obtentu nulla tibi excidant scommata, irrisiones, mendacia, turpiloquia, vsurpationes ludicræ diuinarum literarum. Pugnans hæc omnia cū charitate, veritate, pudicia & religione; inconcessa autem recreatio est repugnans virtutibus. *Auersissimus ab istis sum,* verba pono Senecæ, *si quando fatuo delectari volo, non est mihi longè quarendus, me video:* & Iudic. 16. oppressi sunt ruina domus Gazæi, quotquot Samsonè irride

S. Gregor.
hom. 18. in
Ezech.

Recreationis causa
nō excidant
scommata,
&c.

Senec. epist.
15.

irridebant occæcatum, & 4. Reg. 2. Vrsi duo pueros lacerarunt quadraginta duos insultantes Elisæo, & clamantes: *ascende Caluè*. Præpositis tamè cōceditur correctionis gratia exprobrare actus prauos subditis, vt Paulo Galatis, quos vocat *insensatos*, quin etiam defectus corporis, quibus delicto aliquo suo causâ præbuerunt, nō autē naturales. *Qui à natura deformes sunt, eos reprehendit nemo; sed eos qui per occiū & negligentia tales euaserunt. Nullus ei qui natura vel ex morbo factus sit cæcus, cecitatē exprobrabit, sed miserabitur potius; secus si ex temulentia, vel alia quapiā intemperantia. Ita fit, vt vitia corporis, qua in nostra sunt potestate, vituperentur, qua nō sunt, minimè. Ad iocos & facetias si eloquia sacra transtuleris, nō effugies, mihi crede, iudiciū Dei, qui non pepercit filio Nabuchodonozor Regis vtēti vasis sacris in profanis suis conuiujs; sed de regno illū mox deturbauit: & ecce plus quàm sacra vasa hīc.*

Arist. lib. 3.
Eth. c. 5.

Ludi & ioci
non omninō
abiciendi.

§. 5. Ludos, ac iocos omnes velle abolitos, hominis est seueri nimis & rigidi, eò quòd *requies & iocus*, vt tradit idem Philosophus l. 4. Eth. c. 8. *in vita esse necessaria videntur*. Scripsit quidam alius ex eadem prisca gentilitate.

Quod caret alterna requie, durable non est:

Hæc reparat vires, fessaque membra leuat.

De pueris singulatim Quintil. l. 1. Inst. c. 3. *Nec me offenderit lus in pueris, est & hoc signū alacritatis, neque illū triste, sempèrque demissum sperare, possum erecta circa studia mentis fore, cum in hoc quoque maximè naturali etatis illius impetu iaceat. Addit prætercà prodesse Ludū ad cogno-*

scen
luden
pluri
non o
honest
ro l.
que c
scant
runt.
prim
senex
filio
Puer
curfu
tū de
uola
exer
De l
occu
Princ
que
eāqu
de P
ludo
na &
di su
uè ta
terd
iunē
veta
scrip
tent

scendū magis cuiusque animū. *Mores se inter ludendū simplicius detegunt.* Sed reuerā interest plurimū, quibus utamur. Vndē Cicero: *Pueris non omnē licentiam ludendi damus, sed eā quæ ab honestis actionibus non sit aliena.* Et ante illū Plato l. 4. de Rep. *Inepti ludi in studia sensim, morēsque conuertuntur; si iocis minus decentibus assuescant; nunquā legitimi, probique viri euadere poterunt.* Ludentis ætati, & conditioni debent in primis ludi cōgruere. Nuces pueris relinquat senex & arundines, nisi rideri velit cum Agefilao equitante domi cū filiis in arūidine lōga. Pueri vicissim senibus talos & tesseras. Præter cursum aptissimus Iuuenibus est pila, qua multū delectabatur tū Alexander, tum Pub. Scæuola iurisconsultus clarissimus. In qua tamen exercitatione corporis vitandus est excessus. De ludo qui accessoriū quiddam debet esse ad occupationes serias, nō fiat principale. Nō sit Princeps, exempli causa, venationi, armorū, que studio plus æquo dedit us, ne ferus euadat; eaque cōtentus vanitate negligat potiora, & de Principe venator sit, aut gladiator. Locos, & ludos nunquā interpretemur, ex quibus damna & crimina oriūtur; tales nō nisi abusiue ludi sunt; sicut artes magicæ artiū nomen abusiue tantūm participant. Procul arceantur & interdicanur exercitia illa corporis, quæ adiunctum habent vitæ periculū; quia qua lege verat Deus homicidium, eadem vitæ discrimen interdicit, vndē ait Matth. 4. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* & Eccles. 3.

Ad quid cōferant.

Cic. l. offic.

Ludi debēt conuenire ætati & conditioni ludentium.

Princeps nō nimis iis indulgere debet.

Qui

Comœdia
& Trage-
dia impura
vitanda.

Qui amat periculum, peribit in illo. Atceantur item impuræ Comœdiæ & Tragœdiæ, quandoquidem bonis aduersantur moribus, luxuriæ pruritum magis magisque incendunt lasciuis obiectis & motibus, artificia docent adulterandi, lenocinandi, & cupitis fruendi amplexibus, stimulos admouent consciscendæ sibi mortis, dum illos repræsentant, qui perturbatione acti amoris aut tristitię hoc fecerunt. Ibi simul ars traditur mentiendi, fallendi, simulandi, dissimulandi, furandi, in-cantandi & circumueniendi simplices virgines. Cúmque hæc omnia publicè fiant tota applaudente corona, vim quandam publicam acquirit licentia, eliminatur verecundia, crescit impudentia. At ficta sunt quæ fiunt. Ita quidem, sed per ficta instituuntur spectatores ad seria, vt fictis gladiis discunt gladiatores seriò tractare rem militarem, & cæsim punctimque lethaliter percutere. *Docent adulteria, inquit Lactantius, dum fingunt, & simulatis erudiunt ad vera.* Claudã oculos, inquires, si quid turpe videro. Idem sibi pollicebatur Alipius, cum ei suaderetur ne ludis interesset Circêsis. Sed quid de eo S. Augustinus? *Spe-tauit, clamauit, exarsit, abstulit inde secum infamiam, qua stimulabatur videre non tantum cum illis, sed præ illis, à quibus erat abductus.* Præcipuè autem ab his nugis arceri iuuenes vult Aristoteles lib. 7. Polit. cap. 17. *Iuniores neque Comœdiarum, neque Tragœdiarum Spectatores esse sinat, nisi cum ad eã peruenerint ætatem, vt in com-
messatio*

Lact. lib. 6.
cap. 20.

S. Aug. l. 1.
Conf. c. 8.

messationibus unà cum aliis sedere, & potus etiam participes esse possint. Multò minus adhuc licitus est ludus sumptus pro ipsismet scortationibus, de quo Exod. 23. Cœpit populus manducare, & bibere, & surrexerunt ludere; vel pro homicidiis, & Monomachiis, vt 2.Reg. 2. Surgant pueri & coram nobis.

Ad inconcessos ludos 1. Laruarum vsus, quarum auxilio multi domos ingressi furantur multa, turpissimè lasciuiunt, nocendi ansam arripiunt. His certè diebus Monpelgardix Laruatus vnus conciui suo brachium amputauit, eique hoc vñnere breui mortem attulit. Ad hæc vir & mulier nulla adacti necessitate permutant vestes sui sexus proprias contra legem illam Deuter. 32. *Non induetur mulier veste virili, nec vir vtetur veste fœminea; abominabilis enim est apud Deum, qui hoc facit, & assumitur interdum clericalis habitus non sine religionis iniuria, vel habitus Syluestrium hominum, ob quem in choreis quibusdã assumptum Carolus ipse sextus Franciæ Rex tam graues Deo pœnas luit, vt tantum non sit igne consumptus, quem casu concepit vestis eius piceata: quatuor autem nobiles huius insanix socij mox extincti sunt.* 2. Odiosissima consuetudo censendi aliena, & carpendi, quo in genere primas tenuit M omus omnium etiam Deorum opera censura suæ subiiciens, & aliquid quod reprehenderet in quouis excogitans. Non desunt hac tempestate complures farinæ huius homines, qui nisi quod dixerint aut fecerint, nihil rectè factū

Tercet. in
Adelph.

putant. Contrà sapiens non ita agit, inquit Seneca, ut quidquid non facit, damnare videatur; licet sapere sine pompa, & inuidia. 3. Id omne quo animi vires nimis intenduntur, quia mente & corpore simul laborare non oportet, cum se inuicem impedire nata sint, labor quidem corporis mentem, mentis autem corpus. Ex ipsi sine pedibus incedente vno, quiescit alter. 4. Nobilium venationes deuastantium agros, messes, vineta rusticorum. Ferina est & crudelis hæc recreatio, & obligationem inducit damna reparandi; nisi bona quæ venando deterunt, ab illis vel Antecessoribus data probentur eiusmodi rusticis. in Emphyteusim sub hoc onere. 5. Principum exercitia mechanica, vt arcui vacare cum Domitiano, laternas conficere cum Eropo Rege Macedonum, pupulas effingere cum Valentiniano, tormenta fundere cum Alphonso I. Duce Ferrariæ, Astrologiæ se totum dare cum Alphonso X. Rege Castiliæ, aut cum Nerone componendis cantilenis operam dare, vix puto esse qui multum probet. 6. Ludus aleæ (quidni etiam chartarum?) in quo tot penè committi peccata solent, quor in Alphabero literæ numerantur, nempe avaricia seu ardens lucri cupiditas, blasphemia, contumelia, desperatio, execratio, homicidium, ira, liuor, mendacium, nugacitas, odium, periurium, querimonia, risus siue irrisio, simulatio, turpiloquium. His addunt tetrici aliqui musicam, sed malè. Nam vt respuenda sit leuis, garrula, impudica; quæ tamen contraria est, decet omnes etiam Principes

Senec. epist.
104.

Ar. l. 8. Polit.
c. 4.

Couar. in
Reg. peccatum.
§. 8. n.
II.

Principum
exercitia
mechanica.

Musica quæ
dã vituperabilis.

cipe
rum
nitu
dat
thar
deca
gesta
quo
quæ
lude
poti
expo
vi, fr
quia
bere
que
etiar
non
miss
suan
liber
sis d
te ne
ret p
tefa
non
illiu
traç
vim
mur
acce
con

cipes, ita vt vituperetur valdè Atheas Scytharum Rex, quod gratiorè sibi dixerit esse hinnitum equi quàm concentum Ismeniaë. Laudatur verò Alexander, quòd Ilium veniens cytharam petiuerit non Paridis, qua suos decantabat amores, sed Achillis, qui Heroum gesta cantu prosequeretur. De ludo dum loquor, caue pecuniam multam exponere, ne quæstus potius sit, quàm ludus. Caue exponere ludens cum vxore aut famulis, vt lucreris; sed potius vt illi. Cum æqualibus verò destinetur exposita communi ientaculo: caue quempiam vi, fraude vel minis ad ludendum pertrahas, quia iniuriam sic ei faceres, & iniustam præberes damni causam, si quod pateretur, ob idque incumberet tibi eius reparandi obligatio, etiam ante sententiam Iudicis, eò quòd liberè non consentiret in rei suæ expositionem & amissionem. Et tamen si rem tuam lucraretur, suam faceret, contraria de causa; hoc est, quia liberè in iacturam eius consentiret. Si certus sis de victoria, alter autem parum ludi peritus te nesciat tam esse in ludo versatum, sed se speret posse vincere, cum eo non luseris, nisi patrefacta prius peritia tua singulari; aliàs tuum non erit, quod te credes lucrifecisse, eò quòd illius ignorantia seu error causam dans contractui (neque enim luderet, si te talem nosset) vim illi adimit. Habeto similiter soluendi animum, sine quo nihil quoque tibi iusti lucri accederet, quia tunc non esset par vtriusque conditio, & deciperes collusorè. Ludens deniq;

Atheas malebat hinnitū equi audire, quàm concentū Ismenia.

Alexander petiit Cytharam Achillis.

Ludendum quomodo, & cum quibus.

1060 DE PERFECTA PRVDENTIA
cum pupillo ne facilè pecuniam exposueris;
quia restitutioni obnoxium erit in foro exter-
no quod ille amiserit sine consensu tutoris,
expresso, aut tacito. Addamus, quod sequitur,
quandoquidem in ludo frequenter,

Quid. lib.
3. de Arte.

*Ira subit deforme malum, lucrique cupido,
Iurgiaque, & rixa, sollicitusque dolor.*

Compara te maturè ad mansuetudinem, vtque
præuisa tela si fortè irruant, minùs feriant, à
principio te victum iri puta. Certam quoque
tibi summam præfigito (si fortè exponis ludo
pecuniam) qua amissa constanter pro ea vice
impositurus sis ludo finem. Quippè amitten-
do iacturam paruam sustinebis, qua te pude-
ret valdè commoueri; altera ex parte facilè
eueniet, vt alio tempore fœlicior totum recu-
peres quod antè perdidideris, & quidem cum
fœnore.

*Conuiuia
plurimorū
damnorum
causa.*

§. 6. Dum in conuiujs student homines ab-
ductos à sollicitudine animos ad hilaritatem
traducere, & exhibere sese valdè affabiles, il-
laqueant se frequenter delictis plurimis. Vix
alibi magis astat, auditque Diabolus. Ibi in-
stanter velut in proprijs nundinis sua tractat
negotia, suggerendo conuiujs scommata, men-
dacia, iactantias, blasphemias, detractiones,
irrisiões, turpiloquia. Accendit Cerere &
Baccho libidinem, discordias ferit, stulticia
implet capita potatorum, ora verò clamori-
bus. Tu verò ibidem loquere, si non de rebus
pijs, exemplo illorum, qui Tob. 10. epulati sunt
*Abenedicentes Deum, adiaphoris saltem seu, indif-
ferenti*

ferētibus, Samsonis more, qui inter epulandū ait: *Proponā vobis problema, quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas.* Minimè omnium dicacem te sentiant viri Principes, faciliè ad eorum deferretur aures, quicquid in eos dixeris. Altero oculo carebat Antigonus Macedonum Rex, & Magistrum coquorum habebat Eutropionem, cui ioco dixit aliquando mordax Theocritus: *Scio quod Cyclopi me crudum appones,* Regi scilicet cæcitatem exprobrans, huic verò artem coquinariam. Tunc Eutropion: capite igitur carebis, & huius pœnam lues dicacitatis. Dehinc dicta renunciauit ad Regē, à quo qui Theocritum interficerent statim missi sunt. Plut. l. de Educatione. Adhæc si de numero sis Clericorum, ac præcipuè concionatorum, præbe te rarissimè præsentem conuiuiis: *Faciliè enim contemnitur Clericus, qui sæpè vocatus ad prandium non recusat. Nunquam petentes raro accipiamus, beatius est enim dare quàm accipere. Nescio enim quo modo ipse etiam deprecator vt tribuat, cum acceperis, vilioiorem te indicat; sin contempseris, plus te posterius veneratur.* Cùmque aderis, tuum peculiariter esse crede cum timore Domini conuiuium celebrare. Sit tibi timor iste salutaris admonitor, comes, frænumque perpetuum. Ne fias dissolutus, vt videris affabilis. Non antè discumbatur, quàm ad Deum prægustetur oratio. Claudat conuiuium actio gratiarum. Id facere docuerunt S. Antonius, & S. Paulus Eremitarum primus;

Iud. 14.

Conuiuiā
raro clerici
adeunda.
S. Hieron:
ad Nepot:

S. Hier. in
vita Sancti
Pauli.

*Cibus qua
decentia su-
mendus.*

de quibus B. Hieron. *Cum gratiarum actione ad fontē capientes cibum, ubi tantisper recreati sunt, iterū gratis de more actis noctem in diuinis laudibus consumpserunt.* De temperantia in cibo, potūque seruanda dixi non pauca libro superiore: sed nihil oberit etiam quæ sequuntur insinuare, vt deuitentur, quibus affabilitatis & vrbauitatis decor non parū læditur, & horror nō modicus discumbentibus ingeneratur. Noli vtraque manu, vel simul, vel alternatim cibum in os inferre; dextræ hoc munus, non sinistra. In vinum buccellas panis ne intinxeris, nisi id postulet insolita oris siccitas, aut panis duricies. Offerendos aliis cibos digitis noli contrectare. Caninū censent omnes ossa rodere; helluonum autem ex communi disco cibos accipere vel crebriores, vel iusto maiores. Abluendi oris gratia nec aquā, nec vinum intra illud agitaues refectiois tempore, ita saltē vt audiri possis. Nec simul, nec statim post offam biberis, cum ipsa sit potus species. A Medicis aliquot didici, id valetudini nō parū incōmodare. Si vnam, duas, aut tres tantum aquæ guttas infundere vino decreueris, nullā infundito; quia tā paucas instilare nō est hominis seriō volentis vinū diluere; sed ex affectata potiūs, fictaque temperantia gloriā colligentis. Prosequenda seriō sunt quæ ad virtutē pertinent fūco reiecto & ostentatione, vt in actionibus nostris nō rerū vmbra, sed res locū habeant. In Scypho toto exhauriendo, vel nō exhauriendo, in parte oblatarum

latarū tibi carniū in discū reponenda, vel nō reponenda, patriū morem sequere, nec facile damnandū putes, aut introducendū, quod recipitur à tot aliis, vel repudiatur. Os claude masticando, ne audiaris. Iis qui tibi plūs, vel minūs pares sunt dignitate, honoratiore conuiuij locū ne præripueris; sed ex animo cede honorandi gratia, memor verborum Christi: *Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco.* Quod si longo, aut notabili interuallo præeas, ne quaras tibi postremum, cū hoc sit manifestè indecēs, & suspiciōne ingerat affectatæ à te modestiæ, constetque ex toto cœtu passurum neminē, vt ibi subsistas, ac resideas. Nō multò post conuiuiū, recipe te ad peragenda quæ tui sunt muneris, quo te ostendas non viuere, vt comedas & bibas; sed comedere ac bibere, vt tractes seria. Obseruabant hoc primæui Christiani, de quibus Tertullianus: *Indè disceditur non in cateruas cæsonū, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciuarū, sed ad eandē curā modestiæ & pudicitia, vt qui non tā cœnam cœnauerint, quàm disciplinam.*

§. 7. Intelligant Clerici suū magis esse quàm cæterorum, mente, animoque insistere, ne ad affabilitatis extrema degenerent, cōque sine procul deuitare studeant lasciuiam, contumeliam, garrulitatem, loquacitatem, gesticulationem mimicam & similia; à quibus ni sibi caueant, quomodò erunt sal terræ? Quomodò modestiores dimittent à se eos, quibuscum versabuntur & agent, quàm prius essent?

Xxx 4 haud

*Bibendum
vt viuamus,
non
uinendum
vt bibamus.*
Tertull. in
Apol. c. 39.

*Clerici non
debent de-
generare ad
extrema af-
fabilitatis.*

haud dubiè non poterunt, cùm nihilominus teneantur, nisi frustra credantur positi, vt Laicis exemplo verbóque ad virtuté omnem præluceant. Quamobrem canti sint, ne quemquam offendant assentatione, lenitate gestuū, effrenata loquendi licentiā, histrionicis motibus, &c. Nam cùm ciues illi seculi honesta laudabilique eorum conuersatione proficere non multum soleant; fiunt tamen praua, incompositaque deterrimi, citò hanc imitantur, & se nactos credunt nequitia suæ excusationes ineluctabiles. Sint itaque moribus graues, ita se gerant, vt ab illis audiant: *Isti sunt semen, cui benedixit Dominus.* Iisdem non plus æquo se præbeant familiares, quia vlcera & natus suos sensim produunt consuetudine nimia, atque ita contemptui sunt. Celari diu stomachi vitium non potest, citò illud ructus prodit aut singultus. Vndè qui prodi non vult, confecta re ab iis se suauiter abstrahat quibuscum loquitur.

Isa. 67.

*Epilogus,
& conclusio
totius operis.*

Senec epist.
22.

Habes Lector, quæ de vera perfectaque Prudentia mihi occurrerunt tibi suggerenda, quæque satis intelligo non planè sufficere ad actiones virtutum singulas perfectè dirigendas: nec mirum, cùm adeò accurata disputatio impossibilis sit propter rerum mutatione singularium & infinitatem, quarum non est sciētia. Vndè nec exigi à me iure potuit. *Quid fieri soleat, quid oporteat, in vniuersum & mandari potest & scribi. Tale consilium non tantum absentibus, sed etiā posteris datur. Illud autem quomodo*

modo fieri debeat, aut quemadmodum, ex longinquo nemo suadebit: cum rebus ipsis deliberandum est. Non potest medicus per epistolas cibi aut balnei tempus eligere, vena tangenda est. Adduxi nihilominus quæ finitima sunt singularibus, atque in praxim ut plurimum veniunt, quod ni fallor satis est, ne susceptus à me labor pœnitendus videatur. Æquè peruij mutationibus sunt Aphorismi medici, (ut iam iã ex Senecæ ore audiui) quoties ex arte hîc, & nunc est operandum; quis tamen idcirco Hypocra-tem credat edendo in lucem octo eius argu-menti libros, lusisse operam, & non potiùs humano generi multum profuisse?

*Laus Deo, optimo maximo, Virgi-
nique matri.*

INDEX

LOCVPLETISSIMVS

RERVM ET VERBORVM,

quæ in toto hoc opere notatione
occurrunt maximè digna.

A

- BBAS Ioannes se præbet sorori
videndum in somnis. 621.
- Abel offerebat de primogenitis
gregis. 180.
- Abdolominum gratis præficit Sidoniis Ale-
xander. 307.
- Abiathar exauthoratus. 317. 318.
- Abigail ad Dauid quæ verba. 370.
- Abimelech qua arte circumuenerit fratres &
occiderit. 21. at inde punitio quæ. 21. 22.
- Abrahæ iustū bellū pro nepote Loth. 376. 378.
- Absalon religione abusus in patrem miserè pe-
rit. 23.
- Absalon miserè periit ob hypocrisin. 274.
- Abstinentia quid. 554.
- Abstinentia vera quæ. ibid.
- Abstinentia à carnibus vnde. 13.
- Abstinentiæ munus. 573.
- Abstinentia confert ad castitatem. 608.
- Abusus

INDEX RERVM ET VERB.

- Abusus diuinarum literarum detestabilis. 206.
 Abyssinorū status cur sūma pace fruatur. 424.
 Achab vsurpator vineæ Nabuthę profectus in
 bellum miserè occubuit. 374.
 Achan turbat castra Israel. 386.
 Achilles cytharam petiit Alexander, & non
 Paridis. 1059.
 Achitophelis consilium dissipat Chusai. 428.
 Actiones agentium, sed diuersę diuersorum. 28.
 Actus quatuor qui maximè decent principes.
 265. 266.
 Actus coniugij bonus ex se, & ad quid ordine-
 tur. 629.
 Adhortatio ad pugnam quę nā fortissima. 389.
 Adonibesech septuaginta satrapas manibus &
 pedibus amputatis cogit sub mensa ore ci-
 borum fragmenta vsurpare. 22. eadem pœna
 mulctatus. ibid.
 Adolescentis in Aquitania impietas in ma-
 trem. 153.
 Adolescentes maximè colere debent sobrieta-
 tem. 585.
 Adolescentibus maximè necessaria castitas.
 638. 640.
 Adorationis Dei formula. 176.
 Adorare Deum quid. ibid.
 Aduersitas dispositio ad consolationes maxi-
 mas. 695.
 Adulatores quos mala inferant. 161.
 Adulatoribus nihil inest veræ dilectionis, ac
 eorum natura & intentum. 144.
 Adulteriū potest esse cū vxore propria. 465.
 Adulte

INDEX RERVM

- Adulterium est illicitus concubitus, merito-
que damnatur. 589. 590.
- Aduocatus potest munera à parte sua accepta-
re. 332.
- Ægritudines ex amore impudico. 164.
- P. Æmilius Scaurus è vili stirpe oriundus ad
quos honores deuenerit. 244.
- P. Æmilius Perſen flet debellatum. 678.
- Ærarium populi est sanguis. 418.
- Ærarium in æde Saturni olim cur. 417.
- Æſtas minus alimenti poſtulat quàm hyems.
555.
- Ætas æqualis in coniugio. 458.
- Ætatum hominis incommoda. 660.
- Affabilitas quid. 1039. & quàm necessaria.
ibid.
- Affabilitatis extrema debent vitare clerici.
1063.
- Affectus peccati mortalis vitandus in oratio-
ne, ne fiat execrabilis. 175.
- Affirmandi formula. 186.
- Agamemnon quanti fecerit Neſtorem. 289.
- Agar faſtuosa. 473.
- Ageſilaus cum filiis domi ludebat equitans in
arundine longa. 508.
- Ageſilaus parta victoria ingemuit. 678.
- Aggreſſores taurorum quâ ratione excuſentur
à peccato. 552.
- Agis recuſat iudicare in fauorem parentum,
ciusque reſponſum. 328.
- Agnetes, domina pulchritudinis, à Carolo VII.
Franciae rege adamata. 602.
- Agni

ET VERBORVM,

- Agni cerei in Ecclesia benedicti quam vim
 habeant, & vnde accipiant. 212.
 ab Alapis abstinere debet ludimagister. 481.
 Alcibiades mergit Eupolum ob mordaces ver-
 sus. 351.
 Alcoranum integrum vt seruent Turcæ, quan-
 ta sollicitudo. 291.
 Alexæ ludus quot mala creet. 1058.
 Alpes montes vnde sic dicti. 543.
 Alphonsi Hispaniarum regis dictum de pace
 coniugali. 469.
 Alphonsus X. rex Castiliæ totum se astrolo-
 giæ dedit. 1058.
 Alphonsus I. dux Ferrariæ torméta fudit. 1058.
 Alexander III. tradito annulo concedit Occa-
 ni dominium Venetis. 210.
 Alexander Magnus affabilitate sibi subdito-
 rum beneuolentiam conciliabat. 264.
 Alexander viuere à patre, bene viuere ab Ari-
 stotele se habere gloriatur. 221.
 Alexander petiit Cytharam Achillis, & non
 Paridis. 1059.
 Alexander quia magna classe inuadebat orbē,
 Imperator vocatus; qui verò myoparone, vo-
 cabatur latro. 374.
 Alexander procidit ad pedes summi Sacerdotis
 Hierosolymitani, adorans in eo Deum.
 271.
 Alexander inter tot occupationes, legebat ali-
 quid, aut epistolas scribebat. 265.
 Alexander magnus noluit dolo & astu vince-
 re Darium. 571.
 Alexan

INDEX RERVM

Alexander ebrius occidit Clytum amicū.	581.
Alexander Magnus Iudæorum amicus.	21.
Alexandri continentia mirabilis.	167.
Alexandro prælatus Cæsar.	756.
Amare Deum quò plùs vel minùs dicimur.	
	133
# Amare est bonum velle alicui.	127.140.
# Amare se quis dicatur.	516.517.
Amasias rex Iuda quàm acerbè vexatus, & cur.	
	536.
Amatori libidinoso quænam proposita.	162.
Amatores castos diligit Deus.	ibid.
S. Ambrosius seuerè agit in Valentinianum Imperatorem.	245.
Amentes quomodo habēdi, & castigandi.	717.
Amethystus vim habet depellendi ebrietatē, & vnde dictus.	586.
Amici gratia nihil honesto contrarium faciendum.	151.
# Amici causa an debeat quis exponere se mortis periculo.	649.
Amicum sibi faciebat semper Scipio antiquàm discederet è foro.	140.
Amicorū voluntatibus parendū, quando.	132.
Amicitia vera cui causam virtus præbet.	146.
Amicitia lex prima.	152.
Amicitia qualis amor.	139.
Amicitia quid quærat, quid verò falsa.	162.
Amicitia iuuenum immodica.	166.
sine Amicitia vita est miserrima.	140.
Amicitia venerea detestabilis.	161. & falsa amicitia.
	ibid.
	Amor

ET VERBORVM.

31.	Amor duplex, naturalis, & supernaturalis, & quibus concilientur.	139.
21.	Amor matrum ingens in filios.	153.
57.	Amor diuersus resultat pro cognitionis diuersitate.	122.
56.	Amor patriæ quantus debeat esse. 223. & seq.	
ur.		
10.	Amor sanctus, quo inimicos diligimus.	517.
7.	Amor de duobus facit cor vnum.	132.
ar.	Amore gloriæ incenduntur omnes.	57.
2.	Amore quo prosequendi liberi.	447.
d.	Amor parentum in filios, nec veneres, nunquam fuit verus amor.	144. 145.
m	Amor internus.	147.
5.	Amor proximi quisnam verus & sanctus.	141.
7.	Amor sui prauus, qui & φιλαυτία.	515.
é,	Amor prauus quid.	518.
6.	Amor veneres, & eius obiectum.	146.
ā-	Amoris veri officia.	148.
1.	Amoris causa est similitudo.	139.
r-	Amoris in Deum eliciendi actus formula. 135. & seq.	
9.	Amoris patriæ mira exempla.	225.
e-	Amoris veri examen.	664.
o.	Amoris vinculum firmissimum Eucharistia.	
2.	135.	
6.	Amoris impudici fructus.	162.
2.	Amorem subditorum qua arte sibi conciliare possint principes.	263.
6.	Amore quo diligendus proximus.	139.
o.	in Amorrhæos filiorum Israel bellum iustum.	
a-	376.	
d.		
or		Ananias

INDEX RERVM

- Ananias docet D. Paulum. 36.
 S. Anastasiaz oratio pro impio viro. 172.
 Angelus dimicat in acie strenuè pro Paschale Viue, dum missam audit in sacello. 180.
 Angeli Custodes ex Sanctis præcipuè colendi. 234. 235.
 Angeli boni quam solliciti pro clientibus. 117.
 Angeli boni possunt annumerari proximis. 138.
 Angelica Salutatio sæpe vsurpanda. 172.
 Angelicam salutationem ter recitandi in Francia à quo & quando mos introductus. 539.
 in Anglia summum se profitetur Pontificem Henricus VIII. 44.
 Angliæ regis Guilielmi miseranda mors. 373.
 Anima quantæ excellentiæ. 520.
 Animarum cura totum hominem requirit. 306.
 Animalia quædam immunda reputata, & cur. 542.
 Animantes brutæ prudentiæ participes, & cuius. 6.
 Animantes brutæ constanter operantur. 27.
 Animus aliquando relaxandus à literarum studiis. 548.
 Animus quomodo addendus militi. 388.
 Animi bona. 45. 537.
 Animi damna ab ebrietate. 570.
 Animi detrimenta à luxuria. 595.
 Anna Bolena adamata ab Henrico VIII. Angliæ rege. 44.
 Annales

ET VERBORVM.

- Annales voluendi principibus & consiliariis. 293.
 Annibal quo conamine fregit rupem, vt per Alpes iter sibi patefaceret. 682.
 Antecessorum gloria non superbiendum; sed est conseruanda, & quomodo. 59.
 Antignonus ob exprobratum oculum quo carebat, occidit Theocritum. 1061.
 Antipater quomodo perierit. 161.
 in Antiochenos iratus Theodosius cantilena lugubri delinitus. 566.
 Antiochus ad libidinem stimulatus fugit. 606.
 Antiochus amissa Asia, & vltra Taurum relegatus gratias Romanis egit. 703.
 Antisthenes vanitatis notatus sub sordido palliolo. 565.
 Apostoli authores traditionum. 13.
 Apostoli & Christus cur facile mundum ad suam pertraxerint sententiam. 442.
 Apostolicæ Sedis quanta debeat esse reuerentia. 247.
 Aqua disparuit in baprisimo, hæretico extra formam ab Ecclesia præscriptam baptizante. 195.
 Aqua lustralis quam vim habeat, & vnde accipiat. 212.
 ab Aquilone Boreas ruffes mouet. 660.
 Aragonum exercitus fractus à Comite de Montfort, post benedictionem acceptâ. 194.
 Aragonica forma regum eligendorum. 194.
 Arcadius præceptore vsus Arsenio. 281. iusso sedere in throno, & stare Arcadio. 282.

INDEX RERVM

- Arcadj in præceptorem ingratitude. 282.
 Arcana aliorum an rimanda. 437.
 Archimedes obsessis Syraculis, figuris geomet-
 tricis delineandis incumberebat. 662.
 Architas Tarëntinus quã mansuetus. 712. 713.
 Architecti vt intactam seruarent pyramidem
 qua arte cauerit Rameses. 549.
 Aristidis votum ob ingratam patriam. 224.
 Aristides inimicum sollicitat ad concordia ob
 amorem patriæ 225.
 # Aristides & Themistocles odia deponerent
 pro republica legati. 140. 329.
 Aristidis de Themistocle pronunciatum. 34.
 ab Aristotele bene viuere gloriabatur se ha-
 bere, cum à parte viuere tantum accepisset
 Alexander. 221.
 Arius parua scintilla magnum excitat incen-
 dium. 270.
 Arii libri combusti in Concilio Nicæno. 354.
 Ariani qua arte deprimerent Filium in Trini-
 tate. 19.
 Ars naturæ discipula. 544.
 Arsenius Arcadij præceptor sibi timens in e-
 remum fugit. 281.
 Artemisæ amor insanus in maritum. 496.
 Aruspices qui. 210.
 Asclepiades laudatus, quod medicamentorum
 usum magna ex parte sustulerit. 547.
 Asiæ reges filios strangulant. 12.
 Asinus Cumanus. 61.
 Aspectus lasciuus quam multos excæcarit.
 619.

Affensus

Affer
 Affen
 &
 Affen
 Affue
 Affyr
 ob
 Affia
 be
 Affro
 Athe
 eq
 Athe
 Athe
 Athe
 ca
 Athe
 34
 Athe
 ho
 Athe
 ce
 Athe
 24
 Athe
 qu
 de A
 ria
 Atter
 Auar
 Auar
 in A

ET VERBORVM.

Assensus fidei.	80.
Assentatio quàm aduerfetur charitati, amori, &c. & quot mala gignat.	161.
Assentatores qui, & eorum intentum.	144.
Assueri vanitas castigata.	502.
Assyriorum regnum ad Chaldæos translatum ob libidinem.	602.
Astianax interfectus à Græcis priusquàm à bello defisterent.	114.
Astrologiæ totū se dedit Alphonfus X.	1058.
Atheas dicebat sibi gratiorem esse hinnitum equi, quàm concentum Ismenia.	1059.
Athei à familia excludendi.	283.
Athei norati.	488.
Athenaricus dum eum pecteret Pynthia, ipsius calceos repurgabat.	165.
Athenæ muris cinctæ. 345. ac ij postea obruti. 346.	
Athenis lapides exterminati, qui cadendo hominem occidissent.	364.
Athenienses nunquam nisi pullati pacem de- cernebant.	369. 370.
Athenienses honesta sciebant, sed nō faciebant. 246.	
Athenienses repudiant Themistoclis consiliū, quia inhonestum.	34.
de Atheniensibus ac Corinthiis parta victo- ria, Agefilaus ingemuit.	678.
Attentio orationi necessaria.	174.
Auaritia turpis ac crudelis.	550. 551.
Auaritia legum grauissima pestis.	362.
in Auaritiam quàm acerbè inuehatur scriptu-	

INDEX RERVM

- ra. 959.960.
 Audacia pars altera fortitudinis, & quomodo moderanda. 667.
 Auditus quam cautelam requirat. 622.
 Auli Gabinj oratio ad Pompeium recusantem pro patria bellum gerere. 226.
 S. Augustinus vnde immutatus, meliorque factus. 611.
 S. Augustini conuersio. 112.
 Augures qui. 210.
 Aula Salomonis quanta. 278.279.
 Aures sepire spinis quid. 626.
 Aurelianensis quidam cum latronibus deprehensus suspenditur cum illis. 331.
 Auster à meridie flans, auditum visumque hebetat. 660.
 I. Austriaci victoria de Turcis. 194.
 Authores profani cur non meminerint scripturæ sacræ. 207.
 Autoritas infallibilis in Ecclesia. 74.
 Axiomata hæreticorum quædam. 13. & seqq.

B

- B** Abylonia que stratagemate capta à Dario ope Zopyri. 133.134.
 Babylonicus ignis pueris non nocet. 25.
 Bacchus cur Lyæus dictus. 586.
 Baiasithus sibi sententiam dicit. 393.
 Balchasar rex Babylonis ob impietatem regno & vita priuatur. 204.
 Baptismus medium necessarium ad salutē. 100.
 Baptif

ET VERBORVM.

- Baptismum non curant Calvinistæ. 100.
 in Baptismo aqua disparuit, heretico baptizate
 extra formam ab Ecclesia præscriptam. 195.
 Baptismales exorcismi vnde. 13.
 Barfabæ cur præpositus Matthias. 297.
 S. Basilius calumniis afflictus. 665.
 Baualanus iussus occidere Comestabile Clif-
 soniû, sagacissimè eum incolumem saluat.
 492.
 Bellisarius crudeliter occæcatus, & cur. 385.
 Bellum vnde dictum, nec temerè suscipiendû
 ob mala quæ secum trahit. 365.
 Bellum res miserrima. 367.
 Bellum defensiuum quodnam iustum. 377.
 Bellum iustum offensiuum quodnam. 375. in
 rebelles. ibid.
 Bellum requirit iustum titulum, seu iustam
 causam. 372.
 Bellum non debet geri, nisi autoritate publi-
 ca. 371.
 Bellum antequam suscipiatur, quanta consul-
 tatio adhibenda. 368.
 Bellum si stet iure dubio, quid agendum. 380.
 Bella in Deum quæ. 326.
 Bella multa Deus geri iussit. 370.
 Bella iusta multa in vetere scriptura. 376.
 Belli ducem quænam maximè deceant. 305.
 de Bellicis rebus Præsules non interrogandi.
 290.
 Benedictio sacerdotis in Missa quanti emolu-
 menti. 193. 194.
 Benedictio debet præcedere cibum. 562. ad
 quid.

INDEX RERVM

- quid. 563.
 Benedictio panis ad quid. ibid.
 post Benedictionem acceptā victoriæ insignes.
 194.
 Benedictiones quot habeat bonus magistratus.
 432.
 Beneficia gratis, & dignis conferenda, & qui-
 nam digni censcantur. 297.
 Beneficia & officia Ecclesiastica quid, & quid
 differant. 296.
 Beneficiis parentū & præceptorum pares esse
 non possumus. 511.
 S. Bernardi prædictio facta Ludouico Crasso
 immunitatem Ecclesiæ infringenti, de filio
 cito morituro. 24.
 Bertrandus quàm fortiter retuderit Petrum de
 Cagneto. 323.
 Bessus interfecto patre arguitur ab hirundini-
 bus. 216. 528.
 Bestiæ nonnullæ prudentes, & quatenus. 6.
 Bestialitas quàm detestanda. 593.
 in Bibendo Gallorum mos laudandus. 578.
 Bibendum vt viuamus, non viuendum vt bibe-
 mus. 1063.
 Bibores extincti quadraginta, qui coram Ale-
 xandro in certamen venerant qui plus bibe-
 ret. 581.
 Bibonibus quæ remedia opponenda. 574.
 M. Bibulus noluit per se punire filiorum suo-
 rum interfectores. 736.
 # Bigami cur ab ordinibus remoti. 639.
 Blasphemix quam fortiter cohibendæ, ac earū
 formulæ

ET VERBORVM.

- famulæ quædam. 693.
- Blasphemie ex amore impudico. 163.
- in Blasphemos statuta pœnæ à Francia regi-
bus. 348.
- nisi Bonus memo prudens. 3. X
- Bonorū afflictiones videns mirari nihil debet. 131.
- Bonum summum Deus. 40.
- Bonum honestum. 33.
- Bonum præsens gaudij obiectum. 98.
- Boni genera tria. 31. 32.
- Bona temporalia faciunt solùm ad corpus. 45.
- 46.
- Bona vera hominis quæ. 20. Deus in illis pri-
mas tenet 521. gratia secundas. ibid. pax cor-
dis tertias. 25.
- Bona corporis quæ. 43. X
- Bona caduca sunt diuitiæ. 959.
- Bona confiscantur confiscato corpore. 413.
- Bona Ecclesiæ sunt Dei peculiari titulo. 273.
- Boreas ab aquilone tusses mouet, fauces exaspe-
rat. 660.
- Bragadinus quàm miserè à Turcis affectus. 397. X
- 398.
- Britanniæ dux iubet occidi Clifsoniū Come-
stabilem, sed postea desit, quem seruatum
reperit prudentia Baulani. 492.
- Bruta etsi culpæ incapacia, destrui tamen in-
terdum iubentur. 362.
- Brutæ animantes prudentiæ participes, & cu-
ius. 6.
- Brutæ animantes constantet operantur. 27.

INDEX RERVM

- Brutorum moderatio in cibis. 571.
 Brutus occidit filios omnes conantes contra
 patriam. 227.
 Budæus ignarus Græcæ linguæ octo annis
 delituit vt eam disceret. 113.
 Bullonius Godefridus qua de causa tam robu-
 stus extiterit. 628.

.04

.48

.82

C

- C**Adilesceri Turcarum. 271.
 Cædes ex amore impudico. 164.
 Cæremonia Ecclesiæ ad quid, & à quibus
 emanarint. 205.
 Cæsar collocans statuas Pompeij suas constabi-
 luit. 160.
 Cæsar summum sacerdotium arripuit, Cauiolo
 & Isaurico illud ambientibus. 366.
 Cæsar & fortuna eius. 119.
 Cæsar irridet Pompeium, quod victoria ne-
 sciret vti. 391.
 Cæsar praefertur Alexandro, & cur. 756.
 Cæsar inter tot occupationes Commèntarios,
 & literas scribebat. 265.
 Cain sacrificium. 180.
 Cæsaris prætexta quàm mouerit populū Ro-
 manum. 235.
 Calicem sibi vendicat Clodouæus in parte
 prædæ. 411.
 Caligula quanta dilapidarit breui tempore.
 419.
 ex Calumnia emolumentum. 701.
 Caluinus

ET VERBORVM.

- Caluinus scripsit se omnia retractaturum si
Melanchthoni videretur. 81.
- Caluini hallucinatio. 103. 104.
- Caluinistæ gladiati ad liba sua accedunt.
201.
- Caluinistæ non curant baptismum. 100.
- Caluinianæ perfidiæ sentina nidūque Gene-
ua. 382.
- Candali turpis exactio. 415.
- Canes Romæ suspensi. 364.
- Canes inducere in Meschitas Turcicas capi-
tale. 203.
- Canes quàm ardenter prædam prosequantur.
114. 115.
- Canonicas horas quotidie recitabat S. Ludo-
uicus rex Franciæ. 265.
- Canonica in mensa olim. 566.
- Capillatura Liciis vendita. 415.
- Caracalla Getam fratrem occidit, ac Papinia-
num, quod noluerit paricidium excusare.
302.
- Carlostadius quænam scripserit de sacramen-
to Eucharistiæ, & quomodò. 81.
- Caro & spiritus implacabilia exercent odia.
10.
- à Carnibus abstinentia vnde. 17.
- Carolus magnus pius æquè ac potens. 263.
- Carolus V I. Franciæ rex in prælium descen-
dit natus tantum annos quatuordecim, &
cur. 385.
- Carolus V I. Franciæ rex adhuc iuuenis dat
præfagia quædã animi ad arma propèsi. 369.

INDEX RERVM

- Carolus VI. Franciæ rex penè ab igne con-
 sumptus in veste piceata. 1057.
 Caroli VI. regis Franciæ liberalitas in Despi-
 nay, & qua de causa. 740. 741.
 Carolus VII. rex Franciæ noluit definire cõ-
 trouersiam inter Archiepiscopos Bituri-
 censem, & Burdigalensem. 276.
 Carolus VII. Franciæ rex intra annum &
 dies sex eripit Anglis totã Normandiã. 388.
 Carolus VII. Franciæ rex adamauit Agne-
 tem, dominã pulchritudinis. 602.
 Carolo VIII. Franciæ regi à patre præcepta
 data. 424.
 Carolus VIII. Franciæ rex cur à patre prohi-
 bitus, ne operam nauaret literis. 286.
 Caroli IX. Franciæ regis symbolum. 423.
 Caroli V. Imperatoris edictum in libellato-
 res. 352.
 Carolus III. Lotharingiæ dux pœnas expetit
 à Tremblecurtio, & cur. 401.
 Carolus Ludouici regis Germaniæ filius ob
 iniuriam illatam patri diuinitus castiga-
 tus. 222.
 Caroli Nauarræ regis miserum fatum. 601.
 Cartaginenses mulieres tradunt crines capitis
 in funes nauticos. 224.
 Castigatio in prolem necessaria. 449.
 in Castigatione puerorum modus seruandus.
 450.
 Castitas quàm honesta, nobilis, &c. 588. &
 seqq.
 Castitas triplicis generis. 593. & seqq.
 Castitas

ET VERBORVM.

- Castitas à Deo efflagitanda. 604. & Sanctorū
 patrociniū expostulandum pro ea. 605.
 Castitas quibus maximè necessaria. 638.
 Castitas fugit libidinis occasiones. 650.
 Castitas perdita, quænam, & quomodo possit
 recuperari. 637.
 ad Castitatis custodiam quænam multum cō-
 ferant. 604.
 Castitatis amatori quænam conuersationes
 fugiendæ. 607.
 Castitatem quænam maximè tutentur. 607.
 608. 609.
 Castus quis. 588.
 Castra, exercitus dicti à castrando. 602.
 Cato iam senex procacem ducit vxorem. 470.
 Cato seipsum occidens non fuit fortis. 655.
 in Catonem vibrato telo, L. Murana sese ictui
 obiecit, etsi ab eo accusatus fuerat. 225.
 736.
 in Cauſa propria non debent agere iudices.
 Cauſa iuſta belli. 372.
 Cauſis ſecundis vtitur Deus, & cur. 672.
 Cenſorum apud Romanos quanta ſeueritas.
 244.
 Cerui ſe inuicem quomodo iuuent freta tran-
 ſnatando in proximas inſulas. 152.
 ad Chaldæos tranſlatum Aſſyriorum impe-
 rium ob libidinem. 602.
 Charitas præit cæteris virtutibus. 120. 121.
 eiſque dignitas & excellentia. 121. 129.
 Charitas vinculum perfectionis. 121. ac vir-
 tutum forma. ibid.
 Charitas

INDEX RERVM

Charitas in primis quærenda.	478.
Charitas fortissima.	656.
Charitatis ordo requirit vt plus nobis debeamus quàm cæteris.	155.
Charitati quàm aduersetur assentatio.	161.
Chartarum ludus quot mala creet.	1058.
Choreæ sunt Venerijs nundinæ.	625.
Christiani olim communicaturi osculabantur inuicem.	629.
Christus matrem ac nutritorem honore profectus est.	495.
Christus adorandus totus.	177.
Christus quomodò multiplicarit panes.	563.
Christus discipulorum arcana vestigat, cur.	436.
Christus hospes in Eucharistia suscipitur.	135.
Christus & Apostoli mundum cur facile ad suam pertraxerint sententiam.	442.
Christus benedixit panes in deserto priusquàm eos distribueret.	562.
Christus & Apostoli authores traditionũ.	13.
Christus pluribus negatur modis.	95.
Christi verus amor mirabilis.	153.
Christi fortitudo quanta.	663.
S. Chrysostronus qua sollicitudine curaret, vt vtrumquè genu flecteretur in oratione.	175. 176.
Chusai dissipat consilium Achitophelis.	428.
Cibus qua modestia sumendus.	1062.
Cibus & potus quomodo capiendi.	562.
Cibi quod satis sit sumendum.	571.
Cibi ac potus quantum sumendum.	556. 557.
Cibum	

ET VERBORVM.

- Cibū sumendo quinā sermones habendi. 565.
 Cibum præcedere debet benedictio. 562. ad
 quid. 563. post Cibum gratiarum actio. 564.
 in Cibis brutorum moderatio quanta. 571.
 Cibis quibusnam vtendum. 559.
 Cicero sibi parum prudens. 345.
 Ciceronis filius Consul factus in memoriam
 patris. 303.
 Cimon notatus ob vini liberiozem potum.
 251.
 Q. Cincinnas intra dies quindecim bellum
 perficit, & ad stiuam redit. 391.
 Circumcelliones heretici, ac eorum temeritas.
 666.
 Ciuiles magistratus honore affiendi. 243.
 Ciuitates an muris cingendæ. 433.
 Clandestina matrimonia raro felicia. 215.
 Cleomenis responsio ad longam orationem
 Sanniorum. 173.
 Cleopatra in liquorē resoluit vnionem, cuius
 pretium erat centum millium. 569.
 Clericum an & quando percutere liceat. 628.
 Clericum in quibus possit laicus iudex iudica-
 re, ac coercere. 323.
 Clerici debent virtute præluere, si velint ho-
 norari. 242.
 Clerici honore affiendi. 240. nec vi percu-
 tiendi. 240.
 Clerici exempti à iurisdictione Laicorum. 319.
 320.
 Clerici debent vitare extrema affabilitatis.
 1063.
 Clerici

INDEX RERVM.

- Clerici maximè debent colere sobrietatem. 585.
- Clericis rarò adeunda conuiuia. 1061.
- Clerici peculiarem sibi habent iudicem Ecclesiasticum. 313.314.315.
- Clerici non percutiendi. 240.
- Clericorum etiam bona exempta à potestate Laicorum. 321. & quæ. ibid.
- Clericis maximè necessaria castitas. 638.
- Clericos decet subesse quibusdam iudicibus. 315.
- in Clericos quousque vtendum mansuetudine Episcopis. 737.
- Clissonius sagacissimè seruatus à Baualano, qui eum occidere iussus erat. 492.
- Clodouei votum. 184.
- Clodouæus calicem sibi vendicat in parte prædæ. 412.
- Clodouæus iratus ab vxore placatus. 726.
- Clodouæi II. ob irreligionem punitio diuina. 204.
- Clotharius rebellem filium igne consumit. 223.
- Clotharius occidit Dominum Iuetot, & qua pœna multatus. 316.336.
- Clotildis Clodouei vxor piissima. 184.
- Clotildis qua ratione placarit maritum iratū. 726.
- Clytus Alexandri amicus ab eò occisus. 581.
- Codrus Atheniensium rex occumbit pro patria. 226.
- Cæcitatem speritualem parit luxuria. 600.
- ad

ET VERBORVM.

ad Cœlibem vitam puellæ non cogendæ.	455.
nec interdicens.	456.
Cœlitum vita, & damnatorum.	462.
Cœna hæreticorum ad æmulationem Domi- nicæ.	95.
ad Cœnam suam, seu liba Calministæ acce- dunt gladiati.	201.
Cognitio Dei duplex.	122.
pro Cognitionis varietate diuersus resultat amor.	122.
Cogitare est quoddam loqui internum.	616.
Cogitationes veneræ in quâtum noxiæ.	612.
Coitus nefarius sacrilegium.	591.
Coitus illicitus quisnam.	589.
post Coitum tristes pueri cur.	596.
Colloquia cum scæminis qua cautione aggre- dienda.	675.
Coloni cuiusdam seueritas in filium.	339.
adoptatus in collegium regionum iudicum.	340.
Commercium nullum habendum cum vene- ficis.	673.
Communicaturus in Paschate debet abstine- re ab vsu matrimonij, & quandiu.	633.
Concupiscentia quantum malum.	519.
Concilia in Ecclesia qua de causa celebrata.	71.
Conciliorum decreta resoluta in authorita- tem summi Pontificis.	768.
Cõditio sua prius vnicuique cognoscenda.	673.
Confessio debet præcedere prælium.	388.
Confiscantur bona corpore confiscato.	413.
	Confli

INDEX RERVM

- Confliktus mutuus ex reprehensione vndè,**
 728.
- Congiaria & largitiones principum quantum
 possint in subditos.** 263.264.
- Coniugati cur non infames.** 598.
- Coniugatis maximè necessaria castitas.** 638.
- Coniugales lasciuia præsentibus arbitris vi-
 tandæ.** 634.
- ad Coniugalem pacem maritus debet esse sur-
 dus.** 469.
- Coniugij actus bonus ex se, & ad quid ordi-
 netur.** 629.
- Coniugij actu an peccetur diebus festis.** 633.
- à Coniugij actu, quando, & quibus rationi-
 bus abstinendum.** 632.633 934.635.
- Coniugij actus quandonam sit ex obligatio-
 ne.** 632.
- Coniugio antefertur virginitas.** 593.
- in Coniugio debet adesse verecundia.** 467.
- in Coniugio vitanda zelotypia.** 468.
- Coniugio subiugentur immorigeri.** 447.
- Cõiux alter voto obstrictus ad quid teneatur.**
 630.
- Coniuges quando deligendi.** 457.
- Coniugum certamina.** 593.
- Coniunctiores secundum carnem præ cæteris
 diligendi.** 156.
- Conscientia bona solatium præbebat Socrati.**
 697.
- Conscientia peccati.** 528.
- Conscientiam bonam præcipuè facit diuina
 gratia.** 526.
- Consilia**

ET VERBORVM.

- Consilia magistratus silentio premenda. 435.
 & aduersarij inuestiganda. 436.
 Consilia quædam ad virtutem conducentia.
 63.66.& seqq.
 Consilio sapientum iis vtendum qui cæteris
 præfunt. 284.
 in Consiliis recta intentio habenda. 39.
 Consiliarius an possit molimina secreta dete-
 gere. 438.
 Consiliarij liberè debent expromere quæ ex-
 cogitarunt. 292.293.
 Consiliarij de quibus admonendi. 291.292.
 Consiliariorum iudicio quoad vsque non te-
 neatur princeps supremus. 293.
 Consiliarios ad quid sibi deligit Magistratus
 summus. 292.
 Consolatio, sunt malorum socij. 699.
 Consolationem à bona conscientia capiebat
 Socrates. 697.
 Consolationes à Deo in aduersis expetendæ.
 698.
 ad Consolationes maximas dispositio est ad-
 uersitas. 695.
 Constantia requiritur in studiis. 510.
 Constantia in amore diuino. 128.129. & seqq.
 Constantia in bono seminarium vitæ æternæ.
 680.
 Constantia Ignatij quanta. 664.
 Constãtia, nûc Famagusta à Turcis expugnata.
 397.
 Constantinopolis expugnata quadragesimo
 quarto obsidionis die. 396.

INDEX RERVM

- Constantinus Magnus precibus utebatur san-
ctorum virorum. 267.
- Constantinus Magnus pius, æquè ac magnus.
263.
- Constantini modestia quanta. 181.
- Constantinus Magnus infra omnes Episcopos
sedit in Concilio Ephesino. 275.
- Consuetudo mala. 55.
- Consuetudo praua magnum malum. 114.
- Consuetudinis malæ victòria. 111.
- Consultatione opus quando. 34.
- Contareni Venetorum Ducis munificentia.
226.
- Continens quis. 588.
- Contractus quidam inter rectores & subdi-
tos. 257.
- Conuersationes fugiendæ castitatis amatori,
& quorum. 607.
- Conuiuia rarò adeunda clericis. 1061.
- in Conuiujs multa exoriuntur mala. 1060.
- Copula carnalis illicita quænam. 588.
- Cor nihil pati noxium potest. 69.
- de Corinthiis & Atheniensibus parta victò-
ria Agefilaus ingemuit. 678.
- Corpus quot damna patiatur à luxuria. 601.
- Corpus quot incommodis ac malis afficiat
gula. 570.
- Corpus ornare quibusnam concedatur. 543.
544.
- Corporis detrimenta à luxuria. 595.
- Corporis bona quæ. 543.
- ad Corpus solùm faciunt bona tempora-
lia.

ET VERBORVM.

- lia. 45.46.
 Corpore confiscato, confiscantur & bona.
 413.
 à Coruo adiutus Valerius Corninus dimicans
 contra Gallum, vnde ei nomen. 669.
 Corycæi ad exterâs prouincias an destinandi.
 437.
 Cotis vasa figulina frangit, ne irascendi in
 seruos causam præberent. 577.720.
 Cramnus in patrem rebellis viuis igne con-
 sumptus. 223.
 P. Crassus virgis cædi iussit architectum, &
 cur. 514.
 Creatura omnis è Deo pendet, non modò vt
 sit, sed vt bene operetur. 25.
 Creaturæ sunt hominis. 91.
 Credendi modus. 82. & seqq.
 Credendum nec citò, nec tardè. 85.
 Crux vera miraculo nota à cæteris. 74.
 Crucis signum vnde. 13.
 Crucis signo ad singulas horas solent muni-
 re pectus Heluetij. 173.
 Culpæ multæ ab ebrietate. 571.
 ad Culpam & pœnam obligare potest legisla-
 tor quilibet. 354.
 Cultor Dei qualiter affectus esse debeat.
 169.
 Cultus diuinus in primis habendus. 421.
 Cultus indebitus, siue superfluous quisnam.
 213.
 Cura animarum totum hominem requirit.
 306.

INDEX RERVM

Cura suorum sædulò habenda.	445.
Curæ quot immineant iis qui præsumt populis.	250.
Curationes magicæ quædam superstitionis & damnandæ.	211.212.
S. Cypriani constantia.	92.
Cyprus Venetis ablata.	397.
Cytharam Achillis petiit Alexander, non Paridis.	1059.

D

D æmon apparet matri ira percitæ, & ad quid hortetur.	452.
Dæmoni quomodò fide resistitur.	674.
Dæmonem puella deglutit, quòd lactucam benedicere prætermiserit.	563.
Dagobertus Franciæ rex quàm libidinosus.	600.
Damnatorum vita, & cœlitum.	462.
Daniel princeps constitutus super prouincias omnes Babylonis cur.	301.
Danilem magno honore affecit Nabuchodonosor.	237.
Darius capit Babyloniam ope Zopyri, & quo stratagemate.	133.134.
Darium vincere dolo & astu noluit Alexander magnus.	571.
Dauid secundum cor Dei.	58.
Dauid princeps pius, æquè ac magnus.	263.
Dauid & Saul tantùm, reges Israel auctore Deo.	58.
Dauid	

ET VERBORVM

- Dauid ob inuidiam vexatus. 385.
 Dauid prius pastor, qualis postea. 236.
 Dauid iustum bellum gessit contra Syriam
 Damasci, ac contra regem Ammonit. 376.
 Dauid quænam bella gereret. 370.
 Dauid honore prosequitur Saulem quamuis
 in se iniquum. 243.
 Dauid quænam præcepta filio Salomoni tra-
 diderit. 422. 423.
 in Decium multò nobiliorem genere quide-
 gerit Paulus Æmilius Scaurus. 244.
 à Dedecore & ignominia abhorrent omnes.
 557.
 Defectus vel minimi notati in sublimibus
 viris. 251.
 Delitias inter subuersus est Salomon. 263.
 Demosthenes ad Laidem accedens noluit pœ-
 nitere mille drachmis emere. 596.
 Demosthenes ad eos qui immensè laudabant
 Philippum. 755.
 Desperatio fidei contraria, remediâque contra
 eam. 106. 107.
 Despinay quantam liberalitatem expertus sit
 à Carolo V I. Franciæ rege. 740. 741.
 Detractor cuiusdam nocere studeat. 624.
 Deuotio reliquos quodammodo religionis
 actus continet. 170.
 Deuotiones, seu maledictiones in pueros vitæ-
 dæ. 450. & ad quid 451.
 Deuterio Ariano baptizante extra formam ab
 Ecclesia præscriptam, vnda disparuit. 195.
 Deus vnicus in natura, trinus in personis. 125.

INDEX RERVM

Deus prima suumque veritas.	188.
Deus Charitas est.	120.
Deus obiectum spei & fidei, & quo respectu.	98.
Deus vltimus noster finis.	39.
Deus est natura ipsa.	488.
Deus fide Christiana cognitus mercedem quibusnam retribuat.	39.
Deus mentiri non potest.	70.
Deus spiritu præcipuè cupit adorari.	207.
Deus propter se diligendus, cætera propter ipsum. 124. & quibus de causis. ibid. & 125.	
Deus quomodo diligatur super omnia. 127. 128. & seqq.	
Deus diligit castos amatores.	162.
Deus interdum animaduertit in aliquos, vt reliqui resipiscant.	20.
Deus dat omnibus affluenter, & nulli improperat.	115.
Deus infinitè misericors plus potest dimittere, quàm peccator peccare.	108.
Deus loquitur in Scripturis.	611.
Deus primas tenet inter animi bona.	521.
Deus multa bella iussit geri.	370.
Deus bendicit sibi seruienti.	191.
Deus suos probat.	665.
Deus negare seipsum non potest.	356.
Deus causis vtitur secundis, & cur.	672.
Deus quanti faciat sacerdotes.	270. 271.
Deus pro libito instituit, aut destituit rectores.	255.
Dei cognitio duplex.	122.
	Dei

ET VERBORVM.

88. Dei loco sunt præpositi. 487. §13.
 20. Dei & eius attributorum quorundam descri-
 ptio. 123.
 ctu. Dei sunt peculiari titulo bona Ecclesiæ.
 273.
 39. Dei cultor qualiter affectus esse debeat.
 169.
 88. ad Dei dilectionis eliciendum actum tempora
 qui- quatuor aptiora. 134.
 39. Deo licet pœnas temporales patrum in filio-
 70. rum capita deriuare. 363.
 07. Deum adorare quid. 176.
 0ter Deum esse rerum omnium architectum vix
 25. cognorint philosophi. 122.
 27. Deum amare quò plùs vel minùs dicimur.
 62. 133.
 vt Deum præcipuè respicere debet votum quod
 20. Sanctis vouetur. 235.
 10- Deum magis colere debent rectores, & cur.
 15. 262.
 re- in Deum amoris eliciendi actus formula. 135.
 08. & seqq.
 11. in Deum blasphemix quænam. 693.
 21. à Deo pendent creaturæ omnes, non modò vt
 70. sint, sed vt bene operentur. 25.
 91. à Deo sunt status omnes superiores. 421.
 65. à Deo pendet omnis potestas. 253.
 56. à Deo flagitiosum nihil postulandum. 171.
 72. à Deo potestas omnis. 439.
 71. Diabolus quamuis doctissimus, est tamen dia-
 es. bolus. 509.
 22. Z z z 4 Diabo
 Dei

INDEX RERVM

- Diabolus vexat maximè fideles sub vitæ exitum. 104.
- Diabolus cur gaudeat ex hominum luxuria. 596.
- Diabolus corripit ingratum filium in patrem, exorcismis abactus. 222.
- Diadema quantum pondus. 259.
- Dies ter fœlix Philippo Macedoni. 699.700.
- Dilectio, gratitudo, &c. debentur præpositis. 485.
- ad Dilectionis Dei actum eliciendum tempora quatuor aptiora. 134.
- Diligere Deum, & diligere omnia propter ipsum, quid. 126.
- Dion quomodo perierit. 161.
- Dionysius Syracusanus Mytam meretricem omnibus regni negotiis præficiebat. 165.
- Dionysius tyrannus ad filium improbè se gerentem. 433.
- Dionysius Syracusanus quomodo punit conuitiatores. 338.
- Dionysij crudelitas, iustitia vocata. 144.
- Dionysij tyranni Siciliæ miserandum fatum. 1252.
- Discipulus filius spiritualis est præceptoris. 510.
- Discipulus in præceptorem qualis esse debeat. 508.
- Discipuli quidam ingrati in præceptores. 511.
- Discipuli Christi repressi postea zelo ardentiore sunt incensi. 732.
- Disci

ET VERBORVM.

- Discipuli aliquando laude quadam excitandi. 481.
 cum Discipulis nimia familiaritas vitanda, 483.
 Discipulorum vestigat arcana Christus, & cur. 436.
 Diuinæ legi contrarium imperandum nihil. 441.
 Diuitiæ veræ quæ. 460.
 Diuitiæ bona caduca. 959.
 Diuitiæ non nimis anxie quærendæ filiis. 459.
 Diuinarum abusus literarum. 206.
 Doctissimus est diabolus, & tamen diabolus. 509.
 Doctrinæ debet accedere virtus. 478.
 Doctrinæ instillatæ paria non sunt stipendia. 511.
 Doiac & Oliuerius le Dain quo supplicio affecti post mortem Ludouici X I. 289.
 Domestici prius in cura habendi. 27.
 Domesticorum nequitia à principe sunt castigandæ. 734.
 Domitianus arcui vacauit. 1058.
 Dominica oratio quantæ excellentiæ. 172.
 Dominicæ diei solemnitas loco sabbathi, vnde. 13.
 Dominus vitæ propriæ non est homo. 551.
 Dominis in seruos quænam liceant. 473. & seqq.
 Dominis in vasallos quænam liceant. 472.

INDEX RERVM

in Dominos feudi vafallorum debitum officium.	503.
# Dona duo magna à Deo expetenda.	97.
# Dos vera, & optima filiarum quæ.	454.
Draco iubens in legibus capite plecti qui olus furripuiffet, petafis & tunicis ingeftis oppreffus.	358.
Druydæ qui, & magno honore affecti fuerunt olim.	271.
Duces perpetui apud Venetos.	311.
ad Duellum prouocantes grauiffimè peccant, ac de illo multa.	736.737.
Duellorum deteftabilis vfus.	349.
Duellorum causæ vt plurimum quàm leuiffumæ.	738.
Dydimus cæcus qua cogitatione malum leuaret.	666.

E

E Brietas quale peccatum.	575.
Ebrietas quomodò vincenda.	578.
Ebrietatem dedifcendi modus.	66.
ab Ebrietate quot damna.	570.579.581.
ab Ebrietate deterrebant fuos adolefcentes Lacedæmonij, & qua arte.	62.63.
Ebrius priuatur vfu fenfuum.	583.
Ebrij defcriptio & ftatus.	580.
Ebrij abominabiles.	582.
Ebrij tres natate fe in cubiculo exiftimant.	587.
Ebriofi generant filios infirmo cerebro.	583.
	vt

ET VERBORVM.

- vt plurimum infœcūdi. 584. diu nō viuūt. ib.
 Ecclesia Catholica quibus notis vera ostenda-
 tur. 83.
 Ecclesiæ pastor factus Petrus, quia socios vin-
 cebat charitate. 298.
 Ecclesia firmamentum veritatis. 346.
 Ecclesia quam & quantam auctoritatem à
 Christo acceperit. 212.
 Ecclesiæ auctoritas confirmata. 13. 14.
 in Ecclesia est auctoritas infallibilis. 74.
 Ecclesiæ vni dedit Deus miracula facere. 74.
 & reuelationē omnis veritatis necessarię. 75.
 Ecclesiæ bona peculiari titulo sunt Dei. 273.
 Ecclesiæ cōmunes ritus seruandi in Missa. 179.
 in Ecclesia Præfecti perpetui paucis exceptis.
 310.
 pro Ecclesiæ bono statu orandum. 173.
 Ecclesiæ prælati & sacerdotes propter Deum
 colendi. 236.
 Ecclesiastici Pares Franciæ qui. 291.
 Ecclesiastici Electores Imperij qui. 291.
 Ecclesiasticis edictis potius obtemperandum
 quàm laicis, vbi dissident. 238.
 Ecclesiastica officia & beneficia quid, & quid
 differant. 296.
 Ecclesiasticam immunitatem infringenti Frã-
 cię regi facta cōminatio à S. Bernardo. 240.
 Educatio prima ad finem vsque durat. 446.
 ad Echinades insulas, vulgo Lepanto, insignis
 victoria Ioannis Austriaci de Turcis, post
 benedictionem. 194.
 Eiulatus parētū in morte filiorū formula. 659.
 Eleazarus

INDEX RERVM

Eleazarus maluit mori quàm suillas carnes edere.	941.
Electores Imperij quinam.	291.
Elisæum quòd caluum appellassent, ab vrsis occisi pueri.	205.
Epaminondas Thebanis dormientibus arma lustrabat.	487.
Ephori quotannis instaurabant iuramenta de legibus Lycurgi conseruandis.	186.
Ephoris subalternati erant reges Lacedæmoniorum.	294.
Epimetheus & Prometheus qui.	35.
Episcopus quidam amputata lingua loquitur; quod donum perdit.	995. 996.
Episcopi habent iudiciariam potestatem in Clericos.	313.
Episcopis quousque vtendum in clericos mansuetudine.	737.
Equi hinnitum sibi gratiorè esse dixit Atheas, quàm concentum Ismenia.	1059.
Erasmus Hæresum incentor & prodromus quid sentiat de otio religioso.	610.
Eropus rex laternas confecit.	1058.
Erroribus maturè obuiare debent principes.	269. 270.
Esau confusus, & cur.	109.
Esau fratris iram qua fregerit arte Iacob.	158.
Ethica quæ tradat præcepta.	4.
Ethnici quâdo discederèt à suis sacrificiis.	193.
Ethnici quàm parum fidentes viribus suis.	670.
Ethnicorum modestia in Deos.	664.
Eucharistia à ieiuno sumenda.	202. magna cum

ET VERBORVM.

- cum reuerentia fumatur. ibid.
 Eucharistia sub vna specie laicis danda, & cur.
 202.
 Eucharistia firmissimum amoris vinculum.
 135.
 Eucharistiæ cedunt omnia sacramenta quoad
 dignitatem. 268.
 Eucharistiæ debet esse frequens vsus. 201.
 Eucharistiæ circumgestationi longissimæ pe-
 destris adfuit Franciscus I. Franciæ rex, &
 cur. 269.
 ante Eucharistiam quandiu abstinendum ab
 vsu coniugij. 632.
 in Eucharistia Christus hospes suscipitur. 135.
 Eupolus mersus ab Alcibiade ob mordaces
 versus. 351.
 Eutropion curat interfici Theocritum, & cur.
 1061.
 Excretio seminis spontanea mortale peccatū.
 465.
 Exemplum facientis quàm potens ad persua-
 dendum. 442.
 Exercitus dicti castra à castrando. 602.
 Exercitum suum non permisit Iphicrates otii
 agere. 429.
 Existimationis humanæ causa quanta fecerint
 Romani. 58.59.
 Exorcismorum in baptismo vsus vnde. 13.
 Experientia oculus prudentiæ. 289.
 Extremum vtrumque inter mala 66.
 Ezechias cur ægritudine percussus vsque ad
 mortem. 488.

INDEX RERVM.

F

- Q. **F**abius à filio iussus ex equo descendere.
217.
- Fabricius quantæ magnanimitatis. 671.
- Famagusta olim Salamina à Turcis expugnata.
397.
- Fama bona inter animi bona. 539.
- circa Famam bonam quatuor obseruanda, &
quæ. 541.
- Famosorum libellorum detestabilis vsus. 351.
- Familiæ quantam curam debeat habere pater-
familias. 277. & seqq. 445.
- Familiæ nomine qui comprehendantur. 278.
- à Familia quinam excludendi. 283.
- Familiaritas nimia in filias præsertim vitanda.
453.
- Fatuitas & deliratio ex amore impudico.
163.
- à Ferculis variis abstinendum. 561.
- Ferdinandus Cortesius tum maximè conci-
liauit estimationem fidei nostræ, dum Sacer-
dotes honore prosequitur. 272.
- Festa sunt instituta vt in iis colamus Deum.
189.
- Festa non debent nimis multiplicari, sed ta-
men debent esse: & ad quid. 189.
- in Festo laborans punitur. 190. 191.
- Festis diebus vacandum operibus religiosis.
192.
- in Festis solemnioribus vsus matrimonij su-
spensus.

ET VERBORVM.

spendendus.	466.
in Fefto laborâtes peccâr Typographi & pictores.	191.192.
in Feudi dominum vafallorum debitum.	503.
Feuda quid, ac de eorum iure multa.	472. & feqq.
Fidelitas quid, & quanta virtus.	1024.
in Fidelibus reperitur lumen fidei fupernaturalis.	8.
Fides quid.	97.
Fides duplex.	70.
Fides nec tarda, nec fera.	85.
Fides reciprocè obligat.	1037.
Fides coniugalis non potefl vlla ratione frangi, & cur.	1037.
Fides negatur pluribus modis.	94.95.
Fides fi ab alio frangatur, alius liberatur ab eius vinculo.	1037.
Fidei obiectum Deus, & quo refpectu.	98.
Fidei fupernaturalis lumen in fidelibus reperitur.	8.
Fidei affenfus diuinæ.	80.
Fidei fundamento indiget fpeces.	101.
Fidei propria quædam.	102. & quid fit. ibid.
Fidem conftanter profitentium exempla quædam.	92.93. & feqq.
Fide refiftere dæmoni quid.	674.
Filiæ non cogendæ ad cælibem vitam interdicens.	455. nec 456.
in Filias præfertim nimia vitanda indulgentia,	&

INDEX RERVM

- & familiaritas. 453
 Filius liberatur à patris obsequio, si prohibeat religionis ingressum, absque causa. 218.
 Filius spiritualis præceptoris est discipulus. 410.
 Filius ob iniuriam patri illatam diuinitus castigatus. 222.
 Filium vt deprimerent, quantum landarent patrem Ariani. 19.
 in Filium proprium quanta patris cuiusdam seueritas. 339.340.
 Filij an par possint parentibus reddere. 220.
 Filij quibus non tenentur erga parentem dare indicia, nec eis deferre. 217.&seqq.
 Filij improbissimi à patribus probis. 302.
 Filij à matre deuoti horrendum supplicium subeunt. 451.452.
 Filij quo amore prosequendi. 447.
 Filij quinquaginta vni soli intra biennium. 391.
 Filij qui strangulari soliti à parentibus. 12.
 Filiorum obligatio in parentes quanta. 493.
 in Filiorum capita deriuare potest Deus pœnas temporales propter culpas debitas. 363.
 Filios infirmo cerebro generant ebriosi. 583.
 ad Filios innocentes non transit pœna corporalis legis. 362.
 vt Filiis ampla hæreditas adueniat, non nimis anxie satagendum. 459.
Vide proles. Liberi. Pueri.

Finis

Finis
 Filii
 Flagit
 Flaga
 do
 tu
 Fœde
 in Fo
 tia
 Felix
 Fœm
 Fœm
 sp
 cum
 di
 Form
 su
 Form
 Form
 Form
 Form
 Form
 Form
 Form
 Form
 da
 Fort
 p
 Fort
 Fort
 Fort
 Fort
 Fort
 6

ET VERBORVM.

Finis noster Deus & merces vitæ æternæ.	39.
Fisci quænam sint iura.	413.
Flagitiosum nihil à Deo petendum.	171.
Flavianus cantilena lugubri demulcet Theodosium Imperatorem in Antiochenos iratum.	566.
Fœdera interdicta cum infidelibus.	395.
in Fœderibus vitandum periurium & iniustitia.	403.
Fœlix Nolanus Episcopus negat se Felicè.	250.
Fœmina visa equa ob fascinia.	268.
Fœminarum accusationes in causa luxuriæ spectæ.	329. 330.
cum Fœminis colloquia qua cautione aggredienda.	676.
Forma & materia cuiusque obseruanda ad amulsum.	195.
Forma Aragonica regum eligendorum.	294.
Formula Dei adorationis.	176.
Formula offerendi Missæ sacrificium.	179.
Formula Regiæ orationis.	266.
Formula affirmandi.	186.
Formula quædam magicarum curationum damnandæ.	211. 212.
Fortis vir quomodo sese gerere debeat circa pericula.	650.
Fortis quadrupliciter quis dicitur.	641.
Fortis non est qui se occidit.	655.
Fortium virorum exempla.	662.
Fortitudo quid præ prudentia. 4. veraquæ.	644.
Fortitudo maximè necessaria magistratibus. 646. & cur. 647. eius mira exempla.	987.

INDEX RERVM

- Fortitudo vera quæ. 642.
 Fortitudo & patientia quid differant. 687.
 Fortitudo sublimis quibus modis acquiratur.
 655.
 Fortitudinis mira exempla. 643. & seqq.
 Fortitudinis obiectum. 644.
 Fortitudinis pars potentialis perseuerantia. 678.
 Forum iudiciale duplex. 313.
 Franciæ reges duodecim lapides gestant in
 corona, & qua significatione. 658.
 Franciscus I. Galliarum rex pedestris adfuit
 longissimæ circumgestationi sacre Eucharisti-
 e aperto capite, & cur. 269.
 Franciscus I. Franciæ rex qua arte inuestiga-
 ret defectus proprios ac totius status regni.
 136.
 Franciscus I. Franciæ rex cur Genevæ patro-
 cinium susceperit in ducē Sabaudia. 381. 382.
 Francorū Parliamentorum annua consuetudo.
 286.
 Fratres diligendi opere & veritate. 147.
 Fratres sunt, etiam inimici. 137.
 Fratris vox reciproca. 136. 137.
 Frugalitas veterum Romanorum. 568. 569.
 Fugiendum viro forti quādo ob pericula. 650.
 654.
 Funambuli qua ratione à peccato excusentur.
 552.

G

- I. **G** Aleaceus Mediolani Dux creatus,
 cur. 312.
 su

Gale
 fu
 Gale
 Gal
 18
 Gallo
 Gaud
 Gaud
 Gene
 à c
 38
 Gene
 tra
 ad S.
 de
 Gent
 am
 Genu
 Gibel
 Glori
 nec
 Glori
 ad Gl
 ni.
 Γωδν
 Gradu
 Græci
 rum
 Gratia
 Gratia
 tian
 Gratia
 fu

ET VERBORVM.

- Galeaceus sese in amnem stultè præcipitat ius-
su cuiusdam puellæ. 645.646.
- Galenus diutissimè vixit, & qua ratione. 558.
- Gallorum parlamentorum consuetudo annua.
186.
- Gallorum mos laudandus in bibendo. 578.
- Gaudium internum & externum. 527.528.
- Gaudij obiectum, bonum præsens. 98.
- Geneua sentina nidusque Caluinianæ perfidiæ
à quo saluata contra insultus Sabaudianos.
382.
- Geneua cur fuerit sub tutela Francisci I. con-
tra ducem Sabaudia. 381.382.
- ad S. Genouefæ Missa constituta quotidie, qua
de causa & ratione. 216.
- Gentius qua ratione adductus Romanorum
amicitiam expetierit. 1035.
- Genuflexio in oratione requisita. 175.
- Gibellini miserè enecant Vgolum. 567.
- Gloria antecessorum quomodo conseruatur,
nec in ea gloriandum. 59.
- Gloriæ amore incenduntur omnes. 57.
- ad Gloriam ferè omnia sua referebant Roma-
ni. 40.41.
- Ἰνάθι σεαυτὸν quæ & quanta sententia. 28.
- Gradus prohibiti ratione coniugij quot. 591.
- Græci capta Troia non priùs à bello destite-
runt, quàm Astianax necaretur. 114.
- Gratia beatitudinis mensura. 772.
- Gratia diuina præcipuè facit bonam conscien-
tiam. 526.
- Gratia secundas tenet inter animi bona. 521.

INDEX RERVM.

Gratiæ sanctificantis fontes sunt sacramenta.
213.

Gratiarum actio post cibum. 564.

Gratitudo tria requirit. 993.

Gratitudo, obedientia, &c. debentur præposi-
tis. 585, in quo consistat. 987.

S. Gregorius priuat Episcopatu Petrum Dia-
conum, & cur. 297. 298.

Guilielmus Angliæ rex illato in Franciam bel-
lo miserè occidit, & quid de eius sepultura.

373.
à Gulâ quot eueniât damna. 568. & seqq. 570.

H

Hæreditas vt ampla filiis adueniat, non
nimis auxiè satagendum. 459.

Hæresis Incorruptibilium. 276.

Hæreses fortiter expugnat Maria Henrici 8. fi-
lia. 347.

Hæreses quomodo expugnare possunt ac de-
beant principes. 269.

Hæretici sustinent personam Satanæ. 507.

Hæretici idola colunt cordis sui. 1029.

Hæretici vnde facti tales. 792.

Hæretici à familia excludendi. 283.

Hæreticorum inconstantia. 80. & seqq.

Hæreticorum mos in bellis suscipiendis. 372.

Hæreticorum axiomata quædam in Ecclesiâ,

Romanam. 13. & seqq.

S. Helena nouit veram Crucem à cæteris per
miraculum. 74.

Gratiæ
A A A
Hele

ET VERBORVM.

- Helena causat excidium Troia. 602
 Heliam arrogantius allocuti igne de celo consumpti. 205
 Heliogabalus nebat muliebri more, &c. 165
 Heliogabali profluitates. 418
 Heluetij solent ad singulas horas pectus signum munire Crucis. 173
 Heluetiorum in Sedem Apostolicam quantareuerentia. 247-248
 Henrici II. Franciæ regis, quod noluerit uxori obtemperare, mors deploranda. 471-472
 Henricus VIII. Angliæ rex desipit ob voluptatem veneream. 44
 Hercules colum & calathum ministrabat Omphalæ meretrici. 165
 Herodes quanti fecerit B. Ioannem Baptistam sed tamen quo pretio affecerit. 69
 Herodes & Pilatus in amicitiam coierunt ob Christum remissum. 158
 Herodes hypocrita miserè perit. 274
 Herodes frustrata spe de occidendo Christo morte misera perit. 23
 Herodes soluit crudeliter quod turpiter iurarat. 188
 Herodis complacentia damnabilis. 264
 S. Hieronymus adhuc iuuenis credebatur omnia quæ sancta Romana Ecclesia. 81
 S. Hieronymi tempore quanta religio, ac deuotio. 174
 Hirundines accusare visæ Bessi patricidii. 216
 Hispaniam nouam ad se traduxit Ferdinandus Cortesius. 272

INDEX RERVM

Homo qualis ante peccatum.	518.	ac post illud mutatio quanta.	519.
Homo rationem ducem non sequens qualis.	443.		
Homo omnis mendax.	70.		
Homo ad mutuam societatem natus.	1039.		
Hominis anima quantæ excellentiæ.	520.		
Hominis libertas quæ sit.	228.		
Homines inconsulti.	42.		
Hominum genera duo.	32.		
Honestum, boni genus.	31.32.		
Honor, dilectio, &c. debentur præpositis.	485.		
Honoris, & virtutis templa quomodo apud Romanos disposita.	58.		
ad Honorem via vnica, virtus.	57.		
Honores debiti dignitati non recusandi sunt.	799.		
in Honoribus distribuendis Turcarum & Sinenfium obseruatio.	305.		
Honorius relinquit iudicium Ecclesiasticis, de rebus religionis.	275.		
Hortulani seueritas in filium.	339.340.		
Hostis an sit aggrediendus.	668.		
Humilis quis.	783.784.		
Humilis veri partes.	787.		
Humilitas vnde dicta.	783.		
Humilitas duplex.	784.		
Humilitas quomodo acquirenda.	800.801.		
Humilitas Christi quanta.	785.786.		
Humilitatis materia.	788.		
Humilitatis desiderium.	50.		
			Humili

ET VERBORVM.

Humilitatis causa non peccandum.	799.
Hyems plus alimenti postulat quam aestas.	
555.	
Hyparchus excelluit in Astrologia.	813.
Hypocrates nihil sibi esse voluit cum hoste patriæ à quo maximis donis oblectabatur.	
225.	
Hypocrates inter Deos relatas cur.	933.
Hypocrates excelluit in medicina.	813.
Hypocriseos insigne exemplum & traditionis.	
400.	
Hypocritæ miserè pereunt.	274.
Hypocritarum mos, ac mores.	61.

I

I acob patriarcha cur Ioseph præ ceteris diligeret.	156.
Iacob priùs claudus, qualis postea.	236.
Iacob qua arte fregerit iram Esau fratris.	158.
in Iannizarios liberales Imperatores Turcarum.	264.
Ieiunium quadragesimale vnde.	13.
Ieroboam impietas in Deum, quò regnum stabiliret, & punitio subsequuta.	2021.
Ieroboami manus exaruit.	240.
Iezabel miserum fatum.	374.
S. Ignatij fortitudo quanta.	664.
Ignavi consuetudo & descriptio.	63.
Ignis babilonicus pueris non nocet.	25.
Ignominia & ineptiæ ex amore impudico.	
163.	

INDEX RERVM

- ad Ignominiam via vitium. 57.
 ab Ignominia & dedecore abhorret omnes. 57.
 Impensæ inatiles vanæ. 418.
 Imperium datum Romanis nobilissimum ob
 iustitiam, fidem, &c. 254.
 Incestus quid, qui & nefarius. 591.
 Inconsultorum hominū genera quæ, & quot.
 40. 41. 42. 43.
 Incorruptibilem hæresis. 276.
 Increduli Deum quanta afficiant iniuria. 77.
 Inconstantia pseudoprophetarum. 80.
 Indugentia nimia in filias præsertim vitanda.
 453.
 Ineptiæ & ignominia ex amore impudico.
 163.
 Infamia luxuriam sequitur. 598.
 Infames cur non sint, coniugati. 598.
 cum Infidelibus fœdus non ferendum. 395.
 Ingrati execratione digni quinam. 989.
 Ingratitudo maxima. 511.
 Ingratitudinis pœnæ decretæ. 988. 989.
 Ingratitudinis exēpla notanda. 990. 991. & seqq.
 Inimicitiarum reconsiliandarum consilia &
 præcepta. 157. & seqq.
 Iniusticia & periurium in fœderibus vitanda.
 400.
 Iniuriæ quanti pendendæ. 154.
 Iniuriarum remissio opus misericordiæ. 954.
 Inimici plus amicis aliquando profunt. 159.
 Inimici etiam sunt fratres. 137.
 Inimici si fuerint inflexibiles. 158.
 X Inquietudo perennis ex amore impudico. 163.
 Insatia

ET VERBORVM.

- Infatiabilitas ex amore impudico. 163.
 Integritas vitæ quanta in Iudice requiritur.
 333.
 Intentio recta in consiliis habenda. 39.
 Inuidia quàm magnos viros vexarit. 385.
 Ioab cur non punierit Dauid ipse, sed filio
 puniendum reliquerit. 423.
 S. Ioannes Baptista qualis, fugit in desertum.
 606.
 B. Ioannes Baptista in honore habitus apud
 Herodem, etsi eum ob incestum redargue-
 ret. 60.
 S. Ioannes Baptista fortiter resistit Herodi.
 651.
 Ioannes Abbas in somnis se præbet videndum.
 forori. 621.
 Ioas quam ingratus. 993.
 Iob excelso animo præditus. 663.
 Ionathas quo modo perierit, 161.
 Ioram impius filius patris piissimi. 302.
 Ioram contra Moab iustum bellum. 376.
 S. Ioseph prius lignarius qualis in Ecclesia.
 236.
 Ioseph cur præ cæteris omnibus delectus à pa-
 tre Iacob. 156.
 Ioseph cur factus Ægypti Patriarcha. 301.
 Ioseph patriarcham magno honore affecit
 Pharaon. 437.
 Ioseph vincit fugiendo. 605. 606.
 Ioseph in Ægypto noluit sepeliri ossa sua. 231.
 Iphicrates non permisit milites suos otium
 agere. 429.

INDEX RERVM

- Israel bellum iustum gessit in Amorrhæos, in
filios Benjamin, & urbem Galaa. 376.
- Israel duo tantummodò reges, authore Deo.
58.
- Italia miserè à Turcis vexata. 397.
- Iucundum boni genus. 32.
- Iudæi inuidi. 790.
- Iudæi quàm abhorrerent à turpiloquiis. 617.
618.
- Iudæorū pontificatus annuus factus cur. 310.
- Iudæorum amicus Alexander Magnus. 21.
- Iudæis cur abominabiles Samaritani. 21.
- Iudas eadem pcena afficit Adonibesech, qua
affecerat satrapas septuaginta. 22.
- Iuda cum Thamar copula non fuit adulteriū.
589.
- Iudex vitæ integræ esse debet. 333.
- Iudex sedendo ius dicit, & cur. 330.
- Iudex supremus potest ordinem iudicum
prætermittere in causa grauissima. 325.
- Iudex laicus in quibus possit Clericum iudi-
care, ac coercere. 323.
- Iudex tenetur ad restitutionem acceptæ pecu-
niæ. 332.
- Iudex nimium præceps exosus & depositus.
331.
- Iudex debet certò nosse quò se extendat acce-
pta iurisdictione. 325. Ordinem non debet
prætermittere. 326. Iudicare secundum ale-
gata & probata. 327. Nō debet habere acce-
ptionem. 328. Iudicare debet secundum le-
ges. ibid. Non ob fauorem parentum. ibid.
- Nulle

ET VERBORVM.

- Nullo precio ab æquitate recedere debet. 329.
 Seruare debet virilem constantiam. ibid.
 obliuisci priuata odia. ibid. suspectas
 habere accusationes fœminarũ in causis lu-
 xuriæ. ibid. & 330. abstinere à præcipiti
 sententia capitis. 330. nulla acceptare mu-
 nera. 331.
 Iudices ecclesiasti ac seculares, nec debent fal-
 cem mittere in alterius messem. 322.
 Iudicum subalternorum officia. 325. & seqq.
 Iudicium quis diligit. 30.
 Iudicium propriũ alienis postponendum. 392.
 Iudicio vti proprio præceptore pessimo rex
 prohibetur. 426.
 Iudicio tempestiuo quinam puniendi. 337.
 Iudicarij qui. 210.
 Iuictorum exemptum à regia iurisdictione,
 quòd Clotharius occiderit dominũ ipsius,
 in Ecclesia. 316. 336.
 Iulianus apostata. 1029.
 Iuliani apostatæ miserandum fatum. 273.
 Iuramentum annuum apud Lacedæmonios
 de legibus Lycurgi obseruandis. 186.
 Iuramentum absque intentione implendi
 est periurium. 188.
 Iuramentum necessarium quod, & quando.
 187.
 Iuramentum non sit frequens in ore. 186.
 Iuramenti materia leuis auget peccatum. 188.
 Iuramenti formula. 186.
 Iuramento quomodo vtendum. ibid.
 Iuramenta & vota rationi consentanea. 187.
 Iurispru

INDEX RERVM

- Iurisprudencia quid respiciat. 3.
 Ius sedendo dicit iudex. & cur. 330.
 Ius vnicuique dicere ad principem valde per-
 tinet. 324.
 Iustinianus Imperator perdidit imperium, in
 hæresim lapsus est, ac miserè mortuus, &
 cur. 276.
 Iustitia quid præ prudentia. 4.
 Iustitia sinceritate delectatur. 334.
 Iustorum ac iniustorum mors dispar. 659.
 Iuuenum amicitia immòdica. 166.
 L
 Abieni famosi libelli combusti. 352.
 Labor confert ad castitatem. 609.
 Lacedæmonij fures. 790.
 Lacedæmonij nolunt audire bonum consiliũ
 à pessimo viro. 823.
 Lacedæmonij deterrebant adolescentes suos
 ob ebrietate, ebrio in medio constituto.
 62.63.
 Lacedæmonum urbanitas. 246.
 Lacedæmoniorum de legibus Lycurgi obser-
 nandis iuramentum annuum. 186.
 de Lacha impostor. 845.
 Lactucam quod benedicere prætermiserit
 puella, dæmonem deglutit. 563.
 Lænonum abominatio. 624.
 Laica edicta postponenda ecclesiasticis, vbi
 dissident. 238.
 Laicus iudex, in quibus possit clericum indica-
 re,

ET VERBORVM.

	re, ac coercere.	323.
30.	Laici Electores Imperij qui.	291.
per-	Laici pares Franciæ qui.	291.
24.	Laicorū respectu, patres sunt Sacerdotes.	314.
in	ad Laidē accedens Demosthenes noluit pœ-	
5, &	nitere mille drachmis emere.	596.
76.	Lapides duodecim in corona Regum Fran-	
4	ciæ, & quid significant.	801.
34.	Lapides qui cadendo hominem occidissent	
59.	Athenis exterminati.	
66.	Largitiones & congiaria principum quantum	
	possint erga subditos.	263.264.
	Larvæ multorum malorum origines.	1057.
	Largitiones in pauperes.	969.
52.	Lasciua fugiendo vincenda.	605.606.
09.	Latinos inuadunt Romani sub specie societa-	
90.	tis.	399.
liū	Latro prius peccatis onustus gratiam mere-	
23.	tur.	108.109.
ios	Latroni facta promissio an obliget.	874.
to.	S. Laurentius tyranno insultabat.	644.
46.	Legati delinquentes tempore legationis, à	
ser-	quo & quando puniendi.	1031.
86.	Legati Darij petulantes à iuuenibus adole-	
45.	scitibus occisi.	1032.
erit	Legatorum persona est sacra.	1031.
63.	Legislator ad quasnam leges teneatur.	359.
24.	Legislator quislibet obligare potest ad pœnā	
vbi	& ad culpam.	354.
38.	S. Leo ad sepulchrum S. Petri orans respon-	
ica-	sum accipit, sibi dimissa esse peccata, nisi de	
re,	temerè ordinatis.	

Leo non

INDEX RERVM

- Leo non audet lædere prophetæ cadauer, nec
etiam asellum. 203. 204.
- Leo generosus non dignatur animalcula ag-
gredi. 337. 338.
- Leonis Imperatoris punitio diuina ob irreligi-
onem. 204.
- Lepanto insignis Ioannis Austriaci victoria
de Turcis, post benedictionem. 194.
- Lescus fraude adeptus Poloniae regnum in
frusta discerpitur. 23. 24.
- Lex Dei possibilis. 797.
- Lex communitati necessaria. 341.
- Legis pœna corporalis nõ extenditur ad suc-
cessores, & filios innocentes. 362.
- Leges quædam nulla ratione nitentes. 491.
- Leges instar mœnium continent ciues intra
fines rationis. 361.
- Leges quandòque mutandæ. 344. imò & eli-
minandæ, si res fert. 345.
- Leges prius conditas eleuare, vt detur locus
nouis, multa mala infert & incòmoda. 342.
- Legum grauissima pestis auaritia. 362.
- ad Legum bonarum obseruationem cogendi
ciues. 361.
- Legibus condendis, quibus vteretur Alexan-
der Seuerus. 285.
- de Legibus Lycurgi obseruandis apud Lace-
dæmonios iuramentum annuum. 186.
- Libellorum famosorum destabilis vsus. 351.
- Liber verè est qui viuit secundum virtutem.
228.
- Liberalitas & magnificètia quid differat. 956.
- Liber

ET VERBORVM.

Liberalitatis materia quæ.	957.
Libertas quantæ existimationis.	881.
Libertas hominis quæ, ac libertas naturalis.	228.
Libertas aliter vsurpata.	229. 230.
Libertas quænam mala.	227. 228.
Libidinosus ad quid tandem deueniat.	598.
Librorum interdictorum appellatione quinquam contineantur.	835.
à Liciis qua arte pecuniam extraxerit Candalus.	415.
Lingua amputata Episcopus quidam loquitur, quod donum perdit.	995. 996.
Literarum diuinarum abusus.	206.
à Literarum studiis aliquando relaxandus animus.	548.
Lites tranquillitatis hostes.	154.
Locatio & conductio quales contractus.	886.
887. & seqq.	
Locrenses iubebant ad concionem procedere recte collo circumdato, qui de abroganda lege dicturus erat.	344.
Loquacitas molesta.	681.
Luctarius Catulus fugiens primus Romanorū militum decori consulit.	226. 227.
Lucullus quanta impenderit pro Pempcio & Cicerone vnica cœna.	569.
Ludus quot mala creet.	1058.
Ludendum quomodo tum cū domesticis, tum cum extraneis.	1059.
Ludimagister debet vitare nimiam familiaritatem cum discipulis.	483.
Ludima	

INDEX RERVM

- Ludimagistri, ac eorum officia. 476. & seqq.
 Ludimoderator sit longanimis. 480.
 S. Ludouicus rex Franciæ quotidis recitabat
 horas Canonis. 265.
 S. Ludouicus quot pauperes aluerit. 917.
 Ludouici IX. Franciæ regis prope mortem ad
 filium præceptum. 795.
 Ludouicus XI. Francorum rex cur noluerit fi-
 lium Carolum operam nauare literis. 286.
 Ludouicus XI. Franciæ rex capite plectit Co-
 mestabilem à Sancto Paulo. 1034.
 Ludouicus XI. Franciæ rex oderat patrem, &
 quomodo retentus ne illius leges abroga-
 ret. 343.
 Ludouicus XI. Franciæ rex cur à patre desci-
 uerit. 602. nec potuit ab illo reuocari. 603.
 Ludouici XI. Franciæ regis zelus in B. Virgi-
 nem. 539. ac eiudem scelix exitus. ibid.
 Ludouicus XI. Franciæ rex amouet à se amicos
 patris, qui relicto eius funere, ad se aduola-
 runt. 1036.
 Ludouici XI. Franciæ regis ad filium præcepta
 data. 426.
 Ludouicus XI. mox culpam agnoscebat, ac re-
 sarciebat. 795.
 Ludouicus Crassus quot mala subierit ob ze-
 lotypiam, ac denique mortem miseram.
 468.
 Ludouico Crasso infringenti Ecclesiæ immu-
 nitatem facta prædictio filij cito moriendi
 à S. Bernardo. 240.
 Ludouicus Germaniæ rex à filiis propriis in
 regno

ET VERBORVM.

- In regno turbatus, & inde vltio diuina. 222.
 Lutherus non potest inducere in animum que
 doceretis. 81.
 Lusoria tabula ad quid à Palamede inuēta. 427.
 Luxuria tota vituperabilis, & cur. 595.
 Luxuria fugiendo vincenda. 605. 606.
 Luxuria corpori quot damna pariat. 601.
 Luxuria parit cæcitatem spiritualement. 600.
 Luxuriæ deditus ad quid tandem deueniat.
 598.
 Luxuriam facit saturitas panis. 569.
 Luxuriam sequitur infamia. 598.
 à Luxuria quænam detrimenta cum corporis,
 tum animi. 595.
 à Luxuria quomodò reuocatus Rusticus. 609.
 à Luxuria multa mala, & inde exempla. 602.
 ex Luxuria hominum cur gaudeat diabolus.
 596.
 in Luxuriæ accusatione suspectæ scæminarum
 accusationes. 329. 330.
 Lyæus cur dictus Bacchus. 586.
 Lycurgi lex de Spuriis. 221.
 de Lycurgi legibus obseruandis apud Lacedæ-
 moniõs iuramentum annuum. 186.
 Lysander non vult accipere vestes pro filiabus.
 861.
 Lysimachus siti pressus sese & totum exercitũ
 Scythis tradit. 586.

M

M Achabæi aliquando sese abscondebant.
 651.

B B b b

S. Mag

INDEX RERVM

- S. Magdalena prius peccatis onusta. 108. gratiâ
consequitur. 109.
- Magistratus Reipublicæ caput, ac eius officia.
404.
- Magistratus & principes sunt homines omniû
horarum. 585.
- Magistratus summus ad quid sibi eligat Con-
siliarios. 292.
- Magistratus bonus quot habeat benedictiones,
malus verò quot maledictiones. 432.
- Magistratus non tenetur stare iudicio Consi-
liariorum, quatenus. 293.
- Magistratus prudens quis, & eius officia.
257.
- Magistratus maximè debent colere sobrietatè.
585.
- Magistratus honore affiendi. 243.
- Magistratus secreta molimina Consiliarius an
possit detegere. 438.
- Magistratus consilia silentio premenda. 435.
- Magistratus Remp. repræsentat. 244.
- Magistratus publici consultiùs conferuntur in
perpetuum, quàm ad tempus. 309.
- Magistratibus maximè necessaria fortitudo.
646.
- Vide Rex. Princeps. Rectores. Præpositi.*
- Magnanimitas circa quæ versetur. 957.
- Magnanimitas Alexandri magni quanta.
671.
- Magnanimus quemam magna æstimare debeat.
770. 783.
- Magnanimus sibi proponit eximias virtu-
tes.

ET VERBORVM.

res. 783.
Magnificentia & liberalitas quid differant. 956.

Magnificentia ratio in humilitate. 958.

Magicae curationes quaedam, superstitiosae & damnandae. 211. X

Magiae dediti Aegyptij. 790.

Magus de Lacha, post mortem deprehenditur impostor ac igne consumitur, quavis inuitis diabolis. 845.

Magorum ars pessima. 283.

Mahumetus ex moribus notus. 853.

Mahumetus I I. expugnat Constantinopolim quadrasimo quarto die obsidionis. 396.

Maieftatis laesa reus. 1028.

Maledictio matris in filios horrenda. 451. 452.

Maledictiones quot habeat magistratus improbus. 432.

Maledictiones in pueros vitandae. 450. & quid. 451.

Malefici quam odiosi. 338.

Malum summum quod. 660.

Mala quot eueniant ex Venalitate officiorum. 307. +

Mala improprie sunt poenae temporales. 142. †
sed potius bona. ibid.

Mala terribilia quomodo sustinenda. 652.

Malis qui succumbit, experitur in horas grauiora. 661.

BBbb 2 Malis

INDEX RERVM

- Malis erroribus maturè obuiandum principi.
269.
- Malorum prosperitates haud mirandæ. 131.
- Manasses prius peccatis onustus 108. gratiam
consequitur. 109.
- Manasses filius impius patris pij. 302.
- Manlius Torquatus in filium victorem quod
iniustus pugnauerat, securi animaduertit.
534.
- Manuel Comnenus relicto cibo ad arma con-
fugit. 559.
- S. Marcellinus exprobrat palam Diocletiano
crudelitatem. 651.
- Marcoussiani Canobij Patres Cœlestini vin-
dicari satagunt mortem fundatoris illius.
1005.
- Mare sibi despondent quotannis Veneti quo
instituto, nec tamen superstitiosi. 210.
- Maria Virgo inter Sanctos præcipuè colenda:
234. 235.
- in Mariæ Virginis honorem introductus mos
ter eam salutandi in Francia, à quo & quâdo.
539.
- pro Mariæ virgini donis concessis, omnes agunt
Deo gratias. 999.
- S. Maria Ægyptiaca ter ab æde sacra repulsa
vi occulta. 203.
- Maria Henrici 8. filia fortiter expugnat hære-
ses. 347.
- Maritus & vxor qualia nomina. 463.
- Maritus tenetur suos alere. 445.
- Maritus habet iudicium rerum domi agenda-
rum.

ET VERBORVM.

rum.	497.
Maritus debet esse surdus. ad pacem coniuga-	
lem.	469.
Mariti reciproca retributio in vxorem quæ	
sefe indignè gesserat in eum.	498.
Maritum in quantum amore prosequi debeat	
vxor.	496.
Martes quàm abhòrret à sordibus.	523.
Materia & forma cuiusque sacramenti ad a-	
mussim obseruanda.	195.
Mater debet alere proprios liberos.	445.
Mattris horrenda filiorum deuotio.	451. 452.
453.	
Matri ac patri deferre quid, & in quo confi-	
stat.	215.
Matri quantus honor debitus.	220.
Matri cuidam ira percitæ apparet dæmon, &	
ad quid hortetur.	452.
in Matrè impietas quanta adolescentis cuius-	
dam in Aquitania.	153.
Matrum ingens amor in filios.	ibid.
Matrimonium si male procedat, quot mala	
creet, & qualis sit vita.	462. 463.
Matrimonij vsus suspendendus aliquando.	
466.	
Matrimonij contractus non potest dissolui.	
870.	
Matrimonio quando copulandæ puellæ.	457.
in quo requiritur ætas æqualis.	458.
ante Matrimonium quam multa pensanda.	
462.	
Matrimonia quæ coierunt clanculum farò fœ-	
BBbb 3	licia:

INDEX RERVM

licia.	215.
Mausolus ab vxore Artemisia infano amore adamatus.	496.
Media ad salutem necessaria.	117.118.
Mediator absolute quis.	234.
Medicus sibi optimus quisque.	547.
Medici infirmos necantes, maximè perfidi. 1036.	
Medici ignorantes in quid peccent.	943.
Medici rarissimè ad medicamenta confugiūt. 547.	
Medicina circa quæ versetur.	3.
Mediolani schedæ mittuntur in vnam expo- sitam in templis, ad detegenda crimina. 353.	
Mediolani Dux creatus Ioannes Galeaceus, & cur.	312.
Melanchthon optat digitos sibi excidisse, cum primùm illos admouit scribendis tractati- bus.81.	
Memoria excelluit Simplicius.	683.
Mendacium per se malum.1007.via est ad per- iurium.	1008.
Mens diuina.	7.
in Mensa sermones quinam habendi.	565.
in Mensa quæ modestia seruanda.	1062.
Merces æterna finis noster quis.	39.
Meretrices ne fornicarentur, noctes emebat S. Vitalius.	597.598.
in Meschitas Turcicas canes inducere, capitale. 203.	
Metallum plantis longè inferius.	958.
	Metello

ET VERBORVM.

- Metello vibrante telū in Catonē, L. Muræna se
se iæui obiicit, quāuis ab illo fuerit accusa-
tus. 225.
- Merius Sufferius quo supplicio affectus ob
fœdus ruptum. 402.
- Miles quidam ingratiſſimus, ac eius punitio.
988.
- Milites Christiani sub Iuliano apostata. 372.
- Milites ante prælium per exomologesim ex-
piandi. 388.
- Milites vt magis contineantur in officio, de-
bent accipere stipendia suo tempore. 387.
- Milites læsos gratis curare debet princeps.
392.
- Militi quibus rationibus animus debeat addi.
388.
- Milites suos non permisit Iphicrates otium a-
gere. 429.
- Militares præfecti quidā sunt ac iudices. 319.
320.
- Milo fortis viribus corporis. 641.
- Miltiades, & Alcibiades quā male accepti à
patria. 991.
- Miltiades ad gloriam stimulus Themistocli.
60.
- Miltiades auaritia notatus. 962.
- Mimorum pars maxima ad Atheos pertinet.
283.
- Miracula veræ Ecclesiæ certissima nota. 84.
nulla apud Sectarios. ibid.
- Miraculorū patratoribus debetur honor. 237.

INDEX RERVM

- Miserorum genera quinque, pro quibus orandum. 946.
- Miserorum consolatio, habere pares. 658.
- ex Miseriis profectus quantus. 951.
- Misereri Dei omnipotentis proprium. 907.
- Misericordiæ opera, & quo ordine distribuenda. 910.
- Misericordia Deo quomodo conueniat. 908.
- Misericordiæ spiritualis opera. 920.
- Misericordia quo respectu exercenda. 909.
- Missæ cur dicatur sacrificium iuge. 178.
- Missæ sacrificium. 177. & seq.
- Missæ sacrificio debent adesse quotidie principes. 266.
- Missæ sacrificium offerendi formula. 179.
- Missam dum audit in facello Paschalis Viues, Angelus pro ipso in acie dimicat strenuè. 180.
- è Missa quando discedendum. 193.
- in Missa seruandi cõmunes Ecclesiæ ritus. 179.
- in Moab bellum à Ioram illatum iustum. 376.
- Modestia quid. 851. & seqq.
- Modestia in mensa seruanda. 1062.
- Modicum nocet modicum. 68. 69.
- Molitor laboras in die festo punitur diuinitus. 190.
- Momus Deorum etiam omnium opera suæ censure subiecit. 1057.
- S. Monicæ cura de sepultura. 231.
- Monomachiarum detestabilis vsus. 349.
- I. de Montré acuto iniuste damnatus, ac mortis eius iniusta vindicata, & quorum ope. 1005. de,

ET VERBORVM.

- de Montfort Comes frangit Aragonum exercitum post benedictionem acceptam. 194.
 Moralis philosophia quæ tradat præcepta.
 4.
 Mordax Theocritus occiditur. 1061.
 Mors iustorum ac iniustorum dispar. 659.
 Mors ante oculos sæpe ponenda, & ad quid.
 815.
 Mors fortitudinis præcipuum obiectum. 644.
 Mors bellica maximè formidabilis. 645.
 Mortis vniuersalis consideratio plurimum confert ad fortitudinem. 657.
 Morti an quis possit sese exponere propter amicum. 649.
 Mortem sibi afferens non est fortis. 655.
 Mortem sibi afferre nullo prætextu licet. 551.
 Mortuorum sacramenta quæ. 195.
 Moyses qua intentione petierit deleri de libro vitæ pro conciuibus. 155.
 Moyses iustè occidit Ægyptiû, & occultat in fabulo. 378.
 Moysis factum occultum die sequenti manifestatum. 1027.
 Moysen præfecit Deus immediatè ore proprio. 255.
 Mulctarum maxima quænam. 486.
 Muliebritatis exempla. 165.
 Mulieris fatuæ exemplû notabile. 497. ac matiti reciproca retributio. 498.
 Mulieres maximè colere debent sobrietatem. 585.
 Mulieribus quibusdâ conceditur ornare corpus

INDEX RERVM

- pus & ad quid. 544.
 Mundus communis omnium patria. 231.
 Munificentia principum in pauperes supplet defectus precum. 266.
 Munera nulla acceptanda iudici. 331.
 ob Munera à Deo concessa quæ gratiæ agendæ. 999.
 Munera ab hominibus concessa quomodo, & quando recensenda. 1000.
 ad Munera publica impares nõ deligendi. 459.
 L. Muræna obiicit se ictui in Catonem vibrato, à quo tamen accusatus fuerat. 225.
 Muris an cingendæ vrbes. 433.
 Musica decet omnes principes, & quæ non liceat. 1058.
 Mustapha à septem mutis strangulatus iussu patris, ob inuidiam. 385.
 Mutius Scæuola loco Porfennæ occidit alterum. 200.
 Mytam meretricem omnibus regni negotiis præficiebat Dionysius Syraculanus. 165.

N

- N**Aaman puerorum ad ipsum oratio. 150.
 Nabuchodonosor cur punitus à Deo, 253.
 Nabuchodonosor magno honore affecit Danielelem. 237.
 X Natura quid. 488.
 Naturæ discipula est ars. 544.
 Nebridius quantæ verecūdiæ, ac pudoris. 605.
 Necro

ET VERBORVM.

Necromantici qui.	210.
Nero cantilenas composuit.	1058.
Nero vxorem aufert Orthoni eius pulchritudinem nimium laudanti..	502.
Nestorem quanti fecerit Agamemnon.	289.
Nobilis sapientia quæ.	770.
Normandia tota intra annum & dies sex ablata Anglis.	388.
Nouitas suspecta.	70.
Noe cur dicatur vineam plantasse.	812.
Numantini se, suaque in ignem coniecerunt.	108.
Nuptiæ nefandæ in sacra virgine.	1028.

O

Obedientia præpositis iusta præcipientibus debetur.	489.
Obedientia, honor, &c. debentur præpositis.	485.
de Obedientia quàm solliciti antiqui.	513. 514.
Oblationes simplices sacrificio finitimæ.	180.
Obligatio fidei quænam.	1037.
Obligatio filiorum in parentes quanta.	493.
Obseruantia quid, & quos respiciat.	233.
Obses puniri potest loco illius cui se substituit.	356.
Oceani dominium traditum Sebastieno Ziano.	210.
Occasiones vitiorum & fomenta fugienda.	49. & seqq.

Occupat

INDEX RERVM

Occupatio confert ad castitatem.	609.
Oculum sibi alterum effodit Zaleucus, vt legis integritas seruetur.	339.
Oculi cur fenestræ dicti, ac parum à se distent in homine.	619.
Oculorum castitas.	618.
Oculorum sensus multis ruinæ causa.	619.
Odium vitij qua arte excitandum. 60. ac virtutis amor.	ibid.
Odium & odisse quid.	141.
Officia & beneficia Ecclesiastica quid, & quid differant.	296.
Officia ciuilia non vendenda.	306.
Officia publica consultiùs cõferuntur in perpetuum, quàm ad tempus.	309.
Oliuerius le Dain, & Doiac Ludouici XI. consiliarij præcipui, quo supplicio affecti post ipsius mortem.	289. 290.
Olympia quibusnam decernerentur.	59.
Omphalæ meretrici colum & calathum ministrabat Hercules.	165.
Oratio Dominica & Salutatio Angelica sæpe vsurpandæ.	172.
Oratio in primis decet principes.	265.
Oratio pro miserabilibus personis, est opus misericordiæ.	245.
Oratio plurimum confert ad impetrandum nobis vtilia.	656.
Oratio ante pugnam.	289.
Orationis regis formula.	266.
Orationi necessaria attentio.	174.
ad Orationem longiorem Cleomenis responsio.	110.

ET VERBORVM

- flo. 173.
 in Oratione quid petendum. 193.
 in Oratione cauendum ne affectus peccati
 mortalis retineatur. 175.
 Orationes quædam superstitioſæ vnde. 213.
 Oracularij qui. 210.
 Ordinatio indignorum quot mala ingerat.
 296.
 Origenes peccauit euirans ſeipſum. 551.
 Ormutianorum reges multi filios excecarunt,
 vt ſuſpitione regni ambiendi liberarentur.
 12.
 Ornatus corporis quibusnam concedatur.
 543. 544.
 Ornatus decens vxori concedendus. 501.
 Opes veræ quæ. 460.
 Opera virtutis. 30.
 Osculandi conſuetudo vnde orta. 587.
 Otho Friderici Ahenobarbi filius nauali pu-
 gna victus à Seb. Zaino. 210.
 M. Ottho nimiū laudans vxoris pulchritudi-
 nem, dat Neroni occaſionem eam ſibi eri-
 piendi. 502.
 Ozias lepra percuffus. 240.
 Pædagogi inter domeſticos exiſtimandi, &
 quàm ſolicité eligendi. 281.
 Palamedes ad quid inuenerit tabulam Iſo-
 riam. 427.
 Pallas armata cur. 820.
 Panis

INDEX RERVM

- Panis benedictio ad quid.** 563.
Panes multiplicati à Christo quomodo. 563.
Papinianus occisus à Caracalla quod noluerit fratricidium excusare. 302.
Parentes respicit pietas. 214.
Parentes in quibus nõ teneantur obseruare filij, nec eis deferre. 217. & seqq.
Parentum vitia non à natura in filios. 797.
Parentũ & præceptorum beneficiis pares esse non possumus. 511.
Parentum eiulatus in morte liberorum. 659.
Parentum amori præferendus patriæ amor. 224.
Parentibus an possint par reddere filij. 220.
Parentibus deferre quis censendus. 215.
à Parentibus quanta acceperint filij. 990.
in Parentes filiorum obligatio quanta. 495.
Pares Franciæ quinam, ad quid creati, & cur sic vocati. 291.
Paridis cur non petierit cytharam Alexander. 1059.
Parlamentorum Gallorum annua consuetudo. 186.
Parochi eligendi quinam. 298.
Paschalis Viues dum in sacello Missam audit, Angelus pro ipso dimicat strenuè in acie. 180.
Passionum excessus & impetus reprimere virtuti conuenit. 554.
Patientia & fortitudo quid differant. 687.
Patientia duplex. 688.
Patientia quomodo versetur circa malũ. 688.
Patien

ET VERBORVM.

Patentiæ exemplar Socrates.	470.
Patentiæ iustus sit titulus.	689.
Patiendi modus duplex.	689.
Pater si sine causa prohibeat Religionis ingressū, liberatur filius ab eius obsequio. 218.	
Pater tenetur alere prolem.	445.
Patri & matri deferre quid, & in quibus consistat.	215.
Patris appellatio diffusissima.	485.
Patrem quantum laudarent, vt Filium deprimerent Ariani.	19.
ob Patris necem Bessus ab hirundinibus proditur, & accusatur.	216.
Patres cur dicti Senatores Romani.	485.
Patrū pœnas temporales in capita filiorū deriuare Deo licet.	363.
Patris familiars officia in suos, & primò in domesticos, quænam esse debeant. 247. & seqq.	
Patria ciuitas est quædam vastissima.	435.
Patria omnium communis.	231.
Patriæ amor.	223. & seqq.
Patriæ amor præferendus patrum amor.	224.
Patriæ nimius amor.	230. 232.
Patriæ amoris mira exempla.	225.
Patriæ cognatio & obligatio quacumque alia maior.	218.
Patriæ nomine quæ contineatur.	225.
à Patria male accepti quidam de illa optimè meriti.	991.
in Patriam officia quibus contineantur.	124.
125.	

Patriar

INDEX RERVM

- Patriarchæ quàm casti. 564.
 Patricij apud Romanos qui, & cur ita vocati.
 485.
 Patronus non tenetur præsentare digniorem.
 299.
 S. Paula peccata etsi leuia quàm doleret. 69.
 S. Paulus, qui priùs scenofactoriam colebat,
 qualis postea. 236.
 S. Paulus in carcere nobilissimas scripsit epi-
 stolas. 662.
 D. Paulus in momento sanatus. 111.
 Paulus edoctus ab Anania. 363.
 B. Paulus priùs peccatis onustus. 108. gratiam
 consequitur. 109.
 S. Paulus cur sic vocatus. 1932.
 in S. Paulum facta seditio quòmodo sedata.
 429.
 S. Paulus seditionis origo fuit, & cur. 430.
 431.
 Pauperes ut patroni apud Deum. 266.
 Pauperum causa, non recipienda vsura. 894.
 per Pauperes Gerson implorat Dei misericor-
 diam. 915.
 in Pauperes debent esse magnifici principes.
 266.
 Pax quantum bonum. 367.
 Pax cordis. 525.
 Pacis publicæ perturbatores. 338.
 ad Pacem conjugalem maritus debet esse sur-
 dus. 469.
 Pace oprima cur fruantur status quidam. 424.
 Peccator quot sibi mala creet ex peccato. 929.
 Peccans

ET VERBORVM.

- Peccans non vult parere Deo, &c. 127.
 Peccatoris quot inquinamenta. 803. 804. &
 seqq.
 Peccatum prædominans in vnoquoque priùs
 excindendum. 524.
 Peccatum non admittendum vt vilescamus.
 799.
 Peccati vsus non minuit culpam. 798.
 Peccati mortalis labe contaminati non debet
 sacra tractare. 195.
 Peccati tortura, & cruciatio. 526.
 Peccati mortalis affectio vitanda in oratione,
 alioquin fiet execrabilis. 175.
 Peccati conscientia. 528.
 ante Peccatum qualis erat homo. 518. ac post
 illud quanta mutatio. 519.
 Peccata propria non vulganda. 800.
 Peccata sæpe confitenda. 267.
 Peccata expiata etiam recordanda. 109.
 Peccata etiam venialia non contemnenda.
 524.
 ob Peccata punit nos Deus. 29. 30.
 in Peccatis recipienda distinctio. 867.
 Pecuniæ amor quomodo temperandus. 964.
 Pecunia vsuræ fundamentum. 891.
 Pedagogium à quibus & cur soluatur. 416.
 Peierare est, promittere rem absque implendi
 animo. 188.
 Perfectio quænam attendenda. 110.
 Perfidia in Deum deterrima. 1028.
 Perfidia ratione defectus, & excessus. 1025.
 C C c c Pericles

INDEX RERVM

- Pericles quousque amicus. 131.
 Periclis ingratitude in præceptorem. 993.
 circa Pericula quomoddò sese gerere debeat
 vir fortis. 650.
 Perjurium quid, & quando. 287.
 Periurium vitandum in fœderibus. 403.
 Perseuerantia quanta virtus, 682. pars poten-
 tialis fortitudinis, 678.
 Perseuerantia in bonis. 114.
 Petrus Ecclesiæ pastor factus cur. 298. exerens
 gladium pro Christi defensione cur obiur-
 gatus. 379. prius piscator, qualis postea. 236.
 eius pontificatus perpetuus. 310. eum præ-
 fecit Deus ore proprio. 255.
 Petrus de Cugneto acerrimus in Clericos.
 323.
 Petrus Diaconus Episcopatu priuatus. 297.
 298.
 Phalaris crudelitas iustitia vocata. 144.
 Pharao magno honore affecti Ioseph patriar-
 cham. 237.
 Pharisei & Scribæ occiso Christo per inui-
 diam à Romanis pœna affecti. 2223.
 Philantia quid, ac eius radix. 517. 518.
 Philibertus Sabaudia dux qua arte inuestiga-
 ret defectus proprios ac totius reipublicæ.
 436.
 Philippi Franciæ regis filij mors prædicta à
 S. Bernardo. 240.
 Philippi Valesij statutum in blasphemos. 348.
 Philo Iudeus repulsâ passus à C. Caligula. 118.
 Philosophiæ moralis officia. 4.
 Philo

ET VERBORVM.

- Philosophi vnde cognorint esse Deum rerum
omnium architectum. 122.
- Philoxenus lenocinatur Alexandro. 167.
- Pictor casu exprimit spumam, quam arte non
potuerat. 36.
- Pictores peccāt laborātes in die festo. 191. 192.
- Pietas quid, ac eius officia. 214. anteponenda
doctrinæ. 478. post virtutem religionis pro-
ximè graditur. 214.
- Pigri descriptio, & consuetudo. 63.
- Pilatus & Herodes in amicitiam coierunt ob
Christum remissum. 158.
- Pilato facta prudens à Christo responsio. 254.
- Pior clausis oculis se præbet vidēdū sorori. 621.
- Pius V. Pont. Max. impertit benedictionem I.
Austriaco ante pugnam contra Turcas. 194.
- Pij principes quidam. 263.
- Plato delegit Academiam ad philosophandū,
& quis locus. 815.
- Pœna necessariò culpam supponit. 355.
- Pœna legis corporalis non extenditur ad fi-
lios innocentes. 362.
- ad Pœnam & culpam obligare potest legisla-
tor quislibet. 355.
- Pœnæ tēporales impropriè mala. 142. sed po-
tius bona. ibid. imponēdæ per proportionē
delicti. 358. in ingratos decretæ. 988. 989.
- Pœnitētia summè necessaria secūdum Baptis-
mū. 268. ad ipsam præparatio. 196. in ea fir-
mum propositum seruandum. 196.
- Poloni discerpunt in frustra Lescum fraude re-
gnum adeptum. 24.

INDEX RERVM

- S. Polycarpi constantia. 94.
 Pompeius magnus qua arte inuestigaret vulgi in se affectū, vt vitia propria notaret. 436.
 notatus quod vnico digito scalperet caput, 251. à Cæsare irrisus, quod victoria nesciret vti. 391. quàm tenax Reipublicæ arcenorum. 1035. eius statuas collocans Cæsar suas constabiliuit. 160.
 Pontificem se supremū in Anglia profiteretur Henricus VIII. 44.
 Pontifices Romani quomodo subessent Imperatoribus in primitiua Ecclesia. 317.
 318.
 Pontificatus Iudæorum annuus, & cur. 310.
 Poppea quantis expensis inhumata. 974.
 Poppeam vxorem Orthoni aufert Nero. 502.
 Populi sanguis ærarium. 418.
 Populi singuli singulis obnoxij vitiis. 790.
 Populorum rectores vix soli pereunt. 250.
 Porcus causat mortem Philippo regis Franciæ filio. 240.
 Portennæ loco alterum occidit Scenola. 200.
 Portorium quid, & à quibus soluatur. 406.
 Potestas omnis Magistratus à Deo. 253. 439.
 Potandi nimium impulsioni remedia opportuna. 574.
 Potus & cibus quomodò capiendi. 562.
 Poyetus Franciæ Cancellarius in carcerem perpetuum detrusus. 541.
 Præceptoris est filius spiritualis, discipulus. 510.
 Præce

ET VERBORVM.

- Præceptores nimia familiaritate deficiunt ali-
quando. 508. optimi quinam. 447.
- Præcepta Carolo VIII. Franciæ regi à patre
data. 426.
- Præceptorum & parentum beneficiis pares ef-
se non possumus. 511.
- in Præceptis plurima continentur præter ex-
pressa. 590.
- Prædestinationis argumenta certissima. 107.
- Prædones persequuntur Romani. 270.
- Præfecti in Ecclesia perpetui paucis exceptis.
310.
- Præfectorum cogitationes quales esse debeât.
257. 258. 259.
- sub Prælati regimine viuere quanta conse-
rat. 56.
- Prælati & sacerdotes propter Deum colendi.
236.
- Prælatos quosdam immediatè præfecit Deus.
255. quosdam mediatè. ibid.
- ante Prælium milites per sacram exomologe-
sim expiandi. 388.
- Præpositi loco Dei sunt. 487. eis debetur ho-
nor, dilectio, &c. 485. iusta præcipientibus
parendum. 489.
- Vide. Rex. Princeps. Rectores. Magistratus.*
- Præscribi quænam non possint. 905.
- Misericordia quid. 907.
- Præsentia principis in bello quanti momenti.
387. 388.
- Præsidentis interest vt ametur à subditis.
263.

INDEX RERVM

- Præfidentium propria est prudentia. 260.
 Prætecta Cælaris quàm mouerit populum
 Romanum. 235.
 Preces quædam superstitioſæ ob circumſtan-
 tias. 313.
 Presbyteri vocati Sacerdotes. 314.
 Princeps vnde dictus. 405. maturè debet ob-
 uinire erroribus. 269. est medicus Reip. 429.
 ad eum valde pertinet ius vnicuique dicere.
 324. pro eo & republ. incumbit vitam pro-
 fundere. 156.
 Principes & magistratus sunt homines omniũ
 horarum. 585. pacta non ſeruantés, ſunt ma-
 ximè perfidí. 1031.
 Princeps ſi ſit præſens in bello quantum emo-
 lumentum afferat. 387. 388.
 Principes quidam vanis ſeſe exercitiis dede-
 runt. 1058. eos actus quatuor maximè decet.
 265. 266. quidam qua arte inueſtigant
 defectus proprios, ac totius reipublicæ. 436.
 maximè colere debent ſobrietatem. 585.
 à Deo ſuam poſſident poteſtatem. 253.
 Principes ſcæminæ ac Reginæ non cadunt in
 exceſſum veſtium. 503.
 Principes quidam pij æquè ac magni. 263. de-
 bêt ad eſſe quotidie ſacrificio Miſſæ. 267. ſepe
 peccata conſiteri. ibid. maximè leduntur ab
 adulatoribus. 161. qua arte ſibi ſubditorum
 amorem conciliare poſſint. 263.
 Principum intereſt vt amentur à ſubditis. 263.
 Cogitationes quales eſſe debeant. 257. 258.
 259. eorum propria eſt prudentia. 260.
 Prin

Principibus maximè prudentiæ tractatus pro-
desse potest. 6. debentur tributa bona fide

230.

Vide. Magistratus. Rex. Rector. Index. Propo-
situs.

Probitas cum autoritate sine scientiâ quid.

287.

Probus solidè quis. 287.

Profuitates Heliogabali. 418.

Proles indiget castigatione. 449. quò amore
prosequenda. 447. apud Turcas cur tam a-
bundans. 391.

Promethæus, & Epimethæus qui. 35.

Promissio facta latroni an obliget. 874.

Propheta inungebantur in lege veteri.

204.

Propositum fictum in penitentia seruandum.

199.

Proximus duplici amore diligendus. 139. i-

mago Dei, ac diligendus etiam inimicus.

132.

Proximi amor verus & sanctus quisnam.

147.

erga Proximum amor interno debent acce-

dere effectus, & signa exteriora. 147.

Proximi mutuo sunt sibi omnes homines.

138.

ex Proximis magis commendati coniunctio-

res secundum carnem. 156.

Proximis annumerari possunt Angeli boni. 138.

Prudens nemo nisi bonus. 31. quis nuncupe-

tur.

3.

Prudens

3.

INDEX RERVM.

Prudentiæ definitio. 1. 2. eiusque officia 2. &
 obiecta circa quæ versetur, ibid. Supernaturalis
 quæ. 8. falsa & carnalis. 10. falsa quid
 sit. 9. quanto interuallo à vera separetur, &
 quàm larè dominetur. 10. Deo & viris bonis
 quàm inuisa. 20. virtus propria præfidentis.
 260. supponit rationem, rationisque vsum.
 7. quàm excellens præ cæteris virtutibus
 moralibus, ac eius encomia. 4. & seqq. circa
 actiones singularium. ibid.

Prudentiæ tractatus hic quibusnam maximè
 prodesse possit. 6. eius participes sunt brutæ
 animantes, & cuius. 6. hostes præcipui.
 43. eius partes, ante omnia oculos ad Deum
 attollere. 26. eius oculus experientia. 289.
 Prudentiam confert Deus aliquando non ro-
 gatus. 27.

ad Prudentiam spectat conciliari, iudicare, &c.
 34. ad Prudentiam veram mirum confert timor
 Dei. 28.

Pseudoprophetarum inconstantia. 80.
 Ptolomæus mergit Sotadem & cur. 352. ex-
 celluit in Astrologia. 813.

Ptolomæi muliebritas Deorum cultus vocata
 ab assentatoribus. 144.
 ad Publica munera impares non deligendi.
 459.

Pulchritudo corporis quibusnam curanda, &
 augenda. 543, 544. nimium laudata dat oc-
 casionem Neroni vxoris Otthonis rapien-
 dæ. 502. inter bona corporis. 543.

Pudicus

ET VERBORVM.

- Pudicus quis. 588.
 Puella deglutit dæmonem, quod lactucam benedicere prætermiserit 563.
 Puellæ non cogendæ ad sponfos quos non diligunt admittendos. 456. vera & optima dos quæ. 454. innuptæ ornari permittuntur. 501. non cogendæ ad cœlibem vitam. 455. nec interdicendæ. 456.
 Puellis pauperibus conceditur ornare corpus, & cur. 543. 544.
 Pueri qua ratione ad officij ratione adducendi. 449. 450. cur tristes post coitum. 596.
 Pugna quomodo ordinanda. 390.
 ad Pugnâ adhortatio fortissima quænam. 389.
 pro Pupillo non tenetur tutor ius prosequi, si impensæ superent. 381.
 Purpura Romanorum. 186.
 Pynthia meretrix Athenarici. 165.
 Pyramidem vt seruaret intactam qua arte cauerit Ramises. 549.
 Pyratæ ad Alexandrum magnû audax responsum. 374.
 Pyrrhus Epirotarum rex à medico traditus. 671.

Q

Qvadragesimale ieiunium vnde. 13.

R

RAmises Ægypti rex cuspidi pyramidis iussit apponi paruulum filium, vt magis
 CCcc 5 eam

INDEX RERVM

- eam commedaret architectis. 549.
 Ratio solâ non constat animâ. 29.
 Rationē ducē non sequens homo qualis. 443.
 ex Ratione quī se putat non agere, agrē paret.
 441.
 in Rebelles iustum bellum. 375.
 Reconciliatio quibus rationibus facienda in-
 ter inimicos. 157.
 Reconciliatio si minus integra. 159.
 Rector prudens quis, ac eius cogitationes
 quales esse debeant. 257. 258.
 Rectores populorum vix soli pereunt. 250.
 Rectores inter & subditos contractus quidâ.
 257. eò magis Deū colere debent. 262. pos-
 sident suam omnem potestatem à Deo. 253.
 Rectores potest Deum pro libito instituere, aut
 destituere. 255. consilio prudentium debent
 vti. 284.
 Reginae & principes feminae non cadunt in
 excessum vestium. 503.
 Regiae orationis formula. 266.
 Regius status Damocli ostensus. 647.
 Regularium quorundam Praepositi sunt ad
 tempus. 310.
 Religio versatur circa Deum, tanquam circa
 obiectum proprium. 168. virtutum mora-
 lium princeps. 168. in republica debet esse
 curae. 422. documenta praecipua pro ipsius
 actibus. 170.
 Religionis ingressū impediēte patre, absque
 causa legitima liberatur filius ab eius obse-
 quio. 218.
 Religio

ET VERBORVM.

- Religiosis operibus vacandū in die festo. 192.
 Religiosis laudanda publica sui accusatio. 800.
 Religiosus actus consistit in interno & exter-
 no. 207.
 Reliquiæ Sanctorum piè seruandæ, & gestan-
 dæ. 235.
 Remissio iniuriarum opus misericordiæ. 954.
 Rencius de Cery tutatur Geneuam. 382.
 Responso Cleomenis ad orationem longio-
 rem. 173.
 Reipublicæ caput Magistratus, & eius officia.
 404.
 Reipublicæ medicus est princeps. 429.
 Rempublicam magistratus repræsentat. 244.
 in Rempublicam quot incommoda deriuent
 ex venalitate officiorum. 307.
 Republica cadēte pereūt fortunæ omnes. 226.
 pro Republica incūbit animā profundere. 156.
 Restitutio per Confessarium quomodo possit
 fieri. 903. ad eam tenetur iudex acceptæ
 pecuniæ. 332.
 Retributio beneficij gratuita qualis. 1002.
 Reuelatum inter credenda. 72.
 Reuerētia in Eucharistia sumenda, reliquisque
 sacris quanta adhibenda. 202. 203.
 Rex & rector prudens ac eius officia. 257. 258.
 Reges inungebātur in lege veteri. 204. Dei lo-
 co habendi. 513. à Deo debent existimare se
 habere potestatem suam. 253. an sint à populis
 facti. 255. 256. non tenentur stare Consilia-
 riorum iudicio, de quo dicatur 293. eos pro
 libito instituit aut destituit, Deus. 255.
 ad

INDEX RERVM

- ad quid teneantur erga subditos. 257. ad
 quid, & quales sibi eligant Cōsiliarios. 292.
 Reges Roma exacti ob libidinem. 602. quidā
 affecti erga scientiam. 810.
 Reges Franciæ habent duodecim lapides in
 corona, & eorum significatio. 801.
 Reges Israel duo tantū authore Deo. 58.
 Reges Lacedæmoniorum subalteranti erant
 Ephoris. 294.
 Regum Franciæ quotidiana elemosyna. 916.
 Regum Christianissimorū mos de Missa au-
 dienda. 267.
 Regum eligendorum Aragonica forma. 294.
Vide Rectores. Principes. Magistratus. Subditi.
Præsidentes. Præpositi.
 Ritus in duplici differentia. 527.
 Ritus Ecclesiæ communes seruandi in Missa.
 179.
 Robertus Franciæ rex quot pauperes aluerit.
 917.
 Roboam regnum amisit decem tribuum cur.
 302.
 Robur inter bona corporis. 543. & quibus ac-
 curandum. 545.
 Romæ canes suspensi. 364.
 Romani responsum in redarguentē, & quantæ
 olim nobilitatis. 560.
 Romani quibus triumphandi ius tribuerent.
 59. quā acriter persequerentur prædones.
 270. malebant esse pauperes in imperio di-
 uite, quā diuites in paupere imperio. 224.
 sua penē omnia ad gloriam referebant. 40.
 42.

ET VERBORVM.

41. cur tandiu bellum gesserint in Samnites. 399. sub specie societatis inuadunt Latinos. 399. non probant turpem victoriam. 671. quosnam patres & patricios vocarent. 485. quanta fecerint humanæ existimationis causa. 58. 59.
- Romanorum veterum frugalitas. 568. 569.
- Romanorum purpura. 186.
- Romanis nobilissimum Imperium datum, ob iustitiam, & fidem. 254.
- Rupem vt fregerit Annibal. 682.
- Rusticus luxuriæ deditus quomoddò ab ea reuocatus ab Abbate. 609.
- Rusticus deprinens patrem ab eo exhæretatur. 216. 217.
- Rutilius iniustè deportatus noluit vi redire in patriam. 225.

S

- S Abaudia duce oppugnate Geneuam cur in tutelam Francisci I. recepta. 381. 382.
- Sacerdos quis. 818.
- Sacerdotis benedictio quanti emolumentum. 193. 194.
- Sacerdotes & prælati propter Deum colendi. 236. inungebantur in lege veteri. 204. tum maximè venerandi, dum sacris operantur. 272. ab ipsomet Deo in honore habiti 270. 271. alendi temporalibus, vt iis vacare possint. 239. patres sunt respectu laicorū. 314. vocati presbyteri. ibid.
- Sacramentum à Consiliariis præstandū quantum

INDEX RERVM.

- tum obliget illos. 292.
 Sacramenti cuiusque forma & materia ad
 amissim obseruanda. 195.
 Sacramenta sacrificio affinia. 194. 195. saepe
 frequentanda, & qua de re. 675. fontes gratiæ
 sanctificantis. 213.
 Sacramenta viuorum quæ. 195. item mortuo-
 rum. 196.
 Sacramentorum vis non pendet à probitate
 ministrorum. 195.
 Sacra tractare peccati mortalis labe contami-
 natos minimè ferendum. 195.
 Sacrificium quid. 178.
 Sacrificium iuge Missæ cur dicatur. 178.
 Sacrificium Missæ offerendi formula. 179.
 Sacrificio finitimæ oblationes simplices. 180.
 Sacrilegium est nefarius coitus. 591.
 Salamina, nunc Famagusta à Turcis expugna-
 ta. 397.
 Salinator stipendio Cõsul factus priuauit tri-
 ginta quinque tribus Romanorũ, & cur. 297.
 Salomon auspiciatur regnũ ob oratione. 265.
 in regẽ quando electus, & regnare cæperit.
 256. excelluit in rerum naturalium cogni-
 tione. 813. quot habuerit tum vxores, tum
 concubinas. 600. subuersus inter delicias.
 263. sapientissimus totus desipit. 43. vtrum-
 que genu flexit in oratione. 175. eius iudi-
 cium de meretricibus expenditur. 327. lar-
 gitio in templũ. 969. quantus, & quàm
 vanus fuerit apparatus. 418. aula quãta. 278.
 279. regnum disruptũ, & cur. 254. ei quænã
 præcepta dederit Dauid. pater. 422. 423.

ET VERBORVM.

- Salutationis Angelicæ præcellentiæ. 172.
 Salutationes reddendæ notis. 148.
 Samaritani Iudæis abominabiles cut. 21.
 Samnites cur tandiu bellum gesserint aduer-
 sus Romanos. 399.
 Samson deceptus ab vxore. 1033.
 Sanctus cuius nomine insignimur, præcipue
 colendus. 235.
 Sancto si quid voueamus, votum præcipue
 Deum debet respicere. 235.
 Sæcti nõ sunt Dij, nec esse possunt, sed qui. 234.
 Sanctorum patrociniũ expetendum ad ca-
 stitatem obtinendam, & quorum. 605.
 Sanctorum scientia. 30.
 Sanctorũ scientia est doctrina Christiana. 933.
 circa Sanctorum cultum quænam obseruan-
 da. 233. & seqq.
 ex Sanctis qui præcipue colendi. 234. 235.
 à Sancto Paulo Comestabilis capite plexus. 1034.
 Sanitas inter bona corporis. 543. maius robo-
 re bonum. 546. conseruanda mediis tan-
 tum licitis. 549.
 Sapientia nobilis quæ. 770.
 Sapientia carnis. 10.
 Sapientiæ doctrinæ instillatæ paria non sunt
 stipendia. 511.
 Sapientium consiliis vtendum iis qui cæteris
 præfunt. 284.
 Satanae personam sustinent hæretici. 507.
 Satellites missi ad Christum comprehenden-
 dum corruunt. 26.

Saul

INDEX RERVM

- Saul & Dauid quomodo in reges electi. 255.
 256.
 Saul & Dauid tantum reges Israel auctore
 Deo. 58.
 Saul rex cur electus. 301.
 Saulis perfidia punita. 1026.
 Schedæ missæ in urnam in Scotia & Mediola-
 ni, ad detegenda crimina. 353.
 Sciendi ardor. 808.
 Scientia perit dignitatem ab obiecto. 813. mo-
 derata in homine. 794. infusa præstat acqui-
 sitæ. 811. cum autoritate sine probitate
 quid. 287.
 Scientia sanctorum. 30.
 Scientia non est singularium. 1064.
 in Scientia qualibet præcellentes. 813.
 Scientiæ quot abusibus expositæ. 812.
 Scipio quid. 219.
 Scipio notatus ab nimia sumolentiam. 251.
 sibi amicum semper faciebat antequam di-
 scederet è foro. 140.
 Scipionem oculis caprum dirigebat filius,
 ac vlnis sustentabat, vnde sibi nomen.
 219.
 Scipiones quàm male accepti à patria. 991.
 in Scotia mittuntur schedæ in urnam expo-
 sitam in templis, ad detegenda crimina.
 353.
 Scribæ & Pharisei occiso Christo per inui-
 diam à Romanis pæna affecti. 22. 23.
 Scripturæ sacræ familiaritas quanti emolu-
 menti. 611.
 Scriptu

ET VERBORVM.

Scripturæ sacræ cur non meminerint autho- res profani.	206.207.
Scythæ crudeles.	790.
Scythis sese & totū exercitum tradit Lyfima- chus ob sitim.	586.
Sensus sunt totidem fenestræ vitiorum.	618.
Seruitus quid.	229.
Sectariorum nostri æui inconstantia.	80.81.
Sedis Apostolicæ reuerentia quanta esse de- beat.	247.
Seditio insolentia capitalissima. 426. indiget præsenti remedio.	427.
Seditio aduersus D.Paulum quomodo sedata.	429.
Seditiosorum animi qua arte molliendi.	427.
Seianus quo die putat se auctum iri tribunitia potestate, miserè detruditur, & vnco trahi- tur.	46.
Semei ad iustam vocatus pœnam.	423.
Seminis excretio spontanea peccatum morta- le.	465.
Semina verustiora ad segetes valentiora.	71.
Senatores Romani cur dicti patres.	486.
Senes quanto affiendi honore.	247.
Senes decet sobrietas, & cur.	587.
Sensuum vsu priuatur ebrius.	583.
Sententia iudiciaria executioni mandanda, quando, & quomodo. 335. & seqq.	
Sermones in mensa quinam habendi.	565.
Q. Seruilij victoria Romanis non probata.	671.

INDEX RERVM

- Serui legales quinam, 475.
 Serui si Dominos prodant, maximè perfidi.
 1034.
 Serui infirmi quomodo tractandi. 475.
 Serui ad quid teneantur respectu dominorū,
 473. & seqq.
 Seruis domesticis documenta propria ab A-
 postolo tradita. 505.
 Seruitus non est propriè quæ hodierna. 474.
 Seruitus misera ac intollerabilis quænam, 506.
 Siculos assentationes perdiderunt. 144.
 Sigillum confessionis quàm arcanum. 847.
 Similitudo est amoris causa. 139.
 Simplicius dono memoriæ excelluit. 683.
 Simulatio quid. 1007.
 Sinceritate delectatur iustitia. 334.
 Siperam regnum cur per tot annorum cen-
 turias steterit, & summa pace fruatur. 424.
 Sinensium & Turcarum in distribuendis ho-
 noribus obseruatio, 303.
 Singularium non est scientia. 1064.
 Siti adigente sese & totum exercitum Scythis
 tradit Lysimachus. 586.
 Sobrietas confert ad castitatem. 608.
 Sobrietatis munus. 573.
 Sobrietatem quinam maximè colere debeant.
 585.
 Sobrius *νηφάλειος* Græcè, & quid. 582.
 ad Societatem mutuam natus homo. 1039.
 Socij quinam deligendi. 1040.
 Socij loco sunt reipublicæ. 377.
 Socrates quantæ patientiæ erga vxorem. 470.
 Socra

ET VERBORVM.

Socrates ad quid vteretur vxoris procacia.	
677. cenſebat mundum communem omniū	
eſſe patriā. 23 r. quofnā amaret. 161. 162. phi-	
loſophatur venenum bibens. 662. vanitatis	
notat Antifthenē ſub ſordido palliolo. 565.	
Socrati dat ſeiſum Æſchines.	1002.
Sodomia quid, & cur adeò ſtrictè prohibita.	
593.	
Somnia ex ſe indifferētia, & quādo peccatum	
includant. 615. affectionibus reſpōdent. ib.	
Sol obſcuratus in paſſione Domini, & quo-	
modò.	25.
Solertior eſt itacundior docens.	481.
Sorbonicum collegium à quo fundatum. 971.	
Sortiarj qui.	210.
Sortilegi qui & quam odioſi.	338.
Sotades in mare actus præceps inclufus vaſe	
plumbeo, & cur.	352.
Spes quid.	97.
Spes theologica.	98.
Spes non Theologica quænam.	116.
Spes inanis. 98. & impiorum.	99.
Spes eſt rerum quæ aliter fieri poſſunt.	103.
Spes indiget fidei fundamento.	101.
Spes nititur mediis.	117.
Spes bonum abſens quadantenus poſſidere	
incipit.	98.
Spes requirit vt admoueatut manus mediis	
ad felicitatem conducentibus.	98.
Spes in Deo pōnenda.	670.
Spei obiectum Deus, & quo reſpectu.	98.
Spei appetitus nature ad bonū adipiſcēdū. 101.	
DD dd 2 Spei	

INDEX RERVM

- Spei eliciendæ formula. 106,
 Spei cõtraria desperatio, ac remedia aduersus
 eam. 106.107.
 Spei præsidio vtendum maximè sub vitæ exi-
 tum. 104. & quanta debeat esse. 105.
 Spirituale pro temporali non commutandũ.
 1004
 Spiritus sanctus quomodò veniat in animam.
 522.
 Spiritus & caro implacabilia exercent odia.
 10.
 Spiritu adorari præcipuè cupit Deus. 207.
 Sponsalia matrimonio subalterna, & qui ea
 infringit perfidus. 1033.
 Sponsus & sponsa si non perficiant matrimo-
 nium, quando excusentur à perfidia. 1033.
 ad Sponsos quos non diligunt admittendos
 non sunt cogendæ paellæ. 456.
 Spuma equi depicta casu, quæ arte non potue-
 rat. 36.
 Spuriij non tenebantur honore prosequi pa-
 rentes, lege Lycurgi. 221.
 Struthio habet alas, sed otiosas. 63.
 Status omnes superiores à Deo sunt. 421.
 Stipendia suo tempore militi numeranda.
 387.
 Stipendia paria non sunt doctrinæ instillatæ
 Sapientiæ. 511.
 Studiositas quid. 809.
 Studia literarum constanter prosequenda. 510.
 à Studiis literarum aliquando relaxandus ani-
 mus. 548.
 Subdi

ET VERBORVM.

- Subditi quomodo sese habere debeant ad prudentiam. 260.
 Subditi an præficient rectores suos cum Dei concursu. 255. 256.
 Subditorum amorem quomodo sibi conciliare possint principes. 263.
 Subditis præcepta quo ordine tradenda. 440.
 Subditos inter & rectores contractus quidã. 257.
 ad Successores innocentes non transit pœna corporalis legis. 362.
 Sueno pudore affectus ob inscitiam euadit doctissimus. 113.
 Suffort comes Anglus male acceptus à patria. 992.
 Superbus. 805.
 Superbiæ occasiones. 806.
 Superstitio quid, & quantum ab ea abstinendum. 209.
 Supplicio afficiendis non debet deesse spiritualis consolatio. 335.
 Sutor diues & alter pauper vnde. 191.
 Sybaritæ luxui dediti. 790.
 Sydonij comes sabundi. 790.
 Syllogistica quid respiciat. 3.
 Symbolum Caroli I X. Franciæ regis. 423.
 Synaxeos sacre frequens debet esse vsus. 201.

Tabula lusoria à Palamede cur inuenta.

427.

DD dd ;

Talio

INDEX RERVM.

- Talionis pœnæ casus notabilis. 358.
 Tamerlanus quomodo cum viâto Baiasitho
 egerit. 393.
 Tarquinius exactus ob violatam Lucretiam.
 602.
 Taurorû aggressores qua ratione excusentur
 à peccato. 552.
 # Tempora Honoris & Virtutis apud Romanos.
 59.
 Temperantia quid præ prudentia. 4.
 Tempora quatuor aptiora ad eliciendum dile-
 ctionis Dei actum. 134.
 pro Temporalis non commutandum spiritua-
 le. 1004. potest tamen, & quando. 1005.
 Temporarij qui. 210.
 Terribilia æquanimiter patienda. 652.
 Thamar cum Iuda copula non fuit adulteriû.
 589.
 Themistocles & Aristides odia deponebant le-
 gati pro republica. 140. 329.
 Themistocles à comotationibus abstinet ac-
 cedens ad Remp. 67.
 Themistocles fortis in aduersis. 662.
 Themistocles meretrice pharmacum acci-
 piente ipse quoque accipiebat. 165.
 Themistocli ad gloriam quis stimulus. 60.
 Themistoclis amor in filium intempestiuus.
 449.
 Themistoclem inimicum sollicitat ad concor-
 diam Aristides ob amorem patriæ. 225.
 Theocritus ob mordacitatem occisus. 1067.
 Theodorus tragædus lumine priuatus, quòd
 ausus

ET VERBORVM.

- ausus fuerit è sacra Scriptura quædam in
sua transferre poemata. 207.
- Theodosius pius æquè ac potens. 263.
- Theodosius Imperator iratus in Antiochenos
qua arte delinitus à Flauiano. 366.
- Theodosij magni sollicitudo de filio Arcadio
instituendo. 281. quem iussit stare, & præ-
ceptorem sedere in throno. 282.
- B. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi for-
titudine & constantia. 227.
- Thurij iubebant ad concionẽ procedere recte
collo circumdato, qui de abroganda lege
dicturus erat. 343. 344.
- S. Tiburtius quas calcabat prunas, rosæ vide-
bantur ei. 643.
- Timor Dei anteponendus doctrinæ. 478.
- Timor Dei mirum cõfert ad verã Prudentiã. 28.
- Tobias iunior linit oculos veteris piscis fel-
le. 219.
- Traculas vnde maximè ridiculus factus. 684.
- Traditiones reiciunt sectarij, & quo cõsilio. 70.
- Traditiones recipiendas esse validissimis pro-
batur argumentis. 71. & seqq.
- Traditionum author Christus & Apostoli. 13.
- Traditionis & hypocriseos exẽplũ in signe. 400.
- Tranquillitatis hostes lites. 154.
- Tremblecutius occiditur, & cut. 401.
- Triarij milites omnium fortissimi. 135.
- Tributum & vestigal quid differant. 405.
- Tributa debentur bona fide Principibus. 230.
- Tributa imposita, principibus fideliter soluẽ-
da. 513.

INDEX RERVM

Tristitia dum est summa, non adhibenda con- solatio, sed quando.	948.
Tristitiã octo maximè afferunt. § 28. & seqq.	
Triumphus ius quibus concessum apud Roma- nos.	59.
Troia exitium vnde.	602.
Tullus desertus in prælio à Metio Suffetio, qua pœna eum affecerit.	402.
Turcæ quanta cum cura seruent integrum Al- coranum.	291.
Turcæ Imperatores liberales in Iannizarios.	
264.	
Turcæ quàm parum curant fœdera. 396. 397.	
Turcarum copia miserè depopulatur Italiã. 397.	
Turcarum & Sinentium obseruatio in distri- buendis honoribus.	303.
Turcarum Imperatores filios strangulant. 12. de Turcis victoria Ioannis Austriaci post be- nedictionem.	194.
apud Turcas cur tam abundans proles.	591.
in Turcicas meschitas canes inducere, capita- le.	203.
Turma satellitum ad Christum comprehen- dendum missa corruit, & quomodò surre- xerit.	26.
Turpiloquia. 616. quã odiosa Iudæis. 617. 618.	
Tutor non tenetur pro pupillo prosequi litẽ, si impensæ superent.	381.
Typographi & pictores peccant laborantes in die festo.	191.
Tyrij auari.	790.
Tysaphernes perfidus.	1025.
Valens	

ET VERBORVM.

- V**alens Imperator Ecclesiæ miratur cæremonias, & ritus. 206.
 Valentinianus Iunior noluit sese immiscere in rebus Ecclesiasticis. 275.
 Valentinianus pupulas effinxit. 1058.
 in Valentinianum Imperatorem seuerè agit S. Ambrosius. 245.
 Valerudo inter corporis bona. 543. ac maius bonum robore. 546.
 Valgoli Missæ instituendæ ad D. Genouefæ occasio, & causa. 216.
 Vasa figulina frangit Cotis ne irascendi in seruos occasio essent. 577.
 Vasalli si Dominos prodant, maximè perfidi. 1034.
 Vasallorum in Dominū feudi obsequium, ac debitum. 503.
 in Vasallos quænam Dominis liceant, ac de eorum fide reciproca. 472.
 Venatio ferina recreatio. 1058.
 Vencefflaus Imperator creat Ioannem Galeacem ducem Mediolani. 312.
 Vestigalia de quibus soluantur. 416.
 Venefici qui. 210. 1029.
 Venefica occidit liberos mulieris de se optimè meritæ, & cur. 674. 675.
 cum Veneficis nullum sit commercium. 674.
 Veneta respublica cur per tot. annorum centurias steterit. 424.
 Veneti Duces habent perpetuos. 311.
 D D d d Veneti

INDEX RERVM

- Veneti quanta cum reuerentiã sese gerant et
ga Sedem Apostolicam. 247.
- Veneti mare sibi despondent quotannis ini-
cto annulo, & quo instituto; nec tamen su-
perstitiosi. 210.
- Veneris ablata Cyprus. 397.
- Venialia etim peccata non contemnenda. 524.
- Venus Prudentiæ hostis. 43.
- Veneræ voluptates non coniugatis omninò
illicitæ. 548.
- Veneræ cogitationes in quantũ noxiæ. 612.
- Verbum Dei ad vsus humanos non conuer-
tendum. 206.
- Verecundia Nebridij. 605.
- Verecundia in matrimonio. 467.
- Veritas quid, & quæ eius extrema. 1007.
- Veritas prima, summæque Deus. 188.
- Veritas consistit in indiuisibili. 188.
- Veritatis firmamentum Ecclesia. 346.
- Vestes mutare pro more regionum non est
peccatum. 95. sed est aliquando. ibid. & seq.
- Vestium excessus non cadi t in Reginas, ac
principes fœminas. 503.
- Vestium excessus in quibus excusetur. 866.
- Vestium ornatus sit statui conueniens. 861.
- Vetustati contraria nouitas. 70.
- Vexatio dat sæpe intellectum. 143.
- Vexatio hostis ingens potest pecunia redimi.
368.
- Vgolini miserandum fatum post conuiuia o-
pipara. 567.
- Via vnica ad honorem virtus. 57. ad ignomi-
niam vitium. ibid.

ET VERBORVM.

Vicissitudo occurrit facietati.	679.
Victoria vnde dicta.	615.
Victoria de seipso quanta.	676.
Victoria vera quæ.	671.
Victoria fugiendo.	605. 606.
Victoria quomodò prosequenda.	391.
Victoria Ioannis Austriaci de Turcis post benedictionē. 194. Comitris de Montfort. ibid.	
Victoria adepta filius Manlij Torquati securi percussus patris iussu.	514.
Viduarū certamina, & an peccent cogitando de præteritis voluptatibus in cōiugio.	594.
Victorini constantia in fide profitenda, & qualis vir.	92. 93.
in Vigiliis festorum solemniorum vsus coniugij suspendendus.	466.
Vineam quomodò dicatur plantasse Noe.	812.
Vinum vetus cur melius.	70. 71.
Vinum potest effundi absque peccato, si compellaris ad bibendum.	577. 579.
Vinum aqua temperandum, & cur.	584.
Vini excessus quale peccatum.	575.
Virginitas antefertur coniugio.	593.
Virginalis castitas quantæ excellentiæ.	593.
Virginitatis nomen vnde.	593.
in Virgine sacra nefandæ nuptiæ.	1028.
Virginum luctamina quæ.	594.
Viriatum per milites corruptos occidit Seruilius, cuius victoria Romanis nõ probata.	671.
Virtus in medio iacet.	66.
Virtus quartum animi bonum.	537.
Virtus vnica ad honorem via.	57.
Virtu	

INDEX RERVM

- Virtutis opera. 30.
 Virtutis studium quomoddò excitandum. 60.
 Virtutis & honoris templa apud Romanos
 quomodo ordinata. 58.
 Virtutis ac vitij quàm dispar ratio. 61.62.
 Virtuti conuenit impetus & excessus passio-
 num reprimere. 554.
 ad Virtutem conducentia consilia quædam.
 65.66.& seqq.
 ad Virtutem quanta conferat viuere sub præ-
 lati regimine. 56.
 Virtutes tantum Romanis acquisierunt im-
 perium. 254.
 Virtutum nominibus insigniuntur vitia ab
 assentatoribus. 144.
 Virtutum forma est charitas. 121.
 Virtutum moralium princeps Religio. 168.
 Vita inter bona corporis. 543.
 Vita miserrima sine amicitia. 140.
 Vita cœlitum ac damnatorum. 462.
 Vitæ contractio in quibus licita. 552.
 Vitæ laus in quo constituenda. 549.
 Vitæ non sumus domini propriæ. 551.
 Vitæ aternæ seminatium constantia in bono.
 680.
 Vita propria in quantum alienæ præfe-
 renda, & in quibus. 91.
 in Vita quot mala. 550.
 Viuorum sacramenta quæ. 194.
 Viuere sub prælati regimine quanta cōferat. 56.
 Viuendum quomoddò. 550.
 non Viuendum vt bibamus, sed bibendum vt
 viua

ET VERBORVM.

viuamus.	1063.
S. Vitalius noctes emebat à meretricibus, ne fornicarentur.	598.
Vitium vnica via ad ignominiam.	57.
Vitij odium quomoddò excitandum.	60.
Vitij ac virtutis quàm dispar ratio.	61.62.
Vitia vel minima notantur in sublimibus viris.	251.
Vitia virtutum nominibus insigniuntur ab assentatoribus.	144.
Vitia grauiora prius extirpanda. 67. sed parua non contemnenda.	ibid. & seqq.
Vitia aliorum quomodo audienda & credenda.	150.151.
Vitiorum fomenta fugienda.	49. & seqq.
Vitiorum totidem fenestræ sunt sensus.	618.
Vltio diuina in malos filios.	451.452.
Vnctio triplex in lege veteri.	204.
Voluptas prudentiæ hostis.	43.
Voluptates venereæ non coniugatis omninò illicitæ.	548.
Votum quomodo interpretandum si sis anxius, an voueris.	183.
Votum si fiat Sanctis, debet præcipuè Deum respicere.	235.
Voto non subiiciendum aliquid per se malum.	182.183.
Votum non temerè emittendum.	182.
Votum personale.	185.
Voti & iuramenti violatio quid differat.	185.
Vota nõ soluentes sunt maximè perfidi.	1030.
Vota & iuramenta rationi consentanea.	187.
Vota	

INDEX RERVM

Vota excellentia sæpius renouanda.	185.
in Urbis direptione quænam seruanda.	391.
Urbes an muris cingendæ.	433.
Urna exposita in templis in Scotia & Mediolani, in quam mittuntur schedæ ad detegenda crimina.	353.
Vsura non recipienda etiam ad vsum Ecclesiæ & pauperum.	894.
Vsuræ fundamentum pecunia.	891.
Vsurarius ad quid teneatur.	902.
Vtile, boni genus.	32.
Vxor & maritus qualia nomina.	463.
Vxor idonea quænam.	462.
Vxor qualis & quænam eligenda.	461.
Vxor in quantū debeat maritum amore prosequi, ac ei obsequi.	496. & seqq.
Vxor formosa.	463.
Vxoris fatuæ notabile exemplum. 497. ac mariti reciproca retributio.	498.
Vxori concedendus ornatus decens.	407. 501.
ab Vxore propria deceptus Sanson.	1033.
Vxoribus quibusdam conceditur ornare corpus.	544.

X

X Antippes petulantia in maritum. 470.

Z

Z Aleucus alterum sibi effodit oculum, vt legis integritas seruaretur. 339.
Zeloty

ET VERBORVM.

Zelotypia in matrimonio vitanda. 468.

Seb. Zianus ob reportatam victoriam nauali
prælio, accepto annulo ab Alexandro III.
Pontifice Maximo, mare sibi desponder.
210.

Zopyrus propter Darium sese mutilat, vt ei
Babyloniam acquireret. 133. 134.

Zuinglius non intelligit hæc verba; Hoc est
corpus meum. 81.

FINIS.

